1. szám. 1904. október 2.

ORSZÁGOS

KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI

KÖZLÖNY.

*

IDEIGL. SZERKESZTI

NÉGYESY LÁSZLÓ.

XXXVIII. ÉVFOLYAM.

BUDAPEST.

ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-TÁRS. KÖNYVNYOMDÁJA.

1904.

AZ ATHENAEUM ZSEBSZÓTÁRAI:

Magyar és Német Zsebszótár. Tekintettel a két nyelv szólásaira. 5-ik kiadás. I. rész: **Német-Magyar.** II. rész: **Magyar-Német.** Szerkesztette *Kelemen (Wolff) Béla.* Minden rész külön, csinos vászonkötésben 2 kor. A két rész erős félbőrkötésben ... ... 4 kor.

Latin és Magyar Zsebszótár. II. rész: **Magyar-Latin.** I. rész: **Latin-Magyar.** Szerkesztette *Schmidt József.* Minden rész külön, tartós vászonkötésben 2 kor. A két rész erős erős félbőrkötésben ... ... 4 kor.

Ennek kiegészitéseül szolgál a

Latin Tulajdonnevek Tára. Szerk. *Schmidt József.* — Ára csinos vászonk. 30 fill.

Francia és Magyar Zsebszótár. I. rész: **Francia-Magyar.** II. rész: **Magyar-Francia.** Szerk. *Ujváry Béla.* Minden rész külön, csinos vászonkötésben 2 kor. A két rész egy erős félbőrköt. 4 kor.

Horvát-Magyar és Magyar-Horvát Szótár.

Szrkesztette *Margalits Ede.* Ára csinos vászonkötésben ... ... 2 kor.

A „Nyelvészeti Füzetek“ 8. számaként most jelent meg az „Athenaeum“ r.-t. könyvkiadóhivatalában:

HELYES MAGYARSÁG.

A hibás kifejezések, a kerülendő idegen szók s a helyesirás szótárával.

Irta: **SIMONYI ZSIGMOND,**

a »Magyar Nyelvőr« szerkesztője.

Ára fűzve 2 korona. — Vászonkötésben 3 korona.

Ezen tudományos értékkel biró s igen hasznos kézikönyvet a magyar nyelvet előadó tanár uraknak — a tanulók által való beszerzés céljából is — szives figyelmébe ajánljuk.

Kapható úgy a kiadóhivatalban mint minden könyvkereskedésben.

55

ORSZÁGOS

KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI

KÖZLÖNY

SZERKESZTI

WALDAPFEL JÁNOS

XXXVIII. ÉVFOLYAM

1904—1905

EZ ÉVFOLYAM ELSŐ HAT SZÁMÁT NÉGYESY LÁSZLÓ SZERKESZTETTE

BUDAPEST, 1905.

AZ EGYESÜLET TULAJDONA.

Az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

302000

MAGY. TUD. AKADEMIA
KÖNYVTÁRA

TARTALOM.

Vezércikkek és szemlék.

	Lap
Beöthy Zsolt, Elnöki megnyitó-beszéd a székelyudvarhelyi közgyűlésen	3
Alexander Bernát, Hofer Károly	4
Fináczy Ernő, A gimnáziumi utasítások	154
Steiner Simon dr., Az elméleti tanárképzés	178
Négyesy László, A tanárképzés gyakorlati része	194
Waldapfel János, Beköszöntő	209
— — A Közlöny és rovatai	210
Szemle 212, 234, 250, 282, 298, 314, 354, 378, 394,409, 425, 441, 506,	562
Fináczy Ernő, Zsilinszky Mihály	489
József főherceg	759
Berzeviczy Albert	760

Krónika.*

Hazai tanügy.

Gombocz Miklós búcsuzása	105
Miniszteri leirat a tanárképzés gyakorlati részének szervezése ügyében	114
Morvay Győző, Szüneti szemle	121
Dr. Boncz Ödön min. tanácsos üdvözlése	188
Az érettségi vizsgálat reformja	207
Bódiss Jusztin levele a főtitkárhoz	214
Az Országos Közoktatási Tanácsból	216, 237, 286, 473
Hofer Károly síremlékének felavatása	236, 252
Az országos tornaverseny	255, 283, 679, 704, 727
A Magyar Paedagogiai Társaságból	256, 434, 490
A Délmagyarországi Magyar Közművelődési Egyesület közgyűlése	256
Gyakorlóiskola Kolozsvárott	287
Beöthy Zsolt előadása a XIX. század nemzeti énekeiről	300
Miniszteri megbizottak a felekezeti középiskolákban	314
A Protestáns Egyházi és Iskolai Lap szerkesztőváltozása	317
Beke Manó, Müller József	355

* E cim alá vettük az első számoknak a »Kisebb közlemények«, »Vegyesek«-et és egyéb rovataiból is a megfelelő közleményeket.

Lap

Fehér Ipoly valóságos titkos tanácsos ... 357
Ujévi tisztelgés elnökünknél ... 357
Új egyetemi magántanár pedagógiai tanszakból ... 358
Szünidei fürdőkonviktusok ... 360, 380, 458, 593, 747
Tanári táncestély ... 396, 459, 492
A legújabb rangsor ... 415
Beöthy Zsolt pálmaága a Csokonai szobrán ... 427
A magyar irodalom az egyetemen ... 427
Magyarország középiskolai oktatásügye 1905. évben ... 429, 444
Az Uránia-Szinház öt éves múltja ... 434
Jókai-szobor ... 442
Szülői értekezlet Miskolcon ... 474
Rajztanárok kongresszusa ... 493, 747, 762
Felhívás Magyarország összes Március 15-iki Bizottságaihoz ... 494
Az országos református tanáregyesület közgyűlése ... 538, 625
Máthé György, Iskolai előadás az Urániában ... 564
A középiskolai reform tárgyalása a Társadalomtudományi Társaságban ... 578, 705, 731
Százados Csokonai-emlékünnep Debrecenben ... 647
Kormányképviselők ... 682
Tanári fizetések rendezése ... 706
A földrajz-tanárok részére rendezendő tanfolyamok ... 730
Változás a Közoktatásügyi Kormányban ... 751
Változás az Országos Közoktatásügyi Tanács vezetésében ... 751
Társadalmi osztályok és iskolanemek ... 746
Kitüntetések: (Elismerés és Köszönetnyilvánítás) ... 105, 473, 762
Jubileumok: ... 236, 285, 411, 538, 762
Kinevezések: Megbízások, áthelyezések) 105, 106, 107, 108, 134, 151, 175, 190, 236, 285, 358, 381, 395, 444, 460, 473, 492, 521, 565, 577
Előléptetések: ... 105, 106, 358
Véglegesítések: ... 107, 359, 414, 459, 493, 507, 627, 706, 762
Pályázatok: 108, 134, 190, 316, 381, 521, 539, 577, 595, 627, 653, 685, 686
Nyilvánossági jog: ... 108, 577, 685, 706
Gyászrovat: Baráth Ferenc 101. Csehély Adolf 102. Alaghy Dezső 133. Koronczy Imre 151. Halász László 359. Zirzen Janka 359. Szabó Sámuel 396. Torday György 435. Dr. Vutkovich Sándor 435. Malatides Sándor 460. Szántó János 461. Beyer János 507. Voggenhuber Oszkár 509. Pintér Ede 509. Dr. Bodnár Virgil 565. Kern Antal 628. Szilasi Móric 686.

Külföldi tanügy.

A tanárképzés reformja Franciaországban ... 216
Amerikai tapasztalatok ... 236
Az »Internationales Archiv für Schulhygiene« magyar referensei 300
A középiskolák jogosítása Németországban ... 301
A »görög« kérdés a kambridgei egyetemen ... 325
Pedagógiai kongresszus Athénben ... 627
Második nemzetközi kongresszus az ifjúság testi nevelése ügyében 648

Javaslatok és tanulmányok.

Lap

Schürger Ferenc, Az érettségi vizsgálat reformja ... 10
Balog Mór, A fizikai tanítás Németországban és a tanulók fizikai gyakorlatai ... 15
Nosz Gusztáv, Eszmék a magyar nyelv és különösen az irodalom sikeresebb tanításához ... 25
Dr. Pekár Károly, Diákturistáskodás ... 35
Dr. Janicsek József, A gimnáziumi klasszikus auktorok a főbb ethikai nevelés-oktatás szolgálatában ... 43
Dr. Positivus, Adalék a francia irodalmi tanításhoz ... 103
Kalmár Elek, Az új tanításterv és utasítások összhangja ... 114
Waldapfel János, A tanárjelöltek gyakorlati évének berendezése 138, 156
Szabó Péter, Az új tanításterv és az utasítások összhangjának kérdéséhez ... 143
G. J., A vándormadár ... 145
A francia verstan tanításáról ... 164, 188, 189, 206
Az O. K. T. E. igazgatóságának felterjesztése a tanárjelöltek gyakorlati kiképzése tárgyában ... 206
Kovács Rezső, A testgyakorlatra vonatkozó Utasítások ... 237
Argus, Tollhibák a Tanterv francia nyelvi részében ... 240
Endrei Gerzson, Ellenmondások az új Tanterv és Utasítások görögnyelvi részében ... 242
Y., Kiváló emberek vidéki iskolákban ... 242
Göllner Károly, A gyakorlati tanárképzés kérdése ... 257
Kemény Ferenc, Jönnek az országos tornaversenyek ... 287
Dr. Móczár József, Néhány szó a gyakorlati tanárképzéshez ... 290
Teveli Mihály, A középiskolai Rendtartás 29. szakaszához ... 304
—r, A rajzok osztályozása az Utasításokban ...
Juba Adolf, A »vasutazó« tanulók ... 318
Horvay Róbert, Franciaországi tapasztalatok ... 360
Dr. Vas Antal, Bártfa a tanügy és közegészségügy szolgálatában 382
Michnay Gyula, Az országos ifjúsági tornaverseny tervezetéről ... 399
Lovag G. Fehrentheil Henrik, A Rendtartás reviziójához ... 415
Kalmár Elek, Ismét a gimnáziumi tanításterv és utasítások összhangja ... 417
Finánczy Ernő, Epilogus ... 420
Kovács Rezső felelete Kalmár Eleknek ... 422
Pfeifer János, Az érettségi vizsgálat reformjához ... 448
Perényi Vilmos, A rendtartás reviziójához (Consilium abeunti Különbözeti tárgyat.) ... 449
Albert József, Közgazdaság és az ifjúsági önképzőkörök ... 474
Antistatistikus, A Rendtartás reviziójához (A statisztika túltengése) 494
Simon Gábor, Országos ifjúsági tornaverseny ... 495
Dr. Várdai Béla, Az évvégi vizsgálatok reformjához ... 509
Dr. Endrei Gerzson, A rendtartás reviziójához (átlépések a görögnyelvi tanfolyamról a görögpótló tanfolyamra) ... 525
Dr. Bozóky Endre, A fizikatanítás sikerét előmozdító tényezőkről 540
Tóth Rezső, Ifjúsági irodalmunk és a középiskola ... 549

Lap

K. Az osztályozáshoz ... 553
Schmidt Márton, Az iskolakönyv-irodalom kritikájához ... 566
ge. A rendtartás reviziójához (Magánvizsgálattal egybekötött különbözeti vizsgálat) ... 567
Dr. Szemák István, A középiskolai ifjúsági könyvtárjegyzék ügye 578
Tóth Rezső, Észrevétel Szemák cikkére ... 583
Dr. Kiss Ernő, A stilisztika tanításáról ... 595
Karl Lajos, Kell-e programmértekezés? ... 600
Kemény Ferenc, Ki a hibás? ... 605
Dr. Vass Bertalan, Szünidei tanfolyam a londoni egyetemen ... 609
Morvay Győző, A középiskolai Rendtartás ... 628
Újházi László, Az évzáró vizsgálatokról ... 648
J. A., Iskolaorvosok hiánya a vidéken ... 669
Szkunzevics Kornél, Az évvégi vizsgálatokról ... 664
Várdai Béla, Csokonai tanársága ... 688
Dr. Ozorai Lajos, Az érettségi vizsgálat reformjáról ... 693
r—s, A másoló-tanár ... 698
Dr. Csengeri János, Archaeologia és művészettörténet a középiskolában ... 706
Dr. Theisz Gyula, Az iskolai vizsgálatok és az osztályozás ... 710
Doktor, Egy mintaszerű iskolaépület ... 734
Szempontok a magyar fogalmazás-tanítás föltételeinek, módszerének és eredményeinek tanulmányozására nézve ... 748
Kemény Ferenc, Dr. Vargha Damján; Sz. J.: Az országos tornaversenyről I. II. III. ... 751
A közgyűlési előadások vázlatai és tételei (I. II. III.) ... 773
r—r., Az osztályvizsgálatok ügye az ev. ref. egyház gimnáziumaiban 776
Dr. Miklós Elemér, A klasszikus előadások ... 776

A Gyakorlatból.

l., A négy temperamentum Goethe »Hermann u. Dorothea«-jában 328
Z. A., A diáriumról ... 402
l., 3. személy contra 1. személy ... 438
G. I., A latin declinatio tanításához ... 462
Finály Gábor, 1. személy ... 478
Péch Aladár, A szabadesés jelenségének tárgyalása ... 611

Egyesületi élet.

Közgyülés:

Jegyzőkönyv a XXXVIII. évi (székelyudvarhelyi) közgyűlésről ... 66
K. A. A székelyudvarhelyi közgyűlés ... 88
Közgyűlési adalékok ... 90
A székelyudvarhelyi közgyülésről ... 135
A pécsi közgyűléssel kapcsolatos kirándulás programmja ... 704
A pécsi közgyűlésről ... 744
A XXXIX. évi (pécsi) közgyűlés programmja ... 743
Közgyűlési tájékoztató ... 745

Változások a tisztviselői karban. Lap

Balogh Péter szerkesztő búcsuja ... 95
Szerkesztő-helyettesítés ... 135
Felhívás szavazásra (alelnöki és szerkesztői állás betöltése) 137, 175, 190
A választás eredménye ... 194
Felhívás a tisztújítás ügyében ... 636

Igazgatósági ülések:

1904. október 27. ... 147
1904. november 17. ... 227
1904. december 28. ... 364
1905. március 30. ... 584
1905. április 25. ... 637
1905. május 4. ... 652

Választmányi ülések:

1904. július 3. ... 86
A karácsonyi választmányi ülés (december 28.) ... 364
1905. április 25. ... 637

Budapesti kör:

1904. október 19. (Beszámoló a múlt évi működésről. Tisztújítás) ... 165
1904. október 26. (Választmányi ülés) ... 195
1904. november 14. (Választmányi ülés. Erődi Béla előadása amerikai tapasztalatairól) ... 269
1904. december 13. (Választmányi ülés. Az utasításoknak a magyar nyelv és irodalom tanítására vonatkozó része) ... 333
1905. január 9. (Az Utasításoknak a latin nyelv és irodalom tanítására vonatkozó része) ... 403
1905. február 12. (Tankönyvek használata) ... 484
1905. február 27. (Az ifjúsági olvasmányok) ... 528
1905. március 13. (Az összefoglaló tankönyvek használata a középiskola alsóbb osztályaiban) ... 571
1905. március 27. (Poroszországban jelentkező újabb törekvések a mathematika tanítása terén) ... 612
1905. április 10. (A mathematikai tanterv és az utasítások) 653

Debreceni kör:

1904. október 15. (Alakuló gyűlés) ... 197
1904. november 12. (Boncz Ödön üdvözlése. Eperjesi és pápai kör átiratai. Tisztújítás. A latinnyelvi utasítások) ... 267
1904. december 10. (A görög nyelv mai tanítása) ... 386
1905. február 11. (A rajzoló geometria tanítása) ... 469
1905. április 8. (A középiskolai magyar oktatás) ... 644
1905. április 17. (A bölcselet oktatása a középiskolában) ... 780

Eperjesi kör: Lap

1904. június 21. (Évzáró ülés) ... 182
1904. október 19. (Alakuló ülés) ... 182
1904. október 24. (A gyakorlati tanárképzés) ... 228
1904. december 3. (Felolvasások) ... 308
1905. február 25. (Művészettörténeti ismeretek felölelése a latin iskolai klasszikusok alapján) ... 516
1905. március 4. (Latinnyelvi tanítási óra az I. osztályban) ... 568

Fiumei kör:

1904. október 28. (Tisztújítás. A próbaéves tanári intézmény kérdése) ... 198
1905. március 20. (A magyar irodalomtörténeti tanítása a nem magyar tannyelvű középiskolákban) ... 585
1905. április 14. (A tanárok kölcsönös életbiztosításáról) ... 656
1905. május 11. (A magyar nyelvtan tanításáról) ... 718

Kassai kör:

1904. november 3. Tisztújítás. Katonai növendékek érettségi vizsgálata. Gyakorlati tanárképzés. Ifjúsági színházi előadások) ... 243

Kolozsvári kör:

1904. október 8. (Földrajz és nemzeti érzés. Titkári évzáró jelentés) ... 169
1904. november 3. (Folyó ügyek) ... 261
1904. november 26. (Középiskoláink mérlege) ... 307
1905. február 4. (Szabó Sámuel emlékezete. A könyvnélküli. A titkár szemléje) ... 464
1905. február 26. (Tíz középkori krónika magyar fordítása. Titkári jelentés. Művészet az iskolában) ... 527
1905. április 1. (Kovács János emlékezete. Folyó ügyek. Szemle a legújabb tanügyi mozgalmak felett) ... 613
1905. június 1. (A középiskola reformja. Folyó ügyek) ... 756

Máramarosszigeti kör:

1904. október 1. (Beszámoló a múlt évi működésről. Népszerű felolvasások. Tisztújítás. Munkaterv) ... 167

Pápai kör:

1904. október 10. (Alakuló gyűlés) ... 171
1904. október 29. (Nem állami tanárok fizetésrendezése) ... 199

Pozsonyi kör:

1904. október 22. (A próbaéves tanárjelöltek ügyében való állásfoglalás) ... 183
1904. november 18. (Folyó ügyek. Az érettségi vizsgálat reformja) ... 293
1904. december 17. (Modern áramlatok a pedagógiában ... 335
1905. február 11. (Az országos tornaverseny) ... 482
1905. május 3. (Egy új rovat a középiskolai értesítőben) ... 699

Székelyudvarhelyi kör: Lap

1904. november 10. és 18. (Tisztújítás. Felekezetektől átlépett állami tanárok ügye) ... 292
1905. február 11. (Az új népiskolai törvényjavaslat) ... 479

Szepesi kör:

1904. november 21. (Az alkoholizmus és az iskola. A történelemtanítás irányai) ... 305
1905. március 26. (Az Utasításokban foglalt metodikai irányeszmék ismertetése és fejtegetése, tekintettel a természetrajzra. A tanulók szinházlátogatása) ... 669

Temesvár-kerületi kör:

1904. június 24. (Szabad liceum. Prolegomenák a tanári hivatáshoz) ... 94
1904. szeptember 7. (Benedek Albert emléke. Tisztújítás ... 94
(Szabad Liceum. Iskola és világnézet ... 149
1904. november 6. (Eperjesi és pápai kör átirata. A tájképről. Eötvös-alapnál levő alapítvány adományozása) ... 266
1904. december 3. (Érettségi vizsgálat reformja. Szabad Liceum esti és vasárnapi kurzusai) ... 330
1905. február 11. (Érettségi vizsgálat reformja; fürdőkonviktusok) ... 513
1905. április 8. (Szabad Liceum) ... 645
1905. május 13. (A fegyelmezés kérdéséhez; a pedagógiai munka fejlesztése) ... 720
1905. június 9. (A betegség forrásai és gyógyítása a középiskolában) ... 778

Ung-Beregvármegyei kör:

1904. november 5. (A nemzeti eszme. Beszámoló a múlt évről. Az iskolatermek fűtéséről. Aristoteles a középiskolában. Tisztújítás) ... 262
1904. december 10. (A görög nyelv tanításának története; jelenlegi helyzete nálunk és a külföldön) ... 330
1904. december 8. (Hogyan mozdíthatja elő a középiskola tanító céljait az önképzőkör?) ... 387

Könyvek és Lapok.

Hazai irodalom:

Gábor Ignác, Anthologie des Poètes Français és (Dr. Positivus) ... 96
Bodnár Gyula, Histoire légendaire d'Atilla par Amédée Thierry. (Dr. Pekár Károly) ... 100
Rátz László, Mathematikai gyakorlókönyv. I. k. Algebra II. k. Geometria (Dr. Goldziher Károly) ... 127
Gaal Mózes, A három kenyeres pajtás (Tóth Rezső) ... 129
Szivos Béla, Az állatvilág csodái I. A majmok (Tóth Rezső) ... 129

Lap

Akantisz Viktor, Japáni mesék az ifjúság számára (Tóth Rezső) 130
Benedek Elek, Grimm testvérek összegyűjtött meséi (Tóth Rezső) 180
Mikes Lajos, Rudyard Kipling, gyermekmesék (Tóth Rezső) 131
Dr. Tedeschi Borbála, Az északi fok és a Spitzbergák felé (Tóth Rezső) 132
Angyal Dávid, Szemelvények Salamon Ferenc munkáiból (mgy.) 173
Beszédek a kolozsvári tanári körnek 1904. évi október 8-án volt közgyűlésen 173
Tóth Rezső, A magyar ifjúsági irodalom és a népiskolai ifjúsági könyvtárak (mgy.) 174
Otrok Mihály, Aventures prodigieuses de Tartarin de Tarascon par Alphonse Daudet. (Dr. Pekár Károly) 186
Molnár István, A váradi sorozás vagy a szeszes italok hatásai (l. e.) 187
Kelemen Béla, Magyar és német kézi szótár. II. Magy.-ném. rész (Téri József) 200
Binder Jenő, Anthologie des Poètes Français du XIX. siècle I. (Dr. Positivus) 202
Szalay Károly, Tanügyi reformeszmék (L. S.); észrevételek és válasz. 248, 277, 278
Dr. Schmidt Márton, Képes Atlasz a görög és római régiségekhez (Téglás Gábor) 232
Méray Horváth Károly, Emberbutítás a középiskolában. (Dr. Zlinszky Aladár) 275
Balassa József, Szemelvények a kódexek irodalmából (mgy.) 296
Dr. Pecz Vilmos, Ókori Lexikon II. (Szőke Adolf) 311
Azok a kishirdetések (kf.) 312
Dr. Turchányi Tihamér, Roger mester siralmas éneke (a—r) 336
Sommer Farkasné, A magyar gyorsírás tankönyve 336
Dr. Weszely Ödön, A szociálpedagógia fogalma (Téri József) 237
Héber Bernát, Kezdődött-e az emberbutítás? (n) ... ...
Madzsar Gusztáv, Gyakorlati Pedagógia (1—3) 338
Dr. Kohlman Artur, Fényképezés az iskolában (Amatör) (as) 338
Az 1903—4 tanévi programmértekezések (Karl Lajos) 339
Helyreigazítás a programmértekezések repertóriumához (R) 374
Tóth Sándor, A legnagyobb magyar (Dr. Wallentinyi Samu) 390
A »Tuberkulozis« III. é. 392
Kiss E. János. Emlékkönyv a IV. k. főreáliskola félszázados fennállásának évfordulójára (P. J.) 438
Szigetvári Iván, Az irodalomtörténet elméletéről (K. L.) 451
Dr. Molnár Samu, Latin stílusgyakorlatok (Dr. Keczer Géza) ... 472
Benedek Elek, Kis Könyvtár (65—84) (Tóth Rezső) 487
Tíz középkori krónika magyar fordítása *(Szilágyi Sándor*, Szemelvények Priskos Rhetor töredékeiből. *Dr. Bokor János*, Jordanes, a gótok eredete és tettei. *Dr. Gombos T. Albin*, Paulus diaconus, A longobárdok története. *Dékáni Kálmán*, Einhard, Nagy Károly története. *Katona Lajos*, Szemelvény a Gesta Romanorumból. *Szabó Károly—Mika Sándor*, Béla király névtelen jegyzőjének könyve a magyarok tetteiről.

Lap

Császár Mihály, Kézai Simon magyar krónikája. *Rácz Miklós*, Dino Compagni, Krónika 1280—1312. *Madzsar Imre*, A bécsi képes krónika. *Császár Mihály*, Galeotto Marzio könyve Mátyás király találó, bölcs és tréfás mondásairól és cselekedeteiről (Márki Sándor) ... 499—503
Megjegyzés K. L. bírálatára (Szigetvári Iván) ... 503
K. L. felelete Szigetvári Iván megjegyzésére ... 517
Stauber József, 1—1000 terjedő százaléktáblák (R.) ... 518
Perényi Kandid, Szerkesztési dolgozatok (Szirtes Ignác) ... 533
S. Szabó József, Az országos református tanáregyesület évkönyve az 1904—1905. tanévre (p) ... 555
Egy »köteles iskolai olvasmány«-ról ... 556, 591
Dóczi Imre, Görög nyelvtan (Dr. Vértesy Dezső) ...
Berzeviczy Albert, Itália (mgy) ...
Sarmaságh Géza, A család, egyház, állam jogai és kötelességei a tanítás és nevelés terén ... 677
Gaal Mózes, Burkus (Tóth Rezső) ... 782
Garády Viktor, Vadászkalandok (Tóth Rezső) ... 782
Dr. Jászay Rezső, Utirajzok és tanulmányok (Tóth Rezső) ... 783
Tábori Róbert, Az egérke mesél (Tóth Rezső) ... 784
Faylné Hentaller Mária, Róza története (Tóth Rezső) ... 785

Külföldi irodalom.

Albert Bielschowszky, Goethe, sein Leben und seine Werke. (Téri József) ... 132
Kemény Ferenc, A német nyelv és irodalom tanításáról középiskoláinkban (Monatschrift für höhere Schulen) ...
Ernest Lavisse, L'Histoire à l'école (Revue internationale de l'enseignement) ... 232
Joseph Petzoldt, Sonderschulen für hervorragend Befähigte. (Neue Jahrbücher f. das klass. Altertum) (pf) ... 248
Dr. Paul Schlee, Schülerübungen in der elementaren Astronomie (Péch Aladár) ... 276
Sarcey minősítvényi táblázata (Annales polit. et litter. (Argus) ... 311
Nikotin és alkohol (Kremsi gimn. 1903/4. évi értesítője) (kf.) 374
Paul Stäckel, Die Notwendigkeit regelmässiger Vorlesungen über Elementarmathematik an den Universitäten (Monatsschrift für höhere Schulen) (f) ... 391
Ludwig Schädel, Die Kunst des Erzählens (Lehrproben u. Lehrgänge) (e) ... 452
Eugen Brand und *Joseph Gebele*, Beiträge zur Geschichte der Erziehung u. des Unterrichts in Bayern (Téri József) ... 452
Dr. A. Sturm, Geschichte der Mathematik (Sós Ernő) ... 518
Egy olasz író a középiskolák reformjáról (Nuova Antologia) (Vida Sándor) ... 534
Dr. Friedrich Glauning, Didaktik u. Methodik des englischen Unterrichts ... 556

Lap

Dr. Irving Fisher—N. Pinkus, Kurze Einleitung in die Differential- und Integralrechnung ... 574

F. Klein, Über eine zeitgemässe Umgestaltung des math. Unterrichts an den höheren Schulen (Rados Ignác) ... 616

Fonográf és nyelvtanulás. Der kleine Toussaint-Langenscheidt: Englisch, zur schnellsten Aneignung der umgangssprache durch Selbstunterricht (Balassa József) ... 658

Egy római egyetemi tanár az olasz középiskolai reformról (Rivista d'Italia) (Vida Sándor) ... 658

A. Kuthe, Xenophons Anabasis. *Dr. E. Bruhn*, Hilfsbuch für den griechischen Unterricht (Dr. Endrei Gerzson) ... 675

Franz Kemény, Gegenwart und Zukunft der körperlichen Erziehung (Dr. Juba Adolf) ... 700

Johannes Book, Sprachaesthetik (Téri József) ... 722

Egy kis helyreigazítás (Kemény Ferenc) ... 723

(Kugel Sándor) ... 787

Dr. Eggert, Der psychologische Zusammenhang in der Didaktik des neusprachlichen Reformunterrichts ... 788

Beküldött müvek: ... 174, 349, 374, 392, 504, 519, 560, 574, 622, 700

Kérdések és üzenetek.

175, 207, 232, 248, 279, 296, 352, 392, 422, 439, 453, 472, 520, 560, 575, 623, 660, 677, 701, 723, 788.

XXXVII. évfolyam. 1. szám. 1904. október 2.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
ötitkárhoz küldendő, VIII. kerület, Eszterházy-utca 14. sz. alá.

Szerkeszti ideiglenesen
NÉGYESY LÁSZLÓ
VIII., Luther-utca 1/a.

Az egyesület anyagi ügyei, valamin a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. kerületi áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési dij egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdij 8 kor.

ELNÖKI MEGNYITÓ.

Mondotta az Országos Középiskolai Tanáregyesület idei közgyűlésén Székelyudvarhelyen *Beöthy Zsolt.*

Tisztelt közgyűlés! Az Országos Középiskolai Tanáregyesület közgyűlésére összesereglett kartársainkat a nemzeti mívelődés munkájának azzal az olthatatlan lelkesedésével köszöntöm, amely bennünket itt összegyűjtött, hogy az esztendőnek alig bevégzett munkája után új munkában keressünk erőt folytatására. Különösen itt, a székelységnek, az ősi magyarságnak ebben a vendégszerető fészkében, melynek váromladéka ősi erőnknek őrzi emlékét, míg új virágzása fajunk alkalmazkodó és haladó képességének hirdetője. A gyönyörű kép, melyet e zöld hegyek koszoruja keretbe foglal: régi dicsőségünk és harcaink emléke együtt a sürgő művelődési és gazdasági munka alkotásaival, fölemeli lelkünket s egyenesebb, határozottabb és vigasztalóbb szót intéz hozzánk, mint a napi politika kavargó jelszavai. Nem azt mondja-e az a kép: hogy amint a mult a miénk volt a multnak erényei által, úgy a jövő is a miénk marad a jövőnek a jelen munkájában kiképződő és megedződő erényei által.

Amazoknak az erényeknek és ezeknek is, lelkünk legmélyén, közös a forrásuk: a honszeretet, mely Eötvös magyarázata szerint egy a nemzetiséggel. Mit mondhatnék én erről a forrásról, mely nemcsak éltető, hanem ifjító, mit mondhatnék, mely csak meg is közelíthetné ide vezető utunknak egy feledhetetlen benyomását. A nyári napnak arany ragyogásában terült el előttünk a mező, melynek hantjai a magyar szellemnek és magyar érzésnek leghatalmasabb költői képviselőjét takarják. A poraiból hajtott

fűszálaknak, a sírján szállongó szellőknek suttogása még hangzik szivünkben; koszorus alakja, pályájának dicső emlékeivel, előttünk lebeg. Hozzá hasonlóan, a lángelménck azzal a világosságával és varázsával nem éreztette és érezteti senki velünk és a világgal oly mélyen, hogy a magyarságnak és az ifjúságnak lelke, a magyarságnak és az emberiségnek lelke, a magyarságnak és a haladásnak lelke: egy lélek. Bennünket ennek a léleknek gondozására és fejlesztésére utal életünk hivatása. Az ifjúság lelkében őrizzük a magyarságot, a magyarságban az ifjúságot; a magyarság lelkében ápoljuk a müvelt emberiség lelkét; a magyarságét irányozzuk és vezetjük a haladás útján. Épen ez a kötelesség, ez a törekvés, ez a lelkesedés gyüjtött itt össze bennünket, hogy nagy föladatunk minél sikeresebb eszközeiről tanácskozzunk, — és én úgy érzem, mintha a segesvári síkról egy szent árnyék biztatva kisért volna idáig.

Több mint egy évtizede sok alkalmam volt e föladattal, egyes mozzanataival és eszközeivel foglalkoznom. Sokszor hangoztattam azt a meggyőződésemet, hogy egységes nemzeti müveltségünknek s általa az egyetemes müveltséggel való igazi és értékes közösségünknek legfontosabb organuma a magyar középiskola. A lángelmék, sőt a kiváló tudósok is mindig csak kivételes eszközök maradnak; de a közmüveltségnek, a nemzet vezetőosztályai kulturális egybeforrásának és haladásának rendes, munkájában soha sem szünetelő, eredményeiben lépésről-lépésre biztonyaladó eszköze: az iskola, legelső sorban a mi iskolánk. Hogy rendkívüli fontosságú feladatát betölthesse, az két kötelességérzetnek erejétől és eleven kölcsönhatásától függ. Egyik a mienk, az a kötelességérzet, mellyel bennünket, tanítókat, hazánk szeretete, a tudomány szeretete, az oktatás szeretete és az ifjúság szeretete tölt el. Másik a nemzet kötelessége iskolája iránt, mely a müveltségben rejlő erejének forrása; az, melyről Eötvös mondotta, hogy: »a közoktatás igazi eredményei a népnek részvéte által éretnek el és csak ott várhatók, hol a nép a jogot, melyet neki az alkotmány a nevelésre adott, kötelességének tekinti«. E két kötelességérzet: a tanítóké a nemzet iránt s a nemzeté tanítói iránt. Csak e két kötelességérzetnek együttes, összehangzó munkája vezethet kivánatos eredményre.

Ezt az igazságot közelmultunk politikai viharai és fejleményei ép oly eleven, mint tanulságos világításban tüntetik föl. Közéletünk, de az egész magyar társadalom mélyen át van hatva

AKADÉMIA KÖNYVTÁR

a nemzeti irányú fejlődés, a minél határozottabb nemzetiesedés vágyától. Ez a vágy s az érzés, amelyből fakadt, köz- és magánéletünk minden körét, valamennyi intézményét szeretné felhasználni érvényesítésére és erősítésére. De világhelyzetünk és ettől föltételezett szervezetünk oly korlátokkal áll elénk, minőket szerencsésebb nemzetek nem ismernek, de amelyekkel mi számolni kénytelenek vagyunk. Nem egy körben, nagyobb rázkódtatások és veszedelmek elkerülése céljából, be kell érnünk annyival, hogy legalább tért ne veszítsünk, hogy megőrizzük, amink van, nyelvben és szellemben. Áldatlan és szenvedélyes politikai harcaink erre a pontra vezettek. És erről a pontról széttekintve, úgy tetszik, hogy annak a reménységünknek, bizodalmunknak, törekvésünknek horgonyát, mely a magyar nyelv, szellem és míveltség erősödését és terjedését illeti: továbbra is és legfőképen az iskolába kell vetnünk, melynek szárnyai szabadok. Ez a gondolat pedig, és e gondolattal közállapotaink a nemzet közvéleményét és közakaratát a magyar iskola nemzet-politikai fontosságának kétszeres méltánylására kell, hogy vezessék.

Természetesen a mi tanítói kötelességérzetünknek is mélyülnie, lelkesedéssé és áldozatkész odaadássá kell fokozódnia e viszonyok között. Töltsön el mindnyájunkat, a közelmult világos tanulságaként, annak emelő tudata, hogy a mi művelő munkánk, nemzetünk jövőjét illetőleg, politikailag is a legfontosabb föladatok közé tartozik Magyarországon. Régi, dunántúli kálvinista iskoláink kedvelt föliratának: *Sub pondere crescit palma*, szíveinkbe kell beirva lenni. Minél szabadabb a magyar iskola, minél inkább rá és talán csakis rá hárul a nemzet nyelvében és szellemében való erősítésének munkája: annál inkább kötelessége igazán jó és igazán magyar iskolává lennie. De másfelől bizonyos, hogy ezek a viszonyok s a megfigyelésökből természet szerint fejlődő gondolat, melyet említettem, azt a másik kötelességérzetet is szítani és eleveníteni fogják: a nemzetét iskolája iránt. Nem kérünk egyebet, mint az eszközöket, hogy neki teljes lelkünkből és minden erőnkkel szolgálhassunk. Hogy a sikeres tanításnak, a jó iskolának mennyi föltétele hiányzik még nálunk, mindnyájan tudjuk, nem is kell újra meg ujra emlegetnünk; nem az akadályokat sem, melyek eredményes munkásságának, kivánatos fejlődésének útjában állanak: mindenekelőtt a zsúfoltságot és javadalmazásunknak olyan rendszerét, mely állásunk természetének meg nem felel. Amit a német tanárok

darmstadti gyülésén, ez év tavaszán, Paulsen oly nagy eréllyel hangoztatott, mint az iskola mívelő föladatának elengedhetetlen követelményét: mennyivel több okunk lenne nekünk panaszolni! De íme, az idők tanúságot tesznek és szót emelnek mellettünk. Az ő tanúságtételükből és szavukból bizonyára egész jelentőségében meg fogja érteni nemzetünk, hogy amit az iskola kér, azt a haza kéri, a nemzet jövője kéri.

Ezzel a hittel nyitom meg egyesületünk jelen közgyűlését.

HOFER KÁROLY.

(1827. február 4. — 1903. november 28.)

Az idei közgyűlés munkáját nem kezdhetjük méltóbban, mint *Hofer Károly* emlékezetével, kit ebben az évben vesztettünk el. Azoknak a ritkáknak volt ő egyike, kik, miután egy hosszú életen át egy nagy ügyet szolgáltak, oly emléket hagynak hátra, mely a saját ideális erejével folytatni tudja ezt a szolgálatot. Hofer Károly elköltözött körünkből, de örökségül hagyta nekünk a magyar tanárnak benne testet öltött eszményi képét. Valahányszor ezt a képet felidézzük, ez eszménynek növeljük erejét. És ennek a kötelessége első sorban miránk, a tanáregyesületre háramlik, melynek feladata a magyar tanárság legszebb hagyományait őrizni, és mely az elhunytban egyik megalapítóját, azóta munkásságának tevékeny részesét, és több mint harminc éven át vezérkarának buzgó tagját tiszteli.

* * *

Hofer Károlyt nem a véletlen sodorta a tanári pályára, szabadon választotta, érett elmével, miután már éveken át más pályán működött. Érdemes egy pillantást vetni ifjúsága fejlődésére. Budán született 1827-ben február 4., jó polgári családból, melynek tiszta légkörében a legjobb polgári erényeknek, a kötelességtudásnak, a becsületes munkásság ösztönének és a művelődés hajlamának csírái kikeltek lelkében. Atyja pincemester volt József nádor udvarában, tetőtől talpig derék ember; anyja végtelenül jó asszony, kitől Károly eleven természetét, jóságos lelkét örökölte. A család Ausztriából Wildbergből szakadt ide, ahol az öreg Pull, Hofer Károlynak anyai részről való nagyatyja, kihez Károly sok tekintetben hasonlított, az ottani apátsági birtokok kezelője volt. Károly szüleinek emlékét is áldjuk ezen a napon. Okos emberek voltak: szigoruan, sőt keményen nevelték gyermekeiket; jó emberek voltak: tíz gyermekük mellett, kik közt Károly a legfiatalabb, még két elárvult családbeli gyermeket neveltek; hozzásimultak a nemzethez: Károlyt már hat éves korában

Duna-Földvárra küldték magyar szóra és ott hagyták három évig; és a világosság felé törekedtek: esténként az egész család együtt maradt és az anya felolvasott a családnak. Károly is később szenvedélyes fölolvasó lett; nemcsak szerette a szépet, de szerette másokkal is éreztetni; a tűz, mely lelkében élt, táplálkozott abból a tűzből, melyet másokban gyujtott. Lelkek nevelőjének, tanítójának született.

Midőn otthon látták, hogy kedve telik az olvasásban, tanulásban, nagy gondot fordítottak kiképzésére. Korán fogták idegen nyelvek tanulására, atyja egy időre francia családhoz is adta Pestre, hogy gyakorlatilag is megtanulja a nyelvet, az olaszt és angolt is még ifjú korában tanulta. A gimnáziumot itt végezte és eleinte orvosi pályára akart lépni, de inkább a humaniorákhoz vonzódván a bölcsészetet hallgatta és főleg Schedius hatása alá került, ki irodalmi hajlamait táplálta és irányozta. Egyetemi tanulmányainak bevégzése után mintegy kizökkent pályájából. Atyja talán féltve fiát az irodalmi és tudományos pályák bizonytalanságától, rávette, hogy az állami számvevőséghez lépjen be, ahol egyik jó barátja, számtanácsos, a fiút szivesen maga mellé fogadta s Károly ott rekedt — tizenöt évig. Nem kell mondanunk, hogy lelkiismeretes tisztviselő volt és fényes hivatalnoki pályának nézett elébe. De a hivatal nem elégítette ki éber szellemét, tudományos munkára vágyó lelkét; és midőn az ötvenes években itt működő, többnyire igen kiváló német professzorokkal ismerkedett meg, felismerte igaz hivatását; szorgalmasan készült a tanári vizsgálatra és 31 éves korában, 1858-ban, megszerezte az oklevelet, melybe a bécsi professzorok, kik előtt akkor a magyar tanárjelölteknek vizsgázniok kellett, egyéb dicséretek mellett azt írták be, hogy a jelölt a vizsgálaton a tanításra való kitünő hivatottságnak jelét adta. Ezek a vizsgálók meg tudták ítélni emberüket! Hofer Károlyt az oklevél boldoggá tette. Még 1858-ban beléphetett a budai reáliskolába mint próbaéves tanár, 1859. május 5-dikén rendes tanárrá neveztetett ki. Soha meg nem bánta, hogy pályát változtatott. Nagyon sajnálta a számvevőségnél töltött éveket, melyeket elvesztetteknek tekintett, de valójának rugékonyságával gyorsan és bőven pótolt mindent. Lénye valósággal kivirágzott. Kedve szerint tanulhatott, belső szükséglete szerint kimüvelhette magát minden irányban.

De tanulásának módja, iránya is fölötte jellemző rá nézve. Lelkében a harmónikus kifejlés ideálja élt, mely nem tűrt meg semmi egyoldaluságot, még a legideálisabbat, a szaktudományba való bezárkózást sem. Az ő kedvelt nagy költői és írói ennek az eszménynek bűvös körében éltek, oda vonzották őt magukhoz. A humanisták hű tanítványa volt, maga is tiszta lélek, igaz ember, ki a szépet szerette és lelkéből minden izében humanizált lelket, szép lelket alkotott. Művészi érzés lakott benne, melytől nem tagadtatott meg a formáló erő sem; a maga lelkét, a maga életét formálta müremekké és így tanulta meg a tanári hivatás

legnagyobb gyönyörüségét, mások lelkének formálását. Semmi abból, amit tudott, nem maradt holt tudás benne; mindent egyéniségébe tudott beolvasztani, a maga egyéni birtokává tenni és ezzel másokra ható eleven erővé változtatni. Kíváncsi lélek volt és élte végéig az maradt. A klasszikus nyelveken kívül az összes kulturnyelveket ismerte, a németet, franciát és angolt folyékonyan beszélte, az olaszt és spanyolt is jól megértette. Mindezeknek az irodalmát finom érzéssel áttanulmányozta és édességüket magába szívta. A francia filológia terén a szakember részletességével és pontosságával tájékozta magát és a tanárvizsgálatokon valósággal élveztük szép francia kiejtését, folyékony beszédjét, a kérdezésben való művészetét és a dolgok velejére irányuló tudását. De nem volt csak francia filológus; a magyar irodalommal igazi odaadással foglalkozott, a magyar és világtörténet és földrajz terén pedig oly járatos volt, hogy iskolájában magának tartotta fenn a történet, később legalább a magyar történet tanítását. Mintegy életszükségletnek érezte, hogy a történeti oktatás betetőzését ő adja meg tanítványainak, hogy a történeti okulás legfőbb kincsét, a hazafias érzést, az emberi szolidaritás tudatát, a nagynak a kultuszát tőle kapják a fiatal lelkek. Egyikünk se tudott akkora hatást tenni rájuk, mint Hofer Károly. A gyermeki lélek általában nem háladatos; az iskolai benyomások a léleknek mintegy sötét fundamentumába kerülnek, ahová a hálának amugy is gyenge holdfénye ritkán hat el. De Hofer tanítványai az iskolában is, később is érezték, hogy nagy tanítómesterrel vezette őket össze a sors; lelkesedéssel említették tartalmas, formás, lelkes történeti tanítását; talán azt hitték, hogy a történet oly nagyon érdekes; érdekes is volt az ő előadásában; de még inkább hatott reájuk, hogy főleg ebben a tanításban bontakozott ki előttük Hofer harmónikus, szubstanciális, szeretetreméltó szép egyénisége. Sokat tudott, de mindent a harmónia kedvéért tudott; harmóniája pedig csupa odaadás volt, magát és harmóniáját odaadta tanítványainak, iskolájának, a magyar nemzeti nevelés ügyének.

Életének nagy barátsága is az iskola körében gyökerezik. Egyetlen egy emberhez, *Say Móric*hoz ragaszkodott azzal az érzéssel, mely a barátságot az élet nagy kincsévé teszi. Huszonöt évig éltek, dolgoztak, utaztak együtt ők ketten. Hofert egyetemes műveltségre vágyó, kíváncsi lelke nem hagyta nyugodni; tudta, hogy a világot könyvekből sohasem ismerhetjük meg teljesen. Hat nagy utazást tett Say Móriccal együtt, kinek természettudományi műveltsége szépen kiegészítette Hofer humanizmusát. Gondosan készültek az útra, távol volt lelküktől az az ideges nyugtalanság, mely a modern embereket folytonos helyváltozásra készti, miközben fájdalmasan tapasztalják, hogy a régi nyomorúság mindenhová elkiséri őket. Ők tanultak az úton és az volt a legnagyobb gyönyörüségük. Bejárták Németországot, Olaszországot, Svájcot, Franciaországot, Angliát, Skóciát, Irhont,

Hollandiát, Belgiumot, Konstantinápolyt és Görögországot. Fölfrissülten tértek haza a mindennapi munka folytatására, melyben soha ki nem fáradtak. Nem ismertem embert, kinek lelke oly friss maradt, mint Hofer Károlyé. Utolsó betegségéig, egy közbejött súlyos betegségét nem számítva, melyből teljesen fölépült, testileg ép, lelkében üde és erős maradt, fiatalabb, mint a mai fiatalok. Szelleme bearanyozta egész valóját. Mindig derült volt, szépen egyensulyozott lélek, mely nem kiván magának semmit, ami körén kívül esik. A fölszines emberek csodálkozva kérdezték, miben van Hofer kiválósága, hogy úgy szereti és tiszteli mindenki, a hozzá közelállók pedig rajonganak érte. Egész ember volt, igaz ember volt, friss lélek, melynek derültsége fényt vetett mindenkire, ki vele érintkezett.

Harmóniájának legbelső forrása azonban nem tudásából, kiváncsiságából, szelleme műveltségéből fakadt, hanem szivéből. Igazán jó ember volt. Szerette az embereket, bízott bennük, és főleg szerette az ifjúságot. Mit mondjak e tekintetben róla, mit már máskor el nem mondtam, mit mások el nem mondtak? Más embereket a tudás kiábrándít az eszményekből, ő a tudásból merítette eszményeit, mert szerette az embereket; más embereket a tapasztalat rideggé tesz, mert sokszor csalódnak, ő nem csalódott soha, mert ha az, kiben csalódhatott, az ő hű szeme elé került, jobbá vált előtte; másokat a folytonos tanítás fáraszt és elkoptat, őt üdítette és edzette. Ha ünnepi alkalommal mi, az ő tanártársai, magasztaltuk jóságát és szeretetét, ő szivesen fogadta, mert aki szeret, szereti, ha szeretik, de csodálkozva nézett ránk: mi van abban, ha az ember szereti hivatását, szereti munkatársait, szereti az ifjúságot, hát lehet mindezt és mindezeket nem szeretni? Nagy mesterei, a klasszikusok, ültették lelkébe azt a meggyőződést, hogy az emberiség ügye előre halad, hogy az ember nevelhető, fejleszthető, és ő boldog volt, hogy ennek a nagy munkának közvetetlen részese lehet. Szeretetének napja fölszítta mind a felhőket, melyeket az élet változatos tapasztalatai gyűjthettek volna lelke fölött. Nem is értette meg soha a rosszaságot, a gonoszságot, ha útjába került, nem is kutatta, inkább elfordult tőle, hogy meg ne lássa. Bizonyos tekintetben naiv volt, mint egy gyermek. Az iskola, mely annyiunkat fanyarrá tesz, őt megóvta minden elkeseredéstől. Az a folyton megújuló ifjú élet megújította bizalmát, munkakedvét, szeretetét. Filozófikus nyugalommal nézte a dolgok változásait, mert látta a dolgok örök rendjét. Új tanárok jöttek új sajátságokkal; a tantervek sűrűn felváltották egymást; az adminisztráció új fortélyokat eszelt ki; Hofer mosolygott; tudta, hogy mindez keveset jelent, tudta, hogy egy dolog állandó: aki szereti az ifjúságot, művelte a maga lelkét és hivatásának él: mindent megtett, ami gyarló embertől telik. Sokat talán nem változtathatunk a dolgok rendjén, de a magunk lelkét megóvhatjuk és akkor a munkának ránk eső részét a legjobban elvégezhetjük. Hofer bölcs ember is volt.

Nagy hatáskörhöz, melyet azonban ő tett naggyá és jelentőssé, 1872-ben jutott, midőn ő Felsége a Pesten fellítandó reáliskola igazgatójává nevezte ki. Iskoláját tehát ő alapította és vezette 31 éven át. Mint igazgató a tanári kart is magához nevelte, azzal a minden erőszakoskodástól ment csöndes ráhatással, mely lényéből kiáradt. Nem mondom, hogy mindenki, aki hosszú igazgatása alatt körébe került, fogékony volt e ráhatás iránt. De itt van *Beöthy* Zsolt, mint a tanuk tanuja, ki ő alatta kezdte tanári működését, itt szerette meg a tanítást és Hofertől megihletve választotta élete jelszavául: *Dii me amavere*, áldom Istenemet, hogy tanítóvá tett. Itt van *Müller* József, igazi Hofer-tanítvány, ki oly híven lépett a mester nyomdokába. Meghalt a Hofer-iskola egyik büszkesége, *Mendlik* Ferenc, a matematikai tanítás nagy mestere. Mindannyiukat, bármily különbözők is egyébként, nemes humanizmus jellemzi, az iskola és az ifjúság szótalan, benső szeretete. Elismerem és ezzel nem vétek a boldogult szelleme ellen, hogy egész életén át középszerű bürokrata volt és talán tudnám ezt a fogyatkozását sajnálni, ha nem látnám, hogy a jó bürokraták mily drágán szokták azt a hírnevet megvásárolni. Való igaz, hogy Hofer nem volt az erőszakos cselekvés embere, nagyon energikus sem volt és ha a viszonyok ilyet kívántak tőle, boldogtalanná tették, mert ennek a követelésnek nem tudott megfelelni. Az ő fegyverei a szeretet, a szelíd szó, a nemes példaadás volt és boldogtalanok azok, kikhez ezekkel nem férkőzhetett. De tanítványai az egész országban fennen vallják, hogy szivükön és szellemükön eltörülhetetlen nyomot hagyott Hofer Károly. Akik a tanítványai közül ma a közélet, a tudomány előterében állanak, sokszor hangos szóval hirdették ezt; más, jóravaló, hasznos polgárai az országnak, minden lehető alkalommal kifejezésre juttatják. Jubileuma annak idején a legszebb ünnepek egyike volt; az ő tanítványai alkották, mint iskolája volt tanulótársai az első ilyféle egyesületet hazánkban. Megható látvány volt, ha november 4-én, Hofer neve napján, a szövetkezet tagjai, ifjak és férfiak, összejöttek és barátságos lakomán újra melengették szivüket az örök ifjú Hofer lelke sugarainál. Hofer ilyenkor mélységes boldogságot élvezett. Nem a hiúság, még a jogos önérzet sem hevítette ilyenkor; de eszményének megközelítését érezte. A mulandóság tudata távozott tőle. Látta csöndes munkásságának időket meghaladó terjedését, az éltető forrásnak a messzeségbe elhatolását. És nyugodtan beszélt élte közelgő végéről, melyre a bölcsnek nyugodt lelkével készült.

És habár a tanulóság állott legközelebb szivéhez, nem kell e körben említenem, mily jó kartársunk volt mindenkor. Egyike az elsőknek volt, kik a magyar tanárok egyesülésének eszméjét ápolták és megvalósították. Egyesületünknek kezdettől fogva tagja, már 1869/70-ben első titkára. A következő években élénk részt vett közlönyünk szerkesztésében, nehány évig mint a szerkesztő-bizottság tagja, rövid ideig mint szerkesztő, 1874 óta

haláláig pedig az egyesület alelnöke. Válságos időkben békítő szavával mindig elől járt és ha benső meggyőződést kifejező szózata fölhangzott, mindenki egy a pártokon természeténél fogva felülemelkedő embert ismert meg benne. Sohasem kereste az első helyet, semmiféle kitüntetésnek utána nem járt, minden elismerésnek önként kellett érkeznie hozzá, ha rá akart akadni. Csak a munka után törte magát, a dicsőségről szivesen lemondott. Közlönyünk tele van világos nyelven, alapos tárgyismerettel irt dolgozataival, birálataival, melyek méltó kiegészítői jó iskolakönyveinek. Sajnálnunk kell, hogy az óriás iskola gondjai nem engedtek neki időt intenzivebb irodalmi munkásságra, melyre bő anyag halmozódott föl benne. De aminek nem tudott teljesen megfelelni, azt inkább abbanhagyta. Olyan ő, mint a gyémánt; bárhol köszörüljék, mindenütt fényes, mindenütt egyforma a fénye. Sehol hiányt, törést nem találunk valójában. Az egész ember egyszerű, egyforma, egy pillantással fölfogható. De ez a pillantás sokat ér, üdíti a szivet. Mig élt, jól esett vele érintkezni; most, hogy meghalt, szomoruan gondolunk rá, hogy már nincs többé, de most is jól esik róla megemlékezni. A tanáregyesület is mindig büszke lesz emlékezetére.

De nem ismerjük őt teljesen, ha föl nem keressük őt otthona csöndjében is. Derék családból származott, boldog családi kört teremtett magának. Későn házasodott meg; anyagi körülményei, mondotta, nem engedték meg előbb. Özv. Collaud Károlynét, szül. Freund Emmát vette nőül, kinek családjához régi barátság kötelékei fűzték. Nagyon fiatal ember volt, alig 23 éves, midőn megismerkedett a családdal, melynek feje szintén a számvevőségnél szolgált. Hofer átvette két kis leánya oktatását és rövid idő alatt a legbensőbb barátság fejlődött ki közte és a család közt, melybe az ő megjelenésével új élet és szellem költözött. E sorokat nem én irom, átveszem őket Freund Vilma úrnőnek, Hofer Károly sógornéjának hozzám intézett leveléből, melyből nemcsak Hofer Károly magánéletének egyes részleteit tudtam meg, de örömmel felidéztem magam előtt ennek az életnek azt a fennköltszellemét is, melynek Freund Vilma úrnő oly méltó, oly szimpatikus, oly művelt lelkű képviselője. Látom magam előtt a fiatal Hofer Károlyt, aki nap-nap után megfordul e nemes körben és ott hetenkint egyszer-kétszer a remekírókat olvassa föl a feszült érdeklődéssel hallgató kis közönségnek, melynek lelke a felette finom lelkű háziasszony volt. Elragadtatva hallgatták Hofert, ki oly szépen és lelkesen tudott olvasni. Sorra kerültek a világirodalom klasszikusai, kiknek Hofer nemcsak finom ismerője, de lélekben rokona is volt. Hofer Károly lelkéből csak nemesítő hatások áradtak ki. Amilyen kiváló volt a közéletben, mondja Freund Vilma urnő, oly önzetlen és nemes volt a magánéletben is mint barát és rokon. 54 éven keresztül bajt és örömet hűségesen megosztott utolsó leheletéig azokkal, akik nemes, jó szivéhez oly közel állottak.

Élete végét kötelességérzete siettette. Bízván ifjú szivében és erőérzetében, többet vállalt, mint szabad lett volna. 1902-ben az érettségi vizsgálatok előtt lepte meg az a fuldokló roham, mely halálos betegségének előjele volt. Nem hitt a jelekben és tovább dolgozott. Végre már nem birta tovább és elment Lussin Grandeba üdülni, de már novemberben nem volt nyugta, haza sietett, hogy 1903. márciusban újra lemenjen gyógyulást keresni. Akik ekkor láttuk, fájdalmasan észrevettük erőinek hanyatlását. A nyárnak egy részét Gradóban töltötte, honnét hazatérve, jól érezte magát, de szeptember közepe táján a betegség utolsó rohamát intézte ellene, és több mint kéthavi szenvedése után sirba döntötte. Hosszú betegsége alatt soha egy türelmetlen szót vagy panaszt ajkiról nem hallottunk, irja Freund Vilma urnő, megadással tűrte kínos állapotát és bármikor kérdezősködtek hogylétéről, mindig azt mondta, hogy már sokkal jobban érzi magát. Az utolsó percig mindenkivel nyájas, barátságos volt, a legkisebb szolgálatot hálával vette és megköszönte és környezetét mindig azzal nyugtatta, hogy remélt és bízott fölgyógyulásában. Maga magát kedvelt költőjével, Goethével, nyugtatta halálos ágyán. Röviddel halála előtt felolvasta övéinek, szép hanglejtésével és meleg érzésével Goethe versét: Vanitas! Vanitatum Vanitas. Igaza van. Az egyéni öntudat számára el kell jönnie annak a percnek, mikor minden a világon semmisnek tünik föl előttünk. De az utókor számára, a világ számára Hofer Károly élete nem vanitas. A vanitasok őrülten kergetőző forgatagában Hofer Károly élete egyike a nagy valóságoknak. Ime egy ember, ki közönséges dolgokat cselekedett, de nem közönséges módon.. Ki a nap rendes munkáját végezte, de rendkivülivé tette munkáját és életét. Ő a nagy tanító-mesterek egyike. Ő a szorgalmas magvető, ki az élet talajába vetette az áldást, mely ki fog kelni és erejével dicsérni fogja a magvetőt. Tartsuk tiszteletben emlékét, mint egyikét azoknak, kik a nemzet szellemi és erkölcsi örökségét fenntartják és tovább adják.

Alexander Bernát.

AZ ÉRETTSÉGI VIZSGÁLAT REFORMJA.

Két éve már, hogy tanügyi köreinket középiskolai oktatásunknak ezen fontos kérdése foglalkoztatja, melyet mind a tanári körökben, mind az egyesület közlönyében beható megvitatásban részesítettek.

Tanáregyesületünk közgyülése is foglalkozott már az érettségi vizsgálat kérdésével. Tavaly Ó-Tátrafüreden három érdemes kartársunk tartott előadást az érettségi vizsgálati utasítások reviziója, illetőleg a minősítési törvény módosításáról, melyeket beható megbeszélés követett s hogy a közgyülés ennek dacára sem hozott határozatot és a kérdést továbbra is függőben tartotta,

annak oka épen a kérdés nagy fontosságában rejlik, melyet még mindig nem tartott megérettnek határozathozatalra.

Ha egy oly általános érdekü és a nemzeti közmüvelődést, a hon fenntartására hivatott jövő nemzedéket annyira közelről érdeklő intézményt, amilyen az érettségi vizsgálat, reformálni akarunk, a legnagyobb óvatossággal és körültekintéssel kell eljárnunk. Könnyü dolog a hiányokat észrevenni, elbírálni; de amivel helyettesítjük, annak is először a tapasztalat tüzpróbáján kell keresztül menni, míg megtudjuk, hogy csakugyan javítás volt. Egyesületünk tehát helyesen járt el, midőn hosszabb időt engedett a nézetek tisztulásának, a kérdés alapos megvitatásának és határozathozatalát függőben tartotta.

Az a kérdés most, vajjon elérkezett-e már ideje annak, hogy a magyar tanárság egyetemét képviselő mai közgyülésünk az érettségi vizsgálat reformjának kérdését ne csak újabban is megvitassa, hanem véleményét kifejező határozatot is hozzon.

Azt hiszem, az idő elérkezett. Ez év folyamán több nagynevü tanférfiú és a budapesti tanári kör hozzászólása, mely a napirenden levő kérdés összes vonatkozásaira kiterjedt, teljesen megérlelte azt. A tanáregyesület állásfoglalása annál is szükségesebb, mert különben a közoktatási tanács a közel jövőben rólunk, nélkülünk fog dönteni.

Tanáregyesületünk mélyen tisztelt igazgatóságának megtisztelő bizalmából nekem lesz szerencsém, mint előadónak, az érettségi vizsgálat reformjának kérdését a t. közgyülés elé terjeszteni. Nehéz tisztemet nagyon megkönnyíti azon körülmény, hogy új szempontokat nem kell keresnem, hanem a gazdag és nagyterjedelmü vitaanyagból azon mozzanatokat, amelyek, mint a magyar tanárság közös óhajai szürődtek belőle le, összefoglalva fogom a t. közgyülés elé terjeszteni, egyéni véleményemet csak nagy ritkán, csakis ott, ahol elengedhetetlennek tartom, fogom röviden kifejteni.

Az első szempont, melyben a tanári közvélemény ritka egyöntetüséggel megnyilatkozott, *az érettségi vizsgálat célja* és *szükségessége.*

Az érettségi vizsgálatot fönntartandónak tartjuk, mert ez a középiskolai oktatásnak betetőzése és az iskolai munkának fokmérője. Ha eltörölnők, akkor helyébe a francia felvételi vizsgálati rendszert kellene alkalmaznunk, melyet, azt hiszem, rövid idő múlva épen azok támadnának legerősebben, akik ma közelfekvő okokból, az érettségineket nem barátai.

Az érettségi *célja* nem lehet más, mint *a főiskolai tanulmányokra való jogosítás.* Az érettségi utasítások is úgy határozzák meg. Addig, míg a minősítési törvényt meg nem alkották, az érettségi bizonyítvány tényleg csak tanulmányi bizonyítvány volt, mely megnyitotta az egyetem kapuját az abituriens előtt; idővel azonban annyi mellékérdek füződött hozzá, hogy ma az érettségi vizsgálat eredeti hivatását már szinte elvesztette, szin-

vonala pedig — mert nagyrészt kenyérkereseti eszközzé vált — alászállt.

Ezen segíteni kell. Vissza kell adni az érettségi vizsgálatot eredeti rendeltetésének, ki kell belőle kapcsolni az 1883. t.-c. által hozzácsatolt jogosultságokat, szóval *módosítani kell a minősítési törvényt.* Ezt követeli a vizsgálat komolysága és azon tanuló ifjak érdeke, akik csak azért vetik magukat alá az érettségi vizsgálatnak, mert a törvény olyan foglalkozási ágakhoz is hozzákötötte az érettségi bizonyítvány megszerzésének föltételét, amelyekhez egyetemi képzettség nem szükséges. E tekintetben nem elégedhetem meg azzal, amit a budapesti tanári kör határozata kiván. Nem hiszem, hogy az 1883. évi I. t.-cikkben felsorolt jogosításoknak más iskolanemekre való kiterjesztésétől az érettségi szinvonalának érezhető emelkedését lehetne várni. Nem hiszem pedig azért, mert ifjaink rendszerint igen későn, többnyire a VIII. osztályban határozzák el magukat pályaválasztásra, s így legfölebb azt érnők el, hogy az említett törvényben felsorolt pályákra más iskolából is mennének tanulók, ami az érettségi szinvonalán nem változtatna, mert hiszen a gimnáziumi láz örökölött betegségünk.

Ha a minősítési törvény módosítását keresztülvisszük és az abban foglalt jogosultságokat a VIII. osztályú bizonyítványra, mint azon ifjak abszolutoriumára ruházzuk, kik egyetemi képzettséget nem igénylő hivatalokra törekszenek, akkor tetemesen emelkedni fog az érettségi vizsgálat nivója. Akkor anélkül, hogy a tanár kötelességérzete összeütközésbe jönne a humanizmussal, az osztályvizsgálat alapján eltereljük mindazokat, akik főiskolai tanulmányokra nem alkalmasak.

A minősítési törvény módosítása különben a tanárság általános óhajtásának mondható.

A második szempont, melynek az érettségi vizsgálat reformjánál különös súlya van, a vizsgálatoknak jelen módja és tárgyai. E tekintetben a tanárok felfogása már különbözik. Vannak, kik a vizsgálat írásbeli részét nem tartják megbízhatónak és ezért a csempészetre súlyosabb büntetést szabnának. Tagadhatatlan, hogy az írásbeli vizsgálatoknál visszaélések történnek, melyeket csak a dolgozatok összehasonlításánál veszünk észre. De ezen, nézetem szerint, alig lehet segíteni. Az őrködést ugyanis nehézzé, sokszor problematikussá teszi az őrködő tanárok különböző természete, az érettségi vizsgálat felől táplált eltérő nézete és az álhumanizmus; másrészt pedig, mert a megszorult tanuló mindig találékonyabb lesz a kivezető út megtalálásában, mint az őrködő tanár az ellenőrzés megfelelő eszközeiben. A csempészet megszüntetésére csak egy módot tudok: *szoktassuk tanítványainkat már az I. osztálytól kezdve az önálló, külső segítségre nem szoruló munkához,* akkor az magától meg fog szünni.

A szóbeli érettségi tárgyai közül a görögpótló irodalom és a fizika kiküszöbölése mellett emelkedtek hangok. Ami az

elsőt illeti, a görögpótló tényleg nem valami nagy rokonszenvnek örvend a tanárok között. E tárgyat oly áramlat teremtette meg, mely a görög nyelv középiskolai tanításával *még* nem mert szakítani, és mindenkire kötelezővé tenni *már* nem akarta. Innen bizonytalan helyzete tantervünkben. Anélkül, hogy érdemileg véleményt mondanék, csak azt hangsúlyozom, hogy a görögpótló tantárgynak kiküszöbölése már azért is nehézségbe ütközik, mert kompenzálja a görögöt, mely pedig az érettségi tárgya, pedig az egyiknek kiküszöbölése a másikat is maga után vonná.

A fizikának kiküszöbölését nagy pedagógiai botlásnak tartanám. Ez az egyedüli tárgy, mely az abiturienseknek a természettudományok köréből szerzett ismereteit kéri számon. Fontosságát nem csak az emeli, hogy az érettségi tárgyak között a gyakorlati élettel való összekötő kapcsot képviseli, hanem még inkább azon általános emberi törekvés, mely a természetnek nem csak külső megismerésére, de törvényeinek megállapítása útján annak megértésére irányul. Az ezekről való ismeretek az általános műveltség és a főiskolai tanulmányok jogosítása szempontjából mellőzhetetlenek.

Általában nagy hibának tartanám, ha az érettségi vizsgálat tárgyainak megállapításánál az utóbbi időben annyiszor tapasztalt könnyítés vezetné a döntő köröket. A mai érettségi vizsgálat tárgyköre már elérte azon határt, amelyen túllépni a vizsgálat komolyságának veszélyeztetése nélkül nem lehet. S miután az egyes tárgyak kiküszöbölését célzó kívánságok csak elvétve fordultak elő, nézetem szerint legjobb lesz, ha mind az írásbeli, mind a szóbeli érettségi vizsgálat jelenlegi tárgyait a jövő utasításokban is változatlanul meghagyjuk.

A kompenzáció tárgyában, melyet sok oldalról hangoztattak, azt hiszem, meg fogunk egyezni. Utóvégre is másodrendű dolog az, vajjon a tanuló, ki valamely szakcsoportban kiváló eredményt mutatott, egy tantárgyból pedig gyönge, kimondott, vagy ki nem mondott kompenzáció útján jut-e az érettségi bizonyítványhoz, a fő az, hogy hozzá jut. En a ki nem mondott, a §§-okba nem foglalt kompenzáció híve vagyok. Bízzuk a vizsgáló-bizottság és az illető tanár lelkiismeretére annak eldöntését, hogy van-e helye vagy nincs a kegyelem gyakorlásának, a bizottság bölcsesége, úgy mint eddig, jövőben is meg fogja találni a helyes utat, módot. Azt azonban szem előtt óhajtanám tartatni, hogy csak olyan tanuló részesüljön a kompenzáció jótéteményében, akinek elmaradását nem a szorgalomhiány, hanem a tantárgy iránti csekély tehetség okozza, nehogy ezen engedmény a tanulókat egyes tárgyak elhanyagolására csábítsa. A kompenzációt tehát az új vizsgálati szabályzatban ajánlani lehetne, de parancsolólag kimondani nem látnám tanácsosnak.

Az érettségi vita folyamában fölvetett kérdések közül még egynek tulajdonítok oly fontosságot, hogy azzal e helyen is foglalkoznunk kell. Ez *a nemzeti elem* kérdése az érettségi vizsgálaton.

Középiskolai oktatásunk az utolsó tantervrevizió óta a nemzeti alapra helyezkedett. Általános jelszóvá lett, hogy magyar műveltséget kell adni a magyar ifjúnak. A vezetést tehát az iskolai disciplinák között a nemzeti vonatkozású tárgyak, s ezek között első sorban a magyar nyelv és irodalom és a nemzeti történelem vették át. Ez irányelvnek az érettségi vizsgálaton is érvényesülnie kell. Természetes tehát, hogy ott e két tantárgyban való jártasság föltétlenül megkövetelhető, s ennek megítélésénél sem kimondott, sem ki nem mondott kompenzációnak nem lehet helye. És hogy ez a vizsgálati utasításból is mintegy kitünjék, óhajtandónak tartom, hogy a szóbeli vizsgálatból csakis az elégtelen magyar dolgozat, vagy két elégtelen dolgozat alapján lehessen a jelöltet eltiltani.

Ezek nézetem szerint azon fő irányszempontok, amelyeket tanáregyesületünk közgyülésén különösen szem előtt kell tartani, míg a részletkérdésektől bátran eltekinthetünk.

Összegezve már most a mondottakat, a következőkbe foglalom indítványomat. Mondja ki a közgyülés, hogy:

1. Az érettségi vizsgálatot és pedig mind írásbeli, mind szóbeli részét szükségesnek tartja.

2. Az érettségi célja a főiskolai tanulmányokra való jogosítás.

3. A köztisztviselők minősítéséről szóló 1883. évi I. t.-c. illető pontjainak olyan módosítását óhajtja, mely a kivánt érettségi bizonyítványt a VIII. osztály abszolutóriumával helyettesíti.

4. A VIII. osztályosok az osztályvizsgálat sikeres kiállása után kétféle abszolutóriumot nyerjenek: 1. mely az érettségi vizsgálatra jogosít és 2. mely az érettségi vizsgálatra nem, de az egyetemi képzettséget nem követelő pályákra, ideértve az államköltséges önkéntességi évet is, jogosít. Az utóbbiak, ha érettségit akarnak tenni, a VIII. osztályt ismételni tartoznak.

5. Az érettségi vizsgálat tárgyai mindazok legyenek, amelyeket az érettségi vizsgálati utasítások 7., illetőleg 21-ik §-a előír.

6. A kompenzációt a közgyülés a vizsgáló-bizottság bölcs belátására kivánja bízni. Az új vizsgálati utasításokban legfölebb ajánlani lehet, de kötelezőleg kimondani nem kell. És végül:

7. Középiskolai oktatásunk nemzeti irányából kifolyólag a magyar nyelv és irodalom és a nemzeti történelem sem kimondott, sem ki nem mondott kompenzáció tárgya nem lehet. A szóbeli vizsgálattól csakis az elégtelen magyar dolgozat, vagy két elégtelen dolgozat alapján lehessen a jelöltet eltiltani.

Ajánlom ezen indítványokat a t. közgyülésnek elfogadásra.

(Beregszász.) *Schürger Ferencz.*

A FIZIKAI TANÍTÁS NÉMETORSZÁGBAN ÉS A TANULÓK FIZIKAI GYAKORLATAI.

Tisztelt közgyűlés!

A nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter úr támogatásával fölkerestem Németországnak néhány nagyobb városát, hogy ott a középiskolai fizikai oktatást, az intézetek fizikai berendezését, különösen pedig a tanulók fizikai gyakorlatait és ezeknek szervezetét tanulmányozzam.

Ezen tanulmányi utamról a budapesti tanári körnek f. é. május hó 4-én tartott gyűlésén jelentést tettem, melynek alapján a kör felkért, hogy előadásomat közzétegyem, tapasztalataimat és javaslataimat a közgyűlésen ismertessem meg a tanáregyesülettel, mert célszerű volna, ha a fizikai gyakorlatok ügyének előmozdítására irányuló mozgalom onnan indíttatnék meg.

A tanáregyesület mélyen tisztelt igazgatóságának megtisztelő felszólítására most akarok a kör megbízásának eleget tenni.

Előadásomban a német iskolák fizikai tantermeinek és szertárainak berendezését akarom röviden ismertetni, azután áttérek a német fizikai tanításnak rendjére és ezzel kapcsolatban a tanulók fizikai gyakorlataira.

Daczára annak, hogy csak néhány hetet tölthettem Németországban, aránylag mégis sok iskolát látogattam meg, de mindenesetre a legfőbbeket azok közül, amelyeken már régibb idő óta folynak fizikai gyakorlatok. Egyúttal érintkezésbe léphettem a német középiskolai tanárok legkiválóbbjainak egy részével, azokkal, akik a tanulók fizikai gyakorlatainak kérdésével már éveken át foglalkoznak, ilyen gyakorlatokat vezetnek és ennélfogva már bő tapasztalatokkal rendelkeznek.

Fizikai tantermek és szertárak.

A fizikai tantermeknek és szertáraknak fekvése, berendezése és méretei lényegesen összefüggnek az iskolai épület korával, úgy, hogy ezen szempontból az iskolákat két csoportra lehetne osztani.

A régibb épületekben legtöbbnyire kicsi, szűk, olykor sötét, alkalmatlan termeket láttam, melyeknek fekvése sem mindenütt megfelelő; s még szükebbek a szertárak, annyira, hogy az ember alig fér el a szekrények között. Szekrények fölött, asztalokon és alatta is, minden zugban állnak, néha értékes, drága fizikai készülékek, sőt sok helyt még a folyosókat is igénybe kellett venni, hogy az éveken át összehalmozódott készülékek elhelyezhetők legyenek. Legtöbbnyire csak két helyiség van: tanterem és szertár; dolgozó-szobák csak ritkán találhatók. E tekintetben különösen meg voltam lepve, midőn a berlini Dorotheenstädter Realgymnasium fizikai tantermét és szertárát

láttam, amelyekben a híres Schwalbe éveken át tanított és dolgozott.

Az újabb épületekben egészen más kép tárul elénk. Kevés kivétellel mindenütt tágas, világos termek, nagy szertárak, dolgozó-helyiségek tanárok és tanulók részére. Természetes, hogy az újabb épületekben a termek és szertárak belső felszerelése is modernebb, jobb és célszerűbb, de azért el kell ismerni, hogy a régibb termek a szűk hely és rossz viszonyok dacára is, jól vannak fölszerelve.

A villamos áram be van vezetve mindenütt úgy a világításra való, mint a munkaáram. Néhol egyenáram és váltakozó áram is. A használatban levő kapcsolótáblák igen különbözők és rendesen az illető tanár tervei szerint készültek. Általánosan elfogadott tipus e tekintetben még nem alakult ki. A vezeték legtöbbször három ágú 110—110 és 220 Volt feszültséggel. A rheostatok többnyire $^1/_2$ A-es — 15—20 A-es áramra vannak készítve.

Állandóan elhelyezett tükör-galvanometert (többnyire Weinhold-félét) láttam majdnem mindenütt és sok helyen feltünt, hogy a skála köröskörül a terem falaira van festve. A vetítő készülékek is állandóan vannak elhelyezve és vetítésre mindig készen állanak.

Elsötítésre filc, posztó vagy bőrposztóból készült függönyök szolgálnak. Az összes ablakfüggönyöknek egy helyről való mozgatásától most eltérnek, mivel a szerkezetek sokszor megakadnak és főképen, mert olykor csak egy-két ablakot kell elsötétíteni. Az experimentáló-asztalok 3—4 méter hosszúak és többnyire a Weinhold-Kohl-féle minta szerint készültek. Az újabb termekben azonban már csak teljesen sima-lapú, egyszerű asztalokat alkalmaznak, mert a sokféle mellékberendezések, mint gáz-elvezető, pneumatikus kád, melegítő, higanycsatorna stb. fizikai kísérletezésnél nemcsak fölöslegeseknek, hanem hátrányosaknak is bizonyultak. Az asztalon csak gázvezeték, vízvezeték és elektromos vezeték legyen.

A *szertárak* általában igen gazdagon vannak fölszerelve. A készülékek közt sok eredetit láttam, amelyek a tanár tervei szerint készültek, sőt akárhányat a tanár maga készített; még tanulóknak munkáit is volt alkalmam láthatni. A szertárak évi dotációja 400—600 márka, néhol még ennél is több. Az eszközök beszerzése körül igazgatók és tanárok szabadon rendelkeznek.

Normál-jegyzékek is vannak, de ezek nem korlátoznak, mint nálunk sem. E szabadság dacára, a szertárak darabjai sehol sem tanuskodnak a tanárok egyéni hajlamairól s csak elvétve láttam a tanulásra alkalmatlan, rossz eszközöket, bár elavult van elég.

Az általam meglátogatott intézetek közül kettőt akarok különösen kiemelni.

1. A königl. Realgymnasium-ot zu Döbeln.
2. Az Oberrealschule-t auf der Uhlenhorst, Hamburg.

A döbelni iskolának fizikai és chemiai helyiségei külön épületben vannak és valóságos fényüzéssel rendeztettek be. Van nagy, elegáns tanterem, előkészítő-szoba, laboratoriumok tanárok és tanulók részére és a szertárőr szobája. A pincében fa-, fém- és üvegmunkákra jól berendezett műhely, mérlegszoba, hol a mérlegek részint szilárd pilléreken állanak, részint pedig szilárd falakra vannak erősítve. A padláson van fotografáló-müterem és fénymérésre berendezett, teljesen feketére festett, elsötétíthető hosszú helyiség.

A hamburgi Oberrealschule auf der Uhlenhorst-nak fizikai helyiségei nem olyan tágasak és nem olyan pazar berendezésüek, de sokkal jobban megfelelnek az iskola céljainak és minden tekintetben *mintául* szolgálhatnak.

A helyiségeket és berendezésüket Ernst Grimsehl ottani tanár tervezte. Részletesen le vannak írva az intézet 1902/3. évi értesítőjének mellékletében. »Oberrealschule auf der Uhlenhorst zu Hamburg. Beilage zum Bericht des Jahres 1902—1903. Hamburg, 1903.«

Tanulmányi rend.

A német középiskolákban két kurzusban tanítják a fizikát öt egymásutáni tanévben. Az első tanfolyam »Vorkurs« az Obertertia és Untersecundára terjed ki, ami nálunk az V. és VI. osztálynak felel meg; a második tanfolyam »Oberkurs« az Obersecunda, Unterprima és Oberprimában folyik, a mi VII. és VIII. osztályunknak megfelelőleg.

Az alsó fokon a tanulók tapasztalatai vagy kisérletek képezik a tanítás alapját; mathematikát vagy egyáltalában nem alkalmaznak, vagy pedig csakis az összegfoglalásra, a fizikai törvények kifejezésére. A tanítás itt még nem rendszeres és a fizikai tananyagból csak annyit tárgyalnak, amennyi elég, hogy a tulajdonképeni fizikai tanítás: a »felsőbb tanfolyam« rajta felépülhessen.

A felsőbb tanfolyamban bővítik és mélyítik a fizikai ismereteket, itt is kisérleti alapon tanítanak, csakhogy a kisérletek már inkább quantitativ jellegüek és hogy ezen a fokon már a dedukciónak és ezzel együtt a mathematikai tárgyalásnak is jut elég tere, különösen a mechanikában és geometriai optikában. A tananyag egyes részeinek tárgyalási sorrendje és az egyes osztályokra való elosztása igen különböző; a tantervek ezt az eltérést az egyes iskolák különös viszonyaira való tekintettel megengedik. E kérdésben tehát sokszor az egyéni felfogás dönt és megesik, hogy egy és ugyanazon iskolában is van eltérés, mint pl. a hamburgi Oberrealschule auf der Uhlenhorstban, hol az Ostern-cötusban más a tárgyfelosztás mint a Miachaelis-cötusban.

Ilyen tárgyfelosztás pl. ez:

O. III. 2 óra. A legegyszerűbb mechanikai tünemények. U. II. 2 óra. Fontosabb tünemények a fizika összes részeiből.	Előkészítő tanfolyam.
O. II. Hőtan, mágnesség és elektromosság. U. I. 3 óra Fénytan I, mechanika I. O. I.. 3 óra Fénytan II, mechanika. II. Ismétlés.	Felső tanfolyam.

vagy:

O. III. A fizikai alapfogalmak. Hőtan. U. II. A hőtan befejezése, Mágnesség és statikai elektromosság. O. II. Mechanika.	Előkészítő tanfolyam.
U. I. Mágnesség és elektromosság. Az áram hatásai. Indukciós elektromos gépek. O. I. Hullámmozgás, hangtan, fénytan, mechanika, ismétlés.	Felső tanfolyam.

A német tanítási rend nagy előnyöket rejt magában a mienkkel szemben. Míg ott a tanulók öt éven át folytonosan, lassú fokozatban haladnak előre, és ez időben a tanult anyagot kellőleg meg is emészthetik; addig nekünk, ámbár csak kevéssel kisebb óraszámban, de két év alatt gyors menetben kell befejeznünk az egész fizikai tananyagot. Gimnáziumainkban egyáltalában nincs előkészítő kurzus, a reáliskolákban, a III. osztályban volna ugyan egy kis fizika és a IV.-ben fizikai és mathematikai földrajzi tanítás, de ezen tanfolyamok koraiak; közöttük és a tulajdonképeni fizikai tanítás közt két évi hézag van, ami teljesen elegendő arra, hogy a tanulók azt a keveset is elfelejtsék, amit tanultak. Köztapasztalat szerint, mikor a fizikai tanítást a VII. osztályban újra kezdjük, mitsem építhetünk a két alsó osztályban tanultakra.

Míg továbbá a németek előkészítő kurzusaikban és még később a felsőbb tanfolyamban is folytatólagosan helyes észlelésre, megfigyelésre, tapasztalatok gyűjtésére és ez alapon való következtetésre, szóval bizonyos mértékben fizikai gondolkodásra szoktathatják a tanulókat és csak utána, legtöbbnyire a tananyag összes más részeinek tárgyalása után, fognak a mechanikának behatóbb és szigorúbb mathematikai tárgyalásába; addig nálunk a legnehezebb résszel kell kezdenünk, a mechanikával, amelyben a mathematikai tárgyalást teljesen ki nem kerülhetjük. Ez az, ami tanulóinknak oly nehézzé teszi a fizikát; amiben a fizika[1] tanításunk sokszor említett sikertelenségének legfőbb okát kell keresnünk és amin, szerény véleményem szerint, okvetetlenül változtatni kell, és mint hiszem, lehet is.

Tapasztalataim alapján mondhatom, hogy a most vázolt német tanulmányi rend meg is hozza gyümölcsét és hogy a fizikai tanításnak sikere ott ez oknál fogva nagyobb, és nagyobb is lehet, mint nálunk; a tanulók ismeretköre jóval bővebb, tudásuk mélyebb és itéletük biztosabb.

És mégis, maguk a német tanárok nincsenek megelégedve az elért eredménnyel, amit egyrészt annak tulajdonítanak, hogy a tárgyalandó tananyag a kimért időhöz viszonyítva, túlságosan nagy, tehát teljességgel fel nem dolgozható és hogy emiatt a tanítás nem lehet eléggé intenzív; másrészt pedig annak, hogy a tanulókat nem foglalkoztathatják eléggé gyakorlatilag is és ez okból az alkalmazott tanítási módszer nem vezethet el a természettudományi kutatás módszereinek felismerésére, sem pedig az induktiv logikának megértésére és törvényeinek alkalmazására.

Tanárok, akikkel a tananyag terjedelmének kérdésében értekeztem, úgy nyilatkoztak, hogy egyik legfontosabb teendőjük a fizikai tananyag rostálása és redukálása volna; amin különben már rég óta fáradoznak. A kevésbé lényegesnek kirekesztésével, meg kell határozni az okvetetlenül tárgyalandó anyagot és ezt annál behatóbban tárgyalni.

Elismerik, hogy e feladat megoldása nehéz, de meg kell oldani még lemondás árán is és anélkül, hogy a fizikai tanítás alaposságát és biztonságát veszélyeztetnék. Hogy mi volna elhagyandó és mi megtartandó, arra vonatkozólag nem jutottak egységes megállapodásra. Erre vonatkozó javaslatok azonban vannak. Rámutatnak arra, hogy egyes, különben fölösleges részeket, csak azért tanítunk, mert régóta így szoktuk, szóval, mert tradició. Más anyag pedig nem a középiskolai tanításba való, hanem speciális szakirányú iskolába, vagy pedig már főiskolába.

A fizikai gyakorlatok.

A természettudományi tanítástól most általánosan azt követelik, hogy a természettudományi kutatás módszerét lehetőleg értékesítse. A természettudományoknak nagy képző erejük és igazi nevelési értékük csak akkor juthat valóban érvényre, ha a tanulók természettudományi ismereteiket nagyobbára saját megfigyeléseik, saját vizsgálatuk és gondolkodásuk alapján, tehát hasonló módon szerzik meg, mint maga a kutató.

A fizikai tanítás eszerint nem teljesítheti feladatát akkor, ha a tanulóknak csak demonstrálja s szóval fejtegeti a jelenségeket, és nem gondoskodik arról is, hogy a tünemények előállításában, megváltoztatásában, megfigyelésében és meghatározásában a tanulók maguk is aktive részt vegyenek; foglalkoztatnunk kell a tanulókat, maguknak kisérletezniök, megfigyelniök, mérniök kell és a maguk tapasztalatai alapján alkotniok itéletet. Fizikai alapmennyiségekről, leszármaztatott mennyiségekről, dimenziókról magyarázunk a tanulóknak; puszta szóval, esetleg demonstráció-

val tanítjuk őket fizikai mennyiségek meghatározására és nem gondoskodunk soha arról, hogy a tanulók ilyen méréseket végezzenek is. Azt követeljük, hogy a tanuló megértsen bennünket, ha fizikai törvényt egyenlet alakjában kifejezünk, amidőn ez tulajdonképen annyit jelent, hogy két különböző mérést végeztünk és, hogy a mérési adatok mindig az egyenlet által megadott állandó összefüggésben vannak, mikor a tanuló soha ilyen méréseket nem végzett, soha mérések alapján ilyen fizikai törvényt kifejező egyenlethez el nem jutott.

Angliában és Amerikában már régebben felismerték a természettudományi tanításnak most jelzett gyengéjét, ott már régóta gyakorlatilag foglalkoztatják a tanulókat annyira, hogy a természettudományi tanítás egészen átalakult és különösen a fizikai és chemiai oktatás minden fokon, még az elemi iskolában is, nagyobb részt laboratoriumokban folyik le.

A gyakorlati tanítás hiányát Németországban is érezték; 1890-ben Schwalbe és utána mások is már erősen hangoztatják a fizikai gyakorlatok szükségességét. A német tanításba azonban, melynél a tanítónak szóbeli magyarázatából, kérdéseiből és a tanulók feleleteiből az egész osztály egyszerre szerez ismereteket: csak nehezen illeszthetők be a tanulók gyakorlatai; az angol-amerikai eljárás legkevésbbé. Ez utóbbira különben a németek nem is törekedtek, mert saját tanítási eljárásukkal nem akartak szakítani és új, idegen módszereket sem akartak meghonosítani, de mindenesetre odatörekednek, hogy értékesítsék azt, ami az angol-amerikai gyakorlati tanításban jónak bizonyult.

Így indult meg a próbálkozás és a kezdeményezők egyéni belátásuk szerint jártak el a fizikai gyakorlatok szervezésében. Innét ered az alkalmazott eljárásoknak különfélesége és ez nagy részben oka annak is, hogy a fizikai gyakorlatok Németországban csak lassan terjedtek és még ma sincsenek általánosan bevezetve. A felmerült nehézségekkel még most is küzdenek és a gyakorlatokat mostanáig sem sikerült a tanításnak szervesen kiegészítő tényezőjévé fejleszteni.

A nehézségek azonban, melyek a gyakorlatok szervezése körül felmerülnek, nagyobbára csak *külsők*. Ilyen először is a *hely kérdése*. Angliában és Amerikában minden iskolában, ahol fizikát és chemiát tanítanak, van külön a tanulók számára berendezett fizikai és chemiai laboratorium. Németországban a legtöbb intézetben nincs hely és nem is lehet alkalmas helyiséget találni a gyakorlatok számára. Legtöbbnyire tantermekben vagy szertárakban dolgoznak a tanulók. Csak az újabb intézetekben, pl. Döbelnben és a hamburgi főreáliskolában láttam tanulók számára berendezett laboratoriumokat és örömest konstatálom, hogy nálunk is, különösen az újabb épületekben, vannak ifjúsági dolgozó-helyiségek, tudtommal a budapesti VI. kerületi állami főreáliskolában, az I. kerületi főgimnáziumban, a szegedi reáliskolában és másutt is.

Egy másik nehézség az *idő kérdése*. Angliában a tanítási időnek felét laboratoriumokban töltik a tanulók. Németországban az amúgy is heti 32—38 órával megterhelt tanulók órarendjében csak nehezen lehet időt találni a gyakorlatok számára, annál kevésbbé, minél népesebb az osztály, minthogy 20 tanulónál több egyszerre nem dolgozhatik.

Nehézséget okoz még a *pénzkérdés* is, hiányzik ugyanis a speciális jellegű felszerelésekre szükséges pénz. És végre nem csekély nehézséget okoz az is, hogy a gyakorlatok rendezése és vezetése a tanárok idejét és munkáját nagy mértékben igénybe veszi. De Németországban, mind e nehézségek daczára, sok helyen és buzgón vezettek gyakorlatokat, amelyekből azoknak pedagogiai fontossága mindinkább kitünik, úgy, hogy jelenleg a gyakorlatok fontosságát és szükségességét illetőleg már alig van nézeteltérés, sőt most már nemzeti és különösen nemzetgazdasági szempontból is erősen követelik a természettudományok gyakorlati tanítását és főleg a fizikai gyakorlatok meghonosítását.

A berlini »Verein zur Förderung des physikalischen Unterrichts« a fizikai gyakorlatok érdekében a porosz közoktatásügyi miniszterhez benyujtott felterjesztésében ezt a szempontot emeli ki különösen. Ráirányítja a miniszter figyelmét az Angliában és Amerikában folytatott gyakorlati természettudományi képzésre, annak nemzetgazdasági szempontból fontos szerepére, és nemzeti kötelességnek tartja, hogy a minisztert a külföldről fenyegető veszélyre figyelmeztesse. Ugyanott kéri a minisztert, hogy lehetőleg sok intézetben rendezzen be fizikai gyakorlatokat, erre a célra biztosítson költségvetésileg 25,000 márkát és gondoskodjék a szükséges helyiségekről (különösen új építkezéseknél) és a szaktanárok megfelelő kiképezéséről. Ugyanott kérik a középiskolai tanszermúzeum felállítását is.

A gyakorlatok szervezése és vezetése közben igen sok és fontos kérdés merült fel. Így az, hogy mely fokon kezdődjenek a gyakorlatok? Az angol-amerikai tapasztalatok azt bizonyítják, hogy a gyakorlatok a fizikai tanítás kezdő fokán a legfontosabbak, minthogy biztos alapot nyujtanak a későbbiekre. Németországban ugyanazt tapasztalták. Egy másik kérdés az: vajjon fakultativok vagy kötelezők legyenek-e e gyakorlatok. Az angol-amerikai tapasztalat határozottan a kötelező gyakorlatok mellett szól. Németországban ez egyelőre hely-, idő- és pénzhiány miatt nem teljesíthető és jelenleg a gyakorlatok egész Németországban még fakultativok, de törekszenek a kötelező gyakorlatok felé. Más kérdések: A gyakorlatok megelőzzék-e, kövessék-e az előadást vagy pedig beolvasztandók-e az előadásba? Qualitativ vagy quantitativ jellegüek legyenek-e? egyenként vagy csoportokban dolgozzanak-e a tanulók? Egy csoportban hány tanuló lehet, hány csoport dolgozhatik egyszerre; valamennyi ugyanazon feladaton, vagy minden csoport más feladaton dolgozzék-e? Továbbá

a felszerelés kérdése, a tanárok kiképzése, a tanárok munkaidejének figyelembe vétele stb.

Mind eme kérdéseket illetőleg eltérők a nézetek; utamon a legkülönbözőbb eljárásokat láthattam, sőt ugyanazon intézetben működő tanárok közt is van nézeteltérés és eltérőleg vezetik gyakorlataikat is.

Visszaélnék a tisztelt közgyűlés türelmével, ha ezen helyen, ahol a szaktársak csak csekélyebb számban vannak, tanulmányi utamon látott fizikai gyakorlatokról részletesen referálnék, azoknak szervezetét s vezetését és különböző módjait bővebben leirnám. Itt arra kell szorítkoznom, hogy tapasztalataimat röviden összefoglaljam.

Úgy láttam, hogy a fizikai gyakorlatoknál követett különböző eljárások közül kettő domborodott ki különösen. Az egyik eljárásnál az előadást követőleg tartják a gyakorlatokat, melyeket már a legalsóbb fokon kezdenek. A gyakorlatok eleinte qualitativ jellegüek, kiegészítve egyszerű mérésekkel. Később, mikor a tanulók már némi járatosságot szereztek, kizárólag quantitativ jellegüek. A tanulók önként jelentkeznek, 6—12 tagú csoportokban dolgoznak, többnyire ketten ugyanazon feladaton. A gyakorlatokról jegyzőkönyveket vezetnek, azokat otthon kidolgozzák és beadják a tanároknak. Ilyen gyakorlatokat láttam Döbelnben Rühlmann-nál, Berlinben Bohn-nál, Hamburgban Bohnert-nél és Giessenben Noack-nál, valamennyien már vagy tizenhat év óta vezetik gyakorlataikat; Noack kézikönyvet is irt azokhoz és számos, a gyakorlatok céljaira különösen alkamas, készüléket tervezett.

A *másik eljárás* az előadásba iparkodik beolvasztani a gyakorlatokat és arra törekszik, hogy a gyakorlatok az előadásnak szerves részét tegyék. A gyakorlatok itt is a fizikai tanítással együtt veszik kezdetüket, majd qualitativ, majd quantitativ jellegüek. Ez eljárás közel áll az amerikaihoz, az osztály valamennyi tanulója (népes osztályoknál a fele vagy harmada) egyszerre dolgozik; valamennyi ugyanazon a feladaton és ketten vagy hárman együtt, részint az előadásra szánt időben, részint külön órában. Ilyen gyakorlatokat láttam Berlinben Hahn-nál, Hamburgban Grimsehl-nél.

A második eljárás feltétlenül jobb az elsőnél, mert az összes tanulókat egyenlő egységes képzésben részesíti és mert a gyakorlatok az előadásnak így szerves részét teszik. Alkalmazása azonban nagyobb nehézségekbe ütközik, különösen ott, ahol a tanulók létszáma nagy.

A tanár nem képes valamennyi tanulót ellenőrizni, nem talál számukra elég helyet és az iskola alig szerezhetne be elegendő számú készüléket. Mindazonáltal azt hiszem, hogy a fizikai gyakorlatnak majdan kialakuló és megmaradó tipusa az utóbbi lesz, mert a nehézségek leküzdése máris közeledik a megvalósuláshoz. Újabban ugyanis az a kérdés merült fel, hogy a gyakorla-

tok céljainak elérésére hány gyakorlat szükséges és egyszersmind elegendő is? E tekintetben a vélemények összehangzóbbak, majdnem megegyezők. Az amerikaiak 30—35 a fizika különböző részeiből válogatott gyakorlatot ajánlanak s a németek is elegendőnek tartják ezt a számot, sőt vannak tanárok, akik 20—25 gondosan kiválasztott feladatnak átdolgozásával is megelégszenek. Amerikában 70—80 feladatot tartalmazó sorozatokat állítottak össze, amelyekből a tanár 30—35 feladatot választhat. Németországban is vannak ilyen sorozatok. Azt hiszem magam is, hogy a gyakorlatok legfőbb céljának elérésére, a fizikai kutatás módszerének megismertetésére, 20—25 jól megválogatott gyakorlat teljesen elegendő lehet és hogy ezen munkára szükséges időt, helyet és eszközöket végre meg fogják találni. A költségek sem olyan nagyok, mint az első pillanatra látszik. Ott, hol helyiség van, csak néhány munkaasztal és szekrény kell, továbbá vízvezeték- és gázberendezés, vagy borszeszégők, amire az amerikai és angol tapasztalatok szerint 600—800 korona elegendő. Fizikai eszközökre, ha, mint az a legcélszerűbb is, egyszerű eszközökkel megelégszünk, ugyane források szerint első berendezésre iskolánkint 400—600 korona kell, továbbá pótlásra és kiegészítésre évi 200 korona.

Ami a gyakorlatoknak közvetlenül észlelhető eredményét illeti, tapasztalataim a legjobbak. A tanárok engedelmével magam is intéztem kérdéseket a gyakorlatokon résztvevő tanulókhoz, amelyekre ők mindig ingadozás és habozás nélkül meglepően, biztosan és határozottan feleltek. Az előadásokon ezen tanulók alaposabb és biztosabb tudásukkal azonnal kiválnak a többiek közül és az ember szinte sajnálja, hogy ez idő szerint a gyakorlatok még nem lehetnek kötelezők valamennyi tanulóra nézve. Rendkívül érdekes és tanulságos továbbá megfigyelni azt a fokozatos haladást, melyet a különböző osztályok tanulói felmutatnak, észlelni őket a haladás egyes fázisaiban, kezdetleges ügyetlenségükben, bizonytalanságukban egészen a végső osztályig, ahol már biztosan és céltudatos önállósággal dolgoznak.

Ha ezek után saját viszonyainkra térek át, már csak kevés hozzáfűzni valóm van. A mi tanítási eljárásunk, bár tanulmányi rendünk más, nem különbözik lényegesen a németekétől; a fizikai gyakorlatok meghonosítása mellett tehát nálunk is ugyanazon okok és érvek szólnak, mint amott. De a felmerülő nehézségek nálunk még jóval nagyobbak, egyrészt kedvezőtlenebb tanulmányi rendünk következtében, másrészt zsúfolt osztályaink miatt. Tantervünkben ugyanis hiányzanak a fizikai gyakorlatok szempontjából különösen fontos előkészítő tanfolyamok. Fizikai tanításunk tényleg csak a VII. osztályban kezdődik, a gyakorlatokra ennélfogva legjobb esetben is csak másfél év maradna, amely idő alatt el kellene érnünk azt a minimumot, amelyre Németországban öt év áll rendelkezésre.

A reáliskolákban lehetne ugyan, bár korai volna, talán már a III. osztályban, esetleg a IV-ikben is elemi fizikai gyakorlatokat végeztetni, az V. és VI. osztályokban a chemia vehetné át a gyakorlatokat, amint tényleg chemiai gyakorlatok már folynak is, míg a VII. és VIII. osztályokban újból fizikai gyakorlatok folyhatnának. A gimnáziumokban nehezebb a dolog, ott a III. osztályban csak a fizikai földrajzzal kapcsolatban nyujtunk némi fizikai ismereteket. De azért a tanulókat itt is lehetne gyakorlatilag foglalkoztatni, nem éppen csak fizikai, hanem más természettudományi gyakorlatokkal is, míg később, a VII. osztályban, megint a fizika venné át a vezetést.

Rá kell mutatnom e helyen, hogy Németországban a fizikai és általában a természettudományi gyakorlatokat, különösen a gimnáziumi tanításban tartják fontosaknak, egyrészt mert legjobban egyensúlyozzák az egyoldalú humanisztikus képzést, másrészt azért, mert a gimnáziumot végzett tanulók a középiskolán túl (az orvosokat kivéve) természettudományi képzésben már nem részesülnek.

Hogy a fizikai gyakorlatok kérdésében állást foglalhassunk, hogy azokat meghonosíthassuk és sajátos viszonyainkra alkalmazhassuk, szükségesnek tartom, hogy néhány iskolában, próbaképen, fizikai gyakorlatokat berendezzünk és vezessünk. A külföldi tapasztalatok felhasználásával ki kellene próbálnunk a különböző eljárásokat és ezeket viszonyainknak megfelelőleg, átalakítani.

Bár általában nem vagyok barátja a fakultativ gyakorlatoknak és a velök járó egyenlőtlen képzésnek, egyelőre fakultativ gyakorlatokat kell javaslatba hoznom, részint zsúfolt osztályainkra való tekintettel, részint a kezdet nehézségeinek leküzdésére, és mert meg vagyok győződve arról, hogy a fakultativ gyakorlatok lassú menetben bár, de biztosan átvezetnek a kötelező fizikai gyakorlatokra és a fizika gyakorlati tanítására. De különösen fontosnak tartanám, hogy olyan intézetekben, amelyekben a tanulók létszáma kisebb, próbát tegyünk azzal az eljárással, amely a gyakorlatokat a tanítás szerves részének tekinti és azokat az előadásba beolvasztja.

A fizikai gyakorlatok szervezése és vezetése nehéz, időt rabló és fárasztó munka, ennélfogva gyakorlatokat csak ott lehet berendezni, ahol a tanárok erre önként vállalkoznak, de tudom, hogy sokan örömest és szivesen ragadják meg az alkalmat és lelkesedéssel állanak majd az ügy szolgálatába. Remélem továbbá, hogy egyetért velem mindenki, ha hangsúlyozom, hogy a gyakorlatokon részt vevő tanulóktól semmi esetre sem szabadna díjakat szedni, amint ezt Ausztriában javasolták. Ez a gyakorlatok fontos ügyét veszélyeztetné, különösen kezdetben és a fejlődésnek első stádiumában, amikor lelkes munkásokra van szükségünk.

Ezek után bátorkodom a budapesti tanári kör május hó 4-én tartott gyülésének határozatait felolvasni:

1. A kör a maga részéről is szükségesnek tartja a gyakorlatok meghonosítását, még pedig kezdetben csak egyes erre vállal-

kozó iskoláknál, oly módon, hogy az ilyen iskoláknak bocsássa rendelkezésükre a felsőbb hatóság a szükséges eszközöket.

2. A kör e kérdést napirenden kívánja tartani, mert hiszi, hogy amint eddigi tárgyalásainak már lett annyi eredménye, hogy az utasítások most már ajánlják a gyakorlatokat, ezentúl kifejtendő agitációja a gyakorlatok általános elterjedését fogja maga után vonni, nagy hasznára a tanításnak s így a *nemzetnek* is.

* * *

Kérem a mélyen tisztelt közgyűlést, szíveskedjék a budapesti kör határozatait magáévá tenni és nagy tekintélyével a tanulók fizikai gyakorlatainak ügyét támogatni.

(Budapest.) *Balog Mór.*

ESZMÉK A MAGYAR NYELV ÉS KÜLÖNÖSEN AZ IRODALOM SIKERESEBB TANÍTÁSÁHOZ.

(Felolvastatott az Orsz. Tanáregyesületnek 1904. július 3-án, Székelyudvarhelyt tartott közgyűlésén.)

Vegyes érzelmekkel lépek az Önök szine elé. Egyrészt büszke vagyok arra, hogy a székelyudvarhelyi tanári kör képviseletében, mint annak egyik igénytelen munkása felszólalhatok ily díszes társaság előtt, másrészt bizonyos elfogódottság vesz lelkemen erőt abban a tudatban, hogy bátor vagyok szerény nézeteimet tanügyünk egyik legfontosabb kérdéséről kockáztatni, oly férfiak előtt, akik mint közéletünknek, nemzeti kulturánknak és közoktatásunknak ismeretekben, tapasztalatokban, eszmékben, bölcseségben és tekintélyben gazdag, kiváló díszei — hivatva vannak irányt adni gondolkodásunknak; oly férfiak előtt, kik már mélyen szántottak és áldásos, produktiv munkát végeztek ott, hol én ekevasammal csak néhány kis barázdát akarok vonni. És ha mégis szót emelek, megnyugtat az a meggyőződés, mely szerint nem végez teljesen hasznavehetetlen munkát az sem, aki bár csak kis tégladarabokat hord is össze nemzeti művelődésünk épületének tető alá jutásához.

Nem szándékom konkrét javaslatokat tenni, hanem inkább csak azon egyéni tapasztalataimat és megfigyeléseimet körülvonalozni, amelyeket nekem a magyar nyelvnek főképen a VII. és VIII. osztályban való több évi tanítása révén szerezni alkalmam volt. És ha ezen tapasztalati és megfigyelési adatok sorozatában van olyan, mely csíráját képezheti egy eszmecserének, ha van köztük egy-egy termékeny magnak a szemecskéje, mely idővel sudarba nőhet, bőségesen meg leszek jutalmazva.

Sokat hallottunk a nemzeti géniuszról, de sehol sem találjuk teljes megfejtését e fogalomnak; de úgy vélem, hogy a nemzeti géniusznak első sorban a nemzeti nyelv az inkarnációja.

A magyar nemzeti géniusz, azaz az a külön lelki diszpozició, az a formáló lélek, mely mindenre, ami nemzetünk körében keletkezik, eredetének bélyegét nyomja rá, legjobban és legelevenebben a nyelvben nyilvánul. A magyar géniusz multunk, jelenünk, jövőnk, intézményeink összesége s rajongásunk a nemzeti ideálokért. Minthogy a nemzet nyelvében él, világos, hogy a nemzet *élete* a nemzet *nyelve*.

A nyelv eszerint képe, következménye, leghívebb tükre valamely nemzet ösztöneinek, vágyainak, érzéseinek, izlésének, gondolatvilágának, egyszóval egész egyéniségének. Nem mintha minden működését, minden alkotó erejét abban merítené ki, hanem oly értelemben, hogy az voltaképen legsajátosabb és legjellemzőbb megnyilatkozása, azaz azon elem, amelyet létrehoz, hogy benne tovább éljen és mely nélkül tovább élni nem képes. Való igaz tehát, hogy az irodalom, mint a nyelvnek legnemesebb hajtása, a legfelsőbb műveltségnek az alapja. Igazi műveltség enélkül nincsen. És minden műveltségnek épenséggel az irodalom ismerete adja meg nemzeti jellegét. Minden nemzet ifjúsága a maga nemzeti irodalmának az emlőjén táplálkozik első sorban. Más, hatalmasabb és boldogabb nemzet talán megengedheti magának azt a felfogást, hogy a szépirodalom a társadalom kellemes és szórakoztató fényűzése, afféle illatos, de terméketlen virága a nemzet fájának, afféle divatcikk és nemes mulatság; a magyar nemzet azonban, mely csak összes szellemi és erkölcsi erejének megfeszítésével élhet meg a fennállását fenyegető örökös ostromállapotok között, a magyar nemzet a létért folytatott küzdelemben nem nélkülözheti azt a hatalmas művelődési fegyvert, melyet az irodalom képvisel. Magyarság és műveltség: ez a magyar irodalom kettős vezéreszméje, ez a nemzeti lét integráns része; ez az, mely hatásával elősegítheti nyelvileg és fajilag széttagolt nemzetünk szellemi egybeforradását és igazolhatja a művelt népek előtt szellemi súlyunkat és szellemi önállóságunkat. A magyar nyelv és irodalmi oktatás tehát a nemzeti történelemmel kapcsolatban első sorban van hivatva a tulajdonképeni nemzeti nevelésnek feladatát megoldani. Az »Utasítások« három célt tűznek ki a magyar nyelv- és irodalmi oktatás elé. Egyik a nyelvtan alapos ismerete és a helyes magyar beszéd és írás képességének megszerzése. Ez a tanításnak alapvető feladata, mely az egész diszciplina továbbfejtését teszi lehetővé. A nyelvoktatásnak a nyelvanyagnak lehető legkiterjedtebb birtokára kell törekednie. Másik célja a nyelvi és irodalmi oktatásnak a költői és prózai műfajok ismerete. Azt a képességet akarja a tanulókban kifejteni, hogy a tanuló az irodalmi művek alakulásának és alkotásának törvényeivel megismerkedvén, ezeket a szó igazi értelmében megértse és ezáltal nemes élvezet forrásához jusson. Harmadik cél a magyar irodalom fejlődésének ismerete és ennek keretében az eszmék fejlődése folyamatának megértetése. A nemzeti szempont érvényesítése mellett azonban pedagógiai tapintattal őrizkedni kell

a nemzeti kizárólagosságtól és elbizakodottságtól, ezzel a tanuló látókörének mintegy mesterséges elszűkítésétől. A magyar nyelvi tanítás tehát, amint osztályról-osztályra, tárgyról-tárgyra előrehalad, a már végzettekre nézve szakadatlan ismétlés, a még ezután kezdendőkre nézve pedig folytonos előkészítés. Így válik az »Utasítások« a három pontba foglalt célnak szerves egységét megőrizni és fenntartani s igazi elérését vagy legalább megközelítését lehetővé tenni.

E gondolatokat tovább szőve, azt hiszem, hogy az irodalomtörténet tanításának feladata és szerepe a középiskola nevelő munkájában még a következőkben sarkallik: Működjék közre az írók termékeiben rejlő etikai elemek kiaknázásával a tanulók jellemének és világnézetének kialakulásában; termékenyítse meg a tanuló agyát eszményekkel, lássa el szigorú életelvekkel, szítsa benne a faj- és hazaszeretetet, valamint a nemzeti szellem lángját, nyissa meg részére az idealizmus forrásait, tegye képessé az irodalomban felhalmozódott gondolati, képzeleti és erkölcsi kincseknek befogadására és arra, hogy saját képzeletvilágának és érzelmi életének is táplálékot szolgáltasson. Továbbá, úgy vélem, egyik legfontosabb célja az irodalomtanításnak, hogy kedveltesse meg a tanulókkal a nemzeti és általános szempontból legfontosabb olvasmányokat, fokozza a spontán módon megnyilatkozó olvasási kedvet és adjon biztos szempontokat a fejlődő léleknek az olvasás szeretetének, az öntevékenységnek és önképzésnek irányítását illetőleg. Végül azt tartom, hogy a gyakorlati élet céljait sem szabad figyelmen kívül hagynia. Keltsen fel a tanulókban altruisztikus érzelmeket és a közhasznú tevékenység iránt való lelkesedést. Tájékoztassa a tanulókat az élet jelenségei és követelményei felől a végett, hogy az ifjúság látó szemekkel, egészséges érzékkel s érdeklődő tekintettel léphessen ki környezetébe. Egyszóval: az irodalom ne csak nyelvi tekintetben táplálja a tanulók képességét, hanem logikailag, etikailag, esztétikailag, valamint sociális szempontból értékes eszmékkel lássa el.

Ily alapelveken épül fel a magyar nyelv és irodalom oktatásának rendszere. Az »Utasítások« célzatainak megfelelőleg azt kellene tehát végeredményben várnunk és tapasztalnunk, hogy sikerült a VII. és VIII. osztályos tanulókat már önálló gondolkodáshoz hozzászoktatni, megfigyelő és ítélő képességüket fejleszteni, felfogásukat mélyíteni, nyelvérzéküket élesíteni, szókincsüket gyarapítani, stílusbeli ügyességüket, előadási képességüket izmosítani és fogékonyságukat az irodalmi csín és a költői művekben rejlő szépségek iránt táplálni. Azt kellene hinnünk, hogy minden tanuló képes egy-egy költői alkotást érdeme szerint elemezni és méltatni, hogy képes egyéni impresszióiról híven és szabatosan beszámolni és hogy mintegy ösztönzést érez arra, hogy lelkét megfürössze a költészet tiszta atmoszférájában és ösztönszerüleg undorral forduljon el a fércművek kloakájából kiáradó megmételyező légkörtől. Ha ezen joggal várható eredménnyel szemben

szemügyre vesszük a tényleges eredményt, azt tapasztaljuk, hogy a tanulók nagy része nem a saját eszével gondolkodik, nem a saját elméjének köszörükövén élesített itéletet formál és saját subjectiv érzéseiről ad számot, hanem a tankönyvekben foglalt kritikai megjegyzéseket vagy a kommentáros kiadásokban foglaltakat reprodukálja, azaz csak a tanultaknak mankóján biceg. A vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszternek a tankerületi főigazgatóságokhoz még 1895-ben intézett rendelete ma is alkalmazható a tanulók nagy részére: »A vizsgálatra álló ifjak nem rendelkeznek az előadó képességnek azon mértékével, melyet ily korban levő tanulóktól nyolc évi középiskolai tanulmány után méltán el lehet várni. A szavak szükségtelen ismétlése, az eszmemenetnek fölösleges kitérésekkel való megszakítása, a mondatszerkezet és kifejezésmód formátlansága, sőt helytelensége, a lassú, vontatott előadás, a szakgatott és nehézkes beszédmód, az értelmi hangsúly elhanyagolása s más hasonló jelenségek az ifjak feleleteiben gyakoriak«. E rendelet, röviden szólva, azt akarja kifejezni, hogy a tanulóktól inkább csak mechanikus memorizálást, mint judiciozus, azaz itéleten alapuló feleletet kapunk. Hiányzik sok tanulóban az a képesség, hogy egy-egy íróban el-elmerülni tudjon, hiányzik az íróval való együttérzés. Mint a szivacs bármely folyadékot egyaránt magába fogad, a kristálytiszta vizet ép úgy, mint a mocsárvizet, akkép a legtöbb tanuló lelke gyakran válogatás nélkül veszi magába a klasszikus művek tisztító elemeit, ép úgy mint a pornographia fertőztető miazmáit, pedig ez utóbbiaktól mekkora iszap rakódik le az ifjú lélek talajára! Ami a tanulók eszthetikai műveltségét, az eszthetika alapfogalmainak ismeretét illeti, az is hiányosnak és ingadozónak mondható. A tanulók nagy része közömbös a költői szépségekkel szemben, hogy úgy mondjam a költészet virágos kertjében nem érzik a virágok illatát, nem látják azok szinpompáját és változatosságát. Sőt a kötelező magánolvasmányokra vonatkozólag, jóllehet ezek a legkiválóbb művekre szorítkoznak, az a tapasztalatom, hogy azokat nem a lelket felfrissítő élvezetnek, hanem fárasztó robotmunkának nézik és azt lesik, hogyan tévesszék meg a tanárt. A tanulókban meg van ugyan az olvasási kedv, hisz ez természetes, a szárnyait bontogató lélek áhítozza az olvasást, de mintha ez a szó »*kötelező*« csökkentené a kedvet, úgy hogy egynémely tanuló szivesebben olvas silány művet, mert nem kötelező, mint a legkiválóbb klasszikus remekalkotást, ha erre a »*muszáj*« szó vonatkozik.

Szomorú a kép, melyet itt bemutattam. Talán túlsötét vonásokkal is rajzoltam meg azt. De vannak panaceák, melyeknek segítségével a létező bajok, ha nem is teljesen orvosolhatók, de legalább az átlagos szinvonal emelése lehetséges. Biztosítékot nyujtanak: az új utasítások korszerübb szelleme, ennek értelmében a tanár céltudatos eljárása, az olvasmányok helyes kezelése, a tanulók önálló munkásságának pontos ellenőrzése és az elmé-

leti résznek a tanulók felfogásához mért és az olvasmányokhoz szigorúbban alkalmazkodó tárgyalása, és szűkebb körre, csakis a lényegesre való vonatkoztatása.

Keveselem az órák számát is. Három óra a VIII. osztályban, szerény nézetem szerint, nem elegendő a terjedelmes anyag sokféle adatainak eredményes feldolgozására. Határozottan kívánatos lenne, ha módját lehetne ejteni annak, hogy a magyar irodalom tanításának négy óra jusson a VIII. osztályban; úgy hogy kettő az olvasmányoknak érdemlegesebb és minden számbaveendő szempontból való behatóbb tárgyalására; kettő pedig az elméleti fejtegetésekre, vagyis az irodalom történeti részének rendszeresebb felépítésére és összefüggő egységesítésére volna fordítandó. Célszerűnek tartom azt is, hogy az a tanár, aki a magyart az V. osztályban tanítja, ezt az osztályt fokozatosan az érettségi vizsgálatra vigye föl. Így egyöntetűbb lesz a felső négy osztály magyar anyagának tanítása; a tanár ilyeténmódon már az V. osztálytól kezdve előkészítheti magának az irodalomtörténet tanításához, az ő felfogása szerinti szükséges alapot; a retorikai, poétikai és esztétikai elemeket, így szorosabb összefüggésbe hozhatja az irodalomtörténeti anyag betetőzésének elemeivel. Kétséget sem szenved, hogy a célhoz vezető módszer csakis az indukció lehet, vagyis, hogy az olvasmányok képezzék azt a hidat, amelyen át az elvont fogalmak megvilágítására és az irodalomtörténeti tények rendszeresítésére áttérhetünk. Összehasonlítva az új tantervet és utasításokat a régebbiekkel, az az intézkedés jelent főképen figyelemreméltó haladást, hogy az előbbi az olvasmányokra vonatkozólag csak általános útmutatásokkal szolgált, míg az új tanterv minden tekintetben részletezőbb és az olvasandó műveket is pontosan megjelöli, anélkül azonban, hogy a tanár kezét megkötő kánont adna. A szellem, mely ezen olvasmányok összeállításában nyilvánul, a nemzeti szellem, és egyúttal liberális szellem is, amely — mint említém — a tanár szabadságát nem akarja korlátozni. Mert sok függ a tanár egyéniségétől. Ha valahol, akkor az irodalom tanításánál egyik elengedhetetlen föltétel és hathatós tényező, hogy maga a tanár is lelkesedni tudjon a tárgyért. Tudjon a tanár lelket önteni a tárgyalandó anyagba; tudjon hozzáférkőzni a tanulók szívéhez és érdeklődésének szférájához. Igyekezzék az íróknak műveiben megnyilatkozó érzelemvilágot a tanulók előtt föltárni és igyekezzék az írók alkotásaiból kiáradó ihletnek egy-egy fénysugarát a tanulók szívéhez is juttatni. Lehetetlen, hogy a lelkesedés keltésének eszközével ne sikerüljön oly húrokat megrezegtetni az ifjú lélek bensejében, melyek addig talán nem szólaltak meg.

Ami a kitűzött olvasmányok kezelését illeti, több kérdés jöhet szóba: mit, mennyit értékesíthetünk a tanulók értelmi kincsének gyarapítására, mit olvastassunk, mely szempontok legyenek irányadók az olvastatásnál, mire ügyeljünk az olvasottaknak a tanulók részéről való reprodukálásánál, milyen vonat-

koztatásokat szőhetünk bele a szellemi termékek magyarázatába, hogyan mutassuk ki az esetleges idegen hatásokat és azoknak a nemzeti géniuszhoz való áthasonulását stb.

A középiskola a közös munka helye. A tanításnak alkalmazkodni kell annak igényeihez és feladataihoz. Nem hagyhatjuk a tanulót teljesen vezetés nélkül, de folyton sem vezethetjük. Ez utóbbi lehetetlenné tenné önálló gondolkodásának kifejlődését, az előbbi nélkül pedig hiányában lenne a szükséges Ariadnefonalnak a részletek útvesztőjében. Heti egy, vagy ha az óraszám négyre szaporítható volna, heti két órában ne mint most, csak töredékek és jellemzetes kivonatok olvastassanak az iskolában, hanem amennyire csak lehet 3—4 kiválóbb és behatóbb magyarázatot igénylő remekmű teljes egészében tárgyaltassék az év folyamán, oly módon, hogy az olvasás felváltva, az iskolában a tanár kalauzolása mellett, illetőleg otthon is a tanuló által végeztessék. Direktivákra, vezető szempontokra van a tanulónak szüksége. A legtöbbje gyámoltalan egy nagyobb terjedelmű olvasmány tervszerű méltatásának mikéntjére nézve.

Nem tudja, hogyan és hol ragadja azt meg, mit domborítson ki abból. Ép azért gyakorlatilag irányítani kell őt a kiemelkedő mozzanatokra nézve. Ha a tanuló megtanult a saját lábán megállani és érzi boldogulásának lehetőségét, nagyobb ambicióval fog önállóságra törekedni. Természetesen esetről-esetre a leglelkiismeretesebben számon kell kérni a tanulóktól, hogy az iskolában vagy otthon olvasott anyagot hogyan értette meg, a mű egészének elolvastával milyen összbenyomást nyert, mi tetszett és mi nem tetszett neki, és mivel okolhatja meg tetszését és nemtetszését. Ha a tanulóktól így mindannyiszor számon kérjük a benyomásokat, amíg úgyszólván még a közvetlenség zománca van rajtuk, támaszpontot nyerünk annak a mérlegelésére is, milyen az egyeseknek a felfogása, ítéletalkotó tehetsége, abstraháló képessége, előadó ügyessége. Ellenben ezen lelkiismeretes számonkérés nélkül a tanuló igyekezni fog tanárját kijátszani. Ezen támaszpontokat teljesen elvesztjük lábunk alól, mihelyt megengedjük, hogy a tanuló a kritikai méltatásokat készen átveszi a tankönyvből vagy a kommentáros kiadásokból. *Ne tanuljon ezekből* a tanuló kész ítéleteket. Ne értsenek félre! Elismerem a kommentáros könyvek szerzőinek nagy tudását és széleskörű ismereteit, elismerem, hogy azok jó szolgálatot tesznek tanárnak és tanulónak egyaránt, de ne folyamodjék ezekhez a tanuló előbb, míg saját benyomásával tisztába nem jött, s míg ezeknek alapján saját egyéni ítéletét meg nem alkotta. Mert ha előbb olvas kész ítéletet, már nem tud ettől szabadulni, már az illető szerzőnek a szemüvegén át nézi az olvasandókat és egyéni nézete nem juthat többé érvényre.

A kötelező magánolvasmányokat illetőleg nem helyes talán azok kötelező voltának ridegsége. Enyhíteni kellene a rigorozitást. A tanuló fázik a muszájtól és ép azért ne a merevség állás-

pontjára helyezkedjünk, hanem bizonyos latitude-öt hagyjunk fenn. Talán nagyobb rugója lenne a tanuló olvasási kedve felkeltésének, ha csak figyelmeztetnők arra, hogy azokból a művekből, amelyeknek olvasására most kötelezzük, mennyit tanulhat, azokban mennyi élvezetet találhat, azoknak mily nagy becsük van. A siker titka az: felkelteni a tanulóban a lelki szomjúságot és alkalmat adni neki arra, hogy azt lehetőleg úgy csillapítsa, hogy közvetlenül merítsen a kínálkozó művekből. Nevelje továbbá az irodalom az ifjúságot arra is, hogy íróinkban nemzeti életünk vateseit és apostolait tisztelje és ne kicsinyelje érdemeiket. Helyes elv foglaltatik erre nézve az »Utasításokban«.

Az »Utasítások« nagyon helyesen jegyzik meg azt, hogy a tanár az olvasmányok tárgyalásánál tartózkodjék minden hibáztató fejtegetésektől, azaz erős kritikától. Én is azt vélem, hogy céltévesztett dolog a tanulók előtt abban tetszelegnünk, miképen tudjuk egy-egy író koszorúját megtépázni, fényét elhomályosítani, jelentőségét alábbszállítani. Ez ellenkeznék minden pedagógiai tapintattal és azáltal lerontanók a tanulók lelkében a szellemi életünk nagy alakjai iránt táplálandó tiszteletet. A mai ifjúságot amúgy is jellemzi a köteles tiszteletérzés hiánya. Tehát nem növelni kell ezen hiányt, hanem megszüntetni kell azt. De igenis ott, ahol pl. egy-egy műfaj kellékeinek és jellegének megállapítása céljából párhuzamba állíthatunk két hasonló műfajú alkotást, egy gyengébbet és sikerültebbet (Zrinyiász, Zalán futása; Bánkbán és Irene stb.) kellő mérséklettel feltüntethetjük annak esetleges fogyatkozását, ennek jelességeivel szemben.

Az ilyen eljárás instructiv, anélkül, hogy a tanulót üres kritizálásra késztetné.

Az egyes disciplinák szükséges kölcsönhatásának szempontjából lehetne szorosabb kapcsolatot létesíteni az irodalom és a lélektan tanítása között. A lélektan tanára számtalan esetben hivatkozhatnék elméleti fejtegetéseinek megvilágítása céljából az irodalmi művekre; az irodalom tanára meg hasonlóképen támogathatja a tanulók psychologiai elméleti ismereteit.

Egy-egy dalban mennyi érzelem nyilatkozik meg, hányféle változatban, árnyalatban és színben csillog, kisebb s nagyobb erővel szólal az meg. Az irodalom tanára ezeknek kapcsán szemlélhetővé teheti: mi az érzelem, hogy támad az emberi kebelben, milyen formában fakad és bugyog ki annak folytán pezsgő kohójából. Arany balladái valóságos tárházai és kincsesbányái az indulatok, szenvedélyek és összeütközéseik rajzának.

Egy-egy drámai hősben mennyi az akaraterő, mennyi a megkapó jellemvonás! Vajjon így élénken szeme elé állítva a példákat, nemde minden elvont teorizálásnál ékesszólóbban adhatja meg az irodalom a tanulónak az egyes lelkijelenségek fogalomelemeit, hiszen az irodalom az értelem- és érzelemvilág a maga legszebb teljességében.

Mily tág tere nyílik itt a tanár jól felfogott instruktiv eljárásának. Számtalan oly mozzanat kínálkozik itt eredményes kiaknázásra, amelyek új perspectivát nyújthatnak a tanulók szellemi látókörének. Mennyi alkalom adja elő magát itt annak kimutatására, hogy az egyes művelődési faktorok szálai miképen szövődnek össze egységes korképpé, hogyan hatják át egymást irodalom és politika; hol és miben tükröződik vissza az írók egyéni élete alkotásaikban. Persze kerülni kell a subtilis részleteket és filozófiai szőrszálhasogatásokat, inkább csak nagy és a tanulók kedélyvilágát és fantáziáját megragadó vonásokkal kell dolgozni. Érdekesen ki lehet mutatni az eszmék fejlődésének folyamatát, módját ejtve annak, hogy a tanuló beleképzelhesse magát egy-egy korba. Érezheti a renaissance fuvallatát, tapasztalhatja a XVI. századbeli hitélet megifjító erejét felfogásban és intézményekben; láthatja a XVII. században az abszolutisztikus eszmék érvényesülését és azt, hogy mint engednek azok tért a XVIII. században a szabad gondolkodás elveinek; szeme elé tárhatjuk a nemzeti öntudatnak a XIX. század elején való ébredését és felocsudását hosszas tespedéséből; kimutathatjuk, mint lesz a nyelv mindinkább művelődési és faji tenyézővé, mint kél életre és izmosodik a nemzetiségi eszme az egyes államok szervezetében; mily egyetemes mozgalom, az általános fejlődés mily mozzanatai tükröződnek vissza a mi irodalmunkban és hol és miben nyilatkozott meg a nemzeti lélek a maga eredetiségében. Nem tartom céltévesztett dolognak azt sem, hogy a német és francia nyelv tanításánál kizárólag oly írók szolgáljanak az olvasás tárgyául, amely írók hatással voltak a mi irodalmunk fejlődésére. Szorosabb lenne így a kapcsolat e három nyelvnek és irodalomnak tanítása között. Ennek alapján betekintést nyerhetnének a tanulók abba is, hogy egy idegen író miképen inspirált egy hazai írót s ez a hazai író hogyan fogadta lelkébe ezen idegen hatást, hogyan ütötte rá mind saját egyéniségének, mind pedig a nemzeti szellemnek a bélyegét.

Nem érdektelen és a tanulók értelmi fejlettségét nem túlhaladó annak a kimutatása sem, hogy a közérzület és közhangulat változásával kapcsolatosan, mint változik a stílus-nem, a közlés és irodalmi szükséglet eredményeként a műfaj, valamint a hang szinezete is a költők lantján s az írók elmélkedéseiben. Mily fájdalmas és bánatos a hang a Jeremiádokban, Balassa lírájában, mily korholóvá és buzdítóvá válik Tinódinál és Zrinyinél, mily panegyrikus, sőt itt-ott cikornyás Gyöngyösinél, mint ölt a németgyűlölettől sugallt szenvedélyes jelleget a kuruckköltészetben, milyen fulánkot nyer a szatirikus époszban, mint hasonlít a trombitába szorított harsogó hanghoz Berzsenyinél, mint csügged s lesz kétségbeeső jajkiáltássá Kölcseynél, mint megyen át a bizalom hangjába Kisfaludy Károlynál, mint szólal meg fölrázó riadóként a nemes pátosz hevével Vörösmartynál, mint emelkedik hitté Széchenyinél, mint érezni benne a honi

illatot, ízt, zamatot, bűbájt, varázslatos erőt, ragyogó szinpompát, szenvedélyt Petőfinél, Aranynál, Jókainál, Kossuthnál stb. Lehetetlen, hogy így az érdekkeltés ügyes felhasználásával táplálékot ne adhassunk a tanulók aktivitásra való hajlamának. Lehetetlen, hogy a tanuló ne érezze ily módon, mily sok éltető elemet rejt magában az irodalom és mennyi impulzust adhat öntevékenységének. Lehetetlen, hogy ilyeténképen fejlődésre képes magot ne hinthessünk el az ifjú lélek termékeny talajában. Az olvasmányok helyesen alkalmazott módszere alapján érezhetik a tanulók majd azt is, hogy kulturális fejlődésünket csak úgy érthetjük meg igazán, ha összevetjük más népek haladásával, ha belekapcsoljuk az egyetemes kultúra történetébe. Föl kell a kapcsolatot tüntetnünk, de nem akadémikus fejtegetéssel, hanem jellemzetes értékű olvasmányok alapján domborítandó az ki.

A szabad előadásnál a lélek egyszerű jelenségei, a perifferikus és centrális ingerek szülte képzetek, továbbá a belőlük apperceptió és synthesis útján létrejött általános gondolkodási formák: a fogalmak, ítéletek és következtetések, végre a rendszeres gondolkodás formái: a meghatározás, az osztályozás és bizonyítás kell, hogy játsszák a főszerepet. Vagyis az előadóképesség fejlesztésében súlyt kell fektetnünk a lélek tartalmának gazdagságára, a szóbőségre, a helyes nyelvhasználatra, a szó- és mondatfűzésre, nemkülönben az ismeretanyag kellő elrendezésére. A szókincs fejlesztése céljából különös gondot kell fordítani a rokonértelmű szócsoportok összeállítására, a jelentésbeli árnyalatok kiemelésére, nemkülönben a gondolatkifejezések alakjainak kellő világításba való helyezésére.

Ha ily eljárást követünk, könnyebben fognak a tanulók boldogulni az írásbeli dolgozatokkal is. A tanárnak kevesebb fejtörésébe fog kerülni alkalmas tételeknek a kitűzése és a dolgozatok is értékesebbek lesznek úgy tartalom, mint forma tekintetében. Tartalmasabb és egységesebbek azért lesznek, mert a tanulóknak így nagy anyag áll majd rendelkezésére; a saját benyomásaikat értékesíthetik, a saját tudásuknak tárházából meríthetnek és nem fognak innen és onnan összelopkodott adatok jól s rosszúl sikerült összetákolásával előállani. Stílus és nyelv tekintetében is becsesebbek lesznek a dolgozatok, ha a sok olvasmány alapos tárgyalása révén a tanulónak nyelv-, stílus- és kompozicióérzéke fejlődött és izmosodott.

* * *

Ezek után összefoglalhatom nézeteimet az irodalomtörténeti rész tárgyalásának mikéntjére nézve. Az elmondottakból önként következik, hogy az irodalom nem lehet címekbe és számokba vesző labirint, sem pusztán könyvcímek gyűjteménye, s azoknak felsorolása és bírálata. Amennyiben az olvasmányokkal bővebben foglalkozunk, a lexikális rész csak a legfőbbekre és legjellemzőbbekre redukálandó. Nem szükséges, hogy a tanuló tudja, egy

korban kik és mit írtak a maga egészében, nem szükséges, hogy ismerje a kiválóbb s új irányt jelző írók összes epigonjait, hanem ismerje, főképen és majdnem kizárólag azokat az írókat, akik koruk gondolkodásának és közérzületének leghívebb tolmácsolói. Tartsuk azonban szem előtt az evolució törvényeit; hiszen az irodalomtörténet is históriai tudomány s mint ilyen az a feladata, hogy az egyes korok egymásközti kapcsolatát kimutassa oly írók feltüntetésével, akik az előző kor szellemi örökségének továbbfejlesztői és egyúttal az őket követő kor előfutárjai voltak. Csak így kapjuk meg világos képét annak, hogy a múlton hogy épül fel a jelen és hogy készíti elő a jelen a jövő áramlatait.

Ami az életrajzi adatokat illeti, szintén csak olyan íróknak a biografiája tárgyaltassák behatóan és részletesen, amely íróknak művei s életviszonyai között, nemkülönben a korviszonyok között, amelyek reájok hatással voltak, érdekes érintkezési pontok vannak. Főképen azoknak az íróknak az életét kell a maga tanulságos mozzanataiban feltüntetni, amely íróknak kiválóbb alkotásait már megismerte a tanuló. Ha gyönyört talált az író műveiben, önként is érdeklődni fog annak élete sorsa iránt is. Kíváncsi lesz megtudni, milyen volt az a milieu, amelyben gyermekkora lefolyt, férfiereje kifejlődött, tehetsége érlelődött; érdeklődéssel fog viseltetni az iránt, hogy az élet derüje vagy a megpróbáltatásnak keservei hogyan hatottak egy-egy író kedélyállapotára és hangulatára és ezek miképen tükröződnek vissza költészetében, kérdezni fogja, mi ihlette az író teremtő erejét, alkotási vágyát, egyszóval érdekes lesz a tanulóra nézve az, ha bevezetjük az író szellemi műhelyébe.

Ily sokféle szempontból tárgyalt életrajz bizonyára gazdag lesz érdekkeltő és megtermékenyítő nevelői momentumokban. Röviden összefoglalva az elméleti és biografiai rész tárgyalását: kevesebb adat, több éltető elem.

* * *

Amint gondolatmenetemből látni méltóztatott, nem egy speciális kérdést kívántam fejtegetni, amely egyes részleteiben szerves egésszé tömörüljön. Én inkább csak eszméket pendítettem meg, melyeknek megvalósítására és gyakorlati kivitelére nézve külön-külön tanulmány igényeltetik; építő anyagot hordtam össze, mely egyik vagy másik irányban külön-külön kidolgozásra vár. Ha eszméimnek egyikét-másikát életre valónak vallhatják, ha egyiknek-másiknak a jogosultsága, gyakorlati használhatósága el nem tagadható, ha egyikben-másikban mákszemnyi igazság rejlik, ha az összehordott építőanyag-részek között olyat is találnak, mely hazai nyelvünk és irodalmunk sikeresebb tanítására nézve felhasználható, nem végeztem hiábavaló munkát. Egy figyelemre méltó értékesebb adatom kedvéért legyenek elnézéssel a többinek esetleges fogyatékosabb becsével szemben. Előttem a nemzeti irodalom tanításának nagy fontossága lebeg,

menjen át a köztudatba az, hogy az irodalom olyan, mint a szószék, mely a társadalmat közelről érdeklő eszméket hirdet, olyan, mint a laboratorium, melyben az élet nagy igazságai szűrődnek, olyan, mint a templom, mely erkölcsi nevelést ad a jövendő nemzedéknek, olyan, mint a fegyver, mely győzedelmes csatákat vív. Nevelni kell tehát az ifjúságot a nemzeti irodalom hagyományainak hű kultuszában, ne hagyjunk elveszni egyet sem azon oltárok közül, amelyeken apáink lelkesedésének lángja lobogott. Röviden rekapitulálok. A nemzeti civilizáció, a nemzeti nyelvben és irodalomban való nevelés kérdése. A tehetség ettől nyeri alkotóvágyát, a közönség ettől gerjed az alkotások iránti fogékonyságra. Amely nemzet ifjúsága nem ebben nevelődik, annak nemzeti termőképessége van megtámadva és meddő nemzedékek könnyen prédái lesznek az idegen műveltség támadásainak. A régi görögök az istenitisztelet égisze alatt szólították irodalmi bajnokaikat. Hősök, államférfiak és tudósok egyaránt recitálták Homéros verseit; a tragikus költőt, aki a koszorút elnyerte, ünnepelte egész Hellas. Nagy Sándorról beszéli a legenda, hogy mikor ázsiai útjában egy sirt mutattak neki, Akhilles sírját, így kiálta föl: »Óh, boldog ifjú, kinek Homéros adatott dalnokául!« Nem azt irigyelte tőle, amiért érdemes volt megénekelni, hanem azt, aki megénekelte. Ily becsben tartotta a görög a saját nyelvét, a tudománynak és művészetnek legfőbb anyagát, a nemzeti nagyság első fegyverét. És ennek eredménye az, hogy nyelve és kultúrája örök életű lett. E lélek szálljon meg minket is; nemzedékeink a magyar nyelv és irodalom szeretetében emelkedjenek fel; ez nemzeti művelődésünknek, ez nemzeti nagyságunknak alapja. A nemzeti nyelv a nemzeti géniusz, a magyar nyelv a magyar géniusz!

Nosz Gusztáv.

DIÁKTURISTÁSKODÁS.

Méltóságos Elnök úr és igen tisztelt Közgyűlés!

Bizonyos aggodalomtól elfogódva szólamlok meg, igen tisztelt közgyűlés. Félek ugyanis, hogy tárgyam nagyon is csekély fontosságunak mutatkozik. Mind a mellett legyen szabad becses figyelmüket e kérdésre terelni s érdeklődésüket, bár rövid időre, e kérdéssel behatóbban foglalkoztatni. Ha szabad ezt tennem, akkor talán remélhetem is, mert van rá némi okom, hogy sikerül érvényt szerezni ama meggyőződésnek, hogy e kérdés éppenséggel nem olyan csekély fontosságú, mint amilyennek talán első tekintetre látszhatik, hanem hogy e kérdés nagyobb következményekkel lehet kapcsolatos a jövendőben s hogy a diákturiskodásban s ennek kifejlesztésében *nemzetünk egészséges fejlődésének* egy még mindig nem eléggé méltányolt és éppenséggel nem eléggé kihasznált *forrását* kell látnunk.

Igen tisztelt Közgyülés! Az iskolára vonatkozó általános eszmék történetében fontos időpontot jelent a jelen esztendő és ez a fontossága maradandó is lesz az emberi gondolkodás történetében. Ebben az évben, 1904-ben volt ugyanis, mert e tekintetben már így szólhatunk róla, az *I. nemzetközi iskolaegészségügyi kongresszus.* Maga a kongresszus ténye is eléggé jelentős, de különös fontosságát az adja meg neki, hogy eredetére, létrejöttére nézve ama meggyőződésnek volt az eredménye, mely az újabb időben érlelődött meg kellően a szakemberek lelkében, s melyet a kongresszus elnöke is, *Griesbach dr.*, elnöke egyszersmind a német Iskolaegészségügyi Egyesületnek is, melynek kebeléből indult ki e világmozgalom, megnyitó beszédében oly nyomatékosan hangsúlyozott, hogy tudniillik az orvosnak és a pedagógusnak kezet kell fogniok a nemzet jövendő egészséges fejlődésének érdekében az ifjúság egészséges nevelésére és így mind derekasabb jövendőbeli nemzedék létrehozatalára. Ez a fontos meggyőződés, mely ezt a világmozgalmat létrehozta a fent nevezett világösszejövetellel, hogy a kongresszust egyszer magyarul is megnevezzük, amely Nürnbergben folyt le, emlékezetes ténye marad az iskolára vonatkozó általános gondolataink fejlődésének.

Ha minálunk is így kezet fognak az orvos és a pedagógus és fürkésző szemmel tekintenek az iskolára, törekedve az ifjúság egészséges nevelésére, tekintettel nemzetünk jövendőbeli egészséges fejlődésére, vajjon nem találnának-e egy és más újítani valót, megváltoztatni valót, esetleg eltávolítani valót is? Oh, minden bizonnyal sok itt még ily szempontból a tenni való. Eme sok közül most csak egyre óhajtanók felhívni a közfigyelmet, jól megjegyezve ismét, hogy mindig a nemzet jövendőbeli egészséges fejlődését tartva szem előtt kell vizsgálnunk az ifjúság egészséges nevelését.

Ha az orvos és pedagógus együttes szemével nézzük nemzetünk egészséges fejlődését és az iskolát, nemzetünk fejlődésénél mindjárt azt tapasztaljuk, hogy egészség dolgában éppen nem a legjobbak a viszonyok, sőt itt valóban ijesztő jelenségre akadunk. A tüdővész, a fajrontó betegségek e rémes fejedelme, tudvalevőleg egész Európában nálunk pusztít a legnagyobb százalékban. Ijesztő nagy ez a százalék minálunk. Ismeretes az a hatalmas társadalmi mozgalom, melyet ép érdemes szakembereink, legelőkelőbb orvosaink e téren megindítottak s mely egyrészt fővárosi és vidéki szanatóriumok felállítását vette célba s másrészt a közegészségügyi viszonyok javításán munkál. Az előbbit tekintve, már meg is nyilt több ilyen szanatórium, az utóbbit illetőleg pedig miniszteri, városi rendeletek intézkednek a köztisztaság érdekében a levegő, a talaj tisztán tartására vonatkozólag.

Érdekes itt megjegyeznünk, hogy amily egészséges város Budapest különben, a tüdővész itt rémesebben pusztít mint Európa más nagy városaiban, amit megint a köztisztasági és egészségtelen lakásviszonyoknak kell betudnunk. De itt van a Szepesség a

maga nagyszerű hegyi levegőjével és mégis apró szegény falvaiban sokszor rettenetesek az egészségi viszonyok. Meg kell azonban nézni azokat a szűk viskókat, ahol ez emberek az állatokkal összezsúfolva laknak. Sohasem szellőznek. Az ablakot ki sem lehet nyitni. Turista-kóborlásaimban nekem is volt benne részem. Ha be kellett néznem egy ilyen házikóba, majd lefordultam a büzhödt, szinte rothadt levegőtől s éji szállást kérve, inkább fennt, a nyitott padláselőrészben helyezkedtem el s a francia szólás szerint a »csillagos ég« volt a szállásom. Az ily köztisztasági viszonyok, mikor a levegő csupa rothadt piszok, a talaj csupa rothadt hulladék, roppant mértékben megrontják az egészségi viszonyokat. Nyáron még szerencse, hogy alig van a parasztság a szobában, de télen bizony megsínyli.

Az ily rettenetesen pusztító tüdővésszel szemben, az egész nemzetet tekintve, mint a szakemberek hangoztatják, nem is annyira a betegek gyógyítása az első rangú kérdés, mint inkább az egészségesek *megóvása*, orvosi nyelven a *prophylaxia*, az tudniillik, hogy mily módon vehetjük elejét az ily baj kifejlődésének. A hires bécsi orvostanárnak, Nothnagelnak szellemes, de nagyon igaz mondása: Az orvostudománynak maga-magát kell nélkülözhetővé tennie! vagyis nem a therapiának, hanem a prophylaxiának, nem a gyógyításnak, hanem a betegségektől való *megóvásnak* kell az orvostudomány végcéljának lenni! — csak fokozottabb mértékben illik rá a tüdővésszel szemben való védekezésre. S mit ajánlnak e tekintetben a szakemberek? *Tisztaságot, testedzést* és *testgyakorlást*. Ami a tisztaságot illeti, ezt itt a legtágabb értelemben kell érteni. Legyen tiszta a levegő, amit szívunk. Legyen tiszta az étel, a tej, a hús, tudniillik bacillusoktól mentes, amit eszünk. Legyen tiszta a talaj, hogy porával meg ne fertőzze a levegőt. Legyen tiszta testünk, amit fürdők útján érünk el, hogy ez apró szervezetek sehol alkalmas talajt bennünk ne találjanak. Ami megint a testedzést, a testgyakorlást illeti, ami erőssé, ellentállóvá teszi a szervezetet ez apró lényekkel szemben, e téren az újabb időben valóban sok elismerésre méltó lépés történt, úgy a tornatanítás fellendítésével a régi görög versenyekre emlékeztető helyi, kerületi, országos tornaversenyekkel, mint az üdvös játékórák szervezésével. *De a testgyakorlás egyik legegészségesebb faja, a szabadban való energikus testmozgás, a gyaloglás, a turistáskodás még úgy látszik mindig nem találta meg a kellő méltánylást a mi fajunknál.*

A Magas-Tátrába százával özönlenek a német turisták. Magyar turista alig akad hébe-hóba. Most pünkösdkor is százával vezette a német turistákat dr. Ottó, a Magas-Tátra bűbájának e buzgó boroszlói hirdetője. E tekintetben csakugyan példát vehetnénk a németektől.

Csakhogy — és itt a baj — a felnőtteknek, legalább a nagy többségnek már hiába beszél az ember. Az illető vagy turista, vagy nem. Aki nem az, ilyenkor már bajos az ügynek

meghódítani. Az is igaz, amit mondani szokás, hogy fajunkban nagyobb fokban van meg az általános emberi lustaságra való hajlandóság, mint például a németben.

A németben nagyon meg van a turistáskodásra való hajlandóság. Ha jönnek a szép tavaszi napok, valóságos *vándorló vágy* fogja el, menni, menni ama kék hegyek felé s azután ama kék hegyeken túl. Ez a vándorló vágy valami egészen német vonásnak látszik, ha ennek kifejezését költészetükben szemügyre vesszük. Egész külön jellemző képzetkört mutatnak e szinte külön műfajnak tekinthető *vándordalok (Wanderlieder)*, melyek a *vándorló vágy (Wanderlust)* kívánságait, örömeit festik. A kikelet kicsalja őket a nagy világba (in die weite, weite Welt), a messzeségbe (es treibt in die Ferne mich mächtig hinaus). Egy másik vándordal szerint »a nap sem áll meg az ég boltján, valami hajtja szárazon és vízen át« (die Sonne sie bleibet am Himmel nicht stehen; es treibt sie durch Länder und Meere zu gehn). A Säckingeni Trombitás híres búcsudalában is e jellemző német hang csendül meg.

Útra is indítja ez a vándorló vágy a német turistát kikelet szakán. A Magas-Tátrában itt nálunk ép úgy megtalálod, mint a német nagy városok, Boroszló, Drezda, Lipcse utcáin. Nem restelkedik ott sem zöldszínű háti tarisznyájával, ha egy kicsit sáros, ha egy kicsit poros. Őket a távolból idehajtja, ide vonzza a Magas-Tátra bűbája s mi reánk ne hatna? Dr. Ottó Boroszlóban hirdeti a Magas-Tátra szépségeit, Nürnbergben meg egy műkedvelő fotográfus (Scheuermann) mutatja be színes diapozitiv képekkel vetítve, előadással kapcsolatban a Magas-Tátra természeti szépségeit s mi közülünk innen közelről mégis oly kevés turista keresi fel.

Lám pedig ép a fent vizsgált okokból ugyancsak jobban ránk férne a turistáskodás, mint a németekre, ép a fent említett általános nemzeti érdeket tekintve. A tüdővész ijesztő százalékát bizonyára leszorítaná a turistáskodás nagyobb mértékben való terjedése, kifejlődése. S éppen a nemzet jövendő fejlődését tekintve itt, ez irányban az ifjúságra kellene hatnunk. A felnőttek szokásait bajos volna, sőt lehetetlen megváltoztatni. De ép az ifjúságnál volna mód és alkalom jótékonyan beavatkozni e tekintetben a nemzeti fejlődés menetébe. Itt volna, az iskolában, a nevelésnél alkalom turistának nevelni azt, akiben már természeti hajlandóság van erre, s pedig sokkal több ilyen van, mint sem gondolnók; a magam tapasztalatából tudom, az ifjúság még nem szokott el annyira a természettől, mint a felnőttek, akiket sokszor ép a helytelen, könnyű nevelés szoktat el a szabad természettől. Másrészt hajlandóságot fejeszthetnénk ki ez irányban olyanokban is esetleg, akikben természettől ez csakugyan nincs meg. Megszeretnék a szabad természetet s a benne való egészséges mozgást, érdekes tapasztalatgyűjtő kalandozást, vándorlást. Megkapnák a kedvet a tapasztalatgyűjtésnek ama valami csodálatos, a természe-

tes gyümölcs hamvához hasonló frisseségéhez, amit turistáskodás ad a könyvbeli tapasztalatgyűjtéssel szemben, mert míg a könyvek útján másodlagos, harmadlagos tapasztalatokból okulok, addig a turistáskodásnál mindent első kézből kapok, elsődleges tapasztalatokat szerzek, a magam saját tapasztalataiból okulok. Mily óriás különbség van valamely régi műemlék könyvbeli ismertetése s a helyszínén való megtekintése közt.

Tagadhatatlan, sőt elismerésre méltó, hogy ez irányban is történtek lépések. Itt vannak az úgynevezett *tanulmányi kirándulások*. S csak elismeréssel szólhatunk arról az újításról, hogy az új *Utasítások* ezt minden hónapra kötelezőleg elrendelik. A *Turista-Egyesület* is elismerésre méltó módon törekedett fellendíteni a diákturistaság ügyét, mikor évenkint jutalomdíjat tűz ki a legérdemesebb nyári tanuló-kirándulás leírására. Örömmel említhetjük fel itt, hogy közoktatásügyi miniszterünk legújabban e célra nagyobb összeget bocsátott az egyesület rendelkezésére, s kilátásba helyezte a pályázat hivatalos kihirdetésének elrendelését.

E pályázat mindenesetre csak jó hatással lesz a diák-turistaság fejlesztésére. De ami a tanulmányi kirándulásokat illeti, ha ezeket szemügyre vesszük, ahogy rendszerint rendezni szokás, a legtöbbször ezeknek semmi közük a turistáskodáshoz. Utaznak, kocsiznak, sok mindent látnak, de legtöbbször édes-keveset turistáskodnak. Minekünk pedig a fent előadott okokból *nem tanulmányi kirándulásokra*, hanem *egészségügyi, turista kirándulásokra* volna égető nagy szükségünk, sőt erre kellene rászoktatni, ránevelni a tanuló ifjúságot nemzetünk jövendő egészséges fejlődése érdekében. Ez hiányzik nálunk.

De menjünk tovább egy lépéssel. Ha ezek a kirándulások, mint tanulmányi kirándulások is beválnának, még jó volna. De az ily nagy előkészülettel, nehézkes apparátussal rendezett kirándulásokra oly tanuló-tömegeket visznek, hogy az adott magyarázatoknak a legtöbbször csak a körülálló néhány vevén hasznát, bátran állítható, hogy a nagy többségre a magyarázatok is elvesztek, hogy a tanulmányi kirándulás sokszor csak vasuton való utazásból, kocsizásból és sok érthetetlen dolog látásából áll. Természetes, ez is csak általánosságban szól. Mindenen lehet segíteni. Ez ép az egyes embereken múlik. Apróbb csapatokra osztva s mindegyiknek külön magyarázva a dolgot, elérhetjük a kivánt célt. De maga az általános rendszer roppant nehézkes és jobbára kevés eredménnyel járó.

Azért csak helyeselhetjük, ha az ily nagy tanuló-tömegek utaztatása ellen ismételten felszólalnak. Újabban *Karl Lajos* kartárs úr szólalt fel a Közlöny-ben (1904. máj. 22.) rövid megjegyzésben. Hivatkozik arra, bizonyára túlzással is a kifejezésben, hogy »*a külföld nem ismeri a tanulók e falkaszerű utaztatását*«. Nos, ez az, amire itt én is rá akarok mutatni, hogy tudniillik más, ép turista-nemzetek nem így teszik. Ha tanárral,

ha tanár nélkül, de kisebb csoportokban turistáskodnak a tanulók. Magam is így tapasztaltam Németországban.

A tanulmányi kirándulások tehát a saját céljuknak is nehezen felelnek meg, a turistáskodás megkedveltetésére, a tanulóság körében a turista-nevelésre meg éppen nem szolgálnak. Világos tehát, ha a turistáskodás fejlesztése lebeg szemünk előtt, hogy ebből a szempontból ezekkel a kirándulásokkal nem lehetünk megelégedve s ezekkel szemben, illetve ezek mellett az ifjúság turista-nevelésére ép a fent hangoztatott nemzeti érdek miatt, nemzetünk jövendő egészséges fejlődésének érdekében más, természetes és eredményt igérő módot kell keresnünk.

Ha valaki merőben elméleti úton is arról gondolkozik, hogy mi a turista-nevelésnek, egyáltalán mint minden nevelésnek a legtermészetesebb módja, szükségképpen oda fog jutni, hogy az *utánzás*, illetőleg az *utánzás útján való rászoktatás*. Ez a legtermészetesebb módja a nevelésnek. Ez az igazi *anyai módszer*, ahogy az anya nevel *(méthode maternelle)*, az utánzó, sőt magyarul még hívebben fejezhetjük ki, az *utánoztató módszer (méthode imitative)*. A legnehezebb s a legelvontabb dolgot is voltakép mégis csak e módszerrel tanuljuk meg. Helyesen gondolkozni is csak így tanulunk meg. A helyes gondolkodást is tudniillik azáltal tanuljuk meg, hogy ösztönszerüleg másokat utánozunk, környezetünket utánozzuk, vagy pedig kedvelt olvasmányainkban kedvelt íróink gondolatmenetét, eszejárását, okoskodásmódját ösztönszerű utánzással elsajátítjuk. Ezért látszik meg kezdő írókon olvasmányaik hatása. A helyes gondolkodást is tehát nem a logika tanítja, hiszen akkor az okossághoz csak egy kis zsebbéli logikácska kellene, hanem ezt is utánzással, példák utánzásával tanuljuk, mint minden egyebet. A logika már csak utólagosan megvilágítja nekünk a helyes gondolkodás menetét s képessé tesz megbirálni a gondolkodás helyességét s megmondani tudni, hogy hol rejlik esetleg benne a tévedés, a logikai botlás. Hogyha még a legelvontabb értelmi munkát is, a helyes gondolkodást is ugyanazzal az ősi, kezdetleges, első, anyai módszerrel tanuljuk, amivel a gyermek a nyelvet tanulja, az anyanyelvet, akkor nyilvánvaló, hogy minden tanulásnak legtermészetesebb módszerével állunk itt szemben, s ez az *utánoztató módszer*.

Nos, nagyrabecsült és igen tisztelt közgyűlés, ha az ifjúság körében turistákat akarunk nevelni, ha a magyar ifjúságba bele akarjuk oltani a turistaság szeretetét, ép nemzeti fejlődésünk jövőjének érdekében, ha ezt igazán és komolyan akarjuk, forduljunk ehhez a természetes módszerhez és nyugodtak lehetünk, hogy előbb-utóbb meglesz a kivánt eredmény. Az a módszer, amely az anyai emlőn csüngő gyermektől kezdve egészen az érett gondolkodás legnehezebb okoskodásainak elsajátításáig sehol sem csalt meg, sehol sem hagyott cserben, hanem mindig hathatósnak vált be, az itt is hathatósnak fog beválni, az itt sem fog minket megcsalni, nem fog eredmény dolgában cserben hagyni.

Az utánoztató módszer alkalmazása pedig e téren a következő természetes és egyszerű eljárásban volna, amint ezt mások és a saját tapasztalatomból megitélhetem, hogy az olyan tanár, aki maga is turista, olykor-olykor egy pár tanulót, kisebb csoportot magával vinne. Természetesen minden kényszer nélkül. Azok jönnek, akik akarnak. Nem egész osztályokat esetleg akaratlanul rákényszeríteni, hanem abból az osztályból és azok, ahonnan és akik akarnak. Természetesen a tanár se legyen kényszerhelyzetben, hogy olyat is kelljen vinnie, akiről esetleg feltételezheti, hogy megférhetetlen természete csak bajba keverné a többiekkel. Már most annak a néhánynak, akiket így magával visz, előre is adhat mindenféle utasítást, mit hozzanak magukkal, eleséggel hogy lássák el magukat. Az úton is észrevétlenül megtaníthatja őket a térképek használatára, az időkiszámításra és beosztásra a térképen lemért távolságok szerint, a pihenők, az étkezések beosztására, kocsi, esetleg éjjeli szállás szerzésére. Egyáltalán megszoktathatja testüket arra, hogy hogyan osszanak be mindent: gyaloglást, étkezést, ivást, pihenést, hogy mindez igazán testi gyarapodásukra, egészségükre váljék. És egyáltalán megszoktathatja értelmüket arra, hogy lássanak, hogy megtanuljanak *látni* mindent a szabad természetben, a nagy világban. Sajnos, ezt manapság, a mi talán túlságos, talán mégis nagyon egyoldalú könyvnevelésünk korában, szinte bizony külön kell tanulni, hogy látni tudjuk igazán, amit látunk, látni és élvezni. Ezt mind megteheti az a turistáskodó tanár a legtermészetesebb, a legkönnyebb módon, az utánoztató módszerrel. A legrövidebb idő alatt belejönnek s kedvet kapnak a fiúk s akkor azután mehetnek hármas-négyes csoportokban magukban is.

Ezt az eljárást követem magam is, már évek óta, tán vagy kilenc esztendeje. S mondhatom, a fiúknak rendkívül tetszik. Soha semmiféle kellemetlenség velük nem volt. Ellenkezőleg, a legkedélyesebb napok közé tartoztak ezek a főleg tavasszal, de néha ősszel is rendezett diákturistáskodások. Természetesen a legalkalmasabb idő rá ép a tavaszi szép napok, azok a kikeleti szép napok, amelyek — mint láttuk — a német vándordalokban is így szerepelnek s amelyek valóban bizonyos ösztönszerű vággyal hajtják az embert a messzeség felé, amint Turgenyev is oly szépen mondja, hogy tavasszal könnyű a válás, tavasszal a boldog embert is vonzza a távolság . . . Ez a turistáskodás igazi ideje, ekkor kedvet kap az olyan is, akiben különben nem igen volna hajlandóság. A tavaszi szép napok, a tavaszi életkeltő levegő belelopja ezt a turista-hajlandóságot. S mondhatom meg is kedvelik. Mindegyik a legkellemesebben emlékszik vissza az ilyen kirándulásokra.

De viszont volt alkalmam tapasztalni, hogy még a legegyszerűbb dolgokban is mily hihetetlenül járatlanok s mily jó nekik ilyenkor a tapasztalt turista-vezető, no meg éppen ha tanár, akinek szava már természetszerüleg oly nagyfokú sugaló

hatással van rájuk. Így, hogy példát is említsek, étkezőpihenők után, mikor újból felkerekedünk, rendesen nem felejtem el nekik felemlítani: Fiúk, a késeket el nem kell hagyni — s bizony a legtöbbször akad köztük olyan, aki akkor veszi azután fel e szavakkal: De jó volt, hogy a tanár úr szólott, már ott maradt volna. Egyszer az egyik, mikor a vendéglőbe érünk, arról panaszkodik, hogy nem találja a pénztárcáját. Mit csináljunk? Meg sem tudott mozdulni. No, mondom, mikor és hol vette ki utoljára a zsebéből, nemde, mikor a templom megtekintése után a sekrestyésnek minden tanuló néhány fillért fizetett. — Igen. — Nos, menjen oda vissza hamar s keresse ott. S úgy is volt, szerencsére a már szürkülő félhomálynak, a tárca még ott volt a földön, különben új gazdája akadt volna.

Az ilyen kirándulásokon nemcsak megtanulják a turistáskodást, hanem meg is kedvelik és sorba szövögetnek új turistaterveket, amit a tanár azután kedélyesen megbeszélhet velük. Jónak találja-e vagy nem? Hogyan ajánlja? Megtehetik magukban is, stb. Így csakugyan megkedvelik a dolgot s mindig kellemesen emlékeznek vissza e kirándulásokra. Mikor már egyetemi hallgatók is, sőt meglett férfiak, szivesen csatlakoznak ily kirándulásokhoz, amint ezt alkalmam volt tapasztalni.

Nagyrabecsült és igen tisztelt Közgyűlés, részemről tehát ilyen eljárásban látnám az ifjúság turista-nevelésének, a nemzet egészséges fejlődésének érdekében történő turista-képzésnek a természetes módját. Kérném tehát az igen tisztelt közgyűlést, méltóztassanak hozzászólani, vitattassék meg e kérdés itt, vagy ha szükségét méltóztatnak látni, a körökben is, hogy megállapodásra jussunk. Ha ugyanis eddigi fejtegetéseim helyeseknek bizonyulnak, azzal a *határozati javasltatal* állanék elő, hogy az igen tisztelt közgyűlés mondja ki, hogy *ezt szükségesnek tartja s az Egyesület tegye meg a szükséges lépéseket az iránt,* hogy *a miniszter úr ő nagyméltósága elrendelni kegyeskedjék,* hogy *azok a tanárok, akik maguk is turisták s akik erre hajlandók, hivatalosan felszólítassanak ily bevezető diákturista-kirándulások rendezésére.* Természetesen minden külön dijazás nélkül képzelem ezt, mert ha esetleg akadna is talán olyan, de ezt fel sem tételezem, aki merőben nem ideális szándékkal tenné ezt, és dijazásra számítana, attól úgy sem várhatnánk megfelelő eredményt. Ha a rendelkezés kiemelné, hogy itt *nemzeti ügyről* van szó, *a turistaságra való rászoktatás nemzetünk jövendő egészséges fejlődésével kapcsolatos,* akkor azt hiszem, lesz még elég ideálista, aki a nemes cél érdekében szívesen vállalkozik ez éppen nem megterhelésre, hanem kellemes és nemes foglalkozásra. Én legalább örömmel és bizonyos jóleső hazafias érzéssel emlékszem vissza mindig ezekre a kirándulásokra, mert tudtam és éreztem, és tudom és érzem, hogy nemzetem ifjúságának egy kis töredékét neveltem ezekkel turistának s ha bármily elenyésző kis mértékben is, de mégis nemzetem jövendő egészséges fejlődésének

tettem elvitathatatlan szolgálatot. Ez a fölemelő érzés pedig a legszebb jutalom az ily foglalkozásra, mert ezt mintegy magamagával hozza.

Nagyon köszönöm szives türelmüket s tárgyamat, valamint javaslatomat az igen tisztelt és nagyrabecsült Közgyülés jó indulatába ajánlom.

(Lőcse. — Újabban Budapest.) *Dr. Pekár Károly.*

A GIMNÁZIUMI KLASSZIKUS (GÖRÖG-LATIN) AUKTOROK A FŐBB ETIKAI NEVELÉS-OKTATÁS SZOLGÁLATÁBAN.

Amellett, hogy Wundt erősen támadja a mostani eudaimonisztikus és utilitarisztikus felfogásokat, az egyre gyakorlatibb eszmékre törekvő pedagógia is, mely a morális követelményeknek fokozottabb mértékben akar eleget tenni, egyre jobban belátja, hogy az erkölcsi nevelés-oktatásra — mint a nevelés végcéljára[2] — a humanióra tantárgyak tanításában (természetesen beleértve a görögpótló irodalomból a görög tárgyú olvasmányokat is) az eddiginél nagyobb súlyt kell fektetnünk. Mintha az *élet* fontosabb tárgyú követelményei szólítanák erre, annak láttára, hogy a mostani sokféle klasszikus ismeret tudása azon nehezen kezelhető, igen nagy apuliai edényekhez hasonlít, amelyek igen *díszesek*, ám tárgyuk a *halottak* tiszteletéből van véve s olykor a hősmondákból vett jelenetek alakjait a rajz elbizakodottsága jellemzi . . . Ha annak még sürgetőbb okát akarnók keresni, megtalálnók azt abban, hogy az iskola, a gimnázium *semmi esetre sem lehet megelégedve* azzal az *aránylag csekély* eredménnyel, amelyet az ő végtelen sok fáradozása dacára, a hősi akarat klasszikus példáival szemben, a tanulók *gyenge és szervezetlen akaratában, megbízhatatlan cselekvőképességében*, sőt sokszor *immorális viselkedésében* elér. Ezért nem egyszer tapasztaljuk ugyanis, hogy a gimnázium, a *nevelő módszer* fogyatékos alkalmazása következtében, az érettségi bizonyítvánnyal nem ritkán olyan szónoklatot intéz éretteknek nyilvánított tanítványaihoz, aminőt Alkibiades mondott a sziciliai háborura készülő athéneieknek, amidőn ezeket további *hódító* hadjáratra képeseknek mondotta s maga mégis — meg nem engedhetett nagyravágyásával s *csekély önfegyelmezettségével* — nagy részben ezen sziciliai vereséget okozta . . .

Az iskolára nézve ezen tapasztalatok következtében problematikus marad a helyzet abban a tekintetben, vajjon munkájának

[2] L. például: Jahn: Ethik als Grundwissenschaft der Paedagogik. Lipcse, 1899. — Lehrproben und Lehrgänge, 1900. 65. füz., 102. s köv. l. — Nusser: Grundlinien der Gymnasial-Paedagogik . . . Würzburg, 1894.

eredménye csak *falain belül nyolc évi időtartamra*, vagy azokon *kívül* és ezen időn *felül* is megmarad-e, úgy hogy szellemével a tanulók erkölcseit továbbra is igazgassa. A tanítás kisebb-nagyobb eredménytelensége ellen többé-kevésbé *jogosultan* felhangzó vádak folytán olyan problematikus e helyzet az iskolában, amilyen volt a Vergilius korabeli Rómában, amidőn egyesek azt tanították, hogy e földi élettel mindennek vége, mások szerint a lélek folytatja életét e világon túl is. Ha Vergilius ezen *kínzó* kételyek közt Aeneisében ráadta magát a rendkívül tanulságos hatodik ének megírására, melyben a becsesebb földi lét további folytatódását, a lélek halhatatlanságát dicsőíti, miért ne kellene nekünk is erővel azon lennünk, hogy a tanulmányokból beszítt *szellem* minél *erkölcsösebb* nyilvánulásában, a legfőbb tudnivalókban tartsa fenn magát a tanuló további életében, sőt későbbi teendőiben akaratát is szabályozza . . . E célból nekünk Hesiodusként, — ki sopánkodik az idők romlottságán — az elméleti és a gyakorlati életszabályokat kapcsolatba kell hoznunk egymással . . . Erre utal bennünket korunknak *mélyebb értelemben* felfogott gyakorlati szelleme, mely a képességeket s ezeknek alkotásait, *tettekben* való letükröződését keresi . . . Pedig nem egy tanuló, ki az iskolában tehetségével és szorgalmával kitünt, későbbi — *tetteket kivánó* — pályafutásában nemcsak kerékvágásából kizökken, hanem egyáltalában nem boldogul, sőt züllésnek indul . . . Ennek látása nem ejthet-e minket gondolkodóba, hogy miért hagyta őt cserben a középiskola szelleme, vagy miért taszította el ő azt magától, illetőleg miért tévesztette el ő azt szemei elől, s ezzel megszakította azt a fonalat, mely őt a tananyag *szelleméhez*, későbbi erkölcseit előbbi erkölcseihez közvetlenebbül fűzné? . . . Vajjon ma — a sok társadalmi disszolució közepette — mennyire szorulnak rá az ifjak olyan buzdító szavakra, aminőket *kötelességteljesítésükre* nem egy klasszikus íróból intézhetünk hozzájuk s amilyeneket például Sokrates mond (Plátó Apol. XVI.): »*ahol egyszer valaki állást foglal*, akár, mert azt a helyet tartja legjobbnak, akár, mert a vezére rendelte számára, *helyt kell ott állania*, úgy hiszem, *minden veszéllyel szemben* és sem halállal, sem egyébbel *nem szabad* jobban törődnie, mint a gyalázattal . . .« Igenis rászorulnak arra, hogy a görög-latin klasszicizmusból plasztikusan kiolvasható erényideálra buzdítsuk őket, talán azért is, mert ma a középiskola egyre jobban magára ölti *a panem et circenses* jellegét s amellett az élet odakiáltja neki, hogy nem a sok vért teszi a jó harcost.

Ifjainknak az akarat bámulatos erejére és tényeire más-más, de sajátos rendeltetésekben számos kiváló hős példája kinálkozik a klasszikusokból,[1] mégis önszabta hivatásukban gyenge akaratukkal

[1] A homérosi s a későbbi történeti görög hősök, Aeneas a római, Camillus, Scipiók, Deciusok, stb. stb. úgy állíthatók a tanulók elé, mint akik azt, *amire vállalkoztak*, a legnagyobb akaraterővel voltak elhatározva.

csak tengődnek s lelkesedni alig képesek pályájukon. Az életben pedig vajmi ritkán mondhatjuk róluk, midőn a polgári kötelességek terére lépnek, azt, amit Perikles mond (Thukydides, II. 37.) az athéni polgárról, hogy: »a köztörvény áthágásától nem a félsz tart vissza, hanem a kormány élén állók és a törvények, különösen a jogtalanságot szenvedők számára fennálló és amaz iratlan törvények iránti tisztelet, melyeknek megszegőjét a közvélemény megbélyegző ítélete sújtja.« Azért a jelen gimnáziumi bő klasszikus tananyag felhasználásánál a tökéletesebben betetőző szellemi eredmények kihozásánál úgy kell eljárnunk *az egyes fontosabb poziciójú igazságok, erkölcsi intelmek biztosítására*, mint ahogy Nestor járt el, ki vacsorához készülve, azt ajánlotta, hogy a Trója falánál épített új sáncokhoz őröket kell állítani. E sáncokat maga a klasszikus tananyag s ezen tananyag szaporodó többoldalusága képezi, mely annál körültekintőbb gondoskodást *s erkölcsi ellenőrzést kíván*. Mert be kell ismernünk, hogy az ismeretek különféleségét szaporító nagy tanultsággal szemben ma *a morál dolgában nem eléggé tájékozott logografusok vagyunk*, s rendkívül kisért a horatiusi: *silvis adpingit delphinum, fluctibus aprum* . . . Továbbá a klasszikus nyelvek tanításában még mindig nem lehet tudni, vajjon a grammatika, vagy az olvasmány tartalma, szelleme-e a fő.[1] Azért a sok grammatikai és reális (régiségtani) ismeretről, melyeket a tanulók a klasszikus auktorok alapján szereznek és egymással összekevernek, ha egyúttal a legfontosabb közös tanulságok *asszimilálási processzusán* nem mennek át, elmondhatni azt, amit Alkibiades mond (Thukydides, VI. 17.) a sziciliaiakról: »Városaik nagy népessége *vegyes tömeg*, mely *könnyen cserél kormányformát és elfogad idegent*. Ezért senki sem fegyverkezik úgy, mintha saját hazáját védené, az ország sincs ellátva *állandó* védelmi eszközökkel. Mindenki arra van elkészülve, hogy vagy ékesszólás, vagy pártütés útján miként juthatna haszonhoz, ha pedig célt nem ér, kész *idegen* földre költözni« . . .

Ez az ismerettani értékcsere és költözködés oka legfőképen annak, hogy oly *idegenszerű* s összefüggéstelenségénél fogva oly felületes s gyenge latin és görög nyelvi oktatásunk, sőt céljában a tanférfiak előtt is gyakran oly érthetetlen . . .

Anélkül, hogy ennek bővebb megvitatásába akarnék bocsátkozni, hangsúlyoznom kell, hogy a klasszikus tananyag *összetartására is* ennek erkölcsi megkötésére és megszilárdítására kell törekednünk. Stutzer: »Konzentrationsaufgaben aus den ethischen Unterrichtsfächern« című cikkében (Lehrproben und Lehrgänge XI. Jahrg. 45 füz. 46—75. l.) így szól: »Es ist schon wiederholt darauf hingewiesen

végrehajtani. A tanulók is iparkodjanak *kitűzött feladataiknak, elvállalt kötelezettségeiknek* az útbaeső akadályokon hasonló akaraterővel győzedelmeskedve megfelelni.

[1] Ezt azért említem fel, mivel olykor megtörténik, hogy az érettségi vizsgálatokon is a grammatikai tudáson alapuló nyelvismeret annyira szolgál inkább cél, mint eszköz gyanánt, hogy a tanuló a reáliákból az olvasmány kifejtésére alig, illetőleg nem is kap kérdést.

(Schiller: Handbuch der praktischen Pädagogik. 3. Aufl. 1894. 235. és 334. s köv. l.), dass *der Unterricht sittliche Grundbegriffe zum Mittelpunkt machen muss*, um auch auf solche Weise den Geist mit idealem Gedankeninhalt zu erfüllen. So oft sich, sowohl bei der Lektüre als auch sonst, die Gelegenheit dazu bietet, sind ungesucht und ungezwungen die konkreten Einzelvorstellungen durch zusammenfassende Erörterung zu regeln und zu befestigen und zu gewissen sittlichen Allgemeinbegriffen zu verknüpfen. Gerade solchen *Konzentrationsaufgaben ist die sorgsamste Aufmerksamkeit zu widmen*, weil sie für die Einwirkung auf das Gemütsleben und für die sittliche Ausbildung *überhaupt wichtig sind* . . .

Ezzel azt is elérjük, hogy a klasszikus világ fontosabb gondolatainak a keresztény felfogásban való tovaszövődését is feltüntethetjük. Aquinói Tamás is elfogadta a négy plátói főerényt és ezek fölé helyezte a három természetfölötti, vagy teológiai erényt: hitet, reményt és szeretetet.[1] E nagy keresztény bölcs bizonyára megértette a klasszikus szellem ezen becses formáját, midőn azt sok tekintetben a kereszténységhez közelállónak találta.

E célból nekünk is első sorban arra kell törekednünk, hogy a klasszikus népek *szellemét* megértsük,[2] amit az utasításoknak még nyomatékosabban *kellene* hangsúlyozniok.

Főkép erre törekszenek a mélyebb belátású pedagógusok s ezek törekvését tartja szem előtt szerény felolvasásom.

Vogel (N. J. II. 1. stb.) ezen cím alatt: »Die Nachahmung Ciceros auf unseren Gymnasien« ezt írja: szakítsunk végleg azon álláspontal, hogy Ciceró a klasszikus latinságnak kizárólagos képviselője. S kívánja, hogy Tacituson kívül, Kr. u. Augustus és Trajan ideje közé eső korba tartozó írók pl. Chrestomathiában olvastassanak. Szerinte ugyanis (N. J. II. 209.) Sallustiusban, Caesarban és Ciceróban a tiszta emberi szempontok az állami és hadászati szempontokkal szemben nagyon háttérbe szorulnak, a klasszicizmus utáni prózaíróknál inkább előtérbe lépnek. Senecának számos helye, az idősebb Plinius különböző könyvbevezetései, a dialogus bizonyos részei, az Agricola befejezése, a Históriák és Annalesek számos szép helye a legtartalmasabb és legmélyebb dolgok közé tartozik, amit római nyelven írtak.

Ziemer (Jahresber. über das höh. Schulw. VI. Jahrg. 1891. IV. 35. l.) ajánlja, hogy a primában Cicero nagyobb beszédei helyett inkább olvastassék valami a szellemdús Seneca morális leveleiből, akinek erkölcsi szempontjai és intelmei épen a mi korunkra nézve figyelmet érdemelnek, aki épen ezért a keresztény felfogásokhoz közelebb áll, mint bármely más klasszikus. Így nyerünk jobb olvasmányt, mely a kedély és az akarat felemelésére szolgál. A fiatalabb Plinius levelei is egészséges táplálékul szolgálhatnak úgy a szívnek, mint az észnek. Azért A. Kreuzer ennek levélgyűjteményét iskolai olvasmánynak ajánlja. Ebből látni, hogy a klasszikus író tanításában a *nevelő*

[1] Wundt: Ethik 2-ik kiad. 1892. 306. l.
[2] V. ö. Rein: Pädagogik im Grundriss. 1893. 2. Aufl. 38. l.

tartalomnak főfontosságot akarnak tulajdonítani. Azoknak, kik görög-latin auctorok műveit rendezik iskolai olvasmányul, jó tudniok azt, hogy K. Fleischmann [1] a müncheni filológusok gyülekezetének pedagógiai szakosztályában egy tartalmas felolvasásában megkisérli Dettweiler szellemében az iskolai olvasmányoknak didaktikus értékét exakt vizsgálat alapján meghatározni, azoknak felhasználhatóságát a nevelő oktatás számára megvizsgálni. Thiele (Jahresber. über das höhere Schulwesen, VI. Jahrgang 1891. Berlin, 1892. IV. 26. l.) a II. A.-ban Cicero Laeliusát és Cato majorját, az I.-ben Ciceró nehezebb beszédei, ennek rhetorikai és filozófiai művei mellett még leveleit s Senecáét és ifjabb Piliniusét is s Tacitust kívánja szemelvényesen olvastatni.

Ziemer is helyesli, hogy (Thiele) a primában nem a quantitativ, hanem a qualitativ olvasmányokra fekteti a fősúlyt. Ugyanő (Jahresber. über das höh. Schulw. 1900. Berlin, 1901. VI. 59. l.) meg van elégedve, hogy Cicero filozófiai iratai, az új tanterv szerint, a gimnáziumi tanításba belejutottak.[2] A vita különben mindig tart az egyes írók és műveik gimnáziumi értéke fölött. Kétségkívül azért is, mivel a filológusok legjavarésze nagy súlyt helyez arra, hogy a klasszikus írókkal egyúttal neveljünk is azáltal, hogy az írók *megfelelő körültekintéssel s indukcióval megismert egész egyéniségének s műveiknek tartalmából öntünk* ifjaink lelkébe. Ezt *kellő pszichologiai észlelettel* megtehetjük a jelenlegi klasszikus tananyag segélyével is. A klasszikus auktorok nevelő szellemének megszólaltatására céloz az a felfogás, mely épen az auktorok szorosabb tartalmi megértése végett a körülményes szemléltetést csökkenteni kívánja. Menge (Lehrproben und Lehrg. 1895. 44. füz. 46—79., ill. 69. l.) a szemléltető eszközökről a tanterv erre vonatkozó rendelkezéseire célozva, azt mondja, hogy a szemléltető eszközök felhasználása csak akkor célszerű, ha az a megértésre jelentős, vagy az általános műveltségre fontos. Különben az olvasmányokban rajzolt előzményeknek *belső szemlélése sokkal fontosabb*, mint a képekben való szemlélés.

A klasszikus auktorok elmélkedő irók; működésükben maguk is annak kiválóan erkölcsös bizonyságai, hogy megkülönböztető tudásuk, gondolkodásuk szabadabb szárnyalásának kifejtésére többkevesebb zavaró külső befolyásról és politikai s egyéni viszonyok összefüggéstelen különféleségéről le tudnak mondani, a felesleges járulékok háttérbe szorítására úgy törekedvén, mint a korlátozó anyagnak eltávolításából keletkezett fölfelé törő római építészeti ívek . . . Sallustius mondja (Bell. Jug. 2. 4. és 1. 4.), hogy a szellemet elnyomják az érzéki gyönyörök, a tétlenség és a rossz vágyak. A horatiusi: Me doctarum hederae praemia frontium *diis miscent superis* (Carm. I.

[1] L. Jahresber. über das höh. Schulw. VI. Jahrg. 1891. Berlin, 1892. IV. 35. l.) Nem tudom helyeselni, hogy pl. Vergil Aeneisének szemelv. kiadásában egyes énekekből (pl. Cserép: I. 254—296 és XII. 791—842 Jupiter nevezetes beszédeit) kihagyják a legfontosabb részeket, amelyek ezen epos hármas eszméjének megvilágítására igen fontosak.

[2] Nägelsbach Seneca olvastatásával szemben Cicero: De officiis-ét ajánlja.

1. 29. 30.)[1] nem egy író önérzetes jellemének épületes sajátságát teszi. — Ama nemesebb értelemben vett lemondás annál okszerűbb, sőt szükségesebb, minél jobban kívánja az író egy-egy eszmének érvényesítését művében, mely így annál kerekdedebb, egységesebb és filozofikusabb lesz. A szűkebb tekintetű érdekekből a nagyobbak javára való ezen engedés folytán létrejönnek a tágabb körű gondolatok s azon extenzivebb erények, melyek a többi erénynek magvát is rejtik magukban, s amelyekre tanítványainknak jelenleg — az ismeretek szerfelett szaporodó partialismusa sőt szétdaraboltsága korában igazán nagy szükségük van . . . Az Aeneis minden aprólékos régiségtani magyarázat mellett érthetetlen marad hármas (vallási, nemzeti és világbirodalmi monarchikus) eszméjének méltatása nélkül . . . Az az erényes szellem, mely a klasszikusokból akár az egyetemes emberi természet sajátságaira, az ember hivatására, az érzelem, az elme erejére, az akarat szabadságára, akár a szellemi és gyakorlati foglalkozásokra, a filozófiai és pszichológiai igazságok számos kész erkölcsi formájában és tantételeiben szól hozzánk, voltaképen a klasszikus gondolkodás két fő tulajdonságára vezethető vissza:

1. annak *körültekintő*, szociális, mondhatni *lelkiismeretes* jellemére;

2. ezen körültekintő, szociális és lelkiismeretes gondolkodás *törvényszerűségének* gyakorlására.

Értekezésemben az egyes írókból kivehető kész erkölcsi szentenciákat lehetőleg mellőzve, inkább ama kettős sajátság kitüntetésével fogok foglalkozni, kiemelve egyúttal azt is, hogy ezen szerzők fajuk érzelmi és gondolatvilágába helyezkedve nemzetük életében mennyire keresik a fejlődés törvényét s mennyire törvényszerűvé, tökéletesebbé és erkölcsösebbé akarják tenni annak haladását, minél több oldalú figyelem szempontjainak felölelése által.

* * *

Ne hagyjuk figyelmen kívül a görög etikai gondolkodásnak azt az *igen jellemző* sajátságát, hogy egy-egy gondolat-motivum minél nagyobb kiterjedésben, illetőleg terjedelmes alkalmazásban s ismételten fordul elő (amit az ethikákban nem találok eléggé kiemelve). Ez pl. meglátszik a görög művészeten, a görög építészet legremekebb alkotásán: a Parthenon-on. Mily csonka lett volna ennek esztheticai hatása, ha nem peripterosnak, hanem pl. csak prostylosnak épült volna?! . . . Íme egy, a gondolatok szabályos körforgásának szimboluma a tudás Perikles-kori demokratikus elemeinek virágzása korában! A görögök *kritikai* szellemének fejlődésére nézve jellemző, hogy náluk, a legrégibb időkben, csupán egy bíróról: Minosról van szó. Csak később járul hozzá Rhadamanthys és Aiakos. Sokrates (Plató Apol. 32.) negyediknek még Triptolemost adja hozzájuk. Egy Sophoklesnek Antigonéja szintén a költő hangos felszólítása *a lelkiismeretes* gondolkodás és érzés gyakorlására, aminőt Aristoteles is meg-

[1] V. ö. még a *virtus*-ra nézve Carm. III. 2. 17. s köv.

követel etikájában, hogy akaratunk erkölcsileg szabad lehessen. Tény, hogy a klasszikus kor épen ezen — növekvően körültekintő figyelmet kifejezni hivatott — dianoëtikai erényei következtében indult első sorban a halhatatlanság ama útjára, melyet neki az emberiség művelődéstörténeti szükségei az iskolában hosszú időre biztosítottak. Igaz az is, hogy az iskola az ifjúságot első sorban dianoëtikai erényekre tanítja. Ámde a görög nép történeti fejlődésének azon sorsfordulatában, amikor a hanyatlás útjára lépett, nem szabad figyelmen kívül hagynunk azt a jelenséget, hogy Athénben akkor üti fel fejét a nagyravágyás s ennek nyomán járó fejetlenség — főleg ez bonyolította a sziciliai háboruba, — amikor a polgároknak egyre nagyobb a felvilágosodásuk, szabadságuk, nagyobbak a jogaik s *amidőn épen ezért a megszaporodott gondolkodás-, akarat- és cselekvésformák szükségessé tették mindezen lelki tulajdonságoknak megrendszabályozását és rendszerezését* Sokrates, Plátó és Aristoteles által. A rómaiak világbirodalmi hivatásérzete is akkor nőtt meg, mikor a szabadság, a jogok egyre nagyobbodtak. Mindkét helyütt: amott a szemlélődő filozófiában, itt a jog terén folyik a szervezés munkája. Mintha mégis Homéros szelleme kisértene, ki az érzületet is a tudás fogalmával fejezi ki (Odyss. II. 231. és IX. 428.). Aristoteles etikájában a dianoëtikai erényeknek az etikai erények felett felsőbbséget ad. Csakhogy ezen dianoëtikai erények igen sokfélék, változatosak, elágazók, s az életben egymástól, merőben elütő társadalmi viszonyokban és helyzetekben nyilvánulnak, sőt — mint pl. a homlokegyenest ellenkező alkotmány- és kormányformák — ellentétbe is kerülnek egymással. Ezen ellenmondást mérsékelhetjük, sőt ki is kerülhetjük, ha a klasszikusokat, a korszellemre is súlyt fektetve, körültekintően tárgyaljuk, úgy hogy etikailag egyik a másikat ellenőrizze és kiigazítsa. Ilyen eljárás mellett a kevésbbé morális olvasmányok tárgyalásától sem kell nagyon tartózkodnunk. E célból hozzuk közelebb Homérost Vergiliushoz, Herodotost Liviushoz, Thukydidest Sallustiushoz, Demosthenest és a görög filozófusokat Ciceróhoz s a görög és római lyrikusokat Horatiushoz. E tekintetben a tanítás jó úton jár, ha a különböző antik filozófiai etikai problémákkal bővebben nem bibelődik, hanem ahelyett a tananyagot, mint az alkotó erő tényeit használja fel az erkölcsi oktatás példatárául,[1] mintegy Perikles halotti beszédének (Thukydides II. 41.) ama passzusát követve, amelyben a nagy államférfiú a tettek magasztaló bizonyítékaira hivatkozik. A súly tehát az olvasmányok tartalmára essék, amelyekből az író s a megirottak tetteit megismerjük. Törekedjünk ezekben minél nagyobb mértékű összehasonlításokra. A Jugurtha elleni háború s a Catilinaféle összeesküvés úgy viszonylik a Demosthenes korabeli görög állapotokhoz, mint pl. a római patriciusok és plebejusok harca a peloponnézusi háboruhoz. Ezen események korszelleme és írói felfogásaikkal szintén párhuzamba állíthatók egymással. Vagy pl. morális szem-

[1] V. ö. Dr. A. Döring: System der Pädagogik im Umriss. Berlin, 1894. 213. l.

pontból Ciceróról szólva, mondhatjuk, hogy a Catilina elleni beszédei úgy viszonylanak In Verrem című beszédeihez, valamint De imperio Cn. Pompeji a De officiishez; avagy egy kész egyéni erkölcs dicsőítése s erkölcsi adhortációk tekintetében: valamint Pro Archia viszonylik Epist. ad Quintum fratremhez. Mommsenék támadását Cicero ellen így talán leghamarább ellensúlyozhatjuk, amennyiben a kül- és a beltagok szorzata a filozófiai etikai szempontok jelentékenyen tisztázó és megnyugtató mértékét szolgáltatja nekünk. Elvégre is be kell ismernünk, hogy ezen rendkívül éber tevékenységű római szónok impulziv művei nem oly zárkózott s meghunyászkodó utánzatai kora romlottságának. mint a pompeji falfestmények, illetőleg ezeknek többszörösen is kész minták alapján visszás dévajságokat feltüntető tárgya . . .

Maguknak az olvasmányoknak természete is arra indít bennünket, hogy az erényekre vonatkozó felfogásokba rendet iparkodjunk behozni. Hogy az elvek összeegyeztetésére,[1] illetőleg betetőzésére szükség van, az pl. ilyen ellenmondásból is látható, amilyen fennáll Periklesnek az athéneiek bátorságára (Thukyd. II. 39.) vonatkozó meggyőződése és Aristoteles meghatározása közt. Perikles — a spártaiakra célozva — azt mondja, hogy ezek kora ifjúságukban *fárasztó gyakorlatokkal* szerzik meg a férfias bátorságot, az athéneiek pedig kényelmesebb élet mellett is épúgy szembe szállnak hasonló veszélyekkel. Pedig ha tudjuk, hogy Aristoteles etikája szerint (Eth. Nikom. II. 5.) az erény *állandó állapot*, könnyű belátnunk, hogy azt csakis gyakorlat útján szerezhetni. E tekintetben a spártaiak erénye — Aristoteles fejtegetése értelmében is — valódibb etikai erény. S ha a peloponnezusi háború tanuságait tekintjük, okvetetlen e bölcsész tanának helyességét fogjuk belátni. Ám midőn el kell ismernünk, hogy az erkölcsiségnek lényeges vonását az teszi, hogy az értelem a maga tágabb mértékű itéletében részleges s alárendelt tekintetektől független tud maradni, el kell ismernünk, hogy az erkölcsiség jellemét az a körülmény fogja biztosítani, hogy tudja-e a gondolkodás önfegyelmezte szabadságát, azaz szabad útját megvédeni a különféle megvesztegető elhajlításokkal szemben s hogy képes-e ezen értelemben akaratának erejét is ezek gátolásától felmenteni. Erre — a félrevezettetéstől ment — függetlenségre az akaratnak is szert kell tennie. Csak a tántoríthatlan akarat nem rendül meg: si fractus illabatur orbis, caelum si ferient ruinae. (Horatius III. 3. 1—8.) A kínálkozott sok élvezetről lemondani tudó Odysseus, a merész elhatározásoknak legkiválóbb példája, nem vágja le Helios marháit. Társai megteszik, e miatt magukra vont vesztükért önmaguk felelősök s Homéros Zeusszal kijelenti: αὐτοὶ σφῇσιν ἀτασθαλίῃσιν ὑπὲρ μόρον ἄλγεα ἔχουσιν . . .

Avagy szabad-e az átszürtebb klasszikus erkölcstan értelmében a viszony, ha ez pl. egy egésszel, melyhez helyzeténél fogva, polgárilag kötve van az ember, nem tudna bennünket összekapcsolni, hanem gondolatainkat, érzelmeinket az egésznek csak egy részére

[1] V. ö. Lehrproben und Lehrgänge 1904. I. füz. 59. 60. l.

terelné? Helyes volna-e pl., ha a nemzet fogalmát úgy magyaráznók, hogy eszerint szeretetünket a nemzetnek csak egy részére *pártoskodva* s nem egészére árasztanók? Bizonyára nem! A győztes Aeneas kibékül a latinokkal s ezen tettével saját népe részleges érdekeit nagyobb nemzeti érdekeknek rendeli alá, ami Vergilius eposzának egyik sarkalatos eszméjét képezi. Koruk pártoskodásával, többé-kevésbé összhangtalan történeti tényeivel szemben általános szempontok szerint *ilyen induktiv s ideális igazságokra való törekvés* jellemzi az összes klasszikus auktorokat. Vagyis ők olyan igazságokat keresnek, melyek már vagy általánosan érvényesek vagy ha még nem olyanok, általános emberi, nemzeti érvényességre tartanak számot.[1] Így könnyű megérteni, miért származtatja le Vergilius a pún háborút a szerelmében csalódott Didó elkeseredéséből Aeneas iránt. Mintha az irók az analógiát viszont megtalálták volna ama görög törzsek és római néposztályok egymással vívott harcaiban, amelyek igazságaik, jogaik elfogadtatása, tehát általánosítása végett keveredtek egymással háboruba. Egy Herodotos, Thukydides, Livius és Sallustius egyetemesebb lélektani, erkölcsi igazságok mértékével mérlegeli s ezeknek veti alá a főbb eseményeket. Amióta a thukydidesi ἀνθρωπεῖον az akaratot szabadabban intézkedő jogaiba iktatta, azóta annál több elismerést érdemel egy Liviusnak, Sallustiusnak, Vergiliusnak, Horatiusnak, Tacitusnak törekvése a korabeli ellentétek, egyenetlenkedések megszüntetésére, ezeknek szigorú megbírálása, illetőleg kemény elitélése s példaszerű erkölcsök hirdetése által. Ez a tulajdonságuk legjobban mutatja gondolkodásuknak kiterjedő, körültekintő, lelkiismeretes jellemét. Sallustiusnál (Bell. Jug. 10. 6.) olvassuk, hogy »egyenetlenség következtében a legnagyobb dolgok is elenyésznek«.

S vajjon az ilyen gondolkodás megtűri-e azt, hogy ezen igazságok megcsorbíttassanak, felrészeltessenek, eltorzíttassanak?... Nem tűri meg, szinte a görög építészetre és szobrászatra emlékeztetve, amelyeknél az egyik rész nem fejlődik a másik rovására, de mind az összhatás érdekében egy közös cél elérésére törekszik. A görög szobrászok nem tudnak oly individuálisak lenni, hogy műveiket alkotóik egyénisége szerint pontosan meg lehetne különböztetni! Niobéról nem lehet tudni, Skopastól vagy Praxitelestől való-e. Perikles demokráciájában az *egyén érdeme a közé, a köznek szenvedése az egyéné.* Amaz írók, ha koruk eltorzította a nemzeti s az általános igazságokat, ezen eltorzítások, megrövidítések ellen erélyesen felszólalnak. Horatius legszebb erkölcsi intelmei, szentenciái ilyen törekvések elvében fogantak meg. Egy Tacitus Germániájában — az ellenkező római állapotokra célozva így kiált fel: Plusque ibi boni mores valent, quam alibi bonae leges. S vajjon a mai — sokszor utcai tüntetésekben explodáló — hazaszeretet hirdetése megegyezik-e pl. egy klasszikus írónak bölcsebb felfogásával, amely szerint a hazának

[1] L. erre nézve Cicero: Pro Sestio című beszédéből levont tanulságokat »A klasszikus reáliák tanításának módszeréhez« című cikkemben: Magy. Paedagógia 1902. 407. 408. l.

alkotmányát, törvényeit, intézményeit stb. stb., mint tradiciókat *polgári közszolgálatokkal* kell tisztelni? Ép oly kevéssé, mintha valaki hazaszeretetben a haza természeti adományainak, produktumainak s nem közös szellemi és erkölcsi kincseinek élvezését értené. A homérosi költemények, ezeknek a panatheneákon való szavalása a leghangosabb bizonyíték arra, hogy miből kell a hazaszeretetnek táplálkoznia s miből kell a nemzeti erkölcsöknek kifejlődnie. T. i. a hagyományos szellemnek megismeréséből, tiszteletéből, e tisztelet gyűjtéséből és minél több nemzeti életnyilvánulásra való *kiterjesztéséből*. Ily értelemben a γνῶθι σαυτόν-t a görög népnél jobban egy sem gyakorolta. A történeti görögség is számos példával igazat ad a homérosi felfogásnak, mely szerint igaz (δίκαιος) ember az, kinek cselekedeteit az istenfélelmen kívül az ἀρετή, πινυτή és az αἰδώς vezérli. Viszont Odysseus hazavágyódása a történeti görögnél βίος πολιτικός-szá növi ki magát. *A kezdetlegesebb erény tökéletesebb erénnyé válik.*

* * *

A homérosi époszokra vonatkozó vizsgálódások mind oda konkludálnak, hogy a trójai háború mondája több történeti esemény, több költői mű egyesüléséből keletkezett, a trójai hősök ideális alakjai kiváló harcosok jellemvonásából alakultak. Ez a socializáló gondolkodás a görög nép egész történetében és szellemében felismerhető s utalhat bennünket is arra az erkölcsi módszerre, hogy az egyes részletjelenségeket kidomborodó erkölcsi igazságok, tanulságok körül csoportosítsuk, azokból minél többet ezekhez hozzáfűzzünk.

* * *

A speciálisabb módszerre nézve, hogy miként lehet és kell is egy-egy erkölcsi viszonynak tanulságait minél több esetre vonatkoztatni és ezáltal egy szabálynak fokára emelni, hadd álljon egy példa. A homérosi Eumaios kondás azáltal tünik ki, hogy nem pár napig, hónapig, hanem számos éven át tántoríthatatlanul hű marad urához, Odysseushoz, ennek hosszú távollétében még akkor is, mikor már reményét elvesztette, hogy őt valamikor viszontláthatja. Gazdájához, ennek birtokán végzett foglalkozásához, kötelességteljesítéséhez annyira ragaszkodik, hogy ezen ragaszkodást ő benne az események sokféle fordulata sem képes meglazítani. Ez a hűség az, ami annyira tetszik Odysseusnak, mikor látja, hogy kondása akkor is pontosan teljesíti kötelességét a reábizott nyáj iránt, amikor az ura nincs otthon. Eumaiosnak ezen hűségből, kötelességérzetből, őszinte vendégszeretetből összetett kiváló jelleme az, ami Homérosnak (igen, a nép *érzelmeit kifejező költőnek)* annyira megragadja lelkét, hogy objektivitását nem tudja megtartani, hanem nyugalmából kilépve, élénk szimpáthiájának ad kifejezést azzal, hogy a kanászt második személynek szólítja, mivel *saját érzés- s gondolatvilágához* közelállónak érzi. Szóval, a költőnek jól esik szóba állani egy olyan emberrel, kinek

karaktere *erős, állandó lelki tulajdonságokból*, az adott viszonynak változatlan szeretéséből van összealkotva.

Lehetetlen ebből ki nem vennünk Homéros azon meggyőződését, hogy kiváló, szilárd lelki tulajdonság az, melyet a sorsnak különféle *változása sem képes felforgatni* s az embert mindig annak mutatja, aminek lenni az ember vállalkozott. Ha ilyen erkölcsi meggyőződés szemüvegén át nézzük akár a görög, akár a római történet legkiválóbb alakjait, bizonyára azokat is aszerint fogjuk értékelni tudni, hogy miként maradtak hívek azon viszonyukhoz, miként maradtak erősek és következetesek azon hivatásban, amelyet életük számára önmaguk megállapítottak. Megtaláljuk így a klasszikus nagyság mérővesszejét akár a politikai, akár a művészeti élet terén. Becsülni fogjuk a spártaiak törvénytisztelő nagy engedelmességét, melyet a keosi Simonides remek epigrammában magasztal. Belátjuk pl. egy Aristidesnek, Nikiasnak erkölcsi fölényét egy változékonyságáért elitélt, könnyelmű Alkibiadesszel szemben, egy — honáért a harcmezőn is kötelességét teljesítő — Sokratesnek erkölcsi nagyságát egy cinikus vagy epikureista bölccsel szemben, kik a maguk szűkebb egyéni érdekeit a közérdekek fölé helyezték. Méltathatjuk a római Catónak erkölcsösségét az önző Catilinákkal, egy Ciceróét Antoniusszal szemben. Cicero (Ep. Fam. V. 7.) a kötelességei teljesítésében való örömét legnagyobbnak tartja. A Pro Sestio (68. 142. 143.) beszédében a rómaiakat a haza iránti kötelességeikre intve mondja: »utánozzuk Brutusainkat, Camillusainkat, Ahaláinkat, Deciusainkat« stb. stb. A De officiisben (I. 34. 122. 123. III. 5. 21—23. és 6. 27—28.) szól az ifjúság kötelességeiről, illetőleg az embertársak iránti kötelességekről. Ekképen az ifjúság tanításában könnyebben hozzáférhetőkké tesszük az erkölcsi útmutatásokat s így az erkölcsi életmód alakjai is elsőséget nyernek.[1] Ekkép kétségkívül bebizonyul az, hogy a tett akkor erkölcsi tett, ha azon hivatás *szisztémájának* vagy azon *hivatás legközelebbi szomszédságának hosszvonalába esik*, mely az embernek részül jutott, illetőleg melyet az ember magának célul kitűzött. S íme, mindezekből a tanuló ifjúságra nézve is számos irányban szétágazó tanulságokat hozhatunk ki, ha szemeik elé állítjuk *azon viszonyok megtartásának fontosságát*, amely viszonyok közé akár a társadalmi rend értelmében kerültek, pl. szüleikhez, polgártársaikhoz való tartozásukban, akár azokat pl. választott pályájukon az iskolában vagy szerzett társadalmi állásaikban, kötelezettségükben, pl. a hivatalokban, a kötelességteljesítés ágazataiban maguk választották maguknak. *A kötelességhez ragaszkodó hűséget tartsák meg egész életükön keresztül...*

Az egyes helyeken elő jövő részleteket legcélszerűbben így fűzhetjük a tárgyi ismeret nagyobb összefüggésébe is. Az ily erkölcsi tanításról elmondhatni Toischer szavait (Baumeister: Handbuch der Erziehung und Unterrichtslehre II. köt. 62. l.) Versittlichend

[1] V. ö. System der Pädagogik im Umriss. Von Prof. Dr. A. Döring. Berlin, 1894. 213. l.

wirkt der Unterricht auch dadurch, dass er zur Geltung bringt, dass er geistige Güter verwaltet und *weitergibt.*

Az egyes etikai ismeretekkel gyakran úgy vagyunk, mint a quattrocentói renaissance-építészet az antik motivumokkal, amelyek csak serkentésül szolgáltak a további fejlesztésre.

* * *

Gimnáziumi klasszikus oktatásunkban az antik szellemet most már nem szemlélhető konkrét alkotásokból, hanem klasszikus írók műveiből, felfogásából kell megismernünk. Ezekből első sorban a szellem szabadságának hitvallását olvassuk ki, azét a szellemi szabadságét, melyet az írók a közéleti visszás, torz eseményektől többékevésbbé félrevonulva s azokkal szemben irodalmi munkásságukban kerestek, és amelyet nem csupán kerestek, hanem a körülményesebb emberi, nemzeti, egyéni erkölcs védelmére hirdettek is. A halhatatlan Homeros azért is oly kevés jelét adhatta gyakorlati tevékenységének, hogy életéről már a régiek is semmi bizonyosat sem tudhattak.

Sallustius meggyőződésének regenerálása végett elvonul a közelettől, s hogy a lélek uralkodjék a véletlen eseményeken, nem pedig megfordítva, azt hirdeti (Bell. Jug. 1. c. 3.): sed dux atque imperator vitae mortalium animus est. Egy Sokrates nem fogad el hivatalt, nehogy sok igazságtalanságot kelljen elkövetnie. Azért a gyakorlati szolgálattól félrevonul s az öreget és fiatalt buzdítja (Plátó Apolog. 17. fej.), hogy »se testével, se a vagyonával ne foglalkozzék előbb és olyan buzgósággal, mint a lelkével, hogy a lehető legjobb legyen. Erről való meggyőződésében sokat levonhatott azon államférfiak dicsőségéből, kik mindent feltálaltak az atheneieknek, amit csak kívántak s (mint a szakácsok) torkig tömték őket; mert azok, akik mondják, hogy ezek (Themistokles, Kimon, Perikles) naggyá tették a várost, nem veszik észre, hogy a növekedés csak puffadás s gennyedés; hisz e régibb politikusok józan mérték s igazságosság nélkül csak kikötőkkel, hajógyárakkal, falakkal s vámokkal és más ilyen haszontalanságokkal töltötték meg«.

Nem kell sokáig elmélkednünk annak belátása végett, hogy úgy a görögöknél, valamint a rómaiaknál akkor támadnak kiváló tehetségek: költők, történetírók, filozófusok és művészek, amikor *szenvedélyekkel telt* koruk állapotaival nincsenek megelégedve, s azért nemesebb indulatok, megrostáltabb eszmék és igazságok honába vágynak . . . Cicero (De officiis I. 29. 102., 103.) szükségesnek tartja nyomatékosan hangsúlyozni, hogy »a vágyak engedelmeskedjenek az *észnek*, amelynek (u. o. I. 23., 79.) úgy a békében, mint a háborúban kell uralkodnia . . . Vergilius Junóval véteti rá Aeolust, hogy a szeleket Aeneas hajóhadának zúdítsa, nem pedig Athénával, *a tudomány, az ész* istennőjével, pedig a szépségversenyben ez is vesztes lett. A klasszikus szerzők buzgó tanulmányai ékes bizonyságokul szolgálhatnak arra, hogy hivatásuk betöltésére nagy *lelkiismeretességgel készültek.* Herodotos és Thukydides messzeható történeti kutatásai mindig elismerést érdemelnek, ez utóbbinak

húsz évi nyomozása még nagyobb mértékben amazénál. Demosthenes nagy természeti akadályok legyőzésével tör magának szónoki pályát. Cicero »De oratore« című művében fejtegeti, hogy a szónoknak nem elég tisztában lenni a rhetorok szabályaival, nem elég csupán a forumon, a népgyűléseken forgolódnia, hanem a gyakorlattal egybe kell kapcsolnia a görög irodalom és filozófia tanulmányozását. Vergil tíz évig dolgozott Aeneisén. A feladat fontosságának elismerése oka annak, hogy Cicero kevésre becsüli a közepes szónokokat. Horatius ostorozza a kontárkodó költőket . . . S meg kell vallanunk, hogy ezen latolgató, az egyéni értékeket mérlegelő írók lelkét mélázó komolyság, sőt aggodalom fogja el, amidőn a közállapotok felett költői, történetírói, művészi ítéletet mondanak. Ez — a nagy tapasztalati tájékozottság mellett is fennálló — aggodalom nemcsak a homérosi költemények vallásosságából, önmegadó naivságából, hanem egy Vergiliusnak öntudatosabb, lelkiismeretesebb gondolkodásából is kivehető. Ott látható továbbá a nagy etikai problémák megfejtésével küzdő görög tragédiaírókban, a római színműírók körültekintő s félénk tapogatózásában s kivehető a mélyen gondolkodó Thukydidesből és Sallustiusból is, ám megfigyelhető a görög művészetnek a hagyományos eszmékhez való jámbor ragaszkodásában, amelyeket szüntelen alkotásaival az utókornak megmenteni s azoknak értékességét hirdetni sietett. Ez az aggodalom, a beható körültekintés a lelkiismeretes gondolkodásnak, az induktiv — igen, a számtalan sok esetre kiterjeszkedő és máig is mindig sok jelenségre szabályt alkotó induktiv — vizsgálódásnak aggodalma ez — rokon a sokratesi indukcióval, — mely félti a faji, nemzeti lélek nemes sajátosságait, az akarat szabadságát, teremtő erejét a mulandó jelenségek erőszakos befolyásától s azoknak mind az egyéni, mind a nemzeti életben állandóságot, tökéletesedést, sőt plátói halhatatlanságot keres. S az írók felfogásai és művei úgy hatnak reánk, mint a Parthenon szobormővei, melyek egy isteni eszme: Athéna körül *ismétlődve* csoportosuló jelenségeket ábrázoltak. Cicero kedves Minerva-szobrát, melyet házában rég időtől fogva vallásos érzülettel tisztelt, miután ezt írta alája: *Minervae custodi urbis*, a Capitoliumba küldötte ajándékul, mielőtt számüzetésbe ment.

Az állandóságnak, a halhatatlanságnak ez a keresése tette kiváló hősökké, írókká, költőkké, művészekké a görögöket és a rómaiakat, kik szinte fokozódó vággyal kivánják magukról bebizonyítani: csak sast nemzenek a sasok.[1] Ez a szellem átöröklődött úgy, mint Agamemnon Hephaistos készítette kormánypálcája Kronos fiától: Zeustól. A Parthenon máig fennmaradt romjai hirdetik azt, amit a klasszicizmus géniusza az írókkal átéreztetett (Sallustius Bell. Jug. 2. 2.), hogy »a nagy gazdagság, a testi erő és más efféle, rövid idő alatt elvész, ámde a szellemnek művei, úgy mint a lélek, halhatatlanok«. A halhatatlanságnak ezen megóvására való törekvés biztosította a homérosi eposzok sorsát, amelyeknek mélyen megszeretett eszme-

[1] V. ö. Horatius Carm. III. 6. 33—41, IV. 4. 29—36.

világa mint vörös fonál húzódik a görög nép életén keresztül. Hesiodos összegyűjtötte a régi mythosokat. Pherekydes logograph tíz könyvre osztott történetében tárgyalja a theogóniát, a gigászok harcát, Prometheust, Heraklest s a többi mythológiai mondákat, hogy ki ne vesszenek az emberek emlékezetéből, ugyanezt teszi jelentékeny mértékben Herodotos is. Sallustius a történelemről azt mondja (Bell. Jug. 4. 1.) . . . »in primis magno usui est memoria rerum gestarum.«

Ám az említett cél ösztönözte a költőket és történetírókat, hogy olyan igazságokat kutassanak, hirdessenek, illetőleg kövessenek, amelyek örök igazságok az egyes embernek és az egész népnek életében; s nem egy rövidebb-hosszabb korszakban, hanem az egész történetben érvényesülnek, vagy ha akadályokba ütköztek, ezeket legyőzve ismét életerőhöz jutnak, úgy mint a homérosi költemények ápolása és tanulmányozása. S az írók nemzeti értelemben akarják megvalósítani azt, amit Cicero az egyénre nézve kíván (De off. I. 31. 110. 111.), hogy maradjon kiki következetes saját jellemével« . . . Ennek nemzeti művelődéstörténeti jelentőségét tünteti fel az a körülmény, hogy a homérosi költészet eszmevilágának sugalló fuvallata meglátszik a tragédia-írókon, történetírókon, költőkön és a művészeti alkotásokon (pl. Phidias Zeus szobrán), még pedig ezeknek első sorban ideális tartalmán, mely a hagyományokat tisztelő faji gondolkodás- és érzésvilág mindig mélyedőbb értelmű ápolásában nyilvánul. S az írók Antaeusként iparkodnak ennek talajából erőt meríteni. Demosthenest Thukydides emelkedett szelleme annyira megragadja, hogy művét nyolcszor lemásolja és kézirat nélkül megtanulja. Ebből a köz- és egyéni érzés tulajdonjoga fejlődik ki, melyet csorbítani oly sérelem volna, mint Achilleust megfosztani az ő Briseisétől. Az athéneiek Phrynichos »Miletos meghódolása« című darabját eltiltották s íróját pénzbüntetésre ítélték, mivel törzsrokonaik szenvedéseit tárta szemeik elé. A költők nem a görög Odysseust, hanem a trójai Laokoont büntettetik Trójánál vakmerőségeért. S nemcsak Gorgias ünnepi beszédeiben (pythiaiakban és olympiaiakban) hangoztatta, hogy a görögöknek föl kell hagyniok belső viszálykodásaikkal s egyesült erővel kell a barbárok ellen fordulniok, hanem ennek szükségét lángoló lélekkel sürgette Demosthenes s érezte minden józanabb államférfiú.

A faji gondolkodás és érzésvilág ezen ápolása egyik legszebb nemzeterkölcsi tanulsága a klasszikus szellemnek a rómaiaknál is. Ezért kell Achilles haragjának is jóindulatra változnia. Vergilius a római történet nemesebb szellemének utat kíván törni a legfőbb történeti események rétegein keresztül. Egy Herodotos, Thukydides, Livius, Sallustius a nemzeti történelem magyarázatában az eseményekben nyilvánuló magasabb értelmi erőt keres, s mindnyájan már az események összehasonlítása, vagy legalább egymásra való vonatkoztatása útján erkölcsi rezultátumokhoz jutnak.

Az egyénített és határozott céltudatosság kivehető úgy a görög, mint a római történetírókból, költőkből és művészekből, annyira, hogy műveik jellemzetesekké, sőt irányzatosakká lesznek,

akárcsak Phidiasnak Athene-szobrai. S épen ez az irányzatosság az, ami ezen műveknek erkölcsi tendenciát és hivatottságot kölcsönöz. A homerosi époszokat a homeridák ápolták, a későbbi nemzedékek nemzeti tanulságok végett interpolálták s amellett Homeros származásának mondáját több városhoz fűzték. Herodotos Kroisost és Solont a boldogság kérdésének megvitatása végett összetalálkoztatja, kik voltaképen sohasem látták egymást. — Thukydides nem törődik a művében olvasható beszédek részletes történeti hitelességével s bennük csak az *eszmemenetet és a beszélők jellemét* tartja szem előtt. Xenophon a Kyrupaediában Kyros rajzában a spártai szokratikus elveket valló, tehát ideális tökéletességű uralkodónak képét rajzolja meg. S itt csakugyan el lehet mondani Aristotelesszel (Eth. Nikom VIII. 15. 11.),[1] hogy az erénynél és erkölcsi jellemnél mindig *a szándék a döntő elv.* Cicero Catót dicséri (Ep. Fam. XV. 4. 14.), hogy ő a kitüntetéseknél a személyeknek nem annyira viselt dolgait, mint *erkölcseit, elveit szokta tekintetbe venni.* Horatius szerint (C. III. 23. 17—20.) a nemes érzület emeli a csekély áldozatnak értékét . . . Cicero szerint a szónok csak akkor indíthatja hallgatóit szánalomra, csodálatra, örömre, szomorúságra, csak akkor ébresztheti bennük jó vagy rossz indulatot, ha maga is átérzi azt, amit mond. Ilyenféle nézetben volt Horatius is a költőről. A határvető szabályokon magát túltevő nagyravágyást megboszulta a peloponnésosi és sziciliai háború szerencsétlen kimenetele. Ez utóbbinak szerencsétlen befejeződésekor mintha a sors örök tanulságul odakiáltotta volna a könnyelmű Alkibiadeséknak Hesiodos szavait:

Legderekabb, aki mindent jól megfontol eszében
S biztos erővel tör legjobb sikerére ügyének;
Jóravaló az, ki a tanácsra, ha bölcs, örömest hajt . . .

Perikles és Demosthenes beszédeikben az ősök kipróbált erkölcseinek értelmében a nemzeti lét folytatásáért küzdenek.

* * *

Ám a nemzeti lét folytatásának van bizonyos törvényszerüsége, amelytől — bünhödés nélkül — elszakadni lehetetlenség.

Ennek alkotó eleme első sorban a vallás, a mithológia. Enélkül lehetetlenség megérteni Homerost, Vergiliust, enélkül nem tudjuk felfogni a görög hősök nagy elhatározásait, Odysseusnak hazatérését, Aeneas nagy vállalkozását, Mezentius bünhődését. Mithologiai szálak elszakításával megfosztanók egy Aeschylus, Sophokles, Euripides műveit nagyszerüségüktől s deus ex machinákat csinálnánk a görög művészet fenséges alkotásaiból, egy Herodotost, Liviust hamis világításba helyeznénk, klasszikus népek létalapját rendítenők meg, mert a homerosi πάντα ἐν γούνασι θεῶν κεῖται egész érzelem s gondolatvilágukra, akár nemzeti, akár egyéni közakaratukra nézve egyik legbecsesebb igazságként szerepel. Home-

[1] Ford. Haberern.

rosnál az igaz ember szeme előtt tartja az *isteni* és az emberi szokások által szentesített törvényeket.

Herodotos az istenség művének tekinti az emberiség történetét. Xenophon (Anab. V. 57.) a kunaxai csata után visszatérő katonáinak csüggedését eloszlatni akarván, felkiált: σώζονταί τε σὺν τοῖς θεοῖς καὶ ἐκ πάνυ δεινῶν οἱ ἀγαθοί. Egy Sokrates, Plato, Aristoteles még magasabbra emelik az istenség eszméjét. A stoikusok szerint az erény semmi más, mint az isteni törvény teljesülése. Livius is előszeretettel beszéli el a különféle vallási szertartásokat s Flaminius vereségét vallástalansága büntetéseként tünteti fel. Cicero pedig a De haruspic. responsis (9. fej.) azt mondja, hogy a rómaiak jámborsággal, vallásossággal és azzal az egyszerű bölcsességgel, hogy a halhatatlan istenek hatalma kormányoz mindent, győzték le az összes népeket és nemzeteket.

De nat. deorum (II. 31. 78—80.) szerint az istenek kormányozzák a világot. (V. ö. II. 65. 162. 163—164. 66. 165; szól az istenek gondoskodásáról). Vergilius Jupitere több fenséges tulajdonságánál fogva hasonlít a keresztény istenhez. Julius Caesar pedig (Comment. de bello Gallico I. 14. cap.) a győzelmükben elbizakodott helvét követeknek azt feleli: »Ne feledjék ők sem, hogy a mindenható istenek azon embereknek, kiket gonoszságukért büntetni akarnak, ideig, óráig jobb szerencsét és tartósabb büntetlenséget engednek, de csak azért, hogy annál jobban megérezzék a kocka fordulását.« S a mélyen gondolkodó Tacitus Germaniájában (38. cap.) felkiált: Sanctius ac reverentius visum est de actis deorum magis credere, quam scire. Horatius pedig (Carm. III. 6. 5.) a romlott erkölcsű rómaiaknak odakiáltja: Dis te minorem quod geris imperas. Hinc omne principium, huc refer exitum stb. A vallási vonatkozásokkal, intézményekkel át és átszőtt hagyományok kultiválásából és kultiválásával kapcsolatban létrejöttek az állami intézmények. A görög államok berendezésére az államférfiak nagy elhatározásaira a delfi jóshely nem szünt meg befolyással bírni. Az amphiktyoniáknak fontos vallási és politikai céljuk volt. Herodot művében bizonyítgatja, hogy a nagy birodalmak, melyek egymás után romba dőltek, a hatalmas férfiak, kik elbuktak, megérdemelték sorsukat, mivel átlépték azon határokat, melyeket az *istenség* a halandók számára felállított. Livius szerint (II. 2.) az első konzulok a köztársaság kivívása után a vallásügyet rendezték. A népgyűlések megtartását vallásos cselekmények előzték meg. A libri Sibyllini a rómaiak legfontosabb sorsát intézték. A nagyobb vállalkozásokat, ezeknek szerencsés kimenetelét, továbbá a politikai vívmányokat monumentális vallási alkotások fejezték be. Erről nemcsak a régi Jupiter Capitolinus temploma, hanem a Concordiáé is tanuskodik, mely utóbbi a patriciusi és plebejusi osztályok kibékülésének emlékére épült s még Tiberius is korinthi stílben újjá építette. Hogy mennyire érezte a vallás szükségességét az államban egy Augustus is, azt nemcsak Vergilius — általa is sugallt — Aeneisének kiválóan vallásos jellege mutatja, hanem azon buzgóság is, amellyel ezen császár a templomokat restaurálttatta, illetőleg

újakat építtetett. Ámde, amíg a nemzeti, állami intézmények folytonos fejlődésnek, változásnak voltak alávetve, léteztek ezen klasszikus nép sorsának hatalmasabb, állandóbb tényezői. Ezek pedig a törvények, amelyek évszázadokon keresztül érvényben voltak, mert e népek alkotmányos érzületében gyökereztek. Ezek hasonló erővel uralkodtak a polgárok felett, mint ama valláserkölcsi törvények, amelyek Herodotos szerint a bűnnek, az elbizakodottságnak bünhödését s az erénynek jutalmazását vonták maguk után.

Livius a *fejlődés törvényére nagy súlyt helyezve* (II. 1. c.) kiemeli, hogy Brutus akkor ajándékozta meg a római népet szabadsággal, mikor ez arra már érdemes lett. A királyságot előbb megszüntetni veszélyes lett volna. Ám nem mulasztja el megmondani, (II. 1. c.) imperia legum potentiora, quam hominum peragam. Az emberekénél hatalmasabb törvényekről akar tehát szólani. Ilyen — emberekénél hatalmasabb — törvényekre egyaránt törekedett a görög és a római nép, s mindkettőjük története bizonyság reá, hogy minél hosszabb ideig álltak fenn ily törvények, annál szilárdabb volt e népeknek nemzeti, állami léte. A soloni, lykurgusi törvények, a római XII törvénytábla, a lex Valeria, Porcia, Sempronia hosszú érvényessége ezen népek nagy törvénytiszteletéről tesz tanuságot. Nemcsak a spártaiaknak kellett könyvnélkül megtanulniok törvénykönyvük rhetráit, hanem a római ifjak is beemlékelték a XII törvénytáblát. S mindkettőjükre állhat az, amit Demaratus mond a spártaiakról [1] és amit Cicerónál olvasunk.[2] Sokrates szerint nem állhat fenn az a város, melyben törvényszéki határozatoknak nincs érvényük. Naeviust, azért, mivel a tizenkéttáblás törvény tilalma ellenére, személyes gúnyverseket irt, börtönbe vetette.[3] Cicero szerint (Pro Sestio 46., 98.) a nyugalmas tisztességnek alapjai: a vallási intézmények, jóslatok, a hatóságok hatalma, a tanács tekintélye, a törvények, az ősök szokása, a törvényszékek, az igazságszolgáltatás. Amily mértékben vesztettek a régi törvények varázserejükből, oly fokban törekszenek az emberek újak felállítására, illetőleg a régiek szellemének feltámasztására. Bizonyság reá Sokrates halála, Plato Állama, a római Catók. Sokrates Plato Kritójában azt mondja, hogy *nem a törvények, hanem az emberek* bántják igazságtalanul.

Az írók (Cicero, Sallustius) a gracchusi mozgalmakat az állami élet törvényszerüsége ellen elkövetett merényletnek tekintik, annak a Catilina-féle összeesküvést, annak a Pompejus s Caesar közti háborut, a triumvirek erőszakoskodását, Caesar halálát, Antonius számtalan törvényszegését s a római birodalom bukását. Az ettől való félelem okozta, hogy a költők egy újabb kor, (Vergil. Eclog. IV.) egy megváltó után áhítozzanak, vagy egy más boldogabb helyre kivándorolni kivánkozzanak. (Horat. Epod. XVI.)

[1] Herodotos VII. 104: ἐλεύθεροι ἔοντες οὐ πάντα ἐλεύθεροί εἰσιν: ἔπεστι γὰρ σφι δεσπότης ὁ νόμος.

[2] Pro Cluentio: 53., 146. Legum idcirco omnes servi sumus, ut liberi esse possimus.

[3] L. Ribbek: Római költ. tört. I. 25. l.

Nagyrabecsülték-e a költők is nemzetük fejlődésmenetének hagyományos törvényszerüségét? Kétségkívül! Mind a görög, mind a római írók bizonyos nemzeti eszmék zsinórmértékét, szabályát nyújtják népüknek, hogy ezeknek kultiválásával karöltve haladjon. Homeros eposzai a nemzeti élet olyan géniuszaivá lettek, amilyenekre szert tenni a nemzetek többé sohasem tudtak. Vergilius az isteni eredetű Aeneastól kezdve Augustusig akarja levezetni a rómaiság haladásának, történeti életének útját a kapcsolatosság, a folytonosság eszméje szerint, mely a vallást, a nemzeti és a monarchikus eszmét törvényerőre akarja emelni s mind a háromnak tekintélyét növelni. Homeros a nemzeti eszmetartalom hirdetésével tudta népét szabadnak megtartani, nemkülönben a szellemi fejlődésnek mind az irodalomban, mind a művészetben új ereit nyitni s új alkotásokat sugallani.

Vergilius Aeneisével lélekben akarja szabadokká tenni a rómaiakat s korának sivárságaitól, erkölcsi sülyedésétől elterelve új állapotok élvezésére képesekké tenni, de a rómaiság megrostáltabb nemzeti erkölcseinek követésével, amint az a VI. énekből kitünik. A római ember nem felejthette el az olyan erkölcsöket, aminőket egy Livius annyira kiemel akár Brutusban, akár Horatius Coclesben, M. Scaevolában, a Fabiusokban, Camillusban, a Deciusokban, Torquatusokban, Scipiókban, Marcellusokban stb. Ezen alakok mindannyiszor felébredtek a rómaiak emlékezetében, valahányszor eszükbe juthatott az, amit Demosthenes így fejez ki a harmadik olynthosi beszédében (34.), hogy »minden jó polgárnak kötelessége az állam üdvét többre becsülni.«

Vergilius nem ér rá a gyors megjavulásra, újjászületésre szoruló rómaiakat a művészetek gyakorlására [1] serkenteni. Amaz az Aeneis VI. éneke 851—853. sorában mondja:

Tu regere imperio populos, Romane, memento —
Hae tibi erunt artes — pacisque imponere morem,
Parcere subjectis et debellare superbos.

A költő így bizonyos kötelességeket, állampolgári kötelességeket hirdet, alárendelést, önmegadást ajánl polgártársainak, hogy a nemzeti nagyság követelményeinek monarchikus államszervezetben megfelelhessenek. Műve így bizonyos paraenesis jellegét ölti. A buzdításnak ezen szükségességét maga a kor hozta s buzdítást Horatiusnál több szellemességgel senki sem fejtett ki. S az írók ennek hatása alatt a multat tárták szemeik elé, hogy lássák, milyen hazafiság, áldozatkészség, harci derékség stb. tette szabaddá s szabadságában hőssé a nemzetet. Ez a szabadság pedig a lelki erőknek bizonyos szabályokkal, a nemzetnek szóló szolgálatkészség szabályaival való megkötöttségből született s ebből, valamint a görögöknél egy Aristides, Themistokles, Cimon és Perikles, azonképen a rómaiaknál egy Camillus Torquatus kiváló alakjait teremtette.

A vallás, a nemzeti intézmények, törvények szellemének, sugallatának ily követésével az egyéniségnek ezen kifejlődése, nem kevésbbé

[1] Cicero (In Verrem IV.) sem becsüli valami sokra a képzőművészeteket.

jogosultsága egészen természetes és etikai. Jogosulatlanságát az állami életben, amennyiben a múlt hagyományainak követésétől, tehát a szabályosságtól eltért, legvilágosabban a peloponnesusi háború és a római polgárháború mutatta meg és Thukydides és Sallustius bizonyította be. — Egy erős erkölcsi felsóhajtás Alkibiades elitéltetése s Cicerónak moralizáló buzgólkodása, mellyel In Verrem (IV. 55., 122.) Marcellus nagy önmegtartóztatását kiemeli Verres istentelen szoborrablásaival szemben. S egyre jobban kidomborodik az írók azon törekvése, mellyel azok a tanulságok tisztázása végett különösen a történet eseményeit egymással összehasonlítani s ekkép az ἦθος értékét is akarják megállapítani.

Ez az összehasonlító vágy termékenyítette meg a történetírást, mert íme, a történetírók azon tapasztalatra jutnak, hogy bizonyos szokások, erkölcsök ismétlődnek, illetőleg maguk is egyes erényeknek ismétlődését óhajtják. Herodot úgy találja, hogy más népeknek is vannak az ő nemzetével egyező erényei és bűnei, amelyek megfelelő jutalmat, illetőleg bünhődést involválnak. Thukydides összehasonlítva a peloponnesusi háborut az előbbi háborukkal, azon meggyőződésre jut, hogy ez nagyobb minden előzőnél, mert nagyobb erőgyűjtéssel és kifejtéssel járt. Perikles (Thukyd. II. k. 36. c.) az elődök erényeinek köszönheti, hogy országuk az emberöltők egymást felváltó rendén a görög nép birtokában, mint szabad föld szállt reá-juk. — Xenophon (Anab. V. 54—78.) a visszatérő görögök élére állva, hogy ezeket bátorságra serkentse, az athenei elődök marathoni és salamisi hőstetteire emlékezteti (u. o. 58. 59.) őket. Demosthenes bizonyítási eljárásában sűrűn hivatkozik a mult példáira. Sallustius és Livius művén bizonyos méla szomoruság vonul végig azért, hogy kortársai nem követik őseik erkölcseit. Amaz De conj. Cat. (9. cap. 1. 2.) a rómaiak őseiről mondja: Igitur domi militiaeque boni mores colebantur, concordia maxuma, minuma avaritia erat: ius bonumque apud eos non legibus magis quam natura valebat . . . cives cum civibus de virtute certabant.

Livius (III. 26. 7—12.) ellenszenvvel viseltetve korának léha fényüzése, gazdagsághajhászata iránt szimpathiával elmondja Cincinnatusnak mezei foglalkozását, melytől a közbizalom a diktátorságra szólította. Íme, az írók szeretik vagy legalább szerethék, ha egy-egy régibb erkölcsi igazság sokáig, azaz mennél több ideig fennmarad, illetőleg fennmaradna, hatását üdvösen éreztetné s szokás, sőt törvény válnék belőle. Ám erre való érdemes voltát egy Vergiliusnak Georgicon-ja is sugalmazta. Hiszen az eszmék tradiciós kultuszának erejére vall az is, hogy Varro szerint a tizenkét consens istennek aranyozott képszobrai már az ősidőktől fel voltak állítva a Forumon s szobraikat és portikusaikat még K. u. IV. században is fényesen helyreállították Claudius Julianus császár uralkodása alatt. Az erkölcsöknek ezen állandósítását, törvénnyé válását keresik az írók, akiket a korszellem mind a görögöknél, mind a rómaiaknál mintegy azért támasztott, hogy a történelemben megvalósult vagy megvalósulandó erkölcsi törvényeknek támasztékául szolgáljanak. Ezen rendel-

tetésükben többé-kevésbé gyakorolják azt az absztrahálást, mely az erkölcsi szabályoknak egyes esetekből való elvonásában ám egyúttal minél több esetre való alkalmazásában is áll. Azért nem csoda, hogy ezen absztrahálás nagyobb mértéket akkor ölt, mikor a történeti események, a konkrét esetek mennél több bizonyságot nyujthatnak egy-egy igazság megállapítására s mennél jobban fenyegetik a gyakorlati élet hullámai amaz igazságok fennmaradását. Itt már filozófiai erkölcstannak kell megszületnie. Sokrates, Plato és Aristoteles etikai fejtegetéseikben evégett a legmesszebbmenő konkrét ismeretekhez folyamodnak. Fejtegetett tanaik annyira bővelkednek vonatkozásokban, mint Achilles szerepe az Iliasban, vagy mint Phidias Zeus szobra különféle mythologiai ábrázolásokban. S azokat az emberi erkölcsöket, melyeknek fokozottabb képviselőiül a homérosi kor embere az isteneket képzelte, megrostálva, fejlesztve az egyéni, nemzeti, politikai cselekvényformákban kivánják megvalósíttatni, magát az istenséget az eszmény legmagasabb fokára emelvén. S itt olyan körülményes meghatározásokra törekszenek,[1] akárcsak Polykleitos az ő Doryphoros-ában, mely mértani pontosságánál fogva kánonul szolgált. S mindezt megszerkesztik legtágabb látókörrel, olyannal, aminővel Homeros a látott építészeti részekből, motivumokból összekombinálta Odysseus palotáját. Tanaik a kereszténység történetében biztosították maguknak azt a sorsot, melyet a homerosi eposzok kivívtak a görögök életében.

Cicero olyan korban, amikor a vétségek szaporítása a quaestiók szaporítását is maga után vonta, a gyakorlati élet vészes forgatagába keveredve, óriási erőmegfeszítésekkel tör az erkölcs védelmére a vesztegetések megakadályozásával, Catilina elleni intézkedéseivel, beszédeivel és Antonius elleni philippikáival. A De officiis és az Ep. ad Quintum fratrem fényes bizonysága lázas erkölcsi buzgólkodásának és oktatásának, habár a morál oly egyetemes szabályait nem is alkothatta meg, a görög filozófus felfogásának mélységével, mégis etikai törekvéseinek érdeme — politikai szereplésének minden kicsinylése dacára — el nem vitatható. Azért meg kell vallanunk, hogy Cicero, midőn így szól (Pro Archia VI. 12.): szégyeljék magukat azok az emberek, kik annyira belemerültek a tudományokba, hogy az azokból merített ismereteket sem a közjólét előmozdítására fordítani nem birták, sem azok használhatóságát napfényre hozni nem tudták, sok tekintetben igazat mond, azt állítván magáról (Pro Sestio XVI. 38.), hogy ő tetteivel nemcsak az összes polgárok, hanem csaknem az összes emberiség közjavát előmozdította.«

El kell ismernünk, hogy mindezen itt fejtegetett klasszikus eszmék, melyek az antik embernek lelki valójával szoros összefüggésben állanak, előbb utóbb győzelemre s arra a halhatatlanságra vannak hivatva, amely az iskola falai közt most is megtartotta klasszikus mestereinket, hogy belőlük az antik közszellemnek, a közszellem

[1] L. »A görög etikai gondolkodás főbb eszméi« című értekezésemet. Eperjesi kir. kath. főg. ért. 1898.

megteremtésének s hódításának számos tanulságait merítsük, azét a közszellemét, mely megteremtette a görög-római népnek nemcsak belső intenziv fejlődését, hanem faji és nemzeti jellegének megerősödését is, amire a későbbi korok mindennemű tanulmányaik épületének falait egész szilárdan lerakhatták.

Ám főleg miben fejeződik ki e közszellem? A görög-római társadalmi, állami élet, a képzőművészet megfelel reá és bebizonyítja nekünk azt, hogy az tárgya, tartalma, eszméje, módszere szerint *jóval szorosabban forrott össze* ezen népek gondolatvilágával, mint ahogy ezt a mai korban tapasztaljuk.

Perikles úgy vélekedett (Thukyd. II. 60.), hogy az állam, ha a maga egészében ép, nagyobb hasznára van az egyes polgároknak, mint ha virágzik az egyesek jóléte, de az egész állam szenved. Ha ő (Thukyd. II. 40. 42.) a köznek tett szolgálatokat sokra becsüli és dicséri, nem csoda, ha Plato mélyebb belátással államát tisztán etikai irányú, nemes természetek nevelőintézetének tartja; s az állami törvényeknek Sokrates részéről tapasztalt páratlan tisztelete után szigorú paralellizmust vonva az egyén és az állam, az egyéni lélek és az állam szervezete közt, nem tesz különbséget az egyéni élet törvényei és a polgárok kollektiv élete közt. Szerinte minden államot egyesek alkotnak s az állam természetét az egyesek természete határozza meg. Állama tisztán etikai irányú nemes természetek nagy nevelőintézete. Platónál senki sem fejtegette ideálisabban az altruisztikus célzatot, hogy az egyénnek szellemi és erkölcsi erőit a közzel üdvösen kell éreztetnie. Ez az akarat- és cselekvény-kiterjesztés az emberek, a polgártársak összességére biztosította a klaszszikus népek kimüvelt gondolkodásának erényes voltát és szellemük halhatatlanságát s példaképül oda állhatott a gimnáziumi oktatás-nevelés körébe is, amely kétségkívül halhatatlanabbnak tarthatná magát tanítása módszerében, ha az a gondolatanyag, amelynek a tanuló ifjúsághoz a fejtegetett értelemben kell szólania, nem az iskola falai közé zárt s *eléggé ki nem aknázott* anyaghalmaznak, hanem olyan etikai közkincsnek volna szánva, aminővé vált, illetőleg válni sohasem szünt meg ama népek szelleme az által, hogy a *gondolatot, az általánosabb érdekek szolgálatára célzó törekvését egyéni s közakarattá, sőt tetté érlelte* . . . Aeschylus nem csak költött, hanem Marathon, Salamis és Plataea mellett is harcolt. Sokrates nem csak tanította a hazaszeretetet, hanem vitézül küzdött is honáért . . . Így tett nem egy kiváló római iró is.

A görög-latin írók az egyéni gondolkodásmódnak, erkölcseinek mását a nagyobb közben: az államban, ennek intézményeiben is keresték s ezen erkölcsöknek a közre való vonatkoztatásával legfőbb etikai meggyőződéseknek szolgáló elveket fejlesztettek ki. Így fejlődött ki a legfőbb jó fogalma is Aristotelesnél. Szerinte a boldogság isten ajándéka = a középmérték által fenntartott erényes élet = a lélek azon élethossziglani működése, mely a külső kedvező létnek hozzájárulásával a legjobb és legtökéletesebb erénynek felel meg az államban. (Eth. Nikom. I. 7. és X. 6 és 7.)

Ezen szellemet becsüljük sokra a tanításban ma is s vonatkoztassuk magukra a tanulókra is és az ő kötelmeikre. Mert ha nem, akkor jelenleg ezen többjogú szellem sérelmet szenvedve épen úgy szólalhat meg, mint ahogy a Sokratest szökésről lebeszélő törvények felszólalnak vele szemben: ... azt hiszed — mondják a törvények — hogy egyenlő jogú vagy mivelünk s bármit is akarunk mi veled művelni, te velünk ugyanezt jogosan művelheted?[1] . . .

Csak általánosságban, a legfőbb, legmagasabb szempontok, illetőleg közös sajátságok kidomborításával szólottam e rövid értekezésben a gimnáziumi klasszikus auktorok etikai tanulságairól. Tudom, hogy egyesek nem lesznek megelégedve felolvasásommal azért, mivel a részletes tanulságokat nem tártam föl. Mások meg talán az általános szempontok felállítása következtében tájékozatlanságot olvasnak ki soraimból a módszerre nézve. Az elsőre nézve azzal védekezem, hogy részletezésbe rövid felolvasásomban nem terjeszkedhettem ki. A második esetben az a felfogásom, hogy a legfőbb gondolatok megértése kezünkre játssza a többi alsóbb rendű tanulságot. Azért nézetem szerint a klasszicizmus terjedelmes gimnáziumi anyagában, ennek etikai rendezésében úgy kell eljárnunk, mint ahogy a tizenhatodik században az olasz vicenzai Palladio építőművész, ezen megtestesült architektonikus lelkiismeret járt el, aki, bár a római romok világában olyan tájékozottságot mutat, mint a tizenhatodik századnak egy művésze sem, mégis az ő tudós, majd kritikus értelme nem homályosította el fantáziájának teremtő és szervező erejét, melynek legfőbb erkölcse a kizárólagos törekvés *a monumentális hatásra, a façade egységének meg nem szakítása, ugyanazon motivumok hatásos ismétlése* (ami mellett a fősúly — *úgy mint jelentős gondolat* — gyakran a két emeleten végig húzódó oszlopokra, vagy pilaszterekre esik). E felfogás megfelelhet az etikai nevelés-oktatás legfőbb klasszikus elvének, mely a szellemnek a minuciózus zavaró külső befolyásoktól szabad sokratesi felfogásban s szabadságánál fogva a kiválóan erkölcsös elhatározásnak kitüntetésében áll.

Felolvasásom lényegét a következőkben foglalhatom össze:

1. a tanulók a gimnáziumban tömérdek ismeretet szereznek, ámde ezek morális tekintetben legtöbbször szervezetlenek s a *betetőző elvszerüséget nélkülözik*, azért azok erkölcsi akaratának határozott irányítására megbizhatatlanok;

2. a gimnázium a klasszikus auktorokkal (illetőleg olvasmányokkal) — mondhatni — legtöbbet foglalkozik, azért — a vajmi terméketlen grammatizálás mellett — az alsó osztályokban, bár kisebb mértékben, a felsőkben hatványozottan méltassuk legfőbb tanulságaikat, főleg a görögpótlóban, amelyben a nyelvvel nem kell vesződniök;

3. az erkölcsi ismeretek szervezését és *elvszerü* rendezését hathatósan eszközölhetjük a klasszikus auktorok alapján az erények azon plaszticitása folytán, mely ezen írók és műveik erkölcsi

[1] Plato: Sokrates Apol. XII.

szempontjainak összefüggéséből, sőt a nemzeti karakterrel közös folytonosságából is szól hozzánk;

4. evégből az írókból, a jelenleg alkalmazott olvasmányokból meg kell ismernünk a klasszikus népek ideális felfogásának és törekvéseinek legjellemzőbb sajátságait, amelyek a gondolkodásnak majd *körültekintő* jelleme, majd *lelkiismeretes* volta következtében máris a legmagasabb etikai igazságok alapját rejtik magukban, annál inkább, mivel a *faji s nemzeti lélek törvényéből kifejlődve* állandó s megszokott szabályként jelentkeznek, sőt az egyéni meggyőződést *fegyelmezve*, a népjellemben uralkodnak;

5. auktorok alapján hangsúlyoznunk kell, mennyire átment a klasszicizmus köztudatába a vallásos gondolkodás, ennek védelme alatt a faji, a nemzeti, az alkotmányos érzés, az állami és erkölcsi törvények tisztelete s *mindezek keretén belül* az egyéniség érvényesülésének jogosultsága;

6. ki kell emelnünk, hogy a klasszikus írók dianoëtikai erényeikkel, műveikkel mily buzgón akarnak szolgálatot tenni a nemzeti haladás eszméjének a faji érzés és gondolatvilág fenntartásával, az erkölcsök tökéletesbítésének szándékával és ezen tökéletesbített erkölcsök alapján a fejlődés törvényszerüsítésével, aminek legszebb kinyomata ott látszik Plato »Állam«-ában, amelyben az egyén és az állam mint a polgárok kollektiv élete közti különbség elenyészik s a viszony az egyéni akaratnak a közakarattal való összeolvasztásával tisztán etikai lesz;

7. mindezekből vonjuk ki a tanulságokat a tanulókra nézve, hogy ne csak ideális gondolatokra, hanem *ideális gondolkodásukban szabályszerüségre, akaratukban, kötelességeikben erkölcsi törvényszerüségre törekedjenek.*

* * *

Ezen felolvasásommal kapcsolatban a t. közgyűléshez következő indítványaim vannak:

1. fejezze ki a közgyűlés *élénk óhaját* az iránt, hogy a gimnáziumi erkölcsi nevelés-oktatásnak — *különösen a mai viszonyok közt igen aktuális* — kérdései etikai szellemű felolvasásokban megvitattassanak;

2. tétesse tanulmány tárgyává a t. közgyűlés azon módszereket, amelynek követésével a mostani nyelvi oktatás keretében a klasszikus irodalmi tanítás a tanulók körülményesebb erkölcsi neveléséhez hozzájárulhat.

Dr. Janicsek József,
eperjesi kir. kath. főgimnáziumi tanár.

EGYESÜLETI ÉLET.

Jegyzőkönyv

az Országos Középiskolai Tanáregyesületnek 1904. évi július hó 3-án és 4-én Székelyudvarhelyen tartott XXXVIII. évi rendes közgyűléséről.

Elnök: dr. *Beöthy* Zsolt; jegyző: dr. *Négyesy* László.

Jelen vannak: az egyesület igazgatóságából még: *Rombauer* Emil alelnök, *Alexander* Bernát, *Müller* József pénztáros, *Vámossy* Mihály, a segélyző-alap elnöke, *Tiber* Ágost, a segélyző-alap pénztárkezelő ellenőre.

A nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi m. kir. minisztérium képviseletében: dr. *Boncz* Ödön, min. osztálytanácsos, a középiskolai ügyosztály főnöke.

Udvarhely vármegye törvényhatóságának képviseletében: *Hollaky* Arthur főispán, *Damokos* Andor alispán, dr. *Valentsik* Ferenc tiszti főügyész, *Diószeghy* Sámuel főmérnök.

Székelyudvarhely városának képviseletében: *Szakáts* Zoltán polgármester. *Solymossy* Lajos v. tanácsos.

Vajda Ferenc ref. pap.

A helybeli igazságügyi hatóságok részéről: dr. *Bodolla* Gábor, törvényszéki elnök, *Csanády* Zalán, járásbiró, *Deák* Lajos, albiró.

A pénzügyigazgatóság részéről: *Roediger* Gyula, h. igazgató.

Somogyi István alispán, Segesvárról.

Az orsz. református Tanáregyesület képviseletében *Sinka* Sándor (Debrecen).

Az udvarhelykerületi tanári kör elnöksége részéről: dr. *Solymossy* Lajos elnök, *Nosz* Gusztáv titkár.

Hargita Nándor, az agyagipari szakiskola igazgatója.

Tagok és vendégek:

Abaffy Béla (Makó),
Balog Mór dr. (Budapest),
Barabás Jenő (Székelyudvarhely),
Barczán Endre (Makó),
Becsek Aladár, lapszerkesztő (Székelyudvarhely),
Berky Zoltán Béla, plébános (Szany),
Bermüller Ferenc (Budapest),
Beszterczey István dr. (Székelyudvarhely),
Betegh Pál, szerkesztő (Székelyudvarhely),
Bóbita Endre (Kassa),
Bocz Endréné (Székelyudvarhely),
Bod Károly (Székelyudvarhely),
Boros Gábor dr. (Erzsébetváros),
Bournáz János (Kolozsvár),
Burger Arthur (Székelyudvarhely),
Csebi Pogány Kornél (Debrecen),
Csehély Adolf (Székelyudvarhely),
Cserey Adolf dr. és neje (Budapest),
Daróczy János (Székelyudvarhely),
Deák Lajos (Székelyudvarhely),
Diószeghy Samu (Székelyudvarhely),
Dózsa Jakab (Székelyudvarhely),
Dózsa Jakabné (Székelyudvarhely),
Dsida Ottó dr. (Győr),
Embery Árpád (Székelyudvarhely),
Fankovich Gyula (Székelyudvarhely),
Fazakas József (Székelyudvarhely),
Fejes Áron (Székelyudvarhely),

Fejes Áronné (Székelyudvarhely),
Fekete Ipoly (Szeged),
Félegyházi Antal (Székelyudvarhely),
Gallé Gábor (Eperjes),
Gálfalvi Samu (Székelykeresztúr),
Gáspár Balázs (Székelyudvarhely),
Gáspár Balázsné (Székelyudvarhely),
Gedai József (Beregszász),
Gerő Vilmos (Temesvár),
Gidró Bonifácz (Komárom),
Govrik Sándor (Eperjes),
Göllner Károly (Déva),
Göllner Károlyné,
Hann Károly (Székelyudvarhely),
Hlatky Miklós (Székelyudvarhely),
Horger Antal (Brassó),
Imre Sándor dr. (Kolozsvár),
Jánosy Gerő (Marosvásárhely),
Jánosy Gerőné »
Jánosy Péter (Székelyudvarhely),
Jánosy Péterné »
Janicsek József dr. (Eperjes),
Kapossy Lucián dr. (Pápa),
Kapossy Luciánné »
Kardos Albert dr. (Debrecen),
Kátay Lajos (Szeged),
Kertész Albert (Székelyudvarhely),
Kiss Albert (Igló),
Koch Ferenc (Igló),
Kónya Kálmán (Székelyudvarhely),
Kovács Dániel (Székelyudvarhely),
Kovács János (Székelyudvarhely),
Kovács Zoltán dr. (Győr),
Lajos János ref. lelkész (Bögöz),
László Dániel (Esztergom),
Leffler Sámuel (Nyiregyháza),
Lendvai Hugó dr. (Győr),
Leszczynsky Kornél (Debrecen),
Madzsar Gusztáv (Makó),
Marcsek Andor (Igló),
Márk Imre (Hajdunánás),
Mazuch Ede (Ungvár),
Mátéffy Domokos (Székelyudvarhely),
Mérey Ágost (Szabadka),
Mihajla Endre (Eperjes),
Mihályi Elemér (Győr),
Mikola Sándor (Budapest),
Molnár Ervin (Esztergom),
Molnár Károly (Székelyudvarhely),
Molnár Szulpicz dr. (Győr),
Moravszky Ferenc (Nyiregyháza),
Müller Emilia (Budapest),
Müller László (Budapest),
Nagy Imre,
Négyesy Lászlóné (Budapest),
Nosz Gusztávné (Székelyudvarhely),
Osváth Ferenc (Békés),
Pap András (Székelyudvarhely),
Pap Andrásné (Székelyudvarhely),
Pap Mózes (Székelykeresztúr),
Pál Ernő dr. ügyvéd (Székelyudvarhely),
Pekár Károly dr. (Lőcse),
Péter Lajos (Kolozsvár),
Pruzsinszky János dr. (Budapest),
Rados Ignác (Budapest),
Rákos Adolf (Budapest),
Roch Gyula (Nyitra),
Roediger Gyula,
Ruzsicska Aurél (Pannonhalma),
Sajó Sándor (Budapest),
Sándor János (Székelykeresztúr),
Sándor János ifj. (Székelykeresztúr),
Schermann Samu (Igló),
Schürger Ferenc (Beregszász),
Seichtner Gyula (Székelyudvarhely),
Sólymossy Ákos (Székelyudvarhely),
Sólymossy Lajosné dr. (Székelyudvarhely),
Soó Gáspár (Székelyudvarhely),
Szabady Ferencné özv. (Székelyudvarhely),
Szabó András (Székelyudvarhely),
Szakács Béla (Győr),
Szarvas Arnold (Székelyudvarhely),
Szelényi Ödön dr. (Késmárk),
Székely Sándor (Ujverbász),
Szeremley Samu (Kisujszállás),

Szkunzevics Kornél (Budapest), *Török* Péter (Debrecen), *Vajda* Lajos (Székelyudvarhely), *Váli* Tibor (Kassa), *Varga* Ottó dr. (Budapest), *Versényi* György (Kolozsvár), *Vujsz* János (Eperjes), *Vass* Miklós dr. (Kaposvár) és még számosan.

A közgyűlés helye Udvarhelymegye székházának díszterme; kezdete délelőttönként 9 órakor.

Első nap.

Vasárnap, július 3-án.

1. *Beöthy* Zsolt elnök az iskola, első sorban a középiskola nemzet-politikai fontosságáról s ez alapon egyrészt a tanárságnak, másrészt a nemzetnek az iskola iránt való kötelességeiről mondott beszéddel, melynek bevezetésében nemzetünknek a közel vidéken nyugvó nagy költője, Petőfi Sándor emlékezetét meleg hangon fölidézte, a közgyűlés tagjait üdvözölve megnyitja a közgyűlést.

A közgyűlés a beszédet feszült figyelemmel és mély benyomások közt hallgatta s lelkes éljenzéssel köszönte meg.

2. *Beöthy* Zsolt elnök köszönetet mond a magyar iskola, a magyar műveltség vezérének, a közoktatásügyi miniszter úrnak az egyesületről való megemlékezéséért és üdvözléséért; a miniszter úr a magyar iskolákra vonatkozólag épen most benyújtott törvényjavaslatával is megmutatta, hogy azon eszméknek, melyekkel az elnöki megnyitó-beszéd foglalkozott, érvényt szerezni kész és hivatott. Indítványozza az elnök, hogy az egyesület a jelen közgyűlés alkalmából *Berzeviczy* Albert közoktatásügyi miniszter urat táviratilag üdvözölje.

A közgyűlés tisztelettel csatlakozik a köszönethez s elhatározza, hogy a miniszter úr ő excellenciáját táviratilag üdvözli.

3. *Beöthy* Zsolt elnök melegen üdvözli a közgyűlés nevében *dr. Boncz* Ödön min. osztálytanácsost, a középiskolai ügyosztály főnökét, mint a közoktatásügyi miniszter úr képviselőjét, kiemelvén azt, hogy a tanárságnak a lefolyt években folytatott küzdelmeiben senki nála lelkesebb, odaadóbb, buzgóbb és önfeláldozóbb részt nem vett.

Üdvözli az elnök Udvarhelymegye főispánját, alispánját és törvényhatóságát, Székelyudvarhely városának polgármesterét és közönségét és azon közhatóságoknak fejeit, amelyek a közgyűlést meleg szeretettel fogadták, mintegy igazolva a megnyitó-beszédben kifejezett ama reményt, hogy a magyar társadalom és közélet fokozott érdeklődéssel fog az iskolához fordulni.

Köszönti az Orsz. ref. Tanáregyesület képviselőjét, Sinka Sándort azzal a meleg érzéssel, mellyel az általa képviselt

egyesület volt a mi egyesületünk iránt, s melyet a mi egyesületünk mindig hasonlóval viszonozni törekedett.

A közgyűlés egyhangulag és meleg éljenzéssel csatlakozik az elnök szavaiban kifejezett üdvözlésekhez.

4. *Boncz* Ödön, min. osztálytanácsos, ügyosztályfőnök, mint a miniszter úr személyének képviselője köszönetet mond az üdvözlésért, tolmácsolja a miniszter úr elismerését a tanárság és a tanáregyesület működése iránt, valamint örömét azon, hogy ily mély érdeklődés kiséri a közoktatásügy munkásainak tevékenységét. Ezekhez a maga elismerését és köszönetét is hozzácsatolva, kijelenti, hogy a miniszter úr az egyesület céljaira ez évben is 2000 korona államsegélyt adományozott.

A közgyűlés nagy tetszéssel és éljenzéssel fogadja a miniszter úr üdvözletét és képviselőjének szavait s hálás köszönetet mond a miniszter úr ő nagyméltóságának a nagylelkű adományért.

5. *Hollaky* Arthur főispán Udvarhely vármegye és Székelyudvarhely városa nevében üdvözli az egyesület elnökét, a kormány képviselőjét és az egyesület tagjait, mint a műveltség ápolóit, kiknek munkáját a szabadságszerető székely nép annyival inkább tiszteli, mert tudja, hogy a műveltség szabadság, s törekszik is a műveltségre.

Solymossy Lajos főreáliskolai igazgató, az udvarhelykerületi tanári kör elnöke, a vendéglátó kör nevében szives Istenhozottal üdvözli az elnököt, a kormányképviselőt és áldást kiván a közgyűlés munkájára.

Sinka Sándor debreceni ref. főgimn. igazgató, az Orsz. ref. Tanáregyesület alelnöke az egyesület üdvözletét tolmácsolja e helyen, ahol a református iskola századokkal ezelőtt gyujtott fáklyát a magyar közművelődésnek. Megjelenésével tanuságot tesz arról, hogy a ref. iskola hagyományai és törekvései közösek az orsz. tanáregyesület törekvéseivel.

A közgyűlés a felszólalásokban kifejezett üdvözleteket meleg köszönettel fogadja.

6. *Alexander* Bernát emlékbeszédet olvas fel *Hofer* Károlyról, az egyesületnek a lefolyt egyesületi év első felében elhunyt alelnökéről.

Az elnök indítványozza, hogy köszönjük meg ezt a megemlékezést, melyet azért nem mond fényesnek, mert gyásza oly meghatóan igaz. Indítványára

a közgyűlés jegyzőkönyvébe iktatja azt az érzését, hogy emlékezetében Hofer Károly alakja ugyanaz az eszménykép, melyet Alexander Bernát megrajzolt; az előadónak a közgyűlés köszönetet mond.

7. *Nosz* Gusztáv előadást tart »Eszmék a magyar nyelv és különösen az irodalom sikeresebb tanításához« címmel.

A közgyűlés ez előadás megbeszélését össze fogja kapcsolni a napirenden később következő másik ilynemű tárgy megvitatásával.

8. *Schürger* Ferenc előadást tart az érettségi vizsgálat reformjáról. Előadását hét pontból álló határozati javaslattal végzi, melynek szövege az egyesületi Közlönyben közzététetik. *Beöthy* Zsolt elnök a kérdés hivatalos tárgyalásának jelen állásáról ad felvilágosítást, felemlítvén, hogy a közoktatási tanács javaslata már a miniszterium előtt van ugyan, de még hátra van, hogy a miniszterium megkérdezze az egyetemeket, a fenntartókat s mikor majd az illető válaszok beérkeztek, az egész anyag még egyszer visszamegy a közoktatási tanácshoz; a mi javaslataink még ott figyelembe lesznek vehetők s így nem tanácskozunk hiába. Hozzászólnak *Sinka* Sándor, *Leffler* Sámuel, *Csebi* Pogány Kornél, *Pruzsinszky* János, *Rados* Ignác, *Kardos* Albert, *Kovács* Zoltán és végül *Schürger* Ferenc előadó. Az elnök nem tartja célszerűnek, hogy e kérdésben a közgyűlés szavazzon, ellenben szükségesnek látja, hogy az egyértelműséget nagy nyomatékkal kiemelje.

A közgyűlés egyetemlegesen és egyhangulag szükségesnek jelenti ki, hogy az érettségi vizsgálatnak 1. színvonala emeltessék, 2. komolysága megőriztessék.

Második nap,

Hétfő, július 4-dikén.

9. *Négyesy* László főtitkár bemutatja évi jelentését, mely a jelen jegyzőkönyvhöz van mellékelve. — Leffler Sámuel indítványára

a közgyűlés köszönetét nyilvánítja a főtitkárnak mind munkásságáért, mind jelentéséért.

10. *Müller* József pénztáros bemutatja évi jelentését és a vagyonmérleget, melyekből kitűnik, hogy az egyesület pénzügyi helyzete az idén is tetemesen javult. Míg 7—8 évvel ezelőtt igen súlyos anyagi terhek nehezültek az egyesületre, most már is eljutottunk oda, hogy a bevételekből az esedékes kiadásokat mindig fedezhetjük. — Felolvastatik a számvizsgálók jelentése, mely szerint az egyesület értékei és számadásai rendben vannak.

A közgyűlés a pénztárosnak az egyesület pénzügyeinek rendkívül gondos és lelkiismeretes rendbehozásáért jegyzőkönyvileg köszönetét fejezi ki, jelentését tudomásul veszi és neki a felmentvényt az elmult évre megadja.

11. *Tiber* Ágost bemutatja a segélyző alapról szóló évi jelentését, mely e jegyzőkönyvhöz van mellékelve, a számvizsgáló bizottság helybenhagyó záradékával együtt.

A közgyűlés örömmel látja, hogy a segélyző alap folytonosan gyarapodik, s az egy évtizeddel ezelőtt 14.000 K vagyon 36.000 K-ra emelkedett; ez az eredmény tetemes részben Vámossy Mihály elnök és Tiber Ágost pénztárkezelők buzgóságának is köszönhető, s a közgyűlés nekik jegyzőkönyvében köszönetet mond a fölmentvényt megadván.

12. Müller József pénztáros bemutatja a jövő évi költségvetést.

A közgyűlés a költségvetést elfogadja.

13. Az elnök előterjesztésére

számvizsgálókul a közgyűlés a jövő évre is Reif Jakab, Rados Ignác és Szijártó Miklós tagtársakat küldi ki, illetőleg kéri fel.

14. A főtitkár bemutatja *Balogh* Péter szerkesztőnek levelét, melyben kedvezőtlen egészségi állapota miatt bejelenti lemondását s köszönetét fejezi ki az iránta eddig tanusított bizalomért és támogatásért.

A közgyűlés mély sajnálattal vesz tudomást a lemondás okáról és tényéről s midőn a lemondást elfogadni kénytelen, a szerkesztőnek buzgóságáért köszönetet mond, különösen pedig a tanári állás anyagi föltételeinek javítása ügyében kifejtett hathatós és részben úttörő munkásságáért elismerését jegyzőkönyvébe iktatja. A szerkesztői állás betöltésére nézve a teendőkkel a választmányt bízza meg.

15. A főtitkár bejelenti a közgyűlésnek, hogy *Molnár* István titkár nagy elfoglaltságára való hivatkozással megújította két évvel ezelőtt bejelentett lemondását.

A közgyűlés sajnálattal látja Molnár István titkárnak az egyesület tisztikarából való távozását, s megemlékezve az egyesületnek hosszú időn át tett hasznos szolgálatairól, különösen az egyesületi helyiség kérdésének kedvező megoldásáról, buzgóságáért neki köszönetét nyilvánítja. A titkári állás betöltésére nézve a szükséges intézkedések megtételével a választmányt bízza meg.

16. A főtitkár bemutatja Balogh Péter szerkesztő, dr. Kárpáti Károly, Kemény Ferenc és dr. Resch Aurél kimentését, illetőleg üdvözletét és Pál Gyula régi tagtársunk Marosvásárhelyről küldött meleghangú üdvözlő táviratát.

A közgyűlés tudomásul vette a kimentéseket és köszönettel fogadta az üdvözléseket.

17. *Pekár* Károly előadást tart »Diákturistáskodás« címmel. Hozzászólnak *Tiber* Ágost, *Müller* József, *Solymossy* Lajos és *Beöthy* Zsolt elnök.

A közgyűlés örömmel fogadja és helyesli az eszmét, de az a lépés, hogy ez ügy országos rendezését kérjük, csak hosszas előmunkálatok után tehető meg, mivel egységes rendezésről nem lehet szó, mások lévén vidékenként a turistaság föltételei. A részletes kivitel megvitatása végett az előadást és indítványt a körökhöz utasítja a közgyűlés, az előadónak pedig köszönetet mond.

18. *Madzsar* Gusztáv előadást tart a magyar irodalom tanítása módjáról.

Négyesy László méltatva azt a törekvést, mely ez előadásban, valamint a tegnap elhangzottban is mutatkozik, amely u. i. a magyar irodalmi tanításnak az egyéniség elnyomása nélkül, sőt annak támogatására bizonyos szervezettséget akar adni, azt a nézetét fejezi ki, hogy az egész kérdést, fontosságánál fogva, igen beható és széleskörű megvitatás alá kellene bocsátani irodalmi úton és köri tanácskozásokban.

Kardos Albert hozzájárul e javaslathoz, kifejezvén teljes elismerését az előadó munkálatában megnyilatkozó tanári céltudatosság és komoly hivatásszeretet iránt.

A közgyűlés köszönettel fogadja az előadást, valamint Nosz Gusztávét is és a tárgyat mentül behatóbb irodalmi és köri megvitatás alá bocsátja, egyúttal az elnök indítványához képest elhatározza, hogy a jövő közgyűlésen ez annyira fontos kérdés tárgyalásának külön egy napot szentel.

19. *Balog* Mór előadást tart a tanulók fizikai gyakorlatairól. Előadása kapcsán bemutat Németországból hozott jegyzeteket és füzeteket, melyeket a fizikai gyakorlatokon résztvevő tanulók készítettek.

Dózsa Jakab és *Bóbita* Endre, valamint *Beöthy* Zsolt elnök örömmel üdvözlik az előadás tanulságait. Dózsa Jakab felemlíti saját hasonló kezdeményezését a rajzoló-geometria tanításában. Bóbita Endre igen kívánatosnak tartaná, hogy az előadó egy könyvecskét dolgozna ki a fizikai gyakorlatok vezérfonalául. Az elnök hivatkozott arra, hogy az új tantervi utasítások tárgyalása alkalmával a közoktatási tanács is behatóan foglalkozott e gyakorlatok kérdésével és hozzájárult meghonosításukhoz.

A közgyűlés köszönettel fogadta a felolvasást, hozzájárul a fizikai gyakorlatok meghonosításának eszméjéhez s egyhangulag óhajtandónak tartja, hogy az előadó a gyakorlatok vezetésének kézikönyvét kidolgozná.

20. *Janicsek* József előadást tart a klasszikai irodalmak etikai hatásának kiaknázásáról.

A közgyűlés a felolvasást és a benne foglalt javaslatokat köszönettel veszi.

21. Az elnökség az előadó beleegyezésével azt a javaslatot terjeszti a közgyűlés elé, hogy dr. Kapossy Luciánnak »Stilisztikai elmélet és gyakorlat« című előadása, mely most következnék, az idő előrehaladottsága miatt a jövő évi közgyűlés napirendjére tétessék át, a mikorra ez oly fontos kérdésnek beható és sokoldalú tárgyalása van tervbe véve.

A közgyűlés elfogadja e javaslatot.

22. Beöthy Zsolt elnök felolvassa dr. Berzeviczy Albert urnak a tegnapi ülésből hozzá intézett táviratra vonatkozó távirati válaszát. Az egyesület táviratának szövege ez volt: »*Nagyméltóságú dr. Berzeviczy Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnak, Budapest, Margit-sziget. Az Országos Középiskolai Tanáregyesület közgyűlése ünnepi érzéssel köszönti hazánknak e területileg távol, de lélekben szivünkhöz oly közel fekvő pontjáról Nagyméltóságodat és áthatva a nemzeti kultúra rendkívüli fontosságának gondolatától, lelkesedéssel kész Nagyméltóságod vezérnyomdokát követve a magyar értelmiség nevelésén minden erejéből munkálkodni. Beöthy, elnök. Rombauer alelnök. Négyesy főtitkár.*« A miniszter úr válasza így szól: »*Beöthy Zsolt ő méltóságának Székelyudvarhely. Az Országos Középiskolai Tanáregyesület közgyűlésének megtisztelő meleghangú távirati üdvözletéért őszinte köszönetet mondok. Munkatársaimnak buzgó tevékenysége megerősít abban a szándékomban, hogy minden erőmmel hazánk közművelődésének érdekeit szolgáljam s az elismerés ez újabb megnyilatkozásából erőt merítek további munkásságomhoz. Berzeviczy.*«

A közgyűlés élénk örömmel, nagy lelkesedéssel és köszönettel fogadta ő nagyméltóságának a tanárságra nézve igen megtisztelő elismerését.

23. *Székely* István választmányi tag a következő indítványt küldte be: »A közgyűlés kimondja, hogy a két egyetem bölcsészeti karára való nagymértékű tódulást mind az iskolára, mind az illetőkre nézve veszedelmesnek tartja és azért sajtó útján fordul az érdekelt szülőkhöz, kérve őket, hogy fiaik számára más pályát válasszanak, mert előre látható, hogy a jelöltek legnagyobb része hosszú éveken át állást nem kaphat.« A megokolás előadja, hogy a két egyetem bölcsészeti karain 1700 ifjú készül tanári pályára s bár ezek jó része nem szerzi meg az oklevelet, a termelés mégis oly bő, hogy máris beállott a tömeges álláshiány, az idetódulók kiábrándulnak s a napi lapokban ismét megjelennek oly hirdetések, melyekben okleveles tanárok, a tanári állás tekintélyének emelésére nem alkalmas módon, mindenféle állásokra

kínálkoznak. Az egyesület nem rendelkezik ugyan a visszariasztáshoz szükséges eszközökkel, de mind az iskola, mind az ideális, tapasztalatlan jelöltek érdekében lesz, ha a sajtó útján felhívja e veszedelemre a figyelmet. *Solymossy* Lajos szerint az lenne a helyes eljárás, ha most, amikor úgyis bő anyag van a kiválasztásra, a tanári pályára csak a legkiválóbb jelentkezők vétetnének fel, jelesül azok, kiknek jeles érettségi bizonyítványuk van: ezzel biztosíttatnék az újabb tanárnemzedék minősége. *Leffler* Sámuel szerint ha ezt az elvet elfogadnók, véghetetlen nagy zsarnokságot követnénk el az emberi szabadság ellen, mert egyáltalán nem következik, hogy az egyetemi szaktanulmányokban azok lesznek a legkiválóbbak vagy azok lesznek kiválók, kiknek általános érettségi osztályzatuk jeles. Sokkal célszerűbb mód lesz, ha az igazgatók a tanári pályára kívánkozó ifjú előtt fölfejtik a pálya fontosságát, természetét s csak aki rendületlen hivatást érez e pályára, annak ajánlják e pálya választását.

A közgyűlés az igazgatók bölcseségére bízza, hogy a pályaválasztó ifjúságot megfelelőleg tájékozzák, a pálya zsúfoltsága felől felvilágosítsák és csak a legarravalóbbakat buzdítsák ez életpályára.

24. *Kemény* Ferenc reáliskolai igazgató a következő indítványokat küldte be:

1. Az O. K. T. E. helyesli és pártolja a tanulók részére szervezendő szünidei fürdőkonviktusok és a hazai tanerőknek nyujtandó fürdőkedvezmények eszméjét és felhívja az ország összes tanító- és tanáregyesületeit, hogy csatlakozzanak egy ezen intézmények megteremtése érdekében megindítandó országos mozgalomhoz.

2. Az O. K. T. E. felkéri az Országos Balneológiai Egyesületet, hogy ezt a törekvést támogassa.

3. Az O. K. T. E. felkéri a vallás- és közoktatásügyi minisztériumot, hogy a fent említett tényezők részéről kiküldendő végrehajtó bizottságban képviseltesse magát. Ez a végrehajtó bizottság részletes tervezetet dolgoz ki és működéséről legkésőbb a husvéti választmányi ülésen számol be.

Ez indítványokat érdemleges elintézés végett az igazgatósághoz utasítja a közgyűlés.

25. *Beöthy* Zsolt elnök végezetül a közgyűlés nevében szivünk mélyéből fakadó hálánkat fejezi ki a miniszter úr ő excellenciája iránt, ki megtisztelt azzal, hogy személyét itt képviseltette; Boncz Ödön kormányképviselőnek, ki tárgyalásaink és szórakozásaink egész folyamán résztvett, ezért az ügyszeretetéért és kedvességéért ezúttal is meleg köszönetet mond; mélyen érzett köszönetet mond székelyudvarhelyi kartársainknak, a tanári körnek, testületeknek, akiknek buzgósága és szeretete készítette elő a közgyűlés bensőséges fogadását és szép lefolyását; Udvarhely-

megye főispánjának, alispánjának, törvényhatóságának, különösen kiemelve azt a szivességöket, hogy a közgyűlés helyéül a vármegyeház eme szép termét átengedték; Székelyudvarhely város polgármesterének s az egész nemes és régi város közönségének feledhetetlen vendégszeretetéért; az előadóknak a közgyűlés szellemi részének sikeréért. Az egyesület munkásságára Isten áldását kéri, nemzetünk érdeklődését, kormányunk támogatását kivánja.

Sinka Sándor a közgyűlés tagjai részéről köszönetet mond az elnöknek, alelnöknek, főtitkárnak és az egész tisztikarnak; első sorban azonban az elnöknek a szóló szavai szerint rendkívül magasröptű megnyitó beszédéért, az egyesületnek gondos, fáradhatatlan bevezetéséért s a mostani közgyűlés tárgyalásának is magas szinvonalon tartásáért. Kivánja, hogy Isten az elnököt és e tisztikart az egyesület élén sokáig éltesse.

A közgyűlés általános éljenzéssel csatlakozik mind az elnök, mind a felszólaló által tolmácsolt köszönetekhez.

26. Az elnök javaslatára

jegyzőkönyvhitelesítőkül a közgyűlés dr. Solymossy Lajost és Leffler Sámuelt kéri fel. Az elnök az ülést bezárja.

Kelt mint fent.

Jegyzette:

Beöthy Zsolt
elnök.

Négyesy László
főtitkár.

Hitelesítjük:

Solymossy Lajos, Leffler Sámuel.

A jegyzőkönyv mellékletei:

a) Főtitkári jelentés.

Tisztelt közgyűlés! A lefolyt év nem tartozik azok közé, melyek nyomtalanul multak el felettünk, s bizonnyal nemcsak időben öregbedtünk, hanem tapasztalatokban és lelki élményekben is. Nem mintha egyesületünk közélete valami zajos lett volna, de az általános politikai és tanügyi helyzet képe lényeges változáson ment át, változtak a feladatok és a szükségletek, mint változtak a vezető férfiak. Amellett egyesületünket rajta kívül álló, mindnyájunk felett álló hatalom részéről súlyos személyi veszteségek érték.

Hogy az előbbiekkel kezdjem: a nagy politikai válság közoktatásügyünk kormányzatát sem hagyta érintetlenül, s november havában eltávozott a miniszteri székből dr. Wlassics Gyula személyében az a férfiú, aki lelkes és impulziv egyéniségével a magyar oktatásügynek annyi ágát törekedett előre vinni, s akinél a magyar tanárságnak odaadóbb barátja és szószólója előtte alig ült a miniszteri székben. Hogy a tanárság mennyire fájlalta távozását, mutatja a számos búcsufelirat, s mutatják az igazgatósághoz beérkezett indítványok, melyek a tanárság hálájának megfelelő kifejezésére nézve tettek javaslatokat, s amelyeknek tárgyalását az igazgatóság a befejezett tények idejére kivánta elhalasztani; bizonnyal lesz idő, amikor a magyar tanárság szive és hálája fel fogja keresni ő nagyméltóságát abban a tőlünk most már távolabb eső körben is, ahová újabb közéleti helyzeténél fogva tartozik; mert a tanárság hálája és tisztelete nem addig tart, ameddig a jóltevő hatalma.

Ha azonban valami megnyugvással és bizalommal tölthetett el, az új miniszterünk egyénisége, aki minden teendőjét rendkívül alapos és mégis gyors körültekintéssel, céltudatos és határozott irányban, a legnagyobb tárgyismerettel, egyként nagy politikai érzékkel és tanulmánnyal intézi. Ha nem tudnók is, hogy a tanárság ügyét is mennyire szivén viseli, az a tudat, hogy benne szakértő és kitünő vezérünket tisztelhetjük, megnyugtathat aziránt, hogy munkánk és kötelességteljesítésünk révén meg fog bennünket ismerni, s ami ezzel — azt hisszük — egyértelmű: becsülni is.

Természetes, hogy az új kormányzat alatt az oktatásügyi kérdések másképp csoportosultak. A legutóbbi 8—10 év oktatásügyi kérdései mintegy háttérbe vonultak s mások nyomultak előre. Az egész középiskolai ügy mintegy a várakozás helyzetébe került. Bizonyosak lehetünk felőle, hogy miniszterünk szeme tárcájának ez ágán is ott pihen, valamint arról is, hogy a reform, ha ideje eljön, sem elhamarkodott, sem félmunka nem lesz.

Ily körülmények közt annál fontosabb feladat vár egyesületünkre s az egyesület köreire és folyóiratára, hogy a közép-

iskolai kérdéseket állandóan felszínen tartsák, képviseljék és érleljék. Az egyesület szervei ez évben is megtették ez irányban kötelességöket. Az igazgatóság az év elején számos fontos kérdést tüzött ki tárgyalásra, a körök ezeket tárgyalták s részben a választmányi ülések, részben a jelen közgyülés elhatározóan hozzájárultak és járul a kérdések tisztázásához. Számos fontos tanügyi kérdést köreink vetettek fel; ezek közül egyet, a tanulók idegességének tanulmányozását, a kolozsvári kör kezdeményezése és részletes munkálata alapján, egyesületünk választmánya a minisztérium különös figyelmébe is ajánlott s e kérdésre összes köreink és tagtársaink figyelmét ezennel is felhívja. A körök tárgyalásának eredménye meg van őrizve közlönyünk lapjain; közülök az általánosabb érdekücket és befejezettebb természetüeket az évi jelentés lesz hivatva a kormány elé terjeszteni. Midőn megemlítem, hogy köreink közül a rozsnyói megszünt, a többi azonban szokott buzgósággal működött, s egyes helyeken a társadalmi és szellemi életnek is erős tüzhelyei voltak és előadásaikkal az ismeretek népszerüsítését az idén is hathatósan szolgálták, nem tehetek egyebet, mint hogy tiszteletreméltó munkásságuk lelkes és lankadatlan folytatására kérjem őket, mert ha talán a kishitüség néha csekélynek láttatja is egy-egy kör külön munkásságát, de általánosságban, az egészet egyesítve, mégis sokoldalú és nevezetes eredmények tünnek szemünkbe.

Karácsonyi és tavaszi választmányi üléseink lefolyásáról részletes tudósítások számoltak be. Maga az igazgatóság a szükséghez képest rendesen tartotta üléseit, s intézte a folyó ügymenet teendőit. Megemlíthetjük itt, hogy a középiskolai műszavak szótára cimü munka megjelenésének tervét és idejét már megállapította az igazgatóság. Eszerint a mű egyetlen abc-rendben fog megjelenni, mintegy 20 iv terjedelemben; az egyesület lehető olcsó árt fog szabni, hogy az egyes szaktanárok is könnyü szerrel megvehessék. Szó volt arról is, hogy szakcsoportok szerint füzetekben jelenjen meg a mü; azonban a másik módozat célszerübbnek látszik. A munka novemberben szedés alá kerül.

Egyesületünk tagjainak létszáma körülbelül egyenlő maradt. Belépett 66, kilépett 45, meghalt 18 tagtársunk. Egyáltalán az öldöklő angyal ez évben megdöbbentően látogatta sorainkat, és felejthetetlen veszteségeket okozott. E nevek közt ott látjuk egyesületünk alapítójának és alelnökének, Hofer Károlynak, szeplőtlen nevét, akinek emlékezetét közoktatásügyi miniszterünk oly módon fogja megörökíteni, mely teljes mértékben kiemeli mind Hofer Károly példaszerü nevelő egyéniségét, mind a tanári pálya jelentőségét. Csakhamar ő utána a magyar állami tanárság létszámának csúcsáról a második nevet is letörülte a láthatatlan kéz, Staub Móricét, akinek hosszú munkásságát nemcsak a tanulók, hanem a tanártanítványok egész nemzedékei is áldják, s akinek emlékezete egyesületünkben is annál élénkebb marad, mert az egyesületi életben is hosszú időn át nagy sikerrel működött.

Gresits Miksa losonci igazgatót is ez év ragadta el körünkből, kinek érdemes életpályáját szenvedések fejezték be nyugalom helyett. S így haltak el számosan, a férfikor teljességében, vagy ifjúságuk virágjában, munkájokból kidőlve, és részint már jeles névvel díszlő, részint nagy reményekre jogosító kedves társaink, mind az állami, mind a felekezeti, illetőleg egyházi létszámból, amely utóbbiak közt különösen a ciszterci-rendet érték fájdalmas veszteségek.

Az anyagi helyzet ügyében az év folyamán fontos változások történtek. E változások részben örvendetesek. A legfontosabb az, hogy az új kormány tervbe vette azt, amit egyesületünk már 1895 óta sürget, a nem állami tanárok javadalmazásának is a rendezését, s ez irányban már tárgyalások is folytak, melyekbe egyesületünk képviselete oly módon vett részt, hogy a felekezeti körökből meghivottaknál nem kevésbbé odaadó buzgóságot tanusított. Az állami tanárság pedig már addig is részesült a fizetésemelés áldásaiban, de csak ideiglenes alapon, s azon a fizetési osztályok mértéke szerint, amelybe törzsfizetésük szerint tartoznak. Fájdalom, ez rövidség; a régi sérelmek nem szünnek, újak is támadtak, bizonyos anomáliák öröklődnek, úgy hogy mielőbb kivánatos arra a rendszerre áttérés, melyet a Széll-Lukács-Wlassics-féle fizetésrendező törvényjavaslat előirányzott. Ez értelemben az egyesület fölterjesztéssel járult miniszterünk elé, mely fölterjesztés Közlönyünk legutóbbi számában megjelent. A fölterjesztés érveinek súlyát csak növeli az, hogy a most már érdekelt nem állami tanárok két tekintélyes csoportja, az evangélikusoké és a reformátusoké ugyanezen javadalmi rendszer mellett nyilatkozott, nem is említve, hogy az állami tanárok közül is az egykori kisebbség is, most már majdnem kivétel nélkül, az 1903. február 14-én beterjesztett törvényjavaslat rendszere mellett foglal állást. Legyünk bizalommal miniszterünk és a kormány jóakarata iránt; legyünk meggyőződve mindenek előtt az iránt, hogy miniszterünk a maga példás kötelességtudásával személyesen fogja áttanulmányozni ügyünket s ha, amint nem kétséges, átlátja érveink igazságát, benne bizonnyal érdekeinknek, és a tanügy érdekének, hatalmas szószólóját fogjuk tisztelni.

Hőn óhajtva, hogy jövő jelentésünknek ne kelljen többé ez ügyről, mint rendezetlenről megemlékeznie, kérem jelentésem tudomásul vételét.

Székelyudvarhelyt, 1904. július 3-án.

Négyesy László,
főtitkár.

b) A pénztáros jelentése.

Tisztelt közgyülés! Az országos középiskolai tanáregyesület 1903/4. évi bevételeinek és kiadásainak részletes kimutatása és az ez évi vagyonmérlege összehasonlítva a mult éviekkel, mutatják, hogy az egyesület pénzügyi helyzete ez évben is javult. Kitünik ez különösen abból, hogy míg az 1901/2-ik év végén még 2840 K és az 1902/3. év végén 1840 K nyomdai tartozásunk volt, ez év végén mindössze 660 korona a nyomda követelése. Ez összeg a Közlöny 34—38. számáért jár, melyről számla még nincs benyujtva. A mult évihez képest tehát e tételben 1180 K a javulás.

A tényleges bevételek tételeit összehasonlítva a költségvetés tételeivel, lényegesebb különbség mutatkozik a tagdíjak tételénél. A költségvetés szerint a tagdíjakból és előfizetési díjakból 11.700 koronát vártunk, tényleg befolyt 11.077 K 88 f., tehát 622 K és 12 f.-rel kevesebb.

A kiadások főtétele a Közlönyre kiadott 8658 K 88 f., ez a költségvetésbe fölvett 8940 K-nál 281 K 12 f-rel kevesebb. Minthogy azonban a Közlöny számára a költségvetésben felvett 60 ív nem volt szükséges (csak 47¼ ív) a Közlönyre kiadott összeg egy jó nagy része a nyomdában fennállott tartozás csökkentésére volt fölhasználható. Az egyesületi helyiség kiadásai (1421 K 02 f) a költségvetésben felvett 1450 K-nál 28 K 98 f-rel kevesebb. A bevételek és kiadások többi tételei a költségvetésbe fölvett tételektől többnyire keveset különböznek, kivéve a körök jutaléka, amely az elért 783 K 65 f-rel a költségvetésbe fölvett 1100 K-nál 316 K 35 f-rel kevesebb. E különbség abból származik, hogy egyes köröktől a tagdíjak nem folynak be a szükséges pontossággal.

A jelentésem elején említett eredményt tekintetbe véve, pénzügyi helyzetünk egészben véve kielégítőnek mondható. El nem mulaszthatom azonban a t. közgyülés figyelmét arra irányítani, hogy e kielégítő eredményt csak úgy érhettük el, hogy a nagym. vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter úr a lefolyt évben is az egyesület javára 2000 koronát utalványozott, miről különben már a tátrafüredi közgyülés örömmel tudomást vett.

A tagok száma az 1903/4. egyesületi év végén 1432, még pedig 1 protektor, 39 tiszteletbeli, 20 alapító, 1365 rendes és 7 rendkívüli tag, 20 taggal kevesebb, mint az 1902/3. év végén.

Az Orsz. Középisk. Tanáregyesület bevételeinek és kiadásainak részletes kimutatása az 1903/4. évről.

Tétel	Bevételek	K	f.
1	Pénztári maradék az 1902/3 évről	185	53
2	Tagdíjak és előfizetési díjak	11,077	88
3	Hirdetési és melléklési díjak	624	—
4	Kamatok	210	86
5	A Nm. Vallás- és Közokt. m. kir. Minisztériumtól	2000	—
6	Megtérült költségek	40	70
	Összesen	14,138	97

Tétel	Kiadások	K	f.
1	Az egyesületi Közlöny költségei:		
	Nyomdaköltség és expedició ... 6510 K 41 f		
	Írói díjak ... 1348 » 47 »		
	A szerkesztő tiszteletdíja ... 800 » — »	8658	88
2	A tisztviselők tiszteletdíja:		
	A főtitkár tiszteletdíja és átalánya ... 700 K — f		
	A titkár és gazda tiszteletdíja 300 » — »		
	A pénztáros tiszteletdíja (11,701 kor. 88 f. után 7%) ... 819 » 13 »	1819	13
3	Ügyviteli kiadások	526	50
4	Nyomtatványok	120	87
5	A körök jutaléka	783	65
6	Az egyesületi helyiség költségei:		
	a) Házbér ... 1133 K 60 f		
	b) Fűtés és világításért ... 234 » 60 »		
	c) Egyéb kiadások ... 52 » 82 »	1421	02
7	Könyvkereskedő és könyvkötő	183	28
8	Közgyűlési kiadások	135	46
9	Vegyes kiadások	124	54
10	Pénztári maradék az 1904/905. évre	365	64
	Összesen	14,138	97

Budapesten, 1904. június 27-én.

Müller József, pénztáros.

M. T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Az egyesület vagyonmérlege az 1903/904. év végén.

Tétel		Vagyon K	Vagyon f.	Teher K	Teher f.
1	Alapítványok: Papi Balogh Péter úr alapítványa névértékben ... K 200.—				
	Budapest székesfőváros alapítv. ... » 200.—				
	A magyar nevelési társaság alapítv. » 200.—				
	† Dr. Hajnald Lajos bibornok-érsek úr alapítványa ... » 200.—				
	† Ipolyi Arnold nagyváradi püspök úr alapítványa ... » 200.—				
	† Görög Imre úr alapítványa ... » 290.90				
	Hegyesy Károly főgimnáziumi tanár úr alapítványa ... » 200.—				
	Kirchner Lajos tanár úr alapítv. » 200.—				
	Vaszary Kolozs hercegprimás úr alapítványa ... » 200.—				
	Semsey Andor tisztb. tag úr alapítv. » 200.—				
	† Szilágyi István főgimnáziumi igazgató úr alapítványa ... » 200.—				
	† Volf György főgimnáziumi igazgató úr alapítványa ... » 200.—				
	Baksay István kir. tanácsos, ny. főgimn. tanár úr alapítványa ... » 200.—				
	Rombauer Emil főigazgató és főreálisk. igazgató úr alapítványa » 200.—				
	Székely István főgimnáziumi tanár úr alapítványa ... » 200.—				
	Dr. Schuschny Henrik isk. orvos és egészségtani tanár úr alapítv. » 200.—				
	Bubics Zsigmond kasssai püspök úr alapítványa ... » 200.—				
	Dr. Tedeschi Bettina úrhölgy, áll. fels. leányisk. tanárnő, Temesvár » 200.—				
	Avéd Jákó ny. főgimnáziumi igazgató úr tagdíjának megváltása » 126.—				
	Dr. Takách Menyhért jászói prépost úr alapítványa ... » 200.—	4016	90		
2	Butorok, felszerelés stb. ...	621	05		
3	A kirándulási alap ...	215	20		
4	A kiállítási alap ...	83	36		
5	A pénztári maradék az 1903/904. évről ...	365	64		
6	Tagdíjhátralékok ...	9600	—		
7	A segélyzőalap vagyona a XXXIV. kim. szerint	35,933	38		
8	Az Athenaeum nyomdájának követelése ...			660	—
9	Előre fizetett tagdíjak ...			286	30
10	A segélyzőalap vagyona ...			35,933	38
11	Az egyesület egyéb vagyona ...			13,955	85
	Összesen ...	50,835	53	50,835	53

Budapest, 1904. június 27-én. ***Müller József,*** pénztáros.

Tételenkint megvizsgáltuk, az eredeti okmányokkal összehasonlítottuk és helyesnek találtuk.

Budapesten, 1904. június 27-én.

Rados Ignácz. ***Szijártó Miklós.*** ***Reif Jakab.***

Költségvetés az 1904/5. évre.

Tétel		Bevétel K	Bevétel f.	Kiadás K	Kiadás f.
	I. Bevétel.				
1	Pénztári maradék az 1903/904. évről	365	64		
2	Az 1904/5. évi tagdíjakból	7000	—		
3	Tagdíj-hátralékból	2600	—		
4	Előfizetési díjak (175 à 8 K)	1400	—		
5	Hirdetési díjak	600	—		
6	A Nm. V. és K. m. kir. Minisztériumtól	2000	—		
7	Kamatok és apró bevételek	200	—		
	II. Kiadás.				
1	A Közlöny költségei: 50 ív à 105 K (nyomatás, hajtogatás, expedició stb. 5250 K írói díjak 1640 » a szerkesztő tiszteletdíja 800 »			7590	—
2	A tisztviselők tiszteletdíjai: a főtitkár tiszteletdíja 700 K a titkár és gazda tiszteletdíja 300 » a pénztáros tiszteletdíja (12,300 K után 7%) 812 »			1812	—
3	Ügyviteli kiadás			500	—
4	Nyomtatványokért			150	—
5	Közgyűlési költségek			200	—
6	A körök jutaléka			1100	—
7	Az egyesületi helyiség költségei: *a)* házbér 1100 K *b)* fűtés, világítás 200 » *c)* egyéb kiadás 150 »			1450	—
8	Könyvkereskedő és könyvkötő			200	—
9	Előre nem látott kiadások			200	—
10	Pénztári maradék az 1905/906. évre			963	64
	Összesen	14,165	64	14,165	64

Székelyudvarhely, 1904. július 4.

Müller József, pénztáros.

e) Jelentés és kimutatás

az Orsz. Középisk. Tanáregyesület segélyző-alapjáról az 1903/4-ik év végén.

Mélyen tisztelt közgyülés! Az emberi élet örömeit képező érzések között van-e édesebb, megnyugtatóbb érzés, mint az a tudat, mely a jótékonyság érzetéből ered, hogy embertársainkon segítettünk, a nyomort enyhítettük, hogy fölöslegünkből adtunk, szivesen, szivből adtunk azoknak, kik arra igazán rászorulnak, gyakran talán jobban rászorulnak, mint a nyilvános kéregetők. Ilyen szivesen adott szeretetadományokból alakult a segélyző alap és tartja fönn magát és segélyez sok szükölködő tanárt, tanárözvegyet és árvát. Hogy mily áldás és hála kiséri a segélyző alap szerény működését, arról legszebben tanuskodnak azon levelek, melyek a segélyző alaphoz jutnak e segélyezettek részéről.

A segélyző alap a lefolyt évben is kitüzött nemes céljának megfelelőleg jótékonyan és áldásosan működöttt, amennyiben a segélyző alaphoz fordult segélykeresők mindegyikét kisebb-nagyobb segélyben részesítette. Bár az összegek nem nagyok, de azért mégis nagy áldás és megnyugtató érzés özvegyeink, árváink és megszorult kartársainkra nézve az a tudat, hogy szorult helyzetükben itt mindig biztosan számíthatnak támogatásra és gyors segélyre.

Igy ez évben is öt özvegynek, egy tanár keresetképtelen árvájának és egy szükölködő nyugalmazott tanárnak összesen 450 korona segélyt adtunk, alapunk növelésére 1100 koronát tettünk a földhitelintézetbe, a pénztármaradék pedig 739 korona 58 fillér. Az évi szaporodás 2200 korona; az alap vagyona pedig 35,933 korona 38 fillér. Ezen összegbe nincsen belevéve azon 200 korona értékü koronajáradék, melyet a számadás lezárása után dr. Szemák István nyugdíjazott főgimnáziumi címzetes igazgatótól kaptam a mult évben tett 1000 koronás alapítványára, melyre ez idő szerint már 700 korona van befizetve. A budapesti kör a mult évben szintén 1000 koronás alapítványt tett, melyet 600 korona befizetéssel ez évben teljesen lefizetett. Hálásan kell megemlékeznünk lovag Landau Horác örököseiről, kik az örökhagyónak jótékony célokra tett alapítványaiból 500 koronát juttattak a segélyző alapnak; ez utóbbi alapítványt szeretett elnökünk ő méltósága közbenjárásának és befolyásának köszönhetjük. A segélyző alap javára a budapesti kör ez évben is táncestélyt rendezett, melynek tiszta jövedelme 331 korona 88 fillér volt. Ezen sikerült estélynek fényét emelte dr. Berzeviczy Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter ő nagyméltóságának jelenléte. A pótlékok kiutalványozása alkalmából a közlönyünkben megjelent fölhivásunkra 74 korona folyt be. Hálás köszönet illeti meg Wodianer Artur kir. tanácsos és könyvkiadó urat, ki ez évben is 200 koronával járult a segélyző alaphoz, hasonlóan a budapesti, ung-beregmegyei, székelyudvarhelyi köröket, a debreceni állami reáliskolai tanárokat és mindazokat, kik ez évben is buzgólkodtak a segélyző alap ügyében és akár tettel, akár törekvéseikkel támogattak bennünket. Lesz szerencsém a részletes kimutatást előterjeszteni:

XXXIV. kimutatás

az Orsz. Középiskolai Tanáregyesület segélyző alapjáról, az 1903/4-iki évben.

A) *Bevétel:*	kor.	fill.
1. A XXXIII. kimutatás szerint volt pénztármaradék	403	52
2. Alapítványokból befolyt: budapesti körtől 600, lovag Landau Horáctól 500 K	1100	—
3. Adományokból: Wodianer Arturtól 200, ungberegmegyei körtől 902/3—903/4. évre 40, székelyudvarhelyi körtől 30, Sárhegyi Lajos szakolcai gimnáziumi hittanártól 25, Hornyánszky Viktortól 20, Bartoniek Gézától 12, Vámossy Mihálytól 10, Fazekas Sándor debreceni reáliskolai igazgatótól 10, Andor Tivadar I. ker. állami gimnáziumi tanártól 10, Toldy Lajos könyvkereskedőtől 10, Singer és Wolfner könyvkereskedőktől 10, Erdődi Armin dr. vágujhelyi tanártól 3, Nádasdi Alajos debreceni reáliskolai tanártól 4, Kardos Albert, Horvay Róber, Harmat Gergely, Zimmermann Gyula, Kovaliczky Antal debreceni reáliskolai tanároktól 2—2, Hettlinger József tanártól 2 K	396	—
4. Irói dijakból: Tóth Ernőtől 3·40, Zámboki Gyulától 1·72, Szabó Imrétől 4·62, Loósz Istvántól 3·12, Otrok Mihálytól 0·33 K	13	19
5. Táncestély tiszta jövedelme	331	88
6. Kamatokból	165	76
7. Törlesztésből	30	—
8. Felvételi díjakból: Butorka Száva, Kőrösi Sándor, Nagy Károly, Nagy Sándor dr., Barcsa János, Wick Béla, Paulovics Károly, Rorák Imre dr., Kausch Mihály dr., Virányi Gyula, Orosz József, Bagossy Bertalan, Ederer Antal, Jakobinyi Péter, Grosschmidt Géza dr., Halmos Viktor, Herschl János, Korponay István, Sipos András, Révai Sándor dr., Vida Sándor dr., Bozzay Zoltán, Fussy János, Vargha György dr., Sarneczky G. Ferenc, Alt Henrik, Pintér Pál, Wutz Albert dr., Márffy Oszkár dr., Fröhlich Károly, Grósz Ferenc, Klug Gyula dr., Mattyasovszky Kázon, Fröhlich Károly, Kunfi Zsigmond, Csifó Salamon, Pfeiffer János dr., Schöpflin Géza, Incze Béni, Vende Ernő dr., Sáfrány Lajos, Kovács János, Vekerdi Béla, Carvin Piroska, Simonesti Klementina, Stauffer Elma, Szegfi Ilona, övegy Kovács Arpádné 2—2 K	96	—
Összesen	2536	35

B) *Kiadás:*	kor.	fill.
1. Pénztáros mult évi tiszteletdija	240	—
2. Betét a földhitelintézetbe	1100	—
3. Segélyezésre: Két özvegynek 100—100 K 200, négy özvegynek 60—60 K 240, rögtöni segélyképen 10 K	450	—
4. Ügyviteli kiadás	6	77
Összes kiadás	1796	77
Marad egyenlegül takarékbetétben	739	58
	2536	35

Budapest, 1904. június 27.

Vámossy Mihály,
a segélyző alap elnöke.

Tiber Ágost,
a segélyző alap pénztárosa.

A segélyző alap vagyonának kimutatása
az 1903/4-iki egyesületi év végén.

	kor.	fill.
1. 2 db Tiszaszabályozási sorsjegy à 160 frt.	640	—
2. 7700 magy. kir. 4% koronajáradék	7700	—
3. 22,600 korona magy. földhit. 4% záloglevél	22,600	—
4. 1800 frt magy. földhit. 4% talajjav. záloglevél	3600	—
5. Földhitelintézeti egyenleg	73	80
6. Magánkötelezvényekben	580	—
7. Pénztárkészlet	739	58
Összesen	35,933	38
XXXIII. kimutatás szerint volt	33,732	49
Szaporodás 1903. június 30. óta	2200	89

Budapest, 1904. június 27.

Az értékek a földhitelintézetnél vannak letétben.

Tiber Ágost,
a segélyző alap pénztárosa.

Tételenként megvizsgáltuk, az eredeti okmányokkal összehasonlítottuk, egyezőnek és helyesnek találtuk.

Budapesten, 1904. június hó 27-én.

Rados Ignác,
Szijártó Miklós,
a közgyülés által kiküldött számvizsgálók.

Választmányi ülés

Székelyudvarhelyen, a közgyűlés alkalmával.

A közgyűlést megelőzőleg reggel 1/29 órakor ülésre gyültek össze *Beöthy* Zsolt elnöklete alatt a választmánynak a közgyűlésen résztvett tagjai, mindössze 19-en; ezeken kívül megjelent az ülésen dr. *Boncz* Ödön tiszteleti tag is, a miniszter úrnak a közgyűlésre küldött képviselője.

Az ülés elsősorban közgyűlési tárgyakkal foglalkozott. Felolvasásra került dr. Berzeviczy Albert közokt. miniszter úrnak jún. 30-án 54824. sz. alatt kelt leirata, melyben a miniszter úr köszönetének kifejezése mellett az egyesület meghivásáért, sajnálattal értesíti az elnököt, hogy elfoglaltságánál fogva nem jelenhet meg a közgyűlésen s ezért dr. *Boncz* Ödön min. osztálytanácsost, a középiskolai ügyosztály főnökét bízta meg, hogy őt képviselje, nevében az egyesületet üdvözölje és a közgyűlés tárgyalásainak lefolyásáról őt közvetetlenül értesítse. A ref. tanáregyesület átiratilag értesítette egyesületünket, hogy közgyűlésünkre hivatalos képviselőjéül *Sinka* Sándor alelnököt küldi ki. A főtitkár jelentést tett az érkezett és elküldött hivatalos iratokról; bemutatta a szepesi kör évi jelentését. A választmány a fizetésemelés ügyében benyujtott s a Közlöny utolsó számában megjelent fölterjesztést mind tartalmában, mind formájában helyeslőleg vette tudomásul. A főtitkár ajánlatára az ülés új tagul felvette dr. *Császár* Elemért. Megbeszélte a közgyűlés *Székely* Istvánnak és *Kemény* Ferencnek a közgyűlésre bejelentett indítványát s megállapította ezekre nézve a maga javaslatát. A segélyző-alapból egy özvegynek és egy nyug. tanárnak 60—60 K segélyt szavazott meg az ülés.

Volt a választmányi ülésen két olyan indítvány, melyet a választmány a maga hatáskörében intézett el, amint hogy nem is voltak a közgyűléshez intézve.

Kárpáti Károly arra kérte a választmányt, tegyen lépéseket azon igazgatók méltányos kárpótlása érdekében, kik igazgatókká kinevezésök által semminemű javadalmi emelkedésben nem részesültek és igazgatói teendőket igazgatói javadalom nélkül végeznek; támogassa az egyesület is a VIII. fizetési osztályba sorozott igazgatóknak a miniszteriumhoz benyújtott ilyen célú kérvényét. — Ezt a kérelmet az egész választmány egyhangú helyesléssel fogadta s többen felszólaltak, kimutatva a mai helyzet tarthatatlanságát. *Schürger* Ferenc előadta, hogy a régibb tanároknak nem áll érdekükben igazgatókká neveztetni ki magukat. Mai fizetési rendszerünkben különös anomália, hogy az igazgatói teendőkkel csak megbízott tanárok e külön teendőikért pótlékot kapnak, ellenben mikor valóságos igazgatókká lesznek, e pótlékot elvesztik, anélkül, hogy javadalmuk emelkednék. A mostani fizetési rend, reformált alakjában is, megoldatlanul

hagyja ezt a kérdést is, s ez az anomália is arra utal, hogy sokkal okszerübb lenne az 1903. évi februáriusban benyujtott törvényjavaslat rendszerére áttérni. — *Rombauer* Emil szerint a jó adminisztráció feltétele, hogy az állam tudja jutalmazni a maga közegeit. De mai nap az igazgatóvá kinevezés lehet büntetés is. Igaz, hogy jelentkező így is van elég, de nem mindig azok jelentkeznek, akiknek jelentkezni kivánatos lenne. Míg az igazgató csak helyettes, addig kap 400 korona pótlékot, ha ő Felsége kinevezi, akkor nem kap semmit, csak azt, hogy előlépési esélyei talán rosszabbak lesznek. Valóban az olyan esetek, minő a Kárpátié és másoké, nem mondhatók igazságosaknak. — Hozzászólt e kérdéshez felvilágosító és a megokolásra vonatkozó adalékokkal dr. *Boncz* Ödön tiszteleti tag is, továbbá *Leffler* Sámuel, ki a felekezeti tanárokra való tekintettel is a Széll-féle javaslat életbeléptetését sürgette. E tárgyalás közben *Négyesy* László főtitkár *Boncz* Ödön tiszt. tag felszólalásának egyik kitéréséhez szólva hozzá, azt a bizodalmas kérést intézte az osztálytanácsos úrhoz, méltassa figyelmére, tegye magáévá s tudományának és dialektikai erejének teljességével képviselje azt az álláspontot, melyet a legutóbbi felterjesztés is kifejtett, hogy t. i. az 1904. évi I. t.-c. névleg ugyan az 1893. évi IV. t.-c. rendelkezéseinek módosítása, de lényegileg az 1903. évi februárban benyujtott fizetési tervezetnek életbeléptetése, s ezért a tanárságra nézve is ennek a tervezetnek legalább lényegbeli életbeléptetését kivánja az igazság, annál is inkább, mert a tanárság fizetésének csak egy részével vévén részt a javadalmi emelkedésben, quinquenniuma pedig változatlanul maradván, ezáltal az arány a többi tisztviselőkhöz képest ismét megromlik. *Boncz* Ödön tiszteleti tag erre nyugtatólag válaszolt. *Beöthy* Zsolt elnök is hangsúlyozta, hogy az egyesület ragaszkodik ez állásponthoz. Kárpáti Károly indítványát egyhangulag magáévá tette a választmány s megbízta az igazgatóságot a szükséges lépések megtételével.

Mint teljesen méltányost egyhangulag elfogadta az igazgatóság Rados Ignácnak is következő indítványát: az igazgatóság kérje a miniszteriumtól, hogy az a kedvezmény, mely tanférfiak fiait a középiskolákban, tandíjmentesség tekintetében illeti, hogy t. i. a százalékszámon felül vétetnek figyelembe, terjesztessék ki tanférfiaknak az állami felsőbb leányiskolákba járó leányaira is.

Ugyancsak a választmány tárgyalta az alelnöki s a Balogh Péter és Molnár István lemondásával megüresedett szerkesztői, illetőleg titkári állás betöltésének kérdését is. Mivel a két utóbbi állás betöltése tekintetében előkészület nélkül nem akart határozni a választmány, egy háromtagú bizottságot küldött ki, s ülését a közgyűlés utánra elnapolta, akkorra halasztván el a megállapodást.

A közgyűlés befejeztével, júl. 4-én $^{3}/_{4}1$ órakor összeült a választmány s a hármas bizottság (Tiber Ágost, Balogh Mór, Leffler Sámuel) nevében Tiber Ágost megtette jelentését.

A választmány az elnöki állásra nézve végleg megállapította a jelölést. A szerkesztői állás betöltésére nézve pedig utasította az igazgatóságot, hogy a hármas bizottságtól és a választmányi ülésen többektől ajánlott kartársak közül jelöljön hármat; ily értelemben korlátoltan átruházta ez által kandidáló jogát az igazgatóságra, melyet azzal is megbizott, hogy a titkári teendők ellátását a szerkesztőséggel egyesítse.

Az alelnöki állásra a tanári közéletnek három kiváló alakját jelölte a választmány, akik közül bármelyik díszére válnék állásának. A sorrendet köztük arra való tekintettel kellett megállapítani, hogy az elnökség új tagja katholikus legyen s általa a szerzetes rendek is képviselve legyenek az elnökségben. Az első helyre jelölt kartársat Rombauer Emil ajánlta. A jelölést szavazás végett a Közlöny nemsokára közzéteszi.

Négyesy László,
főtitkár.

A székelyudvarhelyi közgyűlés.

Tanáregyesületünk azon tagjai, akik a székelyudvarhelyi közgyűlésen megjelentek, nemcsak számos szép emlékkel lettek gazdagabbak, hanem két balhittel is szegényebbek. Székelyudvarhely eloszlatta azt a helytelen felfogást, mintha közgyűlést csak nagy városokban tarthatnánk, de megdöntötte azt a még különösebb hitet is, hogy nagyobb összejöveteleink nem eshetnek meg fényes lakomák, a bennünket meghívó városok szinte pazarló költekezése nélkül. Székelyudvarhely kicsiny, még 10 ezer lakoson is alul álló város, mégis mindnyájunkat, körülbelül 100 idegen vendéget, kitünően el tudott helyezni; a város és egyházak, vagy más társadalmi testületek nem adtak részünkre nagyszabású bankettet — ezt épen az egyesület bizalmas kérelmére mellőzték — de azért mindenkinek a legjobban kellett magát éreznie, mert enélkül is el voltunk árasztva a vendéglátás mindenféle kedves jelével.

Idei közgyűlésünk tehát külső lefolyásában teljesen sikerült; meg sem tudnók mondani, hogy külső keretének melyik része volt kedvesebb, melyik hagyott mélyebb nyomokat bennünk: a meleg fogadtatás, a barátságos ismerkedő-est, a közgyűlésen és a lakomákon felhangzott üdvözlések, vagy a kellemesnél kellemesebb kis és nagy kirándulások-e? Mindezek sikerült részletek voltak, ami nem is csoda, mert e közgyűlést, nemcsak a székelyudvarhelyi tanárok rendezték ritka buzgósággal és pihenést nem ismerő fáradsággal, nemcsak a hivatalos körök, a vármegye és város járultak hozzá jóindulatukkal, hanem résztvett benne minden intelligens udvarhelyi ember a maga önzetlen érdeklődésével, a város kicsinye-nagyja a maga szíves figyelmével.

A közgyűlés alatti folytonos jóleső érzést csak emelte a gyönyörű idő, amely csodásan kedvezett az úton, ott tartózkodásunk alatt és a kirándulások alkalmával egyaránt.

A tanáregyesület törzskara, Beőthy Zsolt elnök vezetése alatt, július 2-án, szombaton d. u. fél 2 órakor érkezett; kedves, szines kép volt a fogadtatás, melynek melegséget és érdekességet nemcsak a fiatal polgármester, *Szakács* Zoltán Isten hozott-ja adott, hanem az a sürgés-forgás és öröm, amellyel mindenki kereste és fogadta a maga vendégét.

A nagyközönség élénk érdeklődéséről mindjárt délután volt alkalmunk meggyőződést szerezni. Udvarhely előkelősége, kivált a szépnem, Solymossy Endre Sós-fürdőjében adott egymásnak találkát, ahová kikocsiztak vagy kisétáltak a tanárvendégek is. Az ismerkedő-est is valóban megfelelt feladatának; különösen jól esett ott látni házigazdáinkat, akik képviselték a társadalom minden rétegét, nemcsak a tanárságot és a többi honoráciorokat, hanem a kereskedő-, iparos- és gazdálkodó-osztályt is.

Mindkét napi közgyűlés képe pedig azért nyujtott kellemes látványt, mert nemcsak az ünnepi szónoklatokat hallgatta végig nagyszámú és fényes laikus közönség, hanem komoly és szakszerű tárgyalásainkat is odaadással figyelték: *Hollaky* Artur főispán, dr. *Domokos* Andor alispán, dr. *Szakács* Zoltán polgármester, valamint a megye és város többi urai, sőt számosan a hölgyek köréből is. Egy ízben a közgyűlés termében körültekintve, mintegy 60 hölgyet olvastunk meg. Általán a helybeli nővilág magatartása igen kedves volt a vendégek s a gyülésre érkezett tanárok női családtagjai iránt. Nagyszámmal megjelentek az ismerkedőestén, a koncerten és minden egyéb alkalommal. Maga a bájos és szellemes főispánné, Hollaky Arturné, egy igazi uri asszony járt e tekintetben elől példaadólag. A társas-ebédről sem maradt el a laikus közönség, úgy hogy majdnem minden tanárember mellett ott ült egy-egy vendéglátó gazda, köztük az alföldi magyar civisekre emlékeztető jóképű székely gazdák. Meg is kapták érte a jutalmukat, mert mondott ez ebéden Beőthy a székelyekről olyan felköszöntőt, amely költői szépségében és hatásában Petőfinek székelydicsőítő hires dalára emlékeztetett. Az ismerkedő-est és bankett rendezésének a terhe leginkább Nosz Gusztáv vállaira súlyosodott, holott ő más munkából is kivette a maga részét, azonkívül a közgyűlés napirendjén, mint felolvasó is szerepelt. A bankett és a kirándulások fáradalmait fényes hallgatóság jelenlétében tartott hangversenyestén pihenhettük ki. Az est bővelkedett szabatosan előadott ének- és zeneszámokban, nyujtott hatásos szavalatot, de különösen érdekessé tette a székely lakodalomnak bemutatása.

A közgyűlés mindkét délutánja kisebb kirándulásoknak volt szentelve, míg a nagy kirándulások a közgyülést követő napra maradtak. A kisebbek kellemessége vetekedett a nagyobbak gyönyörüségeivel. Akik csak a Szejke vizéből ittak vagy csupán Homoródot tekintették meg, azok is meg voltak elégedve, hát még azok, akik a szovátai, a borszéki és tusnádi nagy kirándulások valamelyikét megtették. Mindezek gondosan voltak előkészítve és

kitünően végrehajtva; épen azért teljes elismeréssel adózhatunk a kirándulást vezető udvarhelyi kollégáinknak, így *Nosz Gusztávnak, Hlatky Miklósnak, Szabó Andrásnak, Gáspár Balázsnak s a többinek.* A közgyűlés tagjai közül legtöbben csatlakoztak a tusnádi kiránduláshoz, amely a legtöbb látnivalóval kecsegtetett és amely azt a kellemes meglepetést is szerezte, hogy Szentkeresztbányán a vasgyár és kohó megtekintése után a kirándulók magyaros vendéglátásban részesültek a tulajdonos Lánczky-családnál. Nem kevésbbé jól esett e kirándulóknak Tusnádfürdő figyelme is, amely ingyen-szállásról gondoskodott.

Hibáznánk, ha idei közgyűlésünknek kettős erkölcsi nagy hasznáról is meg nem emlékeznénk. A közgyűlésen, a társas összejöveteleken, a város és megye lakóival való közvetlen érintkezésben lehetetlen, hogy a székelységet át meg át ne járta volna a nagy magyarsággal való összetartozásnak erősebb érzete, lehetetlen, hogy benne ne fokozódott volna a magyar nemzeti öntudat, amely olyannyira szükséges, hogy a nemzetiségi küzdelmekben kitartóan megállja a helyét. Viszont az egész országból összegyült tanárok színről-színre megismerkedhettek a Székelyfölddel és néppel, meggyőződést szerezhettek sokféle bajáról, exponált helyzetéről és onnan hazatérve mindannyian apostolaivá szegődhetnek a székelymentésnek, a Székelyföld és nép anyagi és szellemi megerősítésének, ami nélkül a magyar nemzetnek Erdély felől vérző sebe soha sem gyógyulhat be. *K. A.*

Közgyűlési adalékok.

1. Üdvözlő beszédek.

Szakáts Zoltán polgármester úr és *Szabó* András református kollégiumi tanár kartársunk szives gondoskodása lehetővé tette, hogy közölhessük azon beszédek lehetőleg teljes szövegét, melyekkel a közgyűlés első napján Udvarhelymegye székházának dísztermében az elnöki megnyitó beszéd elhangzása után az egyesület elnöke a megjelent képviseleteket s azok a közgyűlést üdvözölték. E felszólalások a »Székelyudvarhely« című lap szerint a következők voltak:

Beöthy Zsolt *elnök.* Mélyen tisztelt közgyűlés! Mielőtt a tárgysorozatra s a kitűzött kérdésekre áttérnénk, egy pár kedves kötelességemnek kell eleget tennem erről a helyről. Mindenekelőtt köszönetet kell mondanom a magyar iskola, a magyar műveltség vezérének, a közoktatásügyi miniszter úr ő Excellenciájának szives megemlékezéséért és üdvözléséért. Ha van valaki, aki az eszméknek és gondolatoknak, melyeket elnöki megnyitómban tolmácsolni szerencsés voltam, érvényt szerezni kész és hivatott, úgy első sorban ő az, aki készségét és hivatottságát azzal a magyar népiskolákra vonatkozó törvényjavaslattal is, melynek benyujtása és országos törvénnyé emelése küszöbön áll, a legfényesebben megmutatta.

Megmutatta a tanárság s közelebbről egyesületünk iránt való jóindulatát oly sokféleképen, hogy sem méltóbban, sem melegebb üdvözlettel senkit sem köszönthetnék erről a helyről, mint őt. Teszem ezt mindnyájunk szive mélyéből azzal az indítvánnyal, hogy a közoktatásügyi miniszter úr ő Excellenciáját jelen közgyűlésünk alkalmából táviratilag üdvözöljük.

Taps és zajos éljenzés hangzott fel e szavak után, az indítványt egyhangulag elfogadták, s *Beöthy* Zsolt így folytatta:

Köszönetünket is csatoljuk üdvözlésünkhöz azért, hogy jelen közgyűlésünkre épen azt a tanácsosát volt kegyes kiküldeni, akinél a tanárságnak a lefolyt években folytatott munkájában senki lelkesebb, buzgóbb és önfeláldozóbb részt nem vett, akinél igazabb munkásra nem bizatott a magyar tanárság ügye: Boncz Ödönt, akit mint a közoktatásügyi miniszter úr képviselőjét s mint egyesületünknek is szeretett és tisztelt tagját a legszivesebben üdvözlök.

Üdvözölnöm kell még szivem mélyéből Udvarhelyvármegye főispánját, Székelyudvarhely városának polgármesterét és azon közhatóságoknak fejeit, amelyek minket annyi szíveséggel, annyi meleg szeretettel fogadtak, annyi vendégszeretettel halmoztak el, mintegy előleget nyujtva annak a reménynek beváltására, melynek itt elnöki megnyitómban kifejezést adtam, hogy a nemzet, a magyar közélet és magyar társadalom fokozott érdeklődéssel és lelkesedéssel viseltetik az iskolák emberei iránt.

Végül köszöntöm a testvéregyesületnek, az Országos református tanáregyesületnek megjelent képviselőjét, Sinka Sándor tanártársunkat és barátunkat. Köszöntöm azzal a meleg érzéssel, mellyel az ő általa képviselt egyesület volt a mi egyesületünk iránt, amelyet a mi egyesületünk mindig hasonlóan viszonozni törekedett. Ahol a tanárság tart gyűlést, ahol az iskola emberei találkoznak, tulajdonképen mindig a testvéri érzés megörökítéséről van szó. Óhajtom, hogy e mostani találkozásunk is a testvériségnek meg-örökítésére szolgáljon. (Éljenzés.)

Az elnöklő Beöthy Zsolt nagyhatású beszéde után szót kért **Boncz Ödön** a közoktatásügyi kormány képviselője s a következő beszédet mondotta:

Mélyen tisztelt közgyűlés! Engedjék meg, hogy szivem mélyéből köszönetet mondjak azon fenséges eszméket sugárzó szép szavakért amelyekkel az elnök úr azon érdemes munkásságot emelte ki, melye, a középiskolai élet terén úgy miniszteri működése előtt, mint azóta is Berzeviczy közoktatásügyi miniszter úr kifejtett. Legyenek meggyőződve uraim, hogy őszinte öröm tölti el a közoktatásügy vezérének szivét, hogy ily mély érdeklődés kiséri a közoktatásügy munkásainak tevékenységét. Engedjék meg, hogy megköszönjem a saját magam személyére nézve is azt a meleg fogadtatást, melyben az egyesület és az elnök úr szives volt részesíteni. Nagyon köszönöm azért is, mert ha van valaki, aki igaz elismeréssel és méltánylással tudja tekinteni a középiskolai tanárság munkásságát, úgy én vagyok az. Szivem mélyében vagyok áthatva azon feladatok iránt, melyeknek megoldását tőlünk várják. Más, boldogabb országokban, hol virág-

zóbb állapotok vannak, könnyebb a tanár feladata, mert ott beérheti azzal a hármas munkával, hogy az ifjúságnak értelmi kiképzését megadja, szivét inspirációkkal ellátja, áthatja s végül, hogy a testet is kellően erősíti. Ő méltósága az elnök úr igen szépen emelte ki és fejtette ki, hogy a magyar iskola tanárára ennél sokkal nagyobb feladat vár. Itt az ifjúságot nemcsak művéltté, készültté és fejletté kell tenni, hanem a magyarságot is megerősíteni. A nemzeti munka, amilyen szép és nagy, olyan összetartást igényel. Ebben a feladatban nagy részt vesz az országos középiskolai tanáregyesület. Az ő működése hézagot pótol, mert itt nem elégséges az egyes tanár munkája, nem elég, hogy a tanár áldozatkészséggel készüljön feladatára, nem elég, hogy az életben is küzdjön és munkálkodjék, hanem szüksége van a társadalmi tevékenységre és arra, hogy együttesen találkozva közös érintkezéssel vitassa meg tapasztalatait, hogy a haza javára felhasználja.

Ha az eszmék nem egyes geniek agyában születnek meg, hanem élnek a társadalom egész rétegében s fejlődnek és haladnak tovább, mint zsarátnok s ha egyes férfiak azt a tevékenységet valósítják meg, hogy a zsarátnok magasra lobbanjon: úgy itt a tanárság körében áll az, az emberi művelődésnek azon terrenumán, mely hivatva van a művelt középosztályt megteremteni és a haza jövő sorsát irányítani. Épen azért vagyok elismeréssel a tanáregyesület iránt, mely ezen a téren van hivatva munkálkodni.

Fogadják a közoktatásügyi miniszter úr nevében újból köszönetemet, valamint annak kijelentését is, hogy ő nagyméltósága céljaiknak némi megvalósítására ez évre is 2000 korona államsegélyt engedélyezett. Fogadják szives üdvözletem és meleg kézszorításomat!

A beszédet zúgó éljenzés követte, majd fölállt **Hollaky Arthur** főispán, hogy a vármegye közönsége nevében üdvözölje a közgyűlést. Beszéde így hangzik:

Midőn van szerencsém üdvözölni az Országos Középiskolai Tanáregyesület mélyen tisztelt elnökét és a kormány képviselőjét, méltóztassanak megengedni, hogy rámutassak ama följegyzett bölcs mondásra, mely szerint a műveltség szabadság, tehát csak művelt nemzet lehet szabad nemzet, műveletlen nép rabszolgaságra van kárhoztatva. Itt a Székelyföldön az ősöktől eredő és vele született tulajdonsága a székelységnek a szabadság iránti vágy és tudatában van annak, hogy ez őt megilleti, de törekszik arra is, hogy műveltségre szert tegyen. És ezért tudja méltányolni és megbecsülni azt a szellemi kincset, mellyel a tanárok birnak; tudja méltányolni a tevékenységet, mellyel terjesztik a műveltséget. A műveltség ápolóit van szerencsém üdvözölni és épen azért, mert a székelység tisztelni és méltányolni tudja ezt a működést, ezen érzelmeknek szivem mélyéből kifejezést adva, fogadják a mi vármegyénk közönségének ismételten meleg köszönetét azért, hogy itt megjelelentek és alkalmat adtak arra, hogy közönségünk szinről-szinre megismerje a hazáért munkálkodó férfiakat, midőn a székelység is bizonyságot tesz arról, hogy nem fajult el a székely vér!

Újra felzúgott az éljen, mire **Solymossy Lajos** főreáliskolai igazgató jelentkezett szólásra, ki mint az Udvarhelykerületi Tanári Kör elnöke a tanári kör nevében meleg szavakkal üdvözölte az elnököt, a kormány képviselőjét s Isten áldását kérte a közgyűlés munkájára.

Végül **Sinka Sándor** debreceni igazgató mondotta a következőket:

Mélyen tisztelt közgyűlés! Az országos református tanáregyesület nevében vagyok bátor szót emelni, hogy azt a meleg üdvözletet, mely az oly fenséges eszmékkel gazdag elnöki megnyitó beszédben felénk hangzott, hálás szívből megköszönjem, másfelől, hogy a református tanáregyesületnek viszont üdvözletét tolmácsoljam. Különös örömömre szolgál, hogy itt, ebben a városban, a székelység központján a református iskola a magyar nemzeti közművelődésnek századok óta fáklyafényt gyujtott és ennek melege abból a református iskolából még ma is szétárad. Különös örömömre szolgál, hogy itt üdvözölhetem a testvért, az országos tanáregyesületet. Tanuságot tenni jöttem arról, hogy a magyar református iskola hagyományai és összes törekvései egyek és azonosak az országos tanáregyesület törekvéseivel; tanuságot tenni jöttem arról, hogy e közös törekvésben megtudjuk becsülni mi is az összetartást; tanuságot tenni jöttem arról a testvéries érzésről és egységes szellemről, melyet az elnök úr ő méltóságának bölcsesége teremtett meg s világismerete és tapintata tart fenn. Adja Isten, hogy a mély bölcseség, tapintat és tudomány vezesse őt a magyar közművelődés fejlesztésében diadalról diadalra! (Élénk éljenzés.)

Ezzel a beszéddel véget is értek a napirend előtt való szólások s a közgyűlés áttért a tulajdonképeni tárgysorozatra.

2. Az egyesület üdvözlete Wlassics Gyulának.

Az első napi ülést követő banketten nagy lelkesedést keltett Rombauer Emil alelnöknek Wlassics Gyulára mondott felköszöntője s a jelenvoltak egy szivvel-lélekkel elhatározták, hogy volt miniszterünket távirati üdvözletükkel fölkeresik. Ez a távirat így szólt:

»Az Országos Középiskolai Tanáregyesületnek Székelyudvarhelyen közgyűlésre összesereglett tagjai mély tisztelettel köszöntöttek áldomást Nagyméltóságodra s nem szünő hálájuk kifejezéséül legmelegebb üdvözletüket küldik Nagyméltóságodnak. Beöthy.«

3. Egy taglárs üdvözlete.

Igen kedvesen fogadta a közgyűlés egy régi székely tagtársunknak Marosvásárhelyről küldött távirati üdvözletét, mely így szólt: »Midőn az Országos Középiskolai Tanáregyesület most először lép a székelyek földjére, hogy annak az anyavárosában tartsa közgyűlését, úgy is, mint székely, de úgy is, mint az egyesület egyik legrégibb tagja a hűséggel ápolt összetartozás érzésétől indítva, őszinte tisztelettel küldi üdvözletét a mélyen tisztelt közgyűlésnek *Pál Gyula.*«

Temesvárkerületi kör.

I.

(Szabad Lyceum. Prolegomenák a tanári hivatáshoz.)

A temesvárkerületi tanári kör junius hó 24-én ülést tartott Bérgmann Ágost elnöklete alatt.

A Szabad Lyceum ez idei anyagi sikeréről számol be a vizsgáló bizottság; e szerint 1505 K. 60 f. bevétel mellett az összes kiadás 1420 K. 40 f., amely összegben 1000 K.-ás alapítvány is bennfoglaltatik.

Majd Kunfi Zsigmond dr. olvas fel egy részletet *Prolegomenák a tanári hivatáshoz* című értekezéséből, a melyben a tanári hivatás általános kulturális föltételeit keresi; rámutat ama Rousseau-Nietzsche képviselte fölfogásra, amely az emberi kultúra értékét tagadja, és evvel együtt a nevelés lehetőségét megszünteti.

Velük szemben ama felfogás áll, mely értékesnek mondja az emberi kulturát. A nehézség már most ott van, hogy, mivel a kultura értékének kérdése csak több alapvető, a megismerő tehetség erejét túlhaladó kérdés eldöntése után állapítható meg, a tanári hivatás *teoretikus* alapja sem igazolható. Ám amit így a tiszta ész eszközeivel bebizonyítani nem lehet, Kant szellemében, mint a gyakorlati ész postulatumát lehet megmenteni.

A *kultúra értékében való hitet* tekinti a felolvasó a tanári hivatás feltételének.

A kör tagjai élénk örömmel vették a felolvasást; különösen Bergmann Ágost elnök köszöni meg a filozófiai mélységgel irt tanulmányt, mely egész új oldalról mutatja be a tanár hivatását; az értekezés pedig a temesvári állami főreáliskola 1903/4. évi értesítőjében jelenik meg.

Az Eötvös-alapnál levő 3000 K. alapítvány alapító oklevelének megszerkesztése után, melynek egy példánya a O. K. Tanári Egyesület központjában lesz elhelyezve, a kör elhatározza, hogy legközelebbi ülését szeptember hó elején tartja, az elnök az ülést bezárja.

II.

(Benedek Albert dr. emléke. Tisztújítás.)

A szeptember 7-iki tisztújító közgyűlés a tagok nagy száma részvétével Bergmann Ágost elnöklete mellett folyt le.

Az elnök üdvözölte a kartársakat s jelentette, hogy a viszontlátás kedves hangulatába a fájdalom és a gyász hangjai vegyülnek. Körünk érdemes alelnöke, Benedek Albert dr. a szünidő kezdetén elhunyt. Elköltözése az iskolára, a társadalomra és körünkre nézve egyaránt nagy veszteség. Benedek Albert az ő széleskörű ismereteivel, magas színvonalon álló tudományos képzettségével, előkelő nemes műveltségével, hazafias gondolkozásával, magyar érzésével, társadalmi erényeivel, kartársi szeretetével, jeles szónoki tehetségével nemcsak kartársai, hanem a művelt nagyközönség körében is osztatlan rokon-

szenvet, szeretetet, tiszteletet és ritka népszerüséget vívott ki magának. Meg vagyok győződve, — mondja az elnök — hogy az igen t. tagtársak elfogadják indítványomat, midőn arra kérem önöket, hogy elhúnyt tagtársunk iránt érzett szeretetünknek, tiszteletünknek és kegyeletes megemlékezésünknek helyünkön való felemelkedéssel adjunk kifejezést. (Helyeslés.)

Laky Mátyás indítványára a kör Benedek Albert érdemeit jegyzőkönyvben megörökítette s az elnök szavait szószerint felvenni határozta, miről az elhunyt özvegye kivonatban értesítendő. A titkár és pénztáros jelentése után a tisztikar lemondott.

Laky Mátyás tb. és korelnök a tisztikarnak a buzgó és tapintatos vezetésért köszönetet mondott, melyet jegyzőkönyvbe felvenni kér s egyúttal felkéri Bergmann Ágostot, kinél buzgóbb, odaadóbb elnököt nem is választhatnánk, az elnöki szék elfoglalására. Bergmann Ágost az egyhangú kérésnek engedve, az elnöki tisztet el is fogadta.

A tisztikar következőképen alakult meg: elnök: Bergmann Ágost, vidéki alelnök: Putnoky Miklós, titkár: Vargha György, másodtitkár: Keszler Károly, pénztáros: Haupt Mihály, háznagy: Mészáros Jenő.

Az alelnöki és a választmányi tagok helyének betöltését a következő ülésre hagyták elnöki indítványra.

A Szabad Lyceum bizottságába választattak: Bergmann Ágost elnök; Vargha György titkár; Keszler Károly, Kunfi Zsigmond és Steiner Simon tagok. Egyúttal az elnököt felhatalmazta a kör, hogy ezt a bizottságot két taggal még kiegészíthesse.

Új tagokul felvétettek Verő Adolf, Schill Fülöp, Maár Oszkár és Tökés Lajos.

A kör a legközelebbi ülés határidejét október 1-ére állapította meg.

(Temesvár.) *Vargha György,*
titkár.

A szerkesztő búcsuja.

Közérdekénél fogva közzé tesszük itt Balogh Péter szerkesztőnek az elnökhöz intézett levelét, melyben a szerkesztő az egyesület tagjaitól is elbúcsuzik. A levél így szól:

Mélyen tisztelt Elnök úr!
Méltóságos Uram!

Gyönge egészségi állapotom kezdettől fogva nagy akadályul szolgált szerkesztői tisztem sikeres betöltésében. Magam éreztem és láttam legjobban, hogy nem tudom kifejteni azt az agilitást és munkabírást, melyet hivatali állásom betöltése mellett egyesületünk közlönyének a szerkesztősége okvetetlen megkivánna. Azt hittem, a szerkesztőség rám nézve munkakedv és öröm for-

rása lesz, és sajnosan kellett látnom, hogy nem lehet azzá, inkább az önvád és lelkifurdalás forrása lett. Gépiesen ellátni a szerkesztőség adminisztrációját: ez nem felel meg sem az én ambiciómnak, sem egyesületünk érdekeinek, sem a tanárság kulturális hivatásának.

Ilyen körülmények közt egyesületünk és önmagam iránti kötelességem visszavonulni a rám nézve sikerrel meg nem oldható feladat elől, s azt a megtisztelő megbízást, melyet egyesületünk nagy többsége reám ruházott, hálás köszönettel visszaadni megbizóimnak, magának egyesületünknek. Kérem Méltóságodat, intézkedjék, hogy lemondásomat az egyesületi közgyülés tudomásul vegye s utódom megválasztásáról gondoskodjék.

Midőn ezzel lemondásomat Méltóságodnak hivatalosan is tudomására adom, nem mulaszthatom el, hogy legmélyebb köszönetemet ne nyilvánítsam Méltóságodnak és az igazgatóság tagjainak azért a kollégiális együttérzésért, mellyel gyöngeségemet megbocsátották, támogatták. Ez az együttérzés volt az én legszebb jutalmam, ez lesz rövid szerkesztőségemnek legszebb emléke is.

Ép oly hálás köszönettel tartozom megbizóimnak is, kiknek az előlegezett bizalmat — sajnos — nem tudtam egyébbel meghálálni, mint gyöngeségem nyilt bevallásával és megbizásuk visszaadásával.

Fogadják köszönetemet derék munkatársaim is. Igazán az ő érdemök egyedül, ha Közlönyünk az én szerkesztésem alatt is megmaradt a tisztes, irodalmi szinvonalon.

Magamat Méltóságodnak és egyesületünk tagjainak további szives jóindulatába ajánlva s egyesületünkre a Mindenható áldását kérve, maradtam

Budapesten, 1904. június 21.

Méltóságodnak készséges híve

Balogh Péter.

KÖNYVISMERTETÉSEK.

Anthologie des Poètes Français *par* **Ignace Gábor.** Megjelent a Stampfel-féle *Segédkönyvek a francia nyelv és irodalom tanításához* cimü vállalatban, mint a 9. *(Poètes des XV., XVI., XVII. et XVIII. siècles.)* és 10. *(Poètes du XIX. siècle)* füzet.

E derék vállalatban, mely oly jó kiadványokkal gazdagította a francia nyelv tanulására szolgáló hazai irodalmat, nem rég feltünést keltő két füzetes kiadvány jelent meg, mely nemcsak mint

iskolai segédkönyv igen hasznos volna, hanem egyáltalán hézagpótló kiadvány nálunk, amennyiben eredeti francia anthologia nélkül mind eddig szűkölködtünk.

És hozzá még mennyit felölelő, rövid terjedelmével mégis mily aránylag teljes anthologiája ez a francia poétáknak. Külsőleg is csinos füzetek.

A szerző rövid, a francia verselésről tájékoztató bevezetéssel előzte meg a tulajdonképeni anthologiát, a francia poéták e valóságos virágos kertjét. A bevezetés elég rövid s mégis elég tájékoztatást adna a francia vers főtényezőiről, csak egy nagy fogyatékosságára kell itt rámutatnunk, t. i. a hangsúly szerepének teljes figyelmen kívül hagyására.

A hangsúllyal, ezzel a legfőbb és annyiszor kellően nem érzett és kellően nem méltatott tényezővel ez a verstani bevezetés nemcsak hogy felületesen bánt volna el, hanem egyenesen kihagyta, elmellőzte. Ez a legnagyobb, de talán — rögtön hozzátesszük — egyetlen meg nem bocsátható hiánya is ennek a csinos, kedves francia anthologiának. Egyébként e verstani bevezetés kevésben meglepő sokat ad. Így még a határozott versalakokról is megemlékezik, a szonetről stb. A szonet formája nem mindig ez s lehetett volna is e meghatározást egyszerűbben, rövidebben adni. A *rondeau* sem mindig 14 soros, mint *Charles d'Orléans*-nak a kikelet visszatértét zengő kedves kis *rondel*-jében, sőt sokkal szokásosabb a 12 soros (4+3+5 szakbeosztással), mint *Villon*-nak, a francia középkor e legkedvesebb poétájának kedves *rondel*-jei, főleg a maga nemében páratlanul szép *VIII. rondel*, e *Búcsudal: E könny beszél: Isten veled* . . . és a szintén igen szép *XIX. rondel: A te emléked lesz halálom*. Egyuttal sajnálattal állapítjuk meg mindjárt, hogy mindez a két szép kis rondel, mind Villonnak hires *balladeja a hajdankor hölgyeiről*, melynek szálló igévé lett örökéletü visszacsendülője (*refrain*-je): »De hát hol a tavalyi hó!« kimaradtak e kedves anthologiából. Szerző egyenesen az ifjúságnak készítvén ez anthologiát, bizonyára azért hagyta ki azt a két szépséges szerelmes *rondel*-t s a női szépség mulandóságáról oly meghatóan éneklő ballade-ot. Jó, jó, értjük, de viszont fáj, ha meggondoljuk, hogy ez az egyetlen nálunk megjelent francia anthologia s így ez egyetlen virágos kertjében a francia poétáknak, melyet Gábor munkált össze a magyarság gyönyörüségére, oly illatos, oly szépséges virágok hiányzanak, mint Villon búcsudala: *E könny beszél: Isten veled* . . . meg: *A te emléked lesz halálom* és a *De hát hol a tavalyi hó*[1] visszacsendülős középkori ének a női szépség mulandóságáról.

Már-már elkészültem volna a bevezetésről szóló beszámolómmal s feltünő tömör szép francia előadását is szerettem volna megdicsérni, mikor ép ennek kapcsán a *Lemerre*-féle Párisban 1882-ben megjelent *Anthologie des Poètes Français* kötetet szed-

[1] Mais où sont les neiges d'antan!

tem elő könyvtáramból, melyben — emlékeztem rá — igen tömör előadása és mégis jó tájékoztató van a francia verselésről s íme, mit látok, az első, a második, a harmadik bekezdés stb. bent van a magyar kiadásban. Alig akad néhol oly csekély, kikerülhetetlen változás, mint: *Notre langue* helyett *La langue française* (második bekezdés eleje). Még a példák közül is megtartott többet. A francia szöveg úgyszólván csak meg van nyirbálva. A magyar kiadás összes bekezdései feltalálhatók szószerint a franciában. A magyar kiadvány szerzője csak kihagyott egyes részeket, rövidített. Restellem ezt a lelketlen ollózást megállapítani e különben oly csinos anthologiánál, s még inkább, mikor ez egyetlen a maga nemében minálunk, az egyetlen francia anthologia eredeti kiadásban. A szerző már csak fáradhatott volna annyit, hogy a maga nyelvén, a maga stílusán összefoglalja a francia vers főtényezőit, hiszen az nem oly nehéz dolog s bizony kár volt mind ezt egyszerűen kiírni a régi *Lemerre*-ből. A hangsúlyos ritmus ismertetése nála is hiányzik s így rá vonatkozik kritikánk, a szerzőre csak annyiban, amennyiben ezt minden változtatás nélkül átvette, hiszen a *Lemerre*-féle anthologia igen régi kiadvány s a hangsúlyra vonatkozó verstani kutatások meglehetősen új keletüek.

Igazán bántó a bevezetésben ez az egyszerű ollózás, ez az egyszerű kiírása az egyes bekezdéseknek. Új kiadásban el kell ezt tüntetni. Föltétlenül új bevezetést a régi helyébe. Legjobb s legigazságosabb volna az első ívet újra nyomatni s átcserélni az összes példányokban. Mikor ily csinos különben e két füzetes anthologia, a magyar sajtó reputációja a külföld előtt ezt megkívánja. Nem is kételkedünk a derék kiadónak ebbeli elhatározásán, mihelyt egyszer tisztába jön e bevezetés kérdésével.

Örömmel látjuk, hogy az anthologiában magában, legalább az elején a *Lemerre*-féle anthologiától függetlenül dolgozik a szerző. Itt már nem igazodik e kiadvány után. Nem azokat a verseket választja. Nem veszi át a versek előtt levő rövid tájékoztatókat az illető költőkről. Ő maga ír önállóan ilyeneket. Viszont, hogy már itt a versek megválasztásában sem akarta a Lemerre-féle kiadást követni, bizonyos tekintetben kárát is vallottuk. A versek megválasztása már nem tekinthető ollózásnak s joggal felvehette volna a szerző *Charles d'Orléans*-nak a tavasz visszatértét zengő rondeljét. *Villon*-ról már megemlékeztünk. Most jövünk *Navarrai Margit*-hoz. Ezt megint teljesen a *Lemerre*-féle anthologiából vette át, *Clément Marot*-t szintén, *Ronsard*-nál már változtatott, de sokat átvett. *Joachim du Bellay*-t átollózta, utána egyeseket kihagyott. *Théodore Agrippa d'Aubigué*-t megint átvette némi kihagyásokkal. *François de Malherbe*-et szintén változtatva, *Mathurin Régnier*-t szó szerint, *Racan*-t némi változtatással. *Corneille*-t megint átvette szó szerint némi rövidítéssel. A mutatványok megválasztásában már önállóságot mutat. De már *Rotrou*-t megint nagyrészt a *Lemerre*-léle

anthologia szerint adja. *La Fontaine*, *Molière* jellemzését is aszerint adja. *Boileau*-nál megint több mondatot szórul-szóra átvesz. *Racine* jellemzését is így írja át. *Regnard*-nál az egész jellemzést (három bekezdés) szószerint kiollózta, a mutatvány is ugyanaz. Szakasztott így cselekedett *Rousseau*-nál, *Destouches*-nál *Voltaire* jellemzésénél, *Jacques Delille*-nél, *Gilbert*-nél, *Florian*-nál, *Chénier*-nél s itt végzi az első kötetet. Fájt ideírni ezt a sok kölcsönvételt, hisz annyi itt a kölcsönvétel, hogy úgyszólván a *Lemerre*-féle anthologia rendetlen megkárosított lenyomatáról szólhatunk. Alig változtatott rajta itt-ott, azt is inkább a szemelvényeken. Ezen már most természetesen bajos segíteni s ezt a kedves, csinos anthologiát az ollózás ily vakmerő, ily szeremérsértő használata igazán elcsúfítja előttünk.

A második füzet a XIX. század francia poétáit mutatja be. *Lebrun*-nel kezdi, felhasználva megint szószerint a *Lemerre*-féle anthologiát, megtoldva a jellemzést. *Millevoye*-t szórul-szóra a *Lemerre*-féle anthologiából veszi át, csak más szemelvényt közöl. Vajjon jó lett volna itt a *Chute des feuilles* hangulatos, őszi bánattal meghatóan szóló versecskét közölni. *Desbordes-Valmore* asszonynál is láthatók a *Lemerre*-féle anthologia nyomai. *Béranger*-t a *Lemerre*-féle anthologiától függetlenül s bőven jellemzi és jó szemelvényeket is választott tőle. *Lamartine* jellemzésénél megint szó szerint adja a *Lemerre*-féle anthologiát, csak megtoldja. A szemelvények megválogatásában önállóan jár el. *Delavigne* jellemzésének elején szintén a *Lemerre*-féle anthologiából adja szó szerint. Igen jó szemelvényt adott itt a Byron halálára írt versben s jó tájékoztató lapalatti jegyzetet. A másik szemelvény Marino Faliero című színdarabjából szintén igen jó választás, bevezető jegyzettel is kisérte. *Alfred de Vigny*-nél nem követte a *Lemerre*-féle anthologiát, *Victor Hugo*-nál sem, kiről bő jellemzést ad. Bő szemelvényeket ad Hernaniból is, melyhez jó bevezető jegyzetet ad. *Sainte-Beuve*-nél már megint több helyt a *Lemerre*-féle anthologiát véljük hallani. *Auguste Barbier*-t egészen kiírta onnan, *Auguste Brizeux*-t is, sőt *Alfred de Musset*-t is, pedig őt ép oly bőven tárgyalhatta volna, mint *Victor Hugo*-t. *Gautier*-t is teljesen kiírta, *Laprade*-nál e forrástól függetlenül jár el. *Ponsard*-t azonban megint onnan írta ki, ép úgy *Soulary*-t, *Leconte de Lisle*-t, *Augier*-t, *Banville*-t, *Lacaussade*-ot. *Baudelaire*-nél hallani véljük a *Lemerre*-féle anthologiát, *André Lemoyne*-t szórul-szóra kiírta, *Manuel*-t is, *Theuriet*-t is, *Sully-Prudhomme*-ot is, *Coppée*-t is. A *Lemerre*-féle anthologia tovább nem megy, szerzőnk hozzáveszi még *Léon Dierx*-et, *Heredia*-t, *Anatole France*-ot, *Jean Lahor*-t, *Paul Verlaine*-t.

A szerző az összes szemelvényeket lapalatti jegyzetekkel kisérte. Ezek, amint itt is, ott is próbát tettünk, elég gondosak. Szóval az egész anthologia igen jó volna, csak ne vette volna át a szerző a bevezetést és a jellemzéseket oly szó szerint való nyilt-

sággal *Lemerre* anthologiájából. Ez elcsúfítja, sőt jogilag is sérelmessé teszi a munkát. Igazán nem tudjuk, most már mit ajánljunk. Az első ívet — mondottuk volt — okvetetlenül újra kell nyomatni, de bizony a többiekre is ráférne ez a jellemzések miatt, amelyeknek legnagyobb része ép úgy ki van ollózva. Legjobb volna rövid idő alatt egy második kiadást adni s ezt kivonni a forgalomból.[1] Hiszen mikor nem is olyan nehéz azt a verstani bevezetést s azokat a rövid jellemzéseket francia nyelven megírni, mikor vannak nálunk, akik értenek hozzá, mért kellett akkor ily szeméremsértő ollózásra vetemedni. Hiszen a magyar iskolai irodalom nem olyan szegény, hogy ezt meg ne tudná eredetiben csinálni, minek akkor ez a szó szerint való átvétel. És legalább megneveznék a forrást, de még azt sem.

Dr. Positivus.

Histoire légendaire d'Atilla par *Amédée Thierry.* Bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta *dr. Bodnár Gyula.*

A *Segédkönyvek a francia nyelv és irodalom tanításához* című Stampfel kiadásában megjelenő derék és igazán életrevaló vállalat II. füzete gyanánt jelent meg e kis munka.

E segédkönyvek kiadásával Stampfel igen hasznos szolgálatot tesz a hazai közoktatásügy francia tanításának. Most is, íme egy több szempontból érdekes és hasznot hajtó olvasmányt adtak ki, ami hozzá még eddig egyáltalán nem volt hozzáférhető a francia nyelvet tanuló középiskolai ifjúság számára. Thierry Amadénak, a híres francia írónak az Attilára vonatkozó mondákról szóló könyvét.

A franciát tanuló ifjúság már most itt nemcsak könnyű elbeszélő írásmódban előadott történeti szöveget kap, hanem egyszersmind megismeri, illetőleg újra feldolgozza, ha már ismeri, az Attila-mondákat s így kettős szempontból kettős haszonnal forgathatja e csinos, behizelgő külsejű könyvecskét. Igazán nagyonnagyon ajánlhatjuk nemcsak a középiskolák ifjúságának s így első sorban az ifjúsági könyvtáraknak beszerzésül, hanem egyáltalán a francia nyelvet tanuló ifjúság számára. Könnyű, érdekes, több szempontból hasznos szöveget kap olvasásra kezébe.

A külső kiállítás valóban nemcsak kifogástalan, hanem csinosságával behizelgő. A nyomás szép, tiszta, világos, hibátlan. Kár, hogy nem kötöttek, vagy legalább kartonozottak a füzetek.

Rövid tájékoztató *Bevezetés* előzi meg a szövegkiadást. Nem mond többet, mint amennyit kell, de eleget mond. Hátul bőséges *Jegyzetek* adnak felvilágosítást vagy útbaigazítást a még

[1] Azt hisszük, ez az egyetlen teendő, tankönyvirodalmunk jó hire érdekében. *Szerk.*

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

járatlan olvasónak. Az ily jegyzetekkel nem is szabad takarékoskodnunk efféle kiadványokban. Jól is tette a füzet szerzője, hogy nem takarékoskodott vélük. Általában Bodnár Gyula dr. igen jól, célszerüen adta ki ezt az igen ügyesen megválasztott olvasmányt.

Mint látjuk, ez a füzet a vállalatnak már II. füzete s így szépen halad előre. Stampfel e *francia segédkönyvek* kiadásával csak oly hasznos vállalatot létesített, akár a *Magyar Helikon*, a *Nemzetünk nagy költői*, s egyéb igen hasznos gyűjteményes vállalatával. Ha dicséret illeti a szerzőt, a kiadó is megérdemli. *Ad multos annos!*

Dr. Pekár Károly.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Baráth Ferenc.

1844—1904.

Amikor hat-hét esztendővel ezelőtt Baráth Ferenc nyugalomba vonult, nemcsak az iskolától búcsuzott el, hanem úgyszólván az egész világtól. Addig sem volt társaságba járó ember; azontúl még kevesebbet lehetett látni emberek közt a szürke ruhás gellérthegyi remetét. Budai szállásán s besnyői szőllőjében éldegélt; néha hallottunk róla, látni alig láttuk. Akik legjobban szerettük őt, azok sem járhattunk el hozzá; halála hire is csak úgy lepett meg. Úgy ment el az emberek közül, hogy a legtöbben észre sem vették; sok lap, mely tucat-embereket is hasábokon parentál, tudomást is alig vett róla; csak kevesen, akik barátai lehettek s mi, akik tanítványai voltunk, érezzük, hogy *kit* gyászolunk.

Két szép cikk, a *Sebestyén* Károlyé (B. H. szept. 9.) s a *Vasárnapi Ujság* nekrológja mégis szépen teljesítette a búcsuztatás szomorú kötelességét, rámutatva, mily értékes talentumot temet Baráthban az irodalom s a magyar közélet. Emlékezetünkbe hozták szép tanulmányait, mesteri Carlyle-fordítását, ünnepi cikkeit, eszthetikáját; mi meg, tanítványai, míg olvastuk e búcsuztatásokat, könnyes szemmel gondoltunk rá, tanító-mesterünkre. S úgy érzem, hogy e lapokon tanítványi kötelességem mondani erről is valamit.

Mert Baráth, aki pajtásság és cimboráskodás nélkül járta meg a maga magányos útját az irodalomban, akiről alig tudott (most is alig tud) a dicsőség-biztosító *nagy nyilvánosság* — hisz ezt kerülte egész életén keresztül, — akinek, mint embernek, barátja, bizalmasa is alig akadt: ez a magában élő különc-professzor bálványa volt annak az ifjúságnak, amelyet tanított. Szerettük, tiszteltük, csodáltuk őt a gyermek becsületes, igaz rajongásával, amint siratjuk most, a férfi bánatával.

Visszagondolva arra a négy esztendőre, amit a »keze alatt« töltöttem; arra, hogy mit és hogyan tanított; visszaemlékezve a modorára, a szavára, különcségeire s jó szivére: egy különös paradoxonra jutok. Nem volt professzorunk, akinek a tanítása sok-sok külsőségben annyira ellenkezett volna a pedagógia szent sablonaival, s nem volt egy sem, akinek a hatását egész gondolkodásunkra hatalmasabb erővel éreztük volna a lelkünkön, mint épen az övét.

Nem sértem az ő sirban nyugvó szellemét, elmondva, hogy az ő tanítása épen nem volt a pedagógia-kivánta ú. n. mintatanítás. Az »egyedül helyes« methodust, a pedagógia technikai fogásait ha ismerte, azt hiszem, nagyon lenézhette. A »szakember« megdöbbent volna az ő óráin, mikre nem toppant be csengetéskor, miket nem osztott be methodikailag, miken meglátszott a tavasz s a tél, a kedélye s a szeszélye; miken, épen nem a »kellő tapintattal«, akárhányszor lehordott valamennyiünket; megdöbbent volna, hogy néha négy-öt dolgozatunkat is javítatlan hagyta, hogy »rendszeresen« soha sem magyarázott, s annyi máson, amit nem tett meg, vagy nem úgy tett, amint azt a methodus kivánja: mi, tanítványai, csak azt éreztük s azt érezzük most is, hogy kevés embernek tartozunk az életben annyi hálával, mint neki; s ha mástól talán *anyagot* többet kaphattunk volna is, *lelket* soha annyit, mint az ő tanításán.

Éreztük, hogy szeret minket, még akkor is, amikor lehordta az egész osztályt, valamennyiünket: sok szétszórt megjegyzése, rövid magyarázata mint egy-egy apró drága-kő, több fényt vetett egy-egy kérdésre, mint arról írt akárhány bő értekezés; szava mindég ékes volt, itélete mindig önálló, finom és független. Éreztük, hogy egy igaz ember — több: egy jó és nagy ember — van közöttünk; s ilyennek gyászoljuk is.

* * *

. . . Mindég kereste a magányosságot; esztendőről esztendőre jobban elvonult az emerektől. Most egyedül van . . .

Tóth Rezső.

---

† Csehély Adolf.

A nagy szünet alatt húnyt el a magyar tanári kar egy igen derék tagja, *Csehély* Adolf székelyudvarhelyi főreáliskolai tanár.

Körmöcbányán 1854 június 26-ikán született. Reáliskolai tanulmányait is itt végezte 1873-ban. Innen a műegyetemre ment, melynek elvégzése után a középiskolai tanárképzőnek lett hallgatója. Ennek elvégeztével a szolnoki kir. folyammérnökségnél nyert alkalmazást, ahol 1884-ig maradt. Innen a mezőtúri ev. ref. gimnáziumhoz választották meg h. tanárnak, hol két évig, vagyis 1886-ig működött, amikor a kúnfélegyházi városi kath. gimnáziumhoz ment. Ez állását csak egy évig tartotta meg, mivel a rozsnyó

kath. főgimnáziumhoz megválasztották. Azonban a minisztérium már 1887 szeptemberében a tresztenai kir. kath. főgimnáziumhoz rendes tanárnak nevezte ki, ahol egészen 1893-ig maradt. Ott időzése alatt kezdte meg és fejezte be Árvavármegye népies himzéseiről szóló nagyszabású munkáját. 1893. év őszén a miniszter áthelyezte a székelyudvarhelyi állami főreáliskolához.

»Benne egy jó ember halt meg, akit az az ambició éltetett, hogy hasznos ember legyen — írja róla egy meleghangú nekrolog. — A köznek élt, de nem mindennapi értelemben. Nem a nagyközönség előtt, de annak dolgozott, azonban mindig csak a munkában és annak eredményeiben kereste és találta fáradozásainak jutalmát. Soha egy pillanatra sem szünt meg dolgozni. Hányszor kérte családja, kollégái, hogy hagyja már félbe, bár rövid időre a munkát, rászolgált a pihenésre: mindig kitért e kérés elől. Már az évvégi vizsgák előtt kevéssel erőt vett rajta nagyfokú szívbaja, azonban hasztalan volt minden fáradozás, hogy a tanítást félbehagyja: nem engedett E fiukat — úgymond — én készítettem elő évek óta az érettségire, nekem kötelességem őket azon keresztül is vinni. Még halála előtti nap délután is a Múzeum-egyletnek — melynek igazgatója volt — ügyeit rendezte, elbeszélgetett hozzátartozóival, míg az éj folyamán megjelenta halál, s magával vitte őt.

Elhunyt, mielőtt mindazt valóra válni látta volna, amire mondhatni egész életét szentelte. Hosszú évek fáradságos munkájának gyümölcseiként immár készen kidolgozva állanak és kiadásra várnak Árva- és Udvarhelyvármegyék népies himzései. Nagy munkát bámulatos szépen végzett. Nem volt soha egy nyugodt perce sem. Szakadatlan járt-kelt szerte a megyében, régi, elavult festményeket, feliratokat, faragott munkát fedezett fel, melyeket nyomban lerajzolt, kidolgozott, s így igen értékes műtörténelmi kincset mentett meg az enyészettől. Emellett volt ideje költeményeket is írni, amolyan hangulatos, szívből jövő, szívhez szóló költeményeket, melyekből egy kötetet évekkel ezelőtt saját gyönyörűségére álnév alatt ki is nyomatott. A mathematika tanára — költő volt.«

Végtisztességén megjelent a város előkelősége és sírjánál *Nosz* Gusztáv kartársa mondott megható búcsubeszédet.

Adalék a francia irodalmi tanításhoz.

A Gábor-féle anthologia ismertetésével kapcsolatban el nem hallgathatom a francia irodalmi, különösen pedig a verstani tanításnak egy nálunk is meglehetősen általános hiányát.

Bármily rövid legyen is akár könyvben, akár tanításban valamely tájékoztató a francia verselésről, a verselés legfőbb tényezőjét, azt, ami voltaképen verssé teszi a verset, s megkülönbözteti a prózától, mégsem hagyhatja el. Pedig bizonyos, hogy a kézikönyvek, s valószínű, hogy a tanítás is, ezzel a tényezővel bánnak el legkönnyebben, noha ez a legfontosabb.

Ez tudniillik a *hangsúly szerepe*, a hangsúlyos és hangsúlytalan szótagoknak az a szabályszerű váltakozása *(ce mouvement*

régulier des syllabes accentuées et atones), mely a verset verssé teszi, sajátos *lüktetését* adja, mely a prózától megkülönbözteti s amit *ritmus*-nak nevezünk. A francia vers lüktetése tudvalevőleg ép abban áll, hogy rendszerint három hangsúlytalan szótagot egy hangsúlyos követ. Verstani sémája: . . . ! Ez a francia négyes ütem. Az *alexandrin* tipikus tagolódása a hangsúly dolgában: . . . ! . ! | . . . ! . !, szóval két egyenlő félversből (hémistiche), hatosból áll. A hatodik szótagon erős hangsúly; ezenkívül van egy gyöngébb hangsúly *(accent d'appui)*, mellékhangsúly, és pedig vagy a második, vagy a harmadik, vagy a negyedik szótagon, de tipikus helye a negyedik szótagon van, oda szokta ejteni a nyelvszokás még akkor is, ha tulajdonképen a másodikon vagy a harmadikon van.

És a hangsúlynak ez a játéka, mely a vers lüktetését teszi, oly természetes valami. Ép fordítottja a hangsúly játékának a magyar versben, mert a két nyelv hangsúlyozásmódja is homlokegyenest fordítottja egymásnak. A magyar mindig a szó első tagját ejti bizonyos nyomatékkal, ide ejti a hangsúlyát, holott a francia mindig a szó utolsó (utolsó *kiejtett* tagját értjük, tehát a néma *e* tulajdonkép nem vehető utolsónak s ezért, ha a vers belsejében hangzik is, súlytalan marad) tagját ejti ily nyomatékkal, ide ejti a hang súlyát. Innen a magyar nyelvnek annyiszor hangoztatott bizonyos trochaeikus és méltóságos esése, lassú folyása, mert előre adván a hangsúlyát, lassan ejti utána a hangsúlytalan szótagokat. De ugyancsak innen a francia nyelvnek, különösen a mi műfordítóink verselő hallásában annyiszor tapasztalt bizonyos jambikus szökése, ezért is fordítják előszeretettel jambusokban a francia hangsúlyos verseket, mert a francia nyelv előre pergetvén a hangsúlytalan szótagokat, siet, szalad az utolsó szótaghoz, ahol kiereszthetí a hang erejét, súlyát.

Így épül fel a két nyelv hangsúlyozása módjában rejlő természetes különbségen a két különféle hangsúlyos verselés technikája, a magyar és a francia hangsúlyos verselésé. A magyar négyes ütemben az első szótag hangsúlyos s ezt három hangsúlytalan követi, a franciában az utolsó szótag hangsúlyos és ezt három hangsúlytalan előzi meg. A hatos tagolódásban a magyar Zrinyi-sorban ezért hangsúlyos az első és az ötödik, vagy a harmadik, negyedik, de sem a második, sem a hatodik ép ezért nem lehet, a francia *alexandrin*-ben meg ezért hangsúlyos a hatodik és a negyedik, vagy a második, a harmadik, de sem az első, sem az ötödik ép ezért nem lehet, mert sem úgy a magyar, sem így a francia nem hangsúlyozhat.

Ez a legfőbb a versben s mégis ez az, amit sokan nem éreznek s azért nem akarnak megérteni. Ismertem előkelő állásban levő s nagytudású tanférfiút, aki a francia irodalommal — mint műkedvelő — sokat foglalkozott s aki úgy nyilatkozott, hogy »hiszen a franczia verseknek nincs is ritmusa«, csak a szótagszámot mérik, hiszen az nem ritmus. Az bizony magában

nem is ritmus. Akármilyen hat szótag nem *alexandrin*-félvers, ahogy a magyarban sem fél Zrinyi-sor. Annak a hat szótagnak bizonyos hangsúlybeli érezhető tagolódása, a hangerőnek érezhető lüktetése kell hogy legyen, hogy csakugyan fél-*alexandrin* vagy fél-Zrinyi-sor legyen.

Épen azért, mert ily finnyás, a *vershallás* érzésétől függő, de annál fontosabb, az egész verset tevő, a versnek zenei lüktetést, ritmust adó legfőbb versbeli tényezőről van szó, e nevezetes hiányra fel kellett hívnom a közfigyelmet. *Dr. Positivus.*

VEGYESEK

Főigazgatói áthelyezés, illetőleg kinevezés. A következő legfelsőbb kézirat jelent meg: »Vallás- és közoktatásügyi magyar miniszterem előterjesztésére *Spitkó Lajos* székesfehérvári tankerületi főigazgatót a budapest-vidéki tankerület főigazgatójává, székesfehérvári tankerületi főigazgatóvá pedig a VI. fizetési osztályba való sorolás mellett *Váradi Károly* debreceni katholikus főgimnáziumi igazgatót kinevezem. Kelt Ischlben, 1904. évi augusztus hó 3-án. FERENCZ JÓZSEF s. k., *Berzeviczy Albert* s. k.«

Elismerés Francsics Norbertnek. »Vallás- és közoktatásügyi magyar miniszterem előterjesztésére *Francsics Norbert* bakonybéli apátot budapest-vidéki tankerületi főigazgatói állásától saját kérelmére felmentem és megengedem, hogy neki a tanügy terén kifejtett buzgó és sikeres működéseért elismerésem tudtául adassék. Kelt Bécsben, 1904. évi szeptember hó 10-én. FERENCZ JÓZSEF s. k. *Berzeviczy Albert* s. k.«

Igazgatói előléptetések. »Vallás- és közoktatásügyi magyar miniszterem előterjesztésére *Polikeit Károly* pozsonyi és *Ratkovszki Pál* szatmárnémeti katholikus főgimnáziumi, továbbá *Kopcsay János* szakolcai katholikus algimnáziumi igazgatókat a VII. fizetési osztály 3-ik fokozatába kinevezem. Kelt Ischlben, 1904. évi július hó 18-án. FERENCZ JÓZSEF s. k., *Berzeviczy Albert* s. k.«

Gyakorló főgimnáziumi rendes tanári kinevezés. A vallás- és közoktatásügyi miniszter *Pályi Sándort*, az országos Nőképző Egyesület budapesti leánygimnáziumának igazgató-tanárát, a budapesti magyar királyi tanárképzőintézet gyakorló főgimnáziumához a VIII. fizetési osztály második fokozatába rendes tanárrá kinevezte.

Gombocz Miklós búcsuzása. *Gombocz Miklós*, a soproni ágostai hitv. evangelikus főgimnázium nyugalomba vonult igazgatója augusztus hó 17-én adta át hivatalát utódjának, *Gecsányi Gusztávnak* a főgimnáziumi tanári kar értekezletén. Másnap, 18-án d. e. 11 órakor díszülésre gyült össze a tanári testület, melynek egyedüli tárgya a szeretett igazgatótól való búcsuzás volt. A tanári testület nevében *Gecsányi Gusztáv* intézett hozzá rövid, megható beszédet. Kiemelte a főgimnázium körül szerzett érdemeit s ezek között főképen, hogy a tanulóifjúságnak és a tanítótestületnek egyaránt nemcsak igazgatója, hanem humánus bánásmódjánál fogva egyúttal igazi atyja is volt, aki a dolgok mélyére ható gondolkodásával, bölcs mérsékletével, a legnehezebb kérdésekben is mindenkor megtalálta még az esetleg felmerülő ellentétes nézetek és törekvések között is a leghelyesebb

utat, s a tanári testületet épen e tulajdonságainál fogva valóban egy családdá olvasztotta össze. A testület nevében végül egy emléktárgyat nyujtott át neki. *Gombocz Miklós* az atyai szeretet hangján köszönte meg kartársai ragaszkodását. Ugyanaz nap este társasvacsorára gyültek össze a theológiai, tanítóképzőintézeti és főgimnáziumi tanári testületek tagjai a kaszinó éttermében. A távozó igazgatót *Démy Lajos dr.* iskolai felügyelő köszöntötte fel először, s aztán a tanári testületeknek számos tagja kivánt neki szép felköszöntőkbe hosszú, boldog életet.

Előléptetések. A magyar királyi vallás- és közoktatásügyi miniszter a VIII. fizetési osztály 3-ik fokozatába kinevezte *Gyöngyösy László* dr. bártfai, *Petényi István* nagyszebeni, *Huszár Frigyes* beregszászi, *Kiss Béla* budapesi VIII. kerületi állami főgimnáziumi, *Hirn Lajos* pécsi állami főreáliskolai, *Uhlmann Miklós* zombori, *Esztegár Gergely* szamosújvári állami főgimnáziumi, *Tokaji Nagy Kálmán* körmöcbányai, *Demek Győző* dr. nagyváradi, *Hollós László* dr. kecskeméti állami főreáliskolai, *Negovetich Artur* dr. fiumei, *Udvardy Vince* zalaegerszegi állami főgimnáziumi, *Nendwich Jakab* budapesti II. kerületi királyi katholikus főgimnáziumi és *Lengyel Alajos* máramarosszigeti katholikus algimnáziumi rendes tanárokat.

Kinevezések, illetőleg áthelyezések. A magyar királyi vallás- és közoktatásügyi miniszter *Koválik József* szolnoki állami főgimnáziumi rendes tanárt a budapesti II. kerületi királyi katholikus főgimnáziumhoz, *Kovalóczy Rezső* ungvári királyi katholikus főgimnáziumi rendes tanárt a pozsonyi állami főreáliskolához, *Bayer Róbert* zsolnai állami főreáliskolai rendes tanárt az eperjesi királyi katholikus főgimnáziumhoz, *Simonyi Béla* újvidéki királyi katholikus főgimnáziumi ideiglenes rendes tanárt a temesvári állami főgimnáziumhoz, *Hegedüs István* pozsonyi királyi katholikus főgimnáziumi tanárt a budapesti VIII. kerületi állami főgimnáziumhoz, *Dékány Lajos* verseci állami főreáliskolai tanárt a pozsonyi királyi katholikus főgimnáziumhoz, *Fellegi Alajos* rózsahegyi katholikus főgimnáziumi rendes tanárt a szolnoki állami főgimnáziumhoz jelen minőségökben kinevezte, illetőleg áthelyezte.«

Rendes tanári kinevezések. A magyar királyi vallás- és közoktatásügyi miniszter *Szporni János* gyulafehérvári katholikus főgimnáziumi helyettes tanárt ugyanazon főgimnáziumhoz, *Burger Arthur* székelyudvarhelyi római katholikus főgimnáziumi helyettes tanárt ugyanazon főgimnáziumhoz, *Major Aladárt* a nagykőrösi ev. ref. főgimnáziumhoz, *Deák István* kolozsvári ev. ref. főgimnáziumi helyettes tanárt ugyanazon tanintézethez, *Nyusztay Antal* hódmezővásárhelyi ev. ref. ideiglenes rendes tanárt a budapesti ev. ref. főgimnáziumhoz, *Herberger Béla* csiksomlyói kath. főgimnáziumi rendes tanárt a brassói katholikus főgimnáziumhoz, *Hraskó Kálmán* szarvasi ág. h. ev. elemi fitanítóképző-intézeti rendes tanárt a rozsnyói államilag segélyezett ág. h. ev. főgimnáziumhoz, *Korponay István* kassaegyházmegyei áldozó papot s kassai katholikus tanítóképző-intézeti rendes tanárt a gyulai róm. kath. főgimnáziumhoz, valamennyit az illető fennálló szerződésekből kifolyólag rendes tanárokká kinevezte; továbbá *Sirola Ferenc* fiumei községi polgári iskolai rendes tanítót a fiumei állami főgimnázium és *Schmidt Alajos* munkácsi állami főgimnáziumi internátusi felügyelőt a fogarasi állami főgimnázium ideiglenes rendes tanárává a IX. fizetési osztály 2-ik fokozatába

kinevezte. Ugyancsak kinevezte a következő helyettes tanárokat középiskolai rendes tanárokká: *a) Varga Ferencet*, a szegzárdi állam főgimnáziumhoz, *Wirker Ernőt* a székelyudvarhelyi állami főreáliskolához, *Simon Ignácot* a budapesti VII. ker. külső, *Varga Jánost* a nagykikindai, *Szőts Mihályt* a dési, *Bihari Ferencet* a munkácsi, *dr. Habán Mihályt* az erzsébetvárosi, *dr. Sárkány Lorándot* a dési állami főgimnáziumhoz, *Elek Oszkárt* a sümegi állami reáliskolához, *dr. Falusy Bélát* a győri állami főreáliskolához, *Gőbl Alajost* az erzsébetvárosi, *dr. Szigeti Gyulát* a szentesi állami főgimnáziumhoz, *Bász Miksát* a soproni állami főreáliskolához, *Patkó Józsefet* a nagybányai, *Gerő Jánost* a nagyszebeni, *Korpás Ferencet* a beregszászi, *Réday Jánost* a temesvári állami főgimnáziumhoz, *Lányi Kornélt* az egri főgimnáziumhoz és *dr. Müller Józsefet* a soproni állami főreáliskolához. *b) Jendrassák Józsefet* a trsztenai kir. katholikus algimnáziumhoz, *Kletz Gábort* az eperjesi, *dr. Károlyi Józsefet* és *Bogdány Ferencet* a beszterczebányai kir. katholikus főgimnáziumhoz. *c) Kisfalusi Istvánt* az aradi kir. főgimnáziumhoz.

Áthelyezések. A magyar királyi vallás- és közoktatásügyi miniszter *Séra Kálmán* egri és *Varga Károly* székelyudvarhelyi állami főreáliskolai tanárokat saját kérelmökre kölcsönösen, *Wiesinger Károly* sümegi állami reáliskolai tanárt jelen minőségében, saját kérelmére a balassagyarmati állami főgimnáziumhoz, *Havas Tivadar* verseci állami főreáliskolai és *Kovács Gyula* dr. zalaegerszegi állami főgimnáziumi rendes tanárokat kölcsönösen, *Benkő István* dr. zombori és *Balázsy Cyrill* szamosújvári állami főgimnáziumi rendes tanárokat a szegedi állami főgimnáziumhoz, *Pekár Károly* dr. lőcsei állami főreáliskolai rendes tanárt a budapesti VII. ker. külső állami főgimnáziumhoz, *Glósz Ernő* lugosi és *Erdős Tivadar* zalaegerszegi állami főgimnáziumi rendes tanárokat saját kérelmökre kölcsönösen, *Mátrai Vilmos* szolnoki és *Balázs István* szegedi állami főgimnáziumi rendes tanárokat e minőségökben kölcsönösen, *Hunyady László* temesvári kath. főgimnáziumi rendes tanár e minőségben a szolgálat érdekében a rózsahegyi kir. kath. főgimnáziumhoz, *Gyergyai Dezső* fehértemplomi állami főgimnáziumi rendes tanárt jelen minőségében a szegszárdi állami főgimnáziumhoz, *Reithofer Rezső* egri állami főreáliskolai rendes tanárt a szamosújvári állami főgimnáziumhoz, *Fülep Imre* zalaegerszegi és *Bencsik János* nagybányai állami főgimnáziumi rendes tanárokat saját kérelmökre kölcsönösen áthelyezte.

Megerősítések. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter *Hegyi József* gyöngyösi állami, *Péterffy Gyula* szatmárnémeti kir. kath., *Cser Gyula* pancsovai állami, *Szakács Ödön* kecskeméti ev. ref., *Pályi Gyula* bártfai állami, *Mikulics Károly* trencséni kir. kath. főgimnáziumi, *Hubertus Sándor* tresztenai k. kath. algimnáziumi, *Gerő Vilmos* temesvári állami főreáliskolai, *László Géza* szekszárdi állami főgimnáziumi, *Illés István* dési állami főgimnáziumi, *Fölkel Béla* szatmárnémeti kir. kath. főgimnáziumi, *Kalkbrenner Antal* gyöngyösi állami főgimnáziumi ideiglenes rendes tanárokat rendes tanári minőségökben végleg megerősítette.

Iskolaorvosi kinevezés. A vallás- és közokt. m. kir. miniszter kinevezte *Parádi Ferenc* dr. dési orvost és kórházigazgatót a dési állami főgimnáziumhoz iskolaorvossá és egészségtantanárrá, egyelőre tiszteletbeli minőségben.

Tornatanítói kinevezések. A vallás- és közoktatásügyi magy. kir. miniszter *Bredurán Miklós* okleveles tornatanítót a verseci állami főreáliskolához és *Gruber Gyula* nagykanizsai kath. főgimnáziumi tornatanítót a nagyszebeni áll. főgimnáziumhoz a X. fizetési osztály 3-ik fokozatába, továbbá *Dobay Sándor*, temesvári állami főgimnáziumi, *Lekcsei Sulyok János* budapesti II. ker. főreáliskolai és *Kudlicska Károly* sátoraljaujhelyi helyettes tornatanítókat ideiglenes rendes tornatanítókká nevezte ki.

Tornatanítói áthelyezések. A magyar királyi vallás- és közoktatásügyi miniszter *Hámos Nándor* temesvári katholikus főgimnáziumi tornatanítót az újvidéki királyi katholikus főgimnáziumhoz, *Ádámy Gyula* kuposvári állami főgimnáziumi rendes tornatanítót jelen minőségben a budapesti VII. kerületi külső állami főgimnáziumhoz, *Pandúr József* dési és *Juhász Károly* erzsébetvárosi állami főgimnáziumi tornatanítókat pedig kölcsönösen áthelyezte.

Nyilvánossági jog. A magyar királyi vallás- és közoktatásügyi miniszter a rákospalotai *Wagner Manó*-féle magángimnáziumnak, mint nyolc osztályú középiskolának, a nyilvánossági jogot az 1904/5. tanévre megadta.

Pályázat van hirdetve iskolaszolgai állásokra, a zsolnai áll. főreáliskolához évi 500 kor. fizetéssel, az 1904. I. t.-c. értelmében engedélyezhető személyi pótlékkal és szabad lakás élvezetével és az ungvári állami alreáliskolához október 15-ig.

Pályázat segélyösszegre. A néhai *Flesch Mórnak* egy budapesti szegény tanuló segélyezésére rendelt alapítványából folyó 90 koronás segélyösszegre pályázat van hirdetve, a budapesti gimnáziumokba avagy reáliskolákba járó szegénysorsú és jó előmenetelű és magaviseletű tanulók számára. A folyamodványok a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez intézendők, s november 1-ig az illető középiskolák igazgatóinál nyujtandók be.

Figyelmeztetés és kérelem. *A tagdíjfizetés és az előfizetés legcélszerűbben és legolcsóbban az első számhoz mellékelt* ***postatakarékpénztári befizetési lappal*** *történik, a mellyel az illető díjnak a postán az egyesület javára való befizetése teljesen díjtalanul történik. Kérem e befizetési lap szives felhasználását. A körök székhelyeire menő példányokhoz ily befizetési lap nincsen mellékelve.*

Müller József,
egyesületi pénztáros (V. ker. főreáliskola).

Tartalom: Elnöki megnyitó. — Hofer Károly. *Alexander* Bernáttól. — Az érettségi vizsgálat reformja. *Schürger* Ferenctől. — A fizikai tanítás Németországban és a tanulók fizikai gyakorlatai. *Balog* Mórtól. — Eszmék a magyar nyelv és különösen az irodalom sikeresebb tanításához. *Nosz* Gusztávtól. — Diákturistáskodás. Dr. *Pekár* Károlytól. — A gimnáziumi klasszikus (görög-latin) auktorok a főbb etikai nevelés-oktatás szolgálatában. Dr. *Janicsek* Józseftől. — *Egyesületi élet:* Jegyzőkönyv az O. K. T. Egyesületnek 1904. évi XXXVIII. rendes közgyűléséről. A tisztviselők jelentései. Választmányi gyűlés jegyzőkönyve. A székelyudvarhelyi közgyülés. *K. A.*-tól. Közgyűlési adalékok. Kori tudósítás. (Temesvárkerületi kör.) A szerkesztő búcsuja. — *Könyvismertetések:* Anthologie des Poètes Français par Ignace Gábor. Dr. *Positivus*-tól. Bodnár Gyula: Histoire légendaire d'Atilla. Dr. *Pekár* Károlytól. — *Kisebb közlemények.* — *Vegyesek.* — *Hirdetések.*

AZ ATHENAEUM részv.-társ. kiadásában megjelent legujabb

TANKÖNYVUJDONSÁGOK:

Módszeres francia nyelvtan és olvasókönyv

az uj tanterv szerint, a **reáliskolák** III. és IV. osztálya és **felsőbb leányiskolák** számára. Irták **Klimó** Mihály és **Roboz** Andor. I. rész ára **1·60** K. Engedélyezési szám: 2152/903. **II. rész sajtó alatt.**

Alapvető rövid német nyelvtan.

Az egységes német helyesirást ismertető szójegyzékkel. Irták **Krebsz** Ernő és **Schuster** Alfréd. Ára **1·20** K.

Német nyelvtan.

Gimn. III. és IV., **reáliskolák** I. és II. oszt. és **polgári iskolák** számára. Irta **Schuster** Alfréd. Ára a betürendes szójegyzéket és preparációkat tartalmazó függelékkel együtt **2·—** K. Enged. szám: 3024/903. **A II. füzet, felsőbb osztályok számára, sajtó alatt van.**

Az ó-kor története.

Az uj tantervnek megfelelően. **A felsőbb leányiskolák** III. oszt. számára. Irta dr. **Takáts** György. Ára **1·80** K.

Középkor története.

Az uj tantervnek megfelelően, a **felsőbb leányiskolák** IV. oszt. számára. Irta dr. **Takáts** György. Ára **1·40** K.

Uj kor története.

Az uj tantervnek megfelelően a **felsőbb leányiskolák** V. osztálya számára. Irta dr. **Takáts** György. **Sajtó alatt.**

Uj Magyar Lant.

Egy-, két-, három- és négyszólamu énekek gyüjteménye, **polgári és felsőbb eányiskolák, leánygimnáziumok és tanítónőképző** intézetek számára. Összeállitották **Győry** Margit és **Sztojanovits** Jenő. I. rész ára **—·60** K, II. rész ára **1·20** K, III. rész ára **2·—** K. — **IV. rész engedélyezés alatt.**

Számtan.

Középiskolák és polgári fiuiskolák számára. Irta **Szuppán** Vilmos. Az uj tantervhez alkalmazta **Péch** Aladár. I. füzet. Ára **1·40** K. Eng. szám: 1736/903. — A II. rész **sajtó alatt.**

Mindezek a könyvek az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. könyvkiadóhivatalában jelentek meg (VII. kerület, Kerepesi-út 54. szám) és úgy ott, mint minden könyvkereskedésben kaphatók.

Legujabb! **Legujabb!**

RAJZTANÁROK FIGYELMÉBE!

Korszakot alkotó uj találmányok a rajzoktatás terén!

Az „ATHENAEUM“ irodalmi és nyomdai részvénytársulat kiadásában most jelent meg:

GYÖRGYI KÁLMÁN
rajzoktatásügyi felügyelő

szabadalmazott

Állványos rajztömbje

(Magyar szab. 1358. — Külföldi szabad. bejelentve.)

és

SZÜTS IZSÓ
okl. tanár és min. rajzfelügyelő

szabadalmazott

Reform-rajztáblája

(Magy. szab. 2485. — Külföldi szabad. bejelentve.)

Nemcsak a főváros, de az ország csaknem valamennyi **középiskoláiban, tanitóképzőiben, felsőbb leányiskoláiban, polgári** fiu- és leány-, továbbá **elemi** iskoláiban, az **ipari** és **iparos**-inasiskolákban előszeretettel és teljes sikerrel használják ez **uj találmányu rajzeszközöket.**

Részletesen tájékoztató ismertetést, esetleg bevezetés céljából **tiszteletpéldányt** készséggel küld a kiadó

ATHENAEUM irodalmi és nyomdai r.-társulat
(Budapest, VII., Kerepesi-ut 54. sz.)

Az ATHENAEUM irodalmi és nyomdai részvénytársulat (Budapest, VII., Kerepesi-út 54.) kiadásában megjelent és kapható:

Iskolai helyesirás.

A vallás- és oktatásügyi m. kir. miniszter 1903. március hó 14-én 862. szám alatt kelt rendeletével kiadott **magyar iskolai helyesirás**

szövege és rövid magyarázata

• **bővített szójegyzékkel.** •

Közép- és polgári iskolák és tanitóképzők használatára.

Irta: SIMONYI ZSIGMOND.

Ára 50 fillér.

Engedélyezve 2956/1903. sz. min. rend.

Az uj helyesirás.

A vallás- és oktatásügyi m. kir. miniszter 1903. március hó 14-én 862. szám alatt kelt rendeletével kiadott **magyar iskolai helyesirás**

szövege és magyarázata

bővített szójegyzékkel.

Irta: SIMONYI ZSIGMOND.

Második kiadás. *Ára fűzve 1 K, kötve 1 K 50 f.*

A LEGJOBB SZÓTÁR

most jelent meg **ötödik** kiadásban!

Ez a

KELEMEN BÉLA

Német és Magyar Zsebszótára

I. RÉSZ. **NÉMET-MAGYAR.**

II. RÉSZ. **MAGYAR-NÉMET.**

Kelemen Béla kitünő magyar és német zsebszótára — melynek most jelent meg az **ötödik, ujonnan átdolgozott és bővitett kiadása** — nemcsak gazdag **szókincse**, de páratlanul álló **frazeológiája** révén is a **legjobb és legelterjedtebb** szótár. Csaknem pótolja a grammatikát és fölöslegessé teszi a külön helyesirási szótárak használatát, mert már az **új helyesirási szabályokat követi.**

Ára egy-egy csinosan bekötött részének 2 korona. A két rész egy félbőrkötésben 4 koronáért kapható a kiadótársulatnál: ATHENAEUM (VII., Kerepesi-ut 54.) mint minden könyvkereskedésben.

Az ATHENAEUM irodalmi és nyomdai részvénytársulatnál (Budapest, VII., Kerepesi-út 54. sz.) megjelent és kapható:

LATIN-MAGYAR ZSEBSZÓTÁR

KÖZÉPISKOLÁK SZÁMÁRA.

SZERKESZTETTE

SCHMIDT JÓZSEF,

áll. főgymn. tanár,

I. rész: latin-magyar.

II. rész: magyar-latin.

A Schmidt József-féle latin-magyar zsebszótár aránylag kis helyen mindazt nyujtja, a mire a tanulónak szüksége van. Schmidt szótára nem hagyja a tanuló kérdéseit sohasem felelet nélkül, mert előtte éppen csak a kérdések lebegtek folyton munkája készitésénél. Minden egyes szóczikken meglátszik, hogy a könyve felett görnyedő tanulóra gondolt a szerző, ennek a szemével igyekezett látni, egyre arra gondolt, hogy ennek munkáját könnyitse. Meg vagyunk győződve, hogy ezt a szaktanárok is fel fogják ismerni és úgy a tanitás, mint a tanuló szempontjából maguk fogják legjobban előmozditani az értékes munkának gyors elterjedését.

Egy-egy rész csinos vászonkötésben 2 kor.

Mindkét rész egy erős félbőrkötésben 4 kor.

Az ATHENAEUM irodalmi és nyomdai r.-társulat kiadásában

MEGJELENT

ACSÁDY IGNÁCZ A MAGYAR BIRODALOM TÖRTÉNETE

cimü két kötetes munkája.

A KÉT KÖTET ÁRA DISZES PIROS VAGY ZÖLD SZINÜ FÉLBŐRKÖTÉSBEN

40 korona.

Megrendelhető a kiadótársulatnál (Athenaeum, Budapest, VII., Kerepesi-út 54.) és minden hazai könyvkereskedésben.

ACSÁDY hatalmas munkája egységes szellemben, az összes kútfők alapos ismeretével, de népszerüen, a müvelt nagyközönség igényeinek megfelelően beszéli el nemzetünk ezeréves történetét. A legkomolyabb történelmi kutatás gyümölcseit az előkelő publicista finom stilusával, élvezetes, vonzó olvasmány alakjában adja elő. — Számos szövegkép és külön melléklet mindenik kötetben.

Budapest, az Athenaeum r.-társulat könyvnyomdája.

XXXVII. évfolyam. 2. szám. 1904. október 16.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
főtitkárhoz küldendő, VIII. kerület, Eszterházy-utca 14. sz. alá.

Szerkeszti ideiglenesen
NÉGYESY LÁSZLÓ
VIII., Luther-utca 1/a.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. kerületi áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési dij egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdij 8 kor.

MINISZTERI LEIRAT

a tanárképzés gyakorlati részének szervezése ügyében.

E hét folyamán a következő nagyfontosságú leirat érkezett az egyesület elnökségéhez:

84311. szám.

Az utóbb lefolyt években általánosan észlelt és nagyon is érezhető tanárhiány miatt a próbatanári intézmény némileg szünetelni volt kénytelen s a középiskoláknál oly tanárjelölteket kellett alkalmazni tanárokul, akiknek a tanítási gyakorlatot elsajátítani alkalmuk nem volt s kik sok esetben közvetlenül az egyetem falai közül léptek a középiskolai tanszékre.

Ezen szükség-parancsolta állapot azonban immár megszüntethető, minthogy a tanárhiány a legtöbb szakot illetőleg már megszünt s így lehetségessé vált a tanári gyakorlati évet kellő módon életbe léptetni, tanulmányaikat végzett tanárjelölteket a gyakorlati tanítás megfigyelése és a módszer helyes kezelésének elsajátítása céljából érdemes, a tanítás és nevelés terén kiválóbb és tapasztalt tanár mellé kirendelni és azok közül néhányat évi segélydijjal (800—1000 koronáig) is támogatni.

Mielőtt azonban a középiskolai tanárjelöltek gyakorlati évére vonatkozó intézményt szervezném és az előttem levő többrendbeli javaslatnak értékes és becses anyagát egyöntetű utasítás alakjában kibocsátanám, tudni óhajtom e fontos kérdésre nézve az Országos Középiskolai Tanáregyesületnek, mint a gyakorlatilag működő tanároknak ebben a kérdésben is már hasznos tevékenységet kifejtett egyesületének és első sorban érdekelt tényezőnek véleményét is arra nézve, miként gondolja a gyakorlati tanárképzést szervezendőnek s melyek

volnának azok a pontok, amelyek a tanárképzés menetét szabályozó külön utasításba okvetlenül felveendők.

Tekintettel arra, hogy az intézményt a lehető legrövidebb idő alatt életbeléptetni és a reá vonatkozó szabályzatot még f. évi december hó végéig kibocsátani kívánom, felkérem a tek. elnökséget, hogy véleményes javaslatát lehetőleg november hó 5-ig hozzám beterjeszteni szíveskedjék.

Budapest, 1904. évi október hó 7-én.

Berzeviczy Albert s. k.

Az Orsz. Középiskolai Tanáregyesület tek. Elnökségének.

Örömmel üdvözöljük a miniszter úr határozott lépését a tanárképzés gyakorlati részének szervezése ügyében s köszönettel vesszük azt a bizalmat, mellyel bennünket — kétségtelenül az ügy érdekében — megtisztelt, midőn véleményünket kéri. Az egyesület tanácskozásaiban ez a kérdés hosszabb ideig napirenden volt. Az igazgatóság legközelebbi ülésén foglalkozik a kérdéssel s kétségtelenül intézkedni fog a javaslat mielőbbi megszerkesztése iránt; bizonnyal egy másik ülésben, előreláthatólag e hó végén, véglegesen állást foglal. Eddigi tárgyalásaink anyaga a Közlöny útján az igazgatóság keze közt van. Amennyiben még akár köreink, akár egyes társaink e tárgyra vonatkozó javaslatukat, eszméiket értékesíteni óhajtják, legcélszerűbben 25-éig, illetőleg 28-áig küldhetik be az igazgatósághoz véleményüket, hogy még felhasználható legyen.

AZ ÚJ TANÍTÁSTERV ÉS UTASÍTÁSOK ÖSSZHANGJA.

Az 1899. évi tanítástervet a következő szavakkal adta Wlassics miniszter a tanároknak: »Innen túl a gyakorlati kipróbálás nehéz munkája várakozik a tanárokra, kiknek lelkes és célzataimmal megegyező eljárásától függ minden igazi siker. Ők lesznek hivatva életet lehelni e tantervekbe, erőt s tartalmat adni rendelkezéseiknek és *a tantervben uralkodó elveket* az iskola mindennapi munkájában megvalósítani.« És valamint a tanárságban bízik Wlassics, hogy a Tanítástery elveit el fogja fogadni és megvalósítja, úgy reményli, hogy az elkészítendő új Utasítások megfogják »részletesen okolni s felvilágosítani a tanterveknek új rendelkezéseit, ezek fogják megadni a tanároknak és tankönyvíróknak a minden oldalú útbaigazításokat: *ezek lesznek hivatva teljes kifejezésre juttatni azt a szellemet, mely a tanterveket élteti*«. Végre, mikor 1903-ban elkészültek az Utasítások, ugyanily szavak kiséretében küldte meg azokat Wlassics miniszter minden intézetnek. »Gondos, lelkiismeretes munka ez, melyet az Országos Közoktatási Tanács állandó bizottsága tantárgyanként

más-más szakférfiak bevonásával és az eddig érvényben levő Utasítások értékes anyagának felhasználásával szerkesztett, arra törekedve, hogy *első sorban a tanterv-revizió vezető eszméit minél hívebben* és minél gyakorlatibb módon *juttassa kifejezésre.*«

Természetes is, hogy az Utasításoknak, melyek »a gimnázium tanítástervének szerves kiegészítő részét alkotják«, nem is lehet egyebet, mint — ahogy a miniszter mondja — »részletesebb felvilágosító útbaigazításokat tartalmazni«; új szempontokat és új célokat nem keresünk bennök, annál kevésbbé *más* szempontokat, más anyagterjedelmet, vagy más célokat, mint amik a Tanítástervben vannak. S az Utasítás nagyrészt meg is felel ennek a várakozásnak, sőt színvonal tekintetében táplált várakozásainknak is. Mélyreható felfogás, világos előadás és a magas színvonal mellett gyakorlati mérséklet jellemzi a legtöbb utasítást; úgy hogy ezek valóban tanulságos és élvezetes olvasmányt nyujtanak az érdeklődőnek, sőt a szaktársnak is.

De azért vannak új szempontok, eltérések, sőt összeütközések is a Tanítástervvel, kivált a testgyakorlás, azonban nem csekély mértékben a görögpótló irodalom és a latin nyelv tanítására vonatkozó utasításokban. Sorra veszem az egyes tárgyakat, több helyt mások szakértelmére támaszkodva. Testületünkben ugyanis kitüztem egyszer értekezlet tárgyává, hogy hol, miben találnak a szaktanárok eltérést a Tanításterv és Utasítások között és alábbi észrevételeim közül nem egyet ebből az értekezletből merítettem.

Sorra veszem az egyes tantárgyakat.

Magyar nyelv. A II. osztály tanításterve utolsó helyre, tehát az év végére teszi (2. l.) a képzők és szinonimák tárgyalását. az Utasítás (31. l.) első helyre, tehát az év elejére teszi ezt. Ebben ugyan az Utasítás helyre üti azt, amit a Tanításterv elrontott; de, hogy a szempontok közt eltérés van, az, úgy hiszem, megállapítható.

Az irodalomtörténetben a Tanításterv (3. l.) fősúlyt a korszakok művelődéstörténeti jellemzésére és a legkiválóbb íróknak olvasmányon alapuló fejtegetésére vet. Az Utasítás (48. l.) egy főelvet ismer: hogy a tanítás olvasmányokon alapuljon, de fölvet három új szempontot, vagyis célt: a politikai élet ismertetését, az idegen irodalomnak felhasználását vagy egyetemes irodalmi szempontot és az esztétikai tárgyalást. Ezeket az eltéréseket azonban szivesen megbocsátjuk, mert helyesen pótolják ki a Tanításterv szükszavuságát. Leghelyesebb lett volna, ha már a Tanításterv így fogalmazta volna meg az irodalomtörténeti tanítás célját: az irodalomtörténeti tanításnak főelve a kiváló írók és költők műveinek olvastatása legyen, magából az olvasmányból ismertetendők a kor politikai, műveltségi viszonyai, az író szerepe saját korában (vagyis életrajza), a mű eszméi (esztétikai oldal). Most azonban az eltérés itt is megállapítható, ámbár szükséges volt.

Latin nyelv. Az I. osztályban a Tanításterv Odysseus kalandjait is kitüzi olvasmányul: az Utasítás görög tárgyú olvasmányt

nem ismer. A II. osztályban a Tanítástery esetleg magyar mondákat is olvastatna (4. l.): az Utasítás nemcsak, hogy nem tűzi ki a magyar mondákat, hanem polemizál a magyar tárgyú olvasmányok ellen (58. l.), »mert olyan szókincset szerezne belőle a tanuló, amelynek később, midőn már az eredeti latin írókat olvassa, csekély hasznát vehetné« s »nagy volna a zökkenés, ha a tanulónak egészen idegen fogalomkörből egyszerre és hirtelen kellene Cornelius Nepos olvasásához fognia«. Pedig a görög történet is idegen fogalomkör a latinhoz, illetőleg furcsa eszejárása van annak, aki szerint a magyar tárgy nálunk idegen fogalomkör; utóvégre nem gulyásról és pörköltről, vagy ágyuról és Mannlicherről van a magyar mondákban szó, hanem nyilról, kardról, háborúról, amik Rómában sem voltak egészen ismeretlenek.

Itt már nem új szempontokat, hanem *más* szempontokat, vagyis megengedhetetlen összeütközést találunk a Tanítástery és Utasítás között.

A VI. osztályban a Tanítástery »tartalmilag összefüggő szemelvényeket« kiván Liviusból »az I—IV. könyvből, vagy a pún háborúk történetéből« (V. l.). Az Utasítás az I—IV. könyv után »csakhamar« át akar térni az V—X. könyvből vett szemelvényekre, holott ez más anyag-terjedelem, mint amit a Tanítástery először, ennek kitüzésére az Utasítás szerzője nem volt feljogosítva. Szerinte a Tanítástery csak másodsorban ajánlja a pún háborák történetét, holott ezt a Tanítástery nem tünteti fel s csak azért említi második helyt, mert időrendet tart, sőt az első négy könyv csekély terjedelme a »pún háboruk«-hoz képest épen ez utóbbiaknak engedi át a nagyobb fontosságot. Továbbá míg a Tanítástery általában a pún háboruk történetét említi s teljesen szabad kezet hagy e történet legértékesebb részleteinek kiszemelésére, az Utasítás (89. l.) legfőkép a XXI. könyvet emeli ki, mintha ezt egészen el kellene olvasni: »Legfontosabb a XXI. könyv; *ezen kívül, ha az idő engedi*, érdekes és jellemző szemelvények vehetők a következő könyvekből is«. Holott a fölemlítette Ticinus és Trebia melletti csaták elenyésző fontosságuak és mérhetetlenül kevésbbé érdekesek, mint Syracusae világhírű ostroma és Archimedes halála, vagy a nevezetes zamai döntő csata; s a XXI. könyvbeli beszédeknél, melyeket szintén kiemel (86. l.), sokkal hitelesebb, szebb, fontosabb Scipio és Hannibal párbeszéde. S ha tekintetbe vesszük, hogy Németországban a XXVI. könyvre, mely Scipio felléptét, Capua ostromát, a »Hannibal ante portas« rémületes napjait tartalmazza, nagyobb ügyet vetnek, és hogy Franciaországban az egész második pún háború van kitűzve szemelvényekül: akkor a Tanítástery eme kifejezésén: »a pún háboruk«, nem az eddigi két könyv fenntartását, hanem azt kell értenünk, hogy figyelmünk a legfontosabb világhírű részletekre terjedjen ki. E részben tehát az Utasítás szerzője épen nem a Tanítástery szellemében jár el, hanem összeütközik vele.

A *görög nyelv* tanítására vonatkozó utasításokban nincs számba vehető eltérés.

Görögpótló irodalom. Az V. és VI. osztályban a Tanítástery csak olvasmányokat tűz ki, elméleti anyagot nem (8. l.). Az Utasítás ellenben a régiségtant is részletezi, még pedig az V-ikben nemcsak a homerosi világot (142. l.), amelynek ismertetése érthetőbb, hanem (143. l.) Herodotos mellett »Athén és Spárta intézményeinek méltatását« is, mi csak nagy kitéréssel, valóságos régiségtani leckék tartásával lehetséges. Ha tekintetbe vesszük, hogy a régi tanítástery kifejezetten fölvette az olvasmányok után az V-ben az állami, a VI-ban a magánrégiségeket, a mostani pedig nem; ha tekintetbe vesszük továbbá, hogy a mostani Tanítástery is fölemlíti a VII. osztályban, hogy a görög irodalmat, a VIII-ban pedig, hogy a görög művészetet tanítani kell, az V. és VI. osztályban pedig minden ilyféle elméleti anyag fölemlítésétől tartózkodik: ezt a hallgatást nem vehetjük mulasztásnak vagy feledésnek, hanem szándékos újításnak és eszerint a 140. lapon hangsúlyozott tervszerű eljárás, mellyel »a közéletnek más-más oldalát tüzetesebb megvilágítás tárgyává« kell tennünk és a 143. lapon levő utasítás, miszerint a tanár »minden kínálkozó alkalmat használjon fel a régiségtani ismeretek bővítésére, különösen Athén és Spárta intézményeinek méltatására«, amennyiben külön régiségtani tárgyalás nélkül meg nem valósíthatók, kevéssé felelnek meg a Tanítástery ama szellemének, mely szerint a régiségtan nem rendszeres tárgya emez osztályoknak. Nem mondja ugyan az Utasítás, hogy külön órákat és hányat kell a régiségek tanítására fordítani, de mégis a régiségek összefoglalásáról beszél (140. l.) s ennélfogva az eltérés az Utasítás és Tanítástery között elég jelentős.

Német nyelv. A III. és IV. osztály tanítástery az olvasandó prózaírókat elsorolja (IX. l.), az Utasítás nem, ami magában nem volna feltünő, de a költőket elsorolja az Utasítás is és megtoldja másokkal is: ez pedig már nagyobb eltérés. (157. l.) Az V. és VI. o. Tanítástery Bürgert egyáltalában nem említi, az Utasítás (159. l.) első sorban ajánlja; a Tanítástery dalokat is kiván, határozottan megnevezve Goethe, Heine és Lenau dalköltőket: az Utasítás szerint »főkép balladák és románcok szolgálnak e két osztályban költői olvasmányul«, a dalokról pedig egy szó sincs az Utasításban. Ez is határozott anyagváltoztatás a Tanítástervvel szemben. A VII. és VIII. osztály olvasmányai a Tanítástery szerint »kisebb prózai és költői darabok« a »nagyobb olvasmányokon kívül«. Mindenki tudja, hogy mit kell kisebb prózai darabokon érteni: elbeszéléseket és irodalmi műveket. Az Utasítás Lessing, Goethe és Schiller értekezésein kívül Schlegel értekezéseit, sőt Hettner, Schmidt Erik, Bielschowsky-féle talán jeles szakemberek, de nem irodalomtörténeti jelentőségű nevek műveiből kiván részleteket! Még pedig nyolcz hónap alatt. Egyáltalában talán az összes elméleti utasítások között a német köve-

tel legtöbbet, ez terjeszkedik legtovább a szabott óraszám és a lehetőség határain túl.

A *történetben* nincsenek ilyen eltérések, mindössze az, hogy a Tanítástery a világtörténet zárókövéül 1871-et, a magyar történet zárókövéül 1867-et teszi, a politikai földrajz pedig mégis foglalkozik a Balkán-félsziget államaival s így 1871 után keletkezett államformákat ismertet. Ezzel azonban majdnem kénytelen, valamint azzal is, hogy ámbár a Tanítástery Európa *nevezetesebb* államainak földrajzát kívánja, kiterjeszkedik a balkáni államokra is, mert ránk nézve bizony nevezetesek ezek is.

Földrajz. A III. osztályban a Tanítástery (11. l.) előbb szól a fizikai, azután a matematikai részről, az Utasítás (202. l.) vitatkozik a Tanítástervvel és inkább ajánlja a matematikai rész előrebocsátását; előbb is tárgyalja ezt, mint a fizikai földrajzot.

A *természetrajz*-ban nem tett senki észrevételt eltérésekre.

A *mathematiká*-ban az I—III. és az V. és VI. osztály anyaga a Tanítástervből az Utasítás nélkül nem érthető meg világosan, itt tehát az Utasítás valódi jó szolgálatot tesz; azonban eltérés, sőt mondhatni összeütközés is van a kettő között abban, hogy míg a Tanítástery (16. l.) »mind a nyolc osztályban havonként legalább egy iskolai dolgozatot« szab elő, az Utasítás (235. l.) az alsóbb osztályokban havonként 2, a felsőbbekben havonként 1 órát kíván az iskolai dolgozatokra fordítani. Az a jellemvonása van az Utasítás eme részének, hogy túltengésben van a Tanítástervhez képest. A VIII. osztályban a Tanítástery algebrai része nem ismeri a permutációt, variációt és valószínűség-számításokat, illetőleg a valószínűség fogalmának bevezetését, az Utasítás pedig mindezeket »tárgyalandóknak« mondja; a geometriai részben is csak a »cosinus«-tételt ismeri a gömb-háromszögtanból a Tanítástery, míg az Utasítás a »sinus«-tételt is követeli. Ezekben tehát az Utasítás a Tanítástervtől megszabott anyag körén túlhág.

A *fizika, rajz* és *filozófia* tárgyalásában nem találtunk felötlőbb eltéréseket, vagy ellenmondásokat a Tanítástery és az Utasítás között.

Testgyakorlás. Annál nagyobb, sőt egyenesen megütközést keltő ellentétek vannak a testgyakorlást illető Tanítástery és Utasítás között.

Az Országos Közoktatási Tanács Nyomtatványainak 1898-iki III. számában »A revideált tantervek megokolása« című fejezetben (49. l.) azt mondja a Tanács a Tanítástervről, hogy »Tantárgyanként a tanítási célok kitűzése, a tanítás anyagának megszabása és elosztása, körének kijelölése, menetének megállapítása, sőt bizonyos fokig módszerének megadása is bőséges tárgyat szolgáltatott a revizió számára« és ezeket érvényesítette a Tanács a tantervekben. A testgyakorlást illető követelések megokolásában pedig (77. k. l.) ezt mondja: »A szertornázás szintén tetemesen redukáltatott s mindama gyakorlatok elha-

gyattak a tantervjavaslatból, amelyek a test épségét veszélyeztetik (a bak a szerek közül töröltetett)«. Ennek megfelelően a Tantervben (19. l.) nem is szerepel a bak.

Ha pedig az Utasítást nézzük meg és összehasonlítjuk a régi Utasítással, meglátjuk, hogy (293. k. l.) a tornaeszközök száma tetemesen fölszaporodott, alig kettő-három maradt ki, ellenben legalább 8—10 féle új eszköz van fölvéve: buzogány, rövid bot, vasrúd, vasgolyó, mérőszalag, mélyugrásra való pálca, rohamdeszka-állvány, hosszú ló, és közöttük ékeskedik a *bak* is, sőt a 304. és 306. lapon számos gyakorlat van elsorolva, melyek a bakon végezhetők az V—VIII. osztályosokkal. A régi Utasítás szergyakorlatait megszámlálva, az V—VIII. osztály számára 72 gyakorlatot találtam fölemlítve (159—162. l.): a »redukált« Tantervhez írt új Utasítás (304—306. l.) csupán az V. és VI. osztály számára 164 gyakorlatot említ föl!

Hát akinek nézetei annyira ellentétesek a Tanításterv szellemével, annak nem lett volna szabad elvállalni a Tanításterv magyarázatát, szellemének kifejtését. Itt már valóban mondhatjuk, hogy a Tanításterv és Utasítás nemcsak összeütközik, hanem tisztára összeférhetetlen egymással. Egyáltalában lehetetlen mindazt a sok anyagot elvégezni, amit a testgyakorlati Utasítás felölel, de a szergyakorlatoknak megszorítása helyett ezek ilyen túltengése furcsa felelet a miniszternek ama szándékára, hogy az Utasítás a tanterv-revizió vezető eszméit mennél hívebben és mennél gyakorlatibb módon juttassa kifejezésre.

De ez még mind semmi, az Utasítás még nagyobb túlkapást is megenged magának. A Tanításterv ugyanis az V. cím: »Játékok« és VI. cím: »Korcsolyázás« után megelégedve egy jegyzettel az úszás- és vívásról, végét veti a testgykorlás tárgyalásának (20. l.); ellenben az Utasítás a játékok és korcsolyázás pontjai után még egyet iktat be a kirándulásokról (313. l.) s nem elégszik meg azzal, hogy ezek alkalmat nyújtanak a kitartó járás, menetelés gyakorlására, játékokra és így egyesítik a természetrajzi, földrajzi és történelmi tanulságokkal a testgyakorlást is, hanem csak úgy átabotában oda csapja, hogy télen-nyáron minden hóban kell egy-egy kirándulást rendezni külön-külön az egyes osztályokkal. Télen félnapra, tavasszal és ősszel fél, vagy egész napra, rendes tanítási napokon; nyáron esetleg több napra is kiterjeszthetők ezek az osztálykirándulások.

Hogy, ha egy nap egy vagy több osztály kirándul, akkor ki és hogyan helyettesíti a kiránduló tanárokat; hogy, ha minden hónapban egy vagy több napra el kell menni, akkor miből fedezi a tanár és a tanuló a költségeit; hogy, ha a tanszerátalányból kell megfizetni a tanár napidíját és útiköltségét, akkor mennyire rug ez egy év alatt és miből veszünk könyveket, fizikai és egyéb szereket; hogy, ha minden hóban újra meg újra ki kell rándulni, akkor hogyan állít össze pl. a karcagi gimnázium 80 külön-külön kirándulótervet, mert ennyire rug

8 év alatt az a mindenhavi kirándulás; hogy, ha a torna heti 2 órája és a játékdélután heti 2 órája mellett még havonként 4—6 elméleti órát áldozunk föl a testgyakorlatnak, akkor miből pótoljuk az elméleti tárgyakban beálló mulasztásokat és mikép egyeztetjük össze ezen immár heti 6 testgyakorlati órát az 1883. évi XXX. t.-c. 16. §-ával, mely az összes rendkívüli tárgyakra 4 órát enged: mindezekkel a kérdésekkel az Utasítás szerzőjének elméje nem törődik. Ő csak megragadja az alkalmat, hogy Magyarország filisztereinek megmutassa, mit kell tenni a testi épség érdekében és észrevéve, vagy észrevétlenül becsúsztat egy rendeletet a havi kirándulásokról, mely a Tanítástervnek és az erre vonatkozó munkálatoknak egyetlen betüjén sem alapszik. Az ő lelkiismeretét nem bántja az a törekvés, hogy a miniszter céljait és a tanterv-változtatás szellemét mennél hívebben ültesse át az életbe, hanem azon igyekszik, hogy amit a Közoktatási Tanács filiszterei változtattak, azt ő visszacsavarja és telivér tornászt gyúrjon vagyoni állapot- és elméleti tanulmányokra való tekintet nélkül minden ifjúból, kit sorsa Magyarország valamely gimnáziumába kergetett. Ily túlzó követeléseket lehet magántársaságban hangoztatni, sőt talán nagy merészséggel emlékiratba is lehet foglalni, de nem lehet, nem szabad a kormány hatalmi rendeletébe meggondolatlanul beleszőni. Mert honnan ad aztán az illető a kormánynak módot és hatalmat arra, hogy ezt a rendeletet végre is hajtassa?

Felmerül most az a kérdés, hogy ahol a Tanítástery és Utasítás egymásnak nem felelnek meg, eltérnek, ellenkeznek, összeütköznek, kizárják egymást, ott melyeket kövessük, hisz mindakettő miniszteri rendelet. Az érvényes-e, amelyik később adatott ki, mint a végrendeletek között, vagy az, amelyik nagyobb nyilvánossággal, szélesebb körben tárgyaltatott és szigorubb rendelkezések hangján adatott ki? A mi testületünk eziránt fölvetett kérdésemre abban állapodott meg, hogy kétség esetén a Tanítástery a döntő. »Hangsúlyozom azt, (mondja maga a miniszter az Utasítást kiadó rendeletében, »Hiv. Közl.« 1903. 335. l.), hogy a gimnázium tantervéhez most kibocsátott Utasításokkal korántsem kívánom útját állani az . . . eltéréseknek . . . bénítani a tanári testületeknek külön egyéni felfogását; pusztán mintát akartam nyujtani«. Ellenben a Tanítástervet kiadó 1899-iki 32818. sz. rendelet azt mondja, hogy a tanárok leheljenek életet e tantervekbe, adjanak erőt és tartalmat rendelkezéseiknek, s valósítsák meg a tantervekben uralkodó elveket az iskola mindennapi munkájában.

Helyesnek tartom tehát és elfogadásra ajánlom, hogy kétség esetén mindig a Tanítástery legyen irányadó, ne az Utasítás. Azonban nem tudom, nem kellene-e azt is javasolnom, hogy kérdezzük meg a miniszteriumot, vajjon az évi 80 kirándulást komolyan kell-e vennünk?

(Lőcse.) *Kalmár Elek.*

SZÜNETI SZEMLE.

Amikor Péter-Pál után a nagy szünet megkezdődik és tanár meg tanuló egyaránt siet a nyári két hónapot valahol gondtalanul eltölteni, akkor csúcsosodik ki legerősebben a tanhatóságok munkássága és a minisztérium ilyenkor a legélénkebb és legzajosabb. A sok kilincselés, a tömeges kinevezések, a jövő tanévre való szorgos előkészülés, az elmult évnek erkölcsi és statisztikai földolgozása, a jelentések és beszámolók mérlegelése vagy méltánylása, mind olyan bokros munka, mely a nagy nyári kohót még jobban fölmelegíti. Emellett még más, a modern szükségleteket kielégítő újító munkásság is foglalkoztatja, hogy az új tanév minden tekintetben készen és megerősödve találja.

Az idei szünetben annál inkább kijutott e munkából a minisztériumoknak, mert a közoktatásügyi tárca költségvetésének tárgyalása is a vakációra esett és egy katonai újításnak is eleget kellett tennie.

A közgyűlés.

Az évzáró konferencia után maga a tanárság még egy hatalmasan föllobbanó jelét adja tanügyi érdeklődésének a Tanáregyesületnek évenkinti közgyűlésén, hova kissé gyéren ugyan, de az együttérzést illetőleg mégis elég tömegesen jelenik meg, mit nemcsak a közérdekű felolvasások tartalma, hanem a látnivalók és kirándulások érdekessége is fokoz. Egyszer Kassa, a Tátra, másszor az Alföld vagy a tenger vonzza, az idén meg épen a szives vendéglátó Székelyföld, melyet mi magyarországiak oly kevéssé ismerünk és napnyugatot járó kedvünkben kiválóan el is hanyagolunk, pedig éleselmű népénél és természetének hatalmas voltánál fogva az élvezetnek és a tanulságnak sok táplálékot nyujthat.

A székelyudvarhelyi gyűlés ujdonságai közé tartozott a magyar tanárság turista kedvének feltüzelése és ennek a kedvnek beoltása az ifjúságba, továbbá a tanulók részére szervezendő fürdőkonviktusok alapítása. Az első a régebb idő óta hangsúlyozott és miniszterileg is sürgetett tanulmányi kirándulások újabbszerű formulázása és bár nem hangosan, mégis szerényen folyik szerte az országban, a másik a tanulók higieniájának erős támogatója és megszívelendő kivánság. A többi tárgy folytatása oly egyetemes mozgalmaknak, melyeket a közoktatásügyi tanács és vele a vallás- és közoktatásügyi minisztérium már hosszabb idő óta tárgyal s amelyre a tanári közvéleménynek megszólalása igen sokszor megtermékenyítőleg hat. Ilyen a magyar irodalmi tanítás, az érettségi és más nemzeti föladatok, melyek tárgyalásának egy tanári közgyűlésen sem szabad hiányoznia. Ilyen a fizikai gyakorlatok ügye, melyeknek szervezése a megvalósulás felé egy jó lépést tett ama határozattal, mellyel a közgyűlés felkérte e tárgy jeles előadóját egy vezérkönyv kidolgozására.

Az élénk eszmecserében azonban, mely a fölolvasásokat követte, sajnos, kevés új ember szólalt meg és csak a már-már régieknek

nevezhető tanárok vettek benne részt. Mintha az ifjabb nemzedék eléggé el nem itélhető nembánomsággal kisérné ezeket a fontos mozgalmakat. Még egy tünet érdemel fölemlítést és ez az, hogy a nemzetiségi iskolák tanárai a gyűlésről ezuttal is távol tartották magukat, mintha nem is országos érdek, vagy nekik is szóló ügy forogna szóban. A szászok és oláhok hallgatag elmaradása és közönye mindenesetre arra figyelmeztet, hogy a közeledést, sőt a nemzeti egyesülésnek bizonyos módozatait kellene megtalálni. Nagy tömegben jelentek meg a különböző felekezeti tanárok, akiknek érdeklődése mindenkor rendkívül élénk és részvételük hasznos és megtermékenyítő a tárgyalás tartalmára nézve.

Kissé lanyha volt a sajtó érdeklődése is. Az egy Budapesti Hirlapot kivéve, mely rendesen kimerítő figyelemmel kiséri a tanárság nemzeti munkásságát, a többi csak rövid hirrovatban foglalkozott vele, míg a tanítók orsovai és budapesti mozgalmának egész lapokat szánt. Pedig a dolog érdeme: a tanárság csendes, de kitartó, teljesen hazafias és sokszor győztes munkássága jobban méltánylandó, más az országos hangulatot elmérgesítő, sőt a tanítás iránti lelkesedést megmételyező garasos harcnál.

Annál megnyugtatóbb a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr állandó érdeklődése és adománya, melyet *Boncz* Ödön ügyosztályfőnök juttatott az egyesületnek, akinek szakavatott munkássága és elismerő szavai nem maradtak hatás nélkül. Úgyszintén meleg rajongás és igazi szeretet hálálta meg *Beöthy* Zsoltnak fáradhatatlan és soha el nem ernyedő lelkesítését, akinek szavai nemzeti érzésünknek és oktatásunknak igazi alapkövei és kulturánknak szélesebb terjedelmű hullámvetése.

A tanulmányozók.

Az idén is számos tanár nyert bizonyos jutalékot a vallás- és közoktatásügyi minisztérium rendelkezésére álló tanulmányúti ösztöndíjakból, hogy azt szellemileg és erkölcsileg kamatoztassa. Mindenesetre nem oly nagy az összeg és még nem vagyunk abban a fényes helyzetben, hogy külföldi tudományos kutatásokra oly bőkezüen adakozhassunk, mint azt Németország, Franciaország vagy Anglia teszi, és a kapott összeg tulajdonképen csak néminemű segély, ámde ez is örvendetes és egy jobb jövő reménye. Az utazások periferiája nem megy túl a Földközi tengeren s nem északabbra a mérsékelt zónánál, de amit a modern tudományosság és az antik világ tanulsága nyujthat és ami az egyesek tudományos munkásságát ösztönözheti, arra nézve végtelen szemhatár nyilik a szomjas kutatónak. Káraljuk azonban, hogy ez utazások és tanulmányok eredménye: a róluk szóló jelentések oly ritkán kerülnek nyilvánosságra és belőlük sem egyéni, sem gyakorlati, sem tudományos hasznot nem meríthetünk.

A 9600 koronát, melyet ez alkalommal az V. ügyosztály erre a célra áldozott, összesen 24-en kérték és 19-en kapták meg. Még pedig tankerületenkint: a budapest-fővárositól 8-an, a budapest-vidékitől 2-en, a besztercebányaitól 1, debrecenitől 2-en, a kassai-

tól 3-man, a kolozsváritól 1, a szegeditől 1 és egy báró Eötvös-kollégista. Nagyobb összeget (1000 kor.) kapott *Szabó* Károly dr. (Kolozsvár), *Greszler* Gyula Eötvös-kollégista (1200 kor.) és *Ritóok* Emma egy-egy évre. Két középiskolai rajztanár a berni nemzetközi kongresszusra utazott és ezeken kívül kiküldtek még 1 fővárosi főreáliskolai, 1 vidéki főreáliskolai és 1 rajztanár-képző tanárt művészeti és műtörténeti tanulmányokra. Összeg szerint kaptak 17-en 400, egy 600, egy 1200 és egy 1000 koronát. A tanulmányozók között Budapestnek majdnem minden gimnáziuma képviselve volt; a tanárképző gyakorló főgimnázium azonban nem.

A tárgy, mely az egyes tanárokat külföldre vezette, különféle. Van, ki földrajzot, ki ethnografiát, pedagógiát, műtörténetet, növényélettant, biologiát és fejlődéstant, ki francia nyelvet, római és görög régiségtant, germanisztikát vagy egészségügyet tanulmányozott. Jártak Finnországban (1), Németországban (7, különösen Nürnberg, Berlin és Frankfurt érintése), Franciaországban (8, Grénoble és Páris), Olaszországban (6, Venezia, Róma, Firenze, Szicilia 2), Görögországban (1, Athén), Angliában (1), Svájcban (1) és Keleten (1, Szerbia, Románia, Bulgária, Törökország, Kisázsia).

Ezek az adatok is bizonyítják, hogy különösen filológusok, művészek és műtörténettel foglalkozók utaztak. Az utóbbiak Németországot és Olaszországot, a művészek pedig főképen Párist keresték föl.

Ideiktatjuk, hogy a st.-louisi nemzetközi kiállítás tanügyi részének tanulmányozására *Erődi* Béla dr. kir. főigazgató utazott, a sportügyek tanulmányozására *Kemény* Ferenc dr. igazgató volt kiküldve. Társaságukban utazik *Krécsy* Béla dr. tanár, aki az amerikai közoktatás ügyeit többszörös tapasztalatból alaposan ismeri.

Rajztanfolyam.

Július 5-dikén záródott be a szüneti rajztanfolyam, melyet a május 11-iki 40894. számú rendelet kivánt. Amint halljuk, nemcsak nagyobb számmal látogatták, hanem fényes erkölcsi sikerrel is végződött. Ujsága volt, hogy a múzeumok mellett a szépművészetet és az elemi iskolák rajztanítását gyakorlatilag és elméletileg is tanulmányozták.

Az ország különböző részéből és minden rangú középiskolából 27-en vettek részt, habár az 50242. számú rendelet 32-nek engedte meg. Jelentkezett 5 állami, 10 kath., 1 közs. kath., 1 alapítványi, 10 felekezeti középiskola. Tankerületenkint budapesti 1, budapest-vidéki 4, pozsonyi 2, besztercei 3, kassai 1, debreceni 1, kolozsvári 2, nagyszebeni 2, nagyváradi 2, szegedi 5, székesfehérvári 3, győri 1. Továbbá az erdélyi kath. status 1, az erdélyrészi ev. ref. egyházi kerület 4, a bányai ág. h. ev. egyházi 1, a tiszamelléki ág. h. 1, a dunáninneni ág. h. egyházi 2, a magyarországi unitárius középiskola 1 taggal vett részt. Ez a szám városok szerint a következőképen oszlott meg: Budapest, Szegzárd, Nagyszeben, Szentgothárd,

Cegléd, Érsekújvár, Rózsahegy, Baja, Pozsony, Makó, Kolozsvár, Ujvidék, Nagykanizsa, Fehértemplom, Zombor, Nagykálló, Szolnok, Kaposvár, Lőcse, Székesfehérvár, Szatmárnémeti, Gyöngyös, Eger, Fogaras, Rimaszombat, Naszód, Szászváros, Sepsiszentgyörgy és Arad.

Ennek a rajztanfolyamnak tárgya tudvalevőleg a rajztanítás új módszereinek bemutatása és a modern rajztanítás lényege, hogy a szabadkézi rajz szinvonala emelkedjék. A tanfolyam meglátogatta a fővárosi középiskolák rajzkiállításait, a szertárakat, a múzeumokat, megismerkedett mindenféle szaklapokkal és tanulmányozta az elemi iskolai rajzoktatás módszerét.

Vezetője *Nádler* Róbert festőművész volt. *Dörre* Tivadar a rajzolási és vízfestési gyakorlatokat vezette. *Éber* László a Nemzeti Múzeum magyar régiségeit, az ötvösség emlékeit, a szobrászatot, az építést és a hazai ízlést magyarázta. *Györgyi* Kálmán fővárosi iparrajziskolai tanár osztálytanítás alapján az elemi rajztanítást gyakorlatilag is bemutatta. *Kriesch* Aladár a művészi érzék fejlődéséről tartott előadást. Bemutatta a magyar nép művészetét, az ácsok, fazekasok és takácsok munkáit, hímzéseket és varrottast. *Lyka* Károly az Iparművészeti Múzeum és az Országos Képtár remekeiről értekezett. Oktatása kiterjedt a stílus, az elemzés, a nézés és látás, az önálló megfigyelés eszközeire, a szobrászat és festészet, a freskók és rézkarcok lényegére.

A közoktatásügyi költségvetés.

A politika a vakációban sem pihent. A kétévi, majdnem meddő obstrukció, amely haladásunkat egyidőre ostromállapotba juttatta, augusztus hónap közepén ért végett. Július 31.—augusztus 3-ig majdnem négy napig a közoktatásügyi költségvetést tárgyalták, ami, tekintetbe véve, hogy egyes tárcákat szó nélkül egy nap alatt elfogadtak, szinte örvendetesnek mondható.

Berzeviczy Albert dr. miniszter expozéja, mely kulturális érdekeinket a velejénél ragadja meg, hogy azokat átreformálja, nem a formát kívánja megadni vagy megmenteni, hanem annak benső lényegét akarja nemes tartalommal állandóvá és erőssé tenni. A siettetett tárgyalás ennek minden irányú megvilágítását korlátozta ugyan, de megnyugtató betekintést engedett abba az új és igaz gondolkodás- és érzésvilágba, amely minden ízében magyar és amelyből jövő kulturális fejlődésünk fölvirágozhatik.

A programmnak a középiskolákat is érdeklő részleteiből főleg a következőket emelem ki:

a) az állam céljaival megegyező hazafias törekvés;

b) a nyilvános iskolákban működő felekezeti tanerők javadalmazása az állami tanerőkével egyenlő legyen;

c) az országos múzeumok és könyvtárak kulturális működése;

d) az egységes középiskola kidolgozott (1894. Csáky Albin) tervezetének elfogadása, bár nem azonosítja magát a munkálat minden részletével, de rokonszenvez vele és mielőtti megvalósítására törekszik;

e) a középiskolákba csakis az önkéntességi képesítés végett törekvő ifjaknak elvezetése a polgári iskolákba, ezeknek 7 osztályuvá bővítése által;

mind oly szempontok, melyek a középiskolát is érintik, emelik, megvédik és purifikálják. A felekezeti tanerők javadalmazása emelni fogja az erők buzgóságát, őket állandóan iskolájukhoz köti. A *c)* pont támogatása ezuttal oly eszközt jutatt egyes vidéki központoknak, amely hivatva van a tudományszomjas és kutató tanárt oda lekötni és módot nyujtani, hogy ott megszerezhesse kutatásának eszközeit és érvényesíthesse tudását, sőt ily múzeumok és könyvtárak szervezeti és fejlesztési munkálataiban tevékenyen közreműködjék. Bifurkált egységes középiskola, amely felé a viszonyok máris erősen tolják a középiskolát, ismét oly terv, mely évtizedek nyomoruságán véglegesen segíteni fog.

A vita, melyet az expozé fölidézett, nem volt termékeny. A kiszenvedő és vergődő obstrukciónak ez a végső föllobogása nem világított sem messzire, sem mélyre és korántsem rontotta meg a programm határát.

Csernoch a polgáriskolák reformját tárgyalta. Ellenzi a középiskolák szaporítását és kivánja a szigorúbb vizsgáló-rendszert.

Bedőházy János a tanárképzés reformját sürgette és kivánta a tanár hivatottságát és tehetségét. Nem látja a magyar tudomány nemzeti jellegének megőrzését és kerülendőnek tartja az idegen befolyást.

Gaal Sándor a nemzetiségi tankönyvek szigorubb megrostálását óhajtja.

Lendl Adolf a tankönyvek és tanszerek körül fölmerülő üzleti visszaéléseket tette szóvá.

Ezek a részint alapvető, részint vitális nemzeti érdekeinket a részletekben illető kérdések amúgy is bennfoglaltattak a miniszter általános céljában és így csakis a vitát hosszabbították. A miniszter válasza megnyugtató és megfelelő is volt. A nagy nemzeti, az állami célt szeme előtt tartván, egységes magyar kultúra megteremtésére törekszik, mely előtt minden kicsinyes forma és scholasztikus szőrszálhasogatás megszünik, hogy magyar mivoltunk évről-évre nagyobbodó területét igaz és érzésünket megszilárditó eszmékkel bővítse.

A katonai magyar oktatás.

A cs. és kir. hadügyminiszter még június 3-án 1466. szám alatt kelt leiratában kérdi a vallás- és közoktatásügyi m. kir. minisztert, hogy, miután a katonai reál- és kadét-iskoláknál tantervváltozás állott be, amely a magyar nyelv és irodalom, a fizika-kémia, a matematika és a geometria magyar nyelvű tanítására vonatkozik, kéri, hogy engedje meg a katonai iskolák nevezett szaktanárainak magyar főreáliskolák látogatását. Szükségesnek tartja ugyanis, hogy a katonai tanárok, mint hospesek, egy évig látogassák a magyar iskolát, itt a tanárok előadásait hallgassák és a szak-

tárgyak módszeres kezelésével a tanári gyakorlatot is elsajátítsák. Ezzel el akarja érni, hogy a katonai ifjúság egyöntetüen és egyforma szellemben neveltessék a magyarral. Erre a célra tehát kirendelt:

A II. kerületi állami főreáliskolához *egy* történet-természettudományi tanárt (bogyai Bogyai Lajos főhadnagy); az V. kerületi állami főreáliskolához *egy* fizika és természettudományi tanárt (Dévai Rezső főhadnagy); a VI. kerületi állami főreáliskolához *két* matematika- és fizika-tanárt (Mikos Alfréd főhadnagy és Lenkei Géza hadnagy.)

A miniszteri referens előterjesztésére a miniszter a kérést több tankerületi főigazgatónak kiadta vélemény és jelentéstétel végett. Ennek eredménye volt, hogy azok az egyes vezető tanárokat ki is jelölték. Mivel azonban a hadügyminiszter egyelőre csakis Budapesten kívánta a tanítást, a végleges megállapodás szerint a nevezett tisztek Reichenhaller Kálmán dr., Szeketes Kálmán dr., Brózik Károly dr., Rados Ignác, Balog Mór és Oberle Károly főreáliskolai tanárok vezetése alá kerültek, akiknél október 1-én hivatalosan jelentkeztek is.

Az általános pedagógiai és didaktikai irányítást a nevezett intézetek igazgatóitól nyerik és fegyelmi tekintetben ezeknek vannak alárendelve.

Az ügy iránt igen erősen érdeklődött a honvédelmi miniszter úr, akinek úgy látszik tervét alkotja, hogy ily oktatásban részesüljenek a honvéd tanárok is. Mindenesetre kellemesen hat ez a dolog a magyar kultúra egysége szempontjából és a rég óhajtott közeledésnek ezt az első lépését örömmel üdvözöljük. Azonban az ügy érdekében nem hallgathatjuk el néhány észrevételünket.

Azt hisszük, hogy a beosztott tisztek *egy év* alatt nem fogják alaposan elsajátítani szaktudományukat, midőn más tanár négy évig, sőt tovább is tanul, míg szaktárgyát tudományosan elsajátítja. Ez az egy év valójában komolyabb felelősséget nem róhat a vezető tanárokra, mivel az elsajátítandó anyag óriás nagy, a tisztek magyarul nem tanítottak még és előképzettségüket más irányban szerezték meg. Vagy a csapatnál szolgáltak vagy magánúton tanulgattak, sem egyetemet nem láttak, sem szakszerű oktatásban nem részesültek. Az ő kiképzésükre csakis az egyetem való és a hadügyminisztériumnak főiskolát végzett tanárokat (rezervistákat) kellene erre a pályára édesgetnie, még pedig mindenesetre olyanokat, akik a magyar nyelvben tökéletesen jártasak. Ekkor fogjuk elérni azt a célt is, hogy oktatásukba a magyar szellem java tartalmát öntsék belé.

Ebből a szempontból kívánatosnak látszanék, hogyha a magyar történelem tanításának hallgatását is elrendelték volna.

Egyebek.

Ezekkel még nem merítettük ki a szüneti teljes munkásságot és hogyha fölemlítjük a leánygimnáziumi kezdeményt, mely szeptember elején a tanférfiakat és a sajtót egyaránt foglalkoz-

tatta, csakis rámutatunk arra az égető kérdésre, amely ez ügynek megoldását hangoztatja. Ugyancsak most foglalkoztatta a minisztériumi számvevőséget a tandíjmentesség reformjának kérdése, amely a napokban nyert gyors megoldást és amely hivatva van a középiskolákba való túlságos csődülést valami módon korlátozni. Egyéb változások mindenfelé történtek. Az új középiskolák közül említjük a budapesti III. kerületi állami főgimnáziumot, a VI. kerületi főgimnázium fiókosztályait a X. kerületben, mely hivatva van önálló X. kerületi főgimnáziummá fejlődni. Számos parallel osztály nyilt meg mind a fővárosban, mind vidéken. Fölemlítjük, hogy a vallás- és közoktatásügyi minisztérium V. ügyosztályában nagy személyváltozás történt.

Mindezekkel, hogyha ki nem merítettük is, mégis röviden jeleztük azt a bokros szüneti munkásságot, mely a következő iskolaévre előkészített.

Morvay Győző.

KÖNYVISMERTETÉSEK.

Mathematikai Gyakorlókönyv. Szerkesztette: *Rátz László.* I. kötet: *Algebra* (1904); II. kötet: *Geometria* (1905.) A két kötet ára 7 kor. 80 fillér.

A címben jelzett kétkötetes példatár a »*Középiskolai Mathematikai Lapok*« első tíz évfolyamának eredményes munkásságáról tesz tanúságot. Nem tekintve a néhány előkelő külföldi, leginkább francia középiskolai forrásból vett példát, a bő és rendszeres gyűjtemény legnagyobb részt *magyar* tanárok és tanulók eredeti adalékaiból alakult. Tanulságos bizonyítékát nyujtja ez a folyton fejlődő tevékenységnek, mely a K. M. Lapok útján a hazai középiskolai ifjúság figyelmét a mathematikával való önálló és mélyebb foglalkozásra az utolsó tíz évben a szokottnál nagyobb mértékben irányította. Mig a K. M. Lapok első sorban az ifjúsághoz szólnak, a belőlük összeállított *Gyakorlókönyv* különösen a tanároknak fog hasznos szolgálatot tenni. A példatár minden fokú készültséget kielégít; az elemi feladatok előrebocsátása után középnehézségű és azután az előírt anyagot meghaladó példákat közöl. Véleményünk szerint ezen utóbbiak fogják helyes irányítás mellett a Gyakorlókönyv igazi jelentőségét biztosítani. A K. M. Lapokban is az ily feladatok tüzetes megoldása keltette fel leginkább az érdeklődést és ezek ébresztették legjobban a megfejtők mathematikai érzékét. Bizonyos invencióra van szükség, midőn olyan feladatokkal állunk szemben, melyek tartalmilag túlhaladják a formailag megismert iskolai anyag körét. Ezen invenció felkeltését legnagyobb mértékben a mathematikai oktatás érheti el, ha a tanulók önálló dolgoztatásáról kellőképen gondoskodunk. Érthető tehát, hogy legkomolyabbnak ismert középiskolai folyóiratunk a mathematikai oktatás szolgálatába áll, a K.

M. Lapok tényleg teljesítik is az efféle folyóiratok igazi feladatát, hogy az ifjúság komoly érdeklődését önálló foglalkoztatással táplálják.

Az első (algebrai) kötet tartalmát e Közlöny 1903. évfolyamának 3. száma ismertette. E helyen csak vázoljuk a kötet külső beosztását. Az egyes fejezetek:

1. alapműveletekre és algebrai átalakításokra vonatkozó,
2. számelméleti,
3. egyenletek megoldására vonatkozó,
4. függvények menetének számításbeli és grafikai vizsgálatára vonatkozó,
5. haladványokat és fontos alkalmazásokat (kamatos-kamat, valószínüségszámítás) tárgyaló feladatokat állítanak egybe.

A második *(geometriai)* kötet gazdag tartalmát a következő csoportokra oszthatjuk:

1. *Planimetriai* feladatok a következő, módszertanilag igen jól választott rendben: *a)* számítások; *b)* bizonyítások; *c)* szerkesztések; *d)* mértani helyek; *e)* a hatvány és a hatványvonal (magyarázattal). Legtöbb feladatot a *b)* és *c)* alcsoport tartalmaz: e csoportok nyújtják a geometriai gondolatmenet fejlesztését szolgáló legfontosabb anyagot.

2. *Trigonometriai* (goniometriai, háromszögre, sokszögre és körre vonatkozó) számító feladatok.

3. III—VIII. fejezetek a *háromszöggeometria* legszebb problémáit mutatják be, részben kiváló magyarázataikkal, részben értékes példáikkal. E feladatok a középiskolai tanításban mellőzött szintétikus geometria legegyszerűbb meggondolásait és a trigonometriával foglalkozó tanuló számára legérdekesebb anyagot dolgozzák fel. A háromszöggeometria ilyen részletei (a háromszög oldalait érintő körök, a talpponti háromszög és a *Feuerbach*-féle kör, a *Simson*-féle egyenes, az *Euler*-féle egyenes, *Ceva* és *Mendeos* tételei) a haladottabb tanuló rendesen sablonossá váló trigonometriai ismereteit felette tartalmasan kiegészítik és élénkítik.

4. *Elemező mértani feladatok.*

5. *Stereometriai feladatok:* kizárólagosan számítók. Szerkesztő és térbeli mértani helyekre vonatkozó példák hiányzanak. Reméljük, hogy az utóbbiak hasonló feldolgozásban fognak részesülni azon esetben, mikor a szerkesztő a K. M. Lapok legujabb vállalkozásának: az ábrázoló geometria felvételének eredményeit egybe fogja gyűjteni.

6. *Alkalmazásokra* vonatkozó példák (geometriai maximum- és minimum-feladatok, különfélék).

A kötetek legnagyobb részét a fontosabb példák megoldásainak közlése foglalja el. Kiemeljük a megoldások elegáns és rövid fogalmazását, ami — mint ez már a K. M. Lapoknál oly szépen sikerült — a mathematikai problémáknak szóban és írásban való kifejtésére tanárnak és tanulónak elsőrangú tájékoztatót nyujthat.

A bemutatott gyakorlókönyvnek módszeres feldolgoztatása a növendékek körében, tanáraink vezetése mellett, okvetlen szolgálna annak a célnak, hogy a középiskolának mathematikai anyagát ne

sablonos példatárakkal kisérjük, hanem tartalmilag is értékes új feladatokkal elevenítsük. Leginkább a haladottabb diákok használhatják majd önállóan tanuló könyvnek és e mellett ez lesz a K. M. Lapok számára való dolgozásuknak is legfontosabb irodalmi forrása.

(Budapest.) *Goldziher Károly dr.*

Ujabb ifjúsági iratok.

Gaal Mózes: A három kenyeres pajtás. *Ifjúsági regény. Athenaeum, 1904.* Egy kis faluból felvetődik a városba három szegény kosztos diák: Menyus, Bódi, Gazsi, »a három kenyeres-pajtás«. Gazsinak rövid időn meghal az édes anyja, Bódiból lakatosinas lesz; idővel azonban mind a hárman felkerülnek Budapestre és sok-sok szenvedés, nyomoruság után — amit azonban a jövőbe vetett bizodalommal és vidám kedvvel tűr el fiatal lelkük — Menyusból gazdag vendéglős, Bódiból jómódú lakatos, Gazsiból meg híres festő lesz, s mindvégig hűséges barátok maradnak.

Ez a meséje e tipikus Gaal-regénynek. Részleteit: a kosztos-életet, a pesti nyomorgást, a baka-sort, a vándorszinészkedést, a kezdő művész szárnypróbálgatásait minek említsem; aki ösmeri Gaal néhány kötetét, könnyen elképzeli ezeket is. S ez épen az egész elbeszélés és általán Gaal írói munkásságának főhibája: alakjai már csaknem sablonok, igazi egyénítés, igazi jellemző erő nélkül; meséi közül igen sok egy kaptafára megy; aki ösmer belőlük tizet: a tizenegyediket félig már könyv nélkül tudja.

Mindez nem akarja kétségbe vonni azt a közismert tényt, hogy Gaal még így is egyik leghivatottabb ifjúsági írónk; csak arra utal, hogy úgy látszik, példátlan munkaképessége, mely megszégyeníti a legtermékenyebb regényíróét is, leleményben, jellemző erőben immár megfogyatkozott, s ezt a nagy gyakorlatban megerősödött formakészség, mely különösen dialógusait jellemzi, épen nem pótolja. Mert igen megható a »*szegény ifjú történetét*« az első tíz változatban olvasni, de a harmincadik variáció — folyton hasonló mesével s egyazon tipusokkal — valljuk be, már kissé unalmas.

Ez azonban Gaal egész munkásságára vonatkozik, nemcsak speciálisan erre az egy könyvre, mit még ennek dacára is jó lélekkel lehet ajánlani kis gimnázisták (második, harmadik osztályosok) olvasmányául. Nem nagy értékű ugyan, de a többi Gaal-kötetek mellett ez is elkél.

A könyv illusztrátora Mühlbeck; rajzai igen szépek.

Szivos Béla: Az állatvilág csodái I. A majmok. *Franklin. 1904. 40 fillér.* Tizenkilencféle majomfajtát ösmertet röviden, a Brehm modorában e száznyolc oldalas kis füzet. Csaknem fele természetesen az »emberszabásu« majmokról szól: a gorilláról, csimpánzról, orángutángról, a gibbonról. A többi majomfaj ezután beéri három-három vagy négy-négy oldallal is.

A könyv stílusát eleve meghatározza az a vállalat, amelyben megjelent; ez a *Vasárnapi könyvtár*. Egyszerű, világos, népies stílus az, emellett elég vonzó s eleven. Népszerű modorban, nem rendszertanilag írja le a majmokat, inkább élőtmódjukat meséli el, olykor szinte adomázva; mintája — gyakran forrása is — Brehm. Van huszonnégy illusztrációja; ezek is jók.

Az alsóbb osztályokban a földrajz mellett hasznos ifjúsági olvasmány lehet; hasznát vehetik azonban az állattant tanuló ötödik osztályosok is.

Japáni mesék az ifjúság számára. Átirta és illusztrálta Akantisz Viktor. *Budapest. Szent-István-Társulat. Kötve 2 K 40 f.* Hogy a most folyó élet-halálharc újból Japán felé irányította a világ figyelmét, épen aktuális e harmincegy kis meséből álló, szépen illusztrált kis gyűjtemény. Átdolgozójuk, Akantisz Viktor nem nevezi meg ugyan a forrást, a honnan átvette őket, — mert nem valószínű, hogy egyenesen japánból fordította volna, — azonban az átdolgozás módján, stílusán meglátszik, hogy eleven tollú, feladatát jól értő ifjúsági író.

A mesék közt néhány japán ősmonda is akad: letelepedésükről, hires hegyükről, a *Fuzsijámá*ról; vannak olyanok, amelyek a mi nyugoti meséink közt is előfordulnak, például a kőfejtőről szóló, aki mindég hatalmasabb szeretne lenni, s miután már gazdag ember, herceg, nap, felhő, sőt szikla is volt, ismét csak szegény kőfejtő lesz, mert az hatalmasabb még a legerősebbnél, a kősziklánál is; vagy a *Luven*ről meg *Urasimatá*ról, akik tündéri bűvöletben hét emberöltőt úgy töltenek, hogy nekik hét órának tetszik; stb. Legnagyobb részük azonban hangra, színre teljesen eredeti s elüt a mieinktől. Bőven van bennük szó varázslásról, varázsláshoz értő bölcs állatokról, jó szellemekről, meg manókról (az *oni*-k), kalandos ifjú hősökről; szóval az egész kis mesegyűjtemény érdekes fényt vet Japán képzeletvilágára.

A könyvet sok szép japán stílű rajz (s nehány szines melléklet) díszíti, miket ugyancsak a fordító másolt, úgylátszik, nagyobbrészt Hokusai és Hiroshige után ügyesen és stílszerűen.

A könyv főkép az alsóbb osztályosokat érdekelheti.

Grimm testvérek összegyüjtött meséi. Magyarba átültette Benedek Elek. *Budapest, Lampel R. 1904. Ára kötve 4 K. 80 fill.* Benedek e vaskos (negyedfélszáz oldalas) kötetben nem fordítja a Grimm-meséket, hanem teljesen szabadon formában, csak épen meséjük menetét tartva meg, szinte eredeti magyar mesékké dolgozza át őket. Ha talán a filológusnak kifogása lehetne is ez ellen, e mesék gyermekpublikuma — melynek elsősorban szánta — annál hálásabb érette: mert *így* közvetlen, friss és zamatos. Illusztrációi is elég jók. Kétségtelen, hogy tíz-tizenkét esztendős kis gyermek számára most ez a legjobban ajánlható Grimm-átdolgozásunk.

Rudyard Kipling. Gyermekmesék. Fordította Mikes Lajos. *Budapest, Lampel. 1904. Ára 2 K 50 f.* A *Just so stories* kilenc meséjét (három híján a teljes gyűjteményt) fordította le e kis könyvben Mikes Lajos. Kipling nemcsak a legelső élő angol írók egyike, de a legkülömb gyermekmese-író is. Azok közé tartozik, akiknek a gyermekek számára irt műveit a felnőttek még nagyobb gyönyörüséggel olvassák, mint maguk a gyermekek. A kis Mowgli története (a *Jungle Book*-ban, mit Békési Gyula szép fordításában olvashat már a mi ifjúságunk is), nemcsak a legérdekesebb gyermektörténet, hanem a rengeteg életének s az ős-gyermek — az ősember! — lelki-világának finom rajza s a mögéjük rejtett filozófiai gondolatok mélysége miatt nagyon érdekes, nagyon értékes a nagyközönség szemében is.

E mesegyűjtemény is ilyenféle. Egészen a kis gyermekek egyszerű nyelvén, olykor szinte versszerű ritmikus mondatokban, tréfás kifejezésekkel, groteszk fordulatokkal tarkítva mesél el jobbára olyan állathistóriákat, a miknek a révén egész sereg természetrajzi ismeret — néha több is: természettudományi principium, vagy egy-egy fejezetnyi kulturtörténet — férkőzik be s ver gyökeret a gyermek-lélekbe. Egyik meséjében elmondja pl., hogy hogy lett foltos a leopárd, s észrevétlen belécsempészi e mesébe a helyhez való alkalmazkodásnak, a *mimikri*-nek az elvét is; a másikban — ezt Mikes nem fordította le — a betük feltalálásáról szól, a harmadikban az állatok megszelidítésének történetét mondja el, stb., szóval minden meséjének van — hogy úgy mondjam — valami *kulturtörténeti morálja*. S mindez, ismétlem, a gyermeknyelv közvetlenségével, a plasztikus, eleven előadás művészetével. Fel kell még említenünk, hogy a meséket maga Kipling illusztrálta, a maga bizarr, de ügyes modorában.

E könyv értéke a mi szempontunkból a fordítás ügyességén múlik. *Mikes* fordítása általában elég jó, noha nem egy helyt szinte lefordíthatlan fordulatokkal kellett megküzdenie. Ez meg is látszik stílusán: olykor nehézkes, mesterkélt az, s néha nem is hű. Ezen majd egy újabb kiadás feltétlenül kell, hogy segítsen. Természetes az is, hogy a tegtöbb mesét tárgyánál s vonatkozásainál fogva a tengert látott angol gyermek jobban megérti s élvezi, mint a magyar; azonban így is, amint van, kedves olvasmány lesz a tíz-tizenkét esztendős kis fiúk kezében.

Dr. Tedeschi Borbála: Az Északi fok és a Spitzbergák felé. *Utirajzok és tanulmányok. Budapest, Singer és Wolfner bizománya. 1904. Ára 2 K 40 fill.* E könyv szerzője 1903. nyarán résztvett egy nagyobb norvégiai hajóútban; ennek a leírását adja e százhetvennégy oldalos könyv. Sok jóindulattal van megírva; az érdekes anyagot azonban felhasználni s érdekessé tenni alig képes, s noha igen sok adatot közöl, gyakran még tabelláris formában is (pl. a téli és nyári középhőmérsékletét Észak-Norvégiában vagy a leghosszabb napok tartamát a különböző földrajzi szélességű városokban stb.), noha az oktatás érdekében akárhányszor sok hosszas fizikai és

csillagászati magyarázatot is sző be útleírásába, ami népszerű magyarázat alakjában bizonyos, hogy hasznos volna a középiskolai tanulóra: vonzóvá, érdekessé egyáltalán soha nem válik. Stílusa is kezdőíróra vall: nagyon száraz, szakszerű, olykor magyartalan.

Tóth Rezső.

Goethe, sein Leben und seine Werke von *Dr. Albert Bielschowsky.* Két kötet 1—1 fotogravür képpel, 522. és 737. l. München, 1904. C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung. Ára mind a két kötetnek 14 márka.

Nem egyszer láttuk, hogy egy kiváló írónak jellemzését és műveinek behatóbb ismertetését más nemzetbeli író végzi. A német Goethe műveit legelőször és legalaposabban az angol Lewes tárgyalta, míg viszont Molière és Shakspeare életével és műveivel legbehatóbban a németek foglalkoztak; Hettner a XVIII. századbeli francia irodalmat és a versaillesi udvart oly szépen írta le, hogy művének a francia irodalomban méltó párját alig találhatjuk. A németek különösen sokáig restelték, hogy halhatatlan nagy Goethejöknek nem akadt Lewesszel versenyző német biografusa.

E hiányt most Dr. Bielschowsky pótolta, kinek most megjelent két kötetnyi »Goethe« című munkája teljesen háttérbe szorítja Lewes munkáját és méltó pendantja Minor »Schiller« című művének. Sajnos, hogy Bielschowsky ifjan, még 1902-ben meghalt és monografiáját nem fejezhette be teljesen. De két kiváló tudós, *Kalischer* S. és *Ziegler* Theobald vállalkoztak a csonkán maradt mű befejezésére. Az első a »Goethe als Naturforscher« című XV. fejezetet (412—461. l.-ig), az utóbbi pedig a Bielschowszkytól félbehagyott »Faust« című fejezetet dolgozta ki. Mindakettő a rájok eső nehéz feladatot fényesen oldotta meg, különösen Kalischer, ki Goethe természettudományi műveinek legalaposabb ismerője és e téren első szaktekintély.

Bielschowsky a mű 12 első fejezetét Goethe gyermekkorának és a költő első költői szárnypróbálgatásainak szenteli, kimutatva ezekben a költő fejlődését és sokoldalú műveltségét; különösen helyesen ecseteli ama személyeket, kik a költő életében többé-kevésbbé határozott nyomokat hagytak hátra, minők Schönkopf Katharina, Oeser, a Brion család tagjai, Lenz, Schönemann Lili stb. voltak.

Egy-egy külön nagyobb fejezetben tárgyalja írónk Goethe »Goetz von Berlichingen«-jét és »Werther«-jét. Bájos és sikerült képet mutat be a »Der Weimarer Musenhof« című fejezetben. Egyetlenegy találó és rövid mondatban mutatja be Weimart, mi volt 1775-ben: »Am Morgen rief der Stadthirt mit einem Horn das städtische Vieh zusammen, und am Abend trieb er es durch die schmutzigen und übelriechenden Strassen zurück.« Ép oly sikerülten rajzolja írónk a későbbi Weimart is. Karl Augusttól, e műértő bölcs fejedelemtől kezdve megjelennek mindama személyek, minők *Schröter* Corona, Musäus, Seckendorff, von *Kalb*, Hildebrand von *Einsiedel*, *Bartuch*, *Stein* Sarolta, kikről Schiller helyesen megjegyezte: »Lauter Menschen, die man an *einem* Orte nie beisammen findet. Hogy Goethére ily kiváló férfiak, főkép szellemes és szép asszonyok mély befolyást gyakoroltak, azt későbbi, épen a weimari udvarban megteremtett műveiből ítélhetjük meg.

Igen érdekes és eddig még nem ismert részleteket közöl szerzőnk Goethe miniszterré való kinevezéséről, részletesen kimutatja, mennyi bizalmatlansággal viseltetett a weimari udvar, főkép a mindenható Kalb kamarás a költőnek miniszterré való kinevezése iránt; és csak is Karl August anyjának közbejöttével vált e kinevezés ténnyé.

Ép oly érdekes az utána következő fejezet, mely Goethének Stein asszonnyal való viszonyát fejtegeti. Stein asszonyban szerzőnk Iphigenia modelljét véli látni, ama nőt, ki Orestes lelkéből az őt marcangoló és kínzó furiákat kiűzte«.

Hogy Goethe Olaszországba való utazását, mely a költő életére oly nagy befolyást gyakorolt, szerzőnk részletesen ismerteti, mondanunk sem kell; különös dicséretet érdemel azonban amaz élénk és plasztikus előadás, mellyel Bielschowski Goethe belső életének eme jellemző korszakát ecseteli.

Az első rész két utolsó fejezete Goethe »Iphigeniá«-jával és »Tasso«-jával foglalkozik. A legnagyobb élvezettel fogja mindenki e két mű méltatását olvasni, melyben nemcsak e két dráma létrejöttének történetét, hanem e művek finom és szellemes esztétikai elemzését is megtaláljuk.

A második részben érdekes az a fejezet, amelyet a szerző Goethe forradalmi költészetének szentel; mert a »Grosskophta«, a »Natürliche Tochter«, »Der Bürgergeneral« mind a francia forradalom hatása alatt jöttek létre.

Az egész mű legsikerültebb részének azt a tanulmányt kell tekintenünk, melyben szerzőnk Goethét, mint lirai költőt méltatja. Goethe dalairól, melyekről maga azt állítja: »die Lieder machen mich, nicht ich sie« — Bielschowsky érdekesen kimutatja, mennyire összefüggnek ezek a költemények a költő benső életével, mintha szive vérével irta volna meg őket. Úgy hiszem, »Die Braut von Korinth«, »Gott und die Bajadere«, »Hochzeitslied«, »Erlkönig« — »Ballade vom vertriebenen und zurückkehrenden Grafen«, »Der getreue Eckart«, »Paria« című költemények fejtegetései a legszellemesebbek azok közt, melyeket a német irodalom felmutathat. Ép olyan találó ama párhuzam is, melyet szerzőnk Goethe és Heine lirája között von.

A Goethéről, mint természettudósról irt XV. fejezet első összefüggő méltatása és ügyes csoportositása Goethe természettudományi működésének.

A második kötetből még a Goethe »Faust« című művéről irt fejezetet akarjuk kiemelni, melyet Bielschowsky csak megkezdett és Ziegler Theobald strassburgi tanár fejezett be.

Fischer Kunó »Faust«-ján kívül nincs könyv, melyben Goethe e geniális műve behatóbban méltatva volna, amennyiben Ziegler a »Faust« mind első, mind második része minden jelentékenyebb színének magyarázatát adja; megjegyezzük egyszersmind, hogy Ziegler a kérdéses mű fejtegetésénél teljesen Fischer álláspontját foglalja el.

A könyv stilusa kezdettől végig nemes és könnyed, távol minden pedantériától. Bátran állíthatjuk, hogy Bielschowsky »Goethe« könyve a legsikerültebb az összes Goethe-biografiák között.

Téri József.

NEKROLÓGOK.

† **Alaghy Dezső.** A magyarországi ciszterci rend munkás soraiból 1904. évi szeptember hó 28-án *Alaghy* Dezső nyugalmazott főgimnáziumi tanár dőlt ki Székesfehérvárott. Alaghy Egerben született 1837-ben. A ciszterci rendbe 1856-ban lépett. Tanárkodását szülőhelyén kezdte meg 1859-ben. Innét 1862-ben Székesfehérvárra került, ahol egy évi megszakítással harminchat esztendeig tanított. Közben egy évig Zircen, az ujoncnövendékek mellett tanárkodott. Alapos tanultságú és nagy műveltségű tanár volt. *Negyven évi* tanárkodás után, ezelőtt öt évvel nyugalomba vonult. Mint tanférfiú mindig szivesen fglalko-t zott az elméleti és gyakorlati pedagógiával. Már 1872-ben lefordította *Kerschbaumer* Antal pedagógiai művét »*Katholikus neveléstan*« címmel. Gyakorlati paedagógiai tudását pedig, saját tanszékén kívül, még főleg Székesfehérvár városa községi iskolaszékének elnöki tisztében érvényesítette. Ritka kedvvel és szakértelemmel vezette a város iskolaügyeit. Székesfehérvár városa nagyon sokat köszön Alaghy

Dezsőnek, hogy elemi iskoláit oly gondosan szervezte és magasra emelte. Székesfehérvár elismerését és hálaját fejezte ki iránta, midőn tiszteletbeli városi tanácsossá, törvényhatósági és közigazgatási bizottsági taggá választotta. Tanügyi érdemeinek méltánylásául Ő Felsége a Ferenc József-rend lovagkeresztjével tüntette ki. Elnöki tisztét élte fogytáig híven és a város javára viselte. A derék tanférfiút Székesfehérvárott szeptember 30-án temették el. Áldás emlékére! — **Halász Árpád**, a makói áll. főgimnázium köztiszteletben és közszeretetben álló tanára f. hó 8-án hirtelen elhunyt. Életének 47 éve közül felét az iskola szolgálatában töltötte s az intézet benne egyik fáradhatatlan munkás tagját gyászolja, tanártársai pedig igaz barátjukat. Szakmájában (természetrajz-kémia) hasznos irodalmi munkásságot is fejtett ki: összegyűjtötte, rendezte és közzétette Makó környékének növényeit és bogarait; újabban lefordította Hutchinson Tamás, The Races of Mauking című kétkötetes munkáját, mely azonban kiadó híján, ezideig csak kéziratban van meg. *Platz Bonifác* tanker. kir. főigazgatónak a tanártestülethez intézett részvétirata úgy méltatja, mint a tankerület tanári testületének legkiválóbb és tiszteletre legméltóbb tagját, akinek nagy tudománya és szakértelme, tanári kitünő munkássága, egyéniségének sok vonzó oldala követendő például szolgálhat mindenkinek, főleg a tanári kar ifjabb tagjainak. Nyugodjék békében! — A nagybecskereki községi főgimnázium tanártestülete jelenti, hogy **Balázs Gyula**, nyugalmazott főgimnáziumi tanár életének 45-ik évében hosszas és kínos betegség után Budapesten, október 9-én elhunyt. — A budapesti II. kerületi állami főreáliskola tanárai **Csillag Vilmos** rendes tanárnak, a királyi József-műegyetem tanársegédjének halálát jelentik, a ki október 7-én délután $^1/_2$ 6 órakor, életének 33., tanári működésének 10-ik évében hosszas szenvedés után elhúnyt.

VEGYESEK.

Személyi hirek. A magyar királyi vallás- és közoktatásügyi miniszter a III. kerületi állami főgimnázium igazgatói teendőinek ideiglenes ellátásával *dr. Morvay Győző* rendes tanárt bizta meg (80280. szám); *dr. Huszár Vilmost* a királyi József-műegyetemhez szolgálattételre kirendelt középiskolai rendes tanárt a VIII. fizetési osztály harmadik fokozatába kinevezte, s jelenlegi beosztásában továbbra is meghagyta (74301. szám); *Prékopa István* okleveles tanárt a rozsnyói államilag segélyezett ágostai evangélikus főgimnáziumhoz a fennálló szerződésből kifolyólag rendes tanárrá kinevezte (80446. szám); *Albrich János* megbizott tornatanítót a fogarasi állami főgimnáziumhoz a X. fizetési osztály harmadik fokozatába a három próbaév fenntartásával ideiglenes rendes tornatanítóvá kinevezte (79958. szám).

Pályázat van hirdetve a Lubringi ifj. *Zrinszky László*-féle évi 450 koronás ösztöndíj-állomásra, melyre első sorban valamely budapesti gimnáziumba járó s az alapító rokonságából származó tanulók, ilyenek nemlétében más budapesti szegénysorsú, szorgalmas és jómagaviseletű gimnáziumi tanulók tarthatnak számot. A folyamodványokat a magyar királyi vallás- és

közoktatásügyi miniszterhez címezve 1905. évi január 5-ig kell benyujtani a gimnáziumi igazgatóknál (77973. szám).

A székelyudvarhelyi közgyűlésről, pótlásul a *Közlöny* ez idei legutóbbi számában közölt tudósításhoz, érdemes még egyet-mást följegyezni. Az idei, székelyudvarhelyi közgyűlést is nagyon érdekessé tették a vele kapcsolatos kirándulások. Ezek minden tekintetben sikerültek: élvezetesek és tanulságosak voltak. A közgyűlés legtöbb tagja Tusnád, Brassó és Sinaia megtekintését választotta az ajánlott kirándulások közül. *K. A.* tagtársunk tudósítása azonban csak Tusnádig kiséri a körülbelül 40 főnyi társaságot. Július 6-ikán jókor reggel gyalogszerrel indult a társaság a *Szent Anna-tava* megtekintésére. Az erdőkoszorús, mozdulatlan, sötétzöld víztükör elragadó szépségét, a körülötte elterülő mélységes csönd bűbáját, segítve a Jókai gyönyörű leírásától, a Csomádhegy tetejéről élveztük. Innen jutottunk a kicsi, de szép *Bálványos*-fürdőre s a *torjai Büdös-barlangba.* Félelemmel vegyes büszkeséggel ültünk a halál e híres torkában. Az esti vonattal *Brassóba* jutottunk, ahol *Rombauer* Emil alelnökünk s az odavaló kartársak lekötelező szivességgel jártak a kezünkre minden tekintetben. A város gyönyörű fekvése, pezsgő élete s néhány nevezetessége valóban érdemes volt a megtekintésre; külön is említésre méltó a reáliskolának akkor még látható, szép rajzkiállítása, mely egyaránt fölkeltette a szakember és a laikus figyelmét. Brassóból másnap Románia földjére, *Sinaiába* rándult az egész társaság, *Göllner* Károly dévai reáliskolai igazgató vezetésével. A tömösi szoros változatossága, a hirtelen elénk meredő *Bucsecs* fenségesen komor képe nem maradhatott hatás nélkül a legközömbösebbre sem. Ennek a felhők közt borongó hegyóriásnak a látása volt az egész kirándulás legelbűvölőbb része. Ennél a képnél csak a mi magas Tátránk szebb. Meglepően szép hely Sinaia is, az előkelő román világ e fényes fürdője; szebbet annál a tájképnél, melyet a királyi kastély nyújt a Bucsecs lejtős tövében, csak ritkán lehet látni. A társaság nagy érdeklődéssel nézte a látnivalókat, de azért — tudj' Isten — jól esett, mikor már Predeálon *innen* voltunk. Jobb itthon mégis . . . Föltűnt különben, hogy Predeálon nem jut eléggé kifejezésre az állomásnak félig magyar volta. Kicsiségében is nagyon jellemző, hogy az állomáson levő magyar csendőr készséggel beszélt románul, holott a román csendőr egy szót sem tudott magyarul . . . Azért mégis csak *itthon* voltunk már. Fáradtan, de tanulságokban s szép emlékekben meggyarapodva oszlott hazafelé a társaság, hálásan gondolva mindazokra, akik a székelyudvarhelyi közgyűlést ily élvezetessé és kedvessé tették. *S S.*

Szerkesztő-helyettesítés. T. tagtársainknak szives tudomására adjuk e helyen is, hogy mivel *Balogh Péter* úr lemondott a szerkesztői állásról, a Közlöny szerkesztését helyettesítésképen elnöki megbizásból egyelőre *Négyesy László* főtitkár végzi. Sziveskedjenek szerkesztőségi ügyekben közvetlenül hozzá fordulni. (VIII. Luther-utca 1/a).

Tartalom: Miniszteri leirat a tanárképzés gyakorlati részének szervezése ügyében. — Az új tanitásterv és utasítások összhangja. *Kalmár* Elektől. — Szüneti szemle. *Morvay* Győzőtől. — *Könyvismertetések:* Rátz László: Mathematikai gyakorlókönyv. *Goldziher* Károly dr.-tól. Ujabb ifjúsági iratok. *T. R.*-től. Dr. Albert Bielschowszky: Goethe, sein Leben und seine Werke. *Téri* Józseftől. — *Nekrológok.* — *Vegyesek.* — *Hirdetések.*

Az „ATHENAEUM“ irod. és nyomdai részvénytársulat kiadásában legközelebb megindul:

A MŰVELTSÉG KÖNYVTÁRA

mely nagy gyűjteményes munka **tizenkét fényes kiállítású félbőrkötésben** kerül a közönség kezébe.

A MŰVELTSÉG KÖNYVTÁRÁNAK TARTALMA A KÖVETKEZŐ:

I. KÖTET: **Az ember** testi és lelki élete, egyéni és faji sajátságai. Szerkesztik *Alexander Bernát és Lenhossék Mihály.*

II. KÖTET: **A világegyetem.** A föld és a csillagvilág fizikai tüneményeinek ismertetése. Irják *Cholnoky Jenő és Kövesligethy Radó.*

III. KÖTET: **A föld.** A föld multja, jelene és felfedezésének története. Irják *Cholnoky Jenő, Littke Aurél és Papp Károly.*

IV. KÖTET: **Az élők világa.** Állati és növényi élet. Szerkeszti *dr. Gutz Géza.*

V. KÖTET: **A technika vívmányai** az utolsó száz év alatt. Irják *Gaul Károly, Gondos Viktor, Hollós József, Hennyey Vilmos, Jalsoviczky Géza, Karvázy Zsigmond, Litschauer Lajos, Mally Nándor, Muraközy Károly, Mühlwerthi Müller Hugó, Pfeifer Ignác, Schimanek Emil, Szántó J. Béla, Wittmann Ferenc.*

VI. KÖTET: **A társadalom.** Az emberi művelődés, gazdasági és ipari élet. Irja *Stein Lajos,* berni egyet. tanár.

VII. KÖTET: **Magyarország története** a honfoglalástól napjainkig. Irja *Acsády Ignác.*

VIII. KÖTET: **Az ókor és középkor története.** Irja *Márki Sándor.*

IX. KÖTET: **Az újkor és legújabb kor története.** Irja *Márki Sándor.*

X. KÖTET: **A magyar nemzeti irodalom története** 1867-ig. Szerk. *Ferenczi Zoltán.* Irják *Endrődi Sándor, Kardos Albert, Katona Lajos.*

XI. KÖTET: **A világirodalom története.** Az emberiség szellemi életének kapcsolatos áttekintése. Szerk. *Alexander Bernát.*

XII. KÖTET: **A művészet könyve.** Tudnivalók a művészetek történetének olvasása előtt. — A képzőművészetek története a legrégibb kortól máig. Irják *Lyka Károly és Malonyay Dezső.*

Esetleges változások fenntartva.

Az egész mű ára 288 korona.

Részletes felvilágosítást készséggel ad a kiadóhivatal (VII., Kerepesi-út 54).

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXVII. évfolyam. 3. szám. 1904. október 23.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
főtitkárhoz küldendő, VIII. kerület, Eszterházy-utca 14. sz. alá.

Szerkeszti ideiglenesen
NÉGYESY LÁSZLÓ
VIII., Luther-utca 1/a.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. kerületi áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési dij egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdij 8 kor.

33. szám.
1904—5.

FELHIVÁS SZAVAZÁSRA

az egyesület összes t. tagjaihoz és köreihez.

Az Országos Középiskolai Tanáregyesület választmányának 1904. évi július hó 3-án és 4-én, továbbá az igazgatóságnak 1904. évi október hó 17-én tartott ülése elrendelte az üresedésben levő egyik alelnöki, valamint a szerkesztői állás betöltésére a szavazást. E határozatok alapján az igazgatóság ezennel felhívja az egyesület összes tagjait, hogy ez állásokra szavazatukat adják be és pedig a körökhöz tartozó tagok lehetőleg a körök útján, a többi tagok közvetlenül az igazgatóságnál. Felhívja az igazgatóság a köröket is, hogy tagjaiktól (de csak azoktól, kik az egyesületnek is tagjai) szedjék be és idejekorán küldjék be a szavazatokat.

A szavazás határideje f. é. november 6-ika.

A választmánytól alapszabályszerüleg megállapított hármas jelölés a következő.

I. az (ú. n. vidéki) alelnöki állásra:

1. *Bódiss Jusztin.*
2. *Fest Aladár.*
3. *Róth Márton.*

II. A szerkesztői állásra:

1. *Waldapfel János.*
2. *Bozóky Endre.*
3. *Lévay Ede.*

Szavazni csak a kijelölt tagok egyikére lehet.

A t. tagok kényelmére a Közlöny jelen számához külön »Szavazó-lap« van mellékelve a jelöltek nevével és a részletes tudnivalókkal.

Budapesten, 1904. október 17-én.

Az igazgatóság.

A TANÁRJELÖLTEK GYAKORLATI ÉVÉNEK BERENDEZÉSE.

Mindenki, aki középiskolánk ügyét szivén viseli, megelégedéssel értesült közlönyünk utolsó számából a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr azon elhatározásáról, hogy a tanárjelöltek gyakorlati évének kérdését rövid időn belül meg akarja oldani. Alig van ez idő szerint a középiskolai tanügynek sürgetőbb kérdése mint ez, és hogy a miniszter úr a nagyfontosságu népiskolai javaslat elkészülte után mindjárt a középiskola ez elsőrendű szükségletének kielégítésére gondol, mindenesetre igen örvendetes tény. Egyesületünknek pedig külön öröme lehet, hogy a kérdésre vonatkozó eddigi tárgyalásainak értékét a miniszter úr melegen elismeri leiratában és hogy döntés előtt még egyszer óhajtja tudni egyesületünk véleményét a tanárképzés e részének, az úgynevezett gyakorlati tanárképzésnek vagy pontosabban szólva, a tanárjelöltek gyakorlati évének szervezéséről.

Mielőtt egyesületünk igazgatósága megfontolásainak érett eredményét a miniszter úr elé terjeszti, legyen szabad e sorok írójának a kérdés főpontjait még egyszer kiemelni és a megoldásra vonatkozó javaslatait is előadni. Feljogosít erre egyrészt közlönyünk felszólítása, hogy a kinek ez ügyben még mondani valója volna, juttassa minél előbb az igazgatóság elé, de felbátorít reá az a körülmény is, hogy a kérdés újabb egyesületi tárgyalásaiban eddig is jutott nekem, előbb a budapesti kör, majd egyesületünk választmányának bizalmából némi szerepem.

A miniszter úr leirata helyesen kettős feladatra mutat reá. A gyakorlati év külső szervezése, az intézetek, a vezetők és tanárok kiszemelésére, valamint a jelöltek elhelyezésére és gyámolítására vonatkozó kérdések megoldása, illetőleg e megoldást intéző szabályzat alkotása teszi az egyik feladatot. A kiszemelt intézetekben folyó belső munkának meghatározása, illetőleg annak útját-módját irányító utasítás kidolgozása a másik feladat. E két feladat szerint akarom én is ez észrevételeimet két részre osztani. A gyakorlati év külső szervezeti kérdéseivel óhajtok a mostani számban foglalkozni, a belső munkát szabályozó utasításhoz pedig a jövő számban kívánok anyagot nyujtani.

I.

Hogy a gyakorlati tanárképzés szervezésének módozatairól lényegében újat nem igen fogok mondhatni, csak természetes. Alig egy éve, hogy e tárgyról egyesületünk választmányi ülésén nyilatkoztam, és azóta nem merültek fel oly mozzanatok, melyek az ügy lényegére vonatkozó nézeteimet valami nagyon módosíthatták volna. Ha egyik-másik mellékkörülményre nézve mai javaslataim talán kissé eltérnek a mult évi januáriusi választmányi ülésen felállított pontoktól, akkor ez mindenekelőtt az akkor támadt értékes vita, vagy esetleg még valamely későbbi irodalmi hozzá-

szólás érveinek és hatásuk alatt megindult újabb megfontolásaimnak tulajdonítható. Ilyen mellékkörülményekben a makacs ragaszkodás valamely eredetileg kimondott javaslathoz, csak azért, mert egyszer kimondatott, nem volna helyes, még kevésbbé persze az elvi főkövetelmények elejtése a mellékkörülményekkel való opportunus megalkuvás okából.

A szóban forgó kérdésre nézve a legfontosabb elvi követelménynek tartom, hogy a gyakorlati év berendezése céljából *ne egyes tanárok, hanem egyes intézetek szemeltessenek* ki. Hogy a kiszemelt intézetekben megfelelő jeles igazgatók és tanárok legyenek, az, feltéve, hogy nincs meg mindjárt, elérhető rövid idő mulva célszerű kinevezések és áthelyezések által. Az áthelyezések itt már magukban is előléptetések nemcsak hivatás és dekorum dolgában, hanem, ami elengedhetetlen, anyagi tekintetben is, s így bízvást feltehető, hogy a tanügyi kormány helyes eljárása mellett rövid idő mulva együtt lesznek a tanárképzés céljaira kiszemelt iskolákban a legarravalóbb és legkiválóbb tanárok illetőleg igazgatók.

Egyes elszigetelt jeles tanárok felkeresésével, azaz megbízásával nem érnénk el sokkal többet, mint a régi próbaév intézményével. Az illető egyes tanárok valahogy megtennék a kötelességüket, de munkájukban egytörekvésű tényezőkre nem támaszkodhatnának, a jelöltek is egyedülálló, helyöket meg nem találó függelékei volnának a tanári testületnek és az egész gyakorlati tanárképzés munkája az egyének hullámzásának alávetett dologgá válnék, melyből hiányoznék minden intézmény fő jellemvonása: az állandóság és egyenletesség. Megeshetnék az is, ha véletlenül valamely szakcsoportból egy időben több jelesebb ember megválnék a szolgálattól, hogy az egész szakcsoport hosszabb időre teljesen elárvulna és az illető szakcsoport jelöltjei részére a gyakorlati tanárképzés szünetelne.

Ha ellenben egyes iskolák lesznek válogatott igazgatók vezetése alatt a gyakorlati tanárképzés gócpontjaivá, akkor ez iskolákban mindig együtt lesz egy válogatott kis vezetőtanári kollégium, mely személyes veszteségek esetén folytonosan újból kiegészülne, mint ahogy kiegészül most pl. a budapesti tanárképző gyakorló-főgimnázium vagy — si licet parva componere magnis — az egyetem. E kollegiumba való sorozás, azaz kinevezés vagy áthelyezés — mint már kiemeltem, mindig valóságos előléptetésszámba menne, melynek reménye a meglevő erőket folytonos nemes versenyre sarkallaná. Némileg megenyhülne így a középiskolai tanároknak az a sokszor hangoztatott panasza is, hogy a középiskolai tanár részére nincs előléptetés. A közönséges középiskolából a tanárképzést szolgáló ily középiskolába való kinevezés nemesebb tanári ambiciónak méltó pályadíja volna. Az ily kiszemelt iskolát aztán természetesen el kellene látni gazdag könyvtári és szertári felszereléssel is. Jelentős körülmény volna az is, hogy ily intézeteknél több különféle szakmához tartozó jelölt a peda-

gógiai gyakorlatnak és pedagógiai megfontolásnak szentelt együttlétben töltene egy évet, és a jelöltek korántsem szorulnának rá kizárólag a maguk szakmájának emberére és nem volnának rászorítva a maguk szakmája iránt való egyoldalú érdeklődésre sem, hanem többoldalú bepillantást nyernének a középiskolai nevelőmunka egészébe.

A gyakorlati tanárképzést vezető tanári kollégiumnak természetes középpontja és a jeles vezető-szaktanárok mellett legfőbb tényezője volna az igazgató. Az igazgatókat kell az új intézmény gerinceivé tenni, s idővel helyes kiválasztás útján arról gondoskodni, hogy a gyakorlati tanárképzéssel megbízott intézetek élére csakugyan tudományban, műveltségben és pedagógiai készültségben kiváló igazgatók kerüljenek, kik tudnak fiatal pályatársaik szellemi kalauzai és mintái lenni, ne pedig csak úgynevezett »adminisztrativ tehetségek,« ami ma Magyarországon kétesértékű bók, mert sokszor olyanoknak adjuk meg e jelzőt, kiknek tehetségéről és tudományáról vajmi keveset mondhatunk. Ha egyelőre nem tudnók még a megfelelő intézeteket és a megfelelő igazgatókat egészen úgy combinálni, hogy amazok élén a legkiválóbb igazgatókat lássuk, bizakodnunk kell egy kissé abban is, amit a német közmondás állít, hogy akinek Isten hivatalt ád, megadja a hozzávaló értelmet is, vagy még inkább abban, amit a költő mond, hogy az ember nagyobbra nő céljaival és feladataival együtt. Akik e növekedésre már teljesen képtelenek, azok maguktól is ki fognak esni, és egy felülről célszerűen vezetett áthelyezési és kinevezési politikával szintén csakhamar el lehetne érni, hogy annak a 15—18 intézetnek élén, melyről itt szó lehet, oda és arra való igazgatók álljanak.

Az igazgató mellé kell minden ily tanárképző középiskolába legalább két vezető szaktanár, legalább is egy az irodalom-történelmi és egy a mathematikai-természettudományi szakcsoportokból, de tanácsos, hogy még több is legyen, bár 4—5-nél nagyobb szám aligha volna kívánatos. Így volna minden a tanárképzést szolgáló ily középiskolában legalább is egy három emberből, az igazgatóból és két vezető szaktanárból álló, a maga egészében többoldalú, de mégis együttesen és egységesen munkálkodó testület, és végre is — tres faciunt collegium. A kollegiumi, testületi jelleg pedig minden intézményre nézve fontos, mely többet akar végezni, mint csak a változó egyénektől függő, ingadozó és múló értékü munkát.

A vezető tanári kollegiumnak megfelelne egy legalább ugyanakkora, rendesen több tagból álló jelöltkollegium, a mennyiben egy vezetőtanárra két jelöltet, vagy legfeljebb hármat lehetne bizni. E jelöltek egyöntetü pedagógiai vezetés alatt egy iskola munkáján nevelkedve és egymást kölcsönösen nevelve töltené a gyakorlatra közvetlenül előkészítő esztendőt. A vezető kollegiumnak hivatásából folyó erő nemesítőleg hatna az egész iskolára, melynek egész testülete már a fiatal kollegákra való tekintettel magasabb értelmi és erkölcsi színvonalra törekednék. A maxima

debetur puero reverentia igazsága még akkor is érezteti a hatását, ha azok a »fiuk« már egyetemet végzett és jövendő munkakörük elé buzgó lélekkel néző ifjak, kiket pályájuk küszöbén a hivatal és hivatás kicsinylésének vagy elhanyagolásának rossz példájával senki sem fog akarni elrontani. Ha, amint szükséges, 15—18 középiskolát ilyen tanárképző középiskolává avatunk fel, remélhetjük, hogy 15—18 iskola egész niveauját emeltük, ami magában véve is sokat mond. Egyes elszigeltelten működő tanárok megbízásától hasonló eredmény nem várható.

Azt mondtam, hogy 15—18 iskolára volna szükség. Csak az állami, a kormány által szervezendő iskolákra értettem. Az ugyanis kétséget sem szenved, hogy az iskolafentartó felekezeteket és szerzetesrendeket is kellene arra biztatni — a kezdetek és kezdeményezések már megvannak — hogy iskoláik közül jelöljenek ki egyes intézeteket, melyek a gyakorlati tanárképzés céljait szolgálják. Ez iskolafentartók dolga volna aztán annak a meghatározása, vajjon csak saját felekezetükhöz tartozó jelölteket akarnának-e felvenni, vagy másokat is. A tanügyi kormánynak semmi oka nem lehetne, hogy e tekintetben a legszélső szabadelvüségnek is útját állja. E felekezeti jellegű intézetekkel együtt 25—30 vagy még több intézetünk is lehetne, mely a gyakorlati tanárképzést szolgálná. Körülbelül annyira volna is szükég, mert 1901/902-ben 150-nél több volt a szakvizsgát tett jelöltek száma, s e szám újabban bizonyára növekvőben van, vagyis — huszat számítva a budapesti tanárképzőintézeti gyakorlófőgimnáziumra — még mindig körülbelül másfélszáz jelölt gyakorlati foglalkoztatásáról van szó, mely célra körülbelül 25—30 iskola kell, mivel egy intézetre átlag csak 5—6 jelöltet lehet számítani.

Ami az állami intézetek elhelyezését illeti, legcélszerübb volna a gyakorlati tanárképzés ez iskoláit oly városokba tenni, melyek főigazgatói székhelyek. A főigazgatóknak természetes hivatásuk volna benső viszony ápolása a leendő tanárok ez előkészítőiskoláival, azoknak nemcsak rideg felügyelete, hanem tőlük telhető gyámolítása, esetleg irányítása. Különösen ott, hol a tanárképzés céljaira kevésbbé alkalmas igazgatók vannak, növekednék az ő hatáskörük, ott osztozkodhatnának is az igazgatóval a jelöltek általános pedagógiai vezetésének gondjaiban, és különösen a középiskolai törvény, az általános utasítások, a rendtartás stb. megismertetése és elméleti megvilágítása lehetne az ő külön feladatuk.

A főigazgatói székhelyek egyébként nagyobb és régibb kulturájú városok, melyek minden tekintetben, mindenekelőtt könyvtárak dolgában jobban szolgálhatnák a jelöltek szellemi szükségleteit, mint más városok. Budapestet nem számítva van 10 főigazgatói székhelyünk és ezek közül csak Kolozsvárnak nincs állami középiskolája. Ha ezek mindegyikében — Kolozsvárnak is megadva a részére okvetetlenül szükséges állami gyakorlóiskolát — legalább egy-egy középiskolát, hol egy gimnáziumot, hol egy reál-

iskolát rendezünk be a tanárképzés céljaira, és ehhez hozzászámítunk Budapesten is 3—4 középiskolát, ez adna együttvéve legalább 15 ily állami intézetet, amelyekhez a felekezeti iskolafentartók részéről is hozájárulhatna még vagy 10 iskola, úgyhogy együttvéve megvolna a szükségesnek jelzett 25 iskola.

A felügyelet a tanárképzés e gyakorlati része felett a miniszter közvetlen vezetése és rendelkezése alatt álló iskolákban a tankerületi főigazgatót illetné, a felekezeti iskolákban pedig a középiskolai törvény 46. §-a alapján kirendelt miniszteri megbizottakat. De természetesen megvolna a miniszternek az a joga is, hogy a vezetése alatt álló iskolákban időről-időre ad hoc kiküldött tanférfiakkal is inspiciáltassa a gyakorlati tanárképzést szolgáló intézményeket.

A főigazgató tenne az intézmény szervezésének kezdő stadiumában arra nézve is javaslatot, hogy a székhelyén levő középiskolák közül melyet tart a legalkalmasabbnak és az illető iskolában mely tanárokat a legmegfelelőbbeknek a gyakorlati tanárképzés céljainak szempontjából. A főigazgató javaslatai alapján intézkednék aztán a miniszter.

Mikor a fentebbiekben a szükséges tanárképző iskolák számát próbáltam megállapítani, hallgatag feltettem, hogy a *gyakorlati év kötelező legyen minden jelöltre.* Ezt csakugyan elvül kell kitüzni. Kivételt csak azon jelöltek számára kell engedni — legalább egyelőre, míg a mai középiskolai törvény változatlanul fennáll — kiknek olynemü nevelő gyakorlatuk van, hogy magántanulót önállóan és sikeresen készítettek elő magánvizsgára. Minden más jelölt részére okvetetlenül kötelezővé kell tenni a gyakorlati évet, még pedig egy teljes gyakorlati évet. Azaz oklevelet csak az kaphat, aki megelőzőleg legalább egy évet — még pedig legalább egy évben a tanév elejétől kezdve — folytonosan töltött ily tanárképző iskolában. Tekintettel arra, hogy a pedagógiai vizsga rendesen májusban, esetleg áprilisban letehető, úgy kellene eljárni, hogy a pedagógiai vizsgálatra csak az volna bocsátható, ki ezt megelőzőleg tanév elejétől kezdve egyhuzamban legalább 8 hónapot töltött valamely tanárképzőiskolánál, de az oklevél kiállítása előtt még pótlólag ki kell mutatnia a jelöltnek, hogy az év végéig volt ily iskolánál. A tanári oklevél formuláréjának legközelebbi megváltoztatása alkalmával arról is lehetne gondoskodni, hogy nyoma legyen a diplomán, hol és mennyi időn át volt tanári gyakorlaton. Az iskolánál töltött 10 hónapos időből legalább két hónapot egymás után valóságos tanítással kellene eltölteni.

A jelöltek beosztása a különféle állami iskolákba — ebben is eltérek multkori javaslataimtól — a kormány a főigazgatók együttes feladata volna olyformán, hogy a jelöltek, kik állami iskolában óhajtják gyakorlati évüket eltölteni, mindjárt szakvizsgájuk után, amelyet legkésőbben májusban tesznek le, beadnák folyamodványukat a minisztériumhoz, kérve beosztásukat vagy általában

— közelebbi megjelölés nélkül — bármely tanárképző iskolához, vagy egy határozott iskolához. Az utóbbi esetben kötelesek volnának kivánságuk indító okait is jelezni. A minisztérium a speciális kivánságoknak lehető tekintetbevételével — amely tekintetbevétel, ha egy helyre nagyon is sokan kivánkoznának, csak igen korlátolt lehetne — elosztaná a jelölteket a különböző helyekre illetőleg főigazgatói kerületekre, a főigazgató aztán elhelyezné a kerületébe beosztottakat a megfelelő iskolákban illetőleg a kiszemelt tanárok oldalán. Így lehetne legjobban biztosítani a jelöltek arányos felosztását. E felosztásnál tekintettel volna a tanügyi kormány a budapesti tanárképzőintézeti gyakorló főgimnáziumra is.

Azok a jelöltek, kik felekezeti tanárképző iskolánál hajlandók vagy kénytelenek gyakorlati évüket tölteni, közvetlenül az illető felekezeti hatósághoz fordulnak felvételt kérő folyamodványaikkal és a hatóság gondoskodik célszerü elhelyezésükről.

Evvel — úgy gondolom — kimerítettem a külső szervezésre vonatkozó legfontosabb kérdések sorát. Nem beszéltem a kérdés anyagi oldaláról és részletesen, összegeket akarván megállapítani, nem is beszélhetnék róla. Hogy a miniszter a kérdésnek ez oldalát is szemmel tartja, kitünik leiratából is, mely a jelölteknek adandó 800—1000 koronás segélydíjakat említ. Magától érthetőnek tartjuk, hogy a miniszter a gyakorlati tanárképzés terhét elvállaló igazgatókat és tanárokat, esetleg még a főigazgatókat is külön dijazásban akarja részesíteni. Az összeg, melyet e díjazások elfogyaszthatnának, egészben véve sem lehet valami túlságosan nagy. Semmiesetre sem állana arányban avval a becses eredménynyel, melyet a gyakorlati tanárképzésnek ily országos szervezésétől a magyar középiskola ügye várhat.

(Folytatjuk.)

Waldapfel János.

AZ ÚJ TANÍTÁSTERV ÉS AZ UTASÍTÁSOK ÖSSZHANGJÁNAK KÉRDÉSÉHEZ.

Kalmár Elek a fenntírt tárgyról szóló cikkében a mathematikai Utasításokról azt írja, hogy a Tanítástervtől részben eltérnek, részben annak körén túlhágnak. (Közlöny XXXVII. évf., 2. sz., 118. lap.)

Ezeket az állításokat óhajtanám megrostálni, anélkül, hogy a cikknek számos helyes észrevételét evvel kisebbíteni akarnám.

Az eltérés, sőt összeütközés az iskolai írásbeli dolgozatok számára vonatkoznék. Nézzük magukat az eredeti rendelkezéseket. A Tanításterv (17. l.) ezt mondja: »Mind a nyolc osztályban havonként legalább egy iskolai dolgozat«. Az Utasításokban (235. l.) ezt olvassuk: »Alsóbb osztályokban e célra havonként két, felsőbbekben egy-egy óra fordítható.«

Innen csak az következik, hogy az első rendelkezés az iskolai dolgozatoknak *minimális* számát állapítja meg, az Utasítások pedig azt tanácsolják (igen helyesen), hogy az alsóbb osztályokban többet fordítsunk erre a célra a minimális számnál. Összeütközés esete akkor lenne, ha pl. a maximális számról lenne a Tanítástervben szó.

Az Utasításoknak idézett helye tehát nem ellenkezik a Tanítástervvel. A másik kifogás az, hogy a VIII. osztálynál az Utasítás túlmegy a Tanításterv anyagán. Ha tekintélyekre akarnák hivatkozni, elég volna azt felemlítenem, hogy a »Kombinációk tana« az irodalomban a tudománynak arra az egész fejezetére vonatkozik, amely a megadott elemek elrendezéseit vizsgálja. (Lásd pl.: *R. Baltzer:* Elemente der Mathematik. Bd. I. 7. Aufl. Előszó 4. lapon és E. *Netto:* Lehrbuch der *Combinatorik.* Leipzig, 1901.) Azonban elég lesz arra hívnom fel a figyelmet, hogy a kombinációkat legtermészetesebben úgy tárgyalhatjuk, hogy a permutációk után a variációkat és erre alapítva a kombinációkat, vezetjük be. A valószinüségi számításnak a középiskolában tárgyalható része ezekhez szorosan csatlakozik és érdekes tárgyi feladatokkal világosítja meg az előbb említett elméletet.

Igaz, hogy a régi Tanításterv épen ezen a helyen bővebb volt, de az újban használt »kombinációk« címbe is bele érthetjük erőszakolás nélkül mindazt, amit az új Utasítás ezen a helyen mond.

Egyben igaza van a cikkírónak (csak a mathematikát illető részről szólok). A gömbháromszögtan sinus-tételét a Tanításterv valóban nem említi. Ismeretes, hogy a cosinus-tételből, analitikus úton a sinus-tétel levezethető (épen úgy a sinus-tétel alapján is levezethető a cosinus-tétel), de az Utasítás a dolgot nem így érti. Itt hát valóban »túlhág« az Utasítás a Tanítástervén, de mentségére szolgál, hogy könnyű, tételről van szó, amelyre kellő, módszeres bevezetés mellett, maguk a tanulók rájönnek. Azonkívül azt se szabad felejtenünk, hogy a tanításnak ezen a fokán az egyes mathematikai problémák tárgyalásánál már bizonyos teljességre törekszünk. A gömbháromszögtannak ez a két tétele pedig, ha összefüggésüket kimutatni a középiskolában nem szoktuk is, szorosan összetartozik.

A cikknek többi részéhez szólani nem kívánok, csak azt jegyzem meg, hogy a benne említetteken kívül még a rajzoló geometriai Utasításokban is lehetne egyet-mást kifogásolni.

(Budapest.) *Szabó Péter.*

A VÁNDORMADÁR.

Kapcsolatban azzal a lelkes felolvasással, melyet idei közgyűlésünkön Pekár Károly tagtársunk »Diákturistáskodás« címmel tartott, egy kis diákintézmény szervezetét kívánom e sorokban bemutatni. Megérdemli a figyelmet azért, mert nem kormányrendelet útján alakult, hanem a közönség köréből indult ki s oly ügyes, sőt kedves vonásai vannak, hogy tanári köreink, melyek a turistáskodással mind elméletileg, mind gyakorlatilag hivatvák nemsokára foglalkozni, talán tanulságot merítenek majd belőlük.

E turista diákintézmény hat évvel ezelőtt alakult meg egy akkori joghallgató, most beiruti konzuli dragomán serkentésére, aki volt berlin-steglitzi gimnáziumi tanulótársaival szabad egyesületet szervezett, s a német vándorszellemnek megfelelőleg (l. Tanáregyesületi Közlöny 1904/5. 34. l.) »vándormadár«-nak keresztelte el. Az egyesületnek nem volt más célja, mint tagjait kiszabadítani a nagyváros szűk utcáiból, rossz levegőjéből, bódító zűrzavarából, hogy vidám vándorlás közben lássanak szabad erdőt, mezőt, tavat, folyót, majd hegyeket és tengert is. Oly vidáman és könnyedén akartak vándorolni, mint a madarak, teher és gond nélkül; erőt és életet akartak beszívni; hisz a föld pazarul kínálja velök azokat, kik nyugodt lelkülettel és gyalog tesznek utat, s akik így maradandó emléket őriznek meg lelkükben gazdag benyomásaikból.

Az egyesület formája csakhamar megalakult. Helyes érzékkel átlátták, hogy csak az iskolai hatóság és a szülők támogatásával alakulhat ki életrevaló szervezet, s kiváló férfiakból álló elnöki testület gondnokságát fogadták el. E választmány tagjai tényleg adhatnak irányelveket és okos tanácsokat az ifjaknak, mert tagjai között vannak hivatott ifjúsági írók, orvosok és pedagógusok. Havonkint ülést tartanak az ifjúság képviselőivel, s megvitatják velök terveiket és a szükséges intézkedéseket. E godnokság jóváhagyásával hajtja végre a terveket a »főbacchans« (lucus a non lucendo, mert a kirándulásokon tilos a szeszes ital élvezete); a rendezésben pedig támogatják a kirándulók számaránya szerint kinevezett albacchansok, a pénztárnok és az adiutans.

A kirándulásokban főleg a berlini, steglitzi, grosslichterfeldi és zehlendorfi gimnáziumok nagyobb növendékei (quartától a primáig) és a berlini egyetem polgárai vesznek részt; csatlakozhatnak azonban más tanulók is. Az egyesület az iskolaév vasár- és ünnepnapjain kisebb (6—7 óráig tartó) utakat rendez, a nagyobb szünidőkben 2—4 heti, nagyobbszabású vándorlásokat igazgat (ezekben csak a gimnnáziumi 4 legfelsőbb osztály tanulói vehetnek részt). A kisebb utakra kora reggel indulnak; egy dombon vagy erdőszélen, tóparton a menetet megszakítják, hogy a pihenőn a magukkal hozott ennivalót elköltsék — korcsmába betérni tilos; — majd tornajátékok végeztével dalos jókedvvel térnek haza.

E kisebb kirándulásokon vetődnek fel és alakulnak ki a szünidei nagyobb vándorutak tervei. A társaság minden tagjának van

beleszólása, s így mindenki fokozott örömmel gondol a jövő útra. De az útitervet véglegesen a főbacchans dolgozza ki; megállapítja a körutazást, az időpontot, az egyes napok vándorlásait, az éjjeli szállásokat és az úti költséget. Minthogy pedig a tapasztalat arra tanította az intézőket, hogy ilyen iskolai kirándulásban 20—30 tanulónál többnek nem tanácsos résztvenni, különböző terveket dolgoznak ki más-más úticélokkal, s a szünidő előtt közzéteszik, hogy tetszés szerint választhassanak közöttük az utasok. Indulás előtt pár nappal mindenki köteles a megállapított összeget az út vezetőjének átszolgáltatni; *egyéb pénzt magukkal vinni tilos.*

Az indulás napján mindenki pontosan megjelen a kitűzött helyen. Úti podgyász: egy plaid, tarisznya, két-két utasra egy spiritusz-főző és edény, azonkívül tetszés szerint magukkal hozott élelem. A fegyelem szigorú, de szívesen aláveti magát mindenki. Szeszes ital és dohányzás még a nagyoknak is el van tiltva; csak ha jó ivóvizet nem találnak, szabad egy pohár sört inni. Ellentéteket a bacchansok egyenlítenek ki, a legmagasabb fórum ebben a főbacchans; a büntetés pedig abból áll, hogy 10 fillért levon a napi díjból. A résztvevők legfőbb törekvése, hogy minél olcsóbban utazzanak; ezért csak a IV. kocsi-osztályra váltanak jegyet, a vendéglőket lehetőleg kerülik, nagyobbrészt szénán hálnak, a napi zsold, amellyel tejet, tojást stb. vásárolnak, kivétel nélkül 60 fillér, s így úti jegygyel együtt a napi kiadás legfölebb egy márka volt.

A társaság 10 tagból álló csapatokra oszlik; ezek egymástól csekély közökben gyalogolnak egy már kipróbált vándormadár (albacchans) felügyelete alatt, aki csapatjának testi és lelki jóllétéért felelős. S ha egy békétlenkedőt a napidíj levonása sem fékez meg, egyéb kirándulásokból kirekesztik. Viszont a törekvőket biztatja a remény, hogy ők is bacchansok lesznek. Egy ily nagyobb kirándulásról igen eleven képet rajzolt egy steglitzi gimn. tanár (Gurlitt L.) a Monatschrift für höhere Schulen II. (1903.) évfolyamának 545-ik lapján; s valóban megható az a testületi szellem, az a puritán, de vidám egyszerűség, mely e vándorlásoknak éltető lelke. A kirándulásban résztvevő pedagógust versengve kínálta meg a diáksereg étkezés alkalmával magafőzte csemegefalatjaival, s midőn egy kemény napi mars után jutalmul és viszonzásul sörrel akarta őket megvendégelni, a diákok nagyrésze inkább a maga forralta tejnél maradt és köszönettel utasította visza e »nemzeti« italt.

Ha pedig az erkölcsös testületi szellem fölött lelkiismeretesen őrködnek, az ily szervezetnek szembeszökő nagy hasznai vannak. Egyetemi polgárok és idősb diákok nem csábítják rosszra az ifjabbakat; sőt inkább támogatják az elfáradtakat és megtanítják őket az élet nemesebb élvezetére. A tanulók nem szokják meg a nagy szünidőkben a lustálkodást, nem olvasnak rossz könyveket, nem látogatnak kávéházakat, nem hallgatnak nyári fürdőhelyeken alacsony színvonalú színházi előadásokat és hangversenyeket. Testileg és lelkileg megerősödve és felüdülve, erejük tudatára ébrednek; edzik akaratukat, mikor fáradalmakat és kényelmetlenségeket tűrnek, amiktől pedig a

gazdagabb szülők annyira óvják csemetéiket. A fiúk megtanulnak gyöngébbeket szeretettel támogatni, saját szemükkel látni, hogy minél gazdagabb tapasztalatokat szerezzenek városokban és vidéken. Megszokják önmagukat kiszolgálni, s így igazságosabbak és elnézőbbek lesznek az otthoni cselédséggel szemben. Végül rendkívül becses eredmény, hogy falvakban apró bevásárlások és elszállásolások alkalmával megismerkednek a néppel, kezük munkájával, fáradságos életükkel, s így jobban fogják megbecsülni, mint azt az egyoldalú városi életben szokták, mivelhogy csak hallomásból vesznek róla tudomást. Mindez tágabb szemkört nyit a tanulók szellemi világában, egyszersmind kitünő előiskolája a katonai fáradalmaknak is.

Nálunk természetesen a pedagógusoknak közvetlenebb munkájára van szükség ily intézmény megteremtésében, ámbár az iskolatársak szövetkezeteinek is juttathatunk belőle részt. De nem is vagyunk minden hagyomány hijával. Legrégibb nyomát a hetvenes évek közepéből a Kármán-Emlékkönyvben (80. számú lapon) találtam. Azóta sokat utazunk tanítványainkkal; de a kirándulások testedző és természetkedvelő jellegét főleg szepességi kollegáink ápolják legsikeresebben. *G. J.*

EGYESÜLETI ÉLET.

Igazgatósági ülés. 1904. október 17.

Jelen voltak *Beöthy* Zsolt elnöklete alatt *Rombauer* Emil, *Beke* Manó, *Müller* József, *Vámossy* Mihály, *Tiber* Ágost, *Molnár* István, a jegyzőkönyvet *Négyesy* László írta.

A folyó ügyek mellett két igen fontos tárgya volt az ülésnek. Egyik a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter úrnak a Közlöny múlt számában közzétett leirata, melyben az egyesület véleményét kéri a tanárjelöltek gyakorlati évének berendezése ügyében. Az igazgatóság a leirat tárgyát előzetesen is tárgyalás alá vette; *Rombauer* Emil az ülésre az elveknek egy vázlatát hozta; ehhez Beke Manó szólt hozzá tüzetesen, továbbá Beöthy elnök és Négyesy László hoztak fel pótlásokat. Az igazgatóság felkérte *Kármán* Mórt és *Rombauer* Emilt, hogy javaslatot dolgozzanak ki. E javaslatot az igazgatóság még e hó végén tartandó ülésében fogja tárgyalni, tekintetbe véve az egyesület eddigi tárgyalásait is, valamint a még beérkező javaslatokat. — Másik fontos tárgy volt a jelölés a szerkesztői állásra. Az igazgatóság a következő tagtársak jelölésében állapodott meg: 1. Waldapfel János, 2. Bozóky Endre, 3. Lévay Ede. A szavazás erre, valamint az alelnöki állásra vasárnaphoz két hétre (november 6-án) záródik. Szavazatszedő bizottság lesz: *Vámossy, Müller, Tiber*. Az igazgatóság ez ügyben november 10-én tart ülést s veszi tudomásúl a választások eredményét.

A többi ügyek a következők.

A miniszter úr tudomásúl vette a középiskolai műszótárra vonatkozó felterjesztést és ideiglenes számadást s felhívta az egyesületet, hogy a szótár sajtó alá adásáról annak idején tegyen jelentést. E leiratot az igazgatóság közli a szótár szerkesztőjével. Az Eötvös-alap megküldte a Temesvári Tanári Kör 3000 K-ás alapítvány-oklevelének egyik hiteles példányát; ezt az igazgatóság örvendetes tudomásúl vette és az oklevelet a levéltárba helyezi. Pancsova és vidéke ipar- és mezőgazdasági kiállítási bizottsága meghívta az egyesületet, hogy 1905. évi közgyűlését Pancsován a kiállítás ideje alatt (augusztus 15.—szeptember 15.) tartsa meg. Az igazgatóság köszönettel vette a meghívást, mivel azonban a kiállítás ideje nem alkalmas az egyesületi közgyűlés megtartására, sajnálattal mellőzni kénytelen. Tudomásúl vette az igazgatóság a temesvári kör jelentéseit. A rimaszombati egyesült protestáns főgimnázium igazgató tanácsa és tanári kara meghívta az egyesületet október 11-én tartott jubiláris és felavató ünnepére; az egyesületet dr. Schmidt Attila képviselte az ünnepen, akit igen szívesen fogadtak. Jóváhagyó tudomásúl vette az igazgatóság, hogy a szerkesztést ideiglenesen és az elnök megbízásából, illetőleg hivatalból is a főtitkár vette át s megbízta a szerkesztőség vitelével, az új szerkesztő megválasztásáig. Épúgy felkérte az igazgatóság Molnár Istvánt a titkár-gazdai teendők ellátására a választásig. A fürdőkonviktusok ügyében az igazgatóság bizottságot küldött ki, melynek tagjai Müller József, Tiber Ágost és Kemény Ferenc, s amely kiegészítheti magát. — Új tagok: *Schill* Fülöp és *Verő* Adolf temesvári állami főreáliskolai tanárok és *Maár* Oszkár felsőbb leányiskolai tanár, ajánlja a temesvári kör. Részvéttel vette tudomásúl az igazgatóság *Benedek* Albert, *Csehély* Adolf, *Csillag* Vilmos, *Halász* Árpád, *Koronczy* Imre, *Lankonidesz* Modeszt, *Oravetz* Gyula és *Tölgyi* Gyula tagtársak halálát, valamint dr. *Balogh* Ignác egyesületi ügyvédét is, ki feladatában lelkiismeretesen és humánusan járt el. Két kilépő tagnak, kiknek egyike 27, másika 35 év óta volt tagja az egyesületnek, a Közlönyt tiszteletből továbbra is küldi az igazgatóság. 16 tagot, akik nem találhatók fel, a pénztáros előterjesztésére törölni kellett a tagok névjegyzékéből. A műegyetemi kör tiszteletpéldányt kért a Közlönyből: megküldjük. Beke Manó bejelentette, hogy mivel őt a választmány az igazgatóságba mint a budapesti kör elnökét választotta be, ő pedig most visszavonúl a budapesti kör éléről: úgy érzi, hogy az igazgatósági tagságról le kell mondania. A főtitkár kimutatta, hogy az alapszabályok nem ismerik ezt a qualifikációt, a választás pedig három évre történt, tehát a mandátum csak az egyesületi év végével szünik meg; amennyiben a szokás mégis az, hogy a budapesti kör elnökét be szokták választani az igazgatóságba, e tekintetben sincs semmi fennakadás, mert az új elnökjelölt máris igazgatósági tag. Az igazgatóság felkérte Bekét, hogy ezután is támogassa részvételével. A pénztár bevétele 1147, kiadása 620 korona

volt ez évben. A segélyző alapból két félnek 60—60 korona segedelmet szavazott meg az ülés. A pénztáros jelentette, hogy Molnár István volt titkár a Hofer-emlékre rendezett gyűjtés eredményekép 421 koronát adott át neki takarékpénztári könyvecskében.

Négyesy László.
főtitkár.

Temesvárkerületi kör.

(Szabad Lyceum. Iskola és világnézet.)

A temesvárkerületi kör *Bergmann Ágost* elnöklete alatt rendes ülést tartott. A titkári jelentés után a kör tagjaiul beléptek a következők: dr. Schönwitzky Bertalan, K. Dancs Ferenc, Dér István, Dobay Sándor, dr. Herceg Árpád, Káldor Ágoston, Lovas Imre, Miskovits Ferenc, dr. Ozorai Lajos, Réday János, dr. Szőke József, Simonyi Béla, dr. Szigeti Henrik, Urbanek Alajos, dr. Kovács Gyula és uj tagokul felvétettek: Péterffy Béla és Tóth Antal.

Az elnök örömmel üdvözli a belépőket s azon óhajának ad kifejezést, hogy a kör munkásságát és tevékenységét egyesült erővel támogassák, hisz a vidéki körök közt első szerepet kell az itteninek vinni, mikor tagjainak száma már a 65-öt meghaladja. Ezután az alelnök és a központi választmányi tagválasztás következett. Dr. *Steiner Simon* indítványára alelnökké *K. Dancs Ferenc* állami főgimnáziumi tanárt, választmányi tagokká pedig *Pfeiffer Jánost*, a felsőbb kereskedelmi iskola igazgatóját és dr. *Kovács Gyula* állami főgimnáziumi tanárt választotta meg a kar egyhangú lelkesedéssel.

Iskola és világnézet című értekezésében dr. *Kunfi Zsigmond* állami főreáliskolai tanár a *szociálpedagógia* azon kérdését fejtegette, hogy minő az összefüggés az iskolai tanítás anyagában kifejezésre jutó világfelfogás és a társadalom hatalmi szervezete közt. Kiindul azon tényből, hogy mind az egyes embernek, mind egész korszakoknak gondolkozásában olyan természetű összefüggés van, hogy néhány alapvető egyéni gondolatból vagy koreszméből kiindulva, meg lehet konstruálni az egyén vagy kor egész gondolkozását. A Tainetől felfedezett ezen kölcsönös függés törvényének magyarázatát az előadó szerint eddig legkielégítőbben a történelmi materializmus tudta megadni. Emez elv szerint a kor uralkodó osztályának eszméi lesznek a kor uralkodó eszméi is. Mivel pedig minden uralkodó osztály hatalmának állandósítására törekszik, nem elégszik meg avval, hogy a politikai és gazdasági életet a saját képmására alakítsa át, hanem ilyen módon törekedik a műveltség intézményeit is organizálni.

Ilyen intézmény volt régen az egyház; a XVI. század óta oda nyulnak vissza a polgári rend emelkedésének kezdetei; evvel szinte egyenlően fontos tényezőként kezd betagolódni a társadalmi életbe a műveltségnek új organizációja, az iskola. Azért ép úgy, mint az egész modern műveltségnek, az iskolának evolúciójában is a

polgárság *avènement*ját világtörténeti fontosságú eseménynek ítéli az előadó.

Az iskolában, melyet a lassanként mindinkább előretörő polgárság a saját szükségleteinek megfelelően alakított át, emez osztály műveltségi eszméjének megfelelő tudományt és megfelelő alakban közölnek. Mint a társadalmi élet terén, az iskolák szervezetében is érvényesül a »Macht geht vor Recht« elve.

Fejtegetése második, deduktiv részében történelmi adatokkal bizonyítja az előadó elveit s iparkodik minden egyes tantárgyra nézve kimutatni az uralkodó osztályok hatalmi érdekeivel vagy törekvéseivel való kapcsolatukat.

Különösen behatóan foglalkozik a holt nyelvek, s legfőként a latin nyelvnek kérdésével s rövidre foglalva — Paulsen idevágó kutatásai nyomán — elmondja az érveknek ama valóságos Odysseáját, melyet a latin nyelv tanítását támogató adatok alkotnak. Felsorolja amaz okokat, amelyekért a kulturpolitikusok — ha nem is nyiltan — de valóságban védik a latin nyelvet; legfőbb oknak azt gondolja, hogy az uralkodó osztály politikusai belátták, hogy minő kitünő eszköze a latin nyelv egy szociál-arisztokratikus társadalmi kiválasztásnak, úgy, hogy a latin nyelv bizonyos tekintetben csak prohibitiv szer az ellen, hogy a proletariátus a latainer pályákat elárassza.

Az előadó ezen értekezésben csak a tanítástervek genezisének *tényeivel* foglalkozott; kritikáját és a következmények levonását más alkalomra halasztotta.

Élénk helyesléssel találkozott a felolvasás, mely hosszabb vitát is provokált, mire az elnök megköszönte a nagyfontosságú fejtegetést, mely új gondolatokban és felfogásokban mutatta be a kitűzött kérdést.

A körtől fenntartott Szabad Lyceumnak programmját és a bizottság javaslatait Vargha György titkár előadta s elfogadásra ajánlta.

A Szabad Lyceum ez évi kurzusában 21 előadást rendez, melynek sorozata a következő:

Dr. Kunfi Zsigmond, állami főreáliskolai tanár: Jókai; dr. Haus József, lugosi ügyvéd: II. Rákóczi Ferenc; Tafferner Béla: Művészet a női kézimunkában; Putnoky Miklós: Babona és hit; dr. Dobroszláv Péter, ügyvéd: Modern házasságok és válóperek; Schill Fülöp, áll. főreálisk. tanár: Arany és Petőfi barátsága; dr. Steiner Simon, áll. főreálisk. tanár: A kormányozható léghajóról; dr. Cholnoky Jenő, budapesti egyetemi m. tanár, ázsiai utazó: Japán és a kelet-ázsiai harctér (saját felvételei alapján készült vetítő képekkel); Téglás Gábor: Az Alduna első hadászati szereplése a Délvidék történetében (vetített képekkel); dr. Vértes Adolf, ügyvéd: A szocializmus; dr. Berkeszi István: Az ősember Délmagyarországon (bemutatásokkal és vetített képekkel); Lovcsányi Gyula, budapesti pedagógiumi tanár: A római nő a pipereasztalnál (vetített képekkel); Szabolcska Mihály: Költemények; dr. Halmi Piroska, állami felsőbb leányiskolai tanárnő: Csokonai Vitéz Mihály emlékezete (1805—1905); Barát Ármin, hirlapszerkesztő: A festett vásznak világából; Brunowszky Rezső,

állami tanitóképzőintézeti tanár: Az esztétikai közösség; Jörgné-Draskóczy Ilma úrnő: Költemények; Sztura Szilárd, ügyvéd: A jellem lélektana; Lendvai Miklós, vármegyei tb. főjegyző: Temesvár száz évvel ezelőtt és száz év mulva; Gerő Vilmos, áll. főreáliskolai tanár: Az ivóvízről higiéniai szempontból (bemutatásokkal); Verő Adolf, áll. főreáliskolai tanár: Az ókori népek testgyakorlása (vetített képekkel és bemutatásokkal); dr. Lendl Adolf, országgyűlési képviselő: A repülő állatokról (vetített képekkel); Keszler Károly, áll. tanítóképzőintézeti tanár: A gyermekek korai érettsége.

Azonkívül tervbe vett az esti órákban kurzusokat is, hol azok, kik nappal akadályozva vannak, tudásukat az ismeret főbb ágaiban szélesíthetik.

Vargha György titkár indítványára elhatározta a kör, hogy legközelebbi ülését november 6-án Lugoson tartja.

(Temesvár.) *Vargha György*
titkár.

VEGYESEK.

Kinevezés. A magyar királyi vallás- és közoktatásügyi miniszter Bogdány Ferenc beszterczebányai kir. kath. főgimnáziumi rendes tanárt a gyöngyösi állami főgimnáziumhoz nevezte ki. (85.937. sz.)

Elhunyt a mult szeptember hó 17-én Koronczy Imre székesfehérvári főreáliskolai tanár, hosszas szenvedés után, életének 50-ik és tanárságának 20-ik évében.

Figyelmeztetés és kérelem. *A tagdíjfizetés és az előfizetés legcélszerűbben és legolcsóbban az első számhoz mellékelt* ***póstatakarékpénztári befizetési lappal*** *történik, a mellyel az illető díjnak a postán az egyesület javára való befizetése teljesen díjtalanul történik. Kérem e befizetési lap szives felhasználását. A körök székhelyeire menő példányokhoz ily befizetési lap nincsen mellékelve.*

Müller József,
egyesületi pénztáros (V. ker. főreáliskola).

Tartalom: Felhivás szavazásra az egyesület összes t. tagjaihoz és köreihez. — A tanárjelöltek gyakorlati évének berendezése. *Waldapfel* Jánostól. — Az új tanitásterv és az utasitások összhangjának kérdéséhez. *Szabó* Pétertől. — A vándormadár. *G. J.*-tól. — *Egyesületi élet:* Igazgatósági ülés. Köri tudósitás. (Temesvárkerüseti kör.) — *Vegyesek.* — *Hirdetések.*

Most jelent meg!

KELEMEN BÉLA:

NÉMET-MAGYAR ÉS MAGYAR-NÉMET

Kézi Szótár

— AZ UJ HELYESIRÁS SZERINT. —

A két kötet, mely 1040 oldal terjedelemben 3120 sürün szedett hasábban közli a magyar és német nyelv szókincsét, egy vagy két félbőrkötésü kötetben 16 korona. Tanár urak ezen szótárt saját használatukra a kiadóhivatal utján 9 koronáért szerezhetik be.

Kelemen Béla német **zsebszótárát** jól ismeri a közönség. A könyvecske páratlan sikere arre birta a szerzőt, hogy ugyanabban a rendszerben egy nagyobb, kimeritő szótárt készitsen. Ez a szótár, melynek befejező kötete most hagyta el a sajtót, **összes régebbi szótárainkat fölülmulja szókincsének teljességével, beosztásának gyakorlatiasságával és frazeológiájának gazdagságával.** Hisszük, hogy mindazok, kiknek jó és kimeritő német szótárra szükségük van, kapva kapnak majd ezen a kitünő segédeszközön, melyből a két nyelv grammatikai nehézségeire nézve is bő tájékozódást merithetnek.

Megjelent az Athenaeum irod. és nyomdai r.-t. könyvkiadóhivatalában (VII., Kerepesi-út 54.) és úgy ott, mint minden könyvkereskedésben megrendelhető.

Az ATHENAEUM irodalmi és nyomdai részvénytársulat (Budapest, VII., Kerepesi-út 54.) kiadásában megjelent és kapható:

Iskolai helyesirás.

A vallás- és oktatásügyi m. kir. miniszter 1903. március hó 14-én 862. szám alatt kelt rendeletével kiadott **magyar iskolai helyesirás**

szövege és rövid magyarázata

• bővített szójegyzékkel. •

Közép- és polgári iskolák és tanitóképzők használatára.

Irta: SIMONYI ZSIGMOND.

Ára 50 fillér.

Engedélyezve 2956/1903. sz. min. rend.

Az uj helyesirás.

A vallás- és oktatásügyi m. kir. miniszter 1903. március hó 14-én 862. szám alatt kelt rendeletével kiadott **magyar iskolai helyesirás**

szövege és magyarázata

bővített szójegyzékkel.

Irta: SIMONYI ZSIGMOND.

Második kiadás. *Ára fűzve 1 K, kötve 1 K 50 f.*

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXVIII. évfolyam. 4. szám. 1904. október 30.

ORSZÁGOS
KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI
KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
főtitkárhoz küldendő, VIII. kerület, Eszterházy-utca 14. sz. alá.

Szerkeszti ideiglenesen
NÉGYESY LÁSZLÓ
VIII., Luther-utca 1/a.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. kerületi áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési dij egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdij 8 kor.

A GIMNÁZIUMI UTASÍTÁSOK.

Az Országos Középiskolai Tanáregyesületi Közlöny f. évi 2. számában Kalmár Elek bizonyos ellentéteket vél megállapíthatni a Gimnáziumi Tanterv és Utasítások közt. Ezen állítólagos ellenmondásokra és a belőlök vont következtetésekre kívánok nehány felvilágosító észrevételt tenni, megjegyezve, hogy én a szóban levő Utasításnak egyik részét sem dolgoztam ki (tehát nem pro domo beszélek); csupán az utolsó szövegrevizióban vettem tevékeny részt. Ez az utóbbi körülmény késztet arra, hogy felszólaljak. A görög nyelvet, történelmet, földrajzot, fizikát, rajzot és filozófiát a cikkiró érdemleges észrevétel tárgyává nem tette: ezért én se terjeszkedem ki e tárgyakra. Hasonlóképen mellőzöm a magyar nyelvet és irodalmat is, mert Kalmár úr — ez alkalommal helyesen értelmezve az Utasítások célját — »szivesen megbocsátja« a jóra vezető eltéréseket.

Az Utasítások készítőinek célzataiba való ugyanilyen beleélést szerettem volna látni Kalmár Elek egyéb megjegyzéseiben is. Hiszen az Utasításoknak ép egyik főfeladata a tanterv természetes szűkszavúságát bővebb értelmezéssel kipótolni, a hézagokat kitölteni, a félreértésekre vezethető pontokat megmagyarázni és megvilágítani, a lényegest kiemelni, a kevésbbé lényegest háttérbe szorítani, sőt — amennyiben jelen esetben a tanterv kibocsátása négy évvel előzte meg az Utasítások kiadását — az időközben tett tapasztalatok felhasználásával a tantervnek esetleges apróbb hiányait lehetőség szerint helyrehozni és elenyésztetni.

Az első nagyobb »összeütközést« Kalmár úr a *Latin nyelvi* részben fedezi fel. Az Utasításnak idevágó helye igy szól: »Mivel az új ismereteknek a régiekhez kell füződniök és a tanuló gondolatkörébe kell illeszkedniök, legtermészetesebbnek látszanék, hogy a kezdő fokon a latin olvasmány is a család, az iskola, a szülőföld köréből válassza tárgyát. Mindamellett az ilyen olvas-

mány még sem ajánlható, mert olyan szókincset szerezne belőle a tanuló, amelynek később, midőn már az eredeti latin irókat olvassa, csekély hasznát vehetné«. Ezt Kalmár kapcsolatba hozza a Tantervben említett magyar mondákkal, teljesen félreértve az Utasítások célzatait. Nem a magyar mondákról van itt szó, hanem a kezdő latin nyelvtanításnak ama módszeréről, melynek hívei a ház, házi eszközök, ruházat, élelmezés, családi élet, iskola (cathedra, discipulus, subsellium stb.), kert, háziállatok, virágok stb., azaz a család, iskola és szülőhely (lakóhely) köréből választott olvasmányon és szóanyagon akarják a latin nyelvi alapvetést megadni. Ez az, ami ellen az Utasitás szerzője s meggyőződésem szerint helyesen, sikra száll; ez az a római hadi és állami élet szempontjából idegen fogalom kör, melyből a tanulót egy csapásra Cornelius Neposba kellene átvezetni. Abban igaza van a cikkirónak, hogy a tanterv szól magyar mondákról, az Utasítás meg nem szól róluk. De ez a hallgatás legföljebb hiány (melyet a magam részéről nagyon jól meg tudok okolni), nem pedig »összeütközés.«

A VI. osztály latin olvasmányaira tett észrevétel szintén azt mutatja, hogy a cikkiró a motivumokat kevéssé kutatja. Az, aki ezeket az Utasításokat készítette, nemcsak a VI. osztályt tartotta szem előtt, hanem — amint kell — az egész gimnáziumi latin olvasmány continuitását. S *ezt* kell megfontolni, ha felvetjük azt a kérdést, hogy az Utasítás szerzője miért akarja a tanulót a Livius-féle I—IV. könyvekből vett néhány szemelvény olvasása után »csakhamar« az V—X. könyvekkel megismertetni; azért, mert az I—IV. könyvek tartalmát részletesen megismerték az I II. esetleg III. osztályban. (δὶς κράμβη!) Itt is tehát a tanterv megjavításáról van szó, melyért Kalmár úr a magyar nyelvi és irodalmi részre vonatkozó kijelentéseiben nagyon is hálás volt. Ami pedig a XXI. könyv kiemelését illeti, ez pedagógiai álláspont dolga. Nemcsak egyéni meggyőződés, hanem hosszú iskolai gyakorlatban megérlelt hagyomány javalja, hogy erre helyezzünk legnagyobb súlyt. A Tanterv általánosságban ezt mondja: »vagy a pún háborúk történetéből.« Az Utasítások tehát csak igazi céljoknak felelnek meg, midőn a pún háborúk történetét tárgyaló könyvek közül a legajánlatosabbat emelik ki — épen nem zárva ki ezzel azt, hogy valaki a későbbi könyvekből is választhasson szemelvényeket. »Összeütközést« én ebben sem látok.

Nem látok továbbá ellentétet a Tanterv és az Utasítások *Görög-pótló* részeinek V. és VI. osztályú anyaga közt sem. A Tanterv — úgymond Kalmár úr — nem tartalmaz »elméleti anyagot« (csak olvasmányt), az Utasítás igen. Mi ez az elméleti anyag? Nem más, mint hogy a tanár az V. osztályban az olvasmány tárgyalása révén szerzett mithologiai és tárgyi ismereteket összefoglaltatja, hasonlóképen az V. osztályban Herodotos olvasmánya alapján a tanulók régiségtani ismereteit kibővíti (különösen Athén és Sparta intézményeire való tekintettel), a

VI. osztályban pedig a nagy görög tragikusokat aesthetikai, és a görög szinházra vonatkozó magyarázatokkal kiséri (melyek nélkül, gondolom, alig is volnának Aischylos, Sophokles és Euripides darabjai sikerrel olvashatók.) Az Utasítások összefoglalásai és magyarázatai tehát nézetem szerint természetes methodikai követelmények, melyekre jó volt a tanárt figyelmeztetni, de amelyek »jelentős« eltérést nem foglalnak magokban. Hogy a tantervbe nem vétetett fel az összefoglalás, annak az a tapasztalat volt az oka, hogy régiségtani kézikönyveket tanítottak sok helyt, teljes ellentétben a régi tanterv intencióival.

A *német nyelvre* nézve a tisztelt cikkiró úr figyelmét a következőkre hivom fel: Bürgert a tanterv nem említi ugyan, hanem mondja ezeket: »balladák és románcok (*pl.* Schiller, Goethe, Uhland, Chamisso)«. Ez a »például« a tanterv más részeiben (a magyarnál) is többször előfordul, jeléül annak, hogy az Utasítás ilyenkor csak exemplifikálni akar. A fent idézett szövegezés tehát egyáltalán nem mond ellene Bürger, sőt más ballada- és románcköltők olvastatásának sem. Épen ebben rejlik az új Tantervnek egyik jellemző vonása, hogy a tanár kezét az olvasmányok megválogatásában nem akarja megkötni. — Kifogásolja Kalmár Elek azt is, hogy az Utasítás Hettner, Schmidt Erich és Bielschowsky műveit is felveszi. Erre csak azt jegyzem meg, hogy ha a magyar irodalmi tanítás körében Salamon Ferenc és Greguss Ágost irodalmi tanulmányait lehet és kell olvastatnunk (VII. o.), nem látom be, miért ne lehetne ugyanazt megtenni Hettner, Erich Schmidt és Bielschowskyval, kik nemcsak »jeles szakemberek«, hanem első rangú irók és stiliszták is. (A zárójel elején levő *pl.* jelzés itt is elkerülte a cikkiró figyelmét).

A *mathematikai* Utasításra tett észrevételeket jobb lett volna egyáltalán meg sem tenni. Itt Kalmár Eleket, a jeles magyar filologust, nagyon félrevezethették. A Tanterv azt mondja: »havonként mind a nyolcz osztályban *legalább* egy iskolai dolgozat«. Ez logikailag annyit jelent, hogy a Tanterv a minimumot állapítja meg, de ezen túl több is adható. Az Utasítások itt is megtették, amit megtenniök kötelességök vala: a tanterv nagy általánosságát specifikálták, azt mondva, hogy az alsóbb osztályokban legyen havonként két, a felsőbbekben havonként egy dolgozat. — Hogy az Utasítás nemcsak a kombinációt, hanem a permutációt és variációt is említi, nem túltengés, mert minden mathematikus tudja, hogy a kombinatorikának lényeges részei a permutáció és variáció is; a valószinűség-számítás se jöhet túltengés számba, mert ez meg nem egyéb, mint a kombinációk alkalmazása. Hogy a gömbháromszögtanból az Utasítás a cosinustétel mellett a sinus-tételt is emliti, emiatt ugyan egy mathematikus tanárnak se fog főni a feje.

A *testgyakorlásról* részletesen nem szólok, de ami a kirándulásokat illeti, Kalmár úr figyelmét nyilván elkerülte az Utasítások idevágó részének a következő mondata: *Egy-egy napon*

több osztály is kirándulhat. Eszerint tisztán a tanári kartól, illetőleg az igazgatótól függ, miképen csoportosítják az osztályokat. Ha sokalják a teljes elkülönítést, az Utasítások értelmében fognak eljárni akkor is, ha két-három osztály csoportosításával tétetik meg a kirándulásokat, melyeknek száma ilyen módon semmi esetre se lesz évenkint 80, hanem *sokkal* kevesebb.

Végül, még egy megjegyzést! Oly természetü munkálatok, minők az Utasítások, sohase lehetnek *egy* ember művei; kidolgozásukban rendszerint többen vesznek részt. Ezért se Magyarországon, se külföldön a mostaniakhoz hasonló nagy terjedelmü (313 sürün nyomtatott lapra terjedő) Utasítások nem készültek még, melyekben a leggondosabb revizio mellett is kisebb egyenetlenségek elő ne fordulnának. Erre való tekintettel az ily terjedelmes munkálatot a magam részéről sohasem vizsgálnám meg mikroszkopikusan, hane megvizsgálnám a maga egészében, szellemében, lényeges gondolati tartalmában, ajánlott eljárásaiban, elvi követeléseiben, amivel megint nem azt állítom, hogy Utasításaink a most jelzett szempontokból véve minden kritikán felül állanak. Ott, hol oly tág tere van a lehetőségeknek; ahol rég kipróbált módszerek állanak szemben kisérletekkel és új irányokkal; ahol a tanítás anyagának minden kis részlete és a vele való elbánás minden egyes kérdése a didaktikai problémáknak egész özönét hozhatja felszinre, ott a kategorikus bizonyossággal megállapítható, többé meg nem ingatható, véglegesen leszürődött elvek köre mindig aránylag szük lesz, szemben a jogosult nézeteltérések sokaságával.

Finászy Ernő.

A TANÁRJELÖLTEK GYAKORLATI ÉVÉNEK BERENDEZÉSE.

(Második közlemény.)

II.

Dolgozatomnak e második felében a legfontosabb pontokat akarom kiemelni arra az utasításra vonatkozólag, melyet a miniszter leiratában említ és amelyet én is a januáriusi választmányi ülésen javaslataim utolsó pontjában kivántam. Ez utasítás, mint már a mult alkalommal említettem, kiegészítené a külső szervezetre vonatkozó szabályzatot a belső munkát illető útmutatásokkal. Míg tehát amaz a tanárképzés céljait szolgáló iskolák kijelölésére és felügyeletére, a vezető-tanári testületek összeállítására és javadalmazására, a jelöltek elhelyezésére és gyámolítására végül a gyakorlati időnek tartamára és a tanárvizsgálathoz, illetőleg az oklevél kiadásához való viszonyára vonatkozó rendelkezéseket tartalmazza, addig a külön utasítás körülírja egyfelől a vezetők, igazgató és tanárok, esetleg a főigazgató munkakörét,

másfelől a jelöltek kötelességeit és jogait. Ha ez az utasítás világosság és teljesség kedvéért átveszi, illetőleg közelebbről meghatározza a szervezeti szabályzatnak egy-két oly pontját, mely a belső munka kereteire, kezdő- és végpontjára vonatkozik, ilynemű ismétlés nem lesz az utasításnak ártalmára; egyébként azonban meglehetősen kimérhető az utasítás köre.

Egészben véve lehetne azt az elvi követelményt felállítani az utasításra nézve, hogy a fődolgokban legyen határozott és világos, de a mellékdolgokban, a részletes kivitelben ne kösse meg túlságosan a vezetők kezét, hanem engedjen helyet az egyéni kezdeményezésnek, hogy legalább ezen a téren gazdagabban differentiálódó élet fejlődhessék, mint iskolaügyünk egyéb területein.

Az utasítást körülbelől így gondolom.

Bevezető szakasza állapítsa meg, esetleg a szervezeti szabályzat megfelelő pontjának ismétlésével vagy bővítésével a gyakorlati év célját, kötelező voltát, minimális, esetleg maximális tartamát és kapcsolatban evvel viszonyát a tanárvizsgálatokhoz, illetőleg az oklevél kiadásához. A minimális tartam legyen egy teljes középiskolai tanév a tanév elejétől végéig, mely alól a katonai szolgálat idejének mai berendezése mellett felmentendők volnának azok, kik a tanári gyakorlat idejét megelőző évben katonakötelezettségüknek tettek eleget. Kötelezőnek pedig ki kellene mondani a tanári gyakorlatot minden tanárjelöltre nézve, aki oklevelet akar szerezni, illetőleg pedagógiai vizsgát tenni, kivéve — a középiskolai törvény 61. §-ának 3. pontja és a tanárvizsgálati szabályzat értelmezése szerint — azokat, kik magántanulót önállóan és sikerrel készítenek elő magánvizsgálatra.

A gyakorlat megkezdését a szakvizsga letételéhez kell kötni, még pedig minden kivétel vagy engedmény nélkül. A szakvizsgára készülni és a tanári gyakorlatban résztvenni egy és ugyanazon időben nem lehet vagy az egyik vagy a másik teendőnek, illetőleg magának az iskola ügyének kára nélkül. De akármikor tette is le a jelölt a szakvizsgát, akár évközben is, kérheti a minisztériumot, hogy ossza be mindjárt valamely iskolához gyakorlatra, csakhogy a tanári gyakorlatban töltött ez évtöredék nem számít az oklevél elnyeréséhez szükséges időbe. Továbbá követelendő, hogy azt az egy beszámítandó tanévet okvetetlenül egy és ugyanazon intézetnél töltse a jelölt és csak igen fontos okok alapján adhasson a minisztérium engedélyt az intézetnek évközben mással való felcserélésére. Annak megakadályozására nincsen elvi ok, hogy valaki egy teljes tanév után is még akár egy-két évig időzzék ily gyakorlótanári minőségben valamely intézetnél vagy esetleg egy évet töltsön egyik iskolánál, egy másikat vagy harmadikat egy második vagy harmadik iskolánál. De a budapesti tanárképzőintézeti gyakorló főgimnáziumnál tett tapasztalatok azt mutatták, hogy jó e szabadságnak némi korlátot vetni és talán három évben megállapítani a gyakorlaton tölthető idő maximumát. Egyrészt szükséges e maximum a

vizsgaiszonyban vagy tunyaságban szenvedő jelölteknek sürgetésére, másrészt meggátolja az iskolánál való időzésnek a tulajdonképi feladattól idegen célokra való felhasználását. E maximum határidejének kitüzése a helyi viszonyokat ismerő igazgató diszkrécionális hatáskörébe is utalható.

Az utasítás további pontjai részletezzék lehető liberálítással a vezetők dolgát. Jelöljék meg mindenekelőtt az igazgatónak, mint a vezető-tanári testület fejének a feladatát. Az igazgató feladata mindenekelőtt a jelöltekre vonatkozó adminisztrativ és fegyelmi ügyek intézése, továbbá a jelöltek általános pedagógiai és általános didaktikai továbbművelődésének vezetése. Hogy a továbbművelődés e munkája miképen folyjon, arra az utasítás csak általános útmutatást adhat és legfeljebb kiemelhet egyes elengendhetetlen részleteket. Szükséges, hogy az igazgató megismertesse a jelölteket a középiskolai törvénynyel, rendtartással, a tantervvel és az általános utasításokkal, továbbá az iskolának esetleges helyi követelményeivel és hagyományaival (helyi tanterv, helyi tanulókörök, iskolai ünnepek stb.) Az is elvárható az igazgatótól, hogy az intézet könyvtárának általános pedagógiai és didaktikai részéről áttekintést nyujtson, bizonyos fontos munkák olvasására serkentse a jelölteket, illetőleg azokat velök együtt olvassa is. Figyelmeztesse a jelölteket az intézet pedagógiai folyóiratainak fontosabb közleményeire is, amennyiben ezek az általános pedagógia és általános didaktika körébe vágnak. Ilyen cikkek megbeszélése vagy megbeszéltetése is oly feladat, melyet az igazgatók magukra vállalhatnak. Hogy minden ismertetés, áttekintés, figyelmeztetés, esetleges olvastatás és tárgyalás előre megszabott számú és idejü értekezleteken történjék-e vagy speciális szükségleteknek megfelelő időközökben, arra nem könnyü a felelet. A megszabott számú és idejü konferenciák tapasztalat szerint könnyen válnak sablonos, gépies lefolyásuakká, és sokszor csak tamquam aliquid fecisse videatur dolgoznak bennük, ami pedig rosszabb a semminél (példa erre sok iskolánál az úgynevezett módszeres konferencia lefolyása): viszont a szabad egyéni belátásra bizott munka könnyen vezet rendetlenségre és teljes elhanyagolásra. Legjobb volna talán, ha az utasítás erre a célra egy minimumot határozna meg, például 8—10 összejövetelt egy évben, még pedig úgy, hogy ez összejövetelek fele az év elején rövidebb időszakban következnék egymásután. E minimumon túl tarthatnak persze az igazgatók ily pedagógiai összejövetelt annyit, amennyit akarnak és előre látható, hogy a buzgóbbak a jelzett minimális számot legalább meg fogják kettőzni. Ezen összejöveteleken jelen lehetnek az igazgatók és a jelölteken kívül a többi vezető tanárok, sőt a tanári testület egyéb tagjai is. Az értekezletek tárgya és ügyrendje egészen az igazgatók szabad elhatározására bizandó. Ez értekezletek vezetésében osztozhatik az igazgatóval a főigazgató is, különösen a középiskolai törvény, rendtartartás, tanterv és általános utasítás ismertetése lehet

esetleg az ő feladata. Rendkívüli esetekben, ha sem főigazgató, sem igazgató nem volna hajlandó ily értekezletek tartására, kénytelen volna valamelyik vezető szaktanár átvenni ez általános pedagógiai értekezletek vezetését is. De ez nem kívánatos, mivel akkor az igazgató szerepe tisztán adminisztrativ külsőségekre szorítkoznék, s könnyen csorbát szenvedne az egységes vezetés is.

A vezető szaktanárok dolga a hozzájuk beosztott jelöltek speciális szakmethódikai művelődésének irányítása és a gyakorlatba való közvetlen bevezetése. A szakmethodikára vonatkozólag hasonló teendők várakoznak reá, mint az igazgatóra az általános paedagógia és általános didaktika terén. O is tart e célra néhány közös értekezletet az ő szakmájának jelöltjeivel, különösen az év elején, s ezekben szakmájának tantervéről, a tanítás anyagának részleteiről, esetleg a szükséges segédeszközökről, tankönyvekről, szertárakról stb. ad előzetes áttekintést. Tevékenységének súlypontja a tulajdonképeni gyakorlati munkára esik. Ennek érdekében vezeti az év elején a jelöltek hospitálását, majd később a tanítási próbákat. A hospitálás vezetése abban áll, hogy a hospitáló jelölteknek minél többször ad számot saját eljárásáról és kérdéseikre vagy kétségeikre mindíg készséggel megadja a szükséges felvilágosítást. Ha a kellő tartamú gyümölcsöző hospitálás után elérkezett az ideje annak, hogy a jelölt maga is taníthasson, akkor a szaktanár megbeszéli vele az anyag dispozícióját, felosztását methodikus egységekre és mielőtt a jelölt valamely nagyobb egység oktatásához hozzáfog, a vezetőtanár meggyőződést szerez magának arról, hogy a jelölt az egész egységgel tárgyi és methodikai szempontból alaposan foglalkozott. Azután kívánhat tőle az egyes órákról vagy több órára terjedő kisebb egységekről előrekészített vázlatot, úgynevezett preparációt. Eleinte jó, ha a jelölt beható, az összes részletekre, a kérdések és feleletek egymásutánjára is kiterjedő, írásbeli preparációt készít. Az írásbeli preparációk készíttetésének módját, esetleg szóbeli jelentésekkel vagy megbeszélésekkel való pótlását nem kell közelebbről meghatározni, ez teljesen a vezetőtanár belátására bízható. A jelölttől tartott órán is jelen van mindíg a vezetőtanár is, legfeljebb kétszer-háromszor az évben hagyhatja magára a már biztosabb jelöltet, hogy ez megszokja az egészen önálló tanítást is. Az óra után figyelmezteti a tanár a jelöltet tanításának esetleges hiányaira, de óraközben lehetőleg tartózkodjék a közbelépéstől. Csak ha komolyan veszélyeztetve látja a tanítás sikerét, veheti át óraközben is a tanítást, de ez gondos praeparálás és a praeparálás gondos ellenőrzése mellett csak igen ritkán fog előfordulni. A tanár biráló észrevételeit hallgathatják a többi jelöltek is, kik társuk óráján hospitáltak, sőt megengedhető nekik is a biráló hozzászólás. Az oktatás eredményéért felelős marad a vezetőtanár és azért, ha a jelöltet nehány tanításpróba után is még egészen kép-

telennek tartja a sikeres munkára, megint visszaveheti tőle a tanítást, de akkor is megkívánja tőle, hogy a már végzett praeparálást, illetőleg tanítást beleszámítva, legalább 8 hétig úgy praeparáljon, mintha tanítana. Később újból tehet a jelölt kísérletet, mely másodszor vagy harmadszor talán már jobban fog sikerülni. A tanulók bizonyítványáért is a vezetőtanár felelős, illetőleg ő állapítja meg az érdemjegyeket is, de a cenzeálásban meghallgatja a jelölt véleményét is.

A jelöltek jogai és kötelességei, amennyiben kölcsönösségi viszonyban vannak a vezetők kötelességeivel és jogaival, már jelezve voltak a fentebbiekben. Csak összefoglalásra és igen kevés kiegészítésre lehet még szükség. A jelöltek tartoznak a számukra az igazgatótól és a vezetőtanároktól kitüzött összejöveteleken megjelenni és egyáltalában kötelesek az igazgatótól és vezetőiktől rájuk bizott munka elvégzésére. E munka a paedagogiai és didaktikai képzésükre szolgáló fent körülírt dolgokon kivül kiterjedhet még különféle iskolai ünnepeken és kirándulásokon való részvételre stb. Ezekre a teendőkre — esetleg a vezetőtanár javaslatára — az igazgató osztja be a jelölteket, persze megkiméive őket a túlságos megterheléstől, de folytonosan ügyelve arra, hogy az oktatás mellett részük legyen az iskolai élet egyéb mozzanataiban is. A jelöltek rendesen résztvesznek a közös iskolai konferenciákon, az ellenőrző, osztályozó és módszeres konferenciákon, esetleg az igazgató biztatására hozzászólhatnak is egyikmásik ügyhöz, de a döntésben, illetőleg szavazásban nem lehet részük. Lehetnek oly speciális jellegü konferenciák, melyekhez a tanári testület, illetőleg az igazgató nem bocsátja a jelölteket. Ennek a meghatározása is az igazgató diszkrécionális hatáskörébe tartozik, de kivánatos, hogy a jelöltek ily kizárása a tanári testület tanácskozásaiból minél ritkábban forduljon elő, mert a köteles titoktartásra is nevelni kell a jelölteket s az csak bizalommal történhetik.

A mi a jelöltek rendes elfoglaltságát illeti, arra lehetne őket kötelezni, hogy vezetőtanáruknál legalább egy osztályban két tárgyból vagy két osztályban egy-egy tárgyból hospitáljanak, de tanácsos, hogy azonkivül még szabad tetszésük szerint, szakcsoportjuk körén kivül eső órákon is hospitáljanak, még pedig nemcsak a vezetőtanári testület tagjainál, hanem az intézet bármely más tanáránál is. Ha a jelölt legalább két hónapig rendesen hospitált, kérheti vezetőtanárának engedélyét a tanításra, s ezt — ha a tanár alkalmasnak találja — átveheti. A tanítás minimális tartama legyen két hónap egymásután, s csak a fentemlített rendkivüli esetben, mikor a tanulók érdeke nem engedi, hogy a jelölt a tanítást folytassa, lehet azt megengedni, hogy a tanítás folytonos és ellenőrzött praeparálással pótoltassék. A jelölt lehetőleg ne tanítson többet, mint naponkint egy órát, vagyis hat óra hetenkint legyen a rendes óramaximum. Az oktatás berendezésében és gyakorlati keresztülvitelében a jelölt követni

köteles vezetőtanára utasításait. A kötelező két hónapon túl tovább is taníthat a jelölt — de mindig csak legfeljebb hat órát hetenkint — ameddig kedve tartja, s ameddig a vezetőtanár a tanítás eredményének kára nélkül megengedhetőnek véli. A tanítás tartamának kezdetét és végét bejelenti a vezetőtanár az igazgatónak, aki a legközelebbi alkalommal jelentést tesz róla a tanári testület plenumának. A jelölt az év bármely részében kaphat az igazgatótól tanúsítványt arról, hogy mennyi időt töltött, illetőleg mennyi ideig tanított már az illető intézetnél, de csak legalább egy teljes tanév ott töltése után kaphat minősítéssel ellátott bizonyitványt is, melyre szüksége van az oklevél elnyeréséhez is. Az oklevélben az adatokon kívül, hogy hol és mennyi időt töltött a jelölt tanári gyakorlaton, nem lehet semmi nyoma e minősítő bizonyítványnak, de hogy a kormány vagy az iskolafentartók állások betöltésénél ne legyenek tekintettel e minősítő bizonyítványra, ha a pályázó mellékli, az nem volna kívánatos.

A jelöltekre vonatkozó administrativ s esetleg fegyelmi ügyeket — amint már említettem — az igazgató intézi, de az egész vezetőtanári testület meghallgatásával. Ez ügyek megbeszélése céljából tart a vezetőtanári testület az igazgató elnöklete alatt három értekezletet évenként: egyet az év elején, egyet az első félév végén és egyet a tanév végén. Az elsőn intézkedik a testület a jelöltek munkájának célszerű beosztásáról, a másodikon megbeszéli a jelöltek haladását és egyéb időközben felmerült ügyeket, a harmadikon pedig előterjesztik a tanárok a jelöltek minősítését. Kívánatos, hogy a minősítés ne történjék rovatok sablonos betöltése útján, hanem jellemezze szabadon, egyéni módon a jelölt egész tanári egyéniségét, műveltségét, methodikai ügyességét és tanító modorát.

Az igazgató természetesen törzskönyvet vezet a jelöltekről, mely a nationálén kívül szakmájukat, a hospitálás és tanítás kezdő- és végpontját és végül a minősítést tartalmazza. Az év végén felterjeszti az igazgató összefoglaló jelentés kiséretében a törzskönyv adatait hatóságához — vagyis az állami intézeteknél a minisztériumhoz. A felekezeti intézeteknél az illető hatóság továbbítja az adatokat, esetleg saját jelentése kiséretében a minisztériumhoz.

A főigazgató vagy a felügyelettel megbizott más organum szintén tart évközben tett látogatásai alkalmával értekezletet a szűkebb vezetőtanári testülettel, előadja észleleteit és megjegyzéseit és természetesen szintén tesz tapasztalatairól jelentést a minisztériumnak.

Az intézet évi értesítője is közli majd külön pont alatt a tanárjelöltekre vonatkozó legfontosabb adatokat, természetesen a minősítésre vonatkozó részletek teljes mellőzésével.

*

Úgy hiszem, hogy a gyakorlati év berendezését tárgyaló e második czikkemben minden fontosabb kérdést érintettem,

mely a gyakorlati év belső munkáját illeti, és hozzávéve multkori közleményemet, a tárgyat nézetem szerint kimerítettem. Hogy vannak még részletkérdések, melyekre nem gondoltam, s így vannak még hézagok javaslataimban, az valószínű. Hogy két közleményemben, mely csak anyagot akart nyujtani a készülő szabályzathoz és utasításhoz, sok az ismétlés, az a dolog természetéből folyik. A paragrafusok szükszavú nyelve és egymásra utaló előadása könnyebben kikerüli az ilyen ismétléseket.

De akármilyenek is dolgozatom hézagai, hiányai s bizonyára hibái is, egyet szeretnék mégis elkerültnek tudni, még pedig azt, hogy javaslataim és a törvény között ellentét legyen. Hogy ezt a különben magától érthető körülményt külön hangsúlyozom, annak oka az, hogy figyelemre méltó oldalról azt a kifogást tették javaslataim ellen, hogy a törvényadta, illetőleg törvényhagyta szabadságot túlságosan korlátozzák. E kifogás arra a követelményre vonatkozik, hogy a gyakorlati év csak a letett szakvizsga után kezdhető meg és akkor is csak egy, a tanév elejétől számított 10 hónapos gyakorlat után adható ki az oklevél, holott a középiskolai törvény csak annyit mond (61. §. 3. p.), hogy a felső iskolai tanfolyam elvégzése után még legkevesebb egy évet kell gyakorlatilag középiskolai tanítással tölteni (a nevelői gyakorlatra vonatkozó alternativát én is nyitva hagytam, még pedig abban az interpretációban, melyet már a tanárvizsgálati szabályzat gyakorolt a törvényen), sőt a pont utolsó mondata mintha azt mondaná, hogy elég ha a jelölt »az egész öt év alatt« legalább egy évig volt nevelői vagy tanítói gyakorlaton, lett legyen ez az év az érettségi vizsgálattól számított öt évnek akármelyike. Legyen szabad mindenekelőtt evvel az utóbbi ellenvetéssel foglalkozni, mely első pillanatra elég súlyosnak látszik. Ha a törvényt jól megnézzük, azt látjuk, hogy a pontnak ez a vége tulajdonképen olyanokra vonatkozik, kik az ötödik évet még főiskolai tanulmányokkal hazai vagy külföldi egyetemen töltötték, s akik ezt a törvény szerint mégis elengedhetetlen gyakorlatot máskor, mint épen egyetemi tanulmányaik öt éves ideje alatt nem szerezhették; sőt akik az ötödik évben külföldi egyetemen voltak, rendszerint az ötödik év előtt kellett a nevelői gyakorlatot megszerezniök, ha egyáltalában megszerezhették. Ezen kivételes és igen ritka esetekre, ha szükséges, fenntartható még ez a kibuvó, de ez nem ront le semmit annak a normális követelménynek erejéből, hogy aki gimnáziumba megy gyakorlatra, annak szakvizsgát tett jelöltnek kell lennie. Ez tudniillik nem is annyira a tanári képesítésnek, illetőleg a tanári oklevél megszerzése feltételének a kérdése, hanem a tanári gyakorlatra berendezett gimnáziumok fontos ügye. A gimnáziumok, a bennök nevelt és mindig szemmel tartandó tanulóság érdeke követeli meg első sorban, hogy a jelöltek ott legyenek egész szivökkel, egész lelkökkel és egész tehetségökkel s ne legyenek első sorban a szakvizsga gondjaival elfoglalva, úgy, hogy szellemi

energiájuknak csak egy kis maradéka jusson az iskolának. Akármit mondjon is a törvény az oklevél szerzéséhez szükséges feltételek minimumáról — mert az, amire a jelzett ellenvetés támaszkodhatik, csak a legalsó minimumra vonatkozhatik, amint azt e limitáló szócskák »legalább« és »mindenesetre« is világosan jelzik — a gimnázium nem veszélyeztetheti a maga munkáját nem kész emberek kontárkodásának megengedésével; a négy egyetemi év puszta eltöltése az egyetemen szakvizsga letétele nélkül, a mi viszonyaink mellett, csak igen kevés kezességet nyújt a jelöltek készültsége iránt.

Ami pedig az évközben tett szakvizsga után mindjárt megkezdett gyakorlati idő érvényességének kérdését illeti, erre nézve is mindenekelőtt a gimnázium érdeke követeli, hogy csak olyanok bocsáttassanak számbavehető aktiv iskolai munkára, kik a tanév elejétől fogva kisérték figyelemmel az iskola működését, és készek arra, hogy a tanév végéig ne is hagyják el az iskolát. De különben is, mikor a törvény *évek*-ről beszélt, nem gondolhatott bármely 365 napból álló időközre, hanem bizonyosan tanévekre gondolt. S amint nem volna egyetemi quadrenniumnak számítható oly négy év, melyet valaki mint benevolus auditor töltött 1890. november 25-ikétől 1894. november 25-ikéig, feltéve, hogy kitudná mutatni, ép oly kevéssé számíthatna gyakorlati évnek egy 1894. november 25-étől 1895. november 25-ikéig valamely középiskolánál töltött idő. A tanári munka nem olyan természetű, mint az orvosi vagy ügyvédi gyakorlat, mely nem tagolódik évek szerint, hanem mindennap megújul anyagban, és munkakörben. Megengedhető, hogy valaki tanév közepén is bejárjon az iskolába mint vendég, de ezt az engedményt egyéb célokra felhasználni vagy kibővíteni nem ajánlatos. A törvény szerzője másra nem gondolhatott, mint öt tanévre, illetőleg gyakorlattal töltendő ötödik tanévre, és a törvény betüjét játszaná ki a törvény szellemével szemben az, aki az évet csak kalendáriumi értelemben, mint bármely 365 nap, vagy 12 hónap kollektivumát venné. A törvény szerzője egyébiránt aligha gondolt év-, illetőleg félévközben letett tanári vizsgákra is, mert régebben csak a szemeszter végén voltak tanári vizsgák. Azt a vizsgák felszaporodása folytán szükségessé vált intézkedést, mely egyuttal a vizsgázó tanárjelöltek kényelmének tett engedmény is, hogy az év bármely hónapjában tehető a vizsga (az engedményt újabban ismét megszorították egy kissé), nem lehet hatással a középiskolák belső életére és nem okozhatja azt, hogy az év különböző időszakában belenyúlhassanak az új elemek az iskola munkájába, melyek újból különféle időszakokban kicsatolhatók belőle. Ily évközben való munkaelhagyást és munkakezdést csak kivételesen oly vis major idézhet elő, milyen a halál vagy súlyos megbetegedés, de szervezeti szabályzattal ilyen zavaró tényeknek útját egyengetni nem szabad.

Különben is — s evvel zárom fejtegetéseimet — ha a tanárjelöltek érdeke és az iskola érdeke, azaz a tanulóságé

valami módon collisióba jöhetne, mindig az iskola érdekének kell győznie. A tanulók nevelése mindig az iskolának primair feladata, és a tanárjelöltek képzése csak secundair teendője, melyet adott esetben amannak alá kell rendelni. Célszerű szabályzat és a vezetőknek gondos körültekintése mellett azonban collisiók alig képzelhetők.

Waldapfel János.

A FRANCIA VERSTAN TANÍTÁSÁRÓL.

— Dr. Positivus figyelmébe. —

A *Tanári Közlönynek* f. évi első számában (103—105), Dr. Positivus — »egy fölmerült eset alkalmából« [1] — szükségesnek találta fölhívni »a közfigyelmet« »a verstan tanításnak egy nálunk is meglehetősen általános hiányá«-ra: mert szerinte »bizonyos, hogy a kézikönyvek s valószinű, hogy a tanítás is« mitsem tudnak a *hangsúly szerepéről a francia versben.*

Szegény francia tanárok! Nyomorult francia kézikönyvek!

De megesett rajtuk dr. Positivus szíve és íme a francia verstan elméletét a következő kategórikus tételekbe foglalta:

1. »A francia vers lüktetése tudvalevőleg ép abban áll, hogy rendszerint három hangsúlytalan szótagot egy hangsúlyos követ. Verstani sémája:

_ _ _ ´. Ez a francia négyes ütem.« (104).

2. »Az *alexandrin* tipikus tagolódása a hangsúly dolgában:

_ _ _ ´ _ ´ _ _ _ ´ _ ´

szóval két egyenlő félversből, hatosból áll.« (104).

Végül még hozzáteszi, hogy *a francia alexandrinban az első szótag hangsúlyos nem lehet.* (104. lap 40. sor).

Ebből a két tételből kiviláglik:

a) hogy dr. Positivus nincs tisztában a hangsúly szerepével a francia verselésben és

b) hogy nem ismeri azokat a francia verstanainkat — Vajda és Requinyi füzeteit — amelyek már valami *húsz év óta* hirdetik, hogy:

»*A francia verselés ütemes, ritmusa tehát a hangsúlyos és hangsúlytalan szótagok váltakozásában áll.*«

Ugyanezt tanítja dr. Theisz Gyulának a *Petite Grammaire*-hez csatolt Függeléke. A francia verstan elemeiről (145—152).

A francia tanárok reputációja érdekében kívánatos volna megtudni, hogy dr. Positivus úr mely intézetben szerezte gyászos tapasztalatait!

[1] T. i. a *Gábor*-féle Anthológiának hosszadalmas ismertetése alkalmából: u. o. 96—100.

Dr. Positivus verstani elméleteinek cáfolatára — rövidség kedvéért — csak két verssort idézek:

a) Dors, mon enfant, ne crains rien; moi, je veille.

–́ – – –́ – –̀ –́ –́ – –́ ◡

b) Oui, je viens dans son temple adorer l'Éternel;

–́ – –́ – – –́ – – –́ – – –́

Racine: Athalie.

E példákból következik:

1. Egy- vagy kéttagú ütemben csak egy-, *három- vagy négytagú ütemben esetleg két hangsúlyos szótag lehet.*

2. A francia u. n. *klasszikus alexandrin* igenis áll két egyenlő félversből, de *a legváltozatosabb tagolódással.* — A Athalie legelső verssora bizonyítja, hogy a költő nincs kötve a négytagú ütemhez, sőt mi több, dr. Positivus elmélete dacára, *az alexandrin első szótagját is teheti hangsúlyossá.*

Clara.

EGYESÜLETI ÉLET.

Budapesti kör.

A budapesti tanári kör 1904. évi október hó 19-én dr. *Beke* Manó elnöklésével tartott közgyűlésén dr. *Lévay* Ede titkár ismertette a kör múlt évi működését; majd *Balog* Mór pénztáros tett jelentést a kör vagyoni állapotáról. A közgyűlés mindkét jelentést tudomásúl vette; a pénztárosnak megadta a felmentést s egyszersmind elhatározta, hogy a kör pénzkészletéből a »*Segélyalap*« javára tett alapítványt ez évben is gyarapítani fogja, úgy hogy az eddig befizetett összegekkel együtt a köri alapítvány 1000 koronára emelkedjék.

Ezután dr. *Beke* Manó elnök a maga és tiszttársai nevében köszönetet mondott a tagoknak bizalmukért. Néhány éve áll már a kör élén s ezen idő alatt minden törekvése egyrészt a tanári közszellem emelésére, a kollégiális szeretet ápolására, másrészt tanügyi kérdéseknek megvitatása, ilyen kérdéseknek felvetése által az iskolai munkásság fokozatos fejlesztésére irányúlt. Az első cél tekintetében nem sikerült számbavehető eredményt elérni. Dugába dűlt minden kisérlet, amit a tisztikar a tanári együttérzés fokozására végzett. Csakis a táncmulatságok jártak sikerrel. Az eredménytelenség ama nehéz megélhetési viszonyokban leli magyarázatát, melyekkel a fővárosi tanároknak küzdeniök kell. Javulást e tekintetben csakis az anyagi helyzet előnyös megváltozása hozhat. Pedig e cél elérése nemcsak az egyes tagok örömére vezetne, hanem biztos várrá emelné a kört a tanárságot, az iskolát kívülről fenyegető minden veszedelem esetében. Sokkal örvendetesebb képet mutat a köri munkásság a második tekintetben. Annyi fontos kérdést beszéltünk meg a köri üléseken, hogy e tekintetben teljes megelégedettséggel pillanthatunk vissza az

elmúlt évekre s oly széles alapon haladtak tárgyalásaink, hogy a döntésre hivatott körök biztos tájékozódást nyerhetnek azok alapján az egyes kérdésekben. Legyen elég hivatkoznunk a gyakorlati tanárképzés ügyére, mely ebben és a kolozsvári körben beszéltetett meg részletesebben s e megbeszélések alapján terelődött arra a legfelsőbb tanügyi tényezők figyelme is; az érettségi vizsgálatok reformját sürgető értekezleteinkre; az iskolai helyesírás; a tanulók fizikai gyakorlatainak kérdésére stb. nem is részletezve egyéb munkásságunkat, amelyek külön-külön termékenyítőleg hatottak az ország tanárainak és tanári köreinek a tevékenységére. Sajnosan nélkülözte azonban a kör a methodikus kérdések felszinrehozatalát. Egy-két esettől eltekintve a tanári munkásságban való haladás eme legbiztosabb eszközét nem alkalmaztuk. Mintha kihalt volna az érzék a tanárokban a módszertani kérdések jelentőségének a felismerése tekintetében.

Mindent összefoglalva el kell ismernünk, hogy messze mögötte maradtunk a kitűzött célnak, de meddő nem volt a munkásságunk és hiszi, hogy ez a kör ezentúl is irányító szerepet fog vinni a tanáregyesületben.

A most megejtendő választásokban személyének mellőzését kéri. Amennyire hive az állandóságnak az intézményekben, épen oly fontosnak tartja a váltógazdaságot az egyesületi életben, az egyesületek tisztikarát illetőleg. Az új viszonyokhoz való alkalmazkodás szüksége mintegy megköveteli, hogy a tagok állandósága mellett az egyesület vezetői időnként változzanak. Ez és csakis ez az oka annak, hogy a kandidáló-bizottságot kérte s most a közgyűlést is kéri, hogy őt a jelölésből kihagyja. Köszöni a tisztikar nevében az eddigi támogatást s mikor tiszttársai nevében is lemond, felkéri *Müller* József kandidáló-bizottsági elnököt, hogy terjessze elő jelentését a bizottság működéséről.

Ezt megelőzőleg dr. *Kemény* Ferenc, dr. *Máthé* György és dr. *Lázár* Béla sürgették azon intézkedések életbeléptetését, melyektől a tanári közszellem fellendülése várható. Dr. *Kemény* Ferenc küszönetet mond az elnöknek és tiszttársainak azért a fáradozásért, amelyet e tekintetben eddigelé tettek. *Fialovszki* Lajos kifogásolja, hogy a tagok későn kapják meg a gyülésre a meghivót, dr. *Máthé* György indítványt terjeszt elő arra nézve, hogy a gyűlések napja előre tüzessék ki, amint az más egyesületekben is van. *Balog* Mór, dr. *Beke* Manó és dr. *Lévay* Ede felvilágosító szavai után *Müller* József előterjesztést tesz arról, hogy kiket jelölt ki a kandidáló bizottság a tisztviselői állásokra és a megüresedett választmányi tagsági helyekre.

Dr. *Lévay* Ede titkár ugyanazon okból, mint az elnök tette kéri, hogy a közgyűlés az ő személyét a szavazásnál figyelmen kivül hagyja.

Ezután az elnök a szavazatszedő bizottság elnökévé *Himpfner* Bélát, tagjaivá dr. *Székely* Istvánt és dr. *Máthé* Györgyöt nevezte ki s a szavazás tartamára a gyülést felfüggesztette.

Fél órai idő elteltével *Himpfner* Béla a szavazatszedő-bizottság elnöke jelentette, hogy megválasztattak:

elnökké: *Rombauer* Emil főigazgató,

alelnökké: dr. *Gyomlay* Gyula,

titkárrá: dr. *Székely* István,

pénztárosá: *Balog* Mór,

választmányi tagokká: dr. *Badics* Ferenc, *Balogh* Péter, dr. *Balassa* József, dr. *Matskássy* József, *Mikola* Sándor, dr. *Morvay* Győző, dr. *Finánczy* Ernő, dr. *Pruzsinszky* János, *Reif* Jakab, *Szirtes* Ignác, *Timár* Pál és dr. *Zlinszky* Aladár.

Dr. *Beke* Manó elnök utasította az új titkárt, hogy a megválasztottakat a választásról értesítse. *Rombauer* Emilt *Szirtes* Ignác indítványára a választásról a *Himpfner* Béla elnöklete alatt kiküldött, *Müller* József, dr. *Theisz* Gyula és dr. *Székely* István tagokból álló küldöttség értesíti.

Ezután *Müller* József meleg szavakban mondott köszönetet dr. *Beke* Manó elnöknek s volt tiszttársainak azért az odaadó s az adott viszonyok között nagyon is eredményes munkásságáért, melyet a kör érdekében kifejtettek. Dr. *Székely* István kéri az elnököt, hogy munkásságával ezentúl is támogassa a kört. A közgyűlés élénk helyesléssel kisérte a felszólalásokat.

Dr. *Beke* Manó megköszönve a szeretett nyilatkozatait, igéri, hogy ezentúl sem szünik meg élénk résztveni a köri tevékenységben s nyomban bejelenti, hogy még ez év folyamán előadást fog tartani a körben a középiskolai matematikai tanításról.

Ezzel a gyűlés véget ért.

Jegyzette: *dr. Lévay Ede.*

Máramarosszigeti kör.

(Beszámoló a mult évi működésről. — Népszerü felolvasások. — Tisztujítás. — Munkaterv.)

A máramarosszigeti kör folyó évi október 1-én tartotta első rendes gyűlését. A kör titkára beszámolván a körnek mult évi működéséről, nyiltan feltüntette, hogy a kör szorosan vett pedagógiai kérdésekkel aránylag keveset foglalkozott, mert mindössze három ilyen kérdésről tanácskozott *(Király* Uzor előadása a klaszikus nyelveknek a középiskolában való jogos térfoglalásáról; *Dobay* Sándor főgimnáziumi igazgató az érettségi vizsgálat reformjáról értekezett; *Schönberger* Mór polgári iskolai tanár meg a mai osztályozójegyek elégtelenségéről arra nézve, hogy határozott képet nyujtsanak a tanulók tehetségéről, hajlamairól és egyéni tulajdonságairól).

Sokkal gazdagabb volt a körnek társadalmi terén kifejtett munkássága. A téli hónapokban ugyanis szombatonként *Népszerű Tudományos Felolvasások* címmel ismeretterjesztő előadásokat tartott

a tudományok köréből. Mindössze 17 előadást tartottak a következő sorrendben:

Keller János: Ányos Pál élete és költészete; dr. *Gergely* György: Sociálisztikus mozgalmak az ó-korban; *Demjén* Zoltán: Az élet célja a való és a művészetalkotta életben; *Révész* Lajos: A napi sajtóról; *Kelemen* Ferenc: A magyar nemzet küzdelme nyelvbeli érvényesüléséért; *Jakobinyi* Péter: A magyar középiskolázás története; *Andreánszky* Olga: Utazás Napoliba[1] (2 előadás vetitett képekkel); dr. *Kun* Béla: A házasságról; *Róth* Péter: Gyergyó és vidéke (vetített képekkel); *Boga* Imre: Az emberi élet; dr. *Kun* Béla: A házasságról (folytatás); *Győre* János: Buda halála ismertetése; *Irsa* Béla: A magyar zenéről (mutatványokkal); *Marikovszky* Menyhért: Tompa Virágregéi; *Bökényi* Dániel: Nyelvében él a nemzet; *Dobay* Sándor: Az üldözők és üldözöttek (tanárok és tanulók).

Az előadásokat szép közönség látogatta. Egy-egy alkalommal úgy 150—200 hallgató volt, jobbára hölgyek. Az előadások helyéül az állami felsőbb leányiskola tornaterme szolgált. Hogy a művelt közönség ezeket az előadásokat megkedvelte, mutatja az a köszönő irat, melyet a kör elnökéhez intéztek és hirlapilag is közzé tettek. A közönség s nevezetesen a hölgyközönség hálás köszönetét fejezte ki az előadók, de különösen *Dobay* Sándor tanárköri elnök, *Jakobinyi* Péter titkár és *Ényi* László felsőbb leányiskolai igazgató iránt.

Ez az elismerés arra buzdította a kört, hogy a virágzásnak induló *Népszerű Tudományos Felolvasások* rendezését ez idén is folytatja; október hó 15-én már meg is kezdte, amikor dr. *Pap* Tibor jogakadémiai igazgató a *sociális parasitismusról* tartott előadást.

A titkár és a pénztárnok beszámolója után a kör a régi tisztviselőknek a fölmentését megadta. Ezután megejtette az új tisztviselő választást. Az elnöki székbe ujra *Dobai* Sándor református főgimnáziumi igazgatót emelte, társelnökké pedig *Kovásy* Zoltán állami tanitóképző igazgatót, titkárrá *Jakobinyi* Péter főgimnáziumi tanárt, pénztárnokká *Irsa* Béla állami tanitóképző tanárt, jegyzővé *Győre* János főgimnáziumi tanárt választotta.

A kör melegen üdvözölte elnökét abból az alkalomból, hogy a máramarosi *Szilágyi István*-irodalmi kör pályadíját (100 K) *Deákok szabadítója* című, a máramarosszigeti református főiskola régibb életéből merített történeti elbeszélésével elnyerte.

Végül elhatározták, hogy a kör következő gyűlését novemberben Huszton tartja. A köri gyűlésen *Telegdy* Bertalan református főgimnáziumi tanár olvas fel a *magyar helyesirás*-ról; gyűlés után pedig a saját pénztára javára koncertet rendez.

Jakobinyi Péter,
a kör titkára.

[1] Ugyan miért nem Nápolyba? — *Szerk.*

Kolozsvári kör.

(Földrajz és nemzeti érzés. Titkári évzáró jelentés.)

Kolozsvár, okt. 10.

A középiskolai tanáregyesület kolozsvári köre f. hó 8-án tartotta kilencedik tisztújító ülését.

A gyűlést dr. Márki Sándor elnök »Földrajz és nemzeti érzés« című felolvasásával nyitotta meg. A földrajzot eddig nem tekintették önálló tudománynak. A leghiresebb geografusok műveit vizsgálva, azt látja, hogy míg a száz évvel ezelőtt élt Ritter Károly a földrajzot a természet- és történelem tudományok kapcsának tekintette, addig Peszbel összehasonlító földrajza a természeti viszonyokra szorítkozott, Richthofen báró pedig legbiztosabb alapjául a geológiát ismerte el. Wagner, Stauber és mások is különféleképen határozták meg a földrajzot és mindegyik más tudománnyal hozta kapcsolatba. Ezelőtt 40 esztendővel a földrajzot, mint önálló tantárgyat, csak néhány helyen, köztük a pesti egyetemen (1870) és a kolozsvárin (1874) tanították, másutt pedig a történelemmel kapcsolták össze. — A közben megindult mozgalom, melynek élén Drapeyron állt, aki külön földrajzi egyetemet kivánt, csak annyit eredményezett, bár több egyetem (az oxfordi, a cambridgei) engedett a sürgetésnek, hogy még ez idő szerint is 78 egyetemen nincs külön földrajzi tanszék. A felolvasó Hunfalvy Jánosra hivatkozva, bizonyítja, hogy a mai földrajz bő anyagot foglal magában és az ezen tudomány művelője a földrajz mellé vett tárggyal csak keveset foglalkozhatik. — Ezután a tanterveket és az eddigi tanítási rendszereket vázolja, amelyek azt eredményezték, hogy egyszer a földrajzzal kapcsolatban tanították a macskát, lovat, majd meg a természetrajzzal kapcsolatban a folyókat, stb., s végül mégis a Rittertől elfogadott száz éves álláspontra juttatták a tanítást, amely szerint a földrajz alapja a természet, de elválaszthatatlan utitársa a történelem. — A kolozsvári tanári kör még nem foglalkozott külön a földrajzi tanítással s ezt ne csak Ritter fellépésének századik évfordulója juttassa eszünkbe, hanem a tanterv is, amely a földrajzot *a nemzeti tantárgyak* közé sorozza. Emlékezzenek meg a fö[drajz tanárai Bél Mátyásról, a hires magyar geografusról és a földrajz tanításában Magyarországot vegyék mértékegységül, mint ahogy az volt Mátyás király és Bocskay István idejében. Bővebben emlékezvén meg Bocskayról, tetteiről, felhívja a földrajz-tanárokat, hogy tanítás közben az egyes földrajzi helyekkel kapcsolatos történelmi eseményeket mindenkor megemlítsék, a kolozsvári tanárokat pedig, hogy Bocskay emlékét elevenítsék fel és ünnepeljék meg, erősítve ezáltal is a tanulókban a nemzeti érzést s győzzék meg a kis diákot arról, hogy »Ha a föld Isten kalapja, hazánk a bokréta rajta«.

Az általános tetszéssel fogadott felolvasás után dr. *Imre* Sándor titkár adta elő évzáró jelentését. A kolozsvári kör szolgáltatta a lefolyt évben az anyaegyesület választmányi üléseinek a tárgyakat. A januári ülésen a gyakorlati tanárképzés ügyét tárgyalta a központi választmány

s ez ügyben sikert lehet remélni, mert a kérdés ki van merítve, s a vélemények megegyeznek. A májusi választmányi ülés meg a tanulók idegességével foglalkozott, amire nézve benyujtotta a központi választmány a minisztériumhoz azt az alapos emlékiratot, melyet a kolozsvári kör dr. Lechner Károly tanár előadása alapján s az ő kidolgozásában terjesztett fel. Erre a felterjesztésre s dr. Lőte József előadására hivatkozva, rámutatott a titkár, hogy mind általánosabbá válik a mai közoktatási rendszer megújításának a kivánása. Utal aztán arra, hogy a tanárságnak a folyton erősbödő követelésekre vonatkozóan milyen állást kell elfoglalnia. Hangoztatja, hogy a mai rendszer miatt a tanárságot nem lehet vádolni, mert a változtatás nem ettől függ. A társadalomban észlelhető mozgalomnak örvend, mert az az ébredés jele. Bizonyos, hogy a mozgalom első sorban nem pedagógiai alapon áll, hanem kulturpolitikai célzatú, nem elméleti erőségekre támaszkodik, hanem gyakorlati szempontok irányítják. Ez is a rendje. Ezzel a társadalom megmarad a maga körében s szabadon hagyja a tanárságnak azt a teret, amelyet munkálni ennek kötelessége. A tanárságnak kell kiemelnie az egyetemesebb szempontokat, támogatnia a gyakorlati kulturpolitikát a pedagógiai elmélet alapul vevésével, mert a tanárságnak nem a tanügyi gépezet kerekének, hanem az eleven tanügyi szervezet lelkének kellene lennie. Majd azt emeli ki a titkár, hogy a mai rendszeren belül is nagyon sok üdvös változtatás lehetséges, ha a két fél, a társadalom és az iskola egyképen őszintén elismeri a maga hibáit s dolgozik a javításon. A kolozsvári kört multja és mai állapota alkalmassá teszi arra, hogy a köznevelés mai rendszerének a megújítását előkészítse, ilyen irányú előadások rendszeres tartásával. A titkár jelentését azzal végzi, hogy eszerint a mult évek munkája csak bevezetés volt, melynél a kör meg nem állhat. A nagy célra irányuló munkában a kört nem gátolja az, hogy nem önálló egyesület. Annyival kevésbbé, mert a kör egyik tavaly novemberi határozatára a központi választmány azt felelte a januári ülésen, hogy a körök autonómiáját tiszteletben tartja, mert az autonómiában van az élet. A kolozsvári kör ezt az autonómiát mennél nagyobb mértékben igyekszik használni, de biztosítja az egyesület igazgatóságát, hogy az egyesületi egységet nem veszélyezteti, mert tudja, hogy az egység fontossága épen a tárgyalt ügyek fontosságával együtt jár.

A kör Kovács Kálmán unitárius, Veiszer Róbert és Orbán Lajos ev. ref. főgimnáziumi tanárokat tagjai sorába fogadta.

Balázsi Czirilről Szamosujvárra áthelyezése és a körből távozása alkalmából, jegyzőkönyvében emlékezett meg. Dr. *Kiss* Sándor kereskedelmi akadémiai igazgató indítványára a kör köszönetét fejezte ki az elnöknek és a titkárnak egész évi sikeres működésökért. A felolvasások összegyűjtése céljából létesítendő évkönyvre vonatkozó indítványát a kör a választmány elé terjeszti.

Dr. *Széplaky* János a pénztár állapotáról téve jelentést, megemlítette, hogy a vidéki tagtársak, úgylátszik az összeköttetés hiányos és körülményes volta miatt, tagdíjaikat nem küldik be. Bournáz

János ellenőr jelentése szerint az évi bevételből, 948·14 koronából a kiadások levonása után 377·20 korona fölösleg származott, melyet takarékpénztárba helyezett el. Indítványára a kör buzgó pénztárnoka munkásságáért jegyzőkönyvi köszönetet szavazott s a felmentvényt megadta.

Dr. Csengeri János, az ifjúsági előadások ügyében kiküldött szinügyi bizottság elnöke jelentette, hogy a kiadott konferensek eladásából 80 korona tiszta haszon származott: indítványára ez összeget a kör saját pénztárába átvette és szükség esetén a szinügyi bizottság rendelkezésére bocsátja. Dr. Márki Sándor indítványára a kör jegyzőkönyvében köszönetét fejezte ki a bizottságnak és elnökének a sikeres működésért.

Ezután az elnök a tisztikar nevében leköszönt.

Dr. Kiss Sándor korelnök indítványára a kör dr. Márki Sándor egyetemi tanárt egyhangulag elnökké választotta és a tisztikar választásának vezetésével Versényi György elnököt és Kovács Kálmán jegyzőt bizta meg.

A választás eredménye szerint a tisztikar a következőleg alakult meg. Alelnök: Dr. Erdélyi Károly róm. kath. főgimnáziumi igazgató. Ügyvivő alelnök: Dr. Gál Kelemen unitárius főgimnáziumi igazgató. Titkár: Dr. Imre Sándor. Pénztáros: Dr. Széplaki János. Ellenőr: Bournáz János. Jegyzők: Holló Károly és dr. Barabás Ábel. A központi választmány tagjai és a szinügyi bizottság változatlanul újból megváltasztattak.

Holló Károly,
jegyző.

Pápai kör.

A pápai tanári kör folyó hó 10-én tartotta ez iskolai évben első rendes, alakulú gyülését *Dr. Kapossy* Lucián elnöklete és *Kis* Ernő korelnöklete alatt.

Lic. Rácz Kálmán főgimnáziumi tanár, a kör pénztárosa beterjesztette a mult évről szóló számadást, amely szerint 681·36 korona bevétel mellett 472·09 korona kiadás volt (e nagy összegnek látszó kiadás onnan van, hogy a kör kebelében Szabad Lyceum működik, melynek felolvasásai tiszteletdijjal honoráltatnak) s így a mult évi pénztári maradvány 209·30 korona; ennyi egyszersmind a kör ez időszerinti vagyona is.

A kör tudomásul vette e jelentést s *Barcsi* József és *Kis* Ernő számvizsgálók jóváhagyó nyilatkozatai után a pénztárnoknak a felmentvényt megadta s neki lelkiismeretes fáradozásaiért jegyzőkönyvileg köszönetet mondott.

Dr. *Kapossy* Lucián elnök a maga és tiszttársai nevében megköszönte a kör által rájuk ruházott bizalmat, amelynek mindenkor igyekeztek buzgón megfelelni. Tekintettel azonban arra, hogy mind ő, mint több tiszttársa a kör megalakulása óta viszik az ügyeket, arra kérte a gyülést, hogy bizalmával most már más tagtársakat

tiszteljen meg. Egyúttal felkérte *Kis* Ernő főgimnáziumi tanárt a gyűlés további vezetésére. A gyűlés bármennyire méltányolta azon okokat, amelyeket az elnök előterjesztett, mégis tekintettel arra az odaadásra, amelylyel az eddigi tisztikar feladatát mindig teljesítette, köszönetének kifejezése mellett felkérte az elnököt és tiszttársait, hogy továbbra is az eddig már tapasztalt lelkiismeretes buzgalommal vezessék a kör szellemi és anyagi ügyeit. A tisztikar engedve a közóhajnak, állásában az új iskolai évre is megmaradt.

Barcsi József főgimnáziumi tanár a kör kebelében működő Szabad Lyceum előadására vonatkozólag azt az indítványt terjesztette elő, hogy az előadások ne díjtalanok legyenek, mint a legutóbbi évek alatt, hanem 20 fillér belépti díjat fizessen minden hallgató, kivéve a háznagy által engedélyezett tanulókat. Azért tartja ezen indítványt időszerűnek, mert úgy tapasztalta, hogy mióta ingyenesek a felolvasások, kevesebb a hallgató közönség. Talán abból magyarázható ezen különös körülmény, hogy kevéssé értékesnek és tanúlságosnak tartják a díjtalan előadást. Javasolja tehát, hogy térjünk vissza a régibb eljáráshoz, amikor az előadások nem voltak ingyenesek és mégis nagyobb volt a közönség.

A gyűlés nem fogadta el ezen indítványt, mert azon véleményen van, hogy talán csak múló jelenség az, hogy az utóbbi évben nehány előadáson kevesebben voltak. Magyarázható ez esetleg magán körülményeiből is a hallgatóknak. Hanem visszatért a gyűlés a régibb eljárás azon módozatához, hogy az önkényt jelentkező köri tagok felolvasása, illetőleg előadása a helybeli egyletek és körök helyiségében is tartassék, ha erre — mint az azelőtt is volt — az illető elnökségtől, vagy egyáltalán a vezetőségtől felkéretik a Szabad Lyceum elnöksége, illetőleg a tanári kör.

Sarudy György főgimnáziumi tanár megújította azt a régibb indítványát, hogy az 1899-ik évben kiadott reviziós tantervekhez megjelent Utasításokat szakok szerint a kör egyes tagjai dolgozzák fel, azon szempontból, hogy mennyiben felel ez meg most már a középiskolai nevelés és oktatás céljának s mennyire teszi intenzivebbé az egyes tárgyak tanítását; mutatkoznak-e azon hiányok s ha igen melyek? Szükséges-e a gyakorlatból merített esetek és tapasztalatok folytán valami kiegészítés, pótlás, vagy egyáltalán változtatás és ha igen, milyen irányban, minő mértékben stb. Maga részéről igérte, hogy az Utasításoknak a görög nyelvre vonatkozó részét feldolgozza s jelezte, hogy eddig is már több fontos észrevételei vannak rá.

A gyűlés örömmel tette magáévá ezen indítványt s felkérte az elnök a tagokat, hogy az Utasításoknak szaktárgyaikra vonatkozó részét kiki dolgozza fel és ezt köri gyűlésen terjessze elő. Többen azonnal vállalkoztak is erre és így remélhető, hogy ezt a fontos munkát a kör egész rendszerében elvégzi.

Makay István,
tanárköri jegyző.

KÖNYVISMERTETÉSEK.

Szemelvények Salamon Ferenc munkáiból. *A gimnázium és reáliskola felsőbb osztályai számára kiadta Angyal Dávid. Budapest. Franklin-társulat. 1904.* A kiadó rég érzett hiányt pótolt azzal, hogy a magyar történetírás e kiválóságát szemelvényekben ujra megszólaltatta. Salamon Ferenc egyes kiváltságosabb elméknek volt főírója és az ötvenes évektől kezdve, amit a magyar érzés és gondolkodás nemeset teremtett, abból soknak ő volt táplálója és titkos pártfogója. El nem évülő munkáit immár az iskola is élvezheti, még pedig nemcsak olvasókönyvek szük határában, hanem tartalmas szemelvényekben. Nagy kár, hogy a tanterv nem terjeszkedett ki az ő paedagogiai munkáira is, hogy az ifjú ezekből is okult és tanult volna. *Angyal* jól magyarázott és lelkiismeretes szemelvényeiben főhely jutott a Török Hódításnak, kisebb rész a Zrinyieknek, viszont teljes a Daliás Idők. Ez aránytalanságot a tanterv előirása okolja meg. Szerettük volna, hogyha kisebb munkáiból egy-egy tartalmasabb is, helyett kapott volna s egy-egy remek rész Budapest történetéből (pl. Aquincum), a magyar haditörténetből (pl. Bölcs Leo) vagy a pragmatica sanctióról. Ifjuságunk amugy is keveset hall ily taktikai és államtudományi dolgokról. Ámde ez nem Angyal hibája.

Az egészhez irt életrajz és az olvasmányok elé tűzött bevezetések sok tekintetben szükszavúak. Úgy látszik, Angyal jeles pszihologiai elmélyedését némileg korlátozhatta valamelyes kiadói szigor. Mégis örvendtünk volna, hogyha bizonyos intimebb rajz (pl. tüzérkedése, bujdosása, nevelősködése, humora etc.) közelebb hozta volna az ifjúság szivéhez a nagy történetirót. Salamon minden munkájának kis lajstroma pedig az ifjúságra nézve is hasznos bibliografiai szakasz. Így csakis a főbbekről és jelentősebbekről vesz tudomást.

Örömmel köszöntjük a kiadást, mint olyat, amely egyik legkiválóbb gondolkodónkat az ifjúságnak megközelíthetővé tette. (mgy.)

Beszédek a kolozsvári tanári körnek 1904. évi október 8-án volt IX. közgyűlésén. (Az Országos Középiskolai Tanárgyesület kolozsvári körének ülésein tartott felolvasásokból. II. III.) A mi buzgó és tevékeny kolozsvári körünk életbeléptette azt a határozatát, hogy előadásait füzetsorozatban közzéteszi. Most érkezett e sorozat II. és III. számú (de csak egyetlen) füzete a fenti cím alatt. Benne van Márki Sándornak »Földrajzi és nemzeti érzés« című elnöki megnyitója és Imre Sándor titkári jelentése, melyeket a kör tudósítása a Közlönyben is ismertetett. Nem lenne-e célszerűbb, ha az egyetemek kiadványainak utánzása helyett a kör kiadványai azt a címet viselnék, mely tartalmukat is jelzi? A jelen esetben pl. szivesebben nyitná fel az ember a füzetet, ha azt látná a címlapján, hogy »Földrajz és nemzeti érzés« Márki Sándortól, mint: »Beszédek« stb., mert amaz konkrét tartalmat jelöl.

A magyar ifjúsági irodalom és a népiskolai ifjúsági könyvtárak. *Irta Tóth Rezső.* — *A vallás- és közoktatásügyi miniszterhez intézett jelentés.* — *Külön lenyomat. Budapest, Hornyánszky 1904.* — Ez a jelentés egyúttal a legújabb miniszteri utasításoknak egyik legjelentősebbje. Foglalkoztak vele érdemszerint a napi- és a szaklapok. Elismerték fontosságát és szükségességét. Örömmel üdvözölték mint kulturális emelkedésünknek egy új forrását. Bárha ez a gyors hevülés ne ringatná egyúttal feledésbe az egész ügyet, mint az már szokott lenni és a lapok maguk tartanák fönn időnkint az érdeklődést az ügy és végrehajtása iránt. A különlenyomatban megjelent könyv hivatása, hogy a sok ezer magyar tanítót ifjúsági könyvtárak vezetésére oktassa és e könyvtárak célszerű használását előmozdítsa. Egész új szempontokat nyit az ifjúsági irodalom megbírálásánál, új követelményekre mutat rá. Szakszerű ifjúsági olvasmányokat kiván, melyeket in usum delphini használhassunk. Legyenek jelesebb íróink kisebb reprodukcziói, erős érzésű magyar történet; magyar földrajz, kis ethnografia, könyv az építkezésről, butorzatról, vázakról. Egyszóval, sok »*kis tükör*«, melyből a gyermek ismereteket szerez.

Ezzel Tóth R. már a középiskolai kivánalmak mezejére tér át, mert kimutatja — bár nem szándéka — azt, ami középiskolai ifjúsági könyvtárunknak is hiánya. Különben a füzetet nemcsak a népiskola, hanem a középiskola is hasznosan forgathatja. Sok jó utasítást kapunk tőle. Kár, hogy a tipusok és a kezelés szabályzatait nem nyomtatta le füzetében.

Hogyha a népiskolai ifjúsági irodalom ily föllendítése, magával fogja ragadni a középiskolai ifjúsági irodalom megnemesedését és minden irányú kifejlődését, akkor ebben Tóth Rezsőnek is tisztes része lesz, oly eredményeket ér el, melyek önzetlen fáradozását a reményen fölül kamatoztatják. *(mgy.)*

BEKÜLDÖTT MŰVEK

Toldi estéje. Költői elbeszélés hat énekben. Irta *Arany János.* Magyarázta Lehr Albert. Budapest. Franklin-Társulat. 1905. Jeles Írók Iskolai Tára XC. 339 l. Ára 3 K. 60 f.

A görög szobrászat. Írta Lechat Henrik. Franciából fordította *Berkovics Miklós.* Bpest, Franklin-társ. 1904. 52 l. Ára 40 f. (Olcsó Könyvtár 1360—61. sz.)

Duse Eleonora. Írta *Haraszti Gyula.* 50 l. Ára 40 fill. (O. K. 1362—1363. sz.)

Szemelvények a kódexek irodalmából. I. Biblia fordítások. Összeállította *Balassa József.* Budapest. Lampel R. Ára 30 f. (Magyar Könyvtár 389. sz.)

Az élet folytatásokban. Regény. Írta *Tábori Róbert.* Lampel. Ára 60 fillér (Magyar Könyvtár 390—91. sz.)

I. P. Smith: Különös házasság. Angol regény. Fordította *Fái Béla.* Lampel. 30 fillér (Magyar Könyvtár 392. sz.)

VEGYESEK.

Kinevezés miniszteri tanácsossá. A közoktatásügyi minisztérium középiskolai ügyosztályának már eddig is főnökét, *Boncz Odön* osztálytanácsost Ő Felsége miniszteri tanácsossá nevezte ki. Örömmel látjuk a középiskolai ügyek referensének e méltó kitüntetését mint az ő nagy munkaerejének és tevékenységének méltánylását, annál is inkább, mert e kinevezés által a hozzánk való hivatali viszonyban semmiféle változás nem állt be. Az egyesületnek lesz alkalma e kinevezésre még visszatérni.

Kinevezések. A magyar királyi vallás és közoktatásügyi miniszter *Strausz Ármin* okleveles középiskolai tanár királyi József műegyetemi adjunktust a VIII. fizetési osztály 3-ik fokozatába középiskolai rendes tanárrá kinevezte és szolgálattételre továbbra is a műgyetemhez rendelte (74.205. sz.), *Molnár János* ujvidéki királyi katholikus főgimnáziumi rendes tanárt e minőségben saját kérelmére a székesfehérvári áll. főreáliskolához nevezte ki. (85.768. sz.); *Riszner Ödön* csiksomlyói rk. főgimnáziumi tanárt a gyulafehérvári rk. főgimnáziumhoz (73.682. sz.), *Keith Károlyt*, a soproni Lähneféle főgimnázium rendes tanárát, a máramaros-szigeti ev. ref. főgimnáziumhoz a fennálló szerződésekből kifolyólag rendes tanárrá kinevezte (78.549. sz.)

Tornatanítói kinevezés. A magyar királyi vallás- és közoktatásügyi miniszter Neiszer István okleveles tornatanítót a szegedi állami főgimnáziumnál ideiglenes rendes tornatanítóvá kinevezte. (84031. szám.)

Nyilt kérdés a kartársakhoz. Hogyan értelmezendő Rendtartásunknak az osztályozásra vonatkozó intézkedése? — Az előírt jeles, jó, elégséges, elégtelen osztályzat csupán a végeredmény megállapításában — értesítőben, bizonyítványban — kötelező-e, míg a tanuló egyes szóbeli és írásbeli feleleteinek elbírálásában (a gyakorlati füzetben) ezektől eltérő, azaz tört kalkulusokat is szabad-e használni, vagy nem? *B. C.*

Erre a kérdésre azonnal megfelelhetni. A Rendtartás az osztályzatok nevét csak az értesítőre és a bizonyítványra nézve állapítja meg. Azt, hogy a tanár a maga zsebkönyvébe vagy a tanulók füzetébe hogyan írja az osztályzatokat, annál kevésbbé szabja meg a Rendtartás, mert egyáltalán nem szabja meg azt sem, hogy a tanár a feleleteket kalkulusokkal elkönyvelje, vagy a füzetekbe is osztályzatokat írjon. A tanárnak nem kötelessége az órán, mikor ő tanít, a feleletek után kalkulus-könyvért nyúlni s a tanári munkát az osztályzatjegyzés bürokratikus munkájával zavarni. Ha egyes tanulóra nézve kedvező vagy kedvezőtlen észleletei vannak, óra után feljegyezheti a tanári szobában. Ami a dolgozatokat illeti, a tanuló többet tanul egy-egy jellemző észrevételből, mint a kalkulusokból. *Szerk.*

A szavazásra legyen szabad emlékeztetnünk t. tagtársainkat. Választandó egy vidéki alelnök és egy szerkesztő. Az alelnöki állás jelöltjei: 1. Bódiss Jusztin, 2. Fest Aladár, 3. Róth Márton. A szerkesztői állásra pedig 1. Waldapfel János, 2. Bozóky Endre, 3. Lévay Ede vannak jelölve. A szavazás határideje november 6.

Tartalom: A gimnáziumi utasítások. *Fináczy* Ernőtől. — A tanárjelöltek gyakorlati évének berendezése. (Második közlemény.) *Waldapfel* Jánostól. — A francia verstan tanításáról. *Clarétól.* — *Egyesületi élet:* Köri tudósítások. (Budapesti, máramarosszigeti, kolozsvári, pápai kör.) — *Könyvismertetések:* Angyal Dávid: Szemelvények Salamon Ferenc munkáiból. *mgy*-tól. Beszédek a kolozsvári tanári körnek 1904. évi október 8-án volt IX. közgyűlésén. — Tóth Rezső: Amagyar ifjúsági irodalom és a népiskolai ifjúsági könyvtárak. *mgy*-tól. — *Beküldött művek.* — *Vegyesek.* — *Hirdetések.*

LEGUJABB! Szülők, orvosok, paedagógusok, jogászok és a művelt közönség figyelmébe!

A gyermeki elme fejlődése és működése,

különös tekintettel a lelki rendellenességekre, ezek elhárítása és orvoslására.

A vall. és közokt. min. megbizásából irta:

Dr. RANSCHBURG PÁL

idegorvos.

Huszonhét ábrával.

Ára **4** korona.

Megjelent az „ATHENAEUM" részvénytársulat könyvkiadóhivatalában (Kerepesi-út 54.) és kapható ugy ott, mint minden könyvkereskedésben.

Most jelent meg!

KELEMEN BÉLA:

NÉMET-MAGYAR ÉS MAGYAR-NÉMET

Kézi Szótár

AZ UJ HELYESIRAS SZERINT.

A két kötet, mely **1040 oldal** terjedelemben **3120 sürün** szedett hasábban közli a magyar és német nyelv szókincsét, egy vagy két félbőrkötésü kötetben **16 korona.** Tanár urak ezen szótárt saját használatukra a kiadóhivatal utján **9 koronáért** szerezhetik be.

Kelemen Béla német **zsebszótárát** jól ismeri a közönség. A könyvecske páratlan sikere arre birta a szerzőt, hogy ugyanabban a rendszerben egy nagyobb, kimerítő szótárt készitsen. Ez a szótár, melynek befejező kötete most hagyta el a sajtót, **összes régebbi szótárainkat fölülmulja szókincsének teljességével, beosztásának gyakorlatiasságával és frazeológiájának gazdagságával.** Hisszük, hogy mindazok, kiknek jó és kimerítő német szótárra szükségük van, kapva kapnak majd ezen a kitünő segédeszközön, melyből a két nyelv grammatikai nehézségeire nézve is bő tájékozódást merithetnek.

Megjelent az Athenaeum irod. és nyomdai r.-t. könyvkiadóhivatalában (VII., Kerepesi-út 54.) és úgy ott, mint minden könyvkereskedésben megrendelhető.

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXVIII. évfolyam. 5. szám. 1904. november 6.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
főtitkárhoz küldendő, VIII. kerület, Eszterházy-utca 14. sz. alá.

Szerkeszti ideiglenesen
NÉGYESY LÁSZLÓ
VIII., Luther-utca 1/a.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. kerületi áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési dij egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdij 8 kor.

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

AZ ELMÉLETI TANÁRKÉPZÉS.

E sorokban a tanárképzés elméleti részéhez kivánok hozzászólani. Igaz, hogy ezt egy évtizeddel ezelőtt rendezték, de a hiányok még most is tetemesek, s a javításra vonatkozó javaslatokat nem árt már előre is megtenni, hogy foglalkoztassák a közvéleményt.

Ismeretes, hogy a középiskolában elért eredmény ellen sok kifogást emel a társadalom és az egyetem is. Ennek sok oka van a társadalomban is, a rendszerben is, az érettségi vizsgálatban is, de kétségtelenül a tanárságban is.

Pedig a tanárság, kevés, talán elenyésző kivétellel, szereti az iskolát, melynek napszámosa, szereti szakját, melyért erejét emészti, szereti az ifjúságot, mely gondjaira van bízva, sőt büszke már állására is, mely pedig az állások hirarchiájában még nem foglalja el az őt megillető helyet. És mégis megvallhatjuk, hogy a hiba egyik oka a tanárság képzésében van, és pedig az elméleti képzésben.

Első kérdésnek azt teszem: fenntartandó-e a mostani szakcsoportosítás, illetőleg e csoportok szerint való képzés?

Előre bocsátom, hogy már a tanárnak elméleti képzésénél is első és főelv: a középiskola üdve. A középiskola tegye gerincét még az elméleti képzésnek is. Ennek még az a, mindenesetre figyelemre méltó elv is alá legyen rendelve, hogy az elméleti képzés a tudomány *előbbre vitelére* és *fejlesztésére* legyen ügyelettel, hogy oly fokú készültséget nyujtson a tanári pályára készülő jelöltnek, mely azt a tudomány fejlesztőjévé teheti, szóval, hogy az elméleti képzés ne csak a középiskolának, hanem az egyetemnek is neveljen szukkreszcenciát. Figyelemre méltó ez elv mindenesetre és érvényesüljön is, de csak annyiban, amennyiben a középiskola életére nincs hátránnyal. De nem szabad ez alárendelt elvet főelvnek tekinteni és ehhez idomítani a tanárképzést.

Pedig a mostani képzésnél ez utóbbi elv a vezérelv. Mert hogy történik ma az elméleti képzés?

Három célt tart szem előtt és így három részből áll.

Az első cél az, hogy a tanár általános műveltség tekintetében legalább is ott álljon, hol más, egyetemet végzett egyén áll. Erre szolgál a magyar nyelvnek és irodalomnak, a nemzeti művelődés menetének, továbbá a filozófiai elemeknek ismertetése.

A második cél az, hogy a tanár szaktárgyait jól értse és azokat a középiskola bármely osztályában sikerrel taníthassa. Erre szolgál a rendesen két szaktárgyra való szakképesítés.

A harmadik cél az, hogy a tanár tárgyai tanításának methodikáját elméletben és gyakorlatban teljesen birja. Erre szolgál részben szintén a filozófiai elemeknek, de főleg a pedagógiának és történetének ismertetése.

Természetesen az első és harmadik célt minden tanárnál el kell érni, azért a megfelelő tárgyakból minden tanárnak kell vizsgáznia.

Ami az első cél érdekében ma történik, azt nem tartom megváltoztatandónak, legfeljebb annyiban, hogy a magyar stílusgyakorlatokat minden jelöltre nézve kötelezőnek mondanám.

A harmadik cél elérésére szánt elméleti képzésnél már változtatandó részt találok. Nem elég, hogy a jelölt a filozófia és pedagógia elméletében legyen jártas, hanem kell, hogy a jelölt már egyetemi ideje alatt tanuljon meg tanítani és erről főleg középiskolai tanárokból álló bizottság előtt tegyen vizsgálatot.

Ezt azonban nem kell összetéveszteni a gyakorlati tanárképzéssel.

De a második cél elérésére szolgáló *mai* intézkedés, szerény nézetem szerint, okvetetlenül megváltoztatandó.

Mert ma hogyan állunk?

Két tárgyat tanul ma a jelölt az egyetemen, vagy tanárképzőben, még pedig oly terjedelemben, mely messze túlhaladja a középiskola keretét és oly mélységben vagy magasságban, melyből az *egyetemi* tanár és a tudomány fáklyavivője akar kikerülni. Míg e két tárgyból valóságos *tudóst* nevel vagy akar nevelni az egyetem, addig teljesen tájékozatlannak hagyja még a rokonszakok köréből is. Csak néhány példát. A mathematikus-fizikus igazán magas színvonalú képzettséget nyer az egyetemen e két tárgyból; de még csak tájékozottságot sem kap a mennyiségtannal annyira rokon ábrázoló geometriából és az eleminél is kevesebbet a vegytanból. Úgy, hogy teljesen az autodidaxis járatlan útjára szorul, ha e tárgyakból némi készültségre akar szert tenni.

A magyar és német nyelvre képesített tanár az egyetem révén semmit sem kap a francia és latin nyelvből.

Már pedig a középiskola *mai* szervezete, melyet pedig megváltoztatandónak tartok, nem tűri meg a *merev* szakrendszert.

Már *ma* is, legalább az alsó osztályokban, a gimnáziumban a magyar és latin nyelvnek, a reálban a magyar és német nyelv-

nek *egy* kézben kell lennie még akkor is, mire unos-úntalan van eset, mikor az illető tanár nincs mindkét szakra képesítve.

Ép a tanítás sikerének biztosítása, a fegyelem sikeresebb fenntartása, a klasszifikálás lehető igazságossága végett legalább az alsó osztályokban az *osztályrendszer* elvét kellene alkalmazni de nem mereven, nem úgy, hogy egy osztályban csak egy vagy legfeljebb két tanár tanítson, hanem úgy igenis, hogy a rokontárgyak *mind egy kézben* legyenek és így mindenesetre kevés, legfeljebb három tanár tanítson egy osztályt.

Hogy ezt a nagyon üdvös dolgot ma nem lehet azonnal végrehajtani, annak a most dívó szakképesítés az oka. Változtassuk meg ezt megváltoztatható a középiskola belső szervezete is a tanuló ifjúság nagy előnyére.

Másik nagy hibában is leledzik a mostani elméleti képzés. Abban, hogy a szakképzésnél alig jő tekintetbe a középiskolai anyag, hogy e képzés tudóst, de nem tanárt, a tudomány tovább fejlesztőjét, de nem annak ismertetőjét akarja a jelöltben megteremteni. Megesik, hogy ama négy év alatt, melyet a jelölt az egyetemen tölt, semmit vagy csak édes keveset hall azokból, miket a középiskolában elő kell majd adnia. Elnyervén tehát az oklevelet, nemcsak a követendő módszer, de a tanítandó anyag tekintetében is tájékozatlan a kezdő tanár.

Csak egy példát. A középiskolai mennyiségtannak egyik fontos része a gömbháromszögtan. Megnyirbálva is jelentékeny részét képezi ez a reáliskola hetedik osztályos mennyiségtani anyagának. Aki pedig gimnáziumból kerül az egyetemre, e részt sem a gimnáziumban, sem az egyetemen nem tanulja s így, ha csak csillagászatot nem hallgat, mire pedig nem köteles, nincs módjában e résszel autodidaxis nélkül megismerkedni.

Így, azt hiszem, a többi szaknál is akadnának oly középiskolai tananyagot kitevő részre, melyről az egyetemen szó sem folyik. De még a középiskola anyagát kitevő részek is oly niveaun, oly terjedelemben adatnak elő, melyben elvész a középiskolában felhasználható rész, mert olyan ez a többihez képest, mint *egy* fa az erdőhöz képest.

Nem azt tartom itt hibának, hogy a képzés a niveaut emelni, a jelöltet a tudomány magasabb problémáival megbarátkoztatni kívánja, hanem azt, hogy figyelmen kívül hagyja azt, ami a tanárnak mindennapi kenyere: a középiskolában tárgyalandó tananyagot.

Az elméleti képzés eme kettős hibája természetesen hátrányos hatást gyakorol a középiskolára. A merev szakképzés megnehezíti a tanítás és fegyelmezés egyöntetüségét, a tanuló ifjúság teljes megismerését és ennek folytán az igazságos osztályozást. A középiskolai tananyag figyelmen kívül való hagyása pedig megnehezíti, különösen a kezdő tanárnál a tanítás biztosságát, a tárgyon való uralkodást, mi aztán igen könnyen a tanítás sikertelenségét vonja maga után. Bizony, aki egy 60—68

tanulóból álló osztályban (egy népes középiskola harmadik, negyedik osztályban) heti 2—3 órán át ad elő valamely tárgyat, például a IV. osztályban geometriát, számtant, fizikát, történetet stb., az még a legodaadóbb buzgalom mellett is alig képes a tananyagot el is végezni, a tanulókat arra megtanítani s őket annyiszor feleltetni, hogy a feleletekből képességükről, szorgalmukról és tudásukról magának *igaz* képet alkosson.

Viszont az a tanár, kinek magának kell előbb a tanítandó anyagot megtanulnia, rendkívüli nehézségekkel tanít, mert hiányzik az a biztosság mely nála a nyugalmat, a tanulók fölötti szellemi fölényt és tekintélyt megteremtené.

Ha pedig látjuk az elméleti képzés hibáit, magától jő meg az orvoslás. Ne csak két tárgyra képezzen az egyetem és képesítsen az illetékes bizottság, hanem egy egész szakcsoportra. A nyelvész tudjon magyar, német, francia vagy magyar, német, latin, görög nyelvet tanítani, még pedig a középiskola minden osztályában. A mathematikus tudjon a mathematikán kívül ábrázoló geometriát, fizikát, kémiát, természetrajzot tanítani. A histórikus tudjon a történelmen kívül földrajzot, latin, magyar és görög nyelvet tanítani. Nem állítom, hogy a szakcsoportokat épen jól találtam el; mindenesetre erős mérlegelés, meggondolás kell a szakcsoportok: helyes megállapítására: egyet azonban határozottan állíthatok, hogy az elméleti képzésnek ezen elv szerinti irányítása által a fenntebb említett hiba jórészt kiküszöbölhető.

A kérdés nehézsége egyébként nem annak eldöntésében áll: helyes volna-e a szélesebb, kettőnél több tárgyat felölelő csoportok szerint képezni a jelölteket, hanem annak *kiviteli* lehetőségében, vagy, ahogy sokan gondolnák, lehetetlenségében.

Mikor ma a *két* tárgyra való képesítés 4—5 esztendei, fáradságot nem kímélő munka árán nyerhető csak el, mikor akárhányan már a *két* tárgyra való előkészülésben elháríthatatlan akadályra találnak, mely őket nem ritkán pályaváltoztatásra kényszeríti, akkor nem hiú ábránd-e azt remélni, hogy a jelöltek ezután nem két, hanem három, négy, esetleg öt tárgy megtanulására birnak majd elegendő fizikai és szellemi képességgel?

Ha a jelöltnek e tárgyak mindegyikét a *ma* követelt terjedelemben és szinvonalon kellene elsajátítania és erről vizsgálattélellel bizonyságot tennie, akkor ez csakugyan képtelen vállalkozás volna, mely a legtöbb esetben kudarccal végződnék.

De ha a jelölt a több tárgy közül *csak egyet* tanul meg a *ma* követelt terjedelemben, csak *egyből* válik esetleg *tudóssá* és ezen egy tárgy továbbfejlesztőjévé: akkor az a fáradság és rengeteg munka, melyet *ma* a *második* tárgy elsajátítására fordít, nézetem szerint teljesen elegendő a többi rokontárgynak oly, de csakis oly mértékben való elsajátítására, mely őt e tárgyaknak a középiskolában való tanítására képesíti. Nem fog tehát ezen *többi* tárgy magasabb problemáival megismerkedni, nem

lesz ezek továbbfejlesztőjévé, de birja azokat oly mértékben, mely elegendő arra, hogy a középiskolában ezekből is megállja helyét.

Ha ma képesítés és nem ritkán anélkül, hogy a tanár valamely rokontárgyat az egyetemen hallgatott, mégis képes e tárgyat szaktárgyain kívül a középiskolában sikerrel tanítani: mennyivel sikeresebben teheti ezt majd a jövő idők tanára, ki e rokontárgyat kisebb terjedelemben bár, de mégis alaposan tanulta az egyetemen és erről vizsgálat utján bizonyságot tett.

Javaslatom első látszatra idegenkedéssel találkozik talán, mert a tanszabadság ellen látszik irányulni és mert visszaesésnek tünik fel a mostani elméleti képzéssel szemben, mely mindkét tárgyból a tudomány fájának legmagasabb ágát akarja a jelölttel eléretni.

Csakhogy az ellenvetés nem alapos. Hiszen én is követelem, hogy a jelölt főtárgyának legmagasabb problémáit bolygassa, én is súlyt helyezek arra, hogy a jelölt e főszakban akár úttörővé lehessen; de ép azért, mert az egyes tudományok nem külön álló, egymástól független fák, hanem közös gyökérrel és törzszsel biró fának ágai, mert aki több rokontárgyban jártas, az saját főtárgyában is kap szélesebb látókört és nagyobb tudatosságot: azért nem hogy visszaesést, de haladást látok javaslatomban.

Akiben majd él az ambició, hogy a tudományt irodalmilag fejlessze, vagy új kutatásokkal öregbítse, az *egy* tárgyban bőséges, egész életre szóló teret talál, úgy hogy módjában sem lesz más tárggyal behatóbban, tovább fejlesztőleg foglalkozni.

Ne képesítsenek tehát ezentúl *két* tárgyra, mely úgyszólván hermetice van a többitől elrekesztve, hanem *egy főszakra* és a *rokontárgyak mindegyikére.* A főtárgyból oly készültséget tanusítson a jelölt, mely őt e tárgy legmagasabb problémáinak megismerhetésére képessé tegye. A rokon melléktárgyakból pedig akkora, de csak akkora készültséget mutasson, mely őt arra képesíti, hogy e tárgyakat a középiskolában sikerrel taníthassa.

A másik hiba, mely abból ered, hogy a jelölt a középiskolai részt az egyetemen alig hallja, már az előbb vázolt szakok szerinti képesítés által el van részben hárítva. De el lesz hárítva még inkább azáltal, ha a középiskolai anyagot már az egyetemi előadás keretébe beillesztik és ha a középiskolai rész fontossága a *tanárvizsgálaton* kellően *kidomborodik.* Am kérdezzék meg a jelöltet a tudomány mélyebb kérdései felől, de győződjenek meg arról is, hogy a jelölt birtokában van-e a szorosan vett középiskolai tananyagnak.

Ha az elméleti képzést az előbb vázolt irányában a megjelent két elv szerint megváltoztatnák, igénytelen nézetem szerint ez nagyban hozzájárulna ama nehézségek elhárításához, mik ma a középiskola munkáját lassítják.

Steiner Simon dr.

EGYESÜLETI ÉLET.

Eperjesi kör.

I.

Az eperjesi kör f. évi június hó 21-én tartotta *évzáró ülését* dr. Janicsek József elnöklete alatt, aki kegyeletes szavakban emlékezett meg Tuhrinszky Károly kir. kath. főgimnáziumi tanár elhunytáról. A napirend során a kör elhatározta, hogy az eddigi gyakorlat szerint ismeretterjesztő előadásokat és fölolvasásokat a jövőben is rendez és pedig sorozatos előadásokban tárgyalni fog különösen általános pedagógiai érdekű vagy az iskolai élettel kapcsolatban álló kérdéseket. Teszi ezt annál inkább, mert az erkölcsi sikeren felül az anyagi eredmény sem megvetendő, lévén a tavalyi felolvasások tiszta jövedelme 287 korona, amely összeg felerészben a kir. kath., felerészben a kollégiumi főgimnázium ifjúsági kiránduló alapját gyarapítja. A kör ezután megejtette a tisztújítást; a jövő iskolai évre egyhangulag megválasztotta: elnöknek dr. Wallentinyi Samu kollégiumi főgimnáziumi, jegyzőnek Govrik Sándor kir. kath. főgimnáziumi, pénztárosnak Vujsz János kir. kath. főgimnáziumi, választmányi tagnak Perényi Vilmos kollégiumi főgimnáziumi tanárt.

II.

A kör f. évi október hó 19-én tartotta alakuló ülését dr. Wallentinyi Samu elnöklete alatt. Az ujonnan megválasztott elnök székfoglalójában a vidéki körök és elsősorban az eperjesi kör munkásságának fontosságát és szükségét fejtegette.

Kétségtelen, hogy a tanárembernek mai viszonyaink között végtelenül nehéz helyzete van. Maga az iskola, melyhez hivatása fűzi, ma igen sokat kiván tőle, idejét a lekiismeretes készülés, dolgozatjavítás nagyon igénybe veszi. A társadalom szintén elvárja a tanártól, hogy a kulturintézményeknél vezető szerepet játsszék, a közönséget ő lássa el szellemi táplálékkal, cikkel vagy felolvasással, a gyűléseken ő mondjon véleményt, ő biráljon stb. Hol marad aztán a tanárnak ideje arra, hogy a tudományosság terén folyton haladjon a korral, dolgozzék saját szaktudományában és hol marad ideje arra, hogy családjával és családjának éljen. S mindezek ellenére a Tanári kör intézménye feltétlenül fönntartandó és ápolandó. Feltétlenül szükséges, hogy olyan tekintélyes, erkölcsileg nagy súllyal biró testületnek, mint az eperjesi tanároké, legyen egy közös egyesülete, amely mindnyájokat egybefoglalja és összetartsa, mely az összesek érdekét, jogát szivén hordja, mely a köz érdekében lépéseket tehet minden esetre nagyobb súllyal és eredménnyel, mint egyesek. Hogy legyen egy hely, ahol a teljesen egy célért küzdő, ugyanazon a pályán működő emberek a maguk dolgairól, terveiről, nyiltan, őszintén és bizalmasan beszélhessenek. Mennyire előnyére van az egyesnek és a köznek a gyakoribb érintkezés, egymás megismerése s ennek alapján

megbecsülése és szeretete. Anyag, megbeszélni való van bőven; itt van pl. az önképzőkörök ügye. Vajjon helyes-e Gidófalvy azon nézete, hogy az önképzőkörök mai alakjukban feleslegesek, sőt ártalmasak az ifjúságra? Vagy pedig mi igaz Méray Horváth Károly röpiratában: »Emberbutítás a középiskolában«; honnét van az, hogy ilyen nézetek lábra kapnak? Mi a véleményünk Szalay Károly »Tanügyi reformeszmék« című tanulmányáról, mely szerint a mai tanterv ölő, tarthatatlan. Vagy az érettségi vizsgálat helyes-e, eltörlendő-e, vagy módosítandó. Vagy hogyan lehetne az ifjúságot hozzászoktatni a helyes és céltudatos házi olvasáshoz. Hogyan taníthatnók sikeresebben a magyar helyesírást? Hogyan küzdhetnénk intenzívebben a pornografia átkos terjedése ellen? stb. Mindezek olyan kérdések, melyek alkalmasak a köri üléseken való megbeszélésre, de nem teszik feleslegessé a felolvasások tartását.

Ezekre vonatkozólag a kör Vujsz János előadó indítványára úgy határozott, hogy miután a kör eredeti terve, t. i. kizárólag pedagógiai tárgyú és érdekű felolvasások rendezése elegendő számú felolvasó hiányában ezidőszerint még meg nem valósítható, ez évben átmenetileg csak három pedagógiai tárgyú felolvasást vesz fel programmjába, a másik három felolvasás pedig irodalmi tárgyú vagy közérdekű lesz vetített képekkel.

A próbatanári intézmény ügyének a kör külön ülést szentelt s megállapodását beküldte az egyesület igazgatóságának.

Az indítványok során Perényi Vilmos fölemlítette a felekezeti tanárok fizetésrendezése kérdésének sérelmes elodázását, mire indítványára a kör határozatilag kimondta, hogy: felterjesztést intéz az Országos Középiskolai Tanáregyesület elnökségéhez, hogy a felekezeti tanárok korpótlékának kérdésében a legközelebbi igazgatósági ülésen állást foglaljon s az ügy kedvező elintézését a miniszteriumnál is szorgalmazza; továbbá együttműködésre szólítja fel az összes vidéki köröket.

A kör tagjainak sorába újabban Vándor József kisszebeni kegyesrendi gimnáziumi tanár is belépett.

Govrik Sándor,
jegyző.

Pozsonyi kör.

(A próbaéves tanárjelöltek ügyében való állásfoglalás.)

A pozsonyi tanári kör f. évi okt. 22-én gyűlést tartott *Pirchala Imre* elnökletével. A gyűlésre két tárgy volt kitüzve: apróba éves tanárok ügyében való állásfoglalás és a tisztújítás.

A kör — az ügy sürgős voltára való tekintettel — először a próbaéves tanárjelöltek ügyét tárgyalta le.

Pirchala Imre elnök ismertetvén röviden a mai helyzetet a tanárjelöltek u. n. próbaévét illetőleg, felszólítja a kört, hogy a közoktatásügyi miniszter urnak az egyesülethez intézett minapi leiratára a próbaéves tanárjelöltek ügyében adjon választ: vajjon üdvös-

nek tartja-e a kör ezen intézmény életbe léptetését, s ha igen, minő formában?

A kérdéshez először *Polikeit* Károly, kir. főgimnáziumi igazgató szólott hozzá, aki a miniszter tervét a közoktatásügy érdekében igen kívánatosnak és hasznosnak itéli.

Markusovszky Sámuel alelnök az intézmény célját abban látja, hogy a próbaéves tanárjelöltek methodikai ügyességre tegyenek szert. Az a kérdés: hány próbaéves tanárjelölt lehessen egy intézetben, s egy-egy tanárjelölt hány órában taníthasson. Németországi példákra hivatkozva, úgy gondolja, hogy 6—8 órára járjon be egy tanárjelölt, még pedig felerészben az alsóbb, felerészben a felsőbb osztályokban.

Ezután *Rencz* János dr. bővebb megokolással több pontból álló javaslatot terjeszt ez ügyben a kör elé. Hivatkozik arra, hogy egyéb foglalkozási ágaknál hazánkban is szervezve van a gyakornoki állás. Utal nevezetesen a joggyakornokokra a bíróságok mellett. Meghatározott számú joggyakornoki állás van rendszeresítve egy-egy járásbíróságnál vagy törvényszéknél. Egyiknél több, másiknál kevesebb. Az egyiknél — a szükséghez képest — néha csökkentik a joggyakornokok számát, a másiknál szaporítják. Vannak fizetéses és díjtalan joggyakornokok, de az utóbbiak száma is meg van szabva.

Hasonló módon képzelné és óhajtaná a próbaéves tanárjelöltek intézményének életbeléptetését is. Rendszeresíteni kellene egy-két próbaéves tanárjelölti állást a gimnáziumoknál és a reáliskoláknál. Ezen rendszeresítendő állások számát és helyét — az egyes intézetek tanári karának, igazgatójának és a főigazgatóknak fölterjesztéséhez képest — a közoktatási miniszter szabná meg. Az állások között volnának fizetésesek (1000 korona) és díjtalanok.

Másodsorban rámutat arra, hogy a joggyakornokokat, a fizetéseseket és a dijtalanokat egyaránt, a királyi táblák elnöke nevezi ki. Ehhez képest azt kívánná, hogy a próbaéves tanárjelölteket a főigazgató nevezze ki. Elvégre a főigazgatók legjobban ismerhetik a kerületükben lévő intézeteket, s legjobban tudhatják, hogy mely intézetben minő (szaktárgyú) tanárjelölt teljesíthet önmagára és a közoktatásra nézvé hasznos szolgálatot. S különben is egyéb foglalkozási ágakban nálunk a magasabb állásu főnökök gyakorolnak bizonyos kinevezési jogot. Föl kellene evvel a joggal ruházni a magyar középiskola legfőbb (közetlen) vezetőjét, a főigazgatót is.

Ezután a leendő próbaéves tanárjelöltek munkakörére tért át. Itt is utal a joggyakornokokról vett analógiára. A joggyakornokot közetlen hivatalfőnöke, a járásbiró vagy a törvényszéki elnök osztja be valamelyik bíró mellé. A joggyakornok aztán az illető *bíró utmutatása és vezetése mellett dolgozik.* S épen azzal tanul, hogy dolgozik. A próbaéves tanárjelölteket is a főigazgató, illetőleg az igazgató osztaná be az egyes tanárok mellé. Az illető tanár aztán a tanárjelöltet *munkatársává* tenné. Nem olyan módon képzeli tehát a tanárjelöltek foglalkozását, mint jelenleg a gyakorlógimnáziumban van. Először is a középiskolai tanárság nem érezheti magát hivatottnak

arra, hogy egyetemet végzett egyéneket tanítson. Másodszor pedig tanításra nem lehet megtanítani senkit. Azonban a tanítás mesterségét elsajátítaná az illető tanárjelölt azzal, hogy együtt dolgoznék egy működő tanárral, aki az ő munkáját ellenőrizné, munkájában vezetné. S ezen együtt munkálkodásnak sokszor kölcsönösen lehetne hatása. Aminthogy egy tanult és szemfüles joggyakornok nemcsak maga tanul abból, hogy egy bíróval együtt dolgozik, de sokszor az illető bírónak munkája is javul ezzel. Több szem többet lát, s több fej többet tud. S nagyon helytelen volna, ha a középiskolai tanárok a próbaéves tanárjelöltekkel nagyon is kathedrális hangon beszélnének. Munkatársuknak kellene őket tekinteni, s munkatársukká kellene őket tenni. Épen ezért nemcsak 6—8, hanem 10—12 heti órára szeretné beosztani a próbaéves tanárjelölteket az egyes tanárok mellé. Azonfelül munkát kellene adni a tanárjelölteknek az igazgatói irodában, hogy a középiskolai ügyvezetéssel is ismerkedjenek meg.

Ezen javaslathoz többen hozzászólottak. *Márton* Jenő dr. kimondatná, hogy csak a próbaév leteltével tehessen a tanárjelölt pedagógiai vizsgálatot, s ezért a próbaéves tanárjelöltek számát és működésük helyét nem szabná meg, hanem lehetőleg minden jelentkezőt el kellene helyezni, még pedig lehetőleg a maga kívánta helyen.

Pfeiffer János dr. azzal a hozzáadással fogadja el az előterjesztett javaslatot, hogy a próbaéves tanárjelöltek ne csak a szaktárgyaikra járjanak be, hanem a rokon tárgyakra is, hogy az egyes tárgyak kölcsönhatását megismerjék.

Belányi Tivadar elfogadja a javaslatot, s utal a tanítóképző-intézeti segédtanár állására, ki csak kevés órára jár be, s inkább az igazgatói teendőkben segédkezik.

Kugel Sándor dr. elfogadja a javaslatot, de kívánatosnak tartja, hogy ne csak gimnáziumokhoz és reáliskolákhoz küldjenek ki próbaéves tanárokat, hanem más fajtájú középiskolákhoz is. (Felső leányiskolákhoz, kereskedelmi iskolákhoz stb.)

Rencz János dr. elfogadja a *Pfeiffer* és *Kugel* kiegészítő indítványát, de *Márton*nal szemben fenntartja azt az indítványát, hogy rendszeres próbaéves tanárjelölti állások szervezendők, meghatározott számmal, amely szám úgy sem lesz csekély, ha nem csak egyik-másik intézetnél létesítenek ilyen állást. Ilyen szabatosabb szervezet nélkül ez az intézmény csak a levegőben fog lógni.

Pirchala Imre elnök összegezi az elhangzott nézeteket és javaslatokat. Azután rámutat arra, hogy a próbaéves tanárjelölti állás nálunk sem egészen új. Az 50-es és 60-as években megvolt, s itt-ott egész napjainkig mindig voltak próbaéves tanárjelöltek. De az intézmény semmiképen sem volt szervezve. Maga is szükségét látja ezen intézmény szervezésének. A maga részéről azonban szintén nem kívánja, hogy az egyes intézeteknél állások szerveztessenek. Legcélszerűbbnek itélné, ha az évenkint a minisztériumban jelentkező tanárjelölteket a miniszter osztaná szét az egyes tankerületekbe, s azután az illető tankerületi főigazgató a saját kerületébe eső intézetekbe.

Kiegészíti továbbá az előterjesztett javaslatokat azzal, hogy ne csak az állam léptesse életbe a próbaéves tanárjelölti intézményt, hanem a közoktatásügyi miniszter tegye ezt kötelességükké más iskola fentartóknak is. Kívánatosnak tartja továbbá, hogy ne csak egy-két kiváltságos iskolánál, hanem mennél több iskolánál legyenek próbaéves tanárjelöltek.

A kör még többek hozzászólása után *Rencz* János dr. javaslatát a szervezetre és kinevezésre vonatkozólag a *Pirchala* Imre elnök módosításával és kiegészítő javaslatával, nem különben a *Kugel* Sándor dr. és a *Pfeiffer* János dr. kiegészítő javaslatával fogadta el.

A gyülés másik tárgya, a tisztújítás — az idő előrehaladott volta miatt — a következő gyülésre maradt.

Rencz János,
a kör jegyzője.

KÖNYVISMERTETÉSEK.

Aventures prodigieuses de Tartarin de Tarascon par *Alphonse Daudet.* Bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta *Otrok Mihály,* főreáliskolai tanár.

A *Segédkönyvek a francia nyelv és irodalom tanításához* című, Stampfel kiadásában megjelenő derék és igazán életre való vállalat 12. füzete gyanánt jelent meg e kis munka. E segédkönyvek általában igen jól használhatók a hazai közoktatás francia tanításánál. E most megjelent füzet is igen okos gondolat terméke. A szerző vezérgondolata az volt, hogy »hadd hatoljon egy-egy vidámabb, játszi napsugár is komoly tanulmányaik közé (a növendékekről szól), hadd élvezzék Daudet aranyos humorát, hadd mosolyogjanak a dicsekvő, nagyokat mondó délfrancia fölött, kit írónk oly mesterien rajzol.« Igen okos, egészséges felfogás, melyet, ép természetessége miatt nem dicsérhetünk eléggé a pedagógiának nálunk mégis inkább az elméletet kedvelő embereinél. Ime, ez a természetes mód, belopni valamely nyelv szeretetét és gyakorlatát a fiatal elmékbe az öket lebilincselő, megnevettető olvasmány útján. Külön haszonnak és pedig erkölcsi haszonnak tudható be ezenkívül a humor jótékony, kedélyderítő és erkölcsnemesítő hatása, ami épenséggel nem kicsinylendő dolog a mi oly hamar fáradó, oly hamar kimerülő s oly könnyen minden iránt elfásuló ifjúságunknál. Ép e kettős okból nagyon örülünk ez egészséges gondolatnak és igaz örömmel üdvözöljük e nemcsak külsőleg csinos, kedves, hanem belsőleg is vidám, napsugaras, Daudet finom humorával átszőtt füzetet. Joggal mondhatja a szerző rövid előszava végén: »Meg vagyok győződve, hogy munkámmal tanulóinknak sok kellemes percet szerzek.«

A szöveget magát nem hosszú, jó tájékoztató bevezetés előzi meg *Daudet* életéről, műveiről s ezek közt *Tartarin de Tarascon-*

ról is. A szöveget gondosan átnézte s, mint az előszóban mondja, a pedagógiai szempontoknak megfelelően kissé meg is nyirbálta, amely eljárásában csakis az iskola erkölcsi szempontja vezérelte. Ezt részünkről is helyesnek tartjuk. Igaz ugyan, hogy a nagy írók műveinek ily pedagógiai megnyirbálása ellen sokan felszólaltak. De vessük csak fel a kérdést ily formában, mivel veszítünk többet, azzal, ha az írót, bár ily megnyirbáltan, bár némi részleteitől művének megfosztva adjuk az ifjúság kezébe vagy pedig, ha e kevés, sokszor elenyészően kevés, nem az ifjúság kezébe való részlet miatt egyáltalán megfosztjuk az ifjúságot, például jelen esetben is, Daudet finom humorának lelki élvezetétől. Bizonyára az utóbbi esetben veszítünk többet, amennyiben így ebből semmit sem nyujtunk az ifjúságnak. Azért csak helyeselhetjük Otrok Mihály eljárását, hogy a szöveget kellően megnyirbálta. No, meg tetemesen rövidíteni is kellett. Ez is az ügy érdekében történt. Ezt is csak helyeselnünk lehet. Végül gondos és bőséges *Magyarázó jegyzetek*-et csatolt a szöveghez. *Daudet*-nak már nem olyan egyszerű nyelvénél, hiszen a humor nyelve nem is lehet olyan egyszerű már, nagyon is jó volt nem fukarkodni a jegyzetekkel.

Egészben véve mind iskolai, mind házi olvasmányul igen ajánlható a csinos és gondosan összeállított füzet.

Pekár Károly dr.

A váradi sorozás, vagy a szeszes italok hatásai. Írta dr. *Molnár* István. Ára 1 korona. A nép kezébe szánt, ama célzattal megirt munka, hogy *komoly* érvekkel, tudományos adatokkal küzdjön a nép között mind jobban terjedő pálinkaivás ellen. Külföldön már egész nagy irodalom fejlődött ki az alkohol túlhajtott élvezete ellen; kormányunk is felismerte az ilyen irányú olvasmányok nagy jelentőségét, amikor kimondta, hogy csakis azok az olvasókönyvek számíthatnak engedélyezésre, melyekben ily tárgyú olvasmányok is találhatók. *Molnár* István könyve gondos munka, talán kissé túlságosan sok tudományos részlettel. Egészségtani és statisztikai alapon iparkodik megismertetni azt a rettenes pusztítást, amit a nép között a pálinkaivás végez. Fejtegetései világosak, meggyőzőek, csak nem elég népszerüek s félő, hogy ez gátolni fogja a könyv elterjedését. Mert alig tételezhető fel, hogy *Molnár* alakjai: az ezredorvos, a járásorvos, a plébános és a jegyző, poharazás közben egészen pontosan összeállított statisztikai táblázatokkal, jól átgondolt és megfogalmazott, meglehetős hosszú tudományos értekezésekkel mulattassák egymást. Ez hátránya a könyvnek, bár viszont igazat kell adnunk a *Molnár* plébánosának, hogy *általánosságban* elhangzó fenyegetések, amelyek a szószékről, vagy más oldalról jutnak a nép fülébe, ma már sokkal kevesebb hatást keltenek, mint a pálinkaivás káros következményeit feltáró konkrét adatok. *Molnár* könyve elejétől végig jó magyarsággal van megírva; elterjedése nagyon kivánatos. *(l. e.)*

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Boncz Ödön dr. miniszteri tanácsos üdvözlése. Az a kitüntetés, mely középoktatás ezidei vezetőjét érte, széles körökben keltett visszhangot s a legközvetlenebbül érdekelt középiskolai tanárság körében is. A nagy számú üdvözlés között előkelő helyet foglal el a budapesti középiskolák tisztelgése. Október hó 31-én délelőtt 10 órakor szokatlanul megélénkült az V. ügyosztály szűk előszobája, midőn a budapesti középiskolák igazgatói, élükön *Erődi Béla* dr. főigazgató, megjelentek a miniszteri tanácsos úr üdvözlésére. Erődi Béla üdvözlő szónoklata kiemelte, mily örömmel fogadta az egész ország tanári testülete Ő Felségének kitüntető bizalmát, amely a középiskolai ügyek hivatott referensének nagy és kitartó munkaerejét és önzetlen tevékenységét méltányolta. Fölemlítette e munkakörnek óriás terjedelmét, mely nemcsak a középiskolák adminisztrációjában és a szellemi vezetésben nyilvánul, hanem a hazának egy kötelességtudó és becsületes középosztályt nevel. E munkakörnek fontossága mellett egyuttal a miniszteri tanácsosnak a tanárok iránt tanusított jóindulatát és készségét hangsulyozta. Kivánja, hogy a Mindenható őt e munkásságában erősítse és érte kitartással és jó erővel jutalmazza. A beszédre fölhangzó általános éljenre *Boncz Ödön* miniszteri tanácsos válaszolt és örömét fejezte ki, hogy mily jól esik látnia az ő munkássága és személye iránt érzett általános vonzalmat. Kiemelte, hogy a budapesti középiskolák már helyzetüknél fogva annyira exponáltak, hogy méltán függ rajtuk az ország tanárságának szeme, mivel innen indul ki egyuttal a középoktatás jó hire és ereje, mert azoknak vezetéséről vesz mintát az egész ország. Az üdvözlő főigazgató úrnak köszöni szép szavait és kivánja, sőt kéri, hogy vele együtt a budapesti középiskolák igazgatói továbbra is vállvetve munkálkodjanak a középoktatás fáradságos, de szellemileg kamatozó munkájában. Ezután még huzamosabb ideig folyt a társalgás az ünnepelt és a tisztelgő társaság közt. *(mgy.)*

Rémlátó ferdítésnek kell minősítenem az igazság nevében a *Közlöny* mult számában figyelmembe ajánlott *Clara* aláirásu cikket. Erről első idézetei is rögtön meggyőznek mindenkit. Nem is szólva arról, hogy »egy fölmerült eset alkalmából« idézete egyáltalán nem található meg az én szövegemben, amiből idéz, a következő, cikke alaptónusát adó idézete: »bizonyos, hogy a kézikönyvek s valószínű, hogy a tanítás is« mit sem tudnak a *hangsúly szerepéről a francia versben* — helyett nálam csak ez áll: bizonyos, hogy a kézikönyvek, s valószínű, hogy a tanítás is, ezzel a tényezővel bánnak el legkönnyebben, noha ez a legfontosabb. Azt hiszem, ez óriás különbség. De mikor a névtelen cikkíró erőnek-erejével arra a konkluzióra akar jutni, hogy én megbántottam a magyar »francia tanárok reputációját«, akkor így kell ferdítenie.

Ez a ferdítés.

A cikkíró, ahogy kezdte, úgy folytatja. »Szegény francia tanárokról s nyomorult francia kézikönyvekről« beszél az én nevemben. Ez oly inszinuáció, melyet kereken visszautasítok.

Ez a rémlátás.

A továbbiakban a vers *tipikus tagolódását* szó szerint veszi és szándékosan nem akarja megérteni, hogy a *tipikus* csak azt jelenti itt, hogy ez a leggyakoribb, a legkellemesebb tagolódás, holott nagyon rövid ismertetésemben is rámutatok a többi változatokra; de így megy tovább is, a lehető legexotikusabb verstani példákat szedve össze, mikor pedig a legtipikusabb formákról beszélünk, hogy még azt a konkluziót kierőszakolhassa olvasói előtt, hogy mitsem értek a francia vers elméletéhez. Hogy egy nagy vonásokkal odavetett vázlatra mindig sikerül valami hiányt rásütni, mi sem bizonyítja inkább, mint pl. a Clara cikke, amelynél talán szintén lehet tökéletesebb verstani elméletet is képzelni.

Gábor anthologiáját kivéve, derék tankönyvirodalmunkat sem bántottam meg azzal a nekem tulajdonított állítással, hogy mitsem tudnak a hangsúlyról, mert hiszen én csak azt állítottam, hogy *legkönnyebben bánnak el vele, holott ez a legfőbb tényező.* Ezt is első sorban Gábor anthológiájára értettem, ki a *hangsúlyt meg sem említi.* Így van a *Lemerre*-féle kézikönyv is, tehát én nem is a magyar tankönyvirodalomról szóltam csupán. Különben a sok helyen használt *Hofer*-féle könyv régi kiadásaiban sincs kellően kiemelve a hangsúly szerepe.

A cikk írója tehát olyasmivel vádolt engem a magyar francia tanárok reputációjára vonatkozólag, amit első sorban mindnyájunk nevében, az igazság, de a magam igaza nevében is kereken visszautasítani szent kötelességem, ép úgy, ahogy kötelességem volt a Gábor-féle anthológia-plagium kimutatása, melyért ez a furcsa vád az elismerés. De mindenek felett áll a pozitiv igazság.

Dr. Positivus.

*

Dr. Positivus szóban forgó cikke, mely csak része volt a Gábor-féle plágium-ismertetésnek s melyet technikai okokból csak én hasítottam ki önállóvá, külön címet s bevezető sorokat adva neki, meggyőződésem szerint semmi vonatkozásba sem hozható a francia tanárok reputációjával, tisztán az ügyhöz szólott hozzá. Ha egyes hiányok becsületes megbeszélését az illető szaktanárok elleni támadásnak fognók fel, akkor nem lehetne egyetlen tárgy methodikájára nézve sem fejlesztő javaslatokat tenni. S melyik szak tanításában nincs javítani való? Viszont a szerkesztőhöz érkezett több francia verstani cikkből megállapítható az az örvendetes tény, hogy a verstan tanítását mai nap már nem mondhatnók a francia tanítás elhanyagolt részének. Ezt Positivus is bizonyára örömmel veszi tudomásul. Kívánatos volna, ha nem is vinnék a dolgot a személyeskedés terére s valóban üdvös eredménye volna e figyelemkeltésnek, ha valaki irodalmunkat megajándékozná a francia verselmélet jó, modern kézikönyvével.

A szerkesztő.

VEGYESEK.

Felsőbb leányiskolai személyi hirek. A békéscsabai állami felsőbb leányiskolához a vallás- és közoktatásügyi magyar királyi miniszter kinevezte: igazgatóvá *Donner Lajos* csabai állami polgári leányiskolai igazgatót a VIII. fizetési osztályba, továbbá rendes tanítónőkké *Tamássy Ilona* volt szatmári ev. ref. felsőbb leányiskolai rendes tanítónőt és *Lähne Mária* ottani megbizott tanítónőt a X. fizetési osztályba. A trencséni állami felsőbb leányiskolához kinevezte *Fail* Mária szegedi állami felsőbb leányiskolai rendes tanítónőt a IX. fizetési osztályba, s egyuttal megbizta a kapcsolatos internátus igazgatói teendőivel. A miniszter továbbá áthelyezte: *Szukováthy Ottilia* trencséni állami felsőbb leányiskolai igazgatónőt a máramarosszigeti állami felsőbb leányiskolához, *Pfendesack Irén* máramarosszigeti állami felsőbb leányiskolai rendes tanítónőt a szegedi állami felső leányiskolához, *Kerecsényi Gizella* mármarosszigeti állami lelsőbb leányiskolai segédtanítónőt a fiumei állami felsőbb leányiskolához és *Sándor Irma* temesvári állami felsőbb leányiskolai segédtanítónőt a máramarosszigeti állami felsőbb leányiskolához. (73351. sz.)

Tornatanítói kinevezés. A magyar királyi vallás- és közoktatásügyi miniszter *Khloyber Lajos* pénzügyőri számellenőrt a zombori állami főgimnáziumhoz ideiglenes rendes tornatanítóvá kinevezte. (76928. szám.)

Pályázat iskolaszolgai állásra. A szamosujvári m. kir. állami főgimnáziumnál 500 korona fizetéssel, természetbeli lakással és a szabályszerű nyugdíjra való jogosultsággal. (87005/904. szám.)

Emlékeztető. Az alelnöki és szerkesztői állásra a szavazás határideje ma, november 6-án jár le. A szavazatokat november 6-án estig lehet postára adni. Szavazni nemcsak a szétküldött szavazólapokkal lehet, hanem levéllel, vagy levelező-lappal is.

NÉVSORA

azon tagoknak, kik az 1904. junius 22-től november 1-ig tagdijat fizettek:

1898/9-re: Balogh Péter (M.-Sziget) (4·50), Csernó János (2 K), dr. Engels János, Pausinger Sándor (I.), dr. Vida Sándor (3 K).

1899/900-ra: dr. Engels János.

1900/1-re: dr. Engels János, Simon Géza (4 K), Vass Domokos.

1901/2-re: dr. Engels János, Glass Ferenc (2 K), Lovas Imre, Mandola Aladár (2 K), Marschalkó Gusztáv (II.), Tanfi Iván (még 2 K).

1902/3-ra: Bournáz János (még 2·50), dr. Engels János, dr. Fodor Gyula, Geday József (még 4·50), Irsa Béla (II.), Kovács Dezső, Lomoschitz József, Marschalkó Gusztáv (I.), Szentkláray Jenő, Szijártó Miklós, Tanfi Iván (2 K), Telegdy Bertalan (I.), Vujsz János (3·33).

1903/4-re: Bakóczi Endre, Báthori József, dr. Bessenyei Lajos, Binder Jenő (még 5·84), Bleyer Jakab (6·66), Bournáz János, Butyka Boldizsár, Dobay Sándor, dr. Engels János, dr. Fried Ármin, Geday József (2·50), dr. Gergelyi György, Hám József, dr. Illyefalvi Vitéz Aladár, dr. Imre Sándor, Kelemen Ferenc (II.), Kemény Ferenc, Kerecsényi Gizella (II.), Kohányi Gyula, Köblös Samu, Krompaszky Béla, Lám Frigyes, Marusák

Dániel, Molnár Ervin, dr. Oprisa Pál, dr. Cs. Papp József, Radlinszky József, Rábold Gusztáv, Répay Dániel, Ries Ferenc, dr. Schöber Emil, Szemerjay Károly, Szijártó Miklós, Téglás Gábor, Téri József (még 5·50), Versényi Gábor, dr. Vértessy Dezső, dr. Wekerle László, Xántus Gábor.

1904/5-re: Acsay Ferenc, Balázsi József, Benka Gyula, Binder Jenő (2·16), dr. Bódiss Jusztin, dr. Boros Gábor, Bründl Ödön, dr. Burány Gergely, Csics Gyula, Dobos Ferenc, Dsida Ottó, Fajth Mátyás, Farkas János, Ferenczi Gyula, dr. Finánczy Ernő, Gerő Vilmos, Gonda István, Halbik Ciprián, Haupt Mihály, dr. Hegedüs Izidor, Hettlinger József, Karl Lajos, dr. L. Keczer Géza, dr. Kein Félix, Kende Ferenc, Király Emma, Király Ernő, dr. Kovács Gábor, dr. Laky Mátyás, dr. Láng István, Lenner Emil, Lévay István, Mártonfi Lajos (II.), dr. Mázy Engelbert, Molnár János, dr. Molnár Szulpicz, Moser József, Müller József, Müller László, Nagy Elek (Hajdunánás), dr. Négyesy László, dr. Oprisa Pál, Orbán Ferenc, Pintér Elek, Polgár Sándor, Rubner Adolf, Ruzsicska Aurél, Skrobanek Péter, Stettner Gyula, Szántó Kamill, Szemerjay Károly, Székely Károly, Széky István, Teschler György, dr. Tóth György, Váradi Károly, Várhelyi Ferenc, Vojnits Döme, dr. Wallner Ignác, Zalai Mihály, dr. Zoltványi Irén.

1905/6-ra: Kovalszky Lajos, Mártonfi Lajos (I.), Szemerjay Károly.

Előfizettek:

1904/5-re: Békéscsabai Rudolf-főgimn., besztercebányai kir. főgimn., besztercei főgimn., bonyhádi gimn., Esztergomi főgimn. (I.), erzsébetvárosi főgimn., Fehér Ipoly, Gyönki gimn., gyulai r. kath. főgimn., gyulai polg. iskola, Kecskeméti r. kath. főgimn., keszthelyi főgimn., körmöcbányai főreálisk., Magyaróvári gimn., Malatinszky Gyula (2 K), Nagybecskereki főgimn., nyiregyházai főgimn., Soproni főreálisk., soproni főgimn., Ujverbászi gimn., Varga Mihály.

1905/6-ra: Hellwig Vilmos, kalocsai Jézustársasági kollégium, Tatai gimn., Városy Tivadar.

Budapest, 1904. november 1.

(I.) = I. fele. (II.) = II. fele.

Müller József
egyesületi pénztáros, (II. ker., Áldás-u. 4.)

Figyelmeztetés és kérelem. *A tagdíjfizetés és az előfizetés legcélszerűbben és legolcsóbban az első számhoz mellékelt* ***póstatakarékpénztári befizetési lappal*** *történik, a mellyel az illető díjnak a postán az egyesület javára való befizetése teljesen díjtalanul történik. Kérem e befizetési lap szives felhasználását. A körök székhelyeire menő példányokhoz ily befizetési lap nincsen mellékelve.*

Müller József,
egyesületi pénztáros (V. ker. főreáliskola).

Tartalom: Az elméleti tanárképzés. *Steiner* Simon dr.-tól. — *Egyesületi élet:* Köri tudósítások. (Eperjesi, pozsonyi kör.) — *Könyvismertetések:* Alphonse Daudet: Aventures prodigieuses de Tarascon. *Pekár* Károly dr.-tól. Molnár István: A váradi sorozás, vagy a szeszes italok hatása. *l. e.*-től. — *Kisebb közlemények.* — *Vegyesek.* — *Hirdetések.*

LEGUJABB! Szülők, orvosok, paedagógusok, jogászok és a művelt közönség figyelmébe!

A gyermeki elme fejlődése és működése,

különös tekintettel a lelki rendellenességekre, ezek elhárítására és orvoslására.

A vall. és közokt. min. megbizásából irta:

Dr. RANSCHBURG PÁL

idegorvos.

Huszonhét ábrával.

Ára **4** korona.

Megjelent az „ATHENAEUM“ részvénytársulat könyvkiadóhivatalában (Kerepesi-ut 54.) és kapható ugy ott, mint minden könyvkereskedésben.

Most jelent meg!

KELEMEN BÉLA:

NÉMET-MAGYAR ÉS MAGYAR-NÉMET

Kézi Szótár

— AZ UJ HELYESIRAS SZERINT. —

A két kötet, mely **1040 oldal** terjedelemben **3120 sürün** szedett hasábban közli a magyar és német nyelv szókincsét, egy vagy két félbőrkötésü kötetben **16 korona.** Tanár urak ezen szótárt saját használatukra a kiadóhivatal utján **9 koronáért** szerezhetik be.

Kelemen Béla német **zsebszótárát** jól ismeri a közönség. A könyvecske páratlan sikere arra birta a szerzőt, hogy ugyanabban a rendszerben egy nagyobb, kimerítő szótárt készitsen. Ez a szótár, melynek befejező kötete most hagyta el a sajtót, **összes régebbi szótárainkat fölülmulja szókincsének teljességével, beosztásának gyakorlatiasságával és frazeológiájának gazdagságával.** Hisszük, hogy mindazok, kiknek jó és kimerítő német szótárra szükségük van, kapva kapnak majd ezen a kitünő segédeszközön, melyből a két nyelv grammatikai nehézségeire nézve is bő tájékozódást meritethetnek.

Megjelent az Athenaeum irod. és nyomdai r.-t. könyvkiadóhivatalában (VII., Kerepesi-ut 54.) és ugy ott, mint minden könyvkereskedésben megrendelhető.

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXVIII. évfolyam. 6. szám. 1904. november 13.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
főtitkárhoz küldendő, VIII. kerület, Eszterházy-utca 14. sz. alá.

Szerkesztette ideiglenesen
NÉGYESY LÁSZLÓ
(Az új szerkesztő címe VII., Csömöri-út 65 sz. lesz.)

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. kerületi áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési dij egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdij 8 kor.

A TANÁRKÉPZÉS GYAKORLATI RÉSZE.

Az egyesület igazgatósága csütörtökön, november hó 10-én majdnem negyedfélórai tanácskozásban tárgyalta és megállapította azokat az alapelveket, melyek szerint a tanárjelöltek gyakorlati évének szervezését javasolni fogja.

Az ülésen Beöthy Zsolt elnöklete alatt jelen voltak az igazgatóság összes tagjai, köztük Dóczi Imre is, Debrecenből, s meg volt híva a gyakorlati tanárképzés egy fontos szervének, a budapesti tanárképző-intézet gyakorló-főgimnáziumának igazgatója, Badics Ferenc dr. és paedagógusa, Waldapfel János dr., továbbá a kolozsvári tanári körnek, mint amely kör a tanárképzéssel behatóan foglalkozott s ez ügyben saját álláspontot képviselt, két tagja: Török István dr. és Imre Sándor dr.

Minthogy pedig az igazgatóság számbavette ezeken kívül a többi köröknek is részint tavaly, részint ezuttal kifejezett javaslatait: azért a tárgyalás oly széles alapon folyt, hogy benne az összes nézetek visszatükröződtek.

A tárgyalás alapjául Rombauer Emil javaslata szolgált. Ő dolgozta ki — a gyakorló-főgimnázium 1891. évi javaslatának, a kolozsvári kör emlékiratának, valamint a körök és a tavalyi választmányi ülés tárgyalásainak figyelembevételével — a gyakorlati év berendezésének tervezetét, megvitatta azt Kármán Mór dr.-ral, a kiküldött bizottság másik tagjával, s egyes módosítások után ő terjesztette mint előadó az igazgatóság elé.

A munkálatot az összes jelenvoltak nagy tetszéssel fogadták. A nagy általános vitát Alexander Bernát kezdte meg, s ő tüzte ki azokat a szempontokat, melyek körül azután a tanácskozás forgott. Résztvettek a tanácskozásban: Dóczi Imre, Badics Ferenc, Waldapfel János, Török István, Beke Manó, Imre Sándor s ismételten az előadó és Alexander Bernát, valamint a körök javaslataiban előfordult egyes külön pontok előterjesztésével a főtitkár. — A tanácskozás jelentőségét első sorban épen az adja, hogy minden nézetárnyalat kifejezésre jutott.

A tárgyalás amellett amily gazdag volt érdekes eszmékben és fordulatokban, époly tanulságos és eredményes is volt. Kezdetben meglehetős erős ellentétek álltak szemben. Egyik fő vitapont volt pl. a decentralizálás elve, melyet a javaslat hangoztatott, s ezzel szemben Alexandernek az a javaslata, hogy egyetemi városokban kell szervezni a gyakorlati évet, mert kegyetlenség lenne a jelöltet abból a légkörből, melyben addigi tanulmányait folytatta, kiragadni épen akkor, mikor szakvizsgálatai végeztével szabadabban élhetne az önképzés eszközeivel, használhatná a laboratóriumokat, gyűjteményeket, könyvtárakat, a személyes érintkezést. Igen érdekes szempont volt ezzel szemben Dóczié, aki szerint fejlett iskolai élettel biró városokban kellene a gyakorlati évet berendezni, nemcsak egyetemi városokban, főigazgatói székhelyeken és egyéb nagyvárosokban, hanem esetleg pl. oly helyen is, mint Sárospatak. Tüzetes megbeszélés folyt arról is, hogy az intézetek kiszemelésének oly elvét kell megtalálni, mely ne sértse a többit. Nagyon beható megvitatás tárgya volt, vajjon a főigazgatók minő viszonyban álljanak a gyakorlati tanárképzéshez; az ösztöndíjakat mely közbeeső hatóság javaslatára adományozza a minisztérium stb. Igen fontos elvi nyilatkozat történt az irányban is, hogy az intézeteket a fentartók beleegyezésével, jellegre való tekintet nélkül bevonják a tanárképzésbe; a minisztérium e pontban a szokott óvatossággal fog eljárni, pl. protestáns intézetekhez protestáns vallású ifjakat küldvén.

Ezeken kívül még igen számos fontos kérdés merült fel, melyeket egyenként ismertetni egyelőre nem fogunk. De kiemeljük, hogy a nézetek kölcsönös megvilágítása után sikerült minden pontra nézve egyértelmű megállapodásra jutni. És ez volt a tanácskozás másik igen nevezetes vonása. A javaslat ezek után mint az egyesület egyetemének javaslata kerül a kormány elé, s e körülmény növelni fogja nyomatékát.

Rombauer Emil előadó a létrejött megállapodások értelmében most már végleges alakba önti a javaslatot, melyet az igazgatóság november tizenötödikéig (eddig el van tolva e felküldés határideje) a minisztérium elé terjeszt, s azután a tervezetet a Közlöny is közzé fogja tenni.

Örömmel adunk hírt a nevezetes eredményről tisztelt kartársainknak. Hisszük, hogy munkánknak, mely oly méltóan nyitotta meg az évet, áldásos foganata lesz.

A VÁLASZTÁS EREDMÉNYE.

Az igazgatóság november 10-diki ülésén Vámossy Mihály jelentést tett a szavazatszedő bizottság (kivüle még Müller József és Tiber Ágost) nevében a legutóbb lefolyt választás eredményéről. A bizottság szerdán, november 9-én végezte munkáját. Az ered-

mény a következő. Az alelnöki állásra a jelöltek a következő számú szavazatokat nyerték:

Bódiss Jusztin	366
Fest Aladár	93
Róth Márton	87

A szerkesztői állás jelöltjei pedig:

Waldapfel János	250
Bozóky Endre	158
Lévay Ede	132

Az összegek közti eltérések oka az, hogy némely tag csak egyik jelöltre szavazott. Néhány szavazatot érvénytelennek kellett tekinteni, mert olyanoktól eredtek, akik nem tagjai az egyesületnek; ez azonban jóhiszeműleg történt, az illetők a körök útján szavaztak, melyeknek tagjai. E tekintetben a körök feladata kellő óvatossággal eljárni és az egyesület tisztviselőire szavazatokat csak egyesületi tagoktól fogadni el.

Az igazgatóság tudomásul véve az eredményt, az elnök kihirdette, hogy az egyesület új alelnöke *Bódiss Jusztin* dr., szerkesztője pedig *Waldapfel János* dr., akiknek működésére áldást kivánt s őket jegyzőkönyvileg melegen üdvözölte.

A szavazás egyike volt a legélénkebbeknek s eredménye egyaránt megtisztelő mindegyik jelöltre. Azok is, kiket a választmány az egyesület ezidőszerinti szükségletéhez képest második és harmadik helyen jelölt, a bizalomnak országosan igen tekintélyes megnyilatkozásával találkoztak, s nemcsak a szerkesztői állás jelöltjei, ahol némikép küzdelem folyt. A köztisztelet e megnyilatkozása az összes jelöltek iránt, igen örvendetes jel. Az új tisztviselők működését pedig bizalommal várjuk.

Négyesy László,
főtitkár.

EGYESÜLETI ÉLET.

A budapesti kör választmányi ülése október 26-dikán.

Rombauer Emil elnök üdvözölte a tisztikart és választmányt, meg a vendégeket, közöttük Mikóts cs. és kir. főhadnagyot, kit ügybuzgósága hozott körünkbe, hogy tanuja legyen annak a munkának, melyet a magyar tanárság az iskolán kívül is kifejt. Majd hosszabb beszédben fejtegette a kör feladatait, mely abban áll, hogy a tanári közvélemény kialakulását elősegítse. Innen kellene kiindulnia annak a szellemi érintkezésnek, mely üdvös hatását az egész középiskolai életre árasztaná. Ha meggondolja, hogy 1896 óta hány tartalmas fölolvasás hangzott itt, az előbbi elnökök mennyi jóakarattal igyekeztek a budapesti tanárok elevenebb közszellemét megalkotni

és mindezt milyen csekély eredménnyel: kénytelen kijelenteni, hogy a jó szándék benne is megvan, de hiányzik egy jobb jövőbe vetett hite. Kéri a választmány támogatását, hogy a belénk helyezett bizalomnak, amennyire csak lehet, megfelelhessünk.

A választmány élénk helyesléssel fogadta az elnök megnyitóját, aki erre az eperjesi kör átiratát bemutatta, melyben azt kérik, hogy a tanulmányi alapból fenntartott középiskolák számára megigért, de mindeddig hiába várt fizetési pótlékok utalványozását illetékes helyen megsürgessük, amihez a választmány készséggel hozzájárult.

Elnök azután meleg szavakkal méltatja közvetlen elődjének, Beke Manónak érdemeit. Indítványára a választmány a lelépett elnöknek egyhangulag köszönetet mondott buzgó, fáradhatatlan működéséért. A választmány elhatározta, hogy ügyrendet dolgoz ki, e célból Balassa Józsefet, Lévay Edét es Székely Istvánt küldi ki.

A munkaprogramm tárgyalása folyamán az elnök kívánatosaknak és fölötte tanulságosaknak jelezte azokat a megbeszéléseket, melyek az Utasításokhoz fűződnének, ha sikerülne az egyes tárgyak számára előadókat megnyerni; nem kevésbbé érdekes és hasznos volna a készülő Rendtartás tárgyalása is.

Ez előterjesztéssel kapcsolatban élénk, hasznos vitatkozás fejlődött ki, melyben a választmánynak majdnem minden tagja részt vett. Kívánatosnak tartották, hogy az elnök ajánlotta tételeken kívül Erődi Béla, Kemény Ferenc és Krécsy Béla tagtársakat is föl kellene kérni, hogy amerikai tapasztalataikról körünkbe vágó fölolvasásokat vagy előadásokat tartani sziveskedjenek; haszonnal járna, ha Beke Manó és Négyesy László a mathematikai iskolai anyag célszerübb beosztásáról, illetőleg a magyar stílus tanításáról szóló előadásokat, melyeket régebben megigértek, szintén megtartanák.

Az ülések napjául a hó második hétfőjét tüzték ki, mely nap, tekintettel a legtöbb tudományos és szépirodalmi társulat megszabott ülésnapjaira, legalkalmasabbnak látszik. Ezeknek a rendes fölolvasóüléseknek napirendjére kerülnek az Utasítások és a Rendtartás, a célba vett más tárgyú fölolvasás és előadás esetleg a hó negyedik hétfőjén megtartandó ülésekre maradna.

Az elnök fölszólítására utasíttatott a titkár, hogy az új törzskönyvet szerkesszen a tagokról, hogy ennek alapján minden egyes tagot meg lehesen hívni az ülésekre, ami alkalmas eszköznek látszik nagyobb fokú élénkség és érdeklődés fölkeltésére.

Balog Mór indítványára elhatározta, a választmány, hogy az Igazgatósághoz átiratot küld, melyben a Közlöny havi folyóirattá való átalakításának eszméjét figyelmébe ajánlja.

Morvay Győző visszatért az elnöki megnyitóra, mely a helyzetet oly kevéssé vigasztalónak festette. Véleménye szerint az érdeklődés hiányának egyik főoka, hogy a budapesti középiskolák testületeinek jelentékeny része nincs képviselve a köri választmányban, ami az ügyszeretet fokozására semmiképen sem alkalmas. Módot kellene találni arra, hogy a választmány a választásnak előre nem látott, de következményeiben káros botlásait kijavítsa.

A fölvetett indítvány fonalán, melyhez Mikola, Balog, Reif, Matskássy és az elnök szóltak hozzá, szükségesnek jelezték mindazoknak a tényezőknek a bevonását, akik akár az iskolákban, akár a minisztériumban vagy az egyetemen a középiskolákkal kapcsolatos munkát végeznek; nagyobb lendületet nyerne a kör működése azáltal is, ha az igazgatók az eddiginél nagyobb érdeklődést tanusítanának iránta.

Határozatilag utasították az ügyrendkészítő bizottságot, hogy legyen tekintettel arra is, hogy a választmány a szükséghez képest maga is kiegészíthesse magát.

A társas érintkezés előmozdítására célszerű eszköznek látszik barátságos összejövetelek rendezése. A választmány az ügy előkészítésére Mikola Sándort küldte ki.

Székely István,
köri titkár.

Debreceni kör.

A debreceni kör folyó évi október 15-én tartotta alakuló gyűlését Dóczi Imre elnökletével. Az elnök rövid visszapillantást vetett a kör tíz évi működésére s azon kívánságát fejezte ki, hogy a jövőben a kör még jobban megfelelhessen hivatásának s eddigi sikereihez még több sikert csatolhasson. A titkár megemlékezik a kör alelnökének a székesfehérvári tankerület főigazgatójává történt kinevezéséről. A veszteség, mely a kört érdemes alelnökének távozásával érte, sajnálattal tölti el, de másrészt a kitüntetés a kör tagjaiban örömet keltett. A távozó alelnök tiszteletére a kör szeptember 3-dikán a város értelmiségének részvételével igen sikerült bankettet rendezett. Új tag Jászai Rezső dr. a debreceni kegyesrendi főgimnázium igazgatója.

A tisztikar nevében az elnök megköszönvén a bizalmat, bejelentette lemondásukat. A jelenlevők osztatlan bizalma az elnököt az elnökség megtartására birta. Az alelnöki szék betöltésénél Pogány Kornél indítványára két alelnököt választott a gyűlés: Jászai Rezső dr. kegyesrendi és Sinka Sándor ev. ref. főgimnáziumi igazgatót; Kardos Albert dr. a titkári állást, nagy elfoglaltságára hivatkozva, többé nem fogadta el s minthogy a titkárságot Gulyás István dr. ugyancsak sokoldalú elfoglaltságát hozván fel okul, szintén nem fogadta el, a titkári állás betöltése a következő gyülésre halasztatott. Kardos Albert dr.-nak tíz évi fáradhatatlan, odaadó munkásságáért a kör Leffler Samu indítványára őszinte elismerését és jegyzőkönyvi köszönetét fejezte ki. A kör jegyzője újra Eberhardt Béla kegyesrendi tanár, pénztárnoka pedig Nagy Zsigmond dr. helyébe Nádasdi Alajos főreáliskolai tanár lett. A pénztár átadására a gyűlés bizottságot küldött ki. Ezek után Horvai Róbert dr. »Nyári tanfolyam Dijonban« címmel felolvasást tartott, mely a Közlönyben is remélhetőleg napvilágot lát. Beszámol az előadó a Lycée Carnotban tett látogatásáról, ahol a nyelvtanításban használt direkt mód-

szer sikeréről győződött meg. Az osztály- és érettségi vizsgálatokon szerzett tapasztalatait és a Lycée évzáró ünnepét érdekesen adja elő. Felemlítette, hogy Franciaországban a gimnáziumi tanároknak csak legújabban kell három évi egyetemi tanulmányt felmutatniok. Végül a francia családi életről emlékezett meg dicsérőleg. A tanulságos és érdekes előadást a kör megköszönte.

Eberhardt Béla,
jegyző.

Fiumei kör.

A »Fiumei tanári kör« folyó évi október hó 28-án tartotta ez iskolaévben első gyűlését. *Fest* Aladár elnök meleg szavakkal emlékezett meg a kör utolsó gyűlése óta elhalálozott Matisz Jánosról, aki, mint a fiumei főgimnáziumnak 22 éven át volt tanára, buzgó és eredményes munkásságot fejtett ki nemcsak tanszékén, hanem felolvasásaival és előadásaival egyesületünk életében is. — Három új tag lépett be a körbe: Babáre Adél, felső leányiskolai igazgatónő, Kerecsényi Gizella felső leányiskolai segédtanítónő és Sirola Ferenc dr. főgimnáziumi tanár. A pénztáros jelentése után a kör tagjai egyhangulag megválasztották újolag a tavalyi tisztikart s megejtették a szavazást az elnöki és szerkesztői állásokra.

A választási ügyek befejeztével *Málly* Ferenc dr., főgimnáziumi tanár tartott szabad előadást »A próbaéves tanári intézmény kérdésé«-ről. Az előadás nyomán keletkezett vitában az elnökkel együtt résztvettek a gyűlésnek majdnem összes tagjai s végső eredményképen a következő megállapodásokat hozták létre:

1. A kör nem tartaná helyesnek, ha egyes középiskolák a tanárképzés céljaira egyszer s mindenkorra kijelöltetnének, mert így a legjobb erőknek 15—20 iskolába való összegyűjtése által a többi középiskola színvonala okvetetlenül alászállana. Másrészt a tanárjelöltek jogosult egyéni igényei is azt kívánják, hogy minél több intézet között legyen lehetséges a választás.

Akármi lesz is azonban a vallás- és közoktatásügyi minisztérium határozata, a kör minden esetben szükségesnek tartja, hogy a fiumei főgimnáziumhoz okvetlenül küldessenek próbaéves tanárok, nemcsak azért, mert itt ez az intézmény már hosszabb idő óta (1898-tól fogva) állandósult, hanem azért is, mert a fiumei főgimnázium különleges helyzete és viszonyai egyenesen követelik a külön, számára kiképezett tanárokat. S a város helyzeténél s nyelvénél fogva egyébként is oly ösztönöket ébreszt és oly tapasztalatokat nyújt, melyek az illető tanárjelöltekre nézve akkor is hasznosak, ha más intézethez kerülnek.

2. Hasonlóképen helytelennek itéli a kör egyes tanárok állandó megbízatását, mint a tanári kar kebelén belül létesített megkülönböztetésekből okvetetlenül bekövetkező surlódás okés keserűségek forrását. A vezetést az igazgató ellenőrzése alatt egyedül a szaktanárokra, ezek kijelölését az igazgatóra bizandónak tartja.

3. Állást foglal továbbá a kör a díjazás ellen. A helybeli főgimnáziumban tett tapasztalatok azt bizonyítják, hogy minden tanár szivesen veszi bármikor próbaéves tanárnak melléje való kirendelését, minthogy ez reá nézve előbb-utóbb is némi könnyebbséget jelent. Kivánatosnak mondja ki azonban azt, hogy a tanárképzésben tanusított rátermettség és buzgóság a vezető tanárnak érdemül tudassék be adandó alkalommal.

4. Kiválóan fontosnak tartja a kör, hogy nemzetiségi helyekről való tanárjelöltek csak tiszta magyar városok intézeteibe osztassanak be.

5. Végre a jelöltek számára a vallás- és közoktatásügyi minisztérium határozza meg az iskolát.

Vida Sándor
titkár.

Pápai kör.

(Nem állami tanárok fizetésrendezése.)

A pápai tanári kör október hó 29-én *Kapossy* Lucián dr. elnöklete alatt ülést tartott, amelynek egyedüli tárgya az eperjesi tanári kör átirata s ezzel kapcsolatban a nem állami tanárok fizetésrendezésének ügye volt. 1. Az elnök előterjesztette az eperjesi tanári kör átiratát, melyet a kör, minthogy a benne foglalt ügy tárgytalanná vált, egyszerüen tudomásul vett, ugyanezen üggyel kapcsolatban jelentést tett a felekezeti és községi tanárok fizetési pótlékának stádiumáról. E jelentés alapján a tanári kör megvitatás után a következő határozatot hozta:

Minthogy mindnyájan tudjuk, hogy a magyar kormány Tisza István miniszterelnök igérete alapján az 1905. évi költségvetésbe a felekezeti s községi tanárok fizetésének pótlására kétszázezer koronát vett fel s jól tudjuk, hogy ezen összeg csaknem 60 intézet tanárai részére fölötte kevés, de e csekély összegnek felvételét megmagyarázza azon biztos értesülésünk, hogy a pótlékot a költségvetés csak félévre kontemplálja 1905. évi július hó 1-től s csak az 1906-ik évi költségvetés veszi fel majd a teljes összeget: azért a pápai tanári kör elhatározta, hogy felkéri az Országos Középiskolai Tanáregyesület igazgatóságát, hogy utasítsa az Országos Középiskolai Tanáregyesület kebelében a felekezeti s községi tanárok anyagi ügyeinek figyelemmel kisérésére alakult bizottságot, melynek elnöke épen az Országos Középiskolai Tanáregyesület nagyérdemü elnöke, hogy még november hó folyamán hívja össze Budapestre a felekezeti s községi tanártestületeket, illetőleg azok megbizottjait, kongresszusra s hogy a kongresszus idejére az Országos Középiskolai Tanáregyesület elnöksége hívja össze az Országos Középiskolai Tanáregyesület választmányát is, hogy kölcsönös megbeszéléssel állapitsák meg a nem állami tanárok fizetésrendezése ügyében teendő lépéseket (nagyobb összeg elnyerésére, s a pótlékok személyenként való elosztására vonatkozólag

azon elveket, melyeket az 1904. április 14-én a közoktatásügyi minisztériumban tartott értekezlet igazságosaknak fogadott el.

A pápai tanári kör meg van győződve, hogy az Országos Középiskolai Tanáregyesület, melynek tagjai között nem állami tanárok is nagy számban vannak, szivesen fogja teljesíteni a pápai tanári kör kérelmét, annyival inkább, mert az Országos Középiskolai Tanár egyesület alapszabályainak I. szakasz, 2. pontjának harmadik bekezdése értelmében épen a tanárok anyagi helyzetének javításán munkálni egyik célja. Elhatározta egyúttal a kör, hogy felkéri az Országos Középiskolai Tanáregyesület többi vidéki köreit, hogy kérelmét körükben tárgyalni s vagy hasonló határozattal, vagy a pápai tanári kör határozatának elfogadásával az Országos Középiskolai Tanáregyesület Igazgatóságát megkeresni, illetőleg hozzá felirni szíveskedjenek.

Makay István,
a pápai tanári kör e. i. titkára

KÖNYVISMERTETÉSEK.

Magyar és német kézi szótár tekintettel a két nyelv szólásaira. Szerkesztette *Kelemen Béla* állami főreáliskolai tanár. II., Magyar-német rész. (Az új helyesírással.) Budapest. Az Athenaeum irodalmi és nyomdai részvénytársulat kiadása. Negyedrét 528 lap. Ára 8 korona 50 fillér.

Egy félszázadon keresztül Ballagi magyar-német szótárai uralkodtak nálunk. Idő jártával azonban egyre nagyobb űr támadt köztük és az élet nyelve között.

A nagyérdemű szerző főkép az időközben megjelent szakszótárak alapján folyton bővítette szótárait, de elmulasztotta a szókincs kellő megrostálását. Az élet nyelvére különben sem volt eléggé tekintettel. Innen van, hogy »teljes« szótára óriás anyagot ölel fel s mégis minden lépten-nyomon cserben hagyja a keresőt. A közel 1200 lapra terjedő könyvnek jóformán kétharmada immár elavult, hasznavehetetlen lim-lom. S ennek a »teljes« szótárnak legutolsó kiadása 1881-ből való, tehát két évtizednél régibb. Így természetesen nem tükrözheti vissza azt a roppant fejlődést, melyen a magyar nyelv épen az utóbbi két évtized alatt keresztül ment.

Ezek az okok eléggé megmagyarázzák azt az érdekes jelenséget, hogy a legutolsó pár év alatt sokkal több szótár látott napvilágot, mint ezelőtt egy félszázad folyamán. Az újabb szótárak, a mai magyar és német nyelvnek igyekeznek tükrei lenni, másfelől pedig gyakorlatiasabb, modernebb rendszert követnek. Nagy előnyük és erősségük az is, hogy kiváló figyelemmel vannak az iskola követelményeire, míg régi szótáraink ezzel egyáltalán nem gondoltak. Nem csoda tehát, hogy Kelemen úttörő zsebszótára rövid idő alatt öt kiadást ért meg

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

s egész sereg követőre talált. Mindjárt megjelenése után mind az irodalomban, mint a közönség körében az az óhaj nyilvánult, bárcsak vállalkoznék a szerző egy hasonló rendszerű, de kimerítőbb, nagyobb arányú szótár szerkesztésére. Ez az óhaj teljesült: ezelőtt három évvel megjelent Kelemen Béla kézi szótárainak első német-magyar része [1] s ezt követi most a második, a magyar-német rész.

Ami jót annak idején az első kötetről mondtam, nyugodt lélekkel elmondhatom a másodikról is. Minden ízében modern szinvonalon álló szótár, mely mind tartalmilag, mint külső kiállítás dolgában kitünik. Rendszere, beosztása kiválóan praktikus. A könnyebb kezelhetőség szempontjából a címszavak a betűrend szerint következnek egymásra, nem pedig szócsaládok szerint. Emez a csoportosítás talán tudományosabb szint adna a munkának, de gyakorlati szempontból föltétlenül a betűrendes beosztásé az elsőség.

Maga a felölelt szókincs gazdagabb, mint bármely eddigi szótárunké. A szerző ebben a részben is figyelemmel volt mai műveltségünk összes köreinek, a tudományok különböző ágainak, a hadseregnek, a kereskedelemnek és tőzsdének, a törvénykezésnek, a hivataloskodásnak nyelvére, csak azt zárva ki, ami tisztán szakszerű. Ezért irodai használatra igazán nem ajánlhatnánk alkalmasabb szótárt. Az iskolai használatra szintén tekintettel volt a szerző. Számos oly tulajdonnevet s tudajdonnévből képzett szót fölvesz, mellyel a tanuló az olvasmányokban gyakran találkozik és melyről eddigi szótáraink nem nyujtanak felvilágosítást: *adoniszi vers, afrikai utazó, Alduna, Trajan aldunai épitményei; alexandrinus-vers, angoloskodik, Anjou-ház, Árpádok kora, egy augusztusi hét, Azóvi tenger, bábeli nyelvzavar, Bach-korszak, bécsi, bécsies, bencésszerzet, borghesi vívó, bosnyák, Buda halála, burgundi*, stb.

Az idegen szavakra is több tekintettel volt, mint bármely más szótárunk. Igaz, ezek nem tartoznak nyelvünk eredeti szókincséhez, de a fordító elég sűrűn találkozhatik velük s jó, ha megtudja, hogyan mondják és irják a németek például az ilyeneket: *ametiszt, amfiteatrum, antikvárius, antológia, arómás, artista, asszonánc, asztronómia, augur, avanzsál, axioma*, stb.

Újítás továbbá Kelemen szótárában, hogy ahol szükséges, külön utasítást is ad, hogy megkönnyítse a fordító munkáját. Így pl. az *azt, így, oly*, cikkekben megjegyzi, hogy ezeket sokszor nem fordítjuk. Pl. azt gondoltam, hogy . . . ich dachte, dass . . . Figyelmezteti arra is, hogy »asszony« egyes összetételei helyet »nő« megfelelő összetétele kereshető (28. lap). A »bele« alatt hiányzó összetételek helyett keressük a »be« megfelelő összetételét (48. lap), »épen« némely kapcsolatai helyébe »ugyan« megfelelő összetételét tehetjük (138. lap) stb.

Az iskola szempontjából örülhetünk annak is, hogy Kelemen a példamondatoknak és szólásoknak valóban impozáns tömegét nyujtja

[1] Ismertetését lásd a Tanáregyesületi Közlöny 1901. évi XXXIV. évfolyam 24. számában.

s ezt még idézetek fordításával is tetézi. A tanulóknak akárhányszor van alkalma ily szálló-igéket fordítani minők: *Hazádnak rendületlenül, Megfogyva bár, de törve nem, Küzdj és bízva bízzál, Eljő még az idő, mikoron szent Trója leomlik, Isten áldd meg a magyart* stb. melyeknek fordítása rendesen nem kis gondot ad a tanulónak. Kelemennél ezeket készen találja, még pedig megfelelő *költői* fordításban, melynek szerzőjét is megnevezi.

Az ügyvéd, a kereskedő pedig annak fog örülni, hogy a maga hivatalos vagy üzleti nyelvének egyetlen fontosabb kifejezését és frázisát sem fogja hiába keresni az új magyar-német szótárban. Minden megvan benne szépen a maga helyén, legyen az akár költői kép, akár üzleti kifejezés.

A szókincs ilyetén teljességének és frazeológiai gazdagságának nemcsak a magyar ember fogja hasznát venni, aki németre fordít, hanem az az idegenajku is, aki a magyar nyelv tanulmányozásával foglalkozik. Az idegenek kedvéért a szerző a magyar szavak nyelvtani változásait is feljegyezte, (épúgy mint a német-magyar részben a német szavakét.) A főneveknél ott találjuk a harmadik személyű birtokos ragot, a többesszám és a tárgyeset ragját, pl. »gond« mellett ez áll: -ja, -ot-ok; a rendhagyó mellékneveknél ott van a középfok és felsőfok, pl: jó mellett középfok jobb, felsőfok legjobb; az igéknél a mult idő ragjait és a felszólító mód alakját, a rendhagyó igéknél a többi jellemző alakot is, pl: nő (ige: jel. növök, nősz, nő, növünk, nőtök, nőnek; m. nőtt; fsz. nőjön.

Ügyes újítás az is, hogy a könyv végén külön össze vannak állítva a magyar nyelv ragjai.

Még egy függeléke van a szótárnak: az új német helyesírás ismertetése. Ez a fejezet minden szükségesről gyorsan tájékoztatja az érdeklődőtt.

Kelemen »Kézi Szótára« — az előbb vázolt kiváló előnyeinél fogva megérdemli, hogy széles körökben elterjedjen. Ez annál könnyebb lesz, mivel külseje is igen tetszetős. Az Athenaeum irodalmi és nyomdai részvénytársulat nagyon ízlésesen állította ki s árát fölöttébb olcsóra szabta; a két kötet együtt 16 koronába kerül, vagyis fél annyiba, amennyi a »teljes« Ballagi ára. Ennél olcsóbb szótár még a németeknél is aligha akad.

(Székesfehérvár.) *Téri József.*

Anthologie des Poètes Français du XIX-e siècle. Premiere Partie. Magyarázta **Binder Jenő** főreáliskolai tanár. A Lampel (Wodianer)-féle *Francia Könyvtár* (szerkesztik *Theisz Gyula dr.* és *Matskássy József*) 26—27. füzete.

A Gábor-féle anthológia kudarca után csak annál nagyobb örömmel vettük kézhez ha ugyan nem is az egész francia irodalmat felölelő, de legalább a legfontosabb, a legérdekesebb, leggazdagabb korát a francia költészetnek: a XIX. századot felölelő fent megneve-

zett *Binder*-féle anthológia első részét. Ezt jól használhatjuk az iskolában. Legalább van egy anthológiánk.

Igaz ugyan, hogy *Binder* magyar bevezetést és jellemzést adott. De legalább eredetit. Mindenesetre hozzá lehet szólni, mellette és ellene a francia vagy magyar bevezetéshez és jellemzésekhez. Tagadhatatlan az a nagy előbbrevalósága a francia bevezetésnek és jellemzéseknek, hogy így szinte észrevétlenül tanulja meg a tanuló a francia irodalmi ismereteknek francia nyelven való reprodukálását. Nyelvet és irodalmat tanul egy csapásra és tekintve a kevés óraszámot, a tömegtanítással járó természetes időveszteséget, bizonnyal számolnunk kell e *kettős haszonnal* járó módszerrel. E sorok írója is több mint tíz éves tapasztalatból állapította meg ez eljárás gyümölcsözőbb voltát. A magyar bevezetésnek és jellemzéseknek ezzel szemben csak az az egy előbbrevalóságuk van, hogy föltétlenül világosak a tanulóra nézve, még házi olvasmány esetén is. De végre is a bevezetés és jellemzések magyar voltát a szerkesztő is, meg a Francia Könyvtár hagyománya is előírhatták s így akkor ez az észrevétel nem is tartozik Binderre, aki a bevezetésben és jellemzésekben valóban eredeti és jó dolgokat adott.

Ez első kettős füzet csak fele a XIX. század francia költészetét felölelő anthológiának. A romantikusokkal s a velük egyidejüleg fellépő költőkkel, közelebbről *Gautier*-val, *Laprade*-dal és *Soulary*-val végzi ez első kötetet. A bevezetés is már most természetesen csak eddig vázolja röviden a fejlődést. A két század mesgyéjén álló *André Chénier* alakjával kezdi, aki klasszikus reminiszcenciáival és idealizmusával még a racionalista XVIII. századé, de mélyen érző egyénisége lángoló hevével megálmodója az új század iskolájának, a XIX. század romanticizmusának. Ép ezért Binder jól teszi, hogy *André Chénier* szerepét a két század közt kiemeli. Az új klasszikusok iskoláját, mely főleg a drámai irodalomban virágzott, mellőzte, mert szemmel láthatólag csak a lantos költészetet ölelte fel. Ezt bátran a címben is feltüntethette volna. Az új klasszikusok szintelen, halvány, élettelen költészetét bátran mellőzhette is. A romantikus iskola előlfutóinak szerepét is jól vázolja a rövid bevezetés. *Chateaubriand*-nál jól emeli ki a mind inkább jogait követelő költői egyéniség uralomra jutását az irodalmi felfogásban, ép úgy a természetnek mind nagyobb költői kultuszát. Ez utóbbit talán még jobban kiemelhette volna. Jól vázolta *Mme de Staël* szerepét is. A romantikus iskolát is általában jól jellemzi. Megemlíthette volna e rövid vázlatban is a történelmi fejlődés jellemzésére, hogy alapjában véve ugyanaz az áramlat, amely a francia forradalomban a politikai szabadságot teremtette meg, felszabadítva a társadalmi egyéniséget a mult békóiból, a kiváltságoktól, ugyan az teremti meg a romantikus iskola diadalra jutásával a harmincas években az irodalmi szabadságot, felszabadítva az irodalmi egyéniséget a mult békóiból, a klasszikus iskola merev, szigorú, eredetiséget elölő, megbénító szabályaitól. Ép a szabadság volt vezérfogalma az egyéniség e kultuszának a romantikusoknál, akár például nálunk Petőfi költészete a maga lángoló

szabadságszeretetével összevetve Kazinczyék, Kölcseyék klasszikus hagyományaival. Ennek a *szabadságszeretetnek* a kiemelése többet mond minden »felbugyogó alanyiság«-nál, »én jogai«-nál stb. A fiatal elme is könnyebben megérti a szabadságszeretet kifejezését.

A romantikusokkal egyidejüleg fellépő költők közt első helyen *Béranger*-t említi. Jó, hogy Binder az újabb francia irodalomtörténetírókkal *(Lanson, Brunetière)* szemben, akik ok nélkül felettébb kicsinylik *Béranger* költészetét, kellő helyet juttatott neki ez anthológiában. Bármennyire *Béranger*-ellenes is az annyira ingatag francia irodalmi áramlat jelenleg, *Béranger* mégis halhatatlan mestere marad a francia *chanson*-nak és pedig a tisztességes, a haza és az emberi szív költészetét éneklő *chanson*-nak s mint ilyen, tipikusan francia műfaj legkiválóbb költője, a francia nemzeti géniusznak is egyik halhatatlan kifejezője marad. Hogy a *chanson* mennyire jellemző terméke a francia géniusznak, arra találóak maguk ezek a népi *chanson*-sorok:

A jó kedv aranyos leánya:
A *chanson* köztünk született;
Könnyen fordul melódiája,
Amint bölcs szól, bolond nevet.

Ennek a francia *chanson*-nak pedig halhatatlan énekese marad *Béranger*. Ép azért részünkről nem is helyeselhetjük e tisztán tanulóknak szánt könyvben az újabb francia irodalom *Béranger*-ellenes áramlatának felemlítését. Az egész a divat ingatagságának tudható be s amennyiben nem az, *Brunetière* ismert reakcionárius keze akarta háttérbe tolni a szabadság, a nép ez ihlett énekesét. A *Le peuple c'est ma Muse* (A nép az én muzsám) magáról mondott jellemző mondása mutatja, mily igaz énekese volt ő a népnek, a szabadságnak. Ezt tudja róla az ifjúság. Ez való neki. Ez a mondás is, amily jellemző *Béranger*-ra, ép oly érdemes arra, hogy az ifjúság megtanulja. De mondott *Béranger* még mást is, egy hasonló érdekes mondást, amit ép úgy megjegyezhet az ifjúság, mert ép olyan jellemző és ép olyan érdemes. Ez *Mes chansons, c'est moi* (A dalaim én vagyok). Ez egyszersmind jellemzi nagy egyéniségét, alanyiságát, amellyel önmaga hirdeti magát igazi romantikus költőnek. Költői jelleme szerint bátran hozzá is sorozhatjuk a romantikusokhoz, ha életkörülményeivel nem tartozik is egyenesen közéjük.

A bevezetés ezzel véget ér. Szólni lehetett volna még talán *Gautier*-ról is, amennyiben a kötetben még ő is bent van, ki lehetett volna emelni, mennyiben kiinduló pontja a parnasszistáknak és szimbolistáknak.

Kitünő gondolat volt itt arcképeket adni az egyes költőkről. Hadd lásson is valamit a fiatal elme. Hadd kösse valami egyedihez a költői egyéniség vonásait feltüntető jellemzéseket. E gondolatot mindenki csak helyeselheti ép az oktatás szempontjából. Így megtaláljuk a kötetben *André Chénier, Chateaubriand, Béranger, Lamartine, Alfred de Vigny* és *Alfred de Musset* arcképét. Nagyon hiányzik a jellemzésnél *Victor Hugo* barátságos arcának képe; e kép azonban a címlap elé került. *Théophile Gautier* arcképe is belekerül-

hetett volna. No, de így is igen sikerült kötet. Nem is képzeli, aki nem látja, mily érdekessé, barátságossá teszi ez a néhány arckép a kedves kötetet. A költészetért érdeklődő fiatal elme képzeletét mintegy a könyvhöz kötik ezek a képek. Elismerés illeti érte méltán az érdemes szerkesztőt, *dr. Theisz Gyulát.*

A jellemzésekkel s a szemelvények kiválasztásával nagyon meg lehetünk elégedve.

Nem soroljuk fel a sok becses mutatványt, melyekkel a költők általán gazdagon és jellemzően vannak képviselve. Észrevételeink csak egyes hiányok tekintetében lehetnek. *Alfred de Vigny*-nél nem vette fel az oly meghatóan, a régi regék visszacsendülő s a távolba vesző hangján szóló rövid versciklust, *Le Cor*-t. *Victor Hugo* bőven van képviselve, de azokból a költeményekből keveset látunk, amelyekben a legnagyobb, tudniillik epikus költeményeiben, ahol mint felülmulhatatlan leíró művész lép elénk. Ilyet csak egy mutatványt találunk a *Századok legendájá*-ból. Ennek oka egyszerűen megint az a körülmény, hogy szerzőnk főleg csak a lírai költészetet akarta felölelni. *Alfred de Musset* is bőven van képviselve, de megint kerülte szerzőnk az epikus műveket s így nagyon-nagyon hiányzik *Rolla* bevezető része, e gyönyörű hasonlatok világfájdalmas zenéje, mely az ókor vizi rózsáin játszadozó nimfáktól a modern ember borongós világához ad néhány sorban oly rövid, oly költői áttekintést. De ép úgy hiányzik a hires *Éjszakák*-ból, múzsája látogatásainak ez érdekes és bájos leirásaiból némi mutatvány. *Alfred de Musset*-nél különben a jellemzéshez is volna szavunk. Jobban kellett volna méltatni e költőnek, mint lírai költőnek nagyságát. Ő a XIX. század francia irodalmának legnagyobb lírai költője. *Victor Hugo*-nál éreztetni lehetett volna, hogy ő meg a legnagyobb művésze ennek, páratlan leíró művész. *Théophile Gautier* jellemzésében nem találjuk meg e költő pszichológiai jellemének kellő kidomborítását, tudniillik, hogy mennyire finom, plasztikus szobrász-érzéke volt, hogy verseiben is a plasztikai leírás a fő, hogy ő a költészetben, a költői nyelvvel is valósággal képet farag. Az egész anthológiát gondos jegyzetekkel kisérte, amelyek méltóan egészítik ki a jó jellemzéseket.

A kötettel tehát nagyon meg lehetünk elégedve, jó lélekkel ajánlhatjuk mindenkinek. Az anthológia szerzője ismeri a francia költészetet, anthológiája összeállításában a maga lábán járt, nem követett francia anthológiákat szolgai módon. Örömmel várjuk a folytatását, a második kötetet.

Dr. Positivus.

A német nyelv és irodalom tanításáról középiskoláinkban a »Monatsschrift für höhere Schulen« című előkelő porosz tanügyi folyóiratnak, melyet dr. *Köpke* R. titkostanácsos és dr. *Mathias* A. titkos főkormánytanácsos, a porosz közoktatásügyi minisztérium előadótanácsosai szerkesztenek, f. é. szeptember-októberi füzetében Kemény Ferenc ötödfél nagy oldalra terjedő világos és pontos ismertetést közöl az új tanterv és utasítások alapján. Részletesen ismerteti az óraszámot (rámu-

tatva, hogy mind a gimnáziumban, mind a reáliskolában emelkedett a német nyelvi órák száma az előbbi tantervhez képest); ismerteti a tananyag elosztását. A tanítás céljára és metodikájára (különösen az irodalomtörténeti tanítására) vonatkozó utasításokat, majd némely kritikai észrevételeket tesz, melyeket azonban csak egyéni megjegyzéseknek minősít. A tanulmányt e szavakkal végzi: Ha sikerült volna e közlések által tárgyi adatokkal kimutatnom, hogy a német kultura elnyomása nálunk és a magyarországi német gyülölet a mesék és legendák országába tartozik: azzal az én csekély fáradságom bőségesen meg lenne jutalmazva, s azonfelül egy szemernyi annak a célnak javára is esnék, hogy két kulturnép egymást jobban megértse és helyesebben méltányolja«.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Még egy szó a francia verstan tanításáról. (Válasz Positivus dr. úrnak). Positivus dr. kifakadása *Clara* helyreigazító soraira (Közlöny: 164—165) csak szőrszálhasogatás, betün való rágódás. Pedig a betű öl! Aki Positivus dr. kérdéses cikkét elolvasta (Közlöny 103—105), velem együtt úgy érezte, hogy Positivus dr. úgy beszél a hangsúly szerepéről a francia versben, mint valami revelációról, — úgy beszél, mintha ismeretlen, új világot tárna föl előttünk — és annyira meg van győződve arról, hogy *újat* mond, hogy még az alexandrin magyarázatára is áttér. És eközben elveti a sulykot. Aki így ír általánosan ismert dolgokról — és épen a *Tanári Közlöny*-be, tehát szakférfiaknak, — és aki amellett még váltig erősítgeti, hogy neki »*e nevezetes hiányra fel kellett hivnia a közfigyelmet*« (105) az igenis szegénységi bizonyítványt állít ki szaktársai számára. Clara tehát sem nem ferdít, sem nem nagyít, amikor azt mondja, hogy Positivus dr. úgy beszél, mintha francia tanáraink mitsem tudnának a hangsúly szerepéről a francia versben. Igenis, ezt a benyomást teszi a cikk az olvasóra; — bizonyítja ezt »*a szerkesztőhöz érkezett több francia verstani cikk*« is (189), mely kiadásra vár.

Még csak egyet. — Clara két ismert verssort idéz Positivus dr. elméletének megdöntésére, — köztük Racine *Athalie*-jának első verssorát. Ezekre Positivus dr. ráfogja, hogy *ezek* »*a lehető legexotikusabb verstani példák*«.

De elég! *Clara Veritas.*

* * *

Positivus dr. már a multkor kijelentette volt a szerkesztő előtt, hogy többé nem felel. Az én feladatom tehát azt az észrevételt tenni, hogy Positivus tévedhetett a tárgyi tényállást illetőleg, s bizonnyal örömmel is veszi tudomásul, hogy a francia verstan-tanítás sokkal jobb lábon áll, mint talán gondolta — az ily csalódás mindig kellemes, — de az ő szavában nem szabad kételkednünk, s el kell hinnünk, hogy Positivus dr. nem akarta

kicsinyleni francia tanártársait. Még azt is megjegyzem, hogy Positivus dr.-nak annyira lesajnált cikke lehetett hiányos az alexandrin elmélete tekintetében, de volt benne valami »positivum«, amit a válasz sem bolygatott, s maga a szerző sem emelt ki válaszában, t. i. *a vershallás* esztétikai fogalma és a versérzés fejlesztésének didaktikai követelménye. Bármily röviden veti is oda ezt a fogalmat Positivus dr., felszólalásának veleje, létjoga ebben van, nem a hangsúlyban, sem az alexandrinban. Nem egészen új fogalom ez sem. De érdekes volna megtudni, hogy állunk evvel a francia verstan-tanításban minálunk. Szivesen elhiszem, hogy igen jól; de hatni az irány terjesztésére akkor sem egészen fölösleges. Ezt kellett megjegyeznem ez egyik fél védelmére. Clara védelmére pedig azt, hogy ő nem ferdített, annyiban, hogy amit nem Positivus cikkéből vett, azt nem tette idézőjelbe, (az »egy fölmerült eset alkalmából« idézet egy ismert régibb rendeletből van véve, nem is mondta Clara, hogy Positivustól idézi). Egyébként egészen fölösleges, hogy két iró ember álnév alatt élesen vitázzon egymással, akik, ha levetnék álarcukat, meglepődve ismernének egymásra s tisztelettel eresztenék le kardjukat.

Ezzel az álnevű vitát befejezettnek nyilvánítom. A *tárgy* megvitatása (személyi vonatkozások nélkül) ezután is szabadságában fog állani a szakembereknek. S azt hiszem, erre szükség van, mert — s ezt már nem Positivus dr. mondja, hanem ez már az én szerény nézetem — ahol az egyik fél ilyen tételre hivatkozik: »A francia vers ütemes, ritmusa tehát a hangsúlyos és hangsúlytalan szótagok váltakozásában áll«, s a másik fél ezt észrevétel nélkül hagyja, ott alapvető ritmikai tények körül némi fogalomzavar mégis van. *Szerk.*

VEGYESEK.

Az új szerkesztő: *Waldapfel* János dr. a Közlöny szerkesztését a következő számmal átveszi. A bent lévő kéziratokat a főtitkár neki már átadta. Szerkesztőségi ügyben sziveskedjenek tagtársaink most már hozzáfordulni. Címe: *VI., Csömöri-út 65.* — Én köszönöm tagtársaim szives támogatását ideiglenes szerkesztői munkámban s elnézésüket kérem a hiányokért. *N. L.*

Az érettségi vizsgálat reformjára vonatkozó közoktatási tanácsi munkálatot az új szerkesztő fogja ismertetni a Közlöny legközelebbi számában.

Figyelmeztetés és kérelem. *A tagdíjfizetés és az előfizetés legcélszerűbben és legolcsóbban az első számhoz mellékelt* ***póstatakarékpénztári befizetési lappal*** *történik, a mellyel az illető díjnak a postán az egyesület javára való befizetése teljesen díjtalanul történik. Kérem e befizetési lap szives felhasználását. A körök székhelyeire menő példányokhoz ily befizetési lap nincsen mellékelve.*

Müller József,
egyesületi pénztáros (V. ker. főreáliskola).

Tartalom: A tanárképzés gyakorlati része. — A választás eredménye. *Négyesy* Lászlótól. — *Egyesületi élet:* Köri tudósítások. (Budapesti, debreceni, fiumei, pápai kör.) — *Könyvismertetések:* Kelemen Béla: Magyar és német kézi szótár tekintettel a két nyelv szólásaira. *Téri* Józseftől. Theisz Gyula dr. és Matskássy József: Anthologie des Poètes Français du XIX-e siècle. Dr. *Positivus*tól. Kemény Ferenc: A német nyelv és irodalom tanításáról középiskoláinkban. — *Kisebb közlemények.* — *Vegyesek.* — *Hirdetések.*

LEGUJABB! Szülők, orvosok, paedagógusok, jogászok és a művelt közönség figyelmébe!

A gyermeki elme fejlődése és működése,

különös tekintettel a lelki rendellenességekre, ezek elhárítására és orvoslására.

A vall. és közokt. min. megbizásából irta:

Dr. RANSCHBURG PÁL

idegorvos.

Huszonhét ábrával.

Ára **4** korona.

Megjelent az „ATHENAEUM" részvénytársulat könyvkiadóhivatalában (Kerepesi-ut 54.) és kapható ugy ott, mint minden könyvkereskedésben.

Most jelent meg!

KELEMEN BÉLA:

NÉMET-MAGYAR ÉS MAGYAR-NÉMET

Kézi Szótár

— AZ UJ HELYESIRAS SZERINT. —

A két kötet, mely **1040 oldal** terjedelemben **3120 sürün** szedett hasábban közli a magyar és német nyelv szókincsét, egy vagy két félbőrkötésü kötetben **16 korona.** Tanár urak ezen szótárt saját használatukra a kiadóhivatal utján **9 koronáért** szerezhetik be.

Kelemen Béla német **zsebszótárát** jól ismeri a közönség. A könyvecske páratlan sikere arra birta a szerzőt, hogy ugyanabban a rendszerben egy nagyobb, kimerítő szótárt készitsen. Ez a szótár, melynek befejező kötete most hagyta el a sajtót, **összes régebbi szótárainkat fölülmulja szókincsének teljességével, beosztásának gyakorlatiasságával és frazeológiájának gazdagságával.** Hisszük, hogy mindazok, kiknek jó és kimerítő német szótárra szükségük van, kapva kapnak majd ezen a kitünő segédeszközön, melyből a két nyelv grammatikai nehézségeire nézve is bő tájékozódást meritethetnek.

Megjelent az Athenaeum irod. és nyomdai r.-t. könyvkiadóhivatalában (VII., Kerepesi-ut 54.) és ugy ott, mint minden könyvkereskedésben megrendelhető.

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXVIII. évfolyam. 7. szám. 1904. november 20.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
főtitkárhoz küldendő, VIII. kerület, Eszterházy-utca 14. sz. alá.

Szerkeszti
WALDAPFEL JÁNOS
VII. ker., Csömöri-út 65.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. kerületi áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési dij egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdij 8 kor.

BEKÖSZÖNTŐ.

Az első szó, melyet mint Közlönyünk szerkesztője tagtársaimhoz intézhetek, a hála szava legyen kitüntető bizalmukért.

Ha keresem e bizalom okát, csak egy körülményben találhatom: eddigi irodalmi és egyesületi munkásságommal sikerült talán kimutatnom, hogy egész szivemből, egész lelkemből és egész erőmből szeretem a magyar iskolát és mindenekelőtt a magyar középiskolát.

Nem is igérhetek e percben tagtársaim bizalmának viszonzásául mást, mint hogy a Közlöny szerkesztésében is e szeretet fog engem vinni és vezetni.

A köszönet és igéret e szavait Közlönyünk céljait és feladatait fejtegető programmá bővíteni, nincs bátorságom. Hogy mit tartok Közlönyünkre nézve a legsürgősebb teendőnek, azt egy külön cikkben adom elő. Általánosságban csak annyit mondhatok, hogy valamint mindnyájunkban él az a törekvés, hogy a magyar iskola jó iskola legyen, úgy él bennem az a kívánság, hogy Közlönyünk jó lap legyen. Jó lap, azaz igazatmondó, okos és érdekes. Igazatmondó értesítéseiben és ítéleteiben, okos javaslataiban és gondolataiban, érdekes egészben és részleteiben.

Ez az én programmom. Nem új, nem csillogó, de teljesítése azért mégsem könnyű.

Hogy ne legyen túlságosan nehéz, ahhoz kérem tagtársaim támogatását és türelmét.

Isten áldja meg munkámat, hogy a magyar tanárság kedvére, a magyar iskola javára, a magyar közművelődés igaz hasznára legyen!

Waldapfel János.

A KÖZLÖNY ÉS ROVATAI.

Már régóta hallatszik a vélemény tagtársaink sorából és a minap egyesületünk legnagyobb körének, a budapestinek, választmánya is hangoztatta, hogy Közlönyünk mai alakja nem felel meg céljának és hogy átalakítása, esetleg havi vagy legalább kétheti folyóiratta való átváltoztatása kívánatos. A kérdés, melyet már elődöm, Balogh Péter, is felvetett, még nem ért meg a megoldásra, és amint a budapesti körnek említett választmányi ülésén is látható volt, a megjelenés időközeire nézve igen ellentétes nézetek állanak egymással szemben. Korai volna, ha e kérdésben határozottan állást akarnék foglalni. Nem vagyok semmi téren a gyors, teljes felforgatás barátja. Könnyebb régi kereteket elhamarkodva lerontani, mint újakat felépíteni. Viszont régi tömlőkbe is lehet új bort tölteni.

Hogy a régi kereteken belül is fejlesztésre szorul a Közlöny, azt magam is gondolom. Egyelőre a következő irányokban akarom fejleszteni.

Mindenekelőtt szükséges, hogy a Közlöny a hazai és külföldi tanügyről többoldalú és gyorsabb értesítést hozzon, mint eddig tette. Hogy mi történik nálunk — országgyülésen, miniszteriumban, közoktatási tanácsban, egyetemen, tanárképzőintézetben, gyakorló-iskolában, egyesületekben és egyéb intézetekben — ami a magyar középiskolára nézve jelentőséges, és hogy milyen mozgalmak vannak a külföldi középiskolai ügy terén, arról a Közlönynek tőle telhető gyorsasággal és pontossággal kell olvasóit tudósítania. A tények ez ismertetése fontosabb, mint véleményes előadása. Számára »*Krónika*« címmel új rovatot nyitok, mely a személyi és tárgyi jelentőségű mozzanatokra egyaránt ki fog terjeszkedni.

Az eddiginél nagyobb mértékben kell ismertetni a középiskola szempontjából fontos irodalmat is, úgy a belföldit, mint a külföldit, még pedig nemcsak a könyv-, hanem a folyóirat-irodalmat is. Nem aprólékos boncolgatásra van szükség, még kevésbbé szellemeskedő bírálásra, hanem összefoglaló tartalomismertetésre és megbízható értékelésre. A megfelelő rovat, mely egyesíteni kívánja a könyvismertetés és a régebbi évfolyamokban még található, de újabban elmaradt lapszemle feladatait, ily címet fog viselni: »*Könyvek és Lapok.*«

Egészben véve változatlan marad az »Egyesületi Élet« rovata, mely aránylag legkevésbbé van a szerkesztő kezében. Tudom, hogy sokan vannak, kik e rovat eddigi terjedelmét a Közlöny térviszonyaihoz képest nagyon is túltengőnek tartják, de feltéve, hogy az így vélekedőknek igazuk van is, a körök egyhangú hozzájárulása nélkül nem lehet változtatni a mostani állapoton. Ily hozzájárulás pedig ez idő szerint alig várható és azért legjobb e tekintetben quieta non movere. Köreink ügyes tollú jegyzői bizonyára elfogják találni a módját, hogy a szóban forgó rovat kelleténél nagyobbra ne nőjjön. A legjelesebbek közülök mostanáig is sikerrel törekedtek arra, hogy a helyi érdekű mozzanatok és a viták részleteinek mellőzésével csak az igazán közérdekű tényekről és eredményekről adjanak számot.

Hogy az eseményeknek és irodalmi jelenségeknek az eddiginél szélesebb körű ismertetése mellett a tanárság helyzetére, a közép-

iskola külső szervezetére és belső életére vonatkozó javaslatokat és tanulmányokat sem kívánom elhanyagolni, az természetes. Azonban a már sokszor elmondott közhelyeket újból feltálaló, nagyterjedelmű, de csekély értékű fejtegetések számát meg akarom szorítani, ellenben helyet akarok adni minden oly közleménynek, mely valamely okos új dolgot javasol, még akkor is, ha az a közlemény csak néhány egyszerű sorban adna elő valamely értékes gondolatot. Sokan vannak közülünk, kik okosat és eredetit gondolnak, de nincs kedvük vagy ügyességük hozzá, hogy gondolatukat lege artis kidolgozott értekezésben előadják. Szívesen látja a Közlöny az okos gondolatot bármely formában vagy öltözetben. Egy közös cím »*Javaslatok és Tanulmányok*« fogja ezentúl egyesíteni mindazt, ami eddig gyűjtő-cím nélkül Közlönyünk első lapjain szokott helyet foglalni.

A felsorolt rovatokban lesz a Közlöny tartalmának legjelentősebb része. A bennük foglalt tények és tanulmányok objektiv súlyukkal hatnak majd tanárságunk közvéleményére. Azokat ott a maguk helyén lehetőleg nem akarom magyarázó vagy kiegészítő észrevételekkel kisérni, sem bent a szövegben, sem csillag alatt jegyzetben. De azért mint szerkesztő, szükségét érzem annak, hogy a legfontosabb dolgokról, melyeket a Közlöny akár mint megtörtént tényeket, akár mint megvalósítandó feladatokat vagy tanulságos példákat terjeszt olvasói elé, röviden megmondjam a magam véleményét is. Ezt állandóan egy a Közlöny élére kerülő összefoglaló *Szemlé*ben óhajtom tenni, melyben gyorsan egymás után tükröződjék a legfontosabb abból, amit a középiskolai tanügy terén legújabban alkottak, írtak és gondoltak.

Elejtem a Közlöny eddigi rovatai közül a »Kisebb Közlemények« és »Vegyesek« címüeket. Ezek nagyon kényelmesek ugyan a szerkesztő részére, mert mindenféle apróság, amelynek kellő elhelyezése esetleg kétséget vagy zavart okoz, oda betehető, de mivel az idézett címek nem mondanak semmit az alattuk közöltek jellegéről, és határozatlanságukkal még sok értéktelennek közlésére is csábíthatják a szerkesztőt, nem akarok azokkal élni.

Minthogy azonban a szerkesztőnek vagy az egyesület más tisztviselőjének lehet néha valami közérdekű mondanivalója, amit a főrovatok egyikében sem lehet elhelyezni, kénytelen vagyok egy üzenetrovatot létesíteni. Ezt »*Kérdések és Üzenetek*« cím alatt rendelkezésükre bocsátom a többi tagtársaknak is az egyesületi és iskolai élet terén, a tanári hivatás és hivatal körül felmerült közérdekü kérdések rövid előadására és elintézésére.

Az említett rovatokat, illetőleg gyűjtő-címeket a következő sorrendben óhajtom összeállítani:

1. Szemle.
2. Krónika.
3. Javaslatok és Tanulmányok.
4. Egyesületi Élet.
5. Könyvek és Lapok.
5. Kérdések és Üzenetek.

A megjelölt rovatokat már a jelen számban akarom megnyitni és azokat ezentúl is következetesen alkalmazni, azonban tagtársaim elnézését kérem, ha az új rovatok egy ideig még nem telnek meg tartalommal annyira, mint szeretném. Minden újítás végrehajtása időt kíván. Rajta leszek, hogy a Közlönyünkre vonatkozó újítások sikeres végrehajtása ne tartson túlságosan sokáig.

A szerkesztő.

SZEMLE.

Örül az ember lelke, mikor áttekintve a jelen számban közöltek sorát, mindjárt a szemle elején megpihenhet egyesületünk új alelnöke, Bódiss Jusztin levelén, melyet a főtitkárhoz intézett. Kitünik e levélből is, amit sokan már régen tudtunk, hogy írója oly férfiú, ki Antaeusként abból a talajból meríti erejét, amelyből nőtt, de ez erejét a közös feladatok szolgálatában akarja és tudja érvényesíteni. Hogy a tanárság közös nemzeti feladatainak teljesítésében egyformán kell számítani minden tanárra, felekezeti vagy egyéb különbség nélkül, és hogy a legkülönbözőbb partikuláris érdekeknek egyesülniök kell a nemzeti művelődés közös érdekében, oly tételek ugyan, melyek régen ismeretesek, de amelyeket mindíg újból hangsúlyozni szükséges, és azért örülünk, hogy Bódiss Jusztin e beköszöntőjében oly egyéni erővel tudja ez igazságokat kifejezni. Hogy a különféle rétegű tanárságot egyesületünk lobogója alatt a közös eszményeken kívül egy név tartja össze, mely egész modern nemzeti művelődésünknek egyik legfényesebb neve, azt Bódiss egy másik levelében jelzi, mely Beöthy Zsolt egységszerző és egységfenntartó személyiségét dicséri. Ebben a levélben is, melyet nem közöltünk, szerencsésen fejezi ki Bódiss a tanárság közvéleményét és közérzését. Tudjuk és érezzük mindnyájan, hogy Beöthy Zsolt az a nap, mely egyesületünk bolygórendszerét összetartja, vonzóerejével ellensúlyozva minden centrifugális tényezőt. Hogy e nap nemcsak világít, hanem melegít is, nemcsak az tudja, kinek megadatott a sorstól, hogy — mint Bódiss mondja — »szive közelébe« jusson, hanem a távolállók is érzik.

* * *

Hogy a felekezeti és más tanárok között a nemzeti művelődés, a magyar iskola terén nem lehet és ne legyen különbség, ez a gondolat abban a javaslatban is jut kifejezésre, melyet a tanáregyesület igazgatósága a tanárképzés ügyében terjeszt a vallás- és közoktatásügyi miniszter elé. Oly javaslattól, melynek gerince Kármán Mór és Rombauer Emil munkája és amelynek végleges kialakításához Alexander Bernát és Dóczi Imre járul-

tak hozzá első sorban kiegészítő megjegyzésekkel, az nem is várható másképen. Megelégedettséggel kiemelhetjük, hogy az igazgatósági ülésen, melyen a felekezeti tanügynek több vezető embere is megjelent, meg volt ez iránt a legteljesebb és legőszintébb egyetértés. Egyetértés és mindenekelőtt kölcsönös megértés a legfontosabb elvi jelentőségű kérdésekben jellemezte általában a fontos javaslat tárgyalását, még pedig nemcsak az igazgatósági ülésen, hanem az utolsó idő irodalmi discussiójában is. A végén nem is voltak — mindíg a legfontosabb elvi kérdéseket tekintve — győzők és legyőzöttek, hanem csak meggyőzöttek. Igen megnyugtató lehet az igazgatóság részére, hogy a Közoktatási Tanács javaslata is megegyezik alapelveiben az övével. Egy tekintélyes vidéki kör, az eperjesi, körültekintő előadója javaslata alapján szintén magáévá tette az e kérdés megoldására nézve legfontosabb elvet, hogy a jelöltek ne egyes személyekhez, hanem egyes iskolákhoz osztassanak be. Hogy mind e javaslatok az irodalomban eddig felmerültekkel együtt nem terjeszkedtek ki minden számbavehető részletre, az valószínű. A Közlöny nem is zárja még le egészen a vitát és szivesen helyt ád oly kisebb terjedelmű közleményeknek, melyek egyik-másik eddig mellőzött részletre vagy kérdésre hivják fel a figyelmet és nemcsak a már ismételten tárgyalt dolgok mellett vagy ellen hoznak fel érveket.

* * *

A felekezeti és állami tanárok közti különbségek fokozatos eltünése még egy téren, a fizetések dolgában is nemsokára remélhető. Ha ez nem történhetnék oly gyorsan, mint azt mindnyájan szeretnők és amint különösen az egyesület igazgatósága óhajtja, az igen sajnálatos volna, de úgy tudjuk, hogy az ügynek a mindnyájunktól kivánt kedvező véghez segítése e percben nem az Egyesület igazgatóságától függ, sőt még a kormánytól sem, hanem az illető iskolafentartóktól. Ha felekezeti iskoláinkban működő tagtársaink hallhatták volna Egyesületünk elnökének bölcs és meleg szavait, melyekkel az ügy mai állását az utolsó igazgatósági ülésen megvilágította, bizonyára mindnyájan megnyugodtak volna és aequa mente várnák jogos kivánságaik elodázást nem türő teljesedését.

* * *

Egy kedves pedagógiai ábrándra ad alkalmat irodalomismertető rovatunk kis közleménye Lavisse »L'Histoire à l'école« című előadásáról, melyet a kiváló historikus szülővárosában, Nouvionban, tartott iskolásgyermekek előtt az év végén szokásos díjkiosztás alkalmával. A nagy tudós és iró azért tudott oly közvetlenül hozzáférni a gyermekek lelkéhez, mert szülővárosa gyermekei előtt beszélt és közös gyökerű reminiscentiákra hivatkozhatott. Mily szép dolog volna, ha nálunk is vidéki érettségi biztosokul, kormányképviselőkül, iskolalátogatókul olyan kiváló

embereket küldenének, kiket a gyermekkor arany szálai fűznek az illető helyekhez. Mennyi finom nevelő hatás lehetne abban, ha Beöthy Zsolt Komáromban, Molnár Viktor Brassóban, Kármán Szegeden, Marczali vagy Beke Pápán, Petz Gedeon Sopronban, Goldziher vagy Badics Székesfehérvárott, Négyesy Szentesen, s így tovább hallatná szavát. A közvetlen lelki kapocs a kiváló ember és fiatal földijei vagy iskolatársai között sok maradandó nemes benyomás szülője lehetne.

KRÓNIKA

Bódiss Jusztin levele a főtitkárhoz.

Bódiss Jusztin, egyesületünk új alelnöke, megválasztatása alkalmából a következő levelet intézte a főtitkárhoz, Négyesy Lászlóhoz:

Mélyen tisztelt Főtitkár Uram!

Az alelnöki állásra történt szavazásnak táviratilag tudatott eredményét hálás és meghatott szivvel vettem. Láthatják belőle pap-társaim, hogy az egyesület őszinte elismeréssel adózik a multban és jelenben kifejtett munkásságunk iránt és súlyt helyez ezután is vállvetett együttműködésünkre. Másfelől reám nézve (akinek pusztán a nevét használták fel többi kartársaink azon becsülésük kifejezésére, melyet testvéries együttműködésünk iránt táplálnak) parancsul szolgál az ő előlegezett bizalmuk, hogy az egyesületnek ama becsületes törekvését, melynél fogva az országnak bármely hitvallású professzora jól érezhesse magát kebelében, jövőre is híven szolgáljam, azaz hogy alkalmas kapocs legyek a világi és papi tanárság között, valamint hogy az egyesületnek szellemi természetű feladataiban tőlem telőleg tevékeny részt vegyek.

Ilyen értelemben fogom én fel a nekem szánt szerepkört, amelyet a Közlöny első száma akként jellemzett, hogy a szerzetes-tanárság is képviseletet és befolyást nyerjen az egyesület vezetőségében. Ez különben is közös érdeke mind az egyesületnek, mind a szerzetes-tanárságnak, hiszen mi országos egyesület vagyunk.

S vajjon mi a szerzetes-tanárságnak úgynevezett érdeke? Természetszerüleg nincs és nem lehet ebben a hazában különleges vagy széthúzó érdeke semmiféle hitvallású tanárságnak, hanem csak olyan érdeke, amely az országos érdeket nem veszélyezteti s azzal békességben megfér. Hisz nem volnék érdemes a haza kenyerére, ha minden munkámmal arra nem törekedném, hogy végelemzésben hazámnak tegyek vele szolgálatot. Viszont az én hitvallásom sem lehet szálka mások szemében arra, hogy munkásságomat gyanuba vegyék: mintha katholikus

vagy szerzetes-ember nem végezne olyan hazafias munkát, mint az állami vagy más felekezetű intézetek professzora. A mi feladatunk az egyesületben tehát az, hogy kivegyük részünket a közös munkából, másrészt ápoljuk a testvéries együttérzést és hozzájáruljunk az egyesület ama tekintélyéhez, melyet csupán az együttes föllépés biztosít bármely testületnek vagy osztálynak, s ekkép biztosítsuk magunknak azt a rokonérzést, melynek a hasonló foglalkozású emberek között fenn kell állania. Csak így számíthatunk mi is egyéb minőségű kartársaink támogatására minden időben. Szóval, a tekintély-adás, másrészt a tekintélynyerés a mi kölcsönös célunk és érdekünk.

Nem is maradtam volna egy pillanatig sem tagja oly egyesületnek, amely az országos nevet nem érdemli, minthogy olyan irányzat érvényesül benne, amely sérelmes a szerzetestanárságra, s amely a mi működésünket nem méltányolja vagy épen lenézi. Ellenkezőleg, tizenhét év óta, amióta az egyesület tagja vagyok, mindig oly irányzatot tapasztaltam benne, amely büszkeségét leli abban, ha mentől több pap-tanárt számlálhat tagjai sorában, s nemhogy háttérbe szorítaná, hanem készségesen elő is mozdítja a jóakaratú szerzetes-tanárnak bármily csekély tevékenységét. Nem panaszkodhatunk tehát mi, pap-tanárok, hogy lenéznek bennünket világi kartársaink, ha az egyesület érdekében kamatoztatjuk tehetségünket és buzgalmunkat. Ellenkezőleg, szivesen látnak bennünket az együttes munkában s megbecsülik közreműködésünket. Lám, nekem, aki soha nem álmodtam róla, aminthogy senki nem mondhatja a világon, hogy kerestem volna azt a szerepkört, melyre kartársaim bizalma meghivott, megjutalmazták azt az érdeklődésemet is, melyet az egyesület iránt egyszer-másszor tanusítottam. Fogadják érte hálás köszönetemet!

De épen azért szerénytelen volnék, ha magamnak tulajdonítanám az irántam nyilvánult bizalmat; hanem igenis tulajdonítom a szerzetes tanárok elévülhetetlen érdemeinek, akik minden időben hű és lelkes fiai voltak a hazának. Bizton hiszem, hogy elődeink nyomdokait követve, ezután is kivívjuk a haza elismerését abban a mértékben, amely eddig is osztályrészünk volt. Vallásunk ereje, rendi szellemünk s azon óriás áldozatok, melyeket minden tanítórend vetélkedve rak a haza oltárára, — szóval a szellemi és anyagi tőkéknek egész halmozata áll rendelkezésünkre, hogy a haza iránt ezután is lerójjuk tartozásunkat s ekkép megszerezzük magunknak a jók elismerését és az utókor hálaját. Rójjuk is le tartozásunkat mindenkor, kiki a maga körében, bármely rendhez tartozzék; hisz azóta, hogy visszaállító okleveleink a tanítást tették életünk fő feladatává, nincs különbség közöttünk, akármily ruhát viselünk; — de sőt nincs szoros különbség köztünk és többi kartársaink között sem, mert hivatásunk egyenlővé tesz mindnyájunkat.

Az egységnek, a testvéries együttműködésnek, a kölcsönös támogatásnak, egyetértésnek és tömörülésnek szellemében és biz-

tató reményében köszöntöm országos egyesületünknek minden tagját, igaz szívvel mondva hálát bizalmukért. Isten vezéreljen, segítsen és áldjon bennünket, egyenként és összesen!

Mélyen tisztelt Főtitkár úrnak pedig hálás köszönetemet nyilvánítva a készséges tudósításért, maradok

Pannonhalmán, 1904. november 13.

igaz hive

Bódiss Jusztin dr.

szt.-benedekrendi áld. pap és tanár.

Az Országos Közoktatási Tanács állandó bizottsága a gyakorlati tanárképzés kérdésével foglalkozott e héten. Már október 18-ikán kiküldött egy albizottságot, mely az ügyet több ülésen tárgyalta és ez albizottság javaslatait vitatta meg az állandó bizottság folyó hó 15-én tartott ülésén. A vitát még nem fejezték be és legközelebb folytatják. Az albizottság javaslata, amennyire alkalmunk volt róla tudomást szerezni, a legfontosabb dolgokban ugyanazon az elvi állásponton van, mint egyesületünk igazgatóságának javaslata, melyet jelen számunkban közlünk. — Az Országos Közoktatási Tanács albizottságai ez idő szerint a Reáliskolai Utasításokon és a Középiskolai Rendtartás revizióján is dolgoznak.

A tanárképzés reformja Franciaországban. A francia közoktatásügyi miniszter folyó évi június havában új tanárképesítési szabályzatot adott ki, mely hivatva van arra, hogy a franciaországi tanárképzést gyökeresen átalakítsa és különösen a gyakorlati képzésnek az eddiginél nagyobb tért biztosítson. A szabályzatra, illetőleg az egész már évek óta folyó mozgalomra, melynek e statutum egyik eredménye, nemsokára visszatérünk.

TANULMÁNYOK ÉS JAVASLATOK.

Az Országos Középiskolai Tanáregyesület Igazgatóságának felterjesztése a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrhoz a tanárjelöltek gyakorlati kiképzése tárgyában.

Nagyméltóságú Miniszter Úr!

Kegyelm esUrunk!

Excellenciádnak az Országos Középiskolai Tanáregyesület igazgatóságához folyó évi október hó 7-én 84311. szám alatt kelt leirata őszinte örömmel töltött el bennünket, mert a leirat egy rendkívül fontos, de eddig — jó két évtized óta — inkább csak

kimondott, mint megvalósított elvnek: a tanárjelöltek gyakorlati kiképzésének a papirról a valóságba átvitelét jelenti, s mert másrészt Excellenciád módot nyujtott nekünk arra, hogy testületünk succrescentiájának biztosítása tekintetében mi is előadhassuk nézeteinket.

Engedje meg Nagyméltóságod, hogy nagyjelentőségű kezdeményét, mely hivatva lesz a magyar középiskola színvonalát tetemesen emelni, hazafias örömmel üdvözöljük és az egyesületünkhöz intézett annyira megtisztelő felhivásért hálás köszönetünket tolmácsoljuk.

Egyesületünk a tanárképzés gyakorlati részének kérdését már egy pár év óta napirenden tartja. Foglalkoztak ez üggyel egyesületünk körei; az egyik kör, úgymint a kolozsvári, 1903-ban közvetlenül Nagyméltóságod elődjéhez egy memorandumot is intézett e tárgyban. Az egyesület Közlönye, valamint választmánya is tárgyalták e kérdést. Midőn pedig Nagyméltóságodnak rendeletét vettük, az egyesületnek ismét számos köre nyilatkozott e tárgyban, egyes tagoktól is érkeztek indítványok, s az igazgatóságtól ez ügyben kiküldött bizottság munkálatával, valamint a tanárképző-intézeti gyakorló-főgimnázium tanártestületének 1891. évi javaslatával együtt tetemes anyag állt az igazgatóság rendelkezésére, midőn november 10-én több szakférfiú bevonásával tartott ülésében a Nagyméltóságod elé terjesztendő javaslat elveit megállapította.

Bátorkodunk e tanácskozás eredményeképen a mellékelt javaslatot Excellenciádhoz alázattal felterjeszteni.

E javaslat bővebb értelmezése alig szükséges. Ami célját és alkalomszerüségét illeti, azt Nagyméltóságod leirata már megjelölte, s magunk is abban a meggyőződésben vagyunk, hogy a gyakorlati év szervezését a tanárhiány megszünte teszi lehetővé, sőt hogy az ügy ilynemű szabályozásának csak akkor van értelme, ha jövőre oklevél (pedagógiai vizsgálat) nélkül nem alkalmaznak tanárt, — anélkül a rendezés egészen céltalan lenne. Javaslatunk formáját illetőleg bátorkodunk megjegyezni, hogy inkább az alapelveket próbáltuk bizonyos rendben összeállítani, nem pedig szabályzatot készíteni.

Míg a tanárképzés gyakorlati évének ilyen széles arányokban való szervezését az tette nemcsak lehetővé, hanem szükségessé is, hogy a tanárhiány megszüntével a tanárképző-intézet gyakorló-főgimnáziuma egymagában nem képes az új és új

tanárnemzedéket gyakorlatilag kiképezni: addig másfelől igazgatóságunk abban a felfogásban van, hogy a gyakorlati év ilyen szervezése egyáltalán nem érinti a tanárképző-intézet gyakorlófőgimnáziumának működése körét, mely mint a tanárjelöltek gyakorlati kiképzésére szolgáló intézmény, s mint pedagógiai laboratórium, arra van hivatva, hogy ott a pedagógia tudománya iránt mélyebben érdeklődő tanárjelöltek találjanak kiképzésökre alkalmat. Sőt az igazgatóság egyenesen abból a föltevésből indult ki, hogy a fiatalabb tanárnemzedék törzse, illetőleg a hány jelölt ott elfér, mint eddig, ezután is ez intézet körül tömörülve nyerje kiképzését, valamint azt is kivánatosnak tartja az igazgatóság, hogy ilynemű gyakorló-középiskola a másik egyetem tanárképző-intézetének keretében is szerveztessék.

Általában véve igazgatóságunk nem akarná annyira decentralizálni az ú. n. gyakorlati tanárképzést, hogy minden kapcsolat megszünjék az ország különböző területein folyó e nemű munka közt. Ellenkezőleg a jelöltek tetemes részét az egyetemi városokba véli összpontosítandóknak. Amellett a javaslat befolyást kiván biztosítani az elosztásba a tanárképző-intézeteknek, s végül az egész ügy legfőbb intézését, az intézetek kijelölését, az ösztöndíjak adományozását, a jelentések számbavevését, sőt a felekezeti iskolákon folyó gyakorlati tanárképzés vezetését is Nagyméltóságod kezében óhajtván látni, ezáltal is módot gondolt lelni az egység biztosítására.

Igen fontos szempontok szóltak amellett, hogy a tanárképzés gyakorlati részének intézésében a tankerületi kir. főigazgatóknak jelentékeny szerep jusson. Mi sem természetesebb, mint hogy az a középfokú hatóság, mely később az önálló tanár működését vezeti és ellenőrzi, a tanárjelölt nevelkedésébe is befolyást nyerjen; az ő szeme előtt fejlődjék is a tanár, s a főigazgató mintegy osztozzék felelősségben későbbi alárendeltjének helyes kiképzéséért. Ezáltal a főigazgatói állás újabb tartalmat is nyerne. Ugyanez okból megfontolás tárgyává tettük: nem lenne-e célszerű a tanárjelölteket gyakorlati kiképzésök végett főigazgatói székhelyeken levő középiskolákba elhelyezni, valamint a tanárjelöltek elosztásába a főigazgatóknak befolyást adni, esetleg a tanárképző-intézeti tanácsból és a főigazgatói testületből egy vegyes bizottságot szervezni, mely a gyakorlati tanárképzés intézése (elosztás, intézetek kiszemelése, ösztöndíjak adományozása) tekintetében Excellenciádnak véleményező tanácsa lenne. Ez azonban különféle, leginkább technikai

természetű akadályok miatt egyelőre (amíg a főigazgatók különféle városokban székelnek) kivihetetlen. A főigazgatók érvényesülésének e munkában mindamellett utat nyit a szabályzat, mert az intézetek kiszemelése tekintetében ők tennének javaslatot, az igazgatók jelentése is a tanárjelöltek képzéséről ő általuk jutna Nagyméltóságodhoz, valamint látogatásaik alkalmával különös gonddal kisérhetik a tanárjelöltek foglalkoztatásának menetét is.

A rajztanárjelöltek gyakorlati kiképzése épen oly kivánatos volna, mint a többieké; javaslatunk csak azért nem terjeszkedik ki e pontra, mert az 1883. évi XXX. törvénycikk rájok vonatkozólag nem intézkedik.

Mindennél sürgősebb érdek azonban, hogy azon tanárjelöltek számára, kik képesítésöknél fogva reáliskolai alkalmazásra vannak utalva, a gyakorlati kiképzésre alkalom és mód nyújtassék. Legcélszerűbbnek vélnők e feladatra egyik budapesti reáliskola kijelölését.

Az intézetek és tanárok jogos önérzete szempontjából óhajtandó, hogy állandóan ébren lenne tartva az a tudat, hogy a tanárjelöltek gyakorlati kiképzésével való megbízás elismerés ugyan az illető intézetre, illetőleg tanárra nézve, de nem megkülönböztetés a többiek rovására; a felsőbbség a megbízással mindenesetre bizalmat fejez ki, de a meg nem bízás nem jelent bizalmatlanságot, mivel nem minden jó iskola vagy jó tanár juthat évről évre tanárjelöltekhez, s egyes jó iskolák már helyi viszonyaiknál fogva is előreláthatólag hosszabb időn át nem képezhetnek tanárjelölteket.

Ezek után javaslatunkat Excellenciád magas figyelmébe ajánlva s a megkérdezésünk által irántunk nyilvánított rendkívül megtisztelő bizalmat ismételten is megköszönve maradunk

Nagyméltóságodnak

alázatos szolgái

Budapesten, 1904. évi november hó 10-én

az Országos Középiskolai Tanáregyesület igazgatósága nevében

Rombauer Emil s. k.
alelnök.

Négyesy László s. k.
főtitkár.

Az Országos Középiskolai Tanáregyesület igazgatóságának javaslata a tanárjelöltek gyakorlati kiképzése tárgyában.

A) A tanárjelöltek gyakorlati kiképzésével megbizott intézetekről.

Szakvizsgálatukat sikerrel letett s ezzel főiskolai tanulmányaikat bevégzett tanárjelöltek gyakorlati kiképzésük évét csak oly teljes középiskolán (főgimnáumon vagy főreáliskolán) tölthetik el, melyet a vallás- és közoktatásügyi miniszter e célra kijelölt, tekintet nélkül arra, hogy az illető intézet állami vagy felekezeti jellegű-e; felekezeti intézetnél e kijelölés az illetékes főhatóság hozzájárulását tételezi fel.

A megbizásnál, amennyiben az intézet az alább felsorolt kellékeknek megfelel, első sorban a tudományos egyetemeink székhelyén levő középiskolák veendők figyelembe, mert kivánatosnak látszik, hogy a tanárjelölteknek még ez ötödik évben is módjuk legyen esetleg főiskolai tanulmányaikat is folytatni, de másrészt azért is, mert nagy részük a megélhetés feltételeit itt fogja legkönnyebben megtalálhatni. Ezen intézetek mellett azonban oly vidéki középiskolák is megbizandók lennének, melyek egyéb, alant részletezendő feltételek mellett egyrészt jó felszerelés, másrészt fejlett iskolai élet és közelebb alig meghatározható bizonyos tudományos közszellem által erre legalkalmasabbak. A fiumei állami főgimnáziumnak kijelölését az olasz nyelvben való gyakorolhatás lehetősége is kivánatossá teszi. A női tanárjelöltek gyakorlati kiképzése elsősorban a budapesti leánygimnázium van hivatva.

Középiskolának gyakorló iskoláúl való kijelölésénél első sorban az illető intézet igazgatójának személyisége veendő figyelembe s hogy mennyiben alkalmas és készséges az illető arra, hogy a jelölteknek paedagogiai vezetője legyen s őket az iskolai szervezet és kormányzat intézményeivel megismertesse s azokba lehetőleg gyakorlatilag is bevezesse.

Ebből kifolyólag csak oly középiskola volna gyakorló iskolának kijelölendő, melynek igazgatója, eziránt megkérdeztetvén, ezen nagy felelősséggel és tetemes

munkatöbblettel járó tisztség elvállalására való készségét kijelenti.

Egy-egy intézet csak oly szakú jelöltek gyakorlati kiképzésével bizható meg, amely szakok amaz intézeten kiváló tudományos képzettségű és a gyakorlati tanításban is jeles tanerőkkel vannak képviselve. Minthogy másrészt a tanárjelöltek gyakorlati kiképzésének ez intézménye csak az esetben lenne igazán gyümölcsöző és eredményes, ha egy-egy intézeten több, körülbelül 4—8 jelölt volna csoportosítható, kik 2—4 különféle szakot képviselnének, a gyakorló iskolának legalább négy különféle szakban kellene szaktárgyaiban és tanítási ügyességben egyaránt kiváló tanárral rendelkeznie. Oly intézet, mely ezen kellékeknek nem felel meg, tanárjelöltek gyakorlati kiképzésével megbizható nem volna. Az intézetek kijelölésénél a tankerületi kir. főigazgatók véleménye hallgatandó meg.

A szakvizsgálat letételekor a tanárjelölt figyelmeztetendő, hogy gyakorlati évét a megnevezendő középiskolák egyikénél tartozik eltölteni és hogy gyakorló tanárjelöltül való beosztása iránti kérelmét az illető főiskola tanárképző intézetének igazgatóságánál junius hó 20-ig tartozik beadni, kérvényében megjelölve azon intézetet, melynél gyakorlati évét eltölteni óhajtaná. Amennyiben az illető ösztöndíjra is tarthatna igényt, eziránt a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter úrhoz intézett kérvényét egyidejüleg ugyancsak a tanárképző-intézeti igazgatóságnál terjeszti be.

A végleges elosztás, valamint az ösztöndíjak adományozása iránt a tanárképző intézeti igazgatóságok előterjesztése alapján a vallás- és közoktatásügyi miniszter intézkedik, de kivánatos, hogy ez intézkedés oly időben történjék, hogy legkésőbben augusztus hó 15-ig minden tanárjelölt, de az érdekelt intézetek is, az elosztás iránti intézkedést megkapták legyen.

Az elosztásnál lehetőleg figyelembe veendő volna a tanárjelöltek kivánsága, de ez mégis alárendelendő azon fontosabb érdeknek, hogy egy-egy tanintézethez se túlságosan sok (nyolcnál több semmi esetben), se túlságosan kevés tanárjelölt ne jusson (legkevesebb kettő).

Oly jelölt, kinek egyik szaktárgya a latin vagy a görög nyelv, gyakorlati évét csak gimnáziumon töltheti; ellenben azon jelölt, kinek egyik szaktárgya a francia nyelv, a chémia, az ábrázoló geometria vagy a szabadkézi rajz, gyakorlati évét csak a gyakorló iskolákul kijelölt reáliskolák egyikén töltheti el.

Gyakorlati évül csak teljes és pedig szeptember elejével megkezdett és a tanév végével befejezett tanév számít. Azon okleveles tanárjelöltek, kik az előző tanévben védkötelezettségüknek feleltek meg, legkésőbb október hó 15-ikéig léphetnek be a kijelölt tanintézetnél a gyakorlati szolgálatra. Kivételesen tanév közben is beosztható ugyan tanárjelölt középiskolához gyakorlatra, de ily csonka év gyakorlati évül nem tekinthető. Több mint két tanévet a jelölt egyugyanazon tanintézetnél semmi esetben nem tölthet.

B) Az igazgatónak, mint a gyakorló tanárjelölt paedagogiai vezetőjének tiszte.

Az igazgató állapítja meg előzetesen minden jelölt egész évi munkatervét, arra való tekintettel, hogy az illető lehetőleg az iskola munkájának egészébe nyerjen betekintést s szaktárgyainak tanítását mint ez egésznek szerves alkotó részét tanulja meg látni.

E célból a jelölt hospitálási tervét olyképen fogja összeállítani, hogy az ne csak saját szaktárgyait, hanem fokozatosan és osztályonként a középiskola összes tantárgyainak tanítási óráit látogassa. Kívánatos, hogy az igazgató saját hospitálásait a jelölt ezirányú szükségleteihez alkalmazza s a kettőt összekösse, mert csak így lesz módja az órákon tapasztaltakat vele megbeszélni s ezeket a jelölt gyakorlati kiképzése szempontjából értékesíteni.

A jelölt figyelmét főként azon egységes célra kell irányítania, melyet a középiskolai tantárgyak együttesen szolgálnak s azon vonatkozásokra, melyek ez egység létesítésére a tantervben és a gyakorlati tanításban is megvannak. (Concentratió.)

Az igazgató tiszte a jelölteket a középiskolai szervezettel (középiskolai törvénnyel, tantervvel, utasítá-

sokkal, rendtartással, fontosabb külön rendeletekkel stb.) megismertetni. Nem elég csupán ezeket a jelölt rendelkezésére bocsátani, hanem meg kell győződnie, vajjon azokat tényleg ismeri és helyesen értelmezi-e; e célból a vezetésére bizott jelöltekkel időnként külön értekezleteket tart, melyeken ezeket velök megbeszéli.

Az előbbeniekben megjelölt elméleti képzés lehetőleg a tanév négy első hónapjában, tehát a karácsonyi szünetig volna befejezendő.

Kívánatos, hogy az igazgató a középiskolai ügyvitellel, az irattározással, számvitellel, leltári nyilvántartással is megismertesse a jelöltet. Erre január hava lesz a legalkalmasabb idő, a mikor a számadási zárlat és a leltárak lezárása a jelöltnek alkalmat szolgáltat a legfontosabb irodai munkákban való gyakorlati közreműködésre.

Az igazgató tiszte a jelöltnek alkalmat szolgáltatni arra, hogy a tanártestületi értekezleteken mint hallgató résztvehessen, hogy a tanári kar testületi működésének ezen szervével és hatáskörével, az egyes értekezletek feladatával is megismerkedhessék.

Az igazgató e tisztében való eljárásáról, ez irányban szerzett tapasztalatairól a tankerületi kir. főigazgató útján évenként jelentést tesz a vallás- és közoktatásügyi miniszternek, jelentésében kiterjeszkedve arra is, mily esetleges nehézségeket tapasztalt s mily irányú szervezeti módosításokkal látná esetleg az eredményt fokozhatónak s nagyobb sikerét biztosíthatónak.

E jelentésében az igazgató a gyakorló tanárjelöltekről egyenként tesz jelentést, részletesen kiterjeszkedve elméleti képzettségökre, gyakorlati alkalmazhatóságukra, tanítási és fegyelmezési ügyességökre, hivatali szorgalmukra és társadalmi magaviseletökre is.

Az igazgató a gyakorlati szakkiképzésre rendelt második tanfélévben is paedagogiai vezetője marad a jelöltnek, azért a jelölt gyakorlati tanítását lehetőleg sürün fogja látogatni s tapasztalatait a jelöltekkel megbeszélni.

C) A szakvezető tanár tiszte.

A gyakorlati évnek főfeladata a jelöltet saját szaktárgyainak a középiskolai tantervben megállapított kereten belül való gyakorlati kezelésébe bevezetni. Ez a szakvezető tanár tiszte és feladata.

A szaktanár ismerteti meg a jelöltet szaktárgyának a tantervben megállapított anyagával, annak didaktikai feldolgozása módjával és gyakorlati kezelésével.

Ezért a jelölt szakvezető tanárának (esetleg tanárainak) tanóráit fokozatos egymásutánban és az igazgatótól megállapított terv szerint az egész tanéven át rendszeresen köteles látogatni.

A szaktanár a jelöltekkel állandóan érintkezve megbeszéli velök a tantervben megállapított tananyagnak nagyobb egységekre való felosztását és a tanóránként feldolgozandó anyagot; e nagyobb és kisebb egységek feldolgozásánál kitüzött didaktikai célt, a célnak elérésére legalkalmasabbaknak mutatkozó eszközöket és a követendő módszert; az egyes tanórák végén, valamint nagyobb egységek befejezése után pedig megbeszéli velök az elért eredményt s azt, mennyiben felel az meg a kitüzött célnak, kitérve az esetleg tapasztalt fogyatkozás okaira is.

A szaktanár tiszte a jelöltet az egyes tanórára való gyakorlati előkészülésbe is bevezetni. E célból kezéhez szolgáltatva a szükséges irodalmi segédeszközöket először vele együtt fogja az egyes tanórák munkatervét részletesen kidolgozni, azután ily tervezeteket vele önállóan fog kidolgoztatni.

A nyelvész szakvezető tanárok az írásbeli dolgozatok feladatának, a feladatok megválasztása módjának, előkészítésének és azután javítása módjának megismertetésére is helyezzenek kiváló súlyt, szem előtt tartva, hogy a feladat megválasztása és előkészítése csak akkor volt helyes, ha a dolgozatot a tanulók túlnyomó száma jól készíthette el.

A kisérleti tárgyak tanárai kiváló gondot fordítsanak arra, hogy a vezetésükre bizott jelöltek az iskolai kisérletezésben kellő jártasságot és biztosságot szerezzenek. Ezért a kisérletek előkészítésénél, majd a taní-

tási órákon a kisérletezésnél lehetőleg vegyék igénybe segédkezésüket s foglalkoztassák őket.

Annak, hogy a tanárjelölt a gyakorlati tanítást átvegye, mindezen előkészítésen kívül elengedhetetlen előfeltétele, hogy a jelölt a tantárgy egy önálló fejezetét (nagyobb egységet) irásbelileg módszeresen feldolgozott legyen. A jelölt e munkálatának eredményéhez képest lesz az igazgató hozzájárulásával a folytatólagos gyakorlati tanítással a szakvezető tanár jelenlétében megbizható.

Egyes próbaórákon való tanítással, az órák tárgyának irásbeli előkészítése és a tárgynak részletes megbeszélése után a jelölt esetleg már elébb is megbizható s ezzel megbizandó azon jelölt is, kinek a tanítással való állandó megbizását az igazgató és szaktanár egyetértően lehetőnek nem tartják.

Az állandó tanítással megbizott jelöltre nézve a tananyag irásbeli előkészítő feldolgozása kötelező s ezt mind a szaktanár, mind az igazgató állandóan ellenőrizni kötelesek.

D) A gyakorlati év eltöltésének igazolása.

A gyakorlati év végével (a paedagogiai vizsgálatra való tekintettel esetleg már április vagy május havában) az intézeti igazgató a tanárjelöltnek, ki a tanév kezdete óta az intézetnél működött, erről bizonyítványt ád.

Ezen a mellékelt minta szerint kiállítandó bizonyítványban a tanárjelölt munkássága nem minősítendő s az kizárólag annak felsorolására szorítkozzék, hogy az intézetnél eltöltött tanévben mivel foglalkozott.

E bizonyítvány kiállítása nem tagadható meg; annak megitélése, hogy a benne tényleg kimutatott gyakorlat a középiskolai törvényben megkivánt gyakorlati kiképzés kellékeinek megfelel-e vagy sem, a tanárvizsgáló bizottság hatáskörébe tartozik.

Bizonyítvány.

..... tanárjelölt úr, ki ..... évi ..... hó ..... n ....., ... megyében született és ..... vallású, a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter úrnak ..... sz. a. kelt rendeletével a ..... iskolához gyakorlati tanári kiképzése végett beosztatott s itt mint gyakorló tanárjelölt ..... től a jelen bizonyítvány kelte napjáig működik; ez időben az alant felsorolt iskolai teendőket végezte:

Rendszeres látogatást végzett mikor, mely osztályokban, mely tárgyakban?	
Segédkezett a könyvtárban, szertárban, igazgatói irodában, egyebekben, mikortól meddig?	
Az iskolai szervezetre vonatkozó elméleti és gyakorlati útmutatásban részesült-e s ki által?	
Szaktárgyának mely részét dolgozta fel módszeresen?	
Mely tárgynak mely osztályokban való tanításával volt megbízva? Mikortól meddig?	
Kik voltak szaktárgyaiban szakvezető tanárai?	

Kelt .....

P. h.

.....

igazgató.

EGYESÜLETI ÉLET.

Igazgatósági ülés 1904. november 17.

Minthogy a gyakorlati tanárképzés ügyének vitája a november 10-iki ülésen d. u. 5 órától kezdve 1/4 9-ig az egész időt elfoglalta, az igazgatóságnak november 17-én újra össze kellett ülnie, részint a folyó ügyek elintézése céljából, részint és elsősorban az eperjesi és pápai tanárkörök megkeresése tárgyában.

Jelen voltak ez ülésen *Beöthy* Zsolt elnöklete alatt *Alexander* Bernát, *Beke* Manó, *Molnár* István, *Müller* József, *Rombauer* Emil, *Tiber* Agost, *Waldapfel* János és *Négyesy* László.

Az ülés tudomásul vette a *temesvári kör* jelentéseit tisztújításáról, épúgy örvendetes tudomásul vette *Bódiss* Jusztin dr. vidéki alelnök levelét, melyben köszönetet mond megválasztásáért. Tanácskozott az igazgatóság a *nem állami tanárok fizetésrendezése* ügyében is és elhatározta, hogy az ez ügyben kiküldött bizottsággal együtt mindent megtesz a kellő eredmény biztosítására mind a nem állami tanártársaknak tanáccsal támogatása, mind a felsőbbség tájékoztatása tekintetében. Azoknak a köröknek, melyek ez ügyben az igazgatósághoz fordultak, részletesebb tájékoztatást küld az igazgatóság. A Délmagyarországi Közművelődési Egyesület f. é. december 11-én Temesvárt tartandó közgyűlésére meghívta az egyesületet; képviseltetjük magunkat. Köszönettel vette az igazgatóság Lukácsy György nagybányai kartársunk adományát, aki nyugalomba vonulása alkalmával 10 K-át küldött az egyesület segélyalapjának.

Pénztári bevétel volt 2478 K 99 f., kiadás 1650 K 51 f., készlet 828 K 48 f.

Belépnek az egyesületbe: *Bal* Jeromos gimnáziumi tanár Lőcsén, ajánlja Kalmár Elek; *Sirola* Ferenc állami főgimnáziumi tanár Fiumében, ajánlja Fest Aladár; *Vándor* József kegyesrendi gimnáziumi tanár Kisszebenben, ajánlja az eperjesi kör; *Rubinyi* Mózes dr., izr. tanítóképző-intézeti tanár Budapesten, ajánlja Waldapfel János; *Kubacska* Emma felsőbb leányiskolai tanítónő Kassán, ajánlja Bóbita Endre; lovag *Gruppenberg Fehrentheil* Henrik állami főgimnáziumi tanár Erzsébetvárosban, ajánlja Kiss Pál; *Konrádi* Dániel dr. iskolaorvos és egészségtantanár, Kolozsvárt, ajánlja Imre Sándor; *Krausz* Vilmos, *Klatt* Román és *Volkel* József királyi gimnáziumi tanárok Pozsonyban, ajánlja Rencz János; *Péterffy* Béla és *Tóth* Antal állami gimnáziumi tanárok, *Gokler* Antal polgári iskolai helyettes igazgató, *Saly* Sándor felső kereskedelmi iskolai tanár, *Orth* Miklós felső kereskedelmi iskolai tanár Temesvárt, ajánlja őket a temesvári kör; *Falusy* Béla dr. győri állami főreáliskolai rendes tanár, ajánlja Lenner Emil. Kitünő hatást tett az ülésen *Pirchala* Imre tankerületi királyi főigazgatónak, a pozsonyi tanári kör elnökének levele, aki az érsekújvári községi kath. főgimnázium tanártestületének

csaknem összes tagjait tagokul ajánlta; beléptek ugyanis: *Finta* Ferenc igazgató, *Barák* Imre, *Bukovinszky* István, *Dvihally* József, *Luzsicza* Gyula szentferencrendi házfőnök, hittanár, *Noszkay* Ödön dr., *Novotny* Henrik, *Kmetykó* János tornatanító, *Staud* János, *Sebestyén* János, *Szegleti* István, *Tóth* I. István, *Vrancsits* Gyula, *Wieber* Jakab tanárok. Az igazgatóság köszönetét nyilvánította az ajánló elnök úrnak, aki valóban szívén viseli az egyesület ügyeit.

Négyesy László,
főtitkár.

Eperjesi kör.

Az »Eperjesi Tanári Kör« fölismerve a gyakorlati tanárképzés elsőrendű és kiváló fontosságát, 1904. október 24-én tartott ülésén tüzetes tárgyalás és megbeszélés tárgyává tette dr. Berzeviczy Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnak az »Országos Középiskolai Tanáregyesület« elnökségével közölt azon tervét, hogy már a közel jövőben megvalósítani óhajtja a próbatanári intézményt.

A tárgyalás folyamán felmerült eszméket, a körnek e kérdésben való állásfoglalását és elfogadott határozati javaslatát a következőkben foglaljuk össze:

Dr. Wallentinyi Samu előadó rámutat a gyakorlati tanárképzés eddigi hiányának hátrányára és káros következményeire: A tanárjelölt eddig az egyetemen középiskolai anyaggal egyáltalában nem foglalkozott; ha most az ilyen fiatal ember egyszerre a középiskolába kerül, első sorban nincs tisztában az elvégzendő anyaggal és ennek következtében vagy nagyon siet vagy nagyon lassan halad. Sok baja van a fegyelmezéssel, nincs tisztában a maga tárgya módszerével és annak helyes és céltudatos alkalmazásával, hisz az egyetemen nem volt alkalma sem a fegyelmezés eszközeit és fogásait, sem a módszer helyes alkalmazását elsajátítani. Innen van, hogy az ilyen kezdő tanár legtöbbször tervtelenül kapkod, egyik-másik tapasztaltabb tanártársától kér utbaigazítást és ha jónak találja, ahhoz alkalmazkodik; az év folyamán többször változtatja a módszert, s ez mind kockáztatja és kétségessé teszi a tanítás eredményes menetét.

A gyakorlati tanárképzés intézményének megvalósítása tehát föltétlenül kívánatos, hatása üdvös és eredményében gyümölcsöző.

A megvalósítására irányuló törekvések kapcsán fölmerült azt az eszmét, hogy a budapesti gyakorló főgimnázium szervezetével és annak mintájára az ország más városában is szerveztessenek hasonló célú intézetek, nem tarthatjuk helyesnek, célhoz vezetőnek és az ügy érdekében kívánatosnak. Nem pedig azért, mert 1. a gyakorló főgimnázium csak négy osztályú lévén, az ilyen intézet nem mutatja a középiskola hű és teljes képét; 2. a gyakorló főgimnázium kivételes helyzeténél fogva a tanítás anyagában nincs megkötve, annyit végez, amennyit tud és amennyit végezni jónak lát; 3. tanulói már a szülői házból is aránytalanul több ismeretet, előképzettséget és intelligenciát hoznak magukkal az iskolába, mint vidéki társaik, s így az ott gyakorló tanárjelöltnek nem nyujtanak igaz képet a vidéki

tanulóanyagról; 4. berendezése is mintaszerű és a vidéki intézetekkel össze nem hasonlítható. Szóval a gyakorló gimnázium — minden kiválósága és gyümölcsöző haszna mellett is — nem mutatja be a jelöltnek a középiskola teljes és hű képét és nem ismertetheti meg őt azokkal a viszonyokkal, amelyekbe majdan kerül.

Kívánatos tehát, hogy a gyakorlati tanárképzés megvalósítására ne újabb, a budapesti gyakorló főgimnázium szervezetével bíró gyakorló intézetek állíttassanak fel, hanem a fennálló fővárosi és vidéki intézetek mellé és azok kebelébe legyenek a jelöltek a gyakorlatra beosztva.

És itt már a méltányosság szempontjából is hangsúlyoznunk kell, hogy ne csupán a fővárosi intézetek részesüljenek ebben a kiváltságban; a vidéken is vannak szép számmal jó erők, kik ép oly sikerrel vezethetnék a jelölteket, mint a fővárosiak.

Sőt még tovább menve, nincs helye annak a megszorításnak és korlátozásnak sem — mert ez az eszme is fölmerült — amely szerint a vidéki intézetek közül csakis a főigazgatói székhelyen lévők tarthatnak számot arra, hogy majdan gyakorlaton lévő jelölteket vezessenek; az a megokolás, hogy ez a főigazgató részéről gyakorlandó felügyelet és ellenőrzés intenzivebb volta érdekében történik, nem kielégítő és döntő; hisz a főigazgatók nagyarányú elfoglaltságuk mellett erre úgyis édes-kevés időt szakíthatnának. De meg másrészről bántó az összes tanárságra az a föltevés, hogy csak akkor vezet és dolgozik lelkiismeretesen, ha állandó felügyelet és ellenőrzés alatt áll.

Az »Eperjesi Tanári Kör« tehát kívánja a gyakorlati tanárképzés életbeléptetését, megvalósításánál pedig óhajtja, hogy ne csupán a fővárosi intézeteknél szerveztessék a gyakorlati év, hanem vidéki iskoláknál is, még pedig tekintet nélkül arra, vajjon főigazgatói székhelyen vannak-e vagy sem!

A szervezés módozataira vonatkozólag az »Eperjesi Tanári Kör« részletes és beható eszmecsere tárgyává tette e kérdést, vajjon a gyakorlati év berendezése céljából egyes intézetek, vagy pedig egyes tanárok szemeltessenek-e ki.

Ebben a kérdésben az »Eperjesi Tanári Kör« teljesen magáévá teszi Waldapfel felfogását: nem egyes emberek mellé, hanem intézetekhez kell kijelölni és beosztani a jelölteket.

A jelölt, aki csak szakmájabeli vezetőtanár mellé volna kirendelve, pedagógiai és didaktikai kérdésekben csakis az illető vezetőtanárral érintkeznék, más szakmáját szorosan nem illető, bár fontos pedagógiai és iskolaéleti kérdésekkel nem foglalkoznék, s így a gyakorlati tanárképzés egyik fontos célja: képet adni a jelöltnek az iskolaélet egész köréről, nem volna megvalósítható.

Ha ellenben nem egyes tanárok, hanem intézetek lesznek megbízva a gyakorlat vezetésével, a vezető tanárok kollégiuma együttesen állapíthatja meg a metodikai és didaktikai eljárást, a jelölt megtanulja a maga szaktárgyát a középiskola egész munkakörébe beilleszteni, a többi tárgyakkal kapcsolatba hozni, szóval, nemcsak

a maga szaktárgyában lesz otthonos, hanem betekintést nyer a középiskola egész munkakörébe és működésébe.

Mindezen körülmények figyelembevétele és mérlegelése után az »Eperjesi Tanári Kör« beható eszmecsere után a következő határozatokat hozta:

1. Az »Eperjesi Tanári Kör« a legnagyobb örömmel és lelkesedéssel üdvözli a vallás- és közoktatásügyi kormány tervét, mert ez intézmény meghonosításától sokat vár a gyakorlati képzés eredményessége tekintetében.

2. Az ügy érdekében kívánatosnak tartja, hogy a gyakorlatukat teljesítő tanárjelöltek ne egyes tanárokhoz, hanem intézetekhez osztassanak be a gyakorlati évre.

3. Minden ilyen intézetben kijelölendő volna egy vezető szaktanár minden egyes tudománycsoportra; ahol pedig egy-egy tantárgynak több szaktanára van, kívánatos, hogy azok időnként közös módszeres megbeszéléseket tartsanak, ami a tanító-eljárás harmoniáját biztosítaná.

4. Tekintettel arra, hogy a vidéki főgimnáziumokban is akadnak kiváló tanárok, akiknek útmutatása a gyakorlati tanítás terén kifogástalan és sikeres lenne, tekintettel arra, hogy a vidéki középiskolák a reális élettel, a tényleges állapotokkal ismertetnék meg a tanárjelölteket s tekintettel arra, hogy az intézmény kiterjesztése a vidékre csak emelné a vidéki középiskolák, illetőleg tanárok ambicióját, az »Eperjesi Tanári Kör« kívánatosnak tartja, hogy az intézmény meghonosítása esetén vidéki középiskolák tanárai mellé is osszanak be gyakorló tanárokat, azon intézetekhez, amelyek erre vállalkoznának és ahol kiváló szakemberek működnek.

5. Az »Eperjesi Tanári Kör« nem járul hozzá ahhoz az indítványhoz, hogy csak olyan városokba küldessenek gyakorló tanárok, amelyek egyúttal főigazgatói székhelyek, mert egyrészt a főigazgatók bokros teendőik mellett amugy sem igen szakíthatnának maguknak időt az intézmény ellenőrzésére, figyelemmel kisérésére, de másrészt feltétlenül bíznunk kell abban, hogy az illető tanár, aki mellé gyakorló tanárt beosztanának, becsülettel, lelkiismeretesen megfelelne kötelességének.

6. Az »Eperjesi Tanári Kör« célszerünek tartaná, hogy vagy a vallás- és közoktatásügyi miniszter, vagy az Országos Tanáregyesület elnöksége felhívást intézzen a községi és felekezeti középiskolák fenntartó testületeihez, ajánljanak fel ők is némi összeget a gyakorló tanárok javadalmazására, illetőleg díjazására.

7. Az »Eperjesi Tanári Kör« kívánatosnak tartja, hogy gyakorlatra csak olyan tanárjelöltek bocsáttassanak, akiknek már szakvizsgálatuk van.

8. A jelölt legalább egy évet töltsön gyakorlaton, a gyakorlati évnek csak második felében tanítson, de legalább nyolc héten át önállóan működjék.

9. Az »Eperjesi Tanári Kör« méltányosnak tartja, hogy a gyakorlati évüket töltő jelöltek legalább 1000 korona segélydíjat kap-

janak, azonkívül a vezető tanárok is méltányos díjazásban részesüljenek.

10. Végül kívánatosnak tartja, hogy az ily módon keresztülvitt és rendszeresített tanári gyakorlat mindenkire egyformán kötelező legyen.

Govrik Sándor,
köri jegyző.

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

Képes atlasz a görög és római régiségekhez. Szerkesztette *Schmidt Márton dr.* Budapest—Pozsony, 1904. A Stampfel-féle tudományos zseb-könyvtár 165—167. sz. füzete. Ára 1 kor. 80 fill.

Nagy élvezettel forgattam végig Schmidt Márton dr.-nak a cimben foglalt ügyes munkáját, mert, mint az ókori archeológia munkása, kétszeresen tudom érezni és becsülni az effajta kiadványok előnyeit s főleg a zsenge ifjúságnál annyira kívánatos nevelő és tanító hatását.

A 90 táblának jelzett kis oktávlapon bemutatott nagyszámú képből aránytalanul nagy rész jut a görög magán-, állami- és vallási régiségeknek s habár művelődéstörténelmi szempontból a szerzőnek emez eljárása kifogás alá alig jöhet, mégis saját hazai multunk idevonatkozó emlékeinek is tért óhajtottunk volna juttatni, mert a klasszikus világ iránti fogékonyságot is könnyebben éleszthetjük azokkal a hála Istennek nálunk is bőviben jelentkező emlékekkel, melyek a római kor műiparának és gyakorlati eszközeinek jellemzése mellett a helyi vonatkozás nyomatékával és elősegíthetnék a szerző nemes törekvéseit.

Hogy ha a trieri igen szép Porta nigrát felvesszük, akkor talán az aquincumi amphitheátrumot, az építészetileg is oly kiváló pólaival a polgárdi ezüst-tripost, a carnuntumi ásatások műtárgyaiból néhány jellemzőbbet, a szombathelyi, kolozsvári, gyulafehérvári, nagyszebeni és dévai múzeumok díszesebb kultuszemlékeiből, a nemzeti múzeumnak néprajzilag is tanulságos *araviskus*-csoportjaival, a nagyszebeni múzeum *Hekate*-jával, annyival ajánlatosabb lesz vala felvenni, mert ezeknek kliséi is kéznél vannak. Az Augustus diadalmenetét ábrázoló hires bécsi kameát épen kívánatos lesz vala bevenni, miután helytörténetileg is vonzólag szemlélteti *Bato* pannoniai fejedelem és családja leigáztatását. S mert a castrum stativumot amugy sem nélkülözheti ilynemű munka, egy újabb kiadásban tessék valamelyik pannoniai vagy dáciai castrummal illusztrálni a römaiak táborverését! Ép úgy kívánatos volna a dáciai hadviselésre s a quadok, markomannok, suebek vitézi harcaira oly sokat mondó Traianus-oszlop és Marcus Aurelius oszlopának jeleneteit cum grano salis felhasználni. A legio téglabélyegzőkből Pannonia és Dácia annyi jellemzőt szolgáltat, hogy a római katonaság eme fontos tevékenységének emlékeiből, valamint a hadi utak szintén jellemző mérföld-

mutatóiból és a nemzeti múzeum díszes síremlékeiből, szarkofagjaiból, hogy egyebekről ne is szóljunk, szintén óhajtandó volna néhányat felvenni. Igen helyes gondolat volt az Iliashoz és Odysseiához szolgáló illusztrációkat a 19—41. táblán összefoglalni. Minthogy a munka első sorban ifjúságunknak van szánva, etikai szempontból nem ártana pár képet (9. tábla 1, 76. tábla 2) egy új kiadásban mellőzni. Az egyes képek számozása kalligrafice nem sikerült. Ezt és a kis formátum miatt középre kerülő képeket szintén jó lesz változtatni adandó alkalommal. Egyébként a derék kis munkának mennél nagyobb elterjedést óhajtunk mind az ifjúságnál, mind olvasni szerető művelt köreinkben, sőt családainknál is.

(Budapest.) *Téglás Gábor.*

Ernest Lavisse, de l'Academie française: **L'Histoire à l'école.** (Revue internationale de l'enseignement. Vol. XLVIII. No 9.). E kis cikk egy beszéd, melyet az előkelő francia historikus ez évi augusztus 15-ikén tartott Nouvionban, egy kis francia városban, az iskolai díjak kiosztása alkalmából. E beszéd fényes mintája annak, hogyan lehet iskolásfiúk előtt is nagy kérdésekről beszélni. Azt akarja fiatal hallgatóival a finom tollú francia történetíró megértetni, hogy minek tanulnak történelmet és ezt a gyermekek lelkéhez oly közeljáró, mondhatni oly szemléltető módon teszi, amint azt csak egy igazán nagy tanító tudja. A beszédet még közvetlenebbé és bensőbbé teszi az, hogy a város, melyben Lavisse a beszédet tartotta, az ő szülőhelye. *j.*

KÉRDÉSEK ÉS ÜZENETEK.

Kérelem az állami és felekezeti középiskolák tanáraihoz. Alulirott arra kérem azon fenti középiskolák legfelső osztályában tanító történelmi tanárokat, ahol a tanítás egyfolytában, vagyis délelőtt 8 órától déli egy óráig tartatik és délután tanítás nincs, hogy szíveskedjenek velem levelezőlapon közölni, mikor és milyen engedélyezési számmal engedte meg a vallás- és közoktatásügyi minisztérium vagy egyéb tanügyi főhatóság, hogy intézetükben egyfolytában való tanítás legyen. *Csebi Pogány Kornél*, a debreceni m. kir. áll. főreálisk. tanára.

A Közlöny tisztelt dolgozótársait, illetőleg az összes tisztelt tagtársakat kérem, hogy sürgős, azaz a legközelebbi számban való megjelenésre szánt közleséseiket mindig a megjelenés időpontját megelőző szerdáig juttassák hozzám. *A szerkesztő.*

Tartalom: Beköszöntő. *Waldapfel* Jánostól. — A közlöny és rovatai. *A szerkesztő*től. — *Szemle.* — *Krónika:* Bódiss Jusztin levele a főtitkárhoz. Az Országos Közoktatási Tanács. A tanárképzés reformja Franciaországban. — *Tanulmányok és Javaslatok.* Az Országos Középiskolai Tanáregyesület Igazgatóságának felterjesztése a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrhoz a tanárjelöltek gyakorlati kiképzése tárgyában. — *Egyesületi élet:* Igazgatósági ülés. Köri tudósítás. (Eperjesi kör.) — *Könyvek és Lapok:* Schmidt Márton dr.: Képes atlasz a görög és római régiségekhez. *Téglás* Gábortól. Ernest Lavisse: L'Histoire à l'école. *j.*-től. — *Kérdések és üzenetek.*

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXVIII. évfolyam. 8. szám. 1904. november 27.

ORSZÁGOS
KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI
KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
főtitkárhoz küldendő, VIII. kerület, Eszterházy-utcza 14. sz. alá.

Szerkeszti
WALDAPFEL JÁNOS
VII. ker., Csömöri-út 65.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. kerületi áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési dij egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdij 8 kor.

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

SZEMLE.

Szomorúsággal, de felemelő érzéssel is olvassuk e heti Krónikánk elején a hírt, hogy Hofer Károly síremlékét vasárnap délelőtt avatják fel a felejthetetlen mester tisztelői és tanítványai. Megújul a szomorúságunk, hogy e tiszta, jóságos lélek, az emberi és tanítói erények e mintaképe, nincs többé köztünk. De felemel az érzés, hogy a nemes munkában és jócselekedetekben gazdag élete immár éltető eszmévé finomult, mely mindnyájunk lelkét hevíti, mindnyájunkét, magyar tanárokét, kik egytől-egyig tisztelői és tanítványai voltunk. Az eszme, mellyé működése átszellemült: Szeresd tanítványaidat és tanártársaidat úgy, mint tenmagadat. Hofer talán még jobban szerette társait és tanítványait, mint önönmagát. S ha látjuk, mennyien viszonozzák most, mikor már nincs e földön, Hofer szeretetét, jogosultnak tünik fel a kérdés, igaz-e a mondás, melynek eredetét ép ma tudakolja lapunk kérdőrovata, igaz-e a pessimista: quem dii odere... és nincs-e több igazság abban a másik változatban, Beöthy Zsolt mottójában: quem dii amavere... Ha valaki olyan amabilis természet, mint Hofer Károly volt, ha valaki annyira megcáfolója annak a régi bántó tételnek: paedagogi sunt simiae tyrannorum, mint ő, szóval ha valaki szeretetre olyan méltó és szeretetre olyan képes, mint ő volt: akkor csak az Isten szeretete tehette pedagógussá. Hofer Károly bebizonyította, hogy, amit vallás és költészet már régen a legnagyobb földi hatalomnak éreztetett, az a legnagyobb nevelőerő is: *a szeretet*. Legyen, mint a mester személye, tanítása és példája is felejthetetlen előttünk.

* * *

Az új Tantervvel és Utasításokkal foglalkozik mai számunk derekán található nehány cikk. Folytatódik velük az a munka, mely már ezelőtt kezdődött a Közlöny hasábjain és amelynek javarésze

csak ezután fog következni: az új Tanterv és Utasítások bírálata. Sajátságosan indul meg ez a bírálás, talán másképen, mint sokan előre gondolták vagy várták volna, de érthető, hogy így indul meg. Nem a Tanterv és az Utasítások elvi alapjai, nem az, amit az Utasítások egy kiváló védője a minap az Utasítások »szellemé«-nek nevezett, nem a benne kifejezésre jutott általános pedagógiai gondolatok vagy speciális metódikai és technikai normák azok, melyekre első sorban figyelmesekké lettek a bírálók. S ez érthető jelenség; oka az adott körülményekben rejlik. Ami a jelen Tantervben és Utasításokban — a kettő el nem választható egymástól — a legelőször szembetünő hiba, amihez nem kell sem általános pedagogiai, sem speciális didaktikai tudomány, csak egy kis szakismeret, látó szem és józan ész, — *az az egység hiánya.* Tudja mindenki, hogy e tantervi munkálatokban tudományos és tanügyi életünk legjobbjai, akik akkor munkára vállalkozhattak, részt vettek érzésükkel, tudásukkal és szorgalmukkal, tudjuk, hogy igen sok ülésen újból meg újból tárgyalták a Tantervet és még inkább az Utasításokat, tüzetesen előkészítették, előadták, redigálták, revideálták és korrigálták azokat, lelkesen és lelkiismeretesen, és ma mégis azt veszik észre, kik csak kissé megnézték, hogy hiányzik e munkálatokból a logikai egység és a filológiai pontosság szigorúsága, és azt érzik, hogy disiecta membra vannak előttük, melyek között nincs meg a szükséges organikus kapcsolat. S ennek oka nem más, mint hogy sokan adtak ugyan e tantervi munkálatokhoz a legjobbjukból, a legelső közülök egy nagyjelentőségű vezető motivumot, mely megvolt már ugyan a régi Tantervben és Utasításokban is, de amelyet ő nem talált bennük eléggé lüktetőnek, a többiek pedig tudásuk és tapasztalatuk legbecsesebbjét — s az új Utasítások már egyszer idézett védőjének igaza van, hogy ily nagyszabású tantervi munkálatok nem készülhetnek másképen, mint többeknek közreműködésével — de nem történt gondoskodás arról, hogy az összes munkálatokat, a Tantervet és Utasításokat, elejétől végig *egy* ember intézze, összetartsa, egybeolvassza, egységesítse, *egy* ember, kinek első sorban enciklopédikus tudású, nagy filozófiai műveltségű és erős logikájú férfiúnak kell lennie. Ennek az *egy* embernek kellett volna a maga fejében, mint egy kohóban, a sokaktól nyujtott sokféle anyagot felolvasztani, át-, azaz eggyé önteni, hogy a törések és szakadások ne lássanak az anyagon, az egyenetlenségek és egyenlőtlenségek a formán. Ilyen embert pedig, ha kerestek volna, meg is találtak volna és bizonyára nemcsak egyet, ha az, ki már egyszer nagy sikerrel végezte ezt a munkát, akkor nem is dolgozhatott. Minthogy ma a mondott okból nincs meg a kivánt egység, csak érthető és helyeselhető, ha tanáraink mindenekelőtt a tárgyi hiányokra, ellenmondásokra, tollhibákra, stb. hívják fel a figyelmet. Ezeken a hiányokon leghamarább lehet segíteni, esetleg már a legközelebbi újranyomás alkalmával, részben a reáliskolai Utasítások kibocsátásakor. Csak történjék a hiányok e felfedése sine ira et studio, ne legyen kákáncsomó-keresés és még

kevésbbé mindenáron való hiba-találás. Azért legjobb, ha ezen egyelőre folyó hibairtó munkában kiki a maga szakmájára szorítkozik, itt is suaviter in modo végzi a dolgát, mint például az a modern filológusunk, a Közlöny régi, becsült dolgozótársa teszi, aki a jelen számban Argus név alatt szelíd kifejezésmóddal és finom megokolással igazít helyre néhány tollhibát. Aki idegen területre elkalandozik, az, ha csak nincs igen megbízható kalauza, könnyen maga botlik meg és aztán kénytelen olyan vissza-helyreigazításokat elfogadni, milyenekben Fináczy Ernő, Szabó Péter és a mai számban Kovács Rezső részesítették igazgatói karunk egyik jeles tagját. Különben a Corneille *Cid*-jére és *Cinna*-jára vonatkozó poetikai terminológiát illetőleg Argusnak sincs egészen igaza és e tekintetben esetleg könnyű dolga lesz vele az Utasítások valamelyik advocatusának.

* * *

Örülünk annak a visszhangnak, melyet Lavisse nouvioni beszédjével kapcsolatos közleményünk a Közlöny egyik melegérzésű olvasójában keltett. De meg kell jegyeznünk, hogy Lavisse »tette« nem oly világraszóló nagy dolog, milyennek Y. talán gondolja. Franciaországban gyakori, még pedig egyenesen hivatalos jellegű tény, hogy kiváló emberek a vidéki iskolák évvégi ünnepein megjelennek és beszédeket intéznek az ifjúsághoz. Maga a mostani francia közoktatásügyi miniszter, Chaumié, is mondott az idén ily alkalommal beszédet, még pedig ugyanazon a helyen, melyen tíz évvel azelőtt, akkor még mint »avocat à la Cour d'appel« tartott ily ünnepi allokuciót, tudniillik az ageni lycée-ben. 1894-ben, mikor az akkori miniszter megbízásából elnökölt az ünnepen, »A vidéki élet előnyeiről« szólt az ifjúsághoz, most pedig önmegbízás alapján volt jelen a díjkiosztásnál és »A tanítók és tanulók ideáljáról« mondott ékesszavú discours-t. Abban igaza van Y-nak, hogy akiben nincs az ily ünnepi szerepléshez való lélek, az ne próbálkozzék meg vele. — Hogy a multkor hevenyében fejből összeállított névsor, melyben gyorsan akartunk néhány példát felhozni olyan *a tanügy terén működő kiváló férfiakra, kiket a vidék szült vagy nevelt*, még sok, igen sok névvel volt kibővíthető, azt tudtuk, mikor leírtuk, de tudtuk azt is, hogy senkisem fog valami célzatos kiemelést vagy mellőzést keresni a csonka lajstrom mögött, hanem mindenki megérti, hogy csak azok a nevek jöttek hamarjában a Szemle írójának tolla alá, melyek abban a pillanatban a hozzájuk tartozó biografia néhány részletével együtt szeme előtt lebegtek. Az egyikre nézve némileg cserben is hagyta memoriája, mire nézve a helyreigazítást köszönettel vesszük Y-tól, de csak részben fogadjuk el, mert kitünő germanistánk, ha nem tanult is Sopronban, születése által mégis hozzá van fűzve Széchenyi megyéjéhez. Attól tartunk, hogy megint kihagyunk egy csomó nevet már biografiai ismereteink fogyatékossága miatt is, különben örömmel folytatnók a lajstromot: Ponori Thewrewk Emil vagy Kövesligethy Pozsonyban, Simonyi Zsigmond Veszprémben vagy Esztergomban, Hegedüs István Kolozsvárott, Csengeri János Debrecenben, Márki Sándor Nagyváradon, Schneller István Kőszegen vagy

Sopronban és így tovább, és így tovább, wer zählt die — Städte, nennt die Namen? . . . Ha nem volna oly merész gondolat, el tudnám képzelni, hogy miniszterünk is, francia kollégája példáját követve, megjelennék Sárosmegye valamelyik iskolájában és ott szülőföldjén beszélne a fiúknak saját gyermekkora álmairól és — amennyire megérthetik — férfikora valóságáról. Az a meleg, mely ily beszédre a kis emberek szivében támadna, sok jó csirának lehetne a fejlesztője bennük, és bizonyára jóleső módon sugároznék vissza az ő, államférfiúi gondoktól és gondolatoktól elfoglalt lelkébe is.

KRÓNIKA.

Hofer Károly siremlékének felavatása. *Hofer Károly* volt tanítványai és tisztelői folyó hó 27-én $^3/_4$ 11 órakor vasárnap avatják fel ünnepélyesen a farkasréti temetőben a felejthetetlen mester siremlékét. Az ünnepély programmja: 1. Ünnepi beszéd. Tartja: Beke Manó. 2. Hofer emlékezete. Óda Váradi Antaltól. Előadja: Endrei Zalán. 3. Záró szó. Tartja: Rombauer Emil.

Kinevezések. A m. kir. vall. és közokt. miniszter Holló Károly kolozsvári róm. kath. főgimnáziumi rendes rajztanárt a kinevezése alá eső tanárok sorába véglegesen átvette, illetőleg a kolozsvári róm. kath. gimnáziumhoz a fennálló szerződésből kifolyólag rendes tanárrá kinevezte. (63468. sz. 1904. nov. 15.) — Miklóssy Sándor rozsnyói ág. hitv. ev. főgimnáziumi államilag kinevezett rendes tanárt rendes tanárul a IX. fizetési osztály 2-ik fokozatába a gyöngyösi m. kir. állami főgimnáziumhoz nevezte ki. (80160 sz. 1904. nov. 16.)

Jubileum. A szegedi állami főgimnázium tanári testülete és a szegedi társadalom ez évi december hó 4-én fogja ünnepelni a tanügy egyik jeles munkása, Kárpáti Károly dr. igazgató, tanári működésének 30-ik évi fordulóját. Kárpáti Károly dr., az országos középiskolai tanáregyesület választmányának tagja, Sopronban és Szegeden töltötte eddigi működésének idejét s tevékeny részt vett hivatásán kívül a társadalmi és irodalmi téren is. Tiszteletére a nevezett napon üdvözletekből álló ünnepet és díszlakomát rendeznek, azonkívül gyűjtést indítanak egy »Kárpáti Károly«-alapítványra, melynek kamatait a gimnázium jeles és szegény növendékei ösztöndíjként fogják élvezni. Az alapítványra megindult gyűjtés igen szép eredményének igérkezik.

Amerikai tapasztalatok. Ily címmel tartott előadást folyó hó 14-ikén Erődi Béla dr., a budapesti tankerület főigazgatója, a Budapesti Tanári Kör rendes havi fölolvasó ülésén. A nagyszámú közönségtől hallgatott érdekes causerie kiterjedt az amerikai tanügy különböző

ágaira és oldalaira, melyeket Erődinek, ki mint a st.-louisi világkiállítás alkalmából tartott földrajzi kongresszus tagja járt az újvilágban, alkalma volt közvetlenül megfigyelni. A középiskola szempontjából legtanulságosabbak voltak a cambridgei Latin School-ra vonatkozó részletek. Az előadásról legközelebb tüzetesebb tudósítást hozunk.

A tanárjelöltek gyakorlati kiképzésére vonatkozó tárgyalást már a Közoktatási Tanács is befejezte és végleges javaslatát felterjeszti a miniszteriumhoz, melynek immár alkalma lesz azt Egyesületünk Igazgatóságának javaslatával és a Közlönyünk hasábjain eddig megjelent és legközelebb még megjelenő egyéb anyaggal egybevetni.

TANULMÁNYOK ÉS JAVASLATOK.

A testgyakorlatra vonatkozó Utasítások.

Ez évfolyam 2. számában Kalmár Elek eltéréseket és összeütközéseket sorol fel, melyeket a miniszteri tanterv s az Utasítások között vél találni. Finánczy egyetemi tanár ugyane lap 4. számában már kimutatta, hogy Kalmár elitélő megjegyzései egyrészt tévedések, másrészt oly vélemények, melyekkel szemben jogosabb ellenvélemények állíthatók, s hogy ezek végeredményben nem érinthetik az Utasítások értékét.

Azonban helyesbítő észrevételeiben Finánczy nem terjeszkedett ki a »testgyakorlás«-ra, holott Kalmár az Utasítások eme részében találja a legsúlyosabb összeütközéseket s e tárgynál nem elégszik meg az eltérések föltárásával, hanem a tárgyat és az embereket alkalmasaknak találja arra, hogy a kritikáról a megrovásra térjen át.

Elég, futólagosan átolvasni Kalmár Elek ide vonatkozó sorait, hogy lássuk, miszerint itt egy »előkelő idegen« tájékozatlanságával van dolgunk.

Kalmár hivatkozván arra, hogy a tanterv-revizió a szertornázás megszorítását célozta, úgy találja, hogy az Utasítások nemhogy megszorítanák a szertornázást, de még az eddiginél is jóval nagyobb tért engednek neki. S miből látja ezt Kalmár úr? Abból, hogy először »a tornaeszközök száma tetemesen fölszaporodott«. Föl is sorolja a szertornázás új eszközeit: buzogány, rövid bot, vasrúd, vasgolyó, mérőszalag, mélyugrásra való pálca, rohamdeszka-állvány, hosszú ló. Kalmár úr nyilván nem tudja, hogy buzogány, rövid bot nem a szertornázás, hanem a szabadgyakorlatokhoz való kézi szerek, hogy a vasgolyó a szabadtéri gyakorlatok egy szere. Azt is ki kell jelentenem, hogy a mérőszalagon egyáltalán nem tornászunk, ez csupán a távolugrásnál, súlydobásnál szükséges mérésekre szolgál s így a vasgolyóval

együtt épen a revizió által célzott újítás: a szabadtéri gyakorlatok szolgálatában áll. Hanem a mélyugrásra való pálcát illetőleg teljesen tudatlan vagyok; nem tudom mi az. Alighanem mélyugrásra való *polc*-ot kellett volna olvasni, az pedig benne van a régi Utasításokban is, ép úgy, mint a hosszú ló, csupán más (támaszfa lábakkal 3—4 nyereggel) név alatt. Természetesen ezt Kalmár úr nem tudhatta. Marad új szernek a rohamdeszka-állvány. De mivel a régi Utasításokban is előforduló rohamdeszkát a levegőnek nem lehet támasztani, kellett állványról is gondoskodni, amelyre nézve azonban ünnepélyesen igérhetem, hogy külön soha sem fog használtatni, csupán mindig a deszkával együtt.

Hogy a szertornázás az új Utasításokban túlteng, azt Kalmár úr abból is látja, hogy jóval több benne a gyakorlat, mint a régiben. »A régi Utasítás szergyakorlatait megszámlálva, az V—VIII. osztály számára 72 gyakorlatot találtam fölemlítve: a »redukált« Tantervhez írt új Utasítás csupán V. és VI. osztály számára 164 gyakorlatot említ fel.« Hogy mi módon kapta Kalmár úr összegül a 72-t az egyik s a 164-et a másik Utasításokban, azt nem tudom, nem is kutatom, de ha semmitmondó számokra valaha építettek felületes és könnyelmű kritikát, úgy ez ezúttal történt. Tudniillik mind a régi, mind az új Utasításokban csak elvétve fordul elő konkrét gyakorlat, legtöbbször *gyakorlat-csoportok*, amelyek mint minden összefoglaló elnevezés a konkrét gyakorlatoknak hol nagyobb, hol kisebb körére vonatkoznak. A régi Utasításokban a gyakorlat-csoportok sokkalta nagyobbak; általánosabbak mint az újakban, s így hamarabb, kevesebb szóval érünk a végösszeghez, ha százasával, mint ha tizesével olvasunk. Az új Utasításokban nincs több, csak részletesebb anyag, mely állításomat nemszakemberek részére példával is világítom meg. A nyújtóra vonatkozólag a régi Utasítások az V—VIII. osztályban így rendelkeznek: »a különféle csapatok ügyességének és erejének megfelelő nyújtó-gyakorlatok.« Ennyit s nem többet. Hogy ez alatt ha tetszik ezer, ha tetszik még több gyakorlatot lehet érteni, azt még a laikus is tudja. Ezzel ellentétben az új Utasítások az V—VI. osztályban így rendelkeznek: Alacsony nyújtó. Átugrások. Átfeszítések oldalülésbe, stb. stb. Nyújtó érintő magasságban. Zsugorfüggés, térdfellendülések, stb. stb.

Hogy ez a részletezés, a módszeres menetnek ez a rögzítése, épen a Közoktatási Tanács eredeti intenciójának megfelelően volt szükséges, az onnan tünik ki, hogy épen a szertornázás terén történt sok, ami észszerűtlen. Nem a cirkuszból vett gyakorlatok az igazán veszélyesek, hanem az anyagban való ugrások, a haladásban való összevisszaság. Egész nyugodt lehet Kalmár úr, a szertornázás túltengésének az Utasítások természetes határt szabtak. Torna-óra kettő volt, kettő maradt; ellenben a szabadtéri (atlétikai) gyakorlatok az eddiginél jóval szélesebb alapon vannak elrendelve, s így ugyanannyi időben többfélét végezni, s mégis egyféléből többet mint azelőtt, teljesen lehetetlen.

A »bak«-nak sem térek ki. A Közoktatási Tanács ezeket mondja: »mindama gyakorlatok elhagyattak a tanterv-javaslatból, amelyek a test épségét veszélyeztetik«; záró jelben: »(a bak a szerek közül töröltetett.)« S a tanácsi nyomtatvány ezen záró-jelétől — tehát nem a tantervtől — eltérőleg a bak az V—VIII. osztályokban mégis szerepel. A dolog úgy történt, hogy mikor nevezett nyomtatvány napvilágot látott, a szakkritika kimutatta, hogy a bak sem veszélyesebb a többi szernél, s hogy hasznos szolgálatokat tesz a személyes bátorság kifejlesztése körül. A tanács figyelembe vette az ellenvetést, nyilván megint a miniszter szavainak értelmében: »minden közoktatási reformot a szoros tanügyi szakkörök itélőszéke elé kivánok vinni,« s »minden érv mérlegbe kerüljön, minden ellenvetés vizsgálat alá vétessék.« Mit szólt volna Kalmár úr, ha a tanács nem hederít a szakkörök hozzászólására. Tehát mi is »szivesen megbocsátjuk« ezt az eltérést, ahogy ő megbocsátja másutt, mikor az Utasítás eltérése üdvös és jó. Vagy nekünk nem szabad megbocsátanunk? S talán a bak kiküszöbölése a tantervrevizió vezető eszméi közé tartozik? De tulajdonképen nincs is eltérés. Hisz a tanács álláspontjának lényege nem a bak kiselejtezése, hanem egyedül a veszélyes gyakorlatoknak a testgyakorlati órákból való kizárása. Nem a szer veszélyes, hanem a gyakorlat, s az Utasítás a már említett módszeres feldolgozáson kívül nem egy helyen kifejezetten is szolgálja ezt a vezető szempontot teljes összhangban a tantervvel. Pl. szigoruan tiltja a veszélyes gyakorlatokat s megmondja, mit kell veszélyes gyakorlatnak tekinteni. Más helyen felsorolja ama határokat, melyeken alul kell maradni a szertornázás más-más fokán, stb.

Hogy a kirándulások az iskolai testi nevelés integráns részét teszik, az — azt hiszem — kétségen felül áll. Hisz nemcsak a régi Utasítások, de még a régi Tanterv is kifejezetten beszél róluk. Azóta pedig a kirándulások jelentősége a pedagógiai köztudatban nemhogy megcsappant volna, hanem ellenkezőleg óriási módon megnövekedett, úgy hogy teljesen jogos volt a szakkörök kivánsága, hogy az új tanterv eme hiányát az Utasítások pótolják, s szinte természetes, hogy az erre hivatott tényezők a szakkörök eme kivánságát figyelembe vették.

Kalmár úr a szóban levő Utasítás rendelkező részét számos, a tanítási gyakorlat köréből vett kérdéssel megostromolja, amelyekre megfelelni én nem érzem magamat illetékesnek; de mivel Kalmár úr fejtegetései közben a testgyakorlat rovására több tévedést követ el, szabadjon ezekre néhány megjegyzést tennem.

1. A testgyakorlat nem rendkívüli, hanem rendes tárgy; reá tehát nem vonatkozhatik az idézett törvénycikk, mely a rendkívüli tárgyakról szól.

2. Heti 6 óra testgyakorlat — sajna — még akkor sincs, ha »komolyan veszik« a 80 (?) kirándulást; hanem lesz 2 testgyakorlati óra, 2 játékóra (csupán néhány hónapon át) s bő számí-

tás szerint még 2 óra, mely a havi kirándulás 4—6 órájából egy hétre esik, s melyet Kalmár úr szintén a testgyakorlat terhére jegyez fel.

3. A kirándulásnak szánt havi 4—6 órát nem veszik el az elmélettől s nem áldozzák fel a testgyakorlatnak. Csupán egy valamivel szürkébb elméletet cserélnek fel 4—6 órán át egy valamivel életteljesebb elmélettel. Hogy e felfogás jogos, hivatkozom két klasszikus tanura: az Utasítások általános részének 14. pontjára s a természetrajznak szánt rész VI. fejezetére. Kalmár úr bizonyára époly jól, valószínüleg jobban is tudja nálamnál, hogy van már olyan pedagógiai irány is, mely a tanítás középpontját a kirándulásokba, az élet (természet és emberek életének) szemléletébe helyezi. Mondjuk, hogy ez túlzás, utópia. De 120 falközi óra mellett 4—6 óra közvetlen szemlélet talán nem sok, még talán akkor sem, ha a testi nevelés is nyer emellett valamit.

A többi: a Magyarország filisztereit kioktató s rendeleteket meggondolatlanul becsúsztató torna-szakértő — nem egyéb fantazmagóriánál, mely abból a — hála istennek most már ritkábban észlelhető — animozitásból táplálkozik, minőnek okán régebben sürün lekicsinyelték a szellem magaslatán ülők a tornászati törekvéseket.

A testgyakorlati Utasítás híven simul a tanterv-revizió alapeszméihez, s maga is az életrevalóság, az üdeség jegyében áll, amely a megreformált egész középiskolai oktatásunkon végigvonul. Itt diszharmóniát nem találunk. Megvalósítani törekszik a miniszter szavát: »Az új nemzedéket a jövő feladataira kell előkészíteni. Legyen jellemben erős, hogy diadalmasan kiállja az élet kemény harcát. Mit ér, ha csak az erkölcsi és *fizikai erély* hiányát érzi az előtte álló akadályokkal szemben? Erkölcsi erély, akaraterő és önállóság a létküzdelem első feltételei lévén, ezek fizikai erély nélkül el nem érhetők.«

De mi módon valósítják meg azok a miniszter intencióit, akik egy csomó bürokratikus kérdést szegeznek annak az intézkedésnek, amely a miniszterileg így jellemzett fizikai erély egyik nevelő eszközéről szól? *Kovács Rezső.*

Tollhibák a Tanterv francia nyelvi részében.

Kalmár Elek a Tanáregyesületi Közlöny második számában rámutatott a gimnáziumi Tanterv s a hozzávaló Utasítások közt mutatkozó eltérésekre. Legyen szabad nekem a reáliskolai Tantervben, illetőleg annak a francia nyelv tanítására vonatkozó részében található tollhibákat felsorolni.

A III. osztály tananyagának részletezésében olvasható: az igeragozásból a segédigék és rendes ragozású igék egyszerű alakjai, az *összetettekből a passé défini.* A passé défini nem összetett alak, hanem egyszerű. Passé défini helyet *passé indéfini*-t akart mindenesetre a Tanterv írója mondani.

A VII. és VIII. osztály számára elő vannak írva szemelvények a XVIII. és XIX. század kiválóbb íróinak műveiből. Evvel kapcsolatban néhány író neve van említve, elsőnek *Pascal*. Pedig Pascal nem a XVIII., hanem a XVII. században élt: ebbe a századba esik születésének és halálának éve. (Pascal született 1623. június 19-én, meghalt 1662. augusztus 19-én.)

Ugyanezen osztályok Tanterve előírja Corneille vagy Racine tragédiáinak olvasását és tragédiának mondja Corneille *Cid*-jét és *Cinna*-ját is, holott mindakettő *színmű*, szorosabb értelemben vett dráma.

Csak azért állítottam össze e tollhibákat, mert a Tantervet nemcsak szaktanárok, hanem a nagyközönség s első sorban tanulók is olvassák.

Ugy hirlik, hogy most készülnek az új Reáliskolai Utasítások. Azokkal együtt ki lehetne adni a Tantervnek a francia nyelvet illető részét is új, tollhibamentes szöveggel.

Argus.

Ellenmondások az új Tanterv és Utasítások görög nyelvi részében.

Kalmár Elek e közlöny XXXVII. évfolyamának 2. számában felemlíti azokat az ellentéteket, melyek a Tanterv és az Utasítások között vannak; a görög nyelvre nézve azonban semminemű ellentétet nem talált, holott a figyelmesebb szemlélő abban is fog egyes eltérésekre akadni. Így pl. az attikai nyelvjárással kezdve a tanterv szerint a VII. és VIII. osztályban *felváltva* kell adni havonkint görögből magyarra és magyarból görögre dolgozatot, az Utasítások szerint pedig csak minden *harmadik* dolgozat legyen magyarból görögre való fordítás.

Látszik ebből, hogy az Utasítások szerzője már jóval kevesebb súlyt helyez a magyarból görögre való fordításra, mint a Tanterv készítője és talán csak csupa konvencióból tartja meg, mivel már azelőtt is megvolt. Pedig erre a VII. és VIII. osztályban egyáltalán semmi szükség sincsen; a grammatika begyakorlására van elég alkalom az olvasmányok tárgyalása alkalmával, ahol a tanár el nem mulaszthatja, hogy egyes ion alakokat megmagyarázzon és egybevessen az attikai nyelvjárással, mert csak így érti meg a tanuló az ion nyelvjárás sajátságait. Úgy látszik, hogy a porosz tanterv lebegett a szerző előtt, ahol még a primában is vannak *kisebb* fordítási gyakorlatok németből görögre (l. Lehrpläne u. Lehraufgaben für die höheren Schulen in Preussen von 1901. Halle, 1903. 33. l.), pedig újabban már Németországban is hallunk olyan nézetet, hogy a primában már nincs szükség németből görögre való fordításra. (L. Lehrproben u. Lehrgänge 1904. 2. füzet.)

Hogy a VII. és VIII. osztályokban nincsen szükség magyarból görögre való fordításra, azt mutatja az *ion* nyelvjárással

kezdődő tantervi rész. Ha ott nincs szükség a VII. osztályban magyarból görögre való fordításra, amikor *Xenophont* tárgyalják és a VIII-ban, midőn *Platont* olvassák, akkor bizonyára nincs arra szükség *Homeros* tárgyalásánál (az attikai nyelvjárással kezdve) a VII. és VIII. osztályban, ami csak arra volna jó, hogy a tanuló előtt a homerosi szöveget kivetkőztesse a maga valójából, minthogy az Utasítások oly fordítási gyakorlatokat kívánnak, melyeknek szókincse Homerosból legyen véve és mégis *attikai* nyelvjárásban legyen írva.

(Beregszász.) *Endrei Gerzson dr.*

Kiváló emberek vidéki iskolákban.

Remélhetőleg élénk visszhangra talál majd az egész világon Lavisse történetírónak ép oly érdekes, mint kedves tette, melyről Közlönyünk legutóbbi száma megemlékezett. Hogyne volna szép, ha egy nemzetnek valamelyik kiváló embere évek multán fölkeresi azt a kis városkát, melyet jóformán csak ő maga emelt ki az ismeretlenség homályából, és ott beül a kis iskolás fiúk közé és beszél nekik okosan nagy és tudós dolgokról. Csakhogy ilyesmire nem képes minden kiváló ember. A kedély üdeségét és a szív jóságából eredő szeretetet nem mindenki tudja megőrizni az élet derekán túl. Ami pedig a hivatalos minőségben kiküldött kormányképviselőket illeti, ezekre nézve nem tartanám szerencsésnek annak a szempontnak foganatosítását, hogy mindenkit oda küldjenek, ahol ő maga született és nevelkedett. Készséggel elismerem, hogy igen fölemelő hatású lehetne ama név szerint is felsorolt férfiak önkéntes megjelenése azokban a sajátságos kis iskolákban, melyeknek kicsi padjain valamikor ők maguk is ültek, sőt hiszem, hogy azt a névsort jelentékenyen ki lehetne bővíteni,[1] de a hivatalos kiküldetéseknél a kevésbbé ismert nevek viselői kissé szenvednének, lévén nemo propheta in patria sua.

Az ex officio megjelenés mégis csak más rovatba tartozik, mint Lavisse szép példája. Azután még az egyes emberek külön egyéni izlésével és temperamentumával is kell itt számolni. Némelyiknek talán kedves volna, másnak meg nem. Azért mégis csak jobbnak tartanám ezentúl is az illetőkre magukra bízni a szabad választást. Lavisse példáját persze követheti mindenki a maga módja szerint. *Y.*

[1] Mellékesen jegyzem meg, hogy P. G. nem Sopronban, hanem Pozsonyban nevelkedett és ugyanott végezte középiskolai tanulmányait.

EGYESÜLETI ÉLET.

Kassai kör.

(Tisztújítás. Katonai növendékek érettségi vizsgálata. Gyakorlati tanárképzés. Ifjúsági szinházi előadások.)

A kassai tanári kör folyó évi november hó 3-án tartotta ez évi alakuló gyűlését Orlovszky István, főreáliskolai igazgató elnökletével. Az elnöki bejelentések során a kör elhatározta, hogy Boncz Ödön dr.-t, aki számtalanszor beigazolta, hogy a magyar középiskolai tanárvilágnak igazi jóakaró barátja s a tanárok társadalmi és anyagi helyzetének emelése s ezzel a magyar középiskola fontossága növelése tekintetében eredményes tevékenységet fejtett ki, feliratilag üdvözli azon alkalomból, hogy a király neki a miniszteri tanácsosi címet és jelleget adományozta. — Ezután az elnök visszatekint a múlt évre, amely alatt hosszú betegsége miatt a kör életében aktiv részt nem vehetett s köszönetet mond elnöktársának, Horváth Balázs dr.-nak, a főgimnázium igazgatójának, hogy őt elnöki minőségében helyettesítette. Horváth viszont üdvözli az elnököt s kivánja, hogy ez évben ne zavarja meg semmi áldásos elnöki működésében.

Orlovszky elnök megemlíti továbbá a székelyudvarhelyi közgyűlést; köszönetet mond Bóbita Endre és Vály Tibor tagoknak, akik a kört ott képviselték; elismerőleg nyilatkozik a költői szárnyalású elnöki megnyitóról, Balogh Mór figyelemre méltó tanulmányáról, továbbá Nosz Gusztáv, Janicsek József dr. és Pekár Károly előadásáról. Majd Schürger Ferenc értekezéséről szólva, így folytatja:

Aktuális érdekű kérdéssel foglalkozott még Schürger Ferenc kartársunk, a beregszászi főgimnázium igazgatója, midőn az érettségi vizsgálat reformjáról értekezett.

Indítványait, s ezek közül különösen azon óhajtását, hogy a VIII. osztályt elvégzett tanulók az osztályvizsgálat sikeres kiállása után kétféle abszolutóriumot nyerjenek, 1. mely az érettségi vizsgálatra jogosít; 2. mely az érettségi vizsgálatra nem, de az egyetemi képzettséget nem követelő pályákra, ideértve az államköltséges önkéntességet is, nyujt jogosultságot, teljes egészében elfogadhatónak vélem, mert csupán ily módon leszünk képesek, leszámolva az álhumanizmusból eredő engedékenységgel, érettségi vizsgálatainkat az Utasításban körvonalozott magasabb nivóra emelni.

Már az 1903. évben Ó-Tátrafüreden tartott közgyűlés alkalmával Fischer Miklós, Málly Ferenc dr. és Hazslinszky Rezső dr. külön-külön értekezésekben foglalkoztak e kérdéssel, mely ugyanazon közgyűlésen élénk tárgyalásra is alkalmat adott, ugyancsak a múlt év folyamán a pedagógia nagymestere Kármán Mór is kifejtette e tárgyra vonatkozó nézeteit, Schürger kartársunk értekezését tehát e tárgy feletti nézetek és vélemények reasszummálásának tekinthetem.

Nem hagyhatok azonban említés nélkül ez alkalommal egy körülményt, mellyel számolnunk kötelesség akkor, ha az érettségi

vizsgálatok színvonalának emeléséről s főleg, ha azokban a nemzeti elemek biztosításáról és teljes érvényre juttatásáról van szó. Kényes a kérdés, mert egy kiváltságosnak ismert testület, a katonáék érdekeit érinti.

A vallás- és közoktatásügyi magyar királyi minisztériumnak a császári és királyi katonai reáliskolákból a hazai középiskolákba való átlépését szabályozó 1899. évi május hó 26-án 5835. eln. szám alatt kiadott rendeletének 2. pontja szerint, aki a császár és királyi katonai főreáliskola III. (utolsó) évfolyamát sikerrel elvégezte s a törvényes életkort betöltötte, valamely hazai nyilvános főreáliskolán a bölcsészeti előtanból osztályvizsgálatot, ennek utána pedig teljes reáliskolai érettségi vizsgálatot tehet, melynek sikerülte esetén a főiskolákban való belépésre nézve az 1883. évi XXX. törvénycikk 26. §-ának rendelkezései irányadók. A 3660/1899. eln. számú rendelet ugyanígy rendelkezik a honvéd főreáliskolát végzett növendékekről.

Ezen kedvezmény utóbbi időben per usum kiterjesztetett az engedélyek hasonló módon való megadásával azon egyénekre is, kik a katonai hadapródiskolát végezték el.

Az előbbiek a középiskolai tanulók felett idő tekintetében is előnyben vannak, amennyiben a főreáliskola felsőbb osztályaira előírt tananyagot három év alatt végezhetik a polgári négy év helyett, s így ezeknél egy évvel korábban bocsáthatók érettségi vizsgálatra.

Kérdéses azonban, hogy a szóbanforgó tananyagot oly kiterjedésben és ugyancsak oly behatóan tanulhatták-e azon három év alatt, midőn még katonai tárgyakkal is kellett foglalkozniok, mint a középiskolai tanulók a felsőbb osztályok négy évből álló folyamán? Azt hiszem, a kérdésre világos feleletet adhatunk.

Tapasztalásom szerint a katonai főreáliskolákból avagy a hadapród-iskolából az érettségi vizsgálatra jelentkezett jelöltek a reális tárgyakból is sokkal fogyatékosabb ismereteket hoznak magukkal, mint a középiskolák középszerű előmenetelű növendékei, nem is szólva a magyar nyelv és irodalom- és a magyar történelemről, mely tárgyakban az ismeretekben való tökéletes tájékozottság mellett a nemzeti eszmének kell uralkodnia; az idegen nyelvek közül pedig a német, mint volt tanítási nyelvtől eltekintve, a francia nyelvi tudásban is a mi tanítványaink ismereteinél messze alul maradnak.

Az érettségi fok megállapításánál sokkal kedvezőbb helyzetben van a tanár, ha oly tanulót kell elbírálnia, kit alaposan ismer, kivel éveken át foglalkozott, s ha az illető előmenetelét s ismeretei fokát évek során át szerzett tapasztalataiból ismeri, az érettségi vizsgálati gyöngébb eredmény mellett is nyugodtabb lelkiismerettel nyilváníthatja érettnek, mint az oly jelöltet, kivel egyénileg soha sem foglalkozott, s kit az érettségi vizsgálatra szánt rövid időn belül adott feleletei alapján kell elbírálnia. S mégis valóban visszás helyzet áll elő akkor, ha a jelölt feleletei alapján egyetemi tanulmányokra bocsátható nem volna ugyan, de mégis a minősítési törvény által megjelölt bizonyos állásokra teljesen képesnek bizonyul; nos, ily esetekben, különösen az enyhébb elbírálásra hajlandó tanárok hogyan járnak

el? a jelöltet érettnek nyilvánítják s ezzel megadják az illetőnek az érettségi vizsgálat eredményes voltával kapcsolatos legmagasabb fokú minősítést, azaz felsőbb tanulmányok folytatására alkalmasnak nyilatkoztatják.

S vajjon az érettségi idejének rövid tartama alatt minden esetben, minden idegen intézetben végzett jelöltnél meggyőződhetünk-e arról, hogy nemzeti nyelvünk irodalmát, nemzetünk történetének minden fázisát úgy és oly mértékben, oly alapon és oly szellemben sajátította-e el, amint arra a hazafias érzületű magyar tanárok saját növendékeiknél törekednek? Azt hiszem e kérdésre nehéz felelnünk.

Miután az érettségi vizsgálatok reformja tekintetében egyesületünk végleges megállapodásra még ezideig nem jutott, amíg melegen üdvözlöm a székelyudvarhelyi közgyűlés határozatát, mely szerint a közgyűlés egyetemlegesen és egyhangulag szükségesnek jelenti ki, hogy az érettségi vizsgálatnak 1. színvonala emeltessék, 2. komolysága megőriztessék, mégis a katonai főreáliskolákból és a katonai hadapród-iskolákból érettségi vizsgálatra jelentkező jelöltekre nézve az említett 5835/1899. eln. sz. rendeletet módosítandónak vélném oly formán, hogy az illetők nem csupán a bölcsészeti előtanból, de legalább a magyar nyelv- és irodalomból és a nemzeti történelemből is beható osztályvizsgálatnak volnának alávetendők.

Miután a kör egyhangulag hozzájárult az elnök ezen indítványához, elhatározta, hogy a Közlöny útján azt egész terjedelemben nyilvánosságra hozza.

Bóbita Endre titkári, Kardos Gyula pénztári jelentésének tudomásul vétele után a kör tisztviselőit egyhangulag újra megválasztotta. (Elnök: Orlovszky István; társelnök: Horváth Balázs dr.; titkár: Bóbita Endre; pénztáros: Kardos Gyula; jegyző: Strasser Sándor.) Ez alkalommal beszedettek az egyesület vidéki alelnökére és szerkesztőjére vonatkozó szavazatok.

Szóba kerülvén ezután a tanárok gyakorlati kiképzése, a kör teljes mértékben hozzájárult a Waldapfel-féle javaslathoz, amennyiben az annak az álláspontnak felel meg, melyet a kör annak idején Stuhlmann Patrik dr. referálására elfoglalt.

A következő gyűléseken való megbeszélésre ezen témákat vetette fel a kör: Az új Tanterv és Utasítások gyakorlati kivihetősége s ezek eddigi eredményei a különböző tárgyakban; módszertani kérdések; az ifjúsági szini előadások; a szülői ház közreműködése az iskolai rend és fegyelem fenntartása körül.

Végül Pap Illés dr. főreáliskolai tanár az ifjúsági szini előadásokról szólva, javasolja, hogy kétféle ifjúsági előadásokat tartassunk, olyanokat, melyeket csak a IV—VIII. osztály növendékei néznek meg, és olyanokat, melyek a kisebbeknek is megfelelnek. Továbbá, hogy a darabok kiválasztásánál szigorúbbak legyünk; sokféle darabot megnézhet a növendék az iskola engedelmével, de amelyekre maga az iskola vezeti, az igazán mintaszerű legyen. Ajánlja, hogy a karzatra ne vigyük a gyermekeket s végre, hogy ne kéthetenként legyenek ezen előadások, mert az nagyon gyakori.

Horváth Balázs dr. reflektálva Pap dr. javaslataira, kijelenti, hogy azokat mind szivesen elfogadná, de akkor megszünnének ezek az előadások. Kétféle előadások tartásának ellenmond az anyagi szempont; fél-háznak, tehát kisebb tiszteletdíjért, a szinigazgató nem vállalná el az előadást s a társulat se játszanék oly kedvvel s oly kifogástalanul, mint eddig. A karzati helyek véleménye szerint elég jók s mellőzésük épen a fennti körülmény folytán se lehetséges, amennyiben nagyon csökkentené a bevételt. Ami a darabok kiválasztását illeti, azt gondosan intézi az arra összehívott bizottság. Végül pedig az előadások három hetenként lesznek.

Ily érelemben határozott a kör is. *Strasser Sándor,*
jegyző.

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

Tanügyi reformeszmék. Irta *Szalay Károly* főgimnáziumi tanár. Budapest, 1904. E 64 lapra terjedő füzet egyike annak a számos efemer értékű irodalmi jelenségnek, mely napjainkban is, mint a legrégibb idők óta folytonosan sok kiváló társával egyetemben, a létező iskolarendszer teljes tarthatatlanságát hangoztatja, különösen az élet, a boldogulás és boldogság szempontjából. Seneca híres mondása, melyet sokszor rosszul idéznek, (szerzőnknél is kétszer fordul elő helytelenül idézve, egyszer latinul is), hogy »az iskolának tanulunk, és nem (mint kellene) az életnek«, a római császárság kora óta már számtalan variánsban jelent meg. A megjelenés ideje szerint majd eme, majd ama divatos korfilozofia cicomájával feldíszítve és a szerző izlése szerint több vagy kevesebb önérzettel fúva a régi falak ledöntésére szánt harsonát, velejükben mindig ugyanazt mondják e variánsok. Körülbelül ezt: Az iskola elavult, az iskola csak a maga vaskalapos céljait nézi, nem az élet feladatait, nem a növendékek hajlamait és szükségleteit; a multon élősködik, nem a jelent szolgálja; haszontalan dolgokkal és intézkedésekkel gyötri a gyermeket, a helyett, hogy neki gyönyörűséget szerezzen. Szalay Károly is nagyjában ezeket mondja. Támogató idézetei, hogy csak a külföldi nagyokat említsem, Herbert Spencerből, Ruskinből és Emersonből vannak véve, (mai író, ki tudja, mi a divat, csak nem idézhet másokból), »evolució« és »fejlődés« »szelekció« és »kiválasztás«, »létfenntartás« és »alkalmazkodás« többször fordul elő, egyik-másik ezek közül talán ritkított szedésben is — ennyiben modern a brosura, egyébként pedig a régi dal a régi panaszokkal. Hogy a panasz különösen a középiskola ellen irányul, az természetes. Természetes, nemcsak mert a szerző, mint könyvéből megtudjuk, húsz éve gimnáziumi tanár, még pedig, úgy látszik a klasszikus nyelvek tanára, hanem mert a középiskola az, melynek munkássága már természeténél fogva leginkább vonja magára a művelt laikus közönség figyelmét. Szerzőnk, ki általában bizonyos objektivitásra törekszik és elég önbizalommal ugyan, de azért mégis többnyire

tűrhetően fújja azt a bizonyos falrengető trombitát, csak a középiskolával szemben veszti el türelmét, és amikor a középiskolai tantervről beszél, ily szép hangokat talál: »E tekintetben tanügyünk legfőbb vezérférfiai igazán páratlan művészettel hányták a cigánykereket! A kolompos vezérürük, önállóság nélküli stréberek s az élni mindenáron kénytelen nemzet napszámosai egyaránt bünösök ebben s vétkeiket — legalább némileg — egyedül a létfenntartás természetes ösztöne mentheti«.

Nem akarom itt az iskola ellen az élet szempontjából folytonosan ismétlődő panaszok okát bővebben fejtegetni. A hozzáértő tudja, hogy az az iskola, mely a közműveltséget szolgálta, sohasem tudta egyszersmind az életet, a gyakorlati életet, a gyakorlati szakmunkát is szolgálni. Mintha még az »iskola« szó, vagyis ennek eredeti etimonja is ellenkeznék e feladattal. Az iskola fogalma és történeti útja mindenesetre ellenkezik vele és örökké fog is vele ellenkezni. Az élet, a munka ezerféle, az iskola és mindenekelőtt a középiskola pedig az élet ezerféle ágának kölcsönös megértését, közös, egységes szellemi letét akarja szolgálni. Ameddig a közös magasabbrendű szellemi élet, a gyakorlati munka különféle területein működő műveltebb emberek kölcsönös megértése feltételezi a latin és görög nyelv és irodalom ismeretét, addig lesz latin és görög is a középiskolában. A gyakorlati életre, a mesterségre való előkészítésnek más a helye. A természettudományoknak újabb térfoglalását a középiskolában szintén nem a gyakorlati munkának vagy az élet biológiai elvek szerint való berendezésének szempontja okozta, hanem az, hogy a modern emberek kölcsönös megértése, közös szellemi együttélése, közlése és közlekedése nem lehet el természettudományi műveltség nagyobb készlete nélkül.

Egy pontot ki akarunk emelni a szerző fejtegetéseiből, melyben van egy bár szintén nem új, de a többinél aránylag kevésbbé elkoptatott igazság, t. i., hogy az iskolafokozatok nem önmagukért vannak, hanem mindegyik egy másik számára készít elő. E vonás előretolulása népiskolánk és középiskolánk munkájában mindenesetre az egyes iskolanemek sajátos feladatainak nagy megkárosításával jár.

A szerző pozitiv javaslataival, hogy a középiskola egységes, hogy hatosztályú legyen stb., itt bővebben nem foglalkozhatunk. Ő maga is inkább csak odaveti javaslatait és — kevés kivétellel — nem igen okolja meg őket.

A kritikai és pozitiv részen kívül van a füzetnek az elején egy, a nevelés céljának legfontosabb meghatározásait ismertető történeti áttekintés, mely értéktelen. Jellemző, hogy Michael v. Montaigne-ről beszél. De ez nem legnagyobb hibája a füzetnek. Egyébként a szerzőt nem fogja meglepni ezen nem épen hizelgő bírálat. Ő tudja és előre megírta, »hogy a pedagógusok körében heves ellentmondásokkal, talán kicsinyléssel, sőt gúnnyal is fog találkozni«, »de igazamat« — úgymond — »nem engedem semmiféle nagyképüsködő tudákosság által elhomályosítani.« Milyen okos és óvatos eljárás előre is az igazság martírjának odaállani, összes jövő bírálóit előre kivégezni, azután pedig ily ügyes defenziv-offenziva

után a tanügyi »kolompos vezérürük«-nek és a »tanügyi politika kegyelmes intézői«-nek nyugodtan odamondani válogatott udvariatlanságokat. Persze ennek az eljárásnak a recipéjét sem Szalay találta fel. Pedig ő oly nagyon szeretne eredeti lenni. De ez nem olyan könnyű, mint szidni a mai iskolát. *L. S.*

Sonderschulen für hervorragend Befähigte. Von *Joseph Petzoldt* (Neue Jahrbücher für das klassische Altertum etc. und für Pädagogik XIII. und XIV. k. 8. f. p. 425—456). Ez érdekes dolgozat azt az első pillanatra igen tetszetős gondolatot veti fel, hogy a jeles tehetségű tanulókat tanítsák külön iskolákban, mivel a mai iskola (a szerző különösen középiskolákról beszél) csak az átlagra, illetőleg a közepes tehetségekre támaszkodik tantervében és egész tanító eljárásában; a kiváló tehetségüeket pedig egyenesen elhanyagolja, őket tétlenségre kárhoztatja és lustaságra neveli. Petzoldt tanulmánya aránylag nagy apparátussal dolgozik, a genienek és talentumnak psychológiáját próbálja adni és egyebek között azon érvek cáfolásával is foglalkozik, melyek erkölcsi szempontból felhozhatók a kiváló tehetségű és a közepes képességű tanulók különválasztása ellen. E cáfolás azonban nem igen sikerült és az tünik ki belőle, hogy a szerző nem gondolkodott elég mélyen az iskolai, azaz a közös nevelés erkölcsi természetéről és viszonyáról az egyéni nevelés tényezőihez. Petzoldt gondolatában az Übermensch philosophiájának és a vele rokon elméleteknek, melyek a singularis egyéniség fontosságát az emberiség háztartásán belül túlozzák, egy pedagógiai hajtását láthatjuk. Akinek elmélkedéseiben a közösség szempontja szokott uralkodó lenni, az nehezen fog vele rokonszenvezni.

pf.

KÉRDÉSEK ÉS ÜZENETEK.

(Azokat a kérdéseket vagy kéréseket, amelyekre vonatkozó feleletek, illetőleg üzenetek a Közlöny e rovatától várhatók, számozni fogjuk, hogy a felelő vagy üzenő tagtársak ne legyenek kénytelenek a kérdést vagy kérést ismételni, hanem annak sorszámára hivatkozhassanak.)

1. Kérdés. Ki tudná megmondani, hogy a »quem dii odere, paedagogum fecere« mondás hol található először? Mager »Paedagogische Revue«jében azt olvastam valamikor, hogy Senecától ered e szállóige vagy legalább is hozzá hasonló mondás, de a hely nem volt közelebbről megjelölve. *d. n.*

Tartalom: *Szemle.* — *Krónika:* Hofer Károly siremlékének felavatása. Kinevezések. Jubileum. Amerikai tapasztalatok. A tanárjelöltek gyakorlati kiképzése. — *Tanulmányok és Javaslatok:* A testgyakorlatra vonatkozó Utasítások *Kovács Rezső*től. Tollhibák a tanterv francia nyelvi részében *Argus*-tól. Ellenmondások az új Tanterv és Utasítások görög nyelvi részében *Endrei Gerzson* dr.-tól Kiváló emberek vidéki iskolákban Y-tól. — *Egyesületi élet:* Köri tudósitás. (Kassai kör.) — *Könyvek és Lapok:* Szalay Károly: Tanügyi reformeszmék. *L. S.*-től. Josef Petzoldt: Sonderschulen für hervorragend Befähigte. *pf.*-től. — *Kérdések és üzenetek.*

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXVIII. évfolyam. 9. szám. 1904. december 4.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. kerület, Eszterházy-utcza 14. sz. alá.

Szerkeszti
WALDAPFEL JÁNOS
VII. ker., Csömöri-út 65.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. kerületi áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdíj 8 kor.

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

SZEMLE.

Középiskoláink életének egy fontos, periodice ismétlődő mozzanatát jelzi e heti krónikánk az a hire, mely az 1905. év folyamán fővárosunkban rendezendő országos tornaversenyekre vonatkozik. Az intézmény jelentősége feltétlenül nagy, és örülnünk kell, hogy közoktatásügyünk élén most az a férfiú áll, akinek ez intézményünk létesítése körül régi, elévülhetetlen érdemei vannak. Hogy az ő oltalma és rokonszenve kisérni fogja az ezidei tornaversenyek előkészítését és lefolyását is, arra biztosíték már az a meleghangú meghívó is, mellyel az intéző bizottságot első tanácskozására szólította és az a tény, hogy a bizottság ez első értekezletén személyesen elnökölt. Hogy a versenyek csakugyan a nemzeti nevelésnek oly hathatós eszközeivé váljanak, mint ahogy azt a miniszter úr óhajtja, az mindnyájunk őszinte kivánsága. Őt ebben segíteni mindnyájunk kötelessége. Mozditsuk elő a fontos ügyet mindenekelőtt a legfontosabb teendők alapos megbeszélésével, majd a versenyek buzgó előkészítésével és végül annak idején a fővárosba sereglő tornázók és vezetőik gondos támogatásával. Az előmozdításnak első helyen említett munkájából a Közlöny is ki akarja venni a maga részét és már a legközelebbi számban kezdi erre vonatkozó publikációinak sorát egy kiváló szakemberünk tollából eredő közleménnyel.

* * *

Frissen lüktető életről, buzgó munkásságról tanuskodnak a köreink üléseiről szóló tudósítások, melyeket mai számunk hoz. Lapunk szűk tere — és igaz, némely tudósításnak bő formája is — okozza, hogy, ideszámítva még az utolsó számunkban ismertetett kassai ülést is, csak a november hó első felében tartott ülésekre vonatkozó tudósításokat hozhattuk, még pedig ezeket lapunk bevett szokása szerint, melyet lehetőleg pontosan szeretnénk követni, időrendi

egymásutánban. Örvendetes jelenség a körök üléseinek személyi részében mindenekelőtt az a meleg rokonszenv, mely *Boncz Ödön* iránt nyilvánul miniszteri tanácsossá való kineveztetése alkalmából és tanuságot tesz arról, hogy a minisztérium középiskolai ügyosztálya vezetőjének jóindulata és előzékenysége, melyet működésének eddigi ideje alatt a tanárság ügyei iránt mutatott, megszülte azt, amit érdemel, a tanárok háláját és szeretetét. — Szivesen olvassuk a tudósítások személyi részében azt is, hogy a tisztújítás új és bizonyára fiatal erőknek adott munkát az egyesületi tevékenység terén, s bármennyire sajnáljuk is a kipróbált és kiváló munkaerők visszalépését, mégis az egyesületi élet friss vérkeringése fenntartásának szempontjából célszerünek tartjuk az ilyen erőcserét. Az »öregek« azért nem vonulnak vissza egészen és a »fiatalok« tudják, hogy jó az öreg a háznál. — A tartalmas elnöki megnyitókon kívül egyéb értékes előadások szép sorozatáról is tudnak e jelentések beszámolni. Kiválik közülök *Erődi* főigazgató előadása amerikai tapasztalatairól. Erődi érdekes módon egyesíti magában a geográfus és pedagógus hivatását. Ő valóságos pedagógiai világjáró és felfedező. De nemcsak számunkra tár fel idegen »pedagógiai provinciá«-kat, hanem még inkább minket fed fel a bennünket nem ismerő külföld előtt. Hogy ő, egy valóságos magyar Mezzofanti és meg tudja magát értetni Kelettel és Nyugattal, ez az ő speciális szerencséje és a mienk is. — A november hó első felében tartott egyéb előadások közül kiemelendő még *Bihari Ferenc*, munkácsi tanár, előadása Aristoteles iskolai jelentőségéről. Örülünk a fiatal kolléga buzgólkodásának a nagy stagirita körül és őszinte érdeklődéssel várjuk Aristoteles-szemelvényeit, de kénytelenek vagyunk mi is őt arra figyelmeztetni, amit már a Magyar Paedagógiában mondtak neki és egyik-másik kartárs most az ülésen is, hogy t. i. nyitott ajtót dönget. Aristotelest nem kell többé a magyar középiskola részére felfedezni.

* * *

Kelletlenül adott a szerkesztő helyet a mai szám könyvismertető rovatának végén egy megbírált könyv szerzője észrevételeinek és époly kelletlenül a bíráló válaszának ez észrevételekre. Ha mégis tette, tette azért, mert nem akarta mindjárt új munkássága elején az igazságosság és méltányosság hiányának látszatát kelteni. Hosszabb működés után, melynek folyamán alkalma lesz állandóan bizonyságot tenni arról, hogy egyformán gyakorolja mindenkivel szemben az igazságosság kötelességét, ellen fog állani ilynemű felelgetések közlésére vonatkozó kívánságoknak, hisz ilyen felelgetések, milyenek a most közöltek, nem egyebek, mint — venia sit verbo — feleselések, melyekben az egyik fél is, a másik is, több vagy kevesebb szellemmel és izléssel sebet üt az ellenfél írói vagy épen erkölcsi személyiségén. Maga az ügy, a tudomány vagy tanítás ügye, ritkán nyer a polemiával, személyes erőmutatványokra pedig sem a Közlöny nem pazarolhatja terét, sem a komoly olvasó idejét. Legjobb persze avval elejét venni az ilynemű tollharcnak,

hogy maga a bírálat tartózkodik minden ironiától vagy szarkazmustól, még a megokolttól is, ami azért nem zárja ki a szigorúságot vagy elítélést. L. S. bírálatában csakugyan túltengett a gúny. Ezt L. S. felelete motiválni igyekszik ugyan, de talán nem kellett volna azt a pár erős — nevet nem említő — kifakadást tanügyi vezetőink ellen Szalay Károlynak egészben véve jóindulattal és jóhiszemüleg írt könyvében olyan súlyosan venni. Az ellenzékiség már a vérünkben van, és egyet ütni, nem mint a Petőfi juhásza teszi, a szamáron, hanem az okos emberen is, ha egyszer hivatalos székben ül, az már régi szokása a magyarnak, amelyért kár megharagudni. Hogy a Szalay észrevételeiben található célzások a bíráló szabad véleménynyilvánításának szubjektiv akadályaira súlyosabb beszámítás alá esnek, abban igaza van L. S. válaszának. A tanügy terén különben is alig lehet szó úrról és szolgáról — itt mindnyájan az Úr szolgái vagyunk, és az ő Iskolának nevezett szőllejében dolgozunk, kiki tőle telhető ésszel és erővel, de mindenesetre önzés nélkül.

Míg Szalay Károly ártatlan iratát talán nagyon is erős visszautasításban részesítette bírálója, addig a vele némely pontban találkozó Méray-Horváth Károly nagyon is kegyelmes bíróra talált jeles munkatársunkban, a finomlelkű Zlinszky Aladárban. Nem annyira a bírálat tartalmában rejlik a kegyelem, hiszen a bíráló eléggé elítéli az írói hang és modor dolgában cseppet sem »distinguished« foreigner förmedvényét, hanem inkább a formájában, abban, hogy oly behatóan és komolyan foglalkozik egy — ezen irata után ítélve — félig művelt, de egészen józan ítélet és jó izlés nélkül való ember nyilatkozataival. Másképen bánt el az »Emberbutítás« írójával egy előttünk ismeretlen verselő, ki az egyik fővárosi kaszinóban a »Huszadik Század« szeptemberi füzetébe ezt jegyezte szép fekete betükkel, minden aláírás nélkül a »Kezdődik az emberbutítás« című cikk végére, (melynek különlenyomata a Zlinszkytől ismertetett brochure):

Beh bölcsen beszéltél . . . két diákok apja . . .
Eszméid a lelkünk kéjjel szopogatja.
Ez kell a magyarnak! Szavaid mézétül
Fejünk szent mámornak örvényibe szédül.
Hátha még nem tudnók: miért a méreg benned,
Pokollá mi szítja honmentő gyötrelmed . . .
Ostorral, fütykössel utánad robogva.
Minden tanítónkat kergetnők pokolba!

Nem ismerjük Méray-Horváth Károly urat, csak irodalmi munkásságából, ennek is csak egy részéből. Teljesen ismeretlenek előttünk személyes körülményei és ezért nem értjük a kis versike célzásait sem. De egyet megértünk a versből, hogy Méray-Horváth urat nem kell komolyan venni. Ebben aztán egyet is értünk a vers írójával. Különben Zlinszky Aladár is — úgylátszik — nem Méray-Horváthot vette komolyan, hanem a »Huszadik Század«-ot, mely alkalmat adott az irat megjelenésére. Ebben pedig igaza volt bírálónknak.

KRÓNIKA.

Hofer Károly síremlékének felavatása.

F. é. november hó 27-én, egy évvel rá, hogy elköltözött tőlünk avattuk fel Hofer Károly síremlékét, melyet első sorban tanítványainak, az V. kerületi reáliskola iskolatársai szövetségének, és azután volt társainak és egyéb tisztelőinek köszönünk. A művész, kinek keze az emléket — egy hazai sárga márványból való sírkövet, Hofer arcképét mutató bronzrelieffel — alkotta, Berán Lajos, szintén tanítványa volt, a sírkő felirata pedig: »*Bizodalommal tért meg Atyjához és Mesteréhez; mert atya és mester volt. Atyja minden tanítványának és mestere minden tanítónknak*« nemes társának az iskola és az egyesületi élet munkájában, Beöthy Zsoltnak, íróművészetét dicséri. S tanítványa, utóbb társa volt az ünnepi szónok, Beke Manó is; társa az ünnepi óda költője, Várady Antal; tanítványa az, ki az ódát elszavalta, Endrei Zalán; egy tanítványa a legfiatalabbak sorából tett le iskolája mai ifjúsága nevében néhány szívből jött szó kíséretében koszorút a hantra; és aki az ünnepet bezárta, Rombauer Emil, társa volt egyesületünk vezetésében, most pedig utódja iskolája igazgatásában. Akik pedig ott voltak az ünnepen — és ott volt a boldogult családján és az ünnep rendezőin, az V. kerületi reáliskola iskolatársai szövetségének tagjain kívül a fővárosi tanárság nagy része, egyetemi és középiskolai tanárok vegyesen — meghatottan nézték a virágokkal borított sírdombot és kegyelettel elmélyedtek a véső és a szó művészeitől visszaidézett vonásokba. Közoktatásügyünk vezetőjének, Berzeviczy Albert miniszternek, kegyeletes megemlékezését is elhozta a képviseletében megjelent Boncz Ödön miniszteri tanácsos.

Az elhangzott ünnepi szavakat a következőkben közöljük:

Beke Manó beszéde. Drága Mesterünk! Mélységes szomoruság tölti el összegyűlt tanítványaid, tisztelőid, pályatársaid és barátaid szivét és mégsem gyászünnep a mai. A gyász lesujt, a gyász összetöri az ember bizodalmát, szétszakítja a múlt emlékeit és elborítja a jövőt. A mai ünnepély pedig fölemel bennünket, mert közelebb érezzük magunkat hozzád, a mi atyai mesterünkhöz; megerősíti az életbe vetett bizodalmunkat, mert a Te példás, harmónikus életed újra megélénkül előttünk; felfrissülnek a múlt emlékei, melyeknek minden szála Tehozzád fűz bennünket és reményteljessé válik a jövő, mert a Te szellemed velünk van. Hiszen nem is távoztál tőlünk. Ott vagy a helyeden, ahol voltál kora gyermekségünk óta mindig, minden időben és minden viszonyok között: sziveinkben. Ha az élet sivársága gyökerében támadja meg lelkünket, ellenálló képességét Te fokozod és szeretetteljes részvéteddel könnyebbé teszed a terhünket. Ha embertársaink bajai elől elzárul a szivünk, jóságos szemed

pillantásával megnyitod. Ha a kötelesség útján megtántorodunk: kezed mozdulatával megmutatod a helyes utat. Ha tennünk, alkotnunk, teremtenünk kell: eszméidnek lelkünkben élő erejével velünk munkálkodol. A Te tüneményes hatalmad állandóan így irányít bennünket. Ez a hatalom: a szeretet. Ez a Te mivoltod, ez a Te lényed alapja, ez vagy Te magad. Az a végtelen szeretet, mellyel magadhoz ölelted tanítványaidat, pályatársaidat, barátaidat, az a határtalan szeretet, mellyel tanári hivatásod iránt viseltettél, bámulatot keltett életedben és csudákat művel még holtod után is. Ez az emlék is, melyet a hála és tisztelet állított: dicsőségeddel együtt azt az eszmét hirdeti, mely a Te neveddel összeforrott: a szeretetteljes nevelés eszméjét. És mi mindnyájan, akik köréd csoportosultunk, jórészt az élet viharjaiban megedzett férfiak, tanúbizonyságot tehetünk, hogy igazad volt: A szeretet a legjobb nevelő. Az őszinte, igaz szívből eredő, az egész emberrel összeforrott, a megnemesült lélek ősforrásából buzgó szeretet. Még az erő is a szeretet tüzében acélozódik legbiztosabban. És most, midőn az iskolatársak szövetkezetének megbízásából ez emléket fölavatom és Önnek, a mi szeretett mesterünk hűséges párjának átadom, azzal a hő óhajtással fordulok az Egek Urához, hogy az eszme, amelyet Hofer Károly neve képvisel, mint élő és működő erő tanításunkat és nevelésünket egész hazánk üdvére örökké vezesse.

Hofer emléke.

Szörnyű enyészet, — békót versz a szívre,
Mely hévvel, munkakedvvel dobogott.
A tetterős kart megbénítod, — s ime,
Kioltod a lángot, mely lobogott . . .
A terv üszkére durva rögöt hintesz,
Emberi tervek eltörlője vagy, —
Kevés győzelmed oly szomorú, mint ez! . . .
Láttára érző szivünk vére fagy! . . .

Hogy ő, a fáradatlan, csüggedetlen
Fáradtan, csüggedetten itt pihen —
Hogy értsem ezt meg és hogyan hihessem
Hofer Károlyt a sirnak mélyiben? . . .
Aki örök-ifjú, derült pályánk vezére,
Mi zászlónk, — mesterünk volt — néma holt! . . .
S mi, kik ürült nyomába alig érünk —
Csak itt érezzük: Hoferünk ki volt? . . .

Mikor mi gyermekek valánk, ő férfi volt már —
És munkált, mikor ifjakká levénk;
Nem aggva állt előtted, drága oltár,
Magyar közoktatás! . . . ő jött elénk

Vezetve, mikor férfikorba léptünk —
Sok fő közöttünk őszbe is borult,
Ő mégis ifjan irányozta éltünk,
Fáradni, öregedni nem tanult.

Derékban törte ketté az enyészet
Mint el nem dűlő gránit-oszlopot.
Kézen fogott — és a jövőbe nézett!
Tudott, remélt, hitt, — s nagyot alkotott.
Nem kellett föltekinteni reája, —
Mert testvérünk, barátunk volt s maradt.
Ez örök emlék meleg glóriája
Vet sírjára nem múló sugarat . . .

Jelkép ez emlék-oszlop! . . . Minden lélek,
Amely ismerte, rejt ily oszlopot:
Az ő emlékét! . . . Szeretett nevének
Emléket szivünk mélyén alkotott.
Neve ma zászló, jelige, amelyben
Betöltött hivatás emléke él.
Kit ennyien követnek csüggedetlen,
Azt nem takarja örök szemfödél! . . .

Mivel fölirta ezerek szivébe
Az Isten és a haza szent nevét,
Mivel, mi néki meg volt szabva égben,
Férfi kötelmét híven megtevé:
Az épülő jövő minden kövére
Fölirta neve áldott betüit:
Habár siratunk, nemzedék vezére,
Neved nem hal meg, mert fönntartja égve
Melyet plántáltál: a tudás, — a hit . . .

Várady Antal.

Rombauer Emil zárószava: Mint nekem is atyai barátomnak és mesteremnek, Hofer Károlynak, hivatalbeli utódja azon állásában, melyben ő egy emberöltőn át oly sikeresen és áldásosan működött, emelek szót e sírdombnál.

Első szavam a köszönet szava mindazokhoz, kik e kegyeletes emlékünnepen megjelentek s ezzel iskolánk feledhetlen igazgatója iránti kegyeletes érzésüknek kifejezést adva, egyúttal jelentősebbé tették ünnepünket.

De köszönettel tartozom mindenekfelett ez ünnep rendezőinek, az V. kerületi főreáliskola iskolatársai szövetségének, kik volt igazgatójuk sírját e ma felavatott díszes síremlékkel megjelölték.

Az önzetlen hála a legritkább virágok egyike; e síron im nyílik e legritkább virág, tanubizonysága e kőből és ércből alkotott emlék. Avagy van-e az önzetlen hálának szebb bizonysága, mint ez

emlék, melyet régi tanítványok hálás ragaszkodása emelt a szeretett igazgatónak és tanítónak?

A jó tanító, a szeretett mester iránti ezen a síron túl terjedő szeretet adja mai ünnepünknek mélységes tartalmát, s ezt köszönöm nemcsak mint Hofer utódja, köszönöm mint tanár is az összes tanárok nevében, mert mindnyájunkra felemelőleg s lelkesítőleg hat az érzés, hogy a tanulók hálája elkisér a síron túlra is.

A szeretett mester képmását, azt, ami benne halandó volt, a művész vésője által örökíttették meg ez emlékkövön a hálás tanítványok; reánk, kik hivatva vagyunk folytatni élte megszakadt munkáját, ennél nagyobb feladat vár: arról gondoskodni, hogy lelke, szelleme élve maradjon ott az iskolában, melynek életét szentelte volt. S ez ünnepi órában, Hofer Károly halála évfordulóján, fogadom úgy a magam, mint Hofer volt munkatársai, most munkatársaim, tanintézetünk tanártestülete nevében, hogy minden tőlünk telhető erővel oda fogunk hatni, hogy ez intézet azzá legyen, mivé tenni azt Hofer mindenkor akarta: *jó iskolává*, melyet az intézet tanítványai a jövőben is, ha rég megszüntek is már azok lenni, büszkén emlegessenek még a maguk iskolájaként.

Akarjuk, hogy ha Hofer maga letekint iskolájára, öröme telhessék benne.

És ily értelemben akarjuk s — hisszük — meg is fogjuk valósítani, hogy az V. kerületi főreáliskola Hofer iskolája legyen és maradjon.

Jó mesterünk Isten veled! Isten velünk.

Az országos tornaverseny végrehajtó bizottsága. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter a magyar tanuló ifjúság 1905. évi országos tornaversenye végrehajtó bizottságának elnökévé Teleki Sándor gróf országgyűlési képviselőt, alelnökévé Boncz Ödön dr. miniszteri tanácsost, titkárrá és előadóvá Szűcs István dr. miniszteri fogalmazót, végrehajtó bizottsági tagokká pedig Almádi Géza fő- és székvárosi tanácsnokot, Andor Endre dr. országos torna-szövetségi titkárt, Bárczy István dr. fő- és székvárosi tanácsnokot, Báthory Nándor főreáliskolai igazgatót, Bernáth Béla országgyűlési képviselőt, Bély Mihály polgár-iskolai tanárt, Balla Mihály földmívelésügyi miniszteri osztálytanácsost, Cherven Flóris dr. címzetes főigazgató, állami főgimnáziumi igazgatót, Collaud Ferenc főgimnáziumi tornatanárt, Czölder János dr.-t, az Országos Tornaszövetség alelnökét, Demeczky Mihály dr., Ferenc József-nevelőintézeti kormányzót, Demény Károly posta- és távirda-igazgatót, Devecis Ferenc műszaki tanácsost, Erődi Béla dr. tankerületi főigazgatót, Friedrich István fő- és székvárosi fogalmazót, Gerenday György dr. kincstári jogügyigazgatósági tanácsost, Iszer Károlyt, a budapesti tornaklub alelnökét, Jász Gézát, az országos tornaszövetség volt titkárát, Kemény Ferenc dr. főreáliskolai igazgatót, Klupathy Jenő dr. egyetemi ny. rk. tanárt, Kollár Lajost, a budai tornaegylet elnökét, Kovács Rezső polg. iskolai tanárt, Krasznay Ferenc dr. országgyűlési kép-

viselőt, Krepelka Béla dr., a Magyar Athletikai Klub volt titkárát, Kun Gyula fő- és székvárosi tanácsnokot, Lád Károly polg. iskolai igazgatót, Maurer Jánost, a Nemzeti Tornaegylet művezetőjét, Oherolly János tornatanárt, Ottó József dr. áll. főreáliskolai tanárt, Porteleky László dr. honvédelmi miniszteri s. titkárt, Porzsolt Jenő ev. ref. főgimnáziumi tanárt, Rajner Ferenc főreáliskolai igazgatót, Rényi József dr. miniszteri titkárt, tudomány és műegyetemi magántanárt, Szabó István országgyűlési képviselőt, Szaffka Manó állami főgimnáziumi tornatanárt, Szemere Miklós császár és királyi kamarás, országgyűlési képiselőt, Szemző Lajos felsőbb leányiskolai igazgatót, Téry Ödön dr. miniszteri osztálytanácsost, Verédy Károly dr. királyi tanfelügyelőt és Zádor Béla dr.-t, a Magyar Athletikai Club titkárát. — A bizottság már — úgy értesülünk — meg is tartotta november 19-én első értekezletét, amelyre szóló meghívójában a miniszter kijelentette, hogy »az országos tornaversenyek fejlesztését úgy nemzeti, mint nevelési szempontból egyik legszebb és legfontosabb kormányzati teendőjének tartja.« Az értekezleten maga a miniszter elnökölt.

Herbart és a tudományos pedagógia. Ily címmel tartott évszázados megemlékezésül az »Über die aesthetische Darstellung der Welt als das Hauptgeschäft der Erziehung« megjelenésére (1804.) két előadást Kármán Mór, egyesületünk tiszteletbeli tagja, a Magyar Paedagógiai Társaság felolvasó-ülésein, október 29-én és november 26-án. A mindig mélyen járó tudós meggyőzően kimutatta, mennyire félreértik, illetőleg nem ismerik Herbartot azok, kik egyoldalú, az akarat erejét nem eléggé figyelembe vevő intellektualizmust, egyoldalú, a sociális élet kötelékeire nem eléggé ügyelő individualizmust és végül egyoldalú, a gyakorlati cselekvést elhanyagoló moralizmust vetnek a szemére. A közös és a megkülönböztető elemek finom tisztázásával megállapította az előadó Herbart viszonyát Kanthoz és Pestalozzihoz is, rámutatva az alapvető értekezésnek e tekintetben legjelentősebb helyeire. Csodálatos, mennyi újat tudott Kármán a tőle és másoktól is annyiszor tárgyalt Herbartban felfedezni, illetőleg mennyit tudott új megvilágításba helyezni.

Egy gimnázium újjáalapításának 100-adik évfordulója. A *Pázmány Pétertől 1636-ban* alapított, később két évtizeden át szünetelt *Szatmárnémeti kir. kath. főgimnázium* 1904. december hó 6-án ünnepli I. Ferencz király által való újjáalapításának *100-adik évfordulóját*, melynek napirendje: 1. Délelőtt 9 órakor hálaadó istentisztelet a zárdatemplomban. 2. 10 órakor alkalmi ünnep a főgimnáziumban. 3. 1 órakor díszebéd a »Pannóniá«-ban.

A Délmagyarországi Magyar Közművelődési Egyesület 1904. évi december hó 11-én, délelőtt $^1/_2$11 órakor, Temesvár szab. kir. városban tartja meg II. évi rendes közgyűlését, amelyre, valamint az azzal kapcsolatos ünnepélyekre a D. M. K. E. elnöke, Rónay

Jenő, meghívta a Orsz. Középiskolai Tanáregyesületet is. Egyesületünk igazgatósága gondoskodik arról, hogy egyesületünk az ünnepi alkalommal képviselve legyen (l. az igazgatósági ülésről szóló tudósítást a f. é. 7. számban).

Jubileum. November 6-án megünnepelte a *zsolnai* főreáliskola tanártestülete és ifjúsága *Bicsovszky Károly* igazgató 30 éves közszolgálatának jubileumát. Az ünnepi beszédet Mihálovics László dr. tanár mondta. Este ünnepi lakoma volt a Kereskedők Köre helyiségében.

TANULMÁNYOK ÉS JAVASLATOK.

A gyakorlati tanárképzés kérdése.

Waldapfel dr. a Közlöny két számában érdekes és a gyakorlati tanárképzés kérdésének megoldását több szempontból felvilágosító fejtegetést közöl. Nagy figyelemmel olvastam a cikket, de bocsásson meg az igen tisztelt szerző, hogy javaslataival nem csak megoldva, de még kimerítve sem látom e kérdést. Ő ugyanis befejező soraiban azt állítja, hogy a tárgyat nézete szerint kimerítette; holott csak felvetett eszméket, tett javaslatokat: de sok fontos szempontot még csak nem is érintett. Mielőtt e nem említett szempontokat felsorolnám, azzal a tisztelettel, mellyel cikkirónak e terén szerzett érdemeit elismerem: bátor vagyok egy és másban ellentétes álláspontomat körvonalozni. A fejtegetés külső szervezet és belső munkásság címén két fő szempontból foglalkozik a gyakorlati tanárképzés kérdésével. A külső szervezetben főként az iskolák megválasztásáról, a belső munkásságban pedig a jelölteknek az intézet kebelében kifejtendő tevékenységéről értekezik.

Nem akarom ismételni az egész cikk tartalmát, azért csak azon pontokra teszek megjegyzést, melyeket nem fogadhatok el. Értem és helyeslem azt az elvet, hogy nem a tanító tanárok, hanem az intézetek volnának megjelölendők. Hála Isten, áll a mai középiskolai tanítás oly fokon, hogy bármely intézet, vagy legalább is annyi, amennyire szükség van, rendelkezik oly kiváló, gyakorlatilag képzett tanárokkal, kik képesek a jelölteknek kellő utmutatást adni a tanítás miként való gyakorlásában. De nem értem mi szerepe van e dologban a főigazgatónak? Miért legyen az iskola ép a főigazgató helyén? Nincs kifogásom, hogy ott is legyen; de ettől tenni függővé valamely iskolának e kitüntetésben való részesedését: nem méltányos. A főigazgató ép úgy eljut kerületében bármely iskolához, mint székhelyén. E feltétel oly korlátozást jelentene, hogy csak 12 városban lévén főigazgató-

ság: legfeljebb 36—50 jelölt alkalmazásáról lehetne szó. Így ismét megoldatlan marad a kérdés, mert a jelöltek legnagyobb részének nem fog módjában állani a próbaévet valamely iskolánál tölteni el. Hiszem és tudom, hogy ha az ügy ténnyé válik és egyes iskolák a jelöltek képzésére kijelöltetnek, azok mindegyike vetekedni fog a bizalmat kiérdemelni.

Ezért határozottan amellett volnék szintén, hogy az egyes iskolák jelöltessenek ki: de tekintet nélkül a főigazgatósági székhelyre.

Már sokkal nehezebb kérdés azután az illető intézetben a vezető tanároknak megválasztása. Itt már döntő szerep jutna a főigazgatóknak, mint olyanoknak, kik első sorban képesek megítélni az illetők reátermettségét, komolyságát és türelmét. Mert bármilyen kitüntetés, esetleg anyagi kárpótlásban részesülne az illető szaktanár, mégis több irányban terhet vállalna magára. Megmarad a rendes teendője, amellett minden óráján jelen van valaki, aki esetleg nem csak tanul, hanem bírál is. Ezt a valakit szemmel kell tartania, neki utasításokat kell adnia, esetleg kérdéseire felelnie, sőt vitába ereszkednie. Emellett több konferenciája lesz, talán a jelölt előkészületeit át kell néznie, stb. Röviden, a kitüntetés annyi kellemetlenséggel jár, hogy sokan nem fognak kérni belőle.

Vagy előáll az ellenkező eset: a testületben versengés támad, egyik is, másik is elhanyagolásnak veszi, ha ő róla nem beszél az igazgató vagy főigazgató. Sértve érzi magát s kellemetlenkedik.

Ez okból a mily könnyű az *iskola* megválasztása, oly nehéz abban a *személynek* kijelölése. Ezt tehát, csakugyan a főigazgatónak, természetesen egyetértve az igazgatóval, kell elintéznie.

Az iskola megválasztásánál Waldapfel dr. úr szerint mérvadó még a könyvtár is. Ezt a szempontot azonban teljesen figyelmen kívül hagyom. Figyelmen kívül hagyom két okból: először, mert csak szakvizsgázott jelöltet veszek én is fel a gyakorlati évre és így nincs az illetőnek alapvető, szakmájába vágó forrásmunkára szüksége. Éljen az csak a tanításnak. Másodszor, mert középiskoláink már rendelkeznek olyan könyvtárakkal, hogy a gyakorlati nevelés és oktatás ügyeire vonatkozó irodalom oly fokban meglegyen, amennyire a jelölteknek szükségük van.

Én teljesen gyakorlatinak képzelem ezt az évet s ezért céljának tekintem megismerni a fiúk észjárását, megtanúlni a velök való bánásmódot, különösen pedig a módot, miként közöljük velök az ismereteket, mikép értessük meg a megtanulandókat s hogyan fejlesszük úgy testi, mint szellemi erejüket.

Nem akarom tovább folytattatni az egyetemi tanulmányokat; nem akarom a mai, úgyis tudósoknak induló, egyetemet végzett ifjakat szakmájukban még tovább fejlesztetni, sem pedig módot nyújtani, hogy esetleges egyetemi mulasztásaikat pótolják: tegyék azt később; célom: a fiúkkal bánni tudó, azt fegyelmezni, tanítani képes *tanárokat* nevelni. Így az egész gyakorlati tanár-

képzésnek gerince: a fiúk megismerése, a velök való bánásmód elsajátítása — tudvalevőleg ez lévén az a hiány, amelyet az egyetem nem tud soha megszüntetni. Ez okból első helyet adok azon iskoláknak, ahol a jelöltnek több alkalma van a fiúkkal érintkezni. Így juttatok első szerepet a gyakorlati tanárképzésben az internátussal ellátott iskoláknak.

Lakjék a jelölt a fiúk között; lássa őket máskor is, nemcsak az osztályban. Saját szemével győződjék meg arról, mennyi munkába kerül annak a tanulónak a lecke megtanulása, a feladat kidolgozása, a gyakorlat elkészítése. Hallgassa végig megjegyzéseiket, lássa rakoncátlankodásaikat, figyelje meg hajlamaikat: szóval lássa, hogy az a gyermek is élő, eleven lény, akivel nem lehet úgy bánni, mint egy bábbal, hanem ki kell ismerni.

A közvetlen érintkezésből azután önként fejlődik a jelöltben a tanítás művészete: megszereti ezeket az eleven, ismeretre szomjazó, soha ki nem elégíthető csemetéket és lesz lelkes tanár... vagy beáll az ellenkező eset: meggyűlöli a fiúkat, megundorodik tőlük, leküzdhetlen ellenszenvet érez irántuk — s megugrik.

Íme, egy említettem hiány az igen tisztelt szerző becses fejtegetésében.

Hogy még röviden a külső szervezettel végezzek, ajánlatosnak tartanám kimondani azt is, hogy túlnépes iskolába ne küldjünk jelöltet. Persze ez is nehéz a kivitelben, mert ép a főváros iskolái zsúfoltak s az ottani intézetektől nem lehet megvonni a részesedést.

Áttérve a *belső* munkásságra, kissé szigorunak tartom a körvonalakat, mert 2—3 hónapról beszélni teljesen felesleges. Épúgy oly határozottan kikötni a teljes egy évet, nem tartom szükségesnek.

Itt ismét az az elv kisért, hogy az egész tananyagot, az egész évet lássa a jelölt. De hát ez-e a cél? Mindenesetre fontos a tárgynak beosztása, sőt elengedhetetlen belső munkásságnak tartom, hogy a jelölt a teljes anyagot átvegye, azt rendszeresen felossza s az egy-egy órára eső részletet lelkiismeretes pontossággal feldolgozza, de ezt megteheti az esetben is, ha talán pár hónapot nem is tölt az iskolánál. Nagy szigornak tartom e címen esetleg 2—3 hó miatt teljes év elvesztésére itélni azt, ki esetleg megfelel.

Én a dolgot úgy képzelném: amint a jelölt elfoglalja hivatalát, első sorban pár órán keresztül néma megfigyelője lesz az előadó szaktanárnak. Ezzel tájékozást szerez magának arról az anyagról, melyet körülbelül sikeresen elvégez vezető tanára egy tanítás-óra alatt. Akkor a tapasztaltak alapján megbeszéli vezető tanárával, hogy a hallottak szerint miként osztja be az egész évi tananyagot. Ez volna az első elméleti megbeszélés tárgya.

E megbeszélésen jelen lenne a vezető tanáron kívül az igazgató, a többi jelöltek s az érdeklődő tanárok. Megvallom, hogy e munkálat igen nehéz s sok gondot okozó lesz: de nélkülözhetet-

len, ha sikeres tanításról akarunk beszélni. Ez első elméleti megbeszélés irásban való elkészítésére minden jelöltnek 2—3 hó adható.

Ha a megbeszélés alapján kételyek merülnek fel a jelölt képességére nézve, avagy a munkálat oly benyomást tesz, hogy nem foglalkozott elég behatóan és komolyan tárgyával: akkor a dolgozat visszautasítható. Ha a megbeszélés a dolgozatot elfogadhatónak találta, akkor még egy elméleti dolgozatra kerül a sor.

Ki kell dolgoznia valamely részletet, teljesen úgy, amint azt az osztályban elmondaná. E részlet kidolgozása szintén irásban történik; de nem képezi tárgyát a megbeszélésnek, hanem a jelölt csak az illető vezető tanárnak adná át, aki azt megbírálja.

Ennyi volna az összes elméleti, irásban kifejtendő munka. Emellett a gyakorlati képzés folyton előrehaladna. Amint jeleztem, az első órákon csak szemlélő szerepet visz, később azonban cselekvő részt is vesz a tanításban. Itt az illető vezető tanároknak szabad kezet engedek, mit és mennyit bíz a tanításból reá. Némelyik talán a kikérdezést, más a magyarázást, egy harmadik mindkettőt reá fogja bízni. Mikor már elég jártasságot vesz észre, reá bizhatja egészen az osztályt. Itt azonban elkerülhetetlennek tartom legalább két különböző időközben minta-tanítást végezni, melyen az igazgató s a többi jelölt is részt vegyen. E mintatanítás megbeszélése volna a második értekezlet tárgya.

Teljes elismeréssel fogadom azt az elvet, mely a vezető tanároknak szabadabb kezet enged. S nem szeretném, hogy az itt általam felsoroltak oly eljárást vonnának magok után, amely gépiessé, alakiságokkal megterhelt külsőséggé tenné az egész tanárképzést. Nem szabad azonban egészen a vezető tanárokra bízni a nevelést: legyen valami vezérfonaluk, mely szerint igazodjanak. Ezért kivánom én a két irásbeli dolgozatot: az egész anyag felosztását és egy részletnek alapos kidolgozását. Szemem előtt lebeg még az a cél is, hogy a jelölt a pedagógiai vizsgálatra is készüljön. A legtöbbnek a vizsgálat irásbeli részére nézve nincs semmi gyakorlata: de hol is szerezze? E két dolgozat jó gyakorlat lenne ebből a szempontból is.

Végül még reá kell mutatnom egy oly szempontra, melyet Waldapfel igen tisztelt szerző teljesen figyelmen kívül hagyott, értem az anyagi oldalát a dolognak.

Itt teljesen eltekintek a vezető tanárok fáradságának jutalmazásától: de szólok a jelöltekről. Tapasztalati tény a tanárjelölteknek szegénysége. A legnagyobb részük oly szerény anyagi viszonyok között van, hogy alig tud megélni. Kilátás van ugyan némi államsegélyre; lehet, hogy 800—1000 koronát engedélyez is a kormány, de ez nem elég a tisztességes megélésre. Ezért nagy része a jelölteknek mellékkeresetre lesz utalva; fognak adni magánórákat, esetleg irodalmilag dolgoznak, talán irnokoskodnak mellékesen: szóval próbálnak majd megélni, úgy, ahogy lehet. Íme, itt megint minő előny kinálkozik az internátusokban!

Az a tanárjelölt, aki internátusban lakik, nemcsak meg tanulja ismerni a fiúkat, mint említettem, hanem gond nélkül él. Van lakása, kosztja, mosása — szóval mindene! Ezért hangoztatom újra: első sorban tessék figyelembe venni az internátusos iskolákat. Legyenek a jelöltek szobafőnökök, érintkezzenek a fiúkkal, legyen életök gond nélküli: akkor megszeretik pályájukat, megszeretik az ifjúságot, s nem lesz nehezükre érettük fáradni, velök türelmesen bánni és ismereteiket gyümölcsözően közölni. Így kifejlődik bennük a gyakorlati érzék, megtanulnak fegyelmezni, leereszkedni a gyermek gondolkozásmódjához.

Ez értelemben valóban hiányt fog pótolni a tanárjelöltek gyakorlati képzése és elérjük azt, hogy a tudományosan képzett szakember jó tanítóvá válik.

Rövid hozzászólásomat ezzel befejezem, ismételten köszönöm Waldapfel dr. úrnak, hogy a kérdést oly tüzetesen s behatóan tárgyalta, de azt hiszem, nem válik az ügy kárára, ha más eszméket is felvetünk; ez volt a célja ez igénytelen soroknak. Bármiként fog eldőlni az ügy, csak hasznára válik a középiskolai tanításnak a jelölteknek gyakorlati irányban való kiképzése.

(Déva.) *Göllner Károly.*

EGYESÜLETI ÉLET.

Kolozsvári Kör.

(II. gyűlés. Folyó ügyek.)

Az Országos Tanáregyesület Kolozsvári Köre november hó 3. a kereskedelmi akadémiában tartotta meg első rendes gyűlését, amelyen Márki Sándor dr. egyetemi tanár elnökölt.

Az ülés megnyitása és a jegyzőkönyv hitelesítése után a titkár felolvassa az eperjesi kör által a felekezeti tanárok fizetésrendezése érdekében küldött átiratot. Kiss Sándor dr. felszólalása alapján a kör megbízza az elnökséget, hogy szerezzen információt, vajjon a nevezett ügyben történt-e gondoskodás, és elhatározza, hogy ha ez meg nem történt volna, akkor csatlakozik az eperjesi kör átiratához, ha megtörtént, akkor azt a körülményt az eperjesi kör tudomására hozza.

A titkár azon indítványát, hogy Boncz Ödön miniszteri osztálytanácsost, miniszteri tanácsossá való előléptetése alkalmából üdvözölje, a kör nagy lelkesedéssel elfogadja s az előléptetés feletti örömét jegyzőkönyvben is kifejezi. Titkár jelenti, hogy Márki Sándor dr. és Imre Sándor dr. közgyűlési beszédei a megállapodás szerint kinyomattak és a tagoknak szétküldettek. Kérelmére a kör a költségekre szükséges 35 koronát kiutalványozza. Imre Sándor dr. jelenti továbbá, hogy a jelen iskolai év folyamára eddig a következő köri

tagok igértek felolvasásokat: Kovács Dezső: A vizsgálatokról; Lázár Ottó: Az érettségiről; Förstner Tivadar: Művészet az iskolában; Schneller István: A reform köréből. A kör a jelentést örömmel veszi tudomásul. Titkár felemlíti, hogy a kör tagjai közül többen kilépnek a központi egyesületből, holott az volna kívánatos, hogy minél többen legyenek az egyesület tagjai. Elnök hozzászólása után az igazgatók felkéretnek, hogy a tanárokat az országos egyesületbe való belépésre buzdítsák. Az egyesület egyik központi elnökére és a Közlöny szerkesztőjére megejtendő szavazás, miután a kör tagjai közül csak kevesen jelenhettek meg, elmaradt, és határozatba ment, hogy a szavazó-lapok körözvény útján szedetnek be. Kovács Dezső azon indítványát, hogy a kör szerezze meg a »Műveltség könyvtára« egy példányát s később sorsolja ki a tagok között, a kör elfogadja. Ugyanő indítványozza, hogy a kör adjon ki egy a kolozsvári műtörténeti emlékeket ismertető kalauzt, melynek a közönség is régen hiányát érzi. Kiss Sándor financiális nehézségeket lát benne s helyesnek gondolná az E. K. E. támogatását igénybe venni. Rigler Gusztáv az E. K. E. támogatásától nem vár eredményt s ajánlja, hogy a várost kérjék fel a vállalat támogatására, melynek egy ily kalauz kiadása érdekében áll az idegenforgalom szempontjából is. Titkár célszerünek tartaná, hogy előfizetés, illetve előjegyzés utján biztosítsák a vállalat anyagi sikerét. Elnök csak úgy tartja a vállalatot megvalósíthatónak, ha a kalauz legalább 50 kitünő képpel láttatnék el s ha a magyarázatok csakugyan szakszerüek s alaposak volnának. E végre egy bizottság kiküldését ajánlja. A kör elhatározza, hogy a terv megvalósítására a következő bizottságot küldi ki; elnökül felkéri: Pósta Béla dr. egyetemi tanárt; tagokul Márki Sándort dr., Csernatony Gyula dr., és Kovács Dezsőt. Csernatony Gyula dr. felemlíti, hogy a történelmi emlékek iránt Kolozsvárt nem érdeklődnek s ez az oka, hogy sok becses emlékünk az építkezések alkalmával elkallódik. Elnök azt a felvilágosítást adja, hogy az egyetem régiségtani tanszéke és az E. Múzeum régiségtára révén újabb időben ez iránt nagy az érdeklődés. Ennek fokozására sokat tehetnek még a tanárok az ifjúság figyelmének felhívása által. Elnök az ülést bezárja.

Barabás Ábel dr.,
jegyző.

Ung-Beregvármegyei Kerületi Kör.

(A nemzeti eszme. — Beszámoló a múlt évről. — Az iskolatermek fűtéséről. — Aristoteles a középiskolában. — Tisztújítás.)

Az Ung-Beregvármegyei Kerületi Kör folyó évi közgyülését november hó 5-én d. u. 5 órakor tartotta Ungvárt, a királyi főgimnázium tanácstermében; az ungvári tagokon kívül Beregszászról 10, Munkácsról 7 tag volt jelen.

I. A közgyülést *Schürger* Ferenc elnök nyitotta meg. Bizonyos meghatottság vesz rajta erőt, mikor viszontlátja azt a várost, melynek 28 évig volt polgára, s azt az intézetet, melynek 28 évig volt

tanára. A vár, mely Anonymus szerint honfoglaló őseinket látta maga előtt, méltóképen jelképezi Ungvár városának szellemét, az ezeréves magyar hazához való tántoríthatatlan ragaszkodást. A királyi kath. főgimnázium, mely századok óta hinti a tudomány és vallás-erkölcs magvát az ifjúság fogékony keblébe, épúgy, mint a többi állami és kulturális intézmények, mind egy közcélnak szolgálatában állanak s e közcél a nemzeti szellem ápolása, fejlesztése és kiterjesztése. A gondolatainkat és tetteinket irányító nemzeti eszméről szól ezután. A történelem tanusága szerint a nemzetek életének különböző mozzanatai nem egymástól elszigetelten álló jelenségek, hanem okszerű kapcsolatban álló mozzanatok, melyeket az uralkodó eszmékben megnyilatkozó erkölcsi erő hoz létre. Minden kornak megvannak a maga uralkodó eszméi. Volt idő, midőn a tudományok és művészetek újjáébredése és felvirágzása annyira elfogta az elméket, hogy az élet gyönyörei között nagyobbat nem ismertek, mint amelyet egy új könyvnek megjelenése, egy új képnek vagy szobornak szemlélete keltett az emberben. A reneszánsz-kort találóan jellemzi Hutten lovag fölkiáltása: »A tudományok felvirágzanak, a művészetek életre kelnek, mily öröm az élet.« Aztán a vallási eszme volt uralkodó. Volt aztán olyan idő is, amelyben a romboló szenvedély fölülkerekedése egy csapással megakarta változtatni a létező állapotokat és az embert a maga igazi és vélt jogaihoz akarta juttatni. Előbb az egyének közötti korlátokat döntötték le, aztán a nemzetek választófalainak lerombolásához láttak. Az általános emberi lett a jelszó és mindenki az emberiségért lelkesült. Aztán jött a napoleoni kor. E nagy békebontó durva támadása teremtette meg a *nemzetiségi eszmét*, mely azóta folyton uralkodik. Kicsiny és nagy nemzet állami egységét nemzeti egység alapján akarja biztosítani. Ez alól a magyar nemzet sem vonhatja ki magát, sőt nekünk kedvezőtlen nemzetiségi viszonyaink mellett minden alkalmat meg kell ragadnunk a magyar nemzeti eszme térfoglalására. Az állami élet minden terén, de különösen a közoktatásügy mezején működő erők feladata odaműködni, hogy a politikailag egységes magyar állam a nemzeti egység eszméjét is minél jobban megközelítse. Ennek első feltétele az, hogy a mi fiaink általános műveltség és szakképzettség dolgában fölötte álljanak az összes hazai nemzetiségeknek. De intézményesen is biztosítani kell a nemzeti eszme diadalát. Miniszterünk, Berzeviczy Albert dr. népoktatási törvényjavaslatával ép most tette azt az elhatározó lépést, mely hivatva van az állam nyelvének jogait az ország összes iskoláiban biztosítani. Középiskolai oktatásunk új tanterve és az Utasítások is a nemzeti szellem szolgálatában állanak. Manapság a középiskolai nevelő-oktatásnak gerincét már speciálisan nemzeti tárgyak és ezek között mint legelső: a magyar nyelv és irodalom képezi. És ha egyszer az iskolai oktatásnak minden fóruma a nemzeti eszmén, mint alapon épül, ha ennek terjesztését a kormány intézményesen biztosítja, akkor a legjobb reményekkel tekinthetünk a jövőbe, mert a nemzeti eszme teljes diadala csak a magyar tanító és tanári kar hazafiságától függ, abban pedig bízhatunk.

II. A titkári jelentés után a fővárosba költözött pénztárnok, *Usetty* Ferenc, helyett az elnök tett jelentést a pénztár állapotáról; a kör vagyona 237 K. 89 fill.

III. Ezután az előadások kerültek sorra. *Pap* János agyagiparszakiskolai igazgató, köri tag, a tantermek fűtéséről tartott előadást.

A Meidinger-féle vaskályhákkal való fűtési mód higienikus és gazdaságos előnyeinek méltatása után fölemlítette az előadó azon nehézségeket, melyekkel azoknak okszerű fűtése és kezelése jár. Ezen körülmény, valamint a koksznak a vidéken való magas ára miatt a cserépkályhák jórészt mindenütt kiszorították a kisérletképen beállított Meidinger-kályhákat a tantermekből. Fölmerül már most az a kérdés, hogy a versenyben mily mértékben váltja be a cserépkályha a higienikus és gazdaságos fűtéshez fűzött jogos várakozásokat? Az első kérdés megoldására szemléltetőleg mutatta be az előadó a cserépkályhák olyatén elhelyezését és könnyű szerrel kivihető berendezését, amely mellett azok nem tisztán *hőkisugárzás*, hanem a *levegő cirkuláltatása* által is jól és egyenletesen befűthetik a nagyobb tantermeket. A gazdasági előnyök kimutatása végett pedig ismertette az előadó azon kisérletek menetét és végeredményeit, melyeket több, az ungvári állami agyagipari szakiskola műhelyében készült és tantermeiben fölállított cserépkályha fűtőképességének meghatározása alkalmával talált. Vegyi elemzés alá vette ugyanis a tüzelő fát, vegyileg elemezte a kisérleti fűtések alkalmával keletkezett és a kéménybe törekvő füstgázokat. A nyert adatokból azután kiszámította az előadó 1. a füstgázok hőfokával, 2. azoknak esetleges szénoxid tartalmával, 3. a tüzelőfa nedvességével járó veszteségeket és arra az eredményre jutott, hogy a körülbelül egy-egy óráig tartott, okszerüen vezetett fűtések mellett, a jól épített cserépkályhák, az elégetett tüzelőanyagból keletkezett melegmennyiségnek 75—80%-át, sőt egy kiváló kályhája 90%-át érvényesíti és csak körülbelől 10—25% veszteséggel, tehát *gazdaságosan* fűtöttek és így a tantermek fűtési igényeit igen jól kielégitik. A tanulságos előadásért a kör jegyzőkönyvi köszönetben részesítette Pap igazgatót.

IV. Utána *Bihari Ferenc* munkácsi főgimnáziumi tanár *Aristoteles a középiskolában* című értekezését olvasta fel. — Az előadó a középiskola figyelmét és érdeklődését akarja felhívni *Aristoteles* kulturális nagyságára. Bőven fejtegeti, hogy Európa kultúrájában Aristotelesnek van legjelentősebb része, Aristoteles nélkül nem érthető a tudományok fejlődése. Az emberi gondolkodás Aristoteles kategóriáiban és terminusaiban határozódik és fejeződik ki. Tekintve azt, hogy az iskola egyik feladata e kultúra történeti fejlődésének és mai állapotának ismertetése, továbbá, hogy a gimnázium különösen megismertet a művelődés forrásvidékével, a görög-római világgal, kivánatosnak tartja, hogy a görög irodalmi oktatásban Aristotelesnek megadjuk az őt megillető helyet. A felolvasó ellene van annak, hogy *Homerosra* két esztendőt fordítsunk a görög filozófiának s különösen Aristotelesnek kárára. Feltétlen szükségesnek tartja Aristoteles

kultúrális nagyságának és annak az ismertetését, hogy mikép folyt be az egyes szaktudományok kifejlődésére. Ezzel kapcsolatban megjegyzi, hogy már munka alatt van egy oly műve, mely Aristotelest szemelvények alapján mutatja be a tanuló ifjúságnak. Kívánja továbbá, hogy a középiskolai *logikák*, melyek úgyis Aristoteles rendszerén épülnek fel, nagyobb gondot fordítsanak a tudományos gondolkodásba átment terminusok eredeti értelmezésére, amire kitünő példát szolgáltat *Willmann Ottó* logikája. (Philos. Propädeutik f. d. Gymnasialunterricht u. d. Selbststudium v. dr. *Otto Willmann*, Prof. d. Phil. u. Päd. a. d. deutschen Univers. i. Prag. I. Th.: *Logik*. Wien. 2 K. 20 f.) A felolvasó meg van győződve, hogy mi sem alkalmasabb egy minden ízében objektiv és egyetemes világnézet megalkotására, mint Aristoteles bölcseletének tanulmányozása.

Az értekezést vita követte. Fölszólaltak *Klauber* Frigyes, ki hangsúlyozta, hogy van elég alkalom Aristoteles egyes tanainak ismertetésére a rhetorika és poétika tanítása közben. Különben nagyon sok kiváló filozófusról nem hall a tanuló. De annyit mi is megtehetnénk, amennyit a gyakorló főgimnázium, ahol a filozófiai propredeutikai tanításban némi bölcselettörténeti áttekintést is nyujtanak a tanulóknak. *Endrei* Gerzson dr. felhívja a figyelmet Wilamowitz-Möllendorf olvasókönyvére, mely Aristotelesből is ad bő szemelvényeket; azonban még Németországban sem jut idő Aristotelesre, ott pedig behatóbban, majdnem kétannyi óraszámban tanítanak görögöt. *Vozári* Gyula felemlíti, hogy ő mindig rámutat a nyelvtani oktatás folyamán arra, hogy a grammatikai kategóriák is Aristotelesnek köszönhetők. *Nyers* Károly sem merné állítani a szerzővel, hogy a mai kor nem méltatná Aristotelest. *Elnök* oly értelemben mondta ki a kör határozatát, hogy Aristoteles jelentőségét ismerje el és értékesítse az iskola minden kinálkozó alkalommal. A közgyűlés örömmel vette tudomásul azt is, hogy a felolvasó Aristoteles-szemelvényeket készül kiadni.

V. *Vozári* Gyula indítványára kimondotta a közgyűlés, hogy kivánatosnak tartja az iskolaorvosok és egészségtantanárok részére mindjárt kinevezésük napjától kezdve a 400 korona tiszteletdíj kiutalását, s nem találja méltányosnak az alacsonyabb 200 és 300 korona díjazást.

Az *elnök* bemutatta az eperjesi és pápai körök ismeretes átiratát, melyekhez a közgyűlés hozzájárult s az egyesület központi választmányának figyelmébe ajánlja. Az elnök indítványát, hogy a segélyalapra 20 korona adassék, a kör elfogadja.

Romanecz Mihály alelnök méltánytalanságnak tartja, hogy a fizetési osztályok első fokozatai betöltetlenek. Indítványozza, hogy 1. sürgettessék meg az első fokozatok betöltése, 2. a pénzügyi bizottságban letárgyalt Széll-féle törvényjavaslat megvalósítása. *Endrei* Gerzson dr. hozzátévén, hogy a tanári státusra nézve még az első fokozatok betöltése után is sok sérelem és megrövidülés marad fenn, — a közgyűlés az indítványokat magáévá teszi.

VI. A közgyűlés tisztújítással végződött. Tisztviselők a régiek maradtak, csupán a Budapestre távozott *Usetty* Ferenc helyébe került *Rodt* Lajos pénztárosnak. A közgyűlést lakoma követte az ungvári kaszinóban.

Gedai József,
köri titkár.

Temesvárkerületi Tanári Kör.

(Eperjesi és pápai kör átirata; »A tájképről«, Eötvös-alapnál levő alapítvány adományozása.)

A Temesvárkerületi Tanári Kör november hó 6-án *Lugoson, Putnoky Miklós* elnöklete alatt rendes ülést tartott.

Putnoky Miklós elnök megnyitván az ülést, megemlékezik a Múzeumok és Könyvtárak Szövetsége temesvári közgyüléséről s külön kiemeli *Wlassics Gyula* elnök azon nagyhorderejű elvét, hogy *»Hazánk nagysága, jövője és fénye, dicsősége lényegében attól függ, miképen vagyunk képesek az ország különböző részeiben belterjes kulturális célnak megfelelő nagy magyar központokat megteremteni.* Temesvár maga földrajzi fekvésénél fogva ily központ s nagy kulturális élettel biró város, szellemi téren is vezető szerepet játszik.

Ezen idea megvalósításának lelkes munkása a Temesvárkerületi Tanári Kör is, melynek szép számmal megjelent tagjait örömmel üdvözli.

A közműveltségnek és haladásnak soha nem szünetelő eszköze az iskola, elsősorban a középiskola, melyben 62 ezer ifjú nyer nemzeti irányú oktatást.

Majd megemlékezik az iskola és a szülői ház viszonyáról, s kéri a szülőket, hogy az iskola iránt teljes bizalommal viseltessenek. Sem tanár, sem iskola nem elég a nagy feladat betöltésére, ha a szülők passziv nyugalommal minden eredményt csak az iskolától várnak.

Sajnálattal látja, hogy a tanárok részéről elhangzó tanács üres formasággá zsugorodik, ahelyett, hogy a szülő az iskola igazi munkatársa lenne. Majd reményét fejezi ki, hogy sikerülni fog ezt a hideg közönyt megszüntetni s a szülőket is mindjobban a magyar kulturális célnak megnyerni.

A tagok és a megjelent vendégek, köztük *Hosszú Vazul* gör. kath. püspök is, élénk tetszéssel fogadták az elnöki megnyitót.

Utána *Vargha György* titkár a folyó ügyeket adta elő, mire a kör az *Eperjesi és Pápai Kör átiratát* tárgyalta s elfogadta határozatul, hogy a Kör teljesen méltányolja a felekezeti tanárok fizetésrendezése ügyében átküldött iratokban foglaltakat s azokat óhajtva, felír a központba, hogy az átiratok szellemében a felekezeti tanárok jogos igényeinek kielégítése végett az illetékes hatóságok útján memorandumban kérje a kormányt.

Tafferner Béla rajztanár most »A tájképről« tartott felolvasást. Az előadó magas szinvonalon álló előadását azon kezdi: hogy a művészet produktumait megérthessük, élvezhessük és méltányolhassuk,

azokat ismernünk is kell. A szép iránti érzék mindenkiben megvan, csak ápolni és fejleszteni kell. Mily felséges hatása van a lélekre, a kedélyre egy igazán jeles festménynek!

Az ókori és középkori festészet jellemzése után, a tájképet tárgy és főirányok szerint csoportosította. Majd képek technikai oldalát világította meg, előadván a szín és tonusok hatását; a mértan, optika idevágó törvényeinek alkalmazását a perspektiva és árnyalat szerkesztésénél. A festés különböző formái után áttért a magyar tájképfestőkre. Számos tájkép bemutatása után s a részlettanulmányok méltatása és művészi értékének ismertetésével megemlékezett az úgynevezett mesterfogásokról. Végül a keretekről és a világításról szólva, zajos taps közt befejezte igazán élvezetes előadását.

Putnoky elnök megköszönvén a felolvasást, a Kör jegyzőkönyvi köszönetét mondotta ki határozatul. *Schönwitzky Bertalan* pedig megköszönte az elnök és az itteni tagok részéről történt szives vendégfogadást. Evvel véget ért az ülés.

Új tagokul felvétettek Saly Sándor, Orth Miklós felsőbb kereskedelmi iskolai tanárok, Gokler Antal polgár-iskolai helyettes igazgató.

* * *

A kör november 11-én rendkívüli ülést tartott, melynek egyedüli tárgya a Tanítók Házánál levő alapítványi helyének betöltése volt.

Bergmann Ágost elnök bejelenti, hogy Éderer Antal temesvári állami főgimnáziumi és Telts Gusztáv lugosi főgimnáziumi tanárok tagul felvételre jelentkeztek, egyuttal előterjeszti, hogy az alapítványi helyre egy folyamodás érkezett be Putnoky Miklós rendes tagtól, kinek kérvénye az alapító levél pontjainak teljesen megfelel.

Titkár felolvasván a folyamodást, az elnök elrendeli a titkos szavazást, mire határozatul kimondja, hogy a Kör titkos szavazással egyhangulag a *Tanítók Házában levő alapítványi helyet Putnoky Miklós* rendes tag hasonnevű joghallgató fiának adományozza. Elnök az ülést ezután bezárta.

(Temesvár.) *Vargha György*
titkár.

Debreceni Kör.

(Boncz Ödön üdvözlése. Eperjesi és pápai kör átíratai. Tisztujítás. A latin nyelvi Utasítások.)

A Debreceni Kör folyó hó 12-én tartott gyűlést Sinka Sándor elnöklete alatt. Az elnök megnyitván a gyűlést, üdvözli a nagy számban megjelent tagokat és egyszersmind megköszöni a bizalmat, melyet alelnökké való megválasztásában iránta a kör tagjai kifejeztek. Az előző gyűlés jegyzőkönyvének felolvasása és hitelesítése után Kardos Albert dr. jelentést tesz Boncz Ödön miniszteri tanácsosnak küldött üdvözletről. A Kör a középiskolai tanárok ügyével mindenkor jó indulattal foglalkozó miniszteri tanácsos előléptetése fölött

örömét fejezi ki és az üdvözléshez egyhangulag hozzájárul. Az Eperjesi Kör átirata a felekezeti tanárok fizetése ügyében a Pápai Kör rokontartalmú átiratával egyetemben tárgyaltatott. Többek hozzászólása után a Kör véleményét és határozatát az elnök úgy foglalja össze, hogy a kongresszus eszméjét egyhangúlag elejti a Kör, hanem az O. K. T. E. igazgatóságát kéri fel, hogy mint eddig, karolja fel a felekezeti tanárok ügyét és érdekében járjon el. Az előző gyűlésről elmaradt titkárválasztást ejti meg ezután a gyűlés. A választás szavazással történt és szótöbbséggel Eberhardt Bélát, a kör jegyzőjét, választották meg. Az így megürült jegyzőségre egyhangulag Barcsa János dr. ev. ref. tanítóképezdei tanárt kiáltják ki a jelenlevők. Az újonnan megválasztott tisztviselők megköszönik a bizalmat és munkásságukhoz kérik a Kör tagjainak szives támogatását.

Barcsa János dr. a latin nyelvi Utasításokról tartott felolvasást. Szerinte a nemzeti tárgyaknak az oktatás középpontjába való helyezése még mindig csak látszólagos, s a gimnázium összes óráinak negyed része a klasszikus nyelvek tanítására van rendelve. Az eredmény mégis csekély. Ennek okát a sok grammatizálásban és nyelvészkedésben találja. Az új Utasítás helyesen jelöli meg feladatul a nyelvhasználatot. A szöveg alapos tárgyalása legyen a cél. Az anyanyelv rendszerének teljes ismerése után kellene csak a latin nyelvvel foglalkozni. Az Utasítások általános elvei nem egyeznek meg a részletes intézkedésekkel. Így ajánlja a nyelvtannak deduktiv uton való tanítását, pedig az induktive tanításra ad helyes utasításokat. Az olvasmányok tárgyalására (I—IV. osztály), az I—II. osztály házi feladatokra vonatkozó utasításokat épen nem tartja helyesnek. A IV. osztályú tanulóról is több belátást kellene feltételezni, mint amennyit az Utasítás az olvasmányok alaki tárgyalásánál teszi. Helytelen szerinte továbbá a magánolvasmány, mert kötelezővé válik. Az alsó osztályokban többet kellene latinról magyarra fordítani, a felsőbbekben túlnyomóan.

A felolvasáshoz alaposan hozzászóltak Pröhle, Bessenyey és az elnök. Egyik sem ért egyet a felolvasóval, különösen a részletekben. Pröhle a többek között azt a megjegyzést teszi, hogy az élet mesterséges tantervekkel szemben érezteti jogát s épen azért azt kivánná, hogy az Utasítások ismertetése a jövőre nézzen már, hogy így az ismertetésekkel kapcsolatos megbeszélésekben a tanárok véleménye jegecesedjék majd ki. Bessenyey igenis hasznosnak tartja különösen kezdő tanárra nézve az Utasításokat, mert elég részletes és helyes útmutatásokat ad. Sinka rámutat arra, hogy az új Utasításokban már a nemzeti nevelés ki is van emelve. Az alaki képzést szükségesnek tartja, mert a nélkül szövegmegértés sem lehetséges. Fejtegeti továbbá, hogy az Utasítások módszeres eljárásai lélektani alapon állanak. Végül a fölolvasónak fáradságáért és önzetlen munkásságáért a Kör nevében köszönetét nyilvánítja.

Eberhardt Béla,
titkár.

Budapesti Kör.

I. Választmányi ülés.

(A kör ügyrendje.)

A Budapesti Tanári Kör folyó hó 14-én választmányi ülést tartott, melynek főtárgya az Ügyrend elkészítése volt. Élénk és beható eszmecsere után, melyben a jelenlevő tagok majdnem mindenike vett részt, némi módosítással elfogadták a titkár által bemutatott tervezetet és elhatározták, hogy az Ügyrendet 500 példányban kinyomatják s minden tagnak megküldik. A jegyző és az Ügyrendben megjelölt új választmányi tagok behivása a jövő ülés napirendjére kerül.

II. Fölolvasó ülés.

(Erődi Béla dr. előadása amerikai tapasztalatairól.)

A Budapesti Tanári Kör ez idei első fölolvasó-ülését november 14-én a Természettudományi Társulat disztermében tartotta, melyet ez alkalommal a budapesti tanárvilág nagyszámú képviselője teljesen megtöltött, hogy Erődi Béla dr. tankerületi főigazgatónak az amerikai iskolákban szerzett tapasztalatairól szóló szabadelőadását meghallgassa.

Mint a Magyar Földrajzi Társaság elnökének és a közoktatásügyi kormány képviselőjének bő alkalma volt olyan intím vonásokat ellesnie az iskolai életből, melyek a megrajzolt keret eleven kiegészítői, de semmiféle tanügyi monografiában föl nem találhatók. Minthogy azonban az Egyesült-Államok iskoláiban a nyári szünet szintén július és augusztus hónapra esik, a földrajzi kongresszus pedig szeptember havának felét vette igénybe, előadónak több alkalma nyilt az egyetemek berendezését tanulmányozni, mint az épen szünetelő középiskolákat, melyek főleg akkor érdeklik a pedagógust, mikor működésben vannak. Mindamellett sikerült néhány napot működő középiskolák megtekintésére is szánnia.

Az egyetemek, amilyen pl. a washingtoni, philadelphiai, newyorki, chicagói nagy arányaikkal és fejedelmi nagyságú alapítványaikból fenntartott berendezésükkel ragadják meg a szemlélő figyelmét. A pavillonszerüleg épített házcsoportok, melyek mindenike a tudomány más-más ágának művelésére való, a terjedelmes, pázsitos udvarok az atlétika és sport mindenféle nemeit szolgálják. Miként a modern universitások a Rockefellerek és más milliárdosok bőkezüségének köszönik keletkezésüket és fennállásukat, úgy a leghíresebb és legrégibb amerikai egyetem, a bostoni is a puritán lelkész, John Harvard, 1666-iki alapítványának köszöni létét.

A Saint-Louisban megtartott kongresszus szeptember 22-én ért véget, amit előadó arra használt föl, hogy 54 órai szakadatlan utazással az említett, világhírű főiskola beható megszemlélésére induljon. Boston az irodalom, tudomány, művészet nagymérvü kultuszánál és fejlett iskoláinál fogva az amerikai Athén

elnevezést méltán megérdemli. Cambridge, Boston testvérvárosa, a Harvard-Universityvel első helyen áll az iskolaügy terén. Nincs is város, mely tágas, csendes utcáival iskolai telepnek alkalmasabb volna Cambridgenél. Az egyetem a maga hatalmas előadó- és dolgozó-termeivel, múzeumaival, a tanárok s a tanulók befogadására való palotáival, könyvtárával, meg obszervatóriumával igazi ideálja egy iskolai városnak. A két nagy részre tagolt parkszerű telepen közel 40 pavillon, mindenik más más tudományág előadására, szolgál a tanítás céljaira.

Boston tudományos életében nagy szerepet játszik a harmincra rúgó mindenféle időszaki folyóirat, a Magazine, amilyen pl. az Atlantic Magazine, mely a Revue de deux mondes méltó versenytársa. Valóságos szenvedéllyel olvassák az amerikaiak állásra és nemre való tekintet nélkül és alig tudják megvárni az új számok megjelenését! Nem kevésbé fontos eszközei az általános műveltség terjesztésének a közkönyvtárak, melyek között első helyen áll a washingtoni, a Congress-Library, mely földalatti gépezeten néhány perc alatt juttatja a kívánt könyvet még a tőle messzefekvő Capitóliumba is, a törvényhozók asztalaira. A bostoni közkönyvtár nem áll messze a washingtoni megett.

Előadónak Chester admirális és Davis harvardi dr. egyetemi tanár, ajánló-levele alapján leginkább a cambridgei Harvard-Universityt, az English High Schoolt, a Latin Schoolt és a Rindge Manual Training Schoolt sikerült behatóan megszemlélnie. Az English High Schoolba és a Latin Schoolba fiúk és leányok, fehérek és feketék, vegyesen részesülnek oktatásban. A két iskola gyeppel beültetett és virágágyakkal díszített szabad téren fekszik. A vörös téglaépület oszlopcsarnoka karcsú, öntött vasoszlopokon nyugszik, melyből tágas lépcsők vezetnek az emeletre. Az elő-csarnokban *cloak-room* felirású fülkékbe helyezik a tanulók felső-ruháikat. A headmasternél (igazgatónál) történt jelentkezés után alkalma volt azt a jelenetet látni, mikor (a hónap elsejét megelőző *payday*, fizetésnap, volt akkor épen) a tanári testület fizetését fölveszi. A nagy teremben elhelyezett asztalnál ült a városi pénztáros, kinek egy sisakos rendőr asszisztált. A tanárokat egyenkint fölhivták, akik borítékba zárt dollárokat átvettek s az átvételt nevük aláírásával elismerték. Nyugtatvány és bélyeg ilyesmi ott nem szokásos. Az igazgató fizetése 3000 dollár (15,000 korona), a superintendensé — így hívják a főigazgatót — kétszer annyi. A tanárok kezdő fizetése 600 dollár, mely aztán végső fokon 2000-re emelkedik. A nők valamivel kevesebbet kapnak. Onnan magyarázható, hogy pl. az English High Schoolban 531 tanulót 30 teremben 20 tanítónő és csak 5 tanár tanít. A Latin Schoolban is ép úgy áll az arány.

A tanulók, vegyesen fehérek és negrók, leányok és fiúk felső ruháikat a folyosón elhelyezett szekrényekbe (cloak-room) rakják, mert a tanító termek a fal mentén körös-körül fekete táblákkal vannak borítva, melyekre a tanulók az óraközökben

gyakorlataikat irkálják. A rajztermek nem olyan terjedelmesek, mint a mieink, mert egyrészt nem tűrik a zsúfolt osztályokat, másrészt pedig egész kicsiny asztalka van minden tanuló előtt. A tanítást devotion — isteni tisztelet — előzi meg, melyen a bibliából néhány verset olvasnak, majd pedig elimádkozzák a Miatyánkot. Az angolnyelvi órán a tanárnő számon kérte a múlt héten tanultakat írásbeli dolgozattal, mely fölött aztán eszmecserét folytatott a tanulókkal. Majd Miltonból 165 sort mondottak fel könyv nélkül.

A kémiai teremben épen üveget fújtak s a tárgyak, melyeket így készítettek, kiváló ügyességről és műérzékről tanuskodtak. Itt is, miként a fizikai dolgozóban, hol épen kisérleteztek, egy nő vezette az oktatást. A német és francia nyelvet, (mind a kettő fakultativ), egy zürichi kisasszony tanította. A német órában összesen 19 tanuló vett részt, kiknek tanulásbeli eredménye, a pár heti tanuláshoz képest, eléggé kielégítő volt.

Az English High School, mely latin nélküli négyéves tanfolyam, general coursera, commercial coursera és domestic science coursera trifurkálódik. A gimnáziumunknak megfelelő középiskola, melynek Latin School a neve, öt éves tanfolyamú.

A Manual Training-School, mely 700 tanulót vezet be az elméleti és gyakorlati ismeretekbe, politechnikumra és gyakorlati életpályákra készít elő.

Az iskolák vagy felekezetiek vagy községiek. Így a chicagói baptista, a Boston-University methodista, a Harrison-Avenuen pedig van a jezsuiták középiskolája és egyeteme (high school és college.)

Az előadó az amerikai iskolákban szerzett tapasztalatait összegezve, úgy találta, hogy a nevelés mindenekelőtt arra irányul, hogy az ifjúságot önérzetre és becsületre nevelje. Minden figyelmeztetés és intés úgy végződik, hogy: Ez nem illik gentlemanhez. A büntetések olyan fokozatai, mint a mieink, ismeretlenek az amerikai iskolákban. Ott egyszerüen figyelmeztetik az ifjút és e figyelmeztetéseknek rendesen van is foganatjuk, úgy hogy az eltávolítás csak olyan ritka, vagy még olyan sem, mint a mi iskoláinkban.

A nevelés másik célja az ifjúba soviniszta pán-amerikai eszméket beoltani, amit a nyilvános életben és a családokban uralkodó jelleg olyan általánossá tesz, hogy pl. az Amerikába szakadt magyar embernek gyermeke, ha egyszer amerikai középiskolába kerül, nem igen akar más nyelven beszélni, mint angolul. Ezen nem is csodálkozunk, ha meggondoljuk, hogy minden nyilatkozása az amerikai szellemnek oly hatalmas, hogy idegen nyelv érvényesülését nem tűri. Így pl. az egész világot körülfogó Norddeutscher Lloydnak amerikai nyilvános hirdetései is csak angol nyelvüek.

Ezek mellett arra iparkodik az amerikai nevelés, hogy az Unió leendő polgáraiba igazi vallásosságot csepegtessen, aminek

bizonyítékát látta az előadó a mindenféle hitfelekezet templomában, melyet a hívek ünnepkor zsúfolásig megtöltenek.

Az európai elkülönítéshez szokott pedagógusnak méltán feltünhetett az amerikai iskolákban a kétnemü ifjúság együttes tanulása, miről azonban az előadó ismételt kérdéseire is csak a legkedvezőbb információt kapta, amennyiben a fiúk a legnagyobb előzékenységgel és lovagiassággal viseltetnek nőtársaik iránt. Azonban a közös érintkezésnek lehet talán tulajdonítani azt a nivelláló hatást, melynek következtében az amerikai hölgyek a nőiesség bájából sokat veszítenek és túlságos férfias modort vesznek fel, mely nem mindig rokonszenves.

Az amerikai iskolaügy felsőbbsége a mienk fölött leginkább abban nyilvánul, hogy az iskolák nincsenek uniformizálva; mindenki azt az irányt választhatja, mely tehetségének és egyéniségének leginkább megfelel. E tekintetben nálunk változás nem is remélhető, amíg a minősítési törvény minden adóhivatali, meg vasuti tiszttől érettségi vizsgálatot követel s a míg a maturát nem adjuk vissza eredeti rendeltetésének, hogy t. i. kizárólag főiskolai tanulmányokra képesítő vizsgálat legyen.

Erődi főigazgató azzal a kívánsággal zárta be érdekes előadását, hogy vajha az Újvilág üde friss szelleme a mi iskoláinkba is behatolna, hogy megváltoztassa mindazt, ami célszerütlen, meg avült s teremtse meg azt, amire hazánknak oly nagy szüksége van: egy derék, kötelességérzettől és hazafiságtól áthatott magyar nemzedéket!

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

Emberbutítás a középiskolában. Írta *Méray Horváth* K. Budapest, 1904. A Huszadik Század könyvtára.

Méray Horváth Károly urat eddig mint a társadalomtudományi társaság buzgó tagját és szociológust ismertük. E művében most pedagógusnak csap fel, minthogy tágasabb értelemben a pedagógia is szociológiai tudomány; füzetét érdeklődéssel vettük kezünkbe, habár durva címe már előre gyanakvókká tett bennünket. Ismerjük ugyan a pozitivisták túlzásait a pedagógia terén, mégis érdekesnek gondoltuk mai iskolarendszerünket Comte Spencer, s más modern szociológusok szempontjából megitélve látni. Nos, eleve kimondhatjuk, hogy Méray úr füzetében a legrettenetesebb módon csalatkoztunk, nyoma sincs itt a tudományos szellemnek, felfogásnak. Az egész egy laikus embernek közhelyekből formulázott kirohanása a középiskola ellen s a szenvedélyes düh és gyülölet, mely e füzeten tudományos szellem helyett eloszlik, azt a hatást teszi, mintha valami közvetlen sérelem megtorlására készült volna bosszuiratnak.

»Egy élet hivatását tölteném be ezen a földön, ha a köztudatba csak némileg is sikerülne becsöpögtetnem, hogy az embereknek a

legtöbb kárát az iskola okozza. Hogy az, amit a gyermekkel az első középiskolától nyolc éven keresztül művelünk, az tisztára emberbutítás, emberrontás.« Ezzel a rousseau-i kijelentéssel, mint alapgondolattal indul meg a füzet.

Méray úr főleg a középiskola nyelvi oktatása ellen ront ki, de a természettudományok sem maradnak érintetlen. A klasszika-filológiának azt veti szemére, hogy egy kétezer év előtti világba vezeti be a növendékeket, úgy, hogy az azután jobban el tud igazodni a kétezer év előtti Rómában, mint a mai világban, amelyben voltaképen élnie kell. Ez először is nagy tévedés, mert ma már nem igen akad tanár, aki ezt ismerné el főcélnak s ne azt, hogy az antik viszonyokat folyton a maiakkal összehasonlítva tárgyalná, mintegy a mai kedvéért a régit, amely rajta épül, amely nélküle meg nem érthető. *Nem a kétezer év előtti világot tárgyaljuk mi, hanem kétezer évnek a világát.* Mert a modern irodalmaknak ezek a nagy barátai ne feledjék, hogy modern irodalomról, amelynek megértéséhez többé antik ismeretekre nincs szükség, csak a romanticizmus, vagyis a tizenkilencedik század óta beszélhetünk. (S még ott is mennyi a klasszikus tárgy!) A többinek, a középkornak és a reneszánsznak, kulcsa a biblia és a klasszikusok. Oly moderneknek tartott írókat, mint Goethe, Molière, Corneille, Dante, vagy képzőművészeket, mint Rafael, Michel Angelo, a klasszikus világ ismerete, még pedig alapos ismerete nélkül meg lehet ugyan annyira érteni, hogy az ember egy zsúron fecseghessen róluk, de nem annyira, amennyire azt egy magasabb értelemben vett művelt embertől, nem is szólva a tudósról, akinek nevelését előkészíteni utóvégre szintén az iskola feladata, joggal megvárhatni. Ezt pedig mi igenis az életre való nevelésnek nevezzük. Ehhez képest alakult át a klasszika-filológiai tanítás egész módszere is s aki, mint Méray úr, azt hiszi, hogy a mai és a középkori latin tanítás közt semmi különbség, az csak teljes tájékozatlanságról tesz tanuságot. Aki azt hiszi, hogy a latin grammatikát ma is »észképző« voltáért tanuljuk s az »örökszép« egyetlen mintájának a klasszikus ideált tartjuk, az a modern középiskolai tanárság iránt a legnagyobb mértékben igazságtalan. Lehet, sőt bizonyos, hogy egykor a klasszika-filológia kiszorul a gimnáziumból. Ha majd századok választanak el, de nem a klasszikus ókortól, hanem a XIX. századtól; ha majd az összes klasszikusok, latin krónikák, törvények, tudós művek fordításokban, feldolgozásokban átmentek a köztudatba; ha oly messze és kulturánkra már ki nem ható lesz az ókor, mint az egyiptomi vagy asszír műveltség: akkor az egyetemre kerülhetnek, mint a szakműveltség eszközei. Ma a latin, gyakorlati fontosságánál fogva is, helyet foglalhatna a magyar középiskolában. Ha kertemet mívelni akarom, a száz láb mély talaj minőségével nem kell törődnöm, de a két-három láb mélyen fekvőt ismernem kell.

Ép oly hevesen kel ki Méray úr a magyar nyelvtan tanítása ellen is. Azt állítja ugyanis, ahhoz, hogy valaki magyarul helyesen tudjon írni és beszélni, igen kevés, mondhatni semmi nyelvtani tudásra nincs szükség. Nos, legyen nyugodt, mi tanárok is nagyon

jól tudjuk, Aiskhylos már megírta drámáit, mikor a sophisták az első grammatikai kategóriákat felállították. Csakhogy nekünk a nyelvtannal nagyobb célunk is van. A nyelvtan (a számtannal egyetemben) mintegy az első tér, ahol a gyermeket az elvontabb, a logikai gondolkodásba bevezethetjük. Az absztrakt és a konkrét főnevek megkülönböztetése, az ige időviszonyai, a tér és időkategóriák, az ok és eredet, a határozók tanában, mind oly dolgok, melyek a tizéves gyermek elméjéhez mérten — s mi több gyermeket ismerünk, mint a szerző! — lerakják a későbbi filozófiai gondolkodás alapjait. Vajjon lehetőnek tartja-e Méray úr, hogy az egyetemen képes legyen az ifjú egész filozófiai rendszereket megérteni és méltányolni, mondjuk épen a Spencerét, ha kora gyermekségétől nem szoktattuk hozzá az elvont gondolkozáshoz?

A verstan a másik tárgy, amely ellen Méray úr az anyanyelvű oktatás terén heves támadást intéz. Mint a klasszikai oktatásnál, itt is abban a tévhitben él, hogy a verstani oktatás célja és módszere ugyanaz, mint a reneszánsz korában. A költők megértéséhez igenis hozzá tartozik amaz alaknak is ismerete, amelyben művük megjelenik s ha látná ezt a kedvet, amellyel tanulóink a verseket skandálják, — a gyermekben a ritmusérzék tudvalevőleg sokkal élénkebb, mint a felnőttben, — akkor egy szót sem szólna e tárgy ellen, amely csak nagyon ügyetlen tanár kezében válhatik nyomasztóvá. Különben az intenzivebb verstani tanítás a középiskola tantervében 3—4 hónapnál több időt nem is igen vesz igénybe.

Hasonló stilben megy a füzet tovább. Az irodalmi tanítás »harmadrangú emberek ostoba életrajzi adatainak halmaza«; a retorikában a szónoklat szabályait tanítjuk. »Mintha nem szónokolnánk a kelletén is túl«, jegyzi meg keserüen Méray úr; a történelem száraz adatok, királyok és hősök csatáiból áll« évszámok megemészthetetlen mennyisége, emberek olyan sajátságainak a kultusza, amely sajátságokat, ha a modern gyerek érvényesítene majd az életben, börtönbe vagy tébolydába juttatnák őt (!!)«

A természettudományokkal rövidebben, de ép ily radikális alapossággal végez a szerző. »A matematika lelketlen formulák rengetege, különben is szaktudomány, melyre az életben vajmi kevés embernek van szüksége.« Hogy matézis nélkül értékes természettudományi ismeretek ép úgy nem szerezhetők, mint latin nélkül humanisztikusak, azt Méray úr egyszerüen ignorálja. »A természetrajz száraz skatulyázás; a földrajz olyat követel, amit minden művelt ember, ha tudni akar, mappából, Baedekerből, lexikonból keres ki.« Egyszóval az iskola nem az élet számára nevel: ez tünik ki Méray úr minden sorából. Hogy azonban mi ez az élet és mik volnának ezen Méray úr által kontemplált élet számára tanítandók, azzal adós marad. Tanulmánya csak rombol, nem alkot. Nos megmondjuk mi, mi az az »élet«, melynek számára ő nevelni akar. Nem más az, mint egy jó házból való úri fiúnak élete, akit otthon szülei felmentenek minden nagyobb, komolyabb munka alól, az egyetemen a jogi vizsgákat jól-rosszul leteszi s aztán a szülei, rokoni összeköttetések elhe-

lyezik valamely csendes, de jövedelmező hivatalba, ahol életét minden nagyobb emoció nélkül éli. Szellemi munkája a hivatal sablónja s a szalonok és kaszinók eszmecseréje. Bocsásson meg, de ezt az életcélt egy nemzet, fiai számára, általában mégsem fogadhatja el s így mi bizony továbbra is kénytelenek leszünk nem az élet számára nevelni. Hogy az iskola első eminensei — mint azt Méray úr többször szemünkre veti — az életben sokszor nem boldogulnak, annak bizony nem mi vagyunk okai. Mi csak tudományt adhatunk, de nem vagyont, nem összeköttetéseket, amik az életben az emberek sorsát el szokták dönteni. Legfeljebb stréberségre nevelhetnénk, amely ama tényezőkhöz, mint nem megvetendő harmadik járul. De ezt meg tőlünk telhetőleg irtjuk s ennyiben valóban az »élet« ellen dolgozunk. Ha az ifjút az életben kiábrándulás éri, annak csak az az oka, hogy a társadalmat nem sikerült még úgy berendeznünk, hogy erkölcsi ideáljainknak megfeleljen. De ebből nem az következik, hogy tehát mondjunk le ez ideálokról, hanem épen, hogy ezek irányában szervezzük a társadalmi munkát.

Ebből az úri életfelfogásból magyarázom azt a lenéző, fitymáló, sőt durva hangot, amely az egész füzeten keresztül vonul, mihelyt csak a tanár szót a szerző tollára veszi. »Embernyúzó tanész, az emberbutítás pribékjei, hülye professzori argumentumok, pedagógiai sarlatánság, hülye tortura, emberpusztítás, emberéletek megrontása« s egyéb, csak a legnagyobb szenvedéllyel magyarázható vádak folytonos egymásutánban. Az ilyen hang csak oly ember tollából kerülhet, aki a tanárságot mélyen maga alatt állónak tekinti, amelyet lehordunk, mint valami hitvány szolgát, de vele bővebben szóba nem állunk. Vád vagy védekezés helyett csak ennyit jegyzünk meg, hogy Méray úr e tekintetben is kissé elmaradt a kortól.

Más kérdés aztán az, hogy miféle szociológus az, aki képes magával elhitetni, hogy a tanárság, tehát egy egész társadalmi osztály, a maga egészében, századok óta folyton tévutakon jár, úgy hogy tévedéseit egy laikus is belátja, aki csak esetlegből foglalkozik a tárggyal. Csakhogy azt már Plato és Aristoteles megmondták, hogy a filozófiai gondolkodás ott kezdődik, ahol a lélek megtisztulása a szenvedélyektől; mert az indulatok elhomályosítják a józan észt. Íme, azoktól a lenézett régi bölcsektől is tanulhat manap is az, aki — ismeri őket.

A Huszadik Század könyvtárának szerkesztői, akik ezt a füzetet, bizonyára barátságból, kiadták, vállalatukat alaposan kompromittálták. Nem is foglalkoztunk volna vele, ha nem oly előkelő helyen jelenik meg.

Legújabban azt halljuk, hogy a Társadalomtudományi Társaság szociálpedagógiai vitát fog rendezni, melyben a természettudomány nevelési elvét szembe fogják állítani a filológiaival. Reméljük e viták alapjául nem a Méray úr »tanulmánya« fog szolgálni.

Zlinszky Aladár dr.

Dr. Paul Schlee: *Schülerübungen in der elementaren Astronomie.* (Leipzig, B. G. Teubner, 1903. Ára 0·50 márka.)

Akiket érdekel a tanulók fizikai gyakorlatainak immár nálunk is komolyan napirendre került kérdése, nem fogják megbánni, ha végigolvassák P. *Schlee* kis füzetecskéjét. Ha nem is fogadják el mindenben teljesen a benne foglaltakat, arról mindenesetre meggyőződhetnek, hogy az asztronómia tanításában sem lépnek föl legyőzhetetlen nehézségek, mikor a tanulókkal magukkal akarunk tervszerüen megfigyeléseket végeztetni, hogy azután ezek eredményeit a tanításban felhasználjuk.

Szerző a sikeres asztronómia-tanítás elengedhetetlen föltételének tartja, hogy a tanulókkal az égi jelenségeket ne csupán a különféle asztronómiai készülékeken való demonstrációk útján ismertessük meg, hanem vezessük el őket az igazi forráshoz, magához a csillagos éghez. Tanítsuk meg őket ott tájékozódni s figyeltessük meg velök magukkal a legfontosabb jelenségeket. Nemcsak jobban s könnyebben fognak így emlékezetükbe véső dni a rendesen nehezen megértett eredmények, de nagyobb kedv is fog ezáltal bennök gerjedni.

Az ajánlott megfigyelések a Nap, a Hold, az állócsillagok s a bolygók látszólagos mozgásának megállapítására vonatkoznak s jó részben olyanok, hogy a mi III—IV. osztályú tanulóinkkal is elvégezhetők. Hogy ezen gyakorlatok miképen legyenek beilleszthetők a tanítás menetébe, e kérdést szerzőnk nem tárgyalja részleteiben; csak azt jegyzi meg, hogy e gyakorlatok, persze megfelelő terv szerint, részben már azelőtt végzendők, mielőtt e tárgy a tanítási órákon szóba kerülne.

A gyakorlatok főcélja, hogy a tanuló igazán tiszta képet nyerjen az égi testek mozgásáról s ezen alapon több idevágó jelenséget is könnyebben megérthessen. Az eredmények mind a geocentrikus szempontból fogalmazandók, amely körülményt szerző különösen fontosnak tart. Később, a bolygók látszólagos mozgásának megismerése után jön el csak az idő, hogy megismertessük a heliocentrikus világrendszert.

Ilyen gyakorlatok pl.: a Nap látszólagos napi pályájának megfigyelése; a Nap magasságának megmérése; a délvonal meghatározása; az állócsillagok látszólagos mozgásának megfigyelése; az ekliptika meghatározása; a Hold mozgása; néhány bolygó látszólagos pályájának megállapítása stb.

Ismételten nagyon ajánlom az érdeklődő kollégáknak, hogy ismerkedjenek meg e kis füzet tartalmával. Különösen a vidéki tanárok találhatnak benne — az e tekintetben kedvezőbb külső körülményeik miatt — nálunk is kivihető dolgokat. És e gyakorlatoknál legalább a költség hiánya nem állja útját a kivihetőségnek. Megjegyzem különben, hogy *P. Schlee*-nek alkalma volt úgy kis városban, mint nagy városban meggyőződni arról, hogy az ilyesféle gyakorlatok kivitele nem lehetetlenség.

(Budapest.) *Péch Aladár.*

Észrevételek egy bírálatra.

E Közlöny folyó évi nyolcadik számában L. S. aláírással egy bírálat jelent meg »Tanügyi reformeszmék« című dolgozatomról.

Bocsánat, ha kénytelen vagyok ismétlésekbe bocsátkozni, de el kell mondanom, hogy e bírálatból egyes egyedül mit tudhattak meg e lapok tisztelt olvasói. Megtudhatták, hogy nevezett dolgozatom is egyike azon efemer értékű jelenségnek, mely a létező iskolarendszer elavultságát hangoztatja. Mély tudománnyal kioktat arról is, hogy én a L. Annaeus Seneca százhatodik levelének végén levő »Non vitae, sed scholae discimus« tritum sermone proverbiumot kétszer is helytelenül idézem, mert hiszen mi magyarok, sőt más kulturnemzetek is, túlnyomóan, századok óta megfordítva, bár helyesen értelmezve idézzük. Elmondja, hogy én, mint mai író, tudom, hogy a divat kívánalmai szerint kiből idézzek, (persze, hát kiből is másból, mint Herbert Spencerből, Ruskinból, Emerson Ralphból!) s hogy az *evolució, fejlődés, szelekció, kiválasztás, létfenntartás,* alkalmazkodás kifejezésekkel sokszor dobálódzom, sőt — horribile dictu! — talán még ritkított szedésben is alkalmazom némelyiket. Megállapítja, hogy én, ki bizonyos objektivitásra törekszem és elég önbizalommal ugyan, de azért mégis többnyire tűrhetően fúvom azt a bizonyos falrengető trombitát, (melytől természetesen a mai középiskolai oktatás jérikói falainak lenne kötelességük ös-zeomlani!) csak a középiskolával szemben vesztem el türelmemet. Aztán megtanít arra is, hogy »a hozzáértő tudja« — s ki lehetne ez más, mint talán egyes-egyedül L. S? — »hogy az iskola, mely a közműveltséget szolgálta, sohasem tudta egyszersmind az életet, a gyakorlati életet, (jól megértsed olvasó!) a gyakorlati szakmunkát is szolgálni.« Pedig mi, biz erre is fel akarnók azt használni, már legalább annyira-mennyire! Majd kegyesen megengedi, hogy »egy, bár szintén nem új, de a többinél aránylag kevésbbé elkoptatott« igazságot is mondok, mikor tudniillik kifogásolom, hogy az iskolafokozatok nem önmagukért vannak, hanem mindegyik egy másik számára készít elő. Pozitiv javaslátaimmal — kettőre egyszerüen rábökve újjával — meg, egyenesen kimondja, hogy itt bővebben nem foglalkozhatik! Záradékul egy pár nagyhangú itéletet produkál, hogy példának okáért a nevelés céljának legfontosabb meghatározásait ismertető történeti áttekintésem »értéktelen«; (mert hát igaz, hogy én pedagógia történetet nem írtam!) s »jellemző, hogy M. v. Montaigneről beszélek«, »de ez nem legnagyobb hibája a füzetnek.« Hát mi? Kérdezhetné a jámbor olvasó, ki ez ideig még semmit sem tudhatott meg dolgozatom tartalmáról.

Csodálatos, hogy e feltehető kérdésre adandó felelet helyett, erős logikával egyszerre más térre csap át a bíráló s mint bizonyára jól informált értesítő kijelenti, hogy »Egyébként a szerzőt nem fogja meglepni ezen nem épen hizelgő bírálat.« A kis hamis, bizonyosan érezte, hogy a hizelgőktől irtózom. De nem! Okát is adja nyomban ez állításának azzal, hogy elmondja, miszerint én előre is odaálltam az igazság martírjának s összes jövő bírálóimat előre kivégeztem, (hát L. S. ugyan mily érdemeiért maradhatott életben?!) hogy aztán a kolompos vezérürüknek, s a tanügyi politika kegyelmes intézőinek nyugodtan, (talán inkább »üldöztetés nélkül«-t akart mondani?) odamondhassak válogatott udvariatlanságokat. Még jó, hogy puszta tévedésből »igazságokat« nem irt. Végül, mint a kötelességét megtett mór, még fejemhez vágja, hogy »én oly nagyon szeretnék eredeti lenni«, »de ez nem olyan könnyű, mint szidni a mai iskolát«.

Egyetlen szóval se mond kevesebbet, se többet e tudós bírálat.

Ha ezt L. S. s e tanügyi Közlöny bírálatnak nevezi: ám ne rontsuk senki gusztusát. Ilyen bírálat felment engemet a vele való foglalkozás, különben köteles tiszte alól s legfellebb a sebesen forgó kerék küllőjébe kapaszkodó legyet juttatja eszembe, amint tele torokkal kiabálja, hogy: »nézzétek, mekkora port tudok verni!«

Mennyire másként itélték meg igénytelen munkámat komoly napilapok s egyes szakfolyóiratok, vagy pl. a kolozsvári tanári kör érdemes titkára, ki a tanügy alapos reformját nyomós érvekkel sürgető magvas

titkári jelentésében, ott, ahol Méray-Horváth Károlynak egy sok igazságot magában foglaló, de túlkemény támadásával foglalkozik, erről többek közt így nyilatkozik: »Alaptalan is, mert tanár tolláből jelent meg a nyáron egy füzet, mely részletesen, sok-sok igazságot vet a mai iskola szemére. Azonban Szalay Károly főgimnáziumi tanárnak ez a »Tanügyi reformeszmék« című dolgozata nemcsak vádol és hiányt feszeget, hanem a javításra módot is ajánl. Nem mintha sok újság volna e füzetben, hanem mert húsz évi tanítás alapján s bátran beszél, olvasásra nagyon érdemes és az emberbutítás vádjával szemben használható védelem.«

Számos kiváló tanügyi munkásunktól nyert elismerésről s buzdításról, illetlenség volna említést tennem; pedig ezek aligha mérlegelték, hogy én az L. S. által jelzett divatos, külföldi forrásokra való hivatkozások mellett, ép a középiskolai oktatás tarthatatlanságát igazoló, legnyomósabb érveimet ép az »O. K. T. K.«-ben megjelent, föltétlenül megbízható szakférfiak (Lőte József dr., Pauler Ákos, Kemény Ferenc, stb.) közleményeiből idéztem, objektivitásom igazolása szempontjából is. Pedig 20 év alatt magam is okultam talán valamicskét!

Van azonban az L. S. bírálatában egy pár felszisszenés, mely, azt hiszem, kezembe adja e bírálat létrejöttének igazi nyitját. Kétszer is visszatér ugyanis munkám egy pár passzusára, azokra, melyekben, a kolompos vezérürükről, önállóságnélküli stréberekről, s a tanügyi politika kegyelmes intézőiről — elismerem — nem épen hizelgően emlékezem meg. Isten látja lelkemet, ezekkel pedig sohase szerettem foglalkozni. Alighanem ezeket sajnálta meg L. S. s fogott fegyvert védelmökre?! Pedig igazán kár értök!

A déli álmát szundító földesúr tornácán váratlanul nótára gyújtó, helybeli malacbandát a János szógalegény *leintheti* s ezzel csak kötelességét teljesíti. Magamféle vén muzsikust azonban másként kell kioktatni úrnak s szógának egyaránt. Hiszen mi is volnánk egynéhányan, akik értünk annyit a nótához, mint L. S. a bírálathoz. S bennünket kizárólag az oktatás ügyének korszerű reformálási vágya serkent önzetlen munkára, nemzeti kultúránk fejlesztése céljából.

Mi pedig még M. v. Montaigne-ról is fogunk ezután is beszélni, valahányszor a nevelés és oktatás elveinek az élet követelményeivel való összhangzásba hozataláról fogunk gondolkozni, bármennyire »jellemző« legyen is az L. S.-féle urak előtt.

Ha nem csalódom, ép Montaigne mondja kora tudósairól is, hogy: »Aki közelebbről megfigyeli és szigoruan megvizsgálja ezt a népséget, mely a világot oly nyavalyássá teszi, azt fogja találni, mint magam, hogy többnyire nem ért meg se másokat, se önmagát és hogy emlékezetük, igaz, eléggé meg van töltve, de ítéletük egészen üres és sivár.«

No, de idézni ezt is könnyebb, mint belőle okulást meríteni.

Szalay Károly,

Válasz Szalay Károly észrevételeire.

Szalay Károly észrevételeire csak kevés szavam lehet. Ha gúnyolódni akarnék, azt mondanám, hogy hálás vagyok azért a sajátságos palinodiáért, melyben bírálatom néhány főpontját újból elmondja, mert még egyszer ráterreli itéleteimre a közönség figyelmét. De azt gúnyolódás nélkül is mondhatom: Kár, hogy e palinodia, a bírálat ismétlése, nem teljes. Ha teljes volna, azaz ha Sz. K. bírálatomat egészen lemásolta volna, e másolattal egy cím alatt nem irhatta volna, hogy addig a helyig: »De ez nem legnagyobb hibája a füzetnek« — semmit sem tudhatott meg az olvasó a füzet tartalmából. Megmondtam bírálatomban, hogy Szalay dolgozatának tartalma lényegében ugyanaz, mint azon társaság többi tagjának, melybe ez is tartozik, t. i. az iskola ellen a gyakorlati élet szempontjából irányuló támadás egyéb variánsainak. El is mondtam a magam szavaival öt sorban ezt a tartalmat: »Az iskola elavult stb. . . .« Igazán azt hittem, hogy Szalay irata kritikai részének — és ennek jut a főszerep benne — tartalmát elég

jól mondtam el abban a néhány sorban. A többit, a pozitiv és a történeti részt is érintettem. Azt a főtartalmat emeltem ki Szalay könyvéből, mint olyan alkotó részét, melyben pár idézetet modern írókból és néhány divatos terminust kivéve, semmi új nincsen, de mégis, mint ezer laikusnak, műveltnek és műveletlennek, a véleményét, érdemesnek tartottam arra, hogy bírálatom második kikezdésében röviden megcáfoljam a »hozzáértők«, azaz mindenekelőtt pedagógia elméletével és történetével szakszerüen foglalkozók nevében. Hogy Szalayt ezek közé nem számíthattam, azt laikus ízű elméleti tételein kívül különösen a történeti bevezetés okozta, melyet most is egészen értéktelennek kell mondanom, mert alig van benne más, mint ami bármely kis *német*, (hogy miért említek épen *német* compendiumot, az mindjárt érthető lesz) pedagógia-történeti compendiumban található és az sem kellő módon reprodukálva. Ezt a megokolást mellőztem bírálatomban, mely amúgy is hosszabbra nyúlt, mint a bírált munka értéke és a Közlöny tere közti helyes arány megengedné. Csak rámutattam arra a jellemző tényre, hogy Montaignet, minden korok *francia* íróinak ez egyik legszellemesebbikét, *német* néven nevezi. Megmondjam talán, hogy mi mindenre jellemző e tény? Most, a szerző észrevételei után, még jellemzőbb az ő tudós voltára, mint azelőtt, mert most egész ünnepélyesen fogadalmat tesz, hogy »mi (kik?) ezután is fogunk M. v. Montaigneről beszélni, valahányszor stb.« Tehát örökké valami porosz junkerré, de mindenesetre német »Herr von«-ná akarja tenni a francia szellem ez egyik legfényesebb képviselőjét? Ne tegye, kérem. Az én árva fejemre pedig — ha még egyszer megkapja — csak öntse tovább Montaigneből az idézeteket, mert a XVI. század e nagy gondolatkeltője mindig kedves íróm volt. Hogy a szerző pozitiv javaslataival nem foglalkoztam bővebben, azt is megokoltam egyrészt lakonice az »itt« szóval, ami szintén célzás a Közlöny térviszonyaira, másrészt avval, hogy a szerző épen legradikálisabb javaslatait (milyen pl. az a kettő, melyre »ráböktem«) nem okolja meg, az pedig mégsem lehet egy rövid bírálatnak a dolga, hogy a szerzőnek érvek nélkül szűkölködő javaslatait ő vegye körül pro és contra argumentumokkal. Bírálatom meritumára vonatkozólag nincs több mondani valóm. Hogy a szerzőnek helytelen idézetét helyesbítettem, ez már filológus foglalkozásomból eredő szokásom. Hogy pedig a dolgozat egyik-másik kirivóbb sajátságáról gúnnyal beszéltem, erre az a furcsa aránytalanság vitt reá, mely a szerző kis ereje és a nagy fa között van, melybe fejszéjét vágta. Ha ily aránytalanságot igazi, ártatlan gyermeknél látunk, az csak szelid humort kelt lelkünkben, de ha a gyermeki tehetetlenséghez bizonyos bántó, mások sértegetésében nyilvánuló ὕβρις járul, akkor nehéz a gúnyt elfojtani. De a gúny is megszünik és erősebb erkölcsi idegenkedés lép helyébe, ha a sértett hiúság a gyanúsítás fegyveréhez nyúl a maga védelmére, mint a szerző teszi, mikor a bíráló szolgalelküségére tesz célzásokat, és vele szemben a maga önzetlenségét hangoztatja. A bíráló védelmének egyéb elemeire: a mások bírálatának emlegetésére, a »kis hamis«-sal való aposztrofálásra, »a kerék küllőjébe kapaszkodó légy« képére, »az úr, a szolga és a malacbanda« példázatára — minderre nincs megjegyzésem. Ez igazán »gusztus« dolga. *L. S.*

KÉRDÉSEK ÉS ÜZENETEK.

(Azokat a kérdéseket vagy kéréseket, amelyekre vonatkozó feleletek, illetőleg üzenetek a Közlöny e rovatától várhatók, számozni fogjuk, hogy a felelő vagy üzenő tagtársak ne legyenek kénytelenek a kérdést vagy kérést ismételni, hanem annak sorszámára hivatkozhassanak.)

2. **Kérdés.** Kezdő tanár vagyok, nyelveket tanítok és jónak láttam, mihelyt iskolámhoz kerültem, a diariumbaírást bevezetni, melyet a tanítás igen célszerű segédeszközének tartok. Nemrég hospitált nálam igazgatóm. Az óra után kijelentette előttem, persze négy szem között, hogy nem engedi meg a diariumbaírást, mert ez ellenkezik a miniszteri instrukciókkal. Előbb

csodálkoztam, majd kapacitálni próbáltam hivatalbeli főnökömet, de ő hajthatatlan maradt és végül én természetesen, mint kell és illik, engedtem. De legyen szabad mégis felvetnem a kérdést, volt-e a direktoromnak joga e technikai segédeszköz használatától eltiltani, és ha volt, miféle miniszteri utasításon, rendtartáson vagy rendeleten alapul e joga? *A. B. C.*

Felelet az 1. kérdésre. *Quem di odere . . .* Magam is már évek óta keresem forrását, de mind eddig eredmény nélkül. Homályosan úgy emlékezem, hogy egy benedekrendi szerző neveléstanában (Lóskay Bekény?) Beëthius valamely munkájából láttam idézve. Talán szerzetes kartársaink adhatnak felvilágosítást. Rimes alakja miatt nem tartom klasszikusnak, legfeljebb klasszikus szállóige középkori átöltöztetésének; ennek több példáját is ösmerjük. A Weber-féle Demokritos (»Einfluss der Erziehung« fejezetben, 1868. kiad. 3. köt. 176.) forrás nélkül így idézi: »Hos Jupiter odit, quos fecit paedagogos.« *T. V.*

A külföldi szünidei tanfolyamokról az idén oly nagyterjedelmű tudósításokat kapott a Közlöny, hogy ha valamennyit mai alakjában kellene közölni, akkor néhány hétre lefoglalnák a lap felét. Ez pedig nem volna helyes, mert az eddig tett tapasztalatok szerint ily részletes tudósítások, bár igen tanulságosak, nem számíthatnak oly általános érdeklődésre, mely az ilyen nagy térfoglalást megokolttá tenné. A szerkesztő ezért — őszinte sajnálatára — kénytelen e tudósításokat legközelebb a tisztelt szerzőknek visszaküldeni avval a kéréssel, sziveskedjenek belőlük legfeljebb egy nyomtatott oldalra terjedő kivonatot készíteni, mely a legérdekesebb mozzanatokat tartalmazza. Az egyes tudósítások íróihoz külön magánleveleket is intéz a szerkesztő ez ügyben, de szükségesnek látta, hogy erre vonatkozó eljárását nyilvánosan is bejelentse, mert ki akarja kerülni, hogy valaki még ezentúl a Közlöny szempontjából hiábavaló fáradságot okozzon magának.

A közleményüket előre bejelentő, illetőleg a közlés lehetőségét tudakoló tisztelt dolgozótársaknak hálás köszönetet mond a szerkesztő szivességükért. Különösen kedves e tudakozódás azok részéről, kik, mint a Közlöny régebbi és kipróbált munkatársai, mindig biztosan számíthatnak kedvező fogadtatásra. Ha a t. tagtársak tudnák, mennyi kellemetlenségtől kímélik meg a szerkesztőt az ilyen előzetes tudakozódással, bizonyára mindnyájan tennék.

Figyelmeztetés és kérelem. *A tagdíjfizetés és az előfizetés legcélszerűbben és legolcsóbban az első számhoz mellékelt* ***postatakarékpénztári befizetési lappal*** *történik, a mellyel az illető díjnak a postán az egyesület javára való befizetése teljesen díjtalanul történik. Kérem e befizetési lap szives felhasználását. A körök székhelyeire menő példányokhoz ily befizetési lap nincsen mellékelve.*

Müller József,
egyesületi pénztáros (V. ker. főreáliskola).

Tartalom: *Szemle.* — *Krónika:* Hofer Károly siremlékének felavatása. Az országos tornaverseny végrehajtó bizottsága. Herbart és a tudományos pedagógia. Egy gimnázium újjáalapításának 100-adik évfordulója. A Délmagyarországi Magyar Közművelődési Egyesület közgyűlése. Jubileum. — *Tanulmányok és Javaslatok:* A gyakorlati tanárképzés kérdése. *Göllner* Károlytól. *Egyesületi élet:* Köri tudósítások. (Kolozsvári, ung-beregvármegyei, temesvárkerületi, debreceni, budapesti kör.) — *Könyvek és Lapok:* Méray Horváth K.: Emberbutítás a középiskolában. *Zlinszky* Aladár dr.-tól. Dr. Paul Schlee: Schülerübungen in der elementaren Astronomie. *Péch* Aladártól. Észrevételek egy birálatra. *Szalay* Károlytól. Válasz Szalay Károly észrevételeire. *L. S.*-től. — *Kérdések és üzenetek.*

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXVIII. évfolyam. 10. szám. 1904. december 11.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. kerület, Eszterházy-utcza 14. sz. alá.

Szerkeszti
WALDAPFEL JÁNOS
VII. ker., Csömöri-út 65.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. kerületi áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési dij egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdij 8 kor.

SZEMLE.

Nagy örömmel fogadtuk a hírt, hogy a kolozsvári tanárképzőintézet gyakorlóiskolát kér a kormánytól. Egészen mellékes előttünk, hogy az iskolának milyen speciális szervezetet akarnak adni. Azon sem ütközünk meg, hogy a felterjesztés nem jelöli meg, gimnázium vagy reáliskola legyen-e a felállítandó gyakorlóközépiskola. Csak örülünk a ténynek, nemcsak a magyar középiskola, hanem a kolozsvári egyetem érdekének szempontjából is, és reméljük, hogy a kormány, mely újabban annyit fordított Kolozsvár felső oktatásügyének emelésére, nem fog visszariadni az áldozatoktól, melyekkel e nagyjelentőségű intézet szervezése jár. Őszinte szívből kívánunk minél gyorsabb és minél tökéletesebb teljesedést a kolozsvári tanárképzőintézet kérésének.

* * *

A gyakorlati tanárképzés kérdésének tárgyalását egy időre, míg a minisztériumtól megalkotandó szabályzat ismertetésére nem kerül a sor, a mai számmal lezárjuk. A kérdés — úgy látszik — ki is van már merítve, mert két hét óta nem is jött a szerkesztőséghez felszólalás ez ügyben. Göllner fejtegetései a Közlöny utolsó számában és Móczárei a mostaniban sok egyéb érdekes részlet mellett különösen egy megegyező pont miatt érdemelnek figyelmet. Mindakettő kiegészíti az ismeretes hivatalos javaslatokat, Egyesületünk igazgatóságáét és a Közoktatási Tanácsét, avval az értékes gondolattal, hogy jó volna a középiskolai internátusokat felhasználni a tanárjelöltek gyakorlati képzésére. Az internátus magában véve még nem nyujt ugyan elegendő biztosítékot a kellő gyakorlati képzésre, de ceteris paribus mindenesetre nagy előnyeik vannak az internátussal egybekötött intézeteknek és jó volt ez előnyökre felhívni az intéző körök figyelmét.

* * *

Mielőtt azonban a gyakorlati tanárképzés kérdését és a reá vonatkozó tárgyalások ismertetését levennők a napirendről, megakarunk még emlékezni egy tényről, mely a tárgyalások eredményében nem igen feltünő ugyan, de amelyet az, ki a tárgyalások menetében is résztvett, vagy akinek alkalma volt a nem hivatalos jellegű közvéleménnyel is megismerkedni, eléggé kiérzett. Jóllehet talán nyilt sebet érintünk vele, mégis kötelességünknek tartjuk, hogy rámutassunk e tényre. Arra a tartózkodásra gondolunk, mely a tárgyalások folyamán a tankerületi főigazgatókkal szemben mutatkozott. A budapesti gyakorló-főgimnázium 1891-iki tervezete és ennek nyomán más javaslatok is nagyobb hatáskört szántak a gyakorlati tanárképzés szervezetében a főigazgatóknak, mint a legújabb hivatalos javaslatok, és mindenesetre sokkal nagyobbat, mint amennyit a legutolsó tárgyalásoknak egyik-másik részese nekik megadhatónak gondolt. S tudjuk — szóban és írásban tett nyilatkozatokból — hogy a tankerületi főigazgatók szerepét háttérbe szorító e felfogás mögött támogatólag áll az ország tanári közvéleményének egy jelentékeny része is. Ennek mindenesetre mélyebb okai vannak. S ez okok bizonyára nem személyes természetüek, hiszen oly testület, melyben egytől-egyig tudomány és pedagógiai tapasztalat dolgában igen kiváló férfiak vannak, a személyes tulajdonságokat tekintve, csak a legteljesebb biztosítékokat nyújthatja bármely pedagógiai munka sikeres végrehajtására. Ha erre vonatkozólag még sincs a testület iránt a kellő bizalom, az nem magyarázható meg másképen, minthogy az intézmény szervezetében vannak a sajnálatos tény okai. Az intézmény természetében, illetőleg szervezetében kell oly hiányoknak vagy hibáknak lenniök, melyek okvetlenül javítást követelnek. A főigazgatók intézményének, illetőleg általánosabban mondva, a középiskolák felügyeletének kérdése a milleniumi kongresszuson is foglalkoztatta a tanárságot. Később is többen tárgyalták a kérdést a Paedagógiai Társaságban és a Tanáregyesületben, még pedig a tanügy oly vezetőemberei, mint Heinrich Gusztáv, Alexander Bernát és Pirchala Imre. Néhány év óta azonban elhallgattak az idevágó felszólalások. Más aktuális kérdések úgylátszik leszorították ezt a fontos ügyet. Most a gyakorlati tanárképzés módozatainak tárgyalása ismét élesebb világításba helyezte a főigazgatói intézményt is. Magukról a főigazgatókról ez alkalommal is csak tisztelettel beszéltek, de a főigazgatói intézményről, a ma vele járó teendőkről és ténykedésekről — őszintén szólva — csak kevés jót tudtak mondani. Ez az intézmény, annyi bizonyos, ha termékeny pedagógiai munkára képessé akarjuk tenni, reformra szorul. E reform kérdését újból napirendre kell tűzni és a Közlöny szivesen kinálja hasábjait a kérdés tárgyalására. Kivánatos volna, ha mindenekelőtt azok a vezető tanférfiak, kik legjobban ismerik az intézmény ügyét-baját, tudniillik maguk a főigazgatók hoznának javaslatokat az intézmény javítása érdekében. A Közlöny szerencséjének fogja tartani, ha első sorban az ő hozzászólásaikat fogja közölhetni.

* * *

Hogy a tanárság azért bizonyos pedagógiai kérdéseket illetőleg mégis a főigazgatókban látja a leghivatottabb szakférfiakat, az kitünik a Pozsonyi Kör tárgyalásából, melyet lapunk mai száma közöl. Igaz, hogy más kör nem igen dicsekedhetik avval, amivel a pozsonyi, hogy a tankerületi főigazgató az elnöke és egyszersmind kitünő előadója és lelkes taggyűjtője is. S talán épen mert a főigazgató ily példás buzgalmú munkása a körnek, történt, hogy e kör volt — tudtunkkal — az első, sőt talán eddig az egyedüli testület az országban, mely hozzászólt a Közoktatási Tanácsnak egyelőre csak egy, a hivatalos tényezők tudtán és akaratán kívül megjelent újságközlemény útján ismertté lett »érettségi« javaslatához. Amilyen örvendetes e buzgóság, annyira sajnáljuk is, hogy a kiváló munkásságú kör nem várt egy kissé a kérdés tárgyalásával. Egyfelől ugyanis sokkal termékenyebb lett volna a discussio, ha az előadó, illetőleg a kör már az egész javaslatot összes részleteivel és indokolásaival együtt ismerte volna, másfelől pedig a kör határozata ma-holnap tárgytalanná válik, mert miként illetékes helyről értesültünk, a miniszterium maga sem gondolt arra, hogy e fontos, a főigazgatók hatáskörét oly közelről érintő kérdésben a főigazgatók meghallgatása nélkül jusson végleges megállapodásra. A miniszterium a javaslatot, úgy tudjuk, már a legközelebbi napokban szétküldi az érdekelt hatóságoknak, s így a főigazgatóknak is, és ekkor megkapja hivatalból a Közlöny is, mely aztán nem fog késni a bemutatásával. Előbb nem lett volna helyes a Közlöny részéről az ismertetés vagy bírálás.

KRÓNIKA.

Országos tornaverseny. A magyar királyi vallás- és közoktatásügyi miniszter 1904. év 97611. szám alatt a következő körrendeletet küldte az 1905. évi május hó 27. és 28. napjain rendezendő országos tornaverseny ügyében valamennyi főgimnázium, főreáliskola, felsőkereskedelmi iskola, tanítóképzőintézet és hatosztályú polgári fiúiskola igazgatóságának:

A hivatása magaslatán álló iskola nemes feladatának csak akkor tesz tökéletesen eleget, ha folyton szem előtt tartja az ifjúság testi és szellemi képességeinek összhangzatos fejlesztését és tökéletesítését.

A nevelésnek ez az egyedül helyes végcélja igazsága erejével minden művelt nemzetet olyannyira áthatott, hogy ma már nincs kultúrnép, nincs törvényhozás és kormányzat, amely az ifjúság szellemi és testi nevelésével az összhangzatos egyensúlyra ne törekednék.

Ezen törekvés az újabb időkben hazánkban is felkarolásra talált.

E mellett tanuskodnak a testgyakorló és edző játékok meghonosítása, a testnevelés egész kérdésének mindinkább szakszerű tanulmányozása, tágabb körben való terjesztése, majd közművelődésünk terén életbeléptetett sok üdvös konkrét intézkedés, végre pedig a testképzésnek oly lendülete, hogy tanulóifjúságunk már több izben országos tornaversenyeken, a nemzet legjobbjainak, sőt a hivatali

elődöm által rendezett millenáris versenyen magának dicsőségesen uralkodó koronás királyunknak, négy év előtt pedig mindnyájunk által olyannyira szeretett József főherceg úr Ő cs. és kir. Fenségének magas elismerése s buzdító megelégedése mellett mutathatta be a testedzés ügyének hazánkban is magas fokú, örvendetes fejlettségét.

Valamennyi tornaverseny egy-egy hatalmas lépéssel vitte előbbre az ügyet. Mindegyik csak megerősítette azt a mind megingathatatlanabbá vált köztudatot, hogy a nemzet ifjúsága csak gyakorlatban acélozott izmokkal fejtheti ki lelkében azon nemes tulajdonságokat, amelyek e hazát megszerezték, ezer éven át megtartották: a vitézséget, önfegyelmezést, egyenes jellemet, a kötelességtudást, a rend tiszteletét és a szabadságszeretetet.

E rendkívül becses egyéni tulajdonságok és nemzeti erények ápolását, miként kiváló elődeim, úgy én is legfontosabb feladatomnak és legszentebb kötelességemnek ismerem.

Miért is, hogy a testképzés ügye iránt a szeretetteljes érdeklődést továbbra is ébren tartsam s a tanulóifjúságnak testi és lelki legszebb tulajdonságai kifejtésére tettre serkentő nemes versengéssel is alkalmat adjak, elhatároztam, hogy hazánk tanulóifjúságát a jövő *1905. év május havának 27. és 28. napjaira* ismét országos tornaversenyre hívom össze, hogy megmutathassa az ország szine előtt, az ország szivében, a fő- és székvárosban, megmaradt-e a testképzés ügye azon a színvonalon, amelyen négy év előtt, a legutóbbi országos tornaverseny alkalmával állott, és mennyiben haladt azóta?

Összegyűjteni kívánom ismét a magyar tanulóifjúságot, hogy országos versenyen a nagyközönség és a hivatott szakértők előtt tegyenek újból bizonyságot nemes lelkesedésükről, fegyelmezettségükről, a testfejlesztés, testedzés és testi ügyesség terén elért eredményeikről, hogy ekként a szerzett tapasztalatokat nemzeti erősbödésünkre értékesíthessük.

Az igazgató urat s a tanári testületeket közvetlenül hívom fel arra, hogy a vezetésükre és szeretetükre bízott tanulóifjúsággal az országos tornaverseny fontosságát és célját megismertetvén, hassanak oda, hogy az abban való részvétel úgy népesség, mint minőség tekintetében intézetük díszére váljék. A tornaversennyel kapcsolatos összes részletes teendők teljesítésére egy központi végrehajtóbizottságot fogok kinevezni, amely hivatva lesz a verseny részleteinek pontos megállapításában javaslataival engem támogatni.

A Magyar Tanulók Tornaversenyének körébe fognak tartozni általában a középiskolák, tanítóképzőintézetek, felsőkereskedelmi iskolák és polgári iskolák.

A versenyben a középiskolák négy felső osztályának tanulói, a polgári fiúiskolák V. és VI. osztályának tanulói, továbbá a tanítóképző-intézetek és felsőkereskedelmi iskolák növendékei vehetnek részt.

Egy-egy intézet részéről a résztvevők minimumát 12-ben, maximumát pedig a fővárosi tanintézetekre vonatkozólag 80-ban, a vidékiekre vonatkozólag 50-ben állapítom meg. (Hivatalos Közlöny XI. évfolyam, 26. szám.)

Kinevezések. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter *Varvasovszky* János eperjesi kir. kath. főgimnáziumi és *Labdavszky* János szakolcai kir. kath. gimnáziumi helyettes tanárokat rendes tanárokká nevezte ki. (104235. sz. 1904. dec. 2.)

A Szatmárnémeti királyi kath. főgimnázium jubileuma. A Szatmárnémeti királyi kath. főgimnázium e hó 6-án ünnepelte újraalapításának századik évfordulóját. A vallás- és közoktatásügyi miniszter úr kiküldöttjét, Boncz Ödön dr. miniszteri tanácsost, folyó hó 5-én délután az egész tanári kar az állomáson fogadta. A miniszteri tanácsos még ezen a napon meglátogatta a királyi kath. főgimnáziumot és három internátusát; a Hám-konviktust, a Tápintézetet és az Irsik-konviktust. A következő napon meglátogatta még az ev. ref. főgimnáziumot és a szent Vince-zárdát. Részt vett a kilencz órakor tartott ünnepi istentiszteleten is, amelyet Kádár Ambrus dr. püspöki helynök végzett. Mise alatt a férfi-dalegyesület, az ifjúság és Orosz Alajos gimnáziumi tanár énekeltek. Utána a gimnázium tornatermében iskolai ünnep volt, mely azzal kezdődött, hogy Ratkovszky Pál igazgató a tanári kar élén üdvözölte Boncz Ödön dr. miniszteri tanácsost, mint Berzeviczy Albert dr. miniszter úr kiküldöttjét, másrészt saját személyét, mint a magyar középiskolai tanügy kiváló vezetőjét. Erre a miniszter képviselője tolmácsolta a közoktatásügyi kormány elismerését a gimnázium működése iránt és az ünnepélyt megnyitotta. Az ünnepély az igazgató beszédéből, Fodor Gyula dr. alkalmi ódájának és a Szózat elszavalásából, zenei és énekszámokból állott. Az ünnepen a budapesti VI. kerületi gimnáziumot annak igazgatója, Szele Róbert dr. képviselte, ki egyszersmind a budapesti tanárikör, az V. és VII. kerületi gimnáziumok tanári karának üdvözletét is hozta. Személyesen képviseltették magukat még a következő gimnáziumok: a beregszászi két tanárral, az eperjesi két tanárral, a munkácsi egy tanárral, a nagybányai az igazgatóval és négy tanárral, a nagykárolyi az igazgatóval és három tanárral, a nyiregyházi egy tanárral, a szatmárnémeti ev. ref. főgimnázium egész tanári karával. Levélben tizenhét, táviratban harmincnégy gimnázium és az országos tanáregyesület üdvözölték az ünneplő intézetet. A volt tanítványok közül százan felül személyesen, levélben vagy táviratban negyvenhatan vettek részt az intézet ünnepén, amely akkora érdeklődést keltett, hogy az intézet ifjúsága kiszorult az ünnepről és részére 7-én megkellett az ünnep programmját ismételni. Az ünnepet délután 1 órakor 160 terítékű bankett követte. A miniszternek és Szieber Ede, kassai tankerületi főigazgatónak, üdvözlő-táviratot küldött a jubiláló közönség. *R. I.*

A szegedi állami főgimnázium ünnepe. A fiatal, még csak hét osztályból álló szegedi állami főgimnáziumnak már is szép jubileumi ünnepélyben volt része. Kárpáti Károly dr., ezen intézet igazgatója, most töltötte be tanári működésének harmincadik évét, mely

alkalmat úgy az intézet, valamint Szeged közönsége és a jubiláló igazgató nagy számú volt tanítványai egyaránt felhasználták arra, hogy a tanügy ezen nagyképzettségű és fáradhatatlan munkása előtt leróják a tisztelet és szeretet adóját. Kárpáti huszonöt évig a soproni állami főreáliskolának volt tanára, mely idő alatt tevékeny szakmunkálkodásán kívül a városnak majd minden humánus és közművelődési mozgalmában, hol mint zászlóvivő, hol pedig mint egyszerű harcos, de egyforma lelkesedéssel és fáradhatatlan energiával vett részt; különösen a soproni társadalom magyarosításában fejtett ki a jövőre is kiható tevékenységet. Szegedre hét év előtt, mint az akkor megnyilt állami főgimnázium igazgatója került. Hogy új feladatának, melyet a kezdet nehézségein kívül, amint azt dr. Platz Bonifác a jubilánshoz intézett beszédében kiemelte, még azon körülmény is megnehezített, hogy a vezetésére bízott intézet a városnak két előkelő testvérintézetében erős versenytársra talált, mily rátermettséggel felelt meg, mutatja azon körülmény, hogy az új intézet csakhamar megnyerte a közönség bizalmát s a még csonka gimnáziumnak már most közel hatszáz tanulója van. Az ünnepélyt folyó hó 4-én ünnepélyes hálaadó isteni tisztelet nyitotta meg, mely után az ezen alkalomra feldíszített és előkelő közönséggel zsúfolásig megtelt tornacsarnokban az ünnepeltet mindenek előtt a főigazgató mint egyik legodaadóbb munkatársát üdvözölte. Az ünnepély kiemelkedő pontja Kende Ferenc tanárnak és rendezőbizottsági elnöknek a felszólalása volt, aki arra kérte az igazgatót, hogy nevével etikai becsét emelje egy ösztöndíjalapnak, mely célra tanártársai, volt tanítványai és más tisztelői kétezer koronát meghaladó összeget adtak össze. Az ünnepélysorozatot este kétszáz terítékes lakoma zárta be, mely alkalommal a nagy számú üdvözlő-levél és sürgöny közül néhányat közkívánatra felolvastak. Berzeviczy Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter következő levelet intézett a jubiláló igazgatóhoz: »Igen tisztelt Igazgató Úr! A tanári pályán eltöltött 30 évet meghaladó buzgó munkássága emlékére a szegedi állami főgimnázium tanári testülete és tanuló ifjúsága által rendezett ünnepély alkalmából fogadja őszinte elismerésemet és legjobb kívánataimat. Tisztelő híve Berzeviczy«. Ezenkívül részint sürgönyben, részint pedig levélben fejezték ki üdvözletüket: Beöthy Zsolt, Négyesy László, Waldapfel János, a tankerületi középiskolák igazgatói és tanártestületei, számos volt tanítványa és mások. *B—y.*

A Közoktatási Tanács a gyakorlati tanárképzésről. A Közoktatási Tanács állandó bizottsága már felterjesztette a miniszterhez folyó év november 22-én kelt jelentését a tanárjelöltek gyakorlati évéről. A jelentés, mint már az albizottság tervezete alapján előrelátható volt, főbb pontjaiban teljesen megegyezik a Tanáregyesület igazgatóságának javaslatával, hozzávéve ehhez még a kisérő-levelet is. Az eltérés első sorban inkább csak formális természetű, a mennyiben a két javaslat más-más címek alatt csoportosítja mondani valóit.

Négy fejezetre oszlik ugyan a Tanács javaslata is, de ebben a fejezetek a következők: 1. A gyakorlati évre bocsátás feltételei. 2. A gyakorlati kiképzéssel megbízott intézetek. 3. A gyakorlati képzés módja. 4. Adminisztrativ intézkedések. Ami a tartalmat illeti, csak egyes tényezők kiemelésében vagy egyes részletek hangsúlyozásában van némi különbség. A Tanács javaslata valamivel nagyobb hatáskört biztosít a tanárképzőintézeteknek a gyakorlati tanárképzés körül, erősebben hangsúlyozza a középiskolán töltendő gyakorlati év szükségességét szemben a mostani törvény engedékenységével, részletesebben szabályozza a gyakorlati év megkezdését, tekintettel a katonai kötelezettségre és egyéb körülményre, viszont a Tanáregyesület igazgatóságának felterjesztése nagyobb mértékben részletezi az igazgató teendőit és a végbizonyítvány schemáját. Abban is megegyezik a két felterjesztés, hogy mindakettő sürgeti a kolozsvári gyakorlóiskola felállítását és a gyakorlati tanárképzés szervezését a speciális reáliskolai tantárgyakban.

Gyakorlóiskola Kolozsvárott. A kolozsvári gyakorlóiskola ügyében történt végre egy fontos lépés, mely alkalmas arra, hogy a fontos kérdést dűlőre juttassa. A kolozsvári tanárképzőintézet — mint értesülünk — Márki Sándor kezdeményezésére Csengeri János előadói javaslata alapján és Schneller István kívánságainak tekintetbevételével felterjesztést tett a minisztériumhoz: állítson fel Kolozsvárt egy rendes állami középiskolát, mely *egészben véve* meg legyen bízva a gyakorlati tanárképzéssel minden szakra nézve, hogy a kolozsvári egyetem bármely végzett tanárjelöltje megtalálhassa ott a neki megfelelő képzést. A kolozsvári tanárképző-intézet e felterjesztése épen jókor egyesül a Közoktatási Tanács és a Tanáregyesület igazgatóságának idevágó óhajtásával.

Meghivó. A Budapesti Tanári Kör f. hó 12-én d. u. $4^1/_2$ órakor Eszterházy-utcai (14. szám) helyiségében *választmányi ülést* tart a következő napirenddel: 1. Jelentés a tagok törzskönyvéről. 2. Jegyző-választás. 3. A választmány kiegészítése. 4. Esetleges indítványok. A választmányi ülés után, $5^1/_2$ órakor dr. Bán Aladár »Az Utasításoknak a magyar nyelv tanítására vonatkozó része« címmel *fölolvasást* tart.

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

Jönnek az országos tornaversenyek.

Egy, következményeiben az egész országra kiható fontos kulturális esemény küszöbén állunk ismét. Így nevezhetem méltán az *országos* tornaversenyeket, amelyek négyévenként székesfővárosunkba terelik a haza reményét. »Az iskolai testi *nevelés* hatékony eszközének bizonyultak eddigelé is az országos tornaversenyek, amelyeket *fejleszteni* úgy *nemzeti*, mint *nevelési* szempontból egyik

legszebb és legfontosabb kormányzati feladatomnak tekintem« — mondja az a miniszteri meghívó, mely az intézőbizottságot november 19-ikére szólította első tanácskozásra.

Szándékosan húztam alá a hivatalos szövegnek egy-két szavát, mert a *nevelés* és a *nemzeti* irányban való *fejlesztés* azok az alapelvek, amelyeket ebben az ügyben magam is kezdettől fogva vallok. S valóban még mindig nem felesleges annak a hangsúlyozása, hogy a tornaversenyek első sorban nevelési eszköz, még pedig az *iskolai* nevelésnek, tehát a harmonikus emberképzésnek egyik fontos eszköze, mely ne fajuljon egyoldalú és nyers izomkultúrává, hanem a jó erkölcsnek, (fegyelemnek és engedelmességnek és egészségnek) ünnepe legyen. Nem kevésbbé igaz az is, hogy erre a kiváló intézményre a fejlesztés, még pedig nevelési, technikai és adminisztrativ tekintetben nagyon ráfér. Sok megszívlelésre méltó dolgot írt erről már a szaksajtó, különösen a »Tornaügy«, de Közlönyünk is; a panaszok, kívánságok és reformok minden verseny után újból felhangzanak, de az újabb kezdés és cselekvés pillanatában alig emlékszünk már rájuk. Hogy a magam lelkiismeretén könnyítsek, álljon itt csak néhány szó.

Nézzük, mi jót lehetne a tornaversenyek ügyében az imént említett három irány mindegyikében létesíteni?

Nevelő-erkölcsi tekintetben, mint négy év előtt, most is a legerősebben hangsúlyozom, hogy meg kell találni a módját annak, mint lehet a tanulók fegyelmetlenségének és erkölcsi kihágásainak elejét venni. Joggal várhatja el tőlünk ennek a problémának megoldását az ezernyi aggódó szülő, de maga az ország is, mely csak egy erkölcsileg ellenálló és jól fegyelmezett ifjúságban találhat megnyugvást. Meg kell végre alkotni az országos és kerületi tornaversenyek végleges (fegyelmi) *Szabályzatát* is, mely a kísérő és felügyelő tanárokat személyes felelősséggel ruházza fel. Ám szaporítsuk a kísérők és felügyelők számát, terjesszük ki hatalmi körüket, figyelmeztessük eleve a tanulókat a legszigorúbb megtorlásra diszkvalifikálásban vagy a magaviselet érdemjegyében, de a helyszínén s a deákszállásokon teljesítsük mi is lelkiismeretesen tisztünket; legyünk udvariasak, de kérlelhetetlenek. Egyszer négy esztendőben támogassuk vidéki kartársainkat, vegyük le a terheket vendégeink vállairól. Az a sok feleselés, gorombáskodás, visszaélés, a nyegle és léha viselkedés az utcán, a korcsmák és kávéházak látogatása és az éjjeli kimaradozás megannyi szégyenfolt a tornaversenyek ideáljén. Az elszállásolást illetőleg 1900-ban Párisban azok, akik akartak, ismerőseikhez mehettek. Kellő biztosíték mellett talán mi is megkísérelhetnők ezt.[1] Két egyszerű intézkedést ajánlanék itt, melyen bizonyára sokan mosolyogni fognak. Minden tanuló sapkájának bélésére vagy még inkább trikójára varrassunk egy vászondarabkát az intézet és a

[1] Ezeket a versenyeket részletesen írtam le a Tornaügyben. (XX. évf. 102. és 139. l. f.)

tanuló nevével és osztályával;[1] azután jutalmazzuk a csapatok fegyelmezettségét és magaviseletét is. A jurynek legyen egy fegyelmi-bizottsága, mely ad hoc itélkezik. Az egyéni versenyek győzteseit jutalmazzuk esetleg meg azzal, hogy a győzelmet bejegyezzük az évvégi vagy az érettségi bizonyítványba.

Technikai tekintetben a következőkre kellene figyelmünket kiterjeszteni: az egyéni versenyeket váltsák fel a csapatversenyek, az egyszerű versenyeket az összetettek. Ezzel nemcsak elejét vennők az elfajuló versengési mániának s előmozdítanók az együvé tartozó csoportok küzdelmét az intézet hírnevéért, hanem kiküszöbölnők egyúttal az iskolába nem való túlságos specializálást és támogatnók a testnek többoldalú kiképzését.

Ha pedig az egyéni versenyeket nem akarjuk egészen mellőzni, a csoportosítás ne intézetek és osztályok szerint történjék, hanem a versenyzők életkora szerint, mert ez az egyedül helyes s egyúttal a legtermészetesebb alap.

Itt akarok megpendíteni egy érdekes s részben talán szintén mosolyra késztető kezdeményezést: azt, vajjon az eredmények értékelésénél nem lehetne-e a tanulók tanulmányi előmenetelét is figyelembe venni? Hiszen mindkettő az iskola munkájának eredménye s csakis a kettő együttvéve adja meg, hogy úgy mondjam, a tanuló egyéni értékét, fajsúlyát. A kisérlet talán megérdemelné, hogy külön bizottság foglalkozzék vele. Testiekben a pontok maximuma, szellemiekben az egységek (érdemjegyek) összegének minimuma a kiválóság.

A sportegyesületek tagjainak bírákul való bevonása önmagában véve helyes gondolat, de 1901-ben még sem vált be. Az *egyöntetű* elbirálás érdekében mindenesetre szükséges volna a jury összes tagjait egy megelőző demonstráló értekezletre egybehívni s a tapintatos, udvarias bánásmódot figyelmükbe ajánlani. Végül a pályafegyelem szigorításán kívül a műsor összeállításában figyelemmel kell lenni a legutolsó országos verseny programmjára (4 évi ciklus!), melyet a stafétafutással bővítenék. Felette kivánatosnak tartanám az *úszás* befogadását, mely a menetelés mellett a legtermészetesebb s legedzőbb sport s amelyre a városligeti tó önként kinálkozik. Igaz, pünkösd ideje erre rendszerint még korai (az idén kapóra esnék), de talán egyszer az iskolaév végére tehetnők az országos tornaversenyeket, ami más, nevezetesen tanulmányi előnyökkel is járna. Idővel tán az *evező-versenyeket* is felölelhetnők.

A műsor számainak sorrendjét illetőleg a versenyeket az első napra tenném, aminek meg volna az a nagy előnye is, hogy a jury idejekorán készülhetne el munkájával s a második napon a verseny végével az érmeket és okleveleket nyomban ki lehetne osztani. Ez a reform visz át az *adminisztrativ* jellegű kivánságokhoz, melyek közül a legfontosabb az, hogy a majdan kiküldendő

[1] Hiszen még a felnőttek mérkőzéseinél is nagy számokat viselnek a a versenyzők elől-hátul.

végrehajtó-bizottság és szakbizottságok ne késlekedjenek munkájukkal, s küldjék végre már egyszer idejekorán szét a szabadgyakorlatok leírását, a versenyszabályokat és a többi szükséges tudnivalókat. A tanulók és a kisérő tanerők utazása teljesen ingyenes legyen. Jóllehet ez ma nálunk még nehézségekbe ütközik, (az 1900 évi párisi — kiállítási — versenyeknél a tanulók oda-vissza ingyen utaztak második osztályon), ennek a jogos kívánságnak sürgetését nem fogom abbahagyni, mert a tanulók és tanárok ilyenkor hazafias, nemzeti munkát végeznek, amelyért az állam ezt a csekély áldozatot meghozhatja. A résztvevőknek egyéb költségeit amúgy sem téríti meg senki. Kivánatos, hogy necsak a vagyonosabb osztálynak testileg-szellemileg nem mindig kiváló gyermekei ránduljanak fel, hanem a szegényebb diákok is, akik között esetleg több a jó tornász is.

A megalakítandó végrehajtó-bizottságba vidéki kartársak is beválasztandók s utazási költségeik megtérítendők. Ezek kívánságaikat s megjegyzéseiket írásban is közölhessék.

Körülbelül ezeket mondtam el a november 19-diki értekezleten, melynek lefolyását bizony különbnek szerettem volna. Mert mi történt ott? A verseny idejéről és szinhelyéről vitatkoztak ott és megalakították a végrehajtó-bizottságot. Érdemleges eszmecsere alig volt, pedig ott láttam a tanügyi és sportköröknek szine-javát s a tárgyilagos, őszinte hozzászólást kivánatossá tette volna az elnöklő miniszter jelenléte, buzdított erre a meghívó szövege is.

Hogy is mondta miniszterünk a Nemzeti Tornaegylet egyik közgyülési megnyitójában? »Az, aki kellő pillanatban elhallgatja azt, amit a közügy érdekében üdvösnek tart, mulasztást követ el a közcél és magával szemben«.

Kemény Ferenc.

Néhány szó a gyakorlati tanárképzéshez.

Az Országos Tanáregyesület felterjesztését a gyakorlati tanárképzés ügyében nagy lelki örömmel olvastam, sokat nyer vele, ha valósul, középiskolai oktatásunk. De van egynéhány szerény észrevételem, amit elhallgatni nem akarok. Szerintem a gyakorlati tanárképzés céljaira legalkalmasabbak az internátussal összekötött iskolák s ezt a javaslat nem említi. Sehol olyan értékes tapasztalatot nem szerezhet a jelölt, mint ha egy ilyen intézet vezetésében vesz részt, ha az ifjakat megfigyeli, fegyelmezésük s előkészítésükben közreműködik. Ma a társadalmi viszonyok hatása alatt úgyis egyre-másra keletkeznek az internátusok, a legtöbbjét valóságos társadalmi szükség hozza létre. A jelölteknek lehetőleg internátussal összekötött intézethez való elosztása, alapos gyakorlati pedagógiai ismeretek szerzésén kívül, még két igen fontos szolgálatot tesz: emeli egyrészt az internátusok szellemi és erkölcsi színvonalát, amennyiben ma legtöbbnél az a hiba, hogy kevés a vezetésre hivatottak száma, egy-két ember 60—80 fiúval nagyon kevésre megy, míg ha 8—10 gya-

kornok is segédkeznék, teljesen megfelelő lenne a szellemi és erkölcsi vezetés, másrészt a gyakorló tanárjelölteknek biztos megélhetést nyujtana végzett munkájuk fejében az internátus.

Akik a tanárjelöltek anyagi viszonyait ismerik, ennek a fontosságát kétségbe nem vonhatják. Nagyobbára jól tanuló, szegény fiúk lépnek erre a pályára, ösztöndíjjal vagy magántanítóskodással vergődnek át az egyetemi éveken. Az ilyenek saját költségükön nehezen gyakornokoskodhatnak. Már pedig a gyakorlati évet anyagi gondoktól mentessé kell tennünk, hogy a jelöltek kizárólag hivatásuknak élhessenek. Ha jól számot vetünk, van annyi internátussal összekötött középiskolánk, hogy a jelöltek elhelyezhetők, s ha ellátáson kívül havi 20—30 korona zsebpénzt kapnak, teljesen jövendő magasztos hivatásuknak élhetnek.

Igaz ugyan, hogy újabban módosabb családok fiai is tömegesen léptek a tanári pályára, de ezeket a megyei tisztviselők anyagi helyzetének nobilis rendezése, a papi kongrua rendezése a jövőben elfogja vonni, s maradunk, akik voltunk: szegények és rajongók, az Eötvös-kollégium és a felekezeti tanárképzők fogják szolgáltatni a tanári nemzedéket. A gyakorlati év alatt a hospitálást kiterjesztendőnek tartom a kisdedóvóra és az elemi iskolára is, hogy ne legyen terra incognita.

A kijelölt intézet tanári személyzetének megválasztásánál a fősúlyt nem arra szeretném fektetni, hogy jeles magyar nyelvtudós, fizikus stb. legyen az intézetben, hanem arra, hogy az alsóbb osztályokban, különösen az első osztályban, az alapvetésben kiváló tanerők mutassanak követendő példát a jövő tanári nemzedéknek.

Hogy az alsóbb osztályokban a szeretet, türelem, a gyermeki lélekhez való leereszkedés mily fontos, azt fölösleges fejtegetnem. A felsőbb osztályokban alapos tárgyi készültség s egy kis szóbeli előadás jeles tanárrá teszi az embert, kiváltképen ha jól megvetett alappal bíró osztályt kap, de az alsó osztályokban nem. A legtöbb intézet érettségi vizsgálati eredményének elbírálásánál kézzel foghatóan kimutatható az alapvető munka értéke vagy értéktelensége, tehát az alapvetésre tanítandó első sorban minden tanárjelölt, a többi önként következik.

A jelöltek elosztásánál helyes, ha kívánságukat figyelembe veszik, de tekintve azt, hogy annak az iskolának, amelyben tanultak, ismerik a módszeres eljárását, szellemét, lehetőleg olyan intézethez osztandók be, amelyet nem ismernek. Aki Debrecenben végzett, óriási hasznára válnék, ha Kalocsán vagy Pozsonyban gyakornokoskodnék, stb.

Ami az elméleti részt illeti, hogy az igazgatókat és a vezető tanárokat a túlterheléstől és a nagyképüsködéstől megmentsük, szükséges volna, hogy az egyetemeken a gyakorlati pedagógiát is elsajátítsák a jelöltek, a különböző módszeres eljárásokkal és az Utasításokkal alaposan megismerkedjenek, ezért gyakorlati pedagógiai tanszékeket kellene felállítani a tanárképző gyakorló főgimnáziumával kapcsolatban.

Különös gondot kellene fordítani a szertárak mellett a könyvtárak kezelésére és a felnőttek oktatására is.

Végül a tökéletesedés érdekében szükséges lenne, hogy minden tanár köteleztessék arra, hogyha 15 évet tanított, egy évet újra az egyetemen töltsön, ezért fizetésének meghagyásával szabadságoltassék s ezt az időt szakmája és a gyakorló-iskola tanulmányozására fordítsa. Ez az országra elviselhetetlen terhet nem róna, a tanügyre pedig óriási haszonnal járna.

(Nagyszalonta.) *Dr. Móczár József.*

EGYESÜLETI ÉLET.

A karácsonyi választmányi ülés napirendje.

Az Országos Középiskolai Tanáregyesület választmánya f. évi december hó 28-án, szerdán d. e. 9 órakor az egyesület helyiségében (VIII., Eszterházy-utca 14—16.) ülést tart, melyre a választmány összes tagjai ezúttal is meghivatnak; többi t. tagtársainkat is szivesen látjuk vendégekül.

Az ülés tárgysora a következő:

1. Hivatalos jelentések.
2. A középiskolai rendtartás reviziójáról.
3. A nyugdíjügyről.
4. A fürdőkonviktusok ügyében bizottsági előterjesztés.

Budapest, 1904. december 8.

Közzéteszi *Négyesy László,*
főtitkár.

Székelyudvarhelyi Kör.

(Tisztújítás. — Felekezetektől átlépett állami tanárok ügye.)

A »Székelyudvarhelyi Tanári Kör« november hó 10-én és 18-án gyűlést tartott. Solymossy Lajos dr. elnök megnyitó beszédében a lefolyt évre vetett visszapillantást, melynek kiváló fontosságot kölcsönzött a kör székhelyén megtartott s fényesen sikerült egyesületi közgyűlés. Megható szavakban emlékezett meg, a kör két lelkes tagjának, Mihalovics Béla pénztárnoknak és Csehély Adolfnak elhunytáról. A titkár és pénztárnok jelentését megtéve, gyűlés a tisztújítást ejtette meg. Elnök lett: Solymossy Lajos dr., alelnökök: Gönczi Lajos és Soó Gáspár, titkár: Nosz Gusztáv, pénztárnok: Petrányi Miklós és jegyző: Séra Kálmán.

Folyó ügyek elintézése után, Barabás Jenő az állami szolgálatban levő — felekezetektől átjött — tanárok érdekében indítványt nyujtott be. Köztudomású, hogy Tisza István miniszterelnök igérete szerint a felekezeti intézetek államsegélye már a jövő 1905. évben akkora összegre emeltetik fel, hogy a felekezeti tanárok fizetése az

államiakéval *teljesen* egyenlő legyen. A fizetésrendezés összes előnyeiben most már csak azon tanárok nem részesülnek, akik pályájukat felekezeti intézetben kezdve, jelenleg állami szolgálatban vannak, míg az államtól felekezeti intézetekhez esetleg átment tanárok összes szolgálati éveik után járó fizetést fognak kapni. Állami szolgálatban lévő, felekezettől átjött tanároknak, a felekezetnél töltött szolgálati ideje jelenleg sem pótlékba, sem fizetésbe, sem pedig nyugdíjba beszámítva nincs, még a Széll-féle javaslat is csak az államszolgálat előtt eltöltött idő felét számítja be, de akkor még szó sem volt arról, hogy a felekezeti tanárok fizetése az államiakéval elvileg egyenlő legyen.

Ennek alapján indítványozza, hogy az Országos Középiskolai Tanáregyesület elnöksége kéressék fel, hogy tegyen lépéseket a felekezettől átjött s jelenleg állami szolgálatban lévő tanárok érdekében, hogy a felekezeti tanárok fizetésrendezésével *egyidejüleg*, ők szintén kapják meg az *összes* szolgálati éveiknek megfelelő pótlékot, fizetést és nyugdíj-jogosultságot s hasson oda, hogy a középiskolai tanárság fizetésrendezéséből kifelejtett ezen kartársaknak érzékeny sérelme és mellőztetése orvosoltassék, ami annál könnyebben keresztülvihető, mert azok száma úgyis csekély.

Szabó András Barabás indítványát örömmel üdvözli s kiegészíti azzal, hogy a kör kérje föl az elnökséget, eszközölje ki azt is, hogy a felekezetektől az államhoz jövőben átlépő tanároknak a felekezeteknél töltött egész szolgálati idejük beszámítassék.

A kör Barabás indítványát Szabó kiegészítésével együtt elfogadta s elhatározta, hogy fölír az Országos Középiskolai Tanáregyesület elnökségének, hogy a felekezeti tanárok fizetésrendezése kapcsán, a felekezettől az államhoz átjött tanárok ügyét is felkarolni sziveskedjék.

Séra Kálmán,
köri jegyző.

Pozsonyi Kör.

(Folyó ügyek. — Az érettségi vizsgálat reformja.)

A Pozsonyi Tanári Kör folyó évi november hó 18-án gyűlést tartott, *Polikeit* Károly királyi főgimnáziumi igazgató vezetése mellett; az egyesület elnöke ugyanis hivatalos elfoglaltsága miatt távol volt, *Markusovszky* Sámuel alelnököt pedig betegsége akadályozta a megjelenésben.

Az ülés elején *Rencz* János dr., a kör jegyzője, előterjeszti az *eperjesi* és *pápai* körnek a pozsonyi körhöz intézett átiratát a felekezeti és községi tanárok fizetésrendezése ügyében. A kör határozatilag kimondja, hogy az illető körök átiratában foglalt *indítványt elfogadja, s a maga részéről is fölkéri az egyesület igazgatóságát, hogy a nevezett kérdésben — a pápai kör javaslatához képest — járjon el.*

Rencz János dr. azután bejelenti a körnek, hogy az érsekujvári főgimnázium tanárai teljes számmal, összesen tizennégyen bejelentették az *Országos Középiskolai Tanáregyesület*be rendes tagokul való belépésüket, a *Pozsonyi Körhöz* való tartozással. A belépési nyilatkozatot aláírók névsora a következő: *Finta* Ferenc igazgató, *Noszkay* Ödön dr., *Bukovinszky* István, *Barák* Imre, *Wieber* Jakab, *Novotny* Henrik, *Staud* János, *Szegleti* István, *Tóth* J. István, *Kmetykó* János, *Dvihálly* József, *Sebestyén* János, *Vrancsits* Gyula, *Luzsicza* Gyula tanárok.

A kör örömmel és lelkesedéssel veszi tudomásul ezen jelentést, s midőn az illetőket a választmánynak rendes tagokul való fölvételre ajánlja, egyben elhatározza, hogy az érsekujvári főgimnázium tanári karához üdvözlő-iratot intéz.

Ezután a tisztikart alakította meg a kör az idei tanévre. A tavalyi tisztikart változatlanul megválasztották. Azonfelül a kör egy kilenc tagú programmelőkészítő bizottságot választott.

Ezek után került napirendre *Pirchala* Imre köri elnöknek *értekezése az új érettségi vizsgálati szabályzat tervezetéhez*, melyet *Polikeit* Károly olvasott fel.

Az előadó észrevételei a következőkben foglalhatók össze:

1. Az új érettségi vizsgálati tervezet — amennyire az eddigi kivonatos közlésekből megítélhetni — lényeges változtatást nem jelent; csak részleteken változtat, melyek elveket alig érintenek. Maga is azt hiszi különben, hogy lényeges változtatás alig képzelhető addig, míg a minősítési törvény meg nem változik olyan irányban, hogy érettségi bizonyítványra csak azoknak lesz szükségük, akik főiskolába akarnak menni, más pályáknál pedig elegendő lesz a nyolcadik osztályról szóló bizonyítvány.

2. Az érettségi szóbeli vizsgálat — népesebb intézetekben — jelenleg is elég hosszúra nyúlik, még pedig a szorgalmi időnek rovására épen akkor, mikor a szorgalmi időnek felhasználására talán a legnagyobb szükség lenne. Az új tervezet pedig a szóbeli vizsgálat tárgyát szaporítaná a gimnáziumban két nyelvvel, a reáliskolában egy nyelvvel. Ez a tervezet tehát a szóbeli vizsgálat idejét tetemesen megnyújtaná, olyannyira, hogy a főigazgatók a középiskoláknak talán csak felében vezethetnék a vizsgálatokat, míg a másik felében a középiskolai oktatástól távolabb álló személyek lennének kénytelenek elnökölni.

3. Kérdéses lehet, vajjon szükséges-e négy nyelvből megvizsgálni valakit, hogy megítélhessük, alkalmas-e felsőbb tanulmányokra. A maga részéről elégségesnek tartja, ha az érettségi vizsgálat tárgyai közé a gimnáziumban a magyaron kívül egy ó-kori nyelvet, a reáliskolában a magyaron kívül egy modern nyelvet fölveszünk.

4. Szóvá teszi, hogy nálunk a reáliskolai érettségi vizsgálat tárgy tekintetében alig különbözik a gimnáziumitól. Ausztriában a reáliskolai érettségi vizsgálat írásbeli dolgozatai között van egy feladat az ábrázoló mértanból; a szóbeli vizsgálat pedig kiterjed a földrajzra, a természetrajzra és a kémiára; viszont a humán tár-

gyakra sokkal kisebb súlyt vetnek. Hasonlóképen van Poroszországban is. Mindez egészen más szinezetet ad ottan a reáliskolai érettségi vizsgálatnak. Igaz, hogy ez a színezet már az egész reáliskolai oktatáson végig vonul.

5. Újítás a tervezetben az is, hogy a magyar dolgozat számára csak egy tétel kitüzését javasolja. Ezt az egyöntetű és igazságos elbírálás lehetősége végett helyesnek tartja; de ezen tételnek azon megszorítását, hogy csak az irodalom köréből lehessen választani, kifogásolja.

6. Sokalja a két matematikai dolgozat számára rendelt öt órai munkaidőt; a fordításból álló dolgozat számára is elegendő volna három óra. Minél több ideje van a dolgozat elkészítésére a tanulónak, annál több alkalma nyílik a csempészésre.

7. Nem kellene olyan mereven alkalmazni azt a szabályt sem, hogy csak tizenöt tanuló dolgozhassék egy teremben. E tekintetben az igazgatónak szabadabb kezet kellene adni.

8. Szükségesnek tartja annak szabályozását, hogy a tanár minő utasításokat adhat a dolgozat feladásakor a tanulóknak.

A fölvetett kérdésekhez hozzá szólott *Márton* Jenő, aki úgy látja, hogy a tervezet életbeléptetése előtt szükséges volna még meghallgatni az ezen kérdésben leghivatottabb egyéneknek, a főigazgatóknak ankétját. S indítványozza, kérjük fel az egyesület igazgatóságát, hogy ezen irányban tegyen illetékes helyen előterjesztést.

Jónás János rámutat arra, hogy a mai érettségi vizsgálat hármas célt szolgál: 1. be akarja mutatni az intézet tanításának végeredményét; 2. kvalifikálni akar bizonyos hivatalokra; 3. képesíteni akar az egyetemre. Olyan tervezetet, amely mindezen céloknak megfeleljen, nagyon nehéz, talán lehetetlen alkotni. Kétséges, vajjon beválnék-e az a tervezet, melyet az előadó érint, hogy a hivatalokra már a 8. osztályú bizonyítvány kvalifikáljon; mert akkor a 8. osztályú záróvizsgálatból is érettségi vizsgálatfélét lenne kénytelen csinálni az állam más címen. Mindamellett a maga részéről is úgy látja, hogy a két cél szolgálatában álló vizsgálatot, vagyis a hivatalokra kvalifikáló osztályvizsgálatot és az egyetemre képesítő érettségi vizsgálatot célszerű lenne szétválasztani. Egyébként maga is amellett van, hogy a kör ebben a kérdésben ne foglaljon állást, hanem kérje föl az egyesület igazgatóságát, hogy tegyen fölterjesztést olyan irányban, hogy az új érettségi vizsgálati tervezet — életbeléptetése előtt — bocsáttassék az arra leghivatottabb főigazgatók felülbíráló véleménye alá.

A kör még egyesek rövid hozzászólása után kimondja:

Mivel a kör az új érettségi vizsgálati tervezet intencióit nem ismeri, s mivel ezen tervezetet ez idő szerint célszerünek nem tartja; azért fölkéri az egyesület igazgatóságát, tegyen olyan irányú fölterjesztést, hogy ezen új érettségi vizsgálati tervezet mindaddig ne lépjen életbe, míg az arra legilletékesebb faktorok, első sorban a főigazgatók róla véleményt nem mondtak.

Dr. Rencz János,
jegyző.

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

Szemelvények a kódexek irodalmából. Bibliafordítások. Összeállította *Balassa József*. Magyar könyvtár 389. szám.

Az a fürge kis vállalat, mely Radó Antal szerkesztésében annyi élvezetes és hasznos munkát adott a magyar olvasó közönségnek, nem mulasztja el, hogy az iskolának is jó és értékes olvasmányokat juttasson. Ezúttal Balassa József kódex-szemelvényei szólnak a középiskolának és hasznos, hogy az ifjúság ilyenhez is juthat. A bécsi, müncheni, Apor-, Kulcsár- és Jordánszky-kódexekből egyes bibliafordításokat közöl, még pedig Mózes, Eszter, Máté és János evangélisták könyveiből, összesen 19 fejezetet és öt zsoltárt. Édes kevés, ámde az ifjúság ezekből is némi fogalmat szerezhet a kódexek nyelvéről, még inkább stílusáról, bár nem ártott volna, hogyha a szerző legalább egy fejezetet az eredeti írásmódban közölt volna. A szöveghez különben úgy is igen sok és jó jegyzet került fölvilágosítóul.

Roppant fogyatékosak azonban az előszók, miben inkább a kiadó, mint az író a hibás. Kár ily nagybecsű dolgoknál az írót korlátozni, mivel így egy lexikon vagy kézikönyv sokkal több és alaposabb fölvilágosítást nyújt a szóban forgó dologról. Az író nem is vezetheti be az olvasót a kódex-irodalom és munkásainak szellemébe s csak száraz adatokkal kell beérnie. Nem tudja meg az olvasó sem a kódex jellemzését, sem fölfedezőjét, hanem szigorúan vett három sorban kell megtudnia, hol van és ki írta vagy írhatta. De még azt sem tudja meg, hol olvashatja azt nyomtatásban és eredetiben. Ezzel nem érte el a szerző azt sem, »hogy az irodalomtörténet tanára bemutathassa tanítványainak néhány jellemző szemelvény segítségével kódexeink tartalmát.« Ez a mondás nagyon bő, a szemelvény pedig nagyon is kevés, semhogy ezt megtehetné. *(mgy.)*

KÉRDÉSEK ÉS ÜZENETEK.

Helyreigazítás. A Közlöny utolsó számában a Budapesti Kör választmányi és felolvasóüléséről közölt tudósítás végéről tévedésből elmaradt a köri titkár, *dr. Székely István*, névaláírása.

Tartalom: *Szemle.* — *Krónika:* Országos tornaverseny. — Kinevezések. — A Szatmárnémeti királyi kath. főgimnázium jubileuma, *R. l.*-tól. A szegedi állami főgimnázium ünnepe, *B—y.*-tól. A Közoktatási Tanács a gyakorlati tanárképzésről. Gyakorlóiskola Kolozsvárott. Meghivó. — *Javaslatok és Tanulmányok:* Jönnek az országos tornaversenyek. *Kemény* Ferenctől. Néhány szó a gyakorlati tanárképzéshez. Dr. *Móczár* Józseftől. — *Egyesületi élet:* A karácsonyi választmányi ülés napirendje. Köri tudósítások. (Székelyudvarhelyi, pozsonyi kör.) *Könyvek és Lapok:* Balassa József: Szemelvények a kódexek irodalmából. (*mgy.*)-tól. — *Kérdések és üzenetek.*

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXVIII. évfolyam. 11. szám. 1904. december 18.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. kerület, Eszterházy-utcza 14. sz. alá.

Szerkeszti
WALDAPFEL JÁNOS
VII. ker., Csömöri-út 65.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. kerületi áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési dij egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdij 8 kor.

SZEMLE.

Büszkeséggel adunk hírt mai könyvismertető rovatunkban egy nagyszabású tudományos segédkönyvnek, az Ókori Lexikonnak befejezéséről. Büszkeségre az ad nekünk okot, hogy e fontos munkánál, mely első sorban a szerkesztőnek, Pecz Vilmosnak, a munkaerejét, szorgalmát és lelkiismeretességét dicséri, a 46 dolgozótárs háromnegyedrésze középiskolai tanár volt. Vagyis ez annyit tesz, hogy e lexikon munkásainak háromnegyed része oly férfiak sorából került ki, kik a középiskolai tanításnak komoly és magában is egész embert kivánó munkája mellett idejének nem feleslegét, hanem testi-lelki pihenésre szükséges részét a tudománynak és a tudományos irodalomnak áldozzák fel. S aki talán azt hiszi, hogy a középiskolai tanároknak csak amolyan famulus- vagy inasszerepük jutott e munka létesítésében, az nagyon téved. Óvék volt — a szerkesztőnek majdnem egy évtizedre visszanyúló, lankadatlan értelmi és erkölcsi energiát követelő fáradozása persze hors concours van — a munka oroszlánrésze. Épen a legnehezebb, a legtöbb részletkutatást és utánajárást követelő rész, a hadi, állami, jogi, vallási, művészeti és magánrégiségek tárgyalása majdnem egészen középiskolai tanároktól való, míg az egyetemi tanárok — kevés kivétellel — az irodalmi, filozofiai és grammatikai részt (persze ezt sem kizárólagosan) tartották fenn a maguk részére. Kevésbbé kiemelendőnek tartottuk volna, mint könnyen érthető, ha megfordítva történt volna. Amit itt kiemelünk, az egyenesen csodálkozást kelthet bennünk, ha azt vesszük észre, hogy főiskoláink archeológus, mütörténész és jogi professzorai egészen hiányoznak a munkatársak sorából. Vajjon régi dicsőségük hol késett az éji homályban? Az Ókori Lexikon megint egyik tanujele annak, hogy legégetőbb tudományos és közmüveltségi szükségleteinket sokkal inkább a középiskolai tanárság elégíti ki, mint főiskoláink firmamentumán

ragyogó azok a csillagok, melyek aetheri magasságukból oly hidegen tudnak lenézni a haza földjén a műveltség apró morzsáit csetelve-botolva, elbukva és újra felkelve, összehordozgató középiskolai hangyaseregre. Oh ti csillagok ott fenn, miért vannak köztetek oly kevesen, kik bennünket melegíteni akarnak és oly sokan, kik nekünk világítani sem tudnak? Pedig, hogy szomjuhozik a magyar közműveltség és jámbor szolgája, a magyar iskola, a felülről jövő meleg és a felülről jövő világosság után!

* * *

Felülről jön a világosság, azaz felülről jön a kultúra. Ezt a tételt idézte közoktatásügyünk mai vezetője tíz évvel ezelőtt megjelent könyvében (Közművelődésünk és a harmadik egyetem) Csengeri Antaltól. A napokban idézte pedig e tételt a Budapesti Szemlének egy szerkesztői megjegyzése Csengeri Antal vejével szemben, aki azelőtt állott közoktatásügyünk élén. Idézte pedig abból az alkalomból, hogy a magyar természet és a magyar kultúra élesszemű megfigyelője, Hermann Ottó, megtámadta egy a Budapesti Szemle szerkesztőjéhez intézett nyilt levelében Wlassics Gyulát, mert egy megnyitó beszédében, melyet mint a Múzeumok és Könyvtárak Országos Szövetségének elnöke tartott nemrég Temesvárott, azt mondta, hogy »előbbi felelős állásában megdöbbenve látta a beiskoláztatás területén a magyar népfajt a harmadik helyen«. Hermann Ottó kérdezi nyilt levelében, mivel és hogyan bizonyította a volt közoktatásügyi miniszter ezt a »harmadik hely«-et vagyis a magyarság inferioritását? A szerkesztői jegyzet kimutatja, hogy Wlassics kijelentése azon a statisztikai adaton alapszik, mely szerint 1903-ban 100 tanköteles közül csak 85 magyar járt népiskolába, német 100 közül 94, tót 87, oláh 64 stb., és ezt az adatot avval magyarázza, hogy az alföldi magyarságban a tanyai gazdálkodás divatos s a tanyákon kevés a népiskola, továbbá avval is, hogy a vallás- és közoktatásügyi minisztérium, különösen a nemzetiségi vidékeken, szeretett népiskolákat állítani, míg a tiszta magyar vidékeket aránylag elhanyagolta. Evvel az adattal szemben egyéb kultúrstatisztikai adatok, melyeket a szerkesztői jegyzet felsorol, sokkal kedvezőbb világításban mutatják a magyarság műveltségi állapotát. Már az írniolvasni tudás tekintetében második helyen áll a magyarság (csak a német elem előzi meg ebben is). *A középiskolát látogatók arányszáma tekintetében pedig a magyarság első helyen áll:* a magyarság ugyanis az összes lakosságnak 51·4%-át teszi s a középiskolába járó magyarok százaléka 77·9; a németség az összes lakosságnak 11·8%-a s középiskolába járt 10·1%; a tótság 11·3%-a s középiskolába járt 3·1%; az oláhság 16·7%-a s középiskolába járt 5·8% stb. Ehhez aztán azt az észrevételt fűzi a szerkesztő, hogy a népiskolalátogatások arányszáma nem döntő bizonyíték egy nemzet kulturájára nézve, hogy — amit már fent idéztünk — hogy a kultúra nem alulról jön fölfelé, hanem felülről alá, s hogy az volna megdöbbentő, sőt kétségbeejtő, ha a középiskolát látogatók arányszáma kedvezőtlen volna

a magyarságra. Wlassics Gyula is bizonyára ismeri a kultúra felülről jövetelének az igazságát, melyet már apósa hangoztatott, és bizonyára csak szónoki hevében ragadtatta magát egyoldalú kijelentésére, melyben magában nem tudnánk oly veszedelmet látni, mint Hermann Ottó. Jó, ha a közműveltségünk hiányaira nézve felismert igazságok — feltéve persze, hogy csakugyan igazságok — a nemzet köztudatába mennek át és nemcsak annak a tudatában lappanganak, akinek kezében intéző hatalom van. A nemzeti köztudat mindig a legerősebb intéző hatalom. A »Löherek és Heintzék ivadékainak« kiabálásától pedig ne féljünk, hanem mutassunk rá arra a tényre, hogy ez ország német származású lakosságának az a része, mely a magyar nemzeti törekvésekkel szemben mindig hidegen és tartózkodóan vagy épenséggel ellenségesen viselkedett, minden látszólagos kultúrája mellett évszázadok óta nem adott egyetlenegy nagy írót vagy tudóst, egyetlenegy jelentékeny kultúragyarapítót sem, nemcsak a tőle kicsinyelt magyarságnak nem, hanem a németségnek sem, melynek kultúrauszályát oly apródi méltósággal hordja; ellenben az a rész, melynek érzéke volt a magyarság lelke iránt, mint a Hunfalviak és Liszt földijei és régebben a Lenauéi is, mindig adott kiváló írókat, művészeket és tudósokat nemcsak Magyarországnak, hanem vele együtt és általa a nagy világnak is.

* * *

Igenis felülről jön a kultúra. De nevetségesekké válnánk, ha oly szerénytelenek akarnánk lenni és a középiskolát tekintenők a »felül« levő és lejövő kultúra gyüjtőmedencéjének, és csodálkozunk, hogy a Budapesti Szemle érdekes statisztikai fejtegetései nem mentek még feljebb, az egyetem felé. Hogy különben a közműveltség sokkal komplexebb valami, mintsem hogy a tanító intézetek látogatottságának egész statisztikája is adhatna döntő kritériumokat rája nézve, az bizonyos, már azért is, mert a tanító intézetek — az egyetemtől le a népiskoláig — csak a műveltség terjesztésének, nem pedig a műveltség teremtésének az orgánumai, emez pedig amazzal legalább is egyenlő rangú tényezője a közműveltség összállapotának. Különben a tanító intézetek kultúrális erejére és értékére sem döntő a frekvencia — de evvel már elhagytuk a Budapesti Szemle levelének gondolatkörét és visszatérünk ami speciális Szemlénk mai kiinduló pontjához. *Egy* oly tény, amilyent ott a lexikonra nézve kiemeltünk, néha többet bizonyít, mint sok statisztikai adat. De e tény nélkül is régen nem titok már a beavatottak előtt, hogy ma nálunk a maga összességében, kivált a szellemi tudományok területén több és intenzivebb a középiskolai tanárok tudományos munkája, mint az egyetemi tanároké a maga összességében, ami nagy baj. Ennek persze egyik főoka az, hogy oly nagyon kevés az egyetemünk, aminek egyik nem épen csak hátrányos következménye az, hogy a középiskolába szorul sok tehetséges ember, ki az egyetemen fejlődhetnék igazi tudóssá, másik szomorú következménye pedig az, hogy tudományos vetélkedés és ellenőrzés nélkül fejlődik egyetemi

katedrán évről-évre önkényben, de nem tudományban gyarapodó vizsgatirannussá nem egy ember, aki nem méltó arra, hogy egyetemi kathedrán üljön.

Vajha jönne hozzánk onnét felülről minél több világosság és minél több meleg: az értelem világossága és az erkölcs melege.

KRÓNIKA.

Beöthy Zsolt előadása a XIX. század nemzeti énekeiről. Egyesületünk elnöke a múlt szombaton a Lipótvárosi Casinóban nagyérdekű irodalmi előadást tartott, melyet közéletünk és irodalmunk számos kitünősége szinte áhitattal hallgatott. Nem ok nélkül. Az előadás »*A XIX. század nemzeti énekei*« címen Berzsenyitől Aranyig vizsgálta hazafias liránk, s ebben a magyar nemzeti érzés fejlődését. Csak hét költeményt tárgyalt (*A magyarokhoz, Himnusz, Szózat, Talpra magyar, Gólya, Vén cigány, Széchenyi emlékezete*), mind a hét nagyon ismert remeke irodalmunknak, s Beöthy mégis mennyi rejtett szépségeiket tudta feltárni; a kor politikai törekvéseit, ezeknek s az irodalomnak kölcsönhatását, a nemzeti érzés alakulásait mennyi finomsággal tudta elemezni és összekapcsolni, s milyen elragadó hévvel, milyen költői nyelven tudta előadni! A fejtegetésnek és előadásnak e művészetéhez nálunk alig ért valaki jobban Beöthynél. Száraz kivonattal halvány képét sem adhatjuk előadásának, de irodalmunk és irodalmi oktatásunk érdekében nagyon kivánatosnak tartjuk, hogy az minél előbb megjelenjék — egész terjedelmében. —*s* —*z*.

Kinevezések. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter a következő helyettes tanárokat középiskolai ideiglenes rendes tanárokká nevezte ki: *Földes* Lászlót és *Pazár* Dezsőt a szekszárdi állami főgimnáziumhoz; *Hegedűs* Árpádot a nagyváradi állami főreáliskolához; *Somogyi* Józsefet a szegedi, dr. *Resch* Aurélt a fogarasi, dr. *Ágner* Lajost a jászberényi, *Lohán* Lászlót a szegedi állami főgimnáziumhoz, *Ballun* Ernőt a dévai állami főreáliskolához, *Deli* Gézát a nagybányai, *Grabovieczky* Leót a szamosujvári, *Somló* Károlyt a losonci, *Bartal* Kornélt a szekszárdi állami főgimnáziumhoz; *dr. Kunfi* Zsigmondot a temesvári állami főreáliskolához; *Botár* Imrét a fehértemplomi, *Urbanek* Alajost a temesvári, *Klauber* Frigyest a munkácsi állami főgimnáziumhoz, *Debreczeni* Gézát a pécsi állami főreáliskolához, *Adameszk* Jusztint a szentesi, dr. *Osztern* Salamont a jászberényi, dr. *Vértessy* Dezsőt a makói, dr. *Szentpétery* Imrét a lugosi, *Ardos* Frigyest a szegedi állami főgimnáziumhoz; és *Gockler* Györgyöt a kecskeméti állami főreáliskolához; kinevete továbbá *Verő* Adolf temesvári állami főreáliskolai helyettes tornatanítót ideiglenes rendes tornatanítóvá. (204257. sz. 1904. nov. hó 19.)

Az »Internationales Archiv für Schulhygiene« magyar referensei. Az újévtől kezdve megjelenő »Internationales Archiv für Schulhygiene« szerkesztősége dr. *Schuschny* Henriket és *Szuppán* Vilmost bízta meg azzal, hogy az iskolai hygiéne köréből Magyarországon

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

megjelenő művekről összefoglaló évi jelentést szerkesszenek. Ebből kifolyólag azzal a kérelemmel fordulnak olvasóinkhoz, hogy az ügy érdekében mindazon műveikből és értekezésikből, melyekben az iskolaépületek és berendezések, a tanulók, a taneszközök és a tanítás egészségügyi szempontból tárgyaltatnak, egy példányt beküldeni sziveskedjenek, még pedig az orvosi irányuakat dr. Schuschny Henrik orvoshoz (VI., Teréz-körut 32.), a pedagógiai irányuakat Szuppán Vilmos kereskedelmi akadémiai igazgatóhoz (V., Alkotmány-utca 11.). Az 1904. év folyamán megjelent műveket és értekezéseket legkésőbben 1905. január közepéig kérik.

A középiskolák jogosítása Németországban. Miután Poroszország tudvalevőleg valamennyi középiskolanemet elvben egyenlő jogosításuvá tett, a *birodalomtól függő* jogosítások most már majdnem mind meg vannak adva. Az állatorvosi tanulmányok, a tiszti pályák a hadseregben, a hajóépítési szakok egyformán nyitva vannak a gimnáziumi és a reáliskolai abituriensek előtt. Csak az orvosi tanulmányok még nem hozzáférhetők a reáliskolai abituriensek részére, továbbá a »Reservatrecht« alapján még Bajországban és Württembergben a posta- és távíróhivatalok nincsenek nyitva a reáliskolát végzett tanulók előtt. Az *egyes államoktól függő* jogosítások dolgában ellenben nagy sokféleséget találunk. A *teológiai* tanulmányokhoz minden német államban gimnáziumi érettségi bizonyítvány szükséges. A *jogi tanulmányok* Poroszországban, Anhaltban, Schwarzburg-Sondershausenban és Waldeckben bármely középiskolanem abituriensei előtt nyitva vannak, Württembergben csak gimnáziumi és reálgimnáziumi tanulók előtt. Lübeckben és Elsasz-Lotharingiában legközelebb várható a jogosítás felszabadítása porosz mintára. 21 német államban a jogi tanulmányokra való előkészítés még a humanisztikus gimnáziumoknak kizárólagos joga. A *klasszika-filológiából* való tanári képesítés még 15 államban nincs nyitva a reáliskolai tanulók előtt. Ez államok Bajorország, Württemberg, Szászország, Baden, Hessen, a két Mecklenburg, Oldenburg, Braunschweig, Sachsen-Meiningen, Sachsen-Altenburg, a két Reuss és a két Lippe. Ugyanebben a 15 államban a *modern nyelvekből* való képesítés sincs nyitva a reáliskolai tanulók előtt. A *mathematika és természettudományokból* való tanári képesítés szintén nem szabad reáliskolai tanulók részére a következő államokban: A két Mecklenburg, Sachsen-Meiningen, Sachsen-Altenburg, a két Reuss és a két Lippe. Ezek azok az államok, melyek az egyetemet még egyáltalában nem nyitották meg a reáliskolai tanulók előtt. Ezen államokon kívül még Bajorország és Szászország is megtagadják a reáliskoláktól az *államépítészeti és gépészeti* szakokra való jogosítást. Az *erdészeti* szak hozzáférhetetlen a reáliskolai abituriensek előtt Bajorországban, Szászországban, Württembergben, Badenben, Hessenben, a két Mecklenburgban, Sachsen-Weimarban, Sachsen-Meiningenben, Sachsen-Altenburg és Sachsen-Rudolstadtban. A *bányászati* szakot még nem nyitotta

meg a reáliskolák számára Bajorország, Baden, Sachsen-Meiningen, Sachsen-Altenburg, Sachsen-Koburg és Gotha, a két Reuss és Lippe. A reálgimnáziumok részére szabad valamennyi államban minden oly szak — a klasszika-filológia kivételével és Badenben a bányászati szak kivételével — mely a filozófiai fakultáson, valamely technikai főiskolán és bányászati vagy erdészeti főiskolán végzendő tanulmányokat feltételez; a reáliskolák részére pedig a legtöbb államban, csakhogy itt a modern nyelvekből való képesítés korlátozása szaporítja a kivételt. Az *orvosi tanulmányokra* való jogosítás felszabadítását is javasolta Poroszország a birodalmi tanácsban, de leszavazták. Nemrég fordult a Verein für Schulreform ez ügyben a birodalmi kancellárhoz. Legfurcsábban áll a jogosítások ügye a *jogi tanulmányokat* illetőleg. A fennálló megállapodások értelmében a német birodalmi illetőségüeknek az egyetemi tanulmányokra való bocsátás céljából annak a középiskolának a bizonyítványát kell felmutatniok, amely az illető egyetemi tanulmányra való bocsátás végett az ő hazájukban elő van irva. E megállapodás értelmében porosz és würtembergi reálgimnáziumok abiturienseі minden bajor egyetemen tanulhatnak jogot, míg ellenben bajor reálgimnáziumok abiturienseі sem Poroszországban, sem Würtembergben, sem pedig saját országukban nem bocsáttatnak jogi tanulmányokra. Ennek a csakugyan igen különös állapotnak a megszüntetésére most nagyon törekednek Németországban. Bajorország, Szászország, Baden s Oldenburg országgyűlései foglalkoztak újabban e kérdéssel. A szász országgyűlésen az igazságügyminiszter és a közoktatásügyi miniszter ellentétes álláspontón voltak: amaz a jogi tanulmányokra való bocsátás ellen, emez pedig mellette nyilatkozott. Az oldenburgi országgyűlés pedig szembeszállva az igazságügyminiszterrel, a kormány figyelmébe ajánlott egy kérvényt, mely valamennyi középiskolanem egyenlő jogosítását sürgette. A badeni országgyűlésen különféle pártok javasolták a középiskolák egyenlő jogosítását. Hessenben pedig egyesületek alakulnak, melyek a középiskolák egyenlőjoguságának elérésére törekednek. Szóval Németországban igen élénk a mozgalom a középiskolák egyenlő jogosítása érdekében (A. Z. 904. nov. 10.)

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

A középiskolai Rendtartás 29. szakaszához.

A középiskolai Rendtartásnak nem egy pontja elévült már, s eddig is módosult már újabb és újabb rendeletekkel. Az egészséges fejlődés követelménye, hogy a gyakorlat emberei figyelmeztessék annak egyes hiányaira a revideálásra hivatott hatóságot.

Többek közt a 29. fejezeten akadtam fenn, mely így szól: »Az egyes tanórák között tíz percnyi szünet van, mely a tanulók üdülésére s a tanterem szellőzésére van szánva. Ez idő alatt a csend

s az illedelmes magaviselet fenntartására az a tanár ügyel, akinek a tanórája következik.«

Nem szólok most arról a célszerűtlen intézkedésről, melyet a fejezet második pontja foglal magában, hogy tudniillik az a tanár ügyeljen a rendre, akinek órája következik; mert ezt a gyakorlat úgyis megdöntötte. Azt hiszem, mindnyájan úgy vagyunk meggyőződve, hogy ez az osztályfőnök tiszte. Közelebbről ismeri az osztályt az a tanár, aki minden nap megfordul benne, esetleg kétszer is; neki kell tudnia, mennyire, mily mértékben szorulnak fegyelmezésre tanítványai s ennek módját is ő találja el legjobban. S végre is a tíz percet kint, a szabad levegőn tölti az ifjúság; illetve *kötelezővé kell* tennünk, hogy ott töltse. Ha ott kell felügyelet, arra elég egy tanár, bent az osztályban pedig a hetes végzi az okvetlenül szükséges szellőztetést.[1]

A szakasz első pontja azonban a tanulók testi és szellemi fejlődése érdekében okvetlenül kijavítandó. Évek óta foglalkoznak az iskolaorvosok az iskolák egészségügyével. Szinte külön tudomány már ez, s megérdemli, hogy vizsgálódásainak eredményét ne hagyjuk tekinteten kívül. A szellem kifáradásának ténye és a bacillussal telt levegőnek a tüdőre gyakorolt káros hatása szükségessé teszik, hogy nagyobb óraközöket engedjünk a tanulóknak a testi és szellemi üdülésre. A paragrafus betüi most megkövetelik, hogy reggel 8 órakor kezdjük meg a tanítást és 60 percen keresztül folytassuk még az első osztály fejletlen, szellemileg is kevésbbé munkabiró növendékeivel is. Kegyetlenül hosszú ez az idő, főképen, ha meggondoljuk, hogy az első órát rendesen a nehezebb, eluntabb tanulmányoknak szenteljük. És épen ilyen hosszú a délután 2-től 3-ig tartott óra. Kivánatos ugyan, hogy közbe-közbe úgynevezett üdülő-perceket szerezzünk tanítványainknak, de hátha megfeledkezik erről túlságos buzgalmában a tanár, hátha végig küzdeti a fiúkkal az egész 60 percet! És még inkább megszívlelendő a harmadik, negyedik, sőt — horribile dictu — az ötödik óra hosszú tartama. Ausztriában javítottak a helyzeten.

Ott egy tavalyi, augusztus hóban kelt miniszteri rendelet értelmében (az innsbrucki állami gimnázium 1903—1904. értesítőjében olvastam, 13. lap) ilyen az órák tartama:

délelőtt	8	órától				8	óra	50	percig	10	perc	szünet
»	9	»				9	»	50	»	15	»	»
»	10	»	5	perctől		10	»	55	»	15	»	»
»	11	»	10	»		12	»					
délután	2	»				4	»	55	»	10	»	»
»	3	»	5	»		4						

[1] Igen ajánlhatom erre vonatkozólag a külföldön láttam intézkedést: hetenkint 3—3 tanuló kap megbízást. Az egyik a tanári asztalt és táblát tartja rendben; a másiknak az a feladata, hogy a csengetés után kötelezőleg kivonuló tanulók után kinyissa az ablakot, míg a harmadik arra ügyel, hogy az ajtót ilyenkor ne nyitogassák. Ez a kettő megy be a kijelölt 5—8 perc után elsőnek, becsukja az ablakot. Üde levegő vár a bejövőkre, anélkül, hogy a léghuzam megárthatna nekik.

A délelőtti órák tehát csak 50 percig tartanak; s az első órától elvett 10 percet két részre osztva, a szünetet hosszabbították meg vele. A délutáni órák egyenkint 55 percig tartanak. Rendszeres, öntudatos tanítás mellett, ha nem terheljük meg tanítványainkat házi írásbeli munkával, nincs túlterhelés; 60 percnyi állandó figyelem azonban végzetessé válhatik a gyengébb tehetségű tanulóra. S bizony nemcsak délelőtt, hanem délután még inkább szükséges volna az 50 percig terjedő tanóra kötelezővé tétele.

(Körmöcbánya.) *Teveli Mihály.*

A rajzok osztályozása az Utasításokban.

Az Utasításoknak egy, a tanítás technikai részére vonatkozó megjegyzését teszem szóvá. Talán kicsinyesnek tűnhetik fel a dolog; azonban, ha azt kell hallanunk hivatalos helyről, hogy valamit — még pedagógiailag indokolt meggyőződésünk ellenére is — azért tegyünk, mert az Utasítások is úgy kívánják, akkor jogos kívánságunk, hogy az Utasítások illető kívánalmának kellő alappal kell birnia és összhangban legyen az egész szellemével.

A geometriai rajz oktatásáról szóló részletes utasítások között egy passzus így hangzik: »Tanácsos, hogy a tanár a rajzokat legott osztályozza is, *mert ekkor* teheti meg észrevételeit és ekkor van alkalma a tanulót hibáira figyelmeztetni.« Míg más tárgyakból való feleletek vagy írásbeli dolgozatok osztályozására sehol sincs konkrét javaslat és az általános része az Utasításoknak csak azt mondja, hogy a lelkiismeretes tanár a dolgozatokat sem fogja pusztán alkalomnak tekinteni az osztályozásra, sőt ki is kel azon pedagógiai világnézet ellen, mely mindenben, ami a tanuló haladásának, szellemi életének egy-egy nyilvánulása, az osztályozást tartja szem előtt, tehát a tanítás helyett az ítélkezést, addig a részletes Utasítások illető fejezete épen a rajzokra vonatkozólag »legott való osztályozást« tanácsolja. Lényegében véve itt csakis tanácsról lehet szó; de ha ez a tanács hivatalos fórumtól jön, ez a követelés tapintatos formája.

Az Utasítások említett tanácsának indokolása így hangzik: »mert ekkor van a tanárnak alkalma megjegyzéseit stb. megtenni.« Ezt már egyenesen tagadom; a tanár mindenkor — osztályozás nélkül is — figyelmeztetheti a tanulót hibáira. Csak annyit engedhetek meg, hogy mivel a rajztanítás tömeges, észrevételeit a tanár legcélszerűbben akkor teszi meg, midőn a rajzot befejezték; és csak ez az, ami szükséges.

Hogyan egyeztethető továbbá össze a »legott való osztályozás« a lelkiismeretességgel? Ezt még gyakorlott tanár, ki hosszabb időn át tanított már, sem vállalhatja el. Pedig ezt itt a szó szoros értelmében kell vennünk, mert hiszen a rajzokat beszedik és csak év végén adják ki; ha tehát nevelő hatást vár az Utasítás az osztályozástól, azt nyomban kell elvégezni, a rajz befejezése után. Ez azonban megint nem egyezik meg tanításunk ethikai alapjával, mely szerint azt kell elérnünk, hogy maga a tudás vágya ösztönözze

a tanulót. A tanulót hibáira haladása érdekében lehet rögtön figyelmeztetni; de rögtönitélő biráskodást ne várjanak tőlünk.

Szerény véleményem szerint teljesen elegendő a félév végén — amikor már rendtartásszerüleg is kell — klasszifikatóriusan elbirálni a tanuló haladását összes rajzai alapján, természetesen figyelembevéve az elméleti részben tanusított előmenetelét.

—*r*.

EGYESÜLETI ÉLET.

Szepesi Kör.

(Az alkoholizmus és az iskola. — A történelemtanítás irányai.)

Az Országos Középiskolai Tanáregyesület Szepesi Köre folyó évi november hó 21-én Késmárkon tartotta meg ez iskolai évben első gyűlését. Róth Márton elnök meleg szavakban üdvözölvén a szép számban egybegyült tagokat, jelenti, hogy időközben körünkből két tag lépett ki, de ennek ellenében hat új taggal szaporodtunk.

Elnök ezután felkéri dr. Szelényi Ödön késmárki lyceumi tanárt, hogy *Az alkoholizmus és az iskola* című értekezését adja elő. Az értekező részletesen fejtegetve tárgyát, igyekszik kimutatni az alkoholnak az egész szervezetre való káros és romboló hatását. Rámutat arra a sajnálatos körülményre, mellyel lépten-nyomon találkozunk, hogy tudniillik igen sokszor maguk a szülők azok, akik a gyermeket az alkohol élvezetére szoktatják s ezzel a nevelés elé súlyos akadályt gördítve, rendkívül megnehezítik az iskolának e tekintetben kifejtendő fontos munkáját.

Végig vonulva a történelmen, kimutatja az alkohol elleni küzdelmet kezdettől fogva a jelenig, amikor számos antialkoholista egylet igyekszik a mértéktelen élvezetnek gátat vetni.

Az iskolára vonatkozólag a következő 8 tételben összefoglalt javaslatot terjeszti a kör elé:

1. A tanításban igen sokszor van alkalom felvilágosításra. A természetrajz és egészségtan körében külön fejezetet szenteljen a tanár az alkoholkérdésnek, főleg egészségi oldalának és tárgyalja az alkohollal való visszaélés káros következményeit; ethikai szempontból e kérdést a vallástan oktatója, a történelem és irodalmak tanára, gazdaságtani szempontból pedig a számtan tanára világíthatja meg; az irodalomtanításban megfelelő példákat olvassunk, a történelemben pedig figyelmeztessük az abstinentia kiváló példáira mint: Attila, Nagy Károly, II. Frigyes, XII. Károly, III. Frigyes—Vilmos, Moltke, Franklin stb. A bölcsészet tanára is sokat tehet mindhárom szempontból. Ezenkívül ajánlatos írásbeli feladványokat is e körből választani.

2. Kirándulások alkalmával az ifjak gyakorlatilag hozzászoktathatók az abstinentiához.

3. Külön előadások tartandók szemléltető képek kiséretében, amelyek a leggyakrabban előforduló alkoholos italok összetételét és a szerveknek általuk való beteges elváltozását ábrázolnák.

4. Az összes olvasókönyvek tartalmazzanak alkoholellenes olvasmányokat. (Ilyen eddigelé alig van, én csak egyet ismerek, Paulay.)

5. Az ifjúsági könyvtár láttassék el ilyen tárgyú könyvekkel és egészségtani olvasmányokkal. (Itt említhetem *De Amicis: A bor* című sikerült elbeszélését és dr. Stein Fülöp, dr. Molnár István dolgozatait.)

6. Egészségügyi szabályok és szemléltető képek kifüggesztése.

7. Ifjúsági mértékletességi egyesületek létesítése. (Az érettségi után.)

8. A középiskolai ifjúságnak mindennemű szesz élvezetétől való eltiltása.

A felolvasást követő élénk vita után — melyben Walther Béla, Kalmár Elek, Róth Márton, Bruckner Károly és Topperczer Rezső vettek részt — kimondja a kör, hogy kívánatosnak tartaná, ha az egész országban hasonló állást foglalnának az alkohol ellen, sőt óhajtandó volna, ha az alkoholizmussal sok tekintetben megegyező *nikotinizmus* elterjedésének meggátlására, hasonló intézkedések történnének az iskolában.

A kör köszönettel fogadja az értekezőnek élvezetes és tanulságos felolvasását s csatlakozik az előterjesztett javaslathoz.

A második pontot dr. Bruckner Győző iglói ág. h. ev. főgimnáziumi tanár *A történelemtanítás irányai* című értekezése töltötte be. Előadása során kimutatja, hogy a történelemtanításnak egyik végcélja az ethikai jellem fejlesztésében áll. E végcél megközelítése kedveért bizonyos alaphangulatot kell felkeltenünk s ez adja meg azután az *általános* érdeklődést. A történelemtanítás a szellemi élet egész gazdagságát felöleli s kizárja a nevelésben az egyoldalúság kultuszát.

A felolvasó szerint a történelmi materiát nem felületes érintéssel, hanem elmélyedéssel kell tanítanunk. Ezen eljárásunk bizonyos tevékeny állapotot, aktivitást teremt s mihelyt elértük, hogy a tanuló a történelemtanításban nemcsak passziv, hanem aktiv tényező is, akkor elértük a célt.

Az értekező ezután a *materialisztikus* történelemtanítás hibáinak részletes ismertetése után bizonyítani igyekszik a *politikai* történelem-tanítás hátrányait. Igaz ugyan, hogy nemzeti érzést kelteni egyik főcélja a történelemtanításnak, de ezt is csak az igazság hirdetésével fogjuk elérhetni. Nem helyesli a történelem-tanításban a sovinizmust.

Felolvasó ezután áttér a *művelődéstörténeti* alapon álló történelemtanítás előnyeire és hátrányaira. Az ezen alapon álló tanítás kiragadna a nyugalomból s történelmi érzékünk rovására rokonszenvet keltene a szellemi élet fejlődésének egyes mozzanatai iránt.

Leghelyesebbnek tartaná az *eszmei alapon* álló történelemtanítást. Az eszme a fejlődő közlélek alapgondolata. A közlélek

sohasem lehet tartalomnélküli, tehát ennek a közléseknek a fejlődését mutassuk be, mert ekkor lesz a történelem képe a múltnak és kincse a jövőnek.

Elnök a tetszéssel fogadott felolvasás utáni megbeszélésben részt vett tagok — dr. Oppel Jenő, Kalmár Elek, Bruckner Károly, dr. Szelényi Ödön, dr. Szelényi Károly — hozzászólásai után végeredményében összegezve a megjegyzéseket, a következő javaslatot ajánlja a körnek elfogadás végett: hogy kívánatosnak tartaná a kör, ha a *történelemtanítás a felsőbb osztályokban lehetőleg eszmei alapon történnék.*

Elnök a kör nevében köszönetét fejezi ki az értekezőnek.

Ezután a jövő ülés programmjának, helyének és idejének megállapítása után a gyűlés az elnök éltetésével véget ért.

(Igló.) *Berzeviczy Béla,*
(jegyző helyett.)

Kolozsvári Kör.

(III. gyűlés.)

(Folyó ügyek. — Középiskoláink mérlege.)

Az Országos Középiskolai Tanáregyesület Kolozsvári Köre november hó 26-án a római kath. főgimnáziumban tartotta meg második rendes gyűlését, amelyet dr. *Márki* Sándor elnök vezetett.

Az elnök üdvözli a megjelenteket, az ülést megnyitja, s a jegyzőkönyv hitelesítése után Holló Károly köri jegyzőt, a római kath. főgimnázium tanárát, üdvözli abból az alkalomból, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr őt mint rendes tanárt átvette és kinevezte. Ezután dr. Imre Sándor titkár tesz jelentést a folyó ügyekről. Uj tagokul ajánlja dr. *Szentkirályi Ákos* gazdasági intézeti igazgatót, dr. *Scheitz Vilmos* városi orvost, a római kath. főgimnázium egészségtan tanárát és iskolaorvosát és *Gerencsér István* tanitóképző intézeti tanárt, kiket a kör örömmel fogad tagjai sorába. Tudatja továbbá, hogy Répay Dániel tanítóképzőintézeti és Varga Kálmán gazdasági intézeti tanárok, kik a tanáregyesületnek régi tagjai, a kolozsvári körben óhajtanak működni, amit a kör örömmel vesz tudomásul.

A felekezeti tanárok fizetésrendezése ügyében az eperjesi körtől küldött átiratra vonatkozólag, a titkár a múlt ülésben nyert megbizatása folytán jelenti, hogy tudomása szerint a felekezeti tanárok fizetésének rendezésére az 1905. július 1-től 200,000 korona van előirányozva az állami költségvetésben. Ajánlatára a kör az ez ügyben teendő felterjesztéstől elál s az eperjesi kör átiratához nem csatlakozik.

Dr. Imre Sándor beszámol az országos tanáregyesület igazgatóságának a gyakorlati tanárképzés ügyében tartott üléséről, amelyen a kolozsvári kört dr. Török István és ő képviselték. Az igazgatóságnak elfogadott s a miniszterhez küldendő javaslata a Kolozsvári Kör felterjesztésétől annyiban tér el, hogy a tanárképzésre kijelölt

intézetekben nemcsak egyféle, hanem 2—3-féle tantárgyú tanárjelölt tanítását, más bizonyítvány-formulát s egy mintagimnáziumot óhajt. Bejelenti még a titkár, hogy a budapesti ülésen megköszönte az igazgatóságnak, hogy a Kolozsvári Kört a gyűlésre meghívta. Elnök indítványára a kör a jelentést tudomásul veszi s dr. Török Istvánnak és a titkárnak a kör képviseléséért köszönetét nyilvánítja.

Végül megemlíti a titkár az ifjúsági szini előadások alkalmával a karzati közönség kizárása ügyében megjelent (Nemzeti Hirlap) hirlapi cikkeket s miután nem tagja a szinügyi bizottságnak, a kör véleményét kéri. Mivel a jelenlevő tagok a cikkeket nem ismerik, dr. Gál Kelemen indítványára a kör az ügyet a szinügyi bizottsághoz azon kéréssel teszi át, hogy arról az a legközelebbi alkalommal jelentést tegyen.

Cs. Lázár Ottó dési főgimnáziumi tanár tartotta meg ezután *Középiskoláink mérlege* című felolvasását, amelyben érdekesen fejtegeti a középiskola bajait, a közönségnek az iskolával szemben felállított követeléseit s az ezzel kapcsolatos támadásokat. A középiskolák történeti fejlődéséből kiindulva, felsorolja azokat a kívánalmakat, amelyeket a tanárok is sokszor hangoztatnak s azokat a tanítási módozatokat, amelyek — szerinte — eredményezni fogják, hogy a középiskolát végzett tanuló azt, amit tanult, az életben mindjárt alkalmazni is tudja.

Fejtegetései révén azon eredményre jut, hogy a középiskolák javítása és színvonaluk emelése céljából feltétlenül szükséges a túlterhelés megszüntetése, vagy legalább megenyhítése, a gondosabb testi nevelés, továbbá, hogy az iskola közelítse meg jobban a jelent, közviszonyainkat, s hogy több súlyt fektessen az ifjúság benső képzésére. Végül ezen célok elérése céljából a következő pontok betartását kívánja a tanároktól: »Hozzuk kellő arányba a tudást és készséget; neveljük az ifjak szellemi produktivitását; alkalmazzuk bővebben a szemléltetést, felhasználva annak anyagi, mint szellemi eszközeit; nemesítsük ifjaink szellemi világát; csak azt tanítsuk, aminek valóban képző hatása van; tökéletesítsük módszerünket, emeljük valódi művészetté; észleljük, tanulmányozzuk növendékeink egyéniségét; hozzuk közelebb az iskolát a szülőkhöz; tegyük széppé, harmonikussá az iskolai életet.«

Az általános tetszést aratott felolvasás után dr. Márki Sándor a kör nevében köszönetet mond Cs. Lázár Ottónak a hallott szép eszmékért, amelyek a tanárokat általában foglalkoztatják s az ülést berekeszti.

Holló Károly,
a kör jegyzője.

Eperjesi Kör.

(Felolvasások.)

Az »Eperjesi Kör« december 3-ikán rendezte első ismeretterjesztő felolvasását; ez alkalommal dr. Janicsek József királyi kath. főgimnáziumi tanár értekezett a »Nevelésről a környezet

befolyása alatt.« A következő felolvasások tárgyai lesznek: »A keletázsiai (orosz-japán) háború«-ról, dr. Cholnoky Jenő egyetemi magántanártól; »Madách Imre életéből« (vetített képekkel), dr. Wallentinyi Samu ág. h. ev. főgimnáziumi tanártól; »Az ifjúság erkölcsi neveléséről« Mayer Endre ág. ev. teológiai tanártól; »Asszíria és Babilonia (vetített képekkel), Dóbiás Ede királyi főmérnöktől; »A pénz«-ről, dr. Flórián Károly ág. ev. jogakadémiai tanártól.

A kör felolvasásait Vujsz János titkár, királyi kath. főgimnáziumi tanár, rendezi fáradhatatlan buzgalommal.

Govrik Sándor,
köri jegyző.

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

Ókori lexikon. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter megbízásából, a Magyar Tudományos Akadémia támogatásával szerkesztette dr. *Pecz* Vilmos egyetemi ny. r. tanár, a M. T. Akadémia tagja. Második kötet. M.—Zs. Budapest. Franklin-társulat magyar irod. intézet és könyvnyomda. 1904. Nagy 8°, 1260 oldal. Ára nincs kitéve.

Ezelőtt két évvel jelent meg ezen hézagpótló munkának első kötete 1142 oldalon, melyet annak idején Közlönyünkben ismertettem. Ugyanott röviden előadtam keletkezésének történetét és jeleztem fontosságát, miközben különösen kiemeltem, hogy miben különbözik Lübker Lexikonától. Az összehasonlítás dr. Pecz Vilmos Lexikonának javára ütött ki. Most, hogy e nagy munka második kötete is már közkinccsé vált, erről még tökéletesebben meggyőződhetünk.

A cikkek sorozatát a szerkesztő Előszava előzi meg, melyben elmondja, hogy 1896. december 9-kén kelt leiratában bízta meg őt a Nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter úr a szerkesztéssel és 1904. szeptember 15-ikén jutott kezéhez az utolsó hiányzó cikk. Ugyaninnen tudjuk meg, hogy az első kötetben név szerint felsorolt 43 munkatárshoz a második kötet kidolgozása folyamán még 3 munkatárs, dr. Lipóczi Keczer Géza, dr. Szautner Zsigmond és dr. Szigeti Gyula járult. A munkatársak közül Király Béla, Pozder Károly, Szabó Iván és Szautner Zsigmond nem érték meg a munka befejezését. Sajnálkozással említi fel ezután a szerkesztő, hogy az anyagi lehetőség szabta határok miatt nemcsak az ókori anyagot nem adhatta nagyobb teljességben, hanem egészen mellőznie kellett a közép- és újkori latin filológiát; azonban ha ezen anyagot a bekövetkezhető második kiadás alkalmával a már közölt közé felvenni akarná, az újabb kiadásban a könyv címét *A classica philologia lexicona* címre kellene változtatni.

Ezen kötet cikkeinek sorozatát *Macae* nyitja meg és *Zsuppo* címbeli utalás zárja be. Nem lévén e soroknak egyéb céljok, mint a szorosabb értelemben vett ismertetés, csak azt jelentem ki, hogy ezen kötet méltó befejezése az egész műnek, melyről méltán mondhatja a szerkesztő, hogy a hazai classica philologia jelenlegi fejlettségének hiteles erőpróbája.

A *Függelék* táblázatokat közöl a római és görög hossztér- és köbmértékekről, a súlymértékekről és pénzekről, parallel időszámítás-sokról (Kubitschek után), tartalmazza a római naptárt, végül mind a két nép ünnepi naptárát, melyek a megfelelő cikkek helyes kiegészítését képezik és a könyvnek hasznavehetőségét nagyon előmozdítják. Ugyancsak a *Függelék* tartalmazza az ábrák jegyzékét (származásuk megjelölésével). Ezek száma 900-at tesz ki. Akinek valaha avval volt gondja, hogy csak valamely kisebb munkát lásson el megfelelő ábrákkal, annak lehet csak sejtelme arról, hogy mily óriási fáradságba kerülhet ilyen nagyszabású műhöz oly sokféle ábrának a helyes megválasztása és megszerzése. Hogy mindez a mi viszonyainkhoz képest teljesen sikerült, nemcsak annak köszönhető, hogy a szerkesztő doktor Láng Nándorban kiváló és jóízlésű szakemberre talált, hanem annak is, hogy a kiadó Franklin-társulat is elkövetett mindent, hogy e munka, mint nyomdai és művészeti termék is a legmagasabb színvonalon álljon. Hogy állításomban semmi túlzás nincs, erről bárki is könnyen meggyőződhetik, ha elfogultság nélkül tekint e könyvnek bármely lapjára. A nyomás oly tiszta és éles metszetű, hogy a gyengébb szemű ember is könnyen olvashatja. Vagy vessünk egy tekintetet az 536-ik oldal után következő XII. táblára, mely a »Polychromia« cikknek mellékletét képezi s azonnal el kell ismernünk szavaim igaz voltát. Készséggel ismerem be, hogy Rómának sikerültebb térképét még nem láttam, mint amelyet a munka XIII. táblázatán dr. Finály Gábor tervezett. Hasonlókép kell nyilatkoznom a XI. tábláról, melyen a dr. Kuzsinszky Bálint tervezte Pannonia térképét találjuk. Mind a kettő méltó volna arra, hogy kellő nagyításban helyet foglaljon minden középiskola falán, mint díszítés és a tanításnak igen sikerült eszköze.

E mű megjelenésével nagy hiányt pótolt a szerkesztő különösen azok érdekében, kik klasszika filológiával foglalkoznak s idegen élő nyelvet nem értenek, mert most már magyar nyelven találják meg a szükséges ismereteket, sőt annál többet is, mert benne lelik a Hungaricumokat is, melyeket más nyelvnek irodalmában talán seholsem találhatunk. De meg lehet-e már itt állnunk? Sok alapvető munka várja még méltó megírását. Örömmel vehetjük tudomásul azt a kellemes hírt, hogy ugyanazon tudós gárda, ugyanazon vezetés mellett egy hasonló munka létesítésén fáradozik. Amily elismeréssel és hálával fogadtuk az ókori lexikon megjelenését, ép oly reménységgel és bizalommal várjuk a többi hasonló alapvető munkákat. Sokat, igen sokat kell még létesítenünk, hogy legalább a klasszika-filológiára készülő fiatal emberek szükségletét ki tudjuk elégíteni, kiknek sokszor az szegi kedvét, hogy a kezdet nehéz-

ségeinél még a közvetítő idegen nyelv nehézségeivel is meg kell birkózniok.

Teljes kitartást és sikert kívánunk a további munkálkodásnál; a legértékesebb jutalom, melyre leginkább számot tarthatnak, a magyar tudós világ hálás elismerése, el nem maradhat.

Hogy a szerkesztőnek és lelkiismeretes munkatársainak minél nagyobb erkölcsi jutalmat s a kiadó Franklin-társulatnak ezen kívül anyagi jutalmat is biztosítsunk, méltán gondoskodnunk kell arról, hogy e mű minél jobban elterjedjen. Nem röstellem itt megismételni azt, amit az első kötet megjelenése alkalmával mondtam: Meg kell e munkát szerezni nemcsak a tanári könyvtárak számára, hanem az ifjúsági könyvtárak olvasótermei számára is, sőt nem szabad ennek hiányozni senki asztaláról, aki magyar nyelvű munkából akar az ókor klasszikus népeiről alapos tudást szerezni.

(Budapest.) *Szőke Adolf.*

Sarcey minősítvényi táblázata. Hogy közoktatásügyi kormányunk honnan szerzi be a vezetése alatt levő középiskolák személyzetére vonatkozó információit, az titok. Maga Heinrich Gusztáv is azt mondja »Középiskoláink felügyelete« című cikkében (Magyar Paedagogia, X. évfolyam 582. lap): »Hogy az igazgatói kinevezések tényleg miképen mennek véghez, az hivatalos titok.« Egy pár sorral feljebb meg azt mondja: »Az igazgatók kinevezésénél a legtöbb esetben oly indokok és oly befolyások érvényesülnek döntő faktorok gyanánt, melyek az iskola érdekeinek s a tanárok pedagógiai és tudományos érdemeinek körén erősen kívül esnek.«

Ez azért jutott most az eszembe, mert a minap olvastam az *Annales politiques et littéraires* című párisi folyóiratban Francisque *Sarcey* minősítvényi táblázatának alapjául szolgált néhány adatot. Sarcey, a *Temps* évtizedeken át volt európai hírű szinházi bírálója, tulajdonképen középiskolai tanárnak készült. Az école normale supérieure elvégzése után tanároskodott is egy vidéki kis középiskolánál, Lesneven-ben. Ekkortájt gyűjtötték össze Sarcey minősítvényi táblázata számára a következő két adatot: Az egyik adat szerint Sarcey erkölcsisége kifogásolható azért, mert nagyon szereti a táncot. Ugyanezen adat beszolgáltatója Sarcey hiányos nevelését is konstalálja, mert a préfet bálján szines kesztyüben jelent meg. Ezt Sarcey *talán* sértő szándékkal tette a kormány közege, a préfet személye iránt való ellenszenvből: ily megjegyzést fűz még hozzá ennek az adatnak a szerzője. Egy másik adat Sarceyt veszedelmes gonosztevőnek festi, aki mindenre képes. Így az egyik környékbeli korcsmába csak azért ment, hogy az államfő élete ellen szőtt összeesküvésben részt vegyen. Az egészből pedig csak annyi volt igaz, hogy Sarcey igenis elment falura, de nem azért, hogy összeesküvésben vegyen részt, hanem hogy friss levegőt szívjon. Sarcey, míg tanár volt, nem tudott ezen adatok létezéséről és minden bizonnyal nem tudott volna meg

róluk soha semmit sem, ha egyik barátja Duvaux, ki a tanárképző intézetben Sarcey iskolatársa volt, a második császárság bukása után közoktatásügyi miniszterré nem lesz. Duvaux találkozván minisztersége idejében Sarceyval, meghívta őt ebédre. Ebédközben kérdezte tőle, vajjon nem kíváncsi-e a tanár korában róla vezetett minősítvényi táblázatára, melynek adatait a közoktatásügyi minisztérium dossierjeiben őrzik. Sarcey természetesen kíváncsi volt erre. Elképzelhető a felháborodása is, melyet az említett adatok elolvasása után érzett.

Ily szennyes forrásokból kapta Sarcey felső hatósága az információit. De az is tény, hogy ily rosszakaratú információk csak a titoktartás leple alatt készülhetnek. *Argus.*

Azok a kishirdetések! Sokat és sokszor beszélünk a tisztességes sajtóról s az egész népre kiható nevelői hivatásáról, de csak beszélünk s beszélnek. Ha az antikváriusok kirakatában szemérmetlen képek arcátlankodnak, egy ügyes entrefiletben nekirontanak, de ugyanabban a számban az apróhirdetések között valóságos embervásár folyik. Az más, mondják ők, az a *kiadóhivatal*, mi pedig a szent és sérthetetlen *szerkesztőség* vagyunk, amelynek minden szabad. Ugyan, tisztelt zsurnaliszta uraim, kérdezzék csak meg hirhedt párisi kollégáikat, avagy az amerikaiakat, vajjon mernének-e ilyen ocsmányságokat kinyomatni, s ha igen, az illető rendőrség eltürné-e? Kérdezzék meg önmaguk, vajjon az etikának melyik fajtája az, ahol a szerkesztőség prédikál, a kiadóhivatal pedig bort iszik? S végre vajjon igaz-e az a mondás, hogy minden országnak olyan a sajtója, amilyet megérdemel?

Mindezt pedig annak ötletéből mondtam el, mert egyik új s nagy politikai napilapunk, melynek gyermek-melléklete is van, születésekor büszkén hirdette, hogy serdülő leányok kezébe is adható s valóban a november 20-iki számban a következő ártatlan apróssággal kedveskedik, melyben — bizony mondom — nem az a folyton ócsárolt középiskola a hibás:

»Két diákgyerek két csinos 15 éves leányka ismeretségét keresi. Levelek »Kellemes szórakozás« címén kiadóhivatalba kéretnek. 9390« *kf.*

Tartalom: *Szemle.* — *Krónika:* Beöthy Zsolt előadása a XIX. század nemzeti énekeiről. Kinevezések. Az »Internationales Archiv für Schulhygiene« magyar referensei. A középiskolák jogosítása Németországban. — *Javaslatok és Tanulmányok:* A középiskolai Rendtartás 29. szakaszához. *Teveli* Mihálytól. A rajzok osztályozása az Utasításokban. —*r.*-től. — *Egyesületi élet:* Köri tudósítások. (Szepesi kolozsvári, eperjesi kör.) —) *Könyvek és Lapok:* Pecz Vilmos: Ókori lexikon. *Szőke* Adolftól. Sarcey minősítvényi táblázata. *Argus*-tól. Azok a kis hirdetések. *kf.*-től.

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXVIII. évfolyam. 12. és 13. szám. 1904. december 25.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. kerület, Eszterházy-utcza 14. sz. alá.

Szerkeszti
WALDAPFEL JÁNOS
VII. ker., Csömöri-út 65.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. kerületi áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési dij egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdij 8 kor.

SZEMLE.

Azt az ünnepet, melyen e számunk olvasóink kezébe jut, a keresztény hit a szeretet ünnepévé avatta. A szeretet tényeiről és a szeretet követelményeiről szól is mai lapunk két helyen. A szeretet tényein értjük azokat az ösztöndíj-alapítványokat, melyeknek legközelebb esedékes jövedelmeire most hirdet pályázatot a vallás- és közoktatásügyi minisztérium. Jól ismert nevek ezek, sok évtized óta ismert, sokaktól, kik az illető ösztöndíjakat élvezték, és mindnyájunktól, a magyar középiskola embereitől, mély hálával emlegetett nevek: Bésán, Bibics stb. Hogy e nevek, annyi szegény diák nehéz sorsa enyhítőjének a nevei, mindig a régiek, hogy alig jön hozzájuk új, mely ismét oly megszokottá, oly kedvessé váljék előttünk, mint amazok, hogy a magyar iskola jóltevői most oly ritkák! Annyira megfogytunk volna régi időkhöz képest vagyonban vagy pedig, ami még szomorúbb volna, szeretetben? Nem tudjuk, min múlik, de annyi bizonyos, hogy társadalmunknak anyagi áldozatokban nyilvánuló érdeklődése a középiskola iránt nem elég nagy és hogy a magyar középiskola Peabody-jai, milyenek valamikor voltak, mind ritkábbak lesznek. Tudjuk, hogy egyes iskoláknál történnek itt-ott újabb ösztöndíj-alapítványok, de ezek oly kevés számmal vannak és többnyire oly csekély összegekből állanak, hogy egészben véve kevés a foganatjuk. Pedig annyi a teendő ezen a téren is, annyiszor látjuk, hogy növendékeink már iskolázásuk ideje alatt is küzködnek a nyomorúsággal, a testet-lelket elzsibbasztó inséggel, hogy a szeretetnek gazdag, kiapadhatatlan forrásaira volna szükségünk, ha minden testi nyomorúságot, mely anyagi áldozat árán levehető, le akarnánk is venni összes derék növendékeink görnyedező vállairól. Gondoljunk ezekre a mai ünnep napján, talán átszáll gondolatunk és óhajunk a szeretet erejétől hajtva más emberek szivébe, olyanokéba, kik segíteni nemcsak akarnak, hanem tudnak is.

Azokhoz, kik segíteni nemcsak akarnak, hanem tudnak is, fordul a szeretet követelésével mai számunk legnagyobb közleménye is, mely *a »vasutazó« tanulók* ügyére kívánja fordítani az intéző körök figyelmét. A dolog, melyről szól, sürgős segítséget kíván. A napközi otthonok intézményét valamely módon, akár közjótékonyság, akár az állam támogatása útján okvetlenül be kell vinnünk a főváros középiskoláiba is. A budapesti tankerület főigazgatójának — legutóbb Amerika intézményeinek szemléletén is megedződött — akaratereje mindenesetre fog módot találni ezeknek az égető bajoknak orvoslására. Vasutaink vezetőségeitől is méltán kívánhatunk a környékből bejövő iskolásfiúk érdekében nagyobb előzékenységet, mint amennyi a cikkben közöltek után ítélve eddig tapasztalható volt. A szegény vasutazó tanulók ügye minden oldalról érdemel megfontolást, és mindenesetre jó volna, ha az erre vonatkozó statisztikai adatok gyűjtéseit kiterjesztenék az összes fővárosi iskolákra és esetleg a számba jövő vidéki iskolákra is, hogy mindenekelőtt megismerjük a tényleges állapotot.

* * *

Mai számunkban új rovatot nyitunk ily címmel: *A gyakorlat*ból. E rovatban közölni akarunk oly praeparatio-vázlatokat vagy részleteket, a tanítás tárgyára, methodusára, technikájára vagy az iskolai fegyelemre és az iskolai belső élet egyéb területeire vonatkozó gondolatokat, melyek már megállották a gyakorlati keresztülvitel próbáját. Szeretnők, ha kollégáink ilynemű közleményekből minél többet juttatnának hozzánk. Szívesen vesszük ezeket azon tudományos apparátus bemutatása nélkül is, melyre esetleg támaszkodunk, és örülünk a legkisebb terjedelmű közleménynek is, ha egy a gyakorlatban bevált gondolatot ad elénk. Hogy Kármán mester praxisából való tanításrészlettel nyithatjuk meg e rovatot, azt jó auspiciumnak tekintjük.

KRÓNIKA.

Miniszteri megbizottak a felekezeti középiskolákban. A magyar királyi vallás- és közoktatásügyi miniszter az 1883. évi XXX. törvénycikk alapján a felekezeti középiskolák meglátogatásával s azokban az állami főfelügyelet gyakorlásával az 1904/5-ik tanévre a következőket bízta meg:

1. A dunamelléki ev. ref. egyházkerület főhatósága alá tartozó budapesti főgimnáziumra nézve dr. *Erődi Béla* Budapest fő- és székvárosi tankerületi királyi főigazgatót, a nagykőrösi, kecskeméti és halasi főgimnáziumokra és a kunszentmiklósi algimnáziumra nézve *Spitkó Lajos* budapest-vidéki tankerületi királyi főigazgatót, a gyönki algimnáziumra nézve *Váradi Károly* székesfehérvári tankerületi királyi főigazgatót.

2. A dunántúli ev. ref. egyházkerület főhatósága alá tartozó pápai főgimnáziumra nézve dr. *Városy Tivadar* győri tankerületi

királyi főigazgatót, a csurgói főgimnáziumra nézve *Váradi Károly* székesfehérvári tankerületi királyi főigazgatót.

3. A tiszáninneni ev. ref. egyházkerület főhatósága alá tartozó miskolci és sárospataki főgimnáziumokra nézve *Géresi Kálmán* debreceni tankerületi királyi főigazgatót.

4. A tiszántúli ev. ref. egyházkerület főhatósága alá tartozó debreceni, mezőtúri, kisujszállási és hódmezővásárhelyi főgimnáziumokra, valamint a hajdúböszörményi, karcagi és hajdunánási gimnáziumokra nézve *Géresi Kálmán* debreceni tankerületi királyi főigazgatót; a békésire nézve *Nátafalussy Kornél* nagyváradi tankerületi királyi főigazgatót; a szatmári és mármarosszigeti főgimnáziumokra nézve pedig *Szieber Ede* kassai tankerületi királyi főigazgatót.

5. Az erdélyrészi ev. ref. egyházkerület főhatósága alá tartozó kolozsvári, marosvásárhelyi, nagyenyedi, székelyudvarhelyi és zilahi főgimnáziumokra nézve *Kuncz Elek* kolozsvári tankerületi királyi főigazgatót, a sepsiszentgyörgyi és szászvárosi főgimnáziumokra nézve pedig dr. *Schneller István* kolozsvári egyetemi nyilvános rendes tanárt.

6. A bányai ág. hitv. ev. egyházkerület főhatósága alá tartozó budapesti főgimnáziumra nézve dr. *Erődi Béla* Budapest fő- és székvárosi tankererületi királyi főigazgatót; az aszódi algimnáziumra nézve *Spitkó Lajos* budapest-vidéki tankerületi királyi főigazgatót; a besztercebányai algimnáziumra nézve *Dunay Ferenc* besztercebányai tankerületi királyi főigazgatót; a szarvasi főgimnáziumra nézve *Géresi Kálmán* debreceni tankerületi királyi főigazgatóhoz; végül a csabai főgimnáziumra nézve *Nátafalussy Kornél* nagyváradi tankerületi főigazgatót.

7. A tiszai ág. hitv. ev. egyházkerület főhatósága alá tartozó késmárki, szepesiglói, rimaszombati és rozsnyói főgimnáziumokra nézve *Dunay Ferenc* besztercebányai tankerületi királyi főigazgatót; az eperjesi főgimnáziumra nézve *Szieber Ede* kassai tankerületi királyi főigazgatót; a nyiregyházai főgimnáziumra nézve *Géresi Kálmán* debreceni tankerületi királyi főigazgatót.

8. A *dunáninneni ág. hitv. ev. egyházkerület* főhatósága alá tartozó pozsonyi főgimnáziumra nézve *Pirchala Imre* pozsonyi tankerületi királyi főigazgatót, s a selmecbányai főgimnáziumra nézve *Dunay Ferenc* besztercebányai tankerületi királyi főigazgatót.

9. A dunántúli ág. hitv. ev. egyházkerület főhatósága alá tartozó soproni főgimnáziumra és a felső-lövői gimnáziumra és alreáliskolára nézve *Városy Tivadar* győri tankerületi királyi főigazgatót; a bonyhádi algimnáziumra nézve pedig *Váradi Károly* székesfehérvári tankerületi királyi főigazgatót.

10. Az erdélyrészi ág. hitv. ev. egyházkerület főhatósága alá tartozó besztercei és szászrégeni gimnáziumokra nézve *Kuncz Elek* kolozsvári tankerületi királyi főigazgatót; a brassói, medgyesi, nagyszebeni, segesvári, szászsebesi gimnáziumokra, úgyszintén a nagyszebeni és brassói reáliskolákra nézve dr. *Schneller István* kolozsvári egyetemi nyilvános rendes tanárt.

11. Az unitárius püspök főhatósága alá tartozó kolozsvári és székelykereszturi gimnáziumokra nézve *Kuncz Elek* kolozsvári tankerületi királyi főigazgatót.

12. A görögkeleti román metropolita ersek főhatósága alá tartozó brassói, és brádi gimnáziumokra s a brassói alreáliskolára nézve *Kuncz Elek* kolozsvári tankerületi királyi főigazgatót.

13. A görögkeleti szerb patriarcha főhatósága alá tartozó újvidéki főgimnáziumra nézve dr. *Margalits Ede* budapesti tudományegyetemi nyilvános rendes tanárt. (105725/1904.)

Ösztöndíjpályázatok. Az 1904/905. tanév kezdetétől a kincstári *Mária Terézia*-féle ösztöndíjak közül két 300 koronás és két 240 koronás ösztöndíj-állomás töltendő be. Ez ösztöndíj-állomásokra kizárólag csak pénzügyi hivatalnokok tanuló fiai tarthatnak igényt, ha katholikus vallásuak és a középiskola I. osztályát jeles előmenetellel elvégezték. A folyamodványok következő okmányokkal szerelendők fel: *a)* a lefolyt tanévben tanusított tanulmányi előmenetelről szóló iskolai bizonyítvánnyal, *b)* a folyamodó tanuló erkölcsi magaviseletét, szorgalmát és tehetségeit a folyó tanév addig lefolyt időszakáról tanusító és az illető tanártestület által kiállított bizonyítvánnyal avagy indexxel, *c)* a folyamodó szüleinek állását, netáni érdemét, továbbá a családtagok létszámát, és a szülők vagyoni állapotát igazoló hatósági okmányokkal, *d)* a folyamodó szülei, ha esetleg nyugalmazott pénzügyi tisztviselők, bennszülöttségüket avagy a honpolgárságnak történt megszerzését is kötelesek beigazolni. Megemlítendő az is, vajjon élvez-e folyamodó avagy annak egyik testvére ösztöndíjat avagy más segélyt és mily alapból, s megjelölendő továbbá ama kir. pénztár, melynél folyamodó az ösztöndíjat adományozás esetében felvenni óhajtja. Az ekkép felszerelt folyamodványok a m. kir. pénzügyminiszterhez mint pártfogóhoz címzendők és az illető tanintézetek előljáróságánál az 1905. évi február 10-ig benyujtandók. A középiskolai tanári testületek a beérkezett folyamodványokat a szabályszerű minősítvényi táblázatokkal együtt okadatolt véleményük kiséretében az illető tanker. kir. főigazgatóhoz az 1905. évi február hó 20-ig küldik fel. A tanker. kir. főigazgatók és felsőbb tanintézetek e részbeni felterjesztésüket a m. kir. pénzügyminiszterhez 1905. évi február 28-ig fogják beküldeni. A jelzett határidő után, vagy az illető tanintézetek mellőzésével közvetlen a fentnevezett pártfogóhoz benyujtott kérvények, egyszerüen vissza fognak utasittatni. (107042. sz. 1904. dec. 11.)

Az *Alapy*-féle ösztöndíjaknál az 1904/5. tanév kezdetétől következő állomások töltendők be: 1. A vallás- és közoktatásügyi miniszter adományozásához tartozó öt 420 koronás és egy 300 koronás állomás. 2. A nagyváradi latin szertartású káptalan adományozásához tartozó három 420 koronás állomás. Ezen ösztöndíjakat, melyekre elsősorban tiszántúli származású tanulók tarthatnak igényt, csakis katholikus vallású, szegénysorsú és jeles előmenetelü tanulók nyerhetik el. A folyamodványok az illető tanintézeti előljáróságnál legkésőbb az 1905. évi február 10-ig nyujtandók be, a következőkkel felszerelve: 1. születési bizonyítvánnyal, 2. a lefolyt tanév végén nyert iskolai bizonyítvánnyal és a folyó tanév I. felének végén nyerendő értesítővel, illetőleg indexxel, 3. a családi és vagyoni viszonyokat feltüntető s esetleg a tiszántúli származást bizonyító hatósági igazolvánnyal. A folyamodványban megjelölendő ama pénztár is, melynél az ösztöndíj adományozás esetében kiutalványozandó volna. Az ekkép felszerelt kérvények a középiskolai igazgatóságok részéről a szabályszerű minősítvényi táblázatokkal együtt az 1905. év február 20-ig a tankerületi főigazgatókhoz terjesztendők fel, a főigazgatók és a felsőbb tanintézetek részéről pedig az 1905. évi február végéig aszerint, amint a jelzett pontok alatt felemlített ösztöndíjak valamelyikét kérik, a vallás- és közoktatásügyi magyar királyi miniszterhez, illetőleg a nagyváradi latin szertartású káptalanhoz küldendők el. A jelzett

határidő lefolyása után, vagy a tanintézeti előljáróságok mellőzésével közvetlenül a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez felterjesztett kérvények, nem fognak figyelembe vétetni. (107043. sz. 1904. dec. 11.)

A *Bésán József*-féle alapítványból a középiskolai tanulók számára rendszeresített ösztöndíjak közül az 1904/5. tanév kezdetétől számítva két 600, egy 500, egy 400, egy 300 és négy 200 koronás állomás töltendő be. Ezen ösztöndíjakra bármely középiskolába járó s bármely vallásfelekezethez tartozó jeles előmenetelű és jó magaviseletű tanulók birnak igénynyel, azzal a megszorítással, hogy a magasabb állomásokat csak Bésán-féle ösztöndíjat élvező tanulók nyerhetik el előléptetésként. A vallás és közoktatásügyi miniszterhez cimzendő folyamodványok a következőkkel szerelendők fel: 1. születési bizonyítvánnyal. 2. szegénységi bizonyítvánnyal 3. az 1903/4. tanév végén nyert iskolai bizonyítványnyal, és a folyó tanév első felében nyert félévi értesítővel. 4. a családi és vagyoni állapotot feltüntető hatósági igazolvánnyal. 5. esetleg annak kimutatásával, vajjon élvez-e folyamodó maga avagy testvére segélyi vagy ösztöndíjat, s mely alapból. E folyamodványok legkésőbb az 1905. évi február hó 10-ig a középiskolai igazgatóknál benyujtandók, kik e kérvényeket a tanári testülettel való tárgyalás után a minősítési táblázatokkal együtt legkésőbb 1905. évi február hó 20-án a tankerületi főigazgatósághoz, illetve az autonom felekezeti főhatóságokhoz terjesztik fel, az utóbb említett főhatóságok pedig azokat legkésőbb 1905 évi február hó 28-án fogják egyenesen a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez beküldeni. A kérvényben megjelölendő a pénztár is, melynél az ösztöndíj adományozás esetében kiutalványozandó volna. Figyelmeztettetnek a tanulók, hogy a jelzett határidő lejárata után, valamint közvetlenül a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez beküldött folyamodványok nem fognak figyelembe vétetni. (107044 sz. 1904. dec. 11.)

A Bibics-féle alapítványnál az 1904/5. tanév kezdetétől öt 420 koronás ösztöndíjállomás töltendő be, melynél Aradmegye közönsége gyakorolja a kinevezési jogot. A betöltés alkalmával különösen a bolgár nemzetiségű s ezek közt a Tomján és Kacsamay családokból származó ifjak, továbbá az alapítónő Bibics Jakab özvegye Tomján Margit mostoha leányainak utódai, s ezek után Arad, Csanád, Csongrád és Békés vármegyében született tanulók elsőbbségi igénnyel birnak. A pályázók, kik csakis kath. vallású és az első gimnáziumba vagy reáliskolába járó jeles előmenetelü tanulók lehetnek, kötelesek Aradvármegye közönségéhez címzendő folyamodványukat a következőkkel felszerelni: 1. születési bizonyítvánnyal, 2. a lefolyt tanév végén nyert iskolai bizonyítvánnyal s a folyó tanév I. felének végén nyert értesítővel, illetőleg indexxel, 3. a családi és vagyoni viszonyokat feltüntető s esetleg az elsőbbségi igénnyel biró származást bizonyító hatósági igazolvánnyal. A folyamodványban megjelölendő ama pénztár is, melynél az ösztöndíj adományozás esetében kiutalványozandó. Az ekkép felszerelt kérvények az illető tanintézeti előljáróságnál az 1905. évi február 10-ig benyujtandók, a középiskolák ezeket 1905. évi február 20-ig a szabályszerű minősítvényi táblázatokkal együtt a tankerületi főigazgatókhoz terjesztik fel, az utóbbiak pedig és a felsőbb tanintézetek azokat az 1905. évi február végéig a fentnevezett pártfogókhoz fogják beküldeni. A fent kitett határnapnak lefolyta után vagy a tanintézeti előljáróság mellőzésével közvetlenül beérkező folyamodványok vissza fognak utasíttatni. (107045. sz. 1904. dec. 11.)

A Protestáns Egyházi és Iskolai Lap, mely a jövő 1905. évvel 49-dik évi pályafutását kezdi meg, az új esztendőben tulajdonost és szerkesztőt cserél. Jelenlegi tulajdonosa és szerkesztője, *Szőts Farkas*, 18 évi szerkesztősége után megválik a laptól és azt, mint tulajdonosra és felelős szerkesztőre, *Hamar István* református theológiai akadémiai tanárra, a lapnak hét év óta főmunkatársára ruházza át. A lap terjedelme formája, kiállítása és előfizetési ára marad a régi.

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

A „vasutazó“ tanulók.

A közlekedési eszközök fejlődése a középiskolák tanulóseregére is gyakorolt befolyást. Míg régente a nem helybeli tanulókat szüleik kosztosházakban vagy internátusokban voltak kénytelenek elhelyezni és csak elvétve akadt egy-egy nagyobb diák, ki a szomszéd faluból gyalogszerrel jött mindennap az iskolába, addig manap nem csekély azon tanulók száma, akik a vasutat, villamost használják fel, hogy néha igen messziről jöjjenek az iskolába. Minthogy ezeknek száma nem csekély, nem árt egyszer ezeknek életmódjával az iskola szempontjából foglalkozni.

A két bpesti VII. kerületi állami főgimnáziumban az ilyen »vasutazó« tanulók száma nem volt csekély a lefolyt tanévben sem. Ide iktatom — összehasonlítás kedvéért — mindjárt azon tanulókat is, akik az eddigi szokásos módon valának elhelyezve: rokonoknál, idegeneknél koszton vagy internátusokban, miket helyesebben penzionátusoknak kellene elnevezni.

	Barcsay-utca	Damjanich-utca	Összeg
Internátus ...	42	29	71
Rokonok	40	29	69
Idegenek	27	7	34
Vasutazók ...	16	55	71
	125	120	245

Itt mindjárt megjegyzem, hogy csak azon tanulókat vettem számításba, akik egész éven át jártak iskolába (az évközben kimaradtakat egyszerüen elhagytam) és vasutazóknak csak olyanokat vettem, akik egész éven át laktak Budapesten kívül, ellenben nem vettem föl az olyanokat, akiknek szülei kora tavasszal mennek ki nyaralni és késő őszig maradnak ott és akik addig szintén vasutazni kénytelenek.

A vasutazók közé vettem azonban azon tanulókat is, akik villamossal vagy éppenséggel gyalogszerrel mennek. Ezeknek száma azonban nem nagy. Villamossal utazott összesen hat tanuló, közülök négy Ujpestről, egy Kispestről és egy Rákos-Palotáról. Gyalogszerrel kettő kereste fel naponta a Damjanich-utcai gimnáziumot: az egyik, egy II/b osztályu tanuló, Erzsébetfalváról járt be gyalog, elégségesen tanult, viselete kifogástalan volt és csak kilenc órát mulasztott az egész tanévben, a másik meg Káposztásmegyerről indult el reggel $^1/_2$6-kor, 7-re beért és bár lába fájt és betegesnek mondta magát, az egész tanévben egy órát sem mulasztott, kifogástalan viseletű volt, de csak elégségesen tanult. Hetenként egyszer este ment csak haza, mert a gimnáziummal szemben lévő Mária-kongregációban látták el ebéddel.

Nem kell azt gondolni, hogy a vasutazó tanulók jelensége a nagy városoknak, milyen Budapest, népes környékével van

szoros kapcsolatban. Wesztfáliában — mint a nürnbergi nemzetközi iskolaorvosi kongresszuson [1] értesültem — nem kevesebb mint 3000 a vasutazó gimnáziumi tanulók száma, nem is említve a többi iskolanemeket. Igaz, ez Poroszországnak legnépesebb és legvirágzóbb tartománya. Hazánkban Budapesten kivül akárhány helyen szintén van számos vasutazó tanuló, így Szegeden, Temesváron, Ujvidéken, mely helyekre vonatkozólag személyes tapasztalat alapján van azokról tudomásom. A petrozsényi algimnázium évvégi értesítőjében olvasom, hogy a lupényi (bánya) tanulók részére ezen tanévtől fogva reggel 7-kor induló vonat áll majd rendelkezésre, míg délután 4-kor ismét haza mehetnek. A vasutazó tanulók életviszonyainak, tanulási föltételeinek kutatása tehát általános érdekü, mondhatnám nemzetközi jelleggel bír, habár ezen kérdéssel sem hazánkban, de még a külföldön sem foglalkoztak bővebben.

A fáradás, amelyet a vasutazás a fejlődő testre ró, nem mondható csekélynek. Legnagyobb az olyan tanulóknál, akik nem is laknak vasuti állomással rendelkező községben, hanem csak azzal szomszéd helyiségben. Ilyen, szerencsére, csak kettő járt a két gimnáziumba. Az egyik Aszód melletti Kartalból kocsin ment naponta $^1/_2$ órán át Aszódig, hol már reggel 6-kor vonatra ült, mellyel $^1/_2$8-ra Budapestre érkezett; haza indult $^1/_2$3-kor, 4 után érkezett Aszódra és 5 felé haza, tehát reggel öttől este 5-ig folyton volt testileg-szellemileg elfoglalva, kivévén az ebédidejét, melyet vendéglőben töltött el. Az egész tanév alatt csak 27 órát mulasztott, magaviselete kifogástalan volt, de előmenetele csak elégséges. A másik Gödöllő melletti Tárcsából való volt, de a kerepesi vicinálissal járt be, melyre reggel $^1/_2$7-kor felült, hogy $^1/_2$8-kor benn lehessen; az időt a 2 órakor visszainduló vonat elindulásáig a váróteremben töltötte, mert otthon ebédelt. Bár csak 5 órát mulasztott egész éven át, tehát elég szorgalmas volt, mégis megbukott.

Ezen kivételes eseteket mellőzve, a legtöbbre nézve kimondhatjuk, hogy a vasutazástól eltekintve is sokkal nagyobb gyalogutat tesznek meg, mint a városban messze lakók, mert már a budapesti vasuti állomások maguk is elég távol vannak az iskoláktól és azonkívül hozzáveendő, hogy lakóhelyükön is akárhányszor hosszú utat kell a vasuti állomásig megtenniök; ritka eset az, hogy a vasuti állomás a község közelében van. Azért vannak olyan tanulók is, akik, mivel apjuk vasutas, magában az állomás épületében vagy tőszomszédságában laknak, de ilyen csak 1—2 van.

Legjobb betekintést nyerünk, ha a különböző vonalakon azon vonatok elindulását és érkezését nézzük, amelyeket a tanulóknak használniok kell, hogy idejében beérkezhessenek. A hatvani vonalról nem kevesebb, mint 50 (12 + 38) tanuló járt be, a legmesszebb lakók Aszódról (2), kiknek 5 óra 57 p.-kor kellett a kocsiba

[1] Magyar Paedagogia 1904. évfolyam 6—7. füzet 429. lap.

ülniök, míg a gödöllőieknek már csak 6 óra 28 p.-kor. Ezen vonat 7 óra 35 p.-kor érkezett be, tehát elég jókor, hogy az iskolába érhessenek a tanulók. A közelebb lakóknak volt egy másik vonaljuk, mely már 7 óra 25 p.-kor érkezett be. Nem olyan kedvezők a viszonyok a következő vonalakon. A szolnoki vonalon kettő utazott (Damjanich-utcai): a mendei 6-kor, a maglódi 6 óra 18 p.-kor ült fel és érkeztek 7 óra 10 p.-kor, ami bizony korai. A váci vonalat szintén kettő használta (Barcsay-utcai), a verőcei 5 óra 59 p.-kor kezdte utazását, mely 7 óra 10 p.-kor végződött, míg a dunakeszii egy korábbi vonatot szokott volt használni.

A vicinális vasutak közül a kerepesit használta hét (1 + 6), legnagyobbára Rákos-Szent-Mihályról, honnét lóvasuttal kellett a vicinális-állomásig menniök. Az út 6 óra 15 p.-től 7 óra 15 p.-ig tartott. A három erzsébetfalvi közül (D.) kettő (mert egy gyalog járt be), $^3/_4$7-kor szállt a vonatjába, mely 7-re behozta a közvágóhidi állomáshoz. S onnan még jókora villamosútjuk volt az iskoláig. A kispesti (D.) tanulónk $^1/_2$7-től 7-ig ment az egyik villamoson, aztán még a közutin. Ujpestről hat járt be (5 + 1), közülük egy gyalog, egy pedig a búr-vasutat használta, a legtöbb 7 órakor indult, ami még a legkedvezőbb valamennyi közül. Látjuk tehát, hogy a vonatok elindulása 6 és 7 óra között volt és ehhez képest a tanulók fölkelését egy órával előbbre kell tennünk.

Ezen még tűrhető viszonyokkal szemben nézzük most a tanulók *visszautazását*. Legjobban alkalmazkodtak a tanulókhoz a villamos és vicinális vonatok, így a kerepesi vicinálison akár 12-kor, akár 1-kor jött ki a tanuló, $^1/_2$ óra múlva már kapott vonatot és csak a csömörinek kellett, ha 1-kor jött ki, 2-ig várnia (hetenkint 4-szer), amely esetben 3-kor érkezett helyiségébe. Hasonlóképen állott a dolog a többiekkel, még a rákospalotai búrvasuttal is, mely 12 óra 25 és 1 óra 20 p.-kor indított vonatot.

A hatvani vonalon kedvező volt azon tanulók helyzete, akik Gödöllőig mentek, mert 12 óra 30 p.-kor, illetőleg 1 óra 30 p.-kor kaptak vonatot, míg az aszódiaknak a 2 óra 40 p.-i vonatot lehetett csak felhasználniok, mellyel 4 óra 10 p.-kor érkeztek az állomásukba. A szolnoki vonalon lakóknak csak 2 óra 20 p.-kor induló vonat állott rendelkezésükre, mellyel a mendei 3 óra 39 p.-kor érkezett haza. A váci vonalon kedvezők voltak a viszonyok a nyári menetrend szerint, mert akkor nem csupán a 12 órai, hanem az 1 órai tanítás után kaphattak csatlakozó vonatot, míg télen 2 óra 35 p.-ig kellett várniok: a verőczei 4 óra 46 p.-kor érkezett rendeltetési állomásába.

Habár a tanítás egyhuzamban délelőtt történt és történik, a tanulók jórésze délután is el van foglalva részint nem kötelező tárgyakkal, részint a kötelező játékdélutánnal hetenkint egyszer. A kétféle protestáns vallásuaknál hozzájő még a rendes tárgyú hittan is. A vasutazó tanulók semmiféle rendkívüli tanításban nem vettek részt, a kötelező játékdélutánok alól föl voltak mentve,

de nem a hittan látogatása alól. A hitoktató urak ötöt teljesen felmentettek a hittani órák látogatása alól, a magánvizsga kötelezettségével, egyet az egyik óra alól; más négy azonban köteles volt a délutáni hittanórákra eljárni, akik aztán csak az 5 óra 20 p., illetve 6 óra 25 p. vonattal mehettek haza a hatvani vonalon és a 6 óra 20 p.-vel a váci vonalon; a verőcei tanulónk 7 óra 20 p.-kor érkezett haza, ahonnét reggel 5 óra 59 p.-től elindult. Még egy tanuló a szabadkézi rajz miatt szintén csak esti 6 óra 20 p.-kor mehetett haza Dunakeszire. Egy újpesti tanuló hetenként egyszer a Mária-congregációban vett részt, amikor az internátusban ebédelt és csak este ment haza gyalogszerrel.

Az a fontos kérdés, mit csináltak ezek a tanulók szabad idejükben? Aki utazott, bizonyára látott a sötét vasuti várótermekben tanuló deákokat, akik a sétálást addig bizonyára megunhatták. A szolnoki vonalon menő két tanuló kérdésemre, hogy mit csinálnak 2 óra 20 percig, azt válaszolta, hogy a ligetben sétálnak; az egyik esetleg nénikéjénél ebédel. Azoknak legnagyobb része, akik délután is el voltak foglalva, valamelyik közel rokonuknál ebédelt, úgyszintén az egyik aszódi is, míg a másik, aki Kartalról való, a vendéglőben étkezett. A vasutazó tanulók közül csupán egyetlen egy volt a télen át kosztosházban elhelyezve.

Két körülmény alapján, nevezetesen a tanulók túlságos kifáradása miatt és a kellő felügyeletnek hiánya miatt vonatközti idejükben, a priori azt lehet várni, hogy a vasutazó tanulók *magaviselete* nem volt a legjobb. Fáradt testtel figyelni nem könnyű; a kora reggeli fölkelés, a minden tanulási napon ismétlődő rendetlen életmód képtelenekké teszi őket a figyelem összpontosítására, szórakozottakká teszi őket. Mivel hosszú órákon át nélkülözik a felügyelő szemét, nem csoda, ha magukviseletében kevésbbé felelnek meg. E tekintetben meggyőződést szerzendő összehasonlítottam a magaviseletből nyert osztályzatukat a többi idegen tanulókéval, bár a magaviseletnek számszerű kifejezése meglehetősen nehéz. Minthogy mindkét főgimnáziumban az eredmény összevágott, csakis az összegező táblázatot mutatom be.

Magaviselet a 1903/4. tanévben:

Tanulók	1	2	3	Összeg
Internisták	66	5	—	71
Rokonoknál elhelyezettek	47	21	1	69
Idegeneknél elhelyezettek	27	6	1	34
Vasutazók	40	29	2	71
Összeg	180	61	4	245

Látjuk, hogy legjobban viselkednek az internisták, aztán a rokonoknál elhelyezettek, míg a legrosszabbak a vasutazók. Nagyon megkönnyíti az áttekintést, hogy az idegeneknél elhelyezettek félakkora számban vannak, mint a többi módon ellátottak külön-külön, ami egyúttal nagyban emeli ezen adatok értékét.

Nézzük most ezen tanulók *előmenetelét*. Az évvégi osztályozás szolgált alapul; az egyes rovatokba a szokásos elvek szerint voltak a tanulók besorozva. Jelesrendünek csak azt vettem, akinek egy jója sem volt: a rajzot azonban nem vettem számba. Itt persze ismét számolni kell az emberi tevékenység tökéletlenségével; sokan vannak, akik a tanárok csalhatatlanságában nem hisznek. Részemről a legnagyobb bizalommal viseltetem itélőképességük iránt, bár saját tapasztalatomból tudom, mily nehéz néha határozott itéletet alkotni.

Előmenetel 1903/4. tanévben:

Tanulók	1	2	3	4	Összeg
Internisták	4	14	42	11	71
Rokonoknál elhelyezettek	3	10	45	11	69
Idegeneknél elhelyezettek	3	2	19	10	34
Vasutazók	—	6	36	29	71
Összeg	10	32	142	61	245

Ezen tekintetben is meglepő a vasutazó tanulóknak hátramaradása a többiekkel szemben. Míg a jelesek és jók az átlag szerint a tanulóknak $^1/_6$-át teszik, aminek a rokonoknál és az idegeneknél elhelyezett tanulók által felmutatott eredmény meg is felel és aminél jobb erdményt mutattak fel az internisták, addig a vasutazóknál ezeknek száma az egésznek $^1/_{12}$-ét teszi. A bukottak az átlagos számítás szerint a tanulók egy negyed részéből kerülnek ki, mely átlagnál jóval kisebb számokat tüntetnek fel az internisták és a rokonoknál elhelyezettek; a vasutazók közül ellenben 40 % nem volt képes az iskola föladatainak megfelelni. Iskolába járásuknak ezen rossz eredménye épp oly kevéssé lephet meg, mint a magaviseletük hiányosabbb volta. Akárhány vasutazó tanulónak hiányzik a tanuláshoz a szükséges ideje: körülbelül 4—5 órakor kerül haza éhesen, kora reggel óta folyton talpon van, s igy nem csoda, ha előbb eszik, aztán pihen, végül lefekszik, hogy ismét korán fölkelhessen. Nem csoda, ha egyik-másik a sötét vasuti utazó termekben tanul; a vonatban nem igen van módja sem arra reggel, amikor társai zavarják, sem délben, amikor a fáradság kinozza.

Hogy ezen tanulók feladatuknak megfelelni iparkodnak, legjobban kiderül a *mulasztások* statisztikájából.

Óramulasztások az 1903/4 tanévben :

Tanulók	Internisták	Rokonoknál elhelyezettek	Idegeneknél elhelyezettek	Vasutazók	Összeg
Száma	71	69	34	71	245
Mulasztó tanulók	70[1]	56	29	70	225
Nem mulasztott	1	13	5	1	20
Mulasztott órák száma	6375	1440	1466	2614	12089
Óramulasztás tanulónként	92½	21	43	36½	49½
Óramulasztás egy mulasztóra	94	26	50	37	53
Igazolatlan órák	—	2	5	5	12

Ezen számsorozatból mindenekelőtt kiderül, hogy a vasutazók majdnem mindannyian hiányoztak a tanév alatt, akár csak mint az internisták. Csakhogy míg az utóbbiak valamelyik bentlakónak fertőző baja miatt rövidebb-hosszabb időn keresztül vesztegzár alatt voltak, addig az előbbieknél túlnyomóan a betegeskedésükben kell a magyarázatot keresni. A fertőző betegségek okozta vesztegzár okozta egyúttal az internistáknál a nagy óramulasztást, mely egy tanulóra 92 órát tett ki, amihez még a gondosabb felügyelet és a teljesen ki nem irtható betegség, a szinlelés is járulnak, nemkülönben a horvát internátus tanulói közül a görögkeletieknek ünnepei által okozott mulasztások is. A vasutazóknál az óramulasztás azonban csekélyebb volt az idegeneknél elhelyezett tanulókénál, habár nagyobb a rokonoknál elhelyezettekénél, ami bizonyítja, hogy a szülők mily gondosan ügyelnek arra, hogy gyermekeik — még a messzeségből is — rendesen járjanak az iskolába. Oly körülmény ez, melyet hangsúlyozni kívánok, mert a teendők megállapításában lényeges szerepet játszik.

Hogy miféle módon keletkezett az óramulasztás, vajjon tényleg betegség folytán, vesztegzár következtében, ünnepek miatt vagy elmaradásból, ezt egyáltalában kimutatni nem lehet. Még azt sem lehetett megtudni, vajjon fertőző betegségek előfordultak-e a vasutazó tanulók családjában. Annyi tény, hogy eddigelé egyetlen egy vidéki tanulót sem tiltottak ki fertőző baja miatt vagy tartottak vesztegzár alatt a családjában előfordult fertőző baj miatt. Ezen hiányon segíteni kell és e tekintetben ugyanazt a rendet kellene meghonosítani, mint amilyen a fertőző bajok terén a székes-fővárosban van. Midőn a múlt tanévben hire járt annak, hogy Gödöllőn vörheny-járvány van, Timár igazgató kikérdezte

[1] A számnak voltaképen 71-nek kellene lennie, mert az egynek is feltétlenül mulasztania kellett, minthogy az internisták fertőző betegség miatt kivétel nélkül ki voltak tiltva.

őket ez irányban és szivükre kötötte, hogy fertőző baj esetén maradjanak otthon, de egy sem lett beteg és emiatt egy sem maradt otthon.

Végül fölemlítendő még, hogy az igazolatlan óramulasztások — bár általában kevés — az idegeneknél elhelyezett tanulóknál legnagyobbak, azután következtek a vasutazók, amiből szintén rosszabb magaviseletükre lehetne következtetni. Összegezve, azt látjuk, hogy magaviselet és előmenetel tekintetében a vasutazó tanulók a legutolsó helyet foglalják el, a mulasztók száma épp akkora volt, mint az internistáknál, tehát szintén a legkedvezőtlenebb, csakhogy más okból, míg az óramulasztások átlagos nagysága a második helyet foglalta el, ami a betegségek rövid tartamát és csekélységét bizonyítaná.

Bár ezen eredmény a priori valószínű, még sem tartom feleslegesnek meggyőződést szerezni, vajjon ez *mindenütt* és *mindenkor* így vagyon-e. Legkönnyebben véghezvihető ezen kutatás a középiskolákban, amelyeknek értesítői egyúttal megadják a lehetőséget az egybegyűjtött adatok közlésére. Magától értetődik, hogy a többi iskolanemeknek, nevezetesen a középkereskedelmi és polgári iskoláknak is kellene figyelmüket ezen fontos kérdésre kiterjeszteniök.

A teendők tekintetében a *helyiviszonyok* határoznak és így a továbbiakban csak a fővárosi viszonyokra kívánok tekintettel lenni. A fővárosi középiskolák sajnálatos túltömöttsége szempontjából legegyszerübb lenne a tanulóknak a Budapestre való vasutazását meg nem engedni; vagy kosztba menjenek valahová Budapesten, vagy pedig keressenek fel valami vidéki *középiskolát*, amilyen Budapest közelében három van, Aszódon (4 osztályú), Cegléden és Vácon. Nem tekintve az ellenőrzés nehézségét, vajjon az illető tényleg azon a helyen van-e teljes ellátáson, melynek címét bemondja, és nem tekintve a szülőknek eddig alig korlátolt jogát, hogy gyermeküket azon iskolába adják, amelyhez nekik bizalmuk van, némi erőszakosság volna vidéki középiskolába szorítani őket és oda a vasuti utazást megengedni, ellenben Budapestről eltiltani őket, hol soknak rokona is van és ahol szüleiknek is sokszor dolguk van. A jelenlegi vasuti összeköttetések mellett azonban teljes lehetetlenség ezen célt elérni. Sem Vác, sem Cegléd felé nincs oly reggeli vonat, amely idejében elhozhatná a tanulókat, de még Aszódra sem mehetnek a gödöllőiek, pedig ezek teszik a vasutazóknak jó részét (71 vasutazó közül 14 gödöllői, kik közül 11 járt az alsó 4 osztályba), mert a reggeli gyorsvonatot, az egyedüli reggeli vonatot, mely 8 óra 6 percre érkezik Aszódra és egyébként igen kényelmes összeköttetés lenne, tanulójegyekkel nem használhatják, hacsak nem lehet a kereskedelmi minisztertől e végből külön engedélyt kieszközölni. Így tehát kénytelenek a 37 kilométernyire fekvő Budapestre menni a 16 kilométer távol Aszód helyett. A vasuti vonatok mind Budapest felé létesítik a kellő összeköttetéseket és így azt hisszük, hogy a ceglédi állami

főgimnázium igazgatójának óhajtása, melynek értesítőjében kifejezést adott, hogy a vasutazó tanulók Ceglédre jöjjenek (maga a főgimnázium épülete a vasut-utcában áll), sokáig irott malaszt marad.

Hasonlóképen félő, hogy a jelenlegi vonatok rendjén, melyek Budapestre szállítják a tanulókat s innen vissza, jó hosszú ideig nem igen fognak változtatni, legalább dr. Erődi Béla főigazgató átiratát egy megfelelő vonat iránt a vasut figyelmen kívül hagyta. Kellenének külön tanuló-vonatok, mint Westfáliában és másutt, ami persze a tanulók számától függ az egyes vonatokon, melyek azok szükségletéhez teljesen alkalmazkodnak, és kellenének főleg gyorsabb vonatok. Ha Berlinben tudnak 60 kilométer sebességgel futó helyi vonatokat berendezni, tudni kell azt minálunk is: a sürü megállás nem volt akadály ott sem, minálunk sem volna. Arra kell törekedni, hogy például a Gödöllőn 6 órakor fölkelő iskolásgyermek 8-kor pontosan megjelenhessen a budapesti iskolában; ezáltal egy órát nyerne a mai viszonyokhoz képest.

Hasonlóképen kellene eljárni a visszavívő vonatokkal is és itt foglalkoznunk kell a kérdéssel, vajjon a jelenlegi állapot föntartassék és tovább fejlesztessék, mely szerint a szóban forgó tanulók minden délutáni foglalkozástól lehetőleg fölmentetnek, avagy pedig arra kell törekedni, hogy az iskola minden munkájában részt vegyenek úgy mint a többiek. Fentebb láttuk, hogy jelenleg a vasutazó tanulók nem vesznek részt a játékdélutánokban, nem tanulnak külön tárgyakat és a protestánsok közül nem egyet felmentett a hitoktatója a hittan alól is. Itt tehát csak még azt kellene kimondani, hogy valamennyi vasutazó tanuló minden délutáni órától mentessék föl, a hittanból pedig magán- vagy időszakos vizsgálatra köteleztessék.

Ezen esetben a vasutazó tanulók számára vagy intézeteikben vagy pedig a fővárosi vasuti állomások közelében az összesek számára *otthonfélét* kellene berendezni, ahol az időt tölthetik a szorgalmi időn kívül, ahol esetleg elhelyezhetik könyveiket és egyéb szereiket, ahol a magukkal hozott ennivalókat — hiszen mint láttuk, igen későn kerülnek haza — fölmelegíthetik és elfogyaszthatják. Svédország kitünő országutain a biciklizés nagyon el van terjedve és a Stockholmi főgimnázium épületének magas szouterrainjében két étkező-helyiség volt a messze lakó tanulók számára berendezve, ahol a 2—3 órai tanulás után bekövetkező egy órai szünet alatt a magukkal hozott ennivalókat elfogyaszthatták, esetleg tejet és vajaskenyeret vásárolhattak. Részemről nagyon ajánlatosnak tartanám ezen példa követését új intézetek emelésénél: az adatokból látom, hogy a keleti pályaudvaron érkezők mindinkább elszoknak a Barcsay-utcai gimnáziumtól és a Damjanich-utcaiba iratkoznak, amelynek talán nemsokára emelik végleges hajlékát. A nyugati pályaudvaron érkezők számára az új VI. kerületi gimnázium fog legalkalmasabb lenni, főleg ha majd a pályaudvart az Aréna-útra kihelyezik. Az otthonoknak az

iskolákban való elhelyezése úgy a pedagógiai, mint az orvosi felügyelet miatt célszerű. Feltétlenül szükségesnek és a fertőző betegségekre vonatkozólag keresztülviendőnek tartom, hogy a vasutazó tanulók névsora közöltések a községük hivatalos orvosával.

A kérdésnek olykép való megoldását, hogy a vasutazó tanulók minden délutáni munka alól fölmentésben részesüljenek, nem tartom a leghelyesebbnek. A napnak legvilágosabb szakát a visszautazással töltik el s fáradt testtel érkeznek haza, amikor már képtelenek a tanulásra, vagy csak nagy erőfeszítéssel tudják végezni. Továbbá ki áll jót, vajjon tényleg haza utaznak-e és nem maradnak-e itt Budapesten, ha nem is mindenkor, és csatangolnak? Végül egészségük szempontjából felette károsnak tartom, hogy az étkezés természetes idejében kellőkép elkészített ételnek megfelelő mennyiségét föl nem vehetik.

Az ilyen iskolábajárás, amidőn az illető tanuló csupán a föltétlenül megkivánt tárgyakkal foglalkozik, semmikép sem felel meg a mai középiskola irányának, amely a mindenféle rendkívüli tárgyakkal és intézkedésekkel (játékkal, kirándulásokkal stb.) tág tért nyit az ifjú tehetségeinek. Hasonlít az ily tanulás az élethez, melynek hiányoznak a kellemes oldalai, az ételhez, melyek kellőképen nem fűszereztek, és teljesen igaza van Cserép Sándor, szegedi igazgatónak, aki egyáltalában nem tartja megfelelőnek a vasutazó növendékek tanulását, bár a szükség elől kénytelen meghajolni.

A vasutazó tanulót csak úgy lehet megtenni igazi középiskolai tanulóvá, aki társainak minden munkájában résztvesz, aki semmi kivételes (látszólagos) kedvezményben nem részesül, ha a helyett, hogy engedményekben részesülne, ellátást kap *fél vagyis nappali internátusban.* Ha fel nem mentetnek sem a játékdélutánok, sem a hittani órák látogatása alól, a vasutazó tanulók hetenként 1—3-ig délben kénytelenek a városban maradni. S ha most akár az iskola keretében, akár vele kapcsolatban gondoskodnak ezen bennkényszerített tanulók étkezéséről, felügyeletéről, sőt tanulásuk vezetéséről, ami ezen kényszer kifejtéséből önként következik, akkor már nem nagy dolog a félinternátus szervezése a hét összes napjaira. Előnyei lennének a vasutazó tanulók jó étkezése rendes időben, a leckéik megtanulása, úgyhogy otthonra semmiféle munka nem maradna, megfelelő időközökben való üdülésük, a csatangolások elkerülése, a kevesebb megbetegedés annál is inkább, mivel állandó orvosi felügyelet alá kellene őket helyezni és mint pedagógiai haszon az iskola összes munkáiban való részvételük. Ezen óriási előnyök, melyek a vasutazó tanulók kellő testi, szellemi és erkölcsi fejlődését biztosítani képesek, nem egy szülőt arra fognak birni, hogy gyermekét ezen félinternátusba adja, még akkor is, ha valamelyik rokonánál tudna is gyermekének ebédet szerezni. A költségek nem lehetnek nagyok, mert minden intézetben elég souterrain helyiség van, ahol a konyhát és ebédlőt el lehetne helyezni, még inkább áll ez újonnan emelendő

épületekről; kell azonkívül tanulószoba (a tanulók számához képest), amilyen szintén a legtöbb iskolában van, vagy kellene a vallástani oktatások alatt a tantermekből kiszoruló más vallásuak részére, míg a tornacsarnok a rossz időben szolgálhat üdülésül. Ha még egy termet szlöjd-munkának sikerülne berendezni, akkor ezen félinternátus minden kívánalomnak megfelelne.

Hogy az étkezés milyen legyen, még külön meg volna állapítandó. Részemről kívánatosnak tartanám, hogy a tanulók reggelit is kapjanak, még akkor is, ha a szülői házban már részesültek is benne, viszont az ebédet olcsóbban lehetne elkészíteni a leveshús főzésének elhagyásával: otthon adjanak nekik este levest. Minden persze attól függ, hogy mekkora költségeket lehet a szülőkre róni. A felügyelő tanárok fizetése, az első berendezés beszerzése mindenképen az iskolafentartó államra háramolna, amely ekkép helyrehozná a fővárosi és vidéki tanulók iskolábaküldhetősége között felbillent egyensúlyt. Attól, hogy ilyen módon a vasutazó tanulók száma növekedni fog, nem félek, legfeljebb olyanok, kik azelőtt itt teljes ellátáson voltak, részben vasutazni fognak; sőt ellenkezőleg, a költségek növekedésével, mindenféle fölmentés megtagadásával nem egy olyan tanuló fog elmaradni, aki a jelenlegi viszonyok között még úgy ahogy eljárogathatott.

Azt hiszem hasonló félinternátusokról számos vidéki városban is lehetne és kellene gondoskodni; sőt egymással versenyző szomszédvárosok közül intézetének az fog nagyobb számú tanulósereget biztosíthatni, mely az osztrák városok mintájára, hol nemzetiségi okok miatt ezen verseny nagyon kiélesedett, előbb fog a vidéki tanulók számára megfelelő otthont létesíteni, melyben az iskolát kiegészítő vezetésben és oktatásban részesülhetnek.

Köztudomású, hogy a Hermina-úton levő Erzsébetnőiskola felső leányiskolájába a főváros minden részéből járnak leánykák, kiknek az oda és hazatérésre körülbelül egy-egy órára van szükségük, de egész napon át az intézetben tartatnak és csupán este 6 órakor mennek haza szüleikhez. Ha megfelelő félinternátusokat rendezünk a vasutazó középiskolai tanulók számára, majdnem ugyanilyen eredményt érhetünk el, annál is inkább, mivel — mint egy pillanatás a vasuti menetrendbe meggyőz — este 5—6 órakor minden irányban állanak rendelkezésre helyi vonatok.

Ha a vasutazó tanulók ügyét jelen soraimmal, csak kevéssel sikerült előbbre is vinnem, úgy búsásan megleszek jutalmazva, de ismerve intéző köreink nemes áldozatkészségét a középiskolai tanulók érdekében, még többet is remélek.

(Budapest.) *Juba Adolf.*

A GYAKORLATBÓL.

A négy temperamentum Goethe »Hermann und Dorothea«-jában.

(Az összefoglalás egy részlete.)

Goethe »Hermann und Dorothea«-jában tudvalevőleg hat főalak van, négy férfi- és két nőalak. A négy férfi-főalak (rajtuk kívül még csak a bíró alakja fordul elő): Hermann, atyja, a pap és a gyógyszerész. E négy férfialakon világosan kimutathatók a négy temperamentum tipikus tulajdonságai.

A négy temperamentum ismertető jeleit ugyanis jó összeállításban kapjuk, ha az emberi lélek természetét e három szempontból tekintjük: 1. Milyen *érzékenységet* mutat a lélek külső ingerekkel szemben, *erős*-et-e vagy *gyengé*-t. 2. Hogyan viselkedik felvett *benyomások megtartása* dolgában, *tartósak*-e a benyomások, vagy pedig *múlók?* 3. Mily mértékben mozdul meg a lélek önszántából a cselekvésre, azaz milyen a kezdeményezésben, *gyors*-e vagy *lassú?*

Ha e szempontok szerint foglaljuk össze a felsorolt négy férfialak tulajdonságait, (melyeket az olvasás és a nyomán járó tárgyalás közben már megismertünk), akkor a következőket találjuk: *Hermann* érzékenysége erős, a benyomások benne tartósak, de ő kezdeményezés dolgában lassú; *atyja* érzékenysége erős ugyan, de benyomásai múlók, viszont mozgékony és gyorsan kezdeményez; a *gyógyszerész* érzékenysége gyönge, de benyomásai tartósak és kénesőtermészetével gyorsan is mozog és kezdeményez; a *pap* az egyedüli, aki erősen érzékeny, folytonosan mély érzéssel részt véve mások örömében és bajában is, de amellett benyomásai még a régi időkből és jelentéktelen dolgokban is tartósak és kényes helyzetekben is gyorsan feltalálva magát, gyorsan és erélyesen magához ragadja a gyeplőket és kormányozza a viszonyokat.

Az elmondottakat áttekinthető sémában állíthatjuk össze, ha az »*erős*«-t, »*tartós*«-t, »*gyors*«-at + jellel, a »*gyöngé*«-t, »*múló*«-t és *lassút* pedig — jellel jelöljük. Akkor ugyanis előáll a következő táblázat:

	Érzékenység	Benyomások megtartása	Kezdeményezés
Hermann	+	+	—
Atya (vendéglős)	+	—	+
Gyógyszerész	—	+	+
Pap	+	+	+

Kitünik ebből, hogy mindegyik alak mutat valamely irányban hiányt: Hermannban nincs meg a kezdeményezés gyorsasága, atyjában a benyomások tartóssága és a gyógyszerészben az érzékenység erős volta; csak a papban van meg erő, tartósság és gyorsaság.

Az így előálló négy tipus adja a négy temperamentum képét: Hermanné a melancholikus vagy szentimentális temperamentumét, atyjáé a szanguinikusét, a gyógyszerész a flegmatikusét és a pap a cholerikusét.

A négy temperamentum uralkodó vonásait kapcsolatba hozták a négy életkorral is (Lotze), amennyiben a gyermek lelke a sanguinikus temperamentum vonásait mutatja, az ifjúé a melancholikus vagy szentimentáliséit, a férfié a cholerikusé és a flegmatikus az öreg emberéit. Ha az utóbbi megegyezéseket is tekintjük, akkor a vendéglős az, ki lelkében örökké gyermek maradt, Hermann megjeleníti az ifjú tipusát, a pap a férfiét és a gyógyszerész az öreg emberét.

Így lehet az irodalmi oktatásnak egy részlete gyümölcsöző psychológiai leckévé. A gyakorlott tanárnak nem kell megmondanunk, hogy az összefoglalás sem elégedhetik meg csupán a fent összeállított általános eredmények puszta előadásával, hanem a psychológiai szempontok bemutatása és megértetése után a tanulókkal szedeti össze az olvasást kisérő tárgyalás közben egyenként megismert vonásokat, illetőleg az olvasás közben megismert tényekkel illusztráltat minden összefoglaló psychológiai kategóriát, hogy a végső chema a gyermekek előtt mindig benső, tudatos kapcsolatban maradjon a tények eredeti szemléletével, amelyből eredt. A tanárt, ki a temperamentumok ilyetén felfogására vonatkozólag még mélyebbreható psychológiai tanulmányokat akar tenni, Bahnsen »Beiträge zur Charakterologie« című munkájára, Lotze »Mikrokosmos«-ának hatodik könyvére és az újabb angol psychológiai irodalomra utaljuk.

Végül megjegyezzük, hogy a négy temperamentum ilyetén kapcsolatba hozatala H. u. D. négy férfialakjával Kármán Mór gyakorlóiskolai praxisából ered, és e részletet, mire bizonyára még sokan emlékeznek, ő már régebben bemutatta a kilencvenes évek elején tartott hónapos, úgynevezett nagy konferenciák egyikén. (E konferenciákon részt vettek az összes fővárosi tanárok, kik valamikor a gyakorlóiskola tagjai voltak, és e konferenciákból fejlődött a résztvevők körének bővítésével, a mai Gyakorló-főgimnáziumi Egyesület.) *Il.*

EGYESÜLETI ÉLET.

Temesvárkerületi Kör.

(Érettségi vizsgálat reformja; Szabad Liceum esti és vasárnapi kurzusai.)

A kör december 3-án *Bergmann Ágost* elnöklete alatt ülést tartott.

Az elnök megnyitó beszédében utalt a kör fokozottabb munkásságára s a didaktikai, pedagógiai tételek fontosságát rendkívül hangoztatja, melyek iskolai életünk sarkkövei a tanítás terén.

Vargha György titkár jelentése alapján ismerteti »*Az érettségi vizsgálat reformját*« s felhívja a kör figyelmét erre a rendkívül fontos kérdésre, melyet körünkben még eddig nem tárgyaltak. Már most oda nyilatkozik, hogy a reform a várakozásoknak legkevésbbé sem felel meg, hanem az 1883 : XXX. t.-c. megváltoztatásával radikálisan kell átalakítani a mai vizsgálatot.

Elhatározza a kör, hogy legközebbi ülésére ennek megvitatását fölveszi s dr. *Ozorai Lajos* dr.-t kéri fel előadónak.

Dr. *Steiner Simon* jelenti, hogy a *Szabad Liceum* kultúrális hivatását minél szélesebb körben óhajtja teljesíteni s evégből különösen az iparos-, kereskedő- s munkás-osztályok részére esti és vasárnapi kurzusokat rendez teljesen díjtalanul, mi az által vált lehetségessé, hogy az egyes egyesületek s Temesvár szab. kir. város megfelelő összeget ajánlottak fel a kiadások fedezésére. *4—4 előadásból álló 10 kurzust vett fel a programmba, melyek tételeiket az adóügy, a nemzetgazdaságtan, földrajz, történelem, lélektan, szociológia, fizika, szépművészet és a praktikus jog köréből veszik.*

Zártkörű mulatság elhatározása után a kör elfogadja *Laky Mátyás* indítványát, hogy a kör *Molnár Viktor* főispánt, a Liceum egyik védnökét, főrendiházi tagsággal való kitüntetése alkalmából üdvözölje.

Végül Bergmann elnök felkéri Dancs Ferenc alelnök, Vargha György titkár, Réday János, Már Oszkár, Haupt Mihály, Keszler Károly tagokat, hogy a *D. M. K. E. december 11-iki közgyűlésen a kört képviseljék*, mihez a kör is hozzájárul.

(Temesvár.) *Vargha György,*
titkár.

Ung-Beregvármegyei Kerületi Kör.

(A göröy nyelv tanításának története; jelenlegi helyzete nálunk és a külföldön.)

Az Ung-Beregmegyei kör beregszászi osztálya december 10-én köri gyűlést tartott, melyben Schürger Ferenc, elnök megemlékszik *Boncz Ödön*, miniszteri tanácsos kitüntetéséről, mely a tanárság legszélesebb rétegeiben is örömet keltett, mivel oly embert ért a királyi kegy, aki a tanárság legőszintébb barátja. Indítványozza, hogy a kör jegyzőkönyvileg örökítse meg e kitüntetés felett érzett örömét.

Ezután dr. *Endrei* Gerzson a következő című felolvasást tartotta: *A görög nyelv tanításának története; jelenlegi helyzete nálunk és a külföldön.*

Előbb ismerteti a görög nyelv tanításának történetét nálunk és a külföldön; előadja a görög nyelv tanításának célját, mely nem más — Wilamowitz szerint — mint kultúránknak genetikus alapon való megértése; majd szól a görög nyelv tanításának jelen állásáról nálunk és a külföldön. Ez összehasonlítás kapcsán arra az eredményre jut, hogy nálunk általában véve kevesebb esztendőt és abban is kevesebb óraszámot szánnak a görög nyelv tanítására, mint a külföldön. Németországban 6 éven át tanítják a görög nyelvet, heti 6 órában; a reformiskolákban csak 4 éven át tanítják, de heti 8 órában; Ausztriában is 6 évet szánnak a görög nyelv tanulására. Hogy ennyi idő alatt többet lehet végezni, az nagyon természetes. De még Franciaországban is, ahol 5 éven át, összesen heti 18 órában tanítják a görög nyelvet, mint fakultativ tárgyat, többet végeznek; csak végig kell tekinteni az írók sorozatán, mennyit és mennyifélét tudnak ilyen óraszám mellett elvégezni. Az auktorok között szerepel: Lukianos, Xenophon, Herodotos, Homeros, Plutarchos, Aiskhylos, Sophokles, Euripides, Platό, Lysias, Demosthenes stb.

A felolvasó sokallja ugyan e változatosságot, de ezzel szemben kevesli a nálunk elvégzett anyagot. Úgy véli, hogy az idő gazdaságosabb kihasználásával többet lehetne végezni. Ha mindjárt az V. osztályban egy kis előkészítő kurzus mellett *Xenophont* olvastatnák, mint azt Németországban már sok helyen teszik, akkor a VI. osztályban már *Homeros Odysseiájára* és *Herodotosra* lehetne rátérni. A μι-végű igék valamint a rendhagyó igék és a mondattan fontosabb szabályai, különösen a feltételes és potentiális mondatok, egészen jól volnának tárgyalhatók Homeros mellett. A VII. osztályban az *Iliast* és *Platóból* vett szemelvényeket, a VIII. pedig *Sophoklest* és *Thukydidesből* vagy *Demosthenesből* vett szemelvényeket lehetne tárgyalni. A tanterv mai felosztása szerint az attikai nyelvjárással kezdve nem jut idő Sophoklesre, mert hiszen az Ilias és Platό olvastatása elfoglalja az esztendőt. A görög tanítást általában véve eredményesnek tartja a felolvasó, hiszen csak a tehetségesebb és a nyelvek iránt nagyobb hajlammal bíró tanulók foglalkoznak vele; ilyen körülmények között tehát a tanítás intenzivebb is lehet.

Az Utasítások is említést tesznek a *Xenophonnal* kezdődő görög tanításról; azonban nehézkesnek tartják népes osztályokban az *induktiv* tanítást. De ha tekintetbe vesszük azt, hogy az osztályok népessége ma megoszlik a görög nyelvet és a görögpótlót tanulók között, továbbá hogy a vidéken általában véve nem népesek az osztályok, az a kis nehézség, melyet az induktiv tanítás okoz, nem vehető tekintetbe; hisz ugyanígy lehetne érvelni a Homerossal kezdődő görög tanítás ellen. *Viszont az induktiv tanítás előnye az*, hogy 1. *élvezetes és értékes olvasmányt nyujt;* 2. a *grammatikai tanítás is érdekesebb lesz;* 3. *a VIII. osztályban Thukydidesre és Sophoklesre is marad idő.* A felolvasó abban a meggyőződésben van, hogy ilyen

felosztás mellett a görög nyelv tanulása eredményesebb lesz, mert két oly auktorral is megismerkedik a tanuló, akik a világirodalomra nagy befolyással voltak. E tekintetben *Hornemannal* egyetért előadó, aki (Neue Jahrbücher, VI. évf. 7. füz.) azon nézeten van, hogy *Homeros*, *Sophokles*, *Platón* és *Thukydidesnek* a görög nyelvű auktorok között okvetlenül helyet kell foglalni.

A felolvasáshoz többen szóltak hozzá. *Gedai* József figyelmeztet Salamon Ferenc: »Közoktatásügyünk reformja« című munkára, mely a görög tanításnak a latin felett előnyt ad. *Karsai* Emil felemlíti, hogy az új francia tanterv még nem régóta lépett életbe és így az eredményre nézve legyünk egy kis várakozással. *Telkes* Sándor helytelennek tartja a mai tanterv azon intézkedését, hogy az Iliast, tehát meseszerű dolgokat a gimnáziumi tanulmányok végére helyezi, sokkal helyesebb volna Sophoklessel és Platóval végezni. Platót a filozófia tanításával együtt kívánja tárgyalni. *Schürger* Ferenc a latin nyelv tanítását nemzeti szempontból is szükségesnek tartja; elegendőnek tart egy klasszikus nyelvet is. Szóló egyébiránt teljes elismeréssel adózik a felolvasónak és a kör nevében is köszönetét fejezi ki néki.

Gedai József,
köri titkár.

Budapesti Kör.

I. Választmányi ülés.

A Budapesti Körnek december 12-én *Rombauer* Emil elnöklete alatt tartott választmányi ülésén a titkár jelenti, hogy a tagok névkönyvét az igazgatók jóindulatú támogatásával összeállította, s ennek alapján a kör tagjainak száma 230. Ezt a választmány elismeréssel tudomásul veszi.

Ezután következett az Ügyrend értelmében a választmány kiegészítése, melynél tekintetbe vették azokat az intézeteket, melyek eddig a választmányban nem voltak képviselve. E szerint új választmányi tagok lettek 1904/5. iskolai évre: *Bartoniek* Géza, *Beke* Manó, *Chovancsák* Géza, *Feichtinger* Győző, *Gaal* Mózes, *Lévay* Ede, *Révy* Ferenc, *Sajó* Sándor, *Szabó* Gábor, *Szele* Róbert.

Ugyancsak az Ügyrend értelmében választották jegyzőnek *Bán* Aladárt.

Az elnök bemutatja a Pápai Kör átiratát, melyben azt kéri, hogy Körünk a tanáregyesület igazgatóságát keresse meg, hogy a nem állami tanárok anyagi ügyei érdekében Budapestre ülést hívjon össze. Minthogy az igazgatóság ez üggyel már a legnagyobb méltány osággal foglalkozott, amiről az érdekelteket is értesítette, a Kör kijelenti, hogy felekezeti kartársaink anyagi ügyeit ezentúl is a legnagyobb érdeklődéssel fogja kísérni, de az igazgatóság intézkedésével az október 29-én kelt átirat tárgytalanná vált.

Egy farsangi tanári táncestély rendezésével *Tiber* Ágostot bízták meg, s ezzel az ülés véget ért.

II. Fölolvasó-ülés.

A Budapesti Kör folyó hó 12-én *felolvasó*-ülést is tartott, melyen dr. *Bán Aladár* az »Utasításoknak a magyar nyelv és irodalom tanítására vonatkozó része« címen olvasott fel. A felolvasás rövid tartalma a következő. Mindenekelőtt kiemeli azt, hogy felolvasásának főcélja megjelölni: miben van haladás, újítás a régi Utasításhoz képest s azután némely tapasztalati igazságot hangoztatni az Utasítás sikeresebb alkalmazása érdekében. Némelykor a bírálattól sem zárkózhatik el, minthogy a jövő fejlődés miatt kívánatos, hogy a tanítás terén működő férfiak tapasztalataikat alkalomadtán érvényesítsék. Valami gyökeresebb újítást nem találunk; az új Utasítás csak ott tér el a régitől, hol a megváltozott tanterv ezt okvetlenül szükségessé teszi. Mint a régi, ez az Utasítás is liberális szellemével tűnik ki, nem szab szigorú kánont a tanár elé, hanem az egyéni belátás és meggyőződés érvényesülésének tág teret ad. Az egyes osztályokra szóló utasításokat három csoportra osztva veszi szemügyre. (I—III., IV—VI., VII—VIII.) Igen helyes az, hogy a három alsóbb osztály elméleti részében és az írásbeli dolgozatokban a követelményeket józan belátással lejebb szállítja s az elemi iskolából hozott képzettségre kevesebbet épít. Az olvasmányokra nézve kívánatosnak tartja, hogy egy újabb Utasítás kiadása alkalmával nagyobb súly helyeztessék a magyar nép ural-altáji származásának s egyáltalában ethnografiai és ethnológiai jellemének kidomborítására. A görög-római regék helyett, melyeknek úgyis elég hely jut a latin, görög és görögpótló órákon, inkább a magyar, finn és észt szépköltészet remekei szerepeljenek, melyeknek jobbjai irodalmi és esztétikai érték tekintetében sem állnak alacsonyabb színvonalon az indoeurópai népek hasonnemű szellemi alkotásainál. A IV—VI. osztályra szóló Utasítás tárgyalásánál a Toldi-trilógia bő elemzésére, a retorikai ismereteknek praktikus téren (azaz beszédek készítésében, rögtönzésben) való megvalósítására s a költészetnek a művészet egyéb ágaival való kapcsolatára óhajtja a főfigyelmet fordítani. A házi olvasmányoknál sikeresebbnek véli, ha a tanár az olvasmányok kötelező voltának rideg hangoztatása helyett az illető művek szépségeinek élénk kiemelésével igyekszik tanítványaira hatni. Az irodalomtörténeti oktatásnál a lélektani fejlődés rajzára, a nemzeti sajátságok feltüntetésére, az egész gimnáziumi pályán végzett olvasmányoknak rendszerbe foglalására s az azokból merített ismeretek tudatossá tételére kell legnagyobb gondot fordítani. A kritikai oktatásnak az új Utasítástól követelt mellőzését sem az esztétika, sem nemzeti irodalmunk fejlődése szempontjából nem tartja kívánatosnak. A valódi érdemek megbecsülése csak az igazságnak lelkes szeretetén épülhet föl. Az ifjúságnak sokat hangoztatott kevés tiszteletadása sem függ össze a helyes kritikai oktatással, hanem társadalmi bajokban gyökeredzik.

Az előadásra dr. *Kármán Mór* reflektált, bőven tárgyalva a magyar irodalom tanítás feladatait és útját-módját. Azt szeretné az Utasításban megvalósítva látni, hogy az elméleti oktatás tisztán

csak mint az olvasmányokból levonható igazságoknak egybefoglalása, tudatossá tétele szerepelne. Az Utasítás túlságos nagy teret juttat az elméleti oktatásnak. Az irodalom tanárát vezesse az a meggyőződés, hogy — különösen a magyar nemzet életében — az irodalomnak nemcsak mint művészeti ágnak van helye, hanem mint nemzetnevelő, sőt nemzetfentartó eszköznek is. Az új Utasításban annak magyarázatát szerette volna látni: miért tért el az új tanterv a régitől. A felolvasásra megjegyzi, hogy jövőben jobb volna csak egyes osztályokat, legfeljebb osztálycsoportokat tárgyalni, hogy így több alkalom legyen a tanítás részleteinek és az ezekre vonatkozó gyakorlati tapasztalatoknak a megbeszélésére.

Kármán beható fejtegetései után *Rombauer Emil*, a kör elnöke szólt röviden. Köszönetet mondott a felolvasónak és Kármán Mórnak. Ami a részletesebb megvitatást illeti, erre a körnek nincs elég ideje és alkalma. Az ilynemű felolvasásoknak különben is az a célja, hogy alkalmat adjon az eszmék kicserélésére s az érdeklődést fokozza. Hogy e cél elérésére az ily összefoglaló előadások megfelelők, a jelen felolvasás is bizonyítja. Reméli, hogy a többi ilynemű felolvasás is hozzá fog járulni az eszmék tisztázásához.

Dr. Bán Aladár,
köri jegyző.

Pozsonyi Kör.

A Pozsonyi Tanári Kör 1904. évi december hó 17-én gyűlést tartott, *Pirchala* Imre elnök vezetése mellett. A gyűlésre szép számmal megjelentek a körbe legutóbb belépett érsekujvári tagtársak is, kiket az elnök szives szavakkal üdvözölt.

Az ülés elején a kör néhány folyó ügyet intézett el. A kiküldött kandidáló bizottság jelentéséhez képest megválasztotta ügyvivő alelnöknek *Albrecht* János kir. főgimnáziumi tanárt; az újonnan létesített programmelőkészítő bizottságba pedig a következő tagokat választotta be: *Belányi* Tivadar, *Hamvas* József, *Kolbai* K. Arnold, *Kovács* Sándor, *Novotny* Henrik, dr. *Rákóczy* Géza, *Szilágyi* Aladár és *Zala* Miksa.

A középponti választmányba a maga részéről *Jónás* Jánost és dr. *Rencz* Jánost küldi ki.

Ezután *Szilágyi* Aladár, felső kereskedelmi iskolai tanár értekezett ilyen címen: *Modern áramlatok a pedagógiában*. Előadó ismertette s pontokba foglalta a modern iskolázás ellen újabb időben nálunk és a külföldön egyaránt hangoztatott vádakat. Ilyenek: 1. a mai iskola a mai társadalmi rendnek nem felel meg; 2. az egyéniséget számba nem veszi; 3. csak tanít, de nem nevel; 4. a bürokratikus tantervkészítés a mai iskolákat helytelenül egy kaptafára húzza, s megfosztja minden szabadabb mozgástól; 5. nem az élet számára készít elő; 6. a mai iskola sokat magoltat; 7. a test fejlesztését elhanyagolja.

Az előadó ismerteti az ezen vádak mellett rendesen felhozott argumentumokat, s azután vizsgálja jogosultságukat. A vádak legnagyobb

része valódi bajokra vonatkozik, de a bajok legtöbbje a mai társadalmi renden és a pénzhiányon múlik. S azért a bajok gyökeres orvoslása csak utópisztikus ízű reformokkal volna lehetséges, aminő utópisztikus tanügyi reformeszmék úton-útfélen támadnak ma. Vannak azonban olyan bajok, melyek a jelen viszonyok mellett is orvosolhatók lennének. Ilyen a tanulók nagy száma egy-egy osztályban, a mai osztályozási és vizsgálati rendszer, a száraz tankönyvek, melyek a kedvvel tanulás útját vágják; továbbá a mai iskola erkölcsi nevelésének hibás iránya és alapja. Előadó javaslatot is terjeszt a kör elé: hívja fel a kör a többi köröket a mai iskola bajainak tanulmányozására s a szükséges reformok előmunkálatainak megtételére.

Az elnök köszönetet mondott az ötletekben gazdag és formás előadásért, mire hosszabb eszmecsere fejlődött ki. A felszólalók mindannyian hangoztatták, hogy az előadás sokkal theoretikusabb ízű volt, semhogy konkrét határozat alapjául szolgálhatna, s azért a kör az előadótól eléje terjesztett javaslatot nem fogadta el, hanem napirendre tért.

A napirend másik pontja pedig *Albrecht* János ügyvivő alelnök felolvasása volt, aki *az új utasításokban a tanulók művészeti ismereteinek és érzékének fejlesztésére vonatkozó adatokat tette szóvá.* Összehasonlítja e tekintetben az új utasításokat a régebbiekkel, s régi elvei és kívánságai egy részének megvalósulásán érzett örömmel konstatálja a nagy haladást. Elismeri, hogy az új tanterv és az új utasítások keretében sok mindent lehet most már tenni a tanuló művészeti ismereteinek gyarapítására, de csak úgy, ha a tanárok, illetőleg a tanári karok egyöntetű megállapodás szerint, s a célszerű munkafelosztás elvét alkalmazva járnak el. Az iskolai viszonyokkal számolva, ismerteti azután, hogy az egyes tárgyak előadói — tárgyuk keretén belül — mennyiben és miként járulhatnak hozzá a tanulók művészeti ismereteinek fejlesztéséhez. A hittantól kezdve egészen a tornáig minden tárgynak előadója kiveheti ebből a maga részét. De a munka java része mégis a rajz, a történelem és a nyelvek tanáraira fog esni. A nyelvek tanításában elengedhetetlennek tartaná, hogy minden olvasókönyvben legyen egy olvasmány, mely művészeti kérdéseket tárgyal. Ilyen tervszerű eljárás mellett a tanulók olyan műtörténelmi ismeretre tehetnének szert a középiskolában, hogy bátran meg lehetnénk vele elégedve.

Az élvezetes és tanulságos felolvasáshoz csupán *Belányi* Tivadar szólott hozzá, aki azon nézetnek adott kifejezést, hogy a tanulók művészeti ismereteinek kívánatos gyarapítását sokkal sikeresebben élő lehetett volna mozdítani, ha a tanterv külön időt szentelt volna ennek. A dolognak az egyes tantárgyak mellé utalása azt fogja eredményezni, hogy az egyes tárgyak amúgy is nagy anyaga mellett a művészeti képzés többnyire el fog esni.

A nagy számmal egybegyűlt tagok még az ülés után is együttmaradtak — fehér asztal mellett.

Dr. Rencz János,
jegyző.

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

Roger mester siralmas éneke a tatároktól elpusztított Magyarországról. Fordította, bevezetéssel és magyarázó jegyzetekkel ellátta: *dr. Turchányi Tihamér.* Magyar Könyvtár, 397—398. füzet.

Örömmel üdvözöljük a Magyar Könyvtár ez új kettős füzetét, mely méltóan sorakozik e derék vállalat hasontartalmú régibb füzeteihez: az Anonymushoz, a Bécsi képes krónikához, Kéza Simon krónikájához stb. Rogerius mester e munkája egyik legbecsesebb forrása történelmünknek az Árpádok korában. Legterjedelmesebb és legelevenebb leírása ama nagy katasztrófának, mely hazánkat 1241-ben sújtotta, s értékét növeli a bevezetés, melyben Rogerius mester valódi államférfiúi felfogással állítja szembe azon ellentéteket, melyek a királyt a nemzettől a nagy veszedelem küszöbén elválasztották. Turchányi fordítása Szabó Károly régibb, jeles fordítására támaszkodva, elég híven adja vissza az eredeti szöveget, s csak itt-ott esik kifogás alá. Feltünő pl. az ily szavak használata: szabadjon, gyakortább. Magyarázó jegyzetekkel a fordító bőven ellátta a füzetet, de úgy tetszik nekünk, hogy e jegyzetek igen gyakran túllépik az ilynemű kiadásnál megengedett határokat, s itt-ott fölösleges értekezésekké bővülnek ki. Feltünő a hatodik számú jegyzet, melynél nem tudjuk, hogy a szerző kivel vitatkozik, illetőleg kinek ad leckét IV. Béla király vallásosságát illetőleg. Azt azonban csak mellékesen említjük, anélkül, hogy a fordító érdemét kisebbíteni akarnók. Melegen ajánljuk tehát e kis füzetet kartársaink figyelmébe, s óhajtjuk elterjedését a Magyar Könyvtár hasonló tartalmú füzeteivel együtt a tanuló ifjúság között.

Szinte fölösleges hangsúlyoznunk, hogy a történelmi események egykorú szerzőktől származó leírása míg egyrészről sok hasznos részlettel gazdagítja az ifjúság történelmi ismereteit, addig más részről, minden, bármily mesteri feldolgozásnál egyenesebben, közvetlenebbül hat a történelmi érzék felébresztésére. —*a* —*r.*

A magyar gyorsírás tankönyve (Gabelsberger-Markovits-rendszer). — Levelező írás. Írta *Sommer Farkasné, Bányai Amanda.* Budapest, 1904. az Országos Magyar Gyorsíró Szakiskola kiadása. — Ára 2 korona.

Mind külső kiállítását, mind tartalmát tekintve, derék munka. Külső kiállítását tekintve, ki kell emelnünk a gyorsírással adott szöveg gondos írását és a szép, tiszta autografiát. A mű tartalma a tapasztalt tanítónak minden kérdésre kiterjeszkedő és még sem terjedelmes, szakavatott munkája. Az egész tankönyv 4 ív terjedelmű. Előnyei, hogy a mássalhangzói torlódások tárgyalásával nem terheli a kezdőt mindjárt az *e é* hangzók kapcsán, hanem jóval később

az *a á* és *o ó* hangzók után adja, továbbá az állandó rövidítéseket helyesen elrendezi. Ugyanis az egyes hangzók tárgyalásával kapcsolatosan sorolja fel az ugyanazon hangzójú és a hangzó szabályai szerint alkotott rövidítéseket. Kiemelendő az is, hogy a levelező írás végére felveszi a magasabb fokú gyorsírásnak nyelvünk természetéből folyó egyszerüsítéseit. Helyeselhető a szabályok begyakorlását célzó gyakorlatok nagy száma is. *Villás-Hegyi Ferencz.*

A szociálpedagógia fogalma. Írta: Dr. *Weszely Ödön.* Budapest, 1904. Lampel R. (Wodianer F. és Fiai.)

Dr. Weszely Ödön, ki már több pedagógiai tanulmánnyal gazdagította irodalmunkat, most a »szociálpedagógia fogalmáról« szóló essai-t bocsátott ki. A szerző mindenekelőtt két fogalom tisztázásához akar hozzájárulni; e két fogalom: az *egyéni* és *társadalmi* pedagógia fogalma. Az avatatlanok — szerző nézete szerint — a kérdést igen könnyen vélik eldönthetni. Ezek szerint az egyéni pedagógia az, amely csak az egyénnel foglalkozik, társadalmi pedagógia pedig az, mely az embert mint társadalmi lényt fogja fel, s nevelését is ehhez szabja. Szerzőnk azonban a társadalmi pedagógia, vagy máskép szociálpedagógia ilyetén fogalmával nem elégszik meg, hanem a kérdést alaposabban tanulmányozva, a következő eredményekre jut.

1. A szociálpedagógia jelenti mindazokat az intézményeket is, melyeket a társadalom létesít a kultúra terjesztése érdekében. Ilyenek: gyermekmenhelyek, napközi otthonok, szünidei gyermektelepek, gyermekvédelem, munkáskaszinók, népkönyvtárak, felolvasások, munkásképző tanfolyamok, egyetemek.

2. Jelentheti a szociálizmusnak nevelésügyi programmját is.

A szociálpedagógia ilyetén definiálása után szerzőnk áttér ama kérdés megvitatására, mi a szociálizmus? Itt ismerteti szerzőnk Saint Simon, Comte, Lassale Ferdinánd, Marx és Engelsnek a szociológia terén felállított alaptételeit és kimutatja, hogy emez eszmék nem maradhattak hatás nélkül a pedagógiára sem.

Szerzőnk szerint e hatás mutatkozik két irányban. Először is abban, hogy vannak bizonyos társadalmi intézmények, melyek felállítására ép a fentemlített szociológiai eszmék részben az államot, részben a községet és társadalmat bírták rá, s amelyek, mint szociálpedagógiai intézmények, minők: gyermekmenhelyek, szünidei gyermektelepek, munkáskaszinók, népkönyvtárak, felolvasások, szabad egyetem stb. ismeretesek. De más hatása is volt a szociálizmusnak a pedagógiára: t. i. a szociálisták, élükön Marx és Engels, azt kivánták, hogy a szociálizmus vitessék be az iskolába is. Például a történelem tanításánál azt kivánták, hogy az egész történelmet ne tekintsék egyébnek, mint osztályok harcának a lét érdekében.

Miután Weszely így részletesen kimutatja, hogy mily hatással volt a szociálizmus a pedagógiára, áttér Natorp és Bergemann

elméleteinek fejtegetésére, melynek eredményekép azt állítja, hogy ezek tanai nem ellenkeznek Herbart állításaival.

Weszely nézete a szociálpedagógiára nézve a következőben konkludál: A pedagógia arról gondoskodik, hogy a szellemi javak a következő nemzedékre átszármaztathatók legyenek. A kultúrának átszármaztatására lehet társadalmi intézkedéseket tenni. Ezeket az intézkedéseket (gyermekvédelem, szabad egyetem stb.) lehet bátran szociálpedagógiai intézményeknek s a pedagógia azon részét, mely ez intézményekkel foglalkozik: *szociálpedagógiának* nevezni. De nem jogos ez az elnevezés pedagógiai elmélet elnevezésére.

Dr. Weszely Ödön tanulmányára, mely mint e rövid ismertetésből is kitünik, a szociálpedagógia mibenlétét érdekesen fejtegeti, ezennel fel akartam hívni a figyelmet.

(Székesfehérvár.) *Téri József.*

Kezdődött-e az emberbutítás? Ily címmel felel Héber Bernát egy a Magyar Tanügy külön lenyomataként megjelent 23 lapnyi füzetben arra a cikkre, illetőleg brochurere, mellyel közlönyünk 9. száma foglalkozott. Héber — úgy látjuk — egyike azoknak a nem eléggé megbecsülhető tanároknak, kik szivük egész melegével, minden egyéb érdeket kizáró odaadással csüngenek az iskolán és hivatásukon, és akiknek valóságos fájdalmat okoz, ha mások azt bántják, amit ők oly nagyon szeretnek. S ő mégis erőt tud magán venni, és szeretettel és szelídséggel jobb belátásra, enyhébb itéletre akarja oktatni a gyűlöletet és haragot. Ha sikerül neki, mindenki csak örülhet. *n.*

Gyakorlati Paedagogia. Ily című *módszeres havi folyóirat* indult meg nemrég *Madzsar Gusztáv*, makói főgimnáziumi igazgató szerkesztésével. A folyóirat nem akar általános pedagógiai elveket fejtegetni, hanem a gyakorlati tanítást és az iskolai belső élet ismertetését és megvitatását szolgálni. Amennyiben figyelmét kiterjeszti az összes iskolafajokra, ezek között is kiván szorosabb kapcsolatot létesíteni. Eddig három szám jelent meg változatos tartalommal. Értekezéseken és kisebb közleményeken kívül hoz a folyóirat könyvismertetéseket is. A »Gyakorlati Paedagogia« évenként 35—40 íven jelenik meg Várnay L. kiadásában, Szegeden és évi előfizetési ára 10 korona. Melegen ajánljuk az új folyóiratot olvasóink figyelmébe.

Fényképezés az iskolákban. Ily című cikket irt az *Amatőr*, művészi fényképezési folyóirat, I. évf. 4. számába a folyóirat szerkesztője, dr. *Kohlman Artúr*. A cikk sok helytelen vagy legalább is túlzó állítást tartalmaz ugyan a középiskolának viszonyáról a művészeti neveléshez és a rajzoktatás mai állapotáról, de alapjában figyelemre méltó kívánságot hangoztat. Azt kivánja ugyanis a szerző, hogy a fényképezés tanítása helyet kapjon egyéb intézetek mellett a közép-

iskolában is. Mi persze nem gondolhatunk arra, hogy a fotografálást valahogy beleillesszék a kötelező tanítás rendjébe, de amint vannak az iskola felügyelete alatt irodalmi, (önképző) szavaló-, ének- és zenekörök, vagy újabban testgyakorló (sport-, football-) körök, úgy lehetnek tisztán egyéni hajlam és elhatározás alapján fényképező-körök is. A kör vehet fényképezőgépet és ezt tagjainak rendelkezésükre bocsáthatja, akik aztán közös kirándulásokon, iskolaünnepeken, tornaversenyeken stb. használják, műveikből iskolai kiállításokat is rendezhetnek, melyeknek ugyanolyan szerepük volna ezen a téren, mint a hangversenyeknek az ének- és zenekörök, a footballversenyeknek a sportkörök, a díszüléseknek az önképzőkörök életében. Azt hisszük, hogy a gondolat ily formában elfogadható és mindenesetre megfontolásra méltó. *ao.*

Az 1903—4. tanévi középiskolai programm-értekezések.[1]

I. Nevelés és oktatás.

A) *Általános kérdések.*

Bartha György dr.: Vallásosság az iskolában. — Szegedi kegy. t. r. főgimnázium, 3—101. l.

Baszel Aurél dr.: Az iskola és nevelés az alkoholizmus elleni küzdelemben. — Fehértemplomi állami főgimnázium, 3—21 l.

Bezdek József: A családi nevelés fontosságáról. — Szentgyörgyi kath. gimnázium, 3—13. l.

Bexheft Ármin dr.: Iskolai egészségügy Nürnbergben. — Budapesti ág. hitv. ev. főgimnázium, 8—45. l.

Fazekas Sándor: A szülői értekezletekről. — Debreczeni áll. főreáliskola, 3—10. l.

Frey Ferenc: A magyar nemzeti művelődés nevében. — Podolini kegy. t. r. algimnázium, 1—4. l.

Halmos Béla dr.: Néhány szó a tanulmányi kirándulásokról. — Zentai közs. főgimnázium, 5—19. l.

Hollósy Béla: Az iskola és a szülői ház. — Tatai algimnázium, 3—13. l.

Horváth Zoltán: Társadalom és iskola. — Rimaszombati egyes. prot. főgimnázium, 9—20. l.

Körösy György: A középiskolai oktatásról. — Dési áll. főgimnázium, 3—26. l.

Kovács Áron: Az alkoholizmus ellen. — Szegedi áll. főgimnázium, 3—6. l.

Kovács Gyula: Egészségügyi szabályok. — Zalaegerszegi áll. főgimnázium, 13—18. l.

[1] Kimaradt értekezések cimének utólagos beküldését köszönettel fogadom. Két értesítő (eperjesi ág. h. ev. és kecskeméti ev. ref. főgimn.) az összeállításnál nem állott rendelkezésemre.

Kunfi Zsigmond: Prolegomenák a tanári hivatáshoz. — Temesvári áll. főreáliskola, 3—16. l.

Mázy Engelbert dr: Deákotthon. — Kőszegi ben. r. algimnázium, 5—28. l.

Nógrády László: Miért idegenkedik az ifjúság a gyakorlati életpályáktól. — Szolnoki áll. főgimnázium, 3—17. l.

Péterffy Gyula: Az erkölcsi nevelés a családban és az iskolában. Szatmárnémeti kath. főgimnázium, 3—17. l.

Poszvék Lajos: Az alkohol pusztitása és küzdelem az alkoholizmus ellen. — Soproni ág. hitv. ev főgimnázium, 3—12. l.

Ravasz Árpád: Nemes szív és erős jellem. — Budapesti ref. főgimnázium, 3—21. l.

Rittinger Antal: Szülői értekezleteink. — Zombori áll. főgimnázium, 3—29. l.

Steidl József: Az ifjusági könyvtárról. — Privigyei kegy. r. gimnázium, 3—9. l.

Sulic N.: Problema școleĭ moderne. Școla și familia. — Brassói gör.-kel. rom. főgimnázium, 1—15. l.

Surányi Károly: Család és iskola. — Pancsovai kir. áll. főgimnázium, 3—18. l.

Szappanos Károly: A testgyakorlás multja és jelene — Hódmezővásárhelyi ev. ref. főgimnázium, 13—18. l.

Székely Sándor: Tanuló ifjúságunk modora. — Újverbászi közs. algimnázium, 3—16. l.

Tárkányi György: Az iskolai istentiszteletek a vallásos nevelés szolgálatában. — Kolozsvári ev. ref. főgimnázium. 6—16. l.

Vigh Béla: A szülőkhöz. — Egri állami főreáliskola, 7—20 l.

Waldapfel János: Az iskolák egyénisége. — Budapesti tanárképző-int. gyak. főgimnázium, 13—18. l.

U. a.: A szülői értekezletek ügye középiskoláinkban. — Budapesti tanárképző-int. gyak. főgimnázium, 102.—110. l.

Walther Béla: Iskolai élet Németországban. — Lőcsei áll. főreáliskola, 5—13. l.

— Az ifjúsági könyvtárról. — Privigyei kegy. t. r. kath. gimnázium, 3—9. l.

B) *Egyes oktatási ágak.*

Ágner Lajos: A gimnáziumi művészeti oktatás. — Jászberényi áll. főgimnázium, 22—39. l.

Ciortea A.: Aparatul de proiecțiune (skioptikon) in serviciul școlei. — Brassói gör. kel. román főgimnázium, 20—27. l.

Erdős Lajos: Első trigonometriai leckék. — Budapesti tanárképző-int. gyak. főgimnázium, 28—39. l.

Finály Gábor: Hogyan kell latinból magyarra fordítani. — Budapesti VII. ker. áll. főgimnázium, 3—24. l.

Gulyás Károly: A rajztanításról. — Marosvásárhelyi ev. ref. főgimnázium, 25—48. l.

Horváth János: Toldi Miklós (Tartalmi összefoglalás). — Budapesti tanárképző-int. gyak. főgimnázium, 19—27. l.

Jánky László: A tornászat célja és fontossága. — Ujvidéki kath. főgimnázium, 3—26. l.

Steiner Miklós: A fizikai oktatás középiskoláinkban. — Szombathelyi kath. főgimnázium, 5—68. l.

Szabó Gábor: A fizika tanítása iskolánkban. — Budapesti orsz. nőképző-egyes. leánygimnázium, 3—31. l.

Sziládi Zoltán: Bethlen kollégiuma és a természettudományok. — Nagyenyedi ev. ref. főgimnázium, 3—35. l.

Tóth Mihály: Egy tavaszi növénytani kirándulás. Nagyváradi áll. főreáliskola, 3—18. l.

C) *Pedagógia története.*

Borsos István: A pápai reform. főiskola rektorai és felsőbb tanulói 1752-ig. — Pápai ev. ref. főgimnázium, 3—51. l.

Fest Aladár: A fiumei tanulmányi és konviktusi alap és a fiumei gimn. mai állapotának történeti előzményei. — Fiumei áll. főgimnázium, 3—65. f.

Németh Ambrus: A győri kir. tudomány-akadémia története. — Győri ben. r. főgimnázium, 3—95. l.

Sotropa V.: Istoria scólelor năsĕudene. — Naszódi alapítványi főgimnázium, 1—43. l.

Szabad Endre: A gyulai róm. kath. főgimnázium története. — Gyulai kath. főgimnázium, 3—37. l.

D) *Iskolai beszédek.*

Bausz Teodorik: Deák Ferenc. — Komáromi ben. r. algimnázium, 3—16. l.

Burány Gergely: Deák Ferenc emlékezete. — Keszthelyi kath. főgimnázium, 58—66. l.

Csiki Lajos: Évzáró beszéd. — Marosvásárhelyi ev. ref. főgimnázium, 3—12. l.

Csősz János: Deák Ferenc emlékezete. — Sepsiszentgyörgyi ev. ref. főgimnázium, 12—20. l.

Derzsi Ödön: Emlékbeszéd. — Mezőturi ev. ref. főgimnázium, 16—29. l.

Dumbrava V.: Discurs festiv. — Belényesi gör.-kath. főgimnázium, 14—23. l.

Erdődi Ármin: Deák Ferenc emlékezete. — Vágujhelyi nyilvános izr. reáliskola, 3—23. l.

Farkas T.: Discurs rostit cu ocatiunea aniversarei centenare a nasterei marelui barhat de stat maghiar Francisc Deák. — Belényesi gör.-kath. főgimnázium, 3—13. l.

Gál Jenő: Felügyelőgondnoki beiktatás. — Kolozsvári unitárius főgimnázium, 3—15. l.

Gönczi Lajos: Tanévet megnyitó beszéd. — Székelyudvarhelyi ev. ref. főgimnázium, 3—10. l.

Gyisalovics V.: Govor. — Ujvidéki gör.-kel. szerb főgimnázium, 14—19. l.

Haan József: Deák Ferenc emlékezete. — Miskolczi kir. kath. főgimnázium, 3—9. l.

Herr Ödön: Ünnepi beszéd Deák Ferenc emlékezetére. — Nagybecskereki közs. főgimnázium, 3—13. l.

Komáromy Dezső: Ünnepi beszéd. — Kolozsvári r. kath. főgimnázium, 1—45. l.

Kovács József: Iskolai évet megnyitó ima. — Sepsiszentgyörgyi ev. ref. főgimnázium, 3—6. l.

Krenner Miklós: Deák Ferenc emlékezete. — Dévai állami főreáliskola, 15—21. l.

Loósz István: Deák Ferenc emlékezete. — Szabadkai községi főgimnázium, 3—27. l.

Lóska Béla: Ünnepi beszéd. — Rozsnyói kath. főgimnázium. 3—12. l.

Oniţiu V.: Discurs festiv. — Brassói gör.-kel. román főgimnázium, 15—19. l.

Péter Mózes: Iskolai évet megnyitó beszéd. — Sepsiszentgyörgyi ev. ref. főgimnázium, 6—11. l.

Pĕcurariŭ J: Discurs. — Naszódi alapítványi főgimnázium, 56—63. l.

Révai József: Deák Ferenc emlékezete. — Nagykanizsai kath. főgimnázium, 3—5. l,

Samu János: Roboz Károly emlékezete. — Budapesti ref. főgimnázium, 22—26. l.

Sándor János: Iskolai évet bezáró beszéd. — Székelykeresztúri unit. gimnázium, 4—12. l.

Szegedy Rezső: Deák Ferenc emlékezete. — Pécsi áll. főreáliskola, 3—10. l.

Vikol János: Deák Ferenc emlékezete. — Budapesti VI. k. áll. főgimnázium, 3—14. l.

Votisky Károly: Ünnepi beszéd a reformáció évfordulóján. — Késmárki ág. hitv. főgimnázium, 26—30. l.

Zsigmond János: Rákóczy emléke. — Veszprémi kath. főgimnázium, 5—12. l.

II. Nyelvészet és irodalom.

A) *Általában.*

Herberger Béla: A regényről általában. — Csiksomlyói kath. főgimnázium, 5—66. l.

Kaleta Máté: A határozók különböző osztályozása s ezen osztályozások birálatos ismertetése. — Nyitrai kath. főgimnázium, 3—18. l.

Réthei Prikkel Marián: A nyelvészet. — Pápai kath. főgimnázium, 3—37. l.

B) *Egyes ágak*

1. Magyar nyelv és irodalom.

Császár Elemér: Verseghy társadalmi regényei. — Budapesti László Mihály dr. féle főgimnázium, 21—41. l.

Dombi Márk: II. Rákóczy Ferenc a költészetben. — Bajai ciszt. rendű főgimnázium, 3—38. l.

Dortsák Gyula: Jókai Mór. — Ungvári állami alreáliskola, 3—9. l.

Fürst Aladár: Vörösmarty Mihály és Székesfehérvár. — Székesfehérvári főreáliskola, 3—14. l.

Gyárfás J. Tihamér: Brassói-e vagy brassai? — Brassói kath. főgimnázium, 3—30. l.

Hanusz István: Állatregék hazai történetünkben és népmondáinkban. — Kecskeméti állami főreáliskola, 3—19. l.

Koczogh András: Jókai halálára. — Soproni Laehne-féle főgimnázium, 3—6. l.

Kulcsár Ede: Jókai Mór emlékezete. — Debreceni ev. ref. főgimnázium, I—VII. l.

Lakatos József: Jókai Mór. — Kisszebeni kegy. t. r. algimnázium, 1—14. l.

Muzsi János: Jókai Mórról. — Hódmezővásárhelyi ev. ref. főgimnázium, 3—12. l.

Pálfi Márton: Jókai Mór. — Kolozsvári unit. főgimnázium. 20—24. l.

Pap Ferenc: Petőfi egyéniségének fejlődése. — Budapesti I. ker. állami főgimnázium, 3—24. l.

Perényi József: Dugonics András »Tudákosság«-a. — Sátoraljaujhelyi kegy. r. főgimnázium, 3—31. l.

Pfeifer János: Buda halála és a Nibelungenlied. — Pozsonyi ág. hitv. ev. főgimnázium, 12—25. l.

Saskó Sámuel: Haller János Példabeszédek (Gesta Romanorum) című művének nyelve. — Szarvasi ág. hitv. ev. főgimnázium, 5—88. l.

Suszter Oszkár: Jókai Mór. — Zalaegerszegi áll. főgimnázium, 3—12. l.

Szabó Ignác: Bánk mint férj. — Kecskeméti kegy. t. r. főgimnázium, 2—15. l.

Szilveszter Ferenc: Faludi egyenisége. — Marosvásárhelyi kath. főgimnázium, 5—123. l.

Veres Samu: Jókai Mór. — Rimaszombati egyes. protestáns főgimnázium, 21—26. l.

—: Jókai. — Szegszárdi áll. főgimnázium, 3—5. l.

2. Klasszikus nyelvek és irodalmak.

Barcza József: L. Annaeus Seneca Erkölcsi levelei. — Kisujszállási ev. ref. főgimnázium, 3—53. l.

Bihari Ferenc: Quintilianus erkölcsi ideálja. — Munkácsi áll. főgimnázium, 5—13. l.

Both Antal: A görög himnuszokról. — Balassagyarmati áll. főgimnázium, 3—35. l.

Jánó Béla: A hely-, idő- és cselekvényegység Aischylos tragédiáiban. — Szászvárosi ev. ref. Kún-kollégium, 26—57. l.

Nagy Sándor: Seneca erkölcsi levelei. — Szászvárosi ev. ref. Kún-kollégium, 3—16. l.

Német Károly: Menechmus. — Kecskeméti kegy. t. r. főgimnázium, 17—34 l.

Osztern Salamon: Horatius és Lucilius. — Jászberényi állami főgimnázium, 5—23. l.

Vértesy Dezső: Sāvitrī. (A Mahabharatá-ból.) — Makói áll. főgimnázium. 3—22. l.

3. Modern nyelvek és irodalmak.

Vértesy Sándor: Hallermündei Platen Ágost gróf mint drámaíró. — Miskolci ev. ref. főgimnázium, 3—69. l.

III. Történelem és segédtudományai.

Bálint Károly: A r. kath. egyház szervezése és fejlődése hazánkban. — Szentgothárdi áll. gimnázium, 3—17. l.

Besskó Jenő: Kovalevszky Zsófia. — Aradi kir. főgimnázium, 3—40. l.

Connert János: Die Rechte der Szekler vom Jahre 1562 bis 1691. — Nagyszebeni ág. h. ev. gimnázium, 1—53. l.

Gaál Lajos: Cremonai Luidprand követjelentése. — Nagybányai áll. főgimnázium, 3—44. l.

Kohlbach Bertalan: Adatok Somogyvármegye ősművelődésének történetéhez. — Kaposvári áll. főgimnázium, 3—20. l.

Kovács Lajos: Magyarország a XVII. század második felében. — Nagykőrösi ev. ref. főgimnázium, 3—21. l.

Lőrincz Gábor: A Vauke József-féle numizmatikai gyűjtemény ismertetésének folytatása és befejezése. — Nagykárolyi kath. főgimnázium, 3—32. l.

Mahalcsik Mihály Titus: Az egyházi lovagrendek keletkezése, fejlődése s hatásáról, tekintettel a hazai viszonyainkra. — Szilágysomlyói min. r. püspöki algimnázium, 3—34. l.

Noszkay Ödön: Oláh Miklós levelezése a németalföldi humanistákkal. — Érsekújvári közs. kath. főgimnázium, 3—29. l.

Oppel Jenő: A világszemlélők. — Késmárki ág. h. ev. főgimnázium, 3—23. l.

Pozna József: Visszaemlékezés II. Rákóczy Ferenc és a korabeli szabadságharcra. — Lévai kegy. t. r. főgimnázium, 3—74. l.

Rácz Miklós: Machiavelli történeti munkái. — Becztercebányai kath. főgimnázium, 3—34. l.

Schneider János: A magyarok családi élete és jelentősége a XVII. században. — Budapesti VIII. ker. főreáliskola, 1—11. l.

Suhajda Lajos: A régi Róma. — Selmecbányai ág. hitv. ev. főgimnázium, 3—38. l.

Szabó Márton: A jobbágyok állapota a török uralom idejében. — Debreceni ev. ref. főgimnázium, 1—19. l.

Szakáll Gyula: Egyházi és vallási intézkedések története. — Mármarosszigeti kegy. t. r. algimnázium, 5—41. l.

Szalay Gyula: A Miletz-féle gyűjtemény. — Kiskunfélegyházi közs. kath. főgimnázium, 3—50. l.

Szigeti Gyula: A magyar történet görög kútfőiből. — Szentesi áll. főgimnázium, 3—9. l.

Szilágyi Albert: A frankok honfoglalása. — Gyöngyösi áll. főgimnázium, 3—19. l.

Takács György: Az arany bulla és a Magna Charta futólagos egybevetése. — Wágner Manó rákospalotai nyilvános főgimnáziuma, 3—6. l.

Tóth Szabó Pál: Nagyvárad az erdélyi fejedelmek s a török uralom korában. — Nagyváradi prémontr. főgimnázium, 3—132. l.

Varju J.: Szellemi művelődésünk történetének utolsó kétszáz éve. — Váci kegy. t. r. főgimnázium, 3—112. l.

Zelles Lajos: I. Rákóczy György és a 30 éves vallásháború. — Sárospataki ev. ref. főgimnázium, 27—46. l.

Zimmermann Rezső: A nemességnek a városokba való telepedése a XVI—XVII. században. — Nyiregyházi ág. hitv. ev. főgimnázium, 3—32. l.

—: A pozsonyi kir. kath. főgimnázium éremgyűjteménye. — Pozsonyi kath. főgimnázium, 1—62. l.

IV. Földrajz.

Gross Gy.: Sizilien im Altertum und in der Gegenwart. — Brassói ág. h. ev. főgimnázium, 1—15. l.

Laukó Albert: Felsőfehér megye. — Erzsébetvárosi állami főgimnázium, 4—33. l.

Mazuch Ede: Olaszországi utazásaimból. — Ungvári kir. kath. főgimnázium, 3—40. l.

Zsigmond János: Marokkó, Algéria. — Veszprémi kath. főgimnázium, 15—49. l.

V. Mennyiségtan.

Faragó Andor: Egy minimumproblema megfejtése elemi geometriai módszerrel. — Soproni kir. állami főreáliskola, 3—6. l.

Prónai Viktor: A Ludolph-féle szám meghatározásáról. — Körmöcbányai állami főreáliskola, 3—12. l.

Szirtes Ignác: Az Apollonius-féle érintési föladatok egységes megoldása. — Budapesti VI. ker. állami főreáliskola, 5—20. l.

VI. Természettudományok.

Antolik Károly: A rezgőhártyák hangidomai — Pozsonyi kir. állami főreáliskola, 9—36. l.

Bóbita Endre: Az égi háború fizikája. — Kassai állami főreáliskola, 3—12. l.

Hang Dániel: A rádióaktiv anyagok s az anyagról való mai nézetünk. — Pécsi ciszt. r. főgimnázium, 3—19. l.

Hegedüs Zsigmond: A természet élő világa és kölcsönössége. — Nagyenyedi ev. ref. főgimnázium, 39—49. l.

Hudyma Emil: A méh ösztöne és a Teremtő. — Nagyszombati érseki főgimnázium, 1—49. l.

Kiss Tamás: Az elektromos kapacitás számítása és mérése. — Marosvásárhelyi ev. ref. kollégium, 1—23. l.

Kovács Lajos: A kémiai reakciók és lefolyásuk törvényei. — Zsolnai állami főreáliskola, 3—27. l.

Kovács Zoltán: Az elektromos világítás. — Győri állami főreáliskola, 3—39. l.

Malesevics E.: Meteorológiai megfigyelések. — Losonci állami főgimnázium, 10—14 l.

Marcsiss János: Adatok a besztercebányai kir. kath. főgimnázium meteorológiai állomásából az 1903-ik évről. — Besztercebányai kath. főgimnázium, 35—37. l.

Mátrai Rudolf: A fény és a szinek. — Egri ciszt. r. kath. főgimnázium, 3—25. l.

Mészlényi Lambert: A méreg az állatok szolgálatában. — Soproni ben. r. főgimnázium, 6—27. l.

Nagy Ödön: Az ásványok életéről. — Szászvárosi ev. ref. főgimnázium, 17—25. l.

Suták József: A villamosság körébe tartozó újabb kutatások. — Budapesti kegy. t. r. főgimnázium, 5—62. l.

Szabó Imre: Székfoglaló (a természetrajzi tanszék elfoglalásakor.) — Kolozsvári ev. ref. főgimnázium, 17—29. l.

Telkes Sándor: A drótnélküli telegrafálás és az új sugarak. — Beregszászi állami főgimnázium, 3—28. l.

Vutskits György: A Magyar birodalom halrajzi vázlata. — Keszthelyi kath. főgimnázium, 3—57. l.

—: A főbb kristályoptikai vizsgálati módszerek. — Rózsahegyi kegy. r. főgimnázium, 3—55. l.

VII. Bölcselet és teológia.

Bloch Mózes: A gyámság a mózesi talmudi jog szerint. — Budapesti országos rabbiképző-intézet, 1—43. l.

Dobay Nárcisz: Optikai csalódások. — Esztergomi kath. főgimnázium, 5—38. l.

Hornyánszki Gyula: Herbert Spencer és a történetírás. — Budapesti VII. ker. állami főgimnázium, 3—42. l.

VIII. Művészet.

Bodnár Virgil: Néhány szó a zeneművészetről. — Kassai prem. főgimnázium, 13—43. l.

Kapossy Endre: Művészi viszonyok a görögöknél. — Székesfehérvári ciszt. r. főgimnázium, 3—20. l.

Miklós Ferenc: Praxiteles. — Budapesti IV. ker. községi főreáliskola, 17—33. l.

IX. Vegyesek.

— *ab.* — Amintirĭ jubilare. (1893—1903.) — Brassói gör. kel. román főgimnázium, 28—36. l.

Alfa: Hofer Károly. — Budapesti V. ker. állami főreáliskola, 25—30. l.

Bartha József: Tóth István. — Budapesti VIII. ker. állami főgimnázium, 3—4. l.

Bitter Illés: Mócs Szaniszló dr. — Pécsi ciszt. r. főgimnázium, 1—3. l.

Bodnár Zs.: Hofer Károly. — Budapesti V. ker. állami főreáliskola, 3—17. l.

Burger Arthur: Mihálovits Béla. — Székelyudvarhelyi főgimnázium, 3—8. l.

Csetri Károly: A tanári könyvtár címjegyzéke. — Zombori állami főgimnázium, 30—52. l.

Ferenczy István: Elischer József. — Nagyszebeni állami főgimnázium, 3—36. l.

Ferenczy István: Emlékezés. — Nagyszebeni áll. főgimnázium, 37—42. l.

G. P.: Dr. Joan Malaiŭ. — Naszódi alapitványi főgimnázium, 46—50. l.

Gellért Jenő: Szemlér Mihály. — Budapesti IV. ker. községi főreáliskola, 5—16. l.

Gerő Vilmos: Intézetünk új vegytani laboratóriuma. — Temesvári állami főreáliskola, 17—19. l.

Gulyás Ferenc: P. Rosty Kálmán hármas örömünnepe. — Kalocsai Jézus társ. érseki főgimnázium, 5—50. l.

H. S.: Hirschl Béla hagyománya. — Lugosi állami főgimnázium, 3—23. l.

Janicsek József: Dr. Belják Pál Bernát. — Eperjesi kir. kath. főgimnázium, 8—11. l.

Kalmár E. A lőcsei gimnázium épületeire vonatkozó adatok. — Lőcsei kath. főgimnázium, 3—13. l.

Károlyi János: Roller Béla. — Trencséni kath. főgimnázium, 3—6. l.

Kincs Gyula: A zilahi ref. kollégium épületei. — Zilahi ev. ref. főgimnázium, 3—10. l.

Láng Margit: A Wlassics kollégium. — Budapesti orsz. nőkép. e. leánygimnázium, 32—34. l.

Laukó Albert: Elischer József. — Erzsébetvárosi állami főgimnázium, 1—3. l.

M L.: Benedek Elek. — Zentai községi főgimnázium, 3—4. l.

Markusovszki Sámuel: Günther M. Vilmos. — Pozsonyi ág. hitv. ev. főgimnázium, 3—11. l.

Máthé György: Emlékezés dr. Horti Henrikről. — Budapesti V. ker. állami főgimnázium, 5—10. l.

Moesz Gusztáv: Rombauer Emil. — Brassói állami főreáliskola, 3—20. l.

Párkányi Gy.: Tuhrinszky Károly. — Eperjesi kir. kath. főgimnázium, 12—15. l.

Perényi József: Dr. Hám Sándor. — Sátoraljaujhelyi kegy. r. főgimnázium, 0—2. l.

Rappensberger Vilmos: Kirándulásunk a Fertőhöz. — Magyaróvári kegy. t. r. algimnázium, 5—23. l.

Réday János: Az intézet új épülete. — Temesvári állami főgimnázium, 3—31. l.

Ries Ferenc: Iskolánk új épülete. — Ceglédi állami főgimnázium, 3—23. l.

Róth Aladár: Tanári könyvtár. — Bonyhádi algimnázium, 5—107. l.

Szabó Ignác: Tóth György dr. — Kecskeméti kegy. t. r. főgimnázium, 3—11. l.

Szerelemhegyi Tivadar: Emlékbeszéd Vajdahunyadi Duma György felett. — Budapesti kath. főgimnázium, 7—11. l.

Sz. K.: Kuts István emlékezete. — Nagykikindai állami főgimnázium, 3—5. l.

Tatár Balázs: A nagyszalontai főgimnázium. — Nagyszalontai közs. algimnázium, V—XXXVIII. l.

Tiber Ágost: Megemlékezés a tanári kar halottairól. — Budapesti II. ker. állami főreáliskola, 3—10. l.

Török K. Veremund: Horváth Flóris. — Soproni ben. r. főgimnázium, 3—5. l.

Tüdős István: Pásztor Sámuel emlékezete. — Sárospataki ev. ref. főgimnázium, 3—27. l.

Vigh Béla: Groszbauer József. — Egri állami főreáliskola, 3—6. l.

Wagner Lajos: A pozsonyi középiskolák új játszótere. — Pozsonyi kir. állami főreáliskola, 3—8. l.

Wallentinyi Dezső: Október 31. — Rimaszombati egyes. prot. főgimnázium, 3—8. l.

Wick Béla: Schlott Gyula. — Eperjesi kir. kath. főgimnázium, 6—7. l.

Zsivojnovics J.: Ivanski venac na srpsku dom. — Ujvidéki gör. kel. szerb főgimnázium, 3—13. l.

—: Az új gimnáziumi épület felavatási ünnepe. — Rozsnyói ág. h. ev. főgimnázium, 1—14. l.

—: Barcsay Kálmán. — Petrozsényi községi algimnázium, 12—13. l.

—: Dömötör László. — Aradi állami főreáliskola, 5—6. l.

—: Elischer József. — Petrozsényi közs. algimnázium, 5—11. l.

—: Kohlbauer Ferenc. — Aradi állami főreáliskola, 3—4. l.

—: Leontin Drăgan. — Naszódi alapitványi főgimnázium, 51—55. l.

—: Oravecz Mihály. — Rozsnyói ág. h. ev. főgimnázium, 3—8. l.

—: Tanítványaink hódolata Petőfi és Tompa emlékének. — Kassai prem. főgimnázium, 1—9. l.

—: Tietz Sándor. — Selmecbányai kath. gimnázium, 3. l.

(Győr.) *Karl Lajos.*

Beküldött könyvek.

(A következőkben a Közlöny előbbi szerkesztőjéhez, Balogh Péterhez, a mult évi deczember hó 20. óta az ő szerkesztősége tartamának végéig beküldöttt művek jegyzékét közöljük Baloghnak néhány nappal ezelőtt hozzánk juttatott összeállításában. A szerkesztőséghez az uj szerkesztő működése alatt beküldött művek jegyzékét legközelebbi számunk fogja hozni.)

Vörösmarty, Csongor und Tünde. Schauspiel in fünf Aufzügen. Aus dem Ungarischen übertragen von dr. Heinrich Gärtner. Strassburg i. E. 1904.

Szinnyei József, Magyar írók élete és művei. X. kötet 4. füzet. (Pataki-Péch). Budapest, 1904. Hornyánszky Viktor.

Olcsó könyvtár. Szerkeszti Gyulai Pál. Budapest, Franklin-Társulat. Egyes szám ára 20 fillér. — 1308—11. szám: *Shakspere*, Romeo és Julia, fordította Szász Károly. — 1312—1313. szám: *Pulszky Ferenc*, Deák Ferenc. — 1350—52. szám: *Keller Gottfried*, Falusi Romeo és Julia. — 1353—56. szám: *Sandeau Gyula*, La Seiglière kisasszony, vígjáték négy felvonásban. — 1357—58. szám: *Concha Győző*, Brassai Sámuel emlékezete.

Magyar könyvtár. Szerkeszti Radó Antal. Budapest. Lampel (Wodianer). Egy-egy szám ára 30 fillér. — 360—61. szám: *Dóczi Lajos*, Csók, vígjáték négy felvonásban. — 362—63. szám: *John Habberton*, Helén fiacskái. Angolból fordította Gábor Andor. — 364. szám: *Balogh Pál*, A magyar faj uralma. — 365. szám: *Jókai Mór*, utirajzok. — 366. szám: *Wilkie Collins*, Párbaj az erdőben. Fordította Mikes Lajos. — 367—368. szám: *Petőfi Sándor*, Tigris és hiéna. — 369. szám: *Tóth Rezső*, Északafrikai kikötők (Tunisztól Tangerig). — 370. szám: *Roberto Bracco*, Hűtelen! Vígjáték 3 felvonásban. Fordította Radó Antal. — 371—72. szám: *Gyöngyösi István*, Poraiból megéledett Phőnix. Kiadta Koltai Virgil. — 373—76. szám: *Mikszáth Kálmán*, Beszterce ostroma, I—IV. füzet. 377. szám: *Maeterlinck*, Joyzelle, színjáték 5 felvonásban. Fordította Ábrányi Emil. — 378—79. szám: *Conan Doyle*, Az Agra Kincse. Fordította Mikes Lajos. — 380. szám: *Deák Ferenc* második felirati beszéde. Bevezetésül Beöthy Zsolt emlékbeszéde D. F. születése 100 fordulójának ünnepén. — 381. szám: II. Rákóczi Ferenc vallomásaiból. Latinból fordította Kajlós Imre II. füzet. — 382—83. szám: *Shakspere*, A velencei Kalmár. Fordította Radó Antal. — 384. szám: *Viharos-Gerő Ödön*, Férjnél. A béna. Két elbeszélés.

Jeles írók iskolai tára. Budapest, Franklin-Társulat. — LXXXVII. Szemelvények a magyar klasszikus iskola költőiből. Görögpótló tankönyv a gimnázium VI. osztálya számára. Szerkeszti *Toncs Gusztáv*. Ára 1 korona 80 fillér. — LXXXVIII. Szemelvények Herodotos történeti munkájából. Magyarázta dr. *Vietorisz József*. Ára 1 korona 50 fillér. — LXXXIX. Szemelvények Salamon Ferenc munkáiból. A gimnázium és reáliskola felsőbb osztályai számára. Kiadta *Angyal Dávid*. Ára 2 korona.

Segédkönyvek a magyar nyelv és irodalom tanításához. Szerkeszti dr. *Bán Aladár*. Pozsony—Budapest. Stampfel Károly. Egy-

egy füzet ára 50 fillér. — 5. füzet: Balassi Bálint élete és költészete, szemelvényekkel. Összeállította dr. *Bán Aladár.* — 6. füzet: Szemelvények Balassi Bálint követőinek verseiből (Rimai, Beniczki, Kohári). Összeállította dr. *Bán Aladár.* — 7. füzet: Pázmány Péter három prédikációja. Bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta dr. *Madarász Flóris.* — 8. füzet: Marssal társalkodó Murányi Venus, irta Gyöngyösi István. Bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta dr. *Bán Aladár.* — 9. füzet: Magyar egyházi énekek a vallási harcok korából. Szerkesztette és bevezetéssel ellátta dr. *Bartha József.* — 10. füzet: Etelka Karjelben. Írta Dugonics András. Kiadta és bevezetéssel ellátta dr. *Prónai Antal.*

Sassi Nagy Lajos, Magyar irodalomtörténet dióhéjban. Ára 70 fillér. Budapest, 1904. Grünbaum Ármin kiadóhivatala.

Magyar oklevél-szótár. Gyűjtötte *Szamota István,* szótárrá szerkesztette *Zolnai Gyula.* — 8—10. füzet. Egy-egy füzet ára 1 korona 50 fillér. Budapest, 1904. Hornyánszky Viktor.

Kalmár Elek, A mondatrészek. Budapest, Franklin-Társulat, 1904. Ára 2 korona 50 fillér.

Balassa József, Magyar fonétika. A hangok és a beszéd fiziológiai elemzése. (A Phonetika Elemei-nek 2-ik, teljesen átdolgozott kiadása. Budapest, Franklin-Társulat, 1904. Ára 2 korona 50 fillér.

Nyelvészeti füzetek. Szerkeszti Simonyi Zsigmond. Budapest, Athenaeum, 1904. Egy-egy füzet ára 1 korona 50 fillér — 11. füzet: Elvonás (elemző szóalkotás.) Irta *Simonyi Zsigmond* — 12. füzet: Alanytalan mondataink alanyáról. Irta *Székely Ábrahám.* — 13. füzet: Nyelvjárási tanulmányok, II. Irták *Erdélyi Lajos, Horger Antal, Szemkő Aladár.* — 14. füzet: Dugonics András mint nyelvújító. Irta *Simai Ödön.*

Praeparatiók iskolai német remekirókhoz. Szerkeszti Matskássy József. Budapest, Lampel (Wodianer.) 1904. Egy-egy füzet ára 50 fillér. — 1. füzet: Szószedet Schiller Wilhelm Tell című drámájából. Készítette *Varga Bálint.* — 2. füzet: Szószedet Goethe Hermann und Dorothea című költői elbeszéléséből. Készítette *Varga Bálint.*

Ó-kori lexikon. Szerkeszti *Pecz Vilmos.* II. kötet 12—20. füzetek. (Sardoum—Zsuppa.) Egy-egy füzet ára 1 korona. Budapest, Franklin-Társulat.

Szőke Adolf és *Schmidt Attila,* Magyar-latin szótár, a középiskolák használatára. Ára fűzve 2 korona 80 fillér, vászonkötésben 3 korona 60 fillér. Budapest, 1903. Lampel (Wodianer.)

Fodor Gyula és *Kurtz Sándor,* Latin olvasmányok a gimnáziumok III. és IV. osztálya számára. (Corn. Nepos, Titus Livius, Phaedrus, Julius Caeser, Curtius Rufus, Ovidius műveiből.) Budapest, Franklin-Társulat, 1904. Ára 3 korona 20 fillér.

Zsámboki Gyula, a görög művészet kiválóbb alkotásainak ismertetése. Hatvanöt képpel. Budapest, Franklin-Társulat, 1905. Ára 2 korona.

Andor József, Magyarország története középiskolák VIII. osztálya számára. Budapest, Athenaeum, 1904. Ára 2 korona 20 fillér.

Szmollény Nándor, Klauzál Gábor, az első magyar kereskedelmi miniszter, és közgazdasági reformküzdelmeink. Budapest, Lampel (Wodianer,) 1904.

Dr. *Tedeschi Borbála*, Az Északi-fok és a Spitzbergák felé. Utirajzok és tanulmányok. Budapest, Singer és Wolfner bizománya, 1904. Ara 2 korona 40 fillér.

Dr. *Ormándy Miklós*, Természetrajz a gimnáziumok és reáliskolák I. osztálya számára. Második kiadás. Budapest, Franklin-Társulat, 1905. Ára 2 korona.

Dr. *Ormándy Miklós*, Ásványtan és chemia a gimnáziumok VI. osztálya számára. Budapest, Franklin-Társulat, 1904. Ára 3 korona 60 fillér.

Kiss E. János, Ábrázoló geometria a reáliskolák VIII. osztálya számára. Budapest, Franklin-Társulat, 1905. Ára 1 korona 50 fillér

Filozófiai írók tára. Szerkesztik Alexander Bernát és Bánóczi József. Budapest, Franklin-Társulat. — XVIII. kötet: Spinóza, Tractatus theologico-politicus. Fordították *Posch Árpád* és *Rencz János*. Ára 5 korona. — XIX. kötet: A bölcselet története, irta Schwegler Albert. A Koebertől átnézett és bővített 15. kiadás után fordította *ifjabb Mitrovics Gyula*, Ára 7 korona 50 filllér.

Gagyhy Dénes, Nemzeti oktatás. Tanügypolitikai tanulmány. A Nemzeti Iskola külön kiadása. Budapest, 1903. Markovics és Garai könyvnyomdája.

Dr. *Nagy Zsigmond*, A hollandus középiskolákról. Debrecen, 1903. Csokonai-nyomda.

Sáfrány Lajos, A szellemi munkaképesség kisérleti mérése és a túlterhelés problemája. Különlenyomat a Magyar Paedagogia 1903. évfolyamából. Budapest, 1904.

Peres Sándor Neveléstana. Budapest, 1904. Lampel (Wodianer). Ára 4 korona 50 fillér.

Helmár Ágost, Gouin nyelvtanítási módszere. Pozsony—Budapest, Stampfel Károly, 1904. Ára 60 fillér.

Dőri S. Zsigmond, A tanulás technikája. Tanulmány a pedagogiai lélektan köréből. Különlenyomat az Izraelita Tanügyi Értesítő 1904. évfolyamából. Budapest, 1904.

Dr. *Weszely Ödön*, A socialpaedagogia fogalma. Budapest, 1904. Lampel (Wodianer).

Sassi Nagy Lajos, A XX. század igazi népnevelői. Harmadik javított s bővített kiadás. Szeged, 1903. Ára 1 korona 50 fillér.

Csengeri János, Bevezető fejtegetések a kolozsvári nemzeti szinház ifjúsági előadásaihoz. Kolozsvárt, 1901.

Bevezető fejtegetések a kolozsvári nemzeti szinház ifjusági előadásaihoz $190^1/_2$—$190^2/_3$. Kiadja a szinügyi bizottság. Kolozsvár, 1904.

Szemző Lajos, A testgyakorlás módszeres tanítása. Budapest, 1904. Légrády Testvérek.

Halász Zsigmond, A vívás középiskoláinkban. Külön lenyomat az Országos Református Tanáregyesület évkönyvéből, 1903. Debrecen.

KÉRDÉSEK ÉS ÜZENETEK.

(Azokat a kérdéseket vagy kéréseket, amelyekre vonatkozó feleletek, illetőleg üzenetek a Közlöny e rovatától várhatók, számozni fogjuk, hogy a felelő vagy üzenő tagtársak ne legyenek kénytelenek a kérdést vagy kérést ismételni, hanem annak sorszámára hivatkozhassanak.)

3. Kérdés. Köteles-e valaki oly tárgy tanítására vállalkozni, melyre képesítve nincs, melyet tanítani nem hajlandó s nem is képes? Pl. a mathematikus kötelezhető-e német nyelv tanítására? Köteles-e a rendtartásban megszabott óradszámon fölül órákat vállalni, s hozzá díjtalanul? Ha erre kényszerítik s fölöttes hatóságainál igazat nem kap, hová fordulhat orvoslásért? *Z.*

Felelet az 1. kérdésre. Noiré »Paedagogisches Skizzenbuch« cz. könyvében (1874.) így idézi a szállóigét az istenek gyűlöletéről az iskolamesterek iránt: Di quem oderunt, aut scribam aut ludimagistrum fecerunt. Hogy kitől ered a mondás, azt Noiré sem említi, csak »alter Spruch«nak nevezi.

K. M.

Szerkesztői üzenet. Utolsó számunk több napi késéssel jött tisztelt olvasóink kezébe. Midőn ezt őszinte sajnálattal említjük, ki kell jelentenünk azt is, hogy e nagy késést sem a szerkesztőség, sem a nyomda nem okozta, hanem az Athenaeum részvénytársaság expeditiója. Közlönyünk szóban forgó számának egy kinyomott példánya, mint rendesen, már szombat este volt a szerkesztő kezében, de az expeditió valamely tévedés folytán csak néhány nappal később küldte szét a többi példányokat. Gondoskodunk róla, hogy ily késés többé ne ismétlődhessék. Egyuttal tudatjuk tisztelt olvasóinkkal, hogy mai karácsonyi számunk a régi szokásnak megfelőleg, kettős szám, (12. és 13.) és hogy a következő (14.) szám az ünnepek miatt csak a jövő évi január hó nyolcadikán fog megjelenni.

Boldog ünnepeket!

Figyelmeztetés és kérelem. *A tagdíjfizetés és az előfizetés legcélszerűbben és legolcsóbban az első számhoz mellékelt* ***póstatakarékpénztári befizetési lappal*** *történik, a mellyel az illető díjnak a postán az egyesület javára való befizetése teljesen díjtalanul történik. Kérem e befizetési lap szives felhasználását. A körök székhelyeire menő példányokhoz ily befizetési lap nincsen mellékelve.*

Müller József,

egyesületi pénztáros (V. ker. főreáliskola).

Tartalom: *Szemle.* — *Krónika:* Miniszteri megbizottak a felekezeti középiskolákban. Ösztöndíjpályázatok. A Protestáns Egyházi és Iskolai Lap. — *Javaslatok és Tanulmányok:* A vasutazó tanulók. *Juba* Adolftól. — *A gyakorlatból:* A négy temperamentum Goethe »Hermann und Dorothea«-jában. *ll.*-től. — *Egyesületi élet:* Köri tudósítások. (Temesvárkerületi, ung-beregvármegyei kerületi, budapesti, pozsonyi kör.) —) *Könyvek és Lapok:* Roger mester siralmas éneke a tatároktól elpusztított Magyarországról. — *a—r*-től. A magyar gyorsírás tankönyve. *Villás-Hegyi* Ferenctől. A szociálpedagógia fogalma. *Téri* Józseftől. Kezdődött-e az emberbutítás? *n.*-től. Gyakorlati pedagógia. Fényképezés az iskolában. *ao.*-tól. Az 1903—904. tanévi középiskolai programmértekezések. *Karl* Lajostól. Beküldött könyvek. — *Kérdések és üzenetek.*

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXVIII. évfolyam. 14. szám. 1905. január 8.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. kerület, Eszterházy-utcza 14. sz. alá.

Szerkeszti
WALDAPFEL JÁNOS
VII. ker., Csömöri-út 65.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. kerületi áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési dij egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdij 8 kor.

SZEMLE.

Vivos voco, mortuos plango . . .

Mai számunk krónikája, mellyel az új év történetének írását kezdjük, megemlékszik a harang módjára az élőkről, kiket öröm ért az utolsó napokban, az ó- és az újév mesgyéjén, és megemlékszik a holtakról, kik a régi év elbúcsuzásával szintén elköltöztek tőlünk.

A Szemle első köszöntése ez új évben annak szóljon, a mi mindnyájunknak legdrágább a földön, magyar hazánknak. Hozzon a jóságos Isten reá boldog, víg esztendőt. Szólítsa új, nemes életre és óvja egyszersmind attól, hogy ezredéves életének bármely becses részét is siratnia kelljen.

* * *

Olyan ember képét idézi elénk a krónikánk élén álló cikk, kinek munkája jókora részt tesz egyesületünk életében. Egyesületünk anyagi eszközeinek hűséges sáfárja ő immár közel három lustrum óta, de azelőtt mint egyesületünk II. szakosztályának elnöke jelentékeny részt vett egyesületünk szellemi életében is. Mindenki tudja, hogy ha Müller József részt vesz valamiben, ez annyit jelent, hogy, bár csendesen, de lelkiismeretesen és serényen dolgozik. Serénységénél csak szerénysége nagyobb és egyesületi dolgokban talán még takarékossága is, s e lapok szerkesztője nem biztos az iránt, nem kap-e a jövő vasárnapon levelet ilyféle szöveggel: »Szerkesztő Uram, Emlékeztetem, hogy a Közlöny költségvetése a folyó évre ennyi korona és ennyi fillér, és figyelmeztetem, hogy az egyesület nem azért gyüjti gonddal garasait, hogy azokat holmi Müller Józsefek magasztalása céljából írt cikkek nyomtatására pazarolja. Sziveskedjék hasonló tékozlástól a jövőben tartózkodni. Müller József, reáliskolai tanár, az egyesület pénztárosa.« Ha a szerkesztő csakugyan ily levelet

kap, tüstént leül és a következőket feleli: »Mélyen tisztelt Pénztáros Úr, Mindenekelőtt arra emlékeztetem, a miről aláírásában megfeledkezni méltóztatott, hogy Ön ma már nem reáliskolai tanár, hanem középiskolai igazgató. Továbbá figyelmeztetem, hogy Ön sok mindenhez ért: ért a fizikához, ért a gletserekhez, ért a földi muzsikához és ért talán a szférák harmóniájához is, de egyhez nem ért, egyet nem ismer, egyet nem tud — úgy látszik — eléggé megbecsülni, és ez az egy: Müller József. Ennek az egynek értékelését bízza mireánk, Magyarország tanáraira és a tanáregyesület tagjaira. Müller Józsefet és magamat szives jóindulatába ajánlva, stb., stb.« Ha a szerkesztő nem részesül a pénztáros részéről levélbeli megrovásban, akkor persze az utóbbi levél is megiratlan marad. De egy szerkesztőnek mindig jó, ha előre készül támadásra.

* * *

Az utolsó napok legfontosabb egyesületi eseménye karácsonyi választmányi ülésünk és benne Beöthy Zsolt indítványa egy methodikai folyóirat létesítéséről, sőt ez indítványban, illetőleg a megvalósulásában, mint a választmány legott egyértelmüleg konstatálta, egész egyesületi életünknek egyik legfontosabb alkotását kell látnunk. A jelentős alkotások mindig olyanok, hogy régen érzett közszükségletet elégítenek ki, melynek talán már ismételten kifejezést is adtak, de a pillanat szerencsés megválasztása, a célok pontos kitüzése, az okok és módok helyes megjelölése különbözteti meg az igazi alkotást a bizonytalan tapogatódzástól. Az az érzésünk, hogy Beöthy Zsolt javaslatán már is megvannak az igazi alkotás jegyei, és nagy a reményünk, hogy az ige, melynek megvalósulásától annyit várunk, nemsokára testet fog ölteni.

* * *

A választmányi ülés egyébként is fontos tárgyakkal foglalkozott. Igen fontos a Rendtartás reviziója, melyet, mint már régebben jelentettük, a Közoktatási Tanács is felvett munkaprogrammjába, és amelyhez nem rég egy kartársunk tollából közöltünk egy kis adalékot. A Rendtartás elvi alapját illetőleg jó lesz figyelemre méltatni a régebbi Rendtartást is, mely a mostanit megelőzte és amely nagy körültekintéssel készült. A részletekre nézve pedig mindenekelőtt a gyakorlatban felhalmozódott casuistikus anyag összeállítására van szükség. A Közlöny hasábjai természetesen nyitva állanak minden, a Rendtartásra vonatkozó értékes cikk előtt, de különös készséggel adunk ki a praxisban felmerült hiányokra figyelmeztető olyan kisebb közleményeket, melyek egy-egy fontosabb esetet világítanak meg akárcsak néhány sorban is.

Szivesen foglalkozik a Közlöny a fürdőkonviktusok ügyével is, melynek Kemény Ferenc a gondozója. Az erre vonatkozó újabb közlések sorát remélhetőleg a jövő számban kezdjük meg egy Bártfa jelentőségét méltató cikkel.

KRÓNIKA.

Müller József.

A király a vallás- és közoktatásügyi miniszter előterjesztésére Müller József budapesti állami főreáliskolai tanárnak a középiskolai igazgatói címet adományozta. (Gödöllő, 1904 nov. 24.)

Ritkán ért még királyi kegy ilyen csendesen munkálkodó, a maga nemes hivatásának szűk körében szerényen meghúzódó tanárt. Igazi kitüntetés ez az igazgatói cím. Olyan, mint amikor az esti szürkülettől borított remek tájékra váratlanul hatalmas fénycsáva esik. Amerre ér, mindenütt szebbnél szebb részletek tünnek elő. Akik ismerték, gyönyörködnek a világításban, akik érzéketlenül mentek el mellette, itt is, ott is ragyogóan szép pontokat fedeznek fel. Így vagyunk Müllerrel is. Mi, akik körülötte vagyunk, akik évtizedek óta vele együtt élünk, az egyszerű tanárban mindig a legnemesebb emberi vonásokat láttuk. Jól esik most tapasztalnunk, hogy az egyszerűség és a szerénység leplén keresztül a legmagasabb helyen is meglátták a nemes ércet: a kristálytiszta jellemet, a kötelességének teljesítésében és a kötelességén felüli munkásságban tántoríthatatlan professzort.

Boldognak érzem magamat, hogy életem javát mellette tölthettem, hogy mint tanítványa baráti szeretetét élvezhettem és mint szerető kollegája és barátja mindvégig tanítványa maradhattam. Mi, akik szivéhez legközelebb álltunk, az ő hűséges tanítványai, mindig rajongtunk érte. Mindenki érezte, hogy ez az ember, aki mulasztást nem ismert, akinek a kötelességét nem teljesíteni, vagy csak lazítani is, nem csak erkölcsi, de fizikai tehetetlenség volt: egész professzor. Professzor, akinek a világon nincs nagyobb vágya, minthogy tanítványait mindenre megtanítsa, amit csak ő tud. Nincs fontosabb törekvése, minthogy a rábízottak útját egyengesse szóval, tettel. A szónál, a tudatos cselekedetnél még többet ért el azzal, amivel öntudatlanul hatott: egyéniségével, pályájával, életével. A megtestesült egyenesség, becsületesség, nemes egyszerűség, jólelkűség. És tanításába ezt az egész lelkét beléhelyezte. Addig nem nyugodott, míg azt, amit mondott, mindenki meg nem értette. Látni kellett, miként foglalkozott egyesekkel. A jókkal és a gyengékkel egyaránt. Talán az utóbbiakkal még inkább. Ha hiányokat vett észre, addig, addig magyarázta újra, hogy meg kellett érteni. Szeméből, egész arcából, minden mozdulatából látszott, hogy akármelyik tanítványába átöntené egész tudását, egész lelkét. És ha még sem sikerült, nem indulatot, de végtelen sajnálatot láttunk. A tanulóra sértő szó soha sem jött ki ajkán. Talán inkább látszott, hogy a hiba forrását másutt keresi. Bizonnyal igen sokszor inkább magában, mint a tanítványában. Iparkodott is mindenki. Tudta és érezte a lagutolsó is, hogy Müllernek végtelen bánatot okoz, ha nem tudja, amit oly szeretettel, oly alapossággal, mindenre kiterjedő részletességgel és oly biztos, egészen

vérévé vált tudással tanított. Hogy meg ne bántsa ezt a jó embert, mindenki tanult, amennyit csak tudott. Tudták is a fizikát, akik Müllernél tanultak. Sokáig el volt terjedve a polytechnikumon az a felfogás, hogy a ki Müller keze alól került ki, annak a műegyetemen jóformán semmit sem kell tanulnia: a fogalmak precizitása, a fizikai jelenségek törvényeinek leszármaztatása tekintetében a középiskolában már mindent elsajátított, amire a főiskolán szüksége volt.

A tanárban mindenütt a szelidlelkű, nemesen gondolkozó, határozott és egyenes ember nyilatkozott meg mindig. Sohasem szorult háttérbe a professzor mögött az ember. Mindent humánus szempontból és nem merev, formális álláspontból ítélt meg. Ez adott ítéletének föltétlen biztosságot. Ez hozta őt mindig oly közel tanítványai szivéhez. Nem nagy elvek, nem tudományos elméletek, hanem egyszerű nemes szive és erős, természetes esze vezették. Hiszen önmagát is így nevelte. Falusi iskolában az elemi osztályok elvégzése után, a tanító mellett kezdett tanítani. Ez volt az első pedagógiai működése. Később Nagymaroson a sváb fiúkat tanította. De ez a működési kör nem elégítette ki. Pestre jött. Chirurgiát végzett és közben mint orgonista tartotta fenn magát. A chirurgia tanulása közben ébredhetett benne a fizika szeretete. A polytechnikumra iratkozott be, miután a szükséges előismereteket a maga erejéből megszerezte. A legjobb barátai ekkor Schuller Alajos, Heller Ágost és Volf György, a későbbi sógora, voltak. Csupa ércoszlopai a hazai tudománynak és megannyi tipusa a kitartó, lankadatlan munkásságnak. Ilyen társaságban tanult a fiatal, de már kemény élettapasztalatokkal rendelkező Müller. És tanult azzal a szívóssággal, azzal a kitartó lelkesedéssel, amelyre kevés ember volna képes. Szerették is a professzorai. A boldog emlékezetű Sztoczek, akinél jobb tanár kevés volt még hazánkban, felismerte benne az őserőt, maga mellé vette és éveken át mint asszistens, sőt ha jól tudom — mindezt emlékezetből írom, azon egyes elejtett részletekből, melyek 30 évi együttlétünk alatt kis képpé alakulhattak — helyettes tanár is volt a műegyetemen. Onnan került az akkor alapított VI. ker. reáliskolába Hofer Károlyhoz. Boldog idők voltak azok, mikor Hofer Károlyokat bíztak meg iskolák alapításával és mikor teljesen rábízták az ilyen emberre a tanárainak a megválasztását. Talán csakis így történhetett, hogy ebbe az iskolába került Müller, Mendlik, Mauritz, Beöthy, Sebestyén Gyula, Alexander, Balló, Bodnár stb. Müller eleitől fogva az iskolának egyik főoszlopa lett: Hofer legbuzgóbb munkatársa.

Működésének súlypontja mindig a tanítása volt; de tanítványainak csak két évig volt tanára, azontúl pedig jóakaró barátja. Mindenkinek a sorsát szivén hordta. Tudta, ki mire hivatott, tudta, ki mire képes. Egyik jó barátomnak közvetlenül az érettségi után azt mondta: Önnek a műegyetemen kell maradnia, ott Önből tanár lesz. Így is lett. És még ma is emlegeti ez a kiváló

professzor, hogy pályájának ezt az irányát Müller apai szeretettel adott, erősen szuggesztiv tanácsának köszöni. És számtalan sokan vannak, akiknek lelki világába úgy beleélte magát, hogy ha kell, úgy szólalhat meg, mint az illetőknek lelkiismerete.

De nem csak a tanítványai, hanem pályatársai és midenki, aki csak az ő lelkének kincsesházába mélyebben belétekintett: tisztelettel és szeretettel veszi körül. Nem sokan vannak, akik ismerik, az igaz. Nincs az a külső csillogás, ami az embereket messziről vonzaná. Zárkozott természetű. Ha nem kell, soha sem nyilatkozik. Nem szónok. Érzelmeit ékes szavakba önteni nem tudja. Előbb jelenik meg a szemében a jó emberek kincse, a csillogó gyémánt, mint ajkán a szó. De amit mond, abban határozottság, egyenesség és sokszor erő van. Kivülről nem árulja el lelkének gazdagságát. Müllert nem elég futólag ismerni. Aki ismeri jelenét, igen sokszor nem is sejti, hogy nem a normális fejlődés rendes országútján, hanem a legnagyobb akadályokon keresztül jutott el idáig. Aki ismeri a tanárt, nem tudja, hogy benne hazánk egyik legkiválóbb turistája lakik, aki ősz fejjel, de friss erővel járja meg fiával és leányával évről-évre a tiroli és a svájci gletschereket, aki a természetet nem csak ismeri, nem csak tanítja, hanem rajongó fiatal lélekkel szereti is. És ha mindezt tudja is, csak sejtelme lehet arról, hogy ez a zárkózott, egyszerű, csöndes tanár otthon minő ember. Csendes, békés otthona a legnemesebb művészetnek, a zenének, temploma. A gletscherek között jár, a zene legmagasabb régióiban kalandozik, a legideálisabb családi életet alkotta meg magának ritka gazdasági érzékkel és egyszerű nemes szivével: de mindezt magának, imádott családjának. Kifelé csak az a magasztos nyugalom látszik, mely lelkének belső harmoniáját tükrözi. Vajha sokan lennének hozzá hasonlók. *Beke Manó.*

Fehér Ipoly valóságos belső titkos tanácsos. A király Fehér Ipoly pannonhalmi főapátot, az Országos Közoktatási Tanács elnökét és egyesületünk tiszteleti tagját valóságos belső titkos tanácsosává nevezte ki. Egyesületünknek ez eseményen érzett örömét Rombauer alelnökünk tolmácsolta a karácsonyi választmányi ülésen és ez ülésből kifolyólag a választmány táviratban is üdvözölte a magyar közoktatásügynek e vezető alakját. Fehér Ipoly valóságos belső titkos tanácsos erre a következő táviratban köszönte meg az üdvözletet: »A Tekintetes Választmány meleg üdvözletét jóleső örömmel, hálás köszönettel vettem. Lelkem egész életre összeforrott közoktatásügyünkkel. *Fehér Ipoly.*

Újévi tisztelgés elnökünknél. A karácsonyi választmányi ülés határozatából újév napján Rombauer alelnök vezetése alatt küldöttség kereste fel elnökünket lakásán, hogy neki az egyesület jó kívánságait tolmácsolja. Beöthy Zsolt az ő szívhódító szives-

ségével fogadta a küldöttséget, de a tisztelgés ez ünnepi formáját nem mint személyét illető tributumot vette. Nem tekintheti — körülbelül ezeket felelte Rombauer üdvözlő szavaira — e váratlan tisztelgést, mint olyant, mely az ő személyének szól, hanem úgy kell azt fogadnia, hogy abban egy eszme nyilvánul: az az eszme tudniillik, hogy ma, mai szomorú közviszonyaink mellett, minden egységet, mely a nemzeti munka valamely területén létrejött, fokozott bensőséggel kell ápolnunk. Az érzés és törekvés egységének ápolása nekünk tanítóknak, nekünk nevelőknek hivatásunkból folyó fontos kötelességünk. Hogy növendékeinket a *gondolkodás* egységére neveljük, az nem lehetséges, de nem is szükséges, nem is kívánatos. De szükséges és lehetséges, hogy egységes *célra* és egységes *érzésben* neveljük. Mindenekelőtt ez egységet tekintve, csak az lehet forró óhajunk, hogy a nemzedék, melyet mi nevelünk, különb legyen, mint apáik nemzedéke, különb legyen, mint mi vagyunk. Hogy a hazai tanárságban megvan az egységes meleg érzés, annak bizonyítékát látja a küldöttség megjelenésében. — Az elnök szavai mély hatást tettek a küldöttség tagjaira.

Igazgatói cím adományozása. A király a vallás- és közoktatásügyi miniszter előterjesztésére *dr. Nemes* Imre állami főgimnáziumi, *Bergmann* Ágost állami főreáliskolai és *Wilcsek* János katholikus főgimnáziumi rendes tanároknak végleges nyugalomba helyeztetésök alkalmából a középiskolai igazgatói címet adományozta. (Gödöllő, 1904. november 25-én.)

Új egyetemi magántanár pedagógiai tudományszakból. A vallás- és közoktatásügyi miniszter *dr. Imre Sándornak*, a kolozsvári református főgimnázium tanárának a kolozsvári tudományegyetem bölcselet- nyelv- és történettudományi karán a magyar neveléstörténetből magántanárrá történt képesítését jóváhagyólag tudomásul vette s őt ebben a minőségében megerősítette. Ez nemcsak tárgyi okokból örvendetes a tanárságra nézve, amennyiben a pedagógiai disciplináknak minden újabb térfoglalása egyetemeinken újabb fontos előrehaladást is jelent tanáraink egyetemi képzése terén, hanem személyi okokból is, mert Imre Sándor mint a kolozsvári tanári kör buzgó titkára, egyesületi életünknek kiváló munkása.

Kinevezés. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter *Zsigmond* György brassói róm. kath. helyettes tanárt a brassói gimnáziumhoz a fennálló szerződésből kifolyólag rendes tanárrá. (94878. sz. 1904. dec. 19.) *Parecz* István és dr. *Perepatics* István aradi kir. főgimn. h. tanárokat ideigl. rendes tanárokká kinevezte. (113151. sz. 1904. dec. 31.)

Előléptetések. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter a VIII. fizetési osztály harmadik fokozatába kinevezte *Pápay* Viktor veszprémi kath., dr. *Janicsek* József eperjesi, *Lőfler* József trencséni kir. kath. főgimnáziumi, *Zsitvay* János selmecbányai kir. kath. gimnáziumi, *Tittel* Lajos

lőcsei és *Fabuss* Alajos besztercebányai kir. kath. főgimnáziumi, továbbá *Kara* Győző aradi kir. főgimnáziumi rendes tanárt; (104389. sz. 1904. dec. 19.) továbbá kinevezte a VIII. fizetési osztály harmadik fokozatába *Pálfy* József debreceni áll. főreáliskolai, *Karádi* Győző jászberényi, *Kalmár* Jenő munkácsi, *Skopál* István budapesti VII. ker. áll. főgimnáziumi, *Teveli* Mihály körmöcbányai áll. főreáliskolai, dr. *Hornyánszky* Gyula budapesti VII. ker. külső, *Schvannauer* Ferenc Kaposvári, *Gaál* Lajos nagybányai áll. főgimnáziumi, *Vendl* Aladár soproni áll. főreáliskolai, *Hegedüs* István budapesti VIII. ker. áll. főgimnáziumi, *Dobos* Ferenc győri áll. főreáliskolai, *Schmidt* Ágoston fehértemplomi, *Jósa* János szamosujvári, *Feczkó* János szamosujvári áll. főgimnáziumi, *Macher* Ede pozsonyi áll. főreáliskolai, dr. *Fross* Károly nagyszebeni áll. főgimnáziumi, *Farkas* János és dr. *Steiner* Simon temesvári áll. főreáliskolai, dr. *Garda* Samu budapesti VII. ker. külső, dr. *Pekár* Károly budapesti VII. ker. külső főgimnáziumi és dr. *Láng* Nándor budapesti I. ker. áll. főgimnáziumi tanárt. (104130. sz. 1904. dec. 19.)

Véglegesítések. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter *dr. Gedeon Alajos* budapesti VI. ker. állami főgimnázium ideiglenes rendes tanárt, *Breznyák János* lőcsei állami főreáliskolai ideiglenes rendes tanárt, *Vogel Richard* zalaegerszegi állami főgimnáziumi rendes tanárt, *Nagy János* lugosi állami főgimnáziumi ideiglenes rendes tanárt és *Rákosi Kristóf* gyöngyösi állami főgimnáziumi ideiglenes rendes tanárt rendes tanári minőségükben véglegesen megerősítette.

Gyászrovat.

Sok hálás tanítvány szivében keltett szomorúságot *Halász László* címzetes főigazgatónak mondhatnók korai halála. Ugyan 74 éves volt már (1830. július 24. született Szakolcán, az ottani városkapitány fia volt), de erős szervezete és munkakedve miatt senki sem gondolta, aggastyánnak. Pályája egy egész kis kortörténet. Jogot végzett s ügyvédi oklevéllel szülővárosa főjegyzői székéből lépett a tanügyi pályára egyenest igazgatónak; 1861. október 18-án nevezték ki ugyancsak a szakolcai gimnáziumhoz. Tanári oklevelét 1865-ben szerezte meg a történelem és földrajzból. 1872. október 2-án a lőcsei főgimnáziumhoz helyezték át, s itt maradt mindvégig. 1891-ben Lőcse közönsége megünnepelte 30 éves működését, s ekkor nem minden csalódottság nélkül emelte ki, hogy 30 év multán épen ott van, ahol működése első napján volt. 1892-ben a főigazgatói címet kapta, de a javított fizetés első fokozatát nem várhatta be, 1898. október 26-án nyugalomba ment és 1899-ben a Ferenc József-rend lovagkeresztjével tüntették ki. 37 évi igazgatóság után még távolról sem érezve magát öregnek, bár hallása kissé megnehezült, nem tudott pihenni, de Lőcsén sem maradt, ahova 26 év emlékei fűzték. Szakolcán polgármesterül választották, de tisztét hamar letette s másodszor is Pozsonyban, majd megint Szakolcán telepedett meg; végre 1904. októberben Budapestre költözött, tágabb tért keresve tudományos munkásságának. Azonban itt csakhamar hosszas tüdőgyuladás lepte meg s 1904. dec. 16-án elragadta. Emlékét sokáig fogják tisztelni. *K. E.*

A következő gyászjelentést vettük: »A budapesti II. ker. áll. tanítónő- és nevelőnőképző-intézet igazgatótanácsa, tanári testülete

és ifjúsága a legmélyebb fájdalommal jelenti, hogy az intézet nagynevű és feledhetetlen emlékű első igazgatója, az intézet szervezője, *Zirzen Janka*, folyó hó 28-án, reggel 8-órakor munkás és áldásos életének 81. évében az Úrban elhúnyt.« A magyar nőnevelés egyik legkiválóbb úttörője, annyi magyar anya nevelője és nevelőinek nevelője, aki tudvalevőleg mint a ma Erzsébet-Nőiskolának nevezett polgári iskolai tanítónőképző és felsőbb leányiskolai nevelőintézet igazgatója töltötte élete legjelentősebb szakát, megérdemli, hogy fájdalmas megilletődéssel lelkünkben mi is hódoljunk nemes emlékének.

A fürdőkonviktusok ügyében egyesületünk részéről kiküldött bizottság folyó hó 10-én kedden d. u. 6 órakor ülést tart a VI. kerületi állami főreáliskola (Bulyovszky-utca 26.) tanári szobájában (I. emelet, balra.) Kemény igazgató ezen az úton is felkéri az ügy iránt érdeklődő igazgatókat, tanárokat és iskolaorvosokat, hogy az ülésen minél nagyobb számban jelenjenek meg, tekintet nélkül arra, hogy a szűkebb bizottságnak tagjai-e vagy nem.

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

Franciaországi tapasztalatok.

(A szünidei tanfolyam és a Licée Carnot Dijonban. Baccalaureatusi vizsgálatok. Évzáró-ünnepély.)

Dijonban 1903-ban rendeztek először nyári tanfolyamot idegenek számára M. Boirac egyetemi rektor kezdeményezésére, aki annak idején mint grenoble-i rektor az ottani tanfolyamnak is megalapítója volt. A két tanfolyam tehát hasonló elveken alapul, csakhogy a dijoninak több tekintetben még a kezdet nehézségeivel kell küzdenie. Július elejétől október végéig egy-egy hónapra terjedő négy tanfolyam van, úgyhogy minden hónapra két hosszabb lélekzetű, 8 órás, előadássorozat esik (cours), melyeket több 1—2 órás rövidebb előadás (conférences) egészít ki. Tavaly összesen 27 részvevője volt a négy hónapon keresztül; ez évben már augusztus elején 80-ra ment a számuk. (Párison és Dijonon kívül e nyáron még Naney, Besançon, Grenoble, Genf, Lausanne egyetemei rendeztek ily francia tanfolyamokat).

A dijoni egyetem multja 1740-ig nyúlik vissza; akkor nyilt meg a Pouffier család bőkezűségéből a Académie des Arts, Sciences et Belles Lettres.

Az idei előadások a legnagyobb változatossággal voltak összeállítva és sok ismert dolog mellett nem egy érdekes és értékes részletet is nyujtottak.

Különösen tanulságosak voltak Lange előadásai a XVII. század irodalmáról és társadalmáról, Boirac rektoréi a fiatalon elhunyt Guyau filozófusról; Oubert ügyvéd a nagy forradalmat tárgyalta

szocialista szempontból. Lambert nyelvészeti előadásai a szakembert nem elégítették ki.

Az írásbeli dolgozatok tárgyalása s a szövegolvasás és magyarázat a reméltnél kevesebb okulással járt. Ennél fontosabbnak tartom azonban az emberekkel, nemcsak tanárokkal, és a családokkal való minél sűrűbb érintkezést, amire hosszabb tartózkodás esetében és ha megfelelő családba juthat az ember, bőven van alkalom még nyáron is. A környéken való barangolások is igen hasznosak.

Az egyetemi előadások mellett gondoskodás történt topografiai és történeti tájékoztatásról is.

Dijon múltjánál fogva bővelkedik igen érdekes történelmi műemlékekben, melyeket M. *Chabeuf*, a dijoni szépművészeti akadémia másodelnöke, mutatott be a tanfolyam tagjainak, kellő magyarázatokkal.

A vidékre tett kirándulásaink közül legérdekesebb volt a *Semur*be tett utunk. Ez a régi város, melynek mindössze 3600 lakosa van, oly gazdag és tudományosan rendezett geologiai múzeummal dicsekedhetik, hogy hozzáfogható helyi érdekű gyűjtemény, elsőrendű szakemberek véleménye szerint, kevés van nemcsak Franciaországban.

A város nem esik a főközlekedési útba s ezért sokat megőrzött tisztes múltjából. Közel hozzá *Alise* helység, a régi Alesia, ahol Gallia utoljára szállott szembe a hódító Caesarral. Egy domb tetején 1865 óta messze láthatóan emelkedik *Vercingetorix*nak, az utolsó gall hadvezérnek hat méter magas szobra; a talapzat ugyancsak 6 méter magas. A leirás azt mondja, hogy a népmondában még most is él a nagy csata emléke s e monda szerint a hősök vére a három kilométernyire fekvő Saigny tanyáig elfolyt. Valószínű azonban, hogy ez nem eredeti hagyomány, hanem a Saigny helynévnek a latin sanguis-ból való származtatása, aminek nincs köze a néphez.

Egy igen érdekesnek igérkező kirándulást *Bussy-Rabutin*be, Mme. Sévigné családi kastélyába, mely a francia irodalomnak igen sok becses emlékét őrzi, a rendkívüli hőség miatt későbbre halasztotta a vezetőség.

Az állami »Lycée Carnot« meglátogatása végett Boirac rektornak ajánló levelével jelentkeztem Bourlier proviseurnél, aki készségesen megengedte, hogy a kiszemelt órákon hospitáljak. Amennyire a szokatlan júliusi hőség s az évvégi állapot megengedte, éltem is az engedelemmel. Meghallgattam több német órát, azonkívül latint és franciát úgy alsó, mint felső osztályokban.

A nyelvtanításban az elmúlt iskolai évben általánosan kötelezőleg behozták az új, direkt módszert és pedig megalkuvás nélküli kizárólagossággal. Az alsó osztályokban, hol fiatal és ügyes tanár van, igen élénk a tanítás menete; kis létszám mellett a fiúk figyelnek s pl. a VI. osztályban (nálunk I.) meglepő könnyedséggel feleltek a tanár kérdéseire Szókészletük sem kisebb, mint nálunk, formaérzékük hasonlíthatatlanul biztosabb, mint a régi, folyton grammatizáló s fordító eljárás mellett. A középső osztályokban, hol eddig a régi módszer szerint folyt a tanítás, most a hirtelen átmenet nagy zavart okozott; a felsőkben kevésbbé, mivel ott az alaki képzés már

jóformán be van fejezve. A II. C. osztályban (nálunk V.) a *Cinq langues* című folyóiratból olvastak egy politikai tartalmú cikket, mely láthatólag nehéz volt a fiúknak; úgy vettem észre, hogy csak olyanok vesznek részt a tárgyalásban, kik nemcsak az iskolában tanultak németül. De német órán egyszer sem hallottam a tanárt francia szót kiejteni.

Az elemi iskola két felső osztályában is tanulnak németül (VIIIme és VIIme) szintén a képeskönyvecske használatával. —

Az épen júliusban folyó baccalaureatusi vizsgálatokon is ez évben lépett életbe az új tanterv azokra nézve, akik az I. részét tették e vizsgálatnak, míg a II. rész még a régi rend szerint folyt. Az érettségi vizsgálatnak első részét a középiskolai tanulmányok VI. évének, a II. részt pedig a VII. év végén teszik le.

A vizsgálatok a tankerületek (académie) székhelyén folynak le s az új rend szerint a vizsgáló bizottsága fele része középiskolai, másik fele főiskolai tanárokból áll; középiskolaiak a vidéki iskolákból is vannak behíva; minden évben újra kapnak megbízást A vizsgálat egyáltalában nem ünnepélyes; több teremben folyik s minthogy a jelöltek nagy száma miatt minden tárgyra több vizsgáló tanár van, azért nagyobb teremben 2—3 tanár is meghúzódik egy-egy jelölttel egy sarokban. Többször voltam jelen, de mindig úgy ment; sohasem folyt az egész vizsgálat az egész bizottság, vagy csak több tag előtt. Általában szerény követelményekkel voltak a tanárok. Idegen nyelvekből irodalmi kérdéseknek nyoma sem volt, olvasni kellett s tartalmát elmondani vagy lefordítani; az olvasás egyiknél-másiknál sehogy sem akart menni. A hazai irodalomból s a történelemből is aránylag kevesebbet kivántak, mint nálunk. Összefüggő előadást egyszer sem hallottam; csupa apró feleletek részletes kérdésekre. A tanuló múltjának annyi befolyása van a vizsgálatra, hogy magával hozza az utóbbi években kapott kalkulus-könyvét (livret scolaire), s ezt a vizsgáló tanár hol megnézi, hol meg félreteszi s visszadja. *Saját intézete növendékét senki sem vizsgálhatja.* A vizsgálat után összeül a bizottság s másnap kiirják az eredményt a hirdető-táblára: 1. mention tres bien, bien, assez bien, passable, ha megfelelt (admis); 2. ajourné, ha nem felelt meg. A vizsgálat nyilvános s sok közönség látogatja; diákok sincsenek kizárva.

Július 30-án volt a liceumban az iskolai év bezárása a Franciaországban szokásos külső pompával. Az iskola tágas udvarán óriási ponyvasátor volt felállítva s külön emelvény az ünnepi bizottságnak s a nagyszámú könyvjutalomnak. Az összes dijoni városi és megyei, valamint a katonai hatóságok képviselőiből és a tanári karból álló bizottságnak egyenruhába, illetőleg, amint egyeseknek egyetemi gradusa megkövetelte, különböző színű tógába öltözött tagjai katonazene hangjai mellett vonultak fel az emelvényre, mire Bonhey Allex országgyűlési képviselő, az ünnepélynek miniszterileg kinevezett elnöke igen formás beszédet mondott, mely azonban a mi fogalmaink szerint kissé furcsán hangzott iskolai záróünnepélyen. Az elnök úr szocialistapárti képviselő lévén, mely párt mostanában igen erős Dijonban, erősen szocialista ízű

beszédet is mondott, bár el kell ismerni, a legnemesebb értelmében a szónak. Csak egy helyet idézek belőle, ahol azt fejtegeti, hogy a szocializmus ideálja a tudomány, az iskola a tudományt ápolja, azért a szocialisták nagyra becsülik az iskolát: »Autrefois, nos pères de la glèbe, dans leur complète ignorance des lois de la nature, . . . bâtissaient . . . ces magnifiques cathédrales que nous admirons avec respect et qui attestent . . . que des générations entières ont résumé là tout leur idéal et toutes leurs espérances. Nous, *adeptes de la réligion nouvelle*, nous ne bâtirons point de nouveaux temples . . . pour notre culte, mais nous abriterons *notre déesse Science* dans notre coeur et dans notre raison....« A könyvjutalmak kiosztása teljes két óra hosszat tartott. A tanulóknak legalább fele kapott, s minden tárgyból külön történik a jutalmazás. Régi szokás szerint minden jutalmazott még most is megkapja a babérkoszorut a fejére. Iskolai értesítőt a francia középiskolák nem adnak ki, csak a jutalmazottak névsorát (Palmarès), kiegészítve az évzárón elmondott beszédekkel és a tanárok névsorával.

A dijoni lycée néhány évvel ezelőtt új épületet kapott; 800 tanulója közül, mely számban benne vannak az elemi osztályosok is, közel 500 a bennlakó s így nem csodálható, hogy az épület igen nagy területen fekszik, s négy nagy udvart zár körül. Az egyik lépcsőházban hosszú kerékpár-állvány van valami 60 géppel.

Az osztályok létszámára nézve jellemző, hogy a II. C-ben 38 tanuló volt, s erre azt mondta a tanár, hogy ez kivételesen sok. Rendesen nem mennek túl a 25-ön. Az elemi osztályokban többen vannak. Minthogy a lycée alsó osztályai, VI—III, két szakaszra: division A és B, a felső osztályok pedig négy szakaszra, A B C D, oszlanak a különböző irányok szerint, azért az osztályok tényleg nem igen népesek. Pedig Dijon városának 64 ezer lakosa van s csak egy liceuma. Nem is olyan erős ott a gimnáziális láz, mint nálunk. A polgári, kereskedelmi s ipari szakra szóló école pratique-nak Dijonban körülbelül 400 növendéke van. Azonkívül van egy école des Beaux-arts is.

A tanároktól csak az 1902-iki törvény követeli meg általánosan a három évi egyetemi tanulmányt. Úgy mondták, hogy a rendi iskolák feloszlatása után ezeknek tanárai közül többen meg fogják szerezni az oklevelet s állami iskolába belépni. Eddig azonban az állami iskolák tanárai a szerzetes tanárokat nem is ismerték s általában úgy azokat, mint intézeteiket alacsonyabb rendüeknek tekintették, mint az államiakat.

(Debrecen.) *Horvay Róbert.*

EGYESÜLETI ÉLET.

Igazgatósági ülés.

December 28-án, félórával a választmányi ülés megnyitása előtt, az igazgatóság is összeült, legfőkép a választmányi ülés tárgysorának megvitatása végett. Ez ülés kiutalványozott a székelyudvarhelyi körnek 100 K közgyülési segedelmet. Tudomásul vette a budapesti kör ügyrendjét, valamint Bergmann Ágostnak, a temesvári tanári kör elnökének jelentését arról, hogy a Délmagyarországi Közművelődési Egyesület közgyülésén képviselte az egyesületet. Részvéttel vette tudomásul az ülés Kolecskáry József kartársunk halálát. Kilépés nem volt. Új tagokul felvette a következőket: dr. *Jászai* Rezső debreceni kegyesrendi és *Nyári* Béla ev. ref. főgimnáziumi tanárokat, ajánlta őket Eberhardt Béla; *Bogdány* Ferenc gyöngyösi áll. főgimnáziumi tanárt, ajánlta Szölgyémy Ferenc; dr. *Visnya* Aladár, *Katona* József, *Hegedüs* Árpád és dr. *Kardeván* Károly nagyváradi állami főreáliskolai tanárokat, ajánlta Obendorf Károly; *Herzfeld* Miksa pozsonyi felsőkereskedelmi iskolai tanárt, ajánlta a pozsonyi kör; *Bán* János, dr. *Boros* Alán, dr. *Strommer* Viktorin pannonhalmi főiskolai tanárokat, ajánlta dr. Bódiss Jusztin; *Skopál* István, *Kovalovszky* János, *Biczó* Géza VII. ker. Barcsai-utcai gimnáziumi, *Richter* Rezső VIII. ker. főgimnáziumi, *Kubacska* András, *Ulbrich* Sándor, *Kovács* János ágostai ev. főgimnáziumi tanárokat Budapesten, ajánlta e hetet Székely István; *Telts* Gusztáv és *Erdős* Tivadar lugosi főgimnáziumi tanárokat, ajánlta a temesvári kör; *Dienes* Pál és *Lehr* Andor X. ker. állami főgimnáziumi tanárokat, ajánlta Gaal Mózes; dr. *Ries* Frigyes és *Nagy* Miklós lőcsei főreáliskolai tanárokat, ajánlta Róth Márton.

Négyesy László,
főtitkár.

A karácsonyi választmányi ülés.

December 28-án délelőtt 9 órakor, *Rombauer* Emil elnöklete alatt, tartotta egyesületünk választmánya ez évi első ülését. *Bódiss* Jusztin vidéki alelnök, *Müller* József, *Beke* Manó, *Waldapfel* János, *Székely* István, dr. *Károly* György Hugó, *Tiber* Agost, *Kemény* Ferenc, *Orlovszky* István (Kassa), *Schürger* Ferenc (Beregszász), *Balassa* József, *Roseth* Arnold, *Rados* Ignác, *Reif* Jakab, *Bóbita* Endre (Kassa), *Perényi* Vilmos (Eperjes,) *Pruzsinszky* János, *Bozóky* Endre, *Lévay* Ede, *Négyesy* László és *Sziklás* Adolf voltak jelen, a jegyzőkönyvet a főtitkár irta. Kimentették elmaradásukat *Beöthy* Zsolt elnök, *Róth* Márton, *Cserép* Sándor, *Walther* Béla és *Nyers* Károly.

Az elnöklő *Rombauer* Emil néhány előterjesztéssel nyitotta meg az ülést. Szeretett elnökünk — mondá — épen az imént

az igazgatósági ülés folyama alatt értesített bennünket, hogy kis fiának súlyosra fordult betegsége miatt akadályozva van abban, hogy az ülést személyesen vezesse. Hogy azonban az elnök úr ezuttal is mily tevékeny részt vesz ügyeinkben, azt a nagyfontosságú indítványa tanusítja, mely a mai ülés napirendjén elő fog fordulni. Az alelnök indítványára élénk éljenzéssel kimondta a választmány, hogy az évforduló alkalmából, ragaszkodása jeléül küldöttségileg fejezi ki az elnök iránt tiszteletét és szerencsekivánatait, az ülésből pedig azt az óhajtásunkat juttatja hozzá, hogy a reá nehezült családi aggodalmak mihamarabb muljanak el.

Ezután az elnök a választmányt üdvözölve, külön is üdvözölte alelnöktársát, *Bódiss* Jusztint. Ő valóban a közbizalom embere. Személyes szeretetreméltósága, tudományos és tanári munkássága volt e közbizalom egyik forrása, a másik pedig az a tény, hogy ő a szentbenedekrend tagja, amely rend a magyar oktatásügy bölcsőjét ringatta. Mindenütt fontos a tradició, de sehol sem fontosabb, mint az iskolában. Egy magyar tanár sincs, aki elfelejthetné, hogy a mai Magyarország kultúrájának megalapítói a szerzetesrendek és ezek közt az első volt a szentbenedekrend. Szerencsés napja volt az egyesületnek, mikor egyesületünk egyik vezérlő állására Bódiss Jusztint megnyertük, akiben a benedekrend tradicióí valósággal megtestesülnek. E választásban kifejezésre jut a magyar tanárság hagyományos kegyelete a magyar tanítórendek iránt. A nagy éljenzéssel fogadott szavak után az új szerkesztőről emlékezett meg az elnök. A szerkesztői állás — mondá — a legnehezebb, legfelelősebb és egyszersmind a leghálátlanabb állás. Egy ily népes egyesületben lehetetlenség, hogy a szerkesztő mindenki kedvének megfelelhessen s legyen elkészülve rá, hogy a dolog természeténél fogva mindig kritikának, esetleg támadásoknak lesz kitéve. Ez által ne zavartassa meg lelkesedését, munkakedvét, melyről igazán tanuskodnak a közlöny számai. Nem az új rovatok ebben a fő, hanem az új szellem, a kedv, amely kisugárzik minden sorából a lapnak. Melegen üdvözli őt is új hivatásában. A választmány általános éljenzéssel járult hozzá az elnök szavaihoz.

A székelyudvarhelyi közgyülés óta legfontosabb mozzanat volt szellemi természetü munkánkban a miniszter leirata a tanárképzés gyakorlati részének szervezése ügyében s erre készült tervezetünk. Kiemelte az elnök e ténynek azt a nagy elvi jelentőségét, hogy a miniszter úr ezúttal kikérte és igénybe vette a tanáregyesület közreműködését.

Eszmecsere tárgya volt a Közlöny alakja is, nevezetesen az a kérdés: nem kellene-e visszaalakítani havi folyóirattá. Egy ilyen irányú javaslat a budapesti körben fölmerült, de nem fogadtatott el, mert az a meggyőződés nyilvánult, hogy azzal a Közlöny veszítene aktualitásából. Másfelől azonban mindenki érzi azt a hátrányt is, hogy az egyesület közlönyében a jelenlegi alak

mellett nagyobb tanügyi értekezések nem igen találhatnak helyet. Így született meg az a gondolat, hogy a legszerencsésebb megoldás lenne, ha a Közlöny mellett egy, bizonyos nagyobb időszakonként megjelenő folyóiratot adnánk ki, mely ilyen maradandóbb jellegű cikkeket és tanulmányokat közölne. Erre vonatkozólag Beöthy Zsolt elnökünknek épen a mai ülésen fogjuk egy irásbeli indítványát előterjeszteni, mely a mi egyesületi életünkben egyike lehet a legfontosabb kezdeményeknek.

Apostoli királyunk Ő Felsége a hazai tanügynek egy elsőrangú alakját, *Fehér Ipoly* pannonhalmi főapátot, aki, mint a közoktatási tanács egyik elnöke és mint az első hazai tanitórend főpapja s e rend újabb felvirágzásának intézője, egyesületünknek is tiszteleti tagja, annyi szállal és érdemmel van fűzve az oktatásügy minden köréhez és hozzánk is, valóságos belső titkos tanácsosává nevezte ki. Az elnök indítványára egyhangulag elhatározta a választmány, hogy a kitüntetett főapát urat üdvözölni fogja. Az üdvözlő-távirat az nap el is küldetett.

Megemlékezett az elnök *Müller* József kartársunkról, testületünk e jeleséről, az egyesület pénztárosáról, akit Ő Felsége igazgatói címmel tüntetett ki. Müller Józsefnek a tanári hivatás magasztosságáról oly magas fogalma van — mondá az elnök, — hogy az ő felfogása szerint kötelességen felül tenni valamit nem lehet, mert a legbuzgóbb tanár is, a legodaadóbb fáradozás mellett is csak kötelességét teljesíti. Ám ha ezt az álláspontot foglaljuk is el, aki kötelességét annyi örömmel, oly egyenlő frissességgel végzi, mint Müller József, az érdemes a legmagasabb kitüntetésre. A választmányi ülés meleg ovációval ünnepelte az egyesület régi és tisztelt pénztárnokát.

Bódiss Jusztin meleg szavakkal mondott köszönetet az üdvözlésért. Felidézte az elhunyta lelnöknek, *Hofer* Károlynak alakját és utalt a volt vidéki alelnök példájára, és szerénységgel utalt ezek mellett önmagára. Nem hozhat magával, mondá, sem akkora tekintélyt, sem akkora ismeretet a közügyekben. Azért kéri a választmányt, hogy bizalmukat támogatásukkal tetézzék. Igyekezni fog erre a támogatásra érdemessé lenni, amint hogy hozott is magával őszinte, egyszerű magyar szivet, mely nem a külsőségekben keresi a maga cselekvésének irányát, hanem a magyar oktatásügy és a magyar tanárság jól felfogott érdekeiben. Magát a tagtársak szerető barátságába ajánlja. A választmány általános éljenzéssel fogadta a rokonszenves felszólalást.

Ezután a főtitkár tette meg jelentéseit a lefolyt időszakról. E jelentés anyaga a közlöny útján nagyrészt ismeretes, egy részét viszont az elnöki megnyitóbeszéd is előterjesztette. Megemlékezett a főtitkár a részleges tisztújításról és bejelentette, hogy az igazgatóság az alapszabályok értelmében a jelen év hátralevő idejére az eltávozott Molnár István helyébe a *titkári gazdai* teendők ellátására dr. *Székely* Istvánt kérte fel, a választmány régi, kipróbált tagját, aki hivatalát el is foglalta. Az ülés

éljenzéssel üdvözölte az új tisztviselőt.. Az igazgatóság ez évben négy ülést tartott. Belépett ötvenhat tag, kilépett huszonkettő, meghalt tíz tag. Az elhunytak emlékét a tagok általános részvételével méltatta a főtitkár. — Majd jelentést tett az örvendetesebb mozzanatokról, egyes kitüntetett tagtársaink üdvözléséről, az egyesület képviseltetéséről stb.; és bemutatta dr. *Boncz* Ödön miniszteri tanácsos, *Váradi* Károly székesfehérvári tankerületi királyi főigazgató és *Kárpáti* Károly köszönő-levelét a hozzájok intézett üdvözlő-levelekre.

Jelentette a főtitkár, hogy a pápai tanári kör s ennek a körlevele alapján egy pár vidéki kör a nem állami tanárok kongresszusának, valamint az egyesületi választmány rendkívüli ülésének összehívását és a nem állami tanárok fizetési ügyeiben kiküldött bizottságnak az akció vezetésére való felszólítását indítványozta. Az igazgatóság november 17-én tartott ülésében igen behatóan és lelkiismeretesen megvitatta e dolgot. A kongresszus feladata az lett volna, hogy mivel a jövő évi költségvetésben a fizetések pótlására felvett összeg csak a második félévre van előirányozva, tehát eszközöltetnék ki, hogy a pótlás január elsejétől iktattassék a költségvetésbe. Az ismeretes politikai válság mindenki előtt szembeszökővé teszi azt, hogy bármily fontos és égető ügyben egyes tisztviselői osztályok kongresszusa számára alig lehetne igényelni a közvéleménynek azt az erős támogatását, mely a kongresszusoknak az erkölcsi jelentőségét voltakép meghatványozza. De nem ez az egyetlen ok, a mi miatt a kongresszus összehívását nem láttuk célszerünek. A fődolog nem az, hogy egy félévvel előbb vagy később kezdődjék-e meg a fizetés fölemelése, bár igen komolyan érezzük, hogy az egyesek szempontjából ez igen lényeges különbség; de épen az egyesek szempontjából is még fontosabb az, hogy egyáltalán a második félév kezdetétől is valóban megkaphassák az emelést. Ez pedig most már nem a kormánytól függ. A kormány már beszélt. Késznek nyilatkozott a fizetések kiegészítésére, elő is irányozta az összeget, legalább a második félévre. Most az iskolafentartókon a sor, hogy *kérjék* az államsegély fölemelését a fizetések kiegészítése végett. Azoknak kell most már megtenni az első lépést. Az illető iskolafentartóknál kell most zörgetni, még pedig hathatósan, hogy idejekorán megtegyék a szükséges lépést, és a második félévről is le ne késsünk. Kongresszust tartani s ennek az erkölcsi nyomatékát latbavetni akkor lehetne, ha a kormány részéről vonakodást tapasztalnánk; de mikor, hála Istennek, maga a kormány, önként felajánlta a felekezeti és általán a nem állami tanárok fizetésének kiegészítését, akkor a kongresszusnak nem lenne értelme, legkevésbbé a kormánnyal szemben. Tartsuk fenn ezt az erős eszközt máskorra. Addig pedig sürgetni kell otthon az iskolafentartókat. A kormánynál a tanáregyesület igazgatósága a nem állami tanárok érdekeit azzal a buzgósággal és hűséggel fogja képviselni, és a szükséges információkat

megadni, mint eddig is tette, amely buzgóság épen nem maradt mögötte a tett idején annak, melyet a felekezeti tanárok képviselői maguk is kifejtettek. A rendes informativ közreműködésnek valószínüleg lesz annyi eredménye ez ügyben, mint a költséges kongresszusnak lenne, s a fő az eredmény. Ami az illető bizottságot illeti, annak a hatásköre nem olyan, mint a volt hetes bizottságé, mert az utóbbinak valóságos mandátuma volt, míg a mostani bizottság csak az egyesület választmányától van kiküldve.

Az ülés tudomásul vette a főtitkár jelentését.

Ezután *Müller* József pénztáros mutatta be következő jelentését.

Az Országos Középiskolai Tanáregyesület bevételei és kiadásai az 1904/5. év I. felében:

Bevétel:

Pénzmaradék az 1903/4. évről	355.64
Az alapítvány $^1/_2$ évi kamatja	76.—
Tagdíjak és előfizetési díjak	3444.65
Összesen	3876.29

Kiadás:

A »Közlöny« költségei	1548.24
A tisztviselők tiszteletdíjai	650.—
Ügyviteli kiadások	125.50
A körök jutaléka	280.60
Könyvkereskedő	25.82
A helyiség költségei	656.—
Közgyülési költség	5.80
Összesen	3291.96
Marad készpénz	584.33

168 adós (kik 5 év óta vagy még hosszabb idő óta tagdíjjal adósak vagy már kilépettek, de tagdíjjal még tartoznak) összesen 7588 K 70 f.-rel tartozik. Ajánlom, hogy a választmány bizza meg az igazgatóságot, hogy az alapszabályok értelmében ezektől a tagdíjakat — szükség esetén pör útján is — hajtsa be.

Budapest, 1904. december 28-án.

Müller József,
pénztáros.

A választmány tudomásul vette a jelentést és az öt évnél régibb tagdíjhátralék behajtására utasította az igazgatóságot.

Tiber Ágost, a segélyalap pénztárosa, előterjesztette a következő kimutatást a segélyalap pénztári állásáról.

Bevétel:

1.	A XXXIV. kimutatás szerint pénztárkészlet	739.58
2.	Dr. Szemák István ny. igazgató alapítványához	200.—
3.	Lukácsi György ny. nagybányai tanár adománya	10.—
4.	Kamatokból	80.—
5.	Törlesztésből	19.—
6.	Írói díjakból	17.69
7.	Felvételi díjakból	50.—
	Összesen	1116.27

Kiadás:

1.	Pénztáros mult évi tiszteletdíja	240.—
2.	Földhitelintézetbe betét	200.—
3.	Négy özvegy segélyezésére	240.—
4.	Egy nyug. tanár segélyezésére	60.—
5.	Ügyviteli kiadás	2.64
	Összesen	742.64
	Marad pénztárkészlet takaréki betétben	373.63
	Összesen	1116.27

Budapest, 1904. december 28-án.

Tiber Ágost,
s. a. pénztáros.

A választmány tudomásul vette a kimutatást, valamint helyesléssel fogadta *Tiber* pénztárosnak azt a jelentését is, hogy a szokásos tanári táncestély az idén is megtartatik, napja február 11-dike lesz.

A hivatalos jelentések után első tárgyul az igazgatóság nevében bemutatta a főtitkár *Beöthy* Zsolt elnök következő indítványát:

Indítvány.

A középiskolai tanári gyakorló év szervezésétől, mely az előmunkálatok befejezésével az életbeléptetés küszöbére jutott: tanárjelöltjeink gyakorlati képzettsége színvonalának kétségkívül jelentékeny emelkedése várható. Közoktatási kormányunk ennek az intézménynek megvalósításával egész középiskolai oktatásunknak nagy és eléggé nem méltányolható szolgálatot tesz.

Azonban bármily célszerüen állapíttassék meg a próbaév szervezete, bármily buzgóságot fejtsenek ki intézeteink, igazgatóik és a vezető tanárok a jelöltek gyakorlati kiképzésében: ezzel a szervezéssel és bevezető munkával a képzést nem tekinthetjük befejezettnek. Ép oly szükséges gondoskodnunk a *tanári tovább-*

képzésről: arról, hogy tanáraink munkás érdeklődése az iskola, tárgyaik, a tanítás ügye iránt egész pályájukon át lehetőleg ébren tartassék; hogy a tanító módszerek fejlődéséről, kisérleteiről, eredményeiről folytonosan tájékozva legyenek; hogy a tanítás elméleti és gyakorlati kérdései lelki életök, elmélkedésök és törekvésök körében állandó és ösztönző helyet foglaljanak.

A már működő tanárok továbbképzésének mindenesetre fontos és hasznos módja: az egyes tárgyakból kiváló szakemberektől tartott tanfolyamok. Ezek azonban természetesen csak kisebb körre, korlátolt számú hallgatóságra hathatnak. Másfelől céljokat és jelentőségöket nem a módszeres feldolgozásban, a didaktikai útmutatásokban, hanem a szaktanúlmányok kiegészítésében, pótlásában, újabb tudományos vizsgálatok és eredmények közlésében keresik.

Annak a methódikus továbbképzésnek, melyre fentebb utaltam, legcélravezetőbb eszközeit a művelt külföldön mindenütt az iskolai methodikával foglalkozó folyóiratok képezik. Azokat a folyóiratokat értem, melyek különösen a középiskolai tanítás újabb módszereit, e módszerek alapelveit és részletkérdéseit, az egyes tárgyak anyagának felosztását és berendezését, a közlés különböző módjainak fejtegetését és bírálatát, a tanítás sikereseknek bizonyult próbáit, tan- és segédkönyveknek főként a módszer szempontjából való ismertetését vonják tárgyalásaik körébe.

Alig hiszem, hogy kétségbe vonja valaki az ilyen, jól szerkesztett folyóiratnak a tanári továbbképzés szempontjából szinte *intézményszerű fontosságát*. A mi elég gazdag időszaki pedagógiai irodalmunkban ilyen irányú és tartalmú folyóirat hiányzik. Gondoskodjék róla az Országos Középiskolai Tanáregyesület. Mondja ki mindenekelőtt szükségességét, s a maga készségét megindítására.

Egyelőre elég lenne, a hallei hasonnevű folyóirat (Lehrproben und Lehrgänge, Fries és Menge) példájára: negyedévenként egy-egy öt íves füzet, melyet a Közlöny mellett tagtársaink díjtalanul kapnának. A költségekre nézve egyelőre azt vagyok bátor indítványozni, hogy a tervezett vállalat rendkívüli fontosságának és szükségességének kifejtésével forduljunk támogatásért a nagymélt. vallás- és közoktatásügyi miniszter úrhoz, kinek lelkes és avatott buzgalmát ismerve, azt hiszem, nem hiába kopogtatnánk.

Ha tiszteletteljes indítványom a t. választmány javallásával találkoznék, az új vállalat részletesebb tervezetének kidolgozásával s a nagymélt. közoktatási kormánynál való eljárással legcélszerűbben az igazgatóság lenne megbízandó, azzal a felhatalmazással, hogy tanácskozásaiba körén kívül álló szakértő tagtársainkat is bevonhassa.

Kitünő tisztelettel

Budapesten, 1904. dec. 27.

Beöthy Zsolt.

Az elnök indítványának felolvasása után általános éljenzés hangzott fel. Az indítványt nagy lelkesedéssel egyhangulag elfogadták. Általános volt az a nézet, hogy az egyesület nagyobb dolgot ennél a kezdeménynél alig végzett. Meg is van minden biztosíték, hogy sikerülni is fog. A további lépések megtételével az igazgatóságot bízta meg a választmány.

Ezután a főtitkár előterjesztette az igazgatóságnak azt a javaslatát, hogy a *középiskolai rendtartás revizióját* tűzze ki az egyesület a köri tanácskozások napirendjére, oly formán, hogy a tárgyalások az év végéig lehetőleg befejeztessenek. Utalt a főtitkár a vizsgálati, valamint a fegyelmi rendelkezések hézagaira, valamint arra is, hogy a rendtartás számos pontját ma részint önkényesen, részint túlságos merevséggel alkalmazzák. *Rombauer* Emil az indítvány megokolásául fölemlítette, hogy alig van a rendtartásban oly szakasz, mely már megvalósítható volna, mert a viszonyok megváltoztak. A fegyelmi és a vizsgálati eljáráson kívül ilyen a tanulók felvételére és a kizárt tanulók felvételére vonatkozó eljárás és sok más. A közoktatási kormány is érzi a szabályzat tarthatatlanságát s azért megbízta a közoktatási tanácsot a revizió előkészítésével. Az indítványhoz *Bozóky, Rados* és *Székely* szóltak hozzá, valamennyien a revizió szükségét hangoztatva. *Bozóky* számos anomáliát sorolt fel. Azt mondta, hogy nem lenne retrográd lépés a felvételi vizsgálatok rendszerezése. Egy előkelő szülő fiát felvették egy középiskolába megfelelő elemi iskolai bizonyítvány alapján s harmadnap kitűnt, hogy a fiú eszelős. Egy másik tanuló vidéki elemi iskolából tiszta jeles magánvizsgálati bizonyítvánnyal felvétette magát s kitűnt, hogy az elemi ismeretekben is annyira tudatlan, hogy nem haladhatott a többivel. A tandíjmentesség is ilyen pont. Az elemi iskolai jeles bizonyítvánnyal az I. osztályú tanuló tandíjmentességre tehet szert s ezt a kedvezményt elveszi másoktól, akiknél később gyengébbnek bizonyul. A vándortanulók dolgát is rendezni kell. A fegyelmi eljárásnak két nagy hibája: az enyheség és a szigoruság extremuma átmenet nélkül. A felsőbb hatóság kizárás esetében legtöbbször desavouálja az iskolát. Az óraközi felügyelet kérdése is akként rendezendő, hogy a tanár egészsége ne legyen kockára téve. Adja meg a felsőség az iskolának azt az autonómiát fegyelmi és vizsgálati ügyekben, mely egy testületet megillet. A mai vizsgálati rendszer megváltoztatandó, amikor t. i. a vizsgálat a bukóra álló tanulók feleletéből áll. A gyenge tanuló szülője azt látva, hogy az ő fia valamivel többet tudott, mint egyes más tanulók, ebből azt következteti, hogy az ő fiának igazság szerint nem kell megbuknia. Az egész rendtartás gyökeresen átdolgozandó, bár az átdolgozástól is fél, mert minél részletesebb utasítások lesznek, némelyek annál jobban fognak nyargalni rajta. — *Rados* Ignác rámutatott, hogy a középiskolai rendtartás mellett fennáll egy igazgatói és egy főigazgatói utasítás is. Ha már most a rendtartást napirendre tűzzük, az ezzel kapcsolatos utasításokat is vegyük tárgyalás alá. — *Székely*

István gondoskodást óhajt az osztályfők rekompenzációjáról. Egyes szakok tanárai állandóan el vannak látva osztályfőnökséggel, a mi népes alsó osztályokban, nyelvészekre nézve nagy teher, míg más szakok tanárai kikerülik. Kívánatos lenne a népes alsó osztályok főnökeinek óramaximumát 16-ra tenni.

A választmány a rendtartás revizióját kitüzi az egyesületi tanácskozások napirendjére s kéri a köröket és a tagtársakat, adják elő javaslataikat. Év végén a felmerült eszméket összegezi a választmány.

A kereskedelmi iskolai tanárok országos egyesülete fölterjesztést intézett a minisztériumhoz a nyugdijügy egyes részletének méltányosabb rendezése ügyében; e fölterjesztést támogatás, illetőleg hasonló felterjesztés tétele végett megküldték egyesületünkhöz is. Javaslataikat *Rombauer* Emil ismertette. A felterjesztés lényeges tartalma 3 pontból áll, úgymint. 1. »A nyugdíjba beszámíttassanak mindazon évek, amelyeket a tanár 24. életéve betöltése után mint okleveles tanár, bármely nyilvános jellegü, középiskolai rangú intézetben töltött.« 2. »A nyugdíj összegének megállapításakor a lakbérrel egyesített végfizetésből csak akkora összeg számítható le lakbérre, a mekkora megfelel az azon városban, vagy ugyanazon osztályú városokban működő ugyanoly fizetést élvező állami tanárok vagy tisztviselők lakbérének.« 3. »Az özvegyi díj legyen a ferj fizetésének, illetőleg nyugdíjának 2400 koronáig 50 %-a, azontúl pedig 30 %; a gyermeknevelési pótlék pedig legyen független a gyermekek számától.« *Rombauer* elnök az első pontot igen messzemenőnek tartja és nem ajánlja elfogadásra. A második pontot az okolja meg, hogy a felekezeti tanárok nyugdíját jelenleg olykor érzékenyen megcsorbítja a 20 %-os lakbérleszámítás. Ez a 20 % kulcsképen állapíttatott meg annak idején, hogy elejét vegyék a nyugdíjtörvény megkerülésének. A jelen felterjesztésben javasolt módozat egészen elfogadható, mert szintén egységes elvet állapít meg, a kincstár érdekeit is megvédi, viszont az illetőkre is méltányos, mert lakbér címén annyit vonnak el nyugdíjokból, mint a megfelelő állami tisztviselőktől. E két első pont a felekezeti tanárok nyugdíjügyére vonatkozik, s minthogy az erre nézve kitűzött 10 év most letelt s a nyugdíjszabályzatot törvény szerint revizió alá kell venni, e két pont fölvetése aktuális. A harmadik pont valamennyi közt a legfontosabb, mert nyugdíjtörvényünknek legkevésbbé méltányos pontja az özvegyek ellátása. Az előadó elnök a javasolt pontot elfogadásra ajánlja, de a 20 %-nak 30 %-ra emelését nem tartja kivihetőnek; elég lesz az alaptétel fölemelése. Azt is elfogadhatjuk, hogy a nevelési pótlék független legyen a gyermekek számától, azaz jobban mondva, már egy vagy két gyermekre is essék nevelési pótlék. Erre nézve pontos megállapodásunk az lehet, hogy minden gyermeket az özvegyi nyugdíjösszeg szerint számított $^1/_6$-rész illesse meg nevelési pótlék címén, de a gyermekek pótlékának összege ne lehessen nagyobb az özvegyénél. Ez a pont azonban

az általános tisztviselői nyugdijtörvényre vonatkozik, melynek azonban a reviziója nincs napirenden és csak akkor lehetne kilátás az ügy megmozgatására, ha az érdekelt tisztviselők általában kérnék.

A választmány elfogadta az alelnök javaslatait és az átiratot további intézkedés végett kiadta az igazgatóságnak.

Kemény Ferenc a kiküldött bizottság (Müller, Tiber, Kemény) nevében előterjesztette a tanulók *fürdőkonviktusának* ügyét. A bizottság bevonta tanácskozásaiba dr. Bossányi előkelő balneológust is s az ő tanácsaival dülőre is jutott. Az előadó már érintkezésbe is lépett egy fürdővel. Be is mutatta Csiz fürdő igazgatóságának levelét, mely szerint a fürdőben 25—30 tanulóból álló két csoport találhatna elhelyezést, az egyik csoport június második felétől július második feléig, a másik attól fogva augusztus végéig. A tanulókért, teljes ellátásra, napi 3 koronát kellene fizetni. A felügyelő 2—2 tanárnak (helyettes tanárnak vagy tanárjelöltnek) a fürdő díjtalan ellátást biztosítana. Az első évben a szállás-helyiségeket bérelni kellene, de később, ha az intézmény fejlődnék, az igazgatóság kész lenne építkezni is. A szállások első berendezésére azonban szüksége lenne a fürdőigazgatóságnak némi befektetésbeli támogatásra, amelynek összegét mindössze 500 K-ra tette. Az előadó javasolja, hogy ezt az összeget az egyesület kérje a kormánytól. A balneológusok nagy fontosságot tulajdonítanak a kezdeménynek, amelynek valamikép a sinlődő hazai fürdőügy fellendülésére is bizonyos hatását remélik. Tény, hogy ez speciális hazai intézmény lenne s beteg tanítványaink regenerálódását olcsó áron biztosítanók. — *Waldapfel* János nagy melegséggel hozzájárul az indítványhoz. A maga részéről egy kiegészítéssel szolgál ehhez. A bártfai gimnázium igazgatója az eperjesi körben tett ilynemű igen szépen megokolt javaslatot. Fogadjuk el a csizi fürdő ajánlatát, de mellé Bártfáét is. A bártfai intézetet el is lehetne nevezni dicső emlékű királynénkról, ki egy ízben ott keresett üdülést, Erzsébet-konviktusnak, s valószínű, hogy a kezdeményt a társadalom is ápolásban részesítené. *Tiber* Ágost melegen pártolja az indítványokat. Az igazgatóság részéről bejelenti, hogy az 500 K befektetést az egyesületnek nem szükséges a kormánytól kérnie. Ez összeget, tekintettel arra, hogy a felügyelettel járó kedvezmény úgyis tanároknak jutna, a segélyző-alap bocsáthatná rendelkezésre, esetleg kamat nélküli kölcsön címén. Egyébként a február 11-iki tanári táncestély jövedelmét erre lehet fordítani. — *Rombauer* Emil javaslatára a választmány elfogadja az indítványt s az ügy intézését egy külön bizottság kezébe teszi le, mely az eddigi tagokból áll, Kemény Ferenc elnöklete alatt, s mely szükség szerint ki is egészítheti magát. Az igazgatósághoz a bizottság jelentéseket fog tenni az ügy fejlődéséről. Eddigi működéséért köszönetet mondott a választmány a bizottságnak.

A választmány nevében és éljenzése közt *Bódiss* Jusztin köszönetet mondott *Rombauer* Emil alelnöknek az ülés tapintatos és bölcs vezetéséért; e figyelmet az elnök megköszönvén, bezárta az ülést.

Négyesy László,
főtitkár.

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

Nikotin és alkohol, két csalfa barát. Régi dal régi nyomorúságról! Nem is azért elevenítem fel, mintha »cikkezni« akarnék róla, hanem annak ötletéből, hogy a kremsi állami gimnázium igazgatója tavalyi értesítőjében jónak látta ezt a két mérges szót az élére állítani annak a szózatnak, amelyet a növendékekhez intézett. Rövid hat lapon keresztül a nevelő igaz szeretetével állítja eléjük ezeknek a nyavalyáknak sokszor csak évek multán kitörő veszedelmeit s atyailag inti őket, hogy tartózkodjanak az életnek ezen megrontóitól. Mondja valaki, hogy ez nem szép, nem okos és tiszteletre- s követésreméltó cselekedet! De ne érjük be ennyivel, hanem kövessük a kioktatásnak ezt a természetesen egyszerű és sikeres módját valamennyien! Nem hihetem, hogy *minden* Értesítőben ne jutna egy-két lap erre a fontos dologra, *minden* tanári karban ne akadna legalább egy ember, aki megírja, s *minden* intézet legalább ilyen módon ne igyekeznék eleget tenni nevelői hivatásának. *kf.*

Helyreigazítás a programmértekezések repertoriumához. A közlöny utolsó számában közölt programmértekezés-repertoriumból *kimaradt:*

Moesz Gusztáv: Brassó vidékének levegőn és folyóvízben élő moszatjai. Brassói állami főreáliskola 7—24., és I—XI. tábla eredeti rajzzal.

Tévedés a IX. Vegyesek alatt közölt adat, mely az intézet volt igazgatójáról való megemlékezést Moesz Gusztávnak tulajdonítja; annak szerzője az illető értesítő tartalomjegyzéke szerint *Halász Gyula.* *R.*

Beküldött művek.

A budapesti magyar királyi tudományegyetemi bölcsészethallgatók segítőegyesületének évkönyve az 1902—1903. évről. Tizenhatodik évfolyam. Összeállította Madarassy László elnök. Budapest, 1904.

Schematismus regiliosorum ordinis S. Benedicti de Sacro Monte Pannoniae ad annum schol. 1904—1905. Jaurini 1904.

Jelentés a VI. egyetemes tanítógyűlés alkalmából Budapesten rendezett Tanszerkiállításról. Szerkesztette Dobos János.

Erzsébet királyné emlékünnepe. A magyar tanítók otthona megbízásából szerkesztette Tóth Kálmán (Egri). Ára 20 fillér. Budapest, 1904.

Szirtes Ignácz, Az Apollonius-féle érintési feladatok egységes megoldása. Különlenyomat a bpesti VI. kerületi állami főreáliskola 1903/1904. évi értesítőjéből.

(Folytatjuk.)

NÉVSORA

azon tagoknak, kik az 1904. november 1-től deczember 20-ig tagdíjat fizettek:

1897/8-ra: Lenkei Henrik.

1899/900-ra: Dr. Cserey Adolf, dr. Vida Sándor (2·20).

1900/1-re: Centis Henrik (még 6 K), dr. Cserey Adolf.

1901/2-re: Centis Henrik (2 K), dr. Cserey Adolf, Markovics Sándor, Pályi Sándor (még 2·50), dr. Urbanek Sándor (2 K).

1902/3-ra: Albert József (még 4·25), dr. Cserey Adolf, Hausner Ignác (II.), Janicsek József (még 1 K), Kátay Lajos, Matisz János (még 2 K), dr. Márffy Oszkár, dr. Mráz Gusztáv, dr. Schuszter Alfréd (II.), Szabó Péter (3 K).

1903/4-re: Albert József (3·75), Angyal Dávid, Balog Mór, Biró Béla, Bleyer Jakab (még 1·34), dr. Csepreghy Kálmán (2 K), dr. Cserey Adolf (6 K), dr. Csernatony Lajos, dr. Csuday Jenő, Dörre Tivadar, Dunay Zoltán, Éderer Antal, dr. Gerecze Péter, Goltner Lajos, Govrik Sándor (7·30), Guttenberg Pál, Habina János, Hausner Ignác (2 K), Jakab dön, Jakobinyi Péter (3 K), Janicsek József, Jurássy Berta, Károly Gy. Hugó, Kátay Lajos, Klimó Mihály, Kovács Gergely, Krécsy Béla, Kvitza István (2 K), Láng Nándor (még 1 K), Lichtenegger Győző, Lomoschitz József (I.), Málly Ferenc (2 K), Moravcsik Géza, dr. Morvay Győző (még 3·50), dr. Mráz Gusztáv (2 K), Niedermann Ignác (I.), Nosz Gusztáv, Oberle Károly, Oberst József (I.), dr. Pekár Károly (még 6 K), Perényi József, Péch Aladár (még 3·50), Rados Ignác, Roboz Andor, dr. Schilling Lajos, dr. Schuszter Alfréd, Széchy Ákos, Szikla Gábor, Szilasi Móric, Szilágyi Aladár, Szirtes Ignác, dr. Theisz Gyula (3 K), dr. Váczy János.

1904/5-re: Adamis Károly, Albrecht János, dr. Alexander Bernát, Alpár Ignác, Andor Tivadar, Antolik Károly, Ágotha Imre, dr. Badics Ferenc, Ballenegger Henrik, Balogh Péter (Budapest, 2·5 K), Barczán Endre, dr. Bartoniek Géza, Bán K. Aladár (I.), Báthory Nándor, dr. Bäumel Ede, dr. Becker A. Fülöp, Bellaagh Aladár, Belányi Tivadar, Benda Jenő, Beöthy Zsolt, Bergmann Agost, Bermüller Ferenc, Békefi Remig, Bittera Károly, Bleyer Jakab, Bod Károly (I.), Bodor István, Bricht Lipót, Budaker Károly, dr. Cherven Flóris, dr. Császár Árpád, dr. Császár Elemér, Csifó Salamon, Dach János, Dalotti Ödön, De Gerando Antonina, dr. Demeczky Mihály, Demeter István, dr. Demkó Kálmán, Dittrich Vilmos, dr. Dudek János, Dudinszky Emil, dr. Entz Géza, dr. Erdélyi Károly, Faragó Márton, dr. Farkas Gyula, Fazekas József (Kolozsv.), Feichtinger Győző, Fekete Endre, Fekete Gábor, Fekete István (I.), dr. Fialowski Lajos, Finály Gábor, Frecskay János, Fröhlich Károly, dr. Gál Kelemen, Gellért Jenő, dr. Genersich Antal, dr. Geréb József (6 K), Gyertyánffy István, György Aladár, Györik Márton, Hager József, Hahóthy Sándor, Halász Náthán, dr. Hankó Vilmos, Hanusz István, dr. Haraszti Gyula, Hazslinszky Kálmán, dr. Hegedüs István (egyet. t.), Heinrich Józsa, Heinrich Károly, Heller Bernát, Herzfeld Miksa, Himpfner Béla, Hittrich Ödön, Hoffmann Frigyes, Hofrichter József, Holch Ottó, Hornyánszky Viktor, Jablonszky János, Jeszenszky István, Jónás János, Jurássy Berta, Kassai Nándor, dr. Katona Lajos, dr. Kálmán Miksa (2 K),

Károly Gy. Hugó, Keil Alajos, dr. Kellemen Károly, Kemény Ferenc, dr. Kemény Ferenc, Kiss E. János, Kiss Sándor, dr. Klug Gyula, Kolbai Arnold, dr. Kopp Lajos, dr. Kossutány Ignác, Kovács János (Bpest), Kováts Antal, dr. Kugel Sándor, Kuncz Elek, Kunos Ignác, Kuszák József, Kutlik Endre, Laczkovich Ilona, dr. Lasz Samu, dr. Láng Margit, dr. Lechner László, dr. Lévay Ede, dr. Losonczy Lajos, dr. Lóky Béla, Lukácsi György, Lutter János, Magdics Gáspár, Marikovszky Menyhért, Markusovszky Sámuel, Mattyasovszky Kászon, Mauritz Matild, dr. Márki Sándor, Márton Jenő, Máthé György, dr. Mika Sándor, Mikola Sándor, Mokos Gyula, Morelli Gusztáv, dr. Morvay Győző, dr. Nagy Károly (Kolozsv.), Nátafalussy Kornél, Novotny S. Alfonz, Odor Emilia, Odor Henrietta, dr. Oláh Béla, dr. Ottó József, Paal Gyula, Pap János, Pap Károly, Paszlavszky József, dr. Pauer Imre, Pásztor József, dr. Pecz Vilmos, dr. Pekár Károly, Perényi Adolf, Petrányi Gyula, Petz Gedeon, Péter János, dr. Pfeifer János, Pfeiffer János, Pirchala Imre, Polgár György, Polikeit Károly, Pósch Árpád, Pósch Jenő, dr. Pruzsinszky János (2·66), Pugin Leó, Ravasz Árpád, Rátz László, dr. Reichenhaller Kálmán, Reif Jakab, Reimlinger Gyula, dr. Rencz János, Révy Ferenc, Richter Rezső, dr. Riegler Gusztáv, Rőna Zsigmond, Rózsa Vitál, Sajó Sándor, Saly Sándor (I.), Samarjay Mihály, Samu István, dr. Schenek István, Schill Fülöp (I.), dr. Schmidt Attila, Schmidt József, dr. Schmidt Márton, dr. Schneller István, dr. Schönvitzky Bertalan, Schrödl József, Sebestyén Gyula, Spitkó Lajos, Stirling Sándor, Strasser Sándor (7 K), Straub Gyula, Szabó Ernő, Szabó Gábor, Szabó József, dr. Szemák István, Szende Gyula, dr. Szerelemhegyi Tivadar, Szever János, Szép Rezső, Szigethy Lajos, Szilágyi Sándor, dr. Szily Kálmán, dr. Szinnyei József, Szitnyai Elek, Szmetana Ágost, Szuppán Vilmos, Szőke Béla, Szuchy Endre, dr. Terner Adolf, Ternyei Ferenc, Téglás Gábor, Téri József, Tiber Ágost, Timár Pál, dr. Tóth Rezső, Ujházy László (I.), dr. Vajda Gyula (Kolozsv.), Vajda Károly, dr. Varga Bálint, dr. Varga Ottó, Vargha György (I.), dr. Vermes Lajos, Virág Oszkár, Virkler Endre, dr. Wagner Alajos, dr. Wagner Lajos, dr. Waldapfel János, Wodiáner Arthur, Wolfner József, Zala Miksa, Závodszky Adolf, Zelliger Vilmos, Zindl Béla, Zlinszky Aladár, Zombory János, Zorkóczy Samu.

1905/6-ra: dr. Klug Lipót, Mokos Gyula.

Előfizettek:

1904/5-re: Bajai főgimn., beszterceb. áll. f. leányiskola, budapesti: II. ker. főgimn., II. ker. f. keresked. isk., II. ker. polg. leányisk., IV. ker. (kegyesr.) főgimn., V. ker. főgimn., V. ker. főreálisk., VI. ker. f. leányisk., VI. ker. főreálisk., VII. ker. főgimn., VII. ker. külső főgimn., VIII. ker. főgimn., tanárképz. gyakorló főgimn., Debreceni főreálisk., Kapuvári polg. isk., Kilián Frigyes, Medgyesi főgimn., Soproni polg. fiúisk., székelykeresztúri unit. gimn., Zalaegerszegi főgimn., Zeidner H. (Brassó 2 példány).

Budapest, 1904. december 20.

(I.) = I. fele. *Müller József,*

(II.) = II. fele. egyesületi pénztáros, (II. ker., Áldás-u. 4.)

Tartalom: *Szemle.* — *Krónika:* Müller József. *Beke* Manótól. Fehér Ipoly valóságos belső titkos tanácsos. Ujévi tisztelgés elnökünknél. Igazgatói cím adományozása. Új egyetemi magántanár pedagógiai tudományszakból. Kinevezés. Előléptetések. Megerősítések. Halálozások. A fürdőkonviktusok. — *Javaslatok és Tanulmányok:* Franciaországi tapasztalatok. *Horvay* Róberttől. — *Egyesületi élet:* Igazgatósági ülés. *Négyesy* Lászlótól. A karácsonyi választmányi ülés. *Négyesy* Lászlótól. — *Könyvek és Lapok:* Nikotin és alkohol, két csalfa barát. *kf.*-től. Helyreigazítás a programmértekezések repertoriumához. *R.-től.* Beküldött művek. — Tagdíj-fizetések és előfizetések jegyzéke. *Müller* Józseftől.

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXVIII. évfolyam. 15. szám. 1905. január 15.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. kerület, Esterházy-utcza 14. sz. alá.

Szerkeszti
WALDAPFEL JÁNOS
VII. ker., Csömöri-út 65.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. kerületi áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési dij egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdij 8 kor.

MAGY. AKAD... KÖNYVTÁR

SZEMLE.

Miért hallgassunk mi egészen arról, ami ma az egész országot foglalkoztatja? Nincs ok rá, hogy mi azt, ami ma az egész nemzet érdeklődését kötve tartja, tudniillik törvényhozó testületünk megújítását, teljes hallgatással mellőzzük.

Hazánk jövője felépítésének munkájából mi is kivesszük a magunk részét, amelyet hivatalunk és hivatásunk nekünk kijelöl, és kell, hogy mi is egész lelkünkből érdeklődjünk e jövő irányításának egyik legfontosabb tényezője iránt.

Természetes, hogy mi e lapokon politikát a szó közönséges értelmében nem űzhetünk. Nem szólhatunk bele a közjog azon kérdéseibe, melyek a lelkeket az országszerte folyó tusában mozgatják. De rámutathatunk, kötelességünk rámutatni néhány pontra, melyek a mi speciális jellegünkkel és hivatásunkkal, a tanárság jellegével és hivatásával, kapcsolatosak.

* * *

Mindenekelőtt egy negativumra akarunk rámutatni. Már néhány évvel ezelőtt egy választmányi ülésen, mely az egyesület munkaprogrammját tárgyalta, szóba került az a feltünő tény, hogy míg más társadalmi osztályok, de még a népiskolák, polgári iskolák és tanítóképzők emberei is erősen részt vesznek a nemzeti közéletben, a községi, a politikai életben, addig a középiskolai tanárok ebben alig-alig visznek szerepet. Nem mondhatni, hogy ennek a tudományos munkával való elfoglaltság az oka. Vagy legalább is nem az egyedüli oka. Nem is tudni igazi okát. De a tényt akkortájt nem igen vonták kétségbe és bizonyára most sem tagadható, hogy ahhoz az értelmi súlyhoz képest, melyet a hazai tanárság képvisel, csekély a súlya a közügyek terén. Talán nagyon is nyomják az egyeseket saját magánbajaik, talán bántja őket a társadalmi megbecsülés hiánya, melyet némelyek állítólag

tapasztalnak, de bizonyára van itt még más, mélyebb ok, melyet itt most nem kutathatunk. A tény megvan, nem is igen tagadja senki. Ennek pedig nem kell így lennie. A tanárok históriai és erkölcsi műveltsége őket a közélet becses tényezőivé predesztinálja, csak fel kell bátorodniok a közéletben való részvételre és meg kell találniok azokat a speciális szempontokat, melyekből nekik a politikai életet nézni, az álláspontokat, melyekről szerény erejükhöz képest ez életbe belenyulni joguk és kötelességük. Egy-két ily szempontra akarunk itt rámutatni. E szempontok meg vannak adva azáltal, hogy mi egyrészt a magasabb nemzeti műveltség őrzői és átadói, másrészt a nemzeti közművelődés egy fontos területének számra és értelmi súlyra jelentős munkásai vagyunk.

* * *

Az első szempont, a magasabb nemzeti műveltség őrzésének és átadásának szempontja a köröttünk és értünk, mint e nemzeti közösség tagjaiért folyó választási küzdelemben arra ad nekünk jogot, sőt arra kötelez, hogy a mennyire csekély erőnktől telik, ügyeljünk arra, hogy az ország legközelebbi jövőjének irányítására hivatott törvényhozó testületbe igazán művelt férfiak jussanak. Amit itt kívánunk, az magától érthetőnek látszik, és talán sokakban mosolyt fog kelteni. Pedig az a tapasztalati igazság, mely e szavak mögött rejlik, épen nem vidám igazság. Aki törvényhozó testületünket, itt persze csak a képviselőházra gondolunk, az utolsó évek alatt megfigyelte — nemcsak a legeslegutolsókat értjük — az sokszor elszomorodva látta e fontos testület műveltségi színvonalának nagy sülyedését. Mi, kiknek mindennapi kenyerünk, növendékeink lelkét Széchenyi, Kölcsey, Kossuth, Eötvös, Deák, Kemény szónoklatainak és írásainak igéivel táplálni, kik a huszas, harmincas, negyvenes, majd a hatvanas és hetvenes évek státusférfiainak eszméit és szavait véssük növendékeink lelkébe, kik folyton szemléljük és érezzük az irodalmi, a históriai, a filozófiai és az erkölcsi műveltség gazdagságát, melyet e férfiak a közélet mezejére magukkal hoztak dolgozószerszámul is, fegyverül is, mi szomorú szívvel látjuk, hogy ezeknek utódai, nem elég kivétellel, milyenek. A műveltségnek az a csekély foka, melyet képviselőházunk mutat történetének legeslegújabb korszakában, úgy érezzük, egyike a legfájdalmasabb jelenségeknek, melyeket a jövő történetírója e korról fel fog jegyezhetni. S aki, mint e sorok írója, többször volt már abban a helyzetben, hogy középiskoláink munkájának értékét megvédje a tájékozatlanság vagy a rosszakarat vádjaival szemben, a csendes magábaszállás és aggodalmas tépelődés óráiban sokszor kérdezheti magától, jól végzi-e ez a középiskola, mint a magasabb közműveltség átadója és biztosítója, a maga munkáját, ha ily csekély műveltséget tud produkálni, mint amilyent képviselőinknek — fájdalom — nagy része mutat. Legfeltünőbb és legfájóbb e csekély műveltség — az

erkölcsi műveltség hiányáról nem szólva — a história terén. Amit politikusaink históriai fejtegetések címén nyujtanak, az némelykor olyan — mondhatni — elemi iskolai fokon van, abban a részleteknek, az okok és okozatok kapcsolatának és mindenekelőtt az intézmények fejlődésének oly felszínes, oly gyermekes ismerete és felfogása tükröződik, mely valósággal szégyenletes. Arról nem is akarunk szólni, mert az már inkább a képviselői beszédek ornamentikájára tartozik, mint a lényegére, hogy az az irodalmi műveltség, mely e beszédekből kicsillog, a fordulatok és idézetek készlete, mellyel rendelkeznek és amelyet némi fitogtatással használnak, annyira szegény és köznapi, hogy néha alig éri el egy közepes önképzőkör irodalmi műveltségének színvonalát. Ezt nekünk, középiskolai tanároknak fájdalommal kell észlelnünk, és amennyiben rajtunk múlik — tudjuk, hogy ez nagyon, nagyon kevés — igyekezzünk rajta segíteni. Legyen e küzdelemben, melynek küszöbén vagyunk, a választandók személyes momentumaira nézve — a tárgyiakról itt nem szólhatunk — az erkölcsi és politikai integritás mellett az is vezető szempontunk, hogy az illető jelölt igazán művelt magyar ember-e, olyan-e, akin meglátszik, hogy lelke szaturálva van nemzetünk és az emberiség legnemesebb szellemi termékeinek tartalmával. Ez legyen a mi külön szempontunk. Hadd érvényesítsenek mások más szempontokat. S hadd mosolyogjanak mások ezen a mi szempontunkon, hadd lássanak benne iskolamesteri pedánsságot, műveltséggőgöt, tanügyi-bácsiságot, vagy akiknek német szitokra jár a szájuk, Bildungsfilisztérséget vagy Schulfuchsereit — avval ne törődjünk. Nekünk, a nemzeti közműveltség átadóinak jogunk van, sőt kötelességünk is, képviselőink személyes minősítésében az erkölcsös jellem, a politikai elvhűség mellett a magasabb műveltséget is keresni.

* * *

De mi a közművelődés munkásai is vagyunk. A nemzeti munka nagy területei közül ez a mi területünk, melyen mi dolgozunk, mely bennünket első sorban érdekel, s amely bennünket közvetlenül összeköt a nemzeti munka egyéb ágaival. S ez is ró reánk speciális feladatokat a jelen pillanatban. A közművelődés kérdései régóta mostoha gyermekei közéletünknek. Azt a kevés kérdést is, mely néha a szükség vagy a kezdeményezésben kiváló kormányférfiak hatása alatt felszínre vetődik, mindig elnyomják a közjogi és közgazdasági kérdések. Valamicskével nagyobb hullámokat csak azok birnak vetni, melyek nemzeti létünk állandó nagy problémáival vannak kapcsolatban, mint pl. a népiskolai törvényjavaslat, mely oly jelentős módon belevág a nemzetiségi kérdésbe. Most a választási küzdelem alatt képviselőjelöltek, pártelnökök és egyéb pártemberek programmbeszédben, megszólításokban és felköszöntőkben szóba hozzák mindazokat a kérdéseket, melyek-

ről azt hiszik, hogy választóikat érdeklik, itt-ott igéreteket is tesznek, reményeket keltenek stb. Legyünk rajta, ahol csak alkalmunk van reá, magánbeszélgetésben, felköszöntőkben vagy épen beszédekben, hogy ráterelјük a figyelmet a közművelődés kérdéseire, provokáljunk ezekre nézve, ha lehet, nyilatkozatokat, ha nem is igéreteket, de véleménynyilvánítást, álláspontjelzést. Jól tudjuk, hogy sok szó hangzik el a választások forró légkörében, sok ige és igéret, melynek a választás után szemmel látható eredménye nincs, de soknak mégis marad némi nyoma, ha nem is mindjárt az akcióban, de a lelkekben, ezeket teszi érzékenyebbekké, fogékonyabbakká kívülről jövő ingerek és kezdemények iránt. Különösen ne feledkezzünk meg közművelődésünk nagy kérdéseiről: egész kultúránk decentralizációjáról s első sorban egyetemeink szaporításáról, meglevő egyetemeink nagy bajairól, minősítési törvényünk és közoktatási rendszerünk harmónikus összekapcsolásáról, közoktatási rendszerünk egységes szervezéséről, a tiszta magyar vidékek kultúrális erősbítéséről stb. stb. Emlegessük ezeket, ahol és amikor lehet, talán sikerül ez irányban megtermékenyítenünk néhány képviselő lelkét, és talán sikerül valamicskével hozzájárulnunk ahhoz, hogy mikor a magyar képviselőházban legközelebb megint vita lesz közművelődési kérdésekről, akár csak a budget tárgyalása alkalmával, e vita színvonala magasabb, tartalma gazdagabb lesz, mint rendesen szokott lenni. Nekünk, igaz — ki merné tagadni — közünk van, mint e haza polgárainak, a nemzet minden politikai kérdéséhez, de ezek közül a kultúrpolitikai kérdések a mi speciális dominiumunk, ezen vessük meg lábunkat, itt mozogjunk és mozgassunk minden tőlünk telhető értelmi és erkölcsi energiával.

KRÓNIKA

A fürdőkonviktusok ügyében kiküldött bizottság, több pedagógussal és balneológussal kiegészítve ülést tartott, amelyen sok okos szó hangzott el a szép tervnek megvalósítása érdekében. Némi fennakadást okozott azonban a kétség az Egyesületünk részéről felajánlott 500 korona jellege és rendeltetése iránt. A bizottság erre vonatkozólag legközelebb kikéri az Igazgatóság döntését.

Addig is a bizottság tájékozódni óhajt a remélhető részvétel tekintetében s a végből tisztelettel fordul az összes középiskolák igazgatóihoz és iskolaorvosaihoz, hogy a következő pontokat szíveskedjenek a tanuló ifjúság s közvetve a szülők tudomására hozni s a jelentkező tanulók számát, minden kötelezettség nélkül, minél hamarabb Kemény Ferenc igazgatóval (Budapest, VI., Bulyovszky-u. 26.) közölni.

A tudnivalók ezek. 1. A fürdőkonviktusok célja, hogy a középosztályú szülőknek beteg vagy üdülésre szoruló és középiskolába járó

fiúgyermekei részére jó és olcsó ellátást és gyógykezelést biztosítson tanári felügyelet mellett.

2. Egyelőre az 1905. évre két helyen van tervbe véve ilyen konviktusnak felállítása: Csízen (skrofulotikus betegek részére) és Bártfán (klimatikus gyógyhely).

3. A tanulók két turnusban: június végétől július, illetve augusztus végeig négy-négy heti tartózkodásra jelentkezhetnek. A teljes ellátás: lakás, étkezés, fürdő és gyógykezelés napi 3 koronába kerül.

kf.

Kinevezések. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter a vágujhelyi izraelita alreáliskolához a fennálló szerződésből kifolyólag Altmann Jakab ottani igazgató-tanárt igazgató-tanárrá, dr. Erdődi Ármin és Szalai Mátyás ugyancsak ottani tanárokat rendes tanárokká kinevezte, illetve az államsegély címén kinevezett igazgatók és tanárok közé átvette. (97939. sz. 1904. december 29.)

Ösztöndíj-pályázat. Az 1904/5. tanév kezdetétől következő ösztöndíjállomások töltendők be:

1. A váczi püspök-féle alapítványnál évi 240 koronás három állomás.
2. A Széchényi győri püspök-féle alapítványnál évi 240 koronás egy állomás.
3. A Lippay győri püspök-féle alapítványnál évi 240 koronás két állomás.
4. A Matyasovszky-féle alapítványnál évi 180 koronás egy állomás.
5. A Latinovits-féle alapítványnál évi 300 koronás egy állomás.
6. A Harrach-féle alapítványnál évi 144 koronás egy állomás.
7. A Marczibányi-féle alapítványnál évi 240 koronás egy állomás.
8. A Gazsi-féle alapítványnál évi 320 koronás egy állomás.
9. Az Adamovics-féle alapítványnál évi 200 koronás egy állomás.

Ez ösztöndíjakra általában csak oly római katholikus vallású tanulók tarthatnak igényt, kik legalább is már a gimnázium vagy reáliskola I. osztályát jeles előmenetellel befejezték. Ez általános feltételek mellett a Széchényi és Lippay-féle ösztöndíjaknál a dunántúli származású, a Matyasovszky-félénél a rokonok és Liptó-, Trencsén-, Túrócz-, Árva- és Szepesből származó tanulók; a Marczibányi-félénél a Marczibányi és Kvasovszky családbeli ifjak, az Adamovics-félénél a rokonok elsőbbséggel bírnak. A Latinovits-féle ösztöndíjra csak családbeli ifjak tarthatnak igényt. A folyamodványok következőkkel szerelendők fel: 1. A tanuló születési bizonyítványával. 2. A tanulónak múlt tanévi iskolai bizonyítványával s folyó tanévi időszaki értesítőjével, illetőleg indexével. 3. A tanuló vagyoni és családi viszonyait, valamint az egyes ösztöndíjaknál feltételezett származást igazoló hatósági okmányokkal. Megemlítendő a folyamodványban ama körülmény is, vajjon élvez-e a folyamodó tanuló avagy egyik testvére ösztöndíjat, vagy állandó segélyt s mily alapból és megjelölendő a pénztár, melynél az ösztöndíj adományozás esetén kiutalványozandó volna.

Az ekkép felszerelt folyamodványok a váczi püspök-féle ösztöndíjakért a váci püspökhöz, a Széchényi- és Lippay-félékért a győri püspökhöz, a Matyasovszky-féléért a nyitrai püspökhöz, a Latinovits-félékért a Latinovits család idősbikéhez Bácsmegye utján, a Harrach-féléért a gróf Harrach család idősbikéhez Moson megye utján, a Marczibányi-féléért Andaházy Pálhoz, mint a Marczibányi család idősbikéhez és a családi alapítványok intézőjéhez Trencsénmegye útján, az Adamovics-féléért Bács-Bodrog vármegyéhez, mint illetékes pártfogóhoz és végre a Gazsi-féléért a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez, mint illetékes pártfogóhoz intézendők s az illető tanintézeti előljáróságnál az 1905. évi február hó 10-ig benyujtandók.

A középiskolai tanári testületek a kérvényeket szabályszerű tárgyalás alapján az 1905. évi február hó 20-ig a főigazgatókhoz terjesztik fel.

A főigazgatók s felsőbb tanintézetek azokat véleményük kiséretében az 1905. évi február hó végéig fogják az illetékes pártfogókhoz beküldeni.

A jelzett határidő után, avagy az illető tanintézeti előljáróságok mellőzésével a pártfogókhoz közvetlenül beérkező kérvények nem fognak figyelemben részesülni.

Az 1904/5. tanév kezdetétől betöltendő *Verbiczy*-féle két 240 koronás ösztöndíjra ezennel pályázat hirdettetik.

Az említett ösztöndíjakra csak magyarországi kath. vallású és gimnáziumba avagy reáliskolába járó jeles előmenetelű szegény tanulók birnak igénnyel.

A folyamodványok a következőkkel szerelendők fel: 1. a tanuló születési bizonyítványával. 2. a tanuló múlt tanévi iskolai bizonyítványával, s a jelen tanév I. felében nyert félévi értesítőjével. 3. a tanuló vagyoni és családi viszonyait feltüntető hatósági igazolvánnyal. 4. esetleg annak kimutatásával, vajjon élvez-e a tanuló, avagy egyik testvére segélyt, vagy ösztöndíjat s mily alapból.

A folyamodványok a m. kir. vallás- és közokt. miniszterhez címzendők s 1905. évi február hó 10-éig a tanintézetek előljáróságainál benyujtandók, mely kérvények a tanári testületek részéről a szokásos tárgyalás után, a minősítési táblázatokkal együtt 1905. évi február hó 20-ig a tankerületi főigazgatókhoz küldendők be, kik azokat az 1905. évi február hó 28-ig a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez terjesztik fel.

A folyamodványban megjelölendő ama pénztár is, melynél az ösztöndíj adományozás esetében kiutalványozandó volna. A jelzett határidő lefolyása után avagy a tanintézeti előljáróságok mellőzésével közvetlenül a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez fölterjesztett kérvények nem fognak figyelemben részesülni. (1766. sz. 1905. január 7.)

Véglegesítés: A magyar királyi vallás- és közoktatásügyi miniszter Mathiasz Arthur állami gimnáziumi ideiglenes rendes tanárt rendes tanári minőségében véglegesen megerősítette. (107906. sz. 1904. deczember 24.)

Nyilvánossági jog. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter a kézdivásárhely-kantai r.-kath. főgimnáziumnak az 1904/5, 1905/6, 1906/7-ik tanévek tartamára az V—VIII. osztályokra szóló nyilvánossági jogot és az érettségi vizsgálatok tartásának jogát is folytatólag megadta. (101071. sz. 1904. december 31.)

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

Bártfa a tanügy és közegészségügy szolgálatában.

A nemrég elhunyt dr. *Staub Móric*, a tanárképző intézet gyakorló főgimnáziumában volt vezető tanár, az orsz. tanszermúzeum h. igazgatója, a »Tanszerek és Iskolaberendezések az 1900. évi párizsi nemzetközi kiállításon« c. művében állítja, hogy ahol a tanügyet szeretettel ápolják és fejlesztik, ahol testileg és szellemileg ép nemzedéket akarnak nevelni, nem elégszenek meg azzal, hogy *van iskola*, melyben *tanító is van*, hanem nagy gondot fordítanak egyrészt az iskola berendezésére, másrészt az oktatás methodikája és didaktikája fejlődvén, mindjobban és jobban érvényre jut a *közvetlen* szemléltetés

elve; vagyis a szemléltetés leghelyesebb módja az, ha magát a szemléltetendő testet állítjuk a növendék szeme elé; ahol ez nem lehetséges, ott a szemléltetendő tárgy modelljét vagy képét használják. De épen azért, mert a kép és modell helyettesíti a testet in natura, követelendő az is, hogy a modell, de meg a rajz is olyan tökéletesek legyenek, hogy híven adják vissza a testnek a plasztikáját is.

Dr. Staub Móric ezen nyilatkozatából következik: 1. Nem ér sokat az az iskola, melyben nincsenek szemléltető eszközök, vagy ha vannak, nem használják. 2. A szemléltető eszközök fokozatai: a test in natura, aztán a modell (utánzatok), végül a képek. 3. A modell és képek főkelléke a természethűség, illetőleg a plasztika.

Eszerint minden iskolának elsőrendű kötelessége, hogy az egyes tantárgyak keretében szükséges szemléltető eszközöket megszerezze és pedig első sorban in natura (kertet, hogy kéznél legyenek a növények, kitömött vagy borszeszben avagy az állatok színét, bőrét meg nem változtató, alkoholmentes, tartós kristálytiszta formalinban konzervált állatokat, továbbá ásványokat stb.); másodsorban természethű modellekben v. plasztikus képekben; harmadsorban, hogy a szemléltető eszközökről alfabetikus nyilvántartó könyvecskét készítsünk, hogy a szükséges eszközt bárki is rögtön megtalálhassa és használat után ismét visszatehesse; végül, hogy a gyakrabban szükséges eszközök pl. a szkioptikon, folyton használható állapotban legyenek.

Az in natura való szemléltetés érvényesül főleg a felsőbb szakiskolákban. Pl. az erdészeti és gazdasági akadémiák mellett terjedelmes botanikus-kertek vannak a növénytanhoz, technológiai múzeumok a gazdaság egyéb ágaihoz; a bányászok számára nyitva állanak a bányák; az orvosnövendékek részére a boncoló-termek; a művészeti akadémiákon a szobrok, műremekek, a főzőiskolások részére a konyhák, chemikusoknak a laboratóriumok stb.

A felsőbb intézetek nagy átalányokkal rendelkeznek; az in natura való szemléltetést könnyen foganatosíthatják és azért mégis tömérdek modell vagy utánzat s kép szerepel, és a szkioptikon pl. a selmecbányai akadémián, bármely pillanatban használható állapotban készen áll a vetítésre.

A középiskolák átalányai oly kicsinyek, hogy azokból legfeljebb kitömött madarakat, kisebb állatokat, száraz preparátumokat, fizikai eszközöket, képeket és könyveket vásárolhatnak. Nagyobb bel- és külföldi állatokat kitömve sem nem vehetnek, sem el nem helyezhetnek s azért csupán képek szolgálnak szemléltetésre. Csak gazdagabb intézetek vásárolhatnak modelleket (utánzatokat) is.

A modellek jobb szemléltető eszközök, mint a képek. A képeknek inkább a művészeti oktatásnál van kiváló szerepök a szobrok társaságában.

A legolcsóbb szemléltető eszköz a szkioptikon.

A külföldön a szemléltető eszközök sorában nagy szerepet játszanak a modellek. Olcsón jutnak azokhoz, mert maguk gyártják. Egyes gyárak oly tökéletességgel készítik, hogy még a fajokat is képesek megkülönböztetni.

A francia kiállításon a mintaiskolákat szobrok díszítették.

A fővárosi, vagy fővároshoz közel eső intézetek elvezetik növendékeiket a fővárosi szobrok megtekintésére. A legtöbb iskolában a növendékek csak akkor látnak szobrokat, hogyha azokat az iskola megszerzi, de nemzeti vonatkozású szobor csak igen kevés kapható. Nagyon is elérkezett az idő, hogy a magunk emberségéből állítsunk elő nemzeti nagyjainkról és hőseinkről szobrokat, egyrészt az iskolák, másrészt szalonjaink részére, hogy a tanuló ifjúság szeme előtt álljanak az iskolában is, otthon is! Elérkezett az idő, hogy taneszközeinket, modelljeinket magyar műiparosaink készítsék itthon magyar szempontból s vonatkozással. Elérkezett az idő, hogy képzett műiparosainkat anyagi támogatással kisegítsük a tehetetlenség hinárjából, s megszüntessük azt a visszás állapotot, hogy képzett erők a szakképzettséget nélkülöző tőke szolgálatában álljanak a műipar terén is.

Erősen hiszem, hogy az országban vannak képzett műiparosaink. Csupán Bártfán van két tanműhely, melyek egyike szobrokat, másika modelleket képes készíteni. A Hölzel-féle szobrász-iskola készíthetne nemzeti nagyjainkról és hőseinkről az iskolák és szalonok számára szobrokat; szemléltető képeink és műremekek számára magyar díszítő stílben rámákat, vagy miként *Tóth Béla* is mondja: »Miért ne lehetne értéktelen anyagból megalkotni valami csecse-becsét, szobadíszt, vagy akármit, aminek a méltó tiszteletdíját csak gazdag emberek győzik, ha egy példányban készül, de ha nagy mennyiségben gyártják, megszerezheti egynéhány koronáért mindenki. Ily úton be lehetne csempészni még a gyerekbe is a *magyar művészi ízlést*«.

A budapesti állami felső ipariskolával kapcsolatos gipszmintaöntőhely is jelezte, hogy a művészi nevelés előmozdítása céljából az ókori görög és római, valamint a *hazai történelmi* és az irodalmi oktatásnál esetleg szükséges szobrokat és eszközöket másolatban előállítja. Örvendetes haladás!

A bártfai Maugsch-féle gyermekjátékszer-műhely készíthet természethű, egy tized, esetleg egy ötöd nagyságú utánzatokat *maséból*, főleg nagyobb olyan bel- és külföldi állatokról, mely állatok kitömve igen drágák és a gimnáziumok múzeumaiban el sem helyezhetők. Ilyenek: elefánt, szarvasmarha (tehén, bivaly, yack, zebu), ló, tigris, oroszlán, zsiráf, teve, láma, orrszarvú, hiúz, bölény, szarvas, farkas, őz, kenguru, vaddisznó, párduc, zebra, tapir, viziló, cet, bálna, rozmár, ősvilági állatok. Készíthet továbbá emberfejeket, azonkívül magyar, német, tót, ruthén, horvát, román, székely, bunyevác, lengyel, örmény, tiroli, orosz, francia stb. népviseleteket feltüntető, körülbelül 0·50 m. nagyságú bábukat a nép- és nemzeti viseletek feltüntetésére. Készíthet növény- és gyümölcsutánzatokat is.

Tanszerraktáraink árjegyzékét végiglapozgatva, meggyőződhetünk, hogy újabban tért hódítanak a modellek, de igen drágák s többé kevésbbé törékeny anyagból készülnek. A masé tartós, kevésbbé törékeny.

Szerény véleményem szerint a gyermekszoba kezdőfoka a nevelésnek és tanításnak. A gyermekszoba modelljei a játékszerek.

Szinte feltünő újabb időben a betegségek elleni küzdelem. Betegségterjesztők: a tisztátalan kéz, melyet kutya, macska nyaldos, vagy köhögéskor a száj elé tartunk; a pénz, mert sokféle kézben fordul meg; az utca porát seprő női ruha, *slepp*, mert felveri a betegség csiráit tartalmazó köpésekkel vegyült port; a trafikokban a szivarvég-vágók, mert sok embernek szokása, hogy levágás előtt a szivart előbb megnyálazza; az üvegdugók, mivel penészgombatelepek; a bélyeggyűjtés, mert a levélre való ragasztáskor rendesen nyálazni szokták a bélyeget; az iró-ón, tollszár rágcsálása, mert néha mérges festékkel vannak befestve; a közös pohárból való ivás, közös mosdótálban való mosakodás, közös törülközőbe való törülközés, mert az egyiptomi szemgyuladásnak, a tüdővésznek terjesztői. A lapok szerint már az egész hadsereget szándékoznak mozgósítani a fertőző betegségek ellen, megtanítván a katonákat, hogyan kell ezen öldöklő ellenség ellen is védekezni. Sőt legújabb időben az iskolákban is utat tör magának az egészségügy. Ezt sürgetik a »Jó egészség«, a »Magyar Tanügy«, a nürnbergi nemzetközi iskolaegészségügyi kongresszus. És ha kérdjük, mi ennek a lázas védekezésnek az oka, feleletül kapjuk, amit dr. *Tordai Ferenc* »A gyermekhalandóság« című tanulmányában állít: hogy a magyar birodalomban elhaltak közül az öt éven alóli gyermekek az összes halálesetek 48—52 százalékát teszik. Tüdővészben a gyermekek $^1/_{10}$-ed része pusztul el.

Azért hangosan kiáltja füleinkbe: »Egyéni érdekeink, nemzetünk, országunk, magyar fajunk jövője kívánják meg azt, hogy mindnyájunk szivünkön hordjuk a gyermekek sorsát, hogy minden egyes ember, hogy minden egyes, a gyermekek sorsára befolyó intézmény, megtegyen mindent, amivel megelőzheti a gyermekek megbetegedését és csökkentheti halandóságát«.

A gyermekek sorsára befolyó fontos tényezők a *játékszerkészítés* és *vérképzés*.

Még a legszegényebb gyermeknek is jut évenként 1—2 játékszer. A gyermek megörül, szájába veszi, a nyál feloldja a festéket, a nedves tárgyra rátapad az útca vagy padló fertőzött pora, de azért ismét szájába veszi kedvencét, hálótársa lesz, elsírja neki összes keserüségét, s össze-vissza csókolgatja.

És ez senkinek sem tünik fel! Hiszen ez csak játék, jó altatószer! Pedig sok, igen sok gyermek játékszerével szedi fel a betegség csíráit. Sok függ attól, milyen kézből kerül ki a játékszer, a gyermekszobák modellje. Egyetlen tüdővészes vagy trachomás munkás ezer számra mételyezheti meg az apróságok egészségét; a játékszer mérges festéke is számos gyermeknél okozhat mérgezést. Azért a játékszer-műhelyekben csak egészséges, erkölcsileg kifogástalan, tuberkulózis és trachoma-mentes munkások dolgozzanak s csak ilyen kezekből kikerülő, egészséges anyagból készült honi játékszereket adjunk a gyermekek kezébe. Aztán magyar gyerekeknek lehetőleg magyar jellegű (nem külföldről csempészett) játékszereket adjunk. (Újabban pályázatot hirdettek magyar jellegű játékokra. Ez örvendetes haladás.)

A bártfai gyógyfürdőnek az országos tan- és közegészségügy keretébe való bevonása csak internátus létesítésével lehetséges.

Felesleges elősorolni, mily véleménnyel voltak a régiek ezen fürdő vizének hatására nézve, mert hiszen a magyar orvosok és természettudósok XXXI., a fürdőben tartott kongresszusán a tudós orvosok eléggé ismertették alkotó részeit és azon betegségeket, melyek ezen víz által akár fürdés, akár ivás, akár a kettő egyesítésével gyógyíthatók. Dr. *Hankó V.*, aki 20 év óta járja a magyar és a külföldi fürdőket, 1901-ben ezeket mondja: »De csodálatos hely is ez a Bártfa . . . Tájakban elragadóan szép, mely a turistáknak jutalmazó, az egészségnek balzsam, éghajlata enyhe, kellemes (átlagos hőmérsék: 17·5°). Kimondhatatlan tiszta, balzsamos levegőjében sok szenvedés megenyhült, sok kiváló remény kapott új lángra.« Dr. *Bókai Árpád* egyetemi tanár csodálkozik azon, hogy a betegek oly nagy számmal mennek a bizony néha poros és szeles Gleichenbergbe s nem a páratlan fenyvesekkel s a levegőutak betegeire nyáron a legideálisabb klimával biró, szél- és pormentes, ózonnal dús levegőjű Bártfára.

Csaknem minden orvos szerint rendkívül jó gyógyeredményt mutat fel Bártfa-fürdő a *vér minden hiányainál.*

Az orvosok ezen szaktudására, valamint a fenyvesek gyantás párázatjainak testet-lelket gyógyító hatására való hivatkozással — mert hegyek, erdők, völgyek, sőt még romok is olykor a legjobb orvosok — bátorkodom egyéni meggyőződésemet kifejezni, hogy országos közegészségügyi szempontból Bártfán internátust kellene létesíteni.

Az országban sok a vérszegény, gyenge idegzetű tanuló. A bártfai víz vérképző levegője idegedző. A bártfai internátus benlakói naponkint ihatnának a gyógyvízből s emellett tanulmányaikat is folytathatnák. Kevesebb nehéz emésztésű creosot-preparatum vagy sirolinra lenne szükség.

Két év előtt az Állami Tisztviselők Orsz. Egyesületének is javasoltam az internátus létesítését. Az egyesület elvben helyeselte. Nem lehetetlen, hogy később középiskolai tanulók részére itt fognak egyet szervezni.

Mint sárosmegyei, bártfai lakos, az eperjesi kör bártfai ülése alkalmából evvel a helyi vonatkozású felolvasásommal, az ország legészakibb határszélén is, 3, illetőleg 4, az ország szine előtt még csaknem ismeretlen olyan forrást mutattam be, melyek segítségével szemléltető eszközeinket gyarapíthatnók, apróságainkat fertőző betegségek ellen megvédhetnők, beteg tanulóinkat gyógyíthatnók.

Akadhat az országban több ilyen forrás, azokat a körök felkutathatnák. Aztán vállat vállhoz vetve, kiránthatnók tehetséges műiparosainkat a tehetetlenség hinárjából, esetleg a nyomorból; útját állhatnók, hogy szakképzettség nélküli, egyszerű tőkepénzesek elnyomják, vagy kiaknázzák a szegénység által lekötött művészi erőket; megakadályoznók, hogy betóduló idegenek szegény műiparosaink kezébe vándorbotot nyomva, őket kivándorlásra késztessék. A magyar

iskolák tanítói és tanárai piacot is teremthetnének műiparosainknak. Hogyha minden gyermeknek évenkint csupán csak egy játékszer jut, millió és millió magyar gyártmányú játékszer fogyna évenkint s ez esetben kiszorítanók a norinbergi becsempészett játékszereket és nem egy, két-három gyár is (tehát a bártfai is) megélhetne. Hogyha minden iskola honi szemléltető eszközt vásárolna, tömérdek pénzt takarítana meg a tanügyi kormány, mely összegből magyar műiparosainkat támogathatná.

Mindezen körülmények figyelembe vétele már csak azért is fontos, mert Lichtwark szerint: »A népek versenyében az a nép fog legjobban kitartani, melynek termelvényeit *odahaza* a kimüvelt szemek nagy száma irányítja. A nép, mely saját ízlését nem fejleszti, alája kerül egy erélyesen kifejlett szomszédnépnek, melynek adófizetőjévé lészen«.

Már pedig mi fizetünk adót a szomszéd népek gyárosainak.

(Bártfa.) *Dr. Vas Antal.*

EGYESÜLETI ÉLET.

Ung-Beregvármegyei Tanári Kör.

Az Ung-Beregvármegyei Kör ungvári osztálya *Románecz Mihály* igazgató elnöklete alatt múlt évi december 8-án előadó-ülést tartott, melyen az elnök mindenekelőtt *Boncz Ödön* abbeli elévülhetetlen érdemeit méltatta, melyeket a magyar középiskolai tanügy fejlesztése s a magyar tanárvilág érdekeinek meleg fölkarolása által már eddigelé is szerzett. Tolmácsolta a kör igaz örömét a fölött, hogy Ő felsége e nagyérdemű férfiút miniszteri tanácsossá nevezte ki és indítványozta, hogy érdemeinek megörökítésével jegyzőkönyvi kivonatban fejezzük ki neki szerencsekivánatainkat. Egyhangulag elfogadtatott. Majd lelkes szavakkal fejtegette az elnök, milyen fontos hivatást töltenek be a tanári körök, midőn tagjaik az iskolában végzett didaktikai, avagy az iskolán kívül kifejtett irodalmi munkásság mellett szabad perceikben egy-egy pedagógiai feladat megoldásával is foglalkoznak. Hiszen ezzel célirányosabbá, öntudatosabbá teszik és kimélyítik a tanuló-világgal szemben való egész tanítói eljárásukat, impulzust adnak más tanintézeteknek is valamelyes irányban való tökéletesbedésre, a saját intézetük belső életét is megtöltik nemes és gazdag tartalommal s mindezek útján a magyar nevelésügyet mind jobban felvirágoztatják Üdvözli Mazuch Ede kartársat, aki ezuttal országos, tehát általános érdekű, de különösen a nemzetiségi vidékű középiskolákra nézve nagy jelentőségű kérdést világít meg.

Ezután *Mazuch Ede* olvasta fel: *Hogyan mozdíthatja elő a középiskola tanító céljait az önképzőkör?* című értekezését. A felolvasó abból indul ki, hogy a nemzeti nevelés és az általános műveltség szempontjából a középiskolai tanításnak manap igen

sokoldalú munkát kell végeznie. Hogy sokoldalú feladatait minél sikeresebben megoldhassa, az iskolai élettel szerves kapcsolatban álló segítő intézményre van szüksége. Ilyen segítő intézménynek tartja a felolvasó az önképzőkört. Ezen ifjúsági egyesületnek különösen az irodalmi és művészeti oktatás terén betölthető közreműködését kívánja az új tanterv tekintetbe vételével megvilágítani.

Minthogy az új tanterv a magyar irodalmi tanításban az írók remekműveinek tartalmi ismeretére helyezi a fősúlyt, a kötelező olvasmányokról való beszámolást az önképzőkörre is kiterjesztjük. Ezzel nemcsak azt érjük el, hogy több tanulónak nyílik alkalma irodalmi olvasmányairól számot adni, mint a rendes iskolai órákon, hanem ezen beszámolások tartalmi értéke is emelkedik. A önképzőkörben ugyanis részletesebben ismertetheti a tanuló egy-egy műnek tartalmát, kiterjeszkedhetik annak széptani méltatására is. Ilyen önképzőköri beszámolások egyuttal jó mintául szolgálnak az V—VI. osztályú tanulók részére a tartalmi kivonatok készítésében.

Elősegítheti az önképzőkör a magyar irodalmi tanítás érdekeit azzal is, ha a szaktanár — ki legtöbbször a kör vezetője — tervszerüen beosztva s a kellő időben kijelöli az irodalomtörténet köréből azon tételeket és kérdéseket, melyek jóllehet fontosak, a rendes iskolai munkában mégsem tárgyalhatók kellő részletességgel s önképzőköri feldolgozásra ajánlja azokat. Ilyen tételek pl. egyes költői műfajok fejlődése irodalmunkban, a legkiválóbb írók, költők működésének egy-egy ága részletesebben ismertetve. (Vörösmarty hazafias lírája, Tompa allegoriái, Arany lírája, Petőfi leíró, családi költészete stb.) egyes remekeiknek behatóbb ellemzése, különböző összehasonlítások (Csokonai Lillája és Kisfaludy Sándor Himfyje, regényíróink összehasonlító ismertetése) s más ilyfajta kérdések. Igen jó, ha az ilyen dolgozatok az illető író iskolai tárgyalásával egyidejüleg kerülnek az önképzőkörben felolvasásra.

A stílusfejlesztés szempontjából célszerünek tartja a felolvasó a kiválóan sikerült rendes magyar írásbeli dolgozatoknak az önképzőkörben való felolvasását és nyilvános megbeszélését. Ily eljárás mellett a kiváló dolgozatok jó tulajdonságai minden oldalról megvilágíthatók s a példa a kör összes tagjaira buzdítólag hat. Az önképzőköri bemutatás egyuttal az írásbeli dolgozatok minősítésének legfelső fokozatául szolgálhat. A szóbeli stílus fejlesztésére igen alkalmasak az önképzőköri szabad előadások, nyilvános megbeszélések, bírálatok. Az önképzőkör kellő vezetés mellett igen üdvös munkásságot fejthet ki e téren. Ott a tanuló a tankönyv hatásától menten iparkodik gondolatait a legmegfelelőbb nyelvi formába öltöztetni, ami a legjobb stílgyakorlat. A stílusfejlesztés ügyét az önképzőköri bírálatok is előmozdíthatják, ha a bírálók, a stiláris szempontok figyelembevételével mondanak ítéletet a beérkezett dolgozatokról. Sok stiláris jelenséget lehet ily módon feleleveníteni a tanulók emlékezetében, egyben pedig okulást nyujtani a hibák elkerülésére.

Hathatós elősegítője lehet az önképzőkör a művészeti oktatás ügyének is. Működése kiterjeszkedhetik a rajz, festés és a zene fel-

karolására is. A tagok a rajztanár kellő útmutatása mellett kiválóban sikerült rajzaikat, festményeiket mutathatják be a kör előtt s ezek ott megbírálhatók. Vállalkozó tanárok néhány művészeti előadást tarthatnak a körben, sőt kellő útbaigazítás és előkészítés alapján a kör tagjai is készíthetnek ismertető dolgozatot pl. a Langl- vagy a Seemann-gyűjtemény egyes képeiről. Ugyancsak az önképzőkörben számolhatnak be a személyesen látott műemlékekről, a zenében elért ügyességüket a kör ünnepélyein mutathatják be.

Hasznos lehet az önképzőkör közreműködése az idegen nyelvek tanításánál is, a műfordítások és az idegen irodalmi remekek ismertetése révén. A természettudományi tanítás céljait előmozdíthatják: a tanulóktól készített természetrajzi preparátumok, gyűjtemények ismertetései, esetleg kisérletekkel kapcsolatos fizikai előadások. Mindezekre bő alkalom kinálkozik az önképzőkörben, természetesen a szaktanárok útmutatásai alapján. A földrajz, a történelem, vallástan, bölcselet mind bevonhatók az önképzőkör működésébe.

Hogy az önképzőkör a középiskola tanító feladatait valóban előmozdítsa, ahhoz a kellő vezetésen kívül szükséges: *a)* a *felső osztályokban működő összes szaktanárok folytonos érdeklődése és buzdítása,* (tételeket tűznek ki, bírálnak, megjelennek a kör ülésein stb.) *b)* a *középiskola összes tárgyait felölelő tervszerű,* változatos *munkaprogramm és munkabeosztás;* ez már az iskolai év elején elkészíthető. *c) általános miniszteri utasítás az önképzőkörök szervezetének és munkásságának egységesebb szabályozására nézve.*

Az ezt követő eszmecsere közben *Fülöp Árpád* teljesen helyesli a felolvasó elveit. Kívánja, hogy az önképzőkörökben a helyes magyarság formáit Simonyi idevágó munkálatai nyomán minél alaposabban elsajátíthassuk. Versírást ne nagyon szorgalmazzunk. *Könye Nándor* a Nyelvőr és Simonyi idevágó munkáinak csak okkalmóddal való követését hangsúlyozza. Elnöklő igazgató felszólalása után, ki abbeli reményének adott kifejezést, hogy Mazuch E. kartárs a fölvetett kérdést egy másik felolvasásában új oldalról fogja megvilágítani, az ülés véget ért.

(Ungvár.) *Márton Nándor,*
jegyző.

Debreceni Kör.

(A görög nyelv mai tanítása.)

A Debreceni Kör 1904. december 10-én tartotta gyűlését. A gyűlés tárgya dr. Bessenyey Lajos »A görög nyelv mai tanításáról« című dolgozata volt. Felolvasásában bírálja az új Utasításokban a görög nyelvi oktatás elé kitűzött, két főrészre osztható célt. Úgy találja, hogy annak első, vagyis a grammatizálásra vonatkozó fele teljesen kikerekített, gyümölcsöző studium, amely két erősen kidomborodó momentumával, tudniillik a nyelvek szerves fejlődésének bemutatásával és a gimnáziumi nyelvek összehasonlításával, a nevelés munkáját valóban

produktive szolgálja. Ellenben a cél másik fele, az irodalmi oktatás, csonka és nagyon fogyatékos; történelmi folytonosság nincsen benne, a görög élet és szellem belőle meg nem ismerhető. Az eposz, történetírás, filozófia csak részben kerül egyes írók nyomán olvastatás és tárgyalás alá; a líra, dráma és szónoklat egészen mellőzve van. Ez a félmunka az oka annak, hogy a görög studiumot ma általában lenézik, sőt azok is, kik diák korukban tanulták, ellene harcolnak. Ezen bajoknak azonban nem az új Utasítás a forrása. Több éven át, több órában vagy intenzivebben kell a görögöt tanítani, javulás csak így várható. Gimnáziumaink mai szervezetéből ehhez az állapothoz nem juthatunk el. Hanem a mai rendszert elsőprő átalakulásba veti a felolvasó reményét, mikor a modern idők szellemének megfelelőleg az oktatás már a középfokon nem két, hanem több irányra szakad, melyekben egy főcél, a nemzeti műveltség megszerzése mellett, egyes szakigények nyernek kielégítést, de valamennyi előkészítene a legfelső oktatásra is. Ezen irányok között kell lenni egynek, mely terjedelemre nézve a maival szemben jóval kisebb térre fog összeszorulni, de ez azután, mint igazi humánus iskola, a görögöt intenzivebben és így áldásosabban fogja tanítani. A lelkes hangon tartott szép előadás mindvégig osztatlanul lekötötte a jelenvoltak figyelmét és a felszólalók, még a nem görög szakúak is, kifejezést adtak elismerésöknek.

Hozzászóltak Sinka Sándor, dr. Kardoss Samu, Szeremley Béla, Eberhardt Béla. Végül az elnök mondott köszönetet az irodalmi színvonalon álló, élvezetes felolvasásért. A gyűlés végén Nádasdi Alajos pénztárnok tesz jelentést a pénztár átvételéről.

Eberhardt Béla,
köri titkár.

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

A legnagyobb magyar. Regényes korrajz. Írta *Tóth Sándor.* Pataky László rajzaival. Ára vászonkötésben 4 korona. Budapest. Lampel.

Az újabb irodalomtörténet és az újabb irodalomtörténet-tanítás mindinkább nagyobb és nagyobb gondot fordít arra, hogy az egyes írók tárgyalásánál híven tüntesse fel azt a viszonyt, amelyben az illető író korával állott, milyen hatással voltak a kor eszméi, uralkodó érzése az íróra és viszont. Az Utasítások is azt mondják, hogy »a tanár feladata a nemzeti életet, korszakonként változó és mégis egységes szellemével, törekvéseivel az irodalmi művek révén jellemezni. Mutassa ki és magyarázza meg az irodalmi művek genetikus összefüggését koruk szellemével és közéletével.« S valóban történeti háttér nélkül meg sem érthetjük igazán az írót. Nem lehet világos képünk az író egyéniségéről, ha nem látjuk magunk előtt a kort a maga vezérlő eszméivel, uralkodó érzésével, amelyeknek legtöbbször

csak tolmácsa a költő, az író. Hogyan érthetnők meg az ötvenes évek költészetét, az allegórikus forma kedvelését a szabadságharc leveretése után bekövetkezett gyászos korszak ismerete nélkül, amikor bilincsbe volt verve a szellem, a költészet is, amikor költőink kénytelenek voltak érzelmeiket elburkoltan, álarcos formában kifejezni?! Egy-egy korszak megrajzolása a maga forrongó eszméivel, gazdag érzelemvilágával s benne az író egyéniségének képével rendkívül nehéz feladat. Ily nehéz feladatra vállalkozott Tóth Sándor, amikor a könyvében a reformkorról, ennek lánglelkű vezéréről, politikai irodalmunk megteremtőjéről, a legnagyobb magyarról, akart világos, tiszta képet rajzolni. Vállalkozása minden tekintetben sikerült. Nagy históriai tudással, biztos ítélettel tárja fel könyvében az újjászületés korát, a nagy nemzeti átalakulást. Belemélyed Széchenyi egyéniségébe; kiterjeszkedik mindenre, ami Széchenyi lelkére hatással volt, nyomról-nyomra követi fejlődését, tanulását, külföldi utazását, közéleti szereplését; finoman jellemzi politikai műveit: a Hitelt, Világot, Stadiumot; híven tünteti fel óriási munkásságát. Éles megfigyeléssel állítja egymás mellé a kor két nagy alakját: Széchenyit és Kossuthot. Meghatóan ecseteli Széchenyi gyászos tragikumát. S mindezt oly elevenen, oly szemléletesen. Párbeszédekben, drámai jelenetekben játszódnak le lelki szemünk előtt a korszak nagy eseményei s mi szinte halljuk a vezérlő emberek országgyűlési beszédeit, érezzük a kor szive dobogását. Művészi korrajz! Eleven szinekkel megfestve, nagy tudással megszerkesztve.

Művét első sorban a magyar ifjúságnak írta. Érdemes, derék munkát végzett a szerző. Ifjúságunknak alig ajánlhatunk tartalmasabb, vonzóbb olvasmányt. Ha azt akarjuk, hogy tanulóink átéljék lelkükben a reform-kort, hogy lelkesedjenek a kor kiváló vezérein, hogy maguk előtt lássák a legnagyobb magyar nagy lelkét, lángeszét, munkaszeretetét, mélyen érző szivét, szomorú tragikumát, olvastassuk el velük Tóth Sándor könyvét.

(Eperjes) *Dr. Wallentinyi Samu.*

Die Notwendigkeit regelmässiger Vorlesungen über Elementar-Mathematik an den Universitäten. Ily című értekezést írt az ismeretes kieli mathematikus, *Paul Stäckel*, a Monatsschrift für höhere Schulen III. évf. 11. füzetébe. Ez értekezésben azt fejtegeti a szerző, hogy szükségesek az egyetemen a mathematika alkalmazásainak fokozottabb figyelembevétele mellett előadások az elemi mathematikából is, s ez előadások karolják fel a történelmi mozzanatokat is. Amit Stäckel az egyetem és a középiskola közti űr áthidalása érdekében javasol és aminek gyakorlati keresztülvitelére Németországból hoz példákat, azt már évekkel ezelőtt hangoztatta nálunk Beke Manó (l. O. V. T. V. XXXII. 15.) és kívánságait igyekszik is egyik-másik egyetemi előadásában megvalósítani. (Így például tartott az utolsó félévben előadásokat a sphaerikus trigonometriából). Azon persze nem csodálkozhatunk, hogy a német tudós

nem ismeri a magyarországi törekvéseket, amikor nemrég egy a Közlönyben megjelent cikkből kitűnt, hogy otthon sem vesz róluk mindenki tudomást. *f.*

A »Tuberkulózis«, a *gümőkor elleni védekezés közlönye*, a január 1-jén kiadott számával III. évfolyamába lépett. E folyóirat, melyet dr. Kuthy Dezső és dr. Tauszk Ferenc egyetemi magántanárok szerkesztenek a Budapesti Sanatórium-Egyesület megbízásából, bizonyára a legolcsóbb magyar havi közlöny. Előfizetési ára egy évre 1 korona. A Budapesti Sanatórium-Egyesület tagjai ingyen kapják. A folyóirat, mint a szörnyű betegség ellen folytatott küzdelemnek egyik fegyvere, megérdemli középiskoláink részéről is a támogatást.

Beküldött művek.

(Az utolsó számunkban és itt felsorolt művek az *1904. november 15-ikétől 1904. december 31-ikéig* terjedt idő alatt érkeztek a Közlöny szerkesztőségéhez. A karikával (○) jelölt művekről már közöltünk ismertetést, a csillaggal (*) jelöltek ismertetéséről pedig már intézkedtünk vagy legalább is elhatároztuk ismertetésüket és csak valamely előre nem látott körülmény akadályozhat meg benne. A többi művek ismertetése a Közlöny részéről nem valószínű, de kizárva nincsen.)

Magyar Könyvtár, szerkeszti Radó Antal: * 393. Szemelvények Priskos Rhetor töredékeiből. Fordította és magyarázta Szilágyi Sándor. 394—395. Jeanne Mairet, Áldozat, francia regény; fordította Fái Béla. * 396. Radó Antal, Firduszi Sahnaméjából. ○ 397—398. Roger Mester siralmas éneke a tatároktól elpusztított Magyarországról. Fordította bevezette és magyar jegyzettel ellátta dr. Turchányi Tihamér, 399. Anatole France, Crainquebille. Putois; fordította Gábor Andor, * 400 Alexander Bernát, Shakspere. Egy szám ára 30 fillér.

* Szigetvári Iván, Az irodalomtörténet elméletéről, Budapest, 1905. Kilián utóda. Ára 3 korona. (Folytatjuk.)

KÉRDÉSEK ÉS ÜZENETEK.

(Azokat a kérdéseket vagy kéréseket, amelyekre vonatkozó feleletek, illetőleg üzenetek a Közlöny e rovatától várhatók, számozni fogjuk, hogy a felelő vagy üzenő tagtársak ne legyenek kénytelenek a kérdést vagy kérést ismételni, hanem annak sorszámára hivatkozhassanak.)

Felelet a 2. sz. kérdésre. A diariumról egyik legközelebbi számunk hoz majd cikket. E cikk megadja majd a feleletet arra is, joga volt-e az illető igazgatónak szóban forgó rendelkezéséhez, illetőleg helyesen hivatkozott-e ez ügyben miniszteri rendeletre.

Tartalom: *Szemle.* — *Krónika:* A fürdőkonviktusok *kf.*-től. Kinevezések. Ösztöndíj-pályázat. Véglegesítés. Nyilvánossági jog. — *Javaslatok és Tanulmányok:* Bártfa a tanügy és közegészségügy szolgálatában. Dr. *Vas* Antaltól. — *Egyesületi élet:* Köri tudósítások. (Ung-Beregvármegyei, debreceni kör.) — *Könyvek és Lapok: Tóth Sándor:* A legnagyobb magyar. Dr. *Wallentinyi* Samutól. *Paul Stäckel:* Die Notwendigkeit regelmässiger Vorlesungen über Elementar-Mathematik an den Universitäten. *f.*-től. A »Tuberkulózis«. Beküldött művek. — *Kérdések és üzenetek.*

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXVIII. évfolyam. 16. szám. 1905. január 22.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. kerület, Eszterházy-utcza 14. sz. alá.

Szerkeszti
WALDAPFEL JÁNOS
VII. ker., Csömöri-út 65.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. kerületi áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési dij egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdij 8 kor.

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

SZEMLE.

Vége felé közeledik ez idei iskolai munkánk első fele. A jövő hét középiskoláinkban mindenfelé az osztályzó konferenciák hete. Vagyis az a hét, melyben egy kis időre kényszerüségből levetjük igazi hivatásunknak, a nevelőnek és oktatónak munkászubbonyát, hogy felvegyük a bírónak komor palástját, mely bennünket nem illet. Még pedig nem is az igazi bíróét, aki az erkölcsi jónak és az erkölcsi rossznak mérlegét tartja a kezében, hanem a versenybíróét, aki az erők mérkőzése után a díjakat osztogatja. E lapok szerkesztője már ismételten kifejezte azt a mély idegenkedést, melyet érez, valahányszor osztályoznia kell. Szava egymagában persze gyenge hozzá, hogy egy rég múlt kor erkölcsi felfogásának e szomorú maradványát elsöpörje. Mi felnőttek sokkal mélyebben vagyunk benne a hiúság vásárának forgatagában, hogysem kellőképen megértsük, milyen rombolást viszünk véghez az egyszerű, tiszta gyermeklélekben, mikor azokkal a »jeles«-ekkel és »jók«-kal a hiúság szunnyadó démonjait költögetjük benne. Hiúság, melyet néha szépíteni vélnek azok, kik e szót »becsvágy« vagy »ambició« teszik helyébe. Milyen szomorú az a munka, melyet nem a kötelességtudás melege, nem a közösség előbbrevitelének hevülete, nem az érdeklődés ereje szül, hanem a hiúság, az ambició, a becsvágy indulatai. De erről már annyiszor szólt e sorok írója — ma egy éve egy nagy magyar elmének, Bolyai Farkasnak, szavaira is hivatkozhatott a maga felfogásának erősbítésére, — hogy nem akar most erről többet mondani. Rezignációval viseli a maga iskolai munkájában e keserves igát, az egyedülit, mely hivatásában nyomja és sebzi, és rezignációval kénytelen azt tovább vinni az a többi kevés ember is, ki vele egyetért. Rezignációval a jelenre nézve és hittel egy jobb jövőben, melyet talán megérni nem fogunk, de amelynek egyszer jönnie kell, mikor az iskola csak az ember-

művelés temploma lesz, és nem egy akadályversenyt megnyitó és bíráló jury tribune-je is.

De ha már kényszerűségből végezzük ezt a hozzánk és hivatásunkhoz nem méltó teendőt, végezzük el úgy, hogy belőle lehető legkevesebb kár legyen. Végezzük el necsak tőlünk telhető lelkiismeretességgel és igazságossággal, hanem méltányossággal és szeretettel. Mennél kevesebb keserüséget, mennél kevesebb fájdalmat okozunk, annál jobban teljesítjük ezt a kelletlen munkánkat. Mi felelősek vagyunk minden könycseppért, melyet a gyermek miattunk ont, és gondoljuk meg jól, mielőtt e könyekre okot adunk, nem cselekedhettünk-e másképen. Csak ha igazán nem tehetünk mást, tegyük meg, amit tennünk kell.

Ebben, a szeretet munkájának végzésében nyilik egyik tere az igazgatók közbenjárásának is. Nekik joguk, nekik kötelességük az enyhítés, a szelidítés, a gyermekekben rejlő szubjektiv tényezőkre való figyelmeztetés ott, hol a szaktanár, ki csak objektive szemléli a tényeket, esetleg szigorú és merev. Ha erre vonatkozólag közbelépnek, persze mindig csak, hogy in meliorem partem fordítsák a dolgot, azt senki tőlük rossz néven nem veheti, még az sem, akit egyik-másik esetben nem tudnak meggyőzni.

* * *

Azok az igazgatók, kik a szaktanár véleménye ridegségének enyhítésére használták vezető állásukat, bizonyára még sohasem adtak tanároknak okot komoly panaszra. Azok sem, kik egyéb tekintetben lelket és szellemet tanusítottak vagy kivántak a betű vagy szám merev alkalmazása helyett. Jogos panaszra csak azok adnak okot, kik megbénítva a frissen és lelkesen dolgozó tanár pedagógiai szárnyalását, mindig valamely paragrafust vagy rendeletet tudnak emlegetni, mely az illető kezdeményezést állítólag megtiltja. »Állítólag«, mondom, mert sokszor, mint például abban az esetben, amelyre mai számunkban Z. A. közleménye a diárium ügyében vonatkozik, az illető rendelet vagy paragrafus nem is létezik, illetőleg másról szól. Vannak igazgatók — a szerkesztő nem egy tanár panaszkodó levelét kapta már hasonló ügyekben — kiknek szemében minden, ami előttük új és ismeretlen, a priori rossz is, és akik nem jó szemmel néznek mindent, ami nekik újításnak tetszik, pedig a legtöbb esetben célszerű, néha ugyan nem igen fontos, de már bevált és más iskolák gyakorlatában kipróbált intézkedésekről van szó. S ha az igazgatóknak valami nem tetszik, akkor — ez a gyakran hallatott panasz — nem okokat és érveket helyeznek okokkal és érvekkel szemben, hanem az okokkal és okos dolgokkal szembe szegezik a rendeletek és paragrafusok, sőt néha apokrif, illetőleg félreértett rendeletek és paragrafusok lövegeit. Mennyire mások volnának iskoláink, ha igazgatóink — tisztelet a kivételeknek — nem annyira rendeletekkel és paragrafusokkal dolgoznának, mint inkább tudománnyal és műveltséggel, lélekkel és szellemmel.

KRÓNIKA.

A Temesvárkerületi Kör ünnepe.

Szép és lélekemelő ünnepélyben volt része a *Temesvárkerületi Tanári Kör*nek azon alkalommal, hogy a kör érdemdús elnökét *Bergmann Agostot*, ő Felsége magas kitüntetésben, *királyi igazgatói címben részesítette.*

Érdemdús, kiváló férfiút ért e kitüntetés, ki 32 évi közszolgálat után a jól megérdemelt nyugalomba vonult.

A *Temesvárkerületi Tanári Kör* január 8-án délelőtt tisztelgett elnökénél, hogy szerencsekivánatait kifejezze és a kitüntetettet ünnepelje. A kör deputációjában, melyet dr. *Laky Mátyás* igazgató, a kör díszelnöke vezetett, *részt vettek a temesvári hét középfokú iskola képviselői és a királyi tanfelügyelőség is.*

A kör nevében dr. Laky Mátyás tb. elnök üdvözölte. Kiemelte ama kitüntetés jelentőségét, mely az igazán méltó férfit érte; s örömének adott kifejezést, hogy a trón zsámolyáig is eljutottak a kitüntetettnek közügyi érdemei. Elősorolta kiváló tulajdonságait, azt az ügybuzgalmat, mély tudást, sziporkázó jókedvet, kartársi és emberszeretetet, melyek mindegyike képessé tette volna, hogy nevét nagyon is ismertté tegye, de ő, mint az ibolya, a szerénységében visszavonultan, de lelkiismeretesen teljesítette kötelességét s így jobban zárhatta szivébe a kartársi szeretet. Kivánja, hogy a magas kitüntetést még sok éven át mindnyájunk örömére élvezhesse.

Élénk helyeslés és zajos taps után *Bergmann Ágost* szólott. Megköszönte azt a szives baráti szavakat s visszatekint életére s keresi kitüntetésének alapját s azt a tiszta, becsületes kötelességtudásban találja, melynek mindenkor igyekezett megfelelni. Majd mély pedagógiai elveket fejtegetett és összehasonlította a mostani és régi diákságot s a tanítást, majd így fejezte be:

Életében két nagy öröm és kitüntetés érte: egyik az, hogy a Felséges királyunk legmagasabb kegyének egyik sugara őt érte, másik, hogy a Temesvári Tanári Kör elnökének megválasztotta.

Köszöni a kör tagjainak bizalmát és szeretetét s kéri, hogy továbbra is tartsák meg szivükben.

A kör tisztikara nevében *Mészáros Jenő* háznagy beszélt; kiemelte az elnök buzgóságát a kör ügyeiben s hogy a kör munkásságát mily mértékben fokozta s növelte, egyúttal azon kivánságának adott kifejezést, hogy a kör élén még számos éven át állhasson. Az ég áldását kérik az elnökre.

Bergmann megköszönte az üdvözlő szavakat s kiemelte, ha valami érdeme van, annak oroszlánrésze a tisztikart illeti, mely az ő működését támogatta és jórészben válláról le is vette.

Az állami főreáliskola tanári testülete nevében dr. *Berkeszi István* köszöntötte fel az ünnepeltet. »Mi ismerünk téged — úgymond — a legjobban, akikkel évek hosszú során át

együtt munkálkodtál a hazai ifjúság nevelése terén, mi érezhettük legközvetlenebb módon szivednek és lelkednek nemes, emelkedett voltát, tudományod óriási tárházának kifogyhatatlan fegyvereit; szellemednek mindig szikrázó, mindig felemelő, de soha senkit nem bántó sziporkáit«. Majd méltatta az ünnepeltet mint embert, mint tanárt, mint jó barátot. »Mint ember, kivetted részedet a munkában isten, haza és a király szolgálatában. Tanári működésed beigazolta, hogy a tudomány mellett a szeretet a legjobb elv, mely a tanárt vezetheti s a sikert legjobban biztosítja. Légy meggyőződve, hogy tanítványaidnak soha el nem muló hálája fogja kisérni minden léptedet, barátaid pedig már régóta szivökbe zártak«.

Az ünnepelt mély meghatottsággal köszönte meg azok üdvözlését, kiket hozzá, mint tanárhoz egy évtizeden át oly szoros baráti érzelem fűzött, kéri, habár nyugdíjba is lépett s a tényleges szolgálatot ott is hagyta, tartsák továbbra is kartársuknak és szeretetükben.

A megható tisztelgés zajos éljenzés közt ért véget, s mély nyomokat hagyott a jelenvoltak szivében. *Vargha György.*

Tanári Táncestély. A folyó évi február 11-ikén az állami tisztviselők dísztermében (Eszterházy utca 4) tartandó tanári táncestélyre az előkészületek serényen folynak. A rendezőbizottság minden hétfőn este hat órakor a tanári kör helyiségében, Eszterházy utca 14., ülést tart. A meghivók szétküldése is már megindult. Aki meghívót óhajt, a kör helyiségében a szolgánál kaphat; ugyanott kaphatók a meghivó előmutatása mellett a belépő jegyek is.

Áthelyezés. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter dr. *Türr* Lajos aradi és dr. *Krenner* Miklós dévai állami főreáliskolai tanárokat kölcsönösen áthelyezte. (3883. sz. 1905. január 14.)

Gyászrovat.

Szabó Sámuel.

Szabó Sámuel, a kolozsvári ev. ref. kollégium nyugalmazott tanára 1905. január elsején költözött az örök nyugalom hazájába.

A tanítvány és kartárs szeretete kötelez a megemlékezésre, amit nemcsak helyzetem könnyít meg, hanem az is, hogy amiket alább írok, elhúnyt öreg kartársam sajátkezű följegyzéseiből irhatom, legalább részben; a többit megkönnyíti a környezetében töltött 36 esztendő.

Megemlékezésem így sem lehet kimerítő most; de pályafutását vázlatosan, közéleti működését röviden, mégis körvonalozhatom.

Született 1829. május 16-án, Székelyföldvárt, a régi Aranyosszékben. Tanult a nagyenyedi Bethlen-kollégiumban 12 évig. 1836. szeptemberétől 1848. novemberig. Végzett 2 elemi, 9 gimnáziumi és egy jogi osztályt. Időközben az V. német osztályt, 1840—41-ben a segesvári lutheranus gimnáziumban, mint rendkívüli tanuló, hallgatta.

Végbizonyítványa kelt Nagyenyeden, 1851. február 7-én, minden tantárgyból kitünő osztályzattal.

Magánnevelő volt 1851. március 22-től 1856. szeptember 17-ig, összesen $5^1/_2$ évig.

Egyetemi tanfolyamon volt 1853/4. 1854/5. és az 1855/6. téli hónapjaiban, mint rendkívüli hallgató. Vegytant Nendtvich Károly dr. Szabó József és Wertheim Tivadartól; természettant Stoczek Józseftől; ásványtant dr. Szabó Józseftől hallgatott.

Heidelbergben 1856/7. mindkét félévet Bunsen laboratoriumában dolgozva, vegytant és természettant; Göttingában 1857/8. első felét Wöhler laboratoriumában dolgozva, vegytant, földtant és növénytant hallgatott. Párisban 1857/8. második felét vegytan, állattan és növénytan hallgatásával töltötte.

Kolozsvárt 1873/4., 1874/5. és 1875/6-ban, mint rendes hallgató a vegytant, ásványtant, földtant, természettant és Imre Sándornak összes magyar nyelvtani és irodalomtörténeti előadásait hallgatta.

Beszélt és írt anyanyelvén kívül németül, franciául, angolul; továbbá értett és beszélt oláhul, olaszul s keveset tótul.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület közgyűlése, 1857. június 10-én rendes tanárrá választotta a marosvásárhelyi ev. ref. kollégium természetrajzi tanszékére. 1868. május 20-án, 280. szám alatt kinevezte a főconsistorium a kolozsvári ev. ref. kollégium természettan és vegytani tanszékére.

1860. óta tanított melléktárgy gyanánt a gimnázium VII—VIII. osztályában magyar irodalomtörténetet. Kolozsvárt is jutott neki magyar irodalom; előbb ideiglenesen, később aztán rendes tanára lett e tárgynak s erre nyert jogosítást a vallás- és közoktatásügyi minisztériumtól 1889-ben. Egy pár évig francia nyelvet is tanított az önként vállalkozóknak díjtalanúl. A 4 elemi és 6 gimnáziumi osztálynak tanvezető tanára, a kollégiumi könyvtárnak pedig őre volt, ez utóbbinak 25 évig.

Nagy kedve telt a régi magyar könyvek gyűjtésében; a könyvtárban külön csoportott alakított ezekből, mindeniket megvizsgálta, kiegészíttette, beköttette, saját nevét is ráírta; a könyvek épségben tartására különösen vigyázott; tanításai alatt bevitte az órákra, mutogatta, magyarázta, hogy érdeklődést gerjesszen ily munkák megszerzése, megértetése iránt. A költészeti osztállyal iratott verseket megválogatva összeköttette, könyvtárba helyezte; népmesék gyűjtésére ösztönözte tanítványait, maga is sokat gyűjtött. Az önképzőkörnek sok éven elnöke lévén, irányította az ifjúság irodalmi munkásságát; széleskörű olvasottságával segítette az ifjúsági könyvtár helyes gyarapítását, mint olvasóegyesületi elnök.

Alig kezdte meg tanári működését, az egyházi főhatóság őt is tagjává tette annak a tanügyi bizottságnak, mely az erdélyi ev. ref. kollégiumoknak új tantervet készített a híres Entwurf helyett 1861-ben. E tanterv »Szervezeti Javaslat« cím alatt nyomtatásban is megjelent. E javaslat tapasztalatokon és az erdélyi ev. ref. egyházkerületnek 1847—8-dik évi, életbe alig lépett tantervén alapult. Szabó Sámuel azok közé tartozott, kik a gimnáziumi oktatás keretében szélesebb kört kivántak biztosítani a természettudományoknak s

céljokat el is érték. A bizottság tagjai Szabó Sámuellel együtt telítve voltak nemzeti szellemmel, nevelésük, küzdelmeik természeténél fogva; tehát a tantervben a nemzeti elem kidomborítása végett nagy lépést tettek előre; a gyermeki lélek több oldalú kifejtésére alkalmat kivántak adni; a merev szakrendszert természetes korlátok közé szorították; a kollégiumok önkormányzati jogát, a főhatósággal szemben biztosították; a tanulók önmunkásságának tért nyitottak. E tantervhez szívósan ragaszkodott Szabó Sámuel; de az egész szervezetnek megbontása nélkül belenyugodott egyes, célszerű módosításokba, amilyen például a mértani rajz tanítása. Ifjú kartársait óvta a gyakori tantervváltoztatástól. Így maradt érvényben a tanterv 23 évig. Az új, 1884-dik évi tanterv szerint még 12 évig működött Szabó Sámuel s bő alkalma nyilt megszerettetni az ifjúsággal nemzetünk irodalmának mélabús történelmét.

Természete egy kissé zárkózott, de nem volt rideg. Nemzete iránt való szeretete keresztül tört e zárkózottságon s melegséggel töltötte el tanítását, amivel aztán hatni tudott. Más emberektől abban különbözött, hogy kora előrehaladtával mind inkább megnyilt a szíve bizalmas körben, a helyett, hogy zárkózottabbá vált volna. Kartársai között szivesen töltött néhány órát.

Nyugalomba lépése után a kolozsvári tanári körnek buzgó látogatója volt s ennek barátságos összejövetelein, a fehér asztal mellett is, szivesen résztvett.

Iskolai, egyházi és politikai téren az önkormányzatnak tántorithatatlan harcosa volt. Része lehetett ebben annak is, hogy a szabadságharcot végig küzdötte a tüzérek között főhadnagyi ranggal.

Leghevesebb egyházi tusáit a nagyenyedi kollégiumért vívta, mikor a kollégium gazdálkodásának bírálata került napirendre s mikor a nagyenyedi teológiának Kolozsvárra áttételéről volt szó. Mélyen fájt neki, hogy az ő nevelőintézetét lefokozzák, azt az intézetet, melynek főiskolai jeleggel továbbfejlesztését már 1847-ben tervezték az egyházi főhatóság előtt abból az érdekből, hogy legyen az erdélyi reformátusoknak egy központi főintézetük, hol az élet különböző pályáira neveltethessék fiaikat. A vita nagyon éles volt. Enyed elvesztette teológiáját. Az egyházkerület történetében lehet ezt érdemlegesen méltatni.

Politikai gondolkozásában Deák Ferenc híve volt; de amint úgy vélte, hogy Deák Ferenc eszménye hanyatlik és a fejlődés helyébe a megcsontosodás, merevedés irányzata lép, előbb a nemzeti, majd a függetlenségi párthoz állott testtel-lélekkel. Sokat irt, fáradott a 48-as honvédek érdekében.

Kolozsvárra jövetele után egy évvel az Erdélyi Gazda szerkesztője lett 1869—71-ig; de nemcsak ezalatt, hanem előbb és utóbb is több gazdasági cikket irt. — 1867—68-ban szerkesztette a »Székely Közlöny«-t Marosvásárhelyt. A gyümölcsészetnek nagy kedvelője volt; Kolozsvárt szép gyümölcsöst teremtett magának. Különös kedvtelléssel gyakorolta a takarékosságot, nemcsak otthon, hanem közéleti működésében az egyházi és városi ügyek körül. A városi törvény-

hatósági bizottságban egyetlen anyagi érdekű tárgyat sem hagyott szó nélkül, mindenütt az adózó közönség érdekeit védvén.

Tagja volt az Erdélyi Gazdasági Egylet, Múzeum-egylet, az E. M. K. E. választmányának, elnöke a honvédegyletnek. Részt vett az E. M. K. E. alapításában, kitartással működött ennek irodalmi szakosztályában. Irodalmi munkássága sokoldalú volt, mint műveltsége; de erejét széttöredeztette azokban az iskolai, egyházi, politikai, társadalmi és városi küzdelmekben, melyek annyi jóravaló erőt morzsolnak szét. Nagyobb irodalmi munkát nem hagyott hátra.

Egyébként irodalmi működésének eredménye föl van tüntetve az Erdélyi ev. ref. egyházkerület fő-, közép- és elemi iskoláinak állapotrajzában, melyet Parádi Kálmán szerkesztett 1896-ban. Itt elég talán annyit kiemelni, hogy dolgozott az Erdélyi Gazda, Történelmi Lapok, Székely Közlöny, Gazdasági Lapok, Marosvásárhelyi Füzetek, Egyházi és iskolai Szemle, Protestáns egyházi és iskolai Lap, Budapesti Szemle, Ellenzék, és Arany János »Koszorújának« hasábjain a gazdasági, történelmi, természetrajzi, iskolai, irodalmi, egyházi ügyekkel foglalkozva. Ezekből is látszik, hogy fáradhatatlan munkás volt s méltó a hálás megemlékezésre.

(Kolozsvár.) *Török István.*

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

Az országos ifjúsági tornaverseny tervezetéről.

(A tornaügyi bizottság figyelmébe.)

Szaklapjaink értesítése szerint a tornaügyi szakbizottság elkészítette már a tornaverseny tervezetét és sorrendjét, s azt a nagybizottság változatlanul egész terjedelmében elfogadta.

Befejezett ténnyel állván szemben, szinte felesleges dolognak tetszhetik erről írni és ezt tárgyalni, de . . . én nem tartom feleslegesnek. Meg vagyok győződve ugyanis arról, hogy miniszter urunkat — amidőn e dolgokban ily jó eleve intézkedett — az az intenció vezérelte, hogy a bizottságnak legyen ideje és alkalma egy jól átgondolt s nem kapkodva összeállított tervezettel egy minden ízében mintaszerű versenyt rendeznie. És mert erről így vagyok meggyőződve, hiszem, hogy a minden oldalról való megvilágítás csak haszonnal járhat s csak így érhető el az, hogy e verseny minden kinövéstől ment legyen. A tornaügyi bizottság feladata magaslatán állva, nem is zárkózhatik el attól, hogy esetleg jónak talált módosításokat el ne fogadjon, mert bármilyen körültekintéssel is csinálta dolgát, egyes dolgok még mindig kikerülhették és ki is kerülték figyelmét, melyekre a jelen alkalommal, a verseny sikere érdekében, kiterjeszkedni óhajtok.

Amint már a multkori javaslataim megtételénél is említettem, versenyeink rendezésénél megtaláltuk már az irányt, mely-

nek fonalán a kiépülés felé haladhatunk. Tartok azonban attól, hogy az *ilyen* kiépüléstől összeomlik a már eddig felépített rész is. Folytonosan kisérletezni nem üdvös dolog, s e tervezettel — bár vannak jó oldalai is — ismét csak kisérleteznénk.

A bizottság tervezete szerint lennének: 1. Általános szabadgyakorlatok fabotokkal. 2. Intézeti összetett főverseny a zászlóért, (négy ütemű szabadgyakorlat, szertorna, távolugrás). 3. Labda és kötélhúzó-versenyek. 4. Egyéni versenyül, mint összetett verseny, 30—50 méteres futás, összekötve rúdmászással.

Szabadgyakorlatok. A legutolsó országos tornaverseny után ezekről lapjainkban a szakkritika szempontjából úgy referáltunk, hogy bemutatásukat illetőleg elértük már azt a határt, melyen túl menni már hibaszámba menne, s csak a tornatanítók odaadó munkásságának köszönhető, hogy azok oly jól sikerültek. De mit csinált volna a rendezőség, ha a próbát eső miatt nem tarthatta volna meg? stb. — Nem tartom tehát célszerünek, hogy ismét nehezítjük ezeket, mert ezzel könnyen veszélyeztetjük a legszebb mutatványnak sikerét. Mi most is megtesszük a magunkét, rajtunk tehát nem múlik ezeknek sikere, de múlik máson.

Nem egy ízben volt alkalmunk a tornaszövetségi ünnepségeken botokkal bemutatott szabadgyakorlatokat látni; bizony-bizony be kell őszintén és tárgyilagosan vallanunk, hogy azok soha sem sikerültek úgy, ahogy azt előre képzeltük s meg sem közelítették az ifjúsági versenyeken bemutatott gyakorlatokat. És bár ezekről a sajtó rendszerint előnyösen referált — hogy esetleg az erre való hivatkozásnak útját álljam — kijelentem, miszerint e körülmény sem engem, sem más szakembert meg nem téveszthetett. Nem sikerültek e gyakorlatok kizárólag azért, mert különböző nagyságú tornászok csinálták s e miatt a magas, vízszintes és rézsútos tartásban a botok nem voltak, de nem is lehettek egy irányban, takarásukról meg szó sem lehetett.

A mi versenyünkön egy oszlopban egymásután 3—4 intézet fog állani, itt a nagyságbeli különbség még szembeötlőbb lesz. A verseny sikere érdekében célszerübb, szebb és impozánsabb lenne — különösen ily nagy tömeggel — fabot nélkül végeztetni e szabadgyakorlatokat; fabottal s más kéziszerekkel majd mindenik intézet fog mutatni ilyeneket.

Az összetett főverseny. A tervezet szerint e versenyben — ami sok tekintetben helyes intézkedés — minden intézet husz tanulóval vesz részt. A versenyzők először a helyszinen előmutatott négy ütemű szabadgyakorlatot végeznek, azután a husz versenyzőből — már ahogy a sors dönt — tizen tornászni, s tizen távolugrani fognak. De ez a szerencsejáték a tisztelt bizottságnak még nem elég; a tíz tornász még egyszer sorsot húz, hogy melyik szeren (nyujtó, korlát, ló) mily gyakorlatot végezzen?

Engedjen meg a tisztelt bizottság, de ez már egész osztálysorsjáték. Tudom, hogy a bizottságot ama mindnyájunk által hangoztatott s helyesnek ismert ideális elv, az általános

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

testképzés elve vezette, amikor így gondolta szolgálni legjobban e cél elérését, de ily módon erről meggyőződni s ily módon ezt igazságosan elbírálni nem lehet. Minden versenyben a versenyző különféle esélyeknek van kitéve, a verseny azonban csak akkor igazságos, ha ezek az esélyek mindenikkel szemben fennállanak. Itt vannak bőven esélyek, de az a baj, hogy nem egyformák. Ennyire szerencsére bízni a dolgokat, pedagógiai szempontból sem volna szabad; a sédák kora már egyéb vizsgáknál is lejárt. Igazságosan bírálni csak úgy lehet, ha minden versenyzővel egy és ugyan azt végeztetjük.

A helyszínen előmutatott gyakorlatokat a tornaegyesületek által rendezett versenyeken is töröltük már, mert azt tapasztaltuk, hogy ezekben mindig a rendező egyesület tagjai voltak előnyben, nekik ez nem volt meglepetés. Ma már ott is előírt, tehát előre tudott gyakorlatokat végeztetnek a versenyzőkkel.

Képzelhető-e, hogy az a tornatanár, ki a szakbizottságban benne van, ne birjon tudomással arról, hogy körülbelől milyen szabadgyakorlat, s az egyes szereken milyen gyakorlat lesz előmutatva? És ha erről tudomása van, micsoda dicséretes önzetlenségének kell lenni, hogy ezeket — ha nem is adja tudtul tanítványainak (s ezt nem is tételezheti fel senki) — intenzívebben ne gyakoroltassa. Tagadhatatlan, ha ez az önzetlensége nincs, intézete e versenyben nagy előnyben lesz. Részemről, ha készséggel elismerem s hiszem is azt, hogy e bizottság minden egyes tagjában meg van ez az önzetlenség, vajjon hiszi-e más is? A bizottság intézkedéseihez még a gyanú árnyékának sem volna szabad férkőznie, de hogy ezt kikerülje, e főverseny tervezetét meg *kell* változtatnia.

Ugyancsak a főversenyről tovább szólva, szerintem helyesebb lett volna a távolugrás helyett a magasugrást kitűzni, és pedig nemcsak azért, mivel a magasugrás jó eredménye a hosszas, kitartó munkásság eredménye, így tehát pedagógiai szempontból is inkább jutalmazható, de azért is, mert a távolugrásban a vidékiek a fővárosiakkal szemben nagy hátrányban lesznek. Az utazás, a szokatlan ágyban való fekvés stb. annyira összetöri a vidéki tanulókat, hogy egy méter különbség is lesz az otthoni és a budapesti eredmény között, holott a magasugrásban e fáradság okozta visszaesés legfeljebb tiz centimétert fogna kitenni.

E dolgoknak megvilágítása után megismétlem a multkori indítványomat t. i.: hogy vegyék fel ismét a súlydobást és magasugrást, de kapcsolják össze egy kötelező előírt ügyességi szergyakorlattal. Ily összeállítással is épen úgy szolgáljuk az általános testképzés elvét, de az elbirálás feltétlenül igazságosabb leend.

Ha pedig a bizottság a mondottak után is ragaszkodnék tervezetéhez, úgy legalább tegye meg azt a módosítást, hogy kijelölvén előre a szert, írja elő a kötelező gyakorlatot és azt valamennyi versenyzővel végeztesse; de ne csináljon e legfontosabb versenynemből szerencsejátékot. Most négy éve a verseny-

bíráknak nem egyöntetű itélkezése miatt voltunk csupán elégedetlenek, de a szabadkaiak reális s feltünő jó eredményét látva, megnyugodtunk az itéletben.

Higyje meg a tisztelt bizottság — s állítani merem, hogy szineim nem túlságosan sötétek — hogy itéljen bár a legobjektívebbül, bírálata mégis általános elégedetlenséget fog szülni, mert azt igazságosnak nem fogják elismerni.

Szóvá lehetne még tenni az egyéni versenyeknek a tervezet szerinti összetételét is, de erre kiterjeszkedni már azért sem akarok, mert ezt testi nevelésünk szempontjából nem tartom általános érdekünek, de azért sem, mert hiszem, hogy e verseny — mint szokatlan valami — a közönségnek tetszeni fog; különben is e versenyben a versenyzők egyforma esélyekkel küzdenek, miért is a bírálat igazságos lesz. Kivánatos azonban, hogy a versenyzőknek az összeütközések kikerülése végett — elég lesz a póznával összeütközni — kötéllel elhatárolt pályájuk legyen.

Dicséretes a tervezetben az, hogy a mintacsapattornázást minden intézet részére kötelezővé tette s annak eredményét elbírálja, de a külön bemutatott gyakorlatokat is ugyanilyen elbánásban kellene részesíteni.

Felszólalásomat a tisztelt szakbizottság bölcs megfontolásába ajánlom.

(Pozsony.) _____ *Michnay Gyula.*

A GYAKORLATBÓL.

A diáriumról.

(Egyszersmind feleletül a Kérdések és Üzenetek rovatának 2. sz. kérdésére.)

Magam is tapasztaltam vidéki tanár koromban, hogy némely igazgató és kolléga a diáriumot nem jó szemmel nézi. Akkori igazgatóm ugyan nem ment annyira, mint a kérdező kollégáé, hogy egyenesen eltiltott volna tőle, de kifejezte, hogy a dolog nem tetszik neki, s hogy ebből még baj is lehet. Később jöttem csak rá, hogy a dolog felreértésen alapul. Van ugyanis arra miniszteri rendelet, hogy diktátumokból, melyek mintegy a tankönyvet helyettesíteni vannak hivatva, tanítani nem szabad. De aki a diáriumot ilyesféle tankönyvdiktátumnak tartja, az óriási tévedésben van a diárium természete és rendeltetése felől. A diárium nem diktátum, hanem a tanár és tanulók közösen készítette naplója. Ebben foglalják össze az egyes órákon tanult fontosabb dolgokat: tantételt, nyelvtani szabályt, költemény szerkezetét. Itt gyűjtünk példákat, itt fordítunk, itt számolunk. Egyszóval a diáriumban végzünk minden az óra folyamán előforduló írásbeli munkát. Részemről még az írásbeli dolgozatot is itt fogalmaztatom s úgy írják be a füzetbe. A haszna ennek kiszámíthatatlan. Először is elkerüljük, hogy a tanuló mindenféle füzetbe, notesbe, papirlapokra jegyezgessen s előbb-utóbb elveszítse.

Azután a diárium, mint a közös munkásság eszköze, nélkülözhetetlen minden olyan tanításban, mely nem a tankönyv betanítása és lekérdezése, hanem valódi iskolai munkásság, amelyben egyenlően érvényesül tanár és tanuló egyéniséges. Nem pótolja, nem is helyettesíti a tankönyvet, hanem támogatja és kiegészíti. A tankönyv a tekintély szava, a diárium az önmunkásság eredménye. Természetesen sok függ az ügyes jegyeztetéstől. A gyakorló iskolában a rövid szűkszavú terminusok járják, inkább csak jelszavak; részemről a bővebb fogalmazást célszerűbbnek tartom, hogy később is támogassa a tanuló memóriáját, de a rövidség általán helyes elv és a diáriumi bejegyzés a kivonatszerüségen sohasem mehet túl. Végre nagyon fontos más pedagógiai haszna is van a diáriumnak. Azt tapasztaltam, hogy azon tanárok tanulói, akik diáriumot használnak, tehát az órák alatt iratnak is, sokkal biztosabbak a helyesírásban és fogalmazásban, mint akik azt mellőzik s csak magyarázatra és kikérdezésre szorítkoznak. A diáriumba való közös iratásnál, mielőtt a tanuló egy-egy figyelmet érdemlő szót leírna, megkérdezem, mire vigyáznak e szónál s így az osztály figyelme felébredvén, az illető szót *el sem hibázzák.* S ez a fontos, nem az, hogy a gyakorlati füzetben a hibát aláhúzzuk, mikor már az elkövetés folytán megrögződött. Épúgy közvetlenül figyelmeztethetek az írásjelekre, a kifejezések megválasztására, árnyalataik latolgatására, a mondatok beosztására, szóval közvetlen, élő stilisztikát tanítok, nem holt szabályt, melyet a tanuló nem tud alkalmazni. Alsó osztályokban még fegyelmi eszköz is a diárium. Ha észreveszem, hogy a szóbeli tárgyalás alatt a tanuló figyelme lankad, áttérek az írásra s az érdeklődés helyreállt.

Sokat lehetne még a diárium mellett felhozni. Én részemről nyelvi, számtani tanítást, főleg alsó osztályban, el sem képzelek nélküle. Sajnálatos, ha oly egyén ül az igazgatói széken, aki a pedagógia haladásával lépést nem tart s magát mégis csalhatatlannak hiszi. Ilyenkor a főigazgatónak kell, hogy szava legyen. Budapesten legalább már kevés nyelvtanárt találni, aki diáriumot ne használna. *Z. A.*

EGYESÜLETI ÉLET.

Budapesti Kör.

A kör 1905. január 9-dikén *felolvasó-ülést* tartott, melyen élénk érdeklődés mellett dr. *Finály* Gábor tartott felolvasást: *Az Utasításoknak a latin nyelv és irodalom tanítására vonatkozó részéről.* A felolvasásnak ezek voltak főbb pontjai:

»A latin nyelv oktatásának a közvetetlen célja az új Utasításokban megváltozott. A latinra való fordítás mellőzése mellett a nyelvtan alapos ismeretének követelése háttérbe szorult, ezzel szemben a római nép állami, társadalmi és művelődési viszonyainak

ismerete már nem csak annyiban tárgya a gimnáziumi oktatásnak, amennyiben a »tárgyalt irodalmi művek olvasásából meríthető«, hanem megszorítás nélkül, »a tárgyalt irodalmi művek *alapján*« követeli ez ismeretet az új tanterv.

Ezt a célt még rövidebben jelzi az Utasítás a 79. lapon; a cél: *A római élet ismerete.*

A másik célját a latin nyelv tanításának azonban szabatosan kifejezett formában nem találjuk meg sem a tantervben, sem az Utasításokban. Azt hiszem legalább, nem tévedek, ha *a latin nyelv ismeretét* keresem és követelem a latin nyelv és irodalom tanításának céljául. E helyett a latin szöveg megértése és szabatos fordítása, (a tantervben) illetőleg élvezettel való olvasása (az Utasításokban) az, amit a gimnáziumi latin nyelvtanítástól várnunk kellene.

A kiszemelt írók (tanterv) vagy a könnyebb latin szöveg (Utasítások) megértése és fordítása a latin nyelv ismeretét olyannak tünteti fel előttem, mintha a latin nyelvnek olyanféle szerepe volna az érettségi vizsgán, mint a logaritmus-táblának a mennyiségtanban: eszköz arra, hogy egy elénk adott feladatot megoldjunk. Pedig maga a latin nyelv volna az, amit a gimnazistának meg kellene tanulnia, egy egészen gyakorlati és egy ideálisabb célból. Az ideálisabb cél az, amit az Utasításokban is megtalálunk, a római élet ismerete. A gyakorlati cél volna *a latin grammatika ismerete*, vagy hogy még pontosabban fejezzem ki, *a grammatika ismerete.* Mi nem vagyunk ugyanis abban a helyzetben, hogy a gimnáziumban tanuló jövendő intelligenciát a magyar nyelv grammatikájával taníthassuk meg olyan grammatikára, amelynek alapján a modern nyelveket tanulhassa, s ha már olyan nyelvvel foglalkozunk a gimnáziumban, amelynek grammatikája egyúttal alapja a modern nyelvek grammatikájának is, ezt az alapot annál szilárdabbá kell tennünk, hogy az idegen nyelvet tanuló ifjú soha se ronthassa magyar nyelvérzékét azzal, hogy az idegen nyelvnek a magyartól távol eső szerkezetét magyar formákkal és kapcsolatokkal keverje össze.

Legyen ezért a latin grammatika szilárd alapja nemcsak a latin nyelvnek, hanem a gimnáziumot végző tanuló minden, későbbi időben folytatott nyelvtanulásának is. E követelés ellentétbe helyezkedik az Utasításoknak első bekezdésével, ahol a nyelvtanítás célját úgy jelöli meg az Utasítás, hogy »nem lehet többé feladata, hogy a nyelvet szóval és irásban minél tökéletesebben elsajátíttassa« és hogy a grammatikát mellékesnek jelenti ki e szavakkal: »a grammatika nem szakítható ki az olvasmány kapcsolatából, s hogy kimerítő teljességre nem törekedhetik.« Mindamellett elismerem, hogy a »kimerítő teljesség« a grammatikában a nyelv tanulása közben minden esetre túlzott megterhelés volna az anyanyelven kívül minden nyelven, a kimerítő teljesség alatt az úgynevezett kivételek hajhászását értve. De erős meggyőződésem, hogy teljes alaktan és teljes mondattan nélkül nem csak a latint nem, hanem semmiféle más nyelvet sem lehet úgy érteni, hogy belőle helyes, mondjuk szabatos fordítást készíthessünk.

Ebből a szempontból tekintve az Utasításokat, tévedésnek tartom azt, hogy a latinnyelvi oktatás kezdetén a kész nyomtatott és ennélfogva hibátlannak tartható nyelvtani kézikönyv helyett (sőt az első hónapokban az olvasmányszöveg helyett is) diáriumot kívánnak a tanuló kezébe. Valljuk be, hogy nagy gonddal és nem a mások gondolatát, hanem a saját gondolatainkat kifejező saját kéziratunk átolvasása közben hányszor nem nyúlunk megdöbbenve a tollhoz, hogy a jól gondolt és figyelemmel leírt szövegben első olvasásra talált, akárhányszor durva íráshibákat, kihagyásokat, ismétléseket kijavítsuk. S ha már a nyomdából elküldték a reviziót, gondosan kijavítjuk benne újra a hibákat, s a kész, kinyomtatott szövegben itt is, ott is találunk hibát, amely a nyomda gondatlansága, nem is a mi figyelmetlenségünk következtében maradt benne, mert hiszen mi megfeszített figyelemmel kerestük benne épen csak is a hibákat, hanem a *véletlen* következtében. S mi az Utasítások alapján azt követeljük a tíz éves tanulótól, hogy a tábláról folyó szöveget vagy épen táblázatot írjon bele a diáriumába úgy, hogy ez az írott szöveg legyen későbbi tudásának szilárd alapja!

Ezt megfontolva, én már az első osztályban a tankönyvet tenném a grammatika megtanulásának alapjává, nemcsak a másodikban, mint az Utasítások, és az iskolában írt gyakorlatokon kívül egy szótári füzetet, szószedetet tartok csak szükségesnek, amelybe az I. osztályos tanuló otthon beleirja a megtanulni való szavakat, nem tábláról, hanem tankönyvéből, hogy a behajtható szószedeti füzetből úgy tanulhassa meg a szavakat, hogy csak a latin, illetőleg csak a magyar szavak sorozata álljon szeme előtt. Így látom a téves leírásból származó hibákat elkerülhetőknek, s így van legkevesebb alkalma a tanulónak a hibázásra.

A szótanulást az Utasítások a tanár és a tanuló közös feladatává teszik az I. és II. osztályban, s azt olvassuk a 7. pont végén, hogy e közös munkálkodással a tanulót »még önmunkásságra is serkentjük«. Őszintén megvallom, hogy idegen nyelv szavainak magtanulását a tanuló önmunkássága nélkül képtelenségnek tartom, s ha a tanár az iskolában mindenféle csoportosítással, jelzők hozzákapcsolásával, velős mondásokkal, közmondásokkal ismétli és gyakorolja is a latin szavakat, *tudni* a tanuló *csak* önmunkássága alapján fog, csak akkor, ha otthon nekiül a szótárnak és *megtanulja* a szavakat, s így az Utasítások közelebb volnának a valósághoz, ha nyiltan megmondanák, hogy a tanárnak követelnie kell a tanulók önmunkásságát, *a tanulást*. Pedig a 8. pont végén felsorolt házi feladatok közt épen a szótanulás, mint házi teendő nem szerepel.

Helyesnek kell tartanunk azonban, hogy a szótár használatára való útbaigazítást nyomatékosabban és határozottabban emeli ki a 18. pont, mint a régi Utasítások IV. oszt. *b)* szakasza. De talán nem maradok elszigetelten azzal a véleménnyel, hogy a gimnázium felsőbb osztályaiban, »az irodalmi tanítás fokán« az Utasításoknak meg kellett volna kezdeniök a küzdelmet a zsebszótárak ellen. Adjunk a növendék kezébe a felsőbb osztályokban jó szótárt, olyant, amely

felvilágosítást ad neki a nehézségekben, amely nem csak felsorolja, hanem érthetővé is teszi a jelentésbeli különbségeket.

Ezekben voltam bátor az Utasításokra nézve egynehány oly szempontot megjelölni, amelyeknek kifejtését az új Utasításokban épen azért kerestem, mert a régiekben nincsenek meg. Pedig épen a latin nyelvre nézve kétségtelen, hogy az 1887. évi Utasítások érvénye alatt a tanítás eredménye inkább rosszabb lett, mint jobb. A jogászok a római jog tételeit magyar fordításban tanulják, az orvosok latin helyett magyar nyelvű recipéket szeretnének inkább írni, még a filológiára készülő tanárjelölt-bölcsészek nyelvi előképzettsége is inkább hiányos, mint kellő. Ez az észrevehető eredménytelenség okozta a latinra való fordítás mellőzését az érettségi vizsgán, helyébe állítva a »könnyebb« latinból való fordítást. Ezt azonban nem tartom veszteségnek a latin nyelv tanulására nézve, mert hiszen eredeti latin szövegnek jó fordítását készíteni legalább is oly nehéz, mint előrekészített, mondvacsinált magyar szöveg latin fordítását. S az új tanterv e célt a régi 49 helyett heti 44 órával akarja elérni, azaz a kézzelfogható eredménytelenség helyébe a jövőben valószínű eredménytelenséget állítja akkor, amikor a gimnázista úgy sem azért tanul latinul, hogy klasszikus műveltségre tegyen szert, hanem túlnyomó nagy többségben csak azért, hogy érettségi bizonyítványt szerezzen.

A jegyzetes kiadásokról hallgatnak az új Utasítások. Ha ez alapon a jegyzetek a szöveg alá kerülnek, azt hiszem, nem csak én fogok örülni a célszerű változtatásnak.

Az új Utasítások is megengedik, hogy a tanár a részletesen kifejtett tanító eljárás helyett előrebocsássa a paradigmák és szabályok magyarázását és begyakorlását; a régitől csak az a közbeszúrt megjegyzés tér el, hogy ez eljárást »kivált népes osztályokban« tartja megengedhetőnek. Ha pedig itt arra gondolunk, hogy a magyar gimnáziumok mekkora hányadában nincs népes I. osztály, e látszólagos megszorítás tulajdonképen az iskolák többségében teszi indokolhatóvá az Utasítások módszerétől való különválást.

Ami az alaktan tárgyalását illeti, az 5. *a)* fejezet utolsóelőtti bekezdése méltán zavarba ejthet. E bekezdés szól 5 osztályról, a melyeket zárójelben declinatiónak nevez, ez öt osztályt (declinatiót) összevonhatónak tartja kettőbe, s végül lehetségesnek jelenti ki a »régóta elfogadott« öt declinatiót. A coniugatióknál ismét két osztályt találunk: »I. osztály: *a, e* tövüek; II. osztály: más tövüek«. Nem látom be e csoportosítás előnyét sem a régi 4 coniugatió előtt. Hogyha a más tövüeket újra külön kell választani két csoportra, s az *ĭ, ī, a* tövüek egy csoportba jutnak, akkor a szegény diák 4 határozottan különböző ragozás helyett hármat tanul, hatféle és egymástól nem annyira különböző, tehát könnyebben összekeverhető sorozatban, s amo, deleo, rego, capio, audio s acuo mintáival kell kínlódnia. Tovább menve, keressük, miért kívánják az Utasítások az ige harmadik személyét az *a verbo*-ban Hiszen ha sikerülne a tanulót erre a módra rászoktatnunk, készakarva megnehezítenők neki a zsebés nem-zsebszótárak használatát, s az, hogy az *i* tövű igék partici-

pium praesense pótolja ily módon az *a verbo*-ból hiányzó praesens, mondjuk praesens imperfectum első személyét, nem ok arra, hogy a tanulót a másféle tövű igék participium praesensének ismétlésére kényszerítsük.

Épen így feleslegesnek tartom a főnevek régi módi mondatása (így: *dominus, domini, generis masculini*, akár *hímnemű)* helyett a singularis és pluralis nominativus mondatását; így az Utasítások kénytelenek mindjárt kivételt tenni egyszer ott, ahol »a pluralis nominativus nem elég a megkülönböztetésre«, másszor az *i* tövű főneveknél. Holott a régi mondatás a genus megtanulását hozzákövetelte a szóhoz, s hogy urbs, urbis *i* tövű-e vagy nem, azt nem a pluralis genitivus, hanem a megtanulás jegyezteti meg a tanulóval.

Az eddig elmondott megjegyzések mellett hiba volna részemről, ha az Utasításoknak a tanítás gyakorlati kivitelére, a fokozatos előrehaladásra, és főleg a sok és gyakori ismétlésre, variálásra, gyakorlásra vonatkozó részeit megemlítés nélkül hagynám. Nem csak a kezdő, hanem a gyakorlott tanár is talál benne megfontolásra és követésre méltó újjmutatásokat, sőt aki népes osztályban nem követheti az Utasítás menetét, másféle előhaladásban is felhasználhatja az Utasítás gondolatait, főleg azt, hogy mindenféle tanítás mellett a gyakorlás, szoktatás, ismétlés az, amit a tanárnak újra meg újra kezdenie és folytatnia kell.

Az öt felső osztályban a római íróknak változatlan latin szövegét olvassuk (a költői szöveget természetesen már kezdettől fogva). Az Utasítások lelkes és lendületes szavakkal mutatnak rá arra a becses okulásra, amelyet a római írók műveiből meríthetünk. A római kultúra megismerésének azonban nem szabad időben határt szabnunk, és az összefoglalásban (29. pont) szeretném kiemelve látni a római és a modern kultúra összefüggésének feltüntetését. Ha a tanár a római régiségek mellett a római művészet termékeinek és a római technika vívmányainak későbbi hatását, a jus Romanum ma is élő befolyását alkalmilag feltünteti tanítványai előtt, akkor a holt római világ megelevenedik a tanuló szemei előtt s a római irodalomnak a modern és a magyar irodalomra való hatását nem egyetlen momentumnak fogja látni, amely minket hozzákapcsol e hatalmas műveltséghez. Az állampolgár jogainak, terheinek, a birodalom oltalmazásának és kormányzásának, a városi élet rendjének és kényelmeinek az irodalmi művekben és más emlékekben fennmaradt képe, a hazáért lelkesedő, küzdő, önfeláldozó hazafi példája, a haza jövendő nagyságáról álmodó ifjú szivében ép oly tanulságos és lelkesítő lesz, mint a hazai történelem példái.

E dolgok feltüntetése nem vonna el sokat az új tantervben oly rövidre szabott időből, de épen úgy adna elevenséget a régiségeknek, mint az irodalmak összevetése és a stílusbeli finomságok megfigyelése és utánzása, s e két szempontot az Utasítások is kiemelik.«

Dr. *Székely* István megjegyzi, hogy a felolvasótól is hangoztatott gyönge eredményt annak tulajdonítja, hogy a különben kitünő tanterv a gyakorlatban nem mindig válik be az osztályok zsufoltsága miatt. Az inductió csak kedvezőbb körülmények közt vezetne kellő eredményre.

Dr. *Kármán* Mór hosszabb felszólalásban azt fejtegeti, hogy miben látja ő a gimnáziumi latin nyelvi tanítás célját. Szerinte a rendszeres, tudományos alapon nyugvó grammatika nem való az iskolába; nem a nyelvtan, hanem a nyelv tanítása a cél. Csak annyi grammatika kell, amennyi a nyelv elsajátítására feltétlenül szükséges. A szöveg megértetésének elérésére, mely a főcél, a legfontosabb a bőséges, helyesen irányított szótanulás. Ha csupán a latin nyelv megtanításának célját nézzük, ez jól kiszemelt és jól elrendezett szócsoportok és hozzájuk fűződő frázisok, mondatok vagy beszélgetések alapján is történhetnék. Egyéb tekintetek, különösen az irodalmi tanítás egészére és a többi tanítással való kapcsolatra vonatkozó szempontok teszik szükségessé az összefüggő vagy épen a római élettel kapcsolatos olvasmányt, mely helyesen kezelve a nyelvtanulás, sőt épen a grammatikai érzék, a grammatikaszükséglet felkeltése céljából is gyümölcsöző. De ha az összefüggő olvasmányt tesszük a nyelvtanítás alapjává, akkor szükséges, hogy az egyes osztályok olvasmányai lehetőleg összefüggésben legyenek egymással. A klasszikusok közül Vergiliust, Cicerót, Horatiust és Liviust tartja azoknak, kikből a római lelket a legnagyobb padegógiai haszonnal lehet megismertetni. A régiségtan és irodalom-történet rendszeres, compendiumszerű tanítását nem helyesli; ami pusztán könyvből is elsajátítható, arra kár az iskolában az időt vesztegetni; a tanítás feladata a klasszikusokból meríthető lelki haszon elnyerésének megkönnyítése.

A nagy tetszéssel fogadott fejtegetés után dr. *Spitkó* Lajos tankerületi főigazgató tesz néhány megjegyzést az Utasításokra. Így például a szókincs elsajátításáról csak az I. és II. osztályban szólnak, de a felsőbb osztályokban sem a szókincs gyarapítására, sem annak ébrentartására nem találunk utbaigazítást. Óhajtaná, ha az Utasításokban szó lenne a latinból magyarra való fordításhoz szükséges stilisztika szerkesztéséről. Nem tartja helyesnek, hogy az ex abrupto fordításról csak a VIII. osztálynál van szó. A római művészeti és politikai történet tanításáról is több utbaigazító megjegyzést szeretne látni.

E megjegyzések után dr. *Geréb* József szólalt föl. A latin nyelvet a klasszikusok műveinek oly szép részeiből kívánatos tanítani, melyekből a tanulók erkölcsi okulást is nyerhetnek. Ezekből a részekből mennél többet tanuljanak meg azután könyv nélkül s próbálkozzanak meg maguktól, otthon fordítani a nem olvasott részletekből.

Szkunzevics Kornél rövid felszólalásában a jól szerkesztett zsebszótár használata mellett szólal föl.

Rombauer Emil főigazgató, a kör elnöke, köszönetet mondva a fölolvasónak és a vitában résztvevőknek, bezárja az értekezletet.

Dr. Bán Aladár,
a kör jegyzője.

Tartalom: *Szemle.* — *Krónika:* A Temesvárkerületi Kör ünnepe. Tanári táncestély. Áthelyezés. Gyászrovat. — *Javaslatok és Tanulmányok:* Az országos ifjúsági tornaverseny tervezetéről. *Michnay* Gyulától. — *A gyakorlatból:* A diáriumról. *Z. A.*-tól. — *Egyesületi élet:* Köri tudósítás. (Budapesti kör.)

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXVIII. évfolyam. 17. szám. 1905. január 29.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. kerület, Esterházy-utcza 14. sz. alá.

Szerkeszti
WALDAPFEL JÁNOS
VII. ker., Csömöri-út 65.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. kerületi áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési dij egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdij 8 kor.

SZEMLE.

Amióta e lapokat szerkesztem, ma történik először, hogy kedvetlenül fogok e Szemle írásához. Tulajdonképen nem Szemle lesz az, hanem felelet egy polemikus cikkre. Felelet, mely részben magát a Szemlét védi meg a Közlöny egy munkatársának kritikájával szemben. Tehát olyan védőiratféle is — pro domo. Ha e helyre teszem, ezt csak avval tudom igazolni, hogy lesz benne egy-két elvi jelentőségű kijelentés, mely talán alkalmas annak idején írt rövid beköszöntőm kiegészítésére. Szubjektiv hangjáért mindenesetre elnézést kérek.

* * *

Mélyen érzem annak igazságát, hogy a Közlöny jobbra termett, mint oly polemikus cikkek közlésére, melyek az illető, szóban forgó kérdést már nem igen tudják előbbre vinni, és csak a birálat vagy cáfolat által előidézett szubjektiv ingerültség nyilvánulásai. E szempont szigorú megtartása arra kötelezett volna, hogy Kalmár Eleknek alább olvasható cikkét ki ne adjam. Ha mégis kiadtam, ezt különösen azért tettem, mert Kalmár jónak látta, hogy cikkében engem is megtámadjon. Még pedig nem elégedett meg avval, hogy az Utasítások bírálatára általában és csak részben az ő fejtegetéseire is vonatkozó egyik közleményemet glosszákkal kísérje, hanem éles megjegyzés tárgyává tette szerkesztői eljárásomnak egyik oldalát, melynek az Utasítások dolgához és Kalmárnak azokra vonatkozó fejtegetéseihez semmi köze nincsen. Eddig nem volt szokásom, hogy bárminemű provokálás elől kitérjek, ha csak egyáltalában számbavehető tényező részéről jött és jóllehet tudom, hogy mint szerkesztőnek meg kell majd tanulnom némely támadások ignorálásának nehéz tudományát, még nem érzem magamat elég erősnek arra, hogy a Kalmáréhoz hasonló támadások felett szó nélkül napirendre térjek. Kalmár Elek cikke tehát első sorban annak köszöni a közlést — és hogy egész terjedelmében közlöm, minden bizonnyal egyes-egyedül ennek: — hogy engem is megtámadott. Hogy, ha már Kalmár cikkét közlöm, többi

érdekelt munkatársaimnak is adtam alkalmat a feleletre, azt megkövetelte a szerkesztői igazságszolgáltatás. Az illető írókban volt annyi izlés és tapintat, hogy feleletüket lehető rövidre fogták és Kalmárt nem követték az epés kifakadások és ingerült vagdalkozások terére. Amennyire képes vagyok rá, én is az ő példájukat akarom követni.

Kalmár Elek alább olvasható állítása szerint »kicsinylettem« volna, hogy »csak egy kis szakismeret, látó szem és józan ész kellett az ő felszólalásához (8. sz.)« Aki a 8. számba írt Szemlét elfogulatlanúl olvassa, az a Kalmártól idézett passzusban, mely korántsem vonatkozik épen az ő felszólalására, hanem általában jellemzi a mostani Tantervben és Utasításokban mindenekelőtt szembeötlő hibákat, nem láthatja benne a Kalmár-féle vagy bármely más, ily hibák konstatálására vonatkozó felszólalás kicsinylését, hanem inkább e hibáknak nagyra taksálását és azon szükséglet érzésének nyilvánulását, hogy mindenekelőtt e nagy, vagy ha úgy tetszik, durva hibákat, t. i. a tárgyi és logikai hibákat kell feltárnunk és gyors kiküszöbölésüket elősegítenünk és csak azután mehetünk bele a mélyebben rejlő, a szó szorosabb értelmében vett pedagógiai hiányok megbeszélésébe. A 8. szám Szemléje épenséggel nem kicsinyelte e hibairtó munkát, hanem egyenesen — némi ellentétben egy-másik, a Közlönyben előbb megnyilatkozott felfogással — biztatott mint első sorban szükségesre, a tulajdonképi bírálást megelőző munkára. Hogy e munkában — különösen amennyiben a Közlöny hasábjain folynék — objektivitásra és óvatosságra intettem a résztvevőket, azt szerkesztői kötelességemnek tekintettem.

Kalmár tehát a 8. szám Szemléjét és nevezetesen a belőle idézett passzust teljesen félreértette. De félreértés mindig lehetséges, és ha az embert félreértik, jól teszi, ha magára vet és azt gondolja, hogy bizonyára nem beszélt eléggé világosan. A félreértés tehát nem lehet bántó rám nézve, de igen rosszul esett, amit Kalmár a Szemle személyi kultuszáról mond. Ez már nem félreértés, hanem — azt hiszem, annak mondhatom — félreismerés, szándékaimnak félreismerése. (Azt a szentimentális húrt nem akarom pengetni, hogy talán nem igen gyengéd dolog egy szerkesztőt négy héttel tisztsége elfoglalása, azaz négy szám megjelenése után — Kalmár már m. é. december közepe táján küldte volt be hozzám polemikus cikkét — szerkesztői munkássága egy új alkotórészének jellege miatt megtámadni.) Hadd magyarázzam meg az eddig mindig tőlem írt Szemle — Kalmár szerint — »személyeskedő« vagy épen »személyi kultuszt« űző részének tendenciáját.

A »Tanáregyesületi Közlöny« felfogásom szerint arra való, hogy *mindent* regisztráljon és *mindenről* itéletet mondjon, ami a magyar középiskolát, a középiskolai tanárságot és első sorban a Tanáregyesületet jó vagy rossz értelemben, azaz kedvező vagy kedvezőtlen hatásánál fogva érdekli. Ez a *minden*, amelyre a Közlöny referálása és itélete kiterjed, magában foglal személyeket, tényeket és véleményeket. A Közlönynek állást kell foglalnia — ez az én, talán nem mindenkitől helyeselt felfogásom — személyekkel, tényekkel és

véleményekkel szemben. A belső rovatok egy része — különösen a «Krónika« és az »Egyesületi Élet« — a legtöbb esetben pusztán referáló természetű s minél inkább csak az, annál jobban teljesíti feladatát. Az e rovatokban, de esetleg a többiekben előforduló személyekhez és dolgokhoz — persze másokhoz is — kiván a szerkesztő a Szemlében hozzászólni. S e hozzászólásokra nézve van vezető elve. Azt nem tudja mindig elkerülni, hogy a *dologhoz* ne szóljon hozzá szubjektive és ne adja elő a maga egyéni, a közvéleménytől vagy annak nagy részétől eltérő, bár megokolt véleményét, de a *személyeket* érintő nyilatkozatokban mindig objektiv, azaz a személyek tényleges jelentőségének megfelelő és a tanári, illetőleg egyesületi közvéleményben tükröződő igazságra törekszik. Amit az utolsó mondatban talán kissé hosszadalmasan elmondtam, azt, ha elméskedni akarnék, a következő chiasmusba foglalhatnám: az objektumokra (tárgyakra) nézve vagyok néha szubjektiv, a szubjektumokra (személyekre) nézve igyekszem mindig objektivnek lenni. Amazokról kockáztatok néha egyéni véleményt, emezekről mindig közvéleményt kivánok tolmácsolni. A magyar középiskola, a középiskolai tanárság, a Tanáregyesület ügyeinek igaz barátai és előmozdítói iránt mindig tisztelettel és elismeréssel leszek, s mint a Tanáregyesületi Közlöny szerkesztője ezt minden önként kinálkozó alkalommal ki is fogom fejezni e lapok hasábjain. Tenni fogom ezt esetleg — és talán már tettem eddig is egyik-másik esetben — a személyes vonatkozásaimból eredő érzések elnyomásával. De másfelől nem fogok tartózkodni és talán már eddig sem tartózkodtam azoknak az egyéneknek szigorú bírálásától és ha kell elitélésétől, kik a magyar iskolával vagy a magyar tanársággal szemben igazságtalanok, vagy akik nem teljesítik azokkal szemben kötelességüket úgy, amint tőlük várható. A Tanáregyesületi Közlöny nem tudományos folyóirat, hanem a magyar középiskolát érdeklő minden ügyet éber figyelemmel kisérő lap, melynek ez ügyek személyi tényezőivel is kell folytonosan törődnie. Ha az, amit a személyekről ír, igaz és a magyar középiskolai tanárság közvéleményének kifejezése, akkor nem lehet ellene jogos kifogást tenni, legyen az, amit ír, akár elismerés, akár elitélés.

Deák Ferenc ismeretes tétele a sajtóról, mely hivatva volna minden sajtótörvényt feleslegessé tenni, szab törvényt Közlönyünknek is. Összes rovataiban, a Szemlében is, arra törekszik a Közlöny, ami minden írás első követelménye: az igazságra.

Waldapfel János.

KRÓNIKA.

A budapest-belvárosi főreáliskola jubileuma.

A budapesti IV. ker. főreáliskola folyó január 21-én ünnepelte fönállásának ötvenéves évfordulóját.

Ha szorosan vesszük a dolgot, az iskola ma már több mint ötvenéves, mert az iskola kezdetét az a két reáliskolai osztály

teszi, melyet a kegyes tanítórend tartott fönn, melynek alapítása visszanyúlik a múlt század negyvenes éveibe. E szerint voltaképen az iskola az ország legrégibb reáliskolája.

A kegyes tanítórend az alapitó intenciója szerint kezdetben elemi iskolai tanítással foglalkozott. Budapesten is a Kötő-utcában főelemi iskolájuk volt a piaristáknak. Nincs tisztázva, milyen volt a jogi viszony a város és a piarista-rend között erre az iskolára nézve, de kétségtelen, hogy a városnak is volt reá bizonyos befolyása, s Pest város tanácsának kívánságára kötötték össze ezt a főelemi iskolát 2 reáliskolai osztállyal.

E két reáliskolai osztályból fejlődött a mai főreáliskola. A reáliskolai intézmény egész története szemléletessé válik a belvárosi reáliskola történetében.

A reáliskola alapítása idején reális irányú polgári iskola helyét töltötte be. Ezért állott csak két osztályból, s ezért volt az elemi iskolához kapcsolva.

1850-ben a tanács *Májer István* esztergomi főgimnáziumi házmegyei papot, az »István bácsi« név alatt ismert népies írót választotta az iskola igazgatójává, tanárai pedig *Martin* Ferdinánd és *Szabóky* Adolf kegyesrendi szerzetesek voltak.

Pest városa tehát önállóan, saját elhatározásából óhajtott reáliskolát állítani, s nem felsőbb meghagyásra. Ez azt mutatja, hogy a reális irány tért hódított nálunk is, hogy a reáliskola az idők szükségszerű fejleménye volt.

Széchenyi István is, akinek érzékeny lelke az idők minden változását oly finoman megérezte, szintén ráutal egyik munkájában, a »*Magyarország kiváltságos lakósaihoz*« címűben, a reáliskolák szükséges voltára.

Az abszolut kormány is fölvette programmjába, az *Organisations-Entwurf*-ba, a reáliskolák fölállítását. Az egyik cél kétségtelenül az volt, hogy a reális tudományokat terjesszék, s így az országot közgazdaságilag fölvirágoztassák. Ámde az abszolut kormány egy másik célja, melyet az egész iskolai szervezet szolgálni hivatva volt, az: hogy a német kultúrát terjesszék, s megteremtve a kulturális egységet, közelebb jussanak a végső politikai eszményképhez, az összbirodalom megteremtéséhez.

Nem csoda tehát, ha *Thun* Leó miniszter tervét, mely szerint az ország nevezetesebb városaiban, mint Pest, Pozsony, Kassa stb. reáliskolákat akart fölállíttatni, idegenkedéssel fogadták. Pest városának volt már két reáliskolai osztálya, s mégis csak hosszas huzavona után, mely 1851-től 1854-ig tartott, sikerült a dolgot odáig vinni, hogy a reáliskolát, mint hatosztályú német tannyelvű iskolát, megnyithatták. A cs. kir. minisztérium *Walser Edét*, a bécsi landstrassei főreáliskola igazgatóját, bízta meg az iskola szervezésével, aki, miután az iskolát megnyitotta, visszament Bécsbe. Az iskola igazgatója ezután *Walser Ede* lett. Walser Ede, valamint a tanárok egy része, osztrák volt. A pályázatot is közzé tette nemcsak a magyar lapokban, hanem az osztrák hivatalos lapban is. Az intézet első

tanárai a következők voltak: *Gebhardt János* (német nyelv), *Stern István* (földrajz, természetrajz), *Kondor Gusztáv*, a későbbi egyetemi tanár (arithmetika, geometria), *Walser Ede* (mértani rajz), *Brechtler Albert* (szabadkézi rajz), *Preysz Mór* (vegytan). A német reáliskola mellett azonban 1855-ben parallel magyar osztályokat is állítottak föl, s ezekben piarista tanárok tanítottak, még pedig: *Szabóky Adolf*, aki egyúttal az igazgatással is meg volt bízva, *Martin Ferdinánd* és *König Móric*.

Kezdődnek azután a reáliskola küzdelmei a magyarságért. A német reáliskola 1861-ben magyarrá lesz, s igazgatója *Ney Ferenc*. A német tanárok helyét magyar tanárok foglalják el. A reáliskola, mint hat osztályú magyar reáliskola, a főváros különös gondozásának tárgya. Nagy szeretettel karolja fel a tanács és a polgárság az iskolát. Gazdag fölszereléséről gondoskodnak, igyekeznek kiváló tanárokat kapni. Egy derék polgár, *Szilágyi István*, egész vagyont hágy alapítványképp az iskolának.

Új korszak kezdődik nemcsak ennek az intézetnek, de általában a reáliskolának életében az 1875. évvel. Ekkor a közoktatásügyi miniszter a reáliskolát nyolc osztályúvá szervezi, s az érettségi vizsgálat tartásának jogával ruházza föl.

Ney Ferenc 1889-ben bekövetkezett haláláig igazgatta az iskolát. Érdemeit mindenütt elismerték. A kormány azzal adta jelét ez elismerésnek, hogy negyvenéves jubileuma alkalmából a Ferenc József-rendet adományozta neki, s 1887-ben a nemesek sorába emelte: *pilisi* előnévvel.

1889-óta Báthory Nándor az iskola igazgatója, kinek főleg a tanári társas szellem ápolása, s az intézet rendjének megállapítása körül vannak nagy érdemei.

Az intézetnek eddig 126 tanára volt, kik között sok kiváló férfiúval találkozunk. Hadd álljon itt nehány név, melyeket jól ismer, kedves emlékében tart és tisztelettel emleget a tanárvilág: Baróti Lajos, Balló Mátyás, Bayer József, Császár Károly, Erődi Béla, Györök Leó, Harrach József, Kondor Gusztáv, Krisz Ferenc, Ney Ferenc, Preysz Mór, Peregriny Elek, Péterfy Jenő, Riedl Frigyes, Sacher Gusztáv, Szinnyei József, Szegfi Mór, Sebestyén Gyula, Vész Albert, Volf György.

A főváros ma ismét meleg szeretettel fordul ezen intézete felé, bár volt egy korszaka, midőn a takarékosság szelleme szárnyát akarta szegni minden nemesebb törekvésnek. Most azonban, mióta dr. Bárczy István áll a fővárosi közoktatásügy élén, ismét nemesebb szellem mutatkozik a vezetésben.

Hogy mily jól teljesítette hivatását ez az iskola, mutatja azoknak a tanítványoknak díszes sora, mely az intézetből kikerült. S e jeles férfiak szeretettel és hálával emlékeznek meg iskolájukról. Látható volt ez a jubileum alkalmával, midőn a volt tanítványok, kiknek nagy része ma már előkelő helyet foglal el a társadalomban, nagy számmal siettek ragaszkodásuknak kifejezést adni.

A fővárosi vigadó nagy termében folyt le az ünnepély, s ez a tágas terem egészen megtelt közönséggel.

Az emelvényen *Báthory Nándor* igazgató mellett ültek *Boncz Ödön* miniszteri tanácsos, ki a miniszter képviseletében jött el, *Halmos János* polgármester, *Erődi Béla* főigazgató, s köréjük sereglett a volt tanítványok, a vendégek, a középiskolák küldöttségeinek díszes sora. A tanuló ifjúság a karzatokon foglalt helyet.

Az ünnepélyt a belvárosi templomban szentmise előzte meg, mely alatt az ifjúság ének- és zenekara Gounod *Ave Maria*-ját adta elő.

Maga az ünnepély Báthory Nándor igazgató megnyitó-beszédével kezdődött, ki történeti reminiszcenciák után üdvözölte a hatóságok jelen levő képviselőit. Az ifjúság ezután elénekelte a Hymnust, melyet a közönség állva hallgatott meg.

Boncz Ödön, miniszteri tanácsos, a vallás- és közoktatásügyi miniszter nevében üdvözölte az intézetet: szerencsét kivánt a további működéshez.

Halmos János, polgármester, a székesfőváros hatósága nevében mondott beszédet, melyben a hatóság elismerését s szeretetét fejezte ki az iskola iránt.

Erődi Béla főigazgató meleg hangon emlékezett meg az iskoláról, melyhez sokféle kötelék is csatolja, mert ő maga és öccse, Harrach József, tanárai voltak az iskolának, s tanárai között sok jó barátja van. Mint utóbb hivatalos szemlélője az intézet működésének, tanúságot tesz arról, hogy ez az iskola mindig méltóan megfelelt hivatásának. Üdvözölte az iskolát az összes fővárosi középiskolák nevében.

Ezután *Kiss E. János* tanár olvasta fel az intézet történetét.

Megható volt *Alpár Ignác*nak, a jeles műépítőnek, beszéde, ki egyrészt a *Mérnök- és Építész-egylet* üdvözletét tolmácsolta, másrészt, mint volt tanítvány, üdvözölte az intézetet. Bejelentette, hogy a volt tanítványok a jubileum emlékére egyesületet alkottak, a volt iskolatársak egyesületét, mely működését azzal kezdte, hogy azonnal 7000 koronát adott össze egy alapítvány céljára.

A volt tanítványok e szövetsége valóban legszebb emléke a jubileumnak.

A közönség emelkedett hangulatban oszlott szét, s este a Royal-szállóban lakoma fejezte be az ünnepélyt. A lakomán mintegy 200-an vettek részt.

Másnap, 22-én az intézetben rajzkiállítás volt, melyben érdekesen láttuk föltüntetve a tanítás menetét. Emellett számos pompás festményt tanítványoktól és tanároktól, érdekes rajzokat régen végzett, s ma már nagynevű egykori növendékektől. Pl. Koppay József rajzait, mint IV. osztályú tanulóét, Aggházy, Ebner, Tölgyesy tanulókorabeli rajzait. *W. Ö.*

Véglegesítés. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter *Kern* Antal zalaegerszegi állami főgimnáziumi ideiglenes rendes tanárt rendes tanári minőségében véglegesen megerősítette.

A legújabb rangsor most jelent meg mint a Hivatalos Közlöny utolsó (1905. évi 2.) számának melléklete. E melléklet magában foglalja a vallás- és közoktatásügyi minisztérium egész személyzetének, a központi és a külszemélyzetnek 1904. december hó 31-én lezárt rangsorozatát. E rangsorozatnak 13—19. szakaszai tartalmazzák a középiskolákra vonatkozó sorozatot. E szakaszok adatait a következőkben foglaljuk össze: Az állami középiskolák igazgatóinak és tanárainak száma a VII. osztályban 37 (Kármán-Geréb), a VIII. osztály *a)* csoportjában 36 (Valkovszky-Pályi), a VIII. osztály *b)* csoportjában a 4000 koronás fokon 171 (Szalkay-Samu) a 3600 koronás fokon 220 (Theisz János-Láng), a IX. osztályban a 2900 koronás fokon 201 (Smigelsehi-Csetri), a 2600 koronás fokon 191 (Czunya-Gockler). Az állami középiskolák rendes tornatanítóinak száma a X. osztályban a 2200 koronás fokon 19 (Paczák-Tóth), a 2000. koronás fokon 14 (Takács-Verő). Állami középiskolai internátusi felügyelő csak 1 van, még pedig Székely-Udvarhelyen (Ferencz) és ez a X. osztály 1600 korona fokán van. A tanulmányi alapból fenntartott királyi gimnáziumok igazgatóinak és tanárainak száma a VI. osztályban 1 (Demeczky), a VII-ben 6 (Polgár-Kopcsay), a VIII. *a)* csoportban 3 (Romanecz-Kosztka), a VIII. *b)* csoportban a 4000 koronás fokon 1—39 (Mialovich-Remsey), a 3600 koronás fokon 58 (Szobissek-Fabuss), a IX. osztály 2900 koronás fokán 31 (Glatz-Wick), a 2600 koronás fokon 39 (Holosnyay-Labdavszky). A tanulmányi alapból jav. rendes tornatanítók száma a X. osztály 2200 koronás fokán 6 (Niedermann-Heuberger), a 2000 koronás fokon 3 (Kastyák-Kudlicska). A Bibics-alapból fenntartott aradi kir. főgimnázium tanári testületének tagjai közül 1 (Burián) van a VIII. osztály *a)* csoportjában, 1 (Kövesdy) a VIII. osztály *b)* csoportjának 4000 koronás fokán, 5 (Haslinger-Kara) a 3600 koronás fokon, 3 (Farkas-Visontay) a IX. osztály 2900 koronás fokán, 6 (Sátor-Perepatics), a 2600 koronás fokon, és 1 (Nagy), a X. osztály 2200 koronás fokán. A magyarországi katholikus vallásalapból javadalmazott középiskolai rendes hittanárok száma a IX. osztályban a 2900 koronás fokon 3 (Fehér-Mihalovics), a 2600 koronás fokon 1 (Laczek), a X. osztály 2200 koronás fokán 3 (Lakatos-Buday), 2000 koronás fokán 2 (Finczickzy-Barsy).

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

A Rendtartás revíziójához.

(A pótló és különbözeti vizsgálatok tárgyai.)

Közlönyünk szerkesztője az utolsó számban a Rendtartás revízióját is kitűzte a lap hasábjain megvitatandó tárgyak közé, s egyelőre, nagyon helyesen, adatgyűjtésre szólítja föl munkatársait. Legyen szabad tehát egy adattal nekem is szolgálnom.

Azt hiszem, kevés középiskola van, mely nem tapasztalta volna a Rendtartás hiányos voltát, mihelyt valamely másnemű intézetből jövő tanuló pótló vagy különbözeti vizsgálatra jelentkezett. A Rendtartás ugyanis a különbözeti tárgyak megállapítását minden egyes esetben a tanári testületre bízza. Hogy ilyenkor mennyire eltérők a vélemények s mennyi időbe kerül akárhányszor a végleges megállapodás, azt kívülem bizonyára mások is gyakran tapasztalhatták. Csak egy-két példát említek.

Egy felső kereskedelmi iskolát végzett ifjú gimnáziumi érettségi vizsgálatot akart tenni. A gimnázium igazgatójához fordult tehát tanácsért, de sem ez, sem a tankerületi főigazgató

nem tudott neki erre nézve azonnal fölvilágosítást adni. S hihetetlennek tetszik, de való, hogy az ifjú csak másfél év múlva kapta meg a kellő utasítást, amikor már minden kedve elment a vizsgálattól s azt emiatt sohasem tette le.

Egy leány, aki a polgári iskola után a tanítóképző intézet két évfolyamát sikeresen elvégezte, gyógyszerészi pályára akarván lépni, engedélyt kért arra, hogy a gimnázium VI. osztályából magánvizsgálatot tehessen. A minisztérium úgy döntött ügyében, hogy előbb a VI. polgári osztályból kell vizsgáznia s azután a gimnáziumban csak a latin nyelvből kell vizsgálatot tennie. A leány azonnal jelentkezett is a kijelölt polgári iskolánál s a vizsgálat tárgyainak megállapítását kérte. A tantestület, mely VI osztályú polgári iskolát nem ismert s így halvány sejtelme sem volt arról, hogy milyenek lehetnének a VI. osztály tárgyai, csak hosszas levelezés után tudta a tárgyakat kijelölni s a vizsgálatot megtartani, minek következtében a szegény leány majdnem egy egész évet veszített.

Ezek s ezekhez hasonló esetek tehát kívánatossá teszik, hogy az elkészítendő új Rendtartásban az összes pótló és különbözeti vizsgálatok tárgyai pontosan megállapíttassanak.

(Erzsébetváros.) *Lovag G. Fehrentheil Henrik.*

Ismét a gimnáziumi tanítástery és utasítások összhangja.

Nagyon helyeslem azokat a szép szempontokat, melyek szerint Fináczy Ernő az Utasítás megitélését várta volna. De, hogy az én felolvasásom nem volt olyan tág körű és általános, mint eme szempontok kívánják, azt egyszerüen a felolvasásom címe magyarázza meg. Én egyedül és kizárólag erről a csekély részletkérdésről: a két miniszteri rendelet közötti összhangról akartam szólani. Ezért pedig szemrehányás nem illethet, mert akkor minden értekezőnek szemére lehetne vetni, hogy mért nem értekezik egyébről. Mindazáltal így is módját ejtettem annak, hogy őszinte elismeréssel adózzam a mű egészének és szakaszainak az általános szempontok tekintetében is (115. lap).

A szőrszálhasogatást is legfeljebb tájékozatlanságból hánytorgathatja előttem az, aki nem vette észre, mint keletkezett a cikkem. Elég sokféle szakmának nagy kérdéseivel gyűlik meg nekem a bajom, nem érek én rá szőrszálakat hasogatni s nem is az a szándék vitt rá engem az összhang vizsgálatára, hogy no most irok egy értekezést, hanem az életben botlottam belé ebbe a kérdésbe. Míg ugyanis csak egy rendelet volt: a Tanítástery, kötelességünknek tartottuk legjobb tudomásunk szerint teljesíteni; de ha két rendelet van, melyek közt apró szakadékok tátonganak, legelőször ezeken akad meg az iskola munkás mezején gyalogló tanár. Nem mondhatom neki, nézd fiam a mű nemes magaslatait, mikor ő nem ugorhat át a szakadékon anélkül, hogy vagy az egyik, vagy a másik rendeletet lelkiismerete érzelme szerint meg ne sértse. Vagy hogyan legyen képes az igazgató sebtiben a gyakorlati szakférfi előtt is bonyolult, kétértelmű, helyesebben két irányú rendelkezés közt választani, mikor, lám, az elméleti szakférfiakat is, hogy összegabalyítottam azzal, hogy komolyan akartam elintézni a felmerülhető kérdéseket?

Én csak a saját intézetem részére dolgoztam, s felállítottunk egy irányadó megállapodást. Csak később történt, hogy a szepesi tanári körben felolvasásra volt szükség, ily formába öntöttem hát jegyzeteimet; de köz-

lésre még akkor sem gondoltam, csak a szerkesztő megtisztelő érdeklődése és felszólítása folytán másoltam le a stenografált felolvasást.

Aki így jár el, nem szőrszálakat hasogat. És főkép nem személyeskedik. Annál távolabb állt tőlem a személyeskedés, mert még ma sem tudom egyetlen utasításnak sem a megbizott szerzőjét.

A Kovács Rezső személyeskedését (Közlöny 8. szám) épen ezért nem is veszem figyelembe. Természetes, hogy a tornáról szólván, ahol nem egyszerű vélemény-eltérések, hanem szerencsétlen túlkapások merültek föl, az ismertetés hangjának is keményebbnek kellett lenni. Ami »lenézés« ott kiolvasható, az épen a tornászok felfogását illusztrálja, melyet a filiszterek iránt a sport hevében s a duzzadó egészség érzetében nem egyszer árultak el előttem s bizonyára sokak előtt. Egyébiránt maga a szerkesztő is személyeskedésbe esik épen akkor, mikor a személyeskedéstől óvja, gondolom, Kovácsot. Kicsinyli, hogy csak egy kis szakismeret, látó szem és józan ész kellett az én felszólalásomhoz. (8. sz.). Hát az egész világtörténelmet a szakismeret, látó szem és józan ész csinálta, nem a szoba-tudomány, melyhez eszerint józan ész sem kell. S ha restelnem kell, mint idegen területre »kalandozónak« azokat a »vissza-helyreigazításokat«, melyeket a hozzászóló kartársak tettek, akkor a szaktudományom is igen siralmas lehet, még pedig épen Livius-ismeretem, mert hisz Liviusra vonatkozólag is tettek »vissza-helyreigazítást.« Különben az a személyi kultusz is, melyet a szerkesztő »Szemlé«-jében művelni jónak lát, szintén csak a személyeskedés egyik faja. Kellemes, de csak személyeskedés.

Ami a szakbeli helyreigazításokat illeti, Kovács Rezsőn kívül mindenik csak jogos vélemény-eltérést kiván feltüntetni és én elismerem, hogy valamint nekem, úgy nekik is van joguk a Tanítástervtől eltérő véleményre, egyedül a miniszterileg megbizott utasításkészítőknek nem volt joguk, illetőleg nem volt joguk azt érvényre juttatni. De a felszólalások ellenére is fenntartom kifogásaim és nézeteim legnagyobb részét. Így többi közt a latin nyelvre nézve. Mert a Tanításterv kitűzi a magyar mondákat, az Utasítás pedig nem, sőt maga Finaczy megerősíti, hogy ez szántszándékkal történt, s a másik lehetséges magyar tárgyú olvasmányt oly módon rosszalja az Utasítás, mellyel azt sugalmazza, hogy a magyar monda is mellőzendő. S az Utasítás még oly csekélységben sem rendeli alá magát az irányadó első miniszteri rendeletnek, hogy mely könyveket olvassanak Liviusból. Pedig e csekélység következtében a Tanításterv szellemével jő összeütközésbe, mert a miniszteri rendelet kijelenti, hogy a régi Tanításterv és Utasítás szolgál az újnak alapjául; a régi pedig a fősúlyt a pún háborúkra vetette s az új Tanításterv, mikor a Livius első könyveiből oly keveset emelt ki, a fősúlyt a réginek értelmében most is a pún háborúkon hagyta. Az Utasítás szerzője ennek ellenére nem csak 4 helyett 10 könyvet irányoz elő Livius műve elejéből, hanem kifejezetten is erre a sokkal jelentéktelenebb részre viszi át a fősúlyt s a római világuralom megszerzésének korszakát második, sőt mellékes feladattá szállítja le.

Minden kiküldöttnek legelemibb erkölcsi kötelessége kiküldőjével szolidárisnak lenni. Mi lenne, ha a londoni követ nem volna szolidáris utasításaival és kiküldő kormányával, vagy ha a vargainas a piacon nem a mesterével volna szolidáris. Aki pedig nem akar szolidáris lenni, ne vállalja a képviseletet. Az eltérő véleményeknek eltérő helyen van jogosultságuk, de nem ugyanazon miniszteriumnak ugyanazon intézetekhez küldendő *folytatólagos* rendeletében.

Az nem nyom semmit a latban, hogy én a magyarban egyet-mást megbocsátok, mert egyrészt ott csak a szükszavuság kipótlásáról, nem akaratos engedetlenségről van szó, másrészt, mert ha más intézetek tanárai meg nem akarják bocsátani a változtatást, hát az én bocsánatom nem szünteti meg az eltérést.

Nagyon kapóra jön ugyan nekem a Finaczy ὃις χράμβη-ja, mert én is helytelennek tartom, mint lentebb meg fog látszani, kétszer napjában a káposztát, de épen bámulom, mily felületesen mélyedt az Utasítás szerzőjének szeme a jövőbe, de a Tanítástervbe is. Világos, hogy mihelyt Cornelius

Nepost beeresztik a III. osztályba, a modern tankönyvírók szerkesztette latin olvasmányok kiszorúlnak, amint máris kiszorúltak. A mostani hatodik osztályos tehát csak Róma alapításáról olvasott a I.-ben és a királyokról a II-ban (mindkét korszak Liv. I. könyvében van), a köztársaságról pedig semmit sem olvasott, mert a III-ban Nepost, a IV-ben Caesart vagy Curtiust olvasta. Az olvasmányok »continuitását« tehát épen helyesen vette számba a Tanításterv, mikor az I—IV. könyvből hárommal a köztársaság megalakulásának korszakát tűzte ki, mellőzve az ezután következő jelentéktelenebb korokat. Az Utasítás szerzője pedig összetévesztette az addigi hatodikosok olvasottságával az újakét.

Fenntartom a német Utasítás túltengéséről mondottakat is. Bielschowsky és társai lehetnek jeles stiliszták, de a Homerosok és Goethék mellett mégsem világirodalmi iskolai auktorok, s a 19 órás *idegen nyelv*ben nem tűznénk ki olyan szakértekezéseket, mint a 30 órás anyanyelvben, ha emancipálni tudnók magunkat a német tanterveknek legalább a betüje alól. S mi haszon van az ily túlzásból? Hogy az ily győzhetetlen követelést a tanár kénytelen tisztelet — nélkül mellőzni.

Azokat pedig, miket a testgyakorlatra vonatkozólag mondtam, épen mind fenntartom. Az idéztem törvénycikk (1883 : XXXI. 16. §.) a testgyakorlatra is vonatkozik, mert ezzel együtt engedi meg a heti 4 órát az elméleti órákon kívül. Ezzel szemben én 6 órát mutattam ki a mai testgyakorlatra és 6-ot számit ki Kovács Rezső is. Mert, ha a játék és kirándulás nem testgyakorlati óra, akkor mi jogon rendelkezik a testgyakorlati utasítás szerzője róluk? Épen mikor a testgyakorlati tanításterv nem is tartalmaz erre nézve megbízást, ellenben a földrajzi utasítás (általános rész 14. pont), melyet Kovács idéz is, és a természetrajzi tanításterv növénygyűjtése igen is tartalmaz ily megbízást és eszerint ezeknek a szakembereknek a felvilágosító magyarázataival kivánja értékesebbekké tenni a Tanításterv a kirándulásokat. A régi és új Tanításterv közötti eltérés, melyre Kovács szintén támaszkodik, épen ő ellene szól, mert épen azt jelenti, hogy azért nem tartalmazza ezt, vagy azt az új, mert el kivánja ejteni. Az egész világon ilyen értelme van egy új rendeletnek. Eszerint annál kevésbbé volt joga az utasításszerzőnek túllépni megbízása körén. A kirándulásokat külön rendeletek szabályozzák.

S még ha legalább szerencsésen és ügyesen lépte volna át a határt, vagy tudta volna, mit cselekszik, de íme, az ő hive, Kovács Rezső még ma sem tudja, sőt nem is hiszi, hogy ennek az »életrevalóság, az üdeség jegyében álló« utasításnak (mily frázis!) szerzője akaratlanúl 80 kirándulást szabott elő. Pedig úgy van. Mert igaz ugyan, hogy az első esztendőben le lehet szállítani ezt a számot, nem bánom, 10-re is. Ha minden osztály együtt megy minden hónapban, ez 10 kirándulás; de jövőre újra kell 10 más kiránduló hely és így tovább 8 évig, mire az első évi I. osztályosok végeztek. Mert nem vihetem mindig ugyanazon helyre a tanulókat, hisz akkor nemcsak kétszer napjában, de még uzsonnára is kaposztával vendéglem őket. Hozzá még mikor 2—4 óra alatt (ennyi a tanítási idő) csak olyan helyekre mehetek, ahová a tanulók ugyis ezerszer kijárnak. A különbség csak az, hogy most nagy a gaudium a leckék elmaradásáért.

Hogy »valamivel szürkébb«-e minden elmélet, melyet az iskolában s »valamivel életteljesebb«-e mindaz az elmélet, amit a tornakiránduláson nyer a tanuló, nem vitatom, csak azt tudom, hogy mi sokat törjük a fejünket, mikép szemléltethetnénk leghatásosabban s rövid időnk legcélszerübb felhasználásával. Ezzel szemben nem festem, hogy egy gyár fülsiketítő gépei közti keskeny ösvényen hányan férnek s hányan hallanak valamit a kalauz közelében, vagy a természetben szétszóródva hány marad a tanár mellett, illetőleg hány torna- vagy elméleti tanár képes künt tanulsággal szolgálni az ifjúságnak; feltéve, hogy nem egyszerre szélednek szét az összes tanárokkal az ifjak (pedig máskép nem lehet a helyettesítések miatt), hanem a legjobb szaktanárral mennek s teljes sikerrel gyümölcsöz a kirándulás: mi haszon van ebből az elmulasztott hittanra, retorikára, deklinációra nézve? Vagy akár az illető szaktárgyra nézve is, ha a tapasztalt anyag limlomszerű

járulék és nem illeszkedik a kivánt tananyaghoz? Ez olyan, mint, ha szükségtelen, sőt alkalmatlan butorokat vennék csak azért, mert kinálnak vele. Szemléltessen a szemléltető tárgy, de a maga idejében, nem pedig a többi tárgyak rovására; és hathatósan, nem pedig a tornász, vagy filológus által.

Szép a tanitás középpontját az élet szemléletébe helyezni át, de ennek módja még nincs megállapítva (többe kerülne, mint a hadsereg!), csak annyira, hogy nem a tornászkirándulás a módja.

Én nem bürokratikus kérdéseket szögeztem a havi kirándulásoknak, hanem az élet akadékait, melyek rögtön fölbukkannak, mihelyt végrehajtásukhoz látnánk. Ki vezesse az osztályokat? A tornatanár? Ő nem elég. Mindig az osztályfők? Ez méltatlan megterhelés. Mindig a fizika, természetrajz, földrajz tanárai? Még súlyosabb külön teher. Hát tán az a fiatal, kinek épen nem is volna órája, hanem vizsgálataira készülne? Vagy azok az öregek s betegesek, kik örülnek, ha az elméleti órákat bírják?

A dolog vége az, hogy mindig ugyanazon néhány lelkesebb tanárra marad a teher, ki bírja a dolgot, rá is ér, és se ruháját, se költségét nem sajnálja. Mert egyszer az ily áldozat megjárja és bárki vállalkozik rá, de hóról-hóra 2—6, sőt 10 koronát áldozni a hivatalára semmiféle tisztviselő nem kénytelen, csak a tanár a torna-utasítás szerzője jóvoltából.

De csitt, az őszi sárban tönkre tett cipőmet sajnálni Kovács úrnak bürokratizmus. És bürokratizmus egy téli kirándulás előtt egy kisváros szegény ifjúságán végig tekintve keresni a — sportbundákat s belátni, hogy istenkisértés a vékony házi kabátokat több órai kirándulásra rendelni. Ez az »üde« Utasítás láthatott sok önkéntes kirándulót, de látott-e *nem önkéntes* kirándulókat télen?

Nem hiszem, hogy volna a lőcsei gimnáziumon kívül még egy az országban, mely megvalósította volna teljesen a havi kirándulásokat. Oly »életre való« ez az Utasítás. Én lármázok ugyan ellene, de végrehajtottam, mert az a kötelességem, s mert látok benne annyi új és magasabb szempontot, hogy nemcsak olyankor ránduljunk ki, mikor a szép idő ellenállhatatlanul kicsal, mint holdfény a holdkórost, hanem máskor is, rendszeresen, bárminő időben, amíg s akinek veszély nélkül lehet. De a dolog vége nálunk is körülbelül az lesz, hogy az Utasítás nem alapulván a Tanítástervben, tőle eltérvén: füst és pára, nem érvényes!

S a kirándulások illetéktelen túlhajtása föl kell, hogy ébressze mindenkiben azt a hitet, hogy a testgyakorlati utasítás többi részének bőbeszédüsége is túltengést jelent.

S úgy is van. Az új Tanítástery szelleme és eszméje, amelyhez Kovács szerint az Utasítás híven simul, az, hogy a szertornázás megszorítandó. Hát mutasson nekem valaki a régi Utasításban egy szergyakorlatot, melyet az új mellőzött volna, mutassa ki valaki, hogy kevesebb a szertornázás az új Utasításban, mint a régiben. Pedig, gondolom, ebben áll a megszorítás. Maga Kovács sem meri állítani, hogy kevesebb anyag van, mert azt mondja, hogy »az új Utasításokban nincs több, csak részletesebb anyag« (238. lap). Nagy diadallal mondja Kovács, hogy rosszul, felületesen és könnyelmüen számítottam a túltengés bizonyítására a régi utasításban 4 évre 72-, az újban 2 évre 164 szergyakorlatot, mert »mind a régi, mind az új Utasításban« legtöbbször csak »gyakorlat-csoportok« fordulnak elő s »a régi Utasításokban a gyakorlat-csoportok sokkalta nagyobbak, általánosabbak.« Hát kérem, nem hogy könnyelmű volnék, de így még hajmeresztőbbnek találom a túltengést. 164 gyakorlat helyett 164 gyakorlat-csoportot végezni 2 év alatt, még túlzottabb követelés. A tanár a régi tágabb csoportból elvégzett 2—3 gyakorlatot s eleget tett az Utasításnak; az új csoportból szintén 2—3 gyakorlatot kell végeztetnie, ha meg akar felelni s eszerint az életben 164 csoport sokkal többet jelent 72 csoportnál, mint 164 magános gyakorlat 72 magános gyakorlatnál.

A bak dolgában mondottakat is fenntartom utolsó betüig. Amiket Kovács a tanügyi szakkörök itélőszékéről a minisztertől idéz, azokat a Tanítástervek kibocsátása előtt mondotta a miniszter, ellenben a Tanítástery

kibocsátásakor már azt mondta, hogy »az eredménnyel biztató kritika idejét a tantervek tényleges kibocsátásával egyelőre *lezártnak* tekintem.« Ily rendelettel szemben a Közoktatási Tanács választmányánál, vagy bizottságánál nagyobb fórum által megállapított Tanítástervet módosítani a szakemberek részéről meg nem engedett túllépés. A szakvélemény ezelőtt is meg volt s küzdhetett a Közoktatási Tanácsban; ha legyőzetett, a szolidáris utasításszerző tartozott volna ezt a helyzetet elfogadni s nem lett volna szabad többre tartania az immár kizárt szakkritikát, mint a Közoktatásügyi Tanács nagygyűlését s a miniszteriumot együttvéve. Most aztán zavart okozott, rendetlenséget csinált, ami főkép versenyeknél sok keserűséget fog okozni, ha egyik intézet a Tanítástervhez, a másik az Utasításokhoz ragaszkodik.

Annál szükségesebb tehát, hogy minden intézet állapodjék meg úgy, mint a lőcsei gimnázium, hogy ahol eltérést tapasztal a szaktanár, ott a Tanítástery legyen döntő, nem az Utasítás. Ezt a megoldást kerestem én, nem kákán a csomót, s ezt nem helytelenítette senki; ellenben eltérést mások még többet is találtak, mint én, ami nekem csak elégtételemre szolgál. Jogosúltnak pedig bárki eltérő véleményét elismerem, kivéve az Utasításszerzőkét, mert egy folytatólagos rendeletben ilyeneket érvényesíteni nem lehet szabad.

(Lőcse.) *Kalmár Elek.*

Epilogus.

Azokkal szemben, amiket Kalmár Elek az Utasítások latin és német nyelvi részére vonatkozólag fent olvasható nyilatkozatában kifejtett, álláspontomat kénytelen vagyok fenntartani, mert a cikkíró érvelése nem tudott meggyőzni. Ahhoz, amit első közleményemben mondottam, csak még egy hozzátenni valóm van. Az Utasításokkal szemben gyakorlandó kritikát jogosúltnak és szükségesnek tartom, aminek bizonyságául talán elég arra hivatkoznom, hogy a vezetésem alatt álló Pedagógiai Társaság közlönyében, a Magyar Pedagógiában, melynek fontosabb cikkeiről mindenkor előzetes tudomást veszek, tág teret engedtünk az elvi alapon álló bírálatnak. (Lásd Bozóky Endre fejtegetéseit.) Én tehát nem a bírálás ténye ellen szólaltam fel. Csak azt nem szerettem volna, ha az Utasítások bírálása abban a gyakorlati tekintetekből talán kívánatosnak látszó, de elméletileg kissé szűk mederben folyik tovább, melyben megindult. Személyeskedést az én cikkemben a legszorgosabb kutatással sem tudok felfedezni.

Fináczy Ernő.

Kalmár Elek kijelenti, hogy azokat, miket a testgyakorlatra vonatkozólag mondott, mind fenntartja. Téved, mert nem mind tartja fenn. Még nem ment feledésbe az a korábbi állítása, hogy »a tornaeszközök száma tetemesen felszaporodott« s hogy a régi Utasításban 72 *gyakorlatot* talált az V—VIII. s az ujban 164-et az V—VI. osztályok számára. Ez állításokat Kalmár részben hallgatólagosan, részben bevallottan elejtette. Ellenben fenntartja amaz állításait, hogy a szertornázás az új Utasításokban túlteng, ami ellenkezik a Tantervrevizió megszorító intenciójával, s hogy az utasításkészítő meggondolatlan, s keményen elitélendő túlkapást követett el, mikor a kirándulásokat is behozta a testgyakorlatok közé s azokat havonta, osztályonként elrendelte. Nézzünk e két állításnak újból a szeme közé.

Első állításának támogatására Kalmárnak most nincs tartalmi érve, hanem tisztán logikai funkció útján megszerkesztett érvei: hogy például mutassanak neki csak egy szergyakorlatot is, mely a régi Utasításban benn volt, de az újból kimaradt. Hát könnyű volna erre megfelelni: ő maga koncedálja első cikkében, hogy 2—3 szer elmaradt; nos, azok a gyakorlatok maradtak el, amelyeket ezeken a kimaradt szereken végeztek. De nem élek ez érvvel, mert akkor magam is csak okoskodással és nem tartalmi érvvel felelnék.

Már a múltkor megírtam, hogy két tornaóra volt azelőtt, kettőnél több most sincs; ellenben az új Tanterv — eltérőleg a régitől — a szabad-

téri gyakorlatoknak (futás, ugrás, dobás) oly nagymérvű felkarolását rendeli el (a két órán belül), hogy fizikai lehetetlenség a szertornára ugyanannyi időt szánni mint azelőtt. Ez tiszta dolog. Annak a kérdésnek az eldöntésénél, hogy az új Utasítás értelmében többet vagy kevesebbet fognak-e szereken tornázni, mint azelőtt, a tárgy természeténél fogva egyedül az mérvadó, hogy több vagy kevesebb időt fordíthatunk-e reá. Ez az érv, ha Kalmár nem is akar tudomást szerezni róla, azért mégis fennáll s annyira perdöntő, hogy az állítólagos 72, illetve 164 gyakorlattal vagy gyakorlatcsoporttal tovább bajlódni, igazán szőrszálhasogatás volna. De nehogy Kalmár csak egy percig is azt higyje, hogy ehhez a kérdéshez szakismeret híjján is lehet szólani, megmondom, hogy egy tornaórában, jobban mondva 25 perc alatt (ennyit szánva egy tornaórából szertornára), legkevesebb 10 gyakorlatot végezhet egy-egy tanuló az V—VI. osztályban, s hogy két év alatt legkevesebb 70 tornaóra van. A többi fölvilágosítást egyszerű számolási műveletek adják.

A testgyakorlatnak leadott hat órát illetőleg már múlt cikkemben kimutattam, hogy hiba van Kalmár úr krétája körül. A játék-délutánokat csak másodsorban engedélyezték testképzési, első sorban pedig általánosan nevelő célzattal. Nem méltányos tehát ezt a két órát tisztán a torna számlájára írni, de még kevésbbé azt, mely a kirándulásoknak jut.

Kalmár minden ok nélkül támadta a most már fogalommá lett Utasítás-írót. Ok nélkül, mivelhogy *tornakirándulás* egyáltalán nincsen az új Utasításban. Olvassa el bárki a kirándulásról szóló fejezetet s meglátja, hogy ott új tipusu kirándulásnak a kreálásáról, tehát a Tanítástervnek illetéktelen megtoldásáról nincs is szó, csupán arról, miképen lehet az »*iskolai*« kirándulásokat, tehát azokat, melyekről az Utasítás már korábban és több helyen szól, testnevelési szempontból felhasználni. Így tehát mindaz a leértékelés, ami Kalmár cikkében a tornász-kirándulásokhoz kapcsolódik, épúgy tárgytalan, mint az azok »elejtése« körüli okoskodása. Igaz, van a Kirándulások című fejezetben rendelkező rész is. Mit keres ez itt, a Testgyakorlatok főfejezete alatt, kérdezi Kalmár. Ugyanezt kérdezem én is: miért nincs a Természetrajz alatt vagy egyebbütt? Mert valahol csak kell lennie, még pedig az Utasításban, nemde?! Az »iskolai kirándulások« nem tantárgy, hanem szemléltető és összefoglaló módszer, amikor a szemlélet tárgyait nem külön-külön hozzák az iskolába, hanem azok együttes lelhelyéhez kimennek; így az azokról való rendelkezés nem állhat a tantárgyaknak szánt Tanítástervben, hanem helyesen csakis a tanítás módszerének és szellemének szánt Utasításokban. Rendelkező rész nélkül pedig, ahány iskola, annyiféle módon rendezte volna be kirándulásait. A tornászok pedig nagyon belenyugodtak volna, ha például a természetrajz kapcsán történik az »áta-botában oda-csapott« rendelkezés. Kalmár akkor a természetrajzi utasítás íróját támadta volna, valószinüleg kevesebb vehemenciával, de époly igaztalanul, mint most a testgyakorlati utasítás íróját. A hiányzó igazság pedig az, hogy az Utasítás valamely részének írója csakis annak a bizottságnak felel, amelynek megbizásából dolgozott; amint ez elfogadta dolgozatát, ő felel az állandó bizottságnak, s így tovább. A nyilvánosság előtt a munkálat mint a közoktatási tanács munkálata fekszik, melynek a miniszter rendeleti erőt adott. Így minden dicséretnek és gáncsnak megvan a maga legális címe. Ez ép oly elemi követelmény a kritika terén, mint amily elemi kötelesség a szolidaritás kiküldő és kiküldött között. Ha tehát Kalmárnak valami nem tetszik, mondja ezt úgy meg, hogy a tornászt ne használja »Prügelknabe«-nak.

Hogy Kalmár véleményével szemben nekem több a hitem (mily frázis!) az iskolai kirándulások nevelő és oktató értéke felől, s hogy ezért magam is örömmel látnám a helyettesítések és költség kérdésének rendeleti szabályozását, az, azt hiszem, nem igen érdekli e lap tisztelt olvasóit. Én csupán mint olyan szálltam sikra a testgyakorlati Utasítások mellett, ki hivatásszerüen foglalkozik a testi nevelés kérdéseivel. A magamnak vont határokon nem szándékszom túllépni. Hisz »egyedül és kizárólag . . . a két miniszteri rendelet közötti összhangról« van szó. Azonban szivesen vállalkozom máskor vagy másutt annak tárgyalására, hogy az iskolai kirándulásoknak minő részök lehet oktató munkánk üdeségében és életrevalóságában.

s akkor szó eshetik arról is, hogy a hittanra nézve (ha ez alatt vallásos nevelés is értetődik), mikép lehet a természet nagyszerű fenségét, s a nyelvtanításra nézve, (ha ez nem csupán grammatika) mikép lehet a szerzett impressziókat stilisztikai feldolgozásuk céljából hasznosítani; szó eshetik akkor az oktatás némi központosításáról is s egyéb ilyen frázisokról.

Kovács Rezső.

KÉRDÉSEK ÉS ÜZENETEK.

(Azokat a kérdéseket vagy kéréseket, amelyekre vonatkozó feleletek, illetőleg üzenetek a Közlöny e rovatától várhatók, számozzuk, hogy a felelő vagy üzenő tagtársak ne legyenek kénytelenek a kérdést vagy kérést ismételni, hanem annak sorszámára hivatkozhassanak.)

Felelet a 3. kérdésre. (12—13. szám.)

Kedves Z. kollega úr!

Levél alakjában felelek kérdésére, mert ennek hangja bizalmasabb, mint egy újságcikké, s az Ön által felvetett kényes kérdés elintézéséhez szükséges, hogy ne ridegen az irott jog és kötelesség álláspontjára helyezkedjünk, de legfőbb szempontnak az iskola érdekét tekintve, kölcsönös bizalom és jóakarat alapján keressük a helyes megoldást.

Húsz évi igazgatói gyakorlatomban bizony gyakran fordult elő, hogy mathematikus nyelvet tanított, más évben meg nyelvész mathematikát és magam e húsz év folyamán a középiskolai tantárgyaknak talán mindegyikét tanítottam, hosszabb-rövidebb időn át. És bizony előfordult az is, hogy egyes tanárok hónapokon át 22—24, sőt talán heti 26 órával is meg voltak terhelve, és az igazgató is, kinek a törvény értelmében 10 heti óránál többet tanítani nem szabad, ha jól emlékszem, heti 14 vagy 16 órával volt megterhelve, s ha kellett, ezenfelül helyettesített is. És ugyanakkor, ugyanazon tanártestületben volt tanár, ki állandóan csak 16 heti órában volt elfoglalva és az igazgató még csak helyettesítéskor sem vette igénybe. És a tanártestület aránytalanúl megterhelt tagjai zúgolódtak is az adminisztráció pongyolasága ellen, mely ily viszonyokat szült, de nem az igazgató ellen, ki a teherből maga is kivette a maga részét s a nehéz viszonyok között úgy tartotta fenn a tanítás folytonosságát, amint lehetett.

És ebben bent foglaltatik a válasz kérdéseire. Rendkívüli körülmények között igenis köteles a tanár szaktárgyán kívül más tárgy tanítására is vállalkozni s ugyanily körülmények között köteles órákat vállalni nemcsak a kötelező óraszámon felül, de esetleg még azon óraszámon felül is, melyre állandóan önként szabad vállalkoznia.

Hozzáteszem még magyarázatúl, hogy mit értek rendkívüli körülmények alatt. Van az iskolánál mondjuk öt filológus, ezek közül január havában hármat veszt az intézet (megtörtént!) s a három régi, kipróbált tanár helyett kap egy csak alapvizsgát tett jelöltet. A kezdőnek, aki januáriusban ugrik be az egyetem-

ről az iskolába, a lehető legkevesebb órát adtam, a két megmaradt philológusnak annyit, amennyire bírásukat becsültem, a többi nyelvészeti órát a más tárgyakból kvalifikáltak között osztottam fel s mindenki készségesen vállalta a maga keresztjét. Volt olyan, akinek nem juttattam a teherből semmit. Azt hiszem, nem is esett jól az illetőnek, mert ez azt jelentette: téged nem tartalak használhatónak.

Ha én mint igazgató, tanártestületem egyik tagját felkérem, hogy más tárgyat is tanítson, mint azt, mely szaktárgya, úgy ez kitüntető bizalom, s ezt kartársaim, kiknek szerencsés voltam igazgatója lehetni, mindig honorálták is.

Ön iránt, kedves kollega úr, igazgatója úgy látszik viseltetik e kitüntető bizalommal. Igyekezzék tehát e bizalomnak megfelelni.

Még a magam tanár korából is akarok egy talán némiképen idevonatkozó emléket megörökíteni. A nyolcvanas évek elején, még a középiskolai törvény megalkotása előtt, egy felvidéki felekezeti intézeten voltam tanár; olyan régi divatú mindenes tanár. Egy napon, nagy meglepetésemre, betoppan dolgozó-szobámba Klamarik János, akkor besztercebányai gimnáziumi igazgató s talán helyettes főigazgató. Évekkel azelőtt fürdőn töltöttünk volt együtt pár hetet s e régi ismeretségünk révén keresett fel. Kérdezte, hogy vagyok, s én bizony olyasmit panaszoltam, hogy fáj, hogy szaktárgyaimmal, melyeken az egyetemen mint hallgató, majd mint aszistens éveken át foglalkoztam, most alig foglalkozhatom, hogy egyetemes történelmet s nyelveket és számtant s nem tudom mi mindent kell még tanítanom és természetesen *tanulnom is!* Erre Klamarik azt mondta nekem, hogy ezen ugyan ne búsuljak, így nyerek áttekintést a középiskola munkája felett s ez a tanári pályán való haladhatásnak alapfeltétele, de ez az igazgatói állásra való legjobb előkészület is.

Klamarikkal való harmadik érintkezésem az volt, mikor három évvel rá, akkor már mint a középiskolai ügyosztály vezetője, a miniszternek mutatott be és egy szervezendő új intézet igazgatójává engem ajánlott.

Baumbachnak van egy kedves dala: »In alten Zeiten«. Ha ismeri, és ennek refrainja jutott volna most eszébe, akkor a magyar közmondással felelek önnek: »Lesz még szőlő, lágy kenyér is«.

De, kedves kollega úr, talán nem ily szubjektiv szinezésű, hanem formális választ várt kérdésére. Azt nagyon röviden irhatom meg. A közoktatásügyi miniszter 1890. évi 23683. számú rendeletével kiadott középiskolai rendtartás 22. §. a tantárgyfelosztást az igazgatóra bízza, kötelességévé téve, hogy tekintettel legyen első sorban a tanítás érdekeire, másodsorban a tanárok képesítésére, szükség szerint képességeikre és lehetőleg kívánságaikra is. Hogy mi értendő az első sorban említett tanítási érdek alatt, arra a következő kikezdés felel meg, mely megmondja,

hogy különösen az alsóbb osztályokban a »rokon szakok« lehetőleg egy kézben legyenek.

Formailag tehát megvan az igazgatónak azon joga, hogy Önt bármely tárgy tanításával megbízza, ha azon véleménye s meggyőződése van, hogy Ön arra alkalmas. Ez a directoralis prudentia és providentia egyik kérdése. Ha Ön nem tartja magát képesnek erre, úgy ezt jelentse ki, de akkor is formai kötelessége az Önre bízott feladatnak a lehető legjobban megfelelni, kötelessége a hazának az Ön kezére bizott jövő nemzedékével szemben.

A felelősség formailag ez esetben ugyan az igazgatót terheli, ethikailag ez esetben is a tanárt.

A kötelező óraszámon felül való tanórák elvállalására nem tudok Önnek §§.-t idézni. Hogy mikor tartom azok elvállalását a tanár kötelességének, azt elmondtam. Ha az iskola érdeke parancsolja. Ez a tanár számára mindenkor kategorikus imperativus kell hogy legyen. Ha nem az, akkor az illető nem tudja, hogy mily szent dolog tanárnak lenni.

Végül még a díjazás kérdése. Erre nézve a középiskolai törvény (1883 : XXX. t.-c.) 32. §. egész világosan intézkedik. Ha Ön a kötelező 18 órán túl tanít, ezért külön díjazásra van igénye. A gyakorlatban e díjat tényleg csak azon esetben folyósítják, ha e megterheltetése hat hétnél tovább tart, de nincs tudomásom róla, hogy ez esetben valaha megtagadta volna a miniszterium annak folyósítását. Legbajosabb, kollega úr, utolsó kérdésére felelnem, hogy hová forduljon, ha »jog, törvény és igazság« ellenére sem kapja meg igazát fölöttes hatóságainál sem?

Az állami tanár állami tisztviselő, s alig van tisztviselő, kinek pályáján méltatlanságot, talán igaztalanságot is elviselnie ne kellett volna, és még sokkal nagyobb azok száma, kik *hiszik*, hogy méltatlanság esett meg velük szemben, de csak ők maguk hiszik.

Keressen orvoslást Önmagánál. A híven teljesített kötelesség tudata kibékít még méltatlanság és igazságtalansággal is. Nem azt a formai kötelességet értem, melyet a Rendtartás szab meg, de azt, mely számára nincs mértékegység és határ, melyet az ethika törvényei szabnak meg. Ha Ön tudja, hogy ennek megfelelt, akkor e tudatban megtalálja minden sérelem orvosszerét is.

Szives kartársi üdvözlettel, öreg barátja *R.*

Az igen tisztelt kartársakat, különösen az igazgató urakat nagyon kéri a szerkesztő, sziveskedjenek az elhúnyt kartársakra vonatkozó *gyászjelentéseket* a szerkesztőségnek is lehető gyorsan megküldeni. Nagyon lekötelezné a szerkesztőt, ha be nem várva külön kérését, az elhunytak érdemeinek megfelelő *nekrológusokat* is küldenének. Hadd legyen a közlöny veszteségeinknek is hű tükre.

Tartalom: *Szemle.* — *Krónika:* A budapest-belvárosi főreáliskola jubileuma. *W. Ö.*-től. Véglegesítés. A legújabb rangsor. — *Javaslatok és Tanulmányok:* A Rendtartás reviziójához. Lovag *G. Fehrentheil* Henriktől. Ismét a gimnáziumi tanítástery és utasítások összhangja. *Kalmár* Elektől. Epilogus. *Fináczy* Ernőtől. *Kovács* Rezső felelete *Kalmár* Eleknek. — *Kérdések és Üzenetek.* (Felelet a 3. kérdésre *R.*-től.)

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXVIII. évfolyam. 18. szám. 1905. február 5.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. kerület, Esterházy-utcza 14. sz. alá.

Szerkeszti
WALDAPFEL JÁNOS
VII. ker., Csömöri-út 65.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. kerületi áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési dij egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdij 8 kor.

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

SZEMLE.

Lapunk mai száma közöl a vallás- és közoktatásügyi miniszternek az 1905. évről szóló jelentéséből egy, a középiskolai oktatásra vonatkozó részt. E jelentés egyik-másik pontjához kívánunk a következőkben néhány megjegyzést fűzni.

* * *

A gimnáziumi Utasításokról emlékezik meg első sorban a jelentés. Azt nem akarjuk most szóvá tenni, hogy az Utasítások mennyiben tudták azt a feladatukat teljesíteni, melyet a miniszteri jelentés is kijelöl részükre, hogy »első sorban a tantervrevizió vezető eszméit minél hívebben és minél gyakorlatibb módon juttassák kifejezésre«. Most indult csak meg köreinkben az Utasítások bírálása, s mi a bírálást még egy ideig, amennyire lehet, nem akarjuk zavarni természetes folyásában; de el fog jönni annak is az ideje, mikor a Közlöny beható, részletes tanulmányban fogja tárgyalni az új Tantervet és az új Utasításokat, és akkor e tanulmánynak is a »tantervrevizió vezető eszméivel«, megvalósulásuk módjával és az Utasítások által való értelmezésükkel kell első sorban foglalkoznia. De a miniszteri jelentésnek egy másik megjegyzésére most is nyomatékkal akarunk rámutatni, arra tudniillik, mely a tanári testületek szabadságát az Utasításokkal szemben hangsúlyozza. Az Utasítások mindenesetre — már a forrás előkelőségénél fogva is — tanulmányozásra és megszívlelésre méltó útbaigazítások, de korántsem látható bennük bizonyos methodikai vagy technikai eljárások követésére kötelező rendelet. Az Utasítások egyes kívánságainak megtartása vagy meg nem tartása a »tanári testületek« (jegyezzük meg jól, hogy a miniszteri jelentés igen helyesen »tanári testületeknek« és nem tanároknak »egyéni« felfogásáról beszél) pedagógiai belátásának a dolga, de nem lehet az adminisztrativ felügyelet részéről számonkérés, illetőleg kötelező intézkedés tárgya. Ezt jó lesz tudomásul venni

azoknak az igazgatóknak és főigazgatóknak, kik saját pedagógiai műveltségük hiányait az Utasítások »rendelkezéseivel« akarják takargatni és az Utasításoknak egyik-másik, néha egészen jelentéktelen vagy hiányosan megokolt pontjával pressziót akarnak gyakorolni az övéktől eltérő gondolkodású, de esetleg erős elvi alapon álló tanárokra.

* * *

Szivesen halljuk a miniszteri jelentés egy másik pontjában azt a kicsinylő hangot, mellyel az osztályozásról nyilatkozik, mikor róla mint oly »ténykedés«-ről szól, mely »sem a tanulmányi eredményt nem biztosíthatja, sem a tanítás belső értékét nem fokozza.« Az az érzés, hogy itt egy csak egyelőre necessarium malumról van szó, kihallatszik a miniszteri jelentés e passzusából. Hogy malum, az bizonyos, hogy meddig fogják még necessariumnak tekinteni, azt megmutatja majd a jövő. E kicsinyléssel csak látszólagos ellentétben van a miniszteri jelentésnek utána következő része, mely a helyes mérték alkalmazására vonatkozik a tanulók osztályozásában. Itt tulajdonképen nem az osztályozásról, nem a »jeles, jó, elégséges« osztogatásáról van szó, hanem a magasabb fokon a felsőbb osztályba való bocsátásról, amely az alsó fokhoz képest a kiválasztás szigorubb mértékét követeli. A selectio e kérdése, mely, ha egész közoktatásügyünk külső és belső szervezete kellő egységet és harmoniát mutatna, különösen a 3-dik és 6-dik osztály végén lépne fel nagyobb súllyal, nem tévesztendő össze az »ambició« sarkallására szolgáló osztályozással. A szülők »tapintatos felvilágosítása« pedig egy összefoglaló jellemzés és véleményadás útján nagyobb sikerrel történnék, mint a mostani schematikus, tantárgyak szerint megoszló, néha belső ellenmondásokban nagyon is gazdag érdemsorozat útján.

* * *

A tanárvizsgálatok ügyét is érinti a jelentés. Egy külső körülményre, a vizsgálatok határidejére vonatkozó méltányos adminisztrativ intézkedésről számol be. Szerettük volna, ha a tanárvizsgálatok belső szervezete, a vizsgálati szabályzat, a vizsgálati eljárás reformjának megindításáról is tudott volna számot adni. Tanárvizsgálataink egy része mai alakjában tarthatatlan. Különösen áll ez a vizsgálat utolsó részére, az úgynevezett pedagógiai vizsgálatra, mely ma csak némelyik finomabb érzékű examinátor kezében tud a tanári műveltség niveauja emelésének értékes eszköze lenni, amit azonban bőségesen ellensúlyoz más részről oly examinátori eljárás, mely e vizsgálatot értéktelen, a hozzáértő szemlélőnek tudományos és erkölcsi érzékét sértő kínzóeszközzé teszi. Ezen okvetlenül minél előbb segíteni kell a vizsgálatok tartalmának és technikájának jól átgondolt reformja által. Igaz, hogy előbb még a létező bajok teljes felismerése és leplezetlen feltárása volna a feladat. Erre persze e Szemle nem alkalmas hely.

KRÓNIKA.

Beöthy Zsolt pálmaága a Csokonai szobrán. E címmel közli a Debreceni Protestáns Lap egyesületünk elnökének egy Kairóból írt levelét, melyet a Debreceni Csokonai-kör titkárához, Kardos Alberthez, intézett. Nem tudjuk e pillanatban méltóbban leróni hódolatunkat nagy költőnk iránt, kit száz évvel ezelőtt ragadott el nemzetétől a kegyetlen halál, mint ha a távolból küldött köszöntést mi is közöljük. A levél így hangzik:

Kairó, 1905. január 13.

Kedves barátom,

amint a levelem keltéjéből látja: igen messze vagyok Debrecentől. Balsorsom útjában áll, hogy régi forró vágyam teljesedésbe mehessen s ott lehessek, mikor Debrecen legnagyobb fiát ünnepli. A legjobb esetben február elején kerülhetek haza. De nagyon szeretném valahogyan kifejezni azt az érzést, mellyel az ünnep előtt és az ünnep alatt oda gondolok. Egy pálmaágat tettem ma postára, az ön nevére: vigye meghódoló köszöntésemet Csokonai emlékének. Szivesen kérem, helyezze csendben a szobor talapzatára.

Messze idegen világból érkezik ez az ág. Csokonai, ha nem is volt világköltő, de bizonyára a magyarság egész világának s így az egész világ magyarságának költője volt.

A távolban dobogó magyar szív talán még mélyebben érzi költészetét és erősebben nagyságát. Verseivel kezemben mintha itt, a pálmafák árnyékában magyar levegő venne körül: a magyarság éltető levegője. Mily gazdagon árad Csokonai szellemében mindaz, ami igazi, jellemző, sajátos eleme ennek a levegőnek, a maga igazi, jellemző, sajátos összetételében! Csak megtörhetetlen ideálizmusára és kifogyhatatlan jó kedvére gondolok: bár mind a kettőből minél bővebben és minél tovább merítene bomladozó, romladozó magyarságunk!

Géresit sok dolga között nem mertem háborgatni, azért bátorkodom egyenest önhöz fordulni. Legszivesebben köszöntöm s a régi szívvel vagyok

igaz barátja:

Beöthy Zsolt.

A magyar irodalom az egyetemen. Nemcsak általában a nemzeti kultúra, hanem a középiskola szempontjából is nagy jelentőségű esemény Gyulai Pál tanszékének betöltése az egyetemen. Az egyetemre nézve is, de a középiskolai tanárképzésre nézve is nyereségnek kell tekintenünk azt a megoldást, hogy ezentúl a magyar irodalomnak két tanszéke lesz. A nemzeti irodalom intenzívebb kultusza, az irodalmi kérdések több oldalú és talán különböző megvilágítása csak jó hatással lehet a nemzeti kultúrára, s a magyar irodalom tanárainak kiképzésére.

A két tanár, kit a király a budapesti egyetemre kinevezett, eddigi munkássága révén mindenesetre ismeretes a magyar tanárvilág előtt.

Széchy Károly eddig Kolozsvárt volt a magyar irodalom tanára. Bessenyei életrajzával kezdte irodalomtörténeti munkásságát. Szépirodalommal is foglalkozott, s ez meglátszik tudományos munkáin is. Legnagyobb munkája Zrinyi életrajza, mely terjedelemre nézve páratlanul áll irodalmunkban. Széchyt tanítványai nagyon kedvelik, s kellemes előadásait szivesen hallgatják.

A középiskolai tanárságot azonban még jobban érdekli *Riedl Frigyes* egyénisége, ki egyenesen a középiskolából lép át az egyetemre.

Riedl minden tekintetben kiváló férfiú. Mint író egyesíti a nagy tudást az előkelő izléssel, a világosságot és jellemző erőt a szines és plasztikus előadással. Finom elemző, kitünő szemű megfigyelő, eredeti gondolkodó, gyöngéd érzésű és szellemes előadó. *Arany János*a most jelent meg harmadik kiadásban. E könyvből nemcsak Aranyt értjük meg jobban, hanem azt is látjuk és érezzük, hogyan hat Arany egy igazi művészlélekre, s milyen gondolatokat ébreszt benne. *A magyar irodalom főirányai* a középkori és renaissance-kori ember lelki világát tárja föl előttünk. A *Magyarok Rómában* a nagy tudás mellett érezteti a nagy szeretetet Olaszország iránt. *Péterfy Jenőről* szóló tanulmánya gyöngéd, találó és megható jellemzés. Mintha a tudós és költő egyesült volna, hogy elénk rajzolja egy kiváló író képét, kit a kortársak közül csak kevesen láttak igazi értékében.

Riedl irodalmi munkásságának képéhez azonban hozzátartozik mindaz, amit névtelenül írt a Budapesti Szemlébe. A legjelentősebb újabb magyar könyvekről irt bírálatokat, s ezek a bírálatok néha úgyszólván egyedül képviselték a komoly irodalmi kritikát. Itéletei ellen gyakran szisszent föl egy-egy újság, de ezek hatása alatt alakult ki mégis az újabb írókról a közvélemény, s a vélemények, melyeket Riedl mondott ki először, sokszor átmentek a köztudatba.

Riedl most írja a magyar irodalom történetét az angol közönség számára. Ebből is jelentek meg részletek a Budapesti Szemlében. Ezenkívül régebben dolgozik egy igen érdekes témán: *A jellemzés történetén.*

De Riedl nemcsak az irodalmat szolgálta, erejének és munkájának jelentékeny részét az iskola ügyének áldozta. Mint a közoktatási tanács előadó tanácsosa részt vett, s igen gyakran irányitólag, az iskolát érdeklő minden tanácskozásban. Része volt az új gimnáziumi utasításokban és az egységes középiskola kérdéséhez annak idején egész könyvvel szólt hozzá. Részt vett a tanáregyesület munkásságában is, éveken át volt az egyesület választmányi tagja s egyik közgyűlésünkön az önképző körökről tartott előadást. A középiskola ügyeit szolgálják tankönyvei is, melyek mindegyikében új gondolat van.

S Riedl Frigyes mint tanár is kiváló. Fényes cáfolatul szolgál arra a fölületes mondásra, hogy a kiváló tudósok és az írók rendesen

nem jó tanárok. Riedl szereti az iskolát és szereti tanítványait. A tanításban pedig valóságos művész. 24 éven át tanított a belvárosi reáliskolában, s tanítványai rajongással veszik körül még akkor is, mikor az iskolát rég elhagyták. Mint aki jól ismeri a középiskolát és annak igényeit, bizonnyal tudni fogja, mire van szüksége az egyetemen a jövendő tanárnak és előreláthatólag nagy hatással lesz a következő tanári nemzedékre. *W. Ö.*

Kinevezés. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter Tersztyánszky Sándor helyettes tanárt a brassói római katholikus főgimnáziumhoz, a fennálló szerződésből kifolyólag, ideiglenes rendes tanárrá kinevezte.

Magyarország középiskolai oktatásügye 1903. évben.

(Első közlemény.)

»Magyarország közoktatásügye az 1903. évben« címmel most jelent meg külön lenyomat »A m. kir. kormány 1903. évi működéséről és az ország közállapotáról szóló jelentés és statisztikai évkönyv« című, a m. kir. miniszterelnök által az 1897. évi XXXV. t.-c. 5. §-a értelmében az országgyűlés elé terjesztett műből. A 153 quartoldalra terjedő kötet három szakaszból áll. Az első tartalmazza a vallás- és közoktatásügyi miniszter jelentését, a második Magyarország közoktatásügyének, egyházi és hitéletének statisztikai ismertetését és a harmadik statisztikai táblázatokat ád. Kötelességünknek tartjuk, hogy a miniszteri jelentésnek a középiskolákra vonatkozó részét itt közöljük és a Szemlében megjegyzésekkel kisérjük.

Mai számunkban az első szakasznak, a miniszteri jelentésnek, a középiskolákra vonatkozó részét (V. pont »középiskolai oktatás« 13—16. l.) közöljük, illetőleg méltatjuk. A statisztikai ismertetésnek és táblázatoknak bennünket érdeklő részét csak a jövő számban fogjuk közölni és megbeszélni. Ez V. pont így hangzik:

»A középiskolákra nézve meg kell említenem, hogy a gimnáziumi tantervre vonatkozó *Utasítások* még az 1902/3. tanévet megelőző nagy szünidők előtt rendeletileg kiadattak, és megfelelő számú példányokban az ország minden középiskolájának, az autonom felekezetek tanügyi főhatóságainak, a tanárvizsgáló bizottságoknak és minden gimnáziumi tanárnak kiosztattak.

Az 1903. évben kibocsátott gimnáziumi Utasítások a még 1899-ben kiadott gimnáziumi tanítás tervének szerves kiegészítő részét alkotják s részletesebb felvilágosító útbaigazításokat tartalmaznak, arra törekedve, hogy első sorban a tantervrevizió vezető eszméit minél hívebben és minél gyakorlatibb módon juttassák kifejezésre.

A gimnázium tantervéhez kibocsátott Utasítások — és ezt külön akarom hangsúlyozni — korántsem kívánják útját állani a különböző intézetek helyi viszonyaiból kifolyó és okvetetlenül szükségeseknek mutatkozó eltéréseknek, és nem kívánják bénítani a tanári

testületek egyéni fölfogását, hanem pusztán mintát akarnak nyujtani az egyes tudományszakok előirt anyagának iskolai, módszeres csoportosítására és feldolgozására. Közelebbről meg akarják világítani egyrészt a tanszakok kapcsolatait és iskolai tárgyalásuk czéljait, másrészt pedig ébrentartani némely általánosan elfogadott metodikus elvek tudatát. Az Utasítások azonban csak úgy hozhatják meg áldásos gyümölcsüket, ha a tanárság az azokban foglalt útbaigazító figyelmeztetéseket tanulmányozza és megszívleli, ami annyival inkább szükséges, mert a tanárok — választott szakmájuk ismereteinek közvetítésénél — nem elszigetelten működnek, hanem közös munkában fáradoznak s minden egyes tanár buzgalmának eredménye társainak kiegészítő munkásságától függ.

Minthogy a köznevelés helyes irányításának érdeke nem csak azt kivánja meg a közoktatási kormánytól, hogy az intézmények kivánatos állandósága fölött őrködjék, hanem azt is, hogy nagyobb időközökben vizsgálat alá vegye az intézményeket és fennálló szabályokat abból a szempontból, vajjon nem volnának-e másokkal helyettesítendők, vagy a tapasztalatok útmutatásai szerint módosítandók, vagy általában a változott viszonyokkal összhangzásba hozandók: hivatali elődöm elérkezettnek látta az időt arra, hogy a 12 év óta érvényben levő *Középiskolai Rendtartás revizióját* elrendelje. Napirendre tűzte az *érettségi vizsgálat kérdését* is, melynek tanulmányozásával szakközegeim foglalkoznak. Addig is azonban, míg az imént jelzett és nagyobb keretben mozgó revizió megtörténhetnék, hivatali elődöm már az 1903/4. tanévtől kezdődőleg megszüntette a tanévnek három időszakra való beosztását, és a félévi osztályozás rendszerét, illetőleg a szorgalmi időnek *két félévre való beosztását* tette kötelezővé. Ez intézkedésében a szakköröknek majdnem egyhangú véleményével, nemkülönben a szülőknek a nyilvánosság útján is több ízben kifejezett óhajával találkozott. De fontos didaktikai okok is kivánatossá tették az eddigi rend megváltoztatását. Az egyik ok abban az elvi követelményben jut kifejezésre, hogy a tanítás folytonosságát lehetőleg ritkán szakítsa félbe oly ténykedés, mely sem a tanulmányi eredményt nem biztosíthatja, sem a tanítás belső értékét nem fokozhatja. A másik ok abban a tapasztalati tényben találja erejét, hogy nagyobb népességű középiskolákban, illetőleg osztályokban a heti két-három órás tantárgyak tanárai egy-egy évharmadnak aránylag rövid tartama alatt a legközvetlenebb tanítói eljárásokkal sem szerezhetnek mindenkor oly alapos tudomást növendékeik haladásáról, a minő az egyénenkint való elbíráláshoz mulhatatlanul megkivántatnék.

E helyütt említhetem fel hivatali elődöm ama rendeletét is, mely a tanulók előmenetelének igazságos és méltányos elbírálása érdekében utasítja a főigazgatókat és igazgatókat, hogy gondosan őrködjenek a felett, miszerint a tanárok a tanulók *osztályozásánál* mindenkor helyes mértéket alkalmazzanak és a szülők részrehajlás nélkül, de tapintatosan felvilágosítást nyerjenek gyermekeik szellemi tehetségeiről és a középiskolai tanulmányokra való rátermettségük-

ről. A tanuló ifjúság jól felfogott érdeke s jövője, de maga a társadalmi rend is megkívánja, hogy e tekintetben az iskola is segédkezet nyujtson a szülőknek s társadalomnak és odahasson, hogy ki-ki még idejekorán azokra a tanulmányokra vagy arra a pályára tereltessék, mely tehetségének és hajlamának legjobban megfelel, s hogy így a jövőben ott és oly működési körben érvényesülhessen, melyre képességei őt alkalmassá teszik. Nagy baj volna az, és a gyengébb tehetségű tanulók egész életpályáját megronthatná, ha szüleik nem a maga idején, az alsóbb (főként a III. és IV.) osztályokban világosíttatnának fel arról, hogy gyermekeik, értelmi tulajdonságaiknál vagy hajlamaiknál fogva nem valók a gimnáziumi felsőbb osztályok tudományosabb tanulmányaira, s ha erről csak a felső osztályokban vagy épen az érettségi vizsgálaton való elbukás alkalmával nyernének tudomást, amikor előrehaladott koruknál fogva már alig lehetséges, hogy képességüknek és hajlamaiknak jobban megfelelő pályát kezdjenek, illetőleg ennek előtanulmányaihoz fogjanak.

Ami az évekkel ezelőtt tapasztalt tanárhiányt illeti, örömmel jelenthetem, hogy az egyre szünőben van, részben mivel maga a kormány gondoskodott arról, hogy a *tanárképzés* ügye megfelelő megoldást nyerjen s a tanári pályára rátermett tehetséges ifjak számára ösztöndíjakat létesített, részben pedig mivel a fizetésrendezés napirendre tűzése is kívánatosabbá tette a tanári pályát, mely az arra lépőknek nyugalmas megélhetést és társadalmi tekintélyt is biztosít. A tanári pályára készülő ifjak száma és készültségük egyre kedvezőbb alakot öltött, úgy hogy most már nemcsak a szükséges szukkreszcenciáról jórészt gondoskodva van, de egyes tanszakokban némi túlprodukciótól is kell tartani. Ez azonban csak a szoros értelemben vett középiskolákra (a gimnáziumokra és reáliskolákra) vonatkozik, míg a felső kereskedelmi iskolákra készülő jelöltek száma a szükséglettel inkább arányban álló mértékben emelkedik. Hogy az imént említett körülmény a *tanárvizsgálati* teendők megszaporításával járt, a dolog természetében rejlik. Érezhető volt ez főleg a tanév utolsó hónapjaiban, áprilisban és májusban, amikor a tanárvizsgálati teendők annyira lekötötték a vizsgáló tanárokat, hogy majdnem két hónapon át minden más teendőjük ellátása lehetetlenné vált. Pedig a vizsgáló bizottság tagjainak, kik jobbára egyetemi tanárok, épen a tanév utolsó hónapjában kollokviumokkal, érettségi vizsgálatokon elnöki vagy kormányképviselői minőségben való részvételükkel szintén fontos és el nem odázható teendőket kell végezniök. A középiskolai tanárvizsgálatokra való jelentkezéseknél tapasztalt évvégi torlódás megszüntetése céljából, és hogy a tanárvizsgáló bizottságoknak, főleg a budapestinek teendői az év különböző hónapjaira arányosabban megoszoljanak, a tanári vizgálatok határidejét akként módosítottam, hogy a tanév két utólsó szorgalmi hónapját (április és május hónapokat) a tanulmányaikkal és vizsgálataikkal minden tekintetben rendes időben elkészülő és jelentkező tanárjelölteknek tartottam fönn, míg a késedelmeskedők és hátramaradottak csakis az október—márciusi időben állhatnak vizsgálat elé.

Előnyösen vált be hivatali elődömnek, már múlt évi jelentésemben említett amaz intézkedése, mely szerint a *báró Eötvös József-kollégiumba* a *Gozsdu-alap két ösztöndíjasa* és a *nagyszebeni görögkeleti metropolita érsek egy ösztöndíjas tanárjelöltje* felvételt nyertek, s így megtörtént az első lépés, hogy hazánk oláh tannyelvű középiskolái is majdan állami internátusban nevelt tanárokra bizzák a tanuló ifjúság vezetését. Hozzáteszem, hogy a felvett tanárjelöltek úgy tudományos előmenetel, mint a társak közötti együttérzés tekintetében teljesen megfelelnek, a magyar nyelvet is elsajátították s a magyar irodalommal is foglalkoznak.

Mint eddig, úgy az 1903. évben is több középiskolai tanár és tanárjelölt részesült külföldi *utazási ösztöndíjban* és segélyben. Pedagógiai és szaktudományi tanulmányok céljából felkeresték Németország városait és főbb tudományos intézeteit, Franciaországot és Olaszországot. Az ezen tanulmányutakról bemutatott jelentések igazolják, hogy a kedvezményesek komolyan használták fel a továbbképzésükre nyujtott alkalmat.

A magyar tanárság művelődési törekvéseit, úgy a tudomány, mint a nevelés és oktatás érdekében istápolják a *nagyszüneti tanfolyamok* is. Ilyet rendelt el hivatali elődöm a görögpótló irodalmi tárgyakból az 1903. évi nagy szünidőben. A tanfolyam július hó 2-ától július hó 16-áig tartott, és első sorban a magyar nyelvből vagy történelemből, másodsorban a klasszika filológiából képesített gimnáziumi tanárok részére rendeztetett.

Hivatali elődöm már 1899-ben, midőn az új középiskolai tantervben a görög nyelv helyett megszabott tárgyak tanítási tervét több szempontból módosította és azt a felmerült didaktikai nehézségektől megszabadította, kifejezést adott annak, hogy különös súlyt kiván helyezni a görögpótló irodalmi tanításnak a középiskolai tárgyak keretébe való szervesebb beillesztésére. E követelménynek megfelelően, a fentebb említett szünidei tanfolyam 33 gimnáziumi tanárnak alkalmat nyujtott arra, hogy míg egyrészt a görög nyelv helyett megszabott tudományszakokban az újabb haladás követelte ismeretekről tájékozódhassanak, másrészről az e tantárgy metodikus kezelésében egymástól nagyon is eltérő felfogások egységesítésével a kivánt okulást megszerezve, azt e tárgy tanítási eredményének fokozása érdekében értékesíthessék. A tanfolyamban résztvevő 33 tanár közül huszan uti segélyben is részesültek. A résztvevők buzgalmáról, munkakedvéről és az elért szép eredményről a görögpótló tantárgyak nagyszünidei tanfolyamának vezetői elismerőleg nyilatkoztak és kimerítő jelentésben adtak számot.

A testi nevelés ügye, amely iránt az érdeklődés mindinkább fokozódik és amelynek támogatására a társadalom is segédkezet nyujtott a kormánynak, a lefolyt évben sem pihent. Bizonyság erre a fényes sikerrel megtartott négy kerületi tornaverseny, névszerint a debreceni, esztergomi, lőcsei és soproni. Mind a négy város úgy anyagi, mint erkölcsi támogatással nagy mértékben hozzájárult a kivívott siker biztosításához, élénk tanujeleként annak, hogy a testi

nevelés fontossága iránt mindinkább megnyilvánuló érzék a közvéleményben is tápot nyer.

Szakférfiak körében az az eszme merült fel, hogy a tanügyi kormány a testedzés iránt való hajlam fokozása és az iskolai, valamint az iskolán kívüli testgyakorlás ügyének intenzivebb felkarolhatása céljából, az országos közoktatási tanács mintájára, külön és önálló testnevelési tanácsot alakítson, amely az iskolai és iskolán kívüli testgyakorlás ügyét állandó figyelemmel kisérve, az idevágó kérdésekben tanácsadó és javaslatot tevő közegül szolgálhasson. Az ezen eszme megvalósítására a minisztérium kebelében tartott szakértekezlet igen becses anyagot szolgáltatott a kormánynak az e téren kifejtendő további tevékenysége irányítására is.

A középiskolai állami *internátusok* fejlesztése a tanügyi kormány különös gondoskodásának tárgya volt a lefolyt 1903. évben is. Az eléjük tűzött fontos célok megvalósítását azzal mozdította elő a kormány, hogy a munkácsi állami főgimnázium mellett fennálló és eddig csak államilag segélyezett internátust állami kezelésbe vette át. A budapesti VII. ker. állami főgimnáziummal kapcsolatos, de célszerütlenül elhelyezve volt, horvát-szlavon internátusnak pedig minden tekintetben megfelelő elhelyezéséről gondoskodott.

Bár nem az állam anyagi hozzájárulásával, de egy állami középiskolával, a nagykállói állami algimnáziummal kapcsolatban állva, nyilt meg az 1903/4. tanév elején egy új internátus. Az internátus Szabolcs vármegye és Nagykálló város közönsége áldozatkészségének köszöni megnyitását; növendékeinek száma 48.

A középiskolák ügykörébe tartozó egyéb fontosabb intézkedések közül felemlítem, hogy a magyar kir. *honvéd-hadapródiskolai növendékeknek a hazai középiskolákba való átlépése* rendeletileg szabályoztatott; a gimnáziumi szabadkézi *rajztanítás* eredményességének fokozása érdekében pedig hivatali elődöm felhívta a gimnáziumok igazgatóit, hogy egyfelől nagyobb súlyt helyezzenek az alsóbb osztályokban a szabadkézi rajzra, mint rendkívüli tárgyra, másfelől pedig hassanak oda, hogy necsak a görög nyelv helyett megszabott tárgyakat hallgató, hanem a görög nyelvet tanuló felső osztályú gimnáziumi tanulóknak is alkalom adassék arra, hogy a szabadkézi rajzban magukat gyakorolhassák és abból, mint rendkívüli tárgyból, oktatást nyerhessenek. Az rajztanítás ügye különben is kedvező fejlődésnek indul, amit a középiskolai és polgári iskolai rajztanításra képesítő vizsgálatok szabályzatának átdolgozása és már a folyó 1903. évben történt életbeléptetése is előmozdít.

Mint külső körülményt említem meg, hogy középiskoláink közül új épületbe vonultak a ceglédi, szegedi és temesvári állami és a békési, meg zilahi ev. ref. főgimnáziumok; a balassagyarmati állami főgimnázium épülete pedig átalakíttatott és kibővíttetett.

Az Országos Nőképző-egyesület által fenntartott budapesti leánygimnáziumnak a nyilvánossági jog és az érettségi vizsgálat megtartásának joga, melyet előzőleg csak három évre kapott volt meg, a folyó 1903/4. tanévtől kezdve a 42734/1903. szám alatt kiadott miniszteri rendelettel véglegesen megadatott.

Tanári táncestély. *Az Országos Középiskolai Tanáregyesület budapesti köre* — mint már régebben jeleztük — folyó évi február hó 11-én, szombaton, a magyar tisztviselők országos egyesületének dísztermeiben (VIII., Eszterházy-utca 4.) *a tanulók fürdőkonviktusa javára zártkörű táncestélyt* rendez. Kezdete 9 és fél órakor. Díszelnökök: Beöthy Zsolt, Boncz Ödön, Erődi Béla, Rombauer Emil. Tiszteletbeli elnökök: Badics Ferenc, Beke Manó, Négyessy László, Matskássy József, Molnár Sándor, Révy Ferenc, Szuppan Vilmos, Vámossy Mihály és Wagner Alajos. A rendezőbizottság élén Tibor Ágost elnök áll, kivel Kemény Ferenc, Kiss Károly és Lévay Ede alelnökökön kívül még körülbelül 60 bizottsági tag osztozik a rendezés munkájában. Jegyek a meghívó előmutatása mellett a rendezőbizottság helyiségében (VIII., Eszterházy-utca 4., II.) este 5—7 óráig és az estély napján az esti pénztárnál kaphatók. Személyjegy 4 korona. A jótékony célra való tekintettel felülfizetések köszönettel fogadtatnak és az egyesület közlönyében nyugtáztatnak.

A Magyar Paedagogiai Társaság folyó hó 12-én tartotta 13. nagygyűlését Finászy Ernő elnöklete alatt. Az elnöki megnyitó az elméleti tanárképzés kérdésével foglalkozott. A nagygyűlés a múlt év folyamán meghalt rendes tagok helyére három új tagot választott: Dreisziger Ferencet, Pauler Ákost és egyesületünk alelnökét, Rombauer Emilt. A gyűlésen előadta Kemény Ferenc tagtársunk egy 1906-ban Budapesten tartandó nemzetközi tanügyi congresszusra vonatkozó indítványát, melyet a nagygyűlés az elnökséghez utasított. Finászy elnöki megnyitójára és Kemény indítványára még szándékozunk visszatérni, csak meg akarjuk várni, míg nyomtatásban lesznek előttünk.

Az Uránia-szinház öt éves múltja. Az Uránia Magyar Tudományos szinház-egyletnek múlt évi december hó 29-én tartott V. évi közgyűlését Molnár Viktor, a társaság elnöke, nagyobb beszéddel nyitotta meg, melyet »Közművelődés és közgazdaság« címmel között az »Uránia« folyóirat ez idei 1. száma. A beszédnek egy része érdekes statisztikában ismertette az Uránia-szinház öt éves múltját. A számokból, illetőleg tényekből a következőket közöljük. A lefolyt öt év alatt az Uránia Tudományos szinházban 95 új darabot adtak elő és pedig 1737 esti és délutáni előadásban és 506 ifjúsági előadásban. Az utolsó három év alatt 182 vidéki városban, illetőleg nagyközségben játszott a szinház megbizottja és ugyanazon idő alatt 472 előadást tartott. A szinház több izben adott kölcsön diapositiveket az angol-magyar barátnak, Shrubsolenak, és Győri Ilonának, hogy Angliában felolvasásokat tarthassanak Magyarországról. Hasonló előadások voltak Franciaországban és Északamerikában. A társaság a Magyar Földrajzi Társaságot is támogatta abban, hogy Bertrand Alfréd, Borchgrevink Carsten, Sven Hedin és Stein Aurél világutazókat fogadhatta. Említésre méltó végül az is, hogy három koronás fő tolmácsolta a társaságnak köszönetét azért, mert bemutatta országát és fővárosát.

Gyászrovat.

Tordai György, a pancsovai állami főgimnázium igazgatója, folyó hó 12-én Győrszentmártonban hosszas szenvedés után elhunyt. Tordai György született Esztergomban 1839-ben. Érettségi vizsgálatot tett Győrött 1858-ban. Tanári oklevelet nyert Budapesten 1867-ben földrajz- és történelemből magyar és német nyelvű középiskolákra. Rendes tanárként működött 1861/2—1864/5-ig a soproni, 1865/6—1868/9-ig a révkomáromi, 1869/70—1872/3-ig az esztergomi katholikus gimnáziumokon, 1873/4—1876/7-ig az ujvidéki királyi katholikus főgimnáziumon. 1877-ben igazgatóvá neveztetett ki, s ily minőségben működött 1877/8—1879/80-ig a temesvári állami főreáliskolánál, ahol kitünő szervező tehetségnek bizonyult; 1880/1-re a pancsovai állami főreáliskolához neveztetett ki igazgatónak. Buzgalmának és éber tevékenységének sikerült nemcsak a főreáliskolát fokozatosan reálgimnáziummá, majd főgimnáziummá átalakítani, hanem ezen iskolát a rend és tisztaság, szolgálati buzgóság és pontosság tekintetében igazi minta-intézet színvonalára emelni. A magyarság e mentsvárában a legnehezebb társadalmi és politikai viszonyok közt a legnemesebb odaadással és önzetlenséggel szolgálta a hazai tanügyet és a magyar állameszmét. *I. I.*

A következő gyászjelentést vettük: »A pozsonyi királyi akadémia tanári kara bánatos szívvel jelenti, hogy szeretett kartársa idősb *dr. Vutkovich Sándor*, királyi akadémiai nyilvános rendes tanár, életének 60-ik, buzgó tanárkodásának 30-ik évében folyó évi január 13-án délután $^1/_2 3$ órakor jobb létre szenderült«. Vutkovich Sándor régebben mint a pozsonyi főgimnázium tanára is működött. A magyar irodalomtörténet és nyelvészet körébe vágó dolgozataival igen becsült nevet szerzett magának. Egyik megalapítója volt a pozsonyi Toldi körnek is, mely későbben tiszteletbeli elnökévé választotta.

A GYAKORLATBÓL.

3. személy contra 1. személy.

Finály Gábornak a latin nyelvi Utasításokról tartott előadásában, mely a hozzáfűződő vita egyes mozzanataival együtt azt bizonyította, hogy fiatalabb tanári nemzedékünk egy része nemcsak a tanítás gyakorlatában, hanem tudományos gondolkodásában sem tudja magát emancipálni a gimnázista korában szerzett benyomások hatása alól, egyebek között a következő passzus olvasható: »Tovább menve, keressük, miért kívánjuk az Utasítások az ige harmadik személyét az a *verbo*-ban. Hiszen ha sikerülne a tanulót erre a módra rászoktatnunk, készakarva megnehezítenők neki a zseb- és nem-zsebszótárak használatát, s az, hogy az *i* tövü igék participium praesense pótolja ily módon az a

verbo-ból hiányzó praesens, mondjuk praesens imperfectum első személyét, nem ok arra, hogy a tanulót a másféle tövű igék participium praesensének ismétlésére kényszerítsük«.

Finály még egyebet is kérdezett, amiről őt és másokat, kik hasonlókat kérdeznek, fel kellene világosítani, de egyelőre csak a fennt idézett kérdésre akarok felelni a válaszukkal nem jelentkező Utasításszerzők helyett. Azaz meg akarom okolni, miért tartják némelyek — és ma már. úgy tudom, sokan — célszerűbbnek, ha a tanulók az a verbo-alakok felsorolásában vagy pusztán az ige megnevezésében a harmadik személyt mondják és nem az elsőt.

Van erre több ok.

Az első és legfontosabb ok az, hogy aki a magyar nyelv szempontjából nézi a grammatikát általában, és magyar tanárnak ebből kell néznie, az, ha valamely személyt akar lexikális főalaknak fixirozni, mely valamennyi nyelv grammatikájában egyformán szerepeljen, nem is gondolhat másra, mint a harmadik személyre. Újabb magyar nyelvtanaink és újabb magyar-német szótáraink (legalább a Simonyi-Balassa és Kelemen-féle, melyek e pillanatban kezem ügyében vannak), csak a harmadik személyt használják e célra, mely a jeltelen igetőt a maga tisztaságában mutatja. A magyar iskolai grammatikának minden nyelvben a magyart kell követnie és ezért kell a harmadik személyt közös dominálo vagy inkább reprezentáló igealaknak elismerni. Még akkor is kellene ezt követni, ha ez magára az illető nyelv grammatikájára nézve valami hátránnyal járna.

Egy ilyen vezető vagy képviselő főalaknak olyannak kell lennie, hogy lehetőleg minden igében található, illetőleg használható legyen. Ha az igék egy tetemes csoportjánál az illető alak nem található, illetőleg nem használható, akkor nincs jól megválasztva. Már most úgy áll a dolog, hogy az összes impersonaliáknál, nemcsak a latin nyelvben, az első személy nem használható, a harmadik pedig igen, úgy hogy a harmadik személy alkalmazása mellett az összes iskolai nyelvek grammatikai oktatásában mindenigét egyféle használt, helyes alakban mondunk, míg ha rendesen az első személyt alkalmazzuk, kivételt kellene tennünk az impersonaliákkal vagy pedig ezeknek egy nem használt, helytelen alakját mondatnunk.

De még a nem személytelen, az első személyben igenis előforduló igék között is sok van olyan, mely furcsán vagy kellemetlenül hangzik az első személyben. »Én zöldelek«, »én folyom« »én brekegek«, »én nyerítek«, »én tátongok«, »én elharapódzom« mindenesetre igen furcsán hangzik a tanuló szájából, de talán ilyennel sem kell eldicsekedni: »én hazudom«, »én lopok«. Mindez ártatlanul hangzik, ha harmadik személyben mondják. Egyébiránt általában jobb, ha a gyermekek, amikor elkerülhető, nem első személyben, nem magukról beszélnek. Mint valamikor, apáink vagy nagyapáink idejében nem tartották illőnek, ha valaki levelet úgy kezdett, hogy »én« stb., úgy talán jó, amennyire lehet,

a gyermekek beszédjét megóvni az »én« felesleges előtérbetolásától. Úgyis kissé túlságosan szeret a mai ember első személyben beszélni. Persze az utóbb felhozott érvnek nem tulajdonítható valami nagyobb jelentőség.

Az eddig felsorolt érvek különösen arra vonatkoztak, hogy az egész grammatikai oktatásban miért jobb a 3. személyt használni fő- vagy képviselő alaknak mintsem az 1. személyt. Magáról a latin nyelvről még nem volt szó. De, mint már fentebb jeleztük, ez okok érvényesek volnának a latin nyelv grammatikai oktatására nézve még akkor is, ha magában a latin nyelvi oktatásban nehézségei volnának is a 3. személy használatának. Ilyen tekintetben, a paradigmák berendezésére nézve ugyanis, az egész grammatikai oktatásban egyöntetüségnek kell uralkodnia, és ez egyöntetüséget persze a magyar grammatikához kell szabni. Szerencsére azonban maga a latin nyelv tanítása szempontjából nem lehet előnye az 1. személynek a 3. személy felett. Az igetőre nézve az imperfectum praesense egymagában ugyan sem az 1., sem a 3. személyben nem ad elegendő felvilágosítást, bár talán itt is az *a* tövüek és a mássalhangzós tövüek 1. személyének egyformasága nagyobb zavart okoz, mint a mássalhangzós és az *i* tövüeknek megegyezése a 3. személyben. Fontos azonban a kezdő tanításra, hogy a 3. személy az összes időben azonos véget, illetőleg személyjelet mutat, míg az 1. személynek majd — *o*, majd — *m* jelü, majd személyjelnélkül való vége van, ami különösen oly tanítás szempontjából jelentőséges, mely úgy vezeti a növendékeket, hogy a végzetből, illetőleg a jelből maguk vonjanak következtetést a functióra és, amennyire lehet, viszont. Említésre méltó az is, hogy az összefüggő olvasmányon, különösen históriai olvasmányon felépülő grammatikai tanítás összehasonlíthatatlanul több 3. személyü alakot talál, mint 1. személyüt.

Amit Finály a 3. személy ellen felhoz, hogy a 3. személy az infinitivussal együtt sem tudja mindig az ige osztályát, illetőleg tövét teljesen meghatározni, és ehhez az ĭ tövüeknél még az imperfectum participiumára is van szükség (amelyet Finály participium praesensnek nevez), az nem sokat nyom a latban; e participium mint az instans passivi participiumának és a gerundiumnak alapalakja eléggé fontos ahhoz, hogy az a verbo-alakok közé iktassuk még azoknál az igéknél is, amelyeknél nem nagy nehézséggel más alakból is tudnánk reá következtetni.

Ami pedig azt az érvet illeti, hogy »ha sikerülne a tanulót erre a módra rászoktatnunk, készakarva megnehezítenők neki a zseb- és nem-zsebszótárak használatát« ez feje tetejére állítja a helyes követelményt. Az iskolai oktatás nem simulhat hozzá a zseb- és nem-zsebszótárakhoz, hanem az iskola részére készült szótáraknak hozzá kell alkalmazkodniok az iskola jól átgondolt ésszerű követelményeihez. Ha újabb magyar-német iskolaszótáraink tudják az igéket a 3. személybe tenni, fogják ezt tudni a latin-magyar és magyar-latin szótárak is. Végre is

az iskola nem a szótárak kedvéért van, hanem a szótár az iskola kedvéért. Még a szótár sem Caesar a grammatika felett.

Amit itt talán kissé hosszadalmasan kifejtettem, azt röviden jelezhették volna az új Utasítások is. A régi Utasítások megtették. Ezek olvasójának nem kellett »keresnie«, miért kívánják az ige harmadik személyét az a verbo-ban. Magukban az Utasításokban megtalálhatta a legfontosabb okokat. *l.*

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

Emlékkönyv. A budapesti székesfővárosi IV. kerületi főreáliskola félszázados fönnállásának évfordulójára a tanári kar megbízásából szerkesztette *Kiss E. János.*

A belvárosi reáliskola tanári testülete maradandó emlékkel örökítette meg azt a szép jubiláris ünnepét, melynek bizonyára sikerült a társadalom szélesebb rétegeiben növelni és emelni a tiszteletet és becsülést a magyar iskola ügye iránt. Hisz erre törekszünk mindannyian, akik e házában munkásai, dolgos napszámosai vagyunk az iskolának. Egy díszesen kiállított és szembeötlő ügyszeretettel szerkesztett emlékkönyv jelzi ama derék intézet félszázados munkásságának első nagy mérföldkövét, melyre feljegyeztek mindent, ami csak annak érdekes keletkezésére és áldásos működésére vonatkozik. Leolvashatjuk erről az emlékkőről az első siralmas kezdettel járó bajokat és nehézségeket, a tömérdek verítékkel végzett munkásságnak fáradalmait s küzdelmeit, sikereit és eredményeit egyaránt. *Kiss E. János* kartársnak, az emlékkönyv szerkesztőjének előszavára következik az intézet egy régi kiváló tanárának, *Riedl Frigyesnek* bevezető cikke. E tömörszerkezetű gondolatsorozat megnyitja azt a közel öt ívre terjedő történeti visszapillantást, mely részletesen és pontosan ismerteti az intézet múltját. Riedl Széchenyi Istvánnak *Magyarország kiváltságos lakóihoz* című művéből indul ki, melyben a modern Magyarország nagy úttörője a reáliskolák szükségét hangoztatta és ilyen irányú iskolák szervezését sürgette. A belvárosi reáliskola megalapításakor Széchenyi már elborult elmével időzött Döblingben.

Aránylag gyorsan lett ez az iskola a magyar művelődés jelentékeny tényezője. És teljes joggal s indokolt önérzettel hivatkozhatik ma, ötvenéves multja után, azokra a nagynevű tanítványokra, kik »a magyar közéletnek, a mérnöki tudománynak, a magyar iparnak, művészetnek, kereskedelemnek, hasznos, nem egy esetben elsőrangú képviselőivé váltak.« — »A jó intézet — írja Riedl — szellemi kapcsokat létesít, melyek a volt növendéket is régi intézetéhez fűzik; — hisz ennek a tanításnak, ennek a szellemi kiműveltségnek nyomai mélyen megmaradnak a növendék lelkében: a gyümölcsön megérzik a fa sajátsága jóban, hátrányosban egyaránt.« — Azért talán nem is jut eszébe senkinek sem gáncsoskodni a miatt, hogy a szóbanforgó emlékkönyv kissé népszerű kihangzással végződik. Monumentális épületek

és egyéb építmények, síremlékek, festmények és szoborművek szép kivitelű fényképei — több mint 60 kép — töltik meg a könyv második nagy felét, mely műalkotások tervezői és művészei valamikor e szerény külsejű iskolai épület falai között nyerték a nemesítő ösztönzéseket. *Miklós Ferenc* tanár, akinek sikerült a volt tanítványoknak terjedelmes névjegyzékét összeállítani, tapintatos módon eltalálta a képek elé írt bevezetésben a megfelelő hangot, melyen a dúskincsű Alma mater hivogatja és ölelésre tárt karokkal keblére fogadja volt tanítványait, kiknek sikerült hírnevet szerezni maguknak és dicsőséget hazájuknak. »Nem kívánunk — úgymond — részt az ő dicsőségükből, az kizárólag az övék; nem áltatjuk magunkat avval, hogy a mivé lettek, a mi érdemünk, az életben elért sikereiket egyedül a maguk tehetségének és szorgalmának köszönhetik. De ifjúságuk legszebb idejét, melyből inspirációt, erőt s energiát merítettek az élet küzdelméhez, itten töltötték, az iskola emlőin nevelkedtek a hazának derék munkásaivá«. *P. J.*

KÉRDÉSEK ÉS ÜZENETEK.

(Azokat a kérdéseket vagy kéréseket, amelyekre vonatkozó feleletek, illetőleg üzenetek a Közlöny e rovatától várhatók, számozzuk, hogy a felelő vagy üzenő tagtársak ne legyenek kénytelenek a kérdést vagy kérést ismételni, hanem annak sorszámára hivatkozhassanak.)

A 3. kérdéshez. (Megjegyzések R. levelére.) Nem tudom, R. igazgató közlése megnyugtatta-e az illető kollegát; megvallom, engem nem nyugtatott meg. Mert azt látom belőle, hogy még mindig dívik az az ósdi felfogás, mintha a tanárnak a legtöbb tárgyat tanítani kellene tudni, vagy hogy az a legjobb tanár, aki a legtöbb tárgy tanítására vállalkozik. Aki igazán érti a saját szaktárgyát a mai mértékek szerint, vagyis, amint mondani szoktuk, a tudomány színvonalán áll, az tudja, hogy két középiskolai tárgyat teljesen érteni is oly feladat, az egyetemen szerzett ismereteket kibővíteni oly komoly munka és fáradság, hogy bizony az ilyen, épen a legkomolyabb embereknek nem igen lesz kedvük más tantárgyak tanításában kisérletezni, mégha az igazgatói, azaz a bürokratikus megítélés értelmében annak eleget tudnak is tenni. Legfeljebb rokonszakok tanításáról lehet szó, például, hogy a klasszika filológus magyar nyelvtant tanítson, vagy a magyar nyelv tanára görögpótló irodalmat, a számtan tanára rajzoló-geometriát s így tovább. Ha, megengedem, néha elkerülhetetlen, hogy más tárgyat is tanítson, amihez sem kedve, sem tehetsége, hát az vis major, baleset, szerencsétlenség, de semmi esetre sem olyas valami, ami valami jónak is lehet forrása. Akinek a tanítás komoly pedagógiai tapasztalatok szerzésére való alkalom is, az egyenesen sajnálni fog és elveszett időnek tart minden órát, amelyben legfeljebb olyan tapasztalatokat szerezhet, melyeket, aztán, nem tanítván tovább az illető tárgyat, nem is értékesíthet. Lássuk be végre, hogy a szaktárgy jól értése és a tanítani tudás nagy dolog.

A régi iskolában épen azért tanultak az emberek keveset, mert a tanár maga sem tudta a szaktárgyát, (mely rendesen nem is volt szaktárgya), a könyvhöz ragaszkodott, annak szavaira esküdött, attól eltávozni, a tanulókkal való szabad tárgyalásban mintegy a nyilt tengerre ereszkedni nem mert. Ezért nem tudták a tanulók sem a tárgyat jó osztályzatuk, szorgalmuk dacára sem. Az életbe kilépve aztán alapjában véve tudatlanok voltak. S ez sokban a mai viszonyokra is áll. Klamarik nézete ma már a lomtárba való; előtte még az úgynevezett polyhistor állt ideál gyanánt. Ma a szakrendszernek végre elkövetkezett idejében a helyettesítések célszerütlen beosztásával ne igyekezzünk ezeket a szürke időket visszaidézni.

— *SZ.* —

Az érettségi vizsgálat reformja iránt érdeklődő olvasóinkat értesítjük, hogy a Közoktatási Tanács javaslatát egy régebbi számunkban kifejezett reményünk ellenére még mindig nem kaptuk meg hivatalos úton s újból ki kell jelentenünk, hogy a javaslat discussiójába ujságközlemény vagy más nem szorosan hivatalos közlés alapján nem bocsátkozhatunk. De, tekintettel az érettségi vizsgálat reformja iránt folytonosan éber érdeklődésre, a legközelebbi számmal újból megnyitjuk a Közlöny hasábjait a kérdés tárgyalásának — egyelőre függetlenül az említett javaslattól.

Tartalom: *Szemle.* — *Krónika:* Beöthy Zsolt pálmaága a Csokonai szobrán. A magyar irodalom az egyetemen. *W. Ő.*-től. Kinevezés. Magyarország középiskolai oktatásügye 1903. évben. Tanári táncestély. A Magyar Paedagogiai Társaság nagygyűlése. Az Uránia-színház öt éves múltja. Gyászrovat. — *A Gyakorlatból:* 3. személy, contra 1. személy. *l.*-től. — *Könyvek és Lapok:* Emlékkönyv. — *Kérdések és Üzenetek.* A 3. kérdéshez. (Megjegyzések *R.* levelére.) Az érettségi vizsgálat reformja. Pályázati hirdetés.

Pályázati hirdetés.

A dési m. kir. állami gimnáziumban egy iskolaszolgai állásra, amellyel évi 500 korona fizetés és az 1904. évi t.-c. értelmében ez időszerint 100 korona fizetés jellegével biró személyi pótlék és természetbeni lakás, vagy szabályszerü lakáspénz van egybekötve, ezennel pályázat hirdettetik.

Ezen állás elnyerésére az 1873. évi II. t.-c. értelmében első sorban azok tarthatnak igényt, akik polgári alkalmaztatásra jogosító hadügyi vagy honvédelmi miniszteri igazolvánnyal ellátott kiszolgált altisztek és:

1. magyar honpolgári joggal bírnak,
2. a magyar nyelvet szóban és irásban tökéletesen bírják,
3. testileg épek és egészségesek,
4. rendezett anyagi körülmények között élnek s kifogástalan erkölcsi életüket hatósági bizonyítvánnyal igazolni tudják.

Pályázók, ha állami szolgálatban vannak, közvetlen felettes hatóságaik útján, más esetben pedig közvetlenül a dési m. kir. állami gimnázium igazgatóságához nyujtják be a kolozsvári tankerületi kir. főigazgatósághoz címzett s kellően felszerelt folyamodványukat.

A pályázat határideje 1905. március hó 1.

Dés, 1905. január hó 31.

A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszterium 3590/1905. sz. a. kelt rendeletére

Az igazgatóság.

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXVIII. évfolyam. 19. szám. 1905. február 12.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. kerület, Esterházy-utcza 14. sz. alá.

Szerkeszti
WALDAPFEL JÁNOS
VII. ker., Csömöri-út 65.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. kerületi áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési dij egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdij 8 kor.

MAGYAR KIR. KÖNYVTÁRA

SZEMLE.

A középiskolák 1903. évi állapotának statisztikai ismertetésében, melyet a miniszteri jelentésnek második (alább közölt) és harmadik része tartalmaz, a legelső és legfontosabb adat az, hogy a középiskolák összes száma változatlan maradt. Ez mindenesetre közművelődési fejlődésünk stagnálását, illetőleg közművelődési szükségleteinkre fordítható anyagi erőink elégtelenségét bizonyítja. Mert hogy szükségleteink a középiskolai oktatás terén is eléggé nőttek a lefolyt évben, mutatja az, hogy a tanulók száma többel, mint 1000-rel, a tanárok száma pedig többel, mint 100-zal növekedett. Hogy ily körülmények mellett egyfelől a nagy iskolamonstrumok (700, 800, 900, 1000-nél több tanulóval) és a zsúfolt osztályok száma az iskolai munka nagy kárára nem fogy, másfelől az ország egyes részei még mindig nincsenek kellőképen ellátva középiskolákkal (különösen szegény középiskolákban a Maros-Tisza szöge, amiről a miniszter már egy évtizeddel ezelőtt, 1894-ben kiadott jelentésében, panaszkodott), azon nem csodálkozhatunk.

* * *

Külön figyelmet érdemel a reáliskolák száma. Nem azt akarjuk épen hangsúlyozni, hogy az utolsó év alatt eggyel fogyott a számuk (egy felekezeti jellegű vidéki alreáliskola megszünése folytán), hanem azt, hogy az egész utolsó évtized alatt nem emelkedett, amennyiben már 1893/4-ben 33 volt a reáliskolák száma, ugyanannyi volt 1901/2-ben és ma — az említett megszünés folytán — 32 van, míg a gimnáziumok száma ugyanez időtartam alatt 153-ról 166-ra, vagyis 13-mal emelkedett. Ha még a tanulók számát is tekintjük akkor azt látjuk, hogy míg 1893/4. óta a gimnáziumi tanulóké kerekszámmal 10,000-rel gyarapodott, addig a reáliskolaiaké csak körülbelül 500-zal, és

míg 1893/94-ben 1000 középiskolai tanulóra 223 reáliskolai esett, addig az 1902/3. tanévben csak 160 (1901/2-ben még 165). Ezek a számok persze nem bizonyítanak újat, csak azt a régi tényt, melyről reáliskoláink vezetői és tanárai már annyiszor panaszkodtak, hogy ez iskolanem népszerüsége nem tud növekedni. Az okok újabb kutatásába most nem bocsátkozunk, nem is oly könnyű ezeknek pontos megállapítása, mint sokan gondolják, kik csak a jogosítás kérdésével hozzák e tényt kapcsolatba.

* * *

Az ország helyettes tanárai közül még mindig 298 van olyan, kinek nincs oklevele. Ez sajnálatos, és azt mutatja, hogy valóságos tanárbőségről még nem lehet szó. Tanárbőség idején lehetőleg kerülni kell a nem okleveles tanárjelöltek alkalmazását, még pedig mind az iskola, mind pedig az illető tanárjelöltek érdekében. Eredményes tanári munkát végezni és tanári vizsgálatokra készülni egy és ugyanazon időben nem lehet. Persze annak kimondása, hogy helyettes is csak okleveles tanár lehet, megkövetelné a helyettes tanárok mai viszonyainak javitását a helyettes tanári évek tartamát és beszámítását illetőleg.

* * *

Sajnálattal vesszük tudomásul azt is, hogy »az intézetek helyiségei közül fogyást tüntet fel a vegyészeti és téli tornaterem, a nyári tornatér, tápintézeti és internátusi helyiség«. A miniszteri jelentés csak említi a tényt és magyarázatot nem fűz hozzá, pedig a dolog behatóbb megvilágításra szorulna. Magyarázatot követelne az is, hogy az ifjúsági könyvtárakban az olvasmányi könyvek száma *csak* 1052-vel szaporodott, vagyis intézetenként átlag 5—6 könyvvel, ami hihetetlenül kevés.

KRÓNIKA.

Jókai-szobor. A *Berzeviczy Albert* vallás- és közoktatásügyi miniszter által a Jókai-szobor és síremlék létesítése ügyében legutóbb összehívott szükebb körü értekezlet abban állapodott meg, hogy felhívás intéztessék a közönséghez az emlékművek költségeihez leendő hozzájárulás érdekében. A felhívás — melyet a magyar társadalom előkelőségei közül ötvenen irtak alá, s mely a napokban küldetik szét — így hangzik:

Nemzeti emléket Jókainak!

A Magyar nemzettől *síremléket és szobrot* kérünk Jókai Mórnak.

Jókai pályája nemzetünk szellemi életének legnagyobb emlékei közé tartozik. E nemzet lelkét félszázadnál hosszabb ideig

tartotta egybefoglalva a művészet varázsában és a hazaszeretet lelkesedésében. Egyek voltak benne és általa kicsinyek és nagyok, százezrek és százezrek, mindnyájan, kiknek kedves a magyar szó és drága a magyar érzés.

Az irodalmi emlék, melyet lángelméje alkotott, mindnyájunk gyönyörüsége, ereje és dicsekedése. Nemzeti életünk körében művészi, erkölcsi és hazafiúi fejlődésünknek egyik leggazdagabb forrása; határainkon túl a magyar szellemnek messze ragyogó diadaljele.

Nemzeti kötelességünknek érezzük, hogy nagy pályájának emlékét hozzá és magunkhoz méltó műalkotásokkal is megörökítsük. Ha valakit, úgy őt bizonyára megilleti a tisztesség, hogy *a nemzeti hála rakjon köveket pihenőhelye fölé s állítsa ércalakját a jövő nemzedékek szeme elé.*

E kötelességünknek mély és komoly érzésében nem zavarhat meg semmi bennünket. Csak az az igazi erkölcsi érzés, mely minden viszonyok között tisztán képes felismerni és híven követni a kötelesség szavát. Amily bizonyosak vagyunk abban, hogy e felhívásunkkal a *nemzeti kötelesség* szavát hangoztatjuk: ép oly bizonyosan várjuk szavunk visszhangját.

E nemzeti hálára hivatkozunk, mikor emléket kérünk Jókai Mór hamvai fölé, s neki, kiben az ország szíve dobogott, szobrot az ország szivében.

Az adományok — akár közvetlenül, akár valamely hirlap közvetítésével — a *Magyar Általános Takarékpénztár-részvénytársasághoz* (Budapest, V., József-tér 14.) küldendők, mely intézet a befolyó összegek költségmentes kezelésére és megfelelő gyümölcsöztetésére hazafias készséggel vállalkozott.

A begyülendő pénz felhasználása módozatainak megállapítása céljából annak idején országos bizottságot fogunk alakítani.

Esetleges fölvilágosításokat a vallás- és közoktatásügyi miniszterium elnöki hivatala nyujt.

Budapesten, 1904 december havában.

Antal Gábor, Baksay Sándor, gróf Batthyány Lajosné, Benczur Gyula, Beöthy Zsolt, Berzeviczy Albert, Bubics Zsigmond, gróf Csáky Albin, Emich Gusztáv, Erődi Béla, Fehér Ipoly, báró Feilitzsch Arthur, báró Fejérváry Géza, Firczák Gyula, báró Forster Gyula, Halmos János, Hampelné Pulszky Polixéna, Hauszmann Lajos, Hegedüs Sándor, Heinrich Gusztáv, Herczeg Ferenc, Kornfeld Zsigmond, König Gyula, gróf Kuun Géza, Lánczy Leó, Márkus József, Molnár Viktor, Pekár Gyula, Perczel Dezső, Radisics Jenő, Rákosi Jenő, báró Roszner Ervin, Sárközy Aurél, Somló Sándor, Szabó Miklós, Szalay Imre, gróf Széchenyi Béla, Szily Kálmán, Tarkovich József, özv. gróf Teleki Sándorné, gróf Tisza István, gróf Tisza Istvánné, Tuba János, Vargha Gyula, Vészi József, Wlassics Gyula, Wekerle Sándor, Zelenka Pál, ifj. gróf Zichy János, Zsilinszky Mihály.

Áthelyezés. A. m. kir. vallás- és közokt. miniszter dr. *Türr* Lajos dévai állami főreáliskolai rendes tanárt a pancsovai állami főreáliskolához, *Vass* Miklós kaposvári állami főgimnáziumi rendes tanárt a dévai állami főreáliskolához és *Surányi* Károly pancsovai állami főgimnáziumi rendes tanárt a kaposvári állami főgimnáziumhoz helyezte át. (6632. sz. 1905. febr. 1.)

Magyarország középiskolai oktatásügye 1903. évben.

(Második és befejező közlemény.)

A következőkben közöljük a miniszteri jelentés II. fejezetének, a statisztikai ismertetésnek, a középiskolákra vonatkozó részét (59—62. l.). A III. részben levő statisztikai táblázatokat nem közöljük, de adataikat felhasználjuk mai Szemlénkben.

A magyar anyaország *középiskoláinak* száma az 1902/3. tanévben változatlanul 198 maradt. E szám határain belül azonban jelentékeny változások történtek. Mindenekelőtt szaporodott a gimnáziumok száma 165-ről 166-ra és fogyott a reáliskoláké 33-ról 32-re. A változás oka egyrészről a budapesti VII. ker. külső gimnázium, mely ugyan a múlt évben is megvolt már, mint a Barcsay-utcai VII. ker. gimnázium fiókja, az idén azonban már önálló iskola gyanánt szerepel, szaporítva a gimnáziumok számát. Ezzel szemben Felsőlövőn megszünt a reáliskola s az ottani középiskola, mely eddig kettőnek számított, ezentúl csak mint főgimnázium foglal helyet a kimutatásban. A teljes főgimnáziumok száma 125, öttel több, mint a múlt évben; minthogy az év folyamán 5 nem teljes gimnázium kiegészíttetett (Beregszászon és Szekszárdon állami, Debrecenben és Kézdivásárhelyen róm. kath., Rákospalotán magán). A nem teljes gimnáziumok száma ezáltal 45-ről 40-re szállt le; minthogy azonban Budapesten önállóvá tétetett a fönntebb említett iskola, így a nem teljes gimnáziumok száma jelenleg 41. A teljes reáliskolák száma maradt 25, a nem teljeseké 8-ról 7-re szállt le. Jelleg szerint tekintve az iskolákat: szaporodtak a főgimnáziumok közül az állami (24-ről 26-ra), a róm. kath. (32-ről 34-re) és a magánjellegű (3-ról 4-re) iskolák, a nem teljes gimnáziumok közül a községiek (2-ről 3-ra). Ellenben fogytak a nem teljes gimnáziumok közül az államiak (12-ről 11-re), a róm. kath.-ok (13-ról 11-re), a 2 magánjellegű nem teljes gimnázium egészen megszünt, fogytak továbbá a nem teljes autonom reáliskolák is (3-ról 2-re). Ha a vezetés szempontjából tekintjük a középiskolákat, szintén találunk egy csekély változást, ugyanis az állam rendelkezése vagy vezetése alatt álló iskolák száma 1902-ben 139 volt, 1903-ban 140, az autonom felekezeti iskolák száma viszont 59-ről 58-ra szállt le; minthogy egy ág. evang. reáliskola (Felsőlövőn) megszünt, egy áll. gimnázium (Budapest, VII. ker.) pedig keletkezett.

Jelleg szerint a gimnáziumok és reáliskolák közt nagy a különbség. Míg az előbbieknek csak 28%-a az állami iskola, addig ez utóbbiaknak 78%-a. A reáliskolák közt teljesen hiányzik a kir. kath., rom. kath., gör. kath., alapítványi, magánjellegű, ev. reform., unitárius, szóval sokkal kevesebb a felekezeti jellegű. Magyarázata

ennek az, hogy a reáliskola csak a legújabb időben keletkezett tanintézet, míg a gimnázium sok százados múlt és tradició alapján áll.

Noha a középiskolák száma nem változott, szaporodott az osztályok és tanulók s ezzel kapcsolatban a tanárok száma és pedig 3777-ről 3877-re, tehát éppen százzal növekedett, a növekedés legnagyobbrészt a rendes tanárok és óraadó hitoktatók javára esik. A rendes tanárok száma 2082-ről 2130-ra emelkedett, a helyettes tanároké ellenben 456-ról 423-ra szállt le. Rendkívüli emelkedést mutat a próbaévesek száma (14-ről 91-re), ami az oktatás szempontjából örvendetes jelenség, minthogy a kezdő tanár már kinevezése előtt keresztülmegy bizonyos tanári gyakorlaton, idősebb tanárok felügyelete alatt. A rendes tárgyat tanítók száma, a vallástan kivételével, 2695-ről 2750-re emelkedett. Ez az emelkedés fejezi ki legvilágosabban az iskola haladását, új szükségletét az osztályok és tanulók szaporodása folytán. A rendes tárgyat tanítók közül, nem számítva a vallástanárokat, tökéletesen beszél magyarul 2687 (97%), csak félig 48 (a múlt évben 45), a magyarul nem tudók száma 3-mal fogyott, s már csak 15 maradt.

A rendes tanárok közül állami oklevéllel bírt 90%, az előbbi évben 88%, oklevél és elismerés nélkül működött 2 (a múlt évben 10). A rendes tárgyat tanítók közt a nem oklevelesek száma a világiaknál 9·7%, az egyháziaknál 22·9%, ez utóbbiaknál tehát jóval nagyobb arányban fordul elő.

Az intézetek helyiségei közül fogyást tüntet fel a vegyészeti és téli tornaterem, a nyári tornatér, tápintézeti és internátusi helyiség. A többieknél szaporodást látunk, az osztálytermek száma 1717-ről 1724-re emelkedett, a tornaszerek úgy a teremben, mint a szabadban szaporodtak.

Örvendetes szaporodást találunk egyéb taneszközöknél és gyűjteményeknél is, amelyek közül ime a főbbek: az állattannál a gyarapodás 25.410 darab (most van összesen 512.870), a szárított növényeknél 4560 (van 377.814), az ásványoknál 71.622 (van 331.868), a földrajzi térképeknél 2079 (van 21.248), az éremgyüjteménynél 9816 (van 316.281), a régiség és művészeti múzeumban 1047 (van 53.301), a szabadkézi rajz-mintáknál 3551 (van 162.479). Gyarapodást találunk a könyvtáraknál is, különösen a tanári könyvtárakban, ahol az önálló szakmunkák száma 708.812-ről 793.892-re emelkedett (a szaporodás 85.080). Az ifjúsági könyvtárakban az olvasmányi könyvek száma 1052-vel szaporodott, a tankönyvek ellenben csekély fogyást tüntettek fel, a minek oka az elavult munkák kiselejtezése lehet.

A középiskolai tanulók száma 61.500, az 1902. évihez képest (60.496) 1004 főnyi emelkedést mutat. Ez emelkedés kisebb a megelőző évinél (1194), mely szintén kisebb volt a megelőzőnél (1280), vagyis a középiskolai tanulók száma szaporodik ugyan, de kevésbé rohamosan. Az idei szaporodás egészen a nyilvános tanulókra esik, a magántanulók száma némi fogyást mutat (1123, a múlt évben 1181). Jelentékenyen szaporodott a görög-pótló tárgyakat tanulók száma, 5267-ről 5542-re. Ez a szaporodás folytonos.

Minthogy a középiskolák száma nem változott, ellenben a tanulók száma emelkedett, nyilvánvaló, hogy emelkedett a tanulók átlaga is egy iskolára nézve. Ez átlag jelenleg 310, (előző évben 306, azt megelőzőleg 299), még pedig meglehetősen egyenlő a gimnáziumra és reáliskolára. Legkevésbé népes főgimnázium — mellőzve a magániskolákat — a medgyesi ág. ev. német főgimnázium 154 tanulóval, a főreáliskolák közül pedig a székely-udvarhelyi állami iskola 160 tanulóval (az előző évben is e két iskolának volt legkevesebb tanulója). Legnépesebb viszont most is, mint már évek óta, a budapesti VII. ker. állami főgimnázium (Barcsay-utca) 1043 tanulóval (előző évben 1289, minthogy akkor még az új VII. ker. külső gimnázium osztályai is ide számíttattak). A reáliskolák közt legnépesebb a budapesti V. ker. állami, 740 tanulóval. Vidéken legnépesebb gimnázium szintén már évek óta a szegedi piarista iskola 764 tanulóval, reáliskolák közül a pozsonyi állami 504 tanulóval. Az országos nőképző egyesület leánygimnáziumában 353 növendék volt, ami az előző évhez képest 23 szaporodást jelent; épen ennyi volt a szaporodás egy évvel előbb is.

Végre ami a gimnáziumi és reáliskolai tanulók arányát illeti, ez év a gimnáziumok javára tüntet fel csekély gyarapodást, míg ugyanis az előző évben 1000 középiskolai tanuló közül 165 járt reáliskolába, ezúttal csak 160.

Áttérve a tanulásban tett előmenetelre, az év végén osztályozott tanulók 22%-a bukott meg, annyi, mint a múlt évben. Szintúgy nem találunk jelentékeny változást az ismétlők számában sem, az idén 6·1%, a múlt évben 6·2%.

A tanulók erkölcsi magaviseletében két feltünőbb pont van, egyik a rossz érdemjegy emelkedése, az előbbi évnek csaknem kétszeresére (10-ről 19-re), a másik a kizártak számának nagy csökkenése (55-ről 24-re). Ez utóbbi az előbbit annyira egyensúlyozza, hogy az év erkölcsi állapotát még valamennyire kedvezőbbnek is tünteti fel az előbbi évnél.

A tandíjmentesek számának emelkedése 214 az egész menteseknél (9220-ról 9434-re), 535 a részben menteseknél (5296-ról 5731-re), összesen 749 főnyi emelkedés, ami a tanulók összes számának emelkedéséhez képest rendkívül nagy. Ellenben csökkenés mutatkozik úgy a tápintézetben, mint az internátusban levő tanulók számában, amott 670 (5434-ről 4764-re), emitt 35 (3193-ról 3158-ra). Az ösztöndíjas tanulók száma normális emelkedést mutat (3410-ről 3576-ra), az emelkedés tehát 166, nagyobb az emelkedés a jutalomban és segélyben részesülőknél, amott 5530-ról 5871-re (szaporodás 341), emitt 9.660-ról 11.128-ra (szaporodás 1.468). Általában elmondhatni, hogy az iskolák jótékonysága a szegény tanulók iránt fokozatosan emelkedik.

Ami a tanulók szüleinek társadalmi állását illeti, a gimnáziumokban az első helyet az értelmiségi pálya (ügyvéd, orvos, stb.) foglalja el 9092 tanulóval, utána következnek a köztisztviselők (8338), önálló kisbirtokosok (7376), önálló kisiparosok (7206). Leg-

kisebb számmal vannak a szülők között a katonák, (409), a nagyiparosok (544) és a különböző alkalmazottak, úgymind: kereskedő (544), iparos (662), őstermelő (810). Reáliskolákban az első helyet foglalják el az önálló kisiparosok (1963), azután a kiskereskedők (1576) és a köztisztviselők (1030). Legkisebb számmal fordulnak elő a nagybirtokosok (144), az őstermelő alkalmazottak (153) és a katonák (154). Tehát az értelmiségi és a birtokos (nagy- és kisbirtokos) osztály a gimnázium, a kisiparos, kiskereskedő és katonai osztály a reáliskola iránt mutat előszeretetet. A köztisztviselő gyermekei egyenlő arányban oszlanak meg a két iskola között. Az előző év adataival összehasonlítva feltünőbb változás csak a köztisztviselőknél található, kiknek száma 8841-ről 9368-ra emelkedett. Ez 527 főnyi szaporodásból csak 13 esik a reáliskola javára, a többi a gimnáziumnak jut.

Hitfelekezet szerint tekintve a tanulókat, abszolute mindegyik felekezet emelkedést mutat (az előző évben a görög keleti és unitárius fogyott). A százalékos arányokban nagyobb eltolódást látunk; egy kevéssé emelkedett a görög kath., ev. ref. és unitárius, múlt évi számát megtartotta a róm. kath., csekély mértékben fogyott a görög keleti, ág. evang. és izraelita (előbbi évben csak a róm. kath. és izraelita szaporodott $^0/_0$ szerint).

Anyanyelv szerint abszolute fogyott a német és egyéb (múlt évben a német, ruthén és horvát-szerb), a többi emelkedett. A százalékos arányt tekintve, fogyott a német, oláh és egyéb, emelkedett a magyar (77·64-ről 77·90-re), tót (3·05-ről 3·15-re), ruthén (0·15-ről 0·24-re), horvát-szerb (1·71-ról 1·73-ra). (Múlt évben emelkedett $^0/_0$ szerint a magyar, tót, oláh és egyéb.)

A középiskolák vagyona meghaladja a 79 millió koronát, a szaporodás a múlt évhez képest egy millió koronán felül van, ami teljesen a gimnáziumok javára esik, a reáliskolák vagyonánál csekély fogyás tapasztalható. (Előbbi évben a szaporodás körülbelül 3 millió koronát tett.) A gimnáziumok vagyonának (69 millió) több, mint fele az autonom felekezeti iskolákra esik (35 millió), amiből ismét a legnagyobb rész (22 millió) az ev. reform. iskoláké.

Az iskolák bevétele kerek számban 17 millió volt, (az előző évben körülbelül 100.000 koronával több), ebből a gimnáziumokra esik 14, a reáliskolákra 3 millió. A jövedelemből az állampénztár valamivel több, mint 5 millió koronát szolgáltatott, az egész jövedelemnek körülbelül $29^0/_0$-át. Ezen összegből államsegély cimén körülbelül 1 milliót kaptak az autonom felekezeti iskolák (ötezer korona emelkedés a múlt évhez képest), még pedig (kerek számban véve) 32 ezret az egyes. prot. gimn., 316 ezret az ág. evang., 541 ezret az ev. reform., 38 ezret az unitárius iskolák. Az állam vezetése alatt álló iskolákban is általában emelkedett az államsegély (a községieknél 20 ezer, a kegyesrendieknél 12 ezer, az erdélyi statusnál 10 ezer koronával). Az államsegély teljes összege a nem állami iskoláknál 1,231.937 korona. Ennek köszönhetik a szegényebb iskolák, hogy a korral haladni birnak.

A kiadások összege egyenlő a bevételekével, tehát ez is valamivel kevesebb az előző évinél. A 17 millióból körülbelül 10 millió jut a személyi illetményekre, a múlt évhez képest 352.000 korona emelkedéssel. Szaporodtak a dologi kiadások is (163 ezer koronával), ellenben jelentékeny csökkenést mutat az átmeneti kiadások rovata (— 535 ezer korona) és csekélyebb esést az ösztöndíjak és segélyek tétele (—70 ezer korona).

Érettségi vizsgálatra jelentkezett a gimnáziumokban 3.862, a reáliskolákban 660, összesen 4522. A múlt évben volt amott 3357, emitt 610, összesen 4167, az emelkedés tehát összesen 355, jóval nagyobb arányú, mint ahogy az összes tanulók száma emelkedett. A jelentkezők közt volt 73 leány, ami a múlt évi 60-hoz szintén erős emelkedést mutat. Sikerrel letette a vizsgát gimnáziumban 3172, reálban 554, összesen 3726. Ez a múlt évi eredményt (3411) 315 fővel mulja felül, csaknem annyival, amennyivel többen jelentkeztek. Véglegesen elutasíttatott 11 tanuló (előbbi évben 21), latinból pótló vizsgát tett 164 (múlt évben 153). A 73 jelentkező leány közül 68 sikerrel vizsgázott, ami kedvező eredmény.

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

Az érettségi vizsgálat reformjához.

Általános a felfogás, hogy az érettségin változtatni kell. A nyolcadik osztály vizsgájának némelyektől javasolt különválasztása az érettségitől azonban olyan változás volna, mely mélyen belenyúlna a gimnázium (a többi középiskoláról szóljon más), mai szervezetébe s szinvonalát még a mainál is alacsonyabb fokra szállítaná le. Csak vonjuk le a következményeket. Azt a tanulót, aki olyan pályára lép, melyhez felső iskolai (egyetem stb.) tanulmány nem kell, enyhébben bíráljuk meg a nyolcadik osztály végén, mint a többit. Latinból, görögből pl. az, aki jegyzőnek készül, okvetlenül átmegy, hiszen nem lesz szüksége egyikre sem. Evvel a gimnázium maga kiáltó bizonyítékát adja az általa művelt tanulmányok hasznavehetetlenségének s bár a tanuló a gimnáziumi tanulmányok fontos szakaiban a kellő ismereteket nem szerezte meg, mégis gimnáziumi bizonyítványt adunk kezébe. De ne álljunk meg az ókori nyelveknél. Ki szabja meg a legnemzetibb tantárgynál is, a magyar nemzet történetének és irodalmának tanításánál a tudás határát, melyen alul bárki is sikeresen nem működhetik a gyakorlati, mondjuk ki, hivatalnoki pályán? A gyakorlati élet szempontja oly mértékben betolakodik az így tervezett reformban a gimnázium tantervébe, hogy egészen illuzóriussá teszi. S ha meghajlunk a gyakorlati élet és követelményei előtt, miért nem oktatja a gimnázium a hivatalnoknak készülő tanulót azokban az ismeretekben, melyekre szüksége lesz hivatalában?

Olyan tudnivalókra oktatja, melyekre nem lesz szüksége s a szükségeseket mellőzi. Így nem készíti elő hivatalnoki pályájára. Az ilyen újítással elérjük ugyan azt, hogy a tudatlanok az érettségin nem lábatlankodnak, de az eljárás hasonlít a katonaságnál dívó szokáshoz. A póttartalékosokat elbujtatják a generális elől, hogy ne lássa őket. De azért szegénykék csak léteznek. (Sie existieren.) Senki sem szolgálhat két úrnak; a gimnázium sem képes a legkülönfélébb tudományos s egyúttal a gyakorlati hivatalokra előkészíteni. A hivatalnokot csakis a szakiskola képes sikeresen előkészíteni; ha pedig a gimnázium nyakába sózzuk ezt a feladatot is, ott vagyunk, ahol ma, hogy sem a tanár, sem más beavatott a gimnáziumi tanítás eredményével nincs megelégedve.

(Pozsony.) *Pfeifer János.*

A rendtartás revíziójához.

(Consilium abeundi következményei. — Eltérő felfogások a különbözeti tárgyakról.)

Egyik főgimnáziumból, kávéház látogatása miatt, egyszerre több tanulót eltávolítottak — (consilium abeundi). Amint már szokásos, a bizonyítvány hátlapjára az igazgató ráírta, hogy a más intézetbe való fölvétel ellen semmi kifogása sincsen. Most a szülők mennek más intézetbe, de egymásután elutasítják. Valóságos hajtóvadászat keletkezik. Volt olyan szülő, aki már két hétig volt útban fiával és már hat főgimnáziumból utasították el! Volt-e joguk elutasítani? Igen is, nem is! Minden tanári kar és igazgató a saját intézete reputációját védi, de ezzel egyszersmind végtelenül sérti a szülők érdekét — mint ebből az esetből látjuk — még olyan esetekben is, amidőn nincs reá semmi igazi ok.

* * *

A másnemű intézetből, pl. polgári iskolából gimnáziumba átlépő tanulóra nézve azt mondja a rendtartás, hogy csak a különbözeti tárgyakból tartozik felvételi vizsgát tenni. No már most, hogy mi az a különbözeti tárgy és különösen mi ennek a tartalma és terjedelme, erre nézve minden tanári testületben más és más a felfogás. — Ahány ház, annyi szokás.

Abban egyetértünk, hogy a polgári iskola IV. osztályából a gimnázium V. osztályába lépő tanuló a latin nyelvből felvételi vizsgát tartozik tenni, mivel ezt ott nem tanulta; de hát a többi tárggyal hogyan is vagyunk? A természetrajz tanára pl. azt mondja, hogy igaz ugyan, hogy a polgáriban is tanulta ezen tárgyakat, de más szempontokból; a mathematika tanára pedig azt állítja, hogy az algebrából is kell vizsgáznia, mert ott kisebb terjedelemben tanulta ezt a tárgyat. Még sokkal eltérőbbek a vélemények, ha leány a jelentkező.

(Eperjes.) *Perényi Vilmos.*

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

Az irodalomtörténet elméletéről. Értekezések. Irta *Szigetvári Iván.* Budapest, 1905. Kilián Frigyes utóda. 215 kis 8-adr. l. Ára 3 korona.

Újabb időben egyebütt is, nálunk is sokat foglalkoznak az irodalomtörténet elméletével. Ha kissé triviális hasonlattal akarnánk élni, azt mondhatnók, hogy — egy francia közmondást variálva — ez nem jelent jót; mert vagy annak a jele, hogy az irodalomtörténet beteg; vagy pedig arra mutat, hogy az elmélet nem egészséges.

És ha Szigetvári könyvét átolvastuk, kivált az utolsó dolgozatnak, az »Irodalomtörténet és Kritika« címünek, csakugyan az lesz a bennünk ébresztett hatása, hogy legalább a mi irodalomtörténet-írásunk nagyon fogyatékos. Nem kevésbbé gyarló a szerző szerint kritikánk is, amely nála a *jelen* irodalmával foglalkozik; míg az irodalomtörténet helyesen csak a *multat* tárgyalja. Nem egészen szerencsés szembeállítása két dolognak, amelyek második nélkül az első ép oly kevéssé lehet el, amily gyenge alapon állna a második, ha nem épülne az elsőn. E kifogásunk ellenére is még ezt a fejezetet találjuk a könyv legjobban megírt részének. Belőle, kivált a tankönyvírók, nem egy megszivlelni való tanácsot jegyezhetnek meg maguknak.

Kevésbbé sikerült a megelőző fejezet, mely az *irodalomtörténet* és a *természettudomány*, helyesebben némely irodalmi művek és egyes természeti jelenségek közt keres analogiákat. Ezek közül azonban csak az evolutio tagadhatatlan folyamata állhat meg, melyet a szerző szabatos rövidséggel kisér végig az egyetemesség legszélesebb körén kezdve s az egyes költői munkán végezve. Már a további két tétel: hogy a szaporaság ellenkezik a nagysággal, vagy hogy a természetben ép úgy átmenet van az egyes osztályok, mint az irodalmi iskolák és költői műfajok között, nem mondható ilyen tanulságos analogia alapján állónak. Sőt az egyikre néha rácáfolnak a tények; a másik pedig annyira magától érthető, hogy kár is felemliteni. A szaporaság és a nagyság fordított arányának természetéleti párhuzamai még hozzá részben nagyon rosszul vannak megválasztva, s annyi köztük a hibás vagy helytelen felfogással megvilágított állítás, hogy a szerző nem sok becsületet vallana velük a természettudósok itélőszéke előtt. (L. különösen a 145. és 147. lapon olvashatókat.)

De nem akarunk kicsinyeskedni s inkább szivesen elismerjük, hogy az első három fejezetben a szerző már sokkal világosabban fejtegi tárgyát: a francia kritika fejlődését a XIX. században, majd Taine és Brunetière irodalommagyarázó módszerét, a milieu és az evolució elméletét. (Az első cikk az Egyetemes Philologiai Közlöny tavalyi évfolyamában jelent meg, a második pedig az Akadémiában is felolvasásra került.)

Szigetvári könyvén egyáltalán meglátszik, hogy szerzője nem hiú dicsekvésképen mondja magáról ez önérzetes szavakat: »Az író-

kat, akikről szólunk, ismerjük s az itélet, amelyet kimondunk, amiénk akkor is, ha az övével (t. i. a Brunetièreével) megegyez«. Hogy nem egyez meg teljesen és mindenben, az csak a szerző önállóságát, vagy legalább ilyenre törekvését bizonyítja helyenkint; bár néhol inkább a fontoskodás látszatával lép föl, mikor olyasmivel egészíti ki, illetőleg helyesbíti (?) Taine és Brunetière elméletét, amit egy kissé több jóakarattal és behatóbb elemzéssel náluk is megtalálhatott volna a szerző, ha nem is mindig a tőle kedvelt szélesebb és kissé talán túlságosan is népszerüsítő modorban. A vulgarizálásnak szerzőnkön is megbosszulja magát olykor az a törekvése, hogy amit a finomabb elmék szándékosan fejeznek ki még kissé határozatlanul, azt is egészen éles körvonalakkal akarja közérthetőbbé tenni, de ezzel aztán a dolgot túlozza, hogy ne mondjam, el is torzítja.

Szivesen megbocsátjuk Szigetvárinak azt, amit Előszavában maga is némi fogyatkozásaként említ, de mindjárt menteget is, midőn így szól: »szabad legyen megjegyezni, hogy a francia mellett egyéb irodalmakat elhanyagolni sokkal kisebb hiba az irodalmi kritikáról szóló könyvben, mint például classica-philologiai vagy philosophiai munkában.« Ennél azonban szerintünk már mindenkép nagyobb hiba magyar iró részéről az, hogy Taine elméletének ismertetése során a szerző egészen megfeledkezik *Erdélyi Jánosunk*ról. Legalább egy szerény kis jegyzet alakjában, (mint például a 130. lapon és egyebütt is alkalom adtán Péterfy Jenőt illetőleg nagyon helyesen tette) megemlíthette volna, hogy e kiváló aesthetikusunk Népköltési gyüjteménye (1846—1848.) II. kötetének a végén lévő értekezésében, tehát jóval Taine előtt, világosan fejtegette úgy a *milieu*, mint az öröklött hajlamoknak nemcsak az egyéni, hanem a népköltés terén is mintegy természeti törvény erejével nyilvánuló hatását. De Erdélyink e tanításával nálunk nem csak megelőzte Tainet, ami magában véve még nem is olyan érdem, mert hiszen arra Szigetvári is helyesen rámutat, hogy Tainenek egyebütt is vannak elődei és úttörői. (Csak mért feledkezik meg a magyar szerző épen a magyar úttörőről?) Ennél azonban a mi szemünkben még nagyobb érdeme volt Erdélyinek az, hogy bölcs mérséklettel korlátozta az ő milieu- és race-elméletét s kivált olyan térre szabta, ahol annak törvényei feltétlenül s igazán a természeti törvények erejével uralkodnak. Holott Taine, az egyszerübb és homogénebb talajból fakadó népköltészet szükebb körét elhagyva, a müköltészet birálatának bonyolúltabb tényezőkkel bajlódó terére is átvitte azt az elméletet, s ezzel abba olyan alkati hibát oltott be, amelyet szerzőnk nem emel ki eléggé.

K. L.

Die Kunst des Erzählens. Von Ludwig Schädel (Lehrproben und Lehrgänge 1904. 4. H.). E kis értekezés néhány figyelemreméltó tanácsot ad arra nézve, mely alkalommal, mit és hogyan kell az iskolában elbeszélni. Elmés módon állít fel néhány antinomikus tételt Fricknek egy dolgozatában található útmutatásokkal szemben.

Az elbeszélés legyen egyszerű — mondja Frick; nem: legyen gazdag. Az elbeszélés legyen világos; — nem: legyen magas, rejtelmes, sejtelmesen felemelő. Az elbeszélés legyen élesen tagolt; — talán inkább a tagokat csak sejtető. Az elbeszélés ossza a cselekvényt kezdetre, középre és végre; — nem áll-e evvel szemben a sok nagyszerű epikus alkotás, mely in medias res ragadja az olvasót? stb. A szerző szellemes fejtegetései gondolatkeltők arra is, aki talán az iskola szempontjából nem becsüli annyira, mint ő, a szóbeli előadás művészi elemeit stílusban és külső előadásban (mimika, gestus stb.) és aki nem szeret az iskolában különbséget tenni tanító s egyéb előadás között. *e.*

Beiträge zur Geschichte der Erziehung und des Unterrichts in Bayern. Herausgegeben von der Gruppe Bayern. Erstes Heft *Eugen Brand* über Vorbildung und Prüfung der Lehrer an den bayerischen Mittelschulen seit 1773. *Joseph Gebele* Ausbildung der Aufsicht über die Volksschule in Bayern im Übergange vom 18 zum 19 Jahrhundert Berlin I. Harrvitz Nachfolger. **(Texte und Forschungen zur Geschichte der Erziehung und des Unterrichts in den Ländern deutscher Zungen.** Im Auftrage der Gesellschaft für deutsche Erziehungs- und Schulgeschichte. Herausgegeben von *Karl Kehrbach.)*

E füzet első része tárgyalja a bajor középiskolai tanárok előképzettségét és képesítését 1773. év óta a mai napig. Az egész munka hat fejezetből áll, melyek közül mindegyik a bajor középiskolai tanárok képesítése történetének egyik főmozzanatát vázolja.

Az első fejezet az 1773-tól 1809-ig terjedő időre vonatkozik és mindenekelőtt a jezsuita-rend eltörlése után szükségesekké vált intézkedéseket tárgyalja. Az 1799. év korszakalkotó volt a bajor középiskolák történetében, mert ez évben adta ki Miksa József választó fejedelem hires rendeletét, melynek értelmében a liceumok és gimnáziumokban való tanításra csak erre képesített egyének vannak jogosítva.

A második fejezet vázolja az 1809—1829. években a tanárképesítésre vonatkozó kibocsátott rendeleteket, melyekből kiemeljük a bajor kormánynak azt az intézkedését, hogy a tanárok kiképeztetése a központi kormány székhelyén történjék, továbbá hogy a tanárok végleges alkalmazása előtt egy próba-évet töltsenek.

A harmadik fejezet (1829—1859) a tanárok kiképeztetését már a különböző intézetek tanárai szerint adja elő. Szerzőnk itt tárgyalja 1. a gimnáziumokban, 2. az ipari és technikai iskolákon, 3. a liceumokon működő tanárok képesítését, mindegyiknél a követelményeket is részletezi, valamint minden egyes tanulmányi év tantárgybeosztását is közli.

Miután a szerző a IV., V. és VI. fejezetekben az 1854—1895. évek történetét adja elő, áttér az 1895-ben kiadott és a bajor

középiskolai tanárokra még most is érvényben lévő vizsgálati rendszerre, mellyel nincs teljesen megelégedve.

A füzet második része, mely a bajor népiskolák felügyeletének történetébe vág, már kívül esik a Közlöny speciális érdekkörén s ezért mellőzzük részletes ismertetését.

(Székesfehérvár.) *Téri József.*

KÉRDÉSEK ÉS ÜZENETEK.

(Azokat a kérdéseket vagy kéréseket, amelyekre vonatkozó feleletek, illetőleg üzenetek a Közlöny e rovatától várhatók, számozzuk, hogy a felelő vagy üzenő tagtársak ne legyenek kénytelenek a kérdést vagy kérést ismételni, hanem annak sorszámára hivatkozhassanak.)

Még egyszer a 3. kérdéshez.

Z-hez intézett levelemre a Közlöny utolsó számában —*sz.*— felel és levelemben kifejtett véleményemet ósdi felfogásnak minősíti. Úgylátszik a tudományos szakképzés ellenségének tekint s erre állapítja e véleményét. Ha úgy van, téved, mert én feltétlen híve vagyok a tudományos szakképzésen alapuló tanárképzésnek s én sem kívánom, hogy a középiskolai tanár polyhistor legyen, valamint hogy azt Klamarik sem kívánta, aki szintén híve volt a tudományos szakképzésnek és annak a tanárképzésnél való érvényrejuttatásában cselekvőleg is részes volt.

Az én ósdiságom csak annyi, hogy hiszem, miszerint a középiskolai tanárnak, szaktudása körén kívül, legalább annyi általános műveltséggel kell birnia, amennyit a középiskolán érettségi vizsgálatot tevő tanulótól kívánunk és ha filológus is, nem szabad abszolut ingnoránsnak lennie a mathematika vagy természettudományok terén és megfordítva, de érdeklődnie és bizonyos határokon belül továbbképződnie is kell azon tárgyakban is. Fájdalom, igazat kell adnom —*sz.*—nek abban, hogy erre nézve az én véleményemmel ellenkező nézet ma a »divatos.«

Én igazán szerencsétlenségnek tartom, hogy vannak oly modern tanáraink, kik a mathematikát s a mathematikus kollegát lenézik s alsóbbrendű kategóriának tekintik, mert ők filologusok és épen úgy viszont, csak azért, mert kölcsönösen nem is sejtenek amannak tudományához s kötelességüknek tartották más, mint szaktárgyuk iránt, nem érdeklődni, s elfelejteni belőle azt is, mit valaha tudtak belőle.

Ez értelemben tényleg nem vagyok s nem is akarok »modern« lenni. Ki levelemet elfogulatlanul olvassa, az kiolvashatja belőle, hogy eszem ágába sincsen rendszert csinálni belőle, hogy a tanár ne a maga szaktárgyát tanítsa, de a művelt tanárra nem lesz szerencsétlenség, ha egyszer szaktárgyán kívül mással is kell foglalkoznia, s az iskola érdekében esetleg néhány hétig oly tárgyat is tanítania, mely nem a szaktárgy

A régi tanár és a modern tanár közötti különbséget nem definiálja —*sz.*— helyesen. A régi rendszer tanárá[illegible] rendszerint (de ne

feledjük, hogy nagyon tündöklő kivételek is voltak) semmiféle tárgyban nem volt alapos és tudományos szakismerete s ezért nem lehetett a mai gondolkozás és felfogás szerint jó tanár. A modern tanárnak nemcsak a maga két szaktárgyát, de épen ezek kapcsán tudományos gondolkozást és módszert is kell tanulnia és ha ezt igazán megtanulta, azt alkalmazhatja a középiskolai tanítás nagyon szűk körén belül más tárgyban is és ez által ezen tárgyak tanítójául is jobban van képesítve, mint volt a régi rendszer tanára. És épen ez adja meg a tudományos szakképzésnek, mint a tanárképzés módszerének, a jogosultságot.

A tanárképzésnek nem az a célja, hogy tudósokat képezzen, de megfordítva: a tudományos szakképzésnek feladata jó tanárokat nevelni. Meggyőződésem, hogy ez a tudományos szakképzés feltétlenül szükséges, de nem elég. Nem minden tudós ember művelt ember is, a középiskolai tanárnak pedig művelt embernek is kell lennie s e műveltségnek legkisebb mértéke az érdeklődés és tájékozottság a középiskolai munka egész körében. Innen a polyhistorságig még messze út van.

Ha a szakképesítés maga elég volna, akkor ma már csupa jó tanárunk volna. Azt hiszem, —*sz.*— nem állítja, hogy van. Fájdalom, kitünő képesítésű tanáraink is vannak, kik szaktárgyaikban is rossz tanárok.

De azért igazán nem kívánom vissza a szürke multat, de szeretném tanügyünk jövőjét derüsebbnek látni a jelennél is és —*sz.*—el szemben azt hiszem, hogy a tudományos szakképzés dacára, melynek mindketten hívei vagyunk, nagyon sok még a kívánni és tenni való.

De talán ez is ósdi és elavult vélemény. *R.*

V. Budapest. Köszönöm szives ajánlatát, de nem élhetek vele. Szándékom volt ugyan a Philologiai Társaság elnökének az ezidei nagygyűlésen elhangzott megnyitóbeszédjét a Tanáregyesületi Közlönyben szóvá tenni — hiszen, melyik tudományos ügy érdekelhetné jobban a magyar iskolát, mint a magyar irodalomtörténetírás dolga? — de a Tanáregyesület elnökének határozott kívánságára lemondtam szándékomról. Kérem Önt, tiszteljük ez óhajtást és nyugodjunk meg elnökünknek ez alkalommal is bizonyára jó úton járó izlésében. *A szerkesztő.*

NÉVSORA

azon tagoknak, kik az 1904. deczember 20-tól 1904. január 30-ig tagdíjat fizettek:

1890/1-re: Szalay Károly (I.).

1900/1-re: Hensch Béla.

1901/2-re: Hensch Béla, Huszár Frigyes, Laczkó Károly (II.).

1902/3-ra: Huszár Frigyes, Laczkó Károly (I.), Markovics Sándor.

1903/4-re: Bozzay Zoltán (II.), Csajági Béla, dr. Cserey Adolf (még 2 K), dr. Fodor László, Geday József (még 4·5), Huszár Frigyes, dr. Juba Adolf, László Dániel, Niernsee József, Still Nándor, dr. Vietorisz József.

1904/5-re: Alt Henrik (I.), Bajay Amand, Balás Árpád (II.), Balázsy Czirill (2 K), Bauer Mihály, dr. Bán Aladár (I.), dr. Bánóczi József, Beczner Frigyes, Bittenbinder Miklós, dr. Bokor József, Bórsodi Miklós, dr. Chovan-

csák István, dr. Cserey Adolf (6 K), Domokos Jenő, dr. Duda János, Eberling József, dr. Erdélyi László, Faragó Andor (2 K), Fazekas Sándor, Feldmann Gyula, Fekete Ipoly, Ferenczy István (6 K), Francsics Norbert, Franzen Alajos, Gaal Mózes, Garda Samu, Gáspár Károly, Geday József (6·50), dr. Geréb József (még 2 K), G. Fehrentheil Henrik, dr. Fodor László, Göllner Károly, Greguss Imre (I.), Grünwald István, dr. Gyomlai Gyula, Hajtsch Sámuel, Harmath Gergely, Hirschmann Nándor, Hlatky József, Horváth József, dr. Horvay Róbert, dr. Jászai Rezső, dr. Imre Lajos, dr. Juba Adolf, Karai Sándor, dr. Kardos Albert (I.), dr. Kardos Celesztin, dr. Kálmán Miksa (2 K), Kovács János (VII. kerület), Körösi Sándor, Kubacska András, Kulcsár Endre, Lasz Samu (II.), dr. Láng Nándor, dr. Lúcz Ignác, Maár Oszkár (I.), Marsits Rozina, Matics M. András (I.), dr. Málnai Mihály, Medveczky Lajos, Mészáros Ferenc, dr. Moczár József (I.), Molecz Béla, dr. Molnár István, dr. Nagy Zsigmond, Nádasdi Alajos, Németh Károly (még 6 K), Obendorf Károly, Orosz Alajos, Orth Miklós (I.), Pap Lajos, Petrovics László, Péch Aladár (2 K), Pintér Kornél, Pogány Kornél (I.), Putnoky Miklós, Révész Lajos, Ries Ferenc, Roseth Arnold, Schill Salamon, Schuch József, Schuszter Alfréd, Schürger Ferenc, Simkó József, dr. Steinberger Ferenc, dr. Steinmayer János, Straubert Ödön, Szarkay Ede, dr. Szántó Sámuel, Szepesi Géza, Szerényi Géza (I.), Szőke Adolf (5 K), Szölgyémy Ferenc, Tafferner Béla, Telts Gusztáv, Teveli Mihály (3 K), dr. Tolnai Vilmos, Tőkés Lajos (I.), Török Péter, Ulbrich Sándor, Vass Károly, dr. Vermes Albert, Virányi Gyula (I.), Vozáry Miksa, Zimmermann Gyula.

1905/6-ra: Balás Árpád (I.), Kende Ferenc (7·20), Németh Károly (2 K), Novotny S. Alfonz, Ries Ferenc.

Előfizettek:

1904/5-re: Baróthi áll. polg. fiúisk., bajai áll. tanítóképző, békési ev. ref. főgimn., budapesti III. ker. főgimn., budapesti ker. akadémia, Csurgói főgimn. (még 6 K), ceglédi főgimn., Döbrössy Alajos, dési áll. főgimn., Fehértemplomi főgimn., Gyulafehérvári r. k. főgimn., Homonnai felső ker. isk. (még 2·80), Jászberényi áll. főgimn., Kassai főreálisk., kassai pr. főgimn., karcagi ref. gimn., kiskúnfélegyházi főgimn., kolozsvári ev. ref. főgimn., komáromi gimn., Losonci áll. főgimn., lőcsei áll. felső leányiskola, Mezőtúri főgimn., m.-szigeti r. k. gimn., Nagyenyedi Bethlen-koll., nagykárolyi főgimn., nagykanizsai áll. polg. isk., nagykanizsai felső ker. iskola, nagykanizsai kath. főgimn., Országgyűlési képviselőház könyvtára, Pancsovai főgimn., pannonhalmi főapátság, pannonhalmi növendék-papság, pécsi főgimn. (még 6 K), podolini kath. gimn., privigyei kath. gimn., Rozsnyói kath. főgimn., rózsahegyi főgimn., Sepsi-Szent-Györgyi Mikó-koll., szentgotthárdi gimn., szegedi főreálisk., szilágy-somlyói gimn., szarvasi főgimn., szatmári ev. ref. főgimn., szombathelyi polg. fiúisk., Temesvári felső ker. iskola, Zilahi Wesselényi kolleg., zombori főgimn.

1905/6-ra: Budapesti ciszterci r. tanárképző, budapesti II. ker. főreálisk., Csurgói főgimn. (2 K), Homonnai felső keresk. isk. (5·20), Kaposvári polg. isk., Pécsi főgimn. (2 K), podolini gimn., Rozsnyói ág. ev. főgim.

Budapest, 1905. január 30.

(I.) = I. fele. *Müller József,*

(II.) = II. fele. egyesületi pénztáros, (II. ker., Áldás-u. 4.)

Tartalom: *Szemle.* — *Krónika:* Jókai-szobor. Áthelyezés. Magyarország középiskolai oktatásügye 1903. évben. (Második és befejező közlemény.) — *Javaslatok és Tanulmányok:* Az érettségi vizsgálat reformjához. *Pfeifer* Jánostól. A rendtartás revíziójához. *Perényi* Vilmostól. — *Könyvek és Lapok:* Szigetvári Iván: Az irodalomtörténet elméletéről. *K. L.*-tól. Ludwig Schädel: Die Kunst des Erzählens. *e*-től. Karl Kehrbach: Beiträge zur Geschichte der Erziehung und des Unterrichts in Bayern. *Téri* Józseftől. — *Kérdések és Üzenetek.* Még egyszer a 3. kérdéshez. *R.*-től. V. Budapest. — Tagdíjfizetések és előfizetések jegyzéke. *Müller* Józseftől.

Tankerületi főigazgatók, középiskolai igazgatók, tanárok és tanárjelöltek figyelmébe!

AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-TÁRS. KIADÁSÁBAN MOST JELENT MEG:

A MAGYARORSZÁGI KÖZÉPISKOLÁK RENDJE

A középiskola vezetése és adminisztrációja körül fölmerülő törvények, szabályzatok és rendeletek ismertetése.

A magy. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter megbízásából összeállította:

PIRCHALA IMRE

TANKERÜLETI KIRÁLYI FŐIGAZGATÓ.

Az I-ső kötet tartalma:

I. **rész.** A középiskolákra vonatkozó törvényeink.
II. **rész.** Középiskoláink kormányzása és felügyelete.
III. **rész.** Az oktatás rendje.

A II-ik kötet tartalma:

IV. **rész.** A rendtartás és a körébe vágó intézkedések.
V. **rész.** Az igazgatói ügykezelés.
VI. **rész.** Érettségi vizsgálatok.
VII. **rész.** Középiskolai tanáraink képzése és képesítése.
VIII. **rész.** A tankerületi főigazgatók, a középiskolai igazgatók, tanárok és szolgák szolgálati viszonyai.

Az ötvennyolc ívre terjedő két vaskos kötet ára 18 kor.

Megjelent az ATHENAEUM irodalmi és nyomdai részvénytársulat könyvkiadóhivatalában (VII. kerület, Kerepesi-út 54. szám) és kapható ugy ott, mint minden könyvkereskedésben.

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXVIII. évfolyam. 20. szám. 1905. február 19.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. kerület, Eszterházy-utcza 14. sz. alá.

Szerkeszti
WALDAPFEL JÁNOS
VII. ker., Csömöri-út 65.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. kerületi áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési dij egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdij 8 kor.

KRÓNIKA.

Szünidei fürdőkonviktusok.

A szünidei fürdőkonviktusok ügyét előkészítő bizottság a következő felhívást és kérelmet intézte a középiskolák igazgatóihoz és iskolaorvosaihoz:

A gondjainkra bízott ifjúságnak szeretete adja kezünkbe a tollat; azé az ifjúságé, mely a szorgalmi idő után üdülésre vágyik vagy szorul, de szüleiknek anyagi vagy egyéb viszonyai olyanok, hogy gyermeküket nem küldhetik falura, erdőbe, hegyekbe üdülni, vagy ha küldhetnék is, nincs oly személy, kinek gondjára gyermeküket aggodalom nélkül bízhatnák.

Elhatároztuk, hogy ezeken a bajokon segítünk, vagy ezt legalább megkíséreljük. Emberséges és hazafias feladatra vállalkoztunk, mert tudjuk, hogy hazánk jövője ifjúságunknak szellemi és erkölcsi, de egyúttal testi erejétől, egészségétől is függ. »Az egyén egészségének fentartása«, mondják a körültekintő amerikaiak, »alapfeltétele az állam egészséges gyarapodásának; minden haladás az egészség irányában egyértelmű gazdasági nyereséggel, de az egészség egyúttal forrása a nemzet védőképességének.«

Ifjúságunk ilynemű üdülésének meg volna azonkívül az a szép eredménye is, hogy ha tanulók évenkint más-más fürdőben töltenének egy-két hónapot, a legideálisabb módon, közvetetlen szemlélésből ismernék meg hazánknak különböző s természeti szépségekben oly gazdag vidékeit.

Rég felismerte már a külföld ez ügynek fontosságát. Szinte megható az a hatalmas, emberbaráti mozgalom, mely Amerikában az ifjúságnak szünidei gondozása tekintetében megnyilatkozik. Vetekednek egymással Svédország és Belgium is szünidei gyermektelepek felállításában és kirándulások szervezésében; s az állam ezeket a mozgalmakat tőle telhetőleg pártolja.

E példák is arra buzdítottak, hogy — cselekedjünk. Nem utánozni óhajtjuk a külföldet, mert azzal az intézménnyel, melyet tervezünk, a »szünidei fürdőkonviktusokkal« nem azonosak a külföldiek, s talán nem lesz baj, ha ebben a külföld a mi példánk után indul s reá mint speciális magyar intézményre hivatkozik. A szünidei fürdőkonviktusok alatt mi olyan intézményt képzelünk, mely a létszámhoz arányított tanári felügyelet mellett jó és jutányos ellátásban részesíti az ifjúságot.

A fürdőkonviktusok eszméjét az Országos Középiskolai Tanáregyesület ezidei, székelyudvarhelyi közgyűlésén is megpendítették és a közgyűlés méltányolva az intézmény nagy jelentőségét, külön bizottságot küldött ki annak tanulmányozására és az előkészületek végrehajtására. Sőt tovább ment: legutóbbi igazgatósági ülésén 500 koronát ajánlott fel a szükséges alapfelszerelés beszerzésére.

A fürdőkonviktusoknak alulírott bizottsága immár a cselekvés terére akar lépni és e végből a következőkben tájékoztatja a hazai középiskolákat a tervezett intézmény céljáról és körülményeiről:

1. A szünidei fürdőkonviktusok célja, hogy a középosztálynak beteg vagy üdülésre szoruló és középiskolába járó fiúgyermekei részére tanári felügyelet mellett előre megállapított megfelelő fürdő- és üdülőhelyeken jó és olcsó ellátást és gyógykezelést biztosítsanak.

2. Egyelőre az 1905. évi idényre két ilyen konviktus van tervbe véve Csizen (skrofulotikus gyermekek részére) és Bártfán (klimatikus gyógyhely), ahol a tanulók egy-egy négy heti turnusban, június végétől július, illetve augusztus végéig részesülnének teljes ellátásban, gyógykezelésben és felügyeletben napi három koronáért.*

Mindezek után nagyon kérjük a középiskolák igen tisztelt igazgatóit és iskolaorvosait, hogy *a)* sziveskedjenek a fenti két pontba foglalt tudnivalókat a tanuló ifjúsággal s közvetve a szülőkkel közölni és intézetükben a jelentkezők számát (azokét, kik a tervezett fürdőkonviktusok egyikét előreláthatólag igénybe venni óhajtják) levelezőlapon az előkészítő bizottság elnökével, Kemény Ferenc igazgatóval (Budapest, VI. ker., Bulyovszky-utca 26.) e hó végéig közölni. *b)* Az ifjúság és a t. tanári kar körében kegyeskedjenek bármily szerény eredménnyel is kecsegtető gyűjtést indítani. E gyűjtés eredménye az előkészítő munkálatok költségeire és a konviktusok első felszerelésére volna fordítandó; az elszámolás pontosságáról kezeskedik az a körülmény, hogy az egész mozgalom az Országos Középiskolai Tanáregyesület égisze alatt indult meg s az adományokat az O. K. T. Közlönyében fogjuk nyugtázni. Végül megjegyezzük, hogy az intézeti segélyző-egyletekre itt szép és nemes hivatás vár, amennyiben alkalmuk nyilik egy-egy jeles, de gyógyításra vagy üdülésre szoruló tanulót a fürdőkonviktusok jótéteményében részesíteni.

* A vendéglős szerződésileg köteles lesz reggelit, ebédet, vacsorát, délelőtti és délutáni ozsonát szolgáltatni jó minőségben és kellő mennyiségben. A bártfai fürdőigazgatósággal a tárgyalások még folyamatban vannak.

Midőn az ügy érdekében kifejtendő fáradozást már eleve tisztelettel megköszönjük, maradtunk az előkészítő bizottság nevében:

Hazafias üdvözlettel

Budapest, 1905. február 10-én

Kemény Ferenc elnök, dr. *Boreczky* Elemér jegyző, *Matskássy* József igazgató, *Müller* József igazg. tag, *Tiber* Ágost igazg. tag.

Véglegesítés. A magyar királyi vallás- és közoktatásügyi miniszter Simonyi Béla temesvári állami főgimnáziumi ideiglenes rendes tanárt rendes tanári minőségben véglegesen megerősítette. (5791/1905.)

A tanári táncestély.

Folyó hó 11-én volt a magyar tisztviselők egyesületének díszes és kedves helyiségeiben a tanári táncestély, melyet ez évben, a karácsonyi választmány határozata értelmében, a tanulók fürdő-konviktusa javára rendeztünk. A tanári táncestélyeknek célja elsősorban az volt, hogy a fővárosi tanárcsaládokat és azok tagjait társadalmilag közelebb hozza egymáshoz és a fiatalabb tanárok az idősebbekkel érintkezve, bizonyos tanári testületi szellem fejlődjék és erősödjék. Másodcélja pedig, hogy segélyző-alapunknak, mely iránt kell, hogy minden tanár érdeklődjék, jövedelmét szaporítsa. Az eddig rendezett mulatságok mindig igen sikerültek voltak, úgy a díszes közönséget, mint a fesztelen kedélyes hangulatot tekintve; a segélyző-alapnak is kijutott a 400—500 korona tiszta jövedelem. Tehát a kezdet nehézségein szerencsésen túlestünk volt és az idei mulatságról minő relatiót adhatunk? Az elfogulatlan és az ügyért buzgólkodó referens a keserű csalódás érzetét vitte magával. Csalódott a fővárosi tanárságba vetett hitében, csalódott mikor azt hitte, hogy az a 400—500 tagból álló fővárosi középiskolai tanárság a maga közös ügyei iránt tud lelkesedni, tud buzgólkodni, olyan célokért, melyek hozzá legközelebb állanak; csalódott, mikor azt hitte, hogy a tanárságban meg lehet teremteni az együvé tartozás érzetét, a tanári közszellemet. Bizonyos keserüség fogja el, mikor a lelkesedés helyett apátiát, a buzgóság helyett indolenciát, jóakarat helyett gúnyos előkelőséget lát, mely már eleve helyteleníti és kicsinyli a társadalmi térre átvitt törekvéseket. Nem csoda, mikor ebbeli érzéseinek ilyen kifakadásokban ad kifejezést: »Én bizony nem megyek bálba azért, hogy a tanuló a vakációban mulathasson«. Ez a nyilatkozat jellemző! Ilyen nyilatkozat örökre elveheti a rendezők kedvét, hogy a közcélért fáradozzanak. Hiszen egyebet úgy sem kivánunk, mint a pártolást; ha minden tanártestület csak három családot tud az ügynek megnyerni, már a siker fényesen van biztosítva.

Azért azonban az idei mulatságunk sem bukott meg, igen szép és előkelő társaság volt együtt, mely igen jól és kedélyesen mula-

tott és hála Isten, vannak még ügybuzgó kartársaink, kik törekvéseinket méltányolni is tudják. Berzeviczy Albert miniszter úr levélben mentette ki elmaradását; arra az estére a tudomány-egyetem rektorának estebédjére igérte megjelenését. Erődi Béla, tankerületünk főigazgatója, Pozsonyból, hol fölolvasást tartott és tiszteletére bankettet rendeztek, melyről elmaradt, a keleti express-vonattal sietett haza, hogy a mulatságon részt vehessen és így érdeklődését tanusítsa. Elnökünk pedig, Beöthy Zsolt, nemcsak maga jött el, hanem kedves nejét is elhozta, hogy az estély fényét emelje. A tanári notabilitások közül ott voltak Rombauer Emil, Badics Ferenc, Szuppan Vilmos, Kiss Károly, dr. Kemény Ferenc és mások.

Az anyagi siker a várakozáson alul maradt. A jótékony célra úgyszólván csak a felülfizetések maradnak. Felülfizettek: Rombauer Emil 20 koronát, Beöthy Zsolt 12 K, Mayer József 10 K, Krizsán Mihály pápai kamarás 10 K, Kemény Ferenc 10 K, Vámossy Mihály 6 K, Paszlavszky József 6 K, dr. Kiss Károly 6 K, Révy Ferenc 6 K, Szuppan Vilmos 6 K, Bódiss Jusztin pannonhalmi professzor 5 K, Feldmann Gyula tanszerkészítő 5 K, Müller László 5 K, Lichtenegger Győző 4 K, Ray Ferenc igazgató 4 K. és dr. Pajor Rezső 2 K; összesen 117 koronát. Fogadják a rendezőség hálás köszönetét. Az elszámolás még nem történt meg, annak megtörténte után a részletes kimutatást közölni fogjuk. . . *r.*

Áthelyezés. A m. kir. vallás- és közokt. miniszter *Herczeg* Antal fogarasi állami főgimnáziumi és *Fodor* János zsolnai állami főreáliskolai, továbbá *Katona* József fogarasi és *Duda* János lugosi állami főgimnáziumi tanárokat kölcsönösen áthelyezte. (107230/904. sz.)

Gyászrovat.

Az egykori soproni liceumnak, az újabban úgynevezett ág. h. ev. főgimnáziumnak egy volt tanára: *Malatides Sándor*, múlt szombaton meghalt rövid szenvedés után 72 éves korában. Meglehet, hogy egyesületünk tagjai közül kevesen hallották vagy olvasták ezt a nevet. De vannak az országban ezren meg ezren, akik mély meghatottsággal és az emberi mulandóság fölötti töprengés bánatos érzésével vették a gyászhírt, hogy az a testben, lélekben és jellemben egyaránt erős férfiú elköltözött az élők sorából. Egyike volt ama névtelen hősöknek, akik közel négy évtizeden át szolgálva a magyar iskola ügyét, egyéniségüknek, tanultságuknak s jellemüknek nyomatékával művelőleg és fejlesztőleg hatottak és hatnak a kezükre bízott fiatalokra. Ő is, mint annyi sok más jeles professzora annak a negyedfélszázados múlttal bíró protestáns iskolának, kizárólag csak tanár volt és semmi más. Föltétlen anyagi függetlensége is hozzájárult, hogy erősen ható, mindenkitől respektált, érdekes egyéniségét kizárólag az iskolának szentelhette. Szinte elpusztíthatatlannak látszó vasszervezete, érces

mély hangja, rövid és világos tanítása, egyszerű és mégis ünnepélyes föllépése, kötelességtudása és rendszeretete, határozott és megalkuvást nem ismerő lénye, szóval *egész egyénisége* mély nyomokat hagyott tanítványain. A hetvenes évek második felében, amikor éppen férfikora teljében állott, az alsóbb osztályokban számtant, mértant és a felsőbb (V és VI.) osztályokban magyar nyelvet és a VII. osztályban logikát tanított. Tanítása módjára nézve elágazhattak a vélemények. Nem sokat methodizált, hanem tanított úgy, ahogy az Isten tanítania adta és ahogy ő maga is jónak látta. Már magam is tanár voltam, mikor egyszer azt mondta nekem: »nincsen senki a világon, sem igazgató, sem főigazgató, aki a tanár munkáját úgy tudná megitélni és ellenőrizni, mint maguk azok a kis diákok«. Hat évig volt tanárom s nem emlékszem, hogy valaki tanulótársaim közül rosszat mondott volna reá, ámbátor voltak sokan, akik szigora miatt könnyeket hullattak. És amíg más tanárainkra apró-cseprő gyengéik miatt ártatlan értelmű gúnynevecskék ragadtak az évtizedek folyamán, az egyenes szavú, páratlanul igazságos, nyilt és becsületes Malatides csak »*Sándor bácsi*« volt, de úgy ejtve, azzal az erővel és azzal a mély érccel ropogtatva, amelyen velünk megszerettette Arany Jánost.

Harmincnyolc évi szakadatlan munka után kiállott a munkából és életének utolsó kilenc évét még csendesebb félrevonultságban töltötte el, csakis egyetlenegy forrón szeretett és ritka gyöngédséggel nevelt leányának élve. A családi élet boldogságából csak ez az egy kincse maradt meg; régóta volt özvegyember, még fiatal korában kétszer is jutott a legszomorúbb özvegységre. Több mint harminc éve, hogy kis társaimmal együtt dobogó szívvel vártuk a nagy diákoktól verecundiával körülvett *Sándor bácsi* első belépését osztálytermünkbe, s közel húsz éve, hogy csak egyszer-másszor láthattam őt újra, s mégis e pillanatban, mikor a gyászkeretes lapot nézem, egész élénken látom magam előtt felejthetetlen tanáromat s a gyermeki szívbe oltott naiv tisztelettel, a férfi lelkében gyökeret vert hálával teszem le e néhány szóval Istenben elköltözött, derék jó tanáromnak sírjára koszorúmat.

Dr. Pruzsinszky János.

Folyó hó 5-én meghalt Kaposvárott *Szántó János* főgimnáziumi rendes tanár, életének 52-ik és tanári működésének 26-ik évében. Szeretettel és őszinte részvéttel állották körül ravatalát kartársai és tanítványai, mert az elhunytban az intézet jólelkű, nagybuzgalmú és élte végéig fáradhatatlanul munkálkodó tanárt veszített, kiről valóban elmondható, hogy csak az iskolának élt. Született Sárközujlakon, Szatmár megyében. Tanulmányait a szatmári kir. kath. főgimnáziumban és a budapesti tudomány-egyetemen végezte. Tanári oklevelet a mennyiségtanból és fizikából 1881-ben szerzett a legnagyobb tanárbőség idején. Sokat is hányódott és különböző iskolákban tanított minden tárgyat, míg végre 1894. január 1-én a kaposvári állami főgimnáziumban a rendes tanári széket elnyerte. Volt

2 évig a sátoraljaujhelyi kegyesrendi gimnáziumban ideiglenes helyettes tanár, 6 évig a soproni Lähne-féle intézetben igazgató-tanár, 5 évig a pozsonyszentgyörgyi kegyesrendi gimnáziumban helyettes tanár, honnan Kaposvárra eleinte helyettes, $1^1/_4$ év múlva pedig rendes tanárnak nevezték ki. A folyó iskolai évben ünnepelték meg kollegái 25 éves tanárságát, de már ekkor gyengélkedett s utolsó öröme önfeláldozó munkásságának a fölöttes hatóság részéről is történt meleg elismerése volt. Folyó évi január hó 3-án tanitott utoljára s amikor már számította a napokat, melyek még elválasztják az iskolától, áldásos életének agyszélütés hirtelen véget vetett.

(P. A.)

A GYAKORLATBÓL.

A latin declinatio tanításához.

Egyesületünk budapesti körében dr. Finály Gábornak a latin nyelvi Utasításokról tartott felolvasása a grammatikai tanítás módját illetőleg régi idők hagyományait óhajtja vissza, s a grammatikai tudomány haladásából nem tart szükségesnek methodikus hasznot meríteni középiskolai oktatásunkban. Pedig minden tantárgyban nyer a methodus világossága, ha a tudomány haladását értékesíti; a latin grammatika sem lehet e tekintetben kivétel. Az igére vonatkozólag Közlönyünk 18. számában *l.*-nek »3. személy contra 1. személy« című cikke nyomós érvekkel kimutatta, mennyivel helyesebb a tanítás, tudományos és *magyar* szempontból egyaránt, ha az igét a verbo 3. személyben mondatjuk, mivelhogy itt lehet feltüntetni a tövet és a személyjelet is. Kövessük már most a mondattani analysis rendes menetét, s az állítmány után, mely a latinban mindig ige, vegyük szemügyre azokat az ellenvetéseket, melyeket Finály a főnévre, illetőleg a declinatióra vonatkozólag tesz.

Első ellenvetése panaszként hangzik, s azt hiszem, teljesen jogosult. Az Utasítások (az 59. lapon) a hajlítás szempontjából hat tövet különböztetnek meg, ezeket öt osztályba sorozzák; de azután megjegyzik, hogy oly felosztás is lehetséges, mely a régóta elfogadott öt declinatio szerint alakul. Mintha tehát ellentét volna az új és a régi felosztás között. Pedig mindenki láthatja, hogy az öt osztályba való sorozás simulni akar a régi felosztáshoz. Még különösebb, midőn az Utasítások a tövek alapján öt osztályt megkülönböztetvén, azt mondják, hogy kettőbe vonhatók össze: I. magánhangzós tövek; II. mássalhangzós tövek. Finály joggal jegyzi meg az egész bekezdésről, hogy »zavarba ejthet«, mert tényleg zavaros. Nem egyengeti a tövises utat, hogy a tanár a tanulókkal pontosan megfigyeltesse a nyelvi alakokat és megállapítsa velök a szótöveket és a különböző casusjeleket. Pedig a tanulók minden nehézség nélkül rávezethetők,

hogy az *a* és *o* tövű főnevek casusjelei (a legjellemzőbb gen. plur. kivételével) a többiekéhez képest rövidebbek; viszont az *i* és mássalhangzós tövek casusjelei (ismét a gen. plur. kivételével) hosszabbak. E négy tővel szemben az *u* és *e* töveket közösen az jellemzi, hogy *vegyesen* hosszabb és rövidebb casusjeleket tüntetnek föl. De még egy másik szempont is amellett szól, hogy *külön* osztályba sorozzuk őket: hogy ugyanis nem tartozik hozzájuk melléknév. Tehát semmi sem ajánlhatja, hogy az összes magánhangzós töveket egy osztályba sorozzuk; sőt inkább emeljük ki élesen az *a* és *o* (I. osztály), *i* és mássalhangzós (II. osztály), *u* és *e* tövüek (III. osztály) között látható különbségeket. Ily világos áttekintés a declinatio begyakorlását tapasztalatom szerint sokkal könnyebbé teszi.

Ezt a felosztási módot az a feltünő analógia is támogatja, mely az igék felosztásában minden nehézség nélkül megállapítható. Ugyanis ha megfigyeltetjük az actio imperfecta igei és névszói alakjait (a perfectum alakjai irrelevansak, mert a perfectum tövéből kiindulva, képzőik mindig egyformák), arra a tapasztalatra visszük növendékeinket, hogy az *a* és *e* tövüek rövidebb jeleket, a mássalhangzós és (semiconsonans) *u* tövüek hosszabb jeleket, az *ī* és *ĭ* tövüek vegyesen rövidebb vagy hosszabb jeleket vesznek föl. Így *ép olyan három osztály állapítható meg az igék coniugatiójában, mint a névszók declinatiójában.* Ez pedig, azt hiszem, az alaktan rendkívül világos áttekintéséhez juttatja a tanulókat.

Eddig tehát Finály tagtársammal együtt ellenzéki állásponton vagyok az Utasításokkal szemben, bár e kérdésben kettőnket kétségkívül nagy elvi ellentét választ el egymástól. De valóságos kormánypárti mameluk vagyok azzal a felfogásával szemben, mely »feleslegesnek tartja a főnevek régi módi mondatása (így: *dominus, domini, generis masculini,* akár *hímnemü)* helyett a singularis és pluralis nominativus mondatását.« A mai Utasításokban (58. l.) a fiatal tanár nem találja meg az okát, hogy mi sarkalta a hivatalos felfogást a régi módi gen. sing. ellen. A régi Utasitások e tekintetben is pontosabban voltak szerkesztve, bár nem sorolták fel (59. l.) az összes okokat. A legfontosabb mindenesetre a *magyar* szempont. Nyelvünk nem különböztet meg genust; ha tehát a plur. nom. mondatásával a magyar diák rögtön észreveszi, melyik szó neutrum, melyik nem az: már nagy nyereség. Növeli ezt az a declinatióból vont tanulság, hogy míg az egyes tőbeli csoportok keretében a hím- és nőnemüek hajlítása közt különbség nincsen, addig a semlegeseknél nemcsak az accusativus egyenlő a nom.-szal, hanem az *i* és *u* tövüek különbséget tüntetnek föl a sing. abl.-ban, illetve a sing. dat.-ban. Plurale tantumoknál a nom. mellett természetesen a gen. mondatása a legajánlatosabb, valamint mindenkor, midőn a szó tövét nyomozzuk. Ép ezért, megvallom, nem értem Finály e mondatát: »hogy urbs, urbis *i* tövü-e vagy nem, azt nem a plur. gen., hanem a megtanulás jegyezteti meg a tanulóval.« Megjegyzem különben,

hogy az a reform, melyet a hivatalos álláspont a 80-as évek elején létesített, »alaktani« szempontból nem is volt olyan nagy; mert tudvalevő dolog, hogy az *e* tövüek (oly kevés szó!) kivételével a hím- és nőnemű főnevek többes nominativusa olyan, mint egyes genitivusuk (Caesar koráig legalább ez a szabály még az úgynevezett III. declinatióra is érvényes volt). *G. I.*

EGYESÜLETI ÉLET.

Kolozsvári Kör.

IV. gyűlés.

(Szabó Sámuel emlékezete. A könyvnélküli. A titkár szemléje.)

Az országos középiskolai tanáregyesület kolozsvári köre folyó hó 4-én a polgári fiúiskolában tartotta meg harmadik felolvasó-ülését, amelyet dr. *Gál* Kelemen, az unitárius főgimnázium igazgatója, a kör ügyvivő alelnöke, vezetett.

A tanári-körnek vendégei voltak ezen a gyűlésen a múlt hónapban elhunyt Szabó Sámuel tanárnak rokonai. A kör tagjai közül is nagyon sokan jelentek meg.

Dr. Gál Kelemen alelnök bejelentette, hogy dr. Márki Sándor elnök utazása miatt a megjelenésben akadályozva van s az ülést megnyitó beszédében érzésteljes szavakban emlékezett meg a kör és a kolozsvári tanárság két a közelmultban elhunyt tagjáról, Szabó Sámuel ev. ref. főgimnáziumi és Kovács János unitárius főgimnáziumi tanárokról. Elnök indítványára a kör elhatározta, hogy a két jeles tagtárs emlékezetét jegyzőkönyvben megörökíti.

Dr. Török István, az ev. ref. kollégium igazgatója olvassa fel ezután *Szabó Sámuel* nyugalmazott ev. ref. főgimnáziumi tanár működését méltató értekezését. Felolvasásában különösen Szabó Sámuel életének főbb mozzanatait említi fel. Kezdve az 1848. évi katonai szereplésen, kimutatja az értekező, hogy Szabó Sámuel, mint a tüzértiszti tanfolyamon részt vett ifjú, a Gábor Áron ágyui mellett tanította a székelyeket. A harcok megkezdésekor Gábor Áron Szabó Sámuelt segédtisztjéül akarta maga mellé venni, de az ifjú inkább egy üteg vezetését vette át. Hadnagyi minőségben vett részt több csatában, többek között az uzoni ütközetben, ahol a honvédek Gábor Áron vezérük eleste után is megtartották hadállásaikat a túlnyomó ellenséges erővel szemben. A világosi fegyverletételt követő korban a besorozás elől menekülve, bujdosott, s hogy megélhessen, Gernyeszegen mint asztalos legény dolgozott 1851-ig. Családja elvesztette a szabadságharc alatt kis vagyonát, tehát, hogy az Enyeden megkezdett tanulmányokat folytathassa, a nevelői pályára lépett, utoljára gróf Degenfeld Imre családját tanította. Nevelősködése alatt nyelveket tanult, megismerkedett a pesti írói körökkel,

majd pedig a pesti egyetemre iratkozott be. 1856—58-ig külföldön tanult, Bunsen laboratóriumában dolgozott, Göttingában pedig Budenz Józseffel ismerkedett meg. Ez utóbbihoz szoros barátság fűzte, s úgy látszik része van benne, hogy Budenz Magyarországon letelepedett. Külföldi tartózkodása alatt beutazta Németország nagy részét, hosszabb időt töltvén Párisban és Londonban, míg végül Svájcon keresztül tért vissza hazánkba. Itthon felkereste a nagykőrösi kollégiumot s megismerkedett annak jeles tanáraival, Arany Jánossal, Szilágyi Sándorral és Jánosi Ferenccel.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület főtanácsa 1857-ben rendes tanárnak választotta meg. Állását a marosvásárhelyi kollégium természetrajzi tanszékén egy év mulva elfoglalta, ahol a földrajzot és vegytant is tanította, természetrajzi kirándulásokra vezette az ifjúságot, általában lelke és vezetője volt tanítványainak, kiknek olvasóegyesületet és könyvtárt szerzett s akikkel a nyári szünidők alatt is nagyobb kirándulásokat tett, útközben népköltészeti anyagot gyűjtvén ma is kiadatlan gyűjteménye számára.

1868-ban a kolozsvári ev. ref. kollégiumban a természettan és vegytan rendes tanára lett. 1873—75., mint tanvezető tanár tevékenyen részt vett a magántanítók (VII. és VIII. osztályú tanulók, segédtanárok, magántanítással foglalkozó egyetemi hallgatók) gyűlésein, amelyeken az ő vezetése mellett megvitatás tárgyát képezték a tanügyi kérdéseken kívül, a zálogház használatának megengedhetősége, az erdélyi kollégiumokban dívó ifjúsági játékok összeírása és a kolozsvárba való áthozatala, a leltárkészítés tanítása, a testi büntetés alkalmazása, hatása, majd eltiltása, a szolgagyermekek vízhordásának, éjjeli őrködéseinek beszüntetése és a termek seprésének eltörlése. Ilyen tevékenység közben kezdte meg Szabó Sámuel a magyar nyelv és irodalomtörténeti szakra való készülést, hallgatva Imre Sándor előadásait. Csakhamar átvette a VII. és VIII. osztályban a magyar irodalom tanítását és egyben hozzáfogott a kollégiumi könyvtár rendezéséhez, melyben a tanulókat is segítségül vette, és azt beszerzésekkel gyarapította.

Hosszú tanítói működése alatt sok tantervet élt át; közreműködött az erdélyi ev. ref. egyházkerületnek az »Entwurf« helyett s később életbe lépett »Szervezeti javaslatának« készítésében. Hangsúlyozván a nemzeti szellem terjesztését és szem előtt tartva a gyermeki lélek több oldalú kifejtését, sikra szállt a természettudományok tanításáért. Tanítványaira rendkívül nagy hatást gyakorolt; azok is mindenkor megérezték benne azt a nemzetéért rajongó férfiút, aki kegyelettel nézett mindenre, ami magyar, aki a magyarság érdekeinek legmelegebb szivű zászlóhordozója volt, amit úgy a szabadságharcra, mint Kossuth Lajos irataira, majd Széchenyi István emlékére vonatkozó közleményeivel is igazolt.

Ezután megemlékezett még a felolvasó Szabó Sámuelnek sokoldalú s másutt már méltatott irodalmi működéséről, majd pedig a nagyenyedi kollégiumért és az egyházi gazdasági kérdések körül vívott egyházi tusáiról, kritikáiról, amelyekben őt mindig igazság-

érzete vezette, amelyekben az idő bár későn, de mégis a legtöbbször igazat adott. Tevékeny részt vett társadalmi téren is, a városi közgyűléseken sokszor lehetett a takarékosság érdekében szavát hallani. A politikában Deák Ferenc elveivel azonosította magát, majd merevnek tartva a 67-es alapot, ismét a 48-as alaphoz tért vissza. Sokat fáradott az agg 48-as honvédekért is. A tényleges gazdasági kérdések sem kerülték el figyelmét, a gyümölcsészet terén országos hirüvé vált s a gyümölcsöséből származó terményekért kitüntetésben részesült.

Ilyen tevékeny élet mellett volt képes elviselni a sors csapásait. Nejét korán vesztette el, később három gyermeke költözött el az élők közül, őt magát 1903-ban szélhüdés érte. Utolsó éveiben főleg családjának élt s mindenkor kedves családi körében gyermekeinek boldogulása és haladása nyujtott neki örömet, a munka után pihenést, a bánatban vigasztalást.

Dr. Török István kegyelettől teljes felolvasását a kör tetszéssel fogadta s az elnök a kör nevében köszönetét fejezte ki érte a felolvasónak és indítványára határozatba ment, hogy a felolvasás lényege jegyzőkönyvbe vétessék.

Rövid szünet után dr. *Csernátoni Gyula* tartotta meg »*A könyvnélküli*« című felolvasását. A felolvasó előrebocsátja, hogy az elméleti pedagógusok szerint a könyvnélkülit a következő okokból kell tanulni: 1. Az ész élesedik, az emlékezőtehetség pedig erősödik általa. 2. A tanuló a nyelv legszebb és legpoétikusabb kifejezéseit sajátíthatja el s ezáltal nemcsak egy értékes szellemi kincs birtokába jut, hanem ízlése, stílusa, gondolkodásmódja is megnemesedik. 3. Az idegen nyelvek tanulására nézve a könyvnélküli a fönnebbieken kívül még azon különös fontossággal is bír, hogy a nyelv sajátos fordulatait mintegy megrögzíti a tanuló emlékezetében s a már megszerzett szókincset maradandóvá teszi. 4. Végül: a tanuló bátorsága, lélekjelenléte és előadási képessége nagy mértékben fejlődik, ha már jó eleve hozzászokik a könyvnélkül megtanult részletek szabatos előadásához.

A felolvasó részletes példákkal igazolja, hogy a gyakorlati tapasztalat az 1-ső tétel igazságát megdöntötte. Jelzi azonban, hogy a többi három tétel a gyakorlati pedagógiában, sőt a gyakorlati életben is annyira igaznak bizonyult, hogy ezek miatt a könyvnélkülit kiküszöbölni nem lehet és káros következmények kockázata nélkül nem is tanácsos.

A kérdésnek a gyakorlatban oly módon leendő megvalósítására nézve, hogy a könyvnélkülivel szemben támadható aggályok és nehézségek elenyésszenek, vagy legalább a minimumra redukáltassanak, a következőket ajánlja:

Mindenekelőtt lényegesen megkülönböztetendőnek tartja az anyanyelven való könyvnélkülizést az idegen nyelven valótól, mert más a célja az egyiknek és a másiknak.

Az *anyanyelven* való könyvnélkül tanulást meg kell előznie szerinte az olvastatásnak, mely a nyelv-, irály-, költészet- és szónok-

lattan, valamint az irodalom tanításának a leghathatósabb segéd-eszköze. Túlságba vinni s ezáltal megszokottá és unalmassá tenni ezt sem szabad, hanem legcélravezetőbb az, ha a tanár az eltanult anyaggal kapcsolatosan egy-egy tartalmánál és irályánál fogva is kiváló s a tanulók figyelmét lebilincselő olvasmányt, költeményt, szónoklatot vagy drámai részletet választ ki s a könyvet nem adja a tanulók kezébe, hanem magánál tartva: lehetőleg minden óra végén egy-egy negyedórát s néha többet is arra szán, hogy abból, mintegy jutalmúl és csemege gyanánt rendre fölolvastasson. Ezzel nemcsak az a cél lesz elérve, hogy rendre mindenki fölolvas s a fönnhangon való értelmes olvasásban gyakorolja, sőt el is bírálja önmagát, hanem az is, hogy a tárgy iránti érdeklődés állandóan ébren marad; a tanulók óráról-órára feszült figyelemmel várják a folytatásait — s eközben alkalom nyílik a szebb részletek, feltünőbb fordulatok és irályi sajátságok megismerésére és kiemelésére is.

Ha aztán a tanár észreveszi, hogy egy-egy részlet, mint például Toldiból a Laczfy Endre hada, Toldi búcsuja édes anyjától, Toldi utolsó napjai; vagy Vörösmartynak pathetikájánál fogva megragadó Salamon-ja; Kölcsey parainesisének és szónoki beszédeinek egyes helyei különösebben lebilincselik a tanulók figyelmét; — és tapasztalni kezdi, hogy a Szép Ilonka nyelvében, irályában és tárgyában megnyilatkozó báj; az Arany balladáinak szabatos formái, drámai menete, lüktető szenvedélyessége s a Petőfi tökéletes kompozicióí, keresetlenül klasszikus és egyszerű, de azért mindent kifejező, tősgyökeres magyar nyelve, játszi genialitással alkalmazott, mindig jellemző és a kompozicióra is befolyó refrainjei; élettől és cselekvénytől duzzadó, elegikus hangulatú leíró költeményei önkénytelenül is hatni kezdenek: elérkezett az alkalmas idő a könyvnélkül tanultatásra. Az érdeklődés ugyanis föl van keltve s a tanulók kedvet és gyönyörüséget találnak az olvasmányokban; — most tehát a tanártól függ, hogy az élvezett gyönyörüség állandósításának *vágyát* is fölébressze bennök, amely ilyen előzmények után nem is lesz nehéz, ha a tanár kívánalmai nem túlságosak s lehetőleg a megmagyarázott s a tanulók által is megszeretett részleteknél vagy költeményeknél marad. A tanuló ugyanis ekkor kedvvel fogja tanulni a könyvnélkülit, mert eközben ismételten is átélvezi a már megismert szépségeket — s ezenkívül a nyelv bája, zenéje, ritmusa s a rímek váltakozó csengése mind tovább és tovább csalogatják, úgy annyira, hogy a mechanizmus szárazsága lassanként elenyészik a gyönyörüség mellett.

Ellenben teljesen ellenkező eredményt ér el a tanár és gyötrelmesen unalmas mechanizmussá változtatja a könyvnélkülit, ha a kellő előkészítés mellőzésével sorszámra, vagy strófánként egyszerüen kiméri a leckét.

Az *idegen* nyelven való könyvnélküliztetés a felolvasó szerint még nagyobb körültekintést igényel, mert a tanuló ha érti is, de nem *érzi* a nyelvet s ezért a szajkó módra való tanulásnak nagyobb tere nyílik. A tanárnak tehát fokozottabb mérvben kell törekednie

a könyvnélkülizésre szánt részek helyes kiválasztására és gondos előkészítésére. Ezenkívül az idegen nyelveknél a könyvnélküli az egyes nyelvtani szabályok vagy kivételek, valamint a feltünőbb mondattani sajátságok begyakorlása érdekében is fölhasználható lévén: szintén a tanárra hárul az a fontos feladat, hogy e végre az éppen tárgyalás alatt levő szerző, vagy más kiváló írók műveiből lehetőleg oly részleteket vagy mondatokat válasszon ki, amelyek a bennök rejlő gondolat mélységénél fogva a tanulók figyelmének lekötésére alkalmasak s az elsajátítást meg is érdemlik. A — különösen a régibb — grammatikákban előforduló s egyik-másik szabály bebizonyítására mesterségesen készített szellemtelen mondatok bemagoltatását a felolvasó teljesen mellőzné.

Az előzményekhez képest tehát a felolvasó az eltárgyalt anyag nem minden részét tartja egyszersmind a könyvnélkülizésre is alkalmasnak. Főként mellőztetni kivánná a száraz leírásokat; országok, tartományok határainak felsorolását s a túlságosan bonyolult szerkezetű mondatokból álló; egyszóval olyan részleteket, amelyek vagy a tanuló érdeklődését nem tudják lekötni, vagy pedig egy vagy más okból túlságosan nehezek.

A felolvasó azzal végzi, hogy miután a könyvnélkültanulás — bármennyire könnyítjük is — végeredményében mégis mechanikai munka és a tanulókra nézve többé-kevésbbé terhelő: cél gyanánt nem ajánlatos a *sokat*, hanem inkább a *szépet*, *jellemzőt* és *maradandót* kitüzni, hogy az, amit a tanuló könyvnélkül megtanult, ne legyen pusztán csak az emlékezetét terhelő lom, hanem valóban oly értékes szellemi kincs, amelynek bírása az iskola elhagyása után is mindannyiszor gyönyörüséggel töltse el, valahányszor az élet körülményei azoknak örök igazságáról és szépségéről újra és újra meggyőzik.

Az érdekes és igazságokat tartalmazó felolvasást a kör nagy tetszéssel fogadta s dr. Kiss Sándor felszólalása után az elnök a kör nevében köszönetet mond felolvasónak a hallott eszmékért.

Végül dr. Imre Sándor, a kör titkára, tartott szemlét, — sajnos, az idő rövidsége miatt összefoglalva — a külföldi tanügyi folyóiratok tartalmáról. Felhívta a kör figyelmét a berlini »Monatsschrift für höhere Schulen« idei első számának gazdag tartalmára s megismertette Matthias érdekes újévi cikkét. Különösen kiemelte ebből azt a részt, mely a jövendő alakulás útjául a középiskola felső osztályaiban a tanulmányok elágazását (furcatio) jelöli ki, amint az már Franciaországban is megvalósult. Reánk nézve ez azért is érdekes, mert Eötvös József báró tervezetében már 1868-ban ugyanez a cél volt kifejezve. Az elnök az általános tetszéssel fogadott ismertetésért titkárnak, a terem átengedésért pedig dr. Széchy Ákos polgári iskolai igazgatónak köszönetet mondva, az ülést bezárta.

Holló Károly,
a kör jegyzője.

Debreceni Kör.

(A rajzoló geometria tanítása.)

A debreceni ker. tanári kör folyó hó 11-én tartotta meg gyűlését Dóczi Imre elnöklete alatt. A jegyzőkönyv felolvasása és hitelesítése után a titkár jelenti, hogy a kör egyik érdemes tagját, Leffler Sámuelt, a nyiregyházi főgimnázium igazgatójává történt megválasztása alkalmából írásbelileg üdvözölte, és felolvassa az üdvözlésre érkezett választ. Nádasdi Alajos, köri pénztárnok, a pénztár átvételéről és állapotáról számol be és ennek kapcsán indítványozza, hogy dr. Nagy Zsigmond volt pénztárnoknak odaadó fáradozásáért, mellyel a kör pénzügyeit 4 éven át vezette, a kör elismerő köszönetét fejezi ki. A tagok hozzájárulnak ez indítványhoz és az elnök ebben az értelemben mondja ki a határozatot. Zalányi János »A rajzoló geometria tanításmódjáról« tart felolvasást. A felolvasás három részre tagozódik, melyeknek főbb motivumai a következők: Az első részben a rajzoló geometria tantervi fejlődésével foglalkozik. A második részben az Utasításokat bírálja. Ebben a II. osztály számára írt utasítást teljesen elejtendőnek tartja és helyette a testcsaládok bevezetésénél az ismert fogalmak felhasználását ajánlja, mint például a gúla származtatására a testszöget, a többi testeknél pedig az alkotók bevezetését. A III. és IV. osztályban a rajzoló geometriat illetőleg az a véleménye, hogy azt, minthogy ezen osztályokban a rajz a görögpótló rajz bevezetése, mindenkor a rajztanár tanítsa; ha pedig ez nem volna lehetséges, úgy a szabadkézi rajzot okvetlen a rajztanár tanítsa, a geometriai rajzot pedig taníthatná a matematikus. A tanjegy a két tanár tanjegyének az egybevetéséből állapíttassék meg. — A rajzoló geometria tanításában a rajz a megismert fogalmak megrögzítésére hathatós segédeszköz és minthogy a rajzolást állandóan végzik a tanulók füzeteikben, azért csak 5—6 rajzlap készíttetését ajánlja, de azt is csak a tanórák alatt, hogy megterhelést ne idézzen elő. A harmadik részben a tégla elemzését mutatta be gyakorlati tanítás keretében. A lap, a vonal, a pont, a szög fogalmát a tégla szemléltetésével vezette be.

A kiadott Utasításokról az említetteken kívül nincs más megjegyzése. Elismeréssel adózik azoknak és kívánja, hogy az a sok szép elv, melyet az Utasítás hangoztat, valósuljon meg a tanításban, hogy így a még nem rég rettegett tantárgy a tanuló ifjúság előtt kedvelt legyen.

Az előadáshoz többen szóltak hozzá. Mindannyian elismerőleg nyilatkoztak, hogy az előadó nem tisztán az Utasításokat ismertette és bírálta, hanem példát is mutatott be, hogyan kell a rajzoló geometria egyes részeit a tanulóknak igazán felfogható módon előadni. Az 5—6. rajzlap készítését egyesek kevésnek találták, valamint a III. és IV. osztályban az elméleti és rajzoló rész ketté választását sem helyeselték. Rendes intézetekben a rajzoló geometriát úgyis a rajztanárok tanítják, így az előadó véleménye csak ott valósítandó meg, hol nem így van. Az elnök a maga részéről is örömmel járul a felszólalók elismeréséhez és a szakavatottságról tanuskodó szép előadásért a kör nevében köszönetét fejezi ki.

Eberhardt Béla,
köri titkár.

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

Latin Stílusgyakorlatok a középiskolák felső osztályai számára. Szerkesztette dr. *Molnár Samu*, ciszt. r. főgimn. tanár. 1—427. l. Második, lényegében változatlan, javított kiadás. Baja, 1904. Kollár A. könyvkeresk. bizománya. A II. kiad. miniszt. eng. sz. 120/1904. Ára 4 korona.

A címben idézett iskolai segédkönyvről a következőkben foglalom össze megjegyzéseimet:

Mindenekelőtt a könyv *methodikai* berendezéséről kell egyet-mást elmondanom. A munka a latin stílus gyakorlása kedvéért a gimnáziumi klasszikusokhoz irodalom-történeti s részben politika-történeti breviarium manuale gyanánt készült. E kitűzött cél csak helyeselhető, mert ha középiskoláinkban latin stílussal foglalkozunk, e munkálkodásunk körébe csak oly dolgokat vonhatunk belé, melyekre vonatkozólag tanulóink bizonyos mértékű reális ismereteket, phraseologiát és szókincset (»copia verborum«) már a priori szellemi kincsökké tettek. Épen e célt mozdítja elő a Csengeri J. egyetemi tanár szerkesztésében legújabban megjelent »*Latin Stílusgyakorlatok* stb« című iskolai vállalat, melynek minden egyes füzete mintaszerű s gyakorlatilag fényesen bevált. »Usus, magister optimus, te plura docebit.«

Hogy Molnár S. fent idézett művét célszerűbben használhassák ifjaink, én a következő szempontokat tűzném ki eléje. A Bevezetés — mely az inventió-, dispositió- és elocutióról szól — úgy tárgyi okoknál, mint a nyelvezetnél fogva határozottan mellőzendő. A latin stílusgyakorlatoknak szánt olvasmányokat a mai viszonyok közt szerintem a legnagyobb egyszerűséggel, világossággal, tömör rövidséggel és szabatossággal kell megfogalmaznunk és csak olyan dolgokat szabad közéjök felvennünk, melyek a tanulók ismeretkörét nem haladják túl. Exercitationes dicendi enim summa perspicuitate, claritate, brevitate, sunt componendae, quae notas res in se semperque ad intellectum discipulorum accomodatas continento. E cél kitűzése mellett ajánlanám az igen tisztelt szerzőnek, hogy a gyakorlatokat — amennyiben ez úgysem ütközik technikai nehézségekbe — műve újabb kiadásában az *egyes osztályok anyagának pontos megjelölésével* következőképen ossza be:

IV. osztály: C. Julius Caesar és P. Ovid. Naso 232—242. sz. darabjai, amelyek tudniillik a Metamorphoses-re vonatkoznak. — V. osztály: M. Tullius Cicero 143—149., 154—155., 157—168. sz. darabjai és P. Ovid. Naso 243—247. sz. olvasmány (Fasti). — VI. osztály: T. Livius és P. Verg. Maro 249—260. gyakorlatai. — VII. osztály: Sall. Crispus, M. Tull. Cicero 151—153., 172—197,, 199—202. és Vergilius 261—279. sz. olvasmánydarabjai. — VIII. osztály: Cicero 169—171., 209—231. és a Tacitus- és Horatiushoz írt olvasmányok. Így a tanterv követelményeivel jobb összhangba lehetne hozni az olvasmányokat. Azokat a darabokat pedig, melyeket a tervezetben

nem jelöltem meg, mellőzendőknek tartom, amennyiben egyrészt az Utasítások keretébe belé nem illeszthetők, másrészt terjedelmöknél vagy elvontabb felfogásuknál fogva nem igen alkalmasak a tárgyalásra.

Kivánatosnak tartanám a stílusgyakorlatok elé tűzött cél érdekében, ha a szerző a darabokat egy-egy óra keretéhez mérve általában rövidebbre szabná és egyszerübb nyelvezettel szerkesztené meg. Így aztán a jelzett 13 darab elhagyása és egyes daraboknak rövidebbre, kerekebbre szabása után *Corn. Neposból* s *Curtius Rufusból* is fel lehetne venni jellemző részleteket, hiszen az újabb tantervben ezek a szerzők is szerepelnek a III., illetőleg IV. osztály olvasmányai között. Végre még az olvasmányok *címeiről* és kiváló fontosságuk miatt a *Jegyzetekről* kell röviden megemlékeznem. Egyes címek igen hosszú lélekzetüek vagy nem magyarosak. Talán azért fogalmazta meg őket a szerző idegenszerű szellemben, hogy a tanulókat rávezesse a függő kérdés, acc. c. inf. stb. szerkezetekben való fordításra!? Azonban a fordításoknál is a főelv mindig a magyaros szellem legyen! Körülbelül 59 ilyen hibás címet jegyeztem ki, melyekből itt csak néhányat közlök: 141. Caeci*l*lius (szemetszúró helyesírás a szövegben is, a jegyzetekben is), a 220. germanismusban, a 231. szórendi magyartalanságban, a 252. latinismusban szenved stb. stb. Sajátságos, hogy a szerző több *címet*, melyeket az I. kiadásban helyesen fogalmazott meg, a II. kiadásban helytelen alakban közölt. Ugyanezt mondhatom általában a *Jegyzetekről* is. A *helyesírásban* is több helyt ingadozást vettem észre (Karthagóba 278. l., Kumaenél 289. l., Evanderhez 298. l; viszont: Cajus Marcius Corjolanus 27. l., Kapitolium 35. l. stb.).[1] Ebből azt kell következtetnem, hogy a szerző nem nézte át a II. kiadást kellő gondossággal, — legalább nem mindenütt. A *Jegyzetekre* vonatkozólag a következőkben foglalom össze észleleteimet: Itt a hibák elég sűrün fordulnak elő, néhol hemzsegnek. Nemcsak úgynevezett sajtóhibák ezek (1.19. pom*a*erium, 1.26. d*i*clivatas, 1.29. se *a*tollere, 3.9. impertrare, 3.27. circum_vagans, 3.31. nihil cunct*a*nes, 4.32. vulgati*u*r fama stb.), hanem lapsusok, soloecismusok s egyéb stílszerütlenségek. Ide sorolandók: 1.22. urbs septem *collina* (talán collium, gen. qual.!), *b)* 13. pacis dictum (e. h. Forum Pacis dictum), 1.17. non est tacendus, 1.23. effigies ex aere *fusa* (nem klasszikus, e h. ducta, facta, elaborata), 2.20. fame ferisve bestiis (»fera és bestia közt különbség van«), 5.27. superi*or* fieri, 6.21. captivam perduci, e h. captiva perducitur, tehát az appositiót összezavarta az inf. attrib.-szal, stb. A címek fordítását nem tanácsos *mindenütt* készen adni. E tekintetben is önállóságra kell szoktatnunk a növendékeket. A jegyzetek nem vágnak össze mindenkor a szöveg jelzett számaival s nem mindenütt szabatosak; néhol felesleges ismétlésekbe bocsátkoznak, vagy hiú megjegyzések kisérik őket. A phrasisoknál az inf.-ban való idézést nem tartom szerencsésnek, mivel így nem szoknak hozzá a tanulók a szólásmódok stb. szabatos idézésére. Itt-ott tárgyi hibák fordulnak elő a szövegben (pl. 15. l. VI. c., 1. p.).

[1] L. az Ó-kori Lexicon I. kötetéhez írt Bevezetést.

Észrevettem, hogy a szerző az infinitivusok szerepével hadi lábon áll, mivel nem használja őket mindenütt helyesen.

De nem folytatom tovább a hibák böngészését. Az általános szempontokat és követelményeket feltüntettem, melyekre a Jegyzetek készítésénél tekintettel kell lennünk: okuljon belőlök a szerző.

Különben elismerésre méltó buzgalommal gyűjtött össze Molnár S. úr ily terjedelmes és nagybecsű anyagot egy könyvben, mi több, még pénzbeli áldozatot is hozott vele, midőn azt önköltségén, bizományban adta ki; sőt bilinguis-kiadást is rendezett, melynek beszerzése a tanári könyvtáraknak ajánlható.

Jó tulajdonsága az ilyen munkának, hogy egy kötetben egyesíti mindazt, amire a latin stílussal foglalkozó tanulónak egész gimnáziumi pályája alatt szüksége van.

Kívánatos, hogy a szerző műve új kiadásában különösen a Jegyzetekre vonatkozó anyagot állítsa össze lelkiismeretes gonddal és pontossággal, még pedig olyan formában, hogy a megfelelő magyar kifejezés és szólam is mindenkor ott legyen a latin mellett, mert ez nagyon megkönnyíti a tanulók munkáját és gyümölcsözőbbé teszi.

(Nagyszeben.) *Dr. Keczer Géza.*

KÉRDÉSEK ÉS ÜZENETEK.

Két chiffre. Az érdeklődőkkel tudatja a szerkesztő, hogy a Közlöny 17. és 19. számának »Kérdések és Üzenetek« c. rovatában megjelent *R.* betűvel aláírt közlemények szerzője Rombauer Emil, a 18. sz.-ban megjelent, »3. személy contra 1. személy« c., *l.* betűvel aláírt cikk szerzője pedig Waldapfel János. Amit a szerkesztő ezennel munkatársa engedélye folytán, illetőleg a maga jószántából megtett, azt természetesen nem teheti meg mindig. Sokszor nincs abban a helyzetben, hogy bárkinek kérésére vagy kutatására a betűvel vagy álnévvel aláírt közlemény íróját megnevezze. Azért kell, hogy a nem teljes vagy nem igazi névvel aláírt közleményeket illetőleg mindig elsősorban magát a szerkesztőt terhelje a felelősség a közlemény erkölcsi jellegéért és irodalmi modoráért. Az érdemleges, tárgyi tartalom dolgában pedig minden közlemény maga felel magáért. Bármely lap szerkesztője maga is élhet saját közléseiben chiffre-vel. Sokszor azért teszi, mert kisebbrendű ügyek tárgyalása alkalmával nem kíván mint szerkesztő szerepelni s nevének gyakori kiírása egy tőle szerkesztett lapban némi izléstelenség volna. De teszi néha azért is, mert épen az által, hogy nem mint a lap vezetője, hanem úgyszólva, mint közlegény, incognito ír, biztosítja az esetleges felelet részére a teljes paritast, illetőleg a vita részére a minden feszélyezettségtől ment szabadságot. Fontos közügy megbeszélésében vagy erkölcsi megítélés alá eső személyes ténykedés birálatában, persze, a szerkesztő kötelessége a maga nevét, illetőleg egész személyiségét latba vetni. Ezt a kötelességét a Közlöny mostani szerkesztője is mindig teljesíti, sőt épen e kötelesség teljesítése érdekében teremtette a mindig tőle írt Szemle rovatát is.

Tartalom: *Krónika:* Szünidei fürdőkonviktusok. Véglegesítés. A tanári táncestély. ... *r.*-től. Áthelyezés. Gyászrovat. — *A Gyakorlatból.* A latin declinatio tanításához. *G. I.*-től. — *Egyesületi élet.* Köri tudósítások. (Kolozsvári kör. *Holló* Károlytól. Debreceni kör. *Eberhardt* Bélától.) — *Könyvek és Lapok:* Dr. Molnár Samu: Latin stílusgyakorlatok. Dr. *Keczer* Gézától. — *Kérdések és Üzenetek.* Két chiffre.

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXVIII. évfolyam. 21. szám. 1905. február 26.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. kerület, Esterházy-utcza 14. sz. alá.

Szerkeszti
WALDAPFEL JÁNOS
VII. ker., Csömöri-út 65.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. kerületi áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési dij egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdij 8 kor.

MAGYAR AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

KRÓNIKA.

Kitüntetés. A király *Martinyi József* nyiregyházai ágostai hitvallású evangélikus főgimnáziumi nyugalmazott igazgatónak a tanügy terén teljesített sok évi sikeres szolgálatai elismeréséül a Ferenc-József-rend lovagkeresztjét adományozta.

Kinevezések. A király Kutrucz Rezső szentgotthardi állami gimnáziumi, Wigand János szegzárdi állami főgimnáziumi és dr. Kellemen Károly sümegi állami reáliskolai igazgatókat jelen állomáshelyükön a VII. fizetési osztály 3. fokozatába kinevezte. (1905. február 1.)

A m. kir. vallás- és közokt. miniszter Kronberger Béla miskolci kir. kath. gimnáziumi helyettes tanárt ideiglenes rendes tanárrá kinevezte. (4655/1905.)

Új iskolaorvos. A budapesti III. ker. áll. főgimnáziumnál a vallás- és közokt. m. kir. miniszter *dr. Balázs Endre orvost* iskolaorvosi minőségben egyelőre tiszteletdíj nélkül alkalmazta.

Az Országos Közoktatásügyi Tanács újabban is — mint már az előző években — az iskolai munka egyes fontos mozzanatainak tanulmányozását tűzte ki feladatául, melyet iskolalátogatók segítségével végeztet, akiknek sorába a tanácson kívül álló szakemberek is tartoznak. A tanulmányozás tárgyai közül különösen kettő az, mely közelebbről érdekli a középiskolát. Az egyik a *magyar fogalmazás*, a másik a *művészeti oktatás* középiskoláinkban. A múlt héten az ezeknek tanulmányozásával megbízott szakemberek ülést tartottak, melyen teendőik közös vezető szempontjairól tanácskoztak. Hétfőn volt a magyar fogalmazás tanulmányozására kiküldötteknek értekezlete Badics Ferenc, kedden pedig a művészeti oktatást tanulmányozóké Beöthy Zsolt elnöklete alatt.

Szülői értekezlet Miskolcon. A miskolci kir. kath. gimnázium folyó év február 19-én tartotta Polgár György igazgató elnöklete alatt első szülői értekezletét, mely, mint tudósítónk írja, »nagyszerüen sikerült«. Az értekezlet tárgya az a kérdés volt: »Egyhuzamban csak délelőtt vagy délután is legyen-e tanítás?« A kérdésről az elnöklő Polgár György igazgató értekezett, beható érveléssel állást foglalva az osztatlan, egyhuzamban való tanítás mellett. A szülők váratlanúl nagy érdeklődést mutattak a kérdés iránt, igen szép számmal jelentek meg az értekezleten (vagy 30 nő és 100 férfi), és sokan közülök résztvettek a vitában. A tárgyalás eredményeül kimondhatta az elnök az értekezletnek azt az óhaját, hogy a jövő tanévtől kezdve hozzák be az egyhuzamban való tanítást.

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

Közgazdaság és az ifjúsági önképzőkörök.

Számos tanári kör szervezkedett újabb időben hazánkban, de oly üdvös tevékenységet kevés fejt ki, mint a kolozsvári. Egyetemi, theologiai, praeparandiai és középiskolai tanárok, sőt világi férfiak is, állás- és rangkülönbség nélkül, tisztán a nevelés szent célját tartva szem előtt, egyesültek. E szép egyetértésnek a kifolyása az is, hogy a múlt év május havában egy laikus, dr. Gidófalvy István, kir. közjegyző, a fenti címen egy magvas felolvasást tartott. E felolvasást, a hozzászólók véleményével együtt, megküldték az ország összes középiskoláinak, s e körülmény jogosítja fel e sorok íróját arra, hogy nyilvánosan szóvá tegye a dolgot.

Dr. Gidófalvy megvallja, hogy a neveléstudománnyal szakszerüleg soha sem foglalkozott, de érzi, hogy a mai iskolai képzésben kell valami oly hibának vagy hiánynak lennie, amit minden nyitott szemmel néző szomorúan lát. Konstatálja, hogy míg a régebbi nemzedék künn az életben is mindig szivesen gondolt vissza iskoláztatása korára s kegyelettel, hálával emlegeti még őszülő fejjel is azokat, akik ifjuságában vezetői voltak: ez az újabb nemzedék alig várja, hogy lerázhassa az iskola porát s e porral együtt lerázza a kegyeletet és hálát is, mert ezt az iskolát nem tekintette soha szentélynek, hanem csak egy őt nyügöző intézetnek, melynek kénytelen-kelletlen tagjául kellett állnia, hogy valami módon kenyérkereseti pályát kapjon.

Mi ennek az oka? Az előadó szerint semmi más, mint, hogy ma »*sablonos alakokat nevelünk*«. A mai iskolát végzett fiatalember átlag kifogástalan gavallér; szive üres, de a nadrágja ki van vasalva s egyetlen komoly foglalkozása a protekció-keresés. Szivében a nemes felhevülések csak mellékes események, a nagyratermettség történtessé, az élet kellemetlen feladattá válik,

mellyel csak »clublike« szabad élni. Megfelel-e — kérdi Gidófalvy — az ilyen ember az életben ráváró nagy és fontos, az állam fenntartásához feltétlenül szükséges feladatoknak? Nézete szerint nem, azért *elengedhetetlen szükségnek tartja, hogy a közép-, felsőbb és szakiskolák körébe bevigyük a mások bajával való törődés gondolatát és más szociális vonatkozásokat*, mert az iskolának és az életnek nem szabad egymástól elszakadniok, hanem kölcsönhatásban kell állniok. A régi magyar középbirtokos osztály elszegényedett, elpusztult, helyét a közép-, szak- és felsőbb iskolákból kikerült papok, tanítók, tanárok, bírói és közigazgatási tisztviselők, ügyvédek stb. foglalják el. Mindnyájan oly állást töltenek be, melyekben a műveletlen, nem iskolázott néppel érintkezni, azt vezetni, oktatni kell. Szálljon mindenki magába és vegye számba, hogy hány álláson lát ennek a munkakörnek is megfelelő honoratiort. Bizony az eredmény szánalmas lesz és szomorú.

Ezek után az előadó rátér arra, hogy miként lehetne az említett bajokon segíteni s arra a végkövetkeztetésre jut, hogy a *mulasztás helyrehozatalára igen alkalmasak volnának az iskolai önképzőkörök.*

És itt igen helyesen fejti ki, hogy a XVIII. század végén és a XIX. század elején a protestáns középiskolákban keletkezett »Magyar Társaságok« első sorban azért létesültek, mert a magyar nyelv és irodalom ismertetése és művelése nem volt a tantervbe fölvéve, mint rendes tárgy, de pótolta ezt az ifjúság saját buzgalmából az ily körökben. Mária Terézia elaltató rendszerével és II. József császár germanizáló törekvésével szemben mindez üdvös visszahatás volt, s a soproni, pozsonyi, eperjesi, pataki, pápai és kolozsvári önképzőkörök annak idején már puszta megalakulásukkal nagy szolgálatot tettek a nemzeti ügynek. Azonban — folytatja az előadó — az önképzőkörök ily szervezkedése ma részben hagyomány, tehát elavult, részben teher a fiatalságra, tehát fölösleges. Az önképzőkör ma újságíró-csemetéket, színészt, poétát tenyészt, nem nevel. Egy sereg fiúnak veszi el az eszét s egy sereg fiúban kelt csillogó ábrándot, amit azután tehetség és élet nem váltanak be. Ha — az előadó szerint — az önképzőköröket az iskolák újabb támaszaképen akarjuk berendezni, azok egész munkaterén, célján és feladatán mélyremenő változtatásokat kell eszközölni. *Kell, hogy ezentúl az ifjúság önképzőköri munkássága oly irányban vezettessék, hogy a fősúly a közgazdasági és szociális irányra legyen helyezve.* Az ilyen önképzőköri tanulmányok tárgyai lehetnének egyes kisebb községek társadalmi és közgazdasági ismertetése, tárgyalása és bírálása. Egyes községek közgazdasági leírása, paraszt-monografiák, gazdaszövetkezetek, gazdakörök tanulmányozása és ismertetése, különös tekintettel a gazdaságilag fejlettebb községekre stb.

Íme, lehetőleg híven közölve, az előadó gondolatmenete.

Mindenesetre kalapot kell emelnünk előtte. Embertársainkért élni és halni, a gyöngéket és erőtleneket magunkhoz

fölemelni, ez nemcsak humánus cél, hanem ránk, magyarokra nézve, egy *nemzetmegváltó* gondolat rejlik benne.

Csak kérdés, helyes-e az eszköz, melyet az előadó, mint egyetlen hathatós szert ajánl a baj ellen?!

Már Széchenyi írja a »Hitelben«, hogy nincs nagyobb élvezet, mint az egyes országok anyagi gyarapodásának vagy sülyedésének okait tanulmányozni. Csakhogy ez a tudomány sok más ismeretet és szívvel-lélekkel való belemélyedést kiván. A középiskolában még tanár sincs, aki e tudományhoz értene, hát ki vezesse be az ifjúságot?

Én magam, mikor a logikában a különböző tudományok módszerének áttekintéséről van szó, soha sem mulasztom el, hogy a nemzetgazdaságtan tanulmányára ne buzdítsam azon tanítványaimat, akik jogi pályára lépnek, s azt is hangsúlyozom, hogy ez a tanulmány még fényes anyagi helyzetet is teremthet az illetőnek. De, kérdem, ha vak vezet világtalant, laikus tanít laikus ifjakat, lenne-e ennek igazi haszna? Vajjon néhány fölszínes közgazdasági ismeret birtokában több szivök lesz-e ifjainknak az istenadta nép iránt? Pedig világos, ha nem mondja is kifejezetten, hogy dr. Gidófalvy előtt ez a magasztos cél lebeg. Igenis, magam is évek óta hirdetem, hogy meg kell ifjainkkal a népet szerettetni, de ennek egészen más az útja-módja. Buzdítsuk őket, hogy tanulmányozzák vakációban a nép nyelvét, sajátos kifejezéseit s akkor megkedvelik az eszejárását: tanulmányozzák a nép költészetét s akkor megszeretik az érzelemvilágát; tanulmányozzák a népszokásokat, viseletet, életmódot s megtelik nemzeti tartalommal a képzeletük. A nép olyan, mint a gyermek, megérzi, aki szeretettel közeledik feléje s csak ahhoz van bizalma, aki egynek érzi magát vele.

E sorok írója véletlenül abban a helyzetben volt, hogy éveken át felsőbbb kereskedelmi iskolában is tanított. Volt oly tanítványom, aki rajongott a közgazdaságtanért anélkül, hogy a néppel parányit is törődött volna. A régi protestáns iskolák elküldték a tanulóifjúságot legatióba, supplicatióba s ez az ifjúság, az életbe kikerülve, közgazdaságtan nélkül is alkalmas vezetője, tanácsadója, lelki és testi gondozója lett a népnek. Egy másik tanügyi folyóiratban kifejtettem, hogy a viszonyok változtával mint lehetne ezt a bevált módszert a mai korban is alkalmazni.

Aztán, ha igaz is, hogy ma már a magyar nyelv és irodalom a középiskolai tanítás központja s nincs szükség arra, mint régebben, hogy például a pozsonyi ev. lyceum tanulói, mivel tanáraik közül senki sem vállalkozott, egy grófi nevelőt választottak meg, illetőleg kértek fel az önképzőkör elnökéül: annak a kipuhatolására, hogy egyénileg mi foglalkoztatja tanitványaink szívét, lelkét, mily irányban fejlődnek a hajlamaik, az iskolai tanítás alig hagy időt. Az önképzőkör az, mely e tekintetben az iskolai tanulmányokat kiegészíti.

Nem nevelünk mi pályatévesztett poétákat, aminthogy a költő, az igazi költő — mert ami szellemes újságíróink még nem azok — ma is ritka madár. Egész tanulói és immár 20 éves tanári pályámon csak kettőt ismertem, akiben némi költői véna volt s azok is más pályára léptek, ahol tisztességesen betöltik hivatásukat. De az individuum fölismerése, a stílus és hozzászólási készség fejlesztése csakis az önképzőkörökben lehetséges teljes mértékben, nem is említve, hogy nem ismerek ész- és szívképzőbb dolgot, mint szavalás útján nagy írók remekeit átérteni és átérezni.

Azért, szerény nézetem szerint, a dr. Gidófalvy javaslata a maga egészében nem fogadható el. Az mindenesetre kívánatos, hogy történelmi tankönyveink a nemzetgazdaságtan anyagából többet öleljenek fel, mint többnyire teszik, és a számtani tanításnak is lehet elég alkalma gazdaságtani ismeretek közlésére. Hanem az önképzőköröket kizárólag erre a tanulmányra lefoglalni, — részemről sem kivihetőnek, sem célszerűnek nem tartom.

Minden esetre dr. Gidófalvy dicséretes példát mutatott arra, hogyan járulhatnak hozzá tanügyi kérdések tisztázásához azok is, akik nem hivatott pedagógusok.

(Pozsony) *Albert József.*

A GYAKORLATBÓL

1. személy.

Waldapfel Jánosnak »3. személy contra 1. személy« címen a Közlöny 18. számában megjelent fejtegetésére nekem, mint akit névszerint megnevezett, miután ő is megnevezte magát, úgy hiszem, álláspontom igazolására most már fel kell szólalnom. Azt a szemrehányást, hogy én és más fiatalabb tanárok nemcsak a tanítás gyakorlatában, hanem tudományos gondolkodásunkban sem tudjuk magunkat emancipálni a gimnázista korunkban szerzett benyomások hatása alól, mások nevében beszélni nem lévén jogom, a magam részéről köszönettel fogadom, és a benne rejlő dicséretet örömmel és tisztelettel hárítom át volt tanáraimra és arra a gimnáziumra, amelynek növendéke voltam.

Ezzel áttérhetek Waldapfel hat tételére.

1. A magyar iskolai grammatikának minden nyelvben a magyart kell követnie. Feltéve, hogy ez lehetséges (v. ö. segédige, Ablaut, genus, conjunctivus, consecutio temporum stb.) és mivel a magyarban a 3. személy a lexikális főalak, nem tudok ezekből arra a következtetésre jutni, hogy, »tehát« a latin lexikális főalak is a 3. személy lehessen. Hiszen, ha Waldapfel az újabb magyar-német szótárak német-magyar részét megnézte volna, aligha talált volna a német címszók közt 3. személyű igét,

inkább egy olyan reprezentáló igealakot, amelynek sem a magyarhoz, sem más nyelvhez semmi köze sincsen, hanem amely tisztán a német ige természetén alapszik. És a latin ige reprezentáló alakja sem alapulhat máson, mint magán a latin nyelven. Mert a latint tanuló gimnázista nem azt tanulja meg, hogy *ad* = *dat*, hanem azt, hogy van egy olyan latin ige, amely a megfelelő alakokban latinul kifejezi az *ad* ige összes alakjait, s ezt jelzi a *do dare dedi datum* főalakok fixirozásával.

2. A vezető vagy képviselő főalak legyen minden igében található, illetőleg használható. Az ebből vont következtetés szerintem akkor jár helyes úton, ha az imperszonáliák 3. személyét kész megkülönböztető jelül fogadja el a teljes ragozású, tehát 1. személyben mondandó igékkel szemben.

3. Az »én zöldelek« stb. jelentőségtelen furcsaságokat tessék 3. személyben elolvasni. — Az »én« *»felesleges«* előtérbetolásával pedig ugyancsak megjárnók, ha angolul kellene tanítanunk!

4. Hogy a latin nyelvben magában a harmadik személy jobb volna az elsőnél, Waldapfel erre vonatkozó fejtegetéséből nem tudom megérteni. De ha paradigmákról szól, szerintem a paradigmát *kezdő* első személy fixirozása kényelmesebb a középen álló harmadikénál. Az a felfogás pedig, hogy a harmadik személynek minden időben azonos vége az a verbo megállapításánál figyelemre méltó volna, teljesen elhibázott, mert *az a verbo nem a conjugatio kivonata, hanem az ige összes alakjainak meghatározására vezető kulcs.*

5. És e szempontból igen fontos az, hogy az 1. személyű a verbo nélkülözheti a participium praesenset (amelyet Waldapfel az imperfectum participiumának nevez), tehát egy egész szóval rövidebb, mint a 3. személyű.

6. Végül pedig szabad megállapítanom, hogy a helyes követelményt nemcsak én, hanem az 1887 óta megjelent iskolai latin-magyar szótárak írói is »a feje tetejére állították«, mert sem a régi, sem az új Utasítások nem lelkesítették őket arra, hogy a harmadik személyt tegyék lexikális főalakká. Mert hiszen a szótár is, az iskola is egyaránt a latin nyelvért vannak, nem egymásért.

S ha a régi Utasítások helyett az újakra hivatkozunk, ahol a görög nyelvi 12. pont első bekezdése végén azt olvassuk, hogy a tanulóknak »tudniok kell, hogy az idő, mód, személy, szám és genus egészen közömbösek az »*a verbo*«-kra nézve«, a vitát akár be is fejezhetjük.

Budapest, 1905. február 19. *Finály Gábor.*

EGYESÜLETI ÉLET.

Székelyudvarhelyi Kör.

(Az új népiskolai törvényjavaslat.)

Az országos középiskolai tanáregyesület székelyudvarhelyi köre folyó hó 11-én folytatta és befejezte azon eszmecserét, mely *Molnár* Károlynak az új népiskolai törvényjavaslatról múlt év december havában tartott előadásához fűződött. Mindkét ülésén jelen voltak a vármegye tanfelügyelőjén kívül, a polgári leányiskola tanítónői Schiller Irma igazgatónővel — a kör tagjával — élükön és a helybeli elemi iskolák tanítói.

Molnár Károly előadásában ismertette az új népiskolai törvényjavaslatnak azon §-ait, melyek kapcsolatosak a magyar tanítók országos bizottsága által a képviselőházhoz benyújtott memorandum szakaszaival. Bevezetésül kifejti, hogy miért hozta e tárgyat a kör elé. Már csak a kapcsolatnál fogva is, mely az elemi és a középiskola között van szükségesnek tartja, hogy a tanári kör az üggyel foglalkozzék. A népiskola az alap, melyre a középiskola épít s ha jól akar építeni, az alappal törődnie kell.

Vázolta a tanítók országos kongresszusainak ez irányban kifejtett mozgalmait, valamint a kultuszminiszteriumnak a törvényjavaslat tervezete körül végzett munkálatait a törvényjavaslat benyujtásáig. Fölemlíti, hogy a törvényjavaslat nem felelvén meg mindenben a tanítók várakozásának, azért nyujtottak be a képviselőházhoz memorandumot, hogy kitüntessék a törvényjavaslatnak szerintük hiányos, homályos s az egységes nemzeti iránnyal szemben nem elég bátor intézkedéseit s kérjék a képviselőházat, hogy a törvény megalkotásánál tegye megfontolás tárgyává a memorandumban kifejtett álláspontjukat. A javaslat és memorandum nem egyező pontjai összevetése után három pontba foglalt indítványt tett.

Ember János kir. tanfelügyelő fölszólalását azzal kezdi, hogy e tárgy alkalomszerüségéből a változott politikai viszonyok miatt sem vesztett. Nézete szerint bármilyen kormány vegye át a vezetést, ez immár sürgőssé vált kérdést mindjárt az elsők között kell megoldania s a fonalat ott kell fölvennie, ahol azt a sors Berzeviczy kezéből kivette. Mivel a kultúra terén tabula rasa-t csinálni nem lehet, a létező alapokat, melyekre építeni kell, mellőzni nem szabad. S minthogy az új tárgyalásnak — meggyőződése szerint — a Berzeviczy-féle törvényjavaslatból kell kiindulnia, ennélfogva ezzel a tervezettel foglalkozni időszerű is, szükséges is.

Behatóan ismerteti a most reform-munka alá vett népoktatási törvény keletkezését és fejlődését. A Berzeviczy- féle törvénytervezetet céljaiban nagy és nemes alkotásnak tartja, mely eszközeiben is nagy haladást mutat. A népoktatás terén eddig észlelt hiányok nagy részének megszüntetésére van hivatva. Ha törvénnyé lesz, előbbre viszi, sok

tekintetben megoldja a magyar nyelv tanításának kérdését, dülőre viszi a tankötelezettség ügyét, a megoldáshoz közel viszi a tanítóképzést, rendezi a fizetésügyet s a felügyeletet.

Fölveti a kérdést, hogy elegendőképen-e? S mielőtt erre a nagyjelentőségű kérdésre feleletet próbálna adni, elmondja a mások észrevételeit; el első sorban azon szaktanácskozmányét, mely a Lex Berzeviczyt 1904 május hó 27-én s következő napjain tárgyalta. Ezután kitér a tanítók országos bizottsága memorandumának leglényegesebb észrevételeire s így ismertetvén a kérdés historicumát és mai állását, azt kérdi, hogy vajjon minő kívánalmak mellett foglaljon állást a kör, amennyiben a szőnyegen levő törvényjavaslatnak az ügyre nézve legkedvezőbb módon történő törvénnyé válásához állásfoglalásával hozzá akar járulni?

E tekintetben az a nézete, hogy *mennél kevesebb eredeti kívánalmat hangoztassunk*. Ez az eljárás — úgymond — nem tündöklő, de szerfelett hálás; mert ha olyan eszméket és kívánalmakat assimilálunk és hangoztatunk, melynek már mások a köztudatba utat nyitottak, félig nyert ügyünk van. A saját álláspontunkra tehát csak annyiban térjünk, amennyiben az eddig kifejezésre jutott eszmékben és kívánalmakban nem találjuk meg mind azt, amit lényegesnek és kivihetőnek vélünk.

Ezen elvei kimondása után összefoglalta első sorban a szaktanácskozmány, azután a tanítók memorandumának azon eszméit, melyeket fönntartandóknak vél és végül a *saját* — álláspontra jutva kijelenti, hogy azon szerencsés helyzetben van, hogy sok új kívánalmat nem hangoztathat. De akadt ilyen is.

A kör Ember János mélyrehatóan s az egész népiskolai törvényjavaslat keletkezése, fejlődése és jelen állására világot vető szép fejtegetéseit nagy élvezettel hallgatta s dr. Solymossy Lajos elnök, Kovács Dániel, Gyerkes Mihály, Schiller Irma és Szabó András hozzászólása után a következő határozatot mondotta ki:

A kör a népoktatási törvények módosítása tárgyában szerkesztett s az országgyűlés képviselőházához beterjesztett törvényjavaslatot örömmel üdvözli s annak törvényerőre emelését úgy nemzeti, mint általános kulturális szempontból, szükségesnek tartja.

A körnek az a meggyőződése, hogy a Berzeviczy-féle törvényjavaslat, ha mostani fogalmazásában válnék is törvénnyé, nagy hatású kulturális alkotás lenne, mely a népoktatást a hozzája fűződő nemzeti érdekek hathatós előmozdítása, a tanítói fizetés rendezése, a tankötelezettségnek szabályozása, a tanítóképzés és képesítés ügyének rendezése által nagy mértékben előbbre vinné.

Tekintettel azonban a népoktatási törvények revíziójához fűződő nagy általános művelődési érdekekre s ama kapcsolatra, mely a népiskola és középiskola között az utóbbinak szervezeténél fogva fennáll, a kör szükségesnek tartja, hogy a tanárság a revizió kérdésével foglalkozzék s állást foglaljon azon eszmék, kívánalmak és törekvések mellett, amelyek a törvényjavaslat tökéletesítésére, várt jótékony hatásának biztosítására alkalmasoknak igérkeznek.

Ezen eszméket és kívánálmakat a kör a következőkben részletezi:

1. Mindenek előtt helyesli azt az elvi alapot, melyet az indokolás is hangsulyoz, hogy a népoktatás nem állami monopolium, a népoktatás nem kizárólagos állami feladat. Az alkotás munkájában történelmi jogaik épségben hagyása mellett tovább buzgólkodhatnak e téren mindazok a tényezők, melyek nagy szolgálatot tettek s tesznek a magyar művelődésnek.

2. A tankötelezettség biztosítására irányuló törekvést a kör helyesli; de a végrehajtásban kiméletes eljárást tart szükségesnek a szegény köznéppel szemben, nehogy idegenkedés támadjon ennek szivében az iskola iránt. Az iskola-kötelezettség pótéve mellőztessék.

Szükségesnek tartja a kör az általános tandíjmentességet, mint a kötelező népoktatásnak természetes folyományát. Az igazolatlan iskolamulasztásoknak kihágássá minősítését csakis a tandíjmentességgel kapcsolatosan tartja lehetőnek. A kihágási eljárás megindítását előzze meg; *a)* megintés, *b)* 50 fillér, *c)* 1 korona, *d)* 2 korona pénzbírság alkalmazása. A törvény szabjon szigorú büntetést az alkalmazó közigazgatási közegek részéről tanusított mulasztásra. A végrehajtást szabályozó rendeletben a gyors és erélyes eljárásra nagy súly helyeztessék. A szorgalomidő 9 hónapban állapíttassék meg. A felmentés esetei taxative felsoroltassanak.

A tanítás kötelezettsége a 7-ik év betöltésével kezdődjék.

Szétszórt pusztáknak gyűjtő-iskolák állíttassanak.

3. A nem magyar anyanyelvű nép közé ékelt magyar kisebbségnek nagyobb védelem biztosíttassék, mint aminőt a törvényjavaslat kilátásba helyez. Ily helyeken lehetőleg állami iskola állíttassék.

A nem magyar tannyelvű iskolákban egyes tantárgyak a IV. osztálytól kezdve magyar tannyelven tanítassanak. (Ilyen tantárgyak: magyar nyelvtan, földrajz, történet, alkotmánytan).

Az iskolai bizonyítványok a nem magyar tannyelvű iskolák részéről is az állam nyelvén állíttassanak ki, az anyanyelvre eszközölt fordítás melléklésével.

Az elemi iskola tantárgyai között az anyanyelv közvetlenül a magyar nyelv után említtessék.

Az ismétlő-iskola tannyelve legyen magyar.

Az egy tanteremre és tanítóra eső tanulók maximuma 60 legyen, mely szám csak kivételesen legyen 80-ra felemelhető.

Az elemi tanító legfeljebb heti 30 órára legyen külön díjazás nélkül kötelezhető.

Ezentul 50 K óradíjra legyen igénye.

4. Az állami községi és felekezeti tanítók egyenlő fizetésben részesíttessenek.

A tanító fizetése legyen egyenlő a XI. fizetési osztályba sorozott állami tisztviselőkével.

A községi és felekezeti tanító necsak államsegélyét kapja az adóhivataltól, hanem minden készpénzbeli járandóságát, melyek az iskolafentartók részéről oda szállítandók be.

A tanítói és kántori fizetés ügye szabályozandó. Vagy figyelmen kívül hagyandók a kántori járandóságok a tanítói fizetés megállapításánál, vagy a nyugdíj-igény megállapításánál is számba — veendők.

Az első fokú fegyelmi hatóságban a tanítók is képviselve legyenek.

Államellenes tankönyvek használatáért első sorban az iskolafenntartó vonassék felelősségre.

5. A tanítóképesítő-vizsgálat ketté osztása mellőzendő. Az alapvizsgálat helyett elég az absolutorium.

A szakvizsgálat legyen teljesen magyar. A szakvizsgálat összes tárgyai magyar nyelven taníttassanak.

A német nyelv törültessék minden képzőben a kötelezett tantárgyak sorából.

Az állami vizsgáló bizottság tagjai felerészben a fenntartó hatóság által, felerészben pedig a kir. tanfelügyelő ajánlatára a miniszter által nyerjék megbízásukat.

Tizennyolc évesnél idősebb ifjak méltánylást érdemlő esetekben a képzőkbe miniszteri engedéllyel felvehetők legyenek.

A középiskolai érettségivel képesítőre jelentkező jelölt csak különbözeti és pedagógiai szakvizsgálatra kötelezteessék.

A szakvizsgálaton kétízben megbukott jelölt harmadízben csak különös kivételképen, miniszteri engedéllyel, jelentkezhessék vizsgálatra.

A magántanulók osztályvizsgálatra a tanári testület ajánlatára a kir. tanfelügyelő által bocsáttassanak.

Az állásától elmozdításra ítélt képző-intézeti tanár hivatalvesztést is magában foglaló szigorítással ne zárassék el a pályától. Az elmozdított tanár a nyugdíjintézetbe befizetett járulékait kívánatra kaphassa vissza.

6. A tanfelügyelői szakvizsgálat törvénybe iktatását a kör az ügy javára szolgálónak tartja.

A tanfelügyelő rendbirságolási jogát azonban a tanítóval szemben mellőzendőnek véli.

7. Szerkesztessék egységes népoktatási törvénykönyv az 1868 évi XXXVIII., 1876 : XXVII., 1879 : XXVI., 1893 : XXVI. t.-cikkek egybevonásával.

8. A törvény végrehajtását biztosító Utasítás módszeres vonatkozásai legyenek figyelemmel a középfokú oktatásra.

Séra Kálmán,
a kör. jegyzője.

Pozsonyi Kör.

(Az országos tornaverseny.)

A pozsonyi tanári körnek folyó évi február hó 11-én értekezlete volt *Albrecht* János köri alelnök vezetése mellett. Az értekezleten *Michnay* Gyula, liceumi tornatanár, olvasott föl ilyen címen: *Az iskolai tornaverseny mint az iskolai nevelés egyik eszköze, s az idei országos tornaverseny összeállítása és elbírálási módja.*

Felolvasó érintvén a testnevelésnek általán hasznos és a mai korban szükséges voltát, fejtegeti a tornaversenynek célját és jelentőségét. Ismerteti röviden a magyar középiskolai tornaversenyek történetét, melyeknek rendezésében lassú, okszerű javulást nem lehet tagadni. Az első versenyeken inkább az egyéni kultuszt tartottuk szem előtt, ami helytelen; most már helyesen a tömeges versenyt kezdjük előtérbe helyezni. Ez az álláspont jut érvényre az idei tornaverseny elkészített tervezetében is.

Mindamellett ez a tervezet — előadó szerint — ha változatlan marad, úgy a főverseny összeállítása, mint az elbírálás módja tekintetében sok elégedetlenséget fog szülni.

Kifogásolja előadó, hogy a versenyrendező bizottságban vidéki tornatanítókat most sem vettek be, holott ezt a mult tornaverseny után megigérték a jövőre nézve.

A vidékről feljött tanulók úgyis nehéz helyzetben vannak a fővárosiakkal szemben. Már az utazás agyongyötri őket, s azután a fővárosi nevezetességeknek elmaradhatatlan megtekintésében, a sok járás-kelésben még inkább kifáradnak. Ezért szükségesnek is tartja az előadó, hogy a vidéki tanulók egy teljes nappal a verseny előtt érkezzenek a fővárosba.

Még nagyobb kifogást lehet tenni az idei főverseny összeállítása és elbirálási módja ellen. A főverseny három gyakorlatból áll: 1. a hely szinén előmutatott 4 ütemű szabadgyakorlatból; 2. összetett szergyakorlatból; 3. távolugrásból. Ezen főversenyben minden intézetből 20 tanuló vehet részt, s ezek közül sors-húzás alapján fele tornászik, fele ugrik.

Semmiképen sem helyesli az előadó, hogy sors útján döntik el, melyik tanuló jut a szerekhez, melyik a távolugráshoz.

Legtöbb aggodalomra ad okot azonban az, hogy a főversenyen bemutatásra kerülő szabad- és szergyakorlatok ismeretlenek. Mert hiszen öt fővárosi tornatanító benn van a gyakorlatokat összeállító bizottságban, ezek előtt tehát ama gyakorlatok nem ismeretlenek. Jól tudja, hogy az illetők ezt nem árulják el tanítványaiknak, de úntig elég, ha ezeket egyetlen egyszer átpróbálják, s ehhez képest válogatják ki versenyzőiket. Nyilvánvaló, hogy itt az egyes intézetek nem egyenlő feltételek mellett mérkőznek össze.

Kifogásolja előadó azt is, hogy a főversenybe *távolugrást* vettek föl *magasugrás* helyett; mert a távolugrást nincs alkalma az országban minden intézetnek egyformán gyakorolni.

Mivel a tervezet már teljesen elő van készítve, bajos volna mindezen kifogásokat figyelembe venni; de most is ragaszkodik a tervezet olyan módosításához, hogy *a bizottság jelölje ki előre a szert s írja elő a kötelező gyakorlatot, és végeztesse ezt valamennyi versenyzővel.* Mert ha a bizottság eredeti tervezetéhez ragaszkodik, akkor a legfontosabb versenynemből szerencsejátékot fog csinálni, s ha a legtárgyilagosabban itélkezik is, itélete általános elégületlenséget fog szülni.

Fölemlíti végül az előadó, hogy a tervezeten történő ezen módosítás kivánásához eddigelé a következő intézetek is csatlakoztak: a debreceni ref. kollégium, a debreceni állami főreáliskola, a szatmári kir. főgimn., a pécsi állami főreáliskola, a munkácsi állami főgimn., a verseci állami főreáliskola, a nagybányai állami főgimn., a körmöcbányai állami főreáliskola, a zilahi ref. főgimnázium.

Kéri tehát az előadó, hogy az idei tornaverseny főversenyének tervezetét illető módosító indítványát a kör is tegye magáévá.

A kör többek hozzászólása után előadó indítványát elfogadta, s a maga részéről is kéri az idei országos tornaversenyt rendező bizottságot, hogy tervezetén az országszerte kivánt módosítást megtenni sziveskedjék.

Dr. Rencz János,
a kör jegyzője.

Budapesti Kör.

(Tankönyvek használata.)

A kör február 13-án *Rombauer Emil* főigazgató, később Wagner Alajos igazgató elnöklete alatt *felolvasó-ülést* tartott, melyen dr. *Kármán Mór* nagyszámú hallgatóság jelenlétében a »*Tankönyvek használatáról*« értekezett. Szabad előadásában mindenekelőtt rámutat arra, hogy e kiválóan fontos és gyakorlati kérdés eleddig kellően megvitatva nincs, még gyakorlati pedagógiai tankönyvekben sem. Előadásának célja főleg az, hogy eszmecserét indítson meg e tárgyról a kör tagjai között, és a már nagyobb figyelemben részesülő methodikai fejtegetések mellett a gyakorlati irányú, életbevágó kérdések is elvszerű megoldást nyerhessenek. Nem a *mai* használatban levő tankönyvekről óhajt ő szólani, hanem általában, minden konkrét vonatkozás nélkül; és pedig csak a szorosabb értelemben vett *tan*könyvekről s nem az összes iskolai könyvekről, melyekhez a segédkönyvek és az olvasmányok is sorolandók; csak azokról, melyek a tanítás végeredményét általános, egyetemes értékű összefoglalását megtanulás céljából tartalmazzák.

Ily értelemben véve a tankönyveket, először is nyilvánvaló, hogy bárminemű szerkezetüek is, már a tanulók különböző készültsége miatt, *e könyvek használata egyforma nem lehet az összes osztályokban.* Más kérdés az: vajjon lehet-e egyáltalán egyformán megírt könyveket eredményesen használni a különböző fejlődési fokon álló osztályokban (pl. a latin nyelvtant 3 osztályban?) De ez alkalommal a tankönyvek fogalmazását, szerkezetét teljesen mellőzi, mint inkább methodikus kérdést és egyedül a használat módjáról kiván szólni.

A használat módjának megállapításában megfontolásunk tárgyává kell tennünk főkép azt, milynemű anyagokat lehet összefoglalni a tanítás különböző fokain? A könnyebbség kedvéért, bővebb psychologiai és történeti fejtegetést mellőzve, elegendő, ha e tekintetben a *logika* útmutatását követjük, mely az egyetemes értékű ismeret formái közt különbséget tesz, fogalom, ítélet és következ-

tetés közt. Ez alapon, azt hiszem, nem tévedés, magában az értelem fejlődésében is három fokot megkülönböztetni, — de ezeket talán a logikában is, mindenesetre az egyéni fejlődésben megelőzi még egy fok: a gyermek csak jegyekben gondolkodik, még fogalmi ismerethez nem tud emelkedni. Eszerint a taníthatóság korában, talán kissé pedáns módon, de mindig megengedve, mint minden fejlődésszerű felosztásban, átmeneteket, négy fokot statuálhatunk. Az első a gyermek 4—9. éveig tart, a pontos szemléletre oktatás, a jegyek helyes megkülönböztetésének és felismerésének kora; e munka jelenleg a népiskola feladata. A középiskolába kerülő gyermek értelmi szinvonalának *fogalmi ismeretek és rendszerek* alkotása felel meg s a tanításnak ez szabja meg az irányát az alsóbb osztályokban (10—15. év). Pl. a grammatikából megtanulja: hányféle név- és igeragozás van, a történelemben: mi a demokrácia, arisztokrácia stb. A tanítás harmadik fokán a *tételes gondolkodás* kifejlesztése a cél. Ez a középiskola felsőbb osztályaiban s részben az egyetem alsó fokán történik (körülbelül 15—21. év). A tételes gondolkodás által az ifjú megtanulja a létező világrendet úgy fogni fel, mint okszerű tények láncolatát. Csak az egyetemi oktatás magasabb stádiumában lehet a tanítás célja az, hogy mintegy az elmélkedés formáiban alkotó munkásságra képesítse az ifjút. Ily módon négyféle alkalmazása volna a tankönyveknek: *a)* a népiskola; *b)—c)* a középiskola s *d)* az egyetem oktatási ideje alatt.

Ezen eszmék fejtegetése után áttér az előadó tulajdonképeni feladatára: a tankönyvek alkalmazására a középiskolában.

I. Az első fokon, vagyis a népiskola elemi fokán, míg a szemléltető oktatás tart, s részben a gimnázium I - II. osztályában, hol a tanítás még nagyrészt az elemi oktatás kiegészítése, folytatása, a tankönyvnek nem szabad a tanító és tanítvány közé lépni; csak mintegy egybefoglalója, irodalmi kifejezője legyen a tanultaknak, csak azután, hogy a tanár a tárgyi ismeretek rendezésével a kiemelkedő mozzanatokat egybefoglaltatta a gyermekek köznyelvén, úgy amint okos társalgással történhetik, és lehetőleg több tanítványával el is mondatta, kerül a sor a tankönyv megfelelő részének olvasására; ezt egybevetve a tanítványoktól maguktól készített fogalmazással. Tehát a tankönyv feladata itt csupán a tanultaknak műveltebb, kifogástalanabb nyelvén való előadásában áll.

II. A második fokon, vagyis midőn a tanítás fogalmi rendszerek alkotására törekszik, a tankönyvnek már magasabb feladata van. A tanítás eredményét nemcsak összefoglalja, hanem újabb ismereteket is közöl, mert a tapasztalati adatok alig lehetnek elégségesek a fogalmi rendszer teljes kialakítására. Csupán az szükséges, hogy a növendékek éppen rendszerök megalakítása folytán érezzék a kiegészítés szükségét. Ekkor a tanár a könyvet olvastatva, ismerteti meg a tanulmány kellő rendjét s képesíti a tanulót annak tökéletes megértésére. Itt már nem csupán a helyes és irodalmi kifejezés elérése tehát a cél, hanem az ismereteknek, fogalmaknak rendszeres egybefoglalása és teljes világításba helyezése.

III. A harmadik fokon, vagyis a középiskola két legfelsőbb osztályában s az egyetem alsó fokán a tanítás a tételek összefüggésén alapuló gondolkodásra képesíti az ifjút. Kutatnia kell az események és tények kapcsolatát, oki összefüggését, bíráló szemmel néznie a világ folyását. Ha még maga újat nem tud is alkotni, meg kell értenie, hogyan alkottak az emberek újat. E célra a tankönyv használatában a tanár eljárása a következő lehet: Fölállítja a tanulók régibb ismeretei bíráló vizsgálata alapján a kérdéseket, melyek az ismeretek okszerű összefűzése érdekében felvilágosításra szorulnak s amelyekre a tanuló feleletet találhat a tankönyvében. A következő órán számon kéri az eredményt, azaz a feleleteket a felállított kérdésekre. Természetesen különböző megoldásokat hall, többé-kevésbbé hibásakat. Ezeket megbíráltatja, kiigazítva s némileg megértetve a tévedéseket. Csak ezután következik a szükséges részek emlékezetbe vésése. Ily eljárás mellett fölösleges lesz jegyzetek iratása; a jó tankönyv teljes és önerejű átértése a tanítás eszköze. — Következnék a negyedik fok tárgyalása, de ez már túl esik a középiskolán, s erre nézve abban a füzetben, melyet az egyetemi oktatásról irt, (1895.) bőven kifejtette és megokolta a tankönyvek használatának módját is.

E beható fejtegetések után az előadó felkéri a hallgatóságot, hogy szólana hozzá ki-ki e kérdésekhez a gyakorlat szempontjából. Vagy esetleg jelölnének ki időt egy újabb összejövetelre, melynek feladata lenne a kérdés részletes megvitatása.

Máthé György célszerűnek tartja, hogy a tárgy rendkívüli fontossága miatt a megvitatás a jövő összejövetelre maradjon. Ajánlja azonban, hogy a részletes megbeszélés tantárgyak szerint történjék.

Elnök, Wagner Alajos, összefoglalja a megbeszélendő pontokat, minekutána *Varga Bálint* azt indítványozza, hogy a kör állapítsa meg, minő csoportosításban kívánja a tárgyat megvitatni.

Kármán Mór azon véleményét fejezi ki, hogy tantervünk álláspontjából kivánatosabb lenne a megvitatást az osztályok három csoportja szerint (alsó, közép és felső osztályok) megfejteni.

Az elnök köszönetét fejezvén ki az előadónak tartalmas fejtegetéseért, mely a jelenvoltaknak sok becses okulást nyujtott: bezárja az ülést s a jövő ülés tárgyául »a tankönyvek használatát az alsóbb osztályokban« tűzi ki.

Dr. Bán Aladár,
a kör jegyzője.

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

Újabb ifjúsági iratok.

Kis könyvtár, szerkeszti *Benedek* Elek. Tíz füzet: 65—84. szám; *Tompa, Vörösmarty, Czuczor, Tóth Kálmán, Arany, Petőfi, Csokonai, Garay, Kisfaludy Károly és Sándor* válogatott költeményei és *Jókai:* kisebb művei. Füzetje 1—1 korona. (Lampel R. kiadása.)

A *Kis Könyvtár* — melynek első húsz száma még egy vidéki primitiv nyomdában látott napvilágot — mindmostanáig, bízvást elmondhatjuk, nem sok értékessel gyarapította ifjúsági irodalmunkat. Sem a szerkesztő gondján, sem íróinkon nem múlt ez egészen; ösmerve ifjúsági irodalmunk állapotát s belső életét egész a legújabb időkig, alig csodálkozhatunk azon, hogy sem a szerkesztésben nem emelkedett ki valami határozott vezérgondolat — a szerkesztő a legjobb indulat mellett is elvégre is csak annyit s olyat adhat, amennyit s amilyet munkatársai produkálni képesek, — sem azon, hogy e gyűjtemény első hatvanöt számában vajmi kevés van, ami valóban irodalmi mértékkel lenne mérhető. Sajnos, egész ifjúsági irodalmunk színvonala nem valami magas.

Előre kell ezt bocsátanunk, hogy megértessük azt az örvendetes meglepetést, amelyet e gyűjtemény legutóbb megjelent tíz füzete szerzett. E tíz füzet tíz nagy költőnket hozza közelebb a gyermeklélekhez, kiválasztva — többnyire szerencsés megválogatással — munkáikból, amit s amennyit a gyermek már megbír s megért, amikben már gyönyörködhet. Minden írót egy-egy rövid életrajz vezet be, többékevésbbé sikerült arcképmelléklettel: Petőfit, Csokonait pl. *Benedek* Marcel, Tóth Kálmánt *Lengyel* Laura, Czuczort s Vörösmartyt *Gaal* Mózes, stb; ezek nagy része hangban is, anyagban is, jó tapintattal alkalmazkodik a gyermek gondolatvilágához.

Nagyjában a költemények is (illetőleg *Jókaiban:* a kis elbeszélések s leírások) jól vannak megválogatva: harminc-negyven kisebb vers, többnyire műfajuk szerint csoportosítva, száz-százharminc oldalas kis füzetekben. Ennyi bizonyára elég is a tizenkét-tizenhárom esztendős gyermekeknek. Pár rövid jegyzet — igen helyesen — csakis ott van, ahol feltétlenül szükséges, pl. Csokonai mithológiai vonatkozásainak, latin szavainak magyarázatára.

Hogy az írókból vajjon épen a közölt verseket volt-e a legajánlatosabb e gyűjteménybe felvenni: arról természetesen minden füzetre vonatkozólag meg lehetne tenni a megjegyzéseinket. Lehet, hogy némelyik több tudást s fejlettebb értelmet tételez fel, mintsem hogy az a kis publikum, amelynek szánva van, teljesen megérthetné, s e szempontból talán Vörösmarty *Vén cigányát*, az *Új Simeon*-t, a *Novemberben*-t s más Tompa-allegoriákat némelyek talán nem ide valónak tarthatnának. A magam részéről nemcsak nem tartom károsnak, ha a gyermek — természetesen módjával — már korán, még csak sejtve

szépségét s mélységeit, megösmeri a legnagyobbat, amit a magyar költészet alkotott, hanem szükségesnek is vélem, hogy ezek, sőt legelsőben épen ezek, okvetlenül meglegyenek már a gyermek-kiadásokban is. Érzésére, egész gondolatvilágára nagyobb nyereség az, ha lelkében, bár sejtelemszerüen s nem teljes világosságában is, ott él és munkál a fenséges és a nagy, mint amennyit használ a pedagógiai nagy óvatosság, ha, csak azért, mert teljesen meg nem értheti — ki meri büszkén elmondani, hogy *teljesen* megérti a legnagyobbakat? — esztendőkig elzárjuk előle. A zsoltárok nagy gondolatait sem érti meg a kis elemista, s mégis, buzgó éneklésekor áhitat tölti be lelkét; nemzeti poézisünk imádságai, zsoltárai is hadd hassanak csak minél korábban.

Mindent összevéve: jó fordulatnak tartjuk e tíz kötetet a *Kis Könyvtár* életében, s tán nem csalódunk, ha ezt, legalább részben, a *Népiskolai Könyvtárbizottság* hatásának tudjuk be. Bár követné e szépen megindult kezdeményt egész sora a jól megválogatott ifjúsági iratoknak, hisz e téren is annyi még a tennivalónk! Felhasználatlan úgyszólván egész szépirodalmunk, s még inkább: a reális ismeretek egész birodalma. Mindezt okos módon közelebb hozni a gyermeklélekhez, ez lenne, úgy gondolom, ifjúsági irodalmunk egyik legelső s legfontosabb feladata, melyből e vállalat talán úgy vehetné ki legméltóbban a részét, ha összes régi számait igen szigorúan megrostálva s csak a legjobbakat hagyva meg, ez új alapon újjáalakítaná az egész gyűjteményt, s a selejtezés után tervszerű munkával egymás után adná ki — mindenesetre szigorúbb kritika alapján, mint történt eddig — amit jövendő programmjába fölvett és fölvesz.

Ez ajánlás mellett nem hallgathatjuk el azonban fő-kifogásunkat sem: e füzetek relativ drágaságát. Ily kis kötetekért (Garay például 62 oldal, Arany 130, Petőfi 133 oldal), szegényes papirkötésben az egy korona ár még a mi viszonyaink tekintetbe vételével is igen sok, arra nem is gondolva, hogy például a *Biblioteca popolare* egy kötetlen füzete — körülbelül ugyanoly terjedelmű, mint ezek — csak tizenöt centesimi, s a *Book for Bairns* vagy a *Penny Poets* füzetje nem több egy pennynél (egy doboz gyufa ára). Ifjúsági irataink amúgy is aránytalanul drágák; kiadóink átérezhetnék azt az erkölcsi kötelességet, hogy klasszikusainkat soha elég olcsón ki nem adhatják.

Tóth Rezső.

Tartalom: *Krónika:* Kitüntetés. Kinevezések. Új iskolaorvos. Az Országos Közoktatásügyi Tanács. Szülői értekezlet Miskolcon. — *Javaslatok és Tanulmányok:* Közgazdaság és az ifjúsági önképzőkör. *Albert* Józseftől. — *A Gyakorlatból.* 1. személy. *Finály* Gábortól. — *Egyesületi élet:* Köri tudósítások. (Székelyudvarhelyi kör. *Séra* Kálmántól. Pozsonyi kör. Dr. *Rencz* Jánostól. Budapesti kör. Dr. *Bán* Aladártól.) — *Könyvek és Lapok:* Újabb ifjúsági iratok. Benedek Elek: Kis könyvtár. *Tóth* Rezsőtől.

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXVIII. évfolyam. 22. szám. 1905. március 5.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. kerület, Esterházy-utcza 14. sz. alá.

Szerkeszti
WALDAPFEL JÁNOS
VII. ker., Csömöri-út 65.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. kerületi áll. főreál-iskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési dij egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdij 8 kor.

KRÓNIKA.

Zsilinszky Mihály.

A király Zsilinszky Mihály vallás- és közoktatásügyi miniszteriumi államtitkárnak a valóságos belső titkos tanácsosi méltóságot adományozta. E kitüntetés oly férfit ért, aki életének legnagyobb részét a magyar közművelődés, tudomány és iskola szolgálatában töltötte s a közoktatás legfelsőbb kormányzatából egy évtizeden át kivette a maga részét. Pályáját Szarvason kezdte, mint gimnáziumi tanár, oly időben, amikor hazai felekezeti iskoláink még igen mostoha anyagi viszonyok közt voltak. Nem csekély önzetlenségre és lelki erőre volt szükség, hogy valaki abban az időben tanárrá legyen. Zsilinszkyt megihlette a nevelés szent ügye, s megindult elszánt lélekkel ama pályán, melynek oly sok a tövise, de oly sok is az édes jutalma. Ha egyedül rajta állott volna, talán nem is hagyta volna el többé az iskolát. De belekerült a politikai élet áramlatába, mely ellenállhatatlanul vitte magával. Országgyűlési képviselő lett, majd egymásután két vármegye főispánja. A «Széptan előcsarnoka« írójának finoman érző lelke azonban nehezen tudott beleszokni az akkori vármegyei élet légkörébe. Mindig inkább a béke, mint a nyers küzdelem embere volt. Szive a magyar kultura felé vonzotta vissza. Államtitkár lett a kultuszminisztériumbam. Tíz éven át dolgozott e nagy hatáskörben, a legfiatalabb munkaerőt megszégyenítő kitartással, éjjelt nappallá téve, fáradhatatlanul és csodálatos munkabirással. Éveken át egymaga vizsgálta felül az összes tanügyi osztályok óriási munkahalmazát. Emellett nem szünt meg egyháza ügyeiben is buzgólkodni, s folytatta a hazai történetbe vágó értékes tanulmányait. S aki tudja, mit jelent a hivatal lankasztó légkörében megőrizni a léleknek amaz üdeségét, mely a megszakításokat nem tűrő, elmélyedésre szoruló munkásságnak egyik éltető eleme, érdeme szerint fogja méltatni Zsilinszkyben is a

tudománynak azt a kipusztíthatatlan szeretetét, mely el nem hagyta az adminisztráció ezerféle gondja közt. De nem hagyta el őt e nagy útvesztőben jó szive sem. Sohase tudott rideg bürokratává lenni. Aki csak közeledik hozzá, érezheti egyénisége szeretetreméltó megnyilatkozását. Az iskola emberei ügyes-bajos dolgaikban mindenkor találtak szavaiban vigasztalást, reményt, buzdítást. Azt az örömet, melyet mi tanárok érzünk ama szép és ritka kitüntetés fölött, mely Zsilinszky Mihályt, az egykori gimnáziumi tanárt érte, csak a tőle való megválás gondolata keserítheti meg. És ha a viszonyok ereje csakugyan távozásra késztetné, mindig tisztelettel fogunk emlékezni róla, aki mindenütt, ahová kötelessége szólította, egyházban, iskolában, egyesületi téren, parlamentben és adminisztrációban lelke, tudása és munkaereje legjavát vetette latba, valahányszor a magyar tudomány és közművelődés ügyét kellett szolgálni. *Finály Ernő.*

A Magyar Paedagogiai Társaság folyó évi február 18-án tartott ülésén *Körösi Henrik* ismertette *Kovács Albert*, az 1903. év végén meghalt theológus és államférfiú, kultúrpolitikai munkásságát. Az előadásból a következő, a középiskolát illető részt közöljük a Protestáns Egyházi és Iskolai Lap nyomán:

Kovács Albertnek, mint kultúrpolitikusnak a működése a középiskolák és a népoktatásügy terén hagyott maga után feltünő és el nem enyészhető nyomokat.

A középiskolai oktatás rendezését célzó törvényjavaslat 1883-ban már ötödször került a magyar képviselőházban tárgyalás alá. A javaslat a középiskolai oktatást magyar nemzeti alapra kivánta felépíteni; de rendelkezéseivel, ép úgy, mint most a népoktatási törvényjavaslat, felkeltette a nemzetiségek és az autonom felekezetek féltékenységét. Törvényerőre emelkedése főként attól függött, hogy a protestans képviselők az elérendő nagy állami célok érdekében hajlandók-e az autonomiából bizonyos részeket feláldozni. S a nagy kérdések megoldásában Kovács Albert vezetett, határozottan kijelentve már a bizottsági, majd a plenáris tárgyalások folyamán, hogy ő az iskolai autonomia örve alatt nem keres módokat arra, hogy a visszaélések tovább is szabadon tenyészhessenek; ellenkezőleg, alkalmat akar adni az államnak, hogy azokat megszüntethesse és a közművelődés szinvonalát emelni képes legyen; de másfelől, erre irányuló buzgóságában nem is hajlandó az iskolák autonomiáját, azokban a részeiben, amelyekben az fenntartandó, feláldozni az állam vagy az állam képviselője szeszélyének. A javaslat felett mondott képviselőházi beszédében erősen támadta ugyan a közoktatásügyi kormányt amiatt, hogy középiskolai törvényünk megalkotásánál nem tudott évtizedek óta a maga lábán járni, hanem külföldi törvényekből átvétellel igyekezett azt foltozgatni; de azért a bizottsági kisebbség elutasító véleményével szemben védelmébe vette a javaslatot. Beszédének különösen az volt a fontos része, amelyben a javaslatnak és a

protestans iskolai autonomiának egymáshoz való viszonyát fejtegette. Szónoki hévvel és lendülettel, az 1790—91 : XXVI. törv.-cikkből bizonyítgatta, hogy a javaslat a protestans iskolai autonomiával nem áll ellentétben, de igenis alkalmas arra, hogy az állam főfelügyeleti jogát rendezze. Azt talán kérdésbe lehet tenni, hogy a javaslat némely intézkedéseivel nem lépi-e túl a főfelügyeleti jog és a litteraria institutio rendezésének határait, de azért az 1790—91 : XXVI. törv.-cikk alapjánál nem lehet a javaslatot olyannak minősíteni, amely elvetendő volna.

A javaslat részletes tárgyalásánál az érettségi vizsgálat tárgyainak megállapítását illetőleg tartott nagyobb beszédet, amelyet lényegében Trefort miniszter is helyeselt.

Jelentős szerepet játszott továbbá Kovács a görögnyelvi viták-ban. A görög nyelvvel nagy előszeretettel foglalkozott és abban a meggyőződésben volt, hogy a tudományos pályára készülő ifjúságnak e nyelv tanulására ép oly szüksége van, mint a latinra. Beszédében nagy hévvel hangoztatta, hogy a nyugoteurópai műveltség a görög civilizációból fejlődött ki, azzal áll históriai összefüggésben; tehát ha Magyarország a művelt Nyugothoz és nem a Kelethez kíván számíttatni, akkor nem szabad magát a görög nyelv kiküszöbölésével a nyugoteurópai műveltség szolidaritásából kiszakítania. A görög nyelv tanítása érdekében még külön javaslatot is nyújtott be; a görög-ellenes áramlattal sikerrel megküzdeni azonban nem volt képes.

Ennél népszerűbb eszméért szállt sikra s több eredményt is ért el, amikor a középiskolai tanárok fizetésrendezése ügyénél a tanári rangosztályok ellen küzdött és a tanárok javadalmazásának rendszerét az alapfizetés és a korpótlékok alapján kívánta megalkottatni. Határozati javaslatát megokoló beszéde fényes bizonyság arra, hogy mily ideálisan gondolkozott Kovács Albert a tanári hivatásról. Elitélte a rangosztályok szervezését, mert a tanárokat rangosztályokba sorozni nem lehet. Ha van foglalkozás a világon — mondá — amelynek rangját csupán csak az egyén belső értéke szabja meg: a tanári foglalkozás minden mások felett ilyen. Aki tehát a tanárok körébe is át akarja vinni az osztályba sorozást, az a természet törvénye ellen vét. Mert a tanári pálya előnye eddig két tényezőben állott. Az egyik az volt, hogy bárha a tanár fizetésével a tisztességes szegénység szinvonalán maradt mindvégig, de fizetése, mindjárt pályája kezdetén, olyan volt, hogy fiatal korában megalapíthatta szerény családi életét. A másik az, hogy a tanárnak nem volt semmiféle rangja; ő nem volt sem előkelőbb, de alábbvalóbb sem senkinél; ennélfogva megszokta őt a társadalom belső értéke szerint megbecsülni. Amely tanárnak belső szellemi értéke elég nagy volt, az a társadalom legmagasabb köreibe is bejutott. Ez a körülmény vonzotta a legönállóbb, legeszesebb és legjellemesebb szegény ifjakat arra, hogy más jövedelmezőbb pályák mellőzésével, tanárokká legyenek. Minden más pályán megállhat a középszerű ember díszesen; de a tanárnak legalább is gyors felfogású és tisztafejű embernek kell lennie; mert ha nem az, akkor munkája nem előnyös, hanem veszé-

delmes hatású. Egy igazi hivatott tanár egynehány szavával, pár órai előadásával oly világosságot tud deríteni tárgyára, amilyet a gyenge egész élete munkásságával sem. Ha a dolog így áll, akkor érdeke a társadalomnak, hogy a legtehetségesebb ifjak kerüljenek a tanári pályára, és ha egyszer ott vannak, ott jól is érezzék magukat. — Kovács Albert felszólalásainak lehet tulajdonítani azokat az előnyöket, amelyeket a tanárok az 1893. évi fizetésrendezési törvényben, a javaslattal szemben nyertek. Hálásak is voltak érte a tanárok, s feliratok és sürgönyök özönével árasztották el Kovács Albertet.

Kinevezés. A magyar királyi vallás- és közoktatásügyi miniszter *Mildner Gyula* pozsonyi állami főreáliskolai ideiglenes rendes tanárt rendes tanári minőségében véglegesen megerősítette. (7596/905.)

Számadás

a f. é. február 11-én tartott tanári táncestélyről.

A) *Bevétel:*

		K	fill.
1.	Eladtunk az alábbi kimutatás szerint ·/. (134 db jegyet, 1 à 4 K	536	—
2.	Felülfizetések az alábbi kimutatás szerint ·/.	131	—
	Összes bevétel	667	—

B) *Kiadás:*

1.	Terembér	175	—		
2.	Cigányzene	200	—		
3.	Rendőri engedély	26	30		
4.	Nyomtatványok	58	—		
5.	Táncrend	50	—		
6.	Elnök által vett 420 db bélyeg 1 à 3 fillér	12	60		
7.	Elnöki kiadás posta, borravaló	2	80		
8.	Köri szolgának	6	—		
9.	Főjegyző számlája	9	99		
10.	Jegyző kiadása	5	60		
11.	Háznagy kiadása	1	50		
	Összes kiadás	547	79		
	Rendezőség által fedezendő			11	79
				678	79
	Ebből levonva			547	79
	Marad a jótékonycélra			131	kor.

Budapest, 1905 febr. 25.

Tiber Ágost,
rend. biz. elnök.

Átnézte és megvizsgálta:

Schuszter Alfréd,
számvizsgáló.

Mikola Sándor,
pénztáros.

*). *Eladott jegyek kimutatása:*

					K	fill.
Tiber	eladott	22	db jegyet	1 à 4 K	88	—
Szolga	»	14	» »	1 » 4 »	56	—
Kemény Ferenc	»	14	» »	1 » 4 »	56	—
Lévay Ede	»	11	» »	1 » 4 »	44	—
Szkunzevits Korn.	»	11	» »	1 » 4 »	44	—
Vári Rezső	»	15	» »	1 » 4 »	60	—
Dobos Károly	»	6	» »	1 » 4 »	24	—
Szerémi Alajos	»	5	» »	1 » 4 »	20	—
Virág Oszkár	»	4	» »	1 » 4 »	16	—
Peidl Imre	»	3	» »	1 » 4 »	12	—
Mikula Sándor	»	2	» »	1 » 4 »	8	—
Mórocz Kálmán	»	2	» »	1 » 4 »	8	—
Esti pénztár	»	25	» »	1 » 4 »	100	—
	Összesen	134	db jegy		536	—

**). *Felülfizetések:*

Rombauer Emil	20	—
Beöthy Zsolt	12	—
Krizsán Mihály, Mayer József, Kemény Ferenc, 1 à 10 K	30	—
Kiss Kár., dr. Paszlavszky Józs., Vámossy Mihály, Révy Ferenc, Wagner Alajos, Suppan Vilmos, Négyessy László, 1 à 6 K	42	—
Bódiss Jusztin, Müller László, Feldmann Gyula 1 à 5 K	15	—
Ray Ferenc, Lichtenegger Győző, 1 à 4 K	8	—
Dr. Pajor Rezső, N. N. 1 à 2 K	4	—
Összesen	131	korona.

Budapest, 1905 febr. 25.

Tiber Ágost,
rend. biz. elnök.

Véglegesítések. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter *Wagner Adolf* szegedi állami főgimnáziumi ideiglenes rendes tanárt rendes tanári minőségében véglegesen megerősítette. (448/905.)

A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter *Schehák Rezső* balassagyarmati állami főgimnáziumi ideiglenes rendes tanárt rendes tanári minőségében véglegesen megerősítette. (2181. sz.)

Rajztanárok kongresszusa. A Magyar Rajztanárok Országos Egyesülete — mint Értesítőjének február 1-én megjelent számában olvassuk — folyó évi június hó elején országos rajztanítási nagygyűlést (kongresszust) rendez. Részt vehet azon — mint rendes tag — minden a rajztanítással szakszerüen foglalkozó egyén (középiskolai, polgári iskolai, tanítóképezdei, ipari és művészeti szakiskolai rajzoktató). A gyűlés *a)* meg fogja vitatni a rajztanítás alapelveit; *b)* az országos érintkezés módjait; *c)* előadásokat tart; *d)* rajzkiállí-

tásokat rendez. A gyűlés helye: Budapest, mintarajziskola, VI. ker., Andrássy-út 71.; ugyanott lesz a kiállítás is. Minden rendes tag ajánlhat egy vendéget, kinek hozzászólási joga van, de nem dönthet, nem szavazhat. Pártoló tag minden az ügy iránt érdeklődő egyén lehet, de sem hozzászólási, sem szavazati joga nincsen. Rendes, ajánlott és pártoló tagok 6 (hat) korona tagsági díjat fizetnek. Jelentkezni és a tagsági díjat előre fizetni lehet: *Hofrichter József* pénztárosnál, Budapest, II. kerület, Medve-utca, polgári fiúiskola.

Felhivás Magyarország összes Március 15-iki Bizottságaihoz. Az ország időrendileg első és legrégibb Március 15-iki Állandó Bizottsága, a kolozsvári, mely már egy Szabadság-szoborra 13.483 K 56 f. készpénzzel rendelkezik, tisztelettel felkéri az ország összes Március 15-iki Bizottságait, Kaszinóit stb., hogy ünnepélyeiket megfelelő belépti-díj mellett rendezni s a tiszta jövedelmet a kolozsvári Szabadság-szobor javára juttatni szíveskedjenek. E szobor egyszersmind a nemzet-egység, Erdélynek Magyarországgal való elválhatatlan Unio-ja megörökítését is fogja kifejezni. Az összegeket úgy hirlapilag, mint külön köszönettel fogja nyugtatni az elnökség. A Március 15-iki Bizottságok és ünnepélyek számbavétele végett, kéri a kolozsvári Bizottság azt is, hogy címeiket pénzküldemény nélkül is tudatni kegyeskedjenek. Kolozsvár, 1905. február hó 20-án, Sándor József, az Emke t. alelnök-főtitkára, elnök; Ferenczy Gyula a Mezőgazdasági bank részvénytársaság vezérigazgatója, pénztáros.

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

A rendtartás reviziójához.

(A statisztika túltengése.)

Ha a revizió a közel jövőben megvalósúl, legyen szabad már most néhány pontra felhívni a közfigyelmet.

Az igazgatók által felterjesztendő jelentéseket és kimutatásokat jelenleg felsorolják az igazgatói és főigazgatói utasítások, a rendtartás, miniszteri rendelések és főigazgatói leiratok. A kivánt táblázatokra részint van hivatalosan megállapított minta, egyikmásik kapható is az egyetemi nyomdában, de a legnagyobb részének a vonalozása 2—3 példányban hihetetlenül sok időt kiván, melyet okosabb dolgoktól kell elvonni. A statisztikai táblák jórésze pedig, tisztelet a számoknak, bizony haszontalanság. Pedig folyton még újakat találnak ki egyes közbeneső hivatalok. Nem nevetséges dolog-e például egy 10—20 tanulóból álló osztályban a megintettek és megrovottak %-át kiszámítani? Vagy az óramulasztásoknak szokásos aprólékos részletezése. Hát még a száznál több címből álló tankönyvjegyzéknek minden évben egész terjedelmében

két példányban való lemásolása! Hisz úgyis csak engedélyezett könyvet szabad használni. Mintha nem elég volna a tervezett változtatások jegyzékét felterjeszteni. Évvégi nyomtatott értesítőt kell kiadni, és mégis a tartalmának nincsen hivatalos értéke, mert mindenről, ami felterjesztendő, külön írásbeli rubrikázott kimutatást kell beadni. Ilyenekbe s hasonlókba azután könnyen belefulladhat »az intézet pedagógiai vezetése«.

Egy alapos egyszerüsítés nagyon ránk férne. A rendtartás és az igazgatói ügykezelés reviziójánál annak a pontos felsorolása mellett, hogy miféle időszaki kimutatásokat, táblázatokat, jelentéseket tartozik az igazgató felterjeszteni, — és pedig csakis az igazán szükségeseket és amelyeknek valaki hasznát is veszi — azt is ki kellene mondani, hogy egyes túlbuzgó, iktatószámszaporító irodák semmiféle egyéb kimutatást ne kivánjanak.

Az összes táblázatokhoz való nyomtatványokat pedig, melyeket egy intézet a szükséglet csekély volta miatt nem készíttethet külön, a minisztérium készíttesse el és bocsássa rendelkezésére minden iskolának. Most az egyetemi nyomda csinál pl. bizonyítványokat, amit minden iskola olcsóbban tud szerezni, de nem csinál az értesítőbe kivánt táblázatokhoz való blankettákat s sok egyebet, amire inkább szükség volna. *Antistatisztikus.*

Országos ifjúsági tornaverseny.

Iskoláinkban a testi nevelés ügye jelenleg a tornatanárok kezébe van letéve, kik fontos hivatásuknak heti két tanórán és ahol életbe van léptetve, egy játékdélutánon iparkodnak eleget tenni. A szellemi oktatásra szánt heti 26—28 óra mellett a testi épség és erő ápolására szánt heti két óra nagyon kevés, s a tanulók nagy többsége ezt is oly könnyelmüen és hanyagul veszi, hogy azon tanulók, kik különösebb természetes hajlammal nem bírnak a testi erő fejlesztése iránt, azok könnyen a testi elsatnyulás veszélyébe kerülnek. A tornaversenyek életbe léptetése teremtett némi érdeklődést a testi nevelés iránt. A tornaversenyeken a tornászcsapatok intézetük jó nevének hordozói, s ezért a tornaversenyek iránt a szellemi tárgyak tanárai is mindinkább kezdenek érdeklődni. Érdeklődésük azonban csak úgy lesz sikeres, ha a tornaoktatás mezején némi tájékozottsággal is bírnak s már otthon, intézetük kebelében, jóakaró támogatásban részesítik a tornatanárt fáradságos munkájában.

Jelenleg az idei országos ifjúsági tornaverseny egyes pontjait akarom bírálat alá vonni, s midőn ezt teszem, teljes tárgyilagosságra törekszem, s oly előadásra, melyet nem szakemberek is megérthetnek. Jóllehet a versenypontozatok a végrehajtó bizottság által véglegesen megállapíttattak, mégis kénytelen leszek észrevételeim végén egyes módosításokat, illetőleg pótlásokat proponálni, végül a pedig jövőre nézve a főverseny pontjainak megállapítására vonatkozólag általános javaslatot tenni.

Az idei országos ifjúsági tornaverseny pontozatairól, melyek eleitől végig újításokból állanak, a szaklapokból csak dicsérteket olvasunk, pedig nincs egyetlen vidéki tornatár sem, akit azok kielégítenének. Midőn az elégedetlenség okaira előre rámutatok, teszem ezt azon szándékkal, hogy a vidék részéről a versenyek alatt és után okvetlenül megnyilatkozó elégedetlenségnek, sőt felzudulásnak a versenypontokon való esetleges módosításokkal és pótlásokkal némileg eleje vétessék.

A szabadgyakorlatok sorsa véglegesen eldöntött dolog. Azonban meg kívánjuk jegyezni, hogy országos versenyeken csakis kézi szerek nélkül való szabadgyakorlatoknak van helyük. Az utcákon való menet, a felvonulás és elvonulás talán látványosabb botokkal, mint anélkül, mert a formátlan, vézna csapatok is bizonyos érdekességet nyernek a botok hordozása közben. Azonban nagy tömegeknél, ahol magasságban is nagyon elütnek az egyének egymástól, a szabadgyakorlatok botok nélkül tetszetősebbek, szebbek és közvetlenebbül hatnak, mint botokkal. S ha tekintetbe vesszük, hogy a vidéki tanulóknak útközben a kézi batyujok mellett botokkal is kell bajoskodniok, s hogy a kocsikba ki- és behurcolkodniok, s hogy a kaszárnyaszerű lakásokban a különben is elkerülhetetlen zene-bonát a botokkal való zakatolás csak növelni fogja: okvetlen azon következtésre kell jutnunk, hogy országos versenyeken a szabadgyakorlatoknál a kéziszerek mellőzendők.

Nem helyeselhetjük az egyéni versenyeknél a futásnak a rúdmászással való összekapcsolását sem. Ez mindenesetre látványosabb mint külön akár a síkfutás, akár a rúdmászás, és ezenfelül egyszerre két versenynemen esünk túl, tehát időt is takarítunk meg. Azonban a látványosság és időtakarítás lehet melléktekintet, de főcél semmi esetre sem. A tornaversenyek főcélja a testi nevelésre való üdvös visszahatás. Azáltal, hogy egyes tanulók és intézetek a tornaoktatás útján elért testi erejükről és ügyességükről a nyilvánosság előtt is beszámíthatnak és ott a jelesebbek kitüntetésben részesülnek, fokoztatik a tanulókban a tornászat iránti kedv és intenzivebbé tétetik az egész testi nevelés. Azonban, ha a futást rúdmászással kapcsoljuk össze, akkor a hatás az ellenkező lesz, mert épen a tehetségesebb futók lesznek zavaroknak, kellemetlenségeknek és meglepetéseknek kitéve. Azt várni sem lehet, hogy a jelesebb futók a verseny izgalmai közt fékezni tudnák magukat, s ne iparkodnának kihasználni a futásban való előnyüket, ez esetben pedig a rudakhoz nagy gyorsasággal fognak beérkezni, ahol, ha a rudakat el nem rántják, vagy el nem törik is, ők maguk szenvedhetnek rándulásokat, ficamokat, sőt zúzódásokat is. Ilyen módon könnyen megtörténhetik az is, hogy tehetségtelenebb, névtelenebb egyének jutnak elsőséghez, ami a versenynek egyátalán nem fog előnyére válni. Az országos versenyeknél irányadó a látványosság nem lehet, időnek pedig lenni kell, s ha nincs, akkor vagy ne tartsunk versenyeket, vagy pedig egyes versenynemek elhagyásával eszközöljünk időmegtakarítást, melyeket egy másik alkalommal fel lehet venni a versenypontok közé.

Sajnálnunk kell a függeszkedésnek a versenypontok közül való kihagyását, mely elég látványos és ezenfelül a legférfiasabb gyakorlatok közé tartozik.

Legtöbb kifogás emelhető a főverseny ellen, mely iránt pedig legnagyobb az érdeklődés. Elhibázott dolognak tartjuk a távolugrásnak nemcsak a főversenybe, de általán a versenypontok közé való felvételét is. Tagadhatatlan, hogy a verseny a távolugrásból hamarább véget ér, mint a magasugrásból, azonban, amint mondtuk, az irányadó nem lehet. Irányadóul annak kellett volna szolgálni, hogy a távolugrás rendszeres gyakorlat tárgyát nem alkotja, nem is alkothatja. A távolugrás fedél alatt, bárminő padlózat mellett is, a legjobban rontja a levegőt, mitől a tornatanároknak óvakodniok kell. Emellett általános és rendszeres gyakorlása veszéllyel is jár, mert arra nem alkalmas egyéneknél sérvet, ficamot és egyéb bajokat okozhat. Tapasztalat szerint csak kevés tanuló bír hajlammal és tehetséggel a távolugrás iránt, s ezek minden különösebb gyakorlat nélkül jól ugranak. Sok tanulót már a testalkatnál fogva veszedelmes volna a távolugrás gyakorlására erőszakolni. Hogy a versenyszabályzat a távolugrást miért nevezi népies versenynek, nem értjük. Ott, ahol országos díjért egy ország iskoláiból kikerült tornászcsapatoknak az elitéje mérkőzik egymással, hogy mi értelme van a népies versenynek, nem tudjuk.

Egy kissé soknak tartjuk, hogy a főversenyben résztvevő csapat növendékeinek minimális száma 20-ban állapíttatott meg, azt meg a vidéki néptelenebb intézetek érdekében nem tartjuk megengedhetőnek, hogy ezen létszám még feljebb emeltessék. A múlt országos verseny alkalmával a versenyző csapat minimális létszáma 10 volt, pedig csak két versenynemben, a magasugrásban és a súlydobásban kellett helyt állania. Most a versenyző csapatnak öt versenynemben, ú. m. a szabadgyakorlatokban, lovon, korláton, nyújtón és a távolugrásban kell egyformán készen állani, mert senki se tudhatja, hogy hová veti a szerencse kereke, s ennek dacára a versenyző csapat minimális létszáma a multkorinak kétszeresében állapíttatott meg. Különösen igazságtalan ez akkor, ha az egyes versenynemekben a minimális követelmény magasan állapíttatik meg. Végül is azon fővárosi iskolákban, hol a létszám 600—700, könnyebb 20 olyan növendéket találni, kik a minimális négy métert megugorják, mint azon vidéki iskolákban, hol a létszám 300—350.

Nem helyeselhető az sem, hogy a főversenyben olyan versenynemek dominálnak, hol az osztályzatot adó pontokat a versenybírák szubjektiv itéletük alapján állapítják meg. Mindig eszélyesebb dolog olyan versenynemeket választani, hol a bírák a végső eredményt egyszerüen leolvassák, mint olyat, ahol az eredményt szubjektiv itélet alapján állapítják meg. A súlydobásnál és magasugrásnál a bírák az eredményt egyszerüen leolvassák, a szabadgyakorlatoknál és szergyakorlatoknál ellenben a végső eredmény a bírák szubjektiv itéletétől függ. Mindig szivesen emlékszem vissza azon előzékenységre és szivességre, amellyel a múlt országos verseny alkalmával a verseny-

bírák intézetünk növendékei iránt voltak. Azonban épen a versenybírák érdekében szükséges, hogy ők a gyanusítás mindennemű lehetőségeitől megmentessenek. Jelenleg a legjobb akarat mellett is tisztán szubjektiv emberi gyarlóságból, mert talán nem találják el a teljesen egyforma mértéket, megtörténhetik, hogy képzettebb, formásabb csapatok inferioritásba kerülnek tehetségtelenebb, formátlanabb csapatok mellett, mi a bíróság itéletében való bizalmat megingatja, s az országos verseny jelentőségét és értékét csökkenti.

Nem helyes három szernek a felvétele és azoknak sorshúzás útján való eldöntése. Ez az eljárás rést nyit a zúgólodásra és elégedetlenségre. Amelyik csapat a lóhoz vagy korláthoz jut, zugolódni fog, hogy nem jutott a nyújtóhoz, mert ott jobban megállotta volna a helyet; vagy megfordítva is keletkezhetik elégedetlenség.

Legsúlyosabb kifogás emelhető az egyes titokban tartott versenygyakorlatoknak thesis-húzás útján való eldöntése ellen. Hiszen ekkor nem országos tornaversenyt tartunk, hanem országos tornavizsgát, melyen a vidéki tornatanárok tornászcsapataikkal együtt az ország szine előtt vizsgálat alá vétetnek. Országos ifjúsági tornaversenyeken csakis előre ismert gyakorlatoknak van helyük. Hiszen például a szabadgyakorlatoknak végtelen sok változatuk van, melyek közül a legegyszerübb is az első meglepetés és izgatottság pillanatában talán gyengén fog menni, míg, ha a tanulóknak friss emlékezetében volna, teljesen kifogástalanul végeznék azt. Teljesen elhibázott dolognak tartjuk, hogy különösen a vidékiek amúgy is túlságos izgalmai ily helytelen intézkedésekkel még jobban növeltessenek. Ily körülmények közt könnyen bekövetkeznék, hogy a vidék az országos ifjúsági versenytől teljesen elhidegednék és egy következő alkalommal távol maradna attól. Ugyanezért már a jelen alkalommal elkerülhetetlennek tartjuk a versenyszabályoknak oly módon való kiegészítését, hogy a főverseny számára előírt szabadgyakorlatok, valamint a gyakorlatok lovon, korláton és nyújtón valamelyik szaklapban okvetlenül közzététessenek, vagy pedig külön lenyomatban minden intézetnek megküldessenek.

Végül a főversenyre nézve általánosságban megjegyezzük, hogy miután a versenydíj a közoktatásügyi kormány részéről országos díj gyanánt tüzetett ki, a főverseny pontjainak megállapításával a vidéknek egyszersmindenkorra némi befolyás biztosítandó. Ez pedig nézetünk szerint leghelyesebben úgy történhetik, hogy e főversenyben szereplő egyes versenynemek minden alkalommal az ország összes tornatanáraitól rövid záros határidő alatt bekért vélemények, illetve szavazatok alapján állapíttassanak meg.

(Miskolc.) *Simon Gábor.*

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

Tíz középkori krónika magyar fordítása.

Pár hónap múlva húsz esztendeje, hogy az első s mindidáig utolsó magyar történelmi kongresszuson tanártársaim helyeslése mellett sürgettem a középkori krónikák magyar fordításainak az iskolákba való bevitelét és egyáltalán a történelmi olvasmányokat. »Történettanítás a középiskolai új tanterv szellemében« című könyvem 89—98. lapjain elmondtam, ami ezen a téren könyvem megjelenése idejéig, 1902-ig történt. Kiemeltem, hogy népszerűbbé kell tenni a középkort. »Az ókort még a számtani órákban is kommentáljuk és száz meg száz jellemző részletével ösmertetjük meg a tanulót. A középiskola minden osztályában foglalkozunk vele. A középkor iránt hagyományos ellenszenvet már készen kapja a tanuló s ha lebilincseli is figyelmét tanára egyik-másik előadása, a nagyobb részt mégis száraznak, unalmasnak találja; mert az előadás elröppenő szavaival véget ér érdeklődése is, — tankönyveinek Saharájában pedig nem igen bukkan oázisra. Ha az iskola csak tizedrésznyit foglalkoznék is a középkorral, mint az ókorral, egészen más volna az eredmény s nem menne kárba az a jellemképzésre alkalmas tömérdek anyag, melyet a középkor bővebb vizsgálata nyújt. Ha a pogány szellemtől nem féltettük az ifjúságot, ne féltsük a keresztény szellemtől se... De jól meg kell választanunk az auktorokat, mert hiszen a középkornak legfőbb szerencsétlensége nem szelleme, hanem általán korlátolt felfogású történetirodalma.«

Könyvemben azt már nem irhattam meg, hogy *Schätz* miniszteri tanácsos a bajor képviselőházban épen akkor (1902. július 20-án) jelentette ki, hogy a kormány a klasszikusokon kívül az őskeresztény egyházi írók műveit is olvastatni kivánja az iskolákban. Az erdélyi róm. kath. státusgyűlésben 1902. november 13-án *Ugron* Gáborral szemben, ki hasonló kisérletet a kath. gimnáziumokban a klasszikus latinság veszedelmének tartott, dr. *Erdélyi* Károly megjegyezte, hogy a keresztény latin klasszikusokat csak heti egy órában s rendkívüli tárgyként kivánják tanítani, ahogy a franciáknál és a belgáknál is tanítják. Én részemről már említett könyvemben elégnek tartottam, ha csupán 3—4 töredéket veszünk elé s ezeken mutatjuk meg a tanulónak, az iskolán kívül hogyan olvasson néhány más krónikást, akire figyelmét fölhíjjuk. Úgy gondoltam, hogy ekkor se az eredeti szöveget adjuk kezébe, mert minek pepecselne ő maga a fordítással, mikor ez még nyelvérzékén is ronthatna.

Akkor még csak két-három kész fordításra hivatkozhatttam. Ma már egész kis könyvtárról szólhatok; szerencsére köztük olyan krónikákról, amiket első sorban óhajtottam a fiatalok kezébe adni. Talán szivesen veszik tanártársaim, ha összeállítom, ahogy tudom a megjelent krónika-fordítások jegyzékét, még pedig a krónikák korának sorrendjében, a külföldieket s hazaiakat vegyesen.

1 *Szemelvények Priskos Rhetor töredékeiből.* Fordította és magyarázta *Szilágyi* Sándor. Budapest, 1904. 16-r. 52 lap. Ára 30 fillér. (Magyar Könyvtár, 393. sz.)

A fordító Szabó Károly 1850. évi ismert magyarázatos fordítását vette alapul s a Niebuhr-féle kiadáson kívül a Dindorf-félét is használta. Megvallja, hogy »magyarázatai nem önálló kutatások eredményei; csak összegyűjteni törekedett azon legfőbb tudnivalókat, amelyeket a szöveg megértéséhez és élvezéséhez szükségeseknek vélt«. Ezeknek egy részéhez férne ugyan szó, mint a bevezetésnek ahhoz a megjegyzéséhez is, mely nagyon kevésre becsüli a Biborban született Konstantinoskorabeli keleti birodalom népeinek tanultságát s majdnem »mosolyog a jó Konstantinoson,« aki »ilyen« népekben könyvkivonatokkal akart érdeklődést kelteni. Maguk a szemelvények több részletre is kiterjedhettek volna. De a bemutatott részleteit valóban hálásak lehetünk Szilágyi urnak, mert hű és mégis jó magyarságú fordítást, kellemes olvasmányt adott kezünkbe. Ami Priskos ezen töredékeinek iskolai használatát illeti, legyen szabad utalnom a Kármán-Emlékkönyvben s Történettanításomban (95—97. ll.) részben Kármán nyomán elmondottakra.

2. *Jordanes: A gótok eredete és tettei.* Latinból fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta dr. *Bokor* János. Brassó, 1904. 8-r. 173 lap. Ára 3 korona. (Gombos F. Albin »Középkori Krónikások« című vállalatának III. kötete.)

Egy ívre terjedő bevezetésben ösmerteti az írót, műveit s művei kiadását. Azután gondosan és szépen, mindenütt jegyzetekkel kisérve fordítja le a címben megjelölt szöveget, sőt Jordanes római történetéből is ad néhány részletet. Mellékli az Amalok származási tábláját *Mommsen* szerint, kinek szövegkiadását elsősorban követte, s kimerítő betűrendes tárgymutatóval könnyíti meg az anyagban való eligazodást. A »Századok« egyik közelebbi füzetében fogok vele foglalkozni; részletesen megteszem ott észrevételeimet és kifogásaimat, mert tudományos értékénél fogva igazán megérdemli, hogy behatóan foglalkozzunk vele. A fordító nem történetíró ugyan, de jeles filologus, aki egészen beleélte magát könyve szellemébe s könyve olvasmánynak is kellemes.

3. *Paulus Diaconus: A longobardok története.* Fordította, életrajzzal és magyarázó jegyzetekkel ellátta *dr. Gombos* F. Albin. Brassó, 1901. 8-r. 296 lap. Ára 3 korona. (Gombos középkori krónikásainak I. kötete.)

Ezzel a kötettel indult meg Gombos »Középkori Krónikások« című derék vállalata, mely egyetlenegy magyar tanári könyvtárból sem hiányozhatik. Munkatársainak maga a szerkesztő adta a legjobb példát ezzel a fordítással. Szép és alapos tanulmánnyal vezette be könyvét, melynek fő részét (73—259. ll.) természetesen a longobardok története mind a hat könyvének általán sikerült jegyzetekkel és magyarázatokkal kisért fordítása foglalja el, név- és tárgymutatójában pedig körülbelül 1100 fogalomra utal. A Századok 1902. évi folyamában (163—168. ll.) róla írt ösmertetésemet azzal végeztem, hogy hiányaira és tévedéseire valamivel bővebben azért

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

emlékeztettem a fordítót, mert ezt egyetemi hallgató korában sem vette tőlem rossz néven, sőt könyvét épen mint tanítványom volt szives nekem ajánlani. Örömmel fogadtam ezt az ajánlatot s magát a könyvet, mellyel sikerült megalapítania a középkori krónikások tudományosbecsű gyűjteményét.

4. *Einhard: Nagy Károly élete.* Latinból fordította, bevezetéssel és névmutatóval ellátta *Dékáni* Kálmán. Budapest, 1901. 16-r. 100 lap. Ára 60 fillér. (Olcsó Könyvtár, 1209—1211. sz.)

Einhard krónikájának ösmeretét a tanárvizsgálati utasítások is megkövetelik tanárjelöltjeinktől; egyrészt azért buzdítottam Dékáni urat, mint még tanítványomat, ezen krónika lefordítására s azért tartottam egy féléven át egyetemi előadásokat a középkor főbb krónikásairól (1895-ben), melyek 1900-ban az Olcsó Könyvtárban (1157—8. sz. 16-r. 136. lapon) külön is megjelentek. Az eredeti forrás ösmerete természetesen föltétlenül szükséges Dékáni (jelenleg marosvásárhelyi ev. ref. gimnáziumi tanár) fordítása mellett is; de a jelöltek és a tanulók így is haszonnal olvashatják az egészben véve jeles élet- és jellemrajzot, a magyarázatokkal ellátott s néhány pontot kivéve, jól sikerült krónikát, melyet pontos névmutató tesz hozzáférhetőbbé.

5. *Szemelvény a Gesta Romanorumból.* Haller János fordítása szerint bevezetéssel és jegyzetekkel kiadta *Katona* Lajos. Budapest, 1903. 16-r. 86 lap. Ára 60 fillér. (A Magyar Könyvtár 318—319. száma.)

Igen jó gondolat volt Hallernek a XVIII. század mindennapi szükségletéhez tartozó Hármas Istóriájából a középsőt, a Gesta Romanorumot, a középkor legnépszerűbb erkölcstanító példatárát. Haller ósdi nyelvének kiméléséve adni. A római császárok közül egyiknek-másiknak neve, története egyaránt költött ugyan s a keleti és nyugati világ meséiből összegyúrt könyvnek jóformán csak a címe római; de ha ekként átmenetül szolgál is a krónikákról az irodalmi elbeszélésekre, oly élénken tárja elénk a középkor gondolkodását, hogy kiadásáért s a kitünő bevezetésért valóban köszönettel tartozunk a tudós közlőnek.

6. *Béla király névtelen jegyzőjének könyve a magyarok tetteiről.* Fordította *Szabó* Károly. Javította és bevezetéssel ellátta *Mika* Sándor. Budapest (év?), 16-r. 65 lap. Ára 30 fillér. (A Magyar Könytár 30. száma.)

Négy évtized múlva valahára új kiadást kaptunk *Szabó* Károly klasszikus fordításából, mely különösen a VIII. osztály tanulói számára nélkülözhetetlen. Ott a magyar történetírás atyjáról annyi szó esik, hogy Mika csupán három lapnyi bevezetést szánt általános ismertetésére. Legvalószínübbnek mondja, hogy a Névtelen a III. Béla jegyzője volt. Dr. *Sebestyén* Gyulának (1898) és *Kubinyi* Ferencnek (1904) azóta megjelent munkái ezt a kérdést új világításba helyezték. Eggyel több ok, hogy az ifjúságot magára a forrásra s annak zamatos fordítására utaljuk.

7. *Kézai Simon magyar krónikája.* Fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta *Császár* Mihály. Budapest, 1901. 16-r. 75 lap. Ára 30 fillér. (A Magyar Könyvtár, 227. sz.)

A Kézainak tulajdonított hun krónikát ugyan legújabb akadémiai értekezésében dr. *Karácsonyi* János szinte megsemmisítő bírá-

lattal sújtotta, a ránk maradt legrégibb egyetemes magyar történelem mégis nélkülözhetetlen olvasmánya a tanuló ifjúságnak. Először 1862-ben *Szabó* Károly s másodszor, tőle függetlenül, és Mátyás Flórián szövegkiadása nyomán *Császár* Mihály fordította le. Kár, hogy már nem használhatta *Csánki*-nak Kézáról a Századokban (1903., 885—890. l.) közölt rövid tanulmányát, mely a bevezetéshez néhány új adattal járulhatott volna.

8. *Dino Compagni: Krónika 1280—1312.* Olaszból fordította, korrajzzal és magyarázó jegyzetekkel ellátta *Rácz* Miklós. Brassó, 1902. 8. r. 200 lap. Ára 3 korona. (»Középkori Krónikások«, II. kötet.)

Dino Compagnival irodalmunkban először s mindmaig legalaposabban *Lánczy* Gyula foglalkozott; ezt a fordító jobban is kiemelhette volna. Rácz (egykori kedves tanítványom) szintén derék tanulmányt írt a firenzeiről. Ami kifogásom ezzel és a fordítással szemben volt, elég részletesen elmondtam a »Századok« 1903. évi folyamában (64—70. l.); de azzal végeztem, hogy hibát találni valóban könnyebb, mint jót állítani elő; s örülhetünk, hogy krónika-fordításainknak még igen rövid sorozata ilyen érdemes munkával gyarapodott. Rácz Miklós alaposan, behatóan foglalkozik a régi olasz történetírókkal, pl. a két Villani krónikájával s Macchiavellivel is; bizonyára nyeresége volna irodalmunknak, ha ezeket szintén az ő lelkiösmeretes fordításában ösmerhetnők meg.

9. *A Bécsi Képes Krónika (Szemelvények).* Fordítással és bevezetéssel ellátta *Madzsar* Imre. Budapest, 1900. 16-r. 62 lap. Ára 30 fillér. (A Magyar Könyvtár 188. száma).

Debuisset pridem! Már korábban az ifjúság és a nagyközönség kezébe kellett volna adni nagy epikus költőinknek ezt a forrását. Madzsar talán kelleténél rövidebben foglalkozik a mondák összefoglalásának, ezen munka megalkotásának körülményeivel és csak az Endre herceg bejövetelétől a Szent László haláláig terjedő részt adta (megtoldva mégis a II. Géza koronáztatásáról és első háborujáról szóló fejezettel); a magyarázó jegyzeteket is egészen mellőzte; de folyamatos, magyaros fordítása kiváló segítőeszköz a VIII. osztálybeli történettanításnál.

10. *Galeotto Marzio könyve Mátyás király találó, bölcs és tréfás mondásairól és cselekedeteiről.* Fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta *Császár* Mihály. Budapest, 1901. 16-r. 80 lap. Ára 30 fillér. (A Magyar Könyvtár 259. száma.)

Császár Mihály nem említi ugyan, de érdemes megjegyezni, hogy ezt a munkát előtte már *Kazinczy* Gábor és *Barna* Ferdinánd is lefordították. Mindenesetre dicséretes vállalkozás volt tőle, hogy a *Schwandtner*nél (Scriptores Rerum Hungaricarum) megjelent szöveg nyomán a mai irodalmi izlésnek megfelelő újabb fordítást adott. Bevezetése rövidségében is tájékoztató; fordítása lelkiösmeretes, jegyzetei kellő felvilágosítást nyujtanak. A magyar ifjúság kezébe a középkorból alig adhatunk kedvesebb olvasmányt. Értékét emeli, hogy ugyanazon vállalatban jelent meg (16-r. 88 lapon.) *Csánki* Dezső »Rajzok Mátyás király korából« című füzete s magának a

fordítónak a XV. századbeli magyar művelődésről írt füzete is (Budapest, 1902. 8-r. 166 lap.) sok tárgyi magyarázat forrása lehet.

A sorozatot talán folytathatnám, ha más vállalatokra is kiterjeszkedném; de ezúttal csak azokra ügyeltem, amelyek elsősorban az iskola és az ifjúság érdekeit tartották szemök előtt. Várok és úgy hiszem, nem hiában várok egy újabb nyalábra, amelyet hasonlóképen tanártársaim figyelmébe ajánljak. Elsősorban az ő támogatásuktól függ, hogy *Gombos* Középkori Krónikásai közül mielőbb megkapjuk *Lukinich* Imre Menanderét és Theophylaktosát, *Nemes* Béla Freisingi Ottóját, *Keller* Imre Toursi Gergelyét, *Podhradszky* Lajos Nestorát, *Dékáni* Kálmán Procopiusát, *Jurkovich* Emil Liutprandját, *Binder* Jenő Joinvillejét stb. *Bánóczi* József a Magyar Könyvtár-ban szintén gondoskodni kíván, hogy arravaló szakemberek adjanak szemelvényeket középkori krónikásokból; *Gyulai* Pál is hajlandó az Olcsó Könyvtár-ban két-három évenkint egy-egy krónikát közölni. Tudom, hogy más irodalmakhoz képest mindez csekélység; de örülhetünk, hogy néhány ember lelkesedése és szorgalma következtében ma már biztató kezdetre hivatkozhatunk; s örülhetünk annak is, hogy az ügyet elsősorban középiskolai tanárok karolták föl, akik legjobban tudhatják, tanításunk ezen a téren még milyen nehézségekkel küzd. Csak cserbe ne hagyják őket saját kartársaik s vállalataikat megösmertetni siessenek azzal a közönséggel, amelynek szánva vannak: az ifjúsággal.

Dr. Márki Sándor.

Megjegyzés K. L.-nek a Közlöny 19. számában megjelent bírálatára. Szigetvári Iván úrtól a szerkesztő a következő levelet vette:

Tisztelt Szerkesztő Úr, engedje meg, hogy könyvem (Az irodalomtörténet elméletéről) bírálatára néhány szót válaszoljak, egy kissé elkésve, nem tagadom. Csak egy pontra teszek megjegyzést.

Bírálóm szerint a természetből vett analogiáim részben rosszúl vannak megválasztva »s annyi köztük a hibás vagy helytelen felfogással megvilágított állítás, hogy a szerző nem sok becsületet vallana velük a természettudósok itélőszéke előtt.«

Ez általános állításból sem én, sem az olvasó nem tudja meg, melyik példám hibás. És ezen nem segít az se, hogy bírálóm hozzáteszi: lásd különösen a 145. és 147. lapon olvashatókat. Ezzel szemben nem tehetek egyebet, mint hogy tételeimet fentartom. Ha bírálóm megjelöli konkréte, hogy ez meg ez az állításom, akkor, ha úgy tetszik, a természettudósok itélőszéke elé bocsáthatjuk a kérdést, addig azonban puszta állítására csak azt felelem, hogy amit írtam, nem az ujjamból szoptam, hanem természetrajzi munkákból tanultam.

Kérem tisztelt Szerkesztő Úr, legyen szives becses lapjában e néhány sornak helyet adni,

Budapest, 1905. február 24. tisztelettel

Szigetvári Iván.

Beküldött művek.

(A karikával (○) jelölt művekről már közöltünk ismertetést, a csillaggal (✶) jelöltek ismertetéséről pedig már intézkedtünk vagy legalább is elhatároztuk ismertetésüket és csak valamely előre nem látott körülmény akadályozhat meg benne. A többi művek ismertetése a Közlöny részéről nem valószínű, de kizárva nincsen.)

A bajai magyar királyi állami tanítóképzőintézet XXXI. évi értesítője az 1903—1904. (XXXIV.) iskolaévről. Közli Scherer Sándor igazgató. Baja, 1904.

Jelentés a budapesti népszerű főiskolai tanfolyam működéséről az 1903/4. tanévben. A magyar királyi vallás- és közoktatásügyi miniszter elé terjeszti Földes Béla. Budapest, 1904.

○ Sommer Farkasné. A magyar gyorsírás tankönyve (Gabelsberger - Markovits - rendszer.) Levelező írás. Budapest, 1904. Ára 2 korona.

Nyelvészeti Füzetek, szerkeszti Simonyi Zsigmond. 15. Berze Nagy János, A hevesmegyei nyelvjárás. Ára másfél korona 16. A nyelvtörténeti szótárról I. Bartha József, Melich János és Szilasi Móric közreműködésével írta Simonyi Zsigmond. Ára 1 korona.

✶ Simonyi Zsigmond, A magyar nyelv. Második átdolgozott kiadás. Budapest, Athenaeum 1905.

✶ Simonyi Zsigmond, Magyar Nyelvészet. A középiskolák legfelső osztályainak és tanítóképzőintézeteknek. Budapest, Athenaeum. 1905. Ára 1 korona.

Ünnepi beszéd, melyet a szatmárnémeti kir. kath. főgimnáziumban újraalapításának 100-adik évfordulója ünnepén mondott Ratkovszky Pál, főgimnáziumi igazgató.

○ Héber Bernát, Kezdődött-e az emberbutítás? Budapest, 1904.

○ Középkori Krónikások, szerkeszti dr. Gombos Albin. III. Jordanes, A gótok eredete és tettei. (De origine actibusque Getarum.) Latinból fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta dr. Bokor János. Ára 3 korona.

✶ Tóth Rezső, A magyar ifjúsági irodalom s a népiskolai ifjúsági könyvtárak, Budapest 1904.

Franz Kemény, Der Unterricht in der deutschen Sprache u. Literatur an den Mittelschulen Ungarns. Ped. Archiv XLVI. 12.

✶ Dr. Péter János, Erasmus iskolakönyvei. Különlenyomat a Magyar Pedagógia 1904. évi 6—8. számából. Budapest, 1904. Ára 1 korona. (Folytatjuk.)

Tartalom: *Krónika:* Zsilinszky Mihály. *Fináczy* Ernőtől. A magyar Paedagogiai Társaság. Kinevezés. Számadás a f. é. február 11-én tartott tanári táncestélyről. Véglegesítések. Rajztanárok kongresszusa. Felhivás Magyarország összes Március 15-iki Bizottságaihoz. — *Javaslatok és Tanulmányok:* A rendtartás reviziójához. *Antistatisztikus*-tól. Országos ifjúsági tornaverseny *Simon* Gábortól. — *Könyvek és Lapok:* Tíz középkori krónika magyar fordítása. Dr. *Márki* Sándortól. Megjegyzés K. E.-nek a Közlöny 19. számában megjelent bírálatára. *Szigetvári* Ivántól. Beküldött művek.

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXVIII. évfolyam. 23. szám. 1905. március 12.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. k., Eszterházy-utcza 14. sz. alá.

Szerkeszti
WALDAPFEL JÁNOS
VII. ker., Csömöri-út 65.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. k. áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdíj 8 kor.

SZEMLE.

Az elméleti tanárképzéssel, a középiskolának e legfontosabb kérdésével, foglalkozott a Paedagogiai Társaság utolsó közgyülésének elnöki megnyitó beszéde. E beszéd csak most van előttünk nyomtatásban és azért csak most szólhatunk hozzá.

A beszéd alapfelfogásával és kiindulópontjaival teljesen egyetértünk. A bölcsészeti karnak csakugyan semmi oka nincs különbséget tenni tudós- és tanárképzés között, ami persze úgy értendő — és bizonyára Fináczy Ernő sem érti másképen — hogy az erős és mély tudományos képzés alapfeltétele a tanárképzésnek. Lehet, és tudjuk, előfordul az az eset, hogy valamely tudós ember akaratereje fogyatékossága folytán rossz tanár, de az bizonyos, hogy akinek nincs tárgyában igazi tudományos készültsége, az igazi, jó tanár nem lehet soha. Aki nem tudós ember, az nem lehet jó tanár. Ez oly tétel, melyet a felszínen levő külső eredmények szemlélésénél mélyebben tekinteni tudó tapasztalat is kivétel nélkül megerősít. Ez, úgy látjuk, Finánczynak is alapmeggyőződése és e tekintetben nem lehet semmi véleményeltérés köztünk. Kár is azokat cáfolgatni, kik a dologról másképen gondolkodnak. Azok talán ismerik a mindennapi sekély routine apró eszközeit és jelentéktelen eredményeit, de nem ismerik a tanítás mélyebben rejlő erőit és nevelő hatalmát.

Ez alapmeggyőződésből kiindulva, még azt az általános következtetést is teljesen aláírhatjuk, hogy az elméleti vagy tudományos tanárképzés az egyetem tiszte, mely tisztét más intézménnyel meg nem oszthatja. Pontosabban szólva, a tudományos tanárképzés a bölcsészeti fakultás feladata, amint azt a budapesti bölcsészeti kar már egy 1879-ben a miniszterhez intézett felterjesztésében kimondta. S még tovább is mennék e tétel további kifejtésében, tudniillik annak határozott kimondásáig, amit

Finácz szavaiból is ki vélünk érezhetni, hogy a tanárképzőintézet csak malum necessarium, mely tőle telhetőleg foldozza a mai tudományos tanárképzés hiányait. Vagyis épúgy, mint ahogy nincs külön orvosképző, nincs külön biróképző, nincs külön mérnökképzőintézet, hanem a képzés megfelelő munkáját elvégzik az egyetemek orvosi, jogi és mérnöki fakultásai, úgy nem kellene, ha a bölcsészeti fakultás levonná a fentírt tételből a szükségképen belőle folyó konzekvenciákat, külön tanárképzőintézet sem.

De éppen a konzekvenciák levonásában nem értünk egészen egyet a Paedagogiai Társaság tudós elnökével, vagyis azt találjuk, hogy a saját alaptételeiből nem vonta le teljesen vagy nem vonta le kellően a szükséges következtetéseket. Hogy a tanárképzésnek, mint minden más képzésnek, mely nem a véletlenre bízott autodidaxis, tervszerünek kell lenni, azt bizonyára megengedi Finácz is (beszédjének egy helyén a »tervszerü« szó ki is van emelve). Tervszerüség egy sokanyagú és sokoldalú képzésben, melyhez a bevezető, összefoglaló, speciális kollégiumok, az értekezletek és gyakorlatok egész sorozata szükséges, másképen nem jöhet létre, mint tervszerü berendezés útján, mely minden szükségesre kiterjeszkedve, minden egyébben teljesen szabad érvényesítést engedhet az egyéni tudós hajlamoknak és törekvéseknek. Kár a korlátlan, azaz a tervszerüség nélkül szükölködő szabadsággal szemben mindjárt az abszolutisztikus kormányok rémét falra festeni. A bölcsészeti fakultás tanárképző munkája tervszerü berendezésének semmi köze sincs sem egyfelől bármilyen abszolutisztikus vagy reakcionárius törekvésekhez, sem pedig másfelől a tanszabadság kérdéséhez. Az egyetemnek vagy valamely karának autonomiája nem abban áll, hogy munkássága ne legyen szabályozva, hanem abban, hogy maga szabályozza és ne más. A bölcsészeti fakultásnak teljesen igaza van, ha minden, körén kívül álló, *idegen* fórum beavatkozását a fakultás tanulmányi rendjének dolgába a leghatározottabban visszautasítja, de viszont okvetlenül szükséges, ha csakugyan hivatását egészen betöltő fakultás akar lenni, hogy a maga kebléből kiküldendő bizottság vagy tanács útján gondoskodjék a tanulmányok célszerü berendezéséről, vagy ha meglevő erői az egész elméleti tanárképzés munkájának elvégzésére nem volnának elegendők, más segítő erők igénybevételével a felismert hiányok pótlásáról. Egy tanulmányi bizottság kiküldése a maga kebléből, vagy legalább is a tanulmányi rend megállapítására szánt konferentiák szervezése nem lehet sértő a bölcsészeti fakultás autonomiájára nézve. Sőt sokkal kevésbbé sértő az igazi testületi autonomia szempontjából, mint a mai állapot, amelyben a tanárképzőintézet, szabályzatának minden óvatossága mellett, mégis csak hozzá ér a bölcsészeti fakultás hatásköréhez, s amely állapot ha jól szemügyre vesszük, csak annak az egyetemi tanárnak kedvezhet, aki bármely okból a tanárképzéssel kapcsolatos kötelességét teljesíteni nem hajlandó.

A tudományos tanárképzés mai állapota és mai eredményei — melyeket Fináczy védeni igyekszik — a szakok egy jelentékeny részében, különösen egyes filológiai szakokban, nem elégíthetik ki a távolabb álló szemlélőt és nem elégítik ki — ezt határozottan merjük állítani — azokat, kik maguk passive részesek bennök, tudniillik a tanárjelölteket, sokszor épen a legderekabbakat közülök.

S ez állapot, ez eredmények gyökeres javulása nem is várható egyébtől, mint attól, hogy maga a bölcsészeti fakultás energikusan kezébe veszi a tanárképzés munkáját. Amíg a budapesti bölcsészeti kar némely szakának leckerendjei, egyébről nem szólva, olyan összevisszaságot és hiányosságot mutatnak, mint most, addig a fakultás az elméleti tanárképzés feladatát, mely — ismételten hangsulyozzuk mi is — az ő tiszte, nem végzi úgy, ahogy tőle a magyar közművelődés ügye kívánhatja.

KRÓNIKA.

Meghivó. A Budapesti Tanári Kör f. hó 13-án d. u. 5 órakor Esterházy-utcai (14. sz.) helyiségében ülést tart, melyen *dr. Kármán Mór* »Az összefoglaló tankönyvek használata az alsó három osztályban« című előadást tart. Ülés után társas-vacsora.

Véglegesítés. A m. kir. vallás- és közokt. miniszter *dr. Holosnyai Irén* ungvári kir. kath. főgimnáziumi ideiglenes rendes tanárt, *Urbanek Sándor* fiumei áll. főgimnáziumi ideiglenes rendes tanárt és *Rácz Miklós* beszterczebányai kir. kath. főgimnáziumi rendes tanárt rendes tanári minőségükben véglegesen megerősítette.

Gyászrovat.

Beyer János.

Beyer János nyugdíjazott polgári iskolai tanító 86 éves korában meghalt Kőszegen, 1905. március 2-án. Hogy e Közlönyben megemlékszünk róla, annak oka az, hogy nem volt mindig polgári iskolai tanító, hanem 1876-ig az akkor megszünt kőszegi ev. algimnázium tanára. Élete nagy részét tehát gimnáziumi tanári pályán töltötte. De az, hogy gimnáziumi tanár volt valamikor, sem volna ok arra, hogy róla itt megemlékezzünk, ha nem szolgáltatna *érdekes adatot gimnáziumaink történetéhez.* Olyan algimnázium ugyanis, amilyennek Beyer János volt utolsó tanára, ma már nincsen. Ez a gimnázium négyosztályú volt ugyan, de mind a négy osztály növendékei egy teremben voltak és mind a négy osztályt egy időben foglalkoztatta a most elhúnyt tanár. Csak a IV. osztály növendékeivel

foglalkozott külön mindennap már reggel hét órakor télen-nyáron át egészen június 30-ig. Ezen tanítványai télen gyertyát hoztak magukkal és ezen világítás mellett tanultak 8-ig latin nyelvet. Nyolckor jöttek a többiek és a tanár ez órától fogva külön-külön foglalkoztatta az egyes osztályokat. Amíg egy osztályt tanított, a többi osztályok növendékeivel dolgozatot iratott. Így tanított ő reggel 7 órától 11-ig minden megszakítás nélkül, soha egy percre ki nem ment ez idő alatt a tanteremből. Hasonlóképen tanított délután. Délután a negyedosztályosok csak 2 órakor jöttek, de a többiek már 1 órakor jöttek és a tanár ismét megszakítás nélkül tanított 4 óráig. A négy osztály növendékeit egyedül tanította minden tantárgyra, csak az éneket, a szépírást és az I. osztályos számtant tanította 1—1 népiskolai tanító más tanteremben. (Mértani rajz- és tornatanítás akkor még nem volt.) Délután 4 órakor sem pihenhetett még. Akkor javította 50—70 tanítványának dolgozatait, igazán javította, mert a hibákat nemcsak aláhúzta, hanem ki is javította. Közös javítás ily intézetben nem lehetett. És végezte ezt az irtózatos munkát 600 forintért. Ilyenforma algimnázium volt tudtommal Győrött, Sárszentlőrincen és Kővágóeörsön is. Még egy pár adatot Beyer János jellemzésére. Tulajdonképen papi pályára készült. Hallében végezte tanulmányait, de épen üresedésben volt szülővárosának gimnáziumi tanszéke. Lelkesedéssel fogadta el ezt az állást és több évtizeden át csakis hivatalának élt. Már több mint 50 éves volt, mikor megnősült és hazájának és egyházának három kitünő fiút nevelt. Bár pappá nem lett, papra emlékeztetett egész életében. Sohasem viselt sem szakállt, sem bajuszt; mindig fekete ruhában járt. De bensőleg is vallásos volt és ilyeneknek nevelte tanítványait is. Minden vasárnap ott volt tanítványaival együtt az istentiszteleten, az urvacsorát megelőzőleg egész héten mindennap 7 órakor a reggeli istentiszteleten is. Ezt tette vele egy hiten levő tanítványaival akkor is, mikor az állami polgári iskolánál volt alkalmazva. Minthogy minden tantárgyat tanított, valóságos polyhistorrá kellett lennie. Kis fizetéséből is mindig meg tudott takarítani annyit, hogy minden évben jó sok könyvet vehetett és így igen nagy könyvtárra tett szert. Nagy elfoglaltsága mellett mindig talált időt olvasásra, tanulásra is. Különösen szeretett foglalkozni a történelemmel és a nyelvekkel. Sok nyelvet ismert és mint polgári iskolai tanító privatim kitünően készítette elő a főgimnázium számára sok tanítványát a latin nyelvből és sok leánytanítványának adott francia órákat. Egy ügyes pedagógiai fogása volt. Hosszú tanügyi pályáján több nemzedéket tanított. Tanítványai előtt mindig *volt* tanítványait dicsérte; gyakran tehette, hogy idősebb testvéreiket, rokonaikat, akárhányszor atyjukat állította oda mintául. Sok ambiciózus tanítványát így buzdította sikerrel szorgalmas tanulásra. Sok, sok tanítványa volt és ezek bizonyára megilletődéssel vesznek hirt egykori szeretett tanáruk elhúnytáról.

(Pozsony.) *Dr. Losonczi Lajos.*

Voggenhuber Oszkár.

Korán, tetterős, munkás életének elején szállt sírba ez a rendtársai szeretetétől s tanítványainak rajongásától körülvett, fiatal piarista tanár. Kedély volt benne és lélek, ez fűzött hozzá barátot és tanítványt erős szálakkal. Halála messze körben keltett fájdalmas részvétet, mert aki ismerte, szerette is egyúttal.

Budapesten született 1870 április 1-én, gimnáziumi tanulmányai után a budapesti egyetem bölcsészetkari hallgatója volt, mikor 1890-ben a kegyes-tanítórendbe lépett. A theológia elvégzése után a kolozsvári egyetemen végezte be felsőbb tanulmányait szaktárgyaiból: a német és magyar nyelv és irodalomból. 1894 őszén lépett kathedrára Debrecenben s ott 3 esztendőt, Nagybecskereken 2, Rózsahegyen és Kolozsvárt 1—1 évet, Nagykárolyban pedig 4 évet töltött igaz lelkesedéssel nevelve a gondjára bízott ifjúságot. Ez év januárjában májbaj támadta meg s az ehhez járult influenza megölte 35 éves korában február 19-én.

Nyugodjék békében! *ve.*

Pintér Ede.

A kaposvári állami főgimnázium tanári karát rövid időn belül második gyászeset érte. Március 1-én elhúnyt *Pintér Ede* rendes tanár életének 49-ik évében. Született Marcaliban, Somogy megyében. Iskoláit Keszthelyen és Székesfehérváron, az egyetemet Budapesten végezte. Összesen $24^1/_2$ évig tanított, melyből 5 évet a lugosi gimnáziumban mint helyettes, $19^1/_2$ évet Kaposvárott mint rendes tanár töltött. Szaktárgyain, a latin és görög nyelven kívül, melyeknek alapos ismerője és kiváló tanítója volt, az ifjúsági énekkart is mint jó hangú énekes és zeneművelő buzgón és szép sikerrel vezette. Mint tanár szigorúsága mellett elnéző és méltányos is tudott lenni a klasszikusok fordításában föllebbvalói részéről is elismert zamatos magyarságra szoktatta az ifjúságot. Nagy kötelességtudása influenzás állapotában is tanításra késztette s február 28-án délelőtt még ellátta óráit; másnap tüdőszélütés váratlanul kioltotta munkás életét. Halálát az intézeten kívül számos volt tanítványa és a nagyközönség is részvéttel gyászolta. *P.*

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

Az évvégi vizsgálatok reformjához.

E rövid fejtegetésben nem terjeszkedem ki a vizsgálatoknak akár hazai múltja, akár külföldi változatai ismertetésére, hanem célom vázolni azon vizsgálati eljárást, melyet leghelyesebbnek, az iskola s a tanár méltóságához legillőbbnek — szóval az esztendei munka legintelligensebb, legértékesebb befejezésének vallok. Ha az

ideál helyességét bizonyítgató fejtegetéseimet nem is támogathatom eredményekre való utalással, — de szolgálhatok ellenpróbákkal, a divatozott, sőt divatozó két fővizsgálati metodus tartalmi silányságának, sőt etikailag is aggodalmas jellegének kimutatásával.

Az első az ú. n. *számító*-vizsgálatok rendszere. Aki diákkorában átélte az efféle vizsgáló-napokat, mint keserves kínokra gondol rá bizonnyal vissza. Még élénken emlékezem vissza rájuk: valósággal a kínzó-kamarák hangulata nehezült e napokban reánk. Minden tárgyból külön-külön napra volt vizsgálat. Tartott egész délelőtt, s ha a delinquensek száma nagy volt, úgy folytatták délután is. Az egész eljárás tulajdonkép nem más, mint a szekundára állóknak az utolsó lutri elé vonúltatása, mert ezek mellett az egyéb magasabb fokon kéteseknek szerepe elenyészően csekély. A vallatónak, vallatottnak. de még hallgatóságának lelkiállapota is közös volt, abban a tekintetben, hogy egyaránt távol állt attól a lelket fejlesztő, munkás vidorságtól, mely föltétlenül szükséges hangulata az iskolateremnek. Ez eljárást nyilván jóindulat szülte; a cél: az utolsó mentő alkalomnak megadása volt. Csakhogy ez a jóakarat, minél nagyobb volt, természetesen annál hosszadalmasabb torturákban adhatott csak életjelt és bizonyságot magáról. Ennél sivárabb emlékkel, mint amely az efféle napok nyomán az ifjú lelkekben hátra marad, valóban nem is bocsáthatná ki magából az iskola növendékeit. Mintha csak a búcsuzó anya nem ölelő karjait, hanem kínosan szorító, kék nyomokat hagyó láncokat vonna gyermekei köré. Szerintem e módszert semmi sem védi. Mert így vizsgálat tartatik úgyszólván kizárólag azon tanulók számára, kik az esztendő folyamán is legkevésbbé érdemelték meg a velük való foglalkozást. S ő értük ott gubbaszt egy hétnél tovább csüggedt kedvvel az a csapat gyerek, akit kedve és érdeme szerint, de egyszersmind tanára jogos örömére is — utoljára meg kellene még összversenyben tornáztatni.

Az ismeretes argumentum e rendszer mellett, t. i. a tanár lelkiismeretének szalválása a buktatások körül, nemcsak hogy álbizonyíték, de etikailag tekintve, bizonyos tekintetben inszinuáló is épen arra, akinek erkölcsi felmentő levelet akar kiszolgáltatni. Azon emberrel szemben, aki eskü alatt egy éven át foglalkozott tanítványaival, megismerte őket képességeikben, ismereteikben, s jobbára karakterükben is, igazán megszégyenítő azon szempontnak felállítása, hogy alkalmat kell neki adni maga-biztosításra a szülők részéről esetleg keletkezhető támadások, kontroverziák ellenében. Egyenesen a tanári méltóság érdekében állónak tartom, hogy e szempont egyáltalán ne emlegettessék. Ez befelé is, kifelé is, egyaránt szégyenletes. Bizonnyal nincs az az esztendei munkájára valamit adó tanár, aki ilyen fedezetet kívánna magának. Míg csak szörnyű cáfolatára nem találok, teljes meggyőződéssel vallom, hogy a »tanári igazságtalanság« nem egyéb üres fantomnál, melyet végzetes tévedés volna épen tanároknak is kolportálniok a szóban forgó vizsgálati rendszer ezen argumen-

tumának hangoztatásával. Hic de strigis, quae non sunt, quaestio fit. Ezt semmi szülő nem kívánhatja. Aki rábizza gyermeke lelkét az iskola nevelésére, köteles megnyugodni annak itéletében is s nincs semmi joga utolsó próbákat követelni.

A második ellenpróbám az ú. n. *pro forma* parádés vizsgálat érdemére való utalás. E methodussal egy délelőtt vagy még addig se megvan az egész osztályvizsgálat. A bizonyítványok megírva már ott feküsznek az asztalon, a vizsgálatra jövő szülő meg is nézheti. Felületes eljárás ez, nem mutat semmiből semmit, rövidségével, hézagosságával nem tükre az évnek, nem összegezője eredményeknek, s mintegy ellentétben is áll az egész évi munkának komolyságával, rendszerességével. Hat-nyolc tantárgyból egy délelőtt díszvizsgálatot csinálni — ezt aligha fogja hozzáértő komolyan venni. Ez afféle görögtűz-gyújtás befejezésül, igazi megoldás, beszámolás helyett.

Az iskola nyilvános kultúrális intézmény, illő tehát, hogy eredményeit nyilvánosan is dokumentálja. De nem a fenti módon, hanem hozzá ennél sokkal méltóbban. E célra szolgálna a következő tervezet, mely ekként volna körvonalozható:

A vizsgálatokat két-két rokontárgyankint egy-egy délelőttön tartanák és pedig a nyilvánosság előtt. Az intézet kinyomtatná az ily értelemben megszerkesztett vizsgálati rendjét, hogy az a szülők kezébe jusson. Így a szülő mindenesetre talál rá módot, hogy legalább valamelyik vizsga-napra eljöjjön. Ez eljárás egyik eszközéül is szolgálhatna a szülők és iskola közötti viszonynak szorosabbra füzésére. Mert e napok arra is szolgálnának, hogy a szülő előtt dokumentálják az iskola eredményeit, őt megerősítsék az iskola becsülésében, azon érzésében, hogy nemcsak a fia, hanem ennek révén ő maga is hozzátartozik az iskolához. Eddig a szülőknek tulajdonkép csak a szekundától fenyegetett gyermekükért könyörgő tipusához van szerencsénk.

De milyen volna most már magának a vizsgálatnak lefolyása? A következő: Egy-egy tárgyra e tervezet szerint körülbelül két órai idő jutván, ezt a tanár arra használja föl, hogy az egész évi anyagot fővonásaiban, lényegében összefoglalja. Ennyi idő alatt ezt meg lehet tenni. A megindítás természetesen a java-tanulók mozgósításával veszi kezdetét, s úgy vonja be aztán a tanár e munkába az osztálynak egész zömét. Nem részletezve, hanem összeszedve az egész anyagnak igazi értékeit, világos, áttekinthető kapcsolatban. Azt kérdezhetné valaki: mily szerep jut itt az osztály gyenge, alsó rétegének? — Ezek sem maradnának korántsem foglalkoztatás nélkül; sőt egyes helyeken igen jól felhasználhatók az épen azon a helyen betoldandó, némileg már anticipált adatnak tőlük való beszerzésére. Mint ahogy az építésnél a főmunkásokon kívül hasznukat veszi a munkavezető azoknak is, kiket egy-egy eszközért, tégláért szalaszt ide vagy oda: »hozd ide azt a darabot, amelyik ott fekszik« — így a gyengébb eszű is elhozza a maga darabkáját, nem téveszti el, s ha nem is vesz részt a kompozicionális munkában,

de képessége szerint mégis együtt dolgozott a többivel. Hogy nem lehet akármelyik tanulótól akármit kérdezni, sőt nem is volna méltányos, erre már az a pedagógiai elv is utal: a tanítás célja, hogy az anyagot minden gyermek *a maga módján* tegye magáévá. Szóval, tekintettel kell lennünk a gyermek szellemi képességeire. Gyengefejű gyerektől meg kell elégednünk bizonyos korlátoltabb részlettudással is. A tanítás anyagának jelzett, összefoglaló átölelése csak azon izmosabb karokkal történhetik, melyeken világos, fogékony, eszes és szorgalmas fejek uralkodnak.

Ezzel az eljárással igazolja magát valójában a nyilvánosság előtt is a tanár, nem pedig a szekundára kijelölteknek, azt rég megérdemelteknek vizsgáló-bizottság előtt való utolsó kikérdezésével. Ha a szülő eljövén, tanuja lesz annak, mit tud az *osztály*, amelybe az ő fia jár, bizony nem mer meg sem foganni fejében az a könnyű lelkiismerettel annyiszor világgá bocsátott vád, hogy »igazságtalanok voltak a fiammal«. Hanem akkor a »fiam« a ludas az ő szemében is. Mert így a szülő az iskolának, tanárainak saját tapasztalatán épült köteles és elmaradhatlan tiszteletével fogja elhagyni a vizsgálati termet s e tiszteletből meríti megnyugvását abban az ítéletben is, mely a bizonyítványba íródik. A tanár, míg ahhoz a vizsgálathoz, az év végéhez ér, tudja már jól, az év minden napja megérlelte már benne, ki hány pénzt ér a seregében. Esetleges meglepetések a feleletekben nem fogják zavarba hozni. Akármilyen meglepetés nem is fordulhat elő; jó tanuló pl. felelhet gyengébben a szokottnál, de az esztendőn át rossz diák bizonnyal az utolsó nap is következetes marad multjához. Szóval, ez nem volna kalkulus-irányító vizsgálat.

Csak még egyet. A vizsgálatnak e módját nem szabad egészében előkészíteni. Azaz: csak előkészíteni, de nem már előbb megcsinálni in familia, s aztán a nyilvánosság előtt csak megismételni. Hiszen vezérlő elv, hogy a tanítás ne legyen puszta reprodukáltatás, hanem a lélek eleven, előrehaladó, gondolatotkifejtő munkálkodtatása. Ebből a közvetlen, akkor épen a fejben végzett munkából maradjon a vizsgálatra is. Szóval: még a legjobb tanuló is tanuljon a vizsgálatból, járuljon hozzá nemcsak memoriájával, de lelke friss munkájával is, szóval — ne csak az előző nap kópiája legyen a vizsgálat.

A középiskola jellegéhez az ily évzárás méltó csak igazán. Se az a rab-vallatás, se az üres ünnepélyesség. Ez álláspontot tán azok is elfogadhatnák, akik azt hangoztatják, hogy ne legyen egyáltalában vizsgálat. Mert ez nem is volna vizsgálat a szónak méltán ominózus értelmében, hanem az egész évi munkához szervesen hozzátartozó végső munkálat.

A léleknek legnemesebb öröme, ha áttekinti munkáját, ha összeszedi lényegében, ami becseset művelt. De hasonló nagy öröm az is, ha másokkal tekintetjük át, foglaltatjuk össze azt, amit tőlünk tanultak. Ha látjuk, hogy (kellő irányítással) össze tudják gyüjteni, lelkük tárába helyesen elrendezve be tudják takarítani

s róla számot is tudnak adni azok, akiknek a mi fáklyánk tüzéből adtunk lelkükbe világosságot. Azt hiszem, ennél nagyobb örömet nem kívánhat magának tanítómester; s ha ezt megtudta szépen tétetni, lelkiismerete is sokkal elégültebb lesz, mintha utolsó tanulóit még egyszer s hihetőleg ekkor is hiába kivallatja pl. a declinátiók és conjugatióknak titkai, útvesztői felől, melyek az ő hibáján kívül nem nyiltak meg az utolsó napig sem előttük. *Dr. Várdai Béla.*

EGYESÜLETI ÉLET.

Temesvárkerületi Tanári Kör.

(Érettségi vizsgálat reformja; fürdőkonviktusok.)

A kör február hó 11-én és folytatólagosan 16-án *Bergmann Ágost* elnöklete alatt a tagok nagyszámú részvétele mellett rendes ülést tartott.

Vargha György titkár a társulati ügyeket elreferálja, különösen kiemeli az elnök magas kitüntetését és a kör által rendezett táncmulatság sikerét, mely utóbbin több mint 100-an vettek részt. A mulatság pénzügyi szempontból is teljesen fedte a kiadásokat. Indítványára a kör a rendező-bizottságnak és külön a háznagynak, *Mészáros Jenőnek*, jegyzőkönyvi köszönetet mondott.

Dr. Kovács Gyula indítványozza, hogy a *kör elnökének, Bergmann Ágostnak* ezuttal is ragaszkodását és tiszteletét is fejezze ki a kör és *érdemeit a kör vezetése és fejlesztése körül jegyzőkönyvileg is örökítse* meg, mit a kör lelkesedéssel el is fogadott.

Dr. Ozorai Lajos tartja meg felolvasását »Az érettségi vizsgálat reformjáról«.

A bevezetésben megemlékezvén e kérdés fontosságáról és arról a nagy érdeklődésről, melyet a felső hatóságok ép úgy, mint az Országos Tanáregyesület budapesti és vidéki körei már két év óta tanusítanak az életbevágó vizsgálat reformálása iránt, részletesen foglalkozik avval minden szempontból.

Legelőször a történeti fejlődés, a vizsgálat eredeti rendeltetése és hazai viszonyaink között különösebben is az állami ellenőrzés szempontjából fontos volta alapján föltétlenül fenntartandónak mondotta a vizsgálatot, melyet az ifjúság érdekeinek megfelelően továbbra is magában a középiskolában kell megtartani, nem pedig az egyetemen.

Majd megjelöli a szükséges reformokat a következőkben:

a) Az 1883-iki minősítési törvény idevágó szakaszai oly értelemben változtatandók meg, hogy a nem egyetemi pályát igénylő közhivatalok elérésére a VIII. osztályú bizonyítvány is jogosítson. Ez az intézkedés egyrészt az érettségi vizsgálat szinvonalának emelésére, másrészt az egyetemeknek oda nem való elemektől leendő megtisztítására s így a panaszolt túlzsufoltság megszünésére vezetne.

b) A reáliskolai érettségi vizsgálat a gimnáziuméval egyenlően jogosítson minden főiskolára, de csak a tanterve némi módosítása után.

c) Az érettségi vizsgálat írásbeli és szóbeli részének tárgyai némi módosítással ugyan, de fenntartandók.

d) Szóbeli alól fölmentésnek, vagy egyes tárgyak rekompenzációjának helye nincs.

e) Az 1883 : XXX. t.-cikknek a javító-, pót- és ismétlő-vizsgálatra vonatkozó részei a lehetőségig enyhíttessenek.

Dr. Kunfi Zsigmond szerint elérkezett a középiskola organikus reformjának ideje, de ezt az érettségin nem kezdeni, de befejezni kell. Ebből a szempontból tehát nem elégíti ki a javasolt tervezet. Egyúttal felveti a kérdést, hogy a minősítési törvény tervbe vett megváltoztatása után egységes marad-e a tanítás? Vajjon annak, ki nem megy az egyetemre, ugyanazt az anyagot kell-e megtanulni, mint ki a főiskolába lép át?

Vajjon nem valószínü-e, hogyha semmi könnyítést nem élvez a főiskolára nem lépő tanuló, ez is érettségire megy, mivel bizonyos, hogy a közönség s szülők szemében nagyobb társadalmi értéke lesz? Ajánlja ennek a kérdésnek a megfontolását.

Miskovits Ferenc hosszasan szól az előadáshoz s nem fogadja el teljességében. Az érettségi feladatát s bázisát fejtegeti s annak új irányzatát sürgeti. A reáliáknak bevitelét, különösen a vegytanét, az érettségibe szükségesnek tartja. Majd egyenkint az érettségi tárgyainak értékét latolgatva, arra az eredményre jut, hogy az általános műveltségre és annak kipuhatolására a mostani érettségi tárgyak nem elégségesek, mivel a modern irányzat jó részben hiányzik belőle.

Dr. Kovács Gyula a gimnázium és reáliskola teljes egyenjogusítását kivánja s ha ez meglesz, ne legyen akadálya a latin. Viszont azt is hangsúlyozza, hogy a reáliskolai tanulók teljesen kielégítő tudással birnak a négy év elmultával a latinból, s kivánná, hogy a tanulók ott tegyenek a latinból vizsgálatot, hol érettségiznek.

Dr. Steiner Simon az érettségi vizsgálat fenntartását csak az esetre tartja szükségesnek, ha az kizárólag a főiskolára képesít. Mert azokra a hivatalokra, mikre eddig ez képesített, elegendő készültséget hoz a VIII. osztályt végzett tanuló is. De ha az érettségi csak főiskolára képesít, akkor annak nivóját emelni kell az által, hogy az érettséget nem egyes tárgyak kiszakított részeinek kérdezése és a kérdésekre kapott feleletekkel állapítsák meg, hanem avval, vajjon van-e a jelöltnek átnézete a tárgy felett, van-e bizonyos fokú önállósága.

A középiskola egyenjogusítását az előadóval szemben nem kivánja a reáliskola reformálásával elérni.

Szerinte a reáliskolát sikerrel végzett tanulónak egy szemernyivel sincs kevesebb intelligenciája, mint a gimnázistának. Ami latin pedig a jogásznak kell, vagy az orvosnak, kinek tudománya kizárólag természettudomány, azt privátszorgalommal éppen úgy elsajátíthatják a reáliskolások, csakhogy könnyebben mint az ábrázoló geometriát amazok, ha a műegyetemre mennek. Azért bátran megnyitná a

reáliskolai érettségi előtt az egyetem jogi és orvosi fakultását, annyival is inkább, mert a klasszikai műveltség, melyet az egyenjogúsítás ellenzői a jogi és orvosi tudomány elsajátítása feltételének tartanak, úgy is csak chimera; hiszen a gimnáziumot sikerrel végzettek messze mögötte maradnak annak, ami klasszikai műveltségnek, a latin klasszikusok teljes megértésének mondható.

Reformot kiván még az érettségi írásbeliek tekintetében, mivel az, mit a mai rendszer mellett az írásbeli vizsgán produkál a jelölt, nem mondható szorosan az ő munkájának. Egyébként elismeréssel adózik az előadónak.

Vargha György visszatekint a múlt ülésre, mikor felvetette a kérdésnek beható tárgyalását s újból kiemeli, bár némi foltozgatással lehet is az érettségin javítani, de gyökeres orvoslás rendeleti úton nem lehetséges, csakis törvényváltoztatással.

A VIII. osztályú bizonyítvány jogosítson ugyanarra, mire jelenleg az érettségi — az egyéves önkéntességet is beleértve — kivéve az egyetemre jutást. Nagyjában tehát hozzájárul a felolvasó álláspontjához. Kiemel két dolgot, melynek teljesítése fontos. A jelöltől kívánjuk meg, hogy ismerje önmagát és ismerje hazáját.

A nemzeti szellem fejlesztése érdekében, melyet a magyar irodalom és a történelem képvisel ez idő szerint, vegyük hozzá a földrajzot is olyképen, hogy egyelőre a történelem keretében minden jelöltnek egy kérdés adassék Magyarország földrajzából, akár víz-, hegy-, néprajzi, akár közigazgatási vagy politikai szempontból; a másik az, hogy a reáliskola reformálása alkalmával oda kell törekedni, hogy a reáliák nagyobb mértékben bevitessenek, mit már külföldön több államban látunk.

Ha a tanulónak általános műveltségről kell beszámolnia, akkor a modern, reális, technikai, nemzetgazdasági világban oly fontos természettudományokban való jártasság bizonyára első rangú szükséglet s ezt a fizika, egyedül a mathematikára támaszkodva, nem pótolhatja.

Bergmann Ágost elnök is csatlakozik az érettségi mélyebb reformjának követeléséhez s köszönetet mond az előadónak a kérdés érdekes és értékes fejtegetéseért s a kör elhatározza, hogy a felolvasást O. T. E. K.-ben való megjelenésre ajánlja.

Dr. Kunfi Zsigmond »A fürdőkonviktusok« kérdéséhez szól s a következő javaslatot terjeszti elő:

Tekintettel arra, hogy a tervbe vett fürdőkonviktusok jótéteményéből, a költségek relativ nagysága következtében, épen a szegénysorsuak vannak kirekesztve, akik pedig hiányos táplálkozás, rossz levegőjű szűk lakás és a tanulás mellett folytatott kenyérkereső munka miatt leginkább rászorulnának; tekintettel másrészt arra, hogy ezen eszme a szociális érzés és humánus gondolkodásmód igen örvendetes fokáról gondoskodik, mondja ki a kör:

1. Hogy megkeresi az O. K. T. E. igazgatóságát avval a kéréssel, hogy szólítsa fel átiratban a köröket, hogy társadalmi úton, különösen a vagyonos középiskolai tanulók szülei körében indítsanak

gyűlést a célból, hogy szegény és beteges tanulók számára is hozzáférhetővé tegyék a szünidei fürdőkonviktusokat.

2. Üdvözletét küldi ezen eszme fölvetőjének és részben megvalósítójának, *Kemény Ferenc* igazgatónak.

A kör örömmel elfogadja az indítványt, mire az elnök az ülést bezárja.

(Temesvár.) *Vargha György,*
titkár.

Eperjesi Kör.

(Művészettörténeti ismeretek felölelése a latin iskolai klasszikusok alapján.)

Az Eperjesi Kör február 25-én rendes ülést tartott; az ülést megelőzőleg dr. Janicsek József kir. kath. főgimnáziumi tanár a főgimnázium hetedik osztálya tanulóinak egy órai feleltetésében összefoglalásképen bemutatta a kör tagjainak, hogy a művészettörténeti reáliákat miként foglalta be a latin irodalmi tanítás keretébe. E célból Vergilius Aeneisét választja, amelyet a tanulókkal az előadási órákon már letárgyalt s a már elsajátított ismereteket a VI. ének 14—41. sorainak fordításával hozza kapcsolatba, úgy azonban, hogy ezen eposz többi esztétikai, továbbá képzőművészeti vonatkozású helyeire is hivatkozik. A különböző korokból kiválasztott művészi ismeretek successiv csoportosításával igazolni akarta azt, hogy a művészetek alkotásait — amennyiben azok történetét külön úgysem tanítjuk — legcélszerűbb bizonyos technikai szabályok és esztétikai fogalmak keretében ismertetni. Évégből a művészet kifejező és szemléltető rendeltetését tartva szem előtt, magából az Aeneisből indul ki s kimutatja, hogy Vergilius az Aeneas-mondát művészi felfogással és alakítással arra használta fel, hogy azt a római nép történetének és eszméinek erősen színezett költői képévé tegye. A költő, valamint korának a túlvilágra vonatkozó nézeteit Aeneas, tehát régi mondai személy, alvilágba szállása útján fejezi ki, úgy jelzi a VI. ének említett soraiban korának művészi gyakorlatát idegenből vett művészi gyakorlat és tartalom elbeszélésével. Kiemeli e részletből — amelyben domborművi ábrázolásokról van szó, — mi a régi (Daedalus mondája), mi a korszerű (plasztikus ábrázolás), mi az eredeti (a költői invenció), s ezen sorok szelleméhez kínálkozó párhuzamban utal egy klasszikus tartalmú magyar költeményre is, (Koháry: »Mesterséges forrás«), továbbá olasz reneszánsz-műalkotásokra, amelyek közül a cumaei Deiphobé-vel kapcsolatban különösen a Sibylla-ábrázolások érdemelnek nagy figyelmet, mert például Michel-Angelonak a sixtini kápolna menyezetére festett óriási képén egy-egy prófétával szemben megfestve mutatják, hogy az ókori klasszikus és a keresztény szellem a művészetben is hogyan fogott kezet. Majd elmondatja a tanulókkal az Aeneisnek azon főbb részleteit, amelyek a költőnek esztétikai s egyre konkrétebbül szemléltető intencióját fokozatos mérvben tüntethetik fel: az Aeneis hármas eszméjének kidomborítását mondai és történeti események sűrű felölelése által, kisebb keretekben nagyobb tartalmak csoportosítását, homályosan

elképzelhető lelkiállapotoknak, illetőleg elvont fogalmaknak plasztikus képekkel való kifejezését, hasonlatokat, leírást (Charonét VI., 298—304.) az alvilágnak a római házhoz hasonló berendezését, Aeneas paizsának domborművi ábrázolásait. A domborműnek, szabályainak és fajainak ismertetése után következtek a legnevezetesebb példák a lapos és a magas domborműre a görög, római, olasz reneszánsz-, majd magyar (illetőleg magyar vonatkozású) műalkotásokból. Mindezek szemléltetéssel egybekötött tárgyalását befejezték a plasztikai alkotások latin elnevezései, végül a kapcsolatba hozott művészetekről szóló magyar mondatok fordítása latinra.

Az előadást megbeszélés követte: dr. Wallentinyi Samu a kör elnöke és Vujsz János kir. k. főgimnáziumi tanár szólottak részletesen a kérdéshez. Hangoztatták, hogy kivánatosabb és tanulságosabb lett volna egy rendes előadási óra keretében azt bemutatni, hogyan vezetjük rá a tanulókat a latin szöveg alapján a művészettörténeti ismeretekre, semmint összefoglaló ismétlés keretében már meglevő ismereteket reprodukáltatni. De egyúttal kiemelték, hogy a tanulók a felölelt keretben roppant széleskörű művészettörténeti ismeretanyagot sajátítottak el, terminologiában, a domborművű fajai és szabályai ismeretében meglepő és nem közönséges otthonosságról tettek tanuságot. A kör dr. Janicsek Józsefnek az előadás megtartásáért köszönetet mondott.

A kör örömmel vette tudomásul, hogy Bayer Róbert és Kletz Gábor kir. k. főgimnáziumi tanárok a kör és az Országos Egyesület tagjai sorába belépnek.

Govrik Sándor,
a kör jegyzője.

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

K. L. felelete Szigetvári Iván megjegyzésére. A következő levelet vettük, melynek közlésével a vitát e lapok hasábjain bezárjuk.

Tisztelt Szerkesztő Úr!

Szigetvári Iván úr a Közlöny 22. számának 503. lapján azt állítja, hogy én bírálatomban nem jelöltem meg »konkréte« az ő hibás tételeit. Ezzel szemben nem akarok az ismétlés hibájába esni, s így csak hivatkozom a Közlöny 19. számának 450. lapjára, ahol világosan megmondtam, hogy Sz. I. úrnak mely analogiáit nem tartom helyeseknek vagy tanulságosaknak. Hibás analogiáit maga a szerző itéli el a legkeményebben, mikor a 148. lapon így szól könyvében: »A természetből vett analogiának csak akkor van értéke, ha fegyvert ad a kritika kezébe, ha itéletünket erősíti olyan esetben, amikor ingadozásnak lehet helye.« Vajjon elmondható-e ez a szerzőnek bírálatomban kiemelt analogiáiról, annak megitélését nyugodtan bízom az illetékes olvasókra. A bírálótól várható loyalitásnak, azt hiszem, eleget tettem, mikor idéztem a könyv azon lapjait, melyeken a

szerintem »hibás vagy helytelen felfogással megvilágított állítások« találhatók. Az illető lapok egész terjedelemben való lenyomatása aligha állott volna arányban a kettőnk közötti nézeteltérés súlyával.

Budapest, 1905. március 9. Teljes tisztelettel

K. L.

1—1000 terjedő százalék-táblák. Összeállította *Stauber József* főreáliskolai kir. igazgató. Nagyvárad. 1904.

A cím tulajdonkép kimeríti az ismertetést is. Tizenkét évvel ezelőtt egy hasonló füzetet adtak ki Balog Mór és néhai Czógler Alajos kartársaink; ez csak az 1—80 számokra terjedt, tehát csupán az egyes osztályok statisztikájának összeállításánál volt használható, de nem az iskola egész tanulói létszámára vonatkozó eredmények összeállításánál. Itt az igazgatónak vagy jegyzőnek a százalék-értékeket magának kellett kiszámítania. E munkától a gondosan s három tizedesig számított új százalék-táblázat a jövőre nézve megkímél s ezzel tényleg hozzájárul az adminisztráció és statisztikakészítés egyszerüsítéséhez.

A könyv nyomtatása áttekinthető, bevezetése pedig jó útmutatással szolgál annak mikénti használatát illetőleg.

A 110 lap terjedelmű füzet ára 2 K. Kapható a szerzőnél.

R.

Dr. A. Sturm. Geschichte der Mathematik.
(Sammlung Göschen. 226.)

E kis kötet jól használható segédkönyv a mathematika tanításánál. Geometriai tételeknél, algebrai azonosságoknál, új jelek bevezetésénél és sok más esetben a szerzőnek felemlítése mindig bizonyos érdeklődést fog adni az órának, különösen ha egy-két, a névvel kapcsolatos művelődéstörténeti adatot is közlünk. Világos, hogy sem teljességre, sem rendszeres előadásra nem törekedhetünk, hanem csak a történelmi tanítás egy bizonyos részének kiegészítésére.

Könyvünk három fejezetben az ókor, középkor és az újkor mathematikájának fejlődéséről szól. Legbővebben, körülbelül a könyv két harmadrészében az újkort tárgyalja, legrészletesebb és legjobban sikerült azonban az első, melyben természetszerüleg a görögök tudományának jut a főszerep. Bár a mű feltünő hiánya, hogy a legújabb kor mathematikájáról (a XIX. századról) nem esik szó benne, ez a középiskolában való használhatóságának nem árt, mert hiszen vajmi ritkán jutunk oly helyzetbe, hogy oly igazságokat tanítsunk, melyeket már csak a múlt század ismert fel.

Megjegyzem még, hogy az elég részletes névjegyzéken kívül, még a legnevezetesebb könyvek címét is megadja a szerző, melyek segélyével a tárgy iránt érdeklődő, — s ki nem az, ki mathematikával foglalkozik? — tovább képezheti magát.

Sós Ernő.

Beküldött művek.

(A karikával (◯) jelölt művekről már közöltünk ismertetést, a csillaggal (✳) jelöltek ismertetéséről pedig már intézkedtünk vagy legalább is elhatároztuk ismertetésüket és csak valamely előre nem látott körülmény akadályozhat meg benne. A többi művek ismertetése a Közlöny részéről nem valószínű, de kizárva nincsen.)

Dr. Hajnal Dávid, A magyar nyelv tanítása a fiumei állami felső kereskedelmi iskolában. Különlenyomat a fiumei állami felső kereskedelmi iskola 1903/4. értesítőjéből.

✳ Az országos református tanáregyesület évkönyve az 1904—1905. tanévre. Szerkesztette S. Szabó József, egyesületi főjegyző. Harmadik évfolyam. Debrecen, 1904.

✳ Lipóczi Keczer Géza dr., Anthologia lyrica graeca, vagyis válogatott szemelvények a görög lyra köréből a főgimnázium felsőbb, különösen VI. osztálya számára. Budapest, Athenaeum kiad. 1904. Ára 2 korona 20 fillér.

Magyar könyvtár. Szerkeszti Radó Antal. 401—402. Mikszáth Kálmán, A gavallérok. 403. Wilkie Collins, A jóslat, regény, fordította Mikes Lajos. ✳ 404. Balogh Pál, A legnagyobb magyarról. Gömöri Sándor, A lelki élet ismertetése s vonatkozásai a nevelés és oktatás feladataira. Tanító- és tanítóképző-intézeti növendékek és tanítók számára. (Nagy László közreműködésével.) Ára 2 kor. 60 f. Budapest, Stampfel-féle könyvkiadóhivatal. 1905.

Dr. Juba Adolf, A vörheny prophylaxisa. Különlenyomat az Orvosok Lapja tudományos közleményeinek XV. é. 46., 47. és 48. számaiból. Budapest, 1904.

A pozsonyi királyi akadémia személyzeti létszáma és tanrendje az 1904—1905. tanév második felére. Pozsonyban, 1905.

◯ Emlékkönyv a Budapest székesfővárosi IV. ker. főreáliskola félszázados fönnállásának évfordulójára. A tanári kar megbízásából szerkesztette Kiss E. János. 1905.

◯ A legnagyobb magyar. Irta Tóth Sándor. Budapest, Lampel R. könyvkereskedése.

✳ Theokritos költeményei. Görögből fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta Vértessy Dezső. Budapest. 1904. Ára 3 kor.

Magyar Könyvtár. Szerkeszti Radó Antal. 405. Guy de Maupassant. Gyöngy kisasszony és egyéb elbeszélések. Fordította Ambrus Zoltán. ✳ 406. Aranyos-rákosi Székely Sándor. A székelyek Erdélyben. 407. Hevesi József, Nászúton és egyébb elbeszélések. 408. Orosz elbeszélők tára II. Gorkij. Csehov. Basanzevics. Nemirovics-Duncsenko.

KÉRDÉSEK ÉS ÜZENETEK.

(Azokat a kérdéseket vagy kéréseket, amelyekre vonatkozó feleletek, illetőleg üzenetek a Közlöny e rovatától várhatók, számozzuk, hogy a felelő vagy üzenő tagtársak ne legyenek kénytelenek a kérdést vagy kérést ismételni, hanem annak sorszámára hivatkozhassanak.)

4. kérdés. 1. Köteles-e pl. egy latin tanár a torna- vagy játékórát helyettesíteni;

2. köteles-e azt tornászattal betölteni, vagy a saját tantárgyával?

X. Y.

K. »Az osztályozáshoz« cimű cikk íróját, ki »*K.*« chiffre-t írt dolgozata alá, kéri a szerkesztő, hogy tudassa vele nevét. A szerkesztő elve, hogy oly cikket, melynek szerzője előtte is ismeretlen, nem közöl. *K.* cikkét pedig szeretné kiadni.

G. és N. Hogy miért nem felelt a szerkesztő »Az 1. személy« cimü cikkre? Azért, mert példát akart mutatni a polemiától való tartózkodásra. Egyébként azt hiszi, hogy e cikk érvelése nem gyengítheti az Utasításszerzők álláspontját, illetőleg a »3. személy contra 1. személy« című cikkben felsorolt okok erejét.

Tartalom: *Szemle.* — *Krónika:* Meghivó. Véglegesítés. Gyászrovat. — *Javaslatok és Tanulmányok:* Az évvégi vizsgálatok reformjához. Dr. *Várdai* Bélától. — *Egyesületi élet:* Köri tudósítások. (Temesvárkerületi Tanári Kör. *Vargha* Györgytől. Eperjesi Kör. *Govrik* Sándortól.) — *Könyvek és Lapok:* K. L. felelete Szigetvári Iván megjegyzésére. 1—1000 terjedő százalék-táblák. *R.*-től. Dr. A. Sturm. Geschichte der Mathematik. *Sós* Ernőtől. Beküldött művek. — *Kérdések és üzenetek.*

A tanári testületek becses figyelmébe ajánlom a jövő tanévre

POLGÁR GYÖRGY

Ókori Hitéleti és Művészeti Régiségek Képgyüjteménye

cz. szemléltető művének kézikönyvül leendő behozatalát, főleg **az ókor és a művészetek története, a klassz. nyelvek, görög- pótló tárgyak és a rajz mellé.** A könyvben, mely a vallási és művészeti régiségek **állandó** szemléltetésére s a műérzék s műizlés felkeltésére egyaránt alkalmas, 715 nagy, sikerült ábra van, 13 ivből áll s ára **kötve** mégis csak **3 korona 20 fillér.** — A **jobb módúak** megvehetik, a **szegényebbeket** lassankint az ifj. vagy segély egyleti könyvtár láthatná el. Megküldetett minden tanintézetnek.

Megrendelhető alulírt bizományosnál, Miskolczon. — A birálatok igen kedvezők. Engedélyeztetett a középiskolákra a 36,232/1896. sz. min. rendelettel.

Ha az iskola maga rendeli meg, szintén 25% **árelengedésben** részesül, mint a könyvkereskedők, ugy, hogy egy példány **kötve** és **portomentesen** csak 2 kor. 80 fillérbe kerül.

Az I. kiadás 5000 példányából már csak kevés van.

LÖVY JÓZSEF FIA KÖNYVKERESKEDÉSE MISKOLCZON.

5558. Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXVIII. évfolyam. 24. szám. 1905. március 19.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. k., Eszterházy-utcza 14. sz. alá.

Szerkeszti
WALDAPFEL JÁNOS
VII. ker., Csömöri-út 65.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. k. áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdíj 8 kor.

KRÓNIKA.

Új igazgatók. A király a vallás- és közoktatásügyi miniszter előterjesztésére kinevezte *Schürger* Ferenc beregszászi, dr. *Morvay* Győző budapesti III. ker. és *Jurkovich* Emil nagybányai állami főgimnáziumi rendes tanárokat a VIII. fizetési osztály 2. fokozatába való sorolással állami középiskolai igazgatókká. (Bécs, 1905. évi február hó 28-án.)

Pályázati hirdetés iskolakönyvekre. Budapest székesfőváros tanácsa az elemi népiskolai tanítás céljainak megfelelő következő iskolai kézikönyvekre és úgynevezett tanítói vezérkönyvekre hirdet pályázatot: I. *1905 október 15-re a)* abc és olvasókönyv az elemi iskola I. osztálya számára, *b)* vezérkönyv az írás és olvasás tanításához, tekintettel főleg az előgyakorlatokra, az I. osztályt vezető tanítók részére. II. *1906 február 28-ra a)* olvasókönyvek az elemi iskolák II—VI. osztálya részére, *b)* útmutató az olvasmányok tárgyalásához a tanítók számára. *1905 október 15-re c)* vezérkönyv a II—VI. osztályokban az írás tanításához, *d)* fali minta abc. III. *1906 január 31-re* a nyelvi magyarázatokhoz: *a)* példatárak a II—VI. osztályok számára, *b)* vezérkönyvek a II—VI. osztályok részére. IV. *1905 január 15-re* 1. a számolás tanításához: *a)* példatárak a II—VI. osztályok számára, *b)* vezérkönyvek az I—VI. osztályok számára. 2. a méréstanhoz: példatár és vezérkönyv az V—VI. osztályok részére. V. *1905 október 31-re* vezérkönyv: a beszéd- és értelemgyakorlathoz. VI. *1906 január 15-re* a földrajz tanításához: *a)* térképfüzet a III. osztály részére, *b)* kézikönyvek a IV., V. és VI. osztály számára, *c)* vezérkönyv a III., IV., V. és VI. osztályok számára. VII. *1905 október 31-re* történeti kézikönyv az V. és VI. osztályok számára. VIII. *1905 október 31-re* a polgári jogok- és kötelességekről kézikönyv az V. és VI. osztályok részére. IX. *1905 november 15-re* természetrajzi kézikönyv az V. és VI. osztályok számára.

X. *1905 november 15-re* természettani kézikönyv az V. és VI. osztályok számára. XI. *1905 november 30-ra* az éneklés tanításához az I—VI. osztályok számára: *a)* énekfüzetek, *b)* vezérkönyvek, *c)* fali énektáblák. XII. *1905 november 30-ra* a rajzolásnak az I—VI. osztályokban való tanításához képes vezérkönyv. XIII. *1905 november 30-ra* képes vezérkönyv *a)* az agyag-, papír- és famunkákhoz, *b)* a női kézimunka tanításához. XIV. *1905 október 31-re* kézikönyv és vezérkönyv az V. és VI. osztályok számára: *a)* a gazdasági, *b)* a háztartási ismeretek tanításához. XV. *1905 október 15-re* a testgyakorláshoz: *a)* vezérkönyv és *b)* tornajátékok zsebkönyve az I—VI. osztályok számára.

A pályázat feltételei a következők: 1. A pályázat nyilvános és a pályamunkát vagy gépírással írva legalább három példányban, vagy nyomtatott alakban legalább nyolc példányban kell benyújtani. 2. Csak teljesen kész művekkel lehet pályázni. 3. A pályamunkák a fővárosi tanács közoktatási ügyosztályának vezetőjéhez az egyes könyveknél előbb feltüntetett határidők napjának déli 12 órájáig adhatók be. 4. A pályázatra benyújtott minden egyes kézikönyv után, valamint az olvasókönyvek minden kötete után a szerzők kötelesek a főváros központi pénztárába 60 (hatvan) korona bírálati díjat befizetni. Sorozatos könyveknél (mint a milyenek a számolás és a nyelvi magyarázatok példatárai külön-külön kötetei stb., az olvasókönyvek kivételével) minden következő külön kötet után még 30—30 (harminc) korona fizetendő. A befizetésről szóló nyugtát a pályázati beadványhoz kell mellékelni. A vezérkönyvek után bírálati díjat nem kell fizetni. 5. A pályázók kötelesek műveik megírásánál az országos tantervhez alkalmazkodni s a tanterv változása esetén azt a változáshoz képest mindenkor átalakítani. 6. A pályamunkákat külön bíráló-bizottságok bírálják meg. A bíráló-bizottságokat szakonként a főváros tanácsa alakítja meg, s ugyancsak a tanács állapítja meg a bíráló-bizottságok működésére vonatkozó részletes szabályokat. A bíráló-bizottságoknak a pályanyertes művek kijelölésére vonatkozó határozatai végérvényesek. 7. A főváros tanácsa pályanyertes iskolai kézikönyveknek a főváros községi elemi népiskoláiban öt iskolaéven át való kizárólagos használatát biztosítja az esetre, ha azok használatát a vallás- és közoktatásügyi minisztérium is engedélyezi. 8. A második és a többi kiadásokban kötelesek a szerzők mindazon változtatásokat megtenni, amelyeket a bíráló-bizottságok, vagy a tanács követelnek, viszont a szerzők bármely változtatást a főváros tanácsának bejelenteni tartoznak. 9. A pályázók tartoznak a könyvek árát is megjelölni, amely ár a jelenlegi kézikönyvek árát fontos ok nélkül meg nem haladhatja. A könyvek árát a pályázat eldőlte után véglegesen a fővárosi tanács állapítja meg. 10. A pályanyertes kézikönyvek kiadói kötelesek szegény tanulók számára szükséges könyveket 25% árelengedéssel bocsátani a főváros rendelkezésére. Kelt Budapest székesfőváros tanácsának 1905. évi március 2-án tartott üléséből. *Halmos* s. k., polgármester.

A szünidei fürdőkonviktusokról. Az Egyesületünk részéről reám ruházott megbizatáshoz híven, a következőkben beszámolok az ügy mai állásáról.

Február havában szétküldöttünk az összes középiskolákhoz s levél kiséretében valamennyi főigazgatónak egy *Felhívást*, mely a Közlöny 20. számában jelent meg. A Felhívás eredménye a mai napig a következő. 199 középiskola közül felelt 12, azaz 6%, még pedig Budapest I., V., VII. (g.), gyakorló főgimnázium és VI. (r.); Sopron, Miskolc, Zombor, Zalaegerszeg (g.); Temesvár, Szeged, Versec (r.). Ezek közül jelentkezéseket küldött hat, adományokat öt iskola. Jelentkeztek az *intézetek útján* Bártfára kilencen, Csízre nyolcan; *nálam közvetetlenül* már elébb hatan, illetve hárman, úgy, hogy ezidőszerint Bártfa 15, Csíz 11 jelentkezővel van képviselve, még pedig a java polgári körökből. A befizetett vagy bejelentett adományok a következők: *budapesti* V. kerületi állami főgimnázium 179, gyakorló főgimzázium 57, VII. kerületi állami főgimnázium 50, VI. kerületi állami főreáliskola 108·85, *soproni* ágostai evangélikus főgimnázium 89,50 korona; továbbá *cs. W. M.* úr 50 korona, összesen 534 korona 35 fillér, mely összeg 13538. számú betétkönyvvel a Leszámitoló- és pénzváltóbankban van elhelyezve. Ha ehhez hozzászámítjuk az Egyesületünk részéről megszavazott és kiutalványozás alatt álló 500 koronát, az apróbb folyó kiadásoktól eltekintve összesen *1034 korona 35 fillér* áll rendelkezésünkre.

Ezekhez az adatokhoz legyen szabad az ügy érdekében néhány megjegyzést fűznöm. Azt hiszem, nem akad középiskolai tanár (a szülőkről nem is szólok), aki ennek az intézménynek üdvös voltát s életrevalóságát kétségbe vonná; hisz egyes intézetek, tanári karok és körök valóban buzdító sorokkal kerestek fel, de a túlnyomó többség, 187 intézet, semmi életjelt sem adott magáról, ami azt a *látszatot* kelti, hogy szerény Felhívásunk a papirkosárba vándorolt, még mielőtt az érdekelt ifjúság tudomást szerezhetett volna róla. Pedig, mint a fenti dicséretes példák mutatják, a teljes siker érdekében csak az kellett volna, hogy intézetenként egy-két buzgó tanár vagy az iskolaorvos vegye kezébe az ügyet és lépjen a tanulókkal közvetetlen érintkezésbe. Mert itt a tanulók, a szülők érdekei forognak kockán, jóllehet a legtöbb helyen a reánk bízott tanulóifjúság mitsem tud az ő javukra tervezett intézményről. Ne feledjük továbbá, hogy ez a mozgalom Egyesületünk zászlaja alatt indult meg, a kedvezmények elsősorban kartársaink gyermekeinek vannak fenntartva, úgyszintén a felügyelői tisztségek betöltése a mi kötelességünk, de egyúttal *jogunk* is, melyben érdemes és rászorult tagtársainkat akarjuk részesíteni.

Én, jóllehet soha és semmiben sem voltam optimista, mégis kissé másként képzeltem a dolgot. Azt hittem, hogy kellő közvetítés mellett, a több mint 62.400 magyar középiskolai tanuló, méltányolva az intézménynek humánus célját és higiénikus rendeltetését, kapva fog az alkalmon kapni s a jelentkezőket alig leszünk képesek elhelyezni, amiért a propaganda köréből egyelőre kizártuk a polgári és keres-

kedelmi iskolákat, amelyeket pedig hazafias érdekből szintén befogandóknak tartanék. Azt hittem, hogy átlag minden iskolából legalább *egy* tanuló fog jelentkezni s *tíz* korona befolyni, ami 200 jelentkezőt és 2000 korona alapot eredményezett volna. S íme kiderül, hogy 62.000 tanuló közül csak egynéhány húsz *szorul* vagy *gondolhat* üdülésre — gyógyításra! — Bezzeg, ha ez valóság volna, örömmel belenyugodnék. De vajjon ki hiszi ezt el? A szegényebb sorsú tanulók támogatását az iskolai segélyző-egyletek mellett társadalmi úton is el lehetne érni, amint azt *Kunfi* tagtársunk legutóbb igen helyesen megpendítette (l. Közlöny 515. lap).

Mindazonáltal mi nem csüggedünk; ha március elejéig a közöny dacára 24-en jelentkeztek, remélhető, hogy egy kis törődömség és utánjárás májusig felszökteti ezt a számot és mi a konviktusokat már az idén életbe léptetjük. Azért kérem igen tisztelt tagtársaimat, hogy ezeket a sorokat ne kicsinyeljék s főleg ne tekintsék vádnak, hanem inkább buzdításul arra, hogy a mulasztásokat mihamarább pótolják, az intézményt az ifjúság körében ismertessék, velünk (VI., Bulyovszky-utca 26.) a jelentkezőket, s ha a viszonyok megengedik, a gyűjtés eredményét is közöljék.

Most pedig röviden beszámolok a fürdőkonviktusi bizottságnak március 10-én tartott üléséről, melyen jelen voltak: *Vitárius* Gyula min. s.-fogalmazó *Klauzál* Gábor osztálytanácsos képviseletében, dr. *Boreczky* Elemér, dr. *Bosányi* Béla, dr. *Kallós* Jenő, *Máthé* György, *Matskássy* József, dr. *Schuschny* Henrik, *Tiber* Ágost és e sorok írója; kimentették magukat dr. *Spitkó* Lajos, dr. *Juba* Adolf és a *bártfai* fürdőigazgatóság. Az előterjesztett adatok tudomásul vétele után a bizottság elhatározta, hogy mivel a bártfai fürdőigazgatóság még mindig nem terjesztette be végleges ajánlatát, egyidejüleg tárgyalásokat fog megindítani más alkalmas fürdő-vállalatokkal. Ilyenekül ajánltattak: Tátra-Lomnic, Virágvölgy, Dobsina és esetleg Stoosz. Ez irányban jó tanáccsal és hathatós közbenjárással vidéki kartársaink nagyon segítségünkre lehetnének s kérjük is, hogy legyenek. *Kallós* dr., a csízi fürdő orvosa, magára vállalta egy alkalmas helyiségnek megkeresését és bemutatta a részletes ételrendet (reggeli, délelőtti és délutáni uzsonna, ebéd: leves, sült és főzelék, vacsora: sült vagy tojás), melyet a bizottság bővítés és kiegészítés végett újra kiadott. Ugyanő jelentette, hogy a felszerelésre a Steinschneider cégtől beérkezett egy ajánlat, melynek értelmében egy vasúgy teljesen felszerelve 33 koronába kerül. A bizottság ebben az irányban csak más ajánlatok bekérése után fog dönteni. Végül elhatározták, hogy a nagyközönség időről-időre a napilapok útján is tájékoztatandó, s hogy megkeresik a kultuszminisztériumot az iránt, hogy a fürdő-konviktusok hirdetését Hivatalos Közlönyében ingyen tegye közzé. A pénz kezelésével, illetőleg elhelyezésével *Kemény* elnököt bízták meg. *kf.*

A »görög kérdés« a cambridgei egyetemen. A cambridgei egyetem tanulmányi és vizsgálati tanácsa (Studies and Examinations Syndicate) a múlt évben azt ajánlotta, hogy vegyék ki a görögöt az egyetemi elővizsgálat (previous examination) kötelező tárgyai sorából és tegyék fakultativ tárggyá. Miután a kérdést az egyetem szenátusa még decemberben három napig tartó vitában behatóan tárgyalta (a tanügyi és a napisajtó is sokat foglalkozott vele), most március elején döntésre került a dolog. A döntés a régi szabályszerű eljárás szerint a cambridgei graduáltak közgyűlésén (convocation) szavazás útján történt. E gyűlés iránt, melynek eredményét március 4-én hirdették ki, igen nagy volt az érdeklődés. 2611 graduált szavazott, köztük körülbelől 2000 volt olyan, aki nem Cambridgeben lakik. Mindenféle hivatáshoz tartozó graduáltak vettek részt a szavazásban: papok, londoni orvosok, bírák stb. és a szavazatok többsége amellett szólt, hogy tartsák meg a görögöt kötelező tantárgynak. 1559-en szavaztak a görög nyelv megtartása mellett és csak 1052-en ellene, vagyis 507 szavazattöbbséggel győzött a görög nyelv. A szavazók között volt Balfour is, aki a görög ellen szavazott.

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

A rendtartás revíziójához.

(Átlépések a görögnyelvi tanfolyamról a görögpótló tanfolyamra.)

A Rendtartás 7. pontja és az 1890: XXX. t.-c. 4. pontja az átlépésekre vonatkozólag úgy intézkedik, hogy ha oly tanuló, ki már egy vagy több osztályban görög nyelvet és irodalmat tanult, akár átlépés esetében, akár ugyanazon intézet kebelében a görög nyelv és irodalom helyett tanított tantárgyakban való oktatásra jelentkezik, az illető tantárgyakban amaz intézet megelőző osztályaiban elvégzett tananyagból felvételi vizsgálatot tartozik tenni. Az átlépések idejére nézve az 1883: XXX. t.-c. 13. pontja intézkedik, mely szerint egyik tanintézetből a másikba átlépés rendesen csak a tanév kezdetén történhetik. — Az átlépéseknél követendő eljárást véglegesen szabályozta az 1894. évi 54883. sz. miniszteri rendelet, mely szerint az átlépési engedélyt a szülő vagy helyettese kívánságára, akár a *tanév elején*, akár a *tanév folyamán* a törvényszerű felvételi vizsgálat feltételül tűzése mellett, ezentúl maguk a tanári testületek adják meg.

Akik az *első* hónapban lépnek át, azoknak még a felvételi vizsgálatot is elengedik a Rendtartás 2. §-ának analógiájára.

A Rendtartás módosítása alkalmával erre a kérdésre is óhajtanám a szakkörök figyelmét felhívni. Mindenki tapasztal-

hatta, hogy az első hónapban mily könnyen változtatnak irányt a tanulók, különösen, minthogy vizsgálatot sem kell tenniök. Egykét ki nem elégítő felelet ok arra, hogy a görög nyelvet oly tanulók is ott hagyják, akiknek van e tárgy tanulásához tehetségük. Nem szólok arról, hogy ilyen módon valóságos pressziót gyakorolhatnak a tanulók a tanárra, aki kénytelen a legenyhébben elbírálni a tanulók feleletét, mert különben a görögnyelvi tanulmányokat csapatostul abba hagyják.

Azért óhajtandó volna a kérdést akként szabályozni, hogy az V. osztályban *karácsony* előtt nem engedtetnék meg az átlépés, mert addig a szaktanár meggyőződhetik arról, hogy mely tanuló képes sikerrel haladni és melyik nem. Ha a jobb tanuló kezdetben nehéznek is találta e nyelvet, kellő vezetés mellett meg fogja azt kedvelni. A gyengébb tehetségű tanuló pedig, ha nem tud e tárggyal megbírkózni, abbahagyja annak a tanulását.

E kérdés tárgyalása alkalmával még egy *miniszteri rendeletre* óhajtanám a figyelmet felhívni, mely nem eléggé ismeretes, minthogy csak a nagyváradi tankerület értesítőiben (1901.) találtam, másutt nem akadtam e rendelet nyomára, sem a *Hivatalos Közlönyben*, sem *Pirchala* legújabb művében (A magyarországi középiskolák rendje), sem *Kutrucz* zsebnaptárában. Ez az 1900. évben kelt 49674. sz. rendelet, mely arra nézve intézkedik, hogy ha a tanuló az év végén a görög nyelvből elégtelen érdemjegyet nyert, a következő tanév elején a görögpótló irodalomból tehet felvételi vizsgálatot.

A rendelet szószerint így hangzik:

»Olyan tanulónak, ki az iskolai év végén a görögből elégtelen osztályzatot kapott, megengedhető, hogy az e tárgyból való javító-vizsgálatnak mellőzésével a görög nyelv és irodalom helyett tanított tantárgyakból tehessen felvételi vizsgálatot, ha a jövő iskolai évben e tárgyak tanulására szándékozik jelentkezni.

A görög nyelv helyett választható tanfolyamnak ugyanis egyik főcélja, hogy azon tanulók, kik a görög nyelv nehézségeivel nem tudnak megküzdeni, más nekik megfelelőbb irányba tereltessenek; e cél kitűzése mellett a görög nyelvből való javító-vizsgálatnak a dolog természete szerint nem lehet helye. Ily irányváltoztatások esetén a megelőző osztályok kompenzációjának egész anyagára kell kiterjednie a felvételi vizsgálatnak. E vizsgálat augusztus utolsó napjain tartandó.«

(Beregszász.) *Endrei Gerzson dr.*

EGYESÜLETI ÉLET.

Kolozsvári Kör.

V. gyűlés.

(Tíz középkori krónika magyar fordítása. Titkári jelentés. Művészet az iskolában.)

Az országos középiskolai tanáregyesület kolozsvári köre február 26-án d. u. 5 órakor a fa- és fémipari szakiskolában tartotta meg negyedik felolvasó-ülését, melyen dr. Márki Sándor egyetemi tanár elnökölt.

Az elnök a rövid megnyitóbeszéd és a múlt ülés jegyzőkönyvének hitelesítése után felovassa »Tíz középkori krónika magyar fordítása« című értekezését. (Megjelent a Tanáregyesületi Közlöny 22. számában.) [1]

A tetszéssel fogadott felolvasás után dr. Imre Sándor titkár jelenti, hogy az egyesület központi választmánya karácsonyi üléséből kifolyólag felhivta a tanárköröket, hogy az új rendtartás revíziójának tárgyalásában lehetőleg részt vegyenek, s kéri azokat a tagtársakat, akiknek ez ügyben mondanivalójuk van, hogy véleményüket ez évben a körben előadni sziveskedjenek.

Ezután Förstner Tivadar állami fa- és fémipari szakiskolai tanár tartotta meg »Művészet az iskolában« című felolvasását.

Bevezetésül az embernek a szép és jó után való vágyakozását fejtegeti, majd áttér az európaszerte nagy hullámokat fölvert művészi kérdésre és kimutatja, hogy Magyarországban a művészetek még nem leltek igazi otthonra. A fejlődésnek induló magyar képzőművészet utóbbi időben tapasztalt hanyatlásának fő okát a közönség közönyében keresi.

Középosztályunknál, mely hivatva volna a művészet pártolásában vezérszerepet vinni, még nem lelki szükséglet a művészi, melyért érdemes volna időt és pénzt áldozni. Egy szép iránt lelkesedni tudó társadalmat kell tehát nevelni az iskolák útján.

Beszél a művészi oktatás jelenlegi álláspontjáról a középiskolákban. A mindenki által mellékesnek tartott rajz az egyedüli mentsvára a művészeteknek. Bemutatja a rajzot, mint szellemi munkát és a rajznak gyakorlati fontosságát bármely pályán. Fontosnak tartja a művészetnek történeti alapon való tárgyalását, melyet véleménye szerint a rajztanár és histórikus között kellene megosztani. A rajztanár tanítsa meg a műemlékeket szemlélni és szépségeiket felismerni, foglalkozzék a művészetek összes eszmei és formai megnyilatkozásával és ezeket mutassa be jellemző műalkotásokban.

A történettanár pedig mutassa be mint a legfontosabb kultúrhistóriai adatokat, a művészeti emlékeket korok és népek sorrend-

[1] Márki professzor szivesen ismertetett volna egy »tizenegyedik krónikát« is, Rogerius Siralmas Énekét, melyet Turchányi Tihamér adott ki, de e fordításról csak nemrég (O. K. T. E. 12. és 13. sz.) közöltünk birálatot. *(Szerk.)*

jében. Majd áttér a többi tárgyakra és kimutatja mindegyiknek alkalmas voltát a művészet iránti érzék fejlesztésére. Beszél az iskolaépület, a szemléltető és taneszközök művészi csinjáról és végzi azzal a következtetéssel, hogy ha tanulóinkat teljesen fogékonyakká akarjuk tenni a művészetek iránt, úgy mindazt, mit az iskolában lát és hall, át kell a művészettel hatni és erre a munkára hívja fel a jövendő nemzedék szellemi gondozóit — a tanárokat.

A kör teljes érdeklődését lekötő felolvasás több felszólalást eredményezett. Dr. *Török* István örömmel fogadja és köszöni a felolvasást. Dr. *Csengeri* János konstatálja, hogy az élet hangosan követelődzik az iskola kapuján. Haladás már is észlelhető. Ezt igazolja a görög-pótló tanfolyamok új iránya, amelynek érdeméül tudja be egyuttal, hogy ma a tanítás terén a szemléltetést követelik. A művészi képzésnél nem csupán a rajz tanítására kiván támaszkodni, hanem a művészet-történelem rendszeres tanítását is óhajtja. *Kohányi* Gyula az illetékes köröket kívánja felkérni, hogy a tanárjelöltek művészeti képzését kötelezővé tegyék. Dr. *Imre* Sándor a felolvasást a középiskola reformjához tartozónak véli s nem óhajtja a művészet-történetet mint külön tantárgyat, hanem a felolvasó álláspontját elfogadva, a tanítás szellemének reformálását s a művészet iránt való érdeklődés felkeltését, az izlés fejlesztését kívánja.

Több felszólalás után az elnök a kör nevében köszönetét fejezi ki a felolvasónak s miután föltétlenül szükségesnek tartja a művészeti nevelést, egy bizottság kiküldetését ajánlja, amely a kérdés megvitatása után a körnek javaslatot nyujtana be. A kör elfogadta az indítványt s a bizottságba kiküldi dr. Csengeri János elnöklete alatt Asztalos Károly, dr. Barabás Ábel, Deák István, Holló Károly, Nagy Gyula, Répay Dániel, Rigó Anna, Seprődi János, Széchy Ákos és Versényi Gábor köri tagokat.

Végül az elnök Magyar Endre fa- és fémipari szakiskolai igazgatónak, mint szives házigazdának, a terem átengedéséért köszönetet mondva az ülést bezárja.

Holló Károly,
a kör e. i. jegyzője.

Budapesti Kör.

(Az ifjúsági olvasmányok.)

A kör február 27-dikén Rombauer Emil főigazgató elnöklete alatt felolvasó-ülést tartott, melyen dr. *Tóth Rezső* az ifjúsági olvasmányok kérdéséről értekezett.

A felolvasó mindenekelőtt hangoztatja, hogy az ifjúsági olvasmányok ügye az egész magyar kultúrának egyik legfontosabb kérdése. A jeles ifjúsági olvasmányokban a legkiválóbb írói tulajdonságok egyesülnek, s innen van, hogy csak a művelődésnek magas fokán álló nemzeteknek van értékes ifjúsági irodalmuk, mely az egész nemzeti irodalommal szervesen összefügg. Csak a kultúrai fejlődésen átment

nemzet érdeklődik pedagógiai szempontból is az ifjúsági irodalom iránt. Ily értelemben mondhatjuk, hogy az ifjúsági irodalom bizonyos tekintetben a művelődésnek valódi fokmérője. Ahol ez az irodalom puszta másolás, ott a kultúra még nem telt meg nemzeti tartalommal.

Szükséges tehát időközönként figyelemre méltatnunk az irodalom e fontos ágát, annál is inkább, mivel az Utasítások ennek felhasználására útbaigazítást nem tartalmaznak; de nem is tartalmazhatnak, mivel ezen olvasmányok megválogatását a napi szükséglet és a folytonos fejlődés szemmel tartása szabja meg. El kell ismernünk, hogy újabb időben ifjúsági irodalmunk, mind mennyiségére, mind minőségre nézve nagy mértékben gyarapodott. Régebben úgyszólván csak ajándékkönyvekből állt, melyeknél inkább a külső kiállítást, mint belső értékét tekintették; többnyire fordított művek voltak, az eredetiek pedig meglehetős kezdetleges szinvonalon állottak. Pár évtized óta azonban ifjúsági lapok, vállalatok keletkeztek, hivatott ifjúsági írók álltak elő, kik értékesebb és magyarosabb művekkel gazdagították irodalmunk ezen ágát. A nagy föllendülésnek szintén megvannak a maga hátrányai. A jó ifjúsági írók, kiknek száma még meglehetősen csekély, túlságos elfoglaltságuk mellett nem fordítanak kellő gondot munkáikra. A nagy szám nem kárpótol a minőség nem mindég kifogástalan voltáért. Igaz, hogy legelső íróink is foglalkoznak ifjúsági művek írásával, de legnagyobb részt félkedvvel, nem teljes gonddal; csak morzsák ezek íróasztalukról.

Wlassics Gyula és Berzeviczy Albert közoktatásügyi miniszterek intézkedése folytán egy bizottság működik, mely gondos vizsgálódással megállapítja azon könyvek lajstromát, melyeknek beszerzése ajánlatos az *elemi iskolák* könyvtárai számára. A kormány több mint 200,000 kötet könyvet juttat a lajstromba fölvett művekből a népiskoláknak. Ilyképen az elemi iskolák könyvtárai legalább kvalitás tekintetében átlag jobb helyzetbe kerülnek, mint a középiskolákéi. (Ellenmondás.)

A forgalomban levő ifjúsági könyvek száma rohamosan emelkedik (évenkint több mint 100 művel), s legnagyobb részük nem az elemi iskola, hanem a középiskola növendékeinek szükségleteit tartja szem előtt.

A középiskolai könyvtárakba való beszerzésre kiválóan ajánlatos művekről azonban semmiféle számbavehető útbaigazítás nincs, róluk komoly kritika csak szórványosan jelenik meg. Pedig nagy szükség volna tájékoztató, lelkiismeretes bírálatra. Hogy e tájékoztatás formailag milyen, az másodrendü kérdés; a fő: hogy legyen valami megbizható organum, amely a tanárságot e tekintetben felvilágosítja az egyes ifjúsági művek valódi értéke felől. Elvégezhetné pl. ezt egy hivatalos bizottság, mely irányító jegyzéket adna ki. Bizottság szervezését azért tartaná az előadó szükségesnek, mivel egyesek véleménye annyi erkölcsi felelősséggel nem jár s annyi súllyal nem bír. Ez a bizottság a selectió megejtésén kívül rámutathatna arra is: mire volna szükség, hol mutatkoznak hiányok, mi volna esetleg félreteendő. Az egyes tanárok, kik az ifjúsági könyvtárakat kezelik,

nem rendelkezhetnek annyi idővel, hogy minden újabb ifjúsági iratot végigolvassanak s megbíráljanak. Habár — mint említők — az ifjúsági irodalom ma már meglehetősen gazdag, mindazáltal vannak még érezhető hiányok, melyekre szintén rá lehet mutatni; így például szükséges volna egy tanulóknak való legendárium, melyből bármily vallásu tanuló megismerhetné az irodalomtörténetileg fontos legendákat, egy írók szerint szerkesztett anthologia a felsőbb osztályok számára, történeti olvasókönyvek s az irodalomtörténet egyes korait ismertető művek stb.

A fölolvasó megjegyzi, hogy a bírálatok nem a hivatalos cenzura szerepét játszanák, hanem csupán tájékoztató, informáló, útbaigazításul volnának tekintendők. — E fejtegetések után az előadó a következő indítványt ajánlja elfogadásra:

»Az ifjúsági irodalomnak s az ifjúsági könyvtáraknak pedagógiai s főleg a középiskolai tanítás szempontjából való fontosságára tekintettel:

hívja fel a budapesti kör az Orsz. Középiskolai Tanáregyesület választmányának figyelmét e kérdésre, hogy azzal foglalkozzék, illetőleg a többi körök figyelmébe is ajánlja s az ország tanárságának így megismert és kialakult véleménye alapján tegyen lépést a miniszternél ez ügy rendezése iránt, eshetőleg a következő formában:

1. bízza meg a miniszter valamely hivatalos közegét, az ifjúsági irodalom felelős bírálatára, főkép a középiskola szemponjából;

2. adjon ki a miniszter időről-időre tájékoztató jegyzéket, mintákkal az egyes — kisebb-nagyobb — könyvtár-tipusokra;

3. adjon a miniszter egyes fontosabb ifjúsági irodalmi feladatokra direkt megbízásokat;

4. az első kezdetre s az ügy országos rendezésére nagyobb segélyt.«

A fölolvasás után megindult élénk megbeszélés folyamán elsőnek *Rombauer Emil* elnök szólalt föl. Az előadó tévedésben van, midőn azt hiszi, hogy a középiskolák ifjúsági könyvtárai oly szegényesek és hiányosak, hogy a miniszteri támogatás folytán még az elemi iskolák is jobb helyzetben vannak e tekintetben, mint a középiskolák. Az összeg, mely a középiskolai ifjúsági könyvtárak gyarapítására évenkint jut, tekintélyes, mivel minden tanuló a beiratásnál két koronát fizet e célra. Az indítvány azon része, mely az ifjúsági irodalom évi termékeinek bírálatára, szemmel kisérésére vonatkozik, helyes és hasznos; csak a kivitel módjára nézve volna szükséges, hogy bővebb megvitatás tárgya legyen. Kéri a jelenlevőket, hogy e fontos kérdéshez szóljanak hozzá.

Kármán Mór elismeri, hogy e kérdésnek mind elméleti, mind gyakorlati oldala rendkívül fontos. Ő azonban úgy hiszi, hogy az elemi népiskolákat és a középiskolákat e tekintetben összefüggésbe hozni nem lehet. A népiskolai könyvtáraknak szánt könyvek beszerzésénél a kormány nagyon helyesen járt el, midőn bizottságot hivott össze, hogy ettől tanácsot kérjen: mely műveket javasol e célra. A kormány könyvtárakat akart adni, nem utasításokat. Kétségtelen, hogy

az e bizottság által egybeállított lajstrom más alkalommal is előnyösen használható. A középiskolai ifjúság számára beszerzendő könyveknél azonban egészen más szempontok érvényesülnek. Itt a cél az, hogy — különösen a felsőbb osztályokban — oly művek kerüljenek az ifjú kezébe, melyekből az egész magyar irodalom fejlődését megismerje s e réven megértse: min alapszik a mai irodalom; itt tehát a létező magyar irodalom összes ágainak képviselve kell lenniök. De a magyar irodalmon kívül a világirodalomnak is helyet kell foglalnia. Helyesli az előadó azon megjegyzését, hogy a magyar írók műveiből szemelvényes, kellő jegyzetekkel kisért kiadások készüljenek (mint eddig is). Az ifjúsági könyvtárakból ezenkívül nem volna szabad hiányozniok olynemű műveknek, melyekből az ifjú a letünt korok szellemi életét megértheti, tehát régi történetíróinknak megfelelő kiadásai. A természettudományokat népszerüsítő és ismertető munkákról eléggé gondoskodnak az erre rendelt különböző társulatok és az ő kiadványaiknak is bent kell lenniök a tanulók könyvtárában. Nagy szükség volna jeles emberek, különösen régibb tudósok és írók munkásságát ismertető életrajzokra, melyekből az érettebb tanuló, ki maga is érez magában bizonyos hajlamot valamely tudományos pálya iránt, fontos okulást meríthetne.

Ami az állandó bíráló bizottságot illeti, nem barátja az eszmének. A tanáregyesület kebelében lehetne e munkát elvégezni s időnként jegyzéket közölni az egyesület közlönyében a kiváltkép ajánlható ifjúsági művekről.

Gerecze Péter véleménye szerint mindenekelőtt különbséget kell tenni az egyes osztályok szellemi szükséglete között, s csak ezután lehet a beszerzendő művek kérdéséhez érdemlegesen hozzászólni. Az illető tanárnak, ki valamely osztályban kezeli az ifjúsági könyvtárat, először is ki kell puhatolnia: mit olvastak eddig a tanítványai, jót, rosszat egyaránt, s ezután arra kell törekednie, hogy a jól megválogatott olvasmányokkal az esetleges silány olvasmányok hatását lehetőleg csökkentse s a tanuló ízlését jó útra terelje. Szerinte az V—VII. osztály könyvtáraiba csak magyar irodalmi művek valók.

Heller Bernát fölszólalásában hangsúlyozza, hogy a meglevő ifjúsági irodalom ismertetését és alkalmazását fontosabbnak tartja, mint a megirandó művek kérdéséről tanácskozni. Nem kivánja, hogy a nagy írók műveit átalakítsák és az alsóbb osztályok tanulóinak szellemi színvonalához alkalmazzák. Olvassák el ezeket eredetiben, amikor már megvan hozzá a kellő készültségük: a középiskola felsőbb osztályaiban. A műnek beszerzésénél a tanulók esetleges kivánságait is tekintetbe kell venni, kivált a magasabb osztályokban. A lelkiismeretes bírálat szükséges voltát ő is elismeri, mert ezáltal a nemzeti, erkölcsi vagy esztetikai szempontból kifogás alá eső műveket ki lehetne zárni a középiskola könyvtáraiból. Legjobb lenne e célra a lapok és folyóiratok kritikai rovatát igénybe venni. Ha a felolvasó tapasztalatait konkrét adatokba foglalná össze, hasznos szolgálatot tenne az ügynek.

Rombauer Emil elnök azon nézetét fejezi ki, hogy az alsóbb osztályokban kevés művet több példányban szükséges beszerezni,

mivel a tanulónak úgy sem jut ideje arra, hogy egy héten egy műnél többet haszonnal olvashasson el. De e kevés számú műnek aztán a lehető legjobbnak kell lenni; s épen ezek helyes megválasztása a legnehezebb föladat. Ezért e kérdéssel nagy gonddal kellene foglalkozni. A bíráló, vagy inkább ismertető és méltató cikkek az egyesületi közlönyben jelenhetnének meg. Hivatalos bírálatot fölöslegesnek tart.

Kármán Mór azt véli, hogy a három alsó osztályban, amennyire a szülők anyagi helyzete megengedi, maga a gyermek is szerezhetne már könyveket s lassankint egy kis könyvtárra tenne szert.

Beöthy Zsolt helyesebbnek tartja, ha a tanuló a felsőbb osztályokban törekszik könyveket szerezni, amidőn már oly műveket választhat, melyeket egész életében olvashat, s melyek majdan saját könyvtárának alapját tehetik. Szerinte a fölolvasó indítványának lényege nem a hivatalos bíráló bizottság szervezésére irányul, hanem arra, hogy a tanárok a könyvek beszerzésénél megbízható tájékoztatásban részesüljenek. Erre pedig föltétlenül szükség van. Ily bíráló munkásság végzésére minden tanár nem szakíthat kellő időt, még ha különben hivatott is rá. A kivitel módja más kérdés. Kívánatos, hogy az Országos Tanáregyesület tegyen lépéseket: mily módon lehetne e kérdést megoldani.

Négyessy László helyesli, hogy közös megbeszélés eredménye legyen a tájékoztatás megadása s az érezhető hiányok megjelölése és a meglevő anyag bíráló megválogatása. Az indítványt Beöthy Zsolt módosításával teszi magáévá: a tanáregyesület kebeléből kiküldött bizottság tegye meg az előmunkálatokat a kérdés megoldásának módjára nézve.

Tóth Rezső köszönetet mond a felvilágosító észrevételekért. Az érdeklődés tanusága szerint a fölvetett kérdés megérdemli, hogy felszínen maradjon. Nem azt tartja fontosnak e kérdésben, hogy a tájékoztatást hivatalos bizottság adja-é vagy nem, de azt, hogy e tájékoztatást a tanárság egyáltalán megkapja. Ez azonban oly fáradságos munka, hogy egy ember nem végezheti. Az azonban mindenesetre kívánatos, hogy a megbirált és kifogástalanoknak talált művek jegyzéke évenkint közzététessék a hivatalos lapban általános tudomásulvétel végett. Egyelőre kívánatos, hogy a kérdést az egyesület választmánya fölvegye programmjába.

Rombauer Emil elnök helyesnek tartja, hogy e kérdés a központhoz kerüljön s a többi kör is vegye fontolóra e kérdés megoldásának módozatait. A felolvasónak s a kérdéshez hozzászólóknak köszönetet mondván, bezárja az ülést.

Dr. Bán Aladár,
a kör jegyzője.

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

»Szerkesztési dolgozatok«, középiskolák III. és IV. osztályú tanulói számára szerkesztette *Perényi* Kandid ciszt. r. tanár, Eger.

Ritkaságszámba megy, ha konstruktiv vagy ábrázoló geometriai oly új dolgozattal találkozunk irodalmunkban, mely középiskolai vonatkozású. Nem számítom ide dr. Klug Lipót kolozsvári egyetemi tanár kiapadhatlan tevékenységét, nem a »Középiskolai Mathematikai Lapok« című havi folyóiratot, sem pedig az e téren napvilágot látott tankönyveket.

Ezért én rendkívül örülök, ha egyszer-másszor ilyen dolgozatról beszámolhatok.

Főleg ez a körülmény indít engem arra, hogy az említett munkáról szóló szerény ismertetésem közlésére kérjem Szerkesztő Urat.

E munka 60 lapon 180 föladatot tartalmaz a rajzoló-geometriának III. és IV. osztályú anyagából. E lapok mindegyikére három szerkesztési föladat szövege van rányomva és a föladatban előforduló adatok megrajzolva. Az osztályozó konferenciák előtt — tehát évenként kétszer — minden tanuló kap egy ily lapot és a rajzot az iskolában folytatja, illetőleg a szöveg szerint a szerkesztést elvégzi (csak ceruzával. esetleg egy más alkalommal kihúzhatja tussal).

Erre az igen egyszerű újításra a szerző sok évi tapasztalás és próbálás utján jött rá. Akik e tárgyat tanítjuk, keservesen tapasztaljuk, hogy a szűken kimért heti két órában, (amely időből gimnáziumban egy óra a szabadkézi rajzolásra fordítandó), a rajzoló-geometriai tananyagot sikeresen elvégezni, azt rajzbelileg földolgoztatni és ismételni, illetőleg kikérdezni, merő lehetetlenség.

A rajzoló-geometria III. és IV. osztályú anyaga előkészít a felsőbb osztályú geometriának tárgyalására. Fontossága kivált a gimnáziumokban szembeszökő, ahol pl. a kúpszeletek már nem fordulnak többé elő, úgyszintén a rajzeszközökkel végzendő geometriai rajzolás sem. E két szempontból tehát a rajzoló-geometria hézagot pótol.

Az említett újítás, nézetem szerint, elevenséget hoz be a tárgy kezelésébe, amit a reáliskola felsőbb osztályaiban tapasztalok, ahol hasonló ily szerkesztési dolgozatokat tartok már évek óta. Ezek a dolgozatok fokozzák a tárgy iránti érdeklődést, bővítik a tanulók ismeretkörét, szoktatják önállóságra, megóvják a gépies munkától és leleményességét növelik.

Közvetlen hasznuk pedig az, hogy 1. nem kell sok időt a kikérdezésre fordítani. Mert egy óra keretén belül meggyőződhetik a tanár arról, hogy ki mit tud. A fiúk rajzai egybevágók kell hogy legyenek, mert ugyanazon fölvételeket és föltételeket kapják kézhez, amely körülmény az ellenőrzést nagyon megkönnyíti. 2. Nem bízzuk a fölvételeket a tanulókra; mert ezek tudvalevőleg vagy ügyetleneket, vagy a megszokott fölvételeket választják. Ezért leszoktatjuk őket a sablonos munkától. 3. A dolgozatokat utólagosan az

egész osztállyal közösen megbeszélve, a főbb hibák, tévedések és eltérések kiigazítására nyílik bő alkalom; a fiúk összemérik így erejüket, miáltal önbizalmuk gyarapszik, látván, hogy az ő csekély tudásuk okos és ésszerű fölhasználásával mennyi eredményt érhetnek el.

Kívánatos tehát, hogy a szaktárs urak ezt a művet minél jobban karolnák föl; hiszen az ő munkájukat is megkönnyíti és a rajzoló-geometriában biztosan szebb eredményeket leszünk majd képesek fölmutatni.

Egy lap ára 6 fillér. Tíz példányra egy ingyen jár. A tanulók számára csak szaktanárok rendelhetik e lapokat a kiadó tanárnál Egerben. Ajánlatos mindjárt a tanév kezdetén az egész osztálytól a pénzt begyűjteni, számítva minden tanulóra 2—4 lapot.

(Budapest.) *Szirtes Ignác.*

Egy olasz író a középiskolák reformjáról. A *Nuova Antologia* című olasz folyóirat egyik legújabb számában erős, bár higgadt hangú támadás jelent meg a középiskolai oktatás mai módja ellen. Baccelli Alfréd írta a cikket, melynek különös érdekességet kölcsönöz először azon körülmény, hogy szerzője az olasz közoktatásügyi minisztérium tisztviselője, másodszor az, hogy vázlatos tervezetet is tartalmaz egy új tanítási rendszer megalkotására.[1] Mi itt, minden megjegyzés mellőzésével, a fejtegetések rövid összefoglalására szorítkozunk.

Baccelli az észlelhető hiányok okát a mai középiskolai szervezetnek különösen három alaphibájában látja. Az első a már sokat emlegetett túlterhelés. Az anyag nagysága — mondja — tönkreteszi a gyermek tanulási kedvét, mert egyrészt fölülmúlja erejét, másrészt pedig csak száraz, vázlatos s így érdektelen ismeretek közlését engedi meg. Az ifjú képzelete nem kap foglalkozást s a kelletlenül és nagy fáradsággal szerzett ismeretek gyorsan kirepülnek. Sajátságosnak találja a cikkíró, hogy míg tanításunk alapjává a klasszikusokat tettük, azoknak szellemi és testi nevelését egyáltalán nem utánozzuk.

A másik főhibát a tanterv egyformaságában látja. Ugyanazt kell tanulni annak, aki ügyvéd, tanár, pap, orvos, mérnök akar lenni, s így mindegyik vajmi keveset kap abból, amire szüksége leend. De az egyformaság nemcsak e szempontból helytelen, hanem azért is, mert az észbeli képességek és hajlamok különbözők, s így nem lehet minden ismeret egyformán hasznos minden tanulóra.

Harmadik baj az a merev pedantéria, amellyel mindent szabályozunk, lehetetlenné téve ez által a gyermeknek a szabad választás és ítélés gyakorlását s megakadályozva benne a felelősség érzetének kifejlődését.

[1] Baccelli cikke azon alkalomból keletkezett, hogy Orlando, olasz közoktatásügyi miniszter, választást engedett legújabban kiadott rendeletével a görög nyelv és a matematika között.

Mindezek orvoslása nagy nehézségekbe ütközik, de nem lehetetlen. Mindenekelőtt eltörölendők a technikai (reál-) iskolák, hogy az egyetemre előkészítő középiskolának csak egyetlenegy tipusa legyen. Ennek célja volna: tanítás és nevelés által előkészíteni a szellemet azon vezető szerepre, melynek viselése a középiskolai tanulónak joga és kötelessége leszen, előkészíteni úgy, hogy a vezetők például szolgálhassanak értelmi és erkölcsi tekintetben a középosztálynak és a tömegeknek. E cél elérésére szükséges tekintetbe venni minden tanuló egyéni hasznát (realisztikus képzés) s a tőle várható és várandó szociális hasznot (idealisztikus képzés). Kezet kell tehát fogni a reálisnak és ideálisnak az igazi ember megteremtésére, amely ember képes legyen forgolódni és győzedelmeskedni a mindennapi élet nehézségei között, de képes legyen felemelkedni a tudás és erény magaslatára is. Olyan módszert kell alkalmaznunk, mely mindenkiben a legnemesebb és leggyümölcsözőbb tulajdonságokat fejti ki; amely mindenkivel azt tanultatja, ami legjobban érdekli s ami képes azonkívül, bizonyos kötelező alaptanulmányokkal a szellemet fegyelmezni és nemesíteni. Szóval alkalmat kell adni, hogy mindenki saját egyéni hajlamát követhesse a tanulásban. Ily módszerrel elkerülhető a túlterhelés, az egyformaság és pedantéria s megszerettethető az iskola. A legjobb példákat ez oktatási módra nézve Amerika és Anglia szolgáltatják. Amerikában a középiskolai tanulók választhatnak több tantárgy között. Az egyik angol kollégiumban (Eton-college) az osztályok, mintegy a kiválasztás elve alapján, a tanulók képességeihez és értelmi fejlettségéhez vannak szabva; vagyis nem az összes tanulók vannak az egyes tárgyakért és osztályokért, hanem az összes tárgyak és osztályok vannak a tanulókért.

Az új tanítási terv ezek után a következő volna. A négy elemi osztály befejeztével azoknak, kik középiskolába akarnak menni, két kiegészítő osztályt kellene végezni az általános műveltség elemeinek megszerzése végett. A második kiegészítő osztályból lehetne belépni a nyolc osztályú középiskolába. Itt az első négy évben a tárgyak nagyobb részének kötelezőnek kellene lenni. A másik négy évben csupán két kötelező tantárgy volna, a többiek között ellenben szabad választást lehetne engedni. Az első két év kötelező tárgyai volnának: olasz (illetőleg az anyanyelv), latin, francia, aritmetika, történet, földrajz és természetrajz, melyek közül néhány a harmadik és negyedik évben már szabad választás alá volna bocsátható. A második kvadrienniumban egy tanár tanítaná az olaszt, egy a latint és görögöt, egy a gondolkodás- és erkölcstant s a jog alapelveit, egy a lélek-, élet- és állattant, egy ismertetné a földrajzot és kereskedelmi intézményeket, egy a történelmet, egy a fizikát, kémiát és ipari intézményeket, egy a növénytant és földmívelési intézményeket, egy a matematikát stb. A tanuló kötelezve volna az olaszra és latinra, a többi között szabadon választhatna. Vizsgálatot hat tárgyból kellene tenni. Így nem volna túlterhelés; ellenben kínálkoznék mód és idő, hogy ki mit tanul, kedvvel és alaposan tanulja; végül nem volna oly nagy különbség a között, amit az élet s amit a vizsgálat

követel. Nem volna szabad természetesen megengedni, hogy valaki össze nem illő tárgyakat válasszon, pl. görögöt és matematikát, hanem a választásnak bizonyos harmóniát kellene mutatni, s e tekintetben a tanárokat illetné a felügyelő szerep. Így mindenki azt tanulná, ami neki hasznos és tetsző, kiküszöböltetnék az unalom és az ismeretek tartósabbak és mélyebbek lennének.

Egyféle lévén az iskola, kevesebb tanárra lenne szükség, mi által azok, az állam jelentékeny megtakarítása mellett is, nagyobb javadalmazásban részesülhetnének. A szakok nagyobb elkülönülése is csak az ügy hasznára válnék.

A didaktikai módszert illetőleg fődolog a közvetlenség. Nyelvtant csak annyit kellene tanítani, amennyi okvetlenül szükséges, ezt is mindig fordítás közben. Nem lehet továbbá eléggé hangsúlyozni a szemléltetés fontosságát. Csillagászatot az obszervatóriumban, állattant az állatok között, növénytant a mezőn, földrajzot utazva vagy utazási műveket olvasva lehet legjobban és legkönnyebben tanítani és tanulni. Így érdekes a dolog, így marad meg az emlékezetben. Annak az ismeretnek van legtöbb értéke és legnagyobb maradandósága, melyet első sorban az életből, a természettel és művészettel való közvetlen érintkezésből, azonkívül másodsorban a jól tanítónak élő szavából s az ügyesen és élvezetesen megírt könyvből merítünk. Nem sokat, hanem jól tanítani, nem leírni, hanem megmutatni, ebben rejlik a siker titka.

De nem elég a szellem kimővelése; párhuzamosan kell járnia ezzel a testi nevelésnek: egyensúlyt kell teremteni test és lélek között. E célnak semmiképen sem felel meg a testgyakorlás mai módja, melyet a fejtegetés marionettekhez illőnek mond. A jelenleg dívó gyakorlatok számüzendők s helyettük a céllövés, úszás, vívás, szabadban való játékok és kirándulások honosítandók meg. Természetesen itt is szabad választás engedélyezendő, hogy a tanuló kedvvel végezze a testedzést.

Ezen elvek és javaslatok megvalósításával remélhetjük csak — fejeződik be a cikk — hogy tanításunk kellő eredménnyel fog járni; így fogunk új ösztönöket kelteni, így fogjuk emelni és tökéletesíteni alkotásainkat s az összes néposztályok boldogságát.

(Fiume.) *Vida Sándor.*

Tartalom: — *Krónika:* Új igazgatók. Pályázati hirdetés iskolakönyvekre. A szünidei fürdőkonviktusokról. *kf.*-től. A »görög kérdés« a cambridgei egyetemen. — *Javaslatok és Tanulmányok:* A rendtartás revíziójához. *Endrei* Gerzson dr.-tól. — *Egyesületi élet:* Köri tudósítások. (Kolozsvári Kör. *Holló* Károlytól. Budapesti Kör. Dr. *Bán* Aladártól.) — *Könyvek és Lapok:* Perényi Kandid: »Szerkesztési dolgozatok.« *Szirtes* Ignáctól. Egy olasz író a középiskolák reformjáról. *Vida* Sándortól.

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXVIII. évfolyam. 25. szám. 1905. március 26.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat **Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ** titkárhoz küldendő, VIII. k., Eszterházy-utcza 14. sz. alá.

Szerkeszti **WALDAPFEL JÁNOS** VII. ker., Csömöri-út 65.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek **MÜLLER JÓZSEF** pénztárnok (V. k. áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdíj 8 kor.

KRÓNIKA.

A székesfehérvári m. kir. állami főreáliskola jubileuma.

A székesfehérvári állami főreáliskola március 19-én ülte meg fennállásának félszázados jubileumát. 1854. év december hó 12-én nyilt meg az intézet mint városi alreáliskola. Sok krizis, hányattatás után végre 1883. évben VIII osztályuvá kiegészíttetvén, az állam vette át a főreáliskolát.

Nagy és díszes közönség jelenlétében folyt le e szép ünnepély. A Szent István-teremben, hol a jubileumi ünnepély lefolyt, megjelentek: Dr. *Boncz* Ödön, miniszteri tanácsos, a vallás- és közoktatásügyi miniszter képviseletében *Váradi* Károly, tankerületi főigazgató, *Zalai* Mihály, a cisterciták főgimnáziumának igazgatója, *Rohr* Ferenc, tábornok, az V. honvédkerület parancsnoka és *Jámborfy*, *Koncz*, *Sibenlist* honvéd ezredesek, *Daróczy* Gyula, a törvényszék elnöke, dr. *Kovács* Zoltán a győri főreáliskola és dr. *Kellemen* Károly a sümegi állami főreáliskola képviseletében. Miután az ifjúsági dalkör a Himnuszt elénekelte, felállott dr. Boncz Ödön miniszteri tanácsos és a következő beszéddel nyitotta meg a jubileumi ünnepélyt:

»Dr. Berzeviczy Albert miniszter úr akadályozva lévén a megjelenésben, nekem jutott a megtisztelő szerencse, hogy őt képviseljem s az ő szives üdvözletét meghozzam. Teszem azt annál örömestebb, mert szivemből átérzem annak a félszázados munkásságnak a kiválóságát, amelyet ez a derék középiskolánk teljesített.

De nemcsak egy hazai középiskolának ünnepét üljük, hanem inkább a magyar kultúráét, a magyar géniusznak diadalát. És hol lüktethetne hevesebben a magyar géniusznak szive, mint ezen az áldott helyen, amelyet a honfoglaló ősök az ország középpontjául, Árpád az ő nemzetsége otthonának választott ki.

A kultúra nem csenevész, üvegházi növény, amelynek, hogy pompázó, de meddő virágait meghozza, elég egy cserépnyi föld és az

üvegháznak elfojtott, tört világossága és páratelt levegője. Nem, a kultúra terebélyes termőfa, amelynek kifejlődéséhez szabad levegő, tavaszi idő és kellő talaj kell. Mi most ezt is ünnepeljük — a haladás derekas munkájában eltöltött időt és a kellő talajt.

És milyen lélekemelő a magyar géniusznak, annak az ősi erőnek megnyilatkozása, amely ebből a látszólag idegennek indult, még tanításában is idegen iskolából a hazafiság tisztító tüzében a magyar kultúra színmagyar tárházát, műhelyét alapította meg.

Nyujtsuk át a kegyelet pálmaágát azoknak, akik annyit fáradoztak, dolgoztak ember-életen át, de a mai szép napot már meg nem érhették és a dicséret, köszönet babérágait azoknak, akik e műnek létrejöttén úgy a múltban becsülettel fáradoztak, mint most is pihenést nem ismerve, munkálkodnak: elsősorban Székesfehérvár szab. kir. város magisztrátusának és a derék főreáliskola derék tanártestületének. Fogadják hálás, meleg köszönetemet. Adja az Isten, hogy ez a derék intézetünk hazánk javára még igen-igen sokáig fejlődjék, virágozzék.

Ezekkel a szerencsekivánataimmal ezt a mai szép ünnepet ezennel megnyitottnak nyilvánítom.«

E beszéd elhangzása után *Váradi* Károly, a székesfehérvári tankerület főigazgatója lépett az emelvényre és beszédében a középiskolák hivatását fejtegette. A város nevében *Tóth* István főjegyző fejezte ki háláját a tanári kar iránt, míg a volt tanítványok köszönetét *Pfinn* István, a kassa-oderbergi vasut főmérnöke tolmácsolta. Dr. *Révész* Tivadar pedig hasonlókép az intézet volt növendéke, az ünnepély alkalmára irt ódáját szavalta el.

Az ünnepély programmjának többi részei voltak: Balassa Kálmán, az intézet volt növendékének, hegedűjátéka és Fricsay Richard karmester »Kuruc ábránd« című művének előadása a honvédzenekar által.

Az ünnepélyt dr. *Kuthy* József főigazgató beszéde zárta be, mely a főreáliskolák létjogosultságát tárgyalta.

Az ünnepély után a »Magyar király szálló«-ban bankett volt, melyen körülbelül 300-an vettek részt.

Részben távirati úton, részben levélileg üdvözölték az intézetet a trsztenai gimnázium, a kassai állami főreáliskola, a szekszárdi állami főgimnázium, a budapesti gyakorló főgimnázium tanári kara, a zalaegerszegi, az erzsébetvárosi, az újvidéki, a nagyszebeni, a szegedi kegyesrendi, a csurgói ev.-ref., a nagybányai állami, a selmecbányai ev.-ref., az eperjesi kir. kath. és sárospataki főgimnáziumok tanári kara, az országos nőképző egyesület leánygimnáziuma és a pozsonyi, sümegi és kecskeméti főreáliskolák tanári testületei. —*i.*

Az országos református tanáregyesület közgyűlése. Az országos református tanáregyesület 1905. évi április hó 26. és 27. napjain tartja Budapesten negyedik rendes közgyűlését. A közgyűlés programmja a következő: *Április hó 25-én, kedden.* Érkezés. Elszállásolás. Délután 5 órakor *választmányi gyűlés* az ev. ref. főgimnázium (IX., Lónyay-

utca 4/c.) dísztermében, melyen a központi igazgatóság jelentései s indítványok kerülnek tárgyalás alá. Este 8 órakor *ismerkedés* a Drechsler-vendéglő emeleti külön termeiben (Andrássy-út, az Operával szemben.) *Április hó 26-án, szerdán.* Reggel $^1/_2 9$ órakor gyülekezés az ev. ref. főgimnáziumban s onnan 9 órakor testületi felvonulás a Kálvintéri templomba, ahol imádkozik *Hamar István*, budapesti ev. ref. theol. igazgató-tanár. Istentisztelet után közgyűlés a Nemzeti múzeumban, a főrendiház régi üléstermében. Tárgysorozat: 1. Elnöki megnyitó-beszéd. 2. Üdvözlések. 3. A felekezeti tanügy és az állam. Felolvasás *dr. Nagy Zsigmond*, debreceni ev. ref. főgimnáziumi tanártól. 4. A modern nyelvek tanításáról. Felolvasás *dr. Varga Bálint*, budapesti ev. ref. főgimnáziumi tanártól. Délután $^1/_2 2$ órakor közebéd a Drechsler-vendéglőben. Délután 5 órakor a vallástanárok értekezlete az ev. ref. főgimnázium dísztermében. Tárgysorozat: 1. A vallástanárok és a ref. szellemű iskolai nevelés. Előadó *Bede László*, máramarosszigeti ev. ref. főgimnáziumi vallástanár. 2. A vallástanítás módszere. Szabad vitatárgy. *Április hó 27-én, csütörtökön.* Délelőtt 9 órakor a közgyűlés folytatása. Tárgysorozat: 1. Főjegyző évi jelentése. 2. Pénztári jelentés. 3. Ének- és zenetanítás a középiskolákban. Felolvasás *Seprődi János*, kolozsvári ev. ref. főgimnáziumi tanártól. 4. A nyelvtanítás újabbkori iskolai segédeszközeiről. Felolvasás *Jakobinyi Péter*, máramarosszigeti ev. ref. főgimnáziumi tanártól. 5. A választmány jelentései. 6. Indítványok tárgyalása. 7. Közgyűlés berekesztése. Délután kirándulás Aquincumba. Indulás a közgyűlésen megállapított helyről 3 órakor. Aquincumban az ásatások intézősége kalauzol. Vacsora Ó-Budán. *Április hó 28-án, pénteken.* Kirándulás Visegrádra. Indulás a közgyűlésen megállapítandó helyről reggel 9 óra 26 perckor vonaton, érkezés 10 óra 41 percz, azután a várromok megtekintése. Ebéd 1 órakor a Mátyás király vendéglőben. Visszaindulás Budapestre hajón Nagymarosról délután 6 óra tájban.

Pályázat tanári állásokra. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter pályázatot hirdet: 1. a *balassa-gyarmati* állami főgimnáziumnál a VI. osztály fokozatos megnyitása következtében az 1905/6. tanévvel betöltendő tanári állásra; ezen állásra magyar-német szakra középiskolai tanári képesítéssel biró egyének pályázhatnak. (12291/1905.); 2. a fokozatos fejlesztés alatt levő *ceglédi* állami főgimnáziumnál az 1905/6. tanév elején betöltendő *két* tanári állásra. Az állások egyikére a *görög és a latin nyelvből*, másikára pedig a *fizikából és a matematikából* képesített egyének pályázhatnak. (12461/1905.); 3. a *fogarasi* m. kir. állami főgimnáziumnál az 1905/6. iskolaév kezdetére betöltendő *két* tanári állásra; e tanári állások egyikére a *latin és görög* nyelvből, a másikára pedig a *magyar és német* nyelvből középiskolai tanári képesítéssel biró egyének pályázhatnak. (13229/1905.). A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszteriumhoz címzett folyamodványok az illető főgimnáziumok igazgatóságaihoz intézendők *folyó évi május hó 1-ig.*

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

A fizikatanítás sikerét előmozdító tényezőkről.

Az új gimnáziális tanterv és a keresztülvitel módozatait tárgyaló utasítások megjelenése a középfokú tanítás reformmunkálataiban bizonyára nyugvópontul tekintendők, s így eljött az alkalom arra, hogy egy és más tekintetben az általános áramlatból félreállva, részletkérdésekre tereljük a tanügyi körök figyelmét.

Abban az időben, mikor még az utasítások megjelenésére voltunk kíváncsiak, a Közlönyben (XXXV. 32. 33. és 34. sz.) a fizikatanítás és fizikai gyakorlatokról közöltem egy szerény dolgozatot, melyben főleg a fizikai gyakorlatok kérdésével foglalkoztam. Ennek következtében a fizikai gyakorlatok kérdése egy ideig napirendre került és igen érdekes véleménynyilvánításokra adott alkalmat. A dologból egy kis gyakorlati haszon is származott, amennyiben a gimnáziális utasítások általános részébe (p. 13.) a következők kerültek bele: »A fizika tanításával ott, ahol a helyi viszonyok megengedik, laboratoriumi gyakorlatok is léphetnek kapcsolatba, melyek az önként jelentkező tanulóknak hajlamuk és tehetségük szerint alkalmat adnak némi gyakorlati ügyesség megszerzésére; de a tanárnak soha sem szabad szem elől tévesztenie a tanulók nagy többségét. Követeléseiben általán ehhez alkalmazkodjék s bővebb részletezést és önállóbb magánmunkásságot csak a kiválóbb tehetségű tanulóktól kívánjon meg«.

Ezzel a fizikai gyakorlatok megtartásának módja meg van adva, s meg vagyok róla győződve, hogy azok a gyakorlatok hova-tovább mindjobban el fognak terjedni, és ha helyes mederben folynak, akkor a tanulók természettudományi nevelésének hathatós segítőeszközeivé fognak válni.

Fentidézett cikkemben a fizikatanítást illetőleg több lényeges kérdést csak futólag jeleztem, melyekre aztán később a budapesti tanári körben egy felolvasásom alkalmával részletesebben visszatértem. Azóta hosszabb idő telt el s régen heverő cikkemet újabban ismét kezeimhez kapván, arra a meggyőződésre jutottam, hogy az abban foglaltak a kellő kiegészítésekkel és változtatásokkal ellátva, érdemesek volnának arra, hogy t. kartársaim figyelmét szeretettel ápolt tárgyunkra tereljék, s így ismét visszatérek azon körülmények taglalására, amelyek a középiskolai fizikatanítást előmozdíthatnák, s ezt a tárgyat közelebb hozhatnák a középiskola tengelyéhez. Szerény nézetem szerint ugyanis a reális tudományok, természetleírás, fizika és chemia jelenleg a középiskolai oktatás periferiáján állanak, holott a jövőre tekintő jelentőségüknél, s a bennök rejlő képzőerőnél fogva reájuk sokkal nagyobb súlyt kellene vetni, mint azt most még teszik. Ugyanis, nem mondhatnám, hogy ma

a természettudományok nálunk a kellő méltánylásban teljes mértékben részesülnek, mikor a tantervmódosításnál az a törekvés mutatkozott, hogy a humaniorák célirányosabb berendezése rovásukra történjék, s mikor ez a törekvés több pontban épen nem volt sikertelen.

Nem zárkózom el a mi speciális nehézségeink méltánylása elől; jól tudom, hogy a nagy nemzeteknél minden iskolai reform könnyebben megy, mint a kicsinyeknél. De meg vagyok győződve arról, hogy a kicsiny nemzetek csak úgy maradhatnak fenn, esetleg csak úgy válhatnak nagyokká, ha a versenyfutásban minden téren erőteljesen részt vesznek. Ez a részvétel csak intellektuális erőkkel lehetséges, ezeket pedig első sorban a középiskola neveli. Így tehát a középiskolákban keresendő a nemzeti intellektuális tömeg középpontja, melyet helyéből kimozdítani, csekély mértékben áthelyezni csakis érett megfontolás után szabad.

Úgy látszik, hogy nálunk a tantervi módosítások aránylag nagy könnyedséggel történnek, ha megmaradnak az 1883. XXX. t.-c. keretein belül, más szóval, ha azok lényegileg csupán a minisztérium vezetése és rendelkezése alatt álló középiskoláinkat érintik. Mert ha iskolaügyünk fejlődésének utolsó fél századára visszatekintünk, azt látjuk, hogy középiskolai tantervünk kettős periodusban változik, s élesen megkülönböztethetünk egy hosszabb, körülbelül 10 éves periodust, melyre egy rövidebb tartamú helyezkedik. Ez utóbbinak közelebbi meghatározó adatai teljességgel egyéniek lévén, azokat lehetetlen közelebbről megállapítani.

A fizikatanítást ez a periodicitás eddigelé keveset érintette, minek főoka abban a gondosságban keresendő, amellyel régi utasításaink a fizika terén felszínre került új szempontok elől kitértek.

A fizikára vonatkozó régi utasításokban, akárhányszor átolvastam azokat, lényegesen irányítót nem találtam. Sok szó esik bennük a mechanika tanításáról, ellenben igen kevés arról a módszerről, amellyel a modern fizika a középiskolában tárgyalandó volna. Pedig egy helyes alapokra fektetett tantervi utasításnál ez a fődolog, mert hiszen a tárgyalandó anyagot részletezni a tantervnek hivatása.

A fizikatanítás módszeréről eléggé behatóan tárgyalnak új utasításaink. Hangsúlyozzák, hogy a tanítás módszere általánosságban a természettudomány módszerét tervezi, tehát a megfigyelésből indul ki. Kiemelik a kisérlet jelentőségét s útmutatással szolgálnak a kisérletezés közben alkalmazandó helyes eljárást illetőleg. Kivánatosnak mondják azt, hogy a természeti törvények induktive tárgyaltassanak, de egyúttal rámutatnak e módszer kizárólagos alkalmazásának leküzdhetetlen nehézségeire. De a pusztán induktiv tanmenet — így szólnak utasításaink — melyben a kisérletek s a belőlük levont törvények majdnem merev sorrendben követik egymást, nagyon egyoldalú volna; mert egyrészt nem nyujtana áttekintést a kisérletező tüneménycsoportok-

ról, másrészt nem tüntetné föl azt a szoros kapcsolatot, amely az energia különböző nyilvánulásai között fennáll. Azért a már megállapított alaptörvényekből igen gyakran következtetés útján újabb tételeket fogunk levezetni, amelyeket csak utólag, ha egyszerüen és röviden lehetséges, kisérletileg is beigazolunk. Ezzel az induktiv úton nyert alaptörvényeknek nemcsak jelentőségüket emeljük, hanem igazi tartalmukat is kiderítjük, mert oly tételeket és vonatkozásokat vezetünk le, amelyek implicite benne foglaltatnak, de az alaptörvényen közvetlenül föl nem ismerhetők. Az induktiv és deduktiv módszer eme változásában rejlik a természettani oktatás kiválóan értelemfejlesztő hatása. Hosszadalmas deduktiókat ne alkalmazzunk, mert fárasztók, a lényeget eltakarják; ily esetekben az elméleti eredményt állítsuk a tanuló elé s törekedjünk azt, ha nem is teljes egészében, de legalább részleteiben kisérletileg igazolni. A hipotezisek mint pozitiv ismeretének rendezésére szolgáló segédeszközök tüntetendők fel; ha pedig újabb felfogásokat állítunk szembe a régebbi hipotezisekkel, akkor emeljük ki azokat a kisérleti tényeket, amelyek a régebbi hipoteziseket megdöntötték. Végül figyelmeztetnek az utasítások a történeti háttér fontosságára. A történeti visszapillantások föltárják a tanuló előtt azokat a rendkívüli akadályokat, amelyekkel az emberiségnek az igazság utáni törekvéseiben meg kellett küzdenie.

Ezek a tanácsok lényegesen hozzá fognak járulni az iskoláinkban eddig dívó fizikatanítás megjavításához és pedig annál inkább, mert a tananyag részletezésében is sokkal tökéletesebbet találunk új utasításainkban, mint a régiekben.

Ismeretes dolog, hogy a középiskolai fizikatanítás a fizikatudomány rohamos haladását mérsékelt távolságból követi. Ez az óvatosság szükséges, mert nem volna tanácsos az iskola nyugalmát a jelen legfrissebb controvers kérdéseivel megzavarni. *Höfler* szerint Ausztriában az *energia elve* körülbelül 20 évvel teljes érvényre jutása után foglalta el a középiskolai tanítás keretében a megillető helyet. Nálunk ez az elmaradás még ennél is valamivel nagyobb, mert hiszen ezt az elvet még régi utasításaink sem helyezik a tanítás középpontjába. Az új utasítások az energia törvényét a tárgyalandó anyag részletezésében a kellő helyeken fölemlítik ugyan, de a tanítás módszeréről szóló fejezetben az energia törvényének felhasználásáról említést tenni megfeledkeznek. A fizikai tananyag felsorolásának végén az »energia megmaradása elvének összefoglaló áttekintése« kiváltatik, miből azt lehet következtetni, hogy az elvet a tárgyalás folyamán mindenütt alkalmazni kell, ahol alkalmazása nem hátráltatja a tárgy könnyű érthetőségét. Mégis kívánatosnak tartottam volna, ha utasításaink a természettan ezen uralkodó elvének a középiskolai fokon való alkalmazásáról kissé részletesebben, esetleg a kellő példák felsorolásával adták volna meg a nagyon is szükséges útmutatásokat.

Haladásnak tekinthető az, hogy az új utasítások alapján végre helyet foglalhat a középiskolai fizikában a potenciál fogalma, hogy állást foglalhatunk a fizikai mértékrendszerek dolgában is. Eszerint tehát az utasítások tőlük telhetőleg megtesznek mindent arra, hogy nálunk a fizikatanítás, amennyiben még nem vált volna módszeressé, mihamarabb olyanná alakuljon át.

A tanításnak első és fő feladata a tanulókban az ú. n. fizikai felfogásmódot fokozatosan felébreszteni, s azt a megismert tények szaporodtával kellőképen mélyíteni, mert ellenkező esetben a tárgy a tanulót agyonnyomja, s a tárgy iránt minden tanulóban *a priori* meglevő rokonszenvet és hajlandóságot belőle kipusztítja. Ez utóbbi esetben aztán hatástalan marad az a nevelő erő, mely épen a fizikában található meg a legfokozottabb mértékben, minek oka nem csupán a tárgyban, hanem kezelésének módjában, s a változhatatlan természeti törvények imponáló hatásában keresendő. E tekintetben csupán egyetlenegy példára hivatkozom. Az igazságok keresésének induktiv módszerét, s a már megállapított természeti törvényből a deduktiv módszerrel nyerhető részletes eredmények gazdagságát semmiféle természettudomány körében sem lehet oly biztos meggyőző, s a tanuló felfogásához mégis oly közelálló példában bemutatni, mint épen a fizika körében. Épen emiatt kell mindenképen arra törekedni, hogy a fizika közelebb hozassék a középiskolai nevelés gerincéhez, hogy a fizikának nagyobb tér engedtessék a tanuló elméjének kimüvelésében, a gondolkodás logikussá tételében.

Ennek a törekvésnek egyik hathatós eszköze az volna, ha sikerülne a fizikatanítás körébe magukat a tanulókat is cselekvőleg belevonni. Bizonyára eszményi állapot volna az, ha minden tárgy, s így a fizika tanítása közben is a tanulókkal egyénenkint foglalkozhatnánk. Ennek kizárólagos akadálya az intézetek zsúfoltsága, melyen csak oly módon lehetne segíteni, ha a tudományos pályákra alkalmatlan elemek a középiskolákból a gyakorlati pályákra szoríttatnának, s ha a középiskolák száma kellőleg szaporíttatnék, lokális elosztásuk pedig célszerüen rendeztetnék.

Az osztályok zsúfoltsága középiskoláink valóságos átka. Míg ezen a bajon nem segítenek (ugyanis mi tanárok nem segíthetünk rajta), addig minden tanügyi reform, mely a tantervnek, a tanításnak, a tankönyveknek és taneszközöknek javitásán fáradozik, hiábavaló és puszta önámítás.

Nem segíthetnek ezen a hiányon a fizikai gyakorlatok sem, melyekkel csupán a kiválóbb, s a tárgy iránt érdeklődő tanulók szellemi szükségleteit lehet födözni, mindenkor tekintettel arra, hogy »a tanárnak sohasem szabad szem előtt téveszteni a tanulók nagy többségét«.

A fizikai gyakorlatokkal ezúttal nem szándékozom behatóbban foglalkozni, hiszen rájuk vonatkozólag idézett cikkemben nézeteimet már bővebben kifejtettem. Csupán azt akarom megjegyezni, hogy a fizikai gyakorlatok tartásához nemcsak elegendő

és alkalmas hely, kellő felszerelés és tehetségét, idejét az iskola rendelkezésére bocsátó lelkes tanár szükséges, hanem ez utóbbinak támogatására hathatós segítség is nélkülözhetetlen; mert ha a tanár egymagára marad, akkor csakhamar elfárad, elkedvetlenedik, s az intézmény épen oly gyorsan elpusztul, mint amilyen hamar keletkezett.

Nemcsak a fizikai gyakorlatok szempontjából, de a fizikatanítás érdekében is múlhatatlanul szükséges, hogy a tanár mellé lehetőleg sok helyen tanársegédet állítsanak. Talán a tanárképzés reformálása közben ez a kérdés is megoldhatóvá válik.

A fizikatanítás sikerének egy második tényezője a tankönyv. Sok tekintetben ránk is illenek azok a nézetek, melyeket e tekintetben az osztrák viszonyokra vonatkozólag *Höfler* fejt ki — legújabb fizikai kézikönyvének előszavában.

Szerinte Ausztriában a fizikatanítás didaktikája gyorsabb tempóban halad, mint a tudományos felfogás térfoglalása. »Fejünket rázzuk és kételkedve mosolygunk — így szól — ha a múlt század közepe táján dívó és még a század utolsó évtizedeiben is használatban volt tankönyveket látjuk, melyek a fizikatudománynak csupán számításos kivonatát tartalmazták, s a tanulók szemében annyira gyűlöletes »szivacs-kréta-fizikát« istápolták. Újabban azonban a kitünő tankönyvek nagy sokasága a legszebb sikerrel törekszik a szemlélet követelményeit kielégíteni, annyira, amennyire ezt a tankönyv épenséggel megteheti, tudniillik a természet megfigyelésére és gyakorlati kérdésekre való folytonos utalásokkal, az iskolában elvégezhető kisérletek tárgyalásával és tanulságos illusztrációkkal.

Nálunk ennek az egészséges áramlatnak épen a régi utasítások formalizmusa állotta útját. Fizikai tankönyvirodalmunk épen csak a legújabb időkben kezd a helyes utra terelődni, kezdi a »kréta-szivacs-fizikát« abbahagyni.

Höfler szerint didaktikai szempontból a fősúly a tanításban fekszik, s ezt a tankönyv aránylag csekély támogatásban részesítheti. A tanítás sikerét a szóbeli közlés, az iskolai kisérletek, a tanulónak a természet folytonos megfigyelésére való irányítása és fizikai gyakorlatai biztosíthatják.

Emellett a tankönyv csak annyiban támogathatja a tanítást, hogy a tanulót a fizikai gondolkodásmódra szoktatja. De ez a feladat sem kicsinylendő; mert sokkal érdemesebb vele foglalkozni, mint a fizikatudományból egy az iskola számára féligmeddig hasznavehető vázlatos kivonatot készíteni.

A tankönyv és a tanítás közötti viszony a külföldön már régóta beható fejtegetések tárgya, s a nézetek e tekintetben már némi megállapodásra is jutottak. Az 1901-diki *giesseni* gyűlésen *Poske* erre vonatkozólag a következő nézetet fejti ki: »A tankönyvet illetőleg általánosan az a vélemény, hogy az inkább rendszeres legyen, mint módszeres. Ehhez a nézethez csatlakozhatunk, ha a rendszeresség nem fajul el egyoldalulag deduktiv tárgyalási modorrá. Ha a tankönyv berendezése túlsá-

gosan alakilag-rendszeres, akkor a tankönyvnek a módszeres tanításban és a tanítás mellett való használata kényelmetlenné válik, s a tanulók a könyvükben soha sem válhatnak otthonosakká. Ha a tankönyv berendezése túlságosan módszeres, akkor ez feszélyezni fogja a tanárt, s azonfelül, tekintettel arra, hogy tanítás közben a helyes módszer felkutatásánál a megkötöttségnek látszata is kerülendő, alkalmazása épenséggel hátrányosnak mondható.

Legcélszerübbnek tekinthető az a tankönyv, mely a tananyagot áttekinthető csoportosításban nyujtja, anélkül, hogy a methodikus tanmenetet túlságos pontossággal előírná, vagy pedig annak útjába lényeges akadályokat gördítene.

Különben az a nézetem, hogy akármilyen tankönyv álljon is rendelkezésünkre, azt tanítás közben lehetőleg keveset használjuk. Nem tankönyvbeli fizika, hanem maga az eleven fizika legyen a jelszó; mert a tankönyvfizika dogmatizmusra vezet, tehát épen annak az ellenkezőjére, amiben a fizika nevelő hatása rejlik.

Bármennyi igazat találok is *Poske* idézett szavaiban, teljességgel még sem irom alá véleményét. Nézetem szerint a fizikatanítás mellett a tankönyvet épen úgy nem nélkülözhetjük, mint egyéb tárgyak tanításánál. De mindenesetre más szerep jut a fizikai tankönyvnek, mint pl. a történelmi tankönyvnek. Ezt a szerepet részletesen körülirni nem lehet, mert hiszen a tanítás első sorban a tanár egyéniségétől függ, s arra másodsorban teljességgel definiálhatatlan helyi körülmények is nagy befolyással vannak. A rendszerességet a módszerességgel ki lehet békíteni, s azt hiszem, ez a törekvés a leginkább jogosult. A helyes megoldást a rendelkezésünkre álló tankönyvek aránylag sokkal kisebb mértékben nyújtják, mint azt felületes körültekintés után gondolnók. A legtöbb túlságosan rendszeres, s újabban vannak olyanok is, amelyek túlságosan módszeresek. A rendszerességet nem szükséges bővebben tárgyalnom, azt írásközben nem nehéz eltalálni. A módszerességet nem abban látom, hogy a tankönyv a tudomány egyes fejezeteinek tárgyalására szoros marsrutát szab meg, amely bizonyos meghatározott szerkezetü eszközökkel végzendő kisérleteken alapszik, mely kisérletek ismét meghatározott sorrendben végzendők. A tankönyv, mely végtére minden tanár és minden iskola számára készült, igy nem járhat el; mert ha az iskola az előírt kisérletekre nincsen berendezve, akkor a tankönyv kicirkalmazott tanmenete már alkalmazást nem nyerhet.

A tankönyv módszerességét abban látom, ha gonddal előkészíti a tanulót a tárggyal való foglalkozás közben föllépő nehézségek leküzdésére, ha benne felkölti a föntebbiekben jellemzett fizikai iskolázottságot, ha megtanítja látni és hallani, ha bemutatja az emberi szellemet működése közben, ha gonddal ápolja a természeti tüneménycsoportok közötti összefüggéseket, ha megtanítja a tanulót arra, hogyan kell a szerzett ismereteket

rendszerbe foglalni és helyesen alkalmazni. Ha a tankönyv ezeket tartja szem előtt, akkor a jó tanítás mellett sem válik fölöslegessé, mert ugyanazon elvek szerint indul, amelyeket a jó tanításnak követnie kell. Ez esetben támogatni fogja a tanítást, mert annak eredményeit a tanulóban rögzíteni segíti, kereteit pedig tágítani képes. Az ilyen tankönyvben a tanuló tényleg otthonossá válhat, az pedig a tanítás sikerének egyik főtényezője.

Ha fizikai tankönyveinket figyelmesen összehasonlítjuk, nemcsak rendszer, módszer, definiciók stb. tekintetében találunk bennük lényeges eltérést, hanem azt látjuk, hogy a műszavak dolgában sem jutottak elfogadható megállapodásra. Ezt pedig feltétlenül szükségesnek tartom. Valamint kiadják a magyar és német helyesírások szabályait, úgy ki kellene adni és kötelezővé tenni a fizikai műszavak codexét is. Ez az intézkedés szerintem nem jelentené a katedra szabadságának korlátozását, hanem oly egyöntetüséget teremtene, melynek igen üdvös következményei volnának. A tanáregyesület műszótára ezt a kérdést még akkor sem intézi el, ha végre-valahára véletlenül megjelenik a könyvpiacon. Mert annak kötelező ereje nem lesz, az csupán a könyves polcon heverő lexikonok számát fogja ismét eggyel szaporítani. Ezen a téren a radikálisabb intézkedés barátja vagyok, amennyiben a tankönyv engedélyezésének egyik föltételéül a hivatalosan megállapított műszavak használatát kötném ki.

A tanítás érdekében pótolnunk kellene továbbá irodalmunk egy nagy hiányát, egy a magyar fizikust restelkedni késztető hézagát. Nincsen eredeti magyar fizikai kézikönyvünk. Újabban rendelkezésünkre áll ugyan *Antonio Roiti* könyve, melyet hivatott fordítók ültettek át nyelvünkre, továbbá *Guillemin* nagy munkája és még néhány érdemes kiadványa a *Természettudományi Társulatnak;* de bármennyire hasznosak és egyes részleteikben szépek is ezek a munkák, egy hiányuk az, hogy nem eredetiek.

És mi ezt a hiányt nem is érezzük. Mindegyikünk ért legalább is németül s így a németek gazdag irodalmára támaszkodhatik. Pedig ez a hiány nemzeti szempontból igen fájlalandó. Ugyanis a hatalmas német kultúra észrevétlenül hübéresévé teszi a magyart, mely mint a repkény buvik föl annak erőteljes törzsére, belőle szíva az éltető nedveket. Ezek az éltető nedvek pedig mindenféle rejtett csatornákon át szivárognak nemzetünk testébe, lekötvén annak eredeti ős erejét. Mert mindig kényelmesebb a készet átvenni, mint újat, eredetit teremteni. Pedig volnának tudósaink, akik újat és eredetit teremteni képesek lennének.

Gondoljuk meg, mennyivel biztosabb alapon állanánk, ha nem kellene minden csekélységért a saját küszöbünket elhagyva a szomszéd portáját fölkeresnünk. Egy ilyen eredeti magyar fizikai kézikönyv egyúttal a legszerencsésebb módon megoldhatná a fizikai műszavak kérdését is.

Ennek a kézikönyvnek hiánya a tanuló ifjúságot csak közvetett módon érinti, amennyiben a tanításban uralkodó felfogást

rendkívül differentiálja. Mert minden fizikusnak megvan a maga kedvenc kézikönyve, és aligha van e hazában két fizikus, akinek ugyan az a kézikönyv volna a kedvence. Ez a körülmény erősen meglátszik tankönyveinken is.

De van irodalmunknak egy más hiánya, mely a tanulókat közvetlenül érinti, s ez a fizikai tárgyú olvasókönyvek teljes hiánya. A tehetségesebb tanulók gyakran fordulnak hozzám, hogy erről vagy amarról a tárgyról szeretnének valamit olvasni, s én mindannyiszor erősen zavarba jövök. Német munkát — s ez volna bőviben — nem merek ajánlani, magyart meg nem találok. Sokszor segít a *Czógler*-féle történeti mű, de ez sem pótolhat mindent. A közlönyben nem régen volt ez iránt egy megszívlelendő felszólítás, de nem talált visszhangra. Szerző bizonyára akadna, de nem akad kiadó. Ez a körülmény ismét a kis nemzet sajátos életkörülményeiben találja magyarázatát, amennyiben az ílynemű munkák kiadása nem üzlet, s a kiadó szemében nem a tartalom a döntő, hanem az üzlet, s ez természetes. De ha valami szerencsés véletlen folytán egyszer mégis szert tehetne irodalmunk ilyen, az ifjúság és a művelt közönség számára irott munkákra, akkor azokat kellő kritikával kellene megszerkeszteni, nehogy a tanácsért hozzájuk forduló tanuló ifjúság tőlük félszeg tanításokban részesüljön. Ezt azért hangsúlyozom, mert egy meglevő gyüjteményünkben — melyet azonban ifjúságunk épenséggel nem szeret olvasni — az egyik cikkben (egy hírneves orvos írta) azt olvassuk, hogy a föld légkörében alul a szilárd alkotórészek, por stb. uszkálnak, aztán következik az oxygén, majd e fölött a nitrogén és a legmagasabb régiókban a hydrogén tanyázik. Vagy pedig egy másik helyen azt, hogy a leégett szalmakazal hamujában apró gyémántokat találtak, melyek a szalmából keletkeztek.

Idővel hogyha *Hankó* Univerzuma több tavaszt ért, talán ez a hiány sem lesz annyira érezhető, mint jelenleg; de ez a munka sem tölthet be minden hézagot.

Végül *last not least*, egy oly kiválóan szemléleti alapon álló tárgynál, mint amilyen a fizika, a tanításnak nagy jelentőségű támasztéka a *helyesen* berendezett szertár.

Az intézeti szertárak fölszerelése a szaktanár gondoskodására van bízva, s állami intézeteknél a felszerelési átalány hovafordítására vonatkozó tárgyalások alkalmával gyakran heves és kelletlen küzdelmeket folytat többi kartársaival és az igazgatóval, hogy egy és más beszerezni való számára a födözetet megszerezhesse. Hogyan áll a kérdés felekezeti és más jellegű középiskoláknál, azt nem tudom; de valószínünek tartom, hogy ezeknél is küzdelmes az intézet fizikusának az élete.

Vannak utasításaink, melyek a szertár fölszerelését szabályozzák; de vannak tapasztalataim arra nézve is, hogy ezek az utasítások csupán a papiroson maradnak. Így pl. egy fejlődő intézetnél a természetrajzi szertár még csak egy üres szekrényből és egy kitömött mókusból állott, amikor a szaktanár első sorban

egy a növénytani kutatás céljaira teljesen fölszerelt mikroskop beszerzését tartotta a legszükségesebbnek. Egy más esetben a fizikus a szertár fölszerelésére rendelkezésére bocsátott első pénzt egy Röntgen-ernyő és a Tesla-féle kisérletsorozat beszerzésére fordította.

Régi intézeteknél sok ócskaság közt akad itt-ott valami modernebb dolog is, újaknál pedig a vetítő lámpa, *Marconi*, *Tesla*, *Hertz* kisérletei emésztik föl azt a szerény dotációt, mely a szertárnak időről-időre rendelkezésére áll. Annyi bizonyos, hogy a város művelt és a tudományok iránt érdeklődő lakosságának érdekei sem tévesztendők szem elől, de nem a tanítás sikerének rovására. A fizikatanítást a szemlélet élteti, élénkíti; annak valódi talaja a kisérlet. Ha a szertár a tanítás szükségleteivel nem bir lépést tartani, akkor első sorban ebben az irányban kell hiányainak pótlásáról gondoskodni.

Ezzel a kérdéssel szoros kapcsolatban áll a fizikai szemléltető képek ügye. Ez nálunk még teljesen parlagon hever.

Szükségünk volna a nagy fali képek egy teljes sorozatára, mely különösen a fizikai constansok megállapítására szolgáltatna kisérleti berendezéseket és oly eszközök sikerült, könnyen érthető rajzait tüntetné föl, amely eszközök a középiskolai szertárak részére nem szerezhetők be, de a tanítás folyamán előkelő szerepet játszanak. A tisztelt szaktársak már ebből is megértik, hogy mire gondolok; a laikus kollegák számára hozzáteszem, hogy nem olyan képeket értek, amelyeken a szívókút, a tüzifecskendező, a leydeni palack van lerajzolva, hanem olyanokat, amelyeken pl. fényhullámhosszúság mérésére szolgáló kisérleti berendezés vagy *Regnault*, *Joule*, *Hirn*, *Faraday*, *Wheatstone* és mások halhatatlan, vagy mondjuk *klasszikus* kisérletei legyenek föltüntetve.

Ezeket a képeket tankönyveink ábrái nem pótolhatják; ezeknek a képeknek folytonosan a tanuló szemei előtt kellene állaniok, részint a két felső osztály tantermeiben, részint a folyosókon. Ezt a sorozatot mielőbb el kellene készíteni, s ha a magánvállalkozás nem tökéli el rá magát, akkor a tanügyi kormánynak kellene az ügyet felkarolnia.

Régi utasításaink helyesen mutatnak rá arra, hogy a fizika tanítása közben a történeti fejlődést mindig szem előtt kell tartani. Ezt a szempontot is kellő figyelemben kellene részesítenünk. Így pl. egy szemléltető képen föl kellene tüntetni a gőzgép fejlődését első kezdetitől az express-vonat lokomotivjáig vagy a hadihajók triple-expansiós gépeiig. Egy másik kép a világítási eszközök történetét, egy harmadik az elektromozó gép fejlődését magyarázná s. i. t. Gondoskodni kellene továbbá egy történeti arcképsorozatról is, mely a fizika fejlődésének folyamán döntő szerepet játszott tudósok sikerült arcképeit állítaná a tanulók szemei elé.

Ha a városban bárminő gyártelepek vannak — s ebben fővárosunk épenséggel nem szenved hiányt — akkor kötelessé-

günk azokat a tanulókkal fölkeresni, hogy a szürke elmélet eleven valósággá váljék.

Egy munkában álló lokomobilon többet tanulhatunk mint egy spiritusszal fűtött kis bádogmodellen. Milyen tanulságos dolog pl. itt a fővárosban a *Ganz*-gyár elektrotechnikai telepe, a hajógyár, a vizvezeték szivattyútelepei, az állami telefonközpont, a villamos vasutak áramtermelő központjai stb. Ezeknek megtekintése sokban hozzájárulna ahhoz, hogy a tanulók a természetet nyitott szemekkel szemléljék és kedvet kapjanak arra, hogy gyakorlati irányú életpályákra lépve a nemzeti jólét megbízható munkásaivá váljanak.

Fejtegetéseim bizonyára nagyon is vázlatosak és hézagosak; de nem is volt céljuk, hogy a sokoldalú tárgy minden gazdagságát véglegesen kiaknázzák. Lehetséges az is, hogy némely tekintetben talán túlmenten a határon, sőt talán téves nézeteket vallottam. Ez iránt minden okadatolt útbaigazítást készséggel elfogadok.[1]

Dr. Bozóky Endre.

Ifjúsági irodalmunk s a középiskola.[2]

Szükségesnek tartom előrebocsátani, hogy az »*ifjúsági irodalom*« kifejezést a szó szűkebb értelmében használom; nem értem ugyanis alatta mindazokat a műveket, amik a középiskolai tanulók olvasmányait teszik, hanem — különbséget téve az *ifjúság olvasmányai* s a speciális *ifjúsági olvasmányok* közt — elsősorban azt az irodalmi ágat, mely tudatosan a gyermekek számára készül, az ő szükségletük, értelmi színvonaluk tekintetbevételével; s határa: hattól tizenöt-tizenhat esztendő. Azt az irodalmat értem tehát, mely (legalább ez idő szerint) még kívül esik a hivatalos tanterv és utasítások keretén, amellyel azonban — pedagógiai és művelődési fontos vonatkozásai miatt — okvetlenül foglalkoznunk kell, amelynek nevelő értékét, hasznát-kárát, szellemét megfigyelni, s amennyire lehet, a nevelés javára irányítani: kötelességünk.

Mert, noha a maga nemében klasszikus ifjúsági mű bizonyára elsőrendű alkotás nemcsak az ifjúsági irodalom, hanem általán az irodalom magasabb s egyetemesebb szempontjából is, kétségtelen, hogy az ifjúsági irodalom a maga összességében, érték és súly szerint meg sem közelítheti az igazi »nagy« irodalmat; mégis, noha jelentősége ehhez képest csekélyebb is, meggondolásra kell, hogy indítson márcsak az az egy körülmény is, hogy — bármennyit is vesz fel tantervünk már az alsóbb középiskolai olvasmányok sorozatába a *nagy irodalomból* — bizonyos, hogy

[1] Midőn tisztelt munkatársunknak e dolgozatát közöljük, azt a megjegyzésünket nem nyomhatjuk el, hogy a régi utasításokra vonatkozó kedvezőtlen véleményében épenséggel nem osztozunk, amit adandó alkalommal meg is akarunk okolni, és hogy azt, amit tanterveink periodikus változásairól mond, nem egészen értjük. *Szerk.*

[2] A *Budapesti Tanári Körben* 1905. február 27-én tartott felolvasás kiegészítéseül.

ezek mellett a kis gimnázista mindennapos olvasmánya mégis csak a maga kis képesújsága, a maga ifjúsági regényei, Vernéi, elbeszélései lesznek, s — alsóbb osztályokra gondolva mindig — minden »hivatalból« olvasott »kötelező olvasmányra« bizonyosan jut ugyanannyi *kötet* jókedvből olvasott, nékik írt gyermekolvasmány. Természetes is ez: a gyermeklélek épúgy megkívánja a maga külön táplálékát, mint ruhában a néki való szabást; amint ez nem egyszabású a nagyokéival, úgy olvasmányai sem lehetnek egyszabásuak.

Már csak ezért is méltó és szükséges számot vetni azzal, hogy — mintegy kiegészítéseképen azon olvasmányoknak, miket a *nagy irodalomból* gondos megválogatással alkalmasnak tartunk arra, hogy gyermekolvasmányok is lehessenek — jól megválogassuk, hogy a szorosabb értelemben vett *ifjúsági iratok* közül is mit használhat fel az iskola; természetesen nem mint a tanítás keretébe pontosan beilleszkedő »tananyagot«, hanem, mint a tanítást támogató, a gyermek értését nemesen irányító, látkörét hasznos ismeretekkel bővítő segéd-eszközét a pedagógiának.

Néhány évtizeddel ezelőtt — tudvalevő — alig volt még számbavehető ifjúsági irodalmunk; egynehány jóravaló kivétel mellett az akkori »ifjúsági irodalom« nagyrészt rossz Hoffmann- és Schmidt Kristóf-fordításokból s ezekhez hasonló nívójú és szellemű, drágán kiállított ajándékkönyvekből állott. Akkor az iskola — pedagógiai szempontból s a tanulók magyarságának megóvása céljából is — még leghelyesebben tette, ha erről az »ifjúsági irodalomról« egyáltalán tudomást sem vett. Azóta azonban gyökeres változás állott be e téren is. Ifjúsági irodalmunk számban, szellemben fellendült; tárgyban, stílusban, nyelvben magyarságra, eredetiségre, művészi színvonalra törekszik; s erre — legalább nagyrészben — el is jutott. Hivatott írók szentelik rá erejüket, s bármily sok fogyatkozása is van mindmáig, hatalmas fejlődése, emelkedése elismerésre méltó, örvendetes, tagadhatatlan tény.

Leginkább észrevehető a fejlődés mennyiség tekintetében. Aki a nyolcvanas évek ifjúsági iratainak jegyzékét a maiakéval összeveti, látni fogja e szinte túlságos arányú nagy fejlődést. A mai ifjúsági irodalom — jót-rosszat mind számítva — hozzávetőleg ezernél jóval több műből áll; gyarapodása esztendőről-esztendőre — csak a nagyobb kiadók köteteit véve számba — legkevesebb száz-százötven kötet. Ki tartsa állandóan számon e rengeteg produkciót? van-e mód, tájékozódnunk affelől, mik érdemesek arra, hogy az ifjúság *ajánlható* olvasmányai legyenek; kilenc értéktelen után — mert hisz ez az arány! — melyik az a tizedik *jó* mű, mely megérdemli, hogy a kisdiákok könyvtárában is bent legyen?

Bizony erre a középiskola megbízható tájékoztatást egyáltalán nem nyer. Az az ideális követelmény, hogy a könyvtárt gondozó tanár s a gyarapítást intéző tanártestület az összes

számbavehető régibb s újabb ifjúsági iratokat maga is ösmerje: már csak a mennyiség roppant volta miatt is a lehetetlenséggel határos; nem is említve, hogy a középiskolai tanár idejét szaktárgyának irodalma bizonyára annyira igénybe veszi, hogy az ifjúsági irodalom külön, alapos tanulmányozására még a hivatottabbaknak is aligha jut idejük, s azt sem, hogy legtöbb esetben módjuk sincs rá, átnézni e műveket, egyszerüen, mivel a kiadók »megtekintésül« — a tankönyvek módjára — ezeket egyáltalán nem küldik meg. Mint tájékozódjék tehát a tanár, illetőleg a tanártestület? A megjelent bírálatokra adjon? Jól tudjuk, hogy e bírálatok a legnagyobb részben ép úgy a kiadócég belső munkái, akár a kötés vagy szedés; igazán megbízható ismertetés — mint kritikánkban, főkép a napilapok kritikáiban általán — a legritkább jelenség. Egymás közt ossza fel egy-egy testület az ifjúsági irodalom tanulmányát? Még így is hányadrészét képes áttekinteni e rengeteg mezőnek! Ily körülmények közt az *egyes* tanárok s tanártestületek, még oly nagy lelkiösmeret és körültekintés mellett is, ha tagjai még oly gondos figyelemmel nézik is az ifjúsági irodalmat: mindig csak töredékes áttekintést kaphatnak róla; a szükséges terjedelemben s a kivánatos alapossággal azonban — már e külső oknál fogva is — alig ösmerhetik.

Pedig ez alapos ismeretre ugyancsak szükség volna, s bizonyos tekintetben elsőrendű joga is, mert hisz a középiskola aránylag eléggé segíti ezt az irodalmat a maga számottevő anyagi támogatásával is s ennélfogva jogában is lenne néki irányt szabni. Minden tanuló beiratási díjának egy része e célra fordítandó; ez (az 1903-as miniszteri jelentést véve alapul) közel évi negyvenezer koronát jelent. Valóban, van is bőségben ifjúsági olvasmány a százkilencvennyolc középiskola könytáraiban: összesen több mint 411 ezer kötet (úgy látszik az iskolakönyvekkel együtt; ez iskolánkint két ezernél több kötetnyi átlagot jelentene; sok helyen azonban több is van). Mennyiség tekintetében tehát van olvasmány bőven, de nagy kérdés, ha kellő, tartalmi szempontból vennők e rengeteg tömeget vizsgálat alá, hány percentre apadna le e nagy szám? Egy ily revizió előreláthatólag kettős eredménynyel járna: egyrészt, hogy az ifjúsági iratok nagy része épenséggel nem oly értékes, hogy az ifjúsági könyvtárakban meglegyen; másrészt, hogy igen sok könyvtárból — épen a *tájékoztatás hiján* — a legfontosabb, legértékesebb ifjúsági iratok is hiányoznak. E tájékoztatásra pedig feltétlenül szükség van, mivel, hogy a *nagy irodalomból* mi szükséges az ifjúságnak, azt megszabja a tanterv, az utasítások, az ifjúság természetes hajlama, s e tekintetben minden tanár elég biztosan tájékozott; azonban, hogy az *ifjúsági irodalom* nagy erdejéből mik a legjobb gyümölcsöt termő fák: azt csak a lelkiismeretes, külön-külön, kötetről-kötetre menő vizsgálódás döntheti el, amiben nem adhat útbaigazítást más, mint a komoly, minden egyes kötetre kiterjeszkedő, lelkiismeretes kritika.

A népiskolák e tekintetben — Wlassics és Berzeviczy miniszterek intézkedése után — határozottan jobban tájékozódottak: számukra egy — külön e célra szervezett — bizottság revideálta a nékik való ifjúsági olvasmányokat. E revizió konkrét eredménye: egynéhány száz műre kiterjeszkedő megbízható katalogus a népiskolának való ifjúsági irodalomról; három könyvtár-tipus megállapítása a kisebb-nagyobb iskolák számára; tájékoztató felvilágosítások általán az ifjúsági irodalomról s utasítások az ifjúsági könyvtárak kezelésére; esztendőről-esztendőre az egész az évi ifjúsági irodalom alapján megbízható kiegészítése az alapjegyzéknek; s ami mind ennél több: ez egész ügy országos szervezése; több mint kétezer népiskola ellátása a nekik való ifjúsági könyvtárakkal, kétszázezernél több jó könyv szétárasztása a gyermekek s általuk a nép közé. Egyszóval: a népiskoláknak már van módjuk a megbízható tájékozódásra.

Ilyenféle tájékoztatásnak — úgy vélem — a középiskola is hasznát vehetné. Az ifjúsági iratoknak úgyis talán csak egy ötödrésze olyan, mely kizárólag a népiskola szempontját tartja szem előtt, míg javarésze vagy a nagyobb, tizenkét—tizenötesztendős középiskolás gyermek, vagy a nép számára való; az ő értelmükre, az ő ösmeretkörükre számít. Ha már e kevesebb — a népiskolákba alkalmas — ifjúsági irodalom kedvéért is szükséges volt e tájékoztatás: mennyivel szükségesebb az irodalom nagyobbik részére, számra is több, értékre is fontosabb termékeire vonatkozólag! Gondoljunk csak — a speciális munkákat egészen mellőzve — csak arra a sok füzetes vállalatra, melyek — részben tudatosan — a középiskola szükségleteit is számon tartják, s adnak sok, itt is jól felhasználható munkát: a *Magyar könyvtárra*, az *Olcsó könyvtárra*, a *Jeles Írókra*, az *Iskolai könyvtárra*, a *Tanulók könyvtárra*, stb.; a sok ifjúsági kiadásra; a gyermekirodalom gyűjteményes vállalatai közül azokra, mik közt még a kis gimnázistának is akad sok jó olvasmány: a *Filléres könyvtárra*, a *Kis könyvtárra*, a *Forgó bácsi könyvtárára*, a *Szent István-társulat* ifjúsági kiadványaira; a népies vagy népszerüsítő irodalom itt is felhasználható vállalataira: a *Kis Nemzeti Múzeumra*, a *Történeti s Vasárnapi könyvtárra*; a magasabb színvonalú irodalomból mindazokra a vállalatokra, melyek — legalább részben — a felső osztályú tanulók olvasmányai is lehetnek: a különböző *remekírókra*, regénygyüjteményekre, népszerü tudományos munkákra (pl. a *Természettudományi Társaság* kiadványai, az *Athenaeum* kézikönyvei, *Művészeti Könyvtár)* stb. stb. Mily nagy szükség volna mindezek alapos, komoly áttekintésére s róluk megbízható, pontos tájékoztatásra!

Hogy e tájékoztatás *formája* minő: nem nagyon fontos. Ideális szempontból természetesen a legegyszerübb s legcélszerübb lenne: a lapok komoly, szigorú kritikája minden hivatalos jelleg nélkül. Kérdés azonban, hány munkáról adhatna egy ilyen, merőben a véletlenre bízott kritika, tájékoztatást? Valamennyi

számbaveendő műről aligha; egynéhány munka sporadikus ismertetése azonban nem igen adná hű képét az ifjúsági irodalom igaz állapotának. Azokra a tanúlságokra gondolva, miket a népiskolai könyvtár-bizottság eredményei nyújtanak, még a *legcélravezetőbbnek tartanám, a rövid ismertetés formájában kiadott hivatalos tájékoztatást*, oly módon, hogy — természetesen minden cenzúraskodás kizárásával s *anélkül, hogy feltétlenül kötelező lenne*, csupán a tájékoztatás céljából — a közoktatásügyi miniszter valamely bíráló-testület felelőssége mellett *évről-évre hivatalosan közzétenné — rövid ismertetések kíséretében — a középiskolák ifjúsági könyvtáraiba ajánlható művek jegyzékét.* E bizottság ajánlását lelkiismeretes, beható megbírálás után, felelőssége tudatában tenné meg; ajánlásának súlya is épen ennélfogva lenne nagyobb. Bárhogy is lenne: a forma itt nem oly lényeges; a tájékoztatás szükségessége azonban annál evidensebb. Hogy az újonnan szervezendő ifjúsági könyvtárakban melyik az a pár mű, amelynek beszerzése legelsőbben kívánatos, s amiket elhagyni valóban kár volna? milyen lehetne egy száz-százötven kötetnyi kis mintakönyvtár? milyen egy három-négyszáz kötetes? oly kérdések, mikre egy ember a legodaadóbb fáradság mellett is csak félfeleletet adhat; pedig, hogy rájuk jó feleletet kapjon: tagadhatlanul jussa van az iskolának. Ha van ily megbízható, jó tájékoztatás: az iskolák ifjúsági könyvtárainak gyarapodása sem lesz tervtelen s a véletlen esélyei szerint való, ami — végeredményként — azt jelenti, hogy a tanításnak valóban *lesz* egy hasznos, hatalmas segítőeszköze, s erre való tekintettel tartom megfontolásra méltónak s ajánlom tanári köreink szives figyelmébe a tájékoztató ifjúsági könyvjegyzékek s a kisebb-nagyobb ifjúsági könyvtárak tipusaira vonatkozó minták megállapításának gondolatát.

Tóth Rezső.

Az osztályozáshoz.

Bizonyos, hogy rendeletek és utasítások nem képesek a pedagógiai műveltséget pótolni, de az is bizonyos, hogy a rendeletek és utasítások betűi már nem egy tekintetben jótékonyan hatottak már csak annyiban is, hogy a bennük kifejezett elvek gyakorlati keresztülvitelét senki sem akadályozhatja meg.

Kérdem, nem lehetne az osztályozásról is fölülről csöppenteni egy kis hivatalos véleményt, jobbat, mint az egyes intézetekben a hosszas pedagógiai gyakorlat által megrögzött alakban feltalálható?

Nem a bizonyítványokra gondolok, hanem némely intézetben dívó azt a szokást értem, hogy a tanár osztályozó-könyvekbe tartozik hónaponként osztályzatokat beírni s köteles az írásbeli dolgozatok értékét a füzetben számokkal megjelölni. S ezeket elhatározza a tanári kar, vagy pedig elrendeli az igazgató. Az első baj pedagógiai szempontból nem oly veszedelmes. Az ilyen könyvek célja az volna, hogy az osztályfőnökök felvilágosítással szolgálhassa-

nak a szülőknek gyermekeik előmeneteléről, ámbár világos, hogy e számadatokkal a szülőknek nem nagy segítségére lehetünk. De azért az a tanár, ki az osztályban nem ír jegyeket, megteheti, hogy időközönként a tanuló szorgalmát, tudását értékelő jegyeket beír a könyvbe s azért a feleltetést nem kell régi alakjába visszaforgatni. Csak a szülők előtt tűnik fel a tanár mint noteszhős, ki a tanulót nem aszerint ítéli meg, mennyit vesz ki az iskolai közös munkából, mennyit tud, hanem egyes feleletekből, melyek értékét az esetlegesség szállítja le.

Pedagógiai szempontból sokkal veszedelmesebb a másik követelmény: a dolgozatokra osztályozni kell! Mennyit ront ez munkánkon! Tapasztalásból tudom, hogy míly nagy a különbség olyan tanulók felfogása között, kiket ez az osztályozás megfertőzött s azok között, kik ettől tiszták. Emezek minden figyelme az aláhúzott hibákra, odaírt megjegyzésekre irányul, semmi ebben őket meg nem zavarja, emezeké — hiába — ott tapad az osztályzaton, az osztályzatkeltette örömmel teli, vagy fájdalmas hangulat megzavarja a tisztán tárgyi érdeklődést. A várakozás feszültsége, ha valakit ez meggyőzhet, osztályzat nélkül is megvan; láttam tanulót, ki mint a kártyások szoktak, »gusztálta« a visszakapott dolgozatot, van-e hibája? hány hibája van? mit téveszthetett el? s nem azt leste mi az osztályzata. Akik az osztályozáshoz szoktak, azokat nem bántja egy-két hiba; ha csak ott látja az egyest, meg van nyugtatva, vagy el van keseredve, ha kettest, hármast, négyest kap s alig ér rá arra gondolni, mi az egyedül fontos, hogy a hibák javításából okuljon.

De mi is legyen az osztályozás alapja? A számtani dolgozat két példája közül az egyik kidolgozása jó, a másiké helytelen. Az egyik jelest, a másik elégtelent érdemel, együttvéve tehát talán elégséges? Nem helytelen képet kap a tanuló a maga tudásáról, melyet mi ilyen felfogással elégségesnek nyilvánítunk, ahelyett, hogy azt állítanók előtérbe, mit tud és mit nem tud? Az idegen nyelvi dolgozatoknál is bajos osztályozni s bizonyos, hogy a tanár nem egy esetben két ugyanazon hibákkal terhelt dolgozatra különböző osztályzatot ad, mert velük különböző tanulókat sarkalni akar? S evvel megint megvan a hiába való keserüség, mert az ilyen sarkalás igazságosságát diák sohasem fogja belátni. S hány esetben önkéntelen ez a különbő értékelés?! S mit szóljon az ember a felsőbb osztályok magyar nyelvi dolgozatairól? Az egyik sok tudást, szorgalmasan összehordott ismeretet árul el, a másik kisebb tudását is jobban tudja értékesíteni, egy harmadiknak erős logikája van, szépen tud csoportosítani, szilárd a szerkezete, a negyedik stílusának szabatosságával, szépségével, könnyedségével, talán költőiségével tünik ki stb. stb., vagy ezek nélkül szükölködik. S mikor mindezeket a tanár egyszerüen oda irhatná, vagy elmondhatná, elő kell állania egy számmal, mely mindezek hatását háttérbe szorítja s a dolgozatot valamely szubjektiv szempontnál fogva egy bizonyos

érdemfokra helyezi. Legyen a hasonlat bármily frivol, nem tudok tőle szabadulni, oly eljárásnak tartom ezt, mintha azt tanítanók, hogy Katona Bánk bánja megérdemli az egyest, míg Kisfaludy Irénéje csak a kétharmadot.

S mily egyszerű dolog másrészt egy számot odavetni, ha az ember lelkiismerete nem háborog, szemben avval a feladattal, hogy a tanulóval az igazságot, tudást, műveltséget önmagáért megkedveltessük s dolgozatairól érdemleges bírálatot mondjunk. Mennyivel könnyebb egy fetist feltartanunk: »Megkapod az egyest, ha rászolgálsz!« S aki lelkében egy bálványt megdöntött, mily kín annak azt másokkal imádtatni!

S ha már talán nyomós oknál fogva az osztályozás munkáját évenkint kétszer el kell végeznünk, kérdem, szabad-e megtürni, hogy egyes intézetek tanárai ezt a lélekrontó kényszermunkát napról-napra végezzék? Nem nyerne-e vele a tanítás belső értéke, ha a tanárságtól megvonnák a hatás ezen külső eszközeit?

Kérdem, nem lehetne az illetékes köröknek ebbe beavatkozniok? *K.*

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

Az országos református tanáregyesület évkönyve az 1904—1905-ik tanévre. Szerkesztette S. *Szabó* József, egyesületi főjegyző. Harmadik évfolyam. Debrecen, 1904.

Az országos református tanáregyesület évkönyvének harmadik évfolyama is tanuskodik minden lapján arról a komoly, céltudatos munkáról, mely a Dóczi Imre vezetése alatt működő egyesületben folyik. Örömmel értesülünk az évkönyv elején álló névsorból, hogy 9 tiszteletbeli, 23 alapító, 29 pártoló és 387 rendes tagja van. Az évkönyv II. közleményében, a közgyűlés krónikájában, részletes tudósítást kapunk a pápai közgyűlésről, melynek számos ékesszavú üdvözlő szózata között különösen a Beöthy Zsolt és Dóczi Imre között váltott üdvözletek kötik le figyelmünket már azért is, mert tanuságot tesznek az általuk vezetett két egyesület meleg testvéri viszonyáról és munkásságuk egységes céljáról. A III. közlemény adja a közgyűlés hivatalos jegyzőkönyvét, a IV. azt az imádságot, amellyel lic. Rácz Kálmán, pápai főgimnáziumi tanár, Isten segedelmét kérte a gyűlés munkálkodására és az V. Dóczi Imre szép elnöki megnyitóját, melynek vezető gondolata, hogy egyfelől »a felekezeti iskolának és a felekezeti tanügy érdekében kifejtett törekvésnek e hazában csak addig van létjogosultsága, míg az a magyar nemzeti állam és a magyar nemzeti műveltség szolgálatában áll«, de hogy másfelől »nem az iskolák egyformaságában, hanem a nevelési irányelvek s az

iskola szellemének közösségében rejlik a nemzeti műveltség egységének biztosítéka«. A VI. közleményből, a főjegyző jelentéséből az egyesület működéséről, megtudjuk, hogy a bennünket közelebbről érdeklő ügyek, melyekkel az egyesület az utolsó évben foglalkozott: a felekezeti tanárok nyugdíj-törvényének reviziója, a református vallású tanárjelöltek gyakorlati kiképzése és a tanári fizetések rendezése. A VII., VIII. és IX. számú cikkek közlik a közgyűlési felolvasásokat. (»Az 1848. évi XX. törvénycikk és a protestáns iskolák« Zoványi Jenőtől, »Veszprém vármegye református köznépe« Kis Ernőtől és »A gimnázium és az élet« Fogarasi Alberttől) a hozzájuk fűződő vitával együtt. A X. fejezetben a kiküldött bizottság bírálatát olvassuk az egyesület által. »A debreceni kollégium partikulái« cím alatt kitüzött pályatételre beérkezett pályamunkáról, melyet a bíráló bizottság nem talált jutalomra méltónak. A XI. fejezet adja függelékül az egyesületnek a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez és a konventhez intézett felterjesztéseit, valamint az újból kiírt pályázatot »A debreceni kollégium partikuláiról« irandó tanügytörténeti tanulmányra, melynek beadási határideje 1905. december 31. (a pályadíj 50 arany).

A tartalmas évkönyvet melegen ajánljuk az érdeklődők figyelmébe. *p.*

Egy »köteles iskolai olvasmány«-ról. L. I. kollégánktól levelet vettünk, melyben annak közlésére kér fel bennünket, hogy a Franklin-Társulat kiadványainak »középiskolai olvasmányok« cím alatt hirdetett sorozatában megjelent Gyöngyösi Murányi Venusa, mint »a VII. osztály köteles olvasmánya«, és hogy e kiadvány 143. lapján nyolc lasciv versszak található. E versszakokat nem merjük itt reprodukálni, mert tartunk attól, hogy a Közlöny papirosa rácáfol a régi mondásra: Charta non erubescit. De a reprodukció nem is szükséges, hiszen elég, ha ezennel figyelmeztetjük a kiadót és a tanári közönséget.

Dr. Friedrich Glauning: **Didaktik und Methodik des englischen Unterrichts.** Zweite, umgearbeitete Auflage. München, 1903. C. H. Beck.

Vezető pedagógusaink megpendítették, hirlapjaink felkarolták az angol nyelv tanításának kérdését s általánosan terjed a belátás, hogy az angol nyelv tudása és tanítása nálunk is szükséges. Anglisztikánk azonban nincs s így talán nem végzek érdektelen munkát, ha a Baumeister »Handbuch der Erziehungs- und Unterrichtslehre für höhere Schulen« című nagy munkában megjelent fenti mű második kiadását ismertetem.

A bevezetés az angol nyelv tanításának céljáról szól. A nyelvismeret legmagasabb foka az idegen nyelvet szóban és

írásban megérteni és megértetni. E látszólagosan magas cél is elérhető az angol tanításánál a német iskolákban, mert a német és angol nyelv hasonlatossága hatalmas segítő támasza a tanításnak; de egyáltalában eredményes és gyors lehet a tanítás mindenütt az angol nyelvtan végetlen egyszerüsége miatt. Érdekes Glauning azon óhajtása, hogy minden iskolában, tehát a klasszikus nyelveket kultiváló iskolafajokban is, egy *idegen élő nyelvvel* és pedig Németországban specialiter a könnyű angol nyelvvel *kell kezdeni a nyelvek tanítását*. Helyteleníti, mert keveseli, a német gimnáziumok fakultativ angol tanítását.

Bármely idegen nyelv tanítása kitünően alkalmas az ész képzésére, mert az idegen nyelv alakjait fel kell fogni, emlékezetben kell tartani és alkalmazni kell. Az idegen nyelvek tanításának etikai értéke is nagy a jellemképző olvasmányok alapján. Az anyanyelvi tudás Glauning szerint veszít, de a történelem- s földrajz-tudás nagy mérvben bővül az idegen nyelvek tanítása alapján, jóllehet az idegen nyelv tanulásának főcélja az idegen nyelv elsajátítása s nem az idegen nemzet történetének és földrajzának ismertetése.

Az idegen nyelvek tanításánál semmi esetre sem nélkülözhető a fonetika s itt a szerző igen helyesen nem rendszeres tudást kíván s mellőzendőnek tartja a nehezebben érthető részeket, hanem csakis a főelemekre kiván szorítkozni. A nyelvtanítást nem lehet mindjárt összefüggő olvasmányon kezdeni, mert a nehézségek tetézése nélkül kell kiválasztott mintaszavakon a hangtan fontosabb szabályait begyakorolni. Kiváló súly helyezendő az alap helyes vezetésére és a szem és fül egyaránt igénybe veendő már e kezdetleges fokon is.

Az angol nyelv tanításánál fontos kérdés az, hogy használandó-e az átírásra jelírás? Ha a tanuló állandóan hallhatná a szavakat, úgy a jelírás szükségtelen lenne, de a házi tanulás előmozdítására és a magántanuláshoz kell a jelírás. A Walker-, Toussaint-Langenscheidt- és a most (pl. Murrayben) leginkább elterjedt Whitney-jelírás mellett terjed a teljes hangírás is. Mindegyiknek van előnye, de egy sem helyettesítheti az élő mestert, aki az angol tanulásánál nélkülözhetetlen. Sokan és sokszor használták a hangírást a tanítás kezdő fokán, de eredménytelenül, mert az átmenet nehéz, majdnem lehetetlen, s a helyesírás alig tanulható meg rossz kezdet után.

Glauning szerint a tanítást nehány főszabály ismertetésével kell kezdeni és e fontos részre sok időt kell fordítani. A hangtan befejezése után rögtön az összefüggő könnyű olvasmányokra kell áttérni. Az olvasmányok főcélja az idegen nyelvek tudását növelni s az általános ismereteket a tartalom útján bővíteni. Shakspere drámái a tanítás lényeges részét teszik, ámbár vagy mert sok bennük az archaismus. A modern irodalmat semmi esetre sem szabad elhanyagolni s az iskolának ezúton állandóan érintkezésben kell maradni a modern nyelvvel. Nagyon üdvös egy rövid és világos előadású angol történelem olvastatása, de tanácsos azonkívül egy kort behatóan és részletesen tárgyalni. Green, Macaulay, Scott bő választékot nyújtanak e téren. Tekintettel kell lenni a nemzeti tulajdonságokra és e szempontból igen tanulságos olvasmány

Irving Sketch Book-ja. Nem nélkülözhetlen, de érdekes a parlamenti beszédek olvastatása is. Joggal követelik, hogy az iskola ismertesse meg a gyakorlati élet kifejezéseit is s a kereskedelmi nyelv nevezetesebb kifejezéseit is kell tanítani. A Times egy számának Landmann által rendezett iskolai kiadásának olvastatását ellenzi a szerző. Tauchnitz, Teubner, Renger, Freytag, Velhagen und Klasing, Stolte, Rossberg, Kühmann, Weidmann, Langenscheidt és Gärtner kiadócégek kiadásában egy egész csomó érdekesebbnél érdekesebb iskolai kiadás jelent meg, s e nagy választék nagyban előmozdítja az angol tanítást a német iskolákban.

A költői munkák közül Shakspere drámáin kívül feltétlenül olvasandó Milton Paradise Lostja, mert szemelvények sohasem adhatnak helyes képet hatalmas munkákról.

Byrontól a Childe Haroldon kivül The Prisoner of Chillon és The Siege of Corinthot ajánlja.

De olvasmányokon kívül tanácsos egy jó iskolai kézikönyv is, amelyben jól kiválasztott, könnyebb és nehezebb, különböző tárgykörből vett szemelvények vannak.

Merész újítás lenne az, amit Glauning a házi magánmunkáról mond, mely szerinte majdnem teljesen nélkülözhető. A házi praeparatiót fölöslegesnek s meddő munkának tartja, jóllehet szerinte is igaza van Suchiernek, hogy a jó tanulót nem szabad azon élvezettől s okulástól megfosztani, amely az új szavak kikeresésével jár.

Amellett is szól igen helyesen, hogy a felsőbb osztályokban a fordítást az anyanyelvre lehetőleg mellőzni kell. A Rossberg kiadásában megjelenő Hubert szerkesztette Neusprachliche Reformbibliothek, továbbá Renger és Teubner kiadócégek gondoskodnak új s az illető idegen nyelven irott jegyzetekkel ellátott olvasmányokról. Az olvasmánynál s különösen ily olvasásnál nem szabad a részek gyakori felelevenítését, elmondatását mellőzni, mert az ilyen elmondatás egyúttal legjobb alkalom az idegen nyelvben való beszéd gyakorlására.

Nem szabad azonban elfelejteni, hogy az olvasmánynál nem a magyarázás, fordítás, ismétlés, elmondás vagy egyéb fontos, hanem az olvasás. Melegen ajánlja a karban való olvastatást, betanult darabok karban való elszavalását. Sok mindent felhoztak ez ellen, de sokan, akik megpróbálták, üdvösnek és jónak találták.

A szókincs szerzése minden nyelvnél igen fontos s az angol nyelvnél jóval gyakrabban szorul a tanuló a szótárra, mint a nyelvtanra. A finom árnyalatokra is ki kell térni: a to say és to tell, to go és to walk közötti különbséget meg kell értetni.

Phraseologiák az iskolai tanításban mellőzhetők. A szókincs megszerzésének alapja egy szónak gyakori, tervszerű ismétlése. Az etimologiát, mint külön tanulmányt, nem kell művelni, de néha igen jó hasznát lehet venni.

Az olvasmányból nem csak a szókincset, hanem a nyelvtant is le kell vonni. Teljes, rendszeres s részletes nyelvtan nem tanítható. Fősúly vetendő a jól megválasztott mintákra és példákra. A tanítás magasabb fokán a nyevtan csak kísérője az olvasmánynak

és ezen a fokon igen érdekes az ismert nyelvekkel való összehasonlítgatás is. Ajánlatos még olykor a nyelvtörténetre való kitérés is. Exempla magis trahunt quam praecepta s ezért a tankönyv nélkül tanításnál a jegyzetekbe csakis a példák iratását ajánlja.

Az iskolai tanítás mindenütt egy bizonyos magas fokú irodalmi nyelven alapul. Az anyanyelvi ismereteknek, az anyanyelv természetes közvetítő szerepének mellőzése, amint egyes methodikusok követelik lehetetlen s helytelen. A mindenütt amerikai élelmességgel hirdetett Berlitz-iskolák rendszere és módszere a magániskolák szervezete folytán is lényegesen különbözik az iskolákban követendő módtól. A Berlitz-iskolákba rendesen felnőtt emberek járnak, azon komoly és egyedüli céllal, hogy az idegen nyelvet elsajátítsák, és még így is általánosan gyenge a methodus eredménye, mert e módszer teljes keresztülvitele szükségtelen és természetellenes. Szerzőnknek már jobb a véleménye a Gouin-methodusról, de az idegen nyelvet semmi esetre sem akarja kezdő fokon tanítási nyelvnek, hanem csakis magasabb fokon. Sok eszközt próbáltak már az anyanyelv kiküszöbölésére a kezdő fokon, például a képeket nemcsak beszélgetési gyakorlatokhoz, hanem a nyelvtan és mondattan gyakorlására is. Glauning nem veti el teljesen a képek használatát, de helyesen mondja, hogy az anyanyelvi kifejezés csak kimondatlan marad és a tanítás nem lehet érdekes ez elemi módszer mellett.

Az anyanyelvből való fordítások ellen is sokszor hangzott el panasz. Nincs is nagy gyakorlati értéke, de a megitélés szempontjából értéke elismerendő. A hivatalos tantervek nem is ejtették el, de mindenütt hangoztatják a »dictation« pótló erejét és jó voltát. Szabad dolgozatoknál, kérdések feldolgozásánál nem lehet oly egyforma alapon az osztály tudását megitélni, mint a tollbamondás alapján, mely kétségtelen bizonyságot ad mindig arról, hogy a szót megtanulta-e a tanuló. A beszélgetési gyakorlatokra is tekintettel kell lennie a tanítás kezdetétől fogva, jóllehet sokan ellenzik az osztályban a beszélgetést a fölmerült nagy pedagógiai nehézségek miatt.

Bajos az iskolában beszélgetést folytatni kép alapján, bajos szógyűjtemény alapján s legtanácsosabb az olvasmányból kiindulva szabadon vezetni a beszédgyakorlatokat. Az első pillanattól kezdve pedig bizonyos stereotyp kifejezéseket használ a tanár. Nevetséges, hogy egyes könyvek Questionnairet füznek a könyvekhez a tanár munkájának könnyítésére, de a tanuló adandó feleleteit már nem találja a könyvekben. Jó mód az is, ha az egyik tanuló kérdezi a másikat és a tanár csak javít. Az anyanyelv itt is játszhatja a kiegészítő szerepet.

Az utolsó fejezet részletes bibliografiát ad.

(Pozsony.) *Dr. Kugel Sándor.*

Beküldött művek.

(A karikával (◯) jelölt művekről már közöltünk ismertetést, a csillaggal (✳) jelöltek ismertetéséről pedig már intézkedtünk vagy legalább is elhatároztuk ismertetésüket és csak valamely előre nem látott körülmény akadályozhat meg benne. A többi művek ismertetése a Közlöny részéről nem valószínű, de kizárva nincsen.)

Magas Tátra. 14 kép. Kiadja Divald Adolf fényképíró Bártfán. Az egyes képek nagysága $^{25}/_{33}$ cm. Az egész gyűjtemény kartonra nyomva bérmentes küldéssel 4 korona.

Szinnyei József: Magyar Írók élete és munkái 88. és 89. füzet (Perlowitz-Petőfi és Petőfi-Philippi).

Jókai. Irta dr. Kúnfi Zsigmond. Különlenyomat a Huszadik Századból.

Magyar Könyvtár. 409—411. Mikszáth Kálmán. Egy választás Magyarországon vagy A körtvélyesi csiny. 412—413. Victorien Sardou: A boszorkány. Dráma öt felvonásban. Fordította Fái J. Béla.

✳ Publius Vergilius Maro eclogái. (Latinul és magyarul). Fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta dr. Vietorisz József. Budapest, Franklin-Társulat. 1904. Ára 1 korona 20 fillér (Görög és latin remekírók. Kiadja a magyar tudományos akadémiának klasszika-philologiai bizottsága).

KÉRDÉSEK ÉS ÜZENETEK.

(Azokat a kérdéseket vagy kéréseket, amelyekre vonatkozó feleletek, illetőleg üzenetek a Közlöny e rovatától várhatók, számozzuk, hogy a felelő vagy üzenő tagtársak ne legyenek kénytelenek a kérdést vagy kérést ismételni, hanem annak sorszámára hivatkozhassanak.)

Felelet a Közlöny f. évi 23. számában közölt 4. sz. kérdésre.

4 K. 1. A latin tanár köteles a tornaórát helyettesíteni, mivel a torna rendes tantárgy, de már nem köteles a játékórát helyettesíteni, mivel ez rendkívüli óra és aki ezt ellátja, külön díjazást kap. — Hisz ép úgy nem helyettesítjük az egészségtant vagy a gyorsírást.

4. K. 2. A latin tanár 8 napig akár saját tárgyával, akár tornával helyettesítheti ezt, de ezen idő elteltével — szakszerű helyettesítés állván be — csak tornát taníthat, és ha az igazgató erre képesnek tartja, a latin tanárnak is kell vállalkoznia a szakszerű helyettesítésre. *Ij.*

Tartalom: — *Krónika:* A székesfehérvári m. kir. állami főreáliskola jubileuma. —*i.*-től. Az országos református tanáregyesület közgyűlése. Pályázat tanári állásokra. — *Javaslatok és Tanulmányok:* A fizikatanítás sikerét előmozdító tényezőkről. Dr. *Bozóky* Endrétől. Ifjúsági irodalmunk s a középiskola. *Tóth* Rezsőtől. Az osztályozáshoz. *K.*-tól. — *Könyvek és Lapok:* S. Szabó József: Az országos református tanáregyesület évkönyve 1904—1905-ik tanévre. *p.*-tól. Egy köteles iskolai olvasmányról. Dr. Friedrich Glauning: Didaktik und Methodik des englischen Unterrichts. Dr. *Kugel* Sándortól. Beküldött művek. — *Kérdések és üzenetek.*

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXVIII. évfolyam. 26. szám. 1905. április 2.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. k., Eszterházy-utcza 14. sz. alá.

Szerkeszti
WALDAPFEL JÁNOS
VII. ker., Csömöri-út 65.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. k. áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdíj 8 kor.

MAGY. AKAD. KÖNYVTÁRA

SZEMLE.

Lapunk mai számában »Az iskolakönyv-irodalom kritikájához« címmel egy kartársunk levelét közöljük, melyben arra szólít fel, hogy engedjünk a Közlönyben a tankönyv-irodalom bírálatának nagyobb tért, mint most tesszük, és azt is ajánlja, tegyük lehetővé a tanári közönségnek, hogy az iskolakönyvekre vonatkozó tapasztalatait bármikor közzétehesse, ha nem is teljes bírálatok, hanem részleges megjegyzések alakjában is, hogy módjában legyen észrevett egyes hiányokat vagy hibákat is felemlíteni.

Készséggel közöltük tisztelt kartársunk e közérdekű felszólalását már azért is, mert alkalmat ád arra, hogy egy fontos ügyet, melynek bajait és hiányait már régen érezzük, szóvá tegyünk.

Hogy a tankönyv-irodalom terén az utolsó években beállott túlprodukcióval nincs arányban az ez irodalomra vonatkozó nyilvános, önkéntes kritika, az bizonyos, és hogy a hivatalos bírálatok egymaguk nem lehetnek elegendők az összes kritikai szükségletek fedezésére, ebben is teljesen igaza van a levélírónak. Hogy mennyire lehet már is visszahatása a kritika hiányának a tankönyv-irodalom átlagos értékére, azt most nem akarom vizsgálni.

Amit azonban mindig a tanügyi lapjainkban dívó tankönyv-kritika-művelésben a legnagyobb helytelenségnek találtam, az nem annyira az volt, hogy számos könyvről soha nem jelent meg kritika, mint inkább az, hogy egyes könyvekről igenis megjelent és sokszor a közérdek szempontjából egyáltalában nem volt megokolva, miért részesültek épen az illető könyvek bírálatban, sok más pedig miért nem. Bizonyára mindenféle véletlen körülménynek volt betudható, hogy egyes tankönyvekről jött bírálat, tíz másról pedig nem, de a véletlentől osztogatott e kitüntetésben — mert bizonyos tekintetben kitüntetés volt a bírálat, még abban

a ritka esetben is, mikor nem volt kedvező — mindig volt valami méltatlanság a többi, bírálatban nem részesült munka rovására. Midőn a Közlöny szerkesztését átvettem, gondolkoztam rajta, hogyan lehetne ezen egészségtelen állapotnak véget vetni, és feltettem magamban, hogy amennyire lehet, korlátozom az egyes tankönyvek sporadikus bírálatainak megjelenését, vagy legalább is nem igen mozdítom elő, és lehetőleg csak oly esetekben adok nekik helyet, amikor az illető tankönyvnek valamely tekintetben új vagy kiváló tulajdonsága, esetleg a bírálatnak valamely új szempontja különös figyelemre méltó. De mindjárt akkor feltettem magamban — és e szándékomat közöltem is szóval és levélben több munkatársammal — hogy az egyes bírálatok helyett tankönyvrevueket adok, melyek szakról-szakra összefoglaló cikkekben feldolgozzák az utolsó év egész tankönyv-irodalmát. E revuek kiterjeszkednének kivétel nélkül minden a magyar könyvpiacon az illető évben megjelent középiskolai tankönyvre, kiemelnének minden oly jelenséget, mely kiemelésre méltó, és egész röviden, summarice végeznének a kisebbrendű jelenségekkel, melyek nem igen tudják létjogosultságukat az iskola érdekére alapítani. E szándékom végrehajtása azonban mindeddig nem sikerült. Kerestem is már e bíráló revuek írására kiváló kollégák körében megfelelő munkatársakat, de egyelőre még nem elegendő eredménnyel. Mondanom sem kell, hogy azok, kiket e célra kiszemelhetek, csak kevesen vannak, mert e revueíróknak nemcsak jeles szakembereknek és tapasztalt praktikusoknak kell lenniök, hanem minden bizalmatlankodás lehető elkerülése végett, olyanoknak is, kik maguk nem írnak tankönyvet. Hogy azon kevés ember közül, kiben e kellékek együtt vannak, sem akar mindenki a meglehetősen hálátlan feladatra vállalkozni, azt már eddig is sajnálatomra eléggé tapasztaltam. De azért még folyton keresek e munkára alkalmas dolgozótársakat, s ha együtt lesz a szükséges bírálógárda, hozzá is látok ily revuesorozat megkezdéséhez.

Addig is készséggel adok helyet az iskolakönyvekre vonatkozó egyes megjegyzéseknek, melyek igazán a nagy nyilvánosság elé valók és valóban tankönyveink javulását eredményezhetik. Sok apró hiba és hiány ugyanis olyan, hogy minden tanár, aki a könyvet használja, maga is könnyen felfedezi és ezeket illetőleg jobbnak gondolom, ha a hiba vagy hiány felfedezője kollégiális magánközlésben figyelmezteti a szerzőt a javítandóra, amit az bizonyára hálával tudomásul vesz és a legközelebbi kiadásban korrigál is. Csak a mélyebben rejlő hiányokat, vagy az olyanokat, melyek a szerző vagy kiadó iránt való bizalomból elkerülhetnék figyelmünket, tartom nyilvános feljegyzésre méltóknak. Egyenesen hibakeresésre vagy hibafelsorolásra biztatni a tanári közönséget, aligha volna helyes. A hibagyüjtés nyomán — úgy hiszem — sok keserüség kelne és aránylag kevés haszon.

* * *

A Magyar Paedagogiai Társaság utolsó ülésén tárgyalták Kemény Ferenc indítványát, mely a Magyar Paedagogia februáriusi számában megokolásával együtt olvasható, hogy a társaság rendezzen 1906-ban, tehát 10 évvel az utolsó egyetemes tanügyi kongresszus után, egy nemzetközi pedagógiai kongresszust. Az indítványt elvben sokan helyeselték, csak a megvalósítását nem tartotta a társaság a jelen körülmények között lehetségesnek, már azért sem, mivel nincs jelenleg oly nemzetközi organum (társaság, bizottság vagy bureau), mely ily kongresszus előmunkálatait elvégezhetné. Az indítványhoz fűződő, beható vita folyamán több kívánság merült fel, melyek közül kettőt akarunk kiemelni. Az egyik az, hogy a hazai különféle tanügyi és egyéb tudományos társaságok, melyek ma izoláltan működnek az országban, tartsák 3—4 évenként, egy időben és egy helyen évi közgyűléseiket és lépjenek ez alkalommal kölcsönös, egymás munkáját megtermékenyítő érintkezésbe. A másik meg az, hogy mivel tanügyi téren erős a szükséglet a külföldi tanügyi mozgalmak pontos megismerése iránt, szervezzen a minisztérium e szükséglet kielégítésére, mint más országokban van, egy informaló-osztályt vagy bureaut, mely tervszerüen és rendszeresen űzze a külföldi tanügy beható tanulmányozását, amely ma nagyobbára egyesek buzgóságának vagy a véletlennek dolga. Mindakét javaslat megérdemli a középiskola szempontjából is, hogy további megfontolás tárgya legyen.

* * *

A berlini Gymnasiallehrer-Gesellschaft a múlt év végén tartott ülésén egy tanár előadást tartott »az egykorú történelem tárgyalásáról Poroszország középiskoláiban 1789-től 1806-ig.« Az előadó ugyanis felkutatta a titkos állami archivumban a legrégibb érettségi dolgozatokat, melyeket 1789-től, a vizsga szervezésének évétől, egészen 1806-ig irtak. E dolgozatok között sok volt olyan, mely az akkori történelmi eseményekkel foglalkozott. Az előadáshoz igen érdekes vita fűződött, és a vitában résztvett kilenc-tiz tanár egyhangulag megegyezett abban, hogy az érettségi dolgozatok 100 évvel ezelőtt tartalom és stílus dolgában fölülmulták a maiakat, és hogy akkor a tanároknak is, a tanulóknak is, irigylésreméltó mértékben engedtek gondolatszabadságot. Az egyik hozzászóló egyenesen azt állította, hogy a porosz nemzet tanulóereje hanyatlott. Nem akarunk ez érdekes állításokhoz, melyek egy idegen nemzet közoktatásügyét illetik, most analógiákat vagy különbségeket kereső megjegyzéseket fűzni a mi közoktatásügyünkre vonatkozólag. Ennek nem volna értelme. Csak egy óhajtás hangoztatására merítünk ösztönt az említett berlini előadásból. Az érettségi írásbeli dolgozatok, de különösen a magyar irodalmi dolgozatok mindenesetre fontos fokmérői a középiskoláktól adott műveltségnek, illetőleg amennyiben ez alapja a magasabb közműveltségnek az országban, fokmérői magának a közműveltségnek is. Művelődéstörténeti szempontból fontos volna tehát, hogy az érettségi írásbeli dolgozatok egy része — talán minden intézetnél két-két legjobb dolgozat minden tárgyból — ne csak, mint a mostani rendelke-

zések kívánják, három évig, hanem sokkal hosszabb ideig őriztessenek és időről-időre egy helyen összegyűjtve, tanügy- és művelődéstörténeti szempontból kellő feldolgozásban részesüljenek. A részletek dolgában most nem akarok javaslatot tenni, csak meg akartam pendíteni a dolgot. Talán hozzászól más is.

KRÓNIKA.

Iskolai előadás az Urániában. Régi óhajtása a fővárosi tanártestületeknek, hogy az urániai előadások ne csak látványosságukkal a közmívelődést mozdítsák elő, hanem az iskoláknak az iskolai tárgykörökből is adjanak valamit. Végre megtört az ellenszenv. Az V. kerületi főgimnázium tanári kara sürgető kérésével kieszközölte, hogy március 16-án előadták Putnoky Miklós lugosi főgimnáziumi igazgatónak »Pompeji és a római élet« című darabját.

Putnoky tehát úttörő. Ilyennek tekintjük darabját is, melyben 120 vetített képpel bemutatja a pompeji nevezetesebb romokat, hozzáfűzi, milyen volt azokban és azok körül a római családi és közélet: ebéd, lakoma, esküvő és temetés. A nyilvános épületek bemutatásánál kitér a római és másutt található ilynemű középületekre, s ott látjuk a pezsgő életet a forumon, szinházban, cirkuszban, amphitheatrumban. Érdekesen és tanulságosan tárgyalja a hitélet főbb mozzanatait, az erkölcsi hanyatlás okait. Vonatkozásaiban korunkra s ahhoz fűzött megjegyzéseiben erkölcsnemesítő, olykor humorosan oktató. Mindezekből az a tanulság szűrődik le, hogy a klasszikus korból csak rom és törmelék maradt ugyan, de az mégis elég arra, hogy tudásunk gyarapításával erkölcsileg is okuljunk rajta.

E műben a felsőbb osztályú tanuló alig talál valami újat, de a csoportosítás s a vonatkozás oly élénken szemléltető, hogy csak tanulhat belőle; az alsóbb osztályú tanulóban pedig képzetet alkot, amelynek alapján majd a későbbieket jobban megértheti.

Nem hallgathatunk el azonban némely megjegyzést. Az egész mű szerkezete mozaikszerű. Valamely közéleti funkciónak megismertetésére valamelyik pompeji rom ismertetéséből indul ki. Szemléltetőbbé teszi egy másik, ugyancsak a római korból vagy életből vett képpel. Eddig helyes. De a jelenkori vonatkozással már annyira eltér tárgyától, hogy a tanuló nem eléggé iskolázott észjárásának nehezére esik ismét visszatérni egy másik pompeji romhoz, amelyhez ismét egy új ismeretkör fűződik. Emiatt a szerkezet is látszólag laza. Tehát az az óhajtásunk, hogy az ilyen újabbkori vonatkozásokat a szerző csak cum grano salis, s csak a markánsabb képekben alkalmazza úgy, amint azt az első részletben látjuk; vagy elég a puszta ráhivatkozás is. Az amphitheatralis előadásokban igen sok a borzalmasból; pedig: »Segnius irritant animos demissa per aurem, Quam quae sunt oculis subiecta fidelibus« és »non tamen intus digna geri promes in scenam, multaque tolles ex oculis«, mondja Horatius, (Epist. II. 3. 180—3) amit a tanulók számára

írt darabnak kétszeresen figyelembe kell vennie. Nagyon jó befejezés a Krisztus-kép a báránynyal, jele a keresztény hit győzelmének, mely nemcsak a templomok bálványait, de a szivek bálványait is lerombolta s új, szelídebb erkölcsöket oltott az emberiségbe. Ami azután következik, fárasztó is, fölösleges is. Aztán nem okvetlen szükséges minden állítást képben igazolni, ha arra nincs egykorú képünk (rabszolgák büntetése, munkára kényszerítése, elefánt-idomítás stb.). Némelyik képet lehetne sikerültebbel helyettesíteni vagy elhagyni. S mit keres ott a bikaviadal rossz képe? Több megrajzoltatott kép anatomiai képtelenség, amin a fővárosi ifjú szeme azonnal megakad.

Reméljük is, tudjuk is, hogy szerző ezeken majd változtat, hiszen nagy szeretettel csüng darabján és az ifjúság nevelésén, tanításán.

Máthé György.

Kinevezések. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter *Fóris Miklós* zilahi ev. ref. főgimn. helyettes tanárt ugyanazon főgimnáziumhoz és *Danóczi Antal* nagykőrösi ev. ref. főgimn. helyettes tanárt ugyanazon főgimnáziumhoz a fennálló szerződésekből kifolyólag rendes tanárokká kinevezte.

Gyászrovat.

Dr. Bodnár Virgil (1870—1905.).

34 éves volt. Tele tervvel, munkakedvvel, kötelességtudással, az ifjúság s az iskola szent ügyének szeretetével, a papi s a rendi hivatás büszke öntudatával, minden szépet és jót átölelő lelkesedéssel — s elföldelték. Az élet végének korától igen messze esett, távozására nem is gondoltunk, kifejlett erkölcsi s értelmi erői a nagyarányú alkotások hosszú sorával kecsegtettek, már gyümölcsre hajtott, ezért volt halála oly szertelenül fájdalmas.

A premontreiek ruháját 1891-ben öltötte magára Jászóvárott. 4 évig teológiát tanult ugyanott, 4 félévig pedig filozófiát a budapesti egyetemen. Kassai tanárkodásának ez volt a nyolcadik esztendeje. Elköltözése nemcsak családjának veszteség, de gyász rendjére, tanítványaira, barátaira s a társadalomra is. Tehetsége, tudása, alkotó kedve alig érvényesülhetett, hiszen az élet javakora is távol állott még tőle; a főgimnázium tanárainak megritkult sorából akkor dőlt ki, mikor a régi hézagok pótlása sem sikerült. Az éltesebbek irányában tanusított tisztelete, figyelme, a fiatalabbak istápolása, a kortársak megbecsülése, műveltsége, kedélyes természete, szelleme, ízlése, ragaszkodása sokáig őrzik meg emlékét rendtársai és barátai lelkében. Kedvvel, épületes ambicióval végezte teendőit a katedrán: a középiskolában úgy, mint a jogakadémián. A magyar művelődéstörténelemből s az újabb európai történelemből hirdetett kollégiumait élvezettel hallgatták a kassai jogászok három éven át. Vágyainak netovábbja teljesült be, mikor a főgimnázium új palotájában magyarázhatta kedvelt klasszikusait, a régieket úgy, mint az újabbakat, az idegeneket akkép, mint a hazaiakat. Az idegenek közül legjobban vonzódott

Ovidiushoz, Dantéhoz és Heinéhez, a szenvedések, gyötrődések halhatatlan költőihez. Olaszországi utazásaiban összevásárolt minden könyvet, képet, amelyek Dantéra vonatkoztak, s bár nem volt nagyon erős, a múlt nyáron elzarándokolt a »divino poeta« hálátlan hazájába, Firenzébe, az Allighieri-ek igénytelen házához, hogy így is áldozzon kedves költője emlékének, hogy itt szerezzen ihletet az Isteni Színjáték teljesebb megértéséhez. Mintha csak a Dante ravennai sírjának feliratát követte volna. Tu ne cede malis, sed contra audentior ito. Nem riadt vissza a bajoktól, nem vette eléggé testi gyöngeségét tekintetbe, hanem tört előre, önfeledten, vakmerően nemes céljai felé. Ez okozta megrendítő halálát is, mert a sokáig lábon hordott influenza rombolását emberi hatalom többé meg nem akadályozhatta.

Novellái, idegen költőkből való fordításai, tudományos dolgozatai, felolvasásai, egyéb tartalmú s irányú cikkei nevet szereztek neki Szatmárt, Kassán, s a kedves beregi nyelven, zajtalanul folyó, tiszta, vonzó stílusban éles esze micsoda kiválóságokat teremthetett volna, ha útjába nem áll oly korán a kaszás.

A hangok ritmikus lebegését, a zenét, még a költészetnél is jobban szerette. Már mint kis tanuló a szatmári kir. kath. főgimnázium orgonistája. Jászói növendékpapsága idején sokáig a karmestert pótolta; még jól emlékeznek azokra a gyönyörű négyes karokra, amelyeket társaiból szervezett. Kassai tanársága alatt kottás énekkönyvet adott ki, buzdította kollégáit a zene kultuszára, tanította az ifjúságot a mű- és az egyházi énekre, de gyengülő ereje következtében egyre hanyatló és hanyatló energiával. Értett az énekszerzéshez is. »Néhány szó a zeneművészetről« címen intézete utolsó értesítőjébe olyan értekezést írt, mely a zeneelméletben és a zenetörténetben való jártasságát egyformán bizonyítja.

Szivünkben sajgó fájdalommal, szemünkben a könyek árjával kisértük örök nyugvóhelyére, szülőföldjére, Beregszászba, a dombok alján kanyargó, szerette Vérkéje partjára, amelyet annyiszor befutkosott s ahová évről-évre mindig visszavágyott.

Vigasztalásunk Isten megmásíthatatlan akarata s az a tudat, hogy róla is elmondhatók Tacitus szavai: Nec quisquam audita eius morte aut laetatus est aut statim oblitus.

Dr. Stuhlmann Patrik.

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

Az iskolakönyv-irodalom kritikájához.

A következő levelet vettük:

Budapest, 1905. márc. 5.

Igen tisztelt Szerkesztő Úr!

A mi iskolakönyv-irodalmunk termékenységével szemben igen csekély ezen irodalmi termékek kritikája. A régebbi időben — legalább nekem úgy tetszik — több kritikát lehetett iskola-

könyvekről olvasni, mint mostanság. A tudományos folyóiratok az iskolakönyvekről írt kritikákat — nézetem szerint a tankönyv-irodalom nagy hátrányára nagyon helytelenül — hasábjaikból kizárták. A Hivatalos Lap *első* kiadásokról közli a *hivatalos* bírálatot. Nem tudom pedagógiai szaklapok közölnek-e iskolakönyv-kritikákat.

Nézetem szerint a hivatalos bírálatok szorították ki az egyéb lapokból is a kritikákat. Ha ez így van, nagy bajnak, csapásnak kell a hivatalos bírálatokat tartanom, melyekről különben sem igen kedvező a véleményem; de erről máskor. (N. B. Nem vagyok érdekelt fél; még nem irtam iskolakönyvet, tehát nem vezethetnek személyes érdekek). Azt talán még sem lehetne állítani, hogy iskolakönyveink oly jók, hogy kritikára ne is szorulnának. Arra kérném Szerkesztő urat, hogy ölelje fel az irodalom ezen ágát is mennél nagyobb terjedelemben, sőt még arra is kérném, hogy buzdítsa a tankönyvek legjobb ismerőit, t. i. az egyes tankönyveket használó tanárokat arra, hogy közöljék a T. E. K. hasábjaiban az egyes könyvekben tapasztalt hibákat *még akkor is, ha az egész könyv megbírálására kedvük vagy idejük nincs.*

A *hivatalos* bíráló igen gyakran tapasztalatból, azaz iskolakönyvül való használás alapján, nem is nézi a könyvet, amelyet bírál; az első kiadásokat persze e szempontból nem ismerheti. A hivatalból engedélyezett tankönyv olyan, mint az Akadémia által díjjal jutalmazott című: az irott szabályoknak megfelel — hogy beválik-e, azt a közönség dönti el, nálunk az a tanárközönség, aki el van ítélve arra, hogy az engedélyezett könyvet iskolakönyvnek használja. Mennyi apró-cseprő hibát lát a könyvet nap-nap után használó tanár, melyet az iróasztalnál dolgozó bíráló nem is láthatott! Nem volna tankönyv-irodalmunk emelése érdekében e tapasztalatokat szorgalmasan összegyűjteni, e gyűjtésre a tanárvilágot — minden módon, még csekély anyagi jutalmazással is (hiszen a Közlöny minden sora egy fix (kis) összeget ér!) — buzdítani?

Ha Szerkesztő Úr életrevalónak és kivihetőnek találja az eszmét, tegye közzé a dolgot. Ha nem, bocsánatot kérek, hogy alkalmatlankodtam. Szivélyes üdvözlettel

Schmidt Márton.

A Rendtartás revíziójához.

(Magánvizsgálattal egybekötött különbözeti vizsgálat.)

Egy erzsébetvárosi kollégának a Közlöny 11. számában megjelent javaslatához mintegy kiegészítésül a következő sorok közlését kérem:

Nemcsak a pótló és különbözeti vizsgálatok *tárgyainak* pontos megállapítása hiányzik a Rendtartásból, teljes tájékozatlanság ural-

kodik a tanári karokban az *eljárásra* nézve is, ha a különbözeti vizsgálat magánvizsgálattal van egybekötve. Az idevonatkozó miniszteri rendelet csak annyit mond, hogy a magánvizsgálat a megelőző osztályok tantervi különbözeteire is kiterjed. Kérdés már most, vajjon ez úgy értelmezendő-e, hogy előbb a különbözeti vizsgálat teendő le s csak ennek sikeres letétele után bocsátható az illető a magánvizsgálatra, vagy pedig akként, hogy a magánvizsgálat a különbözeti tárgyakból az alsóbb osztályok tananyagára is kiterjesztendő, ami a nyelveknél, meg a matematikánál amúgy is meg szokott történni. Hiszen ha sikerrel teszi le a tanuló a vizsgát, akkor mindegy, bármelyik eljárást is követtük. A zavar ott kezdődik, midőn a tanuló egy vagy több tárgyból meg nem felel. Például egy hat polgárit végzett tanuló a gimnázium VII. osztályából vizsgázik. Feltéve, hogy a második eljárást követtük, kérdés már most, vajjon az illető csak a VII. osztályt kénytelen megismételni, illetve ha csak egy tárgyból bukott, javító vizsgálatot tenni, vagy pedig a felvételit is meg kell ismételnie s minthogy a VII-be még csak fel sem vétethetett, eo ipso a VII.-t is, még hacsak egy tárgyból bukott is.

Még bonyolultabb a dolog az úgynevezett összevont vizsgáknál, pláne akkor, ha ezek is különbözeti vizsgákkal vannak kombinálva, s ha beáll a katasztrófa, — a bukás. Ember legyen, aki a zür-zavarban el tud igazodni!

Ezt a kérdést nagyon ajánlatos volna az új Rendtartásban teljesen precizirozni. Meg volnának kimélve a tanári karok a sok fejtöréstől és skrupulustól, amivel ilyen ügy elintézése jár, a minisztérium meg attól, hogy minden csekély ügyben dönteni legyen kénytelen, mind a két fél pedig a nagy időveszténtől.

ge.

EGYESÜLETI ÉLET.

Eperjesi Kör.

(Latinnyelvi tanítási óra az I. osztályban.)

Az Eperjesi Kör március 4-én tartott rendes ülésének egyetlen tárgya az azt megelőző tanítási óra megbeszélése volt. A próbatanítást dr. Wallentinyi Samu, kollégiumi főgimnáziumi tanár mutatta be. Tárgya: Az imperfectum tőalakjainak rövid összefoglalása után a perfectum tövének, idő- és személyjeleinek megállapítása az olvasmány alapján.

Előadó megismertetvén röviden a latin nyelv tanításában ez osztályban követett eljárását, áttér az óra lefolyására. Az anyagot, melynek elvégzését maga elé tűzte, minden fennakadás nélkül elvégezte. A tanulók, mint arról a jelenlevők maguk is meggyőződtek, az imperfectum-tővel és igealakjaival tisztában voltak. Minden egyes esetben egész határozottan megállapították, hogy »*a*«, »*e*«,

vagy más tövüekkel van dolguk, ép oly szépen külön választották az idő- és személyjeleket. Sehol legkisebb határozatlanság, ingadozás nem mutatkozott s mivel az olvasmány alapján megfelelő, habár nem egészen elegendő anyag állott rendelkezésére, bátran rátérhetett a tanár a perfectum tő-, idő- és személyjeleinek megállapítására. A perfectum tő alakjainak egybegyűjtése a tanulók házi munkája volt. Az óra folyamán kiki, aszerint, amint többet vagy kevesebbet ismert, föl-fölsorolta a magáét a magyar jelentéssel együtt, megjelölte a számot és személyt. Ebben a csoportosításban írta le a táblára az előadó azt s annyit, amennyi föltétlenül szükséges volt, hogy a további műveletet végrehajtsa. Megállapíttatta a közös részt, a tövet s a személyjeleket. Az így előállott tövet egybevetvén az imperfectum-tővel, megállapították, hogy az imperfectum-tőből a perfectum-tőre következtetni nem lehet s azért minden egyes igének külön-külön meg kell tanulni a perfectum-tövét. Épúgy tanulták meg a személyjeleket, amelyek különböznek a folyamatos cselekvés személyjeleitől s mint bővült személyjelek ismeretesek. Így alakult ki a praesens perfectum igealak. Következett a begyakorlása, majd a táblán végrehajtott műveletek letörlése után a diariumba való bevezetés. Mindkettő a legnagyobb precizitással ment végbe s mindenkit meggyőzhetett arról, hogy a tanulók nemcsak megértették, hanem a legrövidebb idő alatt el is sajátították az észlelt jelenségeket. Természetesen ily eljárás után a praeteritum perfectum igealak megállapítása semmi különösebb nehézséget nem okozhatott, annál is inkább, mert a perfectum-tő az előzmények után tisztán lebegett a szemök előtt, a személyjelek pedig az imperfectum-tő igealakjainak személyjeleivel azonosak voltak s így az időjel felismerése pillanat műve volt. Az óra ennek az igealaknak a begyakorlásával és diariumba vezetésével véget ért.

Amennyire maga is figyelemmel kisérhette az óra egész lefolyását s ellenőrizhette a maga eljárását, azt hiszi, nem téved, ha azt állítja, hogy tanítása sikerültnek mondható. Nem emlékszik, hogy bárhol is tévedett, vagy erőszakosan beleavatkozott volna a megoldásba, jóllehet elismeri, hogy egy helyütt, mikor a praes. perf. személyjeleinek megállapításáról volt szó, nem egészen helyesen járhatott el, mert a tanulóknál a fölvilágosítása ellenére is bizonyos fokú bizalmatlanságot észlelt, melyet azzal akart eloszlatni, hogy kijelentette, hogy ezek bővült jelek. Ami a tanulók munkáját illeti, azt hiszi, hogy az úgy az összefoglalásnál, mint az új lépések megtételénél mindenkor megfelelően érvényesült. A figyelem osztatlan volt; az új anyag ingere teljesen lebilincselte s közös munkára késztette őket. Közbelépésre, figyelmeztetésre nem volt szükség s így e tekintetben is magnyugvással bocsáthatja kollégái ítélete alá tanítását.

A részletes megbeszélés igen tanulságos és tartalmas volt. Vujsz János kir. kath. főgimnáziumi tanár szivesebben látta volna, ha azok teszik meg előbb észrevételeiket, akiknek most először volt módjukban figyelemmel kísérni az óra ilyetén lefolyását. Szerette volna hallani elfogulatlan véleményöket, kifejezésre jutva látni azt

a benyomást, melyet rájok az óra lefolyása egészben gyakorolt. Előtte ugyanis nem szokatlan a tanítási órának ílynemű beosztása és kihasználása s épen azért nem bizonyos benne, hogy mindaz, ami szépet s dicséretest talált rajta, kollégái szemében is ugyanolyannak tünt-e fel. Csak az óra tagoltságára kell gondolnunk s mindjárt tisztában lehetünk azzal, hogy ez a dicséret nem alaptalan. Mindegyik rész magában véve önálló, befejezett egész; mindegyik előtt ott lebeg a cél, amelynek megvalósítására törekedni kell a tanulóknak s ez annyira leköti figyelmüket, hogy mindegyike tudásának javát igyekszik összehordani az új ismeret felépítéséhez. Egyik műveletről a másikra való átmenetnél egy szó, vagy rövidke mondat készen találja őket s elegendő arra, hogy a következő lépések sikerrel megtétessenek. Így halad a munka lépésről-lépésre, fokról-fokra s alig vettük észre, máris befejezett tény előtt állunk. Rövidke összefoglalás s következik a nyugvópont. »Elővesszük a diariumot« hangzik s mindjárt diktálja is az egyik: »Latin, 1905. stb. stb.« Ismét a cél kitűzése s folytatódik az előbb részletezett módon tovább az új munka. De mindez anélkül, hogy a célt, melyet az óra elején kitűztünk, szemök elől tévesztették volna. Bármikor kérdhetjük, számot tudnak adni, miért tesszük ezt-azt, miként függ össze egyik rész a másikkal s miként illeszkedik bele a nagy egészbe, melynek kifejtését magunk elé tűztük. Ezzel egyuttal — azt hiszi — megmondotta mindazokat az elveket, melyek szerint a tanárnak el kell járnia, ha azt akarja, hogy céltudatosan, a legrövidebb úton, mindkettőjüknek — tanárnak és tanulóknak — kölcsönös megelégedésére és hasznára megoldja feladatát.

Ez az elismerés azonban, amellyel a fölszólaló minden utógondolat nélkül adózik az előadónak elért sikere után, nem zárja ki azt, hogy a maga észrevételeit, amelyek egy terminus technikusra s eljárásának egy-két mozzanatára vonatkoznak, ne közölje. Számtalanszor hallotta, tanár, tanuló mondta, hogy a praesensnek képzője nincsen, a praeteritumé *-ba*, az »*i*«, »*u*«*-tövü*eknél és mássalhangzósoknál *-eba*, futurumé *-b* s így tovább. Nem célszerűbb-e időképző helyett időjelet mondani? A magyarban is azt tanulja s aztán, ha majd egyszer ige- vagy névszóképzésről lesz szó, legalább nem támad félreértés. De ez ép oly egyéni, mint az, amit eljárásának egy mozzanatánál észlelt. A perfectum-tő igealakjait a diáriumból leolvasták s az egyik imperfectumtövüt is mondott. Mint a megbeszélést megelőző előszavában mondta az előadó, a perfect. tő igealakjait házi foglalatosságképen az olvasmányból kikerestette s diariumba iratta. Véleménye szerint nem járt el teljesen helyesen. Ott az órán kérdezhette volna le azokat, s a tanulók mondtak is volna bőven ilyet. Így nem csúszott volna hiba a diariumba. Súlyosabb beszámítás alá esik az az eljárása, mikor a perfect-tő megállapítása után a személyjelek ismertetésére tért át s elmulasztotta a praes. perf. személyjeleit a már megismert idők személyjeleivel összehasonlítani. Ezen összehasonlítás révén a tanulók maguk rájöttek volna arra, hogy itt bővült személyjelekkel van dolguk, amelyek csakis itt és sehol másutt nem fordulnak elő. Mindezek a kifogások azonban a lényegen nem ejte-

nek nagy csorbát s a tanítási óra marad annak, amilyennek mondotta, jól sikerült órának, melyért ismételten köszönetet mond az előadónak.

Gömöry János coll. főgim. igazgató hasonló elismeréssel szól az óra lefolyásáról. Dicsérettel emlékszik meg az előadó nyugodt, higgadt, tapintatos eljárásáról s arról a fegyelmezettségről, melyet nemcsak ezen az órán, mely a többiekhez viszonyítva mégis csak különlegesnek mondható, mikor annyi sok s még hozzá idegen tanár volt jelen, ami kétségkívül nagy befolyással lehetett a tanulók magatartására, hanem rendes órákon is tapasztalt. Oka nemcsak abban rejlik, hogy az előadó tud fegyelmezni, hogy az egész osztályt mindig szemmel tartja, hogy mindig következetesen jár el, hanem abban is, hogy hallgatóit le tudja bilincselni modorával, szavával, tud érdeklődést kelteni az anyag iránt, tudja foglalkoztatni s közös munkára egyesíteni valamennyiöket. Innen a nagy csend, az általános figyelem, s ez magyarázza egyuttal munkája sikerét. Hasonló értelemben nyilatkoztak még Varvasofszky János, Peskó Ödön és dr. Janicsek József, akik részint felvilágosítást kértek eljárásának egyik-másik módjáról, részint észrevételeiket mondták el. Így Peskó a befejező rövid összefoglalás elmaradását hibáztatja, Janicsek pedig az olvasmány szövege alapján szerette volna látni a feladat megoldását. A fölvilágosítás megadása után a kör köszönetét fejezi ki az előadónak az óra megtartásáért.

Az elnök jelenti, hogy legközelebb Peskó Ödön coll. főgimnáziumi tanár mutat be egy tanítási órát a geometria köréből s ezzel az ülés véget ér.

Jegyezte: *Vujsz János.*

Budapesti Kör.

A kör március 13-án *Rombauer Emil* főigazgató elnöklésével *felolvasó-ülést* tartott, melyen *dr. Kármán Mór* értekezett az *összefoglaló tankönyvek használatáról a középiskola alsóbb osztályaiban.* Szerette volna, ha más, ma is a gyakorlat terén működő tanár vállalkozott volna e kérdés fejtegetésére, aki a gyakorlat szempontjából bírálta volna múlt előadásában hangoztatott nézeteit. Jelen körülmények között ezen előadásnak nem lehet egyéb célja, mint részletezni azt, amit múltkori fölolvasásán összefoglalóan előadott. A középiskolai oktatásnak tulajdonkép két foka van, de, minthogy a két legalsó osztályban még az elemi iskola feladatai folytatódnak, három fokot különböztethetünk meg. Az említett két osztály anyaga, azt lehet mondani ugyanaz, sőt némely tekintetben kevesebb, mint az elemi iskola felsőbb osztályaié. A középiskolába lépő tanuló jóformán csak a latin nyelvben talál új tanulni valót. S ez a körülmény meglehetősen káros hatást gyakorol a nagy várakozással jövő gyermek lelkére, aki új ismeretek helyett két évig ismétli ugyanazt, amit már tanult. Gondoskodni kell tehát arról, hogy helyesen meg-

válogatott anyaggal a gyermek tudásvágyát kielégítsük és fokozzuk. A következő fejtegetésekben e szempontot is szem előtt tartva, három csoportban fog szólani a tankönyvekről s azok használatáról a két legalsó osztályban: *a)* a nyelvtanítás (magyar, latin), *b)* földrajz, természetrajz s *c)* számtan és mértan oktatásában használatos könyvekről.

A nyelvtanításhoz szükségelt könyveket illetőleg, kiemeli az előadó azt, hogy az olvasókönyvekről nem beszél, mert ezek nem tartoznak a szigorúan vett tankönyvekhez, noha nagy fontosságuk minden kétségen fölül áll. A szorosan vett tankönyvekhez eddig csak a nyelvtanokat számították, de az előadó *kétféle* tankönyvről fog szólni, ú. m. nyelvtanról és nyelvkönyvről. Az előbbinek fogalmáról nincs mit beszélni, mindenki tudja, mit ért rajta. Az utóbbiról, a nyelvkönyvről azonban többet kell mondania. A nyelvtan csak a nyelvtani kategóriákat közli, de nem ismertet meg az illető nyelv tartalmával. Ezt a feladatot teljesítenék a nyelvkönyvek, melyek ily módon a stilisztikai tanítást készítenék elő. Az első két osztályban a szókincs tudatossá és teljessé tétele, a felsőbb osztályokban a kifejezések csoportosítása volna a főcél.

Az eljárás, röviden jelezve, az, hogy egy olvasmányt közösen elolvasván, az előfordult tényeket, különösen a lelkiállapotokat összefoglaljuk s a nyert kategóriák sorát vagy körét, mely természetesen pusztán az olvasmány alapján még hiányos, kiegészítjük a nyelvkönyvből. Ez az eljárás mind a magyar, mind pedig a latinnyelvi oktatásban. A latinnyelvi oktatás persze a római életre vonatkozó nyelvkincset adja, melyben egy idegen világ, idegen élet tükröződik. Megtanulja a gyermek a hivatalos, városi, katonai stb. élettel kapcsolatos latin szókat és kifejezéseket tárgyi csoportokban. Ilyen okosan vezetett nyelvtanítás valóságos régiségtani oktatássá válik.

Áttérve a nyelvtan tanítására, kiemeli az előadó, hogy az anyanyelv tanításában a nyelvtani oktatásra — véleménye szerint — még mindig nem találták meg a helyes utat. Nem tartja helyesnek azt az eljárást, hogy egy-egy olvasmány elolvasása útján bemutatják rajta a nyelvtani tényeket; a tanuló ily eljárás mellett nem érzi, hogy valami rá nézve szükségeset tanul. Az anyanyelvi oktatás célját röviden e régi formula fejezi ki: *ars bene discendi et scribendi.*

A helyes beszédet — különösen magyar vidéken — meg lehet tanítani már az elemi iskolában; a középiskola alsóbb osztályaiban csak ki kell e tudást egészíteni, esetleg idegen nyelvvel való egybehasonlítás útján mélyíteni. Törekedni kell arra, hogy a gyermek minél többet írjon. Az írás tanításában mindenekelőtt a cél: a helyesírás, a helyes interpunkció, szórend és a szöveg artikulációjának begyakorlása. Mindezeknek tudatossá tétele, magyarázata és megokolása gazdag nyelvtani tanulsággal jár. De mindezen okulás, mivel csak alkalomadtán nyujtjuk, amint a helyes beszéd és a helyesírás tanítása megköveteli, nem lesz teljes, nem lesz összefüggő, és azért kiegészítésre szorul a nyelvtan által, melyben az egyik vagy a másik kategóriára vonatkozó tudni valók együtt vannak.

A latin nyelv tanításában természetesen nagyobb fontossága van a grammatikának. De azért a nyelvtani könyv a latinban is csak az olvasmányokon tanult nyelvtani anyag kiegészítésére és emlékezetbe vésetésére szolgál. Mikor a tanuló az olvasmány folyamán megismerkedik a nyelvtani alakokkal, az egyik alak ép oly fontos előtte, mint a másik, nincsen egyiknek sem előnye a másik fölött. Amint azután a nyelvtanban bizonyos meghatározott sorrendben látja az alakokat, tudnia kell, hogy ez a sorrend csak önkényes, s csak a csoportosítás bizonyos szempontjaiból állíttatott föl így, amint a könyvben van és nem másképen.

Az előadó itt — tekintettel az előrehaladott időre — félbeszakítja előadását, melyet más alkalommal fog folytatni, amikor a tantárgyak másik két csoportjának tankönyveivel fog foglalkozni és fölszólítja a jelenlevőket, hogy tegyék meg az előadásra megjegyzéseiket.

Rombauer Emil elnök az előadottakra nézve megjegyzi, hogy a vezető gondolatot, hogy t. i. a grammatika mellett nyelvkönyv is használtassék, helyesli. Azonban a fő nehézség ezen új könyv alkalmazásában volna; a használat módját kellene pontosan megszabni, hogy a tanárok helyesen éljenek vele.

Máthé György kérdést intéz az előadóhoz, vajjon tekintettel arra, hogy a kezdőfok anyanyelvi tanításában a helyes beszéd tanítása a főcél, helyes-e, ha az I. és II. osztály olvasmányai régi írók műveit vagy esetleg nyelvjárásban írt meséket változatlanul adják, vagy szükséges-e, hogy ezeket a mai irodalmi nyelvnek megfelelően átdolgozzák.

Kármán Mór válaszolván a fölvetett kérdésre, kijelenti, hogy az olvasmányoknak csak a tartalom, lelki élet és a belső forma, a szerkezet dolgában szabad primitiv fejlődési fokozatoknak megfelelniök, de a nyelv tekintetében a mai nyelvhelyességet kell követniök.

Máthé György további felszólalásában utal a nehézségekre, melyekbe a vázolt nyelvi oktatás a mai viszonyok között ütköznék. Teljes sikerrel csak akkor biztatna, ha az osztályok zsúfoltsága megszünnék s ha a gimnáziumot egy előkészítő osztály előzné meg.

Erre az elnök bezárja az értekezletet s köszönetet mondván az előadónak, a legközelebbi ülés tárgyául *Rados* Ignácnak a *Poroszországi törekvésekről a mathematika-tanítás terén* szóló fölolvását tüzi ki. Ülés után az elnök és a tagok közül többen barátságos társasvacsorára gyűltek össze.

Dr. Bán Aladár,
a kör jegyzője.

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

Kurze Einleitung in die Differential- und Integralrechnung. Von Prof. *Dr. Irving Fisher.* Aus der durch mehrere Verbesserungen des Verfassers vervollständigten dritten englischen Ausgabe übersetzt von N. Pinkus. Leipzig, B. G. Teubner. 1904. Preis 1·80 M.

Nagyra vagyunk a középiskolák azon feladatával, hogy az általános műveltséget és az egyetemre való előkészítést szolgálják. Hogy ez a külföldi középiskolákban sincs meg eléggé, bizonyítja ezen könyvecske eredete is.

Ezen — 72 lapból álló — kis füzet oly egyszerüen és érthetően ismertet meg a differenciál- és integrálszámítás elemeivel, hogy méltán mondja róla egyik bírálója »Die Darstellung ist wundervoll klar«. A füzet tartalmát szerzője bevezetésképen szokta előrebocsátani nemzetgazdaságtani előadásainak könnyebb megérthetése céljából. Tapasztalásból tudom, hogy törekvő jogászok nálunk is fordulnak matematikus tanárokhoz felvilágosításért. Nagy szolgálatot tehet azonban kezdő mérnök- és tanárjelölteknek is ezen kis művecske, mely nemcsak a legrövidebben és legközvetlenebbül, azonkívül sokoldaluan szemlélteti a differenciál- és integrálszámítás alapfogalmait, hanem annak elemeire tényleg rá is tanít oly mértékben, hogy számos oly geometriai és fizikai feladatot fejthetünk meg könnyű szerrel, melyek most nem csekély nehézséget okoznak a középiskolai tanulóknak.

Sokkal többet érne, ha ezen könyvecske tartalmát tanulnák a középiskolák legfelsőbb osztályaiban a mostani mennyiségtani tananyag sok kevésbbé hasznos és képző része helyett. Míg azonban reformtörekvéseinkben oda jutunk, igen kivánatos volna, hogyha a kolléga urak a 8-ik osztály tanulóit ezen könyvecskére figyelmessé tennék. Azt hiszem, hálával fognak visszaemlékezni e figyelmeztetésre.

(Pozsony.) *Zala Miksa.*

Beküldött művek.

(A karikával (○) jelölt művekről már közöltünk ismertetést, a csillaggal (✳) jelöltek ismertetéséről pedig már intézkedtünk vagy legalább is elhatároztuk ismertetésüket és csak valamely előre nem látott körülmény akadályozhat meg benne. A többi művek ismertetése a Közlöny részéről nem valószínű, de kizárva nincsen.)

✳ A. Gellius. Attikai Éjszakák. (Latinul és magyarul) I. és II. kötet. Fordították Barcza József és Soós József. Budapest, Franklin-Társulat 1905. A két kötet ára 16 korona. (Görög és latin remekírók. Kiadja a magyar tudományos akadémiának classica-phil. bizottsága).

✳ Arany Dániel és Magyar László: Az élet- és járadékbiztosítási üzlet elmélete. I. rész. Egy egyén életétől függő biztosítá-

sok. Ára 1 korona 50 fillér. Budapest, 1905. Lampel R. könyvkereskedése (Wodianer F. és fiai).

* A klasszika-filologia jövője, tekintettel hazai viszonyainkra. Székfoglaló Pecz Vilmos rendes tagtól. (Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből. Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia. XIX. k., 5. szám.)

* Pedagógiai dolgozatok. Irta Schneller István. Második kötet. Németországi tanulmányút a gyakorlati tanárképzés ügyében. Budapest, Hornyánszky Viktor cs. és kir. udvari könyvnyomdája. 1905.

Magyar Könyvészet. Bibliographia Hungariae. Szerkeszti és kiadja Székely Dávid. Budapest, 1905. I. évf. 1. és 2. szám. Előfizetési ára egész évre 8 korona.

KÉRDÉSEK ÉS ÜZENETEK.

(Azokat a kérdéseket vagy kéréseket, amelyekre vonatkozó feleletek, illetőleg üzenetek a Közlöny e rovatától várhatók, számozzuk, hogy a felelő vagy üzenő tagtársak ne legyenek kénytelenek a kérdést vagy kérést ismételni, hanem annak sorszámára hivatkozhassanak.)

A 4. kérdéshez.

A múlt heti számban 4. K. 1. és 2. alatt közölt válaszokat nem birom szó nélkül hagyni és ezért kérem az igen tisztelt Szerkesztő úrnak engedelmét, hogy a »kérdéses« kérdésre, illetve az említett válaszokra nézve elmondhassam véleményemet.

A latinnyelvi tanár kétségkívül tartozik a tornaórát is helyettesíteni, ha arra szükség van. Ha kedve telik benne, tornaórát is tarthat. Az ideiglenes helyettesítés dolgában egyforma szolgálatkészség és hivatásszeretet hatja át az embereket, ha az igazgató és a tanári testület tagjai egyetértenek és együtt éreznek. A játékóra és a gyorsírás helyettesítésére talán mégsem gondolt soha egy józan gondolkodású igazgató.

Ami azonban az úgynevezett szakszerű helyettesítést illeti, ott a dolog korántsem olyan egyszerű, mint ahogyan azt »*tj*« kartárs eldönteni óhajtaná. Nézetem szerint ezt a fontos kérdést okvetlenül föl kell venni a *Rendtartás* új kiadásába, mert köztapasztalás szerint tömérdek méltánytalanság és kellemetlenség fűződik ehhez a dologhoz.

Először is azt gondolnám, hogy még a legtiszteltebb igazgatónak sem lehet egyéni elbírálásától függővé tenni, hogy melyik latinnyelvű vagy más tanárt tart ő képesnek a tornamesterség betöltésére. Ha valaki önként vállalkozik reá, akkor jól van, de amire valaki nincsen képesítve, arra azt a jó embert egy igazgatói erős tekintet nem képesítheti. De még ha van is képesítése, még akkor sem tanácsos, sem helyes dolog az igazgató részéről, az igazgatói iroda főnökének bürokratikus parancsolásával utasítani az illetőt. Hiszen az okos igazgató talán csak nem nézi első sorban a rubrikázott tanrendet, hanem mindenekelőtt a tanulók és az iskola ügyére központosítja erős tekintetét. Már pedig milyen siralmas és áldatlan órák az

olyanok, melyeket valaki kelletlenül, teljesen egyéni hajlama ellenére vagy esetleg gyengélkedése miatt nem tart meg szivesen és a kellő ügyszeretettel. Akkor inkább maradjanak el azok a tornaórák, s fordítsák az időt tetszés szerint más tantárgyakra. De ismétlem, az igazgató ne akarjon éles szemével tornatanárokat kreálni.

Azért hát ne írjunk ilyeneket, hogy »*kell vállalkoznia, ha az igazgató stb.*« Művelt emberek között nem dönthet az igazgatói sic volo, sic iubeo-ja. Nagyon furcsán hangzik ez a beszéd és nagyon csunyán fest ez a dolog a gyakorlat terén.

Ámde szólnom kell még az úgynevezett szakszerű helyettesítésről. Ajánlanám, hogy tegyük szóvá ezt az ügyet Közlönyünkben. Legelőször is nagyon furcsa és méltánytalan az az eljárás, hogy az év folyamán ex officio kapott és nem épen keresett, három-négy órányi óratöbbletből csak annyit *szokás* díjazni, amennyi a maximumként megállapított 18 órán túl esik. Ez a kicsinyes krajcároskodás még abból a korból datálódik, amikor még nagyon kevés becsülésben volt része a tanárnak és a tanári pályának. Ha valaki véletlenül 17 vagy 16 órát kapott egy tanévben, akkor ezt egy fait accompli-nek kellene tekinteni, ami a tanév folyamára kötelesség is, de jog is arra a tanárra nézve. Az a kegyetlen uzus azonban igazán visszataszítóvá lesz, amikor az év végén az embernek nehány koronácskát utalványoznak betöltött óratöbblet címén és fejében, nyilvánvalóan olyan skála szerint, mely még abból a korból való, amikor még csak nehány száz pengő forintocskára rugott a tanár jövedelme. Ha nem volna olyan végtelen megalázó ez az óratöbbletért való utalványozás, akkor igazán nevetni lehetne rajta. A szegény embert az ág is húzza.

Mi magyar tanárok anyagilag mindenképen szegény emberek vagyunk. Azért, úgy hiszem, nem volna szerénytelen az a kérés, hogy a hosszabb ideig tartó ex officio kiosztott szakszerű helyettesítés után járó díjazás történjék arányosan ama fizetési fokozathoz képest, melyet a helyettesítést teljesítő tanár egyébként is elfoglal. Másodszor pedig utalványoztassék a díjazás tényleg annyi óra után, amennyinek szakszerű helyettesítésével az illetőt megbízták, minden tekintet nélkül arra, hogy a folyó évben — ad hoc — mennyi óra volt neki kiosztva.

Ajánlom ezt a fontos kérdést, mely már igen sok jóravaló tanárnak okozott keserüséget és sérelmet, az igen tisztelt körök figyelmébe. Y.

---

5. Kérdés. Igazolatlan órának minősíthető-e azon tornaóra, melyre a tanuló »tornaczipő nélkül« jelent meg, különösen, ha e hiány miatt a tornatanító eltiltotta a tornázástól? *(dr.—)*

Tartalom: *Szemle.* — *Krónika:* Iskolai előadás az Urániában. *Máthé* Györgytől. Kinevezések. Gyászrovat. — *Javaslatok és Tanulmányok:* Az iskolakönyvirodalom kritikájához. *Schmidt* Mártontól. A rendtartás reviziójához. *ge.*-től. — *Egyesületi élet:* Köri tudósítások. (Eperjesi Kör. *Vujsz* Jánostól. Budapesti Kör. Dr. *Bán* Aladártól.) — *Könyvek és Lapok:* Dr. Irving Fisher: Kurze Einleitung in die Differential- und Integralrechnung. *Zala* Miksától. Beküldött művek. — *Kérdések és üzenetek.*

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXVIII. évfolyam. 27. szám. 1905. április 9.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. k., Eszterházy-utcza 14. sz. alá.

Szerkeszti
WALDAPFEL JÁNOS
VII. ker., Csömöri-út 65.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. k. áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdíj 8 kor.

KRÓNIKA.

Meghivás.

Az *Orsz. Középiskolai Tanáregyesület* választmánya 1905. április hó 25-én, kedden délelőtt 9 órakor az egyesület helyiségében (VIII., Eszterházy-utcza 14. II.) tartja ez egyesületi évben második ülését, melyre a választmány tagjai és az érdeklődő kartársak ezennel meghivatnak.

Napirend:

1. Hivatalos jelentések.
2. A középiskolai rendtartás.
3. Intézkedés a tisztújítás iránt.
4. Indítványok.

Budapesten, 1905. április 9.

Négyesy László,
főtitkár.

Kinevezés. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter dr. *Dénes Lajos* budapesti VII. ker. állami főgimnáziumi, *Schill Fülöp* temesvári állami főreáliskolai, *Romsauer Lajos* budapesti VI. és *Virág Oszkár* budapesti VII. ker. állami főgimnáziumi helyettes tanárt ideiglenes rendes tanárrá kinevezte.

Nyilvánossági jog. A m. kir. vallás és közoktatásügyi miniszter a *békési* ev.-ref. főgimnáziumnak, valamint a *hajdúböszörményi* ev.-ref. főgimnáziumnak az 1904/5-ik tanév tartamára a VII. és VIII. osztályokra a nyilvánosságnak, továbbá az érettségi vizsgálatok tartásának jogát is újból megadta.

Pályázat tanári állásokra. A m. k. vallás- és közoktatásügyi miniszter pályázatot hirdet a *szegedi* áll. főgimnáziumnál 1905/6. tanév elején betöltendő 3 tanári állásra. Ezen állásokra 1. latin-történelemre, 2. latin-németre, 3. rajz, mértan és szabadkézi rajzra

középiskolai képesítéssel biró egyének pályázhatnak. A pályázati kérvények a szegedi áll. főgimnázium igazgatóságához intézendők *1905. május 15-éig.*

A középiskolai reform tárgyalása a Társadalomtudományi Társaságban. A Társadalomtudományi Társaság f. é. március 31-étől kezdve a nagyhetet és husvét hetét kivéve, minden pénteken előadási sorozatot rendez a mai középiskolai oktatásról. E sorozatot — a társaság értesítése szerint — oly körök előadásai fogják bevezetni, amelyeknek e kérdésben eddig kevés alkalom adatott nézeteik nyilvánítására: orvosok, idegorvosok és a gyakorlat embereinek felszólalásai. E körökhöz a társaság a mai középiskolai oktatás különböző oldalaira vonatkozó kérdőíveket is intézett. De a társaság súlyt helyez arra, hogy tanácskozásai részére a mai középiskolai oktatás képviselőinek figyelmét és aktiv részvételét is megnyerje, és azért ezek közül is egyeseket közvetlenül felkért arra, hogy vegyenek részt e tárgyalásokban és ezeknek elküldte tudomásul vétel végett a fennt-nevezett körökhez intézett kérdőíveket is. Első ülését a középiskolai reform ügyében már meg is tartotta a társaság március 31-én. Az ülést Pikler Gyula egyetemi tanár, a társaság alelnöke, nyitotta meg bevezető előadással, utána felszólalt Ranschburg Pál idegorvos, egyetemi magántanár. — Egyelőre csak e tényeket kivánjuk olvasóink tudtára adni. Mihelyt a kérdőívekre beérkezett feleletekről, az ülések felolvasásairól és vitáiról részletes tudósításaink lesznek — a társaság organuma bizonyára számot ad majd róluk — ismertetni, illetőleg méltatni fogjuk a felmerült fontos mozzanatokat.

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

A középiskolai ifjúsági könyvtárjegyzék ügye.

Közlönyünk március 26-iki száma, a budapesti Tanári Körben február hó 27-én tartott felolvasás kiegészítéseül, egy cikket hoz, melyben Tóth Rezső kartársunk az ifjúsági irodalommal és a középiskolai ifjúsági könyvtárakkal foglalkozik. Éppen abban az időben távol lévén a fővárostól, mindkettőről csak március hó utolsó napján értesültem. Ez az oka, hogy megjegyzéseimet az említett cikkre vonatkozólag nem tehettem meg mindjárt a Közlöny legközelebbi számában. De különben is nem szeretek semmit tenni az első impressziók hatása alatt. Ezenfelül ez esetben még tájékozódnom is kellett bizonyos dolgokra nézve, melyeknek ismeretére feltétlenül szükségem volt észrevételeim megírásához.

Hogy a szóban levő cikk a legnagyobb mértékben felkeltette érdeklődésemet, természetesnek fogja találni mindenki, ki ismeri az ifjúsági könyvtárak ügyének történetét, és ismeri azt

a munkásságot, melyet én részint a Tanáregyesület, részint a minisztérium megbizásából, részint végre saját szakállamra az ifjúsági könyvtárak és az ifjúsági könyvtárjegyzék ügyében immár több mint tíz éve kifejtettem és még most is folytatok. És épp oly természetesnek fogja találni éppen az említett okból, hogy a szóban levő cikket nem hagyhattam minden megjegyzés nélkül.

Harmadszor vagyok ezúttal abban a kényszerhelyzetben, hogy védenem kell azt a poziciót, melyet e téren hosszú és nehéz munka árán kivívnom sikerült. Igaz, ezt el kell ismernem, nyiltan és közvetetlenül soha senki sem támadta meg azt; a védelem is azért tulajdonképen csak abban állott, hogy figyelmeztettem azokat, akik ezzel a kérdéssel foglalkoztak, a mulasztásra vagy tévedésre, amelyet elkövettek.

Először akkor kerültem ebbe a kényszerhelyzetbe, midőn dr. Neményi Imrének az »Ifjúsági olvasmányok és ifjúsági könyvtárak« című munkáját olvasva, azt láttam, hogy a szerző, ennek az ügynek történetével foglalkozva, abszolute semmit sem tud arról az akcióról, melyet ez ügyben a Tanáregyesület és csekélységem kifejtett. Fel kellett őt tehát világosítanom tévedéséről és helytelen itéletéről, amint már előbb figyelmeztette őt arra dr. Szüts István kultuszminiszteri fogalmazó a könyvéről az »Uránia« című folyóiratban közölt bírálatában. A szerző beismerte tévedését és megvallotta, hogy az említett akcióról tényleg semmi tudomása nem volt. Ez korrekt, férfias nyilatkozat volt, amint egy igazságszerető emberhez illik.

A második eset akkor történt, midőn dr. Gerevich Emil az 1901-iki közgyülésen az ifjúsági könyvtárak ügyét újból szóba hozta, és a közgyülés a kérdés megvitatását a körökhöz utasította. Én akkor az Ifjúsági Könyvtárjegyzék 11. számában hosszabban foglalkoztam Gerevich indítványával. És a budapesti Tanári Kör kimondotta ugyanazon évi október 24-ikén tartott értekezletén, hogy ennek a kérdésnek megvitatását nem tartja szükségesnek. És maga az indítványozó is, belátva tévedését, a kassai Tanári Körben visszavonta indítványát, »nagy elismeréssel emlékezve meg a Szemák-féle jegyzékről és azon buzgalomról, melyet e derék kollégánk ebben az ügyben egymaga kifejt, és azon nézetének adva kifejezést, hogy ennek a hasznos vállalatnak jelentőségét azáltal kellene emelni, hogy a minisztérium által kifogástalanoknak talált ifjúsági könyvek jegyzéke ott tétetnék közzé«. Ez is kétségtelenül korrekt, gavalléros eljárás volt, amint egy komoly, igazságszerető férfiúhoz illik.

Harmadszor és legújabban Tóth kollégám indítványa késztet a felszólalásra. Ez esetben is, mint Gerevichnél, vagy azt kell feltenem, hogy Tóth úr nem tanulmányozta még ez ügyet behatóbban s így nincs tudomása arról, ami e tekintetben régebben történt, s ez volna a kedvezőbb és kivánatosabb eset, vagy pedig ismeri az ügy előzményeit, s ennek dacára szükségesnek tartja a kérdésnek napirendre tűzését. Én az első, a kedvezőbb esetet

akarom feltenni, de természetesen számolnom kell a másik eshetőséggel is.

Az ifjúsági könyvtárak ügyével, dicséretére legyen mondva a magyar tanárságnak, Tóth úr előtt és előttem is sokan foglalkoztak már az alkotmányos éra kezdetén, mindjárt a Tanáregyesület megalapításának első éveiben. A régiek közül elég legyen csak Lechner Lászlót és Volf Györgyöt említenem. 1892-ben engem bizott meg a Tanáregyesület választmánya az ifjúsági könyvtárjegyzék összeállításával, miután az előzőleg bizottsághoz utasított munka több éven át sem tudott sehogy sem elkészülni. Ezen időtől fogva én sokat írtam, fáradoztam ebben az ügyben, foglalkoztam vele Közlönyünkben, a Jancsó Benedek által szerkesztett Közoktatásügyi Szemlében, a Nemzeti Iskolában, egyik-másik napilapban és az általam szerkesztett Ifjúsági Könyvtárjegyzékben úgy, hogy az ezen ügyre vonatkozó vagy azzal kapcsolatos dolgozataim, amint azokat most átnéztem, szerény számítással 30—35 ívet tesznek ki, tehát egy jókora kis kötetet. Nem akarok én ennek a felemlítésével a gyermekes versenygés terére lépni, mert aki régebben él, nagyon rendjén van, ha többet is dolgozik; csupán azt akarom azzal jelezni, hogy nem könnyű dolog erről a kérdésről valamit mondani, amit én már ismételten és ismételten el nem mondtam volna. Azért nem is foglalkozom ezúttal a revizió ügyével, hanem csupán csak azon adatok felsorolására szorítkozom, melyek az ifjúsági könyvtárjegyzékre vonatkoznak.

A jegyzéket, melyet Alexander Bernát nagyon helyesen alapvető jegyzéknek nevezett el, miután ismételt revizión és megrostáláson ment keresztül, approbálta a minisztérium és figyelembevétel végett ajánlotta a középiskoláknak (1893. 16534. sz.)

Nem egyedül készítettem azt, mert hiszen az ilyen munka meghaladja az egyes ember erejét. Munkatársaim közt voltak többi közt: dr. Jancsó B., dr. Károly György Hugó, dr. Riedl Frigyes, dr. Márki Sándor, dr. Pruzsinszky János, dr. Szterényi Hugó, dr. Theisz Gyula, Szerelemhegyi Tivadar, Schürger Ferenc stb. Azt hiszem valamennyi oly név, melyekhez nem szükséges jelzőt adni. A jegyzéket megbírálta a Közoktatási Tanács, megbírálta a minisztérium megbízásából két főigazgató: dr. Spitkó Lajos és Nátafalussy Kornél és egy középiskolai tanár, Perényi Adolf. Valamennyien a legmelegebb elismerés hangján nyilatkoztak róla, az egyik szinte áradozott magasztalásában. Érdemesnek tartom különösen megemlíteni, amit Alexander Bernát írt róla Közlönyünkben. »Ez a jegyzék«, mondta többi közt, »valóságos áldás a magyar tanügyre nézve, amelynél csak azon lehet csodálkozni, hogy ily soká kellett rá várni«.

Az alapvető jegyzéket követte egy másik. A középiskolai ügyosztály akkori vezetője, dr. Klamarik János, a magyar középiskola megteremtője, akinek figyelmét semmi sem kerülte el, ami csak némiképen összefüggésben volt a szívéhez nőtt középiskola

ügyével, és aki a munkaerőt, bárhol nyilatkozott is, mindenkor méltányolta és meg tudta becsülni, felszólított, hogy a német és francia művek jegyzékét is állítsam össze. Alig egy év leforgása alatt az is elkészült, és sorakozott hozzá a következő években még egy 3., 4. és 5. füzet is. Ezek is mind a Közoktatási Tanács elé kerültek és elnyerték a minisztérium szánkcióját. (1898. 75278. sz.). Valamennyit, ha jól emlékszem, dr. Riedl Frigyes bírálta és ismételten hangoztatta: »Ezzel a jegyzékkel szerkesztője nagy szolgálatot tesz a magyar tanügynek«. Az 5. füzet megjelenése után is folyton figyelemmel kísérem az irodalom terén megjelent ujdonságokat, és az ajánlhatókat évenként jegyzékbe foglalom. Legközelebb is, március hóban megjelent egy szám, immár a 22-ik.

Ez a középiskolai ifjúsági könyvtárjegyzéknek és így az én e téren kifejtett munkásságomnak is rövid foglalatja. Hogyan gondolná valaki ezek után egy új jegyzék összeállítását eszközölni: az én katalogusom alapján, tehát felhasználásával, vagy attól teljesen függetlenül? Az elsőre alig vállalkoznék komoly, önérzetes ember, mert hisz az így keletkezett munka mi más volna, mint ocsmány plágium, nem is említve azt, hogy a szellemi termék is a törvény oltalma alatt áll. A második a kivitelben szinte lehetetlennek bizonyulna. És ha valaki mégis ráadná a fejét és az egész munkát újból kezdené, mellőzve az eddig elért eredményeket, az bizony, szeliden szólva, nem művelne valami nagyon okos dolgot. Mert ami nekem tíz évi munkámba került, az bizony neki sem kerülne kevesebb időbe és kevesebb fáradságba.

Az ifjúsági könyvtárak körül kifejtett munkásságomnak köszönhettem, hogy Klamarik a külföldre is kiküldött az ifjúsági könyvtárak tanulmányozása végett és egy minta-könyvtárt is rendeztetett be általam az országos kiállítás számára. Csáky miniszter meleg elismerését fejezte ki buzgó fáradozásomért és a kitüntetést is, melyben a nagytudású és előkelő modorú Homann ajánlatára Wlassics miniszter alatt részesültem, bizonyára első sorban ebbeli munkásságomnak köszönhetem. Nem is mellőztek még sehol, ahol az ifjúsági könyvtárak ügye szóba került. Mikor a népkönyvtárak könyvjegyzékének összeállítását vették tervbe, a múzeumok és könyvtárak országos bizottságának akkori elnöke, Berzeviczy Albert, jelenlegi kultuszminiszterünk, igen hízelgő sorok kíséretében kérte ki a jegyzékre vonatkozó véleményemet, mint »amelyre kiváló súlyt helyez«. A népiskolai ügyosztály is megküldte többi közt nekem is a népiskolai könyvtárjegyzéket véleményadás végett. És itt nem állhatom meg, hogy ne reflektáljak arra, ami ez ügyben történt, mielőtt a Nikib megszületett. A megküldött jegyzéket én oly gyarló munkának találtam, hogy megbírálásába és kijavításába nem is bocsátkoztam és csupán annyit jegyeztem meg, hogy az ilyen fontos jegyzéket nem lehet másként összeállítani, mint csakis a munkáknak átolvasása és megbírálása alapján. És hozzátettem még, hogy ha a jegyzék

véglegesen meg lesz állapítva és miniszteri jóváhagyást nyer, akkor mindenesetre meg fogom tenni rávonatkozólag észrevételeimet. A jegyzék ezután a Közoktatásügyi Tanács elé került, amely, mint ez már rendes szokás minálunk, egy bizottsághoz utasította azt. De hát természetesen ez a bizottság sem oldhatta meg a feladatot, mert ki fog felelősséget vállalni olyan munkákért, melyeket nem olvasott és így nem ismer? Egy tagja a bizottságnak ki is jelentette, hogy csak egy embert ismer, kire ezt a munkát bízni lehetne, minthogy évek óta foglalkozik ezzel a tárggyal. És csekélységemet nevezte meg. De hát a bizottság jónak látta inkább egy ifjúsági írót szólítani fel a revizióra, aki végre is hajtotta azt. Azonban még most is alapos aggályok merültek fel a jegyzék ellen és a miniszter nem approbálta azt. Nem maradt tehát más hátra, mint ráhelyezkedni arra az alapra, melyet én mindjárt kezdetben megjelöltem és ajánlottam. Így született meg a Nikib, s így lett Tóth úr a Nikib előadója. És létre jött a népiskolai könyvtárjegyzék is, amely most már egészben véve komoly, tisztességes munka. Kimaradt ugyan belőle több becses mű, amelyek több joggal kerülhettek volna a jegyzékbe, mint amelyek belekerültek; de ez nem hiba, mert hisz ez pótolható; a fődolog, hogy kevés benne a kifogásolni való, mondhatom, alig 2—3 munka, amelyek, legalább az én nézetem szerint, nem oda valók. Aki gáncsoskodni akar és a kákán is csomót keres, az persze több kifogást is emelhet ellene. De ez nem az én mesterségem, részemről mindenkiben, még az ellenfélben is megtudom becsülni a komoly, becsületes törekvést. Ez volt az ok, amiért nem avatkoztam a Nikib működési körébe, és nem is avatkozom.

Tóth úr azonban, úgy látszik, másképp gondolkozik. Felolvasásával és cikkével olyan terrenumra csapott át, amelyet több mint tíz éve én tartok elfoglalva, és megingatni törekszik, legalább a látszat után ezt kell feltennem, azt a pozíciót, amelyet én hosszú és nehéz munka árán vívtam ki magamnak, és amelyet eddig senki még csak vitássá sem tett. Mert azt talán mégis csak meg fogja engedni, hogy én e téren már tisztességes múltra hivatkozhatom, hogy e téren némi, becsületes úton szerzett előjogom van. Ennek bebizonyítása volt éppen hosszú előadásomnak célja, nem pedig hiú öntömjénzés, amelytől, legyen meggyőződve róla, senki sem undorodik jobban mint én.

Számításba kellett vennem, bármily nehezemre esik is, ezt a másik eshetőséget is. Különben, ha t. i. távol volt tőle az az intenció, hogy e téren elfoglalt pozíciómat megingassa, akkor helyén lett volna, indítványát a Tanáregyesületnek e téren régebben kifejtett akciójával és az én munkásságommal kellő kapcsolatba hozni. Ebben az esetben, ha t. i. ez a másik feltevésem megáll, természetesen nincs többé mit mondanom. A választmány, esetleg a minisztérium és a tanári körök lesznek hivatva foglalkozni indítványával. Én tagja vagyok az egyesületnek, tagja

voltam hosszú időn át a választmánynak is, dolgoztam is az egyesület kebelében; amit rám biztak, annak mindig igyekeztem tehetségemhez képest megfelelni, hogy egyebet ne említsek, csak a választmány megbízásából szerkesztett Jegyzékre hivatkozom, amely, bár az én munkám, de az érdem, a dicsőség kétségen kívül visszasugárzik arra, aki azt rám bizta. A választmányban, remélem, lesznek még a régibb tagok közt, akik emlékezni fognak arra a munkára, melyet 1891. és 1892. évben bizottsági és választmányi üléseken ebben az ügyben végeztünk. A miniszteriumban, nagy örömömre szolgál ezt látnom, dr. Szüts István felszólalása feljogosít e feltevésre, még élénk emlékezetben vannak azok a szolgálatok, melyeket én e téren a magyar tanügynek tettem. És végre teljes bizodalommal nézek a középiskolai tanárság, a tanári körök és a közgyülés határozata elé, ahová esetleg az ügy kerülni fog. A tanárvilágban bizonyára még sokan vannak, akik részesei voltak a munkának, akik engem buzgó, önzetlen, elismerésre nem számító, sőt esetleg hálátlanságot aratá munkájukkal vállalatomban támogattak. Ismétlem, teljes bizodalommal nézek mindezen illetékes tényezők állásfoglalása elé, és hiszem és vallom, hogy vannak, ha még oly pesszimisztikus világnézletnek hódolunk is, nemcsak fizikai, hanem morális lehetetlenségek is. És ha mégis megtörténnék, mert hát sohasem árt a non putarem-et is számításba venni, hogy kivétetnék kezemből az a zászló, melyet több mint tíz éven át hűségesen szolgáltam, hát édes Istenem, akkor is csak az történnék velem, ami nemcsak ily jelentéktelen, kis embereknek, hanem sok nagy embernek is jutott már osztályrészül. De ez esetben is még mindig marad valami, nagyoknak és kicsinyeknek egyaránt, amit senki el nem vehet, t. i. az a tudat, hogy a helyöket, amelyet elfoglaltak volt, amíg lehetséges volt, becsülettel megállták, és kötelességüket, amíg módjukban volt, lelkiismeretesen teljesítették. Befejezésül hadd mondjak még köszönetet Tóth úrnak azért, hogy alkalmat adott nekem elmondani azt, amit már régen óhajtottam elmondani, aminek elmondása rám nézve személyi okokból egyenesen kívánatos volt.

Dr. Szemák István.

Észrevétel.

Azt hiszem, javára válik az ügynek, ha — a szerkesztő úr szivességéből — azonnal megteszem pár észrevételemet Szemák kartárs úr cikkére.

Mindenekelőtt igen sajnálom, hogy a tisztelt kartárs úr azt, hogy felolvasásomban s a március 26-diki cikkben személyéről s munkásságáról külön s kiemelten meg nem emlékeztem, szándékos mellőzésnek, mintegy *pozicióját* ellen intézett indirekt támadásnak hajlandó tekinteni. Nevet s személyeket egyáltalán nem említettem, s elsősorban nem azért, mivel magát az ügyet fontosabbnak tekintem, mint annak — bármily tiszteletreméltó —

személyi vonatkozásait. Felesleges tehát kijelentenem, hogy bárminő személyes tendencia soha eszemben sem volt.

Dr. Szemák urnak az ifjúsági irodalom terén kifejtett tiszteletreméltó munkásságát s különösen ifjúsági könyvjegyzékeit ösmertem eddig is, — ha talán részleteit nem is oly behatóan, mint azt mai cikkében önmaga ösmerteti, — s meg lehet róla győződve, hogy (ha ama cikkben a részletekre való kitérés egyáltalán célom s feladatom lett volna) valóban becsülni is tudom e hosszú idő óta folytatott, tiszteletreméltó fáradozást, s mi sincs távolabb tőlem, mint hogy *hosszú és nehéz munka árán kivívott pozicióját* támadjam, s a *zászlót* derék kezéből kiragadni iparkodnám. Aki ismer, tudja, hogy ez részemről is *morális lehetetlenség*. Viszont azonban a tiszteletreméltó s oly rég ideje folytatott munkásság pozitív eredményeit, gyakorlati érvényesülését még mindig nem tartom a vele járó nagy fáradsággal arányban valóknak; azt hiszem, hogy — mindenesetre az ügy kárára — nem egyedül Gerevich s Neményi voltak, akik e munkásságot s az ifjúsági könyvjegyzéket nem ismerték s nem ismerik, de osztozkodik e fogyatkozásban a középiskolai tanárság elég nagy része is, s azt tartom, hogy a kívánatos elterjedettségre s népszerüségre, tekintélyre egyes ember vagy néhány ember tájékoztató véleménye — bármily elismerésreméltó s komoly legyen is az — nem is juthat el; nem a szakértelem vagy megbízhatóság híján, hanem elsősorban, mivel elterjedéséhez hiányoznak az anyagi eszközök. Azt hiszem, hogy ugyanezen erők más keretben — talán úgy, amint azt felolvasásomban jeleztem volt — maguk is sokkal jobban érvényesíthetnék az ügy javára tudásukat, tapasztalatukat, mint most.

Más észrevételem nincs e cikkre; nem is szándékom a polémia. Csak azt sajnálnám, ha ezek nyomán egy új momentum is vegyülne e kérdés tárgyalásába, ami épen nem válnék hasznára az ügynek, és amit a magam részéről feltétlenül kerülni is óhajtanék: a személyi. *Tóth Rezső.*

EGYESÜLETI ÉLET.

Igazgatósági ülés.

Március 30-án tartotta az igazgatóság *Beöthy Zsolt* elnöklete alatt f. é. második ülését, mely főleg a választmányi ülés előkészítésével foglalkozott. Ez ülésen jelentette a pénztáros, hogy *Wodianer Artur* udv. tanácsos 1905-ben 100 és 1906-ban ismét 100 koronát küld a segélyalapnak, továbbá a székelyudvarhelyi kör 200 koronát ajánl hasonló célra, úgyszintén Sárhegyi Lajos szakolcai r. hittanár 26 koronát, mely adományokért az igazgatóság hálás köszönetét nyilvánítja. Ugyancsak *Tiber Agost* pénztáros jelentette, hogy a tanári táncestély tiszta jövedelme 181 korona volt. Új tagok lettek: Négyesy ajánlatára *Juhász Ervin* egri

tanár és *Molnár Samu* szt.-gotthardi tanár, Waldapfel ajánlatára *Várdai Béla* budapesti VI. ker. tanár és Rombauer ajánlatára *Krause Jenő* cs. és kir. főhadnagy, budapesti hadapródiskolai tanár. Elhalt *Báthory József*, *Pintér Ede*, *Rosztóczy Leo*, *Steinberger Ferenc*, *Torday György*, *Voggenhuber Oszkár* és id. *Vutkovich Sándor*. Az igazgatóság jegyzőkönyvbe iktatta részvétét az elhunyt társak iránt. A választmányi ülés április hó 25-én lesz. Tárgyalásra került még nehány hatóság és tanári kör átirata, melynek végleges elintézése a választmányi ülésre maradt. Az igazgatóság kívánatosnak tartja, hogy a rendes közgyülés egy dunántúli városban legyen egy boszniai kirándulással kapcsolatban. Előkészítésével a titkárt bizták meg.

Székely István,
titkár.

Fiumei Kör.

(A magyar irodalomtörténet tanítása a nem magyar tannyelvű középiskolákban.)

A Kör f. é. március hó 20-án *Fest Aladár* főgimn. igazgató elnöklete alatt rendes ülést tartott, melynek egyetlen tárgya *Vida Sándor* főgimn. tanárnak *A magyar irodalomtörténet tanítása nem magyar tannyelvű középiskoláinkban* című felolvasása volt.

Az 1883. évi XXX. t.-c. 7. szakaszának 2. bekezdése értelmében a magyar irodalom története a nem magyar tannyelvű középiskolákban is magyarúl tanítandó és e tárgyból az érettségi vizsgálat is magyar nyelven teendő. — E rendelkezéshez képest összes nem magyar tannyelvű középiskoláink a magyar irodalomtörténet tanítási módját illetőleg többé-kevésbbé alkalmazkodtak a magyar tannyelvű intézetekhez s az ezekéhez hasonló eszközökkel: ugyanazon beosztással és tankönyvekkel igyekeznek a kitűzött célnak megfelelni.

Ezen eljárással szemben a felolvasó azt igyekszik kimutatni, hogy a nem magyar tannyelvű középiskolákban a magyar irodalomtörténet eredményes tanítása más módokat és eszközöket feltételez, nevezetesen olyan módokat és oly eszközöket, melyek számot vetnek a tanulók csekélyebb nyelvi készségével s azzal a ténnyel, hogy a nem magyar nyelvű középiskolákban a magyar nyelvi oktatás még a legfelsőbb fokon is főleg a magyar nyelvnek, a magyar bezédnek és irástudásnak elsajátíttatásában áll, amely főfeladat mellett a tulajdonképeni irodalomtörténeti tanítás másodrangú szerepet játszik.

A nem magyar tannyelvű középiskolák magyar irodalomtörténeti oktatásának hibáját a felolvasó különösen két dologban látja: az anyag helytelen elosztásában és megfelelő tankönyv hiányában. Az elsőt illetőleg hangsúlyozza ez intézetekre nézve azon általánosan ismert és elfogadott elv szigorú alkalmazásának szükségességét, amely szerint az átmenetnek mindig a könnyebbről a nehezebbre, az ismertebbről az ismeretlenebbre kell történnie, s amely elv ma az irodalomtörténet tanításában nem érvényesül. Igaz, hogy nem fordíthatjuk

meg az irodalomtörténeti anyagot oly módon, hogy Jókaitól kezdve visszafelé haladjunk egészen a Halotti beszédig, de erre nincs is szükség. Fel kell csak cserélnünk a VII. és VIII. osztály irodalomtörténeti anyagát s már óriási lépést tettünk előre, anélkül, hogy bármi előnyt feláldoztunk volna. A régibb irodalmi művek olvastatása ugyanis még magyar nyelvű iskolákban is nem csekély nehézségekkel jár, nemcsak mert e munkák nyelv- és jelentéstanilag, sőt történelmileg is sok magyarázatra szorulnak, hanem azért is, mert tartalmi érdekesség tekintetében jóval alul maradnak az újabb irodalom alkotásain; a bennük foglalt eszmék pedig, az időbeli távolság folytán, nem hatnak a közvetlenség azon lekötő erejével, amellyel hat minden, ami közelebb áll hozzánk; ami, hogy úgy mondjuk, aktuálisabb. Oly szempontok ezek, melyek a fölcserélést még a magyar ajkú tanulókra nézve is előnyös színben tüntetik fel, a többiekre nézve pedig, akiknél a nehézségek megsokszorozódnak s még az olvasmány érdekessége által sem ellensúlyoztatnak, egyenesen követelik. — Egyes nem magyar nyelvű intézeteknél, nevezetesen a fiumei olasz főgimnáziumnál s a német nyelvű középiskoláknál, még egy más tekintet is ajánlja a két felső osztály magyar nyelvi tananyagának felcserélését. Ez intézetek tanulói a régibb és újabb olasz, illetőleg német irodalom számos remekművének ismeretével s aránylag csekély magyar irodalmi olvasottsággal jönnek fel a VII. osztályba. S itt, mikor elkezdik a régi magyar irodalommal való foglalkozást, oly szellemi tartalmakra s oly külső formákra bukkannak, melyek jelentékenyen alatta állanak az ugyanazon korbeli olasz és német művek tartalmi és alaki színvonalának. Hogy az első benyomások, melyeket az illető ifjak a magyar irodalomról szereznek, nem a legjobbak lesznek, még a jelenség történelmi indítékolása mellett sem, s nem a legbuzdítóbbak irodalmunk megkedveltetésére, ezt aligha lehet kétségbe vonni. Ellenkezőleg, támadhat a tanuló lelkében némi idegenkedés és kicsinylés, melyet az átvihet esetleg a VIII. osztályba is, azon alkotásokra, melyek kétség kívül megragadták volna lelkét, képzeletét, ha rajtuk kezdheti magyar irodalmi tanulmányait.

Hogy az anyag ily módú beosztása ellen, legalább a nem magyar tannyelvű iskolákra nézve, a vallás- és közoktatásügyi kormánynak sincs kifogása, mutatja a vallás- és közoktatásügyi miniszter 1904. évi okt. 4-én 77498. sz. a. kelt rendelete, mellyel a fiumei főgimnázium VII. és VIII. osztályára nézve a tananyag felcserélését megengedte.

Ami másodsorban a könyvet illeti, nem magyar tannyelvű iskoláink is általában a többi középiskolákban forgó irodalomtörténeti kézi-könyveket használják, holott ezek már elméleti részük terjedelménél fogva sem felelnek meg feladatuknak, mert nem magyar ajkú tanulóval való teljes elvégeztetésük szinte lehetetlen. Azon kihagyás és bejegyzés pedig, mellyel a tanár rövidíteni és könnyíteni igyekszik, nemcsak a szöveg értelmének van rovására, hanem a tanulást is nehezebbé teszi, amennyiben folytonos és tétovázó keresgélésre kényszeríti a tanulót. Sőt a tulajdonképeni irodalomtörténet nagy terjedelme még azon esetben is hátrányos volna, ha a tanulók

meg tudnák az anyagot emészteni, mert a kikérdezés akkor is annyi időt venne igénybe, hogy a nyelvbeli botlások kijavítását teljesen mellőzni kellene, amint kell jelenleg valóban, nagy kárára az eredménynek. Ehhez járul még e könyveknek nem ritkán emelkedettebb s így nehezebb stílusa s az olvasmányoknak tisztán irodalmi szempontokat követő összeállítása.

Szóval, mind e könyvek magyar nyelvű iskolák s magyar ajkú tanulók számára készülvén, azok igényeit veszik tekintetbe; ezek az igények pedig jelentékenyen eltérnek a nem magyar nyelvű iskolák és tanulók szükségleteitől.

Ez utóbbiak kielégítése végett szükség volna olyan tankönyvre, melynek elméleti része jóval, körülbelül felényivel kisebb volna a szokásos nagyságnál, olvasmányai pedig, a nem magyar nyelvű iskolák követelményeinek megfelelőleg, a rendes terjedelmet esetleg meg is haladnák. Míg ugyanis a tulajdonképeni irodalomtörténetbe felveendő volna minden író, kinek munkássága valóban irodalomtörténeti jelentőséggel bír, addig másrészt a jelentéktelenebbeket teljesen mellőzni kellene. Mert helyesebb, a kisebbek elhagyásával, csupán a nagyokkal foglalkozni, de a terjedelemhez mérten alaposabban, mint röviden elbánni a jelesekkel s mellettük néhány keveset mondó adattal szerepeltetni a másod- vagy harmadrangú alakokat. A nevek mellé illesztett évszámok és két-három soros jellemzések ugyanis legtöbbnyire csak arra valók, hogy az áttekinthetőséget nehezebbé tegyék s az összefoglaló tanuláskor a kevesebb nyelvi készséggel bíró tanulónak zavart okozzanak. Lehetőleg rövidre kellene fogni a régibb irodalom (1772-ig) tárgyalását, melynek folyamán inkább a művelődési mozzanatok (különösen a külfölddel való érintkezések) volnának kiemelendők. A kidolgozás módját illetőleg nagyobb súly volna helyezendő az irodalmi művek tartalmának bővebb elmondására, mint az esztetikai méltatásokra. Az egyszerű, világos előadás, átlátszó szerkezetek, rövidebb lélekzetű mondatok s kellő számú nyugvópontok szükségessége magától értetődik.

Az olvasókönyv összeállításában legfontosabb szempont volna az irodalmi érdeknek összeegyeztetése a tanulók nyelvtudásának követelményeivel. Ennek első következménye pedig az, hogy az összes irodalomtörténeti fontosságú munkák közül első sorban a prózai művek, a verses alkotások közől az elbeszélő fajok részesüljenek előnyben. Nagy figyelem fordítandó továbbá a kiválogatásnál a stílbeli könnyűségre s a tartalom érdekességére is. — Minthogy nem magyar nyelvű iskoláknál nagyobb terjedelmű magyar munkák otthoni olvastatása igen sok akadályba ütközik, s így a házi olvastatás aránytalanul kisebb szerepet játszhatik, mint a magyar nyelvű intézeteknél, ez a körülmény az olvasókönyv kibővítését s több nagyobb és fontosabb mű részletes tartalmának az olvasmányok közé iktatását kívánja. Különösen a drámák azok, melyeknek nyelvével, kifejezéseivel a magára hagyott, nem magyar ajkú ifjú nagyon nehezen tud megküzdeni, s azért ezek közül egész teljességében valóban csak a legeslegfontosabbak olvastatandók.

Végül tekintettel kell lenni ily könyv összeállításában a felcserélésre is, s az újkor irodalmát tárgyaló első részt a megelőző korokkal kissé részletesebben foglalkozó történelmi áttekintéssel volna szükséges bevezetni.

Nagyjában ezek volnának azok a szempontok, amelyeknek alapján — felolvasó szerint — a nem magyar tannyelvű középiskolák magyar irodalomtörténeti tanításának módja átalakítandó volna, hogy ez oktatás úgy irodalomtörténeti, mint nyelvi tekintetből kellő eredménnyel járjon.

(Fiume.) *Vida Sándor.*

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

Görög nyelvtan. Összehasonlító nyelvészeti alapon. Iskolai használatra írta *Dóczi Imre.* Harmadik átdolgozott kiadás. Budapest, Athenaeum. 1904. Ára 3 korona 20 fillér.

Dóczi könyve, az egyetlen görög nyelvtanaink között, mely a *tudományos* görög nyelvtan compendiumának mondható, harmadik kiadásban van előttünk. Erről az átdolgozott új alakjáról kívánok pár szót mondani, felhasználván az alkalmat arra, hogy görög nyelvtanításunk egy-két megcsontosodott téves traditiójára is rámutassak.

Ami e könyvnek főjelessége volt eddigi kiadásaiban is, az, a többi középiskolai használatra szánt, a görög nyelvtudomány eredményeinek elemeit lakonikus kurtasággal összehalmozó nyelvtanokkal szemben: ennek határozottan magasabb, a tudományos kézikönyvek színvonalán álló niveauja. Csak örvendenünk kell annak, hogy ez máig is így maradt. E tekintetben a *Bartal*-féle *Latin mondattan* mellé állítható. Mint az, ez is magasabb célokat tart szeme előtt a középiskolai anyag bővítésével és mélyítésével; s mint az, ez is — ami szomorúan szegényes viszonyaink között — hézagpótló szerepet tölt be — nemcsak a középiskolai használatban. Helyesen mutat rá erre az előszó is.

De ép azért, mert e könyvvel szemben nem a közönséges iskolai grammatikák mértékét kell alkalmaznunk, szeretnők, ha egy és más dologban — épen a fentebb megjelölt magasabb igényekre való tekintetből — szakítana a könyv némely, usus által ugyan szentesített, de a tudományos nyelvészet kutatásaival szemben többé nem igazolható avúltságával. Phonetikai dolgokat értek főképen. Eszem ágában sincs a mai görögök soviniszta ábrándját, a mai görög kiejtésnek az ógöröggel való azonosítását iskolai könyvbe belevinni, de azt mégsem tartom helyesnek, hogy a hangtani jelenségek gazdag és kimerítő tárgyalása mellett, az egyes betűk hangértékének a meghatározásánál nem egészen a legújabb eredmények értékesítését látom.

Előre kijelentem azt is, hogy a dialektologiá kutatásait sem akarom iskolai könyvben széltében-hosszában alkalmazni, legföljebb annyiban, amily mértékben azok az ión-attikai irodalmi nyelv szempontjából is nyomnak a latban. Ebből a szempontból aztán szerettem volna a dialektologiai eredmények bővebb felhasználását pl. a ζ phonetikai értékének a megjelölésénél. Könyvünk ugyanis *dz*-vel adja vissza e hangot, a rendes traditió szerint (2. §... úgy hangzik, mint a magyar *dz* eme szavainkban: edzi, pedzi). Pedig nem az felel meg neki! A hangtani kutatások világossá tették, hogy a fejlődés menete: ki, di, > zd > z. S e fejlődés végső foka állandó maradt mai napig. (V. ö. Brugmann Griech. Gramm. 3-te Au. §. 15. 85.) Könnyű eldönteni, hogy az iskolai kiejtésben célszerüségi szempontból legalkalmasabb a fejlődés *középső* fokát elfogadni. A hangnak ugyanis positióalkotó jellege van, s ennek megügyelésére legkönnyebb a tanulót a duplamássalhangzós *zd* hangoztatásával rászoktatni. A később általánossá vált *z* kiejtés már több nehézséggel járna, s épen a kiemelt szempontból. *A dz kiejtés tehát teljesen elvetendő*, mint amely feltétlenül idegen, legvalószínűbben olasz hatásra férkőzött be hozzánk. Így lehet a dialektologia eredményeinek hasznát venni középiskolai tárgyalásnál is. Mert e kérdés megoldása is a feliratok phonetikus irásának köszönhető. Ezért is nem ajánlhatom eléggé szaktársaim figyelmébe a görög inscriptióknak azon ügyesen összeállított, kicsiny gyűjteményét, melyet legújabban bocsájtot közre Felix *Solmsen* (Inscriptiones Graecae ad illustrandas dialectos selectae, Lipsiae. Teubner 1903),[1] mely épen rövidségénél, s így könnyen kezelhető voltánál fogva megbecsülhetetlen útmutatóul szolgál a görög inscriptiók rengeteg tömegében, s biztos forrásul a görög dialektusok tanulmányozásában.

Dialektusokról lévén szó: ezeknek, a bevezetésben adott, rövid jellemzésénél is lehetett volna talán Brugmann újabb csoportosítását érvényesíteni, a hagyományos sablonnal szemben. A régi osztályozás nem elég jellemző, s nem is eléggé kimerítő.

Csak még egy hangtani dolgot: a diphthongusok tárgyalásmódjáról. Itt sem ártana, ha azok hangértékének a megjelölésénél közelebb jutna a könyv a tudomány eredményeihez. Szerintem ugyanis indokolatlan és a dolog mélyére pillantó gyermeki szem előtt is következetlenség látszatára sülyedő magyarázásmód az, ami az ει diphthongusra nézve manapság járja (l. 6. §.). A tudomány eredményeinek a felhasználása itt is csak üdvös hatással lehet: ha t. i. az általánosnak tanított *ej* kiejtés helyett nem akarjuk is — megint csak célszerüségi okok szólhatnak ellene — az *ē* kiejtést következetesen keresztülvinni, legalább a pótlónyujtás eseténck, s a contractiónak magyarázásánál kell azt okvetlenül alkalmaznunk. Mert az a tanításmód, amelyik a megszünő positionális hosszúság helyébe lépő ᾱ naturā hosszúságot ismeri (*γιγᾰντσι>γίγᾱσι tehát ᾰ<ᾱ), miképen hozható összhangzásba a *σεμς>*σενς>εἶς (tehát ἔ<ει, a hibás kiejtés szerint: e<ej) féle alakulásokkal, a ma divatos ει = ej kiejtés meg-

[1] Ismertette az Egy, Phil. Közl. 1905. II. 161—163 ll. Vári Rezső.

tartásával? Meg az Ἀθηνᾶᾶ>Ἀθηνᾶ összevonásban nyilvánuló szabályt miképen lehet ráolvasni * ποιεεν>ποιεῖν-féle alakokra, ha ει = ej? Az ilyesmi zavart, kétkedést szülhet a gondolkodó gyermek szemében, s az ilyes következetlenség elhárítása kedvéért okvetlenül változtatni kell a tradition! Vagy legalább is megmagyarázni a dolog helyes értelmét! Hisz a latin c = k hangértékét is ismernie kell a tanulónak, ha a traditió kedveért meg is kell tartanunk a hibás olvasásmódot.

Hogy amit kívánok, az épenséggel nem volna idegen Dóczi könyvének a szellemétől, azt legjobban bizonyítják maguk az analóg jelenségek; pl. az ευ, αυ stb. diphthongusoknál követett bővebben kiterjeszkedő magyarázásmód, az υ hangértékének a tárgyalása stb. Bár meg kell jegyeznem, hogy az ευ diphthongus itt sem megfelelő módon van magyarázva. A könyv szerint ευ = eü. Pedig feltétlenül bizonyos, hogy ευ is = eu (L. Brugmann adatait i. m. 30. §.)

Mindezek a dolgok természetesen a hibás traditióhoz való ragaszkodásban találják igazolásukat, s így semmiképen sem akadályozzák azt, hogy Dóczi nyelvtana összes társai fölé emelkedjék, és gimnáziumainkon kitünően alkalmazható legyen. Csakhogy a jelzettem dolgok értékesítése feltétlenül célszerű és el nem mulasztható iskolai tárgyalásnál sem. Ez nem teszi a görög nyelv tanulását nehezebbé, sőt tanítását teszi logikusabbá és következetesebbé, és annak csak tudományos niveauját fogja emelni. S különben is könyvünk intentióinak mindenben megfelel.

Egyebekben a hangtani jelenségek kimerítő tárgyalása latin és magyar összehasonlító alapon, a görög nyelv tanításánál már szabadon alkalmazható egyedül helyes módszerrel történik. A görög-latin egybevetésekre alkalmas dolgok mindenhol kellő mód felhasználvák. A hangtani rész különben nem igen változott.

Ami változtatás történt az alaktant tárgyaló részen, az inkább csak a dolgok sorrendjére vonatkozik. Pl. az o-tövek declinatiója előbbre került az α-töveknél. S nagyon helyesen, mert amannak ismerete emennek teljes megértéséhez elengedhetetlen előfeltétel. Értem az o-declinatióbeli nevek analogikus hatását az α-tövű masculinumra: νεανίου genitivus analogikus úton való előállását, α + ᾱjo genitivus végzet hangtani törvények szerint való összevonása helyett, ἀγγέλου genitivus analogiájára. Az előszó említette — az Utasítások megjelölte — indító ok azonban, hogy a latin declinatio után az o-declinatio volna legkönnyebb, az említett másik körülmény mellett meg nem állhat. Hiszen az α-tövű femininum-nak az a-tövű latin nevekkel való összevetése semmivel sem szolgáltat kevesebb anyagot az egyezés bizonyítására.

Ugyancsak a tanítás tervéhez való Utasítások értelmében, a többi grammatikák beosztása szerint, felcserélődött a μι-végű igetövek két osztályának a sorrendje is: a 2. kiadással szemben most a νυμι-tövek nyernek előbb tárgyalást. Szintén nagyon helyesen: azoknak egyszerűbben analizálható természete ezt feltétlenül megkívánja.

Ki kell emelnem a mondattani dolgok gondolkozásra vezető logikus tárgyalását is. Mindenütt bőséges összehasonlítás! Ez a rész különben valamivel megrövidült az új kiadásban.

A könyv végén pedig — a nyelvtan az attikai dialektus szerint haladó tanításmenethez lévén szabva — a homerosi és az új-ión dialektusok főbb sajátságai vannak összefoglalva.

(Makó.) *Dr. Vértesy Dezső.*

Egy »köteles iskolai olvasmány«-ról. Az e címmel közlönyünk 25. számában megjelent közleményre vonatkozólag a következő sorokat vettük: »A *Tanáregyesületi Közlöny* múlt számában egy rövid közlemény arról panaszkodik, hogy a Franklin-Társulat kiadásában megjelent Gyöngyösi-féle Murányi Venus kiadás egy lapján néhány lasciv kifejezés található. *Amint értesülünk, a kiadó cég, a jelzett kívánságnak megfelelőleg, már gondoskodott arról, hogy ez a néhány sor az ezentúl forgalomba kerülő iskolai példányokból kimaradjon.* Megjegyzendő azonban, hogy a középiskolai tanterv előírja Gyöngyösi művét, az Utasítások pedig nem említik, hogy csak kihagyásokkal adassék a tanulók kezébe. Eddig is olvastatták Gyöngyösi e művét és nem botránkoztak meg rajta; a tanár bizonyára említeni fogja ily mű olvastatásánál, hogy az akkori idők izlése nagyon különbözött a mai fejlettebb izléstől és felfogástól. A klasszikus művek jó részében találhatók különben hasonlóan kifogásolható helyek; hogy e helyek mind elmaradjanak-e ezen művekből, az még vitás pedagógiai kérdés.« —

Készséggel közöljük e sorokat, és örömmel értesülünk belőlük mi is arról, hogy a kiadó cég máris számba vette L. J. kollégánk figyelmeztetését. A közleménynek egyéb tartalmára azonban az a megjegyzésünk, hogy az L. J. kollégánktól kiemelt nyolc versszakban nemcsak »néhány lasciv kifejezés található«, hanem az egész részlet elejétől végig oly rút lascivitas, melynek közlése egyenesen iskolai célokra szánt kiadásban nem lehet »vitás pedagógiai kérdés« tárgya, hanem valósággal pedagógiai lehetetlenség. Különben érdekes irodalomtörténeti hírt csatolhatunk e megjegyzésünkhöz. Mint egy Gyöngyösivel foglalkozó kutatónktól értesülünk, e lasciv hely nem erad egészben Gyöngyösitől, hanem legcsúnyább része későbbi betoldás.

Tartalom: *Krónika:* Meghivás. Kinevezés. Nyilvánossági jog. Pályázat tanári állásokra. A középiskolai reform tárgyalása a Társadalomtudományi Társaságban. — *Javaslatok és Tanulmányok:* A középiskolai ifjúsági könyvtárjegyzék ügye. Dr. *Szemák* Istvántól. Észrevétel. *Tóth* Rezsőtől. — *Egyesületi élet:* Igazgatósági ülés. Köri tudósítás. (Fiumei kör.) — *Könyvek és Lapok:* Dóczi Imre: Görög nyelvtan. Dr. *Vértesy* Dezsőtől. Egy »köteles iskolai olvasmány«-ról.

MEGJELENT

az első kötet 500 szövegképpel és 60, részben szines mümellékletteel.

A TECHNIKA VIVMÁNYAI

című kötet a magyar közönség minden rétegének érdeklődésére számíthat. Nem tudákos szakmunka, hanem élvezetes, könnyed olvasmány.

A MŰVELTSÉG KÖNYVTÁRÁ-ból

most jelent meg az első kötet. A kötet címe:

A TECHNIKA VIVMÁNYAI AZ UTOLSÓ SZÁZ ÉVBEN

Szerkesztik: HOLLÓS JÓZSEF és PFEIFER IGNÁC.

A nagyközönség a **MŰVELTSÉG KONYVTÁRÁ**-nak első kötetében gondolkodásának és ismereteinek gazdagitására kiváló munkát nyer. **A közlekedés, eszközei-ről, a hadászati techniká-ról, bányászat, kohászat, faipar, szövőipar, gépipar, sokszorositás, kémiai nagyiparról, az elektromosság-ról távirás-ról**, stb. szóló fejezetek minden ember érdeklődését lekötik.

A legujabb problémák: **radioaktivitás, drótnélküli távirás, repülőgép** stb. e könyv olvasása útján eleven fogalmakká válnak az olvasó előtt.

A könyvet szakemberek irták, de oly könnyen érthető hangon, mintha szabad előadást tartanának a társadalom minden köreiből összesereglett hallgatók előtt, kiknek figyelmét lebilincselik tárgyuk érdekességével, előadásuk könnyedségével és a szemléltetés gazdag eszközeivel.

A „Műveltség Könyvtárá"-nak ára kötetenkint 24 korona.

Megrendelhető minden hazai könyvkereskedés útján.

A Műveltség Könyvtáráról kimerítő prospektust kivánatra ingyen küld minden könyvkereskedő, vagy az

ATHENAEUM

irodalmi és nyomdai részvény-társulat

Budapest, VII., Kerepesi-út 54. szám.

A TECHNIKA VIVMÁNYAI

című kötet fejezetei és a szerzők nevei:

Energia: Schimanek Emil.
Bányászat: Litschauer Lajos.
Kohászat: Gálocsy Árpád.
A fémek megmunkálása: Kandó Gyula.
Mótorok és emelőgépek: Kármán Tódor.
A közlekedés eszközei: Gondos Viktor.
Pósta: H. Hennyey Vilmos.
A fény a tudomány szolgálatában: Karvázy Zsigmond.
A sokszorositó ipar: Kún Sámuel.
A technika a hadviselés szolgálatában: M. Müller Hugó.
Faipar: Gaul Károly.
Szövő- és fonóipar: Maly Ferenc.
Papirgyártás: Jalsoviczky Géza.
A kémia vivmányai: Pfeifer Ignác.
Gazdasági gépek: V. Markhót Jenő.
Gazdasági termékek ipari feldolgozása: Kosutány Tamás.
Elektromosság: K. Lipthay Károly.
Telegrafia és telefonia: Hollós József.
Zárószó: Méray-Horváth Károly.

A Müveltség Könyvtárának

első sorozata a következő hat kötetből fog állani:

I. A Technika Vivmányai
II. Az Ember
III. A Világegyetem
IV. A Föld
V. Az Élők Világa
VI. A Társadalom

A második sorozat, hat kötetben tartalmazni fogja a történelmi, irodalmi és müvészeti ismereteket és az első sorozat teljes befejezése után fog megjelenni.

A Műveltség Könyvtárának kötetei felévi időközökben jelennek meg.

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXVIII. évfolyam. 28. és 29. szám. 1905. április 16.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. k., Eszterházy-utcza 14. sz. alá.

Szerkeszti
WALDAPFEL JÁNOS
VII. ker., Csömöri-út 65.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. k. áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdíj 8 kor.

KRÓNIKA

A szünidei fürdőkonviktusokról. A bizottság április 10-én ülést tartott, melyen megjelentek a következők: dr. *Spitkó* Lajos főigazgató. *Vitárius* Gyula kultuszminiszteri segédfogalmazó, dr. *Boreczky* Elemér (jegyző), dr. *Hein* Pál, *Kemény* Ferenc (elnök) dr. *Kallós* Jenő, *Müller* József, *Schmidt* Márton, dr. *Schuschny* Henrik, *Tiber* Ágost, dr. *Theisz* Gyula. Az elnök előterjeszti a következő fontosabb tudnivalókat. A Poprádd szomszédos *Virágvölgy* nyaralótelep igazgatóságával folytatott tárgyalások eredményesek voltak, amennyiben sikerült itt is a tanulók teljes ellátását napi 3 koronában biztosítani; a felügyelő tanárnak külön szobát bocsátanak rendelkezésre, de ellátásáról (napi 3 K) a konviktusi bizottság tartozik gondoskodni. Azok, akik már előzőleg Bártfára jelentkeztek, értesítetni fognak, hogy helyébe Virágvölgy lép. Egyúttal közli, hogy lépéseket tett ugyanott az eredeti programmjába felvett *tanári fürdőkedvezmények* érdekében és Kovách István poprádi polgármester úrtól mint a virágvölgyi telep igazgatójától azt az értesítést kapta, hogy Egyesületünk tagjai és családjai részére hajlandó napi *négy* koronáért minden felnőtt személynek teljes ellátást (lakás, reggeli, ebéd, uzsonna és vacsora), a fürdő-árakból pedig 50% kedvezményt nyújtani. Kovách úr azonkívül arra is készneknek nyilatkozott, hogy mint a Tátra alapos ismerője, a tanároknak és tanulóknak kirándulások alkalmával mint vezető készségesen és önzetlenül áll rendelkezésre.

Weinek főhadnagy budapesti hadapródiskolai tanár és lipiki háztulajdonos ajánlatot tett, melynek értelmében *Lipiken* hajlandó nagyobb számú vérszegény és az ottani kúrára szoruló tanuló ellátását, gyógykezelését és felügyeletét ugyancsak napi 3 K-ért elvállalni. A bizottság ennek az ajánlatnak megvalósítását esetleg a jövő évre tartja fenn. Egy a szünidei fürdőkonviktusok célját és feltételeit ismertető rövid »Értesítés« a kultuszminisztérium »Hivatalos Köz-

lönyének« legközelebbi számában fog megjelenni. A bizottság megkeresésére az Országos Balneológiai Egyesület örömmel nyilatkozott késznek arra, hogy az összes hazai fürdők igazgatóságainak figyelmét a konviktusok üdvös intézményére a közgyűlésen és körlevél útján is fel fogja hívni s őket arra buzdítani, hogy lehető olcsó ajánlataikkal keressék fel a bizottságot.

Az elnök örömmel konstatálja, hogy a mult ülés óta szépen haladt az ügy, amennyiben újabb adományok és bejelentések érkeztek. A konviktusi alap gyarapításához újabban a következő intézetek és egyének járultak, akiknek a bizottság ezen az úton is hálás köszönetet mond: *budapesti* ev. ref. főgimnázium 112 K. 98 f., V. ker. áll. főgimnázium még 26 K 80 f, VI. ker. áll. főreáliskola még 2 K 20 f, *kassai* prémontrei főgimnázium 50 K, *nagyváradi* prémontrei főgimnázium 30 K, *bártfai* áll. gimnázium 32 K 74 f; továbbá *Roseth* Arnold tanár úr gyűjtése 25 K, *Gallia* Vilmos úr adománya 10 K; összesen 289 K 72 f, a multkor kimutatott 534 K 35 f-rel együtt tehát 824 K 07 f, mely takarékpénztári betétkönyvvel van elhelyezve; az Egyesület által megszavazott 500 K-val együtt 1324 K 07 f. Elnök jelenti, hogy levél útján a fővárosi nagy könyvkiadó-cégeket is felkérte, hogy adományaikkal támogassák az intézményt.

Újabb jelentkezések a következő intézetektől érkeztek: *egri* áll. főreáliskola (1), *temesvári* áll. tanítóképző (1), *debreceni* ev. ref. tanítóképző (2), *budapesti* I. ker. áll. főgimnázium (még 1). Válaszoltak még a *lőcsei* áll. főreáliskola, a *temesvári* áll. főgimnázium, és a *szakolcai* áll. gimnázium. Eddig tehát van *Csizre* 15, *Virágvölgyre* 16 jelentkező.

A bizottság ezeket az előterjesztéseket tudomásul vette és a további teendőkre nézve a következőkben állapodott meg. A fürdőkonviktusba jelentkezett tanulók részére vasúti kedvezmény eszközlendő ki. A Tanáregyesület felkérendő, hogy immár pályázat útján gondoskodjék egy-egy felügyelő-tanárról a két konviktusra. Az elnökség megbizatott, hogy a legközelebbi ülésen mutasson be egy napirend-tervezetet a tanulók foglalkoztatására s gondoskodjék arról, hogy tekintettel az esetleges rossz időjárásra, könyvek és társas-játékok is rendelkezésre álljanak. A csízi konviktusnak ágyakkal való felszerelését illetőleg a bizottság a vétel, illetőleg befektetés helyett a bútorzat kikölcsönzése mellett foglal állást. A Tanáregyesület részéről annak idejében felajánlott 500 K-t illetőleg az igazgatóságnak jelenlevő tagjai odanyilatkoznak, hogy az csupán kamatnélküli kölcsönnek terveztetett, amit a bizottság sajnálattal vesz tudomásul azzal a hozzáadással, hogy a tanári táncmulatságnak tiszta jövedelme őt mindenesetre megilleti. Végül elhatározták, hogy az eddig jelentkezettekhez körlevelet fognak intézni, amely a végleges s kötelező jelentés s egyúttal a részvételt biztosító 20 K előleg beküldésének határidejét május 31-ikében fogja megállapítani. A jelentkezés feltételeit és határidejének meghosszabbítását tartalmazó rövid értesítés a napi lapok útján is közhírré fog tétetni. A bizottság ezúttal is fölkéri

azokat az intézeteket, amelyek a fürdőkonviktusok ügyéről mindeddig tudomást nem vettek, hogy azt az ifjúság körében ismertessék és az eredményről az elnököt értesíteni szíveskedjenek. *kf.*

Pályázatok tanári állásokra. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi minisztérium pályázatot hirdet a következő az 1905/6. tanév kezdetén betöltendő tanári állásokra: 1. A budapesti I. kerületi állami főgimnáziumnál *természetrajz és földrajzra;* 2. a budapesti III. kerületi állami főgimnáziumnál *latin és görög* nyelv és irodalomra; 3. a budapesti VI. kerületi állami főgimnáziumnál *a)* a *latin és görög* nyelv és irodalomra, *b) természetrajz és földrajzra;* 4. a budapesti VII. kerületi *külső* állami főgimnáziumnál a) *klasszika-filológiára,* b) *természetrajz és földrajzra.* A folyamodványok benyújtandók folyó évi május hó 15-éig.

Pályázat tornatanítói állásra. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi minisztérium pályázatot hirdet a budapesti III. kerületi állami főgimnáziumnál az 1905/6. tanév kezdetén betöltendő *rendes tornatanítói* állásra. A folyamodványok benyújtandók f. é. május hó 15-éig.

Választmányi ülés. Az igen tisztelt tagtársak figyelmét újból felhívjuk a f. hó 25-én, kedden, délelőtt 9 órakor az egyesületi helyiségben (Eszterházy-u. 14.) tartandó választmányi ülésre.

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

A stilisztika tanításáról.

A gimnáziumi tanítás új terve a magyar nyelv és irodalom tanításának céljait három pontban jelöli meg.

Ezek között az első a magyar nyelv és stíl (vagyis helyesebben stílus) főtörvényeinek ismerete. Ebbe bele van értve a stilisztika tanítása is. Mindazáltal a részletes terv és az utasítások nem vetnek annyi ügyet a stilisztika tanítására, mint a célkitűzés kívánná. Nem az a főbaj, hogy a régi terv e tárgy tanítására két évet szánt, az új pedig egy évre szorítja össze.

Szó sincs róla, lehet vele végeznünk egy év alatt is, kivált oly módon, hogy kettészakítjuk az egy disciplinát és egyik felét összeházasítjuk a retorikával. Ezt a kettészakítást tartom én a stilisztika eredményes tanítása megölőjének.

Igaz, hogy régen is így volt; de akkor a két évre osztott anyagot mégis jobban egynek érezhette a tanuló, mert legalább egy volt könyvének a címe. Most *retorika* címen tanulja az anyaggyűjtés és a szerkesztés módjait. Megvallom, mikor először tanítottam az új terv szerint, magam sem tudtam teljesen beletalálni magamat ez állapotba. Még akkor az *Utasítások* nem jelentek

meg, s szinte zavarba voltam, hogyan is végezzem eredményesen feladatomat. Azt tettem, amit az *Utasítások* is megengednek, hogy az anyag nagy részét beleolvasztottam a retorikai tudnivalókba olyképen, hogy az anyaggyűjtésnek módjait és eszközeit a szónoki beszéd tárgyalásánál magyarázgattam, a szerkesztés menetét történeti értekezéseken igyekeztem megértetni, sőt behatóbb tárgyalását a póétika tanításakor vettem elő, különösen az epikai művek tanulásánál. Ily módon szerencsésen elsikkasztottam a stilisztika jó nagy felét és — bizony nem állok jót érte, vajjon tanítványaim tudják-e, hogy a stilisztika nem csupán a kifejezésről, az *elocutió*-ról, hanem az *inventió*-ról, meg a *dispositió*-ról szóló tanulmány is.

Ez ugyan — alapjában véve — bajnak nem nagy baj; de mégis meg kellene kisérelni, vajjon nem lehetne-e rendszeresebben tanítani azokat az ismereteket, melyek a stilisztika fogalma alá tartoznak.

Azt hiszem, lehetne, csak egy régi, szinte megrögzött és csaknem természetesnek látszó balhitről kellene lemondanunk. Ez a balhit az, hogy a stilisztika tanításában a logikus rendet föl kell áldozni a didaktikai szempontnak. Azt mondják ugyanis: a külsőt hamarább észrevesszük, mint a belsőt; az irásművek külseje a nyelvkifejezés, tegyük tehát előre ennek tanítását és vesződjünk vele egy álló esztendeig; a belső, az anyag, meg az elrendezés, maradhat azután továbbra.

Állítsuk tehát vissza a stilisztika tanításában a logikus rendet, mely mindenesetre természetesebb és így következésképen didaktikai szempontból is jobban értékesíthető.

A stilisztika két kérdést állít a tanulók elé: *miről* és *hogyan* irjunk? Amiről irni akarunk, azt magunknak kell megválasztanunk, föltalálnunk, és magunknak kell róla annyit tudnunk, hogy másokat helyesen és kimerítően értesíthessünk. Arra nézve, hogy más valaki megértse, amit irunk, határozott cél szerint elrendezve kell vele közölnünk, úgy fejezve ki mindent, hogy csak azt jelentse, amit mondani akarunk.

Ime, a stilisztika anyagának logikus rendje. Az első dolog tehát az, hogy mit irjunk, vagyis az *anyag*, a második, milyen rendben irjunk, vagyis a *szerkesztés*, a harmadik, hogyan fejezzük ki mondanivalónkat, vagyis az *előadás*. Ma ezt a rendet megfordítjuk és első helyre tesszük az utolsót, azt állítván, hogy ez így könnyebben érthető a tanulóknak.

Határozottan állítom, hogy ez tévedés. Olyanforma ez az eljárás, mintha valaki legeslegelőször is cserepeket venne épitendő háza számára, pedig még a telek sincs meg, a pénz sincs még mind együtt.

Állításom bizonyítására tapasztalati tényekre nem hivatkozhatom ugyan, mert magam is így tanultam és tanítottam. Ha azonban jól fontolóra vesszük a dolgot, be kell látnunk, hogy az a didaktikai szabály, hogy a könnyebben érthetőről

haladjunk a nehezebbre, épen az ellenkezőre utal, mint amit ma követünk.

A stilisztika tanításának megkezdése előtt is már az olvasmányokat úgy dolgozzuk föl, hogy mindig első sorban azt vesszük számba, miről szólanak. Elmondatjuk tartalmukat is. A III. osztályban már alkalmasan lehet utalnunk nemcsak arra, hogy minden olvasmányunknak megvan a maga anyaga, de arra is eszméltethetjük a tanulókat, hogy honnan és hogyan gyüjtötte az író anyagát műve számára. E célt szolgálhatjuk az írásbeli feladatokkal is, kivált azokkal, melyeket közös szemlélet alapján tüzünk ki.

Alkalmasan megismertethetjük tanulóinkat már a kezdő fokon is a renddel, melyet minden olvasmányunkban láthatunk és könnyen megértethetjük velök a szerkezet hármas tagozódását is, midőn figyelmeztetjük őket arra, mivel kezdi az író művét és mivel fejezi be. Az ilyen felvilágosításokra szinte kényszerítve is vagyunk, mert akárhányszor megesik, hogy midőn egy-egy feladatot kitűzünk nekik, maguk kérdezik meg: mivel kezdjük, hogyan fejezzük be, vagy pedig egyik-másik figyelmetlenebb szinte önkéntelenül sóhajt föl: — Csak megkezdeni tudnám!

Alig hiszem, hogy bármelyikünknek is eredménnyel járt abbeli törekvése, hogy a harmadik osztályos tanulókkal a kifejezések szépségét felfogassa. Figyelnek rá, amit mondunk nekik, de meg nem értik, s ha kedvében akarnak is járni az embernek, legfölebb a talán véletlenül odavetett elnevezést jegyzik meg. Természetes magyarázata ennek az, hogy a kifejezés megválasztása, az előadás, lélektani folyamatnak eredménye minden írónál, s így a kis tanuló nem tudja megérteni, miért fejez ki valaki valamit másként, mint ahogyan megszoktuk. A stílus szépségei, vagy virágai nem az író önkénytes választásától függenek; lelke hullámzásának, melyet a tárgy ébresztett benne, eredményei a kifejezések. Nem azt mondom, hogy a lelkesedésnek, az örömnek, a fájdalomnak, a szomorúságnak hangját nem érzi meg a tanuló, csak azt állítom, hogy annak megfigyelésére alkalmatlan még, hogy az érzelmek miképen jutnak kifejezésre a nyelv segítségével.

Világos ezekből, hogy az előadás nem a könnyebben érthető része a stilisztikának, hacsak nem akarunk száraz nomenklaturát adni a tanulónak, amitől ugyan az *Utasítások* is óvnak bennünket.

Ily módon tehát nemcsak a logikai rend, hanem a didaktikai szempont is azt ajánlja, hogy a stilisztikai tanulmányokban térjünk vissza az *inventio*, a *dispositio* és az *elocutio* természetes egymásutánjához.

Azonban pontosan megkívánnám jelölni, hogy miből mennyit tanítsunk a negyedik osztályban.

Az *inventio* a szó szoros értelmében nem tanítható; lelki készség az, mely az írni akaró tehetségétől és rátermettségétől

függ. Stilisztikai értelemben az inventio az anyag összegyűjtése. A 3. osztályban végzett előkészületek után nem lesz nehéz a tanulóval megértetni az írásmű fogalmát, tárgyát, célját. Újabb meg újabb olvasmányokból megismertetjük a tanulót az anyaggyűjtés módjaival: a tapasztalással, a tanulással, a gondolkodással. Ez utóbbit azonban csak rövidesen említjük, mert ennek logikai formáit majd az értekezés és a szónoki beszéd keretében, az 5. osztályban, tárgyalhatjuk eredményesebben. Mindezeknél már alkalmasan használhatjuk a 4. osztály főolvasmányát, a *Toldit*, kivált ha rámutatunk egyrészt Ilosvai feldolgozására, másrészt azokra a részletekre, melyeket Arany a maga tapasztalata köréből vitt bele művébe.

A *dispositio*, a szerkesztés, tanításánál mindenek előtt az írásművek hármas tagozódását kell most már tudatossá tennünk a tanulók előtt. Ehhez járulna, mint új dolog, az írásmű részei összefüggésének megértetése, az átmenetekre, az áttérésekre való figyelmeztetés, természetesen mindenütt olvasmányok alapján. — Ennél többet tanítani nem tartanék szükségesnek ez osztályban, mivel a szerkesztés fontos eljárására nagy gondot kell fordítani a szónoki beszédek és a költői művek tárgyalásánál.

Végül következik az *elocutio*. Az előadásnak kettős feladata van: az értelemhez és az érzelemhez szólni. A kettő természetesen együtt jár, mégis célszerű a tanítás ezen fokán ketté választanunk a tudnivalókat e két feladat szerint. Ajánlja e kettéválasztást főképen a beszéd érzelmi hatásának megértetése, mivel ez kiválóképen lélektani belátást követel. Ennek tanítását a poétika körébe utalnám, legméltóbb helyére, amikor a tanulók is jobban megérthetik. Annál nagyobb gondot fordítanék a 4. osztályban az értelemhez szóló előadás tulajdonságainak megtanítására: a világosságra és szabatosságra.

Amit a stílus kellékeinek és törvényeinek tanításáról mondanak az *Utasítások*, nagyon megszívelendőnek tartom; de csak a világos meg a szabatos stílus követelményeinek megértetésére szorítva. Ez a fontos a 4. osztályban, talán mindennél a legfontosabb. A világos stílus követelményeivel jóval rövidebben lehetne végezni, mint a szabatosságéival. Az a töméntelen hiba, mely még előkelő íróink stílusában is éktelenkedik, az a sok magyartalanság, színtelenség, pongyolaság, nehézkesség, a gondolatoknak esetlen kifejezése, — amiket mind szemére vetettek már itt e körben is a gimnáziumból kikerülő ifjaknak, — csak úgy hárítható el némiképen, ha a szabatosság követelményeire vetünk legnagyobb gondot a stilisztika tanításában. Erre nézve nem tartom elegendőnek néhány általános szabály megértetését, hanem szükségesnek tartom a nyelvtani ismeretek tüzetes fölhasználását. A szabatos stílus gondolatainkat röviden és magyaros észjárás szerint fejezi ki. A magyaros észjárás pedig nyelvünk szabályaiban tükröződik vissza, vagyis a magyarosság nem egyéb, mint a *nyelvtanszerűség*. Korántsem elegendő tehát néhány sújtásos magyar kifejezésnek,

idiotizmusnak, megfigyeltetése, hanem az az egyedül célra vezető, ha nyelvtani ismereteinkre támaszkodunk s ez ismereteket stilisztikai szempontból igyekezünk értékesíteni. Főképen a jelentéstannak, meg a mondattannak felfrissítésére lesz szükséges, hogy az írásainkban derüre-borura elő-előcsetlő jelentéstani meg mondattani idegenszerüségek ellen tanítványainkat, úgyszólván, beoltsuk. Ha az iskola ki nem fejleszti ily módon tanítványaiban a helyes érzéket, ugyan nincs semmi, ami gátat vessen a szinte általános nyelvromlásnak. Még az iskolai könyvek sem. Ezek előadásában ugyan határozott javulást tapasztalhatunk egy idő óta; de még most is csaknem általános használatnak örvend egy-egy olvasókönyv, mely szinte kétségbeejti a tanárt nehézkes és kuszált mondatszerkezetekkel és idegenszerüségekkel hemzsegő olvasmányaival. Pedig az 1—3. osztályokra van összeállítva.

A tanítás terve a 4. osztályra tűzi ki a verstan tanítását is. Felfogásom szerint ez erőszakosan van a stilisztika körébe utalva. Ide csak az tartozhatik, hogy az anyag közlésének módjairól és fajairól nyújtsunk némi fogalmat. A *Toldi* az elbeszélő, a *Mátyás deák* a párbeszédes mód megértésére vezetik a tanulót; egyéb olvasmányokból megértheti a különbséget a közlésnek leíró, elbeszélő és értekező fajai között.

A *Toldinak* egyéb olvasmányokkal való összehasonlítása alkalmas lesz a prózai és a verses előadás közt lévő különbség megértetésére. Itt áttérhetünk a verstanra, de elégedjünk meg csakis nemzeti versidomunk megismertetésével, a többit hagyjuk a hetedik osztályra. Úgyis mindnyájan tapasztalhattuk, — már akik magyart tanítunk — hogy rendkívül csekély verstani tudást hoztak magukkal tanulóink a poétika tanulásához és legjobb volt mindenkor újra nekilátni az egész verstan tanításának. Az *Utasítások* sem kívánnak ugyan a 4. osztályban részletes verstant, csak az irodalmunkban dívó háromféle versrendszer és a kétféle prozódia megkülönböztetését kívánják. Én még ezt is sokallom, s azt hiszem, a kevés jobb itt is, mint a több.

A prózai és verses műfajok szétválasztásával végződnék ily formán a 4. osztályos stilisztika tanítása. Ezek után kellően fölkészülve foghatnánk a retorika és poétika tanításához. Volna kellő alapunk, melyet mind jobban és jobban kiszélesíthessünk, melyen azután biztosan fölépíthessük irodalmi műveltségünk nemes épületét.

Ez az épület azonban, akár az *Utasítások* nyomán rakjuk is, akár a stilisztika tanításának vázoltam módját fogadjuk is el, betetőzésekor nélkülözni fog még egy díszt. Nekem úgy tűnik fel, mintha e hatalmas épület legkitetszőbb oromfalán vakolatlanul, dísztelenül hagynánk egy jókora darabot. Kép nélkül szólva, hiányosnak tartom azt az irodalmi műveltséget, mellyel tanulóinkat nyolc év után a gimnáziumból kibocsájtjuk. A hiány nyelvünk rendszerének nem ismerése. A grammatizálást kiüldözik az iskolából, a nyelvtannak bőséges tárgyalását magam is fölösnek látom

az alsóbb osztályokban. A stilisztika körében a nyelvtan más feldolgozásban érvényesül. Nem volna tehát mód arra, hogy a gimnáziumból kikerülő ifjú nyelvünk alapos ismeretét vigye magával?

Mikor még egy év volt szabva az irodalomtörténet tanítására, kénytelen voltam a 8. osztályban annyira fölfrissíteni a nyelvtani ismereteket, hogy körükből kérdéseket adhassak föl az érettségin. Két olyan főigazgatóm is volt, aki megkövetelte, hogy az irodalomtörténeti kérdés mellé egy poétikai, retorikai vagy stilisztikai, meg egy nyelvtani kérdést is adjak fel az érettségizőnek. Mindkettő kiváló pedagógus; az egyik még él, a másik Hóman Ottó volt. Kétségtelen, hogy egyik sem cselekedte ezt ok nélkül. Az az érzés vitte őket erre, melynek én is kifejezést adtam az imént; ismerjék tanítványaink nyelvünk szerkezetét is, méltó reá, méltó hozzájuk. Most, hogy két év jut az irodalomtörténetnek, nem lehetne-e általánosan kötelezővé tenni nyelvünk szerkesztésének áttanulását az irodalomtörténet mellett? Nem nyelvtan tanulását gondolom, hanem egy olyanféle kis könyvét, milyen Szinnyei József *Magyar nyelve*, vagy Balassa *Magyar nyelv rendszere*, vagy Simonyi Zsigmond legújabban megjelent *Magyar nyelvészete*. Föltárulna tanulóink előtt nyelvünk egész élete: múltja, jelene, szerkezete. Mennyi tanulsággal járna e tanulmány! S mily szépen oda illenék irodalmi tanulmányaink mellé díszül, ékességül! Milyen erőssége lenne ez a szabatos magyar stílusnak! De már befejezem soraimat. Indítványt nem teszek. Csak keresem a jobbat; nem másért, hanem hogy igen szeretem ezt a mi nyelvünket és igen fájlalom, hogy napról-napra mállasztják le szépségeit, pusztítják eredetiségét, rontják ízét-zamatát tollforgatóink. Azt szeretném, ha az iskola fölvértezné tanulóinkat legalább annyira, hogy ők ne álljanak a romlasztók közé.

Azt mondtam: keresem a jobbat. Vajjon jobb-e az, amit előadtam?

(Kolozsvár.) *Dr. Kiss Ernő.*

Kell-e programm-értekezés?

Az iskolai értesítők évről-évre szaporodó halmaza előtt egy fontos kérdés merül fel a tanügyünk fejlődését figyelemmel kísérő szemlélőben: van-e számbavehető céljuk és elérik-e ezt a célt? Az intézmény eredetét, keletkezését könnyű megjelölni; kitűzött célja is volt annak idején, de célnak tekinthetjük-e azt ma is? Nem akarok bírálatot mondani a múlt évi vagy korábbi értesítőkről, csak általános szempontból, inkább a jövőre tekintve, vizsgálom a kérdést. Az értesítőket sem egész terjedelmükben veszem szemügyre, hanem inkább azok egy részére, a programm-értekezésre, vonatkoznak észrevételeim. E kérdésnek külföldön már egy kis irodalma van, amelyből a mi viszonyainkra jellemző

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

következtetést vonhatunk. Szorosan összefügg a tanárság tudományos munkásságával, mellyel Közlönyünknek egy cikke foglalkozott a múlt év folyamában.[1]

Az értesítők közlésének szokása Németországból eredt. Az egyetemeken nagy szerepök volt a disputációknak, melyek a mai szemináriumi munkásság forrásai voltak. A felolvasásokon kívül a tanár hallgatóival, vagy a nyilvános nagy disputációkon az egész kar a bakkalaureátusokkal vitatkozott. Ez a szokás még ma is él a Sorbonne tudori szigorlatain. A disputációra szóló meghívást disszertáció kísérte, melyet a magistrandus vagy a doktorandus írt, ha promocióra törekedett. A középiskola a XVIII. században és előtte az egyetemmel szorosabb kapcsolatban állott, sőt válaszfal alig volt köztük. Könnyen érthető, hogy a tudós iskolák egyetemi szokásokat vettek át. A nyilvános vizsgára szóló meghívók a mai diplomák alakjában pátensek, terjedelmesebb értekezés kíséretében pedig programmok voltak. Értekezést 1800-ig a rektor írt, azóta a tanárok is közreműködtek. Rendesen a tudomány nyelvén, latinul voltak írva, 1815 óta már németül. Valamint az egyetemi disszertáció a vizsgázó tudományos készültségéről tett tanuságot, úgy a programm-értekezés a tanári testület tudományos munkásságát bizonyította. Az állami beavatkozás rendezte és egységesítette az értesítők kérdését. Az első megállapodást a drezdai tanügyi kongresszus létesítette 1872-ben, mely a gimnáziumokban az értesítő közlését kötelezővé tette, de az értekezését nem. A reáliskolákban e szokás 1859 óta volt meg, a hat osztályú polgári iskolákba csak 1892-ben vezették be. Ez jelezte az egyes iskolák fokozatos közeledését a tudós iskolákhoz. Az értekezéssel szemben az egyes német államok iskolaszervezete különböző álláspontot foglal el. Poroszországban és a legtöbb szövetséges államban az értekezés közlését minden évben elvárják, Württembergben csak 3 évenként kívánják. Ausztriában az értesítők minden évben hoznak programm-értekezést. Angolországban és a román országokban az értesítők közlése nem dívik. Bornecque Henri francia pedagógus és a német tanügynek kitünő ismerője érdekes összehasonlítást tett a francia iskolák záróünnepe és német értesítők közt lényegében következtetésünkkel egyező eredményre jutva.[2]

Magyarországon az értesítők 1850 óta közölnek értekezést. Az 1890. min. rendtartás 52. §. kötelezővé teszi a »nevelésügyi vagy oktatásügyi kérdésről szóló, vagy valamely helyi érdekü tudományos értekezés« közlését. Az igazgatói utasítás (56. §.) az értesítő tartalmáért az igazgatót teszi felelőssé. A rendtartás 4. §. megállapítja az értesítői díjat, melyet minden tanuló köteles fizetni. Az igazgató köteles az értesítő egy példányát évi jelentésével

[1] *Waldapfel* János. Tanár és tudós. Tanáregyesületi Közlöny. 1903. XXXVI. 357—364.

[2] *Bornecque* H. Palmarès français et Programmes allemands. Revue universitaire. 1904. febr. 15.

felterjeszteni, 2 példányát pedig az irattárban elhelyezni. A rendtartás e pontjaira céloznak a következő megjegyzések.

Németországban néhány éve élénk mozgalom indult meg az értesítők, de főkép a programm-értekezések ellen. A mozgalom eredetét a tanárok önérzetében kereshetjük: tiltakozás az ellen, hogy tudományukról ismételten nyilvános tanúságot tegyenek, amire se az orvos, se a bíró nincs kötelezve. A kérdés ily formában szélesebb alapot nyert, egyesek mellette, mások ellene foglaltak állást. Paulsen, aki középiskolai tanárból lett egyetemi tanár, az állás megbecsülését a tanárnak a tudomány világában elfoglalt helyzetétől várja. Miután az újabb kor ebben hanyatlást mutat, a tanárok munkásságát újra felélesztendőnek tartja és egyik eszközének a programm-értekezéseket mondja. Ellene felszólaltak Worms és Fries, amit Waldapfel cikke is megemlít, összefoglalva a felhozható érveket. Pietzker (Ib. XVI. 53.) Paulsen állítását csak részben cáfolja. Az értekezés ne legyen népszerű, hanem tudományos, de ma már ez is mellőzhető a tanári tekintély kára nélkül. A közvélemény ma még talán az értekezés fentartása mellett foglal állást, de még hazájában is bizonyos módosítás szükségességét hangoztatják.[1] A módosítás az írói munka megfelelő díjazására és az értekezés szélesebb körben való terjesztésére vonatkozik, habár mindkét pontban Németország velünk szemben már ma is nagy haladást mutat.

Elfogadva az értekezések szükségességét, azok legalkalmasabb tárgya helyi érdekű vagy pedagógiai kérdés lehet. A helyi érdekű cikk is lehetőleg az iskolával álljon kapcsolatban. A methodikai irodalomnak minden tanár munkása lehet, sőt e kérdésekkel, hivatásánál fogva, foglalkoznia kell. Az utóbbi évek programm-értekezéseit szak szerint csoportosítva, a pedagógiai tárgyú értekezések számának gyarapodását látjuk. (1898/99: 32, 1899/900: 33, 1900/1: 35, 1901/2: 44, 1902/3: 40, 1903/4: 46.) Ha ezektől eltekintünk és egyes cikkek tudományos értékét nem is akarjuk kétségbe vonni, azt állíthatjuk, hogy az értekezések nagyobb része nem értesítőbe való. Így nyilatkozott már néhány évvel ezelőtt Székely I.[2] és ezt tapasztalhatjuk Németország iskolai értesítőiben is.

De a rendtartásban kiemelt nevelésügyi és oktatásügyi kérdésről szóló értekezés sem állhat meg ellenvetés nélkül. A tanári pálya nem kíván önálló tudományos irodalmi tevékenységet. A tanár és tudós hivatásának összetévesztése, illetőleg a tanár hivatásáról alkotott régi fogalom vitt arra a követelésre, hogy a tanár irodalmi tevékenységgel adjon munkájáról bizonyságot. A középiskolai tanár ma hivatalnok: az államnak a nevelést vezető tisztviselője, és ez magyarázza a tanárok anyagi és erkölcsi

[1] *Rethwisch* Conrad, Jahresberichte über das höhere Schulwesen, 1902. XVII. Berlin, Weidmann, 1903.

[2] *Székely* I. Az 1898/9. iskolai évi programmokról. Tanáregyesületi Közlöny 1899. XXXIII. 117—123.

elismerésre irányuló újabb mozgalmait.[1] A tanár tudós munkát végez, de a hivatásos tudósnál szűkebb körre terjed munkássága és nem zárja magába az irodalmi tevékenységet. Ezt azonban a régi felfogásban gyökerező rendtartás megköveteli, sőt az állás járulékának tekinti. Ezzel szemben talán felhozható volna, hogy a programm-értekezésnek nem kell önálló tudományos munkának lennie, népszerű irányban, általános körben mozoghat. Népszerű értekezések írása a legnehezebb feladatok közé tartozik és tudományuk magaslatán álló, kiváltságos szellemek alkottak e téren értékeset, maradandót; selejtes irodalmi termék pedig senkire se hozhat hasznot, az író erejét, az olvasó idejét pazarolja vele, sőt az értesítőben kinyomatva a tanulók és szüleik szemében helytelen képet, ad a valódi szakszerű tudományos munkáról. Hogy az értesítőkben értékes dolgozatok jelennek meg, affelől senki sem biztosít. Az értesítő egész tartalmáért az igazgató felelős. Adminisztrativ teendőkkel elfoglalt igazgatóinktól nem várhatjuk, hogy az egyes tudományágak fejlődését figyelemmel kísérjék. Az értesítő megírásával találomra megbízzák a tanári kar egyik tagját és azt legkevésbbé se képesek megbírálni, hogy felel meg a megbízásnak, hanem amit írt, azt lenyomatják. Az erkölcsi felelősséget a tudomány ítélőszéke előtt nem veszi le az évvégi hivatalos elfoglaltság sem és ez ellen sokat és sokszor vétkeztek.

De talán nem mindenki osztozik abban a nézetben, hogy a tanár csak hivatásának éljen és irodalmi tevékenységet »cum grano salis« fejtsen ki. A Közlönyben megjelent fejtegetés is az egyén munkabírásától teszi függővé és végkövetkeztetése, hogy a tanár tudós legyen, de író csak lehet. A magyar középiskolai tanár egész Európában a legcsekélyeb heti óraszámmal dolgozik és ennek fejében az iskola körén kívül végzendő kulturális munkát, gyakran írói tevékenységet vár tőle az állam és a társadalom. Aki magában erőt és tehetséget érez, követheti lelke sugallatát és megtalálja a megfelelő teret. Minden nagyobb tudományágnak megvan a maga folyóirata, melyben alapos, értékes dolgozat helyet találhat. Szépirodalmi folyóiratunk csaknem feles számú, az eredeti vagy fordító költői tehetség se fog nyomdafesték után szomjazni. A tudomány világa ma már nem vár egy-egy programm-értekezésre, mely vizében bármily csekély hullámot is vethetne. Sőt a tanulók és szüleik is ritkán merítenek belőle okulást, habár mai formájában ép nekik volna szánva. Ez a korviszonyokban rejlik és megokolása terjengőssé lenne. Elég arra a tényre hivatkoznom, hogy a kevésbbé gondolkodó olvasóközönségre egy-egy »Esti levél« mélyebb benyomást tesz és könnyebben talál olvasóra a legélvezetesebben megírt programm-értekezésnél. Mindig az átlagot, a többséget vegyük számba; a kivételek egy-egy iskola érdekelt körét véve, nem lehetnek számosak. Az érintkezés

[1] *Münch* Wilhelm: Geist des Lehramts. Berlin, Reimer, 1903.

az iskola és a szülők között a nevelés szempontjából igen üdvös lehet, de ennek nem a holt betű lesz a megfelelő eszköze. Évről-évre terjed a szülői értekezletek tartásának szokása, és ez az intézmény sokkal közvetlenebb, tartósabb, bensőbb érintkezést teremthet a szülő és iskola között. Ha még ezen kívül egyes szempontok, nevelési elvek írásbeli közlése és szélesebb körben való terjesztése szükségesnek mutatkozik, erre szolgálhatnak a helyi lapok. A programm-értekezés a mai nyomtatási irodalom korában e tekintetben is elavult, nehézkes intézmény, mely nem állja ki a versenyt. Ha talán ily közlés akadályba ütköznék, még egy út nyílik az egyetlen, megengedhető, oktatási és nevelésügyi kérdéssel foglalkozó beszéd vagy értekezés szélesebb körben való terjesztésére.

Pedagógiai folyóirataink örvendetesen szaporodnak, de még mindig nem értük el a fejlődés végső fokát. Nem a német tanügyirodalmat tartom szem előtt, hanem a mi viszonyainkkal és a mai állapotokkal vetek számot. A fellendülés egyik legfontosabb tényezője az anyagi eszköz biztosítása. Magas színvonalon álló folyóirat szerkesztése teljes munkaerőt kíván és a munkatársaktól sem lehet kellő díjazás nélkül alapos munkát várni. Ezt a kérdést is csak a közoktatásügy vezetőjének közvetítésével lehet nálunk, a fejlődés kezdetén megoldani. Az eddig értesítői díj címén szedett összeg egy részét ily methodikus, a tanítás minden ágát felölelő, esetleg az egyes iskolafajokra való tekintettel több folyóirat támogatására lehetne fordítani. Vajjon meglevő vagy készülő folyóirat átalakítható, ily célra berendezhető volna-e vagy új folyóirat kiadása szükséges-e, ennek eldöntése a dolog érdemét nem érinti. A szerkesztő, a sokoldalú irányra való tekintettel, helyesebben szerkesztőség, valóban felelősséget is vállalna a megjelent közlemények tartalmáért és formájáért. A munkatársak a programm-értekezéseket író tanári karok tagjai volnának, munkájokért megfelelő díjazásban részesülnének és a tanárokkal szemben a mai rendtartás méltánytalan követelése elesnék, hogy hivatásukon kívül eső munkát is minden anyagi kárpótlás nélkül kell végezniök. A szerző cikkéről vagy értekezéséről csekély költséggel különlenyomatokat kaphat, melyek útján eszméit szélesebb körben is terjesztheti. Egyes általános érdekü, formailag is kiváló és a laikus közönség, a szülők érdeklődésére számító értekezésekről a szerkesztőség készíttesen e célra szánt alapból különlenyomatokat és azokat küldje meg az ország összes iskoláinak vagy csak az érintett iskolafajnak terjesztés céljából. Mely cikkek volnának erre alkalmasak, mily időben küldhetők szét, ezt arra hivatott bizottság állapíthatná meg időnként, mindenesetre figyelembe kell venni az aktualitást és nem merev változtathatatlan időponthoz kell kötni. A olvasó lelke majd fogékonyabb, majd kevésbbé az és az ország közhangulata ma már mindenütt éreztetheti hatását. Ezen az úton a mai programm-értekezések teljesen mellőzhetők volnának.

Az értekezés elejtésével mi tegye az értesítő tartalmát? Az értesítőknek teljes mellőzését is kivánják egyesek, de azok megtartása mellett több érvet lehetne felhozni. Részletezés helyett csak néhány megjegyzésre szorítkozunk. Az értesítőben az iskola sajátos munkája domborodjék ki. Ne állítsa túlságosan előtérbe a személyi viszonyokat, ne álljon rendeletek, tantervek lenyomatásából. A Rendtartás sokat ölel fel és nem eléggé szabja meg a felesleges és szükséges kört, a határt. Ne hiányozzék az év története adatok formájában, de mellőzhetők a tanári kar személyes viszonyait jellemző közlések és a felsőbb tanügyi hatóságnak rendeletei. Tartalmazhatja a tanárok munkakörének megjelölését és a végzett tananyag, a használt tankönyvek jegyzékét, de mellőzhető a tanulók érdemsorozata, aminek közlése pedagógiai szempontból kifogásolható és oly relativ, ideiglenes ítéletek eredménye, mely abszolut véve semmi értékkel se bír. A statisztikai adatok közlése igen hasznos és egyéni izlés, szük látókörüek kedvéért még részleteiben se kellene megszorítani; a statisztikát ép az jellemzi, hogy ami szük körben lényegtelen, az szélesebb alapon és hosszabb idó múlva igen fontossá lehet. Nem a ma kedvéért készül, hanem a jövőre való tekintettel és későbbi nemzedékek fognak belőle igazán olvashatni. A szertárak gyarapodása és a jövő tanévre vonatkozó értesítések is változatlanul megmaradhatnának. Mindezeken belül egyszerüsítés a legtöbb esetben szükséges lehet. Általánosságok helyett fontos a helyi szempontból lényegesnek kiemelése és a helyi viszonyok ismertetése, amennyiben a szülőket vagy pedagógusokat érdekli. Az értesítők terjesztése, a csereviszony szabályozása szintén újabb intézkedéseket kiván, csak így érhetik el egyik fontos céljokat és a szellemi kapcsolat eszközévé válhatnak a különböző iskolák között.

Rövidre fogva végkövetkeztetésem, hogy a programm-értekezések elavult intézménye teljesen mellőzendő, mert erő- és pénzpazarlásra vezet. Az értesítői díj feleslege pedagógiai folyóirat támogatására volna fordítandó. Az értesítő a Rendtartásban kivánt tartalommal, csupán két pont megszorításával (R. t. 52. §. *a), d)* évről-évre továbbra is kinyomatható volna. Az értesítőre vonatkozó megjegyzések talán bővebben is megokolhatók volnának és a módosításokat is közelebbről meg lehetne jelölni, de ez alkalommal főkép a programm-értekezések kérdését kivántam felvetni és ezekre nézve ismétlem: »Ceterum censeo . . .«

(Győr.) *Karl Lajos*

Ki a hibás?

(Válasz dr. *Liebermann Leó* cikkelyére.)

Valóban a híres *Écrasez l'infâme* jut eszembe, ha magam elé idézem azt a sok támadást, gáncsot és kritikát, melyben évek óta része van a középiskolának, mely akár csak bűnbakja volna a közvéleménynek, mely pedig jórészt belőle került ki.

Egy jóságos szellem, mintegy vígasztalásul, azt súgja nekem, hogy ugyanilyen Prügelknabe az elemi iskola, meg a főiskola is, melyeken alkalmas időközökben szintén végigsuhint a közvélemény vaskos rúdja — de ebben sincs köszönet, mert mindezeket a jelenségeket algebrailag összegezve, az eredmény = az embernevelés csődje a közvélemény előtt és a napisajtó megvilágításában.

Még szerencse, hogy ez a fizetésképtelenség jórészt ráfogás s mi nem vagyunk hajlandók az ilyen hamis bukásba belemenni; de azért mégis felette szomorú az az el nem vitatható ellentét, mely az iskolát a közzel mind merevebben szembeállítja s amely küzdelemben egyik fél sem lehet nyertes. Honnan s miért ez az antagonizmus, mely a legcsunyább látványok egyike? Mivel adtunk mi az iskolán kívül álló közöknek okot arra, hogy munkánkat, de személyünket is lekicsinyeljék s azt az érzékeny sértést kövessék el, hogy ők akarnak bennünket megtanítani arra, hogy mi a kötelességünk s hogyan végezzük azt? Végre mi jogosítja fel őket arra, hogy saját gyarlóságuk felett szemet húnyva, tőlünk tökéletességet követeljenek, munkánkat abszolut mértékkel mérjék?

Hisz az iskola nem csupán a legemberségesebb, de egyuttal a legemberibb intézmény is, amelyben fejletlen és tökéletlen egyénekkel többé-kevésbbé fejlettebbek és tökéletesebbek állanak szemben, ahol tehát mindig volt, van és lesz *frikció*, mely az abszolut tökéletes eredményt eleve kizárja. Ebben a nehéz problemában és lassú evolucióban támogatást, jó tanácsot a hivatott és képesített tényezőktől szivesen elfogadunk, mert hisz önmagunk is munkánk legjavát ezen oltár javításának és szépítésének szenteljük, de az avatatlan, kontár beavatkozásokat vissza kell utasítanunk.

Amazokhoz a produktiv, jót akaró támogatáshoz számítom dr. *Liebermann* Leó, a budapesti tud. egyetem közegészségtan-professzorának, az »*Egészség*« legutolsó, márciusi számában (61—66. lap) megjelent cikkelyét »*A középiskolai tanárképzésről iskola-egészségügyi szempontból*«, mellyel ezen a helyen is röviden foglalkozni óhajtok, köszönetemet fejezvén ki az illető folyóirat derék szerkesztőségének azért, hogy annyi buzgósággal karolja fel a nevelés s különösen a középiskola ügyét az Országos Közegészségi Egyesület hivatalos organumában.

Liebermann egy külföldön megjelent mü [1] ötletéből, de még inkább kiérezhető benső szükségletből a középiskolának európaszerte felpanaszolt idült baját, *a tanulók túlterhelését*, teszi szóvá, még pedig a meggyőződésnek és jótakarásnak annyi melegével s a bátor szókimondás akkora erejével, hogy fejtegetései a legkomolyabb méltatásra érdemesek még azok részéről is, akik — mint e sorok írója — a baj orvoslására ajánlott eszközök dolgában nincsenek vele egészen egy véleményen.

[1] *J. V. Patzak:* Schule und Schülerkraft. Statistische Versuche über die Arbeitsleistung an höheren Lehranstalten. 83 lap és 116. szines tábla, Bécs, 1904. Ára 10 márka.

Szerinte a szervezet, s különösen az agyvelő ellentállóképességének lefokozásával járó szellemi túlterhelés okát az *iskolában*, első sorban a *rossz tanítási módszerben* kell keresni. Viszont ennek oka a mai *tanárképzés* avult s hiányos rendszerében rejlik, mely alaposan reformálandó; oly tanárokra van szükség, *akik önálló tudományos búvárkodásra képesek*, aminek legjobb módja az egyetemi gyakornokok és tanársegédek szaporítása. Fejtegetéseinek lényegét saját szavaival így foglalhatom össze: »A szellemi túlterhelés okát ne keressük sem a tananyag sokaságában, sem a tárgyak nehézségében, hanem egyedül a rossz tanításban. A jó, szakmáján teljesen uralkodó, szakmájáért lelkesedő és hallgatóit magával ragadó tanár, különösen az, aki előadását nem a legjobb, hanem a leggyengébb tanítványok igényei szerint rendezi be, sohasem fog szellemi túlerőltetést és így egészségi ártalmat előidézni . . . Szabad gondolkozású, széles látókörű, szakmájukon teljesen uralkodó tudományos emberekre van szükség . . . Hogy valakiből jó tanár váljék, erre az önálló tudományos búvárkodás szükséges . . . Nem a gyakornokoskodás egy középiskolában, hanem egy tudományosan dolgozó egyetemi tanár mellett önálló búvárkodással eltöltött évek tetőzzék be a jelölt kiképzését és képesítsék középiskolai tanári állásra«.

Kalapot emelünk az ilyen középiskolai tanár előtt s elismeréssel adózunk a szerzőnek ezért a magas eszményért, de a földi röghöz kötve, érezzük, hogy a valóságban minő s mekkora nehézségekkel állunk itt szemben. Mi, akik közelről ismerjük tanügyi mozgalmainkat és irodalmunkat, tudjuk, hogy az elméleti és gyakorlati tanárképzés mennyire foglalkoztatja vezető pedagógusainkat s magát a tanügyi kormányt is; tudjuk, hogy míg egyrészt a vizsgálati utasítás megköveteli a jelölt tudományos képzettségét, a laboratóriumok és szemináriumok alkalmat adnak neki tudományos munkálkodásra, de tudjuk másrészt azt is, hogy a középiskolában nemcsak tudományra, de — vágott dohányra is szükség van, s hogy ott a lekicsinylett pedagógia s methódika milyen hasznos erők. Az egyetemes iskolai tapasztalat azt is mutatja, hogy nem minden tudós jó tanár is egyuttal, s hogy ezek a kiváltképen tudós tipusok a középiskolát rendszerint csak átmenetnek tekintik, szükséges lépcsőnek az egyetemi katedrához. Félő, hogy az illetők tudományukat többre tartván az iskolánál, inkább a búvárkodásnak fognak élni, mintsem a — gyakorlatjavításnak, s szivesen gyarapítván amazt, elhanyagolják és károsítják majd az iskolát; mert mit ér a legnagyobb tudomány, ha viselője nem akar vagy nem tud tanítani, avagy kedvetlenül tanít! Azért aktiv s passziv értelemben sok szó fér ahhoz a tételhez, hogy az önálló tudományos búvárkodás elengedhetetlen és egyetlen feltétele annak, hogy valakiből jó *középiskolai* tanár váljék. A tudományos *képzettség* még nem egyértelmű a tudományos *búvárkodással*, mely utóbbit a középiskolai tanárra nézve sem feltételnek, sem kritériumnak el nem fogadhatom. Liebermann

»igazi, lelkes szakembereket« követel, mi is; de ne feledje, hogy a kötelező tudományos búvárkodás formulája utópia vagy legalább is eszmény, melyet *az egész vonalon* époly kevéssé valósíthatni meg, mint pl. a merő szálas legényekből álló hadsereget.

Az eszményi tökéletességre való törekvés még abban is megtéveszti a tudós szerzőt, hogy nem számol a reális élet viszonyaival. Mert vajjon gondolt-e arra, hogy a legtöbb tanárjelölt már a középiskolában kezdi és az egyetemen folytatja a létért való küzdelmet? s nem hallott-e arról, hogy sok középiskolai tanár annyira a lét- s családfenntartás imperativusa s egy hamis vagy túlzott becsvágy járma alatt nyög, hogy anyagi vagy képzelt erkölcsi szükségből nem egy, hanem két, sőt több ember munkáját vállalja s végzi — ahogy tudja s amíg bírja? s végül gondolt-e arra, hogy az egész társadalmat megmételyező ideges és lázas tevékenység a szülőkről s tanárokról szükségképen ráragad az iskolára is!

Ezen lényeges ponton kívül a többieket csak érinteni kívánom, lévén azok csak olyan dolgok, melyeket mi állandóan napirenden tartunk s amelyeknek orvoslásán szüntelen fáradozunk. Mi tudjuk, hogy a tanulók túlterhelésének egy fontos s Liebermanntól mellőzött mozzanata a szülői házban van: a divatos délutáni magánórákban, melyekkel még a gyenge tehetségű és szervezetű tanulókat is megnyomorítják; mi látjuk, hogy akárhány diák már az 5. osztálytól felfelé »keres«, s sajnosan tapasztaljuk a *febris gymnasialisnak* állandó térfoglalását. A tantárgyak terjedelmének csökkentését évek óta ezer torokból követeljük, de a tantervrevizió nem váltotta be ebbeli reményeinket s a búvár-tanár tipusa ebben az irányban aligha lesz engedékenyebb mint a mai tanár-nemzedék, mely illető szaktárgyát legeslegfontosabbnak vallja s dehogy áldozna fel belőle csak egy szemernyit is!

Abban teljesen osztozom Liebermann tanár úrral, hogy így ez nem mehet tovább; de míg ő a tudományos búvárkodásra képesített és nevelt tanerőktől reméli a megváltást, én nem látok más módot, mint a *szellem* és a *rendszer* alapos reformálását, melyet elválaszthatatlannak tudok *a lelkiismeretes kötelességteljesítéstől és a feladata magaslatán álló ellenőrzéstől.* Hogy mit értek ez alatt s részletesen mit kivánok, elmondtam 3 év előtt a szabadkai közgyülésen[1] — általános visszatetszés közt, amit egyértelműnek tekintek azzal, hogy fején találtam a szeget. Minek ismételném azokat a kellemetlen igazságokat, melyeket — igaz — nem a magyar tanárságra vonatkoztattam, amelyekből azonban kiki kiveheti a maga részét.

I don't want testimonials, I want a man, mondja a praktikus amerikai: nem diplomára van szükségem, hanem rátermett emberekre, s jóllehet a tanárképzés náluk épenséggel nem mondható tökéletesnek, iskolai eredményeik jóval különbek a

[1] *A tanári lelkiismeretről* (lásd: Közlöny XXXVI. évf. 54—63. lap).

mieinknél. Erre pedig csak a kötelességtudás és hivatásszeretet képesít. Hogy is mondta Beöthy Zsolt: *Az iskolának szeretete*, a tanárnak erre való nevelése, ezen fordul meg a magyar iskola ügye.

Kemény Ferenc.

Szünidei tanfolyam a londoni egyetemen.

A közoktatásügyi minisztériumtól Magyarország közoktatásügyéről évenkint kiadatni szokott jelentésekben nincs szó arról, hogy a rendkívüli tantárgyak s közelebbről a modern nyelvek, nem tekintve a német s reáliskolában a francia nyelvet, mily arányban vannak bevezetve középiskoláink munkarendjébe. Pedig tagadni nem lehet, hogy az élő nyelvek tanulása hivatva volna a holt nyelvek útján szerzett ismereteket kiegészíteni s az egyetemes műveltséggel való megismerkedést a középiskolák közvetítésével többoldaluvá tenni. Jelenleg a külföldi szellemáramlatok túlnyomó részben a német nyelv és irodalom csatornáin át szivárognak át hozzánk. Nem említve, hogy a magyar szellem és kedély mily távol áll a némettől, kétségbe nem vonható, hogy más nyelvek és irodalmak zsilipjein át is igen sok értékes műveltséganyaghoz lehet jutni.

E sorokban az angol nyelv és irodalom felkarolásának e Közlöny hasábjain is már hangoztatott fontosságára kívánok rámutatni, midőn a mult évben rendezettt első londoni egyetemi szünidei tanfolyam lefolyását s a folyó évben tartandó második tanfolyam tervét ismertetem.

A mult évit július 18-tól augusztus 12-ig tartották a South Kensington egyetem épületében. A tanfolyamot a londoni egyetem Nagybrittania és Irország tanáregyesületének közreműködésével rendezte külföldi középiskolai igazgatók és tanárok részére. A tanfolyam előadások, felolvasások, fogalmazás és társalgás körére terjedt ki. Az előadások az angol és francia iskolák, a modern angol fonetika, a modern angol irodalom, a felső és középiskolákra vonatkozó új törvényhozás, az élő nyelvek tanítása, University Extension-mozgalom, az angol nyilvános iskolák, az angol nyelv tanítása német iskolákban, az angol politikai és községi intézmények ismertetését ölelték fel. A fogalmazás felolvasott vagy elmondott szöveg reprodukcióját tűzte ki tárgyul. A társalgások 8—10 tagú csoportok szerint beosztott tanférfiak s nagyobbára Missz-ek közreműködésével előre kitűzött témák felett folytak. A munkaidő d. e. 9-től vagy 10-től d. u. 2 óráig terjedt szombat és vasárnap kivételével. A többi szabadidőt részint társas-, részint magán-kirándulásokra, London és vidéke (Oxford, Cambridge, Windsor, Hampton Court stb.) megtekintésére lehetett fordítani. A kitünő boarding-houseokban való elszállásolást (mindenkit más helyen) jutányos árak mellett a rendezőség eszközölte. A teljes tanfolyam hallgatásának díja 2 font volt. Megfelelő díj mellett vizsgálatot lehetett tenni, s ingyen részvételi bizonylatot szerezni. Voltak ünnepélyek is.

Résztvevők voltak az argentiniai köztársaság-, Ausztria- (11), Belgium-, Dán-, Angol- (1), Francia-, Finn- (8), Németország- (66),

Hollandia-, Olaszország-, Japán-, Norvég-, Spanyol-, Svédország és Svájcból, férfiak és nők, fiatalok és korosak vegyest vagy magánvállalkozás, vagy kormányhatósági kiküldetés útján, számszerint 300-on felül. Hazánkból e sorok írója harmadmagával vett részt. Be nem vallottan Oroszország is képviselve volt, Európából csak a Balkánfélszigetnek hiányoztak képviselői.

Az előadók s társalgásvezetők közt volt Mr. Cloudesley Brereton, ki rokonszenvesen emlékezett meg a párisi világkiállítás magyar tanügyi szakosztályának vezetőiről (Matskássy J., Ujváry B.) s a hallgatók közt volt Mr. és Mrs. O. A. Forström, gimnáziumi igazgató és neje, a finn Sortavalából, kiknél Vikár Béla finnistánk annak idején 3 hónapig lakott.

A f. évi teljes tanfolyam csaknem 5 hétre van tervezve, tanárembereknek ép a legalkalmasabb időben, július 17-től augusztus 18-ig s a részvételi díj 3 font. De lesz egy rövidebb kurzus is július 31-től augusztus 18-ig 2 font részvételi díj mellett. A hallgatók száma ez évben 150-re van korlátolva a teljes s 100-ra a rövidebb kurzusra nézve. A jelentkezés angol nyelven történik s lehetőleg május 1-ig eszközlendő, mert június 1-én már szétküldik a jegyeket. Azontúl csak az esetben vesznek fel új hallgatókat, ha időközben üresedés történik. A tanfolyam megkezdése után már senkit sem vesznek fel. A kormányok részéről kiküldöttek ez évben is különös figyelemben részesülnek. Akik még csak kezdők az angol nyelvben, azokra nézve intézkedések nem lesznek.

Két okból tartom kívánatosnak, sőt szükségesnek, hogy e tanfolyamon magyarok ez évben is részt vegyenek. Először, mert aki gyengébben beszéli is az angol nyelvet, öt heti ott tartózkodás, a legnagyobb világváros sürgő-forgó életével való állandó érintkezés után óriási előhaladásra tehet szert, egy kellőkép nem mérlegelhető ismeretanyag és élettapasztalat birtokába jut; mert ámbár szünidei tanfolyamok már régebben is voltak Oxford, Cambridge városokban, melyeken magyarok is megjelentek, de más az egy vidéki városban élni s onnan berándulni London nevezetességeinek megtekintésére, mint bent élni a metropolisban, kincseit nap-nap után kényelmesen tanulmányozni s kirándulásokat tenni a vidékre. Másodszor szükségesnek tartom e tanfolyamok látogatását, mert azokon a művelt világ minden államából jelennek meg érdeklődők s így a világváros kebelében egyuttal valamennyi kultúrnép reprezentánsaival alkalom esik megismerkedni, eszmecserét folytatni s őket hazai speciális és a valóságnak megfelelő viszonyainkkal megismertetni. Ha magunkat kultúrnépnek, hazánkat a művelt államok közé tartozónak tartjuk, mindenütt meg kell jelennünk, ahol a kultúrnépek s művelt államok megjelennek. Ausztria ott van, a Balkán-államok hiányoznak.

E kötelesség terhe első sorban az iskolafenntartókra s főleg a magyar kormányra hárul, mely a jelentések szerint eddig is küldött utazási ösztöndíjjal külföldi tanulmányútra alkalmas egyéneket. *Kívánatos, hogy a londoni szünidei tanfolyamokról ily kiküldöttek* (tanárjelöltek, tanárok a nyelv bizonyos fokú birtokában) *ne hiányoz-*

zanak. Másodsorban azokat terheli e kötelesség, kik anyagi eszközök birtokában s a nemes tudásvágy- és hazafiui ambiciótól vezéreltetve magukban vállalkozhatnak a tanfolyamon való megjelenésre. A rendezőség címe következő:

The Registrar of the University Extension Board. Unitversity of London, South Kensington, London, S. W.

A levélboríték felső balsarkára ezen szavak irandók: *Director of the Holiday Course.*

(Pécs.) *Dr. Vass Bertalan*

A GYAKORLATBÓL.

A szabadesés jelenségének tárgyalása.

A következő sorokban rövid megjegyzést kivánok tenni a szabadesés jelenségének a középiskoláinkban leginkább szokásos tárgyalásmódjaihoz. A fejtegetések általában megelégszenek, ha ezen jelenség törvényeit mathematikai úton állapítják meg s amennyiben pedig a kisérletnek is juttatnak szerepet, mégis figyelmen kívül hagynak egy lényeges momentumot. Nézetem szerint ugyanis itt van a legelső alkalom a fizika tanításában, hogy megismertethessünk egy mintaszerű példát a tanulókkal, amely példa ismerete több irányban hasznos tanulságokkal fog szolgálni és különösen, hogy megértethessük a mostani és a régi fizikai kutatásmód közti lényeges különbséget. Hiszen a helyes módszernek mindenesetre döntő befolyása van abban, hogy Galilei óta sokkal kiterjedtebb és sokkal tartalmasabb a fizika fejlődése — alig 300 év óta — mint a megelőző sok száz év alatt.

Induljunk ki annak megemlítéséből, hogy a szabadesés törvényét már *Aristoteles* is kutatta s azt állapította meg, hogy a szabadon eső test sebessége arányos a test súlyával. Meg is ismertetjük annak módját, hogy miképen jutott ő ezen tételhez, azon hipotézisből kiindulva, hogy minden mozgás vagy természetes, vagy erőszakos; továbbá a természetben minden testnek van egy helye, mely felé természetes — gyorsuló — mozgással siet, míg az ezen helytől eltávozó test mozgása lassabbodó.

Galilei, miután kisérleteivel megmutatta, hogy a szabadon eső test sebessége nem függ a tömegtől, a törvény megállapításánál szintén hipotézisből indult ki, mely szerint: midőn nehéz testek lefelé esnek, ezen esés a legegyszerübb módon fog végbemenni, úgy, hogy az eső test sebessége egyenlő időközökben ugyanannyival növekedik. A sebesség ezen állandó növekedését egy állandó erő okozza. És most itt, azt hiszem, a leghelyesebben úgy járunk el, hogy a mathematikai szigoruságnak talán kissé a feláldozásával is, követjük *Galilei* bizonyításának menetét s ezen úton haladva mutatjuk ki a tanulóknak az eredményt, mely úgy hangzik, hogy: a szabadon eső test által befutott utak az esésidők négyzeteivel arányosak.

Eljutva idáig, utalnunk kell arra, hogy törvényünk, akárcsak *Aristoteles-é*, hipotézisen nyugszik s még nem döntöttük el, vajjon nem egyenlő értékü-e ezzel? Most következik azonban a lényeges és új lépés: *Galilei* ezen hipotétikus törvényt kisérleti igazolásnak veti alá s a kisérlet eredményétől teszi függővé a törvény helyességét.

Ami a kisérleti igazolást illeti, ismét előnyt adok az eredeti tárgyalásmódnak, mely a lejtőt használja; az Atwood-féle gépet inkább az egész tárgyalás befejeztével vegyük elő, a nyert törvények bemutatása céljából. Eszerint megmutatjuk, hogy a lejtőn való mozgás ugyanazon törvény szerint megy végbe, mint a szabadesés, csak a mozgás lassubb. Hogy miért folyamodunk a lejtőhöz, az könnyen megokolható a tanulók előtt. Ezután lejtővel a kellő pontossággal kaphatjuk az előbb még csak hipotétikus érvényességgel kimondott törvényt a befutott utak és a hozzájuk tartozó idők összefüggéséről.

Összehasonlítva a kétféle eljárást, különösen ki kell emelni, hogy *Galilei* nem hagyta el a hipotétikus eredmény kisérleti igazolását, sőt a kisérletnek döntő szerepet juttatott. Ez által egyrészt a kapott törvény bizonyossága erősödött, másrészt itt jutott először fontos és elsőrangú szerepe a fizikai kutatásokban a tervszerű kisérletezésnek.

A tárgyalás kiegészítése, valamint a nyert törvényeknek mathematikai alakba való foglalása következnék most.

A tárgyalás menete az itt vázolt formában talán nagyon is hosszúnak s részletezőnek tünik fel. A valóságban azonban mégsem kiván lényegesen több időt, mint a többi tárgyalásmódok.

Azonfelül az a pótolhatatlan s a tanítás szempontjából kiváló fontossága van, hogy alkalmat ad a *tervszerű* kisérletezésnek klasszikus példán való bemutatására: annak feltüntetésére, hogy a fizikai törvények megállapításánál mi szerepe van a kisérletnek, mi adja meg valamely hipotézisnek a szilárd alapot; annak megértésére, hogy miért tiszteljük *Galilei*-ben a legnagyobb tudósok egyikét.

(Budapest) _____ *Péch Aladár.*

EGYESÜLETI ÉLET.

Budapesti Kör.

(Poroszországban jelentkező újabb törekvések a mathematika tanítása terén.)

A budapesti kör folyó évi március 27-én felolvasó-ülést tartott Rombauer Emil főigazgató elnöklete alatt. Az ülés tárgya *Rados Ignác* előadása volt: *Poroszországban jelentkező újabb törekvések a mathematika tanítása terén* (l. e szám 616. lapján.) Az előadást megbeszélés követte.

Dr. Beke Manó szerint, bár arra gondolni sem lehet, hogy a csak nemrég elkészült tanterv egyhamar változzék, mégis nagyon

hasznos, ha olykor-olykor számot adunk tanításunk eredményéről és informálódunk a külföld tanügyi törekvéseiről, mert csak úgy készíthetjük elő az utat okosan a jövő tantervi változtatásokra. Azon a fejlődésen, amin a németországi mathematikatanítás átment, átment a mienk is és átmenőben van. Mint ott, úgy nálunk is először nagy volt a tananyag. Sikeresen tanítani nem lehetett. Később kevesebb lett az anyag s a tanítás módszerének javításán fáradoztak. Van is eredmény. Ma e javított módszerrel sikeresen meg lehet tanítani az egész előírt anyagot. De a módszert még mindig lehet javítani, főkép ökonomikusabbá lehetne tenni. A tananyag alkalmasabb berendezésével jóval könnyebben, egyszerűbben és gyorsabban juthatnánk bizonyos eredményekhez. Ilyen értelemben gondoljunk tehát a jövő tantervi változtatásra. Ha gazdaságosabbá tesszük a tanítást, azaz ha az előírt anyagot rövidebb idő alatt, kevesebb fáradsággal megtanítjuk, akkor bevehetünk új anyagot is.

Tudatja egyszersmind a körrel, hogy, érezve a mathematikai közműveltség emelésének nagy szükségét, elhatározta, hogy az egyetemen a jövő évben felső mathematikai előadásokat tart nem-mathematikusok számára.

Dr. Kármán Mór a mi iskolaügyünk fejlődése tekintetéből szól a tárgyhoz. A mathematika tanításában sok helyen még nem járunk helyes úton. A mathematikát nem önmagáért, hanem elsősorban a természet felvilágosítása érdekében kell tanítanunk. Mindig valami tárgyi feladatot, valami gyakorlati kérdést kell felvetni s ennek megfejtése révén kell hozzászoktatni a gyermeket a mathematikai gondolkodás méltatásához. Azon gondolkozzunk tehát, hogy mi módon lehetne berendezni a középiskolában a tárgyi anyagot úgy, hogy ezen az anyagon megszakítás nélkül, fokozatosan taníthassuk a mathematikát.

Dr. Waldapfel János azon véleményének ad kifejezést, hogy a differenciál- és integrálszámítás alapfogalmai mindinkább hozzá tartoznak a magasabb műveltségű ember fogalomkészletéhez, és azért e számítás elemeit, mihelyt lehetséges lesz, fel kell venni a mathematikai oktatásba.

Rombauer Emil elnök köszönetet mondván az előadónak és a hozzászólóknak, a gyűlést feloszlatja.

Jegyző helyett *Szabó Gábor.*

Kolozsvári Kör.[1]

VI. gyűlés.

(Kovács János emlékezete. Folyó ügyek. Szemle a legújabb tanügyi mozgalmak felett.)

Az országos középiskolai tanáregyesület kolozsvári köre szombaton, április hó 1-én délután 5 órakor, az unitárius főgimnáziumban

[1] A kolozsvári kör utolsóelőtti üléséről szóló tudósítás (O. K. T. K. 24. sz.) a művészeti nevelés kérdésének tárgyalására kiküldött bizottság tagjainak névsorát közölte, de tévedésből kimaradt Förstner Tivadar neve, amit ezennel helyreigazítunk. *Szerk.*

tartotta meg ötödik felolvasó-ülését, amelyet dr. Gál Kelemen, a kör elnöke, az unitárius főgimnázium igazgatója vezetett.

A kör vendégei voltak ezen a gyűlésen Ferencz József unit. püspök, Kovács Kálmán, Papp Loránt, Papp Alajos, Daniel Lajos, ifj. Fazekas József, Kis Károly, dr. Lukácsi József, Nagy József, Péterffy Zsigmond, Régeni Áron, Szőke Dániel, Tarcsafalvi Albert, Uzoni Imre, Végh Mihály és Veress Lajos, mint a közel multban elhunyt Kovács János unit. főgimn. tanár rokonai, volt tanítványai és ismerősei; s megjelentek továbbá számosan a kör tagjai közül.

Dr. *Gál* Kelemen alelnök bejelenti, hogy dr. Márki Sándor egyetemi tanár, a kör elnöke, betegsége miatt nem jelenhetvén meg, őt kérte fel a gyűlés vezetésére, majd pedig rövid megnyitó beszéde és a mult ülés jegyzőkönyvének hitelesítése után felolvasta a januárius hóban elhunyt *Kovács* János unit. főgimnáziumi tanár működését méltató értekezését.

A tanítványi hála, a kartársi tisztelet és szeretet érzelmei vezetik a felolvasót, amidőn Kovács Jánosról emlékezik meg, aki folytonos tevékenységben töltötte életét, aki az iskola falain belül végzett tanári munkásságát nem tekintette befejezettnek és egyéb működésével példát adott arra, hogy hogyan lehet az iskola és egyház érdekeit, valamint a társadalom különböző mozgalmait nem lankadó buzgalommal összekapcsolva egy eszme szolgálatában az ifjúság tanítva nevelésében egyesíteni.

Kovács János Fiátfalván született 1846-ban. Tanulóéveit a sz.-keresztúri és kolozsvári unitárius gimnáziumokban töltötte s már ekkor kitünt társai közül tehetségével, szorgalmával, jó modorával, úgy hogy szegény fiú létére maga tarthatta fenn magát. Papnövendék volt, midőn a Főtanács londoni akadémistának jelölte ki, mint ilyen a zürichi egyetem, majd a Manchester New-College hallgatója lett, a szünidőt pedig Anglia, Skócia, Irland beutazásával és közben predikálással töltötte. 1872-ben a Főtanács a kolozsvári főgimnázium tanárának választja meg. 1873-ban a kolozsvári Ferencz József-tudományegyetem angol nyelv magántanítója lett. Megalakította az »Angol Társalgó« kört. 1877-ben a kollégium igazgatójának választották s e tisztet tizennégy éven át viselte. Mint pap-tanárt küldte ki őt az egyházi tanács 1881-ben a britt és külföldi unitárius társulatnak közgyűlésére, 1882-ben pedig az unitáriusoknak Amerikában megtartott saratogai konferenciájára. Első küldetésének eredménye volt a budapesti egyházközség felsegélyezése, a lelkész fizetésének külföldi adomány által való biztosítása, a második utazással kapcsolatos felolvasásaival, beszédeivel pedig a Channing és Richmond tanári székekre 64.000 koronát gyűjtött. Utazásaiban mindenütt a legelőkelőbb körökkel, tudósokkal, írókkal, művészekkel érintkezett, ahol őt mindenkor szeretettel fogadták. A külföldi férfiakkal való ez a szivélyes érintkezés sokban hozzájárult ahhoz, hogy a magyar nemzetet a külföld is megismerje és a nemzetek közötti érintkezési pontokat szaporítsa. Útközben meglátogatta Kossuth Lajost is s ez örökké emlékezetes maradt előtte (egy levele is volt

birtokában). Midőn visszatért, egész Kolozsvár ünnepelte őt, élén a főispánnal, polgármesterrel. Utazásairól beszámolt egyházának, a lapok útján a közönségnek. Elért sikereit több külföldi s hazai elismerőirat bizonyítja.

A felolvasó ezután részletesen foglalkozik Kovács János igazgatói működésével, fejtegetvén, hogy ez időben veszik kezdetüket a főgimnázium átalakulásának munkálatai, amelyek a pénz hiánya miatt is sok küzdelmet okoztak és nem egy ízben elkedvetlenítették az igazgatót. Az ifjúság szeretete mindvégig élt szivében, a konviktusi rendszerben mindent megtett a szegény tanulók érdekében.

Tanítványai szerették, s tiszteletreméltó egyéni tulajdonságaiért becsülték. Tanártársai is szeretettel vették körül.

Társadalmi tevékenysége nagyon kiterjedt volt; minden jó és szép érdekében indított mozgalomban szerepelt. Irodalmi működésének nagy részét útleírások, fordítások teszik, amelyek az angol-amerikai szellem érintkezését közvetítik. Összegyűjtötte Kriza Jánosnak, ipjának költeményeit, kiadta a Kisfaludy-Társaság 1894-ben. Mint pap több imádságot és beszédet írt, amelyeket a komoly tudományos tartalom jellemez.

Családi élete boldognak indult. 1875-ben vette nőül Kriza János püspök leányát, Lenkét. Gyermekei közül kettő költözött el ez élők sorából, imádott feleségét 1890-ben vesztette el. Ez a veszteség feldúlta kedélye nyugalmát, megbontotta derült egyensúlyát. Kedélyének frissesége és ruganyossága ezután csak ritkán nyilatkozott meg s csupán gyermekeinek boldogságán való gondoskodás adott neki erőt a munkához. Beteg soha sem volt, kis rosszullét után lefeküdt és másnap, január 27-én este örökre elaludt.

A kör buzgó tagját, a kolozsvári tanárok egyik legkedveltebbjét méltató értekezést a kör általános tetszéssel fogadta és a felolvasónak jegyzőkönyvi köszönetet szavazott.

Ezután dr. *Imre* Sándor titkár adja elő a folyó ügyeket. Ajánlatára *Szentmártoni* Kálmán unit. főgimn. tanárt a kör örömmel fogadja sorába.

Bejelenti, hogy Förstner Tivadar »Művészet az iskolában« című felolvasását kinyomatta s hogy a kör által megrendelt »Műveltség könyvtára« című munka első kötete megjelent. Kérésére a kör a szükséges összegeket kiutalja.

Felhívja a kör figyelmét a Holló Károly tanár által rendezendő gyermekrajz-kiállításra, amely a gyermek ösztönszerű, emlékezet után készült rajzait s a régi és az új elemi iskolai tanterv alapján készült rajzokat állítja párhuzamba.

Ismerteti a külföldön megjelent legújabb nevelésügygyel foglalkozó folyóiratok (*Monatsschrift für höheren Schule, Die deutsche Schule, Zeitschrift für die Reform der höheren Schulen*), utóbbi számaiból azokat a cikkeket, melyek a közoktatás és kivált a középiskolai oktatás reformjára vonatkoznak, kiemelte Paulsen és Rissmann fejtegetéseit, a mindenütt nyilvánuló nemzeti szempontot s röviden utalt a nálunk észlelhető hasonló törekvésekre. A reform-

kérdéssel kapcsolatban bemutatta: *Der Säemann* című új folyóiratot, mely az egész köznevelés megújítását akarja szolgálni.

Felhivja a kör figyelmét *Oker-Blom* helsingsforsi egyet. tanár »*Doktorbácsi a falun*« című kis füzetére, mely egyik felében a szülőknek, másik részében a fiúknak szólva, ügyesen tárja a serdülő fiúk elé a sexuális életre vonatkozó tudnivalókat. Javaslatára a kör Pálffy Márton tanárt felkérte e mű lefordítására.

Rámutatva az európaszerte folyó reformmozgalmakra, megemlékezik a Magyar Társadalomtudományi Társaság most indított vitájáról, melyről a középiskola ügyében sok jót remél, bármi legyen is a vita eredménye. Javaslatára a kör e vita megindításának tényeért üdvözli a nevezett társaságot, melynek kitüzött tételeiről ez alkalommal nem nyilatkozva, csupán a reform ügyének felkarolásán örvend s ebben saját törekvéseinek a segítését látja.

Bemutat végül négy olyan színdarabot, melyek az utóbbi években a színpadon szolgálták az iskola ügyét, ott tárták fel hibáit és egyszersmind elősegítették az iskola munkásainak helyes megítélését. Ezek: *Otto Ernst-től Jugend von heute és Flachsmann als Erzieher, Dreyer-től Der Probekandidat, Holz és Jerschke-től Traumulus.* Mindenik az iskolai élet más-más problémáját fejtegeti és igen sok helyes megfigyelésével mindenrendű nézőben üdvös gondolatokat ébreszthet.

A kör érdeklődését teljes mértékben lekötő titkári szemléért elnök a kör nevében köszönetet mond és felkéri dr. Imre Sándort, hogy az élvezettel hallgatott előadásával a kört más alkalommal is gyönyörködtesse.

Holló Károly,
a kör jegyzője.

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

Poroszországban jelentkező újabb törekvések a mathematika tanítása terén.

(Klein F.: »Über eine zeitgemässe Umgestaltung des mathematischen Unterrichts an den höheren Schulen« című művének ismertetése).[1]

Tisztelt Kör! Mai felolvasásom tárgya tulajdonképen könyvismertetés, vagy pontosabban: egy könyv csak néhány fejezetének ismertetése. Arra, hogy ezt ide hozzam a tisztelt kör elé, az a körülmény indított, hogy azok a fejezetek elénkbe tárják, hogy *Klein* Felix, göttingeni professzor, a mathematika nagyhírű művelője, ki amellett mindig nagy érdeklődéssel viseltetett a középfokú mathematikai tanítás iránt is, mily irányba akarja terelni a középiskolák mathematikai tanítását, ami bizonyára megérdemli, hogy felhívjuk reá középiskolai köreink figyelmét.

Úgy mint 1900-ban, megjelentek a göttingeni egyetem tavalyi szünidei tanfolyama alkalmával tartott előadások is, *Klein* és *Riecke*

[1] Felolvastatott a Budapesti Kör folyó évi március 27-én tartott ülésén.

szerkesztésében, egy kötetbe összegyűjtve, amelynek címe: »Neue Beiträge zur Frage des mathematischen und physikalischen Unterrichts an den höheren Schulen«. E kötet első része magában foglalja Klein-nak azon előadásait, amelyekben kijelöli, hogy milyen módon kellene a középfokú intézetekben a mathematika tanítását úgy átalakítani, hogy a kor igényeinek megfeleljen. (Ezek az előadások külön füzetben is megjelentek ezen a címen: F. *Klein:* Über eine zeitgemässe Umgestaltung des mathematischen Unnterrichts an den höheren Schulen. Mit einem Abdruck verschiedener einschlägiger Aufsätze von E. *Götting* und F. *Klein*). A kötet második része a fizika tanítására vonatkozó előadásokat foglal magában, amelyeket — mint tudom — egyik fizikus tagtársunk legközelebb szándékozik ismertetni. Az utolsó rész, amely szintén külön füzetben kapható, *Schilling*-nek az ábrázoló geometria köréből vett előadásait tartalmazza, amelyek azonban inkább csak a szűkebb szakköröket érdekelhetik és így — azt hiszem — elég, ha e körök figyelmét azokra felhívom.

Első előadásában mint olyan mutatkozik be *Klein* hallgatóinak, aki nemcsak mint kívül álló meg akarja bírálni az iskola munkáját, hanem aki barátja az iskolának. Dolgozatainak egész sorozatára mutat reá, melyek az iskola feladatával kapcsolatosak. Van ezek közt tisztán mathematikai tartalmú,[1] melyet az iskola embereinek szánt, nem azért, hogy az abban közölt anyagot közvetetlenül az iskolába bevigyék, hanem azért, hogy tanításuk anyagának áttekintésére magasabb szempontot nyerjenek. Más dolgozatai szorosan a tanítás ügyét, főleg anyagának megválasztását illetik; ezeket, tekintettel arra a kapcsolatra, melyben jelen előadásaival állanak, *Götting* egy hasonló tartalmú dolgozatával együtt újra lenyomatta.

Ezeknek előrebocsátása után áttér tárgyának pontos kijelölésére. Azt mondja, az 1901-dik *évi porosz tanterv* egyebek közt tartalmazza azt a követelményt, hogy a felsőbb osztályok tanulóival behatóan meg kell értetni a függvény fogalmát, amellyel már az előbbi fokozatokon megismerkedtek, más helyen pedig arról van szó, hogy a koordináták fontos fogalma is bevezettessék. Klein céljául tűzi annak szükséges voltának kimutatását, hogy *a tanterv e követelményeivel megadott szempontok az alsó szekundától kezdve helyes módszertani fokozatban a mathematika egész tanítására döntő befolyással legyenek és hogy a függvény fogalma geometriai foglalatban az egész tananyagot erjesztőként hassa át. Ez magában foglalja egyrészt az analitikai geometria tanítását, másrészt pedig a differenciál- és integrálszámolás kezdeteit is.*

Mindjárt ebben a bevezető előadásban számol le azokkal a szokásos ellenvetésekkel, amelyekkel egyetemi tanár találkozik, ha az iskola dolgaiba beavatkozik. Az első az szokott lenni, hogy az egyetemi körök az iskola iránt támasztott tudományos követeléseket fokozzák.

[1] Vorträge über ausgewählte Fragen der Elementargeometrie, ausgearbeitet von F. *Tägert.* (Leipzig, 1895.)

anélkül, hogy a pedagógiai lehetőséggel számolnának. Erre vonatkozólag azt válaszolja *Klein*, hogy további fejtegetései folyamán minden ezt illető kétség el fog oszlani és ki fog tünni, hogy törekvésével nem akarja a tanítás célját emelni, hanem csak horizontális irányban eltolni. A másik szokásos ellenvetés pedig az, hogy az egyetemi tanárok kizárólag csak jövendő hallgatóikkal törődnek. Neki — azt mondja — e fejtegetései közben a leendő mathematikusok egészen közömbösök, mert ezekkel az egyetem rendbe jön, bármilyen is legyen előképzettségük; épen a többiek, az orvosnövendékek, a kémikusok, a jogászok lebegnek szemei előtt és ezekre nézve tartja kívánatosnak, hogy az iskola olyan mathematikai kiképeztetésben részesítse őket, amely valóban termékeny.

Klein egy az 1902-ik évben megjelent közleményében, melyet itt újból lenyomatott, arról értekezik, hogy most, miután Poroszországban az összes iskolák jogosító ereje ugyanaz, a reális irányú intézeteknek egy *külön mathematikai-természettudományi ideálra* kell törekedniök úgy, hogy ezek az iskolák nemcsak egyenlő joguak, hanem egyenlő értéküek is legyenek a regenerált humanisztikus intézetekkel. Ez elsősorban szükségessé teszi, hogy *a mathematikai tanítás folytonos kapcsolatban maradjon a természettudományi tanítással. A mathematikai tanításban előtérbe lép a deduktiv gondolkodás, a természettudományokban pedig az induktiv gondolkodást és az elfogulatlan megfigyelést kell gyakorolni. E kettő együttesen vezessen a környező természet megértéséhez, amelynek mi magunk is részei vagyunk.*

Erre hivatkozik *Klein* a szünidei tanfolyam alkalmából tartott első előadásában, de megjegyzi, hogy jelen fejtegetései nemcsak a reális irányú intézetekre vonatkoznak, hanem az iskola minden válfajára egyaránt. Minden középfokú iskolában szükségesnek tartja a függvény fogalmának kifejtése után a bevezetést az analitikai geometriába és a differenciál- és integrál-számolás kezdeteinek tárgyalását. Csak a részletekre nézve, amelyekre ő előadásaiban nem terjeszkedik ki, minden egyes iskolanem abban állapodhatik meg, ami az ő sajátosságának leginkább megfelel.

Még ugyanabban az előadásban felhívja hallgatóinak figyelmét két franciai munkára: Notions de mathématiques par *Jules Tannery*. Notions historiques par *Paul Tannery* és Algébre par *Émile Borel*, premier et second cycle. E művek — azt mondja — azokat a gondolatokat, melyeket ő előadásaiban fejteget, fényesen valósítják meg. Dicsérőleg emeli ki a németországi állapotokkal szemben, hogy mind a két munkának szerzői elsőrendű tudósok és mégsem zárkóztak el az elől, hogy munkásságukkal a középiskolai tanítás ügyét előmozdítsák. Klein-nak ezt az utóbbi megjegyzését itt csak azért idéztem, hogy reámutassak az e tekintetben nálunk is kedvezőbb viszonyokra. Nálunk *Kőnig* írt egy algebrai tankönyvet, mely irányító hatással volt az összes utána megjelent tankönyvekre és *Beke* majdnem az egész középiskolai, sőt még az elemi iskolai tananyagot is fel dolgozta tankönyveiben.

A második előadás igen érdekes fejtegetéseket tartalmaz az elemi mathematika fogalmáról. Sok bajt okoz — mondja Klein — a tanítás anyagának megállapításánál, hogy azt a szót a legkülönbözőbb értelemben használják. Puristák szerint teljesen elkerülendő az elemi mathetikában a határérték fogalma, míg mások szerint az elemi mathematika használhatja ugyan a határérték fogalmát, csak a $\frac{dy}{dx}$ és $\int ydx$ symbolumok képviselte határértékek kizárandók belőle. E két értelmezés egyike sem egyeztethető meg az iskola prakszisával. Az első szerint egyrészt tartozhatnának az elemi mathematikába a számelmélet legbonyolódottabb fejezetei is, sőt az egész mathematika is eleminek volna vehető, mert — mint ismeretes — *Kronecker* szerint a mathematika minden tétele úgy fogalmazható, hogy kizárva maradjon belőle a határérték fogalma; másrészt pedig nem nélkülözheti az iskola az olyan határértékeket, mint amilyennek $\sqrt{2}$ vagy π. Ami pedig a második értelmezést illeti, ezt is túllépi az iskola, midőn tetszés szerinti görbék érintőiről, sebességről, gyorsulásról, végzett munkáról stbiről szól. A geometrián belül még egy harmadik értelmet is tulajdonítanak az »elemi« szónak, amennyiben eleminek nevezik mindazt, ami kizárólag *Euklides*-re és a régi geometiákra támaszkodik, míg a tartalmilag némelykor egyszerűbbet, ami az idomok transzformációjára támaszkodik, az elemekből kizárja.

Hogy az iskola valamit kezdhessen az elemi geometria fogalmával, szükséges annak *praktikus* fogalmát felállítani, *eleminek nevezve a mathematikának mindama részeit, amelyeket egy középtehetségű tanuló hosszas tanulmány nélkül elsajátíthat.* Az ily módon értelmezett elemi mathematika állománya idővel változik. Itt érvényes a históriai eltolódás törvénye, amely szerint a mathematika olyan részei, amelyek eredetileg nem voltak elemiek, a tárgyalás módjának egyszerűsbödésével és javulásával elemiekké válnak. Ilyenek a mathematikának mindama részei, melyeket a mai középiskolában (sőt az elemi iskolában is) tárgyalnak és ilyenek a differenciál- és integrálszámolás kezdetei is abban a mértékben, amint Klein azokat az iskolába bevezetni akarja.

Igen érdekesen fejtegeti *Klein*, hogy miképen alakult az elemi mathematikának az az értelmezése, amely a differenciálhányados és az integrál fogalmát teljesen kizárja. A mathematikát a középiskolai tanítás mai terjedelmében Németországban csak a XVIII. század eleje óta tanítják és a XIX. század elejéig e tanítás csak az egyetemeken folyt. Ezt a keretet a hallei *Wolf* Christián teremtette meg, akitől az elemi mathematikának most szóban levő értelmezése is származik. *Wolf* a régiek geometriáján kívül az elemi mathematikába sorolt az akkori időben (1710.) még aránylag elég új részleteket, mint amilyenek a betűszámtan, a negatív számok, algebrai egyenletek, logarithmusok, egy szóval mindazt, ami abban az időben tágabb körökben ismeretes volt. Hogy a differenciál- és integrálszámolást teljesen kizárta, könnyen érthető, mert az ő idejében azt csak a legkiválóbb elsőrendű tudósok ismerték. *Euler* sem tisztázta teljesen a helyzetet. Ő elemivé tette a mathematikának azt a részét, amelyet ma algebrai

analizisnek nevezünk és szerinte a differenciál- és integrálszámolás előtanulmánya volna. *Euler* tárgyalásában azonban nem lép előtérbe, hogy mind a két esetben csak ugyanazon alapfogalomnak, a határérték fogalmának specifikus kifejtéséről van szó és ennek az volt a következménye, hogy *Euler* után is még használatban maradt *Wolf* definiciója az elemi mathematikáról.

Hogy a XVIII. század felfogása szabja meg még ma is az iskola mértékét, úgy magyarázható, hogy a differenciál- és integrálszámolás a határérték fogalma alapján való végleges megállapítása csak *Cauchy*-tól ered és ideje 1821-re tehető, amikor a Cours d'analyse első kiadása megjelent, míg a mathematika tanítását Németországban csak rövid idővel ezelőtt szervezték és így szó sem lehetett arról, hogy olyan dolgokat, amelyek akkor még csak keletkezőben voltak, az iskola tanításába belevonjanak. A tapasztalat mutatja, hogy a mathematika újabb részei sokkal lassabban mennek át a köztudatba, mint más tudományos eszmék. Új mathematikai gondolat csak úgy férhet hozzá az iskolához, ha azt előbb egyetemi tanárok előadásaikban különösen kiemelik és azután az ezektől kiképeztetésüket nyert középiskolai tanárok az általános terjesztésre alkalmas formába öntik; csak miután ez is már megtörtént és már magától értetődő dolog, hogy legalább minden szakember a tudomány amaz új vívmányának birtokába jutott, kebelezhető az be a tanítás anyagába. Erre azonban évtizedek szükségesek.

Hogy a differenciál- és integrálszámolás kezdetei valóban már megérettek az iskolai tárgyalásra, mutatja az a körülmény, hogy azokat a würtembergi főreáliskolákban és más egyes iskolákban már évek óta tanítják. De azok az iskolák is, amelyekből a differenciálhányados és integrál elnevezések száműzve vannak, egész vígan differenciálnak és integrálnak és ezt megmutatja *Klein* oly példák felsorolásával, melyek mindnyájunk előtt ismeretesek (ellipszis területe, maximum-minimum-problémák, térfogatszámítások stb.).

A harmadik előadásban a mathematikai tanítás célját *Klein* a következő szavakkal tűzi ki:

»*A mathematikai gondolkodást az iskolában egészen önállóan kell fejleszteni, tartalmilag azonban szerves kapcsolatba kell azt hozni az iskola többi feladataival, azaz az illető iskolanem által elérendő általános műveltség többi elemeivel*«.

A célnak ily módon való kitűzése azonban nemcsak a tanítás módszerét állapítja meg, hanem vezérelvet is nyújt arra nézve, hogy miképen választandó ki a tanítás anyaga az elemi mathematika körén belül. Örömmel látja *Klein*, hogy újabb fejlődésében az iskola, különösen az alsó osztályokban, nagy gondot fordít a térszemlélet fejlesztésére [1] és a különféle alkalmazásokra, a felső osztályokban

[1] Evvel reámutat a mathematika tanításával kapcsolatos szerkesztési gyakorlatokra. Nálunk a rajzoló-geometria összes középiskoláinkban és az ábrázoló-geometria a reáliskolákban hagyományos része a tanításnak, de fájdalom, az új tanterv is meghagyta azokat külön tantárgyaknak és nem hozta azokat szerves összefüggésbe a mathematika tanításával.

azonban még mindig az önmagukban bár érdekes, de egymástól elszigetelten álló részleteket tárgyalják, amelyek azt a látszatot keltik, mintha a véletlenre bízták volna összeválogatásukat. Ez az eljárás művelődésünk mathematikai elemeinek tiszta megértését csak indirekt úton mozdítja elő. Művelődésünk mathematikai alkotórészei a függvény fogalmával és ennek úgy geometria, mint analitikai irányban való kialakulásával kapcsolatosak és ennek szükséges folyománya az első előadásban felállított az a követelés, hogy a függvény fogalmának tárgyalása a mathematikai tanítás középpontjává váljék.

Már az alsó szekundában kívánatosnak tartja *Klein* egyszerűbb függvények $\left(y = ax + b,\ y = x^2,\ y = \frac{1}{x}\right)$ grafikus előállítását. Később az algebrai egyenletek és a trigonometria tárgyalása már bonyolódottabb függvényalakokhoz és az ezekkel kapcsolatosan tárgyalandó görbékhez vezet. Hasonló irányban kell felhasználni a fizikából vett példákat is, míg végre a primában a már szokásossá vált felfogásból ki volnának hámozhatók a differenciál- és integrálszámolás alapfogalmai. Ami a sorbafejtést illeti, *Klein* rámutat a mostan használatos határozatlan együtthatók módszerének fonákságára, mely eldöndetlenül hagyja a fődolgot, a sorbafejthetőség kérdését. Szóba hozza azt a módszert, melyet ő bevezető előadásaiban e kérdés tárgyalásánál követ, amelynek fejtegetésébe azonban itt nem bocsátkozhatunk.

Hogy mennyire szükséges, hogy a mathematika tanítását a megjelölt irányba tereljék, avval okolja meg *Klein*, hogy az iskolának, amennyire csak lehetséges, feladata volna az átmenetet a későbbi tanulmányokra megkönnyíteni és kerülnie kellene mindazt, ami ezt az átmenetet megnehezíti, vagy épen lehetetlenné teszi. Jogászokra és orvosnövendékekre nézve egyáltalában nem lehetséges, hogy bármilyen rövidre szabott mathematikai bevezetést hallgassanak; mert erre szorosan vett szaktárgyaik nem engednek nekik időt. Ámde az eddigi rendszer szerint ezek az ifjak minden függvényelméleti ismeret nélkül jönnek az egyetemre, aminek az a következménye, hogy szakmájuk igen fontos részleteivel nem képesek foglalkozni. A jogászoknál újabb időben mutatkoznak nehézségek, amióta a statisztika és a biztosítási ügy mindinkább nagyobb fontosságot nyer; az orvosnövendékek pedig mindjárt a kisérleti fizikában akadnak fenn és a fiziológiában sem tudnak kellően haladni a szükséges mathematikai ismeretek nélkül. Kémikusok számára némely egyetemen felállítottak ugyan az ő igényeiknek megfelelő mathematikai kurzusokat; de itt is mutatja a tapasztalat, hogy sokkal célszerűbb volna, ha már magukkal hozhatnák a kellő ismereteket, mert őket is a szűkebb szaktudományukkal való foglalkozás akadályozza e mathematikai ismeretek pontos elsajátításában.

Negyedik előadása elején ismerteti Klein az új francia tanterveket, amelyekkel Közlönyünk is foglalkozott úgy, hogy nem szükséges e tárgyra kiterjeszkednem. Ezen előadása folyamán még megemlékezik arról a polémiáról, melyet *Holzmüller* ellene folytatott. Közli hallgatóival, hogy személyes érintkezés után *Holzmüller* belátta

Klein álláspontjának helyes voltát; csak a $\frac{dy}{dx}$ és $\int ydx$ szimbolumokat még most is kizárandóknak tartja a középiskolából. *Klein* evvel szemben különösen hangsulyozza, hogy e szimbolumok használata nélkülözhetetlen, mert ismeretük nélkül a mathematikai irodalom nem férhető hozzá.

Utolsó előadásában *Klein* kifejti, hogy az előadott eszméket miképen gondolná beleilleszthetőknek a tanítás keretébe. Nem kíván óratöbbletet, sőt az új tantervek megváltoztatását sem kívánja, amennyiben az ő javaslatai csak folyományai azoknak az alapelveknek, amelyek az új tantervekben már amugy is le vannak rakva. Nem új tananyag beillesztéséről van itt szó, hanem csak arról, hogy a hagyományos tananyagot új felfogás hassa át. Első sorban szükségesnek tartja, hogy a kitűzött céloknak megfelelő tankönyveket írjanak, mert a differenciál- és integrálszámolás mostani tankönyvei nem felelnek meg az iskola céljainak.

Végül szivükre köti hallgatóinak, hogy a többi szakmák képviselőivel is értessék meg az új eszmék fontosságát. A természettudományok képviselőivel szemben nem lesz nehézségük; különösen a fizikusok be fogják látni, hogy az ő szakmájuk tanítása már azért is megkönnyebbül, mert egyrészt a fizika mathematikai részletei átvétetnének a mathematikába, másrészt pedig azért, hogy a tanulók a fizikai tanulmányra alkalmasabb mathematikai felszereléssel rendelkeznének. A nyelvészekkel pedig meg kell értetni, hogy itt csak azon általános elv érvényre emeléséről van szó, hogy ne műveljük az egyes szakmát a többiektől elszigetelten, hanem folytonos tekintettel az iskola által nyujtandó összműveltségre. Ki kell emelni, hogy ezekben a javaslatokban ugyanaz a tendencia mutatkozik, amelyet *Wilamowitz-Möllendorf* görög olvasókönyvével és *Cauer* a Palaestra vitae-vel akart szolgálni.

Rados Ignácz.

Beküldött művek.

(A karikával (○) jelölt művekről már közöltünk ismertetést, a csillaggal (✶) jelöltek ismertetéséről pedig már intézkedtünk vagy legalább is elhatároztuk ismertetésüket és csak valamely előre nem látott körülmény akadályozhat meg benne. A többi művek ismertetése a Közlöny részéről nem valószínű, de kizárva nincsen.)

○ Perényi Candid: Szerkesztési Feladatok. Eger.

✶ Pirchala Imre: A magyarországi középiskolák rendje. I. és II. kötet. Budapest, Athenaeum irodalmi és nyomdai részvénytársulat 1905. A két kötet ára 18 korona.

Illosvai (Kollár) Vilmos. Az Egy-Isten Szentháromságának fogalma fejlődéstörténeti és ismerettani szempontból. Budapest, 1905.

Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. 90 füzet. Philippi—Podhraczky. Ára 1 korona.

✶ Berzeviczy Albert: Beszédek és tanulmányok. Két kötet Budapest, 1905. Singer és Wolfner kiadása. Ára 10 korona.

KÉRDÉSEK ÉS ÜZENETEK.

(Azokat a kérdéseket vagy kéréseket, amelyekre vonatkozó feleletek, illetőleg üzenetek a Közlöny e rovatától várhatók, számozzuk, hogy a felelő vagy üzenő tagtársak ne legyenek kénytelenek a kérdést vagy kérést ismételni, hanem annak sorszámára hivatkozhassanak.)

Közlönyünk legközelebbi száma, a hagyománynak megfelelőleg, csak a husvét után következő vasárnapon, április 30-án, fog megjelenni.

6. Kérdés. Van-e joga az igazgatónak megkövetelni, hogy a tanár a feleleteket és a gyakorlatokra irt jegyeket nyilvános osztályzókönyvbe bejegyezze; ha nincs, hogyan lehet a régi tanárkari határozaton alapuló szokás ellen jogorvoslattal élni? —*r*—.

Tartalom: *Krónika:* A szünidei fürdőkonviktusokról. *kf.*-től. — Pályázat tanári állásokra. Pályázat tornatanítói állásra. Választmányi ülés. — *Javaslatok és Tanulmányok:* A stilisztika tanításáról. Dr. *Kiss* Ernőtől. Kell-e programm-értekezés? *Karl* Lajostól. Ki a hibás? *Kemény* Ferenctől. Szünidei tanfolyam a londoni egyetemen. Dr. *Vass* Bertalantól. — *A gyakorlatból:* A szabadesés jelenségének tárgyalása. *Pech* Aladártól. — *Egyesületi élet:* Köri tudósítások. (Budapesti Kör. *Szabó* Gábortól. Kolozsvári Kör. *Holló* Kárrlytól.) — *Könyvek és Lapok:* Poroszországban jelentkező újabb törekvések a mathematika tanítása terén. *Rados* Ignácztól. Beküldött művek. — *Kérdések és üzenetek.*

A tanári testületek becses figyelmébe ajánlom a jövő tanévre

POLGÁR GYÖRGY

Ókori Hitéleti és Művészeti Régiségek Képgyűjteménye

c. szemléltető művének kézikönyvül leendő behozatalát, főleg **az ókor és a művészetek története, a klassz. nyelvek, görög-pótló tárgyak és a rajz mellé.** A könyvben, mely a vallási és művészeti régiségek **állandó** szemléltetésére s a műérzék s műízlés felkeltésére egyaránt alkalmas, 715 nagy, sikerült ábra van, 13 ívből áll s ára **kötve** mégis csak **3 korona 20 fillér.** — A **jobbmóduak** megvehetik, a **szegényebbeket** lassankint az ifj. vagy segélyegyleti könyvtár láthatná el. Megküldetett minden tanintézetnek.

Megrendelhető alulirt bizományosnál, Miskolcon. — A bírálatok igen kedvezők. Engedélyeztetett a középiskolákra a 36,232/1896. sz. min. rendelettel.

Ha az iskola maga rendeli meg, szintén 25% **árelengedésben** részesül, mint a könyvkereskedők, úgy, hogy egy példány **kötve** és **portomentesen** csak 2 kor. 80 fillérbe kerül.

Az I. kiadás 5000 példányából már csak kevés van.

LÖVY JÓZSEF FIA KÖNYVKERESKEDÉSE MISKOLCON.

MEGJELENT

az első kötet 500 szövegképpel és 60, részben szines műmellékletlel.

A TECHNIKA VIVMÁNYAI

című kötet a magyar közönség minden rétegének érdeklődésére számíthat. Nem tudákos szakmunka, hanem élvezetes, könnyed olvasmány.

A MŰVELTSÉG KÖNYVTÁRÁ-ból

most jelent meg az első kötet. A kötet címe:

A TECHNIKA VIVMÁNYAI AZ UTOLSÓ SZÁZ ÉVBEN

Szerkesztik: HOLLÓS JÓZSEF és PFEIFER IGNÁC.

A nagyközönség a **MŰVELTSÉG KONYVTÁRÁ**-nak első kötetében gondolkodásának és ismereteinek gazdagitására kiváló munkát nyer. **A közlekedés, eszközei-ről, a hadászati techniká-ról, bányászat, kohászat, faipar, szövőipar, gépipar, sokszorositás, kémiai nagyiparról,** az **elektromosság-ról távirás-ról,** stb. szóló fejezetek minden ember érdeklődését lekötik.

A legujabb problémák: **radioaktivitás, drótnélküli távirás, repülőgép** stb. e könyv olvasása útján eleven fogalmakká válnak az olvasó előtt.

A könyvet szakemberek irták, de oly könnyen érthető hangon, mintha szabad előadást tartanának a társadalom minden köreiből összesereglett hallgatók előtt, kiknek figyelmét lebilincselik tárgyuk érdekességével, előadásuk könnyedségével és a szemléltetés gazdag eszközeivel.

A „Műveltség Könyvtárá"-nak ára kötetenkint 24 korona.

Megrendelhető minden hazai könyvkereskedés útján.

A Műveltség Könyvtáráról kimerítő prospektust kivánatra ingyen küld minden könyvkereskedő, vagy az

ATHENAEUM

irodalmi és nyomdai részvény-társulat

Budapest, VII., Kerepesi-út 54. szám.

A TECHNIKA VIVMÁNYAI

című kötet fejezetei és a szerzők nevei:

Energia: Schimanek Emil.
Bányászat: Litschauer Lajos.
Kohászat: Gálocsy Árpád.
A fémek megmunkálása: Kandó Gyula.
Mótorok és emelőgépek: Kármán Tódor.
A közlekedés eszközei: Gondos Viktor.
Pósta: H. Hennyey Vilmos.
A fény a tudomány szolgálatában: Karvázy Zsigmond.
A sokszorosító ipar: Kún Sámuel.
A technika a hadviselés szolgálatában: M. Müller Hugó.
Faipar: Gaul Károly.
Szövő- és fonóipar: Maly Ferenc.
Papirgyártás: Jalsoviczky Géza.
A kémia vivmányai: Pfeifer Ignác.
Gazdasági gépek: V. Markhót Jenő.
Gazdasági termékek ipari feldolgozása: Kosutány Tamás.
Elektromosság: K. Lipthay Károly.
Telegrafia és telefonia: Hollós József.
Zárószó: Méray-Horváth Károly.

A Műveltség Könyvtárának

első sorozata a következő hat kötetből fog állani:

I. A Technika Vivmányai
II. Az Ember
III. A Világegyetem
IV. A Föld
V. Az Élők Világa
VI. A Társadalom

A második sorozat, hat kötetben tartalmazn fogja a történelmi, irodalmi és művészeti ismereteket és az első sorozat teljes befejezése után fog megjelenni.

A Műveltség Könyvtárának kötetei félévi időközökben jelennek meg

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXVIII. évfolyam. 30. szám. 1905. április 30.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. k., Eszterházy-utcza 14. sz. alá.

Szerkeszti
WALDAPFEL JÁNOS
VII. ker., Csömöri-út 65.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. k. áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdíj 8 kor.

KRÓNIKA.

Az Országos Református Tanáregyesület közgyűlése.

Az országos ref. tanáregyesület e hó 26. és 27. napjain tartotta meg negyedik évi közgyűlését Budapesten *Dóczi Imre* elnöklete alatt. A gyűlés népes volt; nagy számban jelentek meg az érdeklődő tagok az ország minden részéből.

Előző nap délután a választmány tartott látogatott gyűlést, melyen a központi igazgatóság tette meg jelentését az egyesület mult évi működéséről és a beérkezett indítványokat tárgyalták le. A jelentés többek közt beszámolt arról, hogy a zavaros politikai viszonyok miatt több oly tanügyi kérdés halasztást szenved, amellyel az egyesület foglalkozott, sőt azokra nézve a főhatóságokhoz fölterjesztést is tett. Ilyen függő ügyek: a felekezeti tanári nyugdíjintézet reviziója, a tanítóképző-intézetek új tanterve, a tanárjelöltek gyakorlati kiképzése, a felekezeti közép- és főiskolák tanári fizetésének államsegéllyel való korszerű rendezése. Az indítványok leginkább a zsinat egynémely, a tanárokra sérelmes határozataira vonatkoztak. A választmányi gyűlésnek ezeket illető végzései a közgyűlés elé kerültek.

A közgyűlés a Kálvintéri ref. templomban istenitisztelettel vette kezdetét. *Hamar István* theol. igazgatótanár mondott áhitatgerjesztő imádságot. Ezután a tagok a Nemzeti Múzeum főrendiházi, régi üléstermébe vonultak, ahol a közgyülést *Dóczi Imre* rendkívül tartalmas és nagyhatású beszéddel nyitotta meg, mely után melegen üdvözölte a vallás- és közoktatásügyi miniszter, a dunamelléki ref. egyházkerület, pesti ref. egyházmegye, budapesti ref. egyház, a Prot. Irod. Társaság, az Orsz. Középiskolai Tanáregyesület és Budapest székesfőváros megjelent képviselőit, akik (dr. Boncz Ödön, Antal Gábor püskök, Petri Elek, budapesti ref. lelkész, Rombauer Emil, dr. Bárczy István városi tanácsos) az

üdvözletre lekötelező előzékenységgel s a magyar kultúra iránti lelkesedéssel válaszoltak.

A felemelő üdvözletek után dr. *Nagy Zsigmond* tartott felolvasást »*A felekezeti tanügy és az állam*« címmel, mely a kérdést egészen új s eddig szokatlan oldalról világította meg. A felolvasás hosszú, érdekes és tanulságos vitát keltett, amelyet odaadó buzgósággal hallgatott végig dr. Boncz Ödön miniszteri tanácsos is, aki iránt a református tanárok rokonszenve tüntető módon nyilvánult meg.

Dr. Varga Bálint szabad előadást tartott a *német nyelv tanításáról*, melyben sok új és eredeti gondolatot vetett fölszinre.

A közgyűlést közebéd fejezte be a Drechsler-vendéglőben, melyen több felköszöntő hangzott el; a dr. Boncz Ödön iránti sympathia s az Országos Középiskolai Tanáregyesület és Országos Református Tanáregyesület között meglévő testvéri viszony megkapó módon nyert itt is kifejezést.

Délután a tagok többfelé szóródtak. Egyrészök az Athenaeum berendezését szemlélte meg; a vallástanárok pedig külön értekezletet tartottak. Itt *Bede László* előadása alapján behatóan megvitatták a vallástanároknak a református egyház szervezetében való helyzetét, ebből folyó teendőit, valamint az ifjúság vallásos szellemű nevelésének a kérdéseit.

A második (április 27-iki) napi közgyűlés a főjegyző évi jelentésével és a pénztári jelentéssel kezdődött. Ezek után *Seprődi János* tartott igazán beható és szakszerű felolvasást a ref. konventi tanterv hiányairól az ének- és zenetanításra vonatkozó rendelkezéseiben. Különösen egy részletes utasítás szükségét látja s e tekintetben indítványt is nyujtott be, melyet a közgyűlés előkészítés végett az igazgatósághoz utalt.

A választmány jelentései és az indítványok kerültek ezután sorrendre. Nagy és heves vitát keltettek a zsinat sérelmes határozatai ellen beadott indítványok. A közgyűlés elvégre is a választmány határozatát fogadta el, amely szerint az egyesület megütközését és sajnálatát fejezi ki affelett a retrograd irányzat felett, amely a zsinaton, annak a közép- és felsőiskolára vonatkozó határozataiban nyilvánult. E határozatokat a tanárokra vonatkozólag több pontjában sérelmeseknek és a szabadelvű protestáns felfogással ellenkezőknek tartja, de reméli, hogy a zsinat meg fogja találni az alkalmas módokat arra, hogy a sérelmes intézkedéseket egyfelől a végrehajtás alkalmával enyhítse, másfelől a jövő zsinaton megváltoztassa.

Az utolsó felolvasó *Jakobinyi Péter* volt, aki *a nyelvtanítás újabbkori segédeszközeiről* értekezett; sok hiányt feltüntetett és sok tanulságos dolgot elmondott.

Délután a tagok egyrésze Aquincumba rándult ki; másnap április 28-án pedig a tagok nagyrésze Visegrádra tett igen élvezetes kirándulást. —*f.*

Pályázat tanári állásra. A *kaposvári* állami főgimnáziumnál betöltendő egy rendes tanári állomásra a vallás- és közoktatásügyi m. kir. minisztérium pályázatot hirdet. Ezen állomásra, amely Somogy vármegye közönségének kijelölésével töltetik be, a *latin és görög* nyelvből s irodalomból képesített tanárok pályázhatnak folyó évi május hó 15-éig. Az ének tanítására képes, illetve képesített pályázók előnyben részesülnek.

Véglegesítés. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter *Faragó* Andor soproni állami főreáliskolai ideiglenes rendes tanárt rendes tanári minőségében véglegesen megerősítette.

Ösztöndíj-pályázat. Az 1905/1906. tanév kezdetétől a fiumei állami felső kereskedelmi iskolánál egy 800 koronás ösztöndíj töltendő be. Ezen ösztöndíjra a Magyarország területén levő és nyilvánossági joggal biró gimnáziumoknál, reál, s polgári iskoláknál a kereskedelmi pályára készülő bármilyen vallású magyar növendékek tarthatnak igényt, kik e középiskolák IV. vagy V. osztályát általános jeles eredménnyel végezték, az erkölcsi magaviseletben jó érdemjegyet nyertek. A folyamodványok a következőkkel szerelendők fel: 1. A tanuló keresztlevelével, illetőleg születési bizonyítványával. 2. A tanuló 1904/5. tanévi bizonyítványával, melyből kitünjék, hogy valamely magyarországi nyilvános jogú gimnázium, reál-, polgári iskola IV. vagy V. osztályát jeles előmenetellel és jónak minősített erkölcsi magaviselettel végezte. A tanuló vagyoni állapotát és családi viszonyait feltüntető és hatóságilag igazolt szegénységi bizonyítvánnyal. 4. Esetleg annak kimutatásával, vajjon élvez-e a tanuló vagy egyik testvére segélyt vagy ösztöndíjat és mily alapból? 5. A folyamodó atyjától vagy gyámjától kiállított kötelező nyilatkozat arról, hogy az ösztöndíj adományozása esetében az illető tanuló kereskedelmi tanulmányait a fiumei állami felső kereskedelmi iskolán fogja elkezdeni és az érettségi vizsgálatot is ide értve, ugyanott be is fogja fejezni. Az így felszerelt kérvények a vallás- és közoktatásügyi m. kir. minisztériumhoz címzendők és 1905. év julius hó 6-ig a fiumei állami felső kereskedelmi iskola igazgatóságánál nyujtandók be. Az ösztöndíjat három tanéven át fogja élvezni az illető tanuló; ha azonban a tanév végén nem mutat fel legalább is általános jó előmenetelt, az ösztöndíj további élvezetétől elesik. Az ösztöndíjat továbbá oly föltétellel kapja az illető tanuló, hogy kereskedelmi iskolai tanulmányainak befejezése után gyakorlati kereskedelmi pályára lépjen. A fiumei állami felső kereskedelmi iskola igazgatóságának elkerülésével közvetlenül a vallás- és közoktatásügyi minisztériumhoz benyujtott folyamodványok nem fognak figyelembe vétetni.

Pályázat iskolaszolgai állásokra. A magy. kir. vallás- és közoktatásügyi minisztérium pályázatot hirdet iskolaszolgai állásokra a budapesti III. kerületi állami és az aradi kir. főgimnáziumnál f. é. május hó 15-éig, továbbá a makói állami főgimnáziumnál f. é. június hó 1-éig.

Pedagógiai kongresszus Athénben. Görögországban 1904 tavaszán volt az első tanügyi congresszus. A kongresszust maga a király nyitotta meg a királyi család jelenlétében. A congresszus négy szakosztályból állott: 1. az elemi iskolaügy, 2. a középfokú oktatásügy, 3. a női nevelés és 4. a szakoktatás osztályából. A középfokú oktatásügy szakosztálya különösen a gimnáziumi tanárok pedagógiai képzésének kérdésével foglalkozott és annak az óhajtásának adott kifejezést, hogy a gimnáziumi tanárok is részesüljenek külön pedagógiai kép-

zésben olyformán, hogy a paedagogiai tanszékkel kapcsolatban állítsanak fel egy »normálgimnázium«-ot, amelyben azok a jelöltek, kik tudományos szakvizsgájukat már kiállották, egyévi gyakorlaton menjenek keresztül. Kivánatosnak mondta a szakosztály azt is, hogy a minisztérium adjon ki pedagógiai folyóiratot.

Gyászrovat.

Kern Antal.

1873—1905.

Fiatal intézet fiatal erőt vesztett az április 8-án elhunyt Kern Antal zalaegerszegi áll. főgimn. rendes tanárral. Mindössze 32-ik évében járt még csak, tele lelkesedéssel a tanítás és nevelés nehéz munkája iránt, tele az iskola és az ifjúság szeretetével, azon a pontján pályájának, mikor a kezdet nehézségein túl igazán értékesíthette volna a tanítás és nevelés körül fáradsággal gyűjtött tapasztalatait: s eltemettük. Németszentpéteren, Temes megyében, született 1873-ban, iskoláit Szegeden és Temesvárt végezte, egyetemi tanulmányait Budapesten. Tanári oklevelet a latin és német nyelvből szerzett s 1896-tól 1898-ig a zsolnai kir. gimnáziumban, 1898-tól haláláig a zalaegerszegi áll. főgimnáziumban tanított. Mint tanárt az iskolai munka teljesítésében pontosság, az ifjúsággal való bánásmódban szigorúsággal párosult szeretetteljes tapintat, a tanításban a tárgy alapos és aprólékos feldolgozása jellemezték. Szaktárgyain kívül tanította az éneket is, s bár nem volt képzett zenész, a tárgy iránt való szeretetével, fáradhatatlan buzgóságával s az énektanításban is érvényesített pedagogiai ügyességével ezen a téren is szép eredményeket ért el. Három éven át buzgósággal vezette az ifjúsági segítőegyesületet is s nagy része van abban, hogy segítőegyesületünk napról-napra erősödött s csekély anyagi ereje mellett is mind intenzivebben láthatott hozzá szegény tanulóink segélyezéséhez. Az ifjúság egy igaz barátot, barátai hű társat, társai jó kollégát vesztettek benne.

L. R.

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

A Középiskolai Rendtartás.[1]

1. Az utolsó két esztendőben igen gyakran hangoztatták a Rendtartás revizióját. A Tanáregyesületi Közlönyben kisebb cikkek, kérdések, feleletek és itt-ott hosszabb értekezések jelentek meg, melyek többek közt különösen a Rendtartás V. fejezetével, »az iskolai vizsgálatokkal« foglalkoznak és azok reformját követelik. A kisebb kérdések sokszor lényegtelen, sőt mulatságos dolgokkal állnak elő, amelyekre akár a törvény, akár a szabály-

[1] Felolvasta a szerző a f. é. április hó 25-én tartott választmányi ülésen.

rendeletek vagy az Utasítások is megadják az útbaigazító fölvilágosítást (pl. consilium abeundi következményei, különbözeti óra, törtes klasszifikálás stb.). Főigazgatói konferenciák tárgyát is alkotta, de ezekről még eddig nem tudunk s így felvilágosítást nem is meríthetünk. Maga a közoktatási tanács és a vallás- és közoktatási minisztérium is hajlik a reformhoz, illetve a revizióhoz.

A Rendtartás revíziója — és ezt mindenesetre figyelembe kell vennünk — egyuttal az 1883 : XXX. t.-c. és az 1890. módosított törvénycikk revízióját is jelenti, mivel a nevezett törvénycikknek majdnem 20—24. pontja változatlanul, tehát szószerint átment a Rendtartásba, minélfogva itt egyelőre nemcsak Rendtartás-, hanem törvényváltozásról van szó, ami pedig már a törvényhozás dolga. Ezzel szemben a tanárság csakis általános sürgős óhajának adhat kifejezést, megjelöli a pontokat, melyek elavultak, célszerütlenek, fölületesek, zavarosak vagy kuszáltak vagy épen hiányosak, hogy ezzel is hozzájárulhasson a Rendtartás, illetőleg a törvény revíziójához, ha úgy jobb, reformjához vagy pedig a törvény keretén belül fog a változtatáshoz.

Es ezért szükséges, hogy a revizió necsak egyes fontosabb módosításokra fektesse a fősúlyt, hanem a Rendtartást egészében és részleteiben forgassa meg, minden pontjához adalékokkal s belőlük fakadó parancsoló kívánságokkal járuljon.

2. Tudomásom szerint a Rendtartás ma három kiadásban, illetőleg változatban forog közkézen.

Az *első*, az eredeti, a vallás- és közoktatásügyi minisztérium 1890. évi 23583. szám alatt kelt rendeletével kiadott Rendtartás, amely a dátumokra, pénzértékekre nézve, továbbá sok adminisztrativ dologra (főigazgatói engedélyek, fölvétel, orvosi beavatkozás, szülői hatáskör, stb.) továbbá az ellenőrzés és osztályozás terminusaira nézve a mostani szokásokkal szemben már elavult. Van ellenmondása (főigazgatói engedély a fölvételre nézve) van hiánya (júliusi beiratás, rendkívüli esetekben: járvány, elemi csapások idején való intézkédésre nézve, szolgálati viszony tanár és igazgató, főigazgató és tanárok, ezek és a minisztérium, osztályfő, tanár és igazgató közt, értesítőkiállítás, osztályfölvezetés stb.) mely utóbbinak pótlása méltányos szükségesség s amely minden külföldi Rendtartás fénypontja. Sokszor zavaros, fölületes (tornamentesség megadása stb.), hol rendkívül szigorú, majd meg indokolatlanul enyhe (fegyelmi szabályok). Mindezekre nézve módosítások és rendeletek is intézkedtek, de véglegesen ezek sem lendítettek rajtuk.

A *második*, mely általánosabban elterjedt, a Kutruc Rezső, gimnáziumi igazgatótól kiadott »Tanárok Naptárában« foglaltatik. Természetesen lényegében az elsőnek szövege. A dátumokat és pénzértékeket helyesbítve adja és a Rendtartás fontosabb pontjaihoz hozzáfüzi a Rendeletek és Utasításoknak odatartozó részét. Az elavult dolgokat elhagyja, minélfogva az eredeti Rendtartást megcsonkítja, de mindenkor alapos tájékoztató mind

adminisztráció, mind didaktikus dolgokban. A Rendeleteket és Utasításokat velős kivonatokban nyújtja, úgy hogy a maga helyén mindenki megtalálja azok mivoltát és számát, néhol azonban csak per associationem odafűzött megjegyzésekkel (17. §. fölszerelés; 20. §. helyesírás; 24. §. átalányok; 43. §. érettségi; 54. §. osztályjelentések) kiséri a Rendtartás kivánalmait. Megjegyzem, hogy azért sohasem ad haszontalant vagy szükségtelent. Igen jó kommentár, mivel a szerző évről-évre gondoskodik arról, hogy az újabb rendeletek helyet kapjanak benne. Rendkívüli tömörségénél és a dolgok sűrű összehalmozásánál fogva nehezen kezelhető.

A *harmadik*, Pirchala Imre, kir. főigazgató most megjelent »A Magyarországi Középiskolák Rendje« című kétkötetes munkája, amely a régi Klamarikot már történeti emlékké tette. Kiváló szakértelemmel, az adminisztráció tökéletes jártasságával, igazán finom szervezeti érzékkel, a könyvforgatás és adatértékesítésnek bibliografikus rátermettségével állítja egybe összes középiskolai szükségeinket. Nemcsak lexikális biztossága, hanem elegánciája is kiváló munkává bélyegzik.

A magyarországi középiskolák valódi kódexe.

A mű IV. része, »A Rendtartás és a rendtartás körébe vágó intézkedések« teljesen kimeríti az ügynek régi és mai állását. Némi igazítással, de mindig hivatkozással adja az eredeti Rendtartást és utólag a reávonatkozó rendeletek és utasítások, módosítások és magyarázatok, szokások és tanügyi divatok összeállítását. Mindig teljes szöveget ad.

3. A fölemlített három Rendtartás-szöveg az állami Rendtartás körül forog és azt közli, illetőleg kommentálja.

Van azonkívül az autonom felekezetek középiskoláinak, mint az erdélyi rk. statusnak, az ev. ref. iskoláknak, az ág. ev. középiskoláknak, a gör. kel. és gör. kath. és az unitárius iskoláknak külön-külön Rendtartása, mely részint felekezeti, részint nemzeti, de főleg nevelő szempontból sok megszívlelendőt nyujt, tanulmányi dolgokban azonban rendesen az állami Rendtartást fogadta el irányadóul. Ennélfogva ez is némileg Rendtartásunk magyarázójaként szerepelhet.

Tekintetbe kell még vennünk azokat az eljárásokat és szokásokat, melyek a Rendtartás használata körül egyes tankerületekben dívnak s amelyek azt nemcsak kommentálják, hanem kiegészítik s amelyek úgyszólván jogszokásokká fejlődvén, egyúttal mintegy jogforrásokul szolgálhatnak.

4. Ezek azok a pragmatikusan ismert adatok, melyeket a Rendtartás revíziójánál mindenesetre tekintetbe kell vennünk, hogyha magát az állami Rendtartást, továbbá ennek viszonyát a többihez szabályozni akarjuk, vagy pedig egymáséiból huzamosabb időre okulni is akarunk.

Szükséges volna mindenekelőtt, hogy a Rendtartás minden egyes pontjára vonatkozó tanügyi és casuistikus eseteket eviden-

ciában tartsuk, a föl nem jegyzetteket összegyűjtsük, hogy egyetemes áttekintést nyerjünk arról, vajjon országszerte mily tünetek mutatkoznak a mostani Rendtartás ellen és mellette. Ezzel egyetemben fontos kiválását látnók sok nemzeti vonásnak, nevelő eljárásnak, mely ma már hangosan követeli, hogy a Rendtartás keretén belül helyet foglaljon. Ez annál is inkább nevezetes adalék volna, mivel Rendtartásunkban a nevelés úgyszólván alig foglal helyet és dacára annak, hogy ez a kérdés mintegy a levegőben mozog, még oda bele nem juthatott. Fontos adatokat nyernénk továbbá arra nézve, hol legsűrübb a baj, az akadék, mely most sokszor elénk áll, hol leledzik, s hol kell rajta lendíteni: latitudeokkal tágítani vagy szigorral szűkíteni.

A Tanáregyesületi Közlöny ugyan szivesen közli ezeket a tanügyi eseteket, ámde ezek oly szórványosan jelentkeznek vagy a Közlöny oly szűknek bizonyul, hogy szinte fölösleges mozgalomnak látszik a Rendtartás reviziójának követelése, mert az ismert egy-két esetért nem érdemes egy húsz éves épületet egyszerre földönteni. Majdnem azt bizonyítja, hogy a revizió csakis azért szükséges, mivel tanügyi praxisunk nem forrott össze a Rendtartás szellemével.

5. Állami intézménnyel, törvénnyel állván szemben, nem oly könnyű dolog Rendtartást másítani vagy évtizedenkint újat hozni, mivel annak részint apodiktikus, részint egyetemes mivoltánál fogva minden esetre szolgáló paragrafussal kell rendelkeznie. Reviziója nem oly könnyű dolog, mint a Status Rendtartásáé, melyben a felekezeti szempont védi, másítja, toldja és erősíti a maga intézkedéseit, mint az ev. ref. középiskolák Rendtartásáé, hol minden gimnáziumnak meg van a maga külön Rendtartása, vagy az ág. hitv. evangélikusoké, melyet bizottságok és zsinati törvények befolyásolnak s amelyeknek sokhelyütt évszázados kipróbált múltja még mindig fogékony talaj, hogy az új aër nyomásának engedjen.

A jövendő, az új Rendtartásnak, nézetem szerint tehát mindenekelőtt magába föl kell szívnia a mai napig megjelent *egyetemes és speciális* jellegü rendeleteket, döntvényeket, szabályzatokat és szokásokat, azaz röviden szólva: magába olvasztja föl pl. a Pirchalában felölelt intézkedéseket, de nem oly rengeteg terjedelemben (1—146. old.) vagy szövegezésben, hanem a törvény rövid velősségével. Jeles stílus-munkálatnak kell lennie, melyben minden *egyes vagy egyetemleges* tanügyi eset megleli a kádenciáját.

Azaz: húsz évi, sőt korábbi, de a modern tapasztalatoknak is szublimátja legyen.

6. Egyes apróbb esetekre (terminusok megszabottsága, beiratkozási módozatok, orvosi befolyás, érintkezés a szülőkkel, okmánymegőrzés, tanulók jelentkezése, felvételi vizsgálat terminusa, naplóvezetés, tanulók száma, fölvételi életkor, fizetségek szabályozása, szegénységi vagy helyhatósági bizonyítványok kivánása, tandíjfizetés idejének rendezése, különbözet mivolta, vizsgadíjak szabá-

lyozása, szülői helyettes kérdése, igazolás mivolta, hittani tanítás latitudejei, szünnapok rendezése, felügyelet sokoldalusága, kirándulás, szavazás módozata, egyöntetüség stb.), nem terjeszkedvén ki, bár sokszor igen jelentősekké válnak és gyakran fordulnak elő, de sok esetben semmiféle, vagy csak nagyon laza rendeletekben vannak szabályozva, ezennel csakis a főbb és változásokra rászoruló intézményekre fogok kitérni, mint olyanokra, amelyek régibb idő óta foglalkoztatják a tanügyi közvéleményt s amelyeknek jelen állásával még a nagyközönség, a nagy laikus világ (pl. Társadalomtudományi Társaság és más) sincsen megelégedve.

Ilyenek a Rendtartás II. fejezete (fegyelmi intézkedések), III. fejezete (tanulmányi ügyek), V. fejezete (iskolai vizsgálatok), melyek sok kiegészítésre és javításra szorulnak. Ezeken kívül még igen szükségesnek tartom, hogy a Rendtartás fogyatékos és általános intézkedésein kívül egy külön fejezet gondoskodjék a »nevelő szempontról«, a nevelés iskolai eszközeiről, amelyeket annyira hangoztatunk, de rájuk a pedagógiai vizsgán, pedagógiai tudomány és olvasmányokon kívül semmiféle szabályzattal nem rendelkezünk. Ez is, sajnálom hangsúlyozni, de hányszor és hány egyénnek vagy tanító alanynak alkotja tanulmányát?! Már ezért is szükséges pár jeles szabvány, mely ezt a kérdést végre megoldja.

7. Ami a Rendtartás II. fejezetét, a fegyelmi ügyeket érinti, az valóban figyelembe veszi azokat a humánus, vallás-erkölcsi és hazafias szempontokat, melyeknek a középiskola belső életében érvényesülniök kellene. A fegyelmi szabályok azonban, melyeket különben a Rendtartáséin kívül, minden intézet az év elején a szülők, illetőleg a gyermekek kezébe ad, s amelyeket egy külön szabályrendelet is meghatároz, még korántsem elegendő, hogy az iskolai fegyelemnek üdvös eredményt biztosítson.

Az 1869. Rendtartás csakis a fegyelemmel foglalkozott. Volt bezárás, kiállítás, hátraültetés stb. Az 1876. Rendtartás is több fegyelmi eszközzel rendelkezett a mainál, amelynek humánus mivoltát legtöbbször csakis a fegyelmi naplóba írás hirdeti és a tanárt sokszor kiszolgáltatja a vásottság, az elvadultság és fegyelmezhetlenség veszélyének, hogyha egyénisége és pedagógus mivoltának súlya nem faszcinálja a tanulókat. Ámde egy Rendtartásnak arról is kell gondoskodnia, hogy az ily kiváltságos minőséggel nem rendelkező tanárnak kezébe is hathatós fegyelmi eszközöket szolgáltasson.

Erősen és ismételten hangsúlyozom, hogy Rendtartásunk e humánus szempontból fölülmulja a külföldi államoknak hasonló intézményét. Hangsúlyozom azonban azt is, hogy itt nem a testi fenyíték és nem az 1869. 1870. vagy még korábbi, múlt vagy azelőtti századok legsúlyosabb fegyelmi eszközeinek felújítását óhajtom, hanem azt, hogy a fegyelmi büntetés ne legyen öt pontba foglalt (Rendtartás 17. §.) irott malaszt, amellyel a tanárok egy része nagyon könnyen bánik, a tanulók java része pedig ritkán törődik.

A revizió dolga, hogy oly fegyelmi eljárásról gondoskodjék, mely az ifjúság szellemi és lelki kormányzását ne akadályozza, célravezetőbb s a humánus szemponttal együtt a föltétlen fegyelmezés lehetőségét biztosítsa.

Itt jegyzem meg, hogy a Rendtartás szétszórtan, a szokásos hét ponton kívül, még gondoskodik ugyan egyes másnemű büntetésekről is (szülők értesítése, házi fenyíték, ifjúsági könyvek, jótétemények megvonása, kedvezmények megszüntetése, rendkívüli tárgyaktól eltiltás, kitiltás a körökből, ülőhely megváltoztatása), melyek szintén célravezetőknek bizonyulnak, de amelyek csakis jólelkű, nemes indulatú tanulókkal szemben biztosítanak sikert, az ellenkezőkkel pedig a bajokat inkább megnövesztik, semhogy megszüntetnék.

Szigorubb rendszabályról az 1883 : XXX. t.-c. 18. §-a szól, és minden többire nézve mást nem mond, minthogy »egyébaránt a fegyelmi eljárást a vallás- és közoktatásügyi minisztérium, illetőleg a tanintézet felekezeti főhatósága szabályrendeletileg állapítja meg«.

Ez a szabályrendelet nálunk maga a Rendtartás fegyelmi büntetései volnának, melynek 1—5. pontja tulajdonképen csakis papirosfegyelem s a legszigorubb 6. és 7. pont már csak »felismerhetlen erkölcsi romlottság s az intézet erkölcsiségét veszélyeztető viseletet« sújt. Ez pedig, amily fehér holló, sokszor erős ellentállásra talál a fensőbb tanhatóságoknál.

Helyes azonban, hogy ez a szigorú pont törvényileg van szabályozva, ámde épen az a kívánatos, hogy a szigorúbb fegyelmi szabályokat tulajdonképen nem az »erkölcsi romlottság« számára, hanem annak elkerülésére, mellőzésére szigorítsák, illetőleg revideálják.

8. A Rendtartás III. fejezete a tanulmányi ügyekről gondoskodik, némileg idevonatkozik a IV. fejezet is.

A nyugati népek iskolai Rendtartásának ezek a legfényesebb pontjai. Mély és megragadó perspektivát nyújtanak arról a viszonyról, mely a kultúra elültetéséről, a tanulmányok elmélyítéséről szól és amely ily tekintetből szabályozza a tanár, az osztályfő, az igazgató és a fensőbb tanhatóságok közt fönnálló nemes és tisztességes viszonyt. Csakis az osztrák Rendtartásra gondolok mostan (Weisungen zur Führung des Schulamtes, 1903.), amely e viszony rajzolásában mély lélektani, nemzeti és elvitázhatlanul becses didaktikai utasításokat ad és liberális fölfogásával a tanár, az osztályfő és az igazgató, a fensőbb tanhatóság egymásközti viszonyában méltányos latitudeokat, humánus eljárást, mondhatnám tanári elegánciát vagy tanügyi gavallérságot teremt meg. A mi Rendtartásunk, amely pedig sok esetben ezt az említett Rendtartást követi, ebben, hogy úgymondjam, könnyelmüen liberálisabb és ép ennélfogva rendkívül sok esetben viszályhintő és elkeseredést szülő, mivel hallgatólagosan is, de sokat bíz az önkényre. Sokszor zavaros, sokszor fölületes és a személyes

viszonyt nem eléggé szabályozó, a tanító-személyzet és a közönség érintkezését nem illető, egymás köreit el nem határoló általános jellegű fejezet. A »lehetőleges« és »kívánatos« intézkedések, a mellékteendők tekintetbe nem vevése, a felügyeletek ki nem cirkalmazása, a tanulmányi ügyek módozatainak elhallgatása, a hospitálás értékelése sok olyan eset más egyebekkel együtt, melyek nincsenek szabatosan meghatározva, megmagyarázva és mindenféle félremagyarázásra adnak okot.

Speciális esetként kívánnám fölemlíteni, hogy minden intézetben egy, a tanulmányi és fegyelmi ügyeket a Rendtartással egyetemben szabályozó »Házi Rend« alkottassék, amely irányadó zsinórmértékül szolgálna mindenfajta viselkedésre és oly eseteket foglalna magában, melyeket egy Rendtartásban külön szabályozni és osztályozni nem lehet és nem is kell, mivel az intézet speciális sajátosságait mutatja. Ez volna az intézet közszellemének kifejezője és egyuttal pajzsa minden külső befolyás és támadás ellen, minden belső egyenetlenség elkerülésére.

Itt valóban az ev. ref iskolák régi és újabb Rendtartásaira gondolok, amelyeknek sokszor évszázados múltja minden intézetre ráverte a maga bélyegét.

Más speciális esetnek kínálkozik, hogy a mostani óraközöket 10 és 12 órakor nem 10, hanem 15 perczre bővíteném, amit egy ügyesen csinált órarend akként érvényesítene, hogy erre az időre tervezné a torna, a szépírás-, a rajz-, a hittan-, a kísérleti, írásbeli és hasonló órákat.

Javítandónak tartom az ifjúsági körök ügyének, a klubbozás, jelvények, felügyeleti rend, szünetek, konferenciák rendjének, az osztályozásnak nagyon is laza szabályait.

9. A Rendtartás, V. fejezete »az iskolai vizsgálatok« ügye évről-évre nagyobbodó irodalmat halmoz föl egymásra és a vélemények szertehúzása, különfélesége semmiféle iránytüre nem talál.

Általános meggyőződés, hogy ezeknek mai formája tarthatatlan, sőt igazságtalan, bár bizonyos, hogy lelkiismeretes alkalmazásuk a ma kivánt célt elérik. A kétes tanulók 50%-a mindenesetre tanulni és készülni fog a vizsgára, a másik 50% pedig elhull, az amúgy már korábban szerencsésen »átuszott tanuló« pedig máris vakációzik.

Vannak középiskoláink, mint a gör. kel. és gör. kath. iskolák, hol a nyilvános vizsgálat nincsen befolyással az osztályozásra, a többi felekezet pedig követi az állami rendet.

Való dolog, hogy a vizsgarendszer nem mindig a tanulmányok mértéke, ámde elejtését nem tartom lehetségesnek. Még pedig sem most, sem a jövendőben. Mióta iskolák vannak, mindenütt a világon vizsgáztak, vizsgáznak és valószínüleg vizsgázni fognak is. Álhumanizmus hangoztatja eltörlésüket. Azt hiszem, a törvényhozás is nehezen menne bele eltörlésükbe, még ha amugy hevesebben is kivánnók. Szükséges azonban a vizsgák olyatén kezelése, hogy méltóságukat és igazságosságukat helyreállítsuk.

Nem akarok kitérni a vizsgatörlő közvéleményre, nem a merőben irásbeli vizsgálatokra, nem a kétesek megvizsgálásának rendszerére, nem a parádés vizsgálatokra, sem a bizottsági rendszerre, hanem azt a gondolatot szeretném propagálni, hogy a vizsgálati rendszert úgy lehetne beosztani, hogy a vizsgálatokat az életpályák megválaszthatásának terminusához kötnők.

Szükséges volna mindenekelőtt, hogy a tanuló ne 9 éves, hanem 10 éves korban kezdje a középiskolát, ámde nem a vizsgálati rendszer, hanem az egészség és az érettség szempontjából. A tanuló 12 éves korában, ha az iskolába nem való, iparos pályára léphet, körülbelül ekkor végzi a legtöbb ma is a II. osztályt. Alkalom nyilik tehát, hogy a középiskolába nem való elemet kiselejtezhessük. Tegyen tehát ekkor vizsgát mindegyik. Ez nem zárja ki, hogy már az I. osztályban eltanácsolhassuk, aki nem odavaló s nem zárja ki azt, hogy ismételhessen.

A 14 éves tanuló körülbelül a IV. osztályba jár s onnan megy különféle iparos szakiskolákba vagy katonai pályára. Nyitva áll előtte a világ másfelé, hogy boldogulhasson! Az ebben az osztályban megtartott vizsga a kiselejtezettek előtt, be fogja zárni a középiskola ajtaját és a főgimnázium egy tiszta és rátermett anyaggal haladhat fölfelé, amelyet a VI. osztályban egy újabb vizsga csak megerősít továbbhaladásában.

Ezzel a módszerrel, nézetem szerint, sem az ismétlést ki nem zárjuk, sem életpályákat el nem rontunk. Ehhez alkalmazkodhatik továbbá a reális tantárgyaknak néminemű újabb, megfelelő beosztása is.

Az ily vizsgarendszer lehet talán szigorú, de semmiképen sem kegyetlen, igazságtalan, egyoldalú, sőt ellenkezőleg életrevaló és megnyugtató.

Ennyit csak erről a dologról.

Speciális esetként fölemlíthetem, hogy a mostani javító vizsgálatot eltörlendőnek tartom. A magánvizsgálatok díja, mind tandíj, mind tanári jutalék fejében fölemelendő.

10. Mindezeket csak per tangentem tárgyalhattam. Azt hiszem az eddigi idevágó irodalom nagysága némileg igazolja rövidségemet, midőn azt bizonyítja, hogy csak egy-egy ilyen fölvetett gondolatnak érdemszerű megforgatása egész értekezéseket szült már és a megvitatásra országos mozgalmakat teremtett mind a középiskolai tanárság kebelében, mind azon kívül a nagy társadalomban.

A Rendtartás revíziójánál annak minden mondatát meg kell forgatni és csillogtatni, hogy vizét, karatát, becsét megismerjük, no de erre idő és a tapasztalatok mérlegelése szükséges.

Ennélfogva tiszteletteljes indítványom odairányul:

»*Mondja ki a választmány ismételten, hogy nemcsak a tanári körök, hanem a tanári karok is szóljanak hozzá a Rendtartás revíziójához, amint annak idején az új Utasítások szerkesztése előtt cselekedték. Adataikat és megbeszélésük eredményét jegyző-*

könyv-formában juttassák a Tanáregyesületi Közlöny szerkesztőjének kezéhez, aki abból rövid, velős excerptumot közöl, amelyben a dolog érdeme kivilágol. Ez az egyetemes revizió terjedjen ki a Rendtartásnak nemcsak közkeletű tárgyaira (fegyelmi eljárás, vizsgálat stb.), hanem annak legkisebb részleteire is.«

Azt hiszem, hogy a középiskolai tanároknak ez az egyetemes munkája nemcsak tanügyi irodalmunkat vagy közfelfogásunkat fogja adatokban gazdagítani, hanem nevezetes adalékokat fog nyujtani kultúrtörténetünkhöz is. Sőt mi több, mostani, jobbára a külföldről beplántált Rendtartásunkba több igazi nemzeti jellemet is fog oltani.

Morvay Győző.

---

130. szám.
1904—5.

EGYESÜLETI ÉLET.

Felhívás a tisztújítás ügyében az egyesület összes t. köreihez és tagjaihoz

Az egyesület jelen tisztikarának megbízása a folyó egyesületi év végével lejár. Ennélfogva a választmány f. évi április hó 25-én tartott ülésében elrendelte a tisztújítást s megállapította az egyes állásokra a hármas jelölést, egyúttal a jelen hirdetményben felhívja az egyesület köreit és tagjait, hogy szavazatukat f. évi **június hó 1-éig** küldjék be az Országos Középiskolai Tanáregyesület igazgatóságához (Budapest, VIII., Eszterházy-u. 14. sz.).

A t. köröket felkéri a választmány, hogy a szavazatokat tagjaiktól szedjék be és az eredményt tudassák az igazgatósággal; a körökhöz nem tartozó tagok egyenesen az igazgatósághoz küldjék be szavazatukat. Szavazni csak a kijelölt tagok egyikére lehet. (Alapszab. 39. §.)

A választmánytól elfogadott jelölés a következő az egyes állások szerint:

Elnök:

Beöthy Zsolt,
Vámossy Mihály,
Wagner Alajos.

Alelnök, a fővárosi tagok közül:

Rombauer Emil,
Négyesy László,
Tiber Ágost.

Alelnök, a vidéki tagok közül:

Bódiss Jusztin,
Fest Aladár,
Róth Márton.

Főtitkár:

Négyesy László,
Székely István,
Lévay Ede.

Szerkesztő:

Waldapfel János,
Bozóky Endre,
Morvay Győző.

Pénztáros:
Müller József,
Molnár Sándor,
Mikola Sándor.

Titkár és gazda:
Székely István,
Rátz László,
Finály Gábor.

A segélyző-alap elnöke:
Vámossy Mihály,
Kováts Antal,
Chovantsák István.

A segélyző-alap pénztárosa:
Tiber Ágost,
Reif Jakab,
Balog Mór.

A t. tagok kényelmére a jelen szám egyik hátsó levele szavazó-lapul van berendezve, levágható és beküldhető; de szavazni levélben, vagy levelező-lapon is lehet. Azok a t. tagtársak, kik közvetlenül az igazgatósághoz küldik be szavazatukat, sziveskedjenek a szavazó-lapot aláírásukkal hitelesíteni, amennyiben pedig titkosan kivánnak szavazni, a borítékba zárt szavazó-laphoz mellékeljék névjegyöket vagy aláírásukat s e zárt levelet és mellékletét tegyék egy nagyobb borítékba.

Budapesten, 1905 április hó 25-én.

A választmány megbizásából:

Rombauer Emil sk., alelnök. — *Négyesy László* sk., főtitkár.

Igazgatósági ülés 1905. április 25-én.

Az igazgatóság ülésében csaknem kizárólag a választmányi ülés elé is terjesztett tárgyakkal foglalkozott. Polyákovics Alajos (Szabadka) és Koronczy Imre (Székesfehérvár) tagtársak halálát részvéttel vette tudomásul az ülés. Egy szerkesztőségi kérdés alkalmából kimondta az igazgatóság, hogy felsőbb leányiskolai kartársaink érdekeit is mindenkor a legnagyobb készséggel képviseli, még pedig azon alapon, mert alapszabályaink értelmében az egyesület a felsőbb leányiskolák tanerőire is kiterjed s azoknak nincs külön egyesületük; azért esetleges sérelmekre vagy rendezésre vonatkozólag konkrét módon kifejezett óhajaikkal bármikor bizalommal fordulhatnak az igazgatósághoz. *Négyesy László,* főtitkár.

Választmányi ülés 1905. április 25-én.

A tavaszi választmányi ülésen *Rombauer* Emil elnökölt; jelen voltak: *Vámossy* Mihály, *Leffler* Sámuel (Nyiregyháza), *Czigler* Ignác (Kassa), dr. *Kardos* Albert (Debrecen), *Rados* Ignác, dr. *Kovács* Gyula (Temesvár), *Perényi* Vilmos (Eperjes), *Hamvas* József (Pozsony), *Kemény* Ferenc igazgató, dr. *Bozóky* Endre, dr. *Pruzsinszky* János, dr. *Beke* Manó, *Müller* József, dr. *Morvay* Győző, *Tiber* Ágost, *Balog* Mór, dr. *Gyomlay* Gyula, *Bürner*

Sándor, dr. *Waldapfel* János, *Lévay* Ede. A jegyzőkönyvet *Négyesy* László irta. Vendégek voltak: *Szalai* Mátyás, *Cserey* Adolf, *Otrok* Mihály (Eger), *Sziklás* Adolf. — Kimentették elmaradásukat: *Beöthy* Zsolt elnök, dr. *Bódiss* Jusztin alelnök, dr. *Székely* István titkár, *Dóczi* Imre igazgatósági tag, *Fazekas* Sándor, dr. *Kárpáti* Károly, *Szemerjay* Károly, *Bóbita* Endre.

Megnyitás és hivatalos jelentések.

Rombauer Emil megnyitó szavaiban utalt arra, hogy az igazgatóság ez évben a vidéki kartársakra való tekintettel iparkodott a választmányi üléseket mind karácsonykor mind husvétkor a szünet keretében kitüzni; ez a beosztás azonban megfosztott bennünket attól, hogy üléseinket ezuttal maga az elnök úr vezethesse, akinek egészsége — fájdalom — rászorult arra, hogy minden szabad napját üdülésre használja fel. A lefolyt időszak munkásságára visszapillantva, felemlítette az elnök, hogy a methodikai folyóirat ügyében felment a fölterjesztés s odafennt nagy jóindulattal találkozott, de a politikai viszonyok miatt semmi ez ügyben nem történhetett; remélhető azonban, hogy az általános viszonyok javultával ez életre való eszme is testet ölthet.

Négyesy László főtitkár ismertette ezután a folyó ügyeket. Bemutatta a vallás- és közoktatásügyi minisztérium megküldött jelentésének két példányát, melyeket az ülés köszönettel fogadott, valamint éljenzéssel vette tudomásul *Zsilinszky* Mihály v. b. t. t. államtitkárnak az egyesület üdvözlő feliratára írt szép köszönőlevelét. A választmány nagy elismeréssel vette tudomásúl a fürdőkonviktusokat intéző bizottság buzgó működését, a budapesti kör táncmulatságának e czélra szabad rendelkezésre átengedett 131 korona tiszta jövedelmét 369 korona kamat nélküli kölcsönnel 500 korona segélyre kerekítette ki, s megbízta a bizottságot, hogy a felügyelő tanárok alkalmazása, valamint a tanulók felvétele ügyében járjon el s eljárásáról tegyen jelentést. A fiumei állami főgimnázium kivánságára a folyó évtől kezdődőleg felújítja a választmány az 1887-iki, Fiumében tartott közgyülésnek azt a határozatát, mely szerint az egyesület a fiumei áll. főgimnázium két oly nem magyar anyanyelvű tanulójának, akik a magyar nyelvben a legnagyobb előhaladást teszik, egy-egy darab 20 frankos arany jutalmat adományoz.

Örömmel vette tudomásul a választmány, hogy a középiskolai műszótár szerkesztésével dr. *Simonyi* Zsigmond egyetemi tanár úr elkészült és a szedés legközelebb megkezdődik. A f. évi közgyűlés idejét július hó 3. és 4. napjaira tűzte ki a választmány, helyének és tárgysorának megállapítását az igazgatóságra bízta.

Élénk eszmecserét keltett *Beke* Manónak az az indítványa, hogy a közgyűlés napirendjére tűzessék ki a középiskola tanulmányi rendjének az a reformja, melyet a Társadalomtudományi

társaság ülésein mostanában sürgetnek. Az indítványozó szerint a kérdéshez a nevezett társaságban a középiskolát nem eléggé ismerő urak szólnak hozzá s félni lehet, hogy az egyoldalulag informált közvélemény végzetessé válhatik a középiskolára nézve, azért meg kell ragadnunk a legelső, nagyobb nyilvánossággal járó alkalmat, hogy a középiskolai kérdésekben járatosabb férfiak is foglalkozzanak e tárggyal. *Kemény* Ferencz azt kivánta, hogy a közgyűlési előadással be nem érve, a sajtóban is törekedjünk a közönség műveltebb részét mi is tájékoztatni. *Perényi* Vilmos szerint örülhetünk, hogy mások is foglalkoznak a középiskola dolgaival; ezt a nagy érdeklődést meg kell ragadnunk és felhasználnunk; a hibákat, melyek kétségtelenül megvannak, fel kell keresnünk és kiküszöbölnünk. Kérjük fel a köröket a kérdés tárgyalására, a közgyűlésre pedig gondoskodjunk megfelelő előadóról. *Kardos* Albert utalt arra, hogy az eddigi tárgyalásokban nem valami nagy jóindulat nyilatkozott irántunk, s a szükségtelen animozitás visszautasítandó. *Czigler* Ignác szerint is örvendetes, hogy más tényezők is foglalkoznak az üggyel, s feladatunk lesz, ha ők befejezik munkálatukat, szintén hozzászólani. *Waldapfel* János azt hangoztatta, hogy ne adjunk olyan színt a dolognak, mintha a Társadalomtudományi Társaság tevékenysége ez irányban új kérdésekre figyelmeztetett volna bennünket. A »túlterhelés«, a latin nyelv kérdése stb. mind olyan kérdések, melyek már nagyon régen és állandóan foglalkoztatják a pedagógusokat. Nekünk értékes új dolgot nem igen mondtak ott, sőt nem mondtak reánk nézve újat orvosi tekintetben sem. Mi igenis érdeklődéssel kísérjük azt a tényt, hogy külső tényezők is vizsgálódás tárgyává teszik a középiskola ügyét s majd annak idején hozzászólunk. *Bozóky* Endre azt kivánta, hogy hívjuk fel saját orvosaink: az iskolaorvosok figyelmét a szóba került kérdésekre, ők megfogják adni a tárgyilagos felvilágosítást. Hivatkozott egy iskolaorvos véleményére, aki azt mondta, hogy a tanulók idegességét legtöbb esetben nem az iskola idézte elő, hanem a szülői ház, a bajok oka a legtöbb esetben a szülők előéletében keresendő, a sok ideges tanuló azért van, mert a szülők terhelt gyermekeiket is a középiskolára erőszakolják. *Rombauer* Emil fölemlítette, hogy az előző igazgatósági ülésen már szóba került, ne foglalkozék-e a választmány e tárggyal s az igazgatóság úgy határozott, hogy most még be kell várni a fejleményeket. Egyesek ám lépjenek sikra, de az egyesület még ne foglaljon állást. Összetett kézzel nem kell nézni az ügy fejlődését, de elhamarkodni sem kell semmit. Az igazgatóság kísérje figyelemmel az ügy fejlődését, s a közgyűlés majd foglalkozzék vele. Megnyugtató tünet, hogy magában a Társadalomtudományi Társaságban is emelkedtek már hangok, melyek a bajok nagy részének okát nem az iskolában keresik. A választmány az elnök javaslatát tette magáévá.

Ezután *Müller* József pénztáros terjesztette elő jelentését a következőkben:

Az Országos Középiskolai Tanáregyesület bevételei és kiadásai az 1904/5. évben április 25-ig.

Bevétel:		K
Pénzmaradék az 1903/4. évről		365·64
Az alapítványok $^1/_2$ évi kamatja		76·—
Postatakarékpénztári kamat 1904-re		10·82
A N. V. és K. magy. kir. minisztériumtól		2000·—
Tagdíjak és előfizetési díjak		7098·49
	Összesen	9550·95

Kiadás:		K
A »Közlöny« költségei:		
nyomda	3708·01	
írói díjak	996·23	
szerkesztő tiszteletdíja	600·—	5304·24
A tisztviselők tiszteletdíjai		1025·—
Ügyviteli kiadások		323·50
A körök jutaléka		443·—
Könyvkereskedő		35·82
A helyiség költségei		1084·72
Közgyűlési költségek		105·80
	Összesen	8322·08
	Készpénz	1228.87
	Összesen	9550·95

A jelentést tudomásul vette a választmány.

Tiber Ágost előterjesztette a kimutatást az Országos Középiskolai Tanáregyesület segélyző alapjáról.

		K
	Az utolsó kimutatás szerint volt bevétel	1116·27
1.	A székelyudvarhelyi kör alapítványa	200·—
2.	Sárhegyi Lajos szakolcai gimnáziumi tanár adománya	26·—
3.	Törlesztésből	65·—
4.	Beiratási díjakból	38·—
5.	Írói díjakból	3·25
	Összes bevétel	1448·52
	Az utolsó kimutatás szerint volt kiadás	742·64
1.	Két özvegynek segély	120·—
2.	Ügyviteli kiadás	1·50
	Összes kiadás	864·14
	Marad pénztárkészlet takarékbetétben	584·38

Budapesten, 1905 április 25.

Vámossy Mihály, a segélyző-alap elnöke. — *Tiber Ágost*, a segélyző-alap pénztárnoka.

E jelentés is tudomásul vétetett.

A rendtartás revíziója.

A hivatalos jelentések után áttért a választmány a középiskolai rendtartás kérdésére, melyet *Morvay* Győző adott elő általános figyelem és tetszés közt. Előadását e lap más helyén találja az olvasó. A tárgyhoz számosan hozzászóltak.

Kemény Ferenc azt kívánja, hogy a rendtartásba, illetőleg a házirendbe jöjjön bele oly intézkedés, mely az igazgatónak hatalmat ad megakadályozni az oly visszaéléseket, minők egyes sportegyesületek tagfogdosása következtében gyakran előfordulnak, hogy t. i. középiskolai tanulók külső sportegyesületek tagsági kötelékébe belépnek s résztvesznek álnevek alatt a nyilvános mérkőzéseken; ez rendkívüli erkölcsi és fegyelmi kárral jár, az oly tanuló a rendes iskolai tornázásra és játékra nézve elveszett. *Hamvas* József megerősíti ezt a tapasztalatot, s fölemlíti, hogy az országos tornaversenyekben is résztvettek oly fővárosi tanulók, kik külső sportegyesületek tagjai lévén, hivatásos sportűzőknek volnának tekintendők s a versenyből ki lettek volna zárandók; ezek részvétele megmásítja a verseny eredményét azon intézetek rovására, melyeknek ilyen tanítványai nincsenek, illetőleg (vidéki helyzetök miatt) nem is lehetnek.

Kovács Gyula a tárgyalás rendjére nézve azt javasolja, hogy a körök és testületek a rendtartás egyes részleteit dolgozzák ki bizonyos időig, pl. a jövő karácsonyig. *Kardos* Albert is lehetetlennek tartja, hogy a mai ülés végleges eredményekre jusson. Az anyag nagy s azt osztályozni is kell. Az előadó javaslatai közt vannak olyanok, melyek törvényváltoztatást föltételeznek, vannak sürgősebbek és halaszthatók. Ezt a nagy tárgyat osszuk részekre, de abból a szempontból, hogy melyek azok a rendtartási részletek, melyek legsürgősebb javításra szorulnak s javításuk törvényhozási intézkedés nélkül megtörténhetik s ezeket tárgyaljuk előbb. *Pruzsinszky* János úgy látja, hogy az előadó igen komoly tárgyat igen komoly alakban dolgozott fel. Ez a komoly tanulmány hasonló megvitatást kíván. Az előadás jelenjen meg s akkor mindenki megteheti reá megjegyzéseit. Lehet, hogy e vitatás eltart pár évig, ez még nem baj, de addig halasztani a rendezést, míg az 1883. évi törvénycikket módosítják, nem lehet. Tud képzelni igen jó rendtartást az 1883. évi XXX. t.-c. keretében. Lássunk munkához, csináljuk meg a rendtartást a meglevő törvény korlátai közt.

Elvi kérdésül az szerepelt, hogy a rendtartás, illetőleg a házi rend adjon-e szempontokat az iskola szellemi irányára nézve. *Bozóky* Endre úgy véli, hogy az adminisztrativ jellegű utasításokat lehet szabályzatba foglalni, de az iskola szellemére vonatkozókat nem. Ha ezt általánosan kötelező cikkelyekbe foglalnók, ez megkötheté épen a szellem frissességét és szabadságát, vagy hatástalan maradna. Az igazgatói utasítás is ilynemű részletei miatt nem vált be; egy-egy lelkiismeretes ember könnyen azt mondhatná: én nem tudom e követelményeket teljesíteni, — pedig lehet, hogy

az iskolát kitünően vezeti. *Perényi* Vilmos ezzel szemben elfogadja az előadó javaslatát. Az autonom felekezetek tantestületeinek tradicioi mutatják, hogy lehetnek cikkelyek, melyek az intézet szellemét kifejezik. Számos ily intézetben van a rendtartás mellett bizonyos »házi rend«-féle, mely épen az iskola irányát tartalmazza. Az ily cikkely a tanintézetre nézve illetéktelen befolyásokkal szemben is csak fegyver és hasznos eszköz. *Bozóky* fentartja azt a nézetét, hogy az iskola pedagógiai és didaktikai szellemét nem lehet cikkelyekbe foglalni.

Az elhangzott észrevételekre *Morvay* előadó visszatért. Maga sem tervezte, hogy előadása nyomán végleges határozatok létesüljenek, vagy hogy előadása rendszeres vita tárgya legyen. Ezuttal csak meg akarta indítani a fontos kérdés tárgyalását. Azt a javaslatot, hogy a rendtartást részletenként adjuk ki köröknek, nem fogadja el; minden kör és testület véleményét az egészre nézve kell kikérni, mert így lesznek egyazon dolgokra nézve is részint egyező vélemények, részint tanulságos eltérések. Ha azután a vélemények beérkeztek, azok összeállítását lehet részletenként egyeztetni. Bozóky felszólalására nézve megjegyzi, hogy ő sem kívánja az iskola szellemét cikkelyekbe szorítani, de szempontok kiemelését szükségesnek látja, még pedig részletezőbb kiemelését, mint a mai rendtartás »igazságos«, »hazafias« stb. jelzői, melyek csak általános szavak. *Bozóky* Endre kijelentette, hogy megjegyzése nem az előadásra vonatkozott, csak óvni akarta a tárggyal foglalkozókat, hogy valami olyat ne tegyenek, ami csak rontja a dolgot, amint nálunk gyakran a revizió a helyzetnek rosszabbodásával jár.

Rombauer Emil elnök szólt végül a kérdéshez. Előadta, hogy a rendtartás reviziójának kezdeményezője a kormány volt, mely felhívta a közoktatási tanácsot, hogy a rendtartást, mely külső tekintetben is elavult, újra szövegezze a tényleges hibák kijavításával. A tanács bizottsági úton foglalkozik e tárggyal, de lassan halad. Nehéz is csinálni valamit, mert nem tudni, hol kezdje az ember, annál inkább, mert némely pont a törvény megváltoztatását látszik követelni. A most hallott előadás is, mely igen értékes és sokoldalú, kissé sokat markol. A törvény módosítását a törvényen alapuló rendtartás módosítása alkalmából, mintegy incidentaliter nem kérhetjük. A dolog nyitját úgy találjuk meg, ha a fennálló törvény alapján maradunk, s úgy vizsgálódunk, hogy e kereten belül melyek a legelébb változtatandó részletek. S ha a törvény alapjára állunk, azt vesszük észre, hogy ez alapon is igen sokat tehetünk. Voltaképen a törvény még végrehajtásra vár. Az 1883. évi XXX. t.-c. 18. §-ában a miniszterium utasítást nyert, hogy állapítsa meg a fegyelmi eljárást a tanulókra nézve, másik pontban pedig arra, hogy a tanárokra nézve is. Ez a rendelkezés nincs végrehajtva, a fegyelmi szabályzat nem készült el sem a tanulókra nézve, sem a tanárok szolgálati viszonyaira, illetőleg az igazgató fegyelmi jogkörére nézve.

A rendtartásban felsorolt fegyelmezési pontok nem alkotnak igazi fegyelmi szabályzatot. Több ily végrehajtatlan pontja van a törvénynek. Eszerint első teendő a törvény végrehajtása, nem módosítása. E kereten belül különösen két pont kíván sürgős rendezést: a fegyelmi eljárás és a vizsgálatok ügye. A fegyelmi eljárás szabályozására a minisztérium van utasítva. A vizsgálatok ügyét is lehet javítani a törvényes állapoton belül. Ő legjobban szeretné eltörülni a vizsgálatokat, de ez a radikális intézkedés törvénybe ütköznék. Javítani azonban így is lehet és kell. A mostani rendszer egyforma eljárást ír elő minden középiskolára nézve. Be is válik ez a vidéken; de Budapestre alkalmazni ezt lehetetlen. A rendtartás e része brassai eredetű. Ezt ő jónak is tapasztalta ott; de mióta Budapesten működik, átlátta e tárgyra nézve is, hogy ami egy helyen jó, nem mindenütt jó. Ha a vidéki iskolát hegyi patak mellett működő kis malomhoz hasonlítanók, a fővárosit nagy gőzmalomhoz kellene hasonlítanunk; ugyanazt a rendszert nem alkalmazhatni mindkettőre. Uniformist nem kell húzni az iskolákra, mert igényeik, viszonyaik sokfélék. A rendtartást ehhez képest kell módosítani. — A javaslat érdemét helyesnek tartja az elnök. Az eljárásra nézve azt ajánlja, hogy kérjék fel az egyes iskolákat és köröket: mondjanak véleményt a rendtartás reviziójára nézve. Tovább menve: konkrét kérdéseket tegyünk fel, pl. »A fegyelmi ügyekben milyen eljárást alkalmaztak és milyen eljárást tartanak kívánatosnak?« Hasonló konkrét kérdésekre kellene felosztani a tárgyat és ezekre kérni konkrét feleleteket. Kérjük fel az előadót, szerkessze meg a kérdőívet, azt aztán küldjük szét a testületeknek és köröknek. Így felkelthetjük az érdeklődést, igen értékes anyagot gyűjthetünk össze s életrevaló középiskolai rendtartást alkothatunk.

A választmány elfogadta az előadó javaslatait a tárgyalás alapjául az elnök indítványai értelmében; eszerint a törvény korlátai közt eszközölhető változtatásokkal fog az egyesület foglalkozni, s konkrét kérdésekre fog választ kérni a testületektől és köröktől; a kérdőív megszerkesztésére pedig felkérte az előadót, kinek az értékes és szép előadásért köszönetet szavazott.

Tisztújítás.

Végül előterjesztette az elnökség a *tisztújításra* vonatkozó jelöléseket a kandidáló-bizottság javaslatai szerint, a szavazatok beküldésére június 1-ét tüzte ki határnapul. A bizottság a jelenlegi tisztikar tagjait jelölte első helyeken. A szavazatok összeszámlálására dr. *Beke* Manó, dr. *Badics* Ferenc és *Fröhlich* Károly tagtársakat kéri fel és küldi ki bizottságul a választmány.

Négyesy László,
főtitkár.

Debreceni Kör.

(A középiskolai magyar oktatás.)

A debreceni kerületi tanári kör folyó hó 8-án felolvasó-gyűlést tartott Sinka Sándor alelnök vezetése alatt. Az előző gyűlés jegyzőkönyvének felolvasása és hitelesítése után dr. Barcsa János »A középiskolai magyar nyelvoktatás« címmel megtartja felolvasását. Azon ismert tényből indulva ki, hogy a középiskolai nyelvoktatás nem jár kellő eredménnyel, a Társadalomtudományi Társaságban is felvetett azon kérdést akarja tisztázni: Helyes-e a középiskola alsó osztályaiban a grammatikai szabályok és fogalmak betanulásával tölteni az időt? s van-e ennek haszna az értelmes, jó előadás szempontjából? E kérdés eldöntésére alapul azt a tényt veszi, hogy a középiskola alsó osztályai az elemi iskola folytatói és részben pótlói. Épen azért hibának tartja, hogy a középiskola alsó osztályaiban is nem olvasmányok tárgyalásával, fogalmak tisztázásával és élőszóbeli szabatos beszédben való gyakorlással kezdik a nyelvi oktatást. Az Utasítás ajánl ugyan ilyenformát, de nem emeli ki az egyes szók, kifejezések fogalmi tisztázásának szükségét. A nyelvtan tanítása, legalább az alsó fokon, csak a nyelvi szabatosság szempontjából szükséges részeket ölelje fel úgy, hogy azok a nyelvoktatás célját szolgálják. A nyelvtan pontos tudásával nem jár együtt a szabatos élőszóbeli előadás vagy fogalmazás. A nyelvoktatás célja az élőnyelv tanítása; a nyelvtan a nyelvérzéknek nyelvtudattá emelésére vezető eszköz legyen. E célból a következőket ajánlja: A mondattani elemzésnél ne szőrszálhasogató szétbontásra törekedjünk, hanem a mondatokat összes bővítményeikkel együtt tüntessük fel. A nyelvtani kategóriák felismertetése szép olvasással eszközlendő a nyelvérzék segélyével. Bármely kérdezésnél csak nyelvtanilag szabatos feleletet fogadjunk el. Felesleges az egyes nyelvtani szabályokra mondatokat iratni a tanulóval, de fárasztó is. A fogalmazás többet ér e célra. Az emlézés és szavalás alkalmas a nyelvi szabatosság előmozdítására. A tankönyvek nyelve legyen kiváló gonddal szabatos. Így a nyelvoktatás szemléltető lesz. Az eredménytelenség oka, hogy nyelvtant és nem nyelvet tanítanak; azután az anyag gyengesége, melyet az elemi iskola ad. Nagy űr van az elemi és középiskola közt.

Indítványozza: Mondja ki a köri gyűlés: 1. A valódi nyelvoktatást sürgeti a nyelvtan tanítása helyett a középiskola alsó osztályaiban. 2. A tankönyvek nyelvének az alsóbb osztályú tanulók értelmi színvonalához alkalmazását szükségesnek tartja. 3. Az elemi és középiskola közti távolság áthidalására minden középiskola mellé egy előkészítő osztály szervezését javasolja. A felolvasást élénk eszmecsere követte, melyben résztvettek dr. Kardos Albert, Pogány Kornél, Dóczi Imre, dr. Horvay Róbert, dr. Jászai Rezső, Sinka Sándor. A felszólalások summája az, hogy a felolvasás sok szépet és érdekeset foglal ugyan magában, de a legtöbb azok közül, amit a felolvasó óhajt, már megvan a gyakorlatban. Így: az olvasmányokon alapuló nyelvtanítás, a fogalmak tisztázása, a szép olvasás, (ha az értelmes

olvasással egyenlő ez), oly dolgok, melyeket a Utasítás is sürget és minden nyelvtanár megkövetel és tesz. A példamondatok keresését és írását mindnyájan szükségesnek és gyakorlandónak tartják a felolvasóval szemben. Abban egyetértenek a felolvasóval, hogy az anyag, amelyet a középiskola I. osztálya kap gyenge és ennek okát részint a tanulók fejletlenségében, részint az elemi iskola tantervében találják, mely annyi tárgyat ölel fel, hogy a gyermek nyelvtani tudása semmi. Indítványai közül az elsőhöz hozzájárulnak, hisz az természetes követelmény; a másodikat feltétlenül szükségesnek tartják, mert a tankönyveink igazán nem szállnak le a gyermekhez és sokszor vétenek a szabatosság és érthetőség ellen. A harmadik indítvány szervezeti kérdés, melyet a 80-as években sokat fejtegettek és végre is elejtettek. Azóta pedig úgy az elemi, mint a középiskolai oktatásnak fejlődnie kellett; épen ezért ezt mindannyian elejtendőnek tartják. A felolvasó, dr. Barcsa, válaszol a felszólalók megjegyzésére. Ezek után az elnök kimondja határozatképen, hogy a köri gyűlés szivesen csatlakozik azokhoz az óhajtásokhoz, melyeket a felolvasó hangoztat, és indítványai közül az elsőt és másodikat elfogadja, de a harmadikat mellőzi. A felolvasónak az érdekes tárgy feldolgozásáért a gyűlés köszönetét fejezi ki.

Eberhardt Béla,
köri titkár.

Temesvárkerületi Tanári Kör.

A kör április 8-án Bergmann Ágost elnöklete alatt rendes ülést tartott, amelyen a tagok nagy számmal jelentek meg.

Az elnök előterjeszti, hogy Telbisz Károly, temesvári polgármestert, ki a Szabad Liceum egyik protektora, magas kitüntetése alkalmából, Vargha György titkárral együtt a kör nevében üdvözölte, ki hosszabb beszédben felelt s külön kiemelte a kör áldásos működését Temesvár kulturális fejlődésében és hangoztatta a Szabad Liceum és annak kebelében fennálló munkás-kurzusok fontosságát.

A kör örömmel tudomásul veszi a jelentést.

Vargha György, a Szabad Liceum titkára, beszámol a Liceum 1904/5. évi működéséről.

A Liceum-bizottság igyekezett minden tekintetben kiváló programm összeállításával Temesvár intelligens közönségében az öt éven át tapasztalt érdeklődést fentartani és azt növelni. Programmjában nagyobbrészt helybeli és a kör vidéki tagjai szerepeltek, akikhez több budapesti szakember is csatlakozott.

A megtartott előadások száma 19 volt, melyek a főreáliskola dísztermében tartattak, kivéve dr. Cholnoky Jenő előadását, melyet a nagy érdeklődés miatt a Koronaherceg-szállóba kellett áthelyezni s dr. Vértes Adolfét, kinek a polgármester úr a városház nagytermét bocsátotta rendelkezésére.

Az előadások magas nivón állottak s tudományos alaposságuak voltak; részint érdekességüknél, másrészt helyi vonatkozásuknál és aktuálisságuk miatt szép számú közönséget vonzottak.

Erkölcsi sikere a Liceumnak meghaladta a múlt évit. Állandó törzsközönsége meghaladta a százat, míg maximális hallgatóságot 1000-rel Cholnoky előadása ért el.

Az összes bevétel (a csekély hátralékkal együtt) 859 K. 40 f., amivel szemben 657 K. 60 f. kiadás mutatkozott s így a tiszta maradék 201·80 K.

Mindezek a tételek bizonyítják, hogy a Liceum életképessége s kulturális fontossága Temesvár életében rendkívül jelentős s az intézmény fentartása és annak fejlesztése a kör erkölcsi kötelessége is.

Utána a Liceum jövő évi működésének irányelveiről szólott. Szükségesnek látja a mozaikszerüen összeállított programm helyébe behozni a sorozatos előadásokat, melyek egy-egy tudományágat kimerítően tárgyalnak — mint a Szabad Egyetemen — közbe pedig egy-egy ünnepélyes matinéfélét.

A kör a jelentést tudomásul vette s számadások felülvizsgálására Steiner S. és Urbanek A. tagokat küldte ki.

Berkeszi István indítványára a kör a titkárnak ügybuzgó fáradozásáért jegyzőkönyvi köszönetet mondott, egyúttal a középiskolai tanulók fürdőkonviktusa részére 50 K-t szavazott meg.

A Liceum jövő évi kurzusának előkészítésére s felállítására bizottságot küldött ki, melynek tagjai a tisztviselők és Kunfi Zs., Lovas J. és Miskovits F. tagok.

Több tag hozzászólása után, kik a bizottság vezérelveit hangoztatták, elnök az ülést bezárta.

(Temesvár.) *Vargha György,*
titkár.

Figyelmeztetés és kérelem. *A tagdíjjal hátralékban levő t. tagokat kérem, szíveskedjenek a küldött postatakarékpénztári befizetési lappal a tagdíjat legkésőbb május elejéig befizetni. Azon t. tagoktól, kiktől május 4-ig a tagdíj nem jut kezemhez,* ***május 5-én postamegbizás útján fogom a tagdíjat bekérni.*** *Ha a t. tagok közül valaki a postamegbizást nem kivánja, kérem, szíveskedjék erről engem értesíteni.* ***Müller József,*** *egyesületi pénztáros.*

Kérelem a körök pénztárosaihoz. *Kérem a körök t. pénztárosait, hogy amennyiben még meg nem történt, a köri tagok tagdíjait minél előbb kezemhez juttatni szíveskedjenek.*

Müller József, *egyesületi pénztáros.*
(V. ker. áll. főreáliskola. Lakása: II., Áldás-u. 4.)

Tartalom: *Krónika:* Az Országos Református Tanáregyesület közgyülése. — *f.*-től. Pályázat tanári állásra. Véglegesítések. Ösztöndíj-pályázat. Pályázat iskolaszolgai állásokra. Pedagógiai kongresszus Athénben. Gyászrovat. — *Javaslatok és Tanulmányok:* A Középiskolai Rendtartás. *Morvay* Győzőtől. — *Egyesületi élet:* Felhivás a tisztújitás ügyében az egyesület összes t. köreihez és tagjaihoz. Igazgatósági ülés 1905. április 25-én. *Négyesy* Lászlótól. Választmányi ülés 1905. április 25-én. *Négyesy* Lászlótól. Köri tudósítások. (Debreceni kör. *Eberhardt* Bélától. Temesvárkerületi Tanári Kör. *Vargha* Györgytől.) *Szavazó lap.*

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

SZAVAZÓ-LAP

az Országos Középiskolai Tanáregyesület tisztségeire,
az 1905—1908. évi cyclusra.

ELNÖK: **Beöthy Zsolt**
Vámossy Mihály
Wagner Alajos.

ALELNÖK
a fővárosi tagok közül:

Rombauer Emil
Négyesy László
Tiber Ágost.

ALELNÖK
a vidéki tagok közül:

Bódiss Jusztin
Fest Aladár
Róth Márton.

FŐTITKÁR:

Négyesy László
Székely István
Lévay Ede.

SZERKESZTŐ:

Waldapfel János
Bozóky Endre
Morvay Győző.

PÉNZTÁROS:

Müller József
Molnár Sándor
Mikola Sándor.

TITKÁR ÉS GAZDA:

Székely István
Rátz László
Finály Gábor.

A SEGÉLYZŐ ALAP

ELNÖKE:

Vámossy Mihály
Kováts Antal
Chovantsák István.

PÉNZTÁRKEZELŐ ELLENŐRE:

Tiber Ágost
Reif Jakab
Balog Mór.

Minden állásnál két név törlendő.

Budapest, Athenaeum r.-t.

XXXVIII. évfolyam. 31. szám. 1905. május 7.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. k., Eszterházy-utcza 14. sz. alá.

Szerkeszti
WALDAPFEL JÁNOS
VII. ker., Csömöri-út 65.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. k. áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdíj 8 kor.

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVTÁR

KRÓNIKA.

Százados Csokonai-emlékünnep Debrecenben. *A debreceni Csokonai-kör* Csokonai Vitéz Mihály halálának százados évfordulója alkalmából 1905. május hó 20. és 21. napjain *emlékünnepet* tart a következő sorrenddel. Május 20-án. I. Az irodalmi társaságok küldötteinek és más meghivott vendégeknek hivatalos fogadtatása délután 6 óra 48 perckor a vasuti pályaudvar I. osztályú várótermében. II. Diákélet Csokonai korában. Írta: *Oláh Gábor*; előadják: főiskolai hallgatók az énekkar közreműködésével a kollégiumi énekteremben. Kezdete fél 8-kor. III. Társasvacsora este fél 9-kor az »Angol királynő« vendéglőben. Május 21-én. IV. Ünnepi ülés az »Arany Bika«-szálló dísztermében d. e. 10 órakor, amelyen 1. Megnyitó beszédet mond: *Géresi Kálmán*, a Csokonai-kör elnöke. 2. »A reményhez« című dalt énekli: a városi dalegylet. 3. Ünnepi költeményt ad elő: *Szabolcska Mihály*, a Kisfaludy-társaság és a Csokonai-kör tagja. 4. Emlékbeszédet tart: *Tüdős János*, a Csokonai-kör főtitkára. 5. Alkalmi költeményt ad elő: *Szávay Gyula*, a Petőfi-társaság és a Csokonai-kör tagja. 6. Az életrajzi pályázatról és a Csokonai-kör kiadványairól jelentést tesz: *Kardos Albert*, a Csokonai-kör titkára. 7. »A csikóbőrös kulacshoz« című dalt énekli: a városi dalegylet. V. Az ünnepi ülést folytatólag követi a költő szobrának megkoszorúzása a Csokonai-kertben, ahol 1. »A tihanyi ekhóhoz« című dalt énekli: a Petőfi-dalkör. 2. Az emlékszobrot megkoszorúzzák: a M. T. Akadémia, Kisfaludy- és Petőfi-társaság és más testületek küldöttei. 3. A »Himnusz«-t énekli: a főiskolai énekkar. VI. A városi múzeum ünnepi megnyitása a volt gazdasági intézetben déli 1 órakor. VII. A Csokonai-kiállítást megnyitja *Komlóssy Arthur*, a Csokonai-kör I. alelnöke, a kereskedő-társulat dísztermében déli 1 és fél órakor. VIII. Társasebéd az »Arany Bika« dísztermében délután 2 órakor. IX. Csokonai sírjának meglátogatása délután 5 órakor. X. A székely lakodalom bemutatása a városi szinházban este fél 8 órakor.

Pályázat tanári állásra. A vallás- és közoktatásügyi minisztérium pályázatot hirdet a *pécsi* állami főreáliskolánál az 1905/6. tanév elején betöltendő tanári állásra. Ezen állásra *mennyiségtan-ábrázoló mértani* szakra középiskolai tanári képesítéssel biró egyének pályázhatnak 1905. június 2-áig.

Véglegesítés. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter *Wollek Géza* szolnoki áll. főgimnáziumi, dr. *Vass Miklós* kaposvári áll. főgimn. *Király Lajos* és *Horváth János* zombori áll. főgimn. ideiglenes rendes tanárokat rendes tanári minőségükben véglegesen megerősítette.

Második nemzetközi kongresszus az ifjúság testi nevelése ügyében. E kongresszust *Liége*-ben tartják f. é. augusztus 28-tól szeptember 1-éig. Védnöke a belga király lesz, tiszteletbeli elnöke De Trooz belga bel- és közoktatásügyi miniszter. A kongresszus programmja a következő: 1. Általános helyzet: Az állandó nemzetközi bizottság választmányának jelentése. 2. Tudósítások és statisztikák a testi nevelés jelen állapotáról az egyes országokban. A nemzeti képviselők jelentései. Esetleges javaslatok. 3. A testi nevelés tudományos alapjai. 4. A gyermekek és ifjak testi nevelése az iskolákban. (szervezés, tantervek, metódusok, órarendek stb.) 5. Az egyetemi oktatás. Tanár- és tanítóképzés. 6. A munkások testi nevelése. A testi nevelés az iskolán kívül, illetőleg az iskolai évek után. Népünnepélyek. 7. A testgyakorlati terminológia egységesítése. — Munkálatok beküldendők f. é. június 1-ig. — Tagsági díj 10 franc. — Részletes felvilágosítással szolgál *Kovács Rezső* (Budapest, VI., Szív-utca 45.).

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

Az évzáró vizsgálatokról.[1]

Középiskolai oktatásunk egész rendszere az átalakulás napjait éli. Az átalakulás e processzusát hiányosnak és tökéletlennek kellene ítélnem, ha nem terjeszkednék ki iskolai életünknek egyik számottevő mozzanatára, az *évzáró vizsgálatokra.*

Elvben nem vagyok a nyilvános vizsgálatoknak ellensége, de a mai formában megtartott évzáró vizsgálatokkal szemben a reformnak azt a gyökeres módját óhajtanám, amely a régi jó időknek ezt az elavult reminiscenciáját, amely ma már sem céljának meg nem

[1] E tárgyról, mely az utolsó hónapok alatt állandóan foglalkoztatta a fővárosi tankerület tanárságát (Erődi Béla főigazgató elnöklete alatt tartott értekezleteken), több cikket kaptunk, mely bizonyos közös alapmeggyőződés mellett a részletekben figyelemreméltó eltéréseket mutat. E cikkeket most sorra kiadjuk abban a reményben, hogy azok alapján e fontos kérdésben erős, egységes közvélemény fog kialakulni.

felel, sem gyakorlati értékkel nem bír, és amellyel szemben még az erkölcsi nevelés szempontjából is aggodalmaim vannak, középiskolai oktatásunk rendszeréből egészen kihagyná.

Szabadjon ezt az óhajtásomat röviden megokolnom.

A középiskolai Rendtartás a több tárgyból alkotott csoportok szerint megtartott évzáró vizsgálatok céljául azt tűzi ki, hogy a tanár a tanuló előmeneteléről évközben szerzett tapasztalatait a vizsgálat alkalmával kiegészítse. Az erre szolgáló eszköz olyan tételek vagy föladatok kitűzése lenne, amelyek alkalmat szolgáltatnak arra, hogy a tanuló szerzett ismereteiről nagyobb összefüggésben számot adhasson. A vizsgálatokon minden tanuló felelhet, de a kétes és elégtelen előmenetelű tanulóknak *kell* felelniök s mivel a felelet befolyással van az osztályzat megállapítására, ezt a feleletet a legtöbb esetben döntőnek kell tekintenünk.

Nem vonom kétségbe a Rendtartás intézkedésének jó szándékát és humánus intencióját, és ahogyan papiroson nézem, a rendelkezés elég tetszetős is, de a fölfogás, amely benne megnyilatkozik, nagyon is optimisztikus és a gyakorlat nem igazolja.

Mert az, kivált a kevesebb órával dotált tárgyaknál, valóban megeshetik, hogy főleg népes intézetekben a tanár nem lát keresztül minden egyes tanulóján és támadhat skrupulusa egyiknek-másiknak osztályozására nézve. Ilyen esetben a tanuló szempontjából kívánatos, a tanárra nézve megnyugtató, ha még egyszer szembe kerülhetnek egymással a kétség eldöntése végett. De amily helyes ennek az alkalomnak a megadása a kétes tanulóval szemben, olyan fölösleges azzal szemben, akire nézve a tanárnak abszolute semmi kétsége sincsen, aki az iskolai év folyamában tanusított közönyösségével bőségesen meggyőzte tanárát, hogy ismeretei elégtelenek és a felsőbb fokon való haladás alapjául nem szolgálhatnak.

Amikor az ilyen tanulóra nézve a Rendtartás imperative állapítja meg a felelés kötelezettségét, véleményem szerint túllő a célon. Mert, hogy egy tanuló, aki tizedfél hónapon keresztül nem tudott kielégítő eredményt tanusítani, a vizsgálatokat megelőző előkészületre szánt *egy-két* nap alatt akkora készültséget szerezzen, hogy az anyag egy nagyobb részéről áttekintő vagy összefoglaló módon tudjon számot adni, az teljesen ki van zárva. Ilyen föladat megoldásához a tanuló munkásságának olyan fokú lelkiismeretessége és tudásának olyan biztossága szükséges, amilyet elégtelen osztályzatú tanulónál hiába keresnénk. A gyakorlat igazolja, hogy kutatásunk a legritkább esetben jár eredménnyel, és innen a mai évzáró vizsgálatok siralmas képe.

Mivel ugyanis az évzáró vizsgálaton csak a kétes és elégtelen előmenetelű tanulóknak kell felelniök, ezeknek nagy száma mellett pedig a jó tanulók meghallgatására alig akad idő, az iskola a nyilvános vizsgálaton nem a tanulók tudását és nem a tanár munkásságának eredményét mutatja be, hanem ezeknek a negatióját, amely egyáltalában nem alkalmas arra, hogy a középiskolai tanítás szinvonaláról és értékéről kedvező képet nyujtson.

És nem sokkal kedvezőbben alakul a gyakorlatban a humánus szempont sem.

Szeretem a pedagógusban az embert, sőt megkövetelem benne, de már annak nem tudok a szószólója lenni, hogy a tanár lelkiismerete bármily címen kényszerhelyzetbe jusson. Pedig a mai évzáró vizsgálatok alkalmasak arra, hogy ilyen kényszerhelyzeteket teremtsenek. Megeshetik, ki ne tudna példát reá, hogy egyik-másik tanuló, aki az év folyamán épen nem törte magát a tudományért, a szerencse kedvezése révén a vizsgálaton kivágja magát. Ötöl-hatol valamit a hozzá intézett kérdésekre s azt a látszatot kelti, mintha ismeretei alaposak volnának és kapkodását csak a vizsgálattal járó aggodalom és elfogultság okozná.

A jelenlevő szülő több szeretettel mint hozzáértéssel értékén felül becsüli gyermeke tudását s a föltálalt néhány morzsát elegendőnek találja csemetéje szellemi táplálékául. De nemcsak önmaga találja elegendőnek, hanem a tanártól is megkívánja, hogy beérje vele. És a tanár kedvező látszat hatása alatt kénytelen-kelletlen megváltoztatja ítéletét, ha csak nem akarja, hogy a kegyetlenség vádjával illettessék.

De tegyük föl, hogy az a felelet valóban kielégítő volt. Lehet-e egy elégséges felelet jogcím arra, hogy az egész éven át hanyag tanulónak a haladás föltételeit biztosítsa? Méltányos-e, hogy míg az egyik tanulónak lelkiismeretes munkával kell biztosítania évi termését, a másiknak néhány, vak tyúk módjára talált szem is elegendő, hogy megélhessen vele? Pedig hány tanuló csúszott már felsőbb osztályba pusztán a sors kedvezése folytán!

Hát, kérem tisztelettel, ezt a kénytelen humanizmust már nem pártolom.

Ha *érdemjegy* az az osztályzat, amellyel a tanulót a felsőbb osztálybalépésre jogosítjuk, legyen az mindenképen megérdemelve. Ha van olyan szempont, amely osztályzatának megállapításánál megszólaltatja bennünk az irgalmasság szavát, ne némítsuk el magunkban ridegen, mert a lelkiismeretességet meg lehet egyeztetni az emberies érzéssel, de vak szerencse vagy illetéktelen ellenőrzés ne működjék közre ítéletünk megállapításában. Ne, már csak azért sem, nehogy a tanulók a véletlenre bízzák sorsuk intézését és szerencsével akarják megpótolni kötelességtudásuk hiányát.

A tanár osztályzata a tanuló munkásságának, kötelességérzetének, lelkiismeretességének a bírálata és mint ilyennek van nevelő hatása is. Elismer, int, buzdít, dicsér, de sújt is és elitél, aszerint, amint. Ezért a nevelő hatásáért kell annak a bírálatnak a tanár meggyőződésén alapulnia, mert megnyugvást csak így kelt, és nem külső körülményeken. És ha elég biztosíték a tanárnak ez a meggyőződése akkor, amikor jeles osztályzatot ad, nem szabad a lelkiismeretességét keveselni és ellenőrzésnek kitenni akkor sem, amikor az osztályzat elégtelen.

Nekem ez az egy ok is elég, hogy az évzáró vizsgálatok mai formájának fönntartását károsnak itéljem.

De van-e egyáltalában szükségünk vizsgálatokra? Ha azt a célt veszem szemügyre, amelyet a Rendtartás tűzött ki eléjük, úgy nézem, hogy a kitűzött célt vizsgálat nélkül biztosabban elérem, mint vizsgálaton. Arról van ugyanis szó, hogy kétes előmenetelű tanulókról is szerezhessen a tanár olyan információt, amelyre kétség esetén érdemjegyét alapíthassa. Ez már érdemes föladat, amely értékes eredménnyel is járhat. De mindjárt hozzáteszem, nem az évzáró vizsgálat alkalmával. Ennek sem kiszabott ideje, sem külső körülményei nem alkalmasak arra, hogy a tanár beható puhatolódzásának alkalmul szolgálhassanak. Az idő sokkal rövidebb, a hangulat sokkal ünnepiesebb, a tanuló elfogultsága sokkal nagyobb, semhogy ilyen alkalommal eredményes munkát végezhetnénk. A tanítás rendes ideje, a megszokott környezet és a tanuló lelki nyugalma több sikerrel biztat. Kétségünk eloszlatásánál nincs szükségünk a nyilvánosságra, mert nem a reprodukáló képesség, hanem az ismeretek mennyisége, biztossága és mélysége lehet egyedül mértékadó ítéletünk megalkotására.

Ezt az információt sokkal alaposabban megszerezhetjük az *összefoglaló ismétlések* közben, mint a nyilvános évzáró vizsgálaton. Ezek az összefoglalások fogják megadni a tanulóknak azt a biztosságot, amellyel a tanultak halmazában tájékozódniok kell, hogy a részleteket a föladott tételek megfejtésére önállóan felhasználni tudják. Ennél a munkánál azonban nem nélkülözhetik a tanulók a tanár kalauzolását, amelyet a legjobb könyv és a legnagyobb szorgalom is alig tud pótolni. Ezt a munkát egy magára hagyott középszerű vagy azon alul álló tanulótól olyan alkalommal megkívánni, amikor már nem a tanítás és tanulás, hanem a tétel és megoldás vannak napirenden, túlzott követelés és azért eredménytelen is.

Itt fog bő alkalom nyílni a kétes tanulóknak szerzett ismereteik igazolására és a vizsgálatok elhagyása folytán hetekre kiterjesztett ismétlések sokkal inkább fognak alkalmul szolgálhatni még az elégtelen tanulóknak is mulasztásaik pótlására, mint az évzáró vizsgálatot megelőző 1—2 napos szünet, amikor a tanulónak nem is egy tárggyal, hanem a tárgyak csoportjával kell küzködnie. A munka értékét növelné, hogy az egész osztály részt venne benne, míg a vizsgálaton a nem érdekelt tanulók a néma hallgatók szerepére vannak utalva.

Mindezek alapján azt tartom, hogy az évzáró vizsgálat olyan idejét mult, céljának meg nem felelő hagyományos szokás, amely mai formájában legföllebb arra való, hogy a középiskoláról, annak belső életéről és munkásságáról a nagyközönségben balhitet keltsen és terjesszen. *Azért, mint a tanítás érdekét nem szolgáló intézménynek megszüntetését és a reá fordított időnek összefoglaló ismétlések révén való értékesítését javasolom.*

Ujházy László.

EGYESÜLETI ÉLET.

Igazgatósági ülés 1905 május 4-én.

(Közgyűlés Pécsett.)

Folyó ügyekben és a közgyűlési előkészületek végett május 4-én ismét összeült az igazgatóság; jelen voltak *Beöthy* Zsolt elnöklete alatt *Rombauer*, *Müller*, *Beke*, *Waldapfel*, *Székely* igazgatósági tagok. A jegyzőkönyvet *Négyesy* László irta.

Pécs szab. kir. városa április 18-iki közgyűlésének határozatából, hazafias melegségtől áthatott levélben meghívta az egyesületet, hogy idei közgyűlését »Nagy Lajos egyetemének városában« tartsa meg.

Az igazgatóság örömmel fogadta el az egyesület nevében a meghívást. Erről .köszönete kifejezésével értesíti Pécs városát, az ottani tanártestületet pedig felkéri a rendezés szives támogatására és a közgyűlés szellemi munkájában való részvételre. A közlekedési vállalatoknál azonnal lépéseket tesz a kedvezmények kieszközlése végett. A teendők e részével Székely István titkárt bízta meg, míg a napirend és a hivatalos rész összeállítása Négyesy L. főtitkár feladata lesz.

Az igazgatóság a pécsi közgyűlést egy nagyobbszabású kirándulással kapcsolja össze, t. i. a megszállott tartományok *(Bosznia és Herczegovina)*, továbbá *Dalmácia* megtekintésével. Ezt már most jelezzük, hogy t. tagtársaink ehhez képest gondoskodhassanak. Azon tagok számára, kik a megszállott tartományokba nem mennének el, Pécs városa és környéke fog nyújtani kedves látnivalókat. A boszniai kirándulásban résztvevők utiprogrammját ki fogja dolgozni az illető bizottság, mely tájékoztatni fogja tagtársainkat a költségek felől is. Az igazgatóság mindent elkövet, hogy mentől nagyobb kedvezményeket eszközöljön ki a szállítási vállalatoktól.

Az indítványokat, előadásokat sziveskedjenek a t. tagtárs urak a főtitkárnál bejelenteni s az előadások vázlatát a Közlönyben leendő közzététel végett beküldeni.

Egyesületünk képviselői az országos református tanáregyesület gyűlésén: Rombauer Emil alelnök, Vámossy Mihály, Waldapfel János, Négyesy László igen szives és megtisztelő fogadásban részesültek.

Wigand János szekszárdi állami főgimnáziumi igazgató testületének számos tagját ajánlotta tagul. »Fiatal intézetünk — irja levelében — csak rövid ideje van túl a szervezkedés stádiumán, azért tantestületünk csak most adhatja külső jelét a Tanáregyesület iránt eddig is érzett ragaszkodásának azzal, hogy tömegesebben óhajt tagul belépni az egyesületbe.« Névszerint a következő tagokat ajánlta: *Ács* Lipót, dr. *Bartal* Kornél, *Földes* László, *Gyergyai* J. Dezső, *László* Géza, *Pazár* Dezső, *Schwirián* József, *Varga* Ferenc, dr. *Zipser* Jakab. Az ajánlottakat fel-

vette az igazgatóság az egyesület tagjai közé, *Wigand* János igazgató úrnak pedig köszönetét fejezi ki az egyesületi összetartozás ilyen gondos és készséges ápolásáért. — Ugyancsak tagul lépett be dr. *Miklós* Elemér budapesti IV. ker. községi felsőbb leányiskolai tanár is, akit Négyesy László ajánlott. — Az új tagok tagsági kötelezettsége már a következő egyesületi évtől, azaz folyó évi július 1-től kezdődik. (A közgyűlésen tehát tagsági jogokat élveznek.)

Az igazgatóság kéri az egyesület barátait, hogy az új egyesületi év közeledtével azokat a kartársakat, kik még nem tagjai az egyesületnek, nyerjék meg az egyesület számára, világosítsák fel nevezetesen ifjabb tanárainkat, hogy a belépéssel a kari összetartozás érzetét juttatják kifejezésre, saját állásukat tisztelik meg, s végre saját érdeköket mozdítják elő.

Helyreigazítás. A választmányi ülésről a múlt számban megjelent tudósításba félreértés csúszott be. *Rombauer* Emil a rendtartásra vonatkozó felszólalásában lényegileg nem azt állította, hogy a vizsgálatokat eltörlendőknek véli, hanem megengedő fordulattal mondotta a kérdéses szavakat, oly értelemben, hogy föltéve (de meg nem engedve), hogy a vizsgálatokat eltörölnék is . . . stb. Az alelnök úr a vizsgálatokat szükséges intézménynek tartja.

Négyesy László,
főtitkár.

Pályázat a szünidei fürdőkonviktusok felügyelő-tanári állásaira.

Folyó év július havában *Csízen* és *Virágvölgyön* tanulói konviktusokat állítunk fel, amelyekre felügyelő-tanárokat keresünk, akik a külön szabályzatban körülírt felügyelet fejében teljes ellátást nyernek, (külön szobát, étkezést a tanulókkal). Pályázhatnak középiskolai tanárok és alkalmazásban levő tanárjelöltek, akik Egyesületünknek tagjai. A kérvények az intézet igazgatósága útján *május 30-ig* a fürdőkonviktusi bizottság elnökéhez, *Kemény Ferenc* igazgatóhoz küldendők (VI., Bulyovszky-utca 26.), aki a részletek dolgában is felvilágosítást ad.

Az Országos Középiskolai Tanáregyesület Igazgatósága.

Budapesti Kör.

(A mathematikai tanterv és az utasítások.)

A budapesti kör f. é. április 10-én felovasóülést tartott Rombauer Emil főigazgató elnöklete alatt. Az ülés tárgya Fröhlich Károly előadása volt: A mathematikai tanterv és az utasítások.

Az előadó a gimnáziumi tantervhez és módosított tantervhez kiadott régi (1880., 1887.) és új (1903) utasítást pontról-pontra

összehasonlította, kiemelve azokat a megjegyzéseket, illetőleg változtatásokat, amelyek a két utasítást különbözővé teszik. Ezen összehasonlítás eredményét a következőkben adta.

Azokról a megjegyzésekről, illetőleg változtatásokról, amelyek az új utasításban vannak, elmondhatjuk, hogy azok fontos megjegyzések és változtatások.

Kerüljük a feladatok megoldásánál a mechanikus eljárást. Igaz ugyan, hogy a mechanikus eljárás a számítást gyorsabbá teszi, de sokszor hibaforrássá válik. Azonkívül az a rossz következménye is megvan, hogy a növendék feleslegesnek tartja a gondolkodást és sokszor csak úgy találomra alkalmaz szorzást és osztást.

Az egyszeregynek elvont példákon való gyakorlása szintén igen ajánlatos. Általános panasz, illetve tapasztalat az, hogy nagyon sokan vannak olyanok, akik, mikor az elemi iskolából kikerülnek, nem igen tudják az egyszeregyet, vagy ha tudják is, az eredményt csak hosszas gondolkodás után tudják megmondani. Az egyszeregy nélkül numerikus számításokat végezni lehetetlen, a fejszámolás gyakorlása pedig hiú fáradság.

A számolási rövidítések 25, 125-tel való szorzás, osztás, 11, 22,... 99-cel való szorzás rövid úton, szintén hasonló ügyességek.

Az irrationális számok pontos definiciója kívánatos követelmény. Sokkal világosabb lesz ezáltal a számsornak szerkezete és sokkal teljesebbé a számsornak képzete.

A nyolcadik osztálybeli ismétlésre vonatkozólag igen fontos megjegyzés az, amely rámutat a tulajdonképeni ismétlésre, mint olyanra, amely az eddig esetleg különálló részekből állott mathematikai anyagban gondosan felkeresi az egyes részek összefüggésének feltüntetésére alkalmas pontokat.

Az új utasításban egy helyen még a heti óraszám beosztásáról is van szó. Nemcsak megmondja, hogy milyen legyen a beosztás, hanem meg is okolja. Ez a megokolás pedig olyan, amely valószínüleg megegyezik minden tanár gondolkodásával.

Felveszi az új utasítás a valószínüség-számítást a nyolcadik osztály anyagába, természetesen annak csak az egyszerübb problemáit. A valószínüség-számítás elemeinek példaszerű tárgyalása, a kombinatorika elvégzése után, nem csak hogy semmi nehézséget nem okoz, hanem kívánatos is, mert hiszen számos, a gondolkodó ember érdeklődését felkeltő problemát tárgyal.

Az új utasítás sok helyen, majdnem mindenütt, felemlíti a megfelelő tárgyi kört, az időszámításnál nem. Ez pedig az a hely, amely alkalmas arra, hogy a történelem adatait a számtanban felemlítsük.

A régi utasítás ajánlja a harmadik osztálybeli tanítás vége felé a képletek gyakori használatát, amely igen alkalmas bevezetés az algebrai számításba. Ez nincs meg az új utasításban, a harmadik osztály anyagánál. A harmadik osztály anyaga olyan, amely igen alkalmas képletek bevezetésére, úgy hogy itt már nagyon könnyen megszokhatja a tanuló azt, hogy a betüket a számok helyettesítőinek tekintse.

A régi utasítás a logarithmus tényleges kiszámítását legalább egy esetben határozottan megkívánja. Az új utasítás nem kívánja ezt olyan határozottsággal, csupán azt mondja, hogy egynehány számnak logarithmusát egy-két tizedesre pontosan kell, hogy meg tudják mondani a tanulók, meghatározva azt, hogy tíz mely kiszámítható hatványai között fekszik az illető szám. Amíg ily módon kiszámítani több szám logarithmusát talán felesleges feladat és fáradság, addig a logarithmus pontosabb kiszámítása egy esetben kívánatos, mert így megmutatjuk az utat, amelyen haladva logarithmus-táblákat *lehetne* szerkeszteni.

A geometriai és arithmetikai haladványt a régi utasítás a negyedik, illetőleg ötödik osztályba teszi, az új utasítás pedig mindkettőt a hatodik osztályba. A régi utasítás szerint a két haladvány mint más problemák mellékes eredménye lép fel, az új utasítás pedig mint két önálló, de analog problemát veti fel. Igaz ugyan, hogy ezek mint önálló, abstract problemák lépnek fel, ami a hatodik osztályban már igen könnyen tárgyalható, de az a tanár, aki nem akarja abstracte tárgyalni a haladványokat, segíthet magán a megfelelő tárgyi kör választásával. Ugyanez áll az exponentiális egyenletre nézve is, melyet a régi utasítás a logarithmus számításánál, az új utasítás pedig a kamatos kamat számításánál tárgyal.

Nincs meg az új utasításban a határozatlan egyenletek megoldása, viszont a régi utasításban nincs meg azon feltétel keresése, amely mellett két másodfokú egyenletnek közös gyöke van. Az első érdekesebb példák megoldására alkalmas eljárást ismertet, a másik pedig a másodfokú egyenlet elméletének teljes tárgyalása szempontjából fontos.

A geometriai anyagba a két utasítás felvette rész között nincs valami lényeges különbség. A két utasítás csupán csak a tárgynak osztályonkénti beosztásában tér el. A régi utasítás szerint a nyolcadik osztályra geometriai anyag már nem is jut, ezáltal természetesen több idő jut az ismétlésre. Viszont azonban az új utasítás a felosztás által eléri azt, hogy kevesebb lévén az ötödik osztály anyaga, lassúbb haladás lesz lehetséges, ami kívánatos azért, mert az ötödik osztályban tanul a növendék először olyan geometriát, amely nem induktive, hanem deduktive halad.

Látható tehát, hogy a két utasítás nem tér el nagyon sokban egymástól. Az új utasítás azonban sokkal bővebb, részletesebb. Azokat a részleteket azonban olyan észrevételek teszik, amelyeknek minden tanár hasznát veheti. Hasznát veheti az a tanár, aki szereti magát mindenben az előírtakhoz tartani, mert olyant, ami kivihetetlen, nem talál benne; hasznát veheti azonban az a tanár is, aki tanításában bizonyos önállóságra, egyéniségre törekszik, mert az utasításokban megtalálja a helyesen gondolkodó pedagógia eredményeit. Az új utasítás figyelmes átolvasása meggyőz bennünket afelől, hogy az egy hosszas és átgondolt pedagógiai működés egyik értékes és megbecsülendő eredménye.

Az előadást megbeszélés követte.

Dr. Szabó Péter előadónak azon megjegyzéseihez szólt hozzá, amelyek a fejszámolás esetleges túlságbavitelére, a képleteknek a harmadik osztályban alkalmazására, a negativ számokkal való műveleti szabályok keresésére, a logarithmus tényleges kiszámítására és a gömbháromszögtanra vonatkoztak. Ezekre vonatkozólag nézeteltérés csupán a negativ számokkal való műveleti szabályok keresésénél maradt meg.

Dr. Kármán Mór kivánatosnak tartja a mathematikai tanításra nézve azt, hogy abban a történeti szempont is érvényesüljön.

Dr. Beke Manó fontosnak tartja az új utasításban az ésszerű számolásra való figyelmeztetést, mindenütt helyes tárgyi kör alkalmazását és végül a nyolcadik osztálybeli ismétlés kérdését. Ezek azok a szempontok, amelyek őt az új utasítás készítésénél vezették.

Rombauer Emil elnök kijelentvén, hogy midőn az év elején kitüzték a felolvasások feladatául az új utasításoknak tantárgyak szerint való tárgyalását, ilyennek képzelte az utasítások megbeszélését, köszönetet mond az előadónak és hozzászólóknak és az ülést bezárja.

Jegyző helyett *Fröhlich Károly.*

Fiumei Kör.

(A tanárok kölcsönös életbiztosításáról.)

A kör folyó évi április hó 14-én Fest Aladár, főgimnáziumi igazgató elnöklete alatt ülést tartott, melyen Hausner Ignác, főgimnáziumi tanár, »Hol a mi szövetségünk?« cím alatt terjedelmesebb felolvasásban ismertette a tanárok kölcsönös életbiztosításának kérdésére vonatkozó eddigi felszólalásokat s javasolta a megbeszélések elejtett fonalának újra felvételét. Sajnálattal látja a felolvasó, hogy amily nagy buzgalmat tanusítottak a tanári körök a felvetett eszme megvitatásának első idejében, annyira megfeledkeztek később az egész kérdésről. Már három év óta nyugszik ez ügy, amely pedig jobb sorsot érdemelne, mert az eszme megvalósítása az egész tanárságnak közös érdeke. Igaz, hogy az elhalálozott özvegye vagy más hátramaradottja az államtól is részesül némi segélyben (temetkezési költség címén), de ez legtöbbnyire hosszabb utánjárást és időt igényel, már pedig a gyors segély ilyen esetben igazán kétszeres értéket képvisel. Visszapillantást vet ezután a felolvasó a kérdés egész történetére, ismertetve a javaslat mellett és ellen elhangzott észrevételeket és érveket. Emlékeztet arra, hogy a Tanáregyesület választmánya 1902. márczius 24-iki ülésén a megoldásra egy szükebbkörű, szakemberekből álló bizottságot választott és kért fel, amely azonban jelentését — tudomása szerint — még a mai napig sem tette meg. Körünk elnöke, Fest Aladár, két ízben is felszólalt az ügy érdekében s egyebek közt rámutatott, mint követhető példára, a francia tanárok szövetségére, ismertetve annak alapszabályait. Mindez azonban mit sem használt. A felolvasó azután áttér néhány amerikai kölcsönös biztosító egyesület

szervezetének ismertetésére s igyekszik kimutatni, hogy kellő számú tag aránylag csekély költséggel biztosíthatja egy ily szövetség fennállását és fenmaradását s amellett tisztességes első segélyt nyújthat az elhalt özvegyének vagy más hozzátartozóinak. Mert azt mégis csak lealázónak kell tartanunk — mondja — mikor egy középiskolai tanár özvegye az egyesület részéről 40—80 korona segélyben részesül. »Kartársak! — így fejezi be felolvasását — voltatok már temetésen? Láttátok a hozzátartozók kétségbeesését, midőn a család fentartóját sírba tették? Igazgatók! fogadtatok már síró özvegyeket, könnyáztatta folyamodványokkal, melyekben a magas kormánytól némi segélyért esdenek? Ime ez a ti családotok képe! Ez a te özvegyed, kedves kollégám, aki akadékoskodol s szőrszálhasogatásoddal vagy közönyösségeddel gátat vetsz az ügy dülőre jutásának. T. kör! Azt ajánlom, forduljunk az Országos Tanáregyesület központjához, hogy a tanárszövetség eszméjét újból felvegye és megvalósítsa!«

A felolvasás nyomán élénk eszmecsere fejlődött ki, melyben az elnökkel együtt majdnem az összes jelenvoltak résztvettek. Közösen megállapodtak abban, hogy leghelyesebb volna Fest Aladár elnöknek egy alkalommal már hangoztatott azon javaslatát tenni a további megbeszélések alapjává, mely szerint a már létező segélyalap és a tanárszövetség pénztára egyesítendő volna, az egyesületi tagsági díj 12 koronára (havi egy korona) emeltetnék, s kimondatnék, hogy aki a díjat pontosan nem fizeti, az a szövetség jótéteményére nem számíthat. Átlagos számítás szerint így évenkint 8000 korona volna kiosztható, melyből körülbelül 20 özvegy részesülne (fejenként 400 kor.) segélyben. A kör végre egyhangulag elhatározza, hogy a felolvasónak javaslatát, az elnöktől előterjesztett s a körtől elfogadott módosítással, a Tanáregyesület igazgatósága elé fogja terjeszteni.

Vida Sándor,
a kör titkára.

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

Fonográf és nyelvtanulás. Az iskolai nyelvtanulásnak egyik legnagyobb nehézsége a helyes kiejtés elsajátítása. Akármilyen hibátlan a tanár kiejtése s akármennyit beszél az illető idegen nyelven, ez mindig kevés ahhoz, hogy az egész osztály emlékezetében megmaradjon a feldolgozott szöveg helyes kiejtése. Ezen a bajon akar segíteni a fonétikus írással közölt szöveg. Csakhogy ennek is megvan a maga nehézsége. Az ilyen szöveget csak az használhatja sikerrel, akinek van némi fonétikai ismerete s aki az egyes hangokat pontosan tudja képezni. Azonban az élő beszédet, a hallott hangot az írás sohasem pótolhatja teljesen. Amerikai lapokban most olyan kisérletekről kapunk hírt, melyekkel könnyebbé és biztosabbá akarják tenni az idegen nyelvek kiejtésének megtanulását. S erre a célra a fonográfot használják fel, még pedig a következőkép. Az osztály-

ban a tanítás a szokott módon, élő szóval történik; otthon azután a tanuló megkapja a maga fonográfját s azt a lemezt, mely a feladott leckét tartalmazza, s ennek segítségével tanulja meg feladatát. Előtte a könyv a megfelelő szöveggel s amíg olvassa a leckét, a fonográf elmondja ugyanazt hangosan. A haszna ennek az, hogy annyiszor ismételteti vele az egyes részeket, amíg jól meg nem tanulta, s hogy a saját kiejtését mindig ellenőrizheti a fonográf segítségével. Így tanulják az Annapolis-i tengerészeti akadémiában a francia és a spanyol nyelvet s használják a fonográfot a Johns Hopkins-egyetemen is.

A fonográfot a magántanulás megkönyítésére is fel akarja használni a berlini Langenscheidt cég. A napokban egy új kötet jelent meg a cég kiadásában: *Der Kleine Toussaint-Langenscheidt: Englisch, zur schnellsten Aneignung der Umgangssprache durch Selbstunterricht.* A könyv tartalma az angol nyelvtan rövid vázlata, ezt követi 25 igen ügyesen összeállított beszélgetés és rövid szótár, részben tárgyi csoportok szerint összeállítva. A fontos újítás, amit e könyvvel a cég meg akar kezdeni, az, hogy az összes beszélgetéseket fonográf-lemezekben is kiadta. (A fonográf ára a hozzá tartozó 33 lemezzel 200 márka.) Ily módon bárki megteheti, hogy otthon a könyv és a megfelelő lemez segítségével az angol nyelv pontos kiejtését is megtanulja, s tudjuk, milyen fontos ez arra nézve, akinek nincs alkalma angolul korrektül beszélő tanító segítségével tanulni az angol nyelvet.

Balassa József.

Egy római egyetemi tanár az olasz középiskolai reformról. Olaszországban néhány év óta rendkívül élénkké vált a törekvés a középiskolának gyökeres átalakítására, a modern társadalom kívánalmaihoz s a tudományos haladás követelményeihez való alkalmazására. A középiskolák reformjának kérdése állandóan napirenden van, s nem csak szakmunkák és szakfolyóiratok, hanem majdnem az összes általánosabb irányú tudományos és irodalmi szemlék szentelnek többkevesebb teret a középfokú oktatás problémáinak megvitatására, úgy, hogy az ez irányú művek és cikkek már elég tekintélyes irodalmat alkotnak. Legutóbb *Festa*, római egyetemi tanár, közölt hosszabb cikket a *Rivista d'Italiában*, áttekintést nyujtván a jelesebb pedagógusoktól újabb időkben fölvetett javaslatokról s állást foglalva az Orlandó minisztertől véghezvitt reform mellett. Különösebb súlyt három tervre helyez. Az egyik át akarja vágni egyszerüen a gordiusi csomót azzal, hogy kisérletképen a klasszikus és reális irányú oktatás egyenlő jogosítását kivánja kimondani. Nyisson utat mindkét iskola bevégzése az egyetem összes fakultásaira, kivéve az irodalmit (az irodalom-tanárokat képzőt), melyre nézve az eddigi rendelkezések (érettségi vizsgálat latinból és görögből) maradnának érvényben. Ezáltal néhány év alatt egy faja a plebiszcitumnak keletkeznék. Ha a göröggel

s általában a klasszikus tanulmányokkal szemben oly sokat hangoztatott ellenszenv valódi és általános volna, úgy a tanulók nagyobb száma elhagyná a gimnáziumot s a technikai (reál-) iskolákba tódulna, kényszerítve ezáltal a minisztériumot az előbbi intézetek kevesbítésére, az utóbiak szaporítására. Ellenkező esetben szintén vége kellene hogy szakadjon az örökös panaszoknak, s azonkívül a klasszikus oktatás új ösztönt és új erőt nyerne. Ezen reformtervnek azonban sok ellensége akadt.

A második számottevő javaslat szerint a gimnázium első és második osztályában enyhítendő volna a latin tanítás szigora s erősítendő az olasz, francia és matematika; negyedik és ötödik osztályban kötelező volna mindenkire nézve a görög is, míg a három felső tanfolyamon két irány volna létesítendő: klasszikus és modern, más szavakkal irodalmi és tudományos (értsd: természettudományi). A klasszikusban elhagyatnék a matematika s erősíttetnének a klasszikus tanulmányok, a modernben mellőztetnék a görög és latin, melyeknek helyét a matematika és egy modern nyelv foglalná el. A többi tárgyak tanítási módja változatlanul maradna. Így három tipus keletkeznék: klasszikai, reális és egy közép-tipus. Festa ezt a tervet több okból nem tartja elfogadhatónak. Először, mert a két évi görög tanulás vizsgálati kötelezettség nélkül nem érne semmit, továbbá, mert a középső tipusban veszedelmes közeledést lát az ú. n. egységes középiskolához, mely a klasszikus iskolától már nagyon távol esik s melynek ezért minden reformra való törekvése, mellett is, ellensége. Végül, szerinte, az alsóbb osztályokban a tudományos oktatás erősítése csak szaporítaná a túlterhelés miatt hangzó panaszokat. Ezen tervezetekkel szemben Festa azt a harmadik megoldási módot tartja helyesnek, mely a két legfelső osztály két ágra osztásában állana. A hat alsóban a tanulók a többi tárgyakkal egyformán tanulnák a latint, negyedik-, ötödikben és hatodikban a görögöt, a két utolsóban vagy megmaradnának a görög és latin mellett, vagy mindkét klasszikus nyelv mellőzésével, tisztán természettudományokat tanulnának. Erre nézve szabad választás nyujtatnék. Ezen javaslat kivitelének az alaposabb előképzésen kívül az az előnye is volna, hogy a tanuló érettebb korában tehetné a választást. Orlando miniszter is lényegében ezt a felfogást tette magáévá, mindőn választást engedett a két felső osztály tanulóinak a görög vagy matematika tanulása között. Jelenleg tehát az olasz gimnázium negyedik, ötödik és hatodik osztályában a görögöt mindenkinek kell tanulnia, azontúl vagy göröghöz vagy a matematikához kell szegődnie. Akármelyik tárgyat választja valaki, a másiknak iskolai tanulásáról le kell mondania. Elméleti szempontból — mondja Festa — az volna természetszerüleg a leghelyesebb, ha annyiféle tipusu iskolát lehetne állítani, a hányféle az életpálya; de ez gyakorlatilag kivihetetlen. Meg kell tehát elégednünk azzal, hogy a viszonyokhoz mérten megközelítsük az eszményt annyira, a mennyire lehet.

(Fiume.) *Vida Sándor.*

KÉRDÉSEK ÉS ÜZENETEK.

(Azokat a kérdéseket vagy kéréseket, amelyekre vonatkozó feleletek, illetőleg üzenetek a Közlöny e rovatától várhatók, számozzuk, hogy a felelő vagy üzenő tagtársak ne legyenek kénytelenek a kérdést vagy kérést ismételni, hanem annak sorszámára hivatkozhassanak.)

Felelet az 5. Kérdésre. Semmi esetre sem minősíthető igazolatlan órának azon tornaóra, melyre a tanuló tornacipő nélkül jelent meg.

Nem a tornacipő birása a lényeges a tornázásnál, hanem a tanuló testének célszerű képzése. Furcsa volna, ha a katonaságnak azért kellene a csatát elveszítenie, mert a vaffenrok gombja nem sárgarézből, hanem véletlenül pakfongból való.

Viszont az is igaz, hogy könnyebben mozog a tanuló a tornacipőben, mint rendes, különösen téli cipőben. De azért ebben is futhat és ugorhat jól, sőt bizonyos esetekben (kavicsos pályán) még jobban.

Ahhoz meg épen nincs joga a tornatanítónak, hogy a tanulót tornacipő hiánya miatt eltiltsa a tornázástól.

Egészen más megbírálás alá esik az eset akkor, ha tornavizsgáról van szó. Itt azonban nincs igazolt vagy igazolatlan óra. Hanem vagy fel van szerelve a tanuló a megkivánt egyenruhával s akkor részt vesz a tornavizsgán, vagy nincs felszerelve teljesen s akkor letiltandó a részvételtől. Ekkor azután természetesen nem tornázhatik tornacipő nélkül. *G. K.*

Közöltük a kérdést és a feleletet, de bizonyára sokan csodálkoznak rajta, hogy középiskoláink körében előfordulnak oly esetek, melyek az ilynemű kérdések nyilvános tárgyalását szükségessé tehetik. *(Szerk.)*

---

7. Kérdés. Vajjon hogyan értelmezendő a V. K. Minisztérium számvevőségének 1904. évi június hó 28-án 15044. sz. alatt kelt rendelete, mely szerint a múlt évre nézve az iskolai számadást június hó 30-án le kellett zárni és az első félévről szóló számadást — az eddigi szokástól eltérően — külön fel kellett terjeszteni?

Érvényes-e ezen rendelet a folyó és az ezután következő évekre is vagy csak a múlt évre szólt-e?

Mi célja van ezen intézkedésnek, mely az igazgatókra ismét újabb munkát ró? Mert hiszen az első félévi számadást a második félévitől elkülönítve felülvizsgálni és megbírálni nem lehet.

Nem volna-e célszerű, hogy az igazgatók együttesen kérelmezzék ezen intézkedés megszüntetését?

Egy igazgató.

---

8. Kérdés. A gyakorlat azt mutatja, hogy a diáriumot ép oly rendszeresen kell a lelkiismeretes tanárnak javítania, mint az »írásbeli gyakorlatokat«. E heti nagy javító munka egyrészről, másrészről az önálló egyedül való fogalmazás csődje a középiskola alsó négy osztályában, azt a gondolatot keltik:

Nem volna-e helyesebb az iskolai etika szempontjából a középiskola alsó négy osztályában a külön »írásbeli gyakorlatokat« elhagyni, minden írásbeli munkát közösen, az iskolában, a diáriumba végezni, de a diáriumot aztán mindvégig, hetenként vagy kéthetenként javítani?

R.

NÉVSORA

azon tagoknak, kik az 1905. február 1-től 1905. április 17-ig tagdíjat fizettek:

1894/5-re: Bulyovszky Sándor (még 6 K).
1895/6-ra: Bulyovszky Sándor.
1896/7-re: Bulyovszky Sándor (2 K).
1898/9-re: Balogh Péter (M.-Sziget) (még 1 K), dr. Gyulai Ágost, Pausinger Sándor (II.).
1899/900-ra: Balogh Péter (M.-Sziget) (5 K), dr. Csengeri János (II.) Pasek Béla (II.), Vajda Ignácz.
1900/1-re: Dr. Csengeri János (I.), Cserno János, dr. Friml Aladár, Gaál Lajos (még 6 K), Michnay Gyula (még 3 K), Patek Béla, Simon Géza (még 1 K), Stock Károly (még 7 K), Turcsányi Dezső (I.).
1901/2-re: Cserno János, dr. Friml Aladár, Gaál Lajos (2 K), Michnay Gyula (3 K), Kovácsy Zoltán (2 K), Simon Géza (1 K), Stock Károly (1 K), dr. Szántó Kálmán, Vass Domokos, Wiesinger Károly (I.).
1902/3-ra: Dr. Darvai Móricz, Demjén Zoltán (2 K), Ernyi Gilbert, Géresy Imre (II.), Hegedüs István (VIII. k.) (még 3 K), Hensch Béla, Laczkó Károly (II.), Sarmaságh Géza, Szabó Péter (még 5 K), Telegdy Bertalan, Wallentinyi Samu (2 K).
1903/4-re: Albert József 1903/4. (még 4·25), Ardos Frigyes, dr. Bexheft Ármin, Bihari Ferencz (5 K), Boga Imre, Bohner Jákó (II.), Borosnyay Károly, Csóti Márk, dr. Darvai Móricz, Dékány Lajos (II.), Ecsedi Jenő (II.), Ernyi Gilbert, Farkacs Ignácz, Fiók Károly, Hegedüs István (VIII. k. főgimnázium), dr. Jankovics J. Mihály (még 1 K), Irsa Béla (I.), Kalmár Jenő (még 3 K), Károlyi János, Klauber Frigyes (3 K), Koczán Aladár (II.), Kratochvill Péter, Laczkó Károly (I.), H. Nagy Elek (II.), Nyusztay Antal, Oberst József (II.), Perényi Vilmos (2 K), Román József (még 3 K), Stern Ábrahám (II.), Szántó Soma (még 2 K), Szentkláry Jenő (I.), Szeremley Béla, dr. Széchy Ákos.
1904/5-re: Abonyi Károly, dr. Acsay István, Albert József (2·75), Altmann Jakab, Arany Daniel, Aranyosi Miksa, Arató Frigyes, Ardos Frigyes (I.), Ábrai Lajos, Balassa József, Balázsy Czirill (még 6 K.), dr. Barabás Ábel (I.), dr. Barcsa János, Bán János, dr. Beke Manó, Berkeszi István (I.), Besse Dávid, dr. Bexheft Ármin, Biela Mária, Bodnár Bertalan, Bohner Jákó (6 K), Bozzay Zoltán, Brenndörfer János, Bruck Ferencz, Buzássy Ábel, Csizik Gyula, Csomár István, Danilovics János, Dassievicz Gyula, Dienes Pál, Dietz Lajos (I.), Dobay Sándor (M.-Sziget), Dóczy Gedeon (II.), Eltscher Simon, dr. Endrei Gerzson, Erdélyi Lajos, dr. Erdődi Ármin, Ernyi Gilbert, Fábry János, Fesztóry Lajos, Fiók Károly, dr. Gärtner Henrik, Gergely György (2 K), Gidró Bonifácz, Glósz János, Gockler Antal (I.), R. F. Görög Gyula, Greguss Imre (II.), dr. Gulyás István, Guttenberg Pál, György Lajos, dr. Halász Sándor, Halmai József, Halmi László, Halmos Béla, Hegedüs Árpád, Hegedüs Béla, Hegedüs István (VIII. k. főgimázium), Hegedüs Károly, dr. Heinrich Gusztáv, Herczeg Antal, dr. Hornyánszky Gyula, Huszár Frigyes, dr. Jahn Károly, dr. Jankovics József (I.), Jankovszky Demeter, Janny László, Jánosy Boldizsár, Kalmár Jenő (6 K), dr. Kardos Albert (II.), Kartner Gyula, dr. Kassai Gusztáv, Katona Mihály, dr. Kaufmann György, Kárpáthy Gusztáv, Kecskeméthy Lajos, Kelem Ferenc (5 K), Kiss Gábor, Kiss Rezső, dr. Koch Antal, Kosári István, Kosztka György, Kovaliczky Antal, dr. Kovács Zoltán, Kozák István, dr. König Gyula, Körmendy József, dr. Kremer József, Kroller Miksa (még 6 K), Kúnfi Zsigmond (I.), Kutrucz Rezső, Laukó Albert, dr. László Mihály, Lehr Andor, Lencsó János, Lendvai Hugó, dr. Lengyel Béla, Leszczynszky Kornél, Makoviczky György (I.), Martinyi József, Marton Sándor, Mágócsi D. Sándor, Márton Jakab, dr. Miklós Ferenc, Miklósy Ferenc, Miklósy István, Miller Gyula, Molnár József, Molnár Kálmán, Molnár Sándor, Moravszky Ferenc, dr. Munkácsi Bernát, H. Nagy Elek, Nagy

József (Nagyszeben), Nagy Vilmos, Németh József (II.), Németh Vilmos, Novák Sándor, Osztroluczky Gyula, dr. Cs. Papp József, Pálos Ede, dr. Peczkó Ernő, Pintér Pál, Pogány Kornél (II.), Porcs János, dr. Privorszky Alajos (I.), dr. Pruzsinszky János, dr. Pruzsinszky Pál, Pusibrk Vazul, Rákos Adolf, dr. Réthy Mór, dr. Riedl Frigyes, Rittinger Antal, Roch Gyula, Rodt Lajos, Román József (6 K), Röser János, dr. Rubinyi Mózes, Schill Fülöp (II.), Schmiedt Alajos, dr. Scholtz Ágost, dr. Sebestyén Károly, Simon Béla, dr. Simonyi Zsigmond, Sinka Sándor, Sipos Antal, Skopál István, Stanesa Gyula (I.), dr. Steiner Simon (I.), Stern Ábrahám (I.), Stéberl Ernő (I.), Strauch Béla, S. Szabó József, Szántó Soma (5 K), dr. Szekeres Kálmán, Szentimrei István, Szeremley Béla, Szijártó Miklós, Szkunzevics Kornél, Szőke Adolf (még 3 K), Szücs Lajos, Szüts István, Themák Ede (I.), Tóth Márton, Újházy László (II.), Unger Emil, Usetty Ferenc (I.), Varga Ferenc (Debrecen), dr. Vargha Damján, Vass Bertalan, Vekerdi Béla, Verő Adolf, Versényi Gábor, dr. Vikol János, Virányi Gyula (II.), Vittkó József, Vizy Lenárt, Vlahovics Emil, Vozáry Gyula, Vörös Balduin, Weber Jácint, dr. Weszely Ödön, Winter József.

1905/6-ra: Balázsy Czirill (2 K), Dóczy Gedeon (I.), dr. Dudek János,Ényi László, Kroller Miksa (2 K), Kulcsár Endre, Németh József (I.), Pszotka Ferenc, dr. Rosenberger Mór, Sárhegyi Lajos, Sipos Antal, Valkovszky Mihály.

1906/7-re: Sipos Antal.

Előfizettek:

1903/4-re: Késmárki ev. liceum (még 6 K), Szombathelyi r. kath. főgimnázium.

1904/5-re: Balázsfalvai g. k. főgimnázium, belényesi g. k. főgimnázium, budapesti VI. ker. főreáliskola, Csiksomlyói r. k. főgimnázium, Egri állami főreáliskola, esztergomi főgimnázium (II.), Fogarasi állami főgimnázium, H.-Nánási ev. ref. főgimnázium (II.), halasi főgimnázium, hódmezővásárhelyi főgimnázium, Kaposvári főgimnázium, kecskeméti ev. ref. főgimnázium, késmárki ev. licum, kisujszállási főgimnázium, kolozsvári unit. főgimnázium, kőszegi polgári fiúiskola, Malatinszky Gyula (2 K) (Lőcse), m.-Vásárhelyi r. k. főgimnázium, m.-Vásárhelyi ev. ref. főgimnázium, miskolci ev. ref. főgimnázium, modori állami polgári fiuiskola, Nagy Lajos (Orosháza), nagy-Kikindai főgimnázium, naszódi alapitványi főgimnázium, nyitrai főgimnázium, Pancsovai felső kereskedelmi iskola, pápai sz. b. r. gimnázium, sárospataki főiskolai, Schönberger Márton (II.) (Vágbeszterce), selmecbányai k. k. nagygimnázium, szakolcai gimnázium, szamosujvári főgimnázium, szentesi főgimnázium, székelyudvarhelyi főreáliskola, székelyudvarhelyi r. k. főgimnázium, székesfehérvári főgimnázium, Szkonyár Gusztáv (Liptó-Szent-Miklós), szombathelyi főgimnázium, Trencséni állami felső leányiskola, trsztenai gimnázium, Ujvidéki kir. k. főgimnázium, ungvári főgimnázium, Váci főgimnázium, Zalaegerszegi felső kereskedelmi iskola, zentai gimnázium.

1905/6-ra: H.-Nánási főgimnázium (I.), Kézdivásárhelyi főgimnázium, kismártoni polgári iskola, Rimaszombati főgimnázium, Sárospataki főiskola.

Budapest, 1905. április 17-én.

(I.) = I. félév. *Müller József,*

(II.) = II. félév. egyesületi pénztáros, (II. ker., Áldás-u. 4.).

Tartalom: *Krónika:* Százados Csokonai-emlékünnep Debrecenben. Pályázat tanári állásra. Véglegesítések. Második nemzetközi kongresszus az ifjúság testi nevelése ügyében. — *Javaslatok és Tanulmányok:* Az évzáró vizsgálatokról. *Újházy* Lászlótól. — *Egyesületi élet:* Igazgatósági ülés 1905 május 4-én. *Négyesy* Lászlótól. Pályázat a szünidei fürdőkonviktusok felügyelő-tanári állásaira. Köri tudósítások. (Budapesti Kör. *Fröhlich* Károlytól. Fiumei Kör. *Vida* Sándortól.) — *Könyvek és Lapok:* Fonográf és nyelvtanulás. *Balassa* Józseftől. Egy római egyetemi tanár az olasz középiskolai reformról. *Vida* Sándortól. — *Kérdések és üzenetek.* — Tagdíj-fizetések és előfizetések jegyzéke. *Müller* Józseftől.

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXVIII. évfolyam. 32. szám. 1905. május 14.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. k., Eszterházy-utcza 14. sz. alá.

Szerkeszti
WALDAPFEL JÁNOS
VII. ker., Csömöri-út 65.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. k. áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdíj 8 kor.

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

Iskolaorvosok hiánya a vidéken.

Az Egészség januári füzetében egy apróközlemény jelent meg, mely egyrészt utal az iskolaorvosi kurzusokon kiképzett iskolaorvosok és egészségtan-tanárok nagy számára, másrészt a főleg a vidéken alkalmazott iskolaorvosok csekély számára. Ezen hiányon csak úgy vél segíthetni, ha az állam ösztöndíjakat ad a tanfolyamot látogató vidéki orvosok részére és e címen 6000 koronának a költségvetésbe való fölvételét javasolja, amiből 10 vidéki orvos kapna 600 koronás ösztöndíjat, hogy három hónapig a fővárosban tartózkodhassék.

Mielőtt e javaslatot bírálnók, nézzük, hogy voltaképen hány középiskolánál van iskolaorvos alkalmazva. Magam 80-ra becsültem, de pontos adatok alapján 98 a számuk (kettőre nézve azonban kétes, vajjon oklevele van-e); azonkívül van 18 iskolának orvosa, aki sokszor igen derék munkát végez, de kinek nincsen oklevele és így egészségtant sem tanít. 81 középiskola nélkülözte az iskolaorvost az 1903/4. tanévben. Az idei tanév óta van iskolaorvosa a kecskeméti ev. ref. és a szabadkai községi főgimnáziumnak is, miáltal az alkalmazott okleveles iskolaorvosok száma 100-ra emelkedik, de mi ez a legalább 400 kiképzetthez képest?! Kutatva, hogy miféle intézetek nem alkalmaztak iskolaorvost, azt találjuk, hogy köztük csak 10 az állami, 35 a kath., 13 az ev. reform., 12 az ág. evang. (köztük a 6 szász iskola), 2 a román (gk. és kel.), 1 izraelita és 6 községi középiskola; kizárva az algimnáziumokat és alreáliskolákat, melyeknek legfeljebb iskola-orvosra, de semmiesetre sem egészségtan-tanárra van szükségük, a hiány (a fenti sorrendben) 7, 24, 10, 8, 1, 1 és 1 = 52. Leszámítva a 2 legújabb iskolaorvost, még összesen 50 teljes középiskola nélkülözi az iskolaorvost és egészségtan-tanárt, amihez hozzászámítandó azon 18 intézet, melynek ugyan orvosa

van, de az oklevél nélküli. (Csodálandó, hogy ezek nem akarják az iskolaorvosi oklevelet megszerezni, holott kurzus nélkül is megtehetnék, persze a vizsgadíjakon kívül még 100 frtot kellene fizetniök és 2 héten át a laboratoriumban dolgozniok. Úgylátszik, igen sokat buktattak el közülök).

Ezen még fennálló hiányt iskolaorvosokban csak legkisebb mértékben lehet azon körülménynek betudni, hogy okleves iskolaorvos nem jelentkezik; ez legfeljebb 7 teljes állami középiskolára állhat fenn azon esetben, ha a kihirdetett pályázat meddő maradna. A hiány oka jobbadán elvbeli, nevezetesen a szerzetes iskolák legnagyobb részénél, úgyszintén a szász iskoláknál is, melyek a németeket utánozzák. Másik oka pedig az iskolafentartók szegénységében és nem ritkán nemtörödömségében található, mert azt csak senki sem fogja állíthatni, hogy Szeged városa nem győzné a vele járó kiadásokat. Ezeket tekintve, az ösztöndíjak nem fognak sokat lendíteni az iskolaorvosi kurzusokon, annál kevésbbé, mert tényleg gyakorlatot folytató vidéki orvosnak úgyszólván lehetetlen az őszi időben 3 hónapig családjától, betegeitől távol lenni, csomó pénzt költeni, ha nem bukik, azon eredménnyel, hogy csak a reákövetkező tanévben kezdhesse meg működését és hogy csak a harmadik évben lásson 100 frtot. A pénzt az állam bizonyára gyümölcsözőbben helyezné el, ha az iskolaorvosok fizetését végre-valahára rendezné és ha — tekintettel a rettenetes sok kiképzett állásnélküli iskolaorvosra — az iskolaorvosi kurzusokat ritkábban tartatná (az ősszel úgy Budapesten, mint Kolozsvárt volt tanfolyam), és a megtakarított összeget a szegény iskolafentartók segélyezésére fordítaná.

Mi kezdtük az iskolaorvosi intézményt, de most már utána kullogunk a többi művelt államoknak, ahol ugyan nincsen iskolaorvosi kurzus sehol, de legalább vannak jobban fizetett és dolgozni szerető iskolaorvosok. *J. A.*

Az évvégi vizsgálatokról.

Aki egykor megírja középiskoláink utolsó 25 évének történetét, ezt az időt alighanem a »reformkorszak« címe alatt fogja tárgyalni, de egy kis epéskedéssel esetleg a kisérletek korszakának fogja nevezni. Alighogy a 83-iki törvény biztosította középiskoláink szervezeti egységét és elősegítette jövő megizmosodását egységes tantervvel és utasításokkal, hét évre rá már jónak látta a tanügyi kormány a középiskolai törvény görög nyelvre vonatkozó részének megváltoztatását. Ezt követte néhány év mulva a tantervrevizió, mely valószínüleg méhében rejt egy újabb reviziót; s csak nem rég olvastuk, hogy a közoktatási tanács elkészült az érettségi vizsgálati szabályzat módosításával s az most került a miniszter döntése alá. Szóval, reformálunk folyton, keressük szüntelen a jobbat, anélkül, hogy önérzettel elmondhatnók, hogy meg is találtuk.

De ha egyikünk-másikunk talán kételkedve fogadott egyet-mást az előbb említett reformok közül, azt hiszem, nincs senki, akit az évvégi vizsgálatok mai rendje kielégítene s aki ennek a reformját örömmel ne fogadná. Sok évi tapasztalat áll mögöttünk arra nézve, hogy a rendszer bevált-e, vagy sem, s ha megváltoztatására törekszünk, az újítási viszketeg vádjával senki sem illethet bennünket.

A felvetett kérdés nem könnyű, az bizonyos: sok fejtörést okozott már sok pedagógusnak, mert sok szempont kapcsolódik bele s így sok szempontból lehetséges a megoldása is.

De hogy a mai eljárás helyes vagy helytelen volta felett ítéletet mondhassunk, s a vizsgálatoknak szükséges vagy szükségtelen voltát kimutathassuk, mindenekelőtt két szempontot kell szemünk előtt tartanunk 1. *mi a vizsgálatok célja?* 2. *hogyan érik el a kitüzött célt?*

A vizsgálatok célját Rendtartásunk 39. §-a határozza meg. E meghatározás szerint a vizsgálatok első sorban az ítéletében ingadozó tanárt akarják kisegíteni, hogy biztosan tudja megállapítani tanítványai ismereteinek érdemjegyét, másodsorban mentő-övet dobnak az elmerülés veszélyében forgó tanulónak, hogy segítségével partra vergődjenek. Alapjában a klasszifikálás a főelv most is vizsgálatainknál, mint volt régebben. Csakhogy, míg régibb tanrendszerünkben a vizsgálat követelménye kiterjedt az osztály minden tanulójára és minden tantárgyra, tehát egységes elv alapján és egyenlően szolgáltatott igazságot mindenkinek, addig a mostani rendszer egy kiváltságos osztály kedvéért, a kétesekért, vagy jobban mondva a bukásra állókért, mert első sorban ezek a kétesek, van középiskoláink szervezetébe beillesztve. Távol legyen tőlem, hogy a régi rendszer visszaállítását kívánjam, hisz a tapasztalat megmutatta, hogy ennek az eljárásnak megvalósítása egyszerüen lehetetlen. De azt kérdem, helyes-e, igazságos-e s az iskolai fegyelem szempontjából kívánatos-e olyan vizsgálatok fentartása, melyek úgyszólván a selejtes tanulókkal való foglalkozást tűzik ki feladatukul?

Lássuk a tanár szempontját. Igaz-e, hogy ez a vizsgálat van hivatva a tanár ingadozó ítéletét helyes mederbe terelni? Ha egész esztendő nem volt elegendő arra, hogy tiszta képet nyerjen egy-egy tanulóról, azaz 5—10 perc, mely a vizsgálaton rendelkezésére áll, aligha fogja tisztázni ítéletét. Hát az évközi megitélésnek nincs semmi komoly alapja? Hiszen a tanév folyamán négy ellenőrző és két klasszifikáló tanácskozáson adunk számot minden egyes tanuló előmeneteléről, szorgalmáról és viseletéről s az ne volna biztosabb alap a végleges ítéletre, mint az a pár percnyi vizsgálati idő? Azt szokták erre felhozni, hogy évközben csak egyes leckékből felel a tanuló, ellenben a vizsgálaton az egész anyagot át kell ismételnie s az egészből számot adnia. De ennek a célnak sokkal jobban felelnek meg az évközi és évvégi összefoglaló ismétlések, mert több alkalmat nyujtanak a tanárnak arra, hogy meggyőződjék tanítványainak tudásáról s több óra állván rendelkezésére, épen a kétes tanulókkal foglalkozhatik behatóbban. Igen ám, de a nyilvános vizsgálaton a tanárt támogatja a vizsgáló-bizottság a helyes ítéletképezésben s vele mint-

egy osztozik a felelősségben is. Hát ez is csak olyan fontoskodó argumentum. A cenzor legtöbb esetben más szakmájú kolléga, többnyire nem is tanít abban az osztályban, hát igazság szerint nem is vindikálhatja magának azt, hogy az ő itélete befolyásolja a szaktanár itéletét. Következőleg a cenzori intézmény formasággá zsugorodik össze.

Arra a kérdésre tehát, megfelel-e a mai vizsgálati rendszer annak a főcélnak, hogy a tanár a tanítványairól szerzett itéletét kiegészítse, a válasz csak tagadó lehet.

Hát a kétes előmenetelű tanulók szempontjából minő eredményre jutunk? Kétes előmenetelű tanulók kedvéért tartani vizsgát és vesztegetni velök az egész osztály javára sokkal hasznosabban gyümölcsöztethető drága időt, igazán túlságos humánus eljárás és minimális eredménnyel kecsegtet. Erkölcsi szempontból meg teljesen elvetendő, mert dédelgeti a tanulóban a lustaságot, jogosulatlan aspirációkat kelt benne, mert úgy gondolkodik, hogyha a vizsgálaton véletlenül valamit tud, évközi lustaságát elfelejtik s vizsgálati felelete jogot ad neki arra, hogy felsőbb osztályba lépjen. Hát még az elfogult szülők minő jogsérelmet, minő igazságtalanságot látnak abban, midőn jelen lévén a vizsgálaton és hallván, hogy fiok valamit beszél, amiből ők természetesen nem értenek egy szót sem, meglepetésökre a szerintök jó tanuló fiok elégtelen jegyet hoz haza. Természetesen megbotránkoznak ezen égbekiáltó igazságtalanságon, pedig nem történt egyéb, mint az, hogy a tanár a fiút egész éven át kifejtett szorgalma alapján bírálta meg s elbuktatta a kalkulusát a vizsgálatra építő spekulánst. Minden vizsgálaton tapasztalunk ilyen eseteket s egyúttal konstatálhatjuk, hogy a vizsgálaton beüthető szerencsére apellálók száma jelentékeny.

De igazságtalan mostani vizsgálati rendszerünk a jó tanulókkal szemben, mert hiszen ezek szeretnék a vizsgálaton megmutatni, hogy mit tanultak s örülnének, ha a tanár velök is foglalkoznék, igen, de ők nem oly kedves gyermekei a tanárnak, mint a kétesek, vagyis a bukásra állók, tehát legtöbb esetben hallgatásra és arra vannak kárhoztatva, hogy a gyengék ostoba feleleteit végighallgassák. Nem alkalmas-e ez az eljárás arra, hogy megrendítse a jó tanulók ambicióját s mivelhogy a vizsgálaton velök nem foglalkoznak, a semmitevésre csábítsa őket. De maradjunk a kétes tanulóknál. A mostani vizsgálati rendszer épen a gyöngébb tanulók érdekeit akarja megvédeni a tanárok esetleges önkénye ellen. De hát ezt a célt sem érhetik el, mert hiszen őket hosszasan és kimerítően kellene vizsgálni, a vizsgálat pedig erre nem ad elég alkalmat, s ha egyik-másik ki is vágja magát, a legnagyobb rész épen a vizsgálat áldozata lesz.

Ha tehát sem a tanár, sem a kétes tanulók érdekeit, sem a törekvő tanulókéit nem szolgálja ez a rendszer, nem habozunk kimondani, hogy fentartását semmi szükség sem okolja meg.

* * *

Bírálatunk második főszempontja, melyből a vizsgálatok kérdését nézzük, az, hogy mikép igyekeznek elérni a kitűzött célt, vagyis a vizsgálatok körüli eljárás szempontja. Tudjuk, hogy a régi vizsgálati rendszer, melynél az érdemjegy megállapítása s az évvégi ünnepélyes beszámolás volt a főcél, a vizsgálatok írásbeli és szóbeli részére legalább is egész hónapot volt kénytelen szentelni, és a nagy tortura mellett, mellyel tanulót és tanárt sujtott, sem birta célját elérni, sőt zsúfoltabb intézetekben a rendszer egyszerüen keresztülvihetetlen lett. Így támadt később a mi mostani rendszerünk, mely a vizsgálatokra fordítandó idő csökkentésével egyuttal a szorgalmi idő jobb kihasználását tette lehetővé. Mindenesetre ez a rendszer haladás volt a régivel szemben, de mint afféle félrendszabály, nem oldotta meg a kérdést.

A Rendtartás 39. §-a zárójel közt jegyzi meg, hogy június második felében tartandók a vizsgálatok, de a praxis az, hogy 10-ike előtt, vagy után megkezdődnek a hittani vizsgálatok, ezeket követik a többi tárgyakból való vizsgálatok egy-egy osztályban 2—3 tárgyas csoportokban. A rendes tanítás tehát június 10-ével befejezettnek mondható, s ha az érettségi szóbeli vizsgálatok június első hetére esnek, akkor júniusban nincs tanítás. Ki tagadhatná, hogy a vizsgálatoknak ez a túltengése mégis károsan akasztja meg az iskola komoly és fő-fő feladatát, a tanítást, és mindez az annyira védelmezett kétes tanulókért történik. Már pedig mellékes célokat nem szabad a főcél elébe helyezni.

Ugyanez a szakasz úgy intézkedik, hogy minden tanuló felel, de nem okvetlenül minden tárgyból. A kevésbbé népes iskolákban az az eljárás, hogy a vizsgálati ív rovataiban kijelölik először is a kéteseket, a üresen maradt helyeken pedig jobb tanulókat is kijelölnek egy-egy tárgyból, de mindenesetre tudtul adják nekik, hogy miből vannak kijelölve, ami azt eredményezi, hogy a ki nem jelölt tárgyba a jó tanuló sem néz bele. Népesebb iskolákban, egy-egy tárgycsoportra kiszabott két órai idő már tisztán a gyenge tanulók vizsgálásával telik el, legfölebb egy-egy érdeklődő szülő kivánságára szólítunk fel jobb tanulókat is. Micsoda szánalmas képe van aztán egy ilyen vizsgálatnak! És még erre a szülőket is meghívjuk, vagy legalább beengedjük! Micsoda benyomást szerezhet az iskolai praxisba be nem avatott szülő az egész tanításról és az elért eredményről, ahol ezeket a nyomoruságos feleleteket hallja. Ez bizony igazságtalan eljárás a tanár munkássága ellen is, mert a legferdébb elbírálásban részesülhet, s így nem csoda, ha a közönség közt az a nézet kap lábra, hogy az iskolában csak »butítanak«.

A Rendtartás 40. §-a előírja, hogy »a nyilvános vizsgálatok előtt minden tanári testület tanácskozást tart, melyen minden tanulónak magaviseleti és előmeneteli érdemjegyei ideiglenesen megállapíttatnak, de le nem záratnak. Itt történik az elégtelen és kétes előmenetelű tanulók kijelölése.« Sok helyütt ezt az előzetes conferenciát a negyedik ellenőrző tanácskozással együtt tartják május végén. Az a tanuló, aki intőt kap, tudja, hogy ezekből a tárgyakból a vizsgá-

laton is fog felelni, s erről az intők útján szüleik is értesülnek. Akik nincsenek intve, a határozott jelesek, jók és elégségesek becsukhatják könyveiket, ezen konferencia után biztosítva vannak a baleset ellen. Erre a konferenciára lesnek a főváros környékén vagy távolabb nyaraló szülők s egyre járnak az igazgatók nyakára, hogy mentsék fel fiokat az iskola látogatásától és a vizsgálatokon való megjelenés alól, mert feleletre úgy sincsenek kijelölve. S az igazgatóknak nagy küzdelmükbe kerül az orvosi bizonyítványokkal támogatott, de többnyire kevés alappal bíró kérelmeknek visszautasítása. Így lazította meg a mai vizsgálati rendszer az iskolai fegyelmet is, s így ápolja a gyermekben a kötelességtudást! Szabad-e ezt tovább is tűrnünk? De nem folytatom tovább. Az előadottakból eléggé világos, hogy a mostani vizsgálati rendszer helytelenül tűzi ki célját s eljárásában helytelen utat követ, ennélfogva teljesen mellőzendő.

Nem fogunk egy cseppet sem habozni, hogy a mostani vizsgálati rendszer törlését kívánjuk, ha szemünk előtt lebeg az a főcél, melyet egy tanéven át el akarunk érni. Ezt a főcélt pedig előírják nekünk a tanterv s az utasítások; s ez a főcél a jó tanításban s az anyagnak minél teljesebb begyakorlásában áll. Minden munkásságunk kell, hogy ezen cél szolgálatában álljon és minden időnket becsületesen föl kell használnunk ezen cél elérésére. Tudjuk, hogy a fővárosi iskolákban, valamint egyes vidéki iskolákban speciális viszonyaiknál fogva a szorgalmi idő kihasználását sok körülmény gátolja. Azokban a fővárosi iskolákban, ahol sok az izraelita tanuló, az izraelita ünnepeken tulajdonkép nincs tanítás, az iskolában megünneplendő politikai ünnepek is megszaporodtak, ide veendők még az Uránia látogatására fordított, továbbá a rendkívüli szünetek s az érettségi vizsgálatok szünetei, úgy hogy a szorgalmi idő 32 hétnél többre nem tehető. Ez bizony édes kevés annak a nagy tananyagnak elvégzésére és begyakorlására, melyet a tanterv előír az egyes osztályoknak. Nagyon helyes volna, ha a vizsgálatok eltörlésével felszabadult időt a szorgalmi időhöz csatolnók; meg vagyok győződve, hogy az ekként nyert időt sokkal üdvösebben használnók fel a tanulók érdekében, mint a mostani vizsgálatok megtartásával.

* * *

Hátra van még, hogy a Rendtartásnak a vizsgálatokról szóló 39. és 40. §-a megváltoztatására vonatkozó javaslataimat röviden összefoglaljam.

1. Minden tanév végén vizsgálatok helyett május második hetétől június 20-ig szigorú összefoglaló ismétlések tartandók, amelyek különösen alkalmasak arra, hogy a tanárnak a tanulóról évközben szerzett tapasztalatait kiegészítsék és igazságos osztályozásra alapul szolgáljanak.

2. A tananyag május első hetéig befejezendő. Az összefoglaló ismétlések anyaga a rendelkezésre álló időhöz képest bizonyos szempontok szerint kitűzött arányos egységekre osztandó s ezek átismét-

lése után az egész anyag az órákban vizsgálatszerű kikérdezés tárgyává teendő.

3. Május első hetében, mikor a tananyag befejeztetett, konferencia tartandó, melyen kijelöltetnek a kétes és gyönge előmenetelű tanulók, hogy az összefoglaló ismétlések alkalmával behatóbban vizsgáltassanak meg.

4. Az összefoglaló ismétlések alkalmával az igazgató lehetőleg minden osztályban, az osztályfőnök a saját osztályában minél többször hospitál és a kétes előmenetelű tanulók haladásáról meggyőződést szerez.

A június 20. utáni idő így volna beosztható:

5. Június 21., esetleg 22-én hittani vizsgálatok, mert ezeknek a törlésébe az egyházi hatóság aligha egyeznék bele.

6. Június 22., 23—24. torna és rendkívüli tárgyakból való vizsgálat.

7. Június 24-én végleges klaszifikáló konferencia.

8. A hátralevő idő bizonyítványírásra, magánvizsgálatokra és beiratásokra fordítandó.

9. Az egy és két tárgyból javító-vizsgálatot tevő tanulókra nézve föltétlenül fentartandónak tartanám a Rendtartás mai intézkedését, hogy az ily tanulók bizottság előtt tegyék a javítót. Ezzel legalább egyszerüsítve volna a mostani eljárás, hogy ily tanulókkal csak egyszer vesződnék egész bizottság.

10. A VIII. osztály vizsgálását, minthogy az már bizonyos előjogokat biztosít, továbra is fönn kell tartani.

Nem kecsegtetem magam azzal a hiú reménnyel, hogy javaslataimnak minden pontja mindenkinek a helyeslésével fog találkozni, de meg vagyok győződve, hogy abban a reformban, mely a fölvetett kérdés körül épen a mi tankerületünkben indult meg, el kell jutnunk a vizsgálatok eltörléséig és nem szabad megállnunk a fél úton, mert félrendszabályok üdvös eredményre még soha sem vezettek.

Azzal az óhajtással zárom szavaimat, vajha sikerülne iskoláinkat a vizsgálatok nyügétől mielőbb megszabadítani.

Szkunzevics Kornél.

EGYESÜLETI ÉLET.

Szepesi Kör.

(Az Utasításokban foglalt metodikai irányeszmék ismertetése és fejtegetése, tekintettel a természetrajzra. — A tanulók szinházlátogatása.)

A kör március 26-án Lőcsén Róth Márton elnöklete alatt felolvasó-ülést tartott, melyen dr. Róth Róbert iglói tanár és Bruckner Károly késmárki liceumi igazgató a fenti tételekről értekeztek.

I. Dr. Róth röviden egybevetve a régi és az új Utasításokat, hangsúlyozza, hogy a természetrajz terén a klasszikus középiskola is

szépen halad a korral; aminek legékesebb bizonyítéka az új Tanterv és a rávonatkozó Utasítások. — Hogy azonban az új Utasításokhoz úgy általában, mind pedig egyes részeiben még szó is fér, ez a dolog természetében rejlik: lévén a természetrajz — mint gimnáziumi tantárgy — egyike a legfiatalabbaknak s így pedagógiai szempontból teljesen kiforrott módszeres Utasítása még nem is lehet.

A) Az általános részben, főleg a »kirándulásokra« vonatkozó útbaigazítások — bár máskülönben helyes és kifogástalan az intenciójuk — egyes tételeiben túlszárnyalják a Tantervet egyrészt; másrészt ismét hiányosak is.

a) Aki saját tapasztalásából ismeri a gimnáziumi tanulókkal való természetrajzi kirándulást, az a legjobb akarat mellett is kénytelen bevallani, hogy itt elmélet és gyakorlat meglehetősen »nem fedik« egymást. Akárhogyan is ismerje az illető tanár a területet, s akármilyen gondosan, meg pontos terv alapján készítette elő a kirándulást!

Eltekintve az I. és. II. osztályú tanulóktól, akiket odakünn a természetben szinte »egyenként« figyelmeztetni és vezetni kell, a IV., V. és VI. osztályú tanulók is ugyancsak »gyönge« kezdők a megfigyelésben és összehasonlításban. E tény tudomásul vételével bajosan megvalósítható az Utasítások ama passzusa: »Eszerint a tanítás e fokán helytelen dolog pusztán növénytani, állattani vagy akár geológiai kirándulások rendezése.« — Pedig lejebb azt is olvashatjuk: »A tanár ilyenkor szorosan ragaszkodjék az előre kitűzött feladathoz, hogy a megfigyelés végeredménye a kitűzött célnak csakugyan meg is feleljen és egységes képet adjon«.

Minthogy a kirándulásokra vonatkozó Utasításokban arról nincsen szó, hogy a természetrajz tanára egy-egy kirándulásra az említett osztályok közül hányat vigyen; továbbá arról sincsen, valjon a teljes osztály, illetőleg osztályok, vagy csak az önként jelentkezők kötelesek-e részt venni abban; az időről — ami különben az iskola belügye — sincsen említés téve: mind annak eldöntése főleg a természetrajz tanárának a dolga. Ez, ha pl. csak egy osztállyal rándul ki, nem tehet eleget a fenti passzusban említett követelménynek; mert annak az egy tárgynak a körén belül is annyi a megfigyelni és megfigyeltetni való, annyi benne a biológiai s másfajta középiskolai tanulónak való vonatkozás meg egybevetés, hogy az illető tanárnak csakugyan jól kell intéznie a dolgok sorát, hogy a megszabott időn belül az a 40—50 fiú a saját maga érzékszervével tényleg tapasztaljon is valamit.

Ha pedig nem egy, de mondjuk két, esetleg három (IV., V. és VI.) osztályt vinne kirándulásra, ez esetben elméletileg inkább megvalósíthatónak látszik ugyan az illető passzus, de a gyakorlatban nem. Mert a természetrajz tanára egymaga 90—120 fiút három tárgyból sem kellőképen foglalkoztatni — gyűjtés, megfigyelés, összehasonlítás, következtetés — sem pedig ellenőrizni nem képes. De a kirándulási területek alkalmas, vagy nem alkalmas voltát nem tekintve, a fiúk künn a szabadban így összeverődve nem is képesek

egyszerre három irányban — ha mindjárt külön csoportokban is — foglalkozni, mert sem gondolkodásmódjukban, sem pedig megfigyelésökben még nem annyira határozottak és fegyelmezettek mint pl. az egyetemi hallgatók.

Az a körülmény megint, hogy nem a teljes osztály, illetve osztályok vennének részt a természetrajzi kirándulásokon, nem felel meg egyrészt az Utasítások intenciójának, másrészt pedig amúgy sem hárítaná el az említett s a valóban létező akadályokat.

Mindezekből tehát az következik, hogy helyesen jár el a természetrajz tanára akkor, ha egyszerre csak egy és teljes osztállyal megy kirándulásra s ilyenkor — az említett passzus értelmétől eltérően — szorosan ragaszkodik az osztály tárgyához. Ezt kell, hogy annyival is inkább tegye, mert, rendesen több osztályban is tanítván természetrajzot, nem áll módjában, hogy ugyanezen osztállyal évente sokszor — esetleg csak kétszer is — kiránduljon. Ami azonban nem zárja ki azt, hogy a tanár itt-ott fölhívja a tanulók figyelmét az általános tájképre s ennek esztétikai méltatására. Sőt ellenkezőleg: minden ilyen kirándulás kell, hogy a fiúkban az érzéket a természeti szép iránt fölkeltse és gyarapítsa.

b) Viszont hiányosak a kirándulásokat illető útbaigazítások annyiban, hogy »bányavidékről« egy szóval sem tesznek említést. Pedig sok középiskola közvetlen közelében, vagy csak csekély vasuti, illetve kocsi távolságnyira fekszik a különféle érc-, só-, szén s kőbányáktól, kohóktól, hutáktól stb. — Az ilyen középiskolákra nézve szinte kötelezővé kellene tenni azt, hogy évről-évre odavezessék a VI. osztályú tanulókat. Mert pl. a vasércekről, vas kiolvasztásáról tanuló ifjúra nézve csak fontos az, hogy mindazt »in natura« is lássa — ha különösen könnyen is férhet hozzá. Vagy pl. a máramarosszigeti VI. osztályú tanuló mért nem nézhetné meg a rónaszéki sóbányát, a kőszénvidékiek a kőszénbányákat? És így tovább! Az ilyen természetes, impozáns s tanulságos benyomások hagynak is ám nyomot az ifjak lelki életében! S ugyan micsoda ehhez képest akármilyen szóvirággal, vagy képpel való magyarázat, meg szemléltetés!?

Erre vonatkozólag az előadó ugyan nem vonja kétségbe azt, hogy eddig is akadt tanár, aki utasítás nélkül is hasonló szellemben fogta fel a VI. osztályú tananyag realitását és tényleg azt így már gyakorolta is, mindamellett a fent jelzett bányavidéki — s elsősorban VI. osztályú tanulónak való — kirándulásokat sokkal fontosabbaknak találja, semhogy az Utasításokban ezekről egy árva szó sem essék.

Az általános Utasításokra nézve előadónak még az a kifogása, hogy a harmadik szakaszban (A szemléltető tananyag és beszerzése. — A szemléltetés módja.) a »növényminták« mellett nincsen külön említve a »gombaminta« szó is. Pedig a gombák nemzetgazdasági szempontból annyira fontos növények, hogy méltán rászolgálnak arra, hogy külön is kiemeljük. Értve ez alatt a természethű »gombamintákat« a mellékelt színes s a fejlődést feltüntető rajzokkal együtt. Ilyen gombaminta-gyűjtemény egyébiránt a szemléltetés teljessége szempontjából sem nélkülözhető.

B) A részletes Utasítások közül a IV. osztályra vonatkozók egyes tételeiben túlhaladják a Tantervet, amely egyébiránt egy IV. osztályú tanuló szellemi fejlettségéhez képest — heti három óra mellett — amúgy is inkább többet, mint kevesebbet ölel fel. És viszont egy pár életbevágó útbaigazításra sem világosan, sem pedig eléggé körülirva nem terjeszkednek ki.

a) Így először is a chemiai részre vonatkozók túlságosan sokat követelnek: pedig a Tanterv szóról-szóra azt mondja: »A biológiai anyag megértésére szükséges ismeretek röviden«. Ezen értelmezésből, kifolyólag előadó fölöslegesnek találja: 1. A víz szintézise fölös O-nel és fölös H-nel is; 2. mészégetés, mészoltás, vegyi képletekkel kifejezve; 3. A sóknál minden sorozatból úntig elegendő egyfajta sónak a fölemlítése — ami a konyhasóval együtt úgyis ötfajta só.

A sejt-, illetve szövettani részben szintén van túlzás, ami különösen a »sejtnövekedést« és a »szaporodás« formáit illeti. Ezeket pláne anatomiai úton tanulmányozni, vagyis ismertetni a IV. osztályú fiúkkal, nem igen áll módunkban. Bízzuk ezt inkább az egyetemi hallgatókra!

b) Pedagógiai szempontból célszerübb lett volna az 1—2 szervetlen sav és lúg mellé mindjárt odacsatolni a legfontosabb szerves savakat és lúgokat, illetve alkaloidokat is; amelyekre aztán a fiziológiai és rendszertani részben hivatkozva, többször van alkalmunk ezeket ismételni is. Mert a IV. osztály legtöbb tanulójára nézve mégis csak chemiáról szóló tananyag a legnehezebb.

A szaporodásnál nincsen eléggé méltatva, sem pedig határozottan körülirva a felsőbb rendű növények ivartalan szaporodása, illetve azok ivartalan úton való szaporításának és nemesbítésének a jelentőssége. — Ha a fűz- s burgonya-dugványozástól eltekintünk is — bár a fiúra nézve ez van olyan fontos, mint az »ivadékválasztás« — az »oltást« mégis csak föl kellett volna említeni. S azt annyival is inkább lehetett volna megtenni, mert az Utasítások általános része (3 szakasz) amúgy is hangsúlyozza az iskolakert föllállításának a szükséges voltát; s az ilyen kertben gyümölcsemetéket nevelni és oltani egy cseppet sem nehéz. Ha pedig önálló kertje nincs az intézetnek, van minden középiskolával biró városban pomológiai vagy másfajta nagyobb kert, amelyben a IV. osztályú fiúk, a tanár vezetése mellett, megszemlélhetik — esetleg gyakorolják is — az oltás mesterségét, ami különben akár természetrajzi kirándulásszámba is mehet.

II. Bruckner Károly igazgató a »Tanulók szinházlátogatása« cimű értekezésében nagyon megkapóan s minden egyes mozzanatra kiterjedő körültekintéssel fejtegette tételét, amelyre nézve — Kalmár Elek, Róth Márton, Walther Béla és Vende Ernő hozzászólása után — a kör határozatilag kimondja: *a)* kéressék föl az igazgatóság, hogy ezen fontos tételt tűzze ki a közgyűlés napirendjére; *b)* egyben pedig elfogadja az előadó alábbi indítványát is:

I. A tanulói ifjúság szinházlátogatásának szabályozása fontos iskolaügy; mert a szinház amint egyrészt mint fontos kultúrintézet

nagy nevelői missziót teljesíthet, másrészt mint mulatóhely sok veszélyt is rejt magában.

II. Még a jó szinház gyakori látogatása is ártalmas lehet a tanulóra nézve tanulmányainak elhanyagolása, a túlságos ábrándozás és a szenvedélyek nagymértékű felkeltése miatt; annál inkább a mai szinház, amely gyakran sem nemzeti, sem művészeti, sem pedig erkölcsi hivatását nem tölti be s így az ifjúságra nem nevelőleg, hanem többnyire rontólag hat.

III. A szinpad kinövéseit csak a társadalom, a sajtó és az állam együttes közreműködése mellett lehet megszüntetni.

1. A társadalomnak szakítania kell a léha, erkölcstelen, művészi értékkel nem bíró darabok kultiválásával.

2. A sajtó csak az igazi művészetet szolgálja; ne legyen a primadonnák, szinigazgatók és a közönség gyarlóságára, romlott izlésére spekuláló írók kész szócsöve, hanem a komoly irodalmi műveltségre és esztétikai tudáson alapuló kritikának az istápolója.

3. Az állam gondoskodjék arról, hogy időről-időre kiváló írók és esztétikusok által állíttassanak össze a hazai, valamint a külföldi drámairodalom legkiválóbb remekei. Az összes szubvencionált szintársulatok pedig kötelezteszenek arra, hogy az összeállított darabokból évenként egy meghatározott minimumot eljátsszanak. Ezen társulatok ugyancsak kötelezteszenek arra is, hogy ott, ahol közép- vagy szakiskola van, tanuló-előadások tartassanak, amelyeknek műsora egy, a szakavatott tanférfiak által készített kánon alapján állíttassék össze.

IV. Az iskola addig is, amíg a társadalom, sajtó és az állam támogatása késik, legjobb belátása szerint szabályozza a szinházlátogatást; állapítsa meg a heti látogatások maximumát, gondoskodjék a látogatások kellő ellenőrzéséről és arról, hogy a tanulók léha, erkölcsrontó darabokba ne menjenek. A tanuló-előadások pedig megbeszélés, esetleg irásbeli dolgozatok tárgyát képezzék az iskolában.

V. Tiltassanak el az ifjak a szinházban a kellemetlen s feltünést okozó »tomboló« tetszésnyilvánitástól, a jutalomjátékokra való gyüjtéstől, a tanulójegyek elárusitásától és a szinészekkel való társalgástól.

VI. A tanintézet által a szinház látogatására nézve felállított szabályrendelet áthágása szigoruan büntettessék.

Dr. Róth Róbert,
jegyző helyett.

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

Itália. Utirajzok és tanulmányok. Irta *Berzeviczy Albert*, százkilencvenhárom képpel. Második bővített kiadás. — Budapest, Franklin-Társulat. 1905.

»A végletek felé csapongó magyar természet, amily könnyen hajlandó bizonyos pillanatokban az elbizakodásra, époly szivesen

hallgatja meg időnkint azok szavát, akik minden haladást s minden nemzeti fejlődést — különösen a kultúra terén — le akarnak tagadni, sőt élénk fantáziával képesek még hanyatlást is konstatálni. Az ilyen tanok néha annál tetszetősebbek, mert nemcsak azok felfogásának kedveznek, akik a jelen állapotokkal általában elégedetlenek, de azokénak is, akik a ma szerzett vagy ezentúl szerzendő érdemek fényét a múltban szerzetteknek elhomályosításával igyekeznek emelni.« *(Berzeviczy:* Beszédek és Tanulmányok. I. 409.)

Berzeviczynek ez az a sokszor visszatérő gondolata, amelynek bizonyságát különösen művészetünk mostani fejlődésében oly sokszor hallhattuk és amely a modern művészi irány propagálásának mintegy jellemző vonásává lett. A magyar gondolkodásnak egy sajátos megnyilatkozása, hogy a régit szeretve, annak rovására az újat tárt karokkal és újongó lelkesedéssel fogadja. Ámde annál hevesebben kéri vissza a régit, sokszor az ősit, midőn a jelen cserbenhagyja vagy épen csalódást idéz elő.

Ismeretes dolog, mily kitartással és szeretettel ápolja Berzeviczy a klasszicizmus nyilvánulatainak emlékeit és mily erővel tudja stílusában, gondolataiban és tetteiben kifejezni azt a kiváltságos hatalmat, mely nemcsak nemzetünk, hanem más nemzetek elmúlt korában mint örökifjú eszme élt és hatott.

Az előttem fekvő munkában az olasz renaissance fényes házát állítja elénk szellemének frisseségével és gondolatainak elegánciájával. A művet mind a hazai, mind a külföldi: német és olasz műtörténet szeretettel és igaz méltánylással fogadta, már akkor is, amidőn az első kiadás került ki a sajtóból. Maga a szerző is nagy nyelvismeretével hozzájárult, hogy munkája az ő gondolkodásának hű megszólalása legyen. A fordítások vagy tőle eredtek, vagy átmentek keze simításán, úgyhogy majdnem eredeti munkák kerültek a külföldre.

Ő maga a renaissance iránti szeretetét sokszor rajongásnak nevezi. Mily szent ez a rajongás, amelyben az egész művelt világ osztozik vele, s amely évenkint igazi népvándorlást vezet Itália természeti és művészi csodái felé. Oda nemcsak a bűbájos mennyboltozat hanem az emberi kéz remekművei is hajtanak minket. A bámulatnak és imádatnak nincsen emberi kifejezője, s az, aki látta, a boldogság rajongását érzi lelkében átvonulni. Ihlettől, alkotástól, vértől megszentelt föld, amelyhez mint kultúránk forrásához vándorlunk, hogy testi-lelki új erőt szívjunk föl magunkba. Goethe, Byron, Castelar lelkesedése, sok máséval együtt ráragadt az egész emberiségre. Ki ne érezné ezt, valahányszor oly könyvet vesz kezébe, amely ezt a csodaországot s annak kultúráját tárgyalja. Symonds, Ruskin az angoloknak, Taine, Müntz a franciáknak, Gregorovius, Burckhardt, F. X. Kraus a németeknek adtak becses munkákat és ki tudná elszámlálni azt a tengersok munkát, amely Itáliával a külföldön foglalkozott. Mily szegények vagyunk mi magyarok, akik csak egyes jelesebb munkákból szedhetünk ki fejezeteket, melyek ezt a földet leírják vagy magasztalják és irodalmunk nem mutat föl Berzeviczyén kívül állandó emléket.

Ha más kiválóságáért nem, már ezért is megérdemli a tudományos és művelt ember méltánylását. Mi több, a műnek önálló becse, az eredeti szemléletnek közvetlen hatása, az adatoknak mély fölfogása és a klasszikus munkákon csiszolt izlés nemessége messzire fölemeli őt az uti benyomások, a száraz leírások vagy elbeszélések művelt íróján. Egy van és ez mindig értékes fog maradni és ez az olvasóra ráragadó lelkes hangulat, mely minden gondolatát bezománcozza s mely előtt a fásultság is megnyitja a maga rideg agyvelejét.

Hogyha a műben található újabb fejezeteket — Vicenza, Rimini, San Marino, a Sirenek hazájában, Nápoly nyáron, a Borgia-szobák, Subiaco és Mantua — a régiekkel akár minőségre akár mennyiségre nézve összehasonlítjuk s tekintetbe vesszük a régiek kibővítését, igazán nehéz megmondani, vajjon a többszörös tapasztalat nem teszi-e az előbbieket becsesebbekké, mivel szerzőjük újra és újra látta és nem frisebbek-e azoknál? Vagy pedig a többszeres olvasás teszi azokat ilyenekké? Verona, Ferrara, Róma, Ravenna és a többinek leírása, a beléje foglalt elbeszélés még mindig oly élénken hat, mint az első olvasásnál. Vannak a könyvnek egyes részletei, a Borgia-szobák, a Campagna, San Marino, Subiaco és más, amely mindenkor a klasszikus szemlélet mintájaként idézhető.

Az olvasó itt nem az utazónak fölületes benyomásával, hanem a kutatónak és műizlésnek igazi barátjával ismerkedik meg. A hangulatnak érdekes akkordjai kisérik elmélyedését, amelyek mindig hatni fognak egy kiváltságos közönségre. És mi több, hogy benne mindig fölismerjük a magyar szellem érdeklődését, vonzódását ahhoz, ami szépségével meghat vagy elbájol.

E pár sor nem bírálat, nem is panegyris, ahhoz nincs erőnk, hanem egy laikusnak — aki Itáliát és annak fényes múltját látta és mindig szerette, — rövid hozzászólása.

A mű tartalmának megfelelő külső megjelenése is. A könyv a magyar nyomda és könyvkötés elegáns megszólalása, képei pedig igazi remekek. Bármely bibliofil nem fog rajta kifogást találni és azt köntösén belül is értékelni fogja. *(mgy.)*

A. *Kuthe:* Xenophons Anabasis als Grundlage des griechischen Elementar-Unterrichts. Leipzig u. Berlin, B. G. Taubner, 1900. — Dr. E. *Bruhn:* Hilfsbuch für den griechischen Unterricht nach dem Frankfurter Lehrplan. I. II. Berlin, Weidmann, 1903.

Sok panasz van a németeknél is a görög nyelvtanítás ellen, melynek okát általában a túlságba vitt grammatizálásnak tulajdonítják. Azért újabban több kísérlet történt a módszer megjavítására; sokan induktíve próbálják meg a görög nyelv tanítását is, mint ahogy azt *Ahrens*, a görög dialektusok kitünő kutatója, tette, aki Homerossal kezdte a görög nyelv tanítását, Hannoverában, 1850-ben. Mikor azonban Hannovera Poroszországba kebeleztetett, e módszer használatát beszüntették; de Ahrens hívei nem nyugodtak, főképen *Hornemann* és

Agahd nem, akik újabban mind több hívet szereznek a Homerossal kezdődő görög nyelv tanulásának, különösen, amióta *Wilamowitz* és *Matthias* is ez irányhoz csatlakoztak.

Agahd és Hornemann főképen azzal érvelnek, hogy Homeros áll a görög irodalom elején, gyermekes naivitása leginkább felel meg a gyermek lelkének; de nyelvészeti szempontból is sokkal helyesebb az ion nyelvjárással kezdeni, mivel ez a régibb; ebből keletkezett összevonás és kopás által az attikai nyelv sok alakja, mely sokkal jobban érthető meg az ion nyelvjárás tanulása után; az ion nyelvjárás syntaxisa is a lehető legegyszerübb. (L. Agahd, Homer als Grundlage des griechischen Elementar-Unterrichts. Monatsschrift für höhere Schulen, II. évfolyam, 8. füzet 433—446. lap és Hornemann, Der griechische Unterricht im neuen Gymnasium. Neue Jahrbücher für Philologie u. Pädagogik. VI. évfolyam, 7. füzet 353—367. lap.)

Az attikai nyelvjárás hívei azonban szintén több érvet hoznak fel ez irány mellett: 1. Az ion nyelvjárás igen gazdag alakokban, melyek a tanulást megnehezítik; a tanuló alig tudja ki magát az alakok tömkelegében, míg az attikai nyelvjárás megfelelő formái sokkal kisebb számuak és szilárdabbaknak látszanak; 2. Homeros költeményei nem arra valók, hogy azon grammatizálni tanuljanak és ha már induktive akarják a görögöt tanítani, akkor kezdjék Xenophonnal, melyben a grammatizálással sem okoznak sok kárt. (J. Becker, Zur Wiedererweckung der Ahrens'schen Methode im griechischen Unterricht, Lehrproben u. Lehrgänge, 1904., 2. füzet 21—43. l.)

A mi Utasításaink is említik (123. l.), »hogy a külföldi irodalomban próbálkozás történt arra, hogy az Anabasissal kezdjék a görög nyelv tanítását s mivel azonban osztályaink népessége az induktiv módszer következetes keresztülvitelét nem kis mértékben megnehezíti s a nyelvtani ismeretek elsajátítására rendelt idő igen szűken van kimérve, sokkal jobban megkönnyíti a tanítás menetét az olyan olvasókönyv, mely az olvasmányok szóalakjainak csoportosításában a rendszeres grammatika fonalán haladó tanításra is többkevesebb figyelemmel van«. Természetesen ugyanígy lehetne érvelni a Homerossal kezdődő tanítás ellen is, hogy az induktiv tanítás népes osztályokban nehéz.

Lássuk ezek előrebocsátása után Kuthe nézetét a Xenophonnal kezdődő tanításról.

Kuthe nincsen megelégedve az eddigi kezdő tanítással; szerinte igen sok idő telik el a grammatika elsajátítására szánt gyakorlatokkal, melyek összefüggés nélküli mondatokból állanak és nem felelnek meg épen a tanulók szellemi fokának. Igaz ugyan, hogy az újabb olvasókönyvekben már összefüggő olvasmányokat is találunk, melyek egy bizonyos nyelvtani anyag begyakorlására szolgálnak; azonban 1. ez nem lehet teljes; 2. a tanulóra nézve unalmas, hogy egy gyakorlatban csupa *szám*, a másikban pedig csupa *névmás* van. A főhibája a mai tanításnak az, hogy még mindig a latin tanítás mintájára megy, holott a tanuló korát is tekintetbe kellene venni; az olyan tanuló, aki már Caesarral ismerkedett meg, unalmasnak és

fárasztónak fogja találni az ilyen dresszurát, azért a szerző szerint már a görög nyelv kezdő tanításában kell klasszikust nyújtani. Már évek óta *Destinon* olvasókönyvét használták, mely Arrianust tartalmazta, persze ad usum Delphini és még ugyanabban az évben Xenophon Anabasisát olvasták; lassankint azonban Destinon könyve is kiszorult. *Gronau*, igazgató Schwetzben (Mecklenburg), 1893. programmértekezésben szállott síkra Xenophon mellett, aki ellen főképen azt szokták felhozni, *hogy tartalmilag igen alkalmas, de nem nyelvileg.* Azonban megfelelő szómagyarázat mellett, mely a tanulónak óráról-órára való készülését lehetségessé teszi, minden nehézség megszűnik. A szerző Xenophon Anabasisának 8 fejezetét magyarázza meg ilyenképen, melylyel megmutatja, miképen lehet minden nehézséget eltüntetni az olvastatásban. A Xenophonnal való kezdő görög tanításnak szerinte az az előnye van, hogy 1. induktiv, tehát érdekes; 2. értékes olvasmányt nyújt.

Hasonló célt szolgál *Bruhn*nak a címben idézett olvasókönyve, mely a reformiskolák számára készült. Tudvalevő, hogy a reformiskolákban csak 4 évig tanulnak görögöt, igaz, hogy hetenkint 8 órában. Ez olvasókönyv I. része *bevezető* és egy *főkurzust* tartalmaz; a bevezető kurzusban 20 gyakorlat van az alaktan leggyakrabban előforduló formáinak begyakorlására, míg a főkurzus Xenophon Anabasisának olvastatásával halad párhuzamosan; e főkurzus gyakorlatai az Anabasist variálják és a nyelvtan többi részének begyakorlására szolgálnak. Az olvasókönyv II. része a gyakorlatok szókincsét tartalmazza és az Anabasis egyes fejezeteihez megfelelő praeparatiót nyújt.

(Beregszász.) *Dr. Endrei Gerzson.*

A család, egyház, állam jogai és kötelességei a tanítás és nevelés terén című munka (a budapesti tudományegyetem hittani karától a Horváth-alapból 2000 koronával jutalmazott pályamű) megrendelésére felhívást bocsátott ki *Sarmaságh Géza*, szentszéki ülnök, főgimnáziumi tanár Nyitrán. A mű tartalma: I. kötet (kb. 500 lap): 1. A család jogai és kötelességei. 2. Az egyház jogai és kötelességei a tanítás és nevelés terén. II. kötet (kb. 500 lap): Az állam jogai és kötelességei a tanítás és nevelés terén. A két kötet ára fűzve 6 korona (bérmetve 6 korona 50 fillér).

KÉRDÉSEK ÉS ÜZENETEK.

(Azokat a kérdéseket vagy kéréseket, amelyekre vonatkozó feleletek, illetőleg üzenetek a Közlöny e rovatától várhatók, számozzuk, hogy a felelő vagy üzenő tagtársak ne legyenek kénytelenek a kérdést vagy kérést ismételni, hanem annak sorszámára hivatkozhassanak.)

9. Kérdés. A Rendtartás 43. §-a szerint »ha valamely tanuló a vizsgálatokat betegség vagy egyéb fontos ok miatt le nem teheti . . ., a tanári testülethez folyamodhatik . . . pótló vizsgálatra való engedélyért.

Már most valamely tanuló február vagy március havában súlyosan megbetegszik, ugyhogy betegsége 2—3 hónapig tart, de a tananyaggal annyira elmaradt, hogy a vizsgálatokig a mulasztottakat nem pótolhatja; sőt testi gyengesége miatt magát megerőltetni sem szabad, de iskolába — mondjuk — május havától jár, vagy esetleg nem jár. Folyamodhatik-e az ilyen tanuló pótvizsgálatra engedélyért, vagy adhat-e neki a tanári testület engedélyt? *Igazgató.*

Tisztelt munkatársaimat figyelmeztetnem kell arra, hogy a költségvetés szerint ebben az évfolyamban még csak $7^1/_2$ ív van rendelkezésemre. E kevés helynek nagy részét a már régebben elfogadott cikkek foglalják le. Ujonnan érkező közleményeket csak akkor adhatok ki még ez évfolyamban, ha igazán aktuális, illetőleg sürgős természetüek. Külön ki kell emelnem, hogy magyar iskolakönyvekre vonatkozó ismertetéseket egyáltalában nem közölhetek többé ebben az évfolyamban. *Szerk.*

Kérelem a körök pénztárosaihoz. *Kérem a körök t. pénztárosait, hogy amennyiben még meg nem történt, a köri tagok tagdíjait minél előbb kezemhez juttatni szíveskedjenek.*

Müller József, *egyesületi pénztáros.*

(V. ker. áll. főreáliskola. Lakása: II., Áldás-u. 4.)

Tartalom: *Javaslatok és Tanulmányok:* Iskolaorvosok hiánya a vidéken. *J. A.*-tól. Az évvégi vizsgálatokról. *Szkunzevics* Kornéltól. — *Egyesületi élet:* Köri tudósítás. (Szepesi Kör. Dr. *Róth* Róberttől.) — *Könyvek és Lapok:* Itália. Berzeviczy Albert: *(mgy.)*-től. A. Kuthe Xenophons Anabasis és Dr. E. Bruhn Hilfsbuch für den griechischen Unterricht. Dr. *Endrei* Gerzsontól. Sarmaságh Géza: A család, egyház, állam jogai és kötelességei a tanítás és nevelés terén. — *Kérdések és üzenetek.*

Pályázat helyettes tanári állásra.

A budapesti ág. hitv. evang. főgimnáziumban egy helyettes tanári állás, mellyel a magyar és német nyelv tanítása van egybekötve, az 1905/6-iki iskolai év elején betöltendő. Az állás egyelőre egy évre töltetik be s évi 2000 korona (kétezer korona) javadalmazással jár, mely havi részletekben előre fizettetik. Pályázhatnak a Rendtartás értelmében oly protestáns (ág. hitv. ev. és ev. ref.) egyének, kiknek legalább szakvizsgálatuk van; akiknek már oklevelük és gyakorlatuk is van, előnyben részesülnek. Az életkort, a végzett tanulmányt s esetleg az eddigi működést tanusító okmányokkal felszerelt kérvények f. évi május hó 31-éig a főgimnázium igazgatóságához (Városligeti fasor, 19—23. sz.) küldendők be.

Budapesten, 1905. május 12.

Dr. Mágocsy-Dietz Sándor s. k.
első isk. felügyelő.

Góbi Imre s. k.
igazgató.

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXVIII. évfolyam. 33. szám. 1905. május 21.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. k., Eszterházy-utcza 14. sz. alá.

Szerkeszti
WALDAPFEL JÁNOS
VII. ker., Csömöri-út 65.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. k. áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdíj 8 kor.

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

KRÓNIKA.

A tisztújítás ügyében emlékeztetjük t. köreinket és tagtársainkat, hogy a szavazatokat június 1-éig kell beküldeni az igazgatósághoz (VIII., Eszterházy-utcza 14.). Szavazólap van mellékelve a Közlönynek április 30-iki számához.

Az országos ifjúsági tornaverseny. A vallás- és közoktatásügyi miniszter a következő rendeletet intézte a középiskolák, tanítóképzőintézetek, felső kereskedelmi és polgári iskolák igazgatóságaihoz:

»A folyó évi országos ifjúsági tornaverseny részletes programmját és a torna- és kisérő tanárok számára szükséges tudnivalókat 2—2 példányban idemellékelve megküldöm, kérve a kisérő és tornatanár urakat, hogy az azokban foglaltakhoz szigoruan ragaszkodjanak.

Itt újból felemlitem, hogy a Hymnus és Szózat éneklését a Magyar Arionban található letétel szerint gyakorolják a tanulók.

Azt pedig félreértések elkerülése végett itt is közlöm, hogy a szabadgyakorlatok bemutatásához szükséges fabotokat a tanulók magukkal hozni el ne mulasszák.

Ezen alkalommal nem kivánom elmulasztani, hogy az igazgató úr és kisérő tanár urak figyelmét arra a körülményre fel ne hívjam, hogy az előző tornaversenyek alkalmából nemcsak hivatásos tanügyi férfiak, hanem tanügybarátok részéről is több rendbeli panasz merült fel a tekintetben, hogy egyes intézetek tanulói felügyelet nélkül maradtak szállásaikon, sőt szállásukat elhagyva, éjjeleken felügyelet nélkül az utcákon voltak láthatók.

Nem kicsinylem azt az áldozatot, amelyet a tanulóknak kisérése és felügyelete a kisérő tanár uraktól megkiván, mert kényelmüket feláldozva tanítványaik iránt táplált szeretetből és érdeklődésből vállalják magukra e terhes feladatot, sőt én a fentemlített panaszo-

kat részben túlzottaknak is találom, mindazonáltal igen kérem a kisérő tanár urakat, hogy tekintettel arra az igazán nagy érdeklődésre, amellyel a fő- és székvárosi közönség a vidéki tanulóifjakat kiséri, minden lehetőt kövessenek el a tanulók felügyelete körül, nevezetesen, hogy azok mindenütt fegyelmezettséget áruljanak el, s hogy szállásaikon, utcákon felügyelet nélkül egy pillanatig se maradjanak, s hogy maguktartása minden tekintetben olyan legyen, hogy a magyar tanulóifjúság iránt panasz vagy kifogás senkiben sem támadhasson.

A végrehajtó bizottság valóban odaadó, buzgó s önfeláldozó munkát végez, amidőn minden irányban törekszik a múltak tapasztalataiból levont tanulságok figyelembevételével a tornaversenyek intézményét tökéletesíteni, joggal kérhetem tehát, hogy e munkában őt minden tényező tőle telhetőleg támogassa.«

Az e rendelethez mellékelt terjedelmes programmból a következő részleteket közöljük.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter által kinevezett végrehajtó bizottság: Elnök: Gr. Teleki Sándor. Alelnök: Dr. Boncz Ödön miniszteri tanácsos. Titkár és előadó: Dr. Szücs István miniszteri fogalmazó. A műszaki albizottság elnöke: Kún Gyula fő- és székvárosi tanácsnok. A tornaügyi albizottság elnöke: Dr. Erődi Béla tankerületi főigazgató. Az elszállásolási és élelmezési albizottság elnöke: Dr. Bárczy István. Főrendezők: Bély Mihály, dr. Ottó József és Collaud Ferenc. Bizottsági tagok: Almádi Géza, dr. Andor Endre, dr. Áry Pál, Báthory Nándor, Bernáth Béla, dr. Boda Dezső, Bolla Mihály, dr. Cherven Flóris, dr. Czölder János, Demény Károly, dr. Demeczky Mihály, Devecis Ferenc, gr. Festetics Géza, dr. Friedrich István, dr. Gerenday György, Iszer Károly, Jász Géza, dr. Juba Adolf, dr. Kemény Ferenc, dr. Klupathy Jenő, dr. Kollár Lajos, Kovács Rezső, dr. Krasznay Ferenc, dr. Krepelka Béla, Lád Károly, Maurer János, Oheroly János, dr. Porteleky László, Porzsolt Jenő, Rajner Ferenc, dr. Rényi József, dr. Suschny Henrik, Szabó István, Szaffka Manó, dr. Szele Róbert, Szemere Miklós, Szemző Lajos, dr. Téry Ödön, dr. Verédy Károly, dr. Wagner Alajos, dr. Zádor Béla.

Versenybiróság: Elnök: Gr. Teleki Sándor. Alelnök: dr. Boncz Ödön. Jegyző: dr. Szücs István. Tagok: Álgya Sándor, dr. Ballagi Aladár, dr. Bárczy István, Bernáth Béla, dr. Bezsilla Nándor, Czölder János, dr. Cherven Flóris, dr. Demeczky Mihály, Demény Károly, br. Edelsheim-Gyulai L., dr. Erődi Béla, dr. Finászy Ernő, dr. Gerenday György, Góbi Imre, Halmos János, Hegedüs Sándor, Juba Adolf, dr. Klupathy Jenő, dr. Kollár János, dr. Krasznay Ferencz, Kún Gyula, Lád Károly, Márkus József, Molnár Viktor, dr. Morlin Emil, dr. Neményi Imre, Rákosi Viktor, Rózsavölgyi Gyula, Szabó István, Spitkó Lajos, Szemere Miklós, gr. Széchenyi Imre, Szőts Pál, Szüllő Géza, Tóth József, Vajna Albert, dr. Verédy Károly. Versenybirák: Adler Jenő, dr. Andor Endre, Andor Tivadar, Antos Mihály, Bábel Rezső, Bajor Károly, Baranyó Andor, Benda Jenő, Benes Lajos, Boronkay Dénes, Bozó József, Böhmann József,

Bundsmann Jenő, Coray Artúr, Czakó Emil, Czárán Dániel, dr. Czölder János, Demény Károly, Deutschländer Nándor, Erődi Ernő, Fassberger József, Galambos Ede, Gebhardt Ferenc, Gergely Jakab, Gillibert Győző, Hajós Alfréd, Héder Sándor, Holfeld Henrik, Hollner Vilmos, Homicskó Athanáz, Horváth Boldizsár, Iszer Károly, Kankovszky Vilmos, Kakas Gyula, Kleeberg Vilmos, Kmetykó Lajos, Kocsis Lajos, Kovalovszky József, Kozacsek Sándor, Létai Péter, Lichtmann Béla, dr. Makucz Artúr, Maurer János, Nemes Mór, Német Tibor, Oheroly János, Oleják Károly, Ordódy Béla, Öelschläger Ferenc, Paulovics József, Pesky János, Pesky Vilmos, dr. Porteleky László, Porzsolt Jenő, Prachtel József, Réthy Menotti, Ruda Győző, Simon Miklós, Staudinger József, Szemző Lajos, Szőke Sándor, Uj Gyula, dr. Vajda Károly, Vágó Henrik, Vágó Manó, Wágner József, dr. Wein Dezső, Wirth Gyula, Záborszky Sándor, dr. Zimányi József, Zsingor Árpád.

A tornaversenyre jelentkezett intézetek névsora. Gimnáziumok: Bajai cisterc. kath. 29, Balázsfalvai gör. kath. 23. Beregszászi áll. 40, Békéscsabai ág. ev. Rudolf 48, Bpesti I. ker. áll. 80, Bpesti II. ker. kath. s Ferenc József-nevelő int. 24, Bpesti IV. ker. kegyesrendi 32, Bpesti V. ker. áll. 80, Bpesti VI. ker. áll. 90, Bpesti VII. ker. (Barcsay-utcai) áll. 80, Bpesti VII. ker. (Damjanich-utcai) áll. 42, Bpesti VII. ker. ág ev. 54, Bpesti VIII. ker. gyakorló 38, Bpesti VIII. ker. áll. 104, Bpesti IX. ker. ev.-ref. 75, Bpesti László nyilv. magán 26, Brassói kath. 36, Debreceni kegyesrendi 40, Debreceni ev.-ref. 50, Dés áll. 40. Eperjesi kir. kath. 50, Eperjesi ág.-ev. kolleg. 47, Erzsébetvárosi áll. 28, Érsekujvári községi kath. 34, Fehértemplomi áll. 18, Gyöngyösi áll. 35, Hódmezővásárhelyi ev.-ref. 36, Iglói ág.-ev. 50, Jászberényi áll. 26, Kaposvári áll. 30, Kassai premontr. 44, Kecskeméti kath. 26, Kecskeméti ev.-ref. 24, Keszthelyi kath. 35, Kiskunfélegyházi közs. kath. 42, Kiskunhalasi ev.-ref. 43, Kisujszállási ev.-ref. 36, Kolozsvári ev.-ref. 34, Kolozsvári unit. 36, Losonci áll. 46, Lőcsei kath. 26, Lugosi áll. 22, Máramarossziget ev.-ref. 40, Mezőturi ev.-ref. 40, Miskolci ev.-ref. 32, Munkácsi áll. 48, Nagybányai áll. 23, Nagykanizsai kath. 36, Nagykárolyi kath. 41, Nagyenyedi ev.-ref. Bethlen kolleg. 28, Nagykikindai áll. 38, Nagyszebeni áll. 50, Nagyváradi premontr. 28, Nyiregyházai ág.-ev. 34, Nyitrai kath. 28, Pécsi kath. 33, Pozsonyi kath. 55, Pozsonyi ág.-ev. lyc. 44, Rimaszombati egyesült prot. 44, Rózsahegyi kath. 22, Sárospataki ev.-ref. 50, Selmecbányai ág.-ev. lyc. 44, Sepsiszentgyörgyi ev.-ref. Székely Mikó-kolleg. 40, Soproni ág.-ev. lyc. 47, Szabadkai városi 16, Szarvasi ág.-ev. 50, Szegedi áll. 44, Szegedi városi 43, Szekszárdi áll. 27, Szentgotthardi áll. 28, Székelyudvarhelyi ev.-ref. 28, Székesfehérvári cist. kath. 28, Szolnoki áll. 27, Temesvári áll. 50, Ujvidéki kir. kath. magyar 34, Ungvári kir. kath. 38, Váci kegyesrendi 43, Veszprémi kath. 25, Wagner Manó nyilv. 30, Zalaegerszegi áll. 27, Zilahi ev.-ref. Wesselényi-kolleg. 29, Zombori áll. 31 tanulóval. *Reáliskolák:* Brassói áll. 32, Bpesti II. ker. áll. 80, Bpesti IV. ker. városi 85, Bpesti V. ker.

áll. 130, Bpesti VI. ker. áll. 60. Bpesti VIII. ker. városi 80, Debreceni áll. 38, Egri áll. 42, Győri áll. 45, Kassai áll. 40, Kecskeméti áll. 32, Körmöcbányai áll. 26, Lőcsei áll. 17, Nagyváradi áll. 22, Pécsi áll. 34, Pozsonyi áll. 31, Szegedi áll. 32, Székelyudvarhelyi áll. 24, Székesfehérvári áll. 28, Temesvári áll. 50, Verseci áll. 32 tanulóval. *Polgári és kereskedelmi iskolák.* Bpesti VII. ker. községi polg. 50, Bpesti VIII. ker. községi polg. 60, Hosszúfalusi áll. polg. 15, Győri felső keresk. 31, Karánsebesi áll. polg. 16, Késmárki áll. felső keresk. 30, Miskolci felső keresk. 46, Nagybecskereki polg. és felső keresk. 40, Kolozsvári keresk. Akad. 30, Röser János nyilv. felső keresk. 80 tanulóval. *Tanítóképző intézetek:* Aradi áll. 49, Bpesti I. ker. áll. 80, Bajai áll. 20, Dévai áll. 50, Eperjesi görög kath. 24, Iglói áll. 36, Kiskunfélegyházi áll. 36, Máramarosszigeti áll. 30, Sárospataki áll. 50, Székelykereszturi áll. 36 tanulóval.

A verseny sorrendje. Első nap (május 27.) 1. Felvonulás. 2. Oszlopokba állás; Hymnus (ének). 3. Szabadgyakorlatok fabottal, bemutatva az összes résztvevő tanulók által. 4. Csapat- és mintacsapattornázás. 5. Egyéni összetett verseny. Futómászás: V.—VI. osztály. 30 méteres futás s folytatólagos mászás 5 méter magas farudon. 6. Főverseny a zászlóért (szabadgyakorlat, szergyakorlat és távolugrás). 7. Játékverseny. 8. Oszlopokba állás és Szózat (ének). 9. Elvonulás. Második nap (május 28). 1. Felvonulás. 2. Oszlopokba állás; Hymnus (ének). 3. Szabadgyakorlatok fabottal, bemutatva az összes résztvevő tanulók által. 4. Egyéni összetett verseny. Futómászás: VII—VIII. osztály 50 méteres futás s folytatólagos mászás 5 m. magas farudon. 5. Szabadon választott szabadgyakorlatok kéziszerekkel és azok nélkül. 6. Kötélhuzás, csapatverseny (intézet intézet ellen.) 7. Játékverseny. 8. Oszlopokba állás. 9. Győztesek kihirdetése. 10. Szózat (ének). Elvonulás.

Kormányképviselők. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter az autonóm felekezeti középiskolák folyó évi rendes érettségi vizsgálataihoz az 1883: XXX. t.-c. 23. §-ából kifolyólag a következő *kormányképviselőket* küldötte ki:

1. *A dunamelléki ev. ref. egyházkerületben:* a budapesti ev. ref. főgimnáziumhoz *dr. Hegedüs István* budapesti tud. egyetemi ny. r. tanárt, — a halasi ev. ref. főgimnáziumhoz *Hamar István* budapesti ev. ref. főiskolai tanárt, — a kecskeméti ev. ref. főgimnáziumhoz *K. Kiss József* debreceni ev. ref. főiskolai igazgató-tanácsost, — a nagykőrösi ev. ref. főgimnáziumhoz *dr. Ferenczy Zoltánt*, a budapesti egyetemi könyvtár igazgatóját.

2. *A dunántúli ev. ref. egyházkerületben:* a pápai ev. ref. főgimnáziumhoz legifj. *dr. Szász Károly* vall. és közoktatásügyi min. osztálytanácsos, — a csurgói ev. ref. főgimnáziumhoz *Nagy Gyula* orsz. levéltárnokot.

3. *A tiszáninneni ev. ref. egyházkerületben:* a miskolci ev. ref. főgimnáziumhoz *dr. Bartha Béla* selmecbányai bányászati és erdészeti akadémiai igazgatót, — a sárospataki ev. ref. főgimnáziumhoz *dr. Csánki Dezső* orsz. levéltárnokot, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagját, — a rimaszombati egyesült protestáns főgimnáziumhoz *dr. Schneller István* kolozsvári tud. egyetemi ny. r. tanárt.

4. *A tiszántúli ev. ref. egyházkerületben:* a békési ev. ref. főgimnáziumhoz *dr. Csiky Lajos* debreceni ev. ref. főiskolai tanárt, — a debreceni ev. ref. főgimnáziumhoz *dr. Szádeczky Lajos* kolozsvári tud. egyetemi ny. r. tanárt, — a hajdúböszörményi ev. ref. főgimnáziumhoz *dr. Öreg János* debreceni ev. ref. főiskolai tanárt, — a hódmezővásárhelyi ev. ref. főgimnáziumhoz *K. Kiss József* debreceni ev. ref. főiskolai igazgató-tanácsost, — a kisújszállási ev. ref. főgimnáziumhoz *Erdélyi Pált*, a koloszvári tud. egyetemi könyvtár igazgatóját, — a máramarosszigeti ev. ref. főgimnáziumhoz *Vámossy Mihály* nyug. ref. főgimnáziumi igazgatót, — a mezőtúri ev. ref. főgimnáziumhoz *dr. Győri Tibor* budapesti tud. egyetemi m. tanárt, — a szatmárnémeti ev. ref. főgimnáziumhoz *dr. Antal Géza* pápai theol. akadémiai tanárt.

5. *Az erdélyrészi ev. ref. egyházkerületben:* a kolozsvári és szászvárosi ev. ref. főgimnáziumokhoz *dr. Pap Tibor* máramarosszigeti ev. ref. jogakadémiai igazgatót, — a marosvásárhelyi ev. ref. főgimnáziumhoz *dr. Székely György* sárospataki ev. ref. főiskolai igazgatót, — a sepsiszentgyörgyi ev. ref. főgimnáziumhoz *dr. Kérészy Zoltán* kassai kir. jogakadémiai tanárt, — a székelyudvarhelyi ev. ref. főgimnáziumhoz *Kenessey Béla* kolozsvári ev. ref. theol. akadémiai igazgatót, — a zilahi ev. ref. főgimnáziumhoz *dr. Szádeczky Gyula* kolozsvári tud. egyetemi ny. r. tanárt.

6. *A bányai ág. h. evang. egyházkerületben:* a budapesti ág. h. evang. főgimnáziumhoz *Molnár Viktor* vallás- és közoktatásügyi miniszteri tanácsost, — a békéscsabai ág. h. ev. Rudolf-főgimnáziumhoz *dr. Mikler Károly* eperjesi jogakadémiai dékántanárt, a szarvasi ág. h. evang. főgimnáziumhoz *dr. Raffay Ferenc* egyet. magántanár és eperjesi jogakadémiai ny. r. tanárt.

7. *A tiszamelléki ág. h. evang. egyházkerületben:* az eperjesi ág. h. evang. főgimnáziumhoz *dr. Böhm Károly* kolozsvári tud. egyetemi ny. r. tanárt, — a késmárki ág. h. ev. főgimnáziumhoz *dr. Stromp László* pozsonyi ág. h. ev. theológiai tanárt, — a nyiregyházi ág. h. evang. főgimnáziumhoz *Hörk József* pozsonyi ág. h. ev. főiskolai tanárt, — a rozsnyói ág. h. ev. főgimnáziumhoz *dr. Schneller István* kolozsvári tud. egyetemi ny. r. tanárt, — a szepesiglói ág. h. ev. főgimnáziumhoz pedig *Mayer Endre* eperjesi ev. theol. tanárt.

8. *A dunáninneni ág. h. evang. egyházkerületben:* a pozsonyi ág. h. ev. főgimnáziumhoz *dr Asbóth Oszkár* budapesti tud. egyetemi ny. r. tanárt, — a selmecbányai ág. h. ev. főgimnáziumhoz *dr. Masznyik Endre* pozsonyi ev. theol. akadémiai igazgatót.

9. *A dunántúli ág. h. evang. egyházkerületben:* a felsőlövői ág. h. ev. főgimnáziumhoz *dr. Szlávik Mátyás* eperjesi theológiai dékántanárt,

— a soproni ág. h. evang. főgimnáziumhoz pedig *dr. E. Nagy Olivér* eperjesi jogakadémiai ny. r. tanárt.

10. *Az erdélyrészi ág. h. evang. egyházkerületben:* a brassói ág. h. evang. főgimnáziumban *Walther Béla* lőcsei állami főreáliskolai igazgatót, — a besztercei ág. h. evang. főgimnáziumhoz *Fischer Miklós* szepesiglói ág. h. ev. főgimnáziumi igazgatót, — medgyesi ág. h. ev. főgimnáziumhoz *Elischer József* tanker. kir. főigazgatót. — a nagyszebeni ág. h. evang. főgimnáziumhoz és főreáliskolához *Jezsovics Károly* kir. tanácsos, nyug. evang. liceumi igazgatót, — a segesvári ág. h. ev. főgimnáziumhoz *dr. Fröhlich Izidor* budapesti tud. egyetemi ny. r. tanárt.

11. *Az unitáriusok egyházkerületében:* a kolozsvári unitárius főgimnáziumhoz *dr. Kozma Ferenc* nyug. kir. tanfelügyelőt.

12. *A gör. kel. román metropolita érsek egyházi főhatósága* alatt álló brassói főgimnáziumhoz *Kuncz Elek* kolozsvári tankerületi kir. főigazgatót.

13. *A gör. kel. szerb patriarcha egyházi főhatósága* alatt álló újvidéki főgimnáziumhoz *dr. Margalits Ede* budapesti tud. egyetem ny. r. tanárt.

A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter, továbbá az alább megnevezett középiskoláknak folyó évi rendes érettségi vizsgálataihoz *miniszteri biztosokul* a következőket küldötte ki:

1. *A budapest-vidéki tankerületben* a szolnoki állami főgimnáziumhoz *dr. Szemák István* ny. főgimnáziumi cimz. igazgatót.

2. *A besztercebányai tankerületben* a körmöcbányai állami főreáliskolához *dr. Demeczky Mihály* egyetemi magántanárt, a Ferencz József-nevelőintézet kormányzóját.

3. *A debreceni tankerületben* a nagykárolyi kath. főgimnáziumhoz *Frankl István* nyug. főgimnáziumi igazgatót.

4. *A győri tankerületben* a szombathelyi kath. főgimnáziumhoz *dr. Finánczy Ernő* tud. egyetemi ny. r. tanárt.

5. *A kassai tankerületben* a nagybányai állami főgimnáziumhoz *dr. Szele Róbert* budapesti VI. ker. állami főgimnáziumi igazgatót.

6. *A kolozsvári tankerületben* a kolozsvári kath. főgimnáziumhoz *dr. Margalits Ede* budapesti tud. egyetemi ny. r. tanárt.

7. *A nagyszebeni tankerületben* a nagyszebeni állami főgimnáziumhoz *Raj Ferenc* budapesti VI. ker. főreáliskolai igazgatót.

8. *A nagyváradi tankerületben* a temesvári állami főgimnáziumhoz *dr. Vangel Jenő* budapesti tud. egyetemi magántanárt.

9. *A pozsonyi tankerületben* a trencséni kath. főgimnáziumhoz *dr. Klekner Alajos* kassai kir. jogakadémiai igazgatót.

10. *A szegedi tankerületben* a szabadkai községi főgimnáziumhoz *dr. Kármán Mór* tud. egyetemi magántanárt.

11. *A székesfehérvári tankerületben* a székesfehérvári kath. főgimnáziumhoz *dr. Pasteiner Gyula* tud. egyetemi ny. r. tanárt.

Nyilvánossági jog. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter a petrozsényi államilag segélyezett községi gimnázium I—IV. osztályainak végleg megadta a nyilvánossági jogot, a soproni »Lähne«-féle nyolcz osztályu gimnáziumnak (folytatólag) és a székelykereszturi unitárius gimnázium VI. osztályának az 1904/5. tanévre.

Pályázat tanári állásra. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi minisztérium pályázatot hirdet az ungvári kir. kath. főgimnáziumnál 1901/6. tanév elején betöltendő tanári állásra. Ezen állásra *német-latinra*, vagy *német-magyarra*, középiskolai képesítéssel biró és *katholikus* vallású egyének pályázhatnak 1905. június 15-éig.

Pályázat katonai intézetek alapítványi helyeire. A m. kir. honvédelmi miniszter által folyó évi 20541/XIV. és 24491/XIV. szám alatt kibocsátott, s a Budapesti Közlöny alább megjelölt számaiban is közzétett pályázati hirdetmények szerint magyar honos ifjak részére a jövő 1905/6-ik tanév kezdetén a közös hadsereg katonai akadémiáiban és reáliskoláiban 154, a hadapródiskolákban pedig összesen 415 — részben kincstári, részben pedig magyar állami alapítványi, fizetéses, félfizetéses és magánalapítványi hely fog rendelkezésre állani.

A katonai akadémiákban és reáliskolákban rendelkezésre álló helyek a Kőszegen és Kismartonban létező katonai alreáliskolák I., III. és IV. a mährisch-weisskircheni katonai főreáliskola II. és III. évfolyamaiban, a bécsújhelyi Terézia és a mödlingi katonai műszaki akadémiák első évfolyamában, valamint a fiumei hadtengerészeti akadémia első évfolyamában, — a hadapródiskolákban rendelkezésre álló helyek pedig a budapesti, kassai, károlyvárosi, nagyszebeni, pozsonyi, temesvári, kamenici gyalogsági, — továbbá a wieni és traiskircheni tüzérségi, — a hainburgi utász- és végül a mährisch-weisskircheni lovassági hadapródiskolákban fognak betöltetni.

A pályázóktól a testi alkalmasságon kívül megkivántatik, hogy az életkor és iskolai előképzettség tekintetében az előírt általános felvételi feltételeknek megfeleljenek.

Katonai akadémiákba az életkoruk 17. évét betöltött, de 20. évét túl nem haladott oly ifjak pályázhatnak, kik valamely reáliskola vagy gimnázium VIII. osztályát legalább »jó« összeredménnyel végezték el.

A katonai alreáliskolák első évfolyamába pályázóktól a már betöltött 10-ik és túl nem haladott 12-ik életév, valamint az elemi népiskola IV. osztályának legalább »jó« eredménnyel való elvégzése; a hadapródiskolákba pályázóktól pedig a már betöltött 14-ik és túl nem haladott 17-ik életév, s valamely reáliskola, gimnázium vagy polgári iskola négy alsó osztályának sikeres elvégzése kivántatik meg.

Pályázati határidő az akadémiákban és reáliskolákban betöltendő fizetéses helyekre május 15-ike, a hadapródiskolákban betöltendő fizetéses helyekre július 12-ike és a magyar állami alapítványi helyekre június 15-ike.

Megjegyeztetik, hogy a felvételre nézve megállapított felvételek, valamint a folyamodványok felszerelése, s hova leendő benyujtása tekintetében szükséges egyéb tudnivalók az akadémiákban és reáliskolákban betöltendő helyekre vonatkozólag a Budapesti Közlöny idei 59-ik, — s a hadapródiskolákban betöltendő helyekre vonatkozólag a Budapesti Közlöny idei 79-ik számában közzétett pályázati hirdetményekben részletesen vannak felsorolva.

Ösztöndíj-pályázat. Az 1905/1906. tanév kezdetétől a fiumei állami felső kereskedelmi iskolánál egy 800 koronás ösztöndíj töltendő be. Ezen ösztöndíjra a Magyarország területén levő és nyilvánossági joggal biró gimnáziumoknál, reál, s polgári iskoláknál a kereskedelmi pályára készülő bármilyen vallású magyar növendékek tarthatnak igényt, kik e középiskolák IV. vagy V. osztályát általános jeles eredménnyel végezték, az erkölcsi magaviseletben jó érdemjegyet nyertek. A folyamodványok a következőkkel szerelendők fel: 1. A tanuló keresztlevelével, illetőleg születési bizonyítványával. 2. A tanuló 1904/5. tanévi bizonyítványával, melyből kitünjék, hogy valamely magyarországi nyilvános jogú gimnázium, reál-, polgári iskola IV. vagy V. osztályát jeles előmenetellel és jónak minősített erkölcsi magaviselettel végezte. A tanuló vagyoni állapotát és családi viszonyait feltüntető és hatóságilag igazolt szegénységi bizonyítvánnyal. 4. Esetleg annak kimutatásával, vajjon élvez-e a tanuló vagy egyik testvére segélyt vagy ösztöndíjat és mily alapból? 5. A folyamodó atyjától vagy gyámjától kiállított kötelező nyilatkozat arról, hogy az ösztöndíj adományozása esetében az illető tanuló kereskedelmi tanulmányait a fiumei állami felső kereskedelmi iskolán fogja elkezdeni és az érettségi vizsgálatot is ide értve, ugyanott be is fogja fejezni. Az igy felszerelt kérvények a vallás- és közoktatásügyi m. kir. minisztériumhoz címzendők és 1905. év július hó 6-ig a fiumei állami felső kereskedelmi iskola igazgatóságánál nyujtandók be. Az ösztöndíjat három tanéven át fogja élvezni az illető tanuló; ha azonban a tanév végén nem mutat fel legalább is általános jó előmenetelt, az ösztöndíj további élvezetétől elesik. Az ösztöndíjat továbbá oly föltétellel kapja az illető tanuló, hogy kereskedelmi iskolai tanulmányainak befejezése után gyakorlati kereskedelmi pályára lépjen. A fiumei állami felső kereskedelmi iskola igazgatóságának elkerülésével közvetlenül a vallás- és közoktatásügyi minisztériumhoz benyujtott folyamodványok nem fognak figyelembe vétetni.

Gyászrovat.

Szilasi Móric. (1854—1905.)

Szilasi Móric váratlan, korai halálával egy szorgalmas munkában töltött, s a tudományért hevülő és dolgozó élet ért hirtelen véget. Pályáját a szegény diáknak nélkülözésekkel telt, küzdelmes éveivel kezdte, a tanítás fáradságos munkájában örömét lelő tanár lelkesedésével folytatta s mikor érett férfikorában a legnagyobb munkakedvvel akart új hivatása körében új utat törni, hogy meg-

feleljen annak a kötelességnek, melyet az egyetemi katedra betöltése reá rótt, hirtelen szakadt meg élete, hogy ő is elmondhassa a költővel:

Mily temérdek munka várt még! . . .
Mily kevés amit beváltek
Félbe-szerbe,
S hány reményem hagyott cserbe! . . .

Szilasi egy veszprémmegyei kis falucskában, Szilas-Balhásón született 1854-ben. Már diákkorában szoros barátság fűzte későbbi nyelvésztársához s az egyetemi széken elődéhez, Halász Ignáchoz, akivel együtt küzdve és dolgozva, kölcsönösen élesztették egymásban a tudomány szeretetét. Míg Halász az egyetemre kerülve mindjárt a magyar nyelvtudomány munkásainak akkor még kicsiny, de annál lelkesebb és önzetlenül dolgozó csapatához csatlakozott, kik Budenz József körül csoportosultak, addig Szilasi egyetemi éveiben inkább a klasszikus nyelvekkel foglalkozott s a latin és görög nyelvből szerzett tanári oklevelet. Halász barátsága és Budenznek vonzó egyénisége, aki mindenkiben meg tudta találni és becsülni a tehetséget és a munkakedvet, lehetett az oka, hogy Szilasi is szívesen foglalkozott a klasszikus nyelvek tanulmányozása mellett egy-egy magyar nyelvészeti kérdéssel s a Magyar Nyelvőrnek első évfolyamaiban találkozunk már kisebb cikkeivel, melyekben majd egy rag vagy névutó, majd egy képző használatát fejtegeti a régi nyelv alapján. Később hangtani és alaktani kérdésekkel is foglalkozott, midőn a járulék-mássalhangzókról írt (Nyr. 10. k.) és a szótövek elméletét fejtegette. (u. o. 11. k.) Majd a jelentéstan ragadta meg figyelmét, főleg akkor, midőn Faludi Ferenc nyelvével foglalkozott (Nyr. 15. k.) és a Nyelvőrnek majd minden évfolyamában írt ezentúl szó- vagy jelentésmagyarázatokat, a Nyelvtudományi Közleményekben pedig egy nagyobb dolgozata jelent meg a kombinált műveltető és mozzanatos igeképzésről. (24. k.)

A kilencvenes években, bizonyosan ismét Halász Ignác hatása alatt, aki ez időben került fel Sz.-Fehérvárról Budapestre, Szilasi munkássága is új irányba tért s mind nagyobb kedvvel és lelkesedéssel kezdett a finn-ugor nyelvek tanulmányozásával foglalkozni. Előbb csak pótlékot közölt az erza-mordvin szótárhoz (Nyk. 24. k.), azután a vogul nyelv behatóbb tanulmányozásához fogott, aminek eredménye a Munkácsi szövegei alapján készült *Vogul szójegyzék* (1895) és a *Névszói összetételek a vogulban* című értekezése (Nyk. 26. k.), mely egy nagyobb, a finn-ugor nyelvek egész körére kiterjedő tanulmánynak lett volna része. Majd a cseremisz nyelvvel foglalkozva, összeállította Genetz Arvid gyűjtésének felhasználásával *Cseremisz szótárát.* (Nyk. 28—30. k.) Midőn a kolozsvári egyetem Halász halála után őt hívta meg a magyar és finn-ugor nyelvészeti tanszékre, tanulmányait még szélesebb alapra akarta fektetni s a török nyelvekkel is foglalkozva, a Nyr.-ben *Török szóegyeztetéseket* közölt (28. k.), a Nyk.-ben pedig *Finn-ugor-török szóhasonlítással* foglalkozott. (33. k.) Akadémiai székfoglaló értekezésében *(Adalékok a finn-ugor palatolis mássalhangzók történetéhez)* a rokon nyelvek egész körére kiterjedő tanulmányairól adott számot.

Élete utolsó éveiben az egyetemi tanítói munkásság vesződsége mellett tele volt új tervekkel s lelkesedve beszélt a nagy feladatokról, melyek a magyar nyelvtudomány munkására várnak. S hogy ő is kivegye a maga részét e munkából, egy új folyóirat alapításán fáradozott, melynek első feladata az lett volna, hogy irányt mutasson tanítványainak s hogy tért nyisson az ő munkásságuknak. Halálos kórral küzdve állította össze az első füzetet s fájdalmas búcsúzásként küldötte szét barátainak és nyelvésztársainak alig néhány nappal halála előtt.

Balassa József.

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

Csokonai tanársága.

(Halála százéves fordulójának ünnepére.)

Csokonairól, a mai napra eső országos emlékünnepe alkalmából, meg kell nekünk is emlékeznünk, nemcsak nemzeti jelentőségű, iskoláinkban a tanítás anyagául szolgáló költészetéért; a magyar művelődés ügyének szívénhordásáért; de mint egyik elődünkről is a tanári pályán. Életének e mozzanata, közelebbről vizsgálva, egyáltalán nem olyan, hogy »jobb nem beszélni róla«; sőt érdeklődésünket nemcsak a költő egyéniségének ismeretét szolgáló adataiért hívja föl, de főként becses, nemes pedagógiai tanulságáért is, mely ez anyagból kivonva, nemhogy csökkentené, de nevezetesen fokozza a részvéten kívül tiszteletünket is iránta.

Csokonai először huszonegyéves korában a debreceni kollégiumban tanított, megszakításokkal 1794 tavaszától körülbelül egy esztendeig. Mint az akadémiai kurzus hallgatóját megtették a poétikai osztály köztanítójának, publicus praeceptornak. Valóban ez állás, mely kevesebb a professzorénál s több a tanulóénál, már helyzeténél fogva is oly keserves, hogy még a Csokonainál kevésbbé kizárólagos jellemet is csakhamar ráhajtja vala a választásra a két fél között, melyeknek összekapcsolója volna hivatva lenni. Tanártársai mint tanárai tiszteltették vele magukat, tanítványai félig-meddig társai, közel egykoruak is voltak. Csokonai így igazán egyik részhez tartozónak se érezhette magát. De nem maradt sokáig ajtóküszöbként se benn, se künn: választott és választása, hajlandóságát követve, az ifjúságra esett. Lehetne máskép is, de tényleg rendesen úgy van, hogy a nemes lelkek szivükhöz közelebb állóknak érzik s inkább kapcsolják magukhoz azokat, akiknek ők parancsolhatnának, mint feljebbvalóikat, akik nekik parancsolnak. Lefelé demokraták. »A nálamnál kicsinyebbekkel — írja Csokonai — mindig nyájason voltam és szeretetöket megnyertem. Oh, be örült az én lelkem akkor, oh, be szerette magát, midőn látta, hogy az én nálamnál kisebbnek bizodalma van hozzám, s az én gravitásra

szedett szemöldököm nem üti le az övét, mely felemelkedett az én szeretettel édesült tisztelésemre.« E nyilvánvaló pártfoglalása, aztán kétségkívül bizonyos érzéketlensége a sablonos rendtartás iránt, fiatalságából, költői szilajságából és ideges természetéből folyó egyéb fogyatkozásai, de bizonnyal főként »életének az a legtöbb veszedelmet szült indulata«, hogy csak az iránt tanusított tiszteletet, akit érdemesnek tartott rá, igen fölindítá ellene épen azt, akitől a köztanítósággal való megbízatása eredt: Szilágyi Gábor igazgatótanárt. Megindult a vádanyag összeszedése s e gyűjtést a sértett egyéni önérzet vezetvén, gyűlt is össze elég sok. A köztanítóságtól megfosztó első ítéletet a halasi legatio pénzdifferenciái után (melyeket azonban Csokonai utólag mind rendbe hozott), követte a legkegyetlenebb második: Csokonainak örökreszóló kitiltása a kollégiumból.

Hogy ez elbánás túlságosan szigorú volt, az kétségtelen; a belső bizonyítékok mind erre vallanak. Csokonainak fönmaradt búcsúbeszéde, mely ugyan a felsőbbséget még jobban ingerelte, a jegyzőkönyv szerint mindenekelőtt már csak azért is, mert magyarúl tartotta, elejétől végig az igaztalan elbánásban részesült nemes és munkás lélek benyomását teszi. Csokonainak az ifjúsághoz való igaz szeretete, a művelődés ügye iránt való rajongó lelkesültsége (»a tudomány legkedvesebb vagyonom volt mindenek felett«), kétségtelenné teszi, hogy ő igen foglalkozott, nagy hasznára, az ifjúsággal. Még diák korában ő alapítja ott társaival az első önképzőkört; kiosztja a feladatokat, ki milyen nyelvet tanuljon, a tudomány és irodalom külföldi haladásáról tájékoztató lapot járat stb. Akiben ily lánggal ég a művelődés és művelés vágya, az tanár-sorban se szoktatta tanítványait naplopásra.

Búcsúbeszédét hatszáz diák előtt tartja. Tanítványait hívja benne tanukúl »a szivek tribunáljához«, mondják meg, volt-e ő lelkiismeretlen, idővesztegető ember? Ily kérdést nyilvánosan, tömeghez csak igaz embernek tanácsos intéznie. A három nappal később *In memoriam* címmel írt utószó azt mutatja, mily hatással volt Csokonaira a szörnyű ítélet. Megrázó ez írás, mint a magára hagyott nagy lélek zokogása az érzéketlen pusztaságban. Irtózatos hánykódások közt tölti éjszakáit, őrzi »egészsége összebomlását, elméje öszverokkanását«; perzselő tűz sütögeti:

So verschmachten junge Rosen
Von des Mittags Sonnenschein

S feljajdul: »Timonná kell lennem, uraim! misanthropus Timonná!« Vallásától is megirtózik, katholizálni akar: »Elvész, uraim, közületek egy: de felszüli Eger vagy Kaloosa!« Az igen latba vett pasquilust, mondja, nem ő írta; s erőteljes békesszólással esküszik: »Esküszöm... a más példát hagyott emberszerető Idvezítőre... bizonyságul hívom az én dolgomat tudóknak lelkiismeretével együtt a magamét, hogy én oly szörnyüt nem érdemeltem.« Majd öngyilkosságra tökéli magát, meg is írja a búcsúlevelet

édesanyjának, de az erős életösztön szerencsére visszatartja magára emelt kezét.

Hazudni lehet egyes dolgokat, de nem lehet azt a megrázó s meggyőző hangot, mely Csokonainak e két védőírásán végigvonul. Ily hang csak a méltatlan sebeket kapott lélekből támadhat. Így csak a szívünkhöz nőtt, komolyan vett foglalkozásunkról beszélhetünk. Csokonai elmulaszthatta a templomot, pajtáskodhatott a tanítványaival, véthetett a rend ellen, lenézhette s gúnyolhatta Szilágyi direktort, de bizonnyal megfelelt feladata szent érdemének: szeretettel, értékes anyagot nyújtva foglalkozott az ifjúsággal: különben nem beszélhetett volna így, vagy ő volna egyike a legnagyobb színjátszóknak, ki ma nem ünneplést, de legalább is elfeledést érdemelne. Hogy megrontja az ifjúságot: e vádat kicsinyes ellenfelei ép oly igaztalanul emelték ellene, mint régen Sokratesre. Tanítványai, olvassuk, »mint theatrumba, egymást törve« mentek iskolájába, ahogy a szeretetével és tanítása szépségével a lelkeken uralkodó tanárhoz szokás.

A kollégium vezetői előtt Csokonai mindvégig kiátkozott, kerülendő ember maradt; temetésére is csak »félig-meddig« engedték el az ifjúságot, mely tömegesen ment engedélyt kérni. A kollégium tanulói azonban élete végső éveiben is szeretettel ragaszkodtak hozzá, sokat meglátogatták s támogatták őt késő-őszi, utolsó sétáin a debreceni mezőkön. A már támolyogva járó költő lelkesülten beszélt ilyenkor ifjú segítségeinek készülő Arpádjáról.

Kísérjük őt át Csurgóra, ottani működéséről már vannak adalékok, melyek az iskola feladatát leghelyesebben értő s érette lelkesüléssel dolgozó Csokonairól tanúskodnak. A Festetich-alapította csurgói gimnáziumba Sárközy Istvánnak, a somogyi alispánnak pártfogása juttatta helyettes tanárnak, arra az időre, míg Császári Lósi Pál jénai tanulmányútján volt. 1799. májusának végétől ez év teléig működött ott, félesztendeig mindössze. Csokonainak azon, eddig még érdeme szerint föl nem használt levele, melyet Sárközynek írt, állása elfoglalását jelentvén, legnemesebb bizonyságlevele a tanári pályára való rátermettségének. Egész becsvágyával fog neki feladatának; meg akarja mutatni, hogy »a corinthusi Alcibiades Athenaeben is tud Alcibiades lenni«. Természetesen zaklatja helyzetének ideiglenessége, sorsához illőnek ezt a példaszót találja: »Vitae (Csurgón is) summa brevis, spem nos vetat inchoare longam«, s humorosan teszi hozzá: »A csukcsi tatár számára, aki minden három napba odább legeltet, még Michel Angelo sem tudna építeni való Abrisst adni.« Vigasztalónak a keresztény régulát veszi elvéül: úgy dolgozik, mintha mindig ott fogna élni s a valóságban úgy él, mintha minden percben el kellene költöznie. Tanít latint, számtant, erkölcstant, földrajzot. Tankönyvet készül írni: »A legjobb principiumú és rendü könyvekből kívánok rövid systemát s oskolai kézi könyvet, amely sinórjok legyen nekiek az én bővebb magyarázásomra, készíteni.« Iskolai verstana töredékesen ránk is maradt.

De legjellemzőbb s legbecsesebb e levélnek az a része, melyben tanítási eljárását, egész működése célját fejezi ki: »Azon törekedem, hogy ahhoz szoktassam nevendékjeimet, mi a régi Mechanica, mi a gondolkozó s gondolkoztató tanítás; mi az oskolai s a boldog elfelejtésnek szentelt pedánsság, mi a valóságos embert formáló tudás, mi az Orbilius és mi az emberszerető oktató, aki az ő — akár élő, akár holt — tanítóitól vett kincset s az amiatt való adósságot uzsorájával együtt kívánja a fiatal emberiségnek lefizetni. Oly annyira érzékenyít engem ez a cosmopolitai principiumom, hogy óráimnak majd fele a közönséges, majd fele pedig a magános végrehajtásában telik el ezen emberi s hazai köteleztetésemnek, melynek is eddig való jutalmát a foglalatosságban lételnek gyönyörűsége bőven kiadta nekem«. Ez az új idők szellemében tett nagyszerű nyilatkozat növelje dicsőségét Csokonainak, s minekünk legyen büszkeségünk, hogy ezelőtt több mint száz esztendővel magyar tanár ily gondolatokat írt le.

Görög mintára többször elvitte csurgói tanítványait a szabadba tanulni. Az útra marsot írt nekik; s ez elveszett versnek ez volt a tréfás refrénje a hagyomány szerint: »Dió, dió, recsegtető, ropogtató, rop, rop.« Irodalmi munkássága is vígan halad; az iskolában kötelességén felül is buzgólkodik, előadatja egy kulturális célzatú vígjátékát, melybe a Rákóczy-nótát is beleszőtte, a jelenvolt Festetich nagy ijedelmére. Búcsúbeszéde egészen más hangú, mint a debreceni; kiérzik belőle, mennyire szerette ottani helyét. Büszkén említi »az önkényt és tettetés nélkül való szeretetet, melyet még ekkoráig minden tanítványitól megnyerni szerencsés volt.« A becsületet s a munkát köti lelkükre tanítványainak: »Én azzal meg ne szégyeníttessem vagy mikor én tőlem a szép napnak fénye és önnöntudásom a sírhalom által elszakasztatik, az én hamvaim azon meg ne háborodjanak, hogy ti nékem is voltatok valaha tanítványaim.« Fájó megindultsággal, Vergil halni készülő Didójának szavaival vesz végbúcsút tanítványaitól.

Csokonait az a szive szerint való terve, hogy tanár lehessen, hazája művelésének s költészetének is nyugodtan áldozhasson, nem hagyta el soha életében. Mikor 1802-ben gr. Széchenyi Ferenchez folyamodik a nemzeti múzeumnál való alkalmaztatásáért, többek közt azt írja: igen szeretne Pestre följutni azért is, hogy a pesti egyetemen a magyar irodalom történetéből ingyenes előadásokat tarthasson. A legértékesebb forrásokból táplálkozott műveltsége, nagy tehetsége és szorgalma kétségkívül képessé tették volna őt e feladatra. Hogy ez a vágya teljesüljön, annak akkor még nem-katholikus volta is elég akadálya volt.

Ez a Csokonai tanárkodásának története. Idézett nyilatkozatai, csurgói szép működése mind azt bizonyítják, hogy ő lelkesedés s értékes tudás szerint való tanár volt, megvoltak tehát benne a jó tanárnak épen azok a főkellékei, melyeket nem pótolhat a világ legsúlyosabb vaskalapja sem. Az ifjúság műve-

lésének, lelki fejlesztésének lángoló, hozzáértő szeretete: ez a főfeltétele annak, hogy valaki jó tanár lehessen. Csokonai bizonnyal sohasem vétett feladatának e lényege ellen; s ha rendszabályokat elég gyakran, szeszélyesen lépett is át, rettentően megszenvedett érte. Nyilatkozatai is, viselkedése is azon az állásponton mutatják őt az iskola feladatát illetőleg, hogy az egész iskola minden eszközével, még bürokráciája s rendtartása is, az ifjúságért van. Tanítói működéséből eredt szenvedései mellett is elérte mégis a legbecsesebbet, amit e pálya csak nyújthat: tanítványai hálája és ragaszkodását. Jó volt ez gyógyírnak arra a sebre, melyet rajta felülről ütöttek. Vádolták, hogy pajtáskodik az ifjúsággal; tulajdonképen ez is a tanár nélkülözhetetlen főerényének túlzása benne s a valóságban bizonnyal kisebb volt, mint azt a rideg érzéktelenséggel mesteremberkedő Szilágy Gáborok látták. Komolyan szerethette az ifjúságot. Tanítása, melyről azt halljuk, hogy lebilincselő volt, távol állhatott a ridegségtől, unalmasságtól, nagyképüségtől s bizonnyal minden óráján mondott olyat, ami nemes szivén keresztül jutván kifejezésre, megtalálta az útat tanítványai szivéhez. Ez minden tanítás lélekre hatásának titka. A tanulóval, a legalsóbb osztályban is, őszintén, szivünk szerint kell beszélnünk, kiválasztanunk azt, ami az ő lelkéhez szól s amit azért mi is komolyan veszünk, nem csupán mint a kikérdezéseknek anyagát. »Was man auf dem Katheder sagt, ist immer ein öffentliches Geheimnis« írja ez időtájt Schiller; s hogy Csokonaiban meg volt a tanításnak ez a szent komolyságul való fölfogása, azt a fönt nyújtott anyagból tán más is látni fogja. Nem leckét feladó s kikérdező, magának hódoltató tanár volt; hanem, saját kifejezésével az emberhez egyedül méltó »gondolkozó s gondolkoztató tanítás« híve. Hányan lehettek vajjon akkor ezen az álláspónton azok közül a debreceni tanárok közül, akik ítéltek fölötte? — ne találgassuk! Ez álláspont bizony megér néhány kollégiumi rendtartási szabályocskát, melyeket Csokonai áthágott.

Irodalmunknak is, a magyar iskola történetének is nagy kára, hogy Csokonai vágyakozása az állandó tanárkodás után betöltetlen maradt. »Igyekezem — írja — hogy életem hazámnak s hazám fiainak javára s ékességére emésztődjék el, melyet a kegyes maradék megsirasson«. E drága élet tán nem emésztődött volna fel oly rettentő hamarsággal, ha az életgondok zaklatásai elől kedves helyére, tanári kathedrára menekülhet.

Aki tanár, mindenekelőtt szeresse az ifjúságot, ennek lelki érdekeit s legnagyobb jutalmát — s ha úgy hozná a sors — vigasztalását az ifjúság hálás viszontszeretetében lelje föl: erre tanít bennünket száz év után is helyesen Csokonai professzor. Ez eszmének a Csokonai tanári munkásságából való kivonása s szivünkbe vésése, a tisztelettel való meghajlás ő előtte, ki bennünket erre tán másoknak ellentétes felfogásából is eredt szenvedései árán, szívhez beszélő ékesszólással tanít: legyen a mi koszo-

rúnk. Egyike azon koszorúknak, melyeknek nem szabad hiányozniok a virághalomból, mely ma sírjára hull. Talán egyike a most róla elhangzó sok dicséret közül azoknak, melyeket az ő sokat szenvedett lángelméje elégtételéül hallgat meg égi nyugodalmából. »A halál jussa alól kivett neve« méltón fényesbedik, ha e tekintetben is megadjuk neki azt, amit már életében megérdemelt volna.

Várdai Béla.

Az érettségi vizsgálat reformjáról.[1]

Az érettségi vizsgálat reformálásának kétségkívül nagyon fontos és a közeljövőben megoldásra váró kérdése már két-három év óta nagyban foglalkoztatja úgy az illetékes felső hatóságot, mint a tanáregyesületet és vidéki köreit. Az előbbiről közoktatásügyünk előbbi vezetőjének, dr. Wlassics Gyulának egy képviselőházi interpellációra adott válaszában tett nyilatkozata, valamint az Országos Közoktatásügyi Tanácshoz e tárgyban intézett fölhívása tanuskodnak; az utóbbiról pedig azon nagyszámú, többé-kevésbbé részletes és igen becses fölolvasások és viták, amelyek részint az Országos Tanáregyesület múlt évi közgyűlésén, részint a központi választmány, a budapesti, meg a különböző vidéki körök ülésein elhangzottak. Mindez a legnagyobb mértékben fölkeltette az egész hazai tanárság élénk érdeklődését e fontos és nagyarányú reform iránt. Engedje meg tehát a tisztelt kör, hogy én is hozzászólhassak a középiskola e fontos kérdéséhez.

* * *

Az első és egyszersmind a vizsgálatra nézve úgyszólván *életkérdésre*, hogy t. i. *szükséges-e, fenntartandó-e az érettségi vizsgálat:* könnyű és kétségtelen az *igenlő* felelet. De minthogy ma is teljes mértékben fönnállanak azok a viszonyok, illetve bajok, amelyek szanálása volt ez intézmény *eredeti* célja és rendeltetése: — azt hiszem — habozás nélkül és ellenvetéstől nem tartva, kimondhatjuk, hogy az *érettségi vizsgálat fenntartandó.* Fenntartandó pedig — e magasabb cél érdekén kívül — a következő okoknál fogva is. Az érettségi vizsgálat komoly és méltó számadás a nyolc esztendei középiskolai tanulmányokról a kormány képviselője jelenlétében úgy a tanár, mint a tanuló részéről; ez utóbbira nézve egyszersmind az első erőpróba is, amely — mint Kardos Albert helyesen jegyzi meg — pedagógiai erkölcsi értékű, mert jó előkészítő és ízelítő az élet komoly és nehéz küzdelmei közé kilépő ifjúra nézve. Könnyelműségre úgyis igen hajló ifjúságunknak csak hasznára válhatik. Fontos végre a mi speciális hazai viszonyaink között a kormány ellenőrzési kötelessége tekintetében is a nem állami, főleg azonban a nemzetiségi iskolákban, noha sokan lehetségesnek tartanák ezt a VIII. osztályú vizsgálata alkalmával is.

[1] Felolvastatott a Temesvár-kerületi Tanári Körnek 1905. február 11-én tartott felolvasó-ülésén.

Ez utóbbi érvekből pedig már önként következik, hogy az *érettségi vizsgálat a középiskolákban történjék*, ne pedig, miként például Franciaországban, az egyetemen. Az ifjak tudásának megítélésére egyedül a saját tanáraik hivatottak; s ők lehetnek igazságos bíráik.

* * *

Ezek előrebocsátása után legyen szabad már most az érettségi vizsgálatok szükséges reformjáról nyilatkoznom. Ez csak úgy lehetséges, ha visszaadjuk eredeti rendeltetésének. A bajon első sorban nem is a középiskolai törvény, sem az utasítások megváltoztatása segít, hanem az 1883. évi I. törvénycikknek: az ú. n. *minősítési törvénynek* gyökeres reformálása. Ez ugyanis az érettségi vizsgálatot számtalan kisebb hivatal eléréséhez is szükségessé teszi, és megköveteli oly esetekben, amikor egyetemi tanulmányokra szükség nincsen. Ez eltávolodást, mondhatnám *eltévelyedést* jelent az érettségi vizsgálatnak eredeti: egyetemi tanulmányokra képesítő rendeltetésétől. De egyenes, nyilt ellenmondásban van az 1883-iki törvény 22. §. értelmében az 1884-ben kiadott »*Érettségi vizsgálati utasítás*« 2. §-val, amely így szól: »Az érettségi vizsgálat célja: kipuhatolni, vajjon a vizsgálatra jelentkező tanuló bír-e az általános műveltség és tárgyismeret azon mértékével, mely tőle a középiskolai tanterv szerint megkövetelhető, s így az értelmi fejlettség oly fokán áll-e, *minő a főiskolai tanulmányokra szükséges?*« egy szó sincs itt egyébről, mint az egyetemre való képesítésről, aminthogy ezt írjuk bele az érettségi bizonyítványba is. Szinte érthetetlen és csudálatos dolog, hogy egyazon évben hozott két törvénycikkben ilyen világos ellenmondás lehet és még furcsább, hogy immár több mint husz év óta nem segítettek a belőle folyó káros következményen, amely pedig két irányban vált érezhetővé. Egyfelől az érettségi vizsgálatok *színvonalának süllyedését* eredményezte, mert a vizsgáló bizottságok oly ifjakkal szemben, akik vallomásuk szerint nem egyetemi pályára szándékoznak lépni, abba a kényszerhelyzetbe jutottak, hogy a követelményekből hol egy, hol más tekintetben többet vagy kevesebbet, de engedjenek. Aminek azután az érettségi vizsgálat komolysága és nivója adta meg az árát. De másfelől az *egyetemek zsufoltságát* is ez a kétirányú képesítés okozta, mert ezen a réven árasztja el a középiskola őket oly hallgatókkal, akiknek megfelelő előképzettségük nincs, tehát oda nem valók és csak a proletárságot szaporítják. Az első és elengedhetetlen lépés a célirányos reform felé az 1883. évi I. törvénycikk idevágó rendelkezéseinek olyatén megváltoztatása, hogy a kisebb köztisztviselői állások elnyeréséhez a VIII. középiskolai osztály sikeres elvégzése is elegendő legyen. Előfeltétele ez mindazon reformoknak, melyek az érettségi vizsgálat színvonalának kellő és kívánatos emelésére vezethetnek.

Előbb azonban egy szintén nagyon fontos és lényegbe vágó kérdést kell vizsgálnunk, illetőleg eldöntenünk, amellyel ugyancsak sokat foglalkoztak már köreinkben és a közgyűléseinken. Értem az 1883-iki

törvény 26. §-ának megváltoztatásával *a reáliskolai érettségi vizsgálatnak a gimnáziumival való egyenjogusítását.* Az idézett szakasz értelmében a gimnáziumi érettségi vizsgálat általában jogosít a főiskolákba való fölvételre, a reáliskolai ellenben csak a műegyetemre és a tudományegyetem bölcsészeti karának mathematikai szakosztályára, továbbá egyes akadémiákra. Megnyitja azonban a tudományegyetemet általában azok számára, akik a reáliskolai érettségi vizsgálat sikeres kiállása után valamely gimnáziumnál a latin és görög nyelvből; az egyetem orvosi és jogi karát azok előtt is, akik csak latin nyelvből eredménnyel tettek érettségi vizsgálatot. — A középiskolai törvény emez intézkedése hozta be a reáliskolába a latin nyelvnek, mint rendkivüli tárgynak a felső osztályokban való tanítását. Megtörtént ezzel az első lépés *az új*, a *modern* középiskolának a régi gimnáziumhoz való közelítésére. Megtörtént pedig egyesegyedül az egyetemi pályákra való jogosítás érdekében: egy hiány pótlása céljából, amely e tekintetben a két egyenrangú középiskolafaj között mutatkozik.

Kétségtelen, s ezt hazánk tanársága egyhangulag elösmeri, hogy a reáliskolák felállításának, mondhatnám *eredendő* hibája volt az egyenjogusítás megvonása egy a gimnáziummal egyenrangú iskolától. Helyesen jegyezték meg számtalanszor, hogy ezzel a gimnáziumoknak konkurrens intézetet állítottak ugyan, de már eleve kiragadták a kezéből az egyetlen fegyvert, amely versenyképessé tehette volna: *az egyenjoguságot.* És valóban úgy is történt, hogy az ifjúság továbbra is a gimnáziumokba tódult, határozott előnyt adott nekik s a reáliskolák, kevés kivétellel, néptelenek maradtak. És maradtak mai napig is. A latinnyelvi oktatás sem segített rajtok a mai elhibázott alakjában.

Ezen a bajon pedig segíteni kell. A reáliskoláknak *föltétlenül meg kell adni az egyenjogusítást.* Ezt egyhangulag kimondta a központi választmány is 1903. pünkösdi gyűlésén. De hogyan? Erre nézve igen megoszlanak a hazai tanárság körében a vélemények és méltán, mert ez a szükséges reformok legkényesebb pontja. A *kérdés szerintem* egyelőre meg nem oldható, mert ez csak a középiskola, vagy legalább is a reáliskola teljes reformjával történhetik meg, de akkor csak úgy, hogy a reáliskola tantervébe mint rendes, de fakultativ tárgy gyanánt (pl. angollal) lesz szervesen beilleszthető a latin irodalom s római kultúra ösmerete. Addig is arra kell törekedni, hogy a ma rendelkezésre álló módok segítségével az eredmény a mostaninál kielégítőbb legyen.

* * *

Ami már most a középiskolai érettségi vizsgálatoknak *részleteket* érintő reformjait illeti, a következőkben leszek bátor nézeteimet kifejteni. Szükségesnek tartom azonban e helyen nyomatékosan ismételni, hogy a vizsgálat mai színvonalának *emelése* lesz az a cél, melyet az összes reformoknak szolgálniok kell, mert ez a hazai közművelődés érdekében föltétlenül szükséges és a képesítésnek az előzőkben követelt egy irányba terelése lehetségessé is teszi azt.

Első kérdés, mik legyenek az érettségi vizsgálat tárgyai? Föltünő és érdekes dolog, hogy a köri üléseken, sőt a központban is elhanyagolták e kérdést, mintha hallgatólag azt mondanák, hogy e tekintetben nincs szükség változtatásra. Mindössze néhány hang emelkedett a természetrajz és földrajz felvétele érdekében. Erre nézve véleményem az, hogy a gimnáziumi német nyelvi, s a reáliskolai francia nyelvi írásbeli dolgozat megtoldandó szóbeli vizsgálattal is, hogy az irodalomban való tájékozottságról is beszámoljanak az ifjak. Ellenben a görög nyelvi írásbeli dolgozat elhagyandó, sőt ezt már e tárgy fakultativvá tételekor meg kellett volna cselekedni, mert az csak valóban visszás dolog, hogy a görög irodalom és műveltség főbb jelenségeiben való tájékozottságról csak azok számoljanak be az érettségi vizsgálaton, akik a görögpótló tárgyat tanulták. A görög szöveg megértéséről az irodalomra is kiterjeszkedő szóbeli vizsgálat keretében is tanubizonyságot tehet a tanuló.

A latinnyelvi szóbeli vizsgálat tárgyánál véleményem szerint szükséges volna immár a római irodalom, állam, társadalom és művelődés viszonyaiban való tájékozottságot az eddiginél bővebben és a fordítandó szövegtől függetlenül kipuhatolni, annyival is inkább, mert az írásbelin is latinból fordít az ifjú magyarra. Ideje már az aprólékoskodó grammatizálást legalább az érettségin mellőzni.

A történelmi szóbeli vizsgálaton pedig a világtörténelmi kapcsolat és a földrajz volnának az eddiginél pontosabban megkívánhatók.

* * *

Ezekben ösmertettem, igen tisztelt kör, azon reformokat, amelyek mind az érettségi vizsgálat jelenlegi színvonalának emelése érdekében óhajtandók és szükségesek. Engedje meg a t. kör, hogy ezekkel szemben az ifjak könnyebbségét célzó néhány problematikus újításról is megemlékezzem és röviden körvonalozzam ezekre nézve álláspontomat.

Egyik ilyen újítási terv a külföld egyes államaiban máris alkalmazásban lévő *compensatio*, kiegyenlítés, elve. Ez abban állana, hogy a valamely tárgyból kapott esetleges elégtelen jegyet a más tárgyból nyert jeles osztályzatnak jóra, vagy a jónak elégségesre szállítása kiegyenlítené. Ebben nyilván az a fölfogás keres érvényesülést, hogy egy tárgykörnek nem-tudása megbocsátható, ha a másikban kitünő jártasságot tapasztalunk. Én a magam részéről az ilyetén megalkuvásnak rendszerré tételét, vagy pláne kötelező kimondását semmiképen sem helyeselhetném. Első sorban és legfőképen nem az iskola szempontjából, mert a tanulót egyes tárgyak szándékos elhanyagolására buzdítani vagy csak feljogosítani is, majdnem erkölcstelen, de mindenesetre léhaságra vezető eljárásnak tartanám. Különben sem volna ez lehetséges minden tárgyra nézve, ami ismét az egyes tárgyak osztályozására vezetne. Végül fölöslegesnek tartom, mert a vizsgáló bizottságok egyes esetekben ugyis gyakorolnak ilyenféle kedvezést vagy elnézést, de nem a másik tárgy rovására és nem úgy, hogy a tanuló előre számíthasson reá. Csak legyen kötelessége

az ifjúnak arra törekednie, hogy némi jártassága minden tárgyban legyen.

2. Még kevésbbé tudnék belenyugodni azon szintén emlegetett újításba, amely pusztán a vizsgáló bizottság munkájának csökkentése céljából, de színleg és névleg *kitüntetésképen* teljesen fölmentené a szóbeli vizsgálat alól azokat, akik irásbeli dolgozataikat jelesre készítették el.

3. Csak egy tekintetben óhajtanám a szigoruság enyhítését s ez a bukásra, a vizsgálat megismétlésére és javítóvizsgálatra vonatkozik. És pedig 1. az Utasítások 17. §-ában foglalt intézkedés oly értelemben enyhítendő, hogy csak a *magyar nyelvi* irásbeli dolgozat elégtelennek minősítése esetén ne bocsáttassék a tanuló szóbeli vizsgálatra a gimnáziumban és reáliskolában egyaránt. Minden más tárgyból elegendő a szóbeli vizsgálat megszigorítása. Ezzel még kifejezettebben nyomulna előtérbe a nemzeti kultúra fontossága.

2. Megváltoztatandó a középiskolai törvény 27. §-a is és pedig egyfelől úgy, hogy az egy tárgyból bukott és másodszor javító tanulónak adassék, eredménytelenség esetén, még egy harmadik alkalom is a javításra, de egy év leteltével; másfelől úgy, hogy a két vagy több tárgyból bukott s így az egész érettségi vizsgálatot ismétlő tanuló hadd jelentkezhessék egy újabb év leteltével másodszor is teljes vizsgálatra, ha az első ismétlőn két vagy több tárgyból bukott is. Az önként visszalépő tanuló pedig tehessen az év szeptember havában vizsgálatot. Eddig a határig bízvást elmehetnénk az enyhítés terén, amikor igen sokan arra az extrém álláspontra helyezkednek, hogy a vizsgálattól való végleges eltiltás egyáltalában nem egyezik meg a humanizmussal.

* * *

Mindezek alapján szerény véleményemet a következőkben összegezhetem:

1. Az érettségi vizsgálat, mint kizárólag a főiskolákra képesítő vizsgálat, fenntartandó.

2. Az 1883. évi I. törvénycikknek az érettségi vizsgálatra vonatkozó szakaszai akként módosítandók, hogy az egyetemi tanulmányokat nem igénylő közhivatalok elnyerésére a középiskola VIII. osztályáról szóló bizonyítvány is elegendő legyen.

3. A kétféle középiskola érettségi vizsgálata egyenlően jogosítson az összes főiskolákra, de csak a reáliskolai tanterv megfelelő módosítása után.

4. Az érettségi vizsgálat irásbeli és szóbeli része akként módosítandó, hogy a gimnáziumban a németből, a reáliskolában a franciából szóbeli vizsgálat is legyen; a görögből a gimnáziumban csak szóbeli.

5. Az érettségi vizsgálat szóbeli része alól való teljes fölmentés, valamint egyes tárgyak compensatiója nem helyeselhető.

6. Az 1883. évi XXX. törvénycikk 27. §-ában foglalt szigorú intézkedések a lehetőség szerint enyhítendők.

(Temesvár.) *Dr. Ozorai Lajos.*

A másoló-tanár.

Nincsen más egyetemi képesítésű, avagy csak középikolát végzett ember Magyarországon, kinek annyi másoló-munkát kellene végeznie, mint a középiskolai tanárnak. A középiskolai tanár az ország legképzettebb irnoka. S ha még a legjobb is lenne? ! De korántsem az. Sőt a legrosszabb másoló.

Rosszul végzi munkáját rendesen már alaki nézőpontból is. Aki nem szokott másolni, annak ritkán van szép írása. Aki szép írással került ki a középiskolából, az is elrontja írását az egyetemen, mikor az előadásokat kell lejegyezni. Itt a gyors írás a fő, az alaki szépséggel nem törődünk. Annyira megszokjuk a gyorsan való írást, hogy többé nem is tudunk szépen, szabályosan írni.

Olyan rossz írással alig mennek föl jelentések más minisztériumba, mint aminőket a középiskolai igazgatók küldenek a vallás- és közoktatásügyi minisztérium középiskolai osztályának.

Az igazgatók valami 100 frtot fordíthatnak ugyan jelentéseik leiratására. De 100 frtért nem lehet egy állandó irnokot kapni, aki mindig kéznél legyen. Vagy leírják hát önmaguk a jelentéseket, vagy pedig valamely tanárnak juttatják azt a kis összeget; rendesen annak, ki a tanácskozások jegyzőkönyvének lemásolását is végzi.

Okleveleket sem igen állítanak ki olyan rossz írással másutt sehol, mint nálunk az érettségi bizonyítványokat szokták.

A főnévkönyvek is volnának annyira fontos akták, hogy megérdemelnék a szép, egyöntetű írást. A jelen állapot mellett azonban minden osztály főnévkönyve más írású. És bizony alig van javítás, törlés nélkül való főnévkönyv.

Nem is csoda. A tanár nincsen dresszirozva a másolásra; a gyorsan való írásról sem tud leszokni; tehát könnyen ejt hibát a másolásban. S az a sok boszúság, mely az ilyen kikerülhetetlen tévedések miatt a másolásokkal együtt jár, a tanár hangulatának elsavanyodásához nagy mértékben hozzájárul.

Mert ritka az olyan nyugodt természetű tanár, mint az én egyik hajdani tanárom volt, ki osztályának főnévkönyvét tanítványaival vizsgáltatta felül, ha netalán hibák estenek benne. S mikor egy-egy hibát födöztek föl a diákok, mindannyiszor áldott nyugalommal válaszolt: »*Kigummizzuk.*«

Arról nem is szólok, hogy nincs megbízhatatlanabb statisztikai kimutatás, mint a középiskolai értesítők statisztikai adatai, melyeket — az efféle munkát nem győző igazgatók helyett — a tanárok állítanak össze.

De az már mégis csak szóvá tehető, hogy némelyik tanárnak heteken át kell másolási teendőket végeznie. Minden osztályfőnöknek kijut ugyan a másolásból; de amennyit a 8. osztály főnökének másolnia kell, az egy kicsit mégis sok. Mert az osztály főkönyvének, az időszaki értesítőknek, s az évvégi bizonyítványoknak lemásolásán kívül a 8. osztály főnökének nyakába szakad az érettségi bizonyítványoknak megírása (az aprólékos adatoknak hosszadalmas kikeresé-

sével), továbbá az úgynevezett érettségi lepedőknek három példányban való kiállítása.

Hát bizony ezek nem tanárnak való foglalkozások. Egy irnok sokkal jobban elvégezné mindezt 600—700 frt. évi fizetéssel. Megírná minden osztály főnévkönyvét szépen, egyöntetüen. Megirná az időszaki értesítőket s az évvégi bizonyítványokat. Lemásolná a tanácskozásokról fölvett jegyzőkönyveket s az igazgatói jelentéseket.

Helyén valónak találnám tehát, ha *egyesületünk arra kérné a minisztériumot, hogy minden középiskolánál rendszeresítsen egy irnoki állást.*

Ha azonban valaki bebizonyítja, hogy egyetemi képesítést kivánó más állásban is kell a tisztviselőnek Magyarországon annyit másolni mint a középiskolai tanárnak, akkor egy szót se szóltam.

(r—s.)

EGYESÜLETI ÉLET.

Pozsonyi Kör.

(Egy új rovat a középiskolai értesítőben.)

A pozsonyi tanári körnek f. évi május hó 3-án, *Pirchala* Imre elnök vezetése mellett, ülése volt.

Köri ügyek megbeszélése után *Hamvas* József liceumi tanár olvasott fel ilyen cimen: *Egy új rovat a középiskolai értesítőben.* Azon óhajtásának adott felolvasásában kifejezést, hogy a szokásos programmértekezés helyett vagy ezután legyen a középiskolák évvégi értesítőjében egy olyan rovat, amely a tanulóknak a vakációra adjon hasznos tanácsokat. Ezt a rovatot írják meg különböző tanárok, pl. az egészségtan előadója az egészség ápolására, a tornatanár a nyáron végezhető testgyakorlatokra vonatkozó helyes tanácsokkal lássa el a tanulókat, esetleg a szülőket; de okos tanácsokat adhatnának itten a többi tanárok is, pl. a magyar irodalom, a természetrajz, földrajz stb. tanára.

A kör tagjai közül többen hozzászóltak a kérdéshez. Egyrészt azon aggodalmuknak adtak kifejezést, hogy ez a rovat könnyen sztereotippé válhatnék, minden évben egyforma lehetne, s ekkor semmi értéke sem volna. Másrészt hangoztatták annak szükségét, hogy a szülők és az iskola között való kapcsolat szorosabbá tételére mindent fel kellene használni, nevezetesen az évvégi értesítőt is; s ezen irányban a felolvasó üdvös eszmét vetett fel. Hangoztatták egyesek az évvégi értesítők statisztikai adatainak értékét is; különösen ha ezen adatok megbízhatóbbak és körültekintőbbek volnának.

A körnek ebben a tanévben ez volt az utolsó ülése.

Rencz János,
a kör jegyzője.

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

Direktor *Franz Kemény* in Budapest: Gegenwart und Zukunft der Körperlichen Erziehung. 1904. (Pädagogische Bausteine, Flugschrift No. 21.) Gerdes & Hödel, Berlin W. 57. — Ára 1 márka 20 fillér.

Kemény Ferenc, az irodalmunkban kitünő hírnévnek örvendő tanférfiú, ki a testnevelés, közegészségügy, békemozgalom, stb. terén számos elismerésre méltó értekezést bocsátott közre, ezen 90 oldalas röpiratával a külföldhöz fordult. A szóban forgó tárgy alapos tanulmányozása, a szakirodalomnak gondos ismerete, ami kifogyhatatlan idézőképességéből kitünik, alkalmassá tették ezen feladatra, bár sem orvos, sem szorosan vett szakember. Ismertetve a munka első felében (8—49. lap) a testnevelési ügy jelenlegi túlkapásait úgy az iskolában, mint a sportvilágban, a második részében (49—70. lap) a jövő tárgyalására megy át. Helyeselni fogja mindenki azon nézetét, hogy az iskolában a testnevelésnek az egész nevelés szolgálatába kell állania, amire annak tanítóit figyelmeztetni igen helyes dolog. Csak mellesleg említjük schemáját az egyén értékének megítélésére. Legfontosabb a munka 3. része, melyben a szerző »Reformen« cím alatt kivánságait adja elő s pedig úgy az iskolai (74—89. lap), mint az iskolain kívüli testnevelésre vonatkozólag (70—74. lap). Az utóbbira vonatkozólag követeli az összetett versenyeket, az intelligens amatőröket és az olimpiai versenyeken az egyén összes tulajdonságainak megítélését. Igen lényegesek kívánságai az iskolát illetőleg, melyek bírálatába azonban nem bocsájtkozhatunk, habár igen sok igaz van bennük: a tanuló-versenyeken elért eredmények bevonása a bizonyítványokba és a testgyakorlat nagyobb tekintetbevétele (külön osztályozza a tornát, játékot és sportot); középiskolai tanuló sport-egyesület tagja nem lehet; iskolában a természetes sport üzendő (járás, futás stb.; érettségire ifjút nem bocsátana, aki úszni nem tud); a tornát ne tornatanító, hanem pedagogus tanítsa; a testnevelés kötelező legyen a leányokra nézve, az egyetemi hallgatók pedig valamely sportnemre fakultative köteleztessenek. Végül (88—89. lap) hangsúlyozza a *higiéné* fontosságát a testgyakorlatban, amelyé szerinte a jövő. Minthogy ezen irányban nézetünk megegyezik, megbocsátjuk támadását ugyancsak az orvosok és higienikusok ellen (14. lap), kik szerinte egyéni érdek miatt szintén a sportkinövések okozói közé tartoznak. Azt készséggel megengedem, hogy mi orvosok tévedhetünk, különösen reánk nézve ily új téren, mint a testi nevelés, de ha történt, csak jóhiszeműségből történhetett; nézetét idővel megváltoztatni, ahhoz mindenkinek joga van, sőt kötelessége is.

Dr. Juba Adolf.

Beküldött művek.

Sassi Nagy Lajos: Magyar irodalomtörténet dióhéjban táblázatokkal és bevezetésekkel ellátva, érettségi, tanítóképesítő és egyéb

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

vizsgálatra készülők számára, a dr. Koltai Virgil és Sassi Nagy Lajos irodalomtörténete alapján. Ára 70 fillér. A szerzőnél kapható Szegeden.

Sassi Nagy Lajos: Magyarország oknyomozó története dióhéjban. Táblázatokkal és bevezetésekkel ellátva, érettségi, tanítóképesítő és egyéb vizsgálatra készülők számára. Ára 70 fillér. A szerzőnél kapható Szegeden.

Gerő Vilmos: A délmagyarországi természettudományi társulat nyilvános vegyvizsgáló állomásának 1904. (I.) évi működése. Temesvár, 1905.

Kemény Ferenc: A testi nevelés ügye a st.-louisi világkiállításon. Budapest, 1905. Ára 50 fillér.

Dr. Szemák István: Ifjúsági könyvtárjegyzék. 22. sz. Budapest, 1905.

Marczali Henrik: A nemzetiség történetbölcseleti szempontból. Népszerű főiskola könyvtára. 1. Budapest, Franklin-társulat, 1905. Ára kötve 2 korona.

Dr. Salgó Jakab: A szellemi élet hygienája. Népszerű főiskola könyvtára. 2. Budapest, Franklin-társulat, 1905. Ára kötve 2 kor.

Várhelyi Ferenc: 600 új mathematikai példa a középiskolai tananyag köréből. Budapest, Franklin-társulat. 1905. Ára 5 korona.

Kottasch L. Rudolf: A hajdankori Róma és a római nők. 1. Érsekujvár, Pálinkás J. Géza kiadása 1904.

Miklós Ferenc: Német olvasókönyv a német irodalomtörténet nevezetesebb fejezeteinek vázlatos ismertetésével. Budapest, Franklin-társulat 1905. Ára 3 kor. 40 fillér.

Dr. Bán Aladár: Képek a finn nép életéből (Néprajzi tanulmány). Képekkel. Budapest, Szt.-István-Társulat tud. és irod. osztálya 1905. Ára 1 kor. 80 fillér.

Az eperjesi Széchenyi kör évkönyve 1904. Szerkesztette dr. Wallentinyi Samu. Eperjes, 1905.

Magyar oklevél-szótár. Szerk. Zolnai Gyula. 12. füzet. Ára 1 kor. 50 fillér. Budapest, Hornyánszky Viktor kiadása 1904.

Jelentés a m. k. technológiai iparmúzeum 1901—1904. évi működéséről. Szerkesztette Hegedüs Károly. Budapest, 1905.

A párisi kölcsönösen segélyző magyar egylet évi jelentése az 1904. évről. Páris, 1905.

Fejes István: Tájékoztatás a sárospataki főiskoláról. Sárospatak, 1905.

KÉRDÉSEK ÉS ÜZENETEK.

(Azokat a kérdéseket vagy kéréseket, amelyekre vonatkozó feleletek, illetőleg üzenetek a Közlöny e rovatától várhatók, számozzuk, hogy a felelő vagy üzenő tagtársak ne legyenek kénytelenek a kérdést vagy kérést ismételni, hanem annak sorszámára hivatkozhassanak.)

Felelet a 6. sz. kérdésre. Szerintem nincs joga sem az igazgatónak, sem egyáltalában véve a felsőbbségnek arra kényszeríteni a tanárt, hogy a tanulók érdemjegyeit külön naplóba beírja s így nyilvánossá tegye. Ez ismét pedagógiai abszurdum s folyománya a bürokratikus felfogásnak és

ellenőrzése akar lenni a tanár lelkiismeretének. Hiszen a legideálisabb állapot az volna, hogyha a tanárnak egyáltalában nem volna szüksége saját zsebkönyvére sem, annyira kiismerhetné tanítványait. Ez könnyen megtörténhetnék ma is, amint régen így volt, hogyha a fenntartó testületek tisztán pénzügyi spekulációból nem szorítanának egy osztályba össze 50—70 tanulót, hanem mint még Romániában is van, az egy osztályban levő tanulók maximális száma 30 volna. Szomorú jelenség, hogy az állami intézetekben divatossá vált osztályozó naplót kezdik átvenni a felekezetek is, mintha ezzel valamiő okos dolgot cselekednének. Nemcsak azért helytelen intézkedés ez, mert bizalmatlanság a tanár iránt, hanem mert igen sok esetben épen az ellenkezőt érik el vele. Arra volna ez ugyanis jó, hogy a kérdezősködő szülőt az igazgató azonnal tudja tájékoztatni a tanuló tanulmányi előmeneteléről. Igen ám, de honnan tudja azt az igazgató, hogy az érdemjegyek azon napig mind be vannak írva? Arra pedig a tanítás érdekében is lehetetlen kötelezni a tanárt, hogy órája végeztével rohanjon egyenesen a tanári szobába a calculus-naplóhoz. Nemcsak azért, mert így az üdülésre szánt nehány perc elvétetnék, hanem szertárt kezelő tanár ezt azonnal idő híján sem teheti meg. Azután a tanulót, amint szomorú példák mutatják, hamisításra, betörésre csábítja az a szerencsétlen napló. Volt is már rá nehány évvel ezelőtt esett, hogy egy tanulót emiatt kicsaptak, mert álkulccsal tört be a tanári szobába. Szerény véleményem tehát az osztályozó naplóról az, hogy eltörlendő.

y.

Tartalom: *Krónika.* A tisztújítás. Az országos ifjúsági tornaverseny. Kormányképviselők. Nyilvánossági jog. Pályázat tanári állásra. Pályázat katonai intézetek alapítványi helyeire. Ösztöndíj-pályázat. Gyászrovat. — *Javaslatok és Tanulmányok:* Csokonai tanársága. *Várdai* Bélától. Az érettségi vizsgálat reformjáról. Dr. *Ozorai* Lajostól. A másoló tanár. *(r—s.-től.)* — *Egyesületi élet:* Köri tudósítás. (Pozsonyi Kör. *Rencz* Jánostól.) — *Könyvek és Lapok:* Franz Kemény: Gegenwart und Zukunft der körperlichen Erziehung. Dr. *Juba* Adolftól. Beküldött művek. — *Kérdések és üzenetek.*

Érettségi előtt álló tanulók figyelmébe!

KELEMEN BÉLA:
NÉMET-MAGYAR ÉS MAGYAR-NÉMET
Kézi Szótár
= AZ UJ HELYESIRÁS SZERINT. =

A két kötet, mely 1040 oldal terjedelemben 3120 sürün szedett hasábban közli a magyar és német nyelv szókincsét, egy vagy két félbőrkötésü kötetben 16 korona. Tanár urak ezen szótárt saját használatukra a kiadóhivatal utján 9 koronáért szerezhetik be.

Kelemen Béla német **zsebszótárát** jól ismeri a közönség. A könyvecske páratlan sikere arra birta a szerzőt, hogy ugyanabban a rendszerben egy nagyobb, kimerítő szótárt készitsen. Ez a szótár, melynek befejező kötete most hagyta el a sajtót, **összes régebbi szótárainkat fölülmulja szókincsének teljességével, beosztásának gyakorlatiasságával és frazeológiájának gazdagságával.** Hisszük, hogy mindazok, kiknek jó és kimerítő német szótárra szükségük van, kapva kapnak majd ezen a kitünő segédeszközön, melyből a két nyelv grammatikai nehézségeire nézve is bő tájékozódást merithetnek.

Megjelent az Athenaeum irod. és nyomdai r.-t. könyvkiadóhivatalában (VII., Kerepesi-ut 54.) és ugy ott, mint minden könyvkereskedésbe megrendelhető.

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXVIII. évfolyam. 34. szám. 1905. május 28.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. k., Eszterházy-utcza 14. sz. alá.

Szerkeszti
WALDAPFEL JÁNOS
VII. ker., Csömöri-út 65.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. k. áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdíj 8 kor.

KRÓNIKA.

Az országos tornaverseny.

Üdvözöljük az ország minden vidékéről székesfővárosunkban összesereglett kartársakat a gondjaikra bízott ifjúsággal egyetemben, s kívánjuk, hogy ittlétük gyönyörűségére szolgáljon a nemzetet képviselő válogatott közönségnek s megelégedéssel töltse el magukat a résztvevőket is.

Mire ezek a sorok összes olvasóinkhoz eljutnak, lezajlott az *ifjúsági magyar olympia* két napja, melyhez annyi munka, előkészület és remény fűződött. Mert valóban, elfogulatlanul mérlegelve mindazt, amit ennek a versenynek érdekében az első perctől az utolsóig, a minisztériumban tartott alakuló értekezlettől a verseny befejezéséig tettek, el kell ismernünk, hogy az összes hivatott hatóságok és egyének emberileg *mindent* elkövettek annak érdekében, hogy a mostani verseny külső fény és belső tartalom dolgában felülmúlja az előzőket. A minisztériumi ügykezelés mintaszerű volt, a bizottságok, albizottságok és a szakférfiak pedig merőben önfeláldozó tevékenységet fejtettek ki, amelyről a kívül állóknak alig lehet fogalmuk. Mert bizony ezen immár különleges magyar intézménnyé izmosodott vállalkozásnál nem kis feladat hárult reájuk: ez az óriás gépezet 5000 tanuló s több száz tanár érdekében működött, mindennel idejében elkészült s tudatában volt annak, hogy beszámolóját szigorú mértékkel fogják mérni.

Technikai tekintetben nem egy üdvös és modern újítással találkozunk: az egész műsorban az összetett és tömegverseny elve dominál s ha régebben a sportjelleg uralkodott, ma az értelmes és egyöntetű testi nevelés lép előtérbe; a főverseny ügyesen egyesíti a testi nevelés különböző irányait s rendezése eleve kizárja a kárhoztatott kikészítést (training); a futó-mászás merész újításszámba megy ugyan, mellyel szemben egyes higiénikusok és tornatanárok aggodalmakat táplálnak, de reméljük, hogy baj ebből sem

fog származni. Az elbírálás megbízhatóságát és tárgyilagosságát fokozza a jury-nek összeállítása hozzáértő s nem-érdekelt egyénekből, akik eleve egyöntetű eljárásban állapodtak meg, míg a versenyiroda életrevaló intézménye az eredmények lebonyolításával lehetővé fogja tenni a jól megérdemelt jutalmak: oklevelek és érmek kiosztását minden késedelem nélkül.

Erkölcsi tekintetben nagy megnyugvásunkra szolgál az a miniszteri rendelet, mely a tanulók szigorúbb ellenőrzésére buzdít, nemkülönben az az intézkedés, mely a vidékiek kalauzolására a fővárosi kollegák támogatását veszi igénybe.

Hallatszottak ugyan egyes kritikai s gáncsoló hangok is, de — úgy hisszük — az ünnepély küszöbén s színhelyén minden egyenetlenségnek el kell némulnia. Most csak az egyetértésnek, a lelkiismeretes kötelességtudásnak és a vállvetett, egymást támogató tevékenységnek van helye. Adja az Ég, hogy ez a két nap mindannyiunk örömére és büszkeségére szolgáljon, s az országvilágot meggyőzze arról, hogy a magyar középiskolai ifjúság testben és lélekben szilárd és fegyelemben erős nemzedék, melyre nyugodtan bízhatjuk majd szeretett hazánk sorsát! *kf.*

A pécsi közgyűléssel kapcsolatos kirándulás programmja az ideiglenes megállapodás szerint a következő: Július 4-én délután 7 óra 8 perckor indulás Boszniába, még pedig Gyékényesen, Zágrábon és Sunján keresztül Doberlinbe. Érkezés Banjalukába 10 óra 58 perckor. Villásreggeli után indulás 73 kilométernyi úton, természeti szépségekben bővelkedő vidéken, előre megrendelt kocsikon, Jajcébe, hova körülbelül esti 7 órakor érkezünk. Itt vacsora után megtekintjük a remek vizesést, melyet ez alkalomra kivilágítanak. Éjjeli szállásunk a kincstári vendégfogadóban lesz. Július 5-én reggel kocsikon indulunk az érdekes katarakták mentén Jezeróba, a Peira-folyóhoz, mely ott két tavat alkot, majd vissza Jajcébe villásreggelire. Indulás Sarajevóba déli 12 órakor, odaérkezés esti 7 óra 30 perckor. Július 6. és 7-én időzés Sarajevóban. Július 8-án utazás Mostárba, hova délutáni 5 órakor érünk. Itt meghálunk, megtekintjük a várost, a Buna-forrást, a kincstári szőlő-telepet és pincéket stb. 9-én délután utazunk *Gravosába*, hol a Magyar-Horvát Tengeri Gőzhajózási Társaság hajójára szállunk és Fiumébe megyünk. Útközben valószínüleg megtekintjük Spalatót és Salona régi romjait.

A közlekedési vállalatoknál, de főleg a közös pénzügyminisztériumnál a legnagyobb előzékenységgel találkoztunk. Az ilidzei kincstári fürdő felügyelője, Pojman úr, a boszniai kormány hozzájárulásával hozzánk csatlakozik és a megszállott tartományokban szives kalauzunk lesz.

Mindeddig nem áll módunkban a költségekről pontos kimutatást adni. Annyit jelezhetünk, hogy az utazás — tekintve a drága kocsikon bejárandó 123 kilométert — nem lesz nagyon

olcsó; hozzávető számítás szerint 160 koronába fog kerülni. Reméljük, hogy lapunk jövő száma részletesebb programmot és olcsóbb költségvetést fog hozhatni. Azonban kérjük t. tagtársainkat, hogy úgy a pécsi közgyülésre, mint a vele kapcsolatos kirándulásra már most jelentkezni sziveskedjenek, hogy a kellő bejelentéseket megtehessük. Jelentéseket elfogad Székely István titkár, (IX. Ferenc-körut 12.)

A Társadalomtudományi Társaságnak a középiskola reformjára vonatkozó tárgyalásai a múlt héten bizonyos fordulóponthoz jutottak. Miután az előbbi hetekben az orvosok és kiválóbb laikusok elmondták megjegyzéseiket, most a pedagógusok szólalnak fel. Folyó hó 19-én *Rombauer Emil*, egyesületünk alelnöke, volt az előadó, aki a mai középiskola feladatának és tényleges állapotának tárgyilagos rajzával és a mai, különösen a fővárosi élet az iskolán kívül levő káros tényezőinek kiemelésével kellő értékükre szállította le az indulatos kifakadásokat és túlzó támadásokat. Folyó hó 23-án pedig a modern magyar iskola mestere, *Kármán Mór*, állott a Társadalomtudományi Társaság előadó-asztalához, hogy súlyos szavát hallassa. Előadása bevezető részében Renouviernek egy elmés kifejezését alkalmazta arra a mozgalomra, mely a középiskola körül hirtelen támadt, amennyiben a »vertige mental« bizonyos nemét látja benne. Mindenfelől inkább érzelmek és indulatok szólalnak meg, mint értelmes megfontolás és tudományos érvek. A Társadalomtudományi Társaság üdvös munkát végzett volna, ha egyrészt kiváló emberek vallomásait gyüjtötte volna arra vonatkozólag, hogy az ő fejlődésükben milyen része volt a középiskolának, másrészt pedig szülők megfigyeléseit gyermekeiket illetőleg. Az az eljárás, melyet a Társadalomtudományi Társaság követett, nem helyeselhető. A kérdéseket, melyeket a Társadalomtudományi Társaság szétküldött, fogalmazásuk és sorrendjük szempontjából egy-két finom megjegyzéssel bírálva, áttért azután az előadó a túlterhelés kérdésének tárgyalására, amelyre a Társaság kérdőpontjainak egy jelentékeny csoportja vonatkozik. Hangsúlyozva, hogy ez nemcsak régi, hanem valósággal elavult kérdés, kimutatta az Utasitások általános részéből, mely majdnem egy emberöltő előtt készült és ma is csekély változással fennáll, hogy mindazokra a kérdésekre, melyeket most a Társadalomtudományi Társaságban a tanítás anyagát, módszerét, az órarendet, a vizsgálatokat stb. illetőleg felvetettek, középiskolánk szervezői már régen gondoltak és azokat elvben kielégítő módon meg is oldották. Hogy a gyakorlat talán nem követi mindenütt az eszmét, az elvet, és hogy vannak még egyes tanárok, kik eljárásukban meg sem közelítik a modern tanár ideálját, az meglehet, de emiatt csak az dobhat követ a mai középiskolára, aki elég bátor azt állítani, hogy az orvosok vagy a bírák között nincsenek elmaradott, régibb korok gondolkozásához és

eljárásához ragaszkodó emberek. — Kármán e hó 26-án folytatta fejtegetéseit. Ez újabb előadásról majd a jövő héten fogunk beszámolni.

Nyilvánossági jog. A m. kir. vallás- és közokt. miniszter a debreceni róm. kath. főgimnázium V—VIII. osztályainak a nyilvánossági jogot, úgyszintén a nevezett középiskolának az érettségi vizsgálatok tartásának jogát az 1904/5. tanévre megadta.

Véglegesítés. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter Ócsvár Rezső szatmárnémetii kir. kath., Bruck Ferenc budapesti VII. ker. állami főgimn. és Kárpáti Ferenc ungvári áll. alreáliskolai rendes tanárokat ezen minőségükben véglegesen megerősítette.

Tanári fizetések rendezése. A Kereskedelmi Szakoktatás utolsó számából a következő közleményt vesszük át: »A budapesti keresk. akadémia r. tanárainak fizetése eddig a következő volt: I. 3200—1000, II. 3400—1000, III. 4000—1000, IV. 4400—1000, V. 4800—1200, VI. 5200—1400 korona. — Az intézet fentartó testülete az 1904. évi szeptember haváig visszahatóan *Szuppán Vilmos* kir. tan. igazgató előterjesztésére a következőkép rendezte a tanárok fizetését: I. 3200—800, II. 3600—900, III. 4400—1100, IV. 4800—1200, V. 5200—1300, VI. 6000—1500 korona. — Amint az összehasonlítás mutatja, a javulás jelentékeny s például szolgálhat a többi iskolafentartóknak is. — *A kolozsvári keresk. akadémia* tanárainak fizetését is jelentékenyen javították, konkrét adatokkal azonban egyelőre nem szolgálhatunk«.

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

Archaeológia és művészettörténet a középiskolában.

(Előadás a nemzetközi archaeológiai kongresszuson, Athénben f. é. április hó 10-ikén.)

Ma már általánosan elismert dolog, hogy a *szép*nek biztos felismerésére és megértésére való nevelés nem hiányozhatik középiskolai oktatásunkból. Fölösleges volna azért e fényes gyülekezet előtt, melynek minden tagja át van hatva a szépnek kultuszától, az esztheticai, a művészeti nevelés szükséges voltát bizonyítgatnom. Hiszen nyilvánvaló, hogy az általános műveltségnek, melyet a középiskola nyujtani kiván, elengedhetetlen kelléke a szépérzék fejlettsége, a művészeti alkotások iránt való érdeklődés, egyszóval a fejlett, öntudatos műérzék, s az az iskola, mely csak az igazat és a jót tanítja s a szépet egyoldalulag csak költői alkotásokban mutatja be, de a szemmel látható szépről megfeledke-

zik, konyhakerthez hasonló, mely csak a testnek nyujt táplálékot, a léleknek egy nyíló rózsával sem kedveskedik. Más példát adnak nekünk a régi görögök, kik az igazhoz és jóhoz is a látható szépet tartották legbiztosabb propylaeumnak. Az athéni görög ifjú semerre sem tekinthetett, ahol szeme valami szépet ne látott volna, lelke szép formákkal ne gazdagodott volna. A görög népnek nevelésében a művészet volt a főtényező. Így lett Athen Hellasnak, Hellas pedig a világnak tanítómestere. Maga a költészet nem lett volna ily nagy hatással, de nem is állott magában: részint ő szolgáltatott tárgyat és inspirációt a képzőművészeteknek, részint tőlük fogadott el ösztönzéseket. A művészetek testvéries közösségben éltek egymással.

A tanításnak arra kell törekednie, hogy a lélek tehetségeit harmonikusan fejlessze. A fantáziát, mely a gyermeknél előbb működik az értelemnél, nem elnyomni, nem parlagon hagyni, hanem céltudatosan fejleszteni, ápolni kell. Helyesen *látni* tanítani a gyermeket s ezzel eszthetikai ítéletét, ízlését fejleszteni fontos feladata a nevelésnek. Kötelessége ez minden tárgynak, de a szépnek szemléltetése első sorban a művészeti nevelés provinciája. Emeli a művészetek fontosságát, hogy az emberiség művelődésében szerepük rendkívül nagy s bennük előhaladást tenni a legelső nemzeti feladatok közé tartozik. A jelen mindig a múltban gyökerezik s felszívó képességétől függ a jövő alakulása. Az élet tehát az, mely zörget az iskola ajtaján és bebocsáttatást kér a művészetek számára. Az életnek fejlett műérzékű emberekre van szüksége, kik a művészeteket becsülni, érteni és fejlődésükre jótékonyan hatni képesek. Miért van ma művészeti téren annyi habozás, kapkodás, bizonytalanság? mert elvesztettük lábunk alól a múltnak biztos talaját, a nagyközönségben hiányzik a művészeti alkotások megítélésére való képesség, s ferde irányba terelt ízlése az újban, meglepőben és szokatlanban látja a műalkotás első föltételeit. Ahol a Maecenasok ízléstelenek, ott a művészet előbb-utóbb elfajul.

De más ok is szól amellett, hogy az iskola ne zárkózzék el tovább az élet e követelménye elől. A képzőművészetek alkotásainak megismerése egyike a legérdekesebb tanulmányoknak; tanításukkal tehát kiszélesítjük és mélyítjük a növendékek érdeklődését s az értelmi képzés mellett üdítő oázisokat nyujtunk a fáradt lelkeknek. S valóban, ma már képzelni sem tudunk olyan tanítást, melyben a tanuló csak *hallana* pyramisokról, Sphynxekről, Olympiáról, a Parthenonról, Niobéról vagy Laokoonról anélkül, hogy e dolgokat műalkotásokban is szemlélje. A filológia, mint a klasszikus népek teljes életének ismerete, holt betütudománnyá sülyedne vissza, ha a műalkotások vizsgálatát elvennők tőle. És talán nem csalódom, ha azt hiszem, hogy a korunkban észlelhető bizonyos antiklasszikus irányzat annak a csömörnek tulajdonítható, melyet a klasszikusok *betü*jéhez tapadás annyiakban szült. Mennyire különbözik az a tanítás, mely pl. Homerosnak

csak szóalakjait tanítja, attól, mely Homeros egész világát, költeményeinek egész reális hátterét megismerteti a tanulókkal! Helyesen mondja a művészettörténeti oktatás lelkes bajnoka *R. Menge* (Rein: Encycl. Handbuch der Paedagogik IV., p. 257.): »Wir würden also unsere Aufgabe, unsere Schüler mit dem Griechentum vertraut zu machen, sehr unvollkommen lösen, wenn wir ihnen nicht eine Kenntnis der charakteristischen oder durch Schönheit hervorragenden Kunstdenkmäler der Griechen vermittelten. Dasselbe gilt in beschränktem Masse von den Römern und anderen Völkern«. Valóban a középiskolai, nevezetesen gimnáziumi tanításban különösen az ókori művészetek érdemelnek kiváló figyelmet, mert 1. itéletünk ezekre nézve sokkal biztosabb; anyaguk egyszerűbb, fejlődésük áttekinthetőbb; 2. mert az ókori művészet alapja és forrása minden későbbi fejlődésnek: nála nélkül emezt megérteni lehetetlen; 3. mert újabb időben semmiféle téren nem történt annyi fölfedezés; ismereteink sehol sem bővültek és alakultak annyira, mint az ókorra nézve.

De talán ma már nem is vonja kétségbe senki, hogy a klasszikus archaeológia és művészetek tanítását be kell engedni az iskolába: csak a *módra* nézve térnek el a vélemények. Némelyek ugyanis megelégesznek azzal, ha a művészetet és a művészeti alkotásokat más tárgyak (földrajz, történelem, klasszika-filológia, rajz) keretében *alkalomszerűleg* ismertetjük. Ezen az alapon legteljesebben gondoskodott a művészetek tanításáról a francia középiskolai tanítás legújabb terve (1902. május 31.), mely a művészetek történetét a történettanításba olvasztja belé. Minthogy ezt nagy gonddal és tárgyszeretettel teszi s minthogy tagadhatatlan, hogy a művészetek történetének nagy szerep jut a világtörténelemben, szivesen belenyugodnánk e megoldásba és azt mondanók R. Mengével: »Mir ist jeder Weg recht, wenn er nur irgendwie zum Ziele führt« (id. h. p. 259.), — ha nem éreznénk egy hiányosságot, melyet ily eljárással betölteni nem lehet. Minden tárgy örülhet, ha a művészeteket vendégül fogadhatja, vele barátságos összeköttetésben van, így első sorban a filológia, a történelem és a rajz. Nem is szabad a vele való jó viszonyt megbontaniok, ha sivárrá nem akarnak lenni. Mindamellett azt hiszem, hogy a képzőművészetek fejlődése menetével, feladataival, eszméivel és eljárásával csak akkor fog megismerkedni a tanuló, ha azoknak egész folyamát szemléleti úton, a lényeges mozzanatok megfigyelésére rávezetve, a műalkotások törvényeibe bepillantva, rendszeres összefüggésben is maga előtt látja. A döntő körülmény e tekintetben az, hogy a filológiának, a történelemnek vagy a rajznak tanításbeli módszere sokban elüt a művészeti alkotások ismertetésének módszerétől. Egy történeti személyt vagy jelenetet ábrázoló kép bemutatásakor a történelem tanításában az a főkérdés, mit ábrázol az illető kép. A művészeti tanítás szempontjából az a kérdés: hogyan ábrázolja? miért ábrázolja így? mi a művész

célja, anyaga, eszköze? milyen összefüggésben van a bemutatott műalkotás a megelőzőkkel, milyen viszonyban van a művészi alkotás örök törvényeivel? A rajz a műalkotásoknak egyik jelentős, formális elemével foglalkozik, de a műalkotások egész körére ki nem terjeszkedhetik; meg kell elégednie azzal, ha tárgyainak nevet ad, jelentőségükre és hovatartozásukra a tanulót figyelmezteti. Eljárása gyakorlati, technikai; nagyobb koncepciókat még a legfelső osztályban sem vonhat be a tanítás körébe. Az elméleti képzést azért sem vállalhatja magára, mert mikor pl. épületet vagy szobrot rajzoltat, egyiket sem a maga sajátlagos mivolta szerint, hanem csak a rajzvonalak szempontjából figyelteti meg. Az épületet, mint épületet, a szobrot mint szobrot meg nem érteti; az anyagukkal való elbánást, a fejlődésben való jelentőségüket nem magyarázhatja. Nem kicsinylem a rajz fontosságát a művészeti nevelés terén, sőt a látni tanítás szempontjából elsőrangú tényezőnek tartom s a szabadkézi rajznak középiskoláinkban és tanárképzésünkben az eddiginél sokkal jelentősebb szerepet kívánnék juttatni, de a művészeti nevelés egész feladatát nem bízhatnám reá.

Úgy vagyok tehát meggyőződve, hogy a műalkotásoknak szemléltetés útján más tárgyak keretében való alkalomszerű tanítása, még ha olyan céldutatos rendszerességgel történik is, mint a legújabb francia tanterv megszabja, csak adatgyűjtő előiskolája annak a rendszeres, összefoglaló tárgyalásnak, melynek legalább két évet, a középiskola két legfelső évét, kellene szentelnünk hetenként két órában. A tanításával képzett szakembert kellene megbízni, ki e tárgyra az egyetemen rendszeresen készült és belőle tanári oklevelet nyert. Magán az egyetemen is mennyire emelkednék a műtörténeti tanulmány, ha a leendő tanár hivatásszerüleg is foglalkoznék vele! De meg kellene követelni a műtörténeti képzettséget a földrajz és történelem, sőt a vallástan tanárától is, hogy a tárgyával kapcsolatos műalkotásokat ismertethesse. Hiszen a vallás mindig szoros kapcsolatban volt a művészettel s ha e kapcsolatot ma elhanyagolja, nemcsak saját történetéhez válik hűtelenné, hanem saját céljait is kevésbbé fogja elérni.

A klasszikus filologusról nem is szólok, mert annak legalább is a klasszikus archaeológia szorosan szakjához tartozik, s neki, mint a gimnázium alapvető tárgya tanítójának, kötelessége tanítása egész vonalán minden alkalmat fölhasználni, hogy az ó-kor klasszikus műalkotásainak bemutatásával és megértetésével feladatát, a klasszikus népek egész szellemi életének ismertetését, mentül teljesebben elvégezhesse.

Nem lehet a jelen alkalommal feladatom sem annak megállapítása, hogy a műtörténettel rokon tárgyak mikor mit mutassanak be a művészeti alkotások közül. A történelemre nézve e tekintetben példát adhat a legújabb francia tanterv. Természetes, hogy ezt minden ország saját tanügyi közegeivel fogja rendeztetni: minden országra nézve érvényes tantervet

készíteni nem lehet. Hogy azonban röviden a nálunk Magyarországon a művészeti nevelés érdekében történt mozzanatokról is referáljak, megemlítem, hogy mintegy 15 év óta gr. Csáky, Wlassics és Berzeviczy közoktatásügyi miniszterek rendkívül sokat tettek ez ügyben: tanárok és tanárjelöltek számára tanulmányutakat rendeztek Görögországba, Itáliába, Egyiptomba; szünidei tanfolyamokat rendeztek tanárok számára, sőt Wlassics, volt miniszter, egyes középiskolákban műtörténeti tanfolyamokat is tartatott.

Ma már csaknem minden középiskolában múzeum van berendezve, mely a görög és római írók olvasásánál s az irodalmi és történelmi oktatásnál szükséges szemléltető eszközöket magában foglalja. Több középiskolánál skioptikon is van e célra. Mind a budapesti, mind a kolozsvári egyetem tanárképző intézetében műtörténeti gyakorlatok vannak rendszeresítve. Mindezek az intézkedések s a művészeti oktatás iránt való általános érdeklődés reményt nyujt arra, hogy Magyarország középiskoláiban a művészeti oktatás rendszeres szervezése már igen rövid idő kérdése.

Rövid előadásomat a következő pontokban foglalom össze:

1. A művészeti nevelést halaszthatatlanul be kell vinnünk a középiskolába.

2. Az alsóbb osztályokban az előkészítés munkáját a földrajz, történelem, vallástan, rajz és a klasszikus nyelvek végzik; a két legfelső osztályban külön rendes tárgyként (heti két órában) szerepel a műtörténelem, úgy azonban, hogy nem a teljes nomenclatura betanítása a célja, hanem az eddigi ismeretek rendszerező összefoglalása és a hézagok, hiányok kiegészítése alkalmas szemléltetés útján.

3. Szemléltető eszközökül a tanulók kezében levő rendszeres képes füzetek (minők pl. a Luckenbach- és Steuding-féle füzetek) fali képek és a skioptikon a legalkalmasabbak.

(Kolozsvár.) *Dr. Csengeri János.*

Az iskolai vizsgálatok és az osztályozás.[1]

Legyen szabad az iskolai vizsgálatokra vonatkozó fejtegetéseimet egy az 1777-iki Ratio-ig visszanyúló történeti áttekintéssel bevezetnem.

Az 1777-iki *Ratio educationis* szerint: 1. A vizsgálat csak a tanulók színe-javával — cum delectis juvenibus — tartandó és 2. a nyilvános vizsgálat bizonyságot tesz a tanulók haladásáról — és a tanítók ügybuzgalmáról és rátermettségéről.

[1] Fölolvastatott az 1905. március 8-án tartott *főigazgatói konferencián* az V. kerületi állami főreáliskolában. — E fölolvasás kidolgozásánál fölhasználtam többek között *dr. Tóth Kálmánnak* a budapesti ág.-ev. főgimnázium 1895/6. évi értesítőjében megjelent jeles dolgozatát.

Másrészt az ünnepélyes nyilvános vizsgálatok arra is szolgáltak, hogy az iskola jó viszonyát föntartsák és szorosabbra fűzzék azon társadalmi elemekkel, amelyeknek szolgálatában az iskola állott és amelyektől létele és fönmaradása függött.

És itt ki kell emelnünk, hogy sem a Ratio educationis, sem a protestáns felekezetek, sem a jezsuiták nyilvános vizsgálatai a XVIII. század végéig *osztályozó* jellegüek nem voltak.

De megjelent 1806. az új *Ratio educationis*, mely a *nyilvános* vizsgálatot *osztályozó* vizsgálattá nyilvánítja és a felsőbb osztályba való átlépést ettől teszi függővé.

1849. megjelent az úgynevezett *Organisations-Entwurf*, mely szerint az úgynevezett Versetzungsprüfung (áthelyező-vizsgálat) már *nem nyilvános*.

Végre megjelent az 1860. október 20. *diploma*, mely az országnak tanügyi téren való önrendelkezési jogát visszaadta. Csakhogy a következő 15 esztendő a vizsgálatokra való tekintetben nem jelent haladást, hanem visszaesést. Az Organisations-Entwurf-nak nem nyilvános áthelyező vizsgálatát a legtöbb intézetben összekapcsolták az évzáró nyilvános vizsgálattal és lett belőle az 1806-iki Ratio educationis által előírt *nyilvános osztályozó vizsgálat*.

Valamennyi intézkedés közül, amely a vizsgálatokra nézve minálunk eddig történt, kiemelkedik az *1876. július 22-én* kelt miniszteri *Rendtartás*, melyhez képest a most érvényben lévő 1890-iki Rendtartás *határozott visszaesést* jelent.

Az 1876-iki Rendtartás szerint (42. §.): »Minden év végén *nyilvános* vizsgálat tartatik, részben hogy a szülői ház és a társadalom érdeklődő képviselői közvetlen tudomást szerezhessenek az iskolai oktatás szelleméről s módjáról, de főleg azért, hogy a tanuló ifjúság annak tudatában, hogy tanulmányainak egy nagyobb egységes részét befejezte, ösztönzést és alkalmat nyerjen a tanultaknak különböző pontokból kiinduló áttekintésére.« — (43. §.): »E cél szempontjából az év vége felé minden egyes tantárgyban a tanár vezetése alatt, iskolai óráiban *általános ismétlés* tartandó, melynek azonban nem a tananyag részleteinek újólagos gyors átfutása, hanem kiválólag a főbb fogalmaknak helyes ismeretét s a rendszer értelmes belátását elősegíteni tulajdonképeni föladata.« — (44. §.): »Az ismétlés bevégeztével — a nyilvános vizsgálatok előtt — tartandó az év utolsó, az iskola állapotának s az oktatás eredményének ellenőrzésére szánt kettős tanácskozása, melynek a tanulók évi bizonyítványainak elkészítése a főtárgya.« — (45. §.): »Az osztálytanári értekezlet ezuttal megállapítja *az egész évi tapasztalat alapján* minden egyes fiúnak mind magaviseletére, mind az egyes tantárgyakban való előmenetelére vonatkozólag bizonyítványa jegyét.

E végleges határozat után következnek a nyilvános vizsgálatok, még pedig úgy, hogy a »rokonszakok az alsóbb osztályokban *két*, a felsőbbekben *három* csoportba egybekapcsolva teszik egy-egy napon a vizsgálat tárgyát, s főleg oly tételek és feladatok tüzendők ki, melyek alkalmat szolgáltassanak arra, hogy a tanuló nyert ismeretét-

ről nagyobb összefüggésben adhasson számot, s kívánatos, hogy minden tancsoportból jusson minden egyes tanulóra egy-egy főkérdés.« (49. §.)

Az 1890-iki, ma is érvényben levő Rendtartás evvel szemben a *nyilvános* vizsgálatokat *osztályozó* vizsgálatokká deklarálta, vagyis inkább degradálta, és így visszalépett az 1806-iki Ratio educationis alapjára — és most ott vagyunk, ahol száz évvel ezelőtt voltunk.

De sőt még annál is rosszabbul vagyunk: a Ratio educationis szerint a nyilvános vizsgálat célja az osztályozás, — holott a mi Rendtartásunk szerint a vizsgálat »*főcélja* a tanárnak a tanuló előmeneteléről évközben szerzett tapasztalatait kiegészíteni.« (§. 39.) — A mi Rendtartásunk tehát föltételezi, hogy a tanár egy egész évi tanítás, többrendbeli ellenőrző-konferencia és az első félévi osztályozás után is rászorul még tapasztalatainak ily módon való kiegészítésére.

A másik pont, amelyet még kiemelnem kell, a Rendtartásnak amaz intézkedése, hogy »*az elégtelen* és kétes előmenetelű *tanulók minden esetre feleljenek.*« (39. §.) Ez a Rendtartásunk különleges specialitása, mert azt, hogy az elégtelen tanulók *nyilvános* vizsgálaton minden esetre feleljenek, azt, tudtommal, egyebütt sehol sem rendelték el.

Nem is akarom még külön kiemelni, hogy »a vizsgálatokon — a Rendtartás szerint — főleg oly tételek és feladatok tüzendők ki, melyek alkalmat szolgáltatnak arra, hogy a tanuló szerzett ismereteiről nagyobb összefüggésben adhasson számot.« (39. §.). Hiszen az ilyen tételek és feladatok megoldására csak a jelesebb tanulók képesek!

De lássuk, mint fest a vizsgálat a jelenlegi Rendtartás mellett.

Kisebb tanintézetekben, ahol a növendékek száma az alsóbb osztályokban a harmincat, a felsőbb osztályokban pedig a huszat sem éri el: a Rendtartás vizsgálati intézkedéseinek semmi rossz következménye sem tapasztalható.

Minden tanár ismeri, alaposan ismeri tanítványait, — a tanítás az egész osztállyal való megbeszélés, — a félelmetes *notiz*-ot a legtöbb tanár nem is használja, — az igazgató úgyszólván néven szólítja az intézet összes növendékeit, — a tanárok társadalmilag is érintkeznek a szülőkkel: az ilyen intézetekben ideális állapotok vannak, ott aligha van kétes osztályzatú tanuló, — és a bukófélben lévő tanulók száma is vajmi csekély.

Az évvégi vizsgálat hamar esik túl az egy-két elégtelen tanulón — és aztán mintegy magától belezökken a rendes kerékvágásba. A tanárnak alkalma nyílik jobb növendékeit is bemutatni a közönségnek s legalább nagy vonásokban számot adni az év folyamán kifejtett munkásságáról. És az elégültség, amelyet munkája sikerén mindenki érez, serkentés, buzdítás a jó növendékre és magára a tanárra is.

Egész máskép alakul a vizsgálat a fővárosban és mindenütt, ahol zsúfolt osztályokkal van dolgunk.

A tanár energiájának jó részét — talán javarészét — a fegyelmezés, 60—70 tanulónak állandó szemmeltartása emészti föl. Évközben a tanítás aligha leköti az összes növendékek figyelmét, — a tanár aligha képes az egész osztályt belevonni tanításába és aligha meggyőződhetik nyomban, előadás közben arról, ha vajjon mindannyian igazán megértették-e őt vagy nem? Tekintettel a sok ellenőrzőre és az osztályozásra, a félelmetes *notiz* aligha nélkülözhető. És az igazgató — görnyedve a sok szellemtelen irodai munka alatt — nem ér rá a tanulók szellemi haladásának, a tanárok tanítási módszerének a megfigyelésére.

És elérkezik a vizsgálatok ideje. A kétes osztályzatú tanulók számát a minimumra szállítják le, mert a bukófélben lévő tanulók száma bizony nagy.

És megindul a vizsgálat azokkal, akiket az előző napok, sőt hetek izgalmai, a sok express-kihallgatás és referálás már amúgy is megviselt.

És megkezdődik a *nyilvános* vivisectio, a remegő, könnyező anyák, avagy a háborgó lelkű apák jelenlétében: mert a Rendtartás intézkedése megkívánja, hogy a tanár a szülőknek ad oculos demonstrálja, mily haszontalan gyermekeik vannak.

És a tanár hol enged a gyermek könyörgésének, a szülő kérő tekintetének, hol meg kérlelhetetlen, hajthatatlan marad.

Azalatt elnöklő társa csak biztatja, nógatja, hogy siessen, mert az idő halad és biz' az ő tárgyából is sokan vannak a róvásón.

Végre letelik az első tantárgyra kitüzött idő és akkor a szaktanár, ha már beleúnt a dologba, elégségesre javítja a még hátralevő tanulók elégtelen jegyeit, avagy folytatja a faggatást, a másik szaktanárnak folytonos zúgolódása mellett.

Végre mégis csak véget ér az első tárgynak szomorú vizsgálata.

Következik a második tárgy. Megint vizsgálják az »elégtelenek«-et és az ember nem egyet lát, aki már az első tárgynál kiállotta a vizsgálat izgalmait. Maga a szaktanár is már ideges; nézi az órát és látja, mily kevés idő van rendelkezésére. Egyszerre több elégtelen tanulót hallgat ki.

De mit is csinál azalatt az osztály? Unatkozik, szörnyen unatkozik. Aztán fészkelődni kezd, nem figyel, fecseg.

A zaj izgatja a tanárt, hirtelen odanéz s kiszólít egy jó vagy éppen jeles tanulót, aki csak félfüllel hallotta az elégtelen társához intézett kérdést. A fölszólított megzavarodik és nem adja meg a várt précis feleletet. Az elégtelenek összenéznek, a szülők is összenéznek: most már világos, hogy a tanár az ő fiaiknak adja a legnehezebb kérdéseket, — olyan kérdéseket, amelyekre még a jeles fiúk sem tudnak felelni. A tanár erőnek erejével akarja megbuktatni a fiút.

De míg e gondolatok a fiúk és szülők fejében forognak, az alatt a tanár — aki nagyon is resteli a dolgot — a jeles vagy jó fiún tölti ki haragját: fogja a plajbászt és e pillanat hatása alatt

leszállítja a jó fiúnak az egész év folyamán becsülettel kiérdemelt osztályzatát.

És ez nem túlzás: ez tapasztalás!

Így tehát a vizsgálat, amely a Rendtartás szerint épen arra volna hivatva, hogy a tanár még egyszer és utoljára megfontolja, mérlegelje, hogy mily érdemjegyet adjon tanítványának: néha-néha ily igazságtalanságra ragadja őt.

Ugyan mivel szolgált rá a kötelességét buzgón, lelkiismeretesen teljesítő tanár arra, hogy a szülőkkel, nagyközönséggel szemben, abba a visszás, megszégyenítő, megalázó helyzetbe helyeztessék: hogy önmaga demonstrálja a nyilvánosság előtt, hogy becsületes fáradozásának mily csekély avagy semmi eredménye sem volt.

A régi idők nyilvános vizsgálatai — díszes közönség előtt — »cum delectis juvenibus«, azaz: válogatott ifjakkal, vidám dalok, zene és szavalatok között folytak — és mintegy aratási ünnepekhez hasonlítottak: a mai nyilvános vizsgálat — zsúfolt osztályokkal — a kínos, ideges vergődés képét nyújtja.

De másrészt sem a tanulók, sem a szülők érdeke nem kívánja meg a nyilvános osztályozó vizsgálatokat, ahol a bukófélben lévő tanuló szülők és idegenek előtt pellengére állíttatik, s rendkívüli lelki állapotban lévén, nyugodt, megbízható s a megitélésre alapul szolgáló feleleteket nem is adhat.

Ami pedig a szülőket illeti, vajjon sikerül-e száz közül egyet is meggyőzni a vizsgálat útján, hogy bukott fiával nem történt igazságtalanság?! A legtöbb szülő, látva, a mostani vizsgálati eljárásunk mellett, azt a kirívó tudatlanságot, amelyet a tanároknak maguknak, jobb megyőződésük ellenére, demonstrálniok kell: egyszerüen ráfogja (és a látszat mellette is szól), hogy az iskola nem tette meg a kötelességét.

A mostani vizsgálati rendszer tehát magát az iskolát kompromittálja. Pedig kár; az iskolának, a tanárságnak minálunk amúgy is elég ellensége van.

* * *

Ezeknek előrebocsátása után kifejtem saját álláspontomat, illetőleg formulázom javaslataimat a vizsgálatokra és az osztályozásra nézve.

Az évvégi nyilvános vizsgálatoknak — úgynevezett díszvizsgálatoknak — nem vagyok barátja, a mai évvégi nyilvános ***osztályozó*** *jellegű vizsgálatokat pedig föltétlenül eltörlendőknek tartom.*

Az évvégi nyilvános vizsgálat általában, mintha már nem illenék a mi korunkba, idejét múlta, avult intézmény ez, melyet semmi szempontból kellőleg igazolni nem lehet.

De ha a tanügyi hatóság — tekintettel az 1883. évi XXX. t.-c. 21. §-ra — az évvégi nyilvános vizsgálatok megtartása mellett nyilatkoznék: föltétlenül kívánatosnak tartom, hogy az a vizsgálat semmiesetre se legyen osztályozó jellegű, hanem hogy az az 1876. Rendtartás értelmében és szellemében folyjon.

És kikötném még azt is, hogy az az évvégi nyilvános — összefoglaló jellegű — vizsgálat csakis a tananyagnak gondosan kiszemelt, leglényegesebb, legfontosabb részleteire szorítkozzék és semmiesetre sem az egész évi tananyagra.

Most rátérek az *osztályozásra.*

Negyvenévi tapasztalatra hivatkozhatom, amikor rég megérlelt meggyőződésemet a következőkben foglalom össze:

Az osztályozást — t. i. a részletező, tantárgyak szerint való osztályozást — *föltétlenül eltörlendőnek tartom*, eltörlendőnek tartom, mert az osztályozás szükségtelen, haszontalan dolog, eltörlendőnek tartom, mert az osztályzatok kipuhatolása és megállapítása nemcsak hogy megzavarja, megakasztja az iskolát nemes feladatának teljesítésében, a tanításban és nevelésben, hanem a gyermek kedélyére, a gyermek lelkére és jellemére egyenesen káros és nem egyszer végzetes hatással van.

Az iskola mostani rendszerünk mellett, kivált zsúfolt osztályokban, irtózatos sok időt fecsérel a kihallgatásra, az examinálásra, a referálásra, és a tanár kínok között mérlegeli tanítványainak ismereteit. Természetes, hogy a sok idegbontó tömeges hihallgatás, amelyet úgyszólván minden tanárnak minden ellenőrző- és osztályozó-konferencia előtt végeznie kell, lényegesen befolyásolja különben higgadt ítéletét.

Multa tulit, fecit, sudavit et alsit. És miért? — Csak azért, hogy azt a nagyon is problematikus értékű osztályozást valahogyan megejthesse, csak azért, hogy a gyermekeket — legalább az igazságosságnak a látszatával — a *jeles*, *jó*, *elégséges* és *elégtelen* osztályokba besorozhassa, beszoríthassa!

És mily heterogén értéküek ezek a tanjegyek. Még az ugyanazon egy tanárnak a *jeles* vagy *jó*, avagy *elégséges* tanjegyei sem egyenértéküek. Az *X*-nek adott *jeles* egészen más értékű, mint az *Y* jelese, és vannak *elégségesek*, amelyek talán még a közönséges *elégtelen* jegynél is csekélyebb értéküek.

Hát ha még a különféle tanárok különféle jegyeit vizsgálhatnók meg? — Mily variácio, mily kombináció az! — Mert hiszen, quot capita, tot sententiae, — és annyiféle az eljárás, a fölfogás az osztályozás körül.

Voltak tanáraink és vannak kollégáink, akik az osztályozást nagyon is enyhén vették: csak úgy hemzsegtek, csak úgy hemzsegnek nálok a jelesek. — És voltak és vannak viszont olyanok, akiknél jelest aligha lehetett kapni: uralkodó osztályzatuk az elégséges.

Voltak és vannak olyanok, akik alig buktattak valakit, — de viszont vannak olyanok is, akik az *egy* tárgyból bukott tanulót még a javító-vizsgálaton is megbuktatják és így egy tárgy miatt osztályismétlésre utasítják. És az eljárás eme sokfélesége legjobban bizonyít az osztályozás tarthatatlansága mellett.

Ugyan milyen serkentő, buzdító, nemesítő hatást várhatunk az ilyen osztályozástól?

A tanulók jól ismerik, jobban ismerik egymás tehetségét és egymásnak ismereteit, mint akár a legjobb tanár: jól érzik, tudják tehát, hogy ki az, aki érdemetlenül kapott jobb osztályzatokat, és részrehajlással, elfogultsággal, igazságtalansággal vádolják meg tanáraikat, holott az igazságtalan osztályozásnak a legtöbb esetben csak felületesség, csak a nembánomság, a nemtörődömség, avagy a zsúfolt osztály az oka.

De a gyermek lelke azért mégis meg van mételyezve, meg van mérgezve, és a rajta elkövetett eme méltatlanság maradandó, kitörülhetetlen benyomást gyakorolt ifjú lelkére. Az iskolában sem megy minden érdem szerint, gondolja, a tanára is csak beszél az igazságosságról. Némely lelkekben az osztályozás még irigységet kelt, másokban meg elbizakodottságot szül.

És az osztályozásnak és a nyilvános *osztályozó* vizsgálatoknak méltó betetőzése az a szokás, hogy az iskola a tanulók osztályzatát az iskolai Értesítőben közli.

Hát mi köze Péternek ahhoz, hogy Pál fiának milyen jegye van a franciából avagy a mathematikából? És mi köze a nagy magyar közönségnek ahhoz, hogy hány jeles, jó vagy elégséges van a hittanból és a többi tantárgyból?

Egy idő óta minden téren a statisztikának dolgozunk. És az a sok sablonszerüség, az a sok percentuális kimutatás, az a sok szellemtelen irka-firka, mind az elöli a tanárban és igazgatóban a tanítót, a nevelőt, és közönséges mesterembert, osztályozó statisztikust csinál belőle.

És a statisztikus könyörtelen: lelketlen kegyetlenséggel leközli a 30 ezer nebulónak az osztályzatát, pellengérre állítva szülőt és gyermeket egyaránt.

De mit törődik a statisztika azzal, hogy az osztályzatok közlése pedagógiai abszurdum, sőt valóságos bűn, s hogy az Értesítő nyomában mély elkeseredés, a megaláztatás érzete, irigység, káröröm, elbizakodottság stb. támad.

Lássuk, hogy mint alakulna a dolog, ha a tanárság, szakítva rideg konszervativizmusával, az osztályozás eltörlése mellett foglalna állást.

Eme reform legelső üdvös következménye az volna, hogy tanár és tanuló fölszabadulva az osztályozás lidérc-nyomása alól, mintegy föllélekzenék: a tanár ezentúl nem forgatná folyton-folyvást félelmetes notizát ideges kezében, a tanuló meg lelki nyugalommal követné tanára előadását, és nyugodtan felelne a hozzá intézett kérdésekre, hisz nem kellene attól tartania, hogy mindjárt secundába ponálják, ha esetleg elszólja magát.

És elmaradnának az ellenőrzők, az osztályozó konferenciák előtt dívó tömeges kihallgatások, referálások, amelyeket kivált azok a tanárok szoktak rendezni, akik még hétszámra praelegálnak és aztán egyszerre vagy 100 lapnyi tananyagról számot kérnek. A tanuló

osztályzata egy-két véletlen feleleten alapult és a tanár az iskolák zsúfoltsága mellett, notizára esküdözött.

A tanítás ezentúl intenzivebb lesz és nyugodtabban fog folyni: a tanár tárgyalja az órára kitűzött pensumot, és kérdéseivel, ismételtetéssel, összefoglaltatással lehetőleg az egész osztályt belevonja tanításába. Ily eljárás mellett a tanár hova-tovább mind alaposabb *összbenyomást* nyer minden egyes tanulóról, és meghallgatva az ellenőrzők alkalmával tanártársainak véleményét is, lassan-lassan a tanuló egész egyénisége domborodik ki előtte, és a tanév végén nyugodt lelkiismerettel mondhatja majd, hogy ez vagy az a tanuló bátran fölereszthető a következő osztályba, amaz pedig osztályismétlésre utasítandó.

A fiúk alaposabb megitélése szempontjából szükségesnek tartom, hogy a nemnyelvi szakok tanárai is, minden időszakban, legalább egy-egy iskolai írásbeli gyakorlatot irassanak, amelyben a tanuló néhány fontosabb kérdésre írásbeli feleletet adna. Ilyen gyakorlatok itt-ott minálunk is divatoznak, de a külföldön már rég meghonot sodtak.

Szerintem az első ellenőrző-tanácskozás *november végén* tartatnék, hogy a tanárnak tönb ideje legyen osztályával megismerkednie.

A decemberi ellenőrzőt elhagynám, mert hisz köztudomású dolog, hogy a decemberi Értesítőnek kiosztását azért tették január végére, hogy azzal a család legszebb ünnepét el ne rontsák.

És íme, mi történt? — Intőket kell kiosztanunk. — Ebben az intézkedésben ellenmondást látok.

A második ellenőrző *január végén*, a harmadik *április végén*, a negyedik, évzáró, pedig *június második felében* tartatnék.

Az ellenőrző- értekezletek az 1876. Rendtartásnak 37. §-a értelmében folynának, amely szakasz nem egészen azonos a mostani Rendtartásnak 35. §-ával.

Irásos intőt az első ellenőrző alkalmából csak azok kapnának, akik legalább *három* tárgyból semmiféle haladást nem tesznek.

A többiekhez az osztálytanár vagy az igazgató intézne néhány buzdító szót.

A *januári* és *áprilisi* ellenőrző már szigorúbb lehetne, mert akkorára a tanárok már jobban ismerik növendékeiket.

Irásos intőt már talán *két* tárgyból is lehetne küldeni. — A többieket pedig maga az igazgató úr inthetné meg néhány buzdító szóval.

Az év végén, az utolsó, a döntő konferencia előtt a tanárok bejegyeznék a mai ú. n. osztályozó ívbe, hogy mely tanuló nem haladt náluk kellőképen.

Az osztálytanár eme bejegyzések alapján javaslatot terjesztene az *osztálytanári* konferencia elé. Először is fölsorolná azokat, akiket föltétlenül lehet fölereszteni a következő osztályba. Azután abban a rendben sorolná föl a többieket, hogy először a kevésbbé gyenge tanulók kerülnének tárgyalás alá és végül azok, akik legtöbb tárgyban maradtak el.

Hogy mely tanuló utasíttassék *osztályismétlésre*, effölött az illető osztályban tanító tanárok szavazással döntenének, még pedig nem épen annyira szaktárgyukra való tekintettel, mint inkább figyelembe véve a tanulónak egész egyéniségét, szellemi és erkölcsi értékét. Egyszóval: hogy valamely tanuló *felsőbb osztályba léphessen*, ahhoz a tanárok *kétharmadának* a szavazata szükséges. Ha a dolog egy szavazaton mulnék, akkor az igazgató szava döntené természetesen *in meliorem partem*.

Javító-vizsgálatra senki sem utasíttatnék: a nagy szünidőre a gyermeknek testi fejlődésének szempontjából van szüksége.

A bizonyítvány egy teljesen nyomtatott blanketta volna, amelyen az állana, hogy az illető *az osztály követelményeinek megfelelt* — vagy *meg nem felelt*.

Nincs kifogásom az ellen, hogy *az év végén* egy-két igazán kiváló tanuló dicséretben részesüljön; de hogy egy és ugyanazon fiú minden ellenőrző alkalmával jegyzőkönyvi dicséretet kapjon, azt nem helyeslem. A jó fiút az illető szaktanár amúgy is megdicséri, amikor rászolgál, fölöslegesnek tartom tehát az év folyamán a hivatalos dicsériádákat.

* * *.

Hosszúra nyúlt fejtegetéseim eredményéül a következő két tételt ajánlom elfogadásra:

1. Az évvégi nyilvános vizsgálat — nevezetesen az osztályozó jellegű vizsgálat — eltörlendő.

2. Az osztályozás eltörlendő.[1]

Dr. Theisz Gyula.

EGYESÜLETI ÉLET.

Fiumei Kör.

(A magyar nyelvtan tanításáról.)

A fiumei kör f. évi május hó 11-én, Fest Aladár elnöklete alatt rendes ülést tartott, melyen *dr. Kallós Zsigmond*, felső leányiskolai tanár olvasott fel *a magyar nyelvtan tanításáról*.

[1] Félreértések kikerülése végett hangsúlyozom, hogy én *osztályozás alatt a részletező, tantárgyak szerint való osztályozást értem*, azt, ami ma dívik, amikor X. tanuló: *hittanból jeles, magyarból jó, németből elégséges* s teszem *franciából elégtelen* jegyet kap stb., (mert biz az nem ritkaság, hogy egy-egy tanuló bizonyítványában az ily heterogén osztályzatok foglaltatnak). — Hogy az én javaslatom elfogadása mellett is meg kell jelölni azokat a tanulókat, akik valamely tantárgyban nem haladnak, az természetes, és ha némelyek ezt is *osztályozásnak* minősítik, úgy ez az osztályozás tulajdonképen csakis az *elégtelen* tanulóknak osztályozása és ott is kizárólag csakis azon tantárgyakra szorítkozik, amely tantárgyakból *elégtelen* előmenetelt tanusítanak. — Azt hiszem, hogy a mai osztályozás és az én javasoltam eljárás között óriási különbség vagyon!

A felolvasó a nemrég ismétlődött panaszok folytán aktuálisnak tartja a középiskolai nyelvtantanítás kérdését s ezért erre vonatkozó nézeteit szándékozik ismertetni. Mai nyelvtanunk kereteinek eredetét Aristotelesnél találjuk, s így benne és általa a legrégibb koroknak a nyelvről szóló azon nézetét tanítjuk, mely a nyelvet logikai törvények szerint, közmegegyezéssel, úgyszólván a priori alkotott s aztán megállapodott képződménynek tünteti fel, a helyett, hogy itt is a modern lélektan tanította fejlődést mutatnók be, mely szerint a nyelv életében is a kiválasztásnak, az evolúciónak, a fokról-fokra való fejlődésnek törvényei hatottak és hatnak. A keret — egyebek közt — a fogalommal, ítélettel és következtetéssel párhuzamosan, hangokból és szavakból szintetikusan állítja össze az egyszerű és összetett mondatot, mikor a hangtanra a szótant, erre meg a mondattant építi. Való ugyan, hogy a grammatika keretei és kategóriái elég híven visszatükrözik az elmúlt ezredéveknek bölcseletét, de ezért logikájuknak az élő, mindig változó nyelvvel már a múltban is meg kellett alkudnia, akár a maga kárán is. Korunknak a nyelvről szóló nézetei az új iskolában még nem foglalnak helyet. A nyelv szabályait a felolvasó is ismertetendőknek véli az iskolában, de a rendszer, mellyel e szabályokat tanítjuk, különösen, mivel e tanításra szánt időnek több mint felét a rendszer felépítésére szánjuk, szerinte nem lehet előttünk közömbös, bármennyire belefészkelte is magát a tanulók vérébe, úgy hogy egyszerűnek, természetesnek, szinte megváltozhatatlannak látszik. Hisz már a logika sem az többé, aminek a megmerevedett régi nyelvtan mutatja. Vagy új, modern lélektani alapon álló s a nyelv életéről helyes képet nyujtó rendszerre van tehát szüksége az iskolának, vagy le kell legalább mondania a régi rendszer merev követéséről, s a nyelvet, annak múlt és jelen életét, a régi rendszer *nélkül* kell tanítania, hogy a növendék a nyelvről, annak keletkezéséről, fejlődéséről, értékéről tovább is helytelen képet ne kapjon. Itt rámutat az értekező Wundtnak jól ismert, a gondolat kettős tagoltságáról szóló törvényére, mely ha az iskolának nyelvet elemző munkájában alapul vétetnék, a növendék a nyelvről, a réginél egyszerűbb, áttekinthetőbb formában, a legtisztább és leghelyesebb fogalmat nyerné. Az iskolai nyelvtan ily értelemben való reformálásának fontossága kitünik, ha csak egy futó pillantást vetünk a jelzett törvényre. Eszerint az összbenyomás: a mondat az, mely ketté tagolható, még pedig két új mondatra: alanyra és állítmányra. Az alany is, meg az állítmány is újabb két-két részre, t. i. főnévre és jelzőre, illetőleg igére és tárgyra. Tárgy az, ami az igével együtt képez állítmányt. A tárgy maga is tagolódhatik főnévre és jelzőre. Így meglehetősen egybeesnék az alany és főnév, a jelző és melléknév, az állítmány és ige fogalma. A tárgyat bizonyos körülmények között újból alanynak, illetve főnévnek ismerhetjük fel, és még ez idegen nyelvű növendék is — az ige mellett akadván rá mindig — könnyebben fog reá ismerni és láthatja, hogy csak az igéhez való vonatkozásában változik az alakja, úgy, ahogyan az alanyi részben változott a főnévhez való vonat-

kozása szerint a melléknévnek — a magyar nyelvben — helye (hét tehén — a tehén hét), más nyelvben — alakja. Igaz, hogy ez még csak váza volna a rendszernek, de a legszükségesebbet máris el lehetne benne helyezni, és különösen tág tér nyilnék a psichológiai nyelvtudomány elemeinek tanítására, miáltal a nyelvtanításnak eddig különvált anyagai: a verstan, stilisztika, retorika, poetika, az irodalomtörténet, a nyelvkincs szerzése és a lélektan a nyelvtanban természetes kapcsokra találnának. Minden ésszerű nevelés tiltja, hogy a gyermek első iskolai éveit az abstraháló nyelvtannal keserítsük el. Legyen a nyelvtanítás genetikus, rendszert lehetőleg csak a felső fokon nyujtó; a gyermek saját vagy közös, lassú, de szakadatlan megfigyelés alapján ismerje meg nyelvét. Ily nyelvtanítás súlypontja a *jelentéstanra* esnék, mely nemcsak ennek, de az egész középiskolai oktatásnak méltó középpontja lehetne, mert magában foglalja egy nép szellemi munkájának, művelődésének egész történetét, s mint ilyen, alkalmas arra, hogy mint gyűjtő-lencse, magában újra egyesítse az egyes mivelődési tényezőkből kiinduló, de elszórtan ható sugarakat, és ezeket a műveltség helyes, teljes képévé alakítsa.

A terjedelmes és tartalmas felolvasást élénk eszmecsere követte, melynek folyamán többen hangoztatták a felvetett eszme gyakorlatibb alakban való bemutatásának szükségét.

A vita befejeztével a gyűlés a szavazást ejtette meg az egyesület tisztviselő-jelöltjeire. Fest Aladár elnök a szavazatszedő bizottságba Mozog István elnöklete alatt Csepreghy Kálmán és Szútor Zoltán tagokat küldte ki, akik a szavazatok beszedése és összeszámlálása után a következőkben tették meg jelentésüket: Beadatott összesen 24 (huszonnégy) szavazat. Ebből kapott (elnök) Beöthy 23, Vámossy 1; (alelnök) Rombauer 19, Négyesy 5; (vidéki alelnök) Fest 23, Róth 1; (főtitkár) Négyesy 22, Székely 2; (szerkesztő) Bozóky 19, Waldapfel 5; (pénztáros) Müller 22, Mikola 2; (titkár) Székely 19, Rátz 5; (segélyp. eln.) Vámossy 23, Kovács 1, (ellenőr) Tiber 21, Balogh 2, Reif 1 szavazatot.

(Fiume.) *Vida Sándor,*
e. i. titkár.

Temesvárkerületi Tanári Kör.

(A fegyelmezés kérdéséhez; A pedagógiai munkásság fejlesztése.)

A kör május 13-án rendes ülést tartott, amelyen *Bergmann Ágost* elnök jelentette, hogy a Lyceum bizottsága több ízben ülésezett s Kunfi Zsigmondot bízta meg a körnek Temesvár városához intézendő memorandum elkészítésével, kiegészítve Miskovits F. és Lovas J. tervezeteivel, hogy a *Lyceum munkásságát intenzivebbé* s a társadalom minden rétegének könnyen hozzáférhetővé tegye.

A memorandumot az elnök a titkárral átadta *Telbisz Károly* polgármester úrnak, ki lelkes szavakkal támogatását teljes mérték-

ben megigérte s több hasonló irányú intézmény bevonásával a közös megbeszélések végett ankét összehivását szükségesnek mondta, egyúttal anyagi támogatást is kilátásba helyezett.

A titkári jelentés után *Kovács Gyula* vál. tag beszámolt a központi választmányi ülésről, amit a kör köszönettel tudomásul vett.

Ezután *Réday János* tartotta meg felolvasását »A fegyelmezés kérdéséhez« címen.

Az ifjak nevelése áldás a hazára, mert az teszi őket hazafiakká, megerősíti a honfierényeket, fejleszti a ragaszkodást minden széphez, jóhoz, igazhoz.

S az ilyen nevelés alapja a szoktatás, melyet állandóan kisér a szabály, s ahol szabály van, mely a fegyelemnek az alapja, ott büntetésnek és jutalmazásnak is kell lenni.

Tanítani sokkal könnyebb, mint fegyelmezni, mert a fegyelmezés a nevelőhatás legnagyobb titka s a tanító egyéniségében rejlik. A tanárnak teljes lelki frisseségére, ereje teljességére van szüksége, hogy a figyelmetleneket, kik egynegyed résznél is többen vannak, figyelemre szoktassa s ennek egyik alapkelléke, hogy ne vonjon rokonszenvével egyeseket magához, hanem egyformán járjon el minden tanítványával.

Az erős jellemű nevelőknél a heveskedés és türelmetlenség szokott fellépni, mi a büntetés és erőszakos szabályok gyakori alkalmazásában nyilvánul, míg a gyengébbeknél az állandó engedékenység lép előtérbe, mely eredményeiben sokkal rosszabb.

A fegyelmezésnek az alapja a tekintély, mely a felsőbb osztályokban az alapos tudáson és annak alapos közlésén nyugszik. A tekintély nevelői tekintetben nem egyéb, mint a tanító egyéniségének ereje, mely az emberrel vele születik, s tanulmányokkal és gyakorlattal növelhető és kiegészíthető.

Neveléssel foglalkozók törekedjenek lelki nyugalomra, önfegyelmezésre, türelemre; törekednie kell a tanárnak, hogy a tanulók bizalmát és szeretetét megnyerje s ezekkel legyen párosult a tekintély, ne pedig a félelemmel.

Iskola és a tanár tekintélye sokban függ a szülőktől is, kik bizony nem egyszer kisebbítik a tanár társadalmi állását, egyéni tulajdonságát, tudását stb. még pedig serdülő fiaik jelenlétében — mi különösen a műveltebb osztályú szülőknél gyakori.

A rendtartás szabályai nem elegendők a fegyelem biztosítására, mert ezekkel csak félig lehet fegyelmezni vásott, engedetlen, dacos fiúkat. A fegyelmi szabályokat szigorítani kellene. Kifejti a felolvasó, hogy a fegyelmi büntetések kezdete tulajdonképen a 3-ik fokozat, mert jegyzőkönyvbe is kerül, de sajnos, a büntetett nem nagyon veszi lelkére. Ezt szeretné a felolvasó hatásosabbá tenni, még pedig azáltal, hogy a kihirdetése az összes osztálytanárok jelenlétében történjék, az osztályfőnök által.

A 4-ik fok már csak rosszakaratu engedetlenséget sújtson s hivassék oda több tanár s az érdekelt szülők vagy helyetteseik.

Ezen két pont reformálásától s hatásosabbá tételétől reméli a felolvasó a fegyelmi esetek nagy számának kisebbedését, s ezekre hívja fel a jelenlevők figyelmét.

A felolvasást élénk vita követte.

Dr. *Kovács Gyula* örömmel hallotta a nagy gonddal összeállított s rendkívül fontos és érdekes előadást, csak azt sajnálja, hogy a szerző az elméleti fejtegetés mellett konkrét esetekkel nem bővítette ki az előadást.

Kunfi Zsigmond rámutat arra, hogy a tanítónak elsősorban önismerettel kell birni; majd felemlíti azt az érdekes megfigyelést, hogy a súlyosabb fegyelmi esetek az iskola falain belül a hét második felében s a nap végső óráiban gyakoribbak, minek okát a tanító és tanítvány egyaránt való fáradtságában, ebből keletkező idegességben is kereshetjük.

Keszler Károly az egyes gyermek természetének kiismerését is fontosnak tartja, miáltal a fegyelmi eset elbírálása sokkal könnyebbé és igazságosabbá válnék.

Bergmann Ágost az ünnepélyességet és a szülők bevonását szintén szükségesnek tartja.

Gerő V., Lomoschitz J., Lovas I., Vargha Gy. hozzászólásai után az elnök köszönetét fejezte ki az előadónak a kör nevében az alapos fejtegetésért.

Dr. *Kovács Gyula* indítványt terjeszt elő a pedagógiai munkásság kifejlesztése érdekében olyan módon, hogy az elemi iskola és középiskola közelebb hozása céljából a kör ügyviteli szabályainak keretében vonja be a kör a népiskolai tanítókat is a kör pedagógiai munkásságába.

Dr. *Steiner Simon* hozzászólása után a kör elhatározza, hogy a rendkívül fontos s a kör életében fordulatot képező ujítás tárgyalását, hogy a tagok jobban tájékozódhassanak, a júniusi ülésre tüzi ki.

Elnök az ülést bezárja.

(Temesvár.)

Vargha György,
titkár.

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

Sprachästhetik. Grundlegung, Methodik und Technik für die Behandlung der Formschönheit im deutschen Unterricht von *Johannes Book*, Oberlehrer an der sechsten städtischen Realschule in Berlin. R. Gaertners Verlagsbuchhandlung Hermann Heifelder, Berlin, 1903. 228. lap. Ára 5 M. 40 f.

Felette érdekes könyv fekszik előttünk, mely azt a témát tárgyalja, hogy mikép lehet az elemi és középiskolákban aesthetikai szempontból a nyelv formai szépségeivel bánni. Nem teoretikus módon akarja szerzőnk célját elérni és azért mellőzi az aesthetikai és psychológiai fejtegetéseket, hanem egyes példákkal bizonyítja, mennyi hibát követünk el a kiejtésben, mind a prózai, mind a költői darabok olvasásánál és számos olvasmányon megmutatja, mily módon lehetne ezen

hibákat elkerülni. Újabb időben több miniszteri rendelet (nálunk is) a tanárok kötelességévé tette, hogy a tanulók szép előadói képességét fokozzák. A könyv erre számos igen használható gyakorlati útmutatást ád, melyeket a szakférfiak figyelmébe ajánlunk.

(Székesfehérvár.) *Téri József.*

Egy kis helyreigazítás. Könyvemnek dr. Juba úr tollából a 700. lapon megjelent ismertetésében a következő két — nyilván félreértésből származó — tévedés fordul elő: 1. »*a tornát ne tornatanító, hanem pedagógus tanítsa*«; én a könyv 84—85. lapján ezt mondom: »Eine den wissenschaftlichen Bedürfnissen und den pädagogischen Anforderungen der Gegenwart angemessene *akademische Heranbildung der Turnlehrer* mit mehr Bildung, Ansehen und Gehalt.« 2. Az orvosokról pedig nem csupán a 14. lapon, hanem a 21. lapon is szólok, ahol dr. Greisbach »Hygienische Schulreform« című füzete kapcsán ezt jegyzem meg: »*Ich* möchte dieses abfällige Urteil *nicht* verallgemeinern; auch unter den Ärzten gibt es berufene Vorkämpfer einer vernunftgemässen körperlichen Erziehung, leider aber auch Talmiapostel des übertriebenen Sportes.« — Hogy dr. Juba urat azok közé a hivatott bajnokok közé számítom, mondanom sem kell. *Kemény Ferencz.*

KÉRDÉSEK ÉS ÜZENETEK.

(Azokat a kérdéseket vagy kéréseket, amelyekre vonatkozó feleletek, illetőleg üzenetek a Közlöny e rovatától várhatók, számozzuk, hogy a felelő vagy üzenő tagtársak ne legyenek kénytelenek a kérdést vagy kérést ismételni, hanem annak sorszámára hivatkozhassanak.)

Felelet a 7. sz. kérdésre. Nézetem szerint a félévi számadást előíró m. évi 15044. szmv. sz. rendelet értelmezésére egyedül a min. számvevőség lehet illetékes s kétség esetén egyenest ahhoz kell fordulni.

Arra nézve azonban alig lehet kétség, hogy a rendelet a jövőre is szól s az új számadási rendszerrel áll szerves összefüggésben.

A számvevőség egyik tisztviselőjétől nyert értesülésem szerint ez intézkedés az állami főszámvevőszék kezdeményezésére jött létre, mely az állami költségvetés részletes ellenőrzése szempontjából az összes kormányzati ágaktól eredetileg *havi* számadásokat kívánt be, úgy hogy a számadások félévi bemutatása az eredeti álláspontnak szemben tulajdonkép máris engedményszámba megy.

Bizonyos az, hogy ez intézkedés nehezen egyeztethető össze az iskola érdekeivel, amennyiben az igazgatók idejének egy részét újból elvonja tulajdonképi főfeladatuktól, az intézet oktató és nevelő működésének szellemi vezetésétől. Az első félévi számadás elkészítésének terve annyival súlyosabb, hogy épen szeptemberre esik, amikor az igazgató amúgy is túlontúl el van halmozva az évkezdeti bokros teendőkkel s a legerősebb munka kifejtése mellett is — még akkor is, ha a természettől vasegészséggel és kiváló munkabírással van meg-

áldva — alig képes az e hónapra előírt, határidőhöz kötött irodai ügyek pontos elintézése mellett a nevelés és oktatás ügyeiben irányító, felügyelő és ellenőrző tisztét megfelelő módon gyakorolni: ami annyival fontosabb, mert a jó kezdettől függ nagyrészt az iskolai év egész eredménye.

A szeptemberi aktamunkához (jelentés a beiratások eredményéről; idem az új tanárokról; órarend és tantárgyfelosztás felterjesztése; érettségi, magán- és pótvizsgálatok aktái; jelentés a tanári testületben beállott változásokról, esetleg teljes minősítő táblázatok: tankötelesek kimutatása; az ösztöndíjasok kimutatása; tandíjmentességre vonatkozó intézkedések; alakuló, módszeres és tandíjmentességi értekezletek jegyzőkönyveinek felterjesztése; jelentés a tanárok mellékfoglalkozásáról; jelentés a rendkívüli tárgyakról) — ismétlem, ez aktahalmazhoz hozzájárulva még a sok időt igénylő I. félévi okmányolt számadás, a leltári kivonatok elkészítésével együtt. Minthogy pedig számos beszerzés kifizetését ez időpontban még nem lehet okmányilag igazolni (pl. a folyó számlára beszerzett könyvekről), a leltári kivonatok s a nyugták ekkor még úgy sem fedhetik egymást, és így a számadás nem tekinthető teljesnek.

Ha tehát ez intézkedés célje az, hogy a főszámvevőszék képet nyerjen arról, mennyi költtetett el az első félévben, az államkincstártól utalványozott költségvetési összegekből, erre nézve teljesen elegendő volna, ha a számadási napló június 30-án lezáratnék s annak egyszerű másolata még júliusban felterjesztetnék előzetes jelentésképen (számadási okmányok és leltári kivonatok nélkül). Ennek megvolna az az előnye, hogy a számvevőségnek nem kellene várnia szeptember végeig, esetleg októberig vagy novemberig az I. féléves költségvetési eredményének megtudására. Az év vége után volna aztán *együttesen* felterjesztendő az I. és II. félévről szóló okmányolt és leltári kivonatokkal felszerelt *végleges* számadás, az eddigi szokás szerint.

A magam részéről a múlt évről is együttesen terjesztettem fel az I. és II. félévről szóló okmányolt számadást, miről a számvevőséget még 1904. szeptember 24-én előre értesítettem, a fent elsorolt okokkal igazolva eljárásomat. Azt hiszem, az eljárás a jövőben is megengedhetőnek fog tartatni, ha kollégáim ez álláspontomat magukévá teszik.

F. A.
igazgató.

NÉVSORA

azon tagoknak, kik az 1905. április 18-tól 1905. május 24-ig tagdíjat fizettek:

1894/5-re: Hekinger István (még 2 K).
1895/6-ra és 1896/7-re: Hekinger István.
1897/8-ra: Hekinger István (2 K).
1898/9-re: Havas Tivadar (még 2 K), dr. Rózsa Géza.
1899/900-ra: Havas Tivadar, Mérey Ágost, dr. Rózsa Géza (2 K), Schultz Imre, dr. Vida Sándor (még 1·80).
1900/1: dr. Jármy József (II), Mérey Ágost, Schultz Imre (2 K), Turcsányi Dezső (II.), dr. Vida Sándor.

1901/2-re: dr. Butorka Száva (még 6 K), Buza János (még 1·34), Jánó Béla, dr. Jármy József (I). Lähne Vilmos, Mérey Ágost, Somogyi István, dr. Vida Sándor (1·20), Wiesinger Károly (II.).

1902/3-ra: dr. Aczél József (még 1·75), dr. Friml Aladár, dr. Butorka Száva, Buza János (6·66), Gerevics Gusztáv, Kempf József (II.), Lähne Vilmos, Somogyi István, Szabó Kázmér (II.).

1903/4-re: dr. Aczél József (6·25), Angheben Albin (II.), dr. Bokor János, Bónis Károly, dr. Butorka Száva (6 K). Csalóközy Jenő, Csősz János, Csukás Géza, dr. Fenyves Albert (6 K). Ferenczy József, Glatz Ferenc (II.), Jankó Gyula, Józsa János (még 2 K), Karsai Gyula, Kemény Árpád, Lähne Vilmos, Lovass Aladár (II), Miklósy Sándor, Pásztory Endre, Rákosi Kristóf, Somogyi István, dr. Szentkláray (II.). Timkó Sándor (II.), Uferbach Jenő, Vajdafy Géza, dr. Vida Károly, Vujsz János (még 4·67), Wagner Adolf.

1904/5-re: Abaffy Béla, Angyal Dávid, dr. Antal Géza, Arnhold Nándor, Babaré Adél, Balázsovits Norbert, dr. Barabás Ábel (II.), Barcsi József, Basák Imre, Bauer György, Berecz Gyula, Berkovics Arnold, Berky Zoltán Béla, Besze Mihály, Bendek József, Binder Jenő (még 6 K), Bitter Illés, Bodin Mihály, Bodola László, Bolla Lajos, dr. Boros Alán, Borsos István, Borostyány Béla, dr. Bozóky Endre, Bóka Péter, Bónis Károly, Breznyik János, Bukovinszky István, Burián János, Carvin Piroska, Chovancsák Dániel, dr. Cserey Adolf (még 2 K), Csalóközy Jenő, Csokán Lajos, Csóti Márk, Csukás Géza, Danka Placid, Dergáts Sándor, Dékány Lajos (I.), Dietz Lajos (II.), Dvihally József, Erdős Tivadar, dr. Falusy Béla, Faragó Andor (még 6 K), Faragó János, Farkas Ignácz, Farkas Lajos, Ferenczy József, Fest Aladár, dr. Fésus György, Ficsár József, Finta Ferenc, dr. Fried Ármin, Gáspár János, Gáthy Zoltán, Gebe Mihály, Glatz Ferenc (I.), Gockler József (II.), Goltner Lajos, Govrik Sándor (3 K), Graiziger Kornél, Gurnesevics Lajos, dr. Gyiszalovics Veszelin, Győri Gyula, Haan József, dr. Habán Mihály, dr. Hajnal Dávid (2. K), dr. Harmos Zoltán, Harzer József, dr. Hazslinszky Rezső, Hehelein Károly, Hoffmann Mátyás, Holló Alajos, Horger Antal, dr. Horváth Czézár, Hölszky Sándor, Jancsó Géza, Janell József, Janovszky László, Jánosy Gerő, Incze Lajos, Joris Máté, Józsa János, Józsa Menyhért, Juhász Ervin, Kalmár Jolán (még 5 K), dr. Kapossy Lucián, dr. Kardeván Károly, Kardhordó László, Katona József (N.-Várad), dr. Kálmán Miksa (II.), dr. Kárpáti Károly, Kemény Árpád, Kiss Dénes, Kiss Ernő, Kiss Lajos (Szeged), Kmetykó János, dr. Kocsis Lénárt, Koczán Aladár, Kopcsay Lajos, Korponay István, Kovalik János (Versec), dr. Kovács Árpádné, dr. Körös Endre, dr. Kunfi Zsigmond (II.), dr. Kuthy József, dr. Lakos Béla, gr. Laszberg Rudolf, Lám Frigyes, Láng Mihály, László Dávid, László Ignác, Lähne Vilmos, dr. Létmányi Nándor, Loósz István, Losonczy Jenő, Lovass Aladár, Luzsicza Gyula, Maczki Valér, Madzsar Gusztáv, Makay István, Marcsiss János, Marusák Pál, Mathiasz Arthur, Matics M. András (II.), dr. Máté Lajos, Mátray Gyula, Medreczky István, Mihályi Elemér, Miklóssy István, Miklóssy Sándor, dr. Mitrovics Gyula, Mokovcsák János, Moesz Gusztáv (I.), Németh Illés, dr. Noszkay Ödön, Novotny Henrik, Oberst József (I.), Orth Miklós (II.), Osvath Ferenc, Paulay Ödön, Paulovits Károly, Perjessy Lajos, Péch Aladár, (4 K), dr. Piukovich Sándor, dr. Privorszky Alajos (II.), Prónai Viktor, Raidl Sándor, Lic. Rácz Kálmán, Reibner Márton, Reider Béla, Renner János, Révai Manó, dr. Révay Sándor, Saly Sándor (II.), Sarudy György, Sarudy Ottó, Schüssler, Albert, Sebestyén Dávid, Sebestyén János, Simonetti Klementina, Sirola Ferenc, Somogyi István, Spotkovszky Károly, Staud János, dr. Steiner Simon (II.), Stéberl Ernő (II.), Stiller János, Stromp László, dr. Strommer Viktorin, Szabó Lajos, Szakács Béla, Szalay Gyula, Szegfi Emi, Szegleti István, Szenczy Győző, Szeremley Barna, Szerémi Alajos, Szépréthy Béla, Smutny Rezső, Szongott Kristóf, Szörényi József, Takács Gyula, Tell Anasztáz, Teveli Mihály (még 5 K), Timkó László, Tiszó Lajos, Tóth István, Tökes Lajos (II.), Ulmanek Gyula, Vargha György (II),

Váró Ferenc, dr. Vértessy Dezső (I.), dr. Visnya Aladár, Vörös Mihály, Vrancsits Gyula, Vujsz János (1·33), Wagner Adolf, Weinberger Fanni, Wieber Jakab, Wigand János, Zachár Gusztáv, Zoér Ferenc, Zsoldos Benő.

1905/6-ra: Binder Jenő (Brassó) (2 K), Faragó Andor (2 K), gr. Laszberg Rudolf (2 K), dr. Mártonfi Lajos (II.) Teveli Mihály (1 K), Zalai Mihály.

1906/7-re és 1907/8. I. felére: Mártonfi Lajos.

Előfizettek:

1903/4-re: brassói r. k. főgimnázium (még 2 K) nagyrőcei felső kereskedelmi iskola, nagyszalontai gimnázium, zsolnai főreáliskola.

1904/5-re: beregszászi főgimnázium, brassói r. k. főgimnázium (5·20), Czikker Ferenc (2 K), dévai főreáliskola, egri főgimnázium, érsekújvári főgimnázium, kisszebeni gimnázium, kolozsvári kereskedelmi akadémia (II.), mezőtúri felső leányiskola, Országos közoktatásügyi tanács, nagyrőcei felső kereskedelmi iskola, nagyszalontai gimnázium, nagyszombati főgimnázium, nagyváradi honvédapródiskola, sátoraljaújhelyi főgymnázium, Seraphin G. A., somorjai polgári iskola, soproni ev. liceum, szászvárosi főgimnázium, szegedi felső kereskedelmi iskola, trsztenai gimnázium, Zirci apátság.

Budapest, 1905. május 24-én.

(I.) = I. félév. *Müller József,*

(II.) = II. félév. egyesületi pénztáros, (II. ker., Áldás-u. 4.).

Kérelem a körök pénztárosaihoz. *Kérem a körök t. pénztárosait, hogy amennyiben még meg nem történt, a köri tagok tagdíjait minél előbb kezemhez juttatni szíveskedjenek.*

Müller József, *egyesületi pénztáros.*

(V. ker. áll. főreáliskola. Lakása: II., Áldás-u. 4.)

Tartalom: *Krónika.* Az országos tornaverseny. *kf.*-től. A pécsi közgyűléssel kapcsolatos kirándulás programmja. A Társadalomtudományi Társaságnak a középiskola reformjára vonatkozó tárgyalásai. Nyilvánossági jog. Véglegesítés. Tanári fizetések rendezése. — *Javaslatok és Tanulmányok:* Archaeológia és művészettörténet a középiskolában. Dr. *Csengeri* Jánostól. Az iskolai vizsgálatok és az osztályozás. Dr. *Theisz* Gyulától. — *Egyesületi élet:* Köri tudósítás. (Fiumei Kör. *Vida* Sándortól. Temesvárkerületi Tanári Kör. *Vargha* Györgytől,) — *Könyvek és Lapok:* Johannes Book: Sprachästhetik. *Téri* Józseftől. Egy kis helyreigazítás. *Kemény* Ferenctől. — *Kérdések és üzenetek.* — Tagdíjfizetések és előfizetések jegyzéke. *Müller* Józsetől.

Pályázat.

A gyulai r. kath. főgimnázium bizottsága az 1905/6. tanévre két tanári állásra pályázatot hirdet. A rendes tanszékre **latin, német,** az ideiglenes helyettes állásra **földrajz, természetrajzi** képesítéssel biró tanárok pályázhatnak. A rendes tanári állás fizetése 2400 koronától fokozatosan 3600 koronáig. 500 korona lakáspénz. Ötször 200 korona korpótlék. A helyettes tanár jutalomdíja 1600 korona. Paptanárok és tornatanítói képesítéssel biró pályázók előnyben részesülnek. A pályázatok 1905. június hó 30-ig a gyulai r. kath. főgimnázium igazgatóságához intézendők.

Gróh Ferenc.

biz. elnök.

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXVIII. évfolyam. 35. szám. 1905. junius 4.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. k., Eszterházy-utcza 14. sz. alá.

Szerkeszti
WALDAPFEL JÁNOS
VII. ker., Csömöri-út 65.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. k. áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdíj 8 kor.

MAGY. AKAD. KÖNYVTÁRA

KRÓNIKA

A pécsi közgyűlésről közölt utolsó hiradásunk kiegészítéséül fölhívjuk t. tagtársainkat, hogy jelentkezésükkel kapcsolatban, melyet immár sürgősen kérünk, 20 koronát beküldeni sziveskedjenek. Ezt a pénzt, mely részvételük biztosítására szükséges, Pécsett visszakapják. Egyuttal kérjük t. kollégáinkat, nyilatkozzanak, vajjon egyedül vagy többedmagukkal akarnak-e utazni, Pécsett vendégfogadóba (mérsékeltebb áron) vagy magánházba óhajtanak-e szállni, *csak* a közgyülésen fognak-e részt venni vagy jönnek Boszniába is? Akik félárú menetjegyeket kivánnak, legyenek szivesek az útirány pontos megjelölésével erre vonatkozólag is nyilatkozni, mert módunkban lesz a m. á. v. és Kassa-oderbergi vasút vonalain díjkedvezményt kieszközölni. A Déli vasút mentén lakók méltóztassanak ez iránt az igazgatóságot (Budapest, I., Mészáros-utca 19.) megkeresni, hogy a nekünk megigért féljegyeket onnan közvetlenül megkaphassák. A folyamodványra nem jár bélyeg.

Az országos ifjúsági tornaverseny.

A május 27. és 28. lezajlott országos tornaverseny eredménye úgy belső értékét, mint pedig külső, impozáns hatását illetőleg minden dicshimnusznál ékesszólóbban dicséri mindama férfiak önfeláldozó tevékenységét, akik e nagy nemzeti jelentőségű ünnepély rendezése körül szakavatott tudással, tervszerű és céltudatos munkássággal vállalkoztak e nagy és fárasztó munkára.

E férfiak buzgólkodásának köszönhető, hogy az ország minden vidékéről idesereglett tanulók bemutathatták ügyességüket, bátorságukat és testi erejük fejlettségét. Méltán megérdemli őket az egész nemzet hálája; hiszen nemzeti érdeket szolgálnak.

Két tanulság vonható le az ünnepély lefolyásáról: az egyik az, hogy gyermekeink testgyakorlata és testi nevelése a múlthoz

képest nagyot haladott, amennyiben a bemutatott gyakorlatok elejétől végig arról tanuskodtak, hogy azokat minden intézetben egyaránt szeretettel tanították és tanulták; a másik az, hogy a gyermekek tudatába ment át az együvétartozás érzése, hogy az egyesek alá tudják magukat rendelni az összességnek, ami nélkül a fölvonulás nem sikerülhetett volna oly fényesen, mint aminőnek azt láttuk.

Az egész ünnepély a következő keretben mozgott: fölvonulás; szabadgyakorlatok fabottal; mintacsapat-tornázás jelentkezés alapján; játék-füleslabda, kótya— ; főverseny — szabadgyakorlatok, egy gyakorlat a korláton tézisek szerint, távolugrás— ; kötélhúzás; egyéni verseny—futás, mászás, az V—VI. oszt. 30 m, a VII—VIII. oszt. 50 m; szabadon választott gyakorlatok—fűzér, buzogánnyal, zászlóval, rúddal stb.-vel való gyakorlatok, gúla stb.

Versenyezett 123 intézet 5000 tanulóval. Ezek a verseny mind a két napján a Hunyady-téren gyülekeztek és kettős rendekben, élükön a honvédzenekar, majd a szabadkaiak a vándorzászlóval haladtak a versenypályára. Itt sok ezerre menő vendég-közönség várta az ifjúságot. A díszes sátorban helyet foglaltak: Berzeviczy Albert kultuszminiszter, Apponyi Lajos gróf udvarnagy, Nyiri Sándor honvédelmi és Hieronymi Károly kereskedelemügyi miniszterek, Lobkovitz Rezső hadtestparancsnok, Wlassics Gyula, gr. Szápáry Pál; Gromon Dezső, Zsilinszky Mihály, Molnár Viktor államtitkárok; Bolgár Ferenc képviselőházi alelnök, Álgya Sándor honvédezredes, gróf Teleky Sándor, Gaudernak tábornok, Banovits Kajetán miniszteri tanácsos, Rózsavölgyi Gyula alpolgármester, Kun Gyula tanácsos és a versenybíróság tagjai.

Az ifjúság a díszsátor és a vendégek előtt a szokásos fejfordítással és zászlómeghajtással tisztelgett. Miután 31 oszlopban a kijelölt helyüket elfoglalták, Sztojánovits Jenő vezénylete alatt elénekelték a Himnuszt, amely az 5000 gyermek ajkairól megrázkódtatta a levegőt, de a szemlélők sziveit is, akik mély áhitattal állva és födetlen fővel hallgatták, majd vele énekelték az ifjúsággal. Erre dr. Ottó József vezérlete alatt megkezdődtek a 14 gyakorlatból álló szabadgyakorlatok. Ezek tették az egész ünnepélynek legszebb és leghatásosabb részét, amelyet a jelenlevők szűnni nem akaró tapssal és éljenzéssel hálláltak meg.

Ezt követte a mintacsapat-tornázás, mely két csoportra oszlott. Az egyik csoportban a korláton tornászott 30 intézet, a nyújtón 13 intézet, a lovon 12 intézet, bakon 1 intézet, rúddal ugrott 1 intézet. A második csoportban tornászott a nyújtón 12 intézet, a lovon 13 intézet, bakon 1 intézet. Ezután következett az egyéni összetett verseny, mely futásból és mászásból állott, úgy, hogy az előírt távolság befutása után folytatólag egy 5 méter magas póznára másztak. A zászlóért 24 intézett versenyezett, részben délelőtt, részben délután. A játékversenyeket a budapestiek már 26. délután befejezték füleslabdával. Délután csak a vidékiek mutatták be ügyességüket a füleslabdával és kótyajátékkal és pedig füleslabdajátékban résztvett 35 intézet, a kótyajátékban 9 intézet.

Ezután az ifjúság ismét elfoglalta helyét az oszlopokban és elénekelte a Szózatot, s utána oly lelkes hangulat fogta el az ifjakat, hogy egetverő éljenzés közt sapkáikat földobálták és póznáikra tűzték; ez a mindenféle színű sapkatömeg mákvirágmezőhöz hasonlított és a nézőket nagyon gyönyörködtette. De a fiúk jókedve itt még nem szünt meg: vállukra emelték és körülhordozták Bachó Istvánt, a honvédzenekar karmesterét. Ezzel az első nap programmja ki volt merítve.

A második napon ismétlődött a fölvonulás, a Himnusz eléneklése és a szabadgyakorlatok, amelyek ugyanazt a hatást idézték elő, mint az első napon.

A szabadon választott gyakorlatokat az intézetek két csoportban végezték. A gyönyörű taglejtések kézi szerekkel és azok nélkül, itt-ott énekszóra is, leirhatatlan szép látványt nyujtottak. Erre következett a kötélhúzás. Minden intézet 10 tanulóból álló csapatot alkotott és ezek hat csoportban mérték össze erejüket. Ez a verseny két időre volt beosztva és egyszerre három csoport versenyzett.

Ezek után a tanulók zászlóikkal oszlopaik alatt ismét elfoglalták helyeiket és akkor kihirdették a főverseny eredményét.

Ez alkalommal a sepsi-szent-györgyi evangélikus református székely Mikó-kollégium ragadta magához a dicsőség pálmáját; a vándorzászlót ők nyerték el. A győztes csapat a díszsátor elé vonult, és átvette a gyönyörű fehér selyemzászlót Berzeviczy Albert kultusz miniszter kezeiből, aki a derék ifjakhoz a következő beszédet intézte:

»Átadom a vándordíjul szolgáló zászlót, mint győzelmi jelvényt a főversenyben legjelesebbnek bizonyult tornászcsapatnak a szepsi-szent-györgyi református főgimnázium tornászcsapatának; szolgáljon ez elismerésül is, buzdításul is a csapatban részes tornász ifjaknak és a derék intézetnek, mely a testi nevelés föladatainak fölkarolásáról és megvalósításáról tegnap és ma fényes tanúbizonyságot tett. De szolgáljon a zászló és szolgáljanak tornaversenyeink lelkesítő például az egész magyar ifjúságnak, hogy fölismerje és megszívlelje azt, hogy amint testünk és szellemünk a hazáé, testünket és szellemünket a haza szolgálatára egyaránt képeznünk, edzenünk is kell; mert, fiatal barátaim, ti vagytok e nemzet jövendője, tőletek függ e haza fölvirulása a jövőben! Hogy azt munkáljátok — híven a hazához és híven a királyhoz — erre tegyetek szent fogadalmat ma is, velünk együtt kiáltva: »Éljen a király (hosszas, élénk éljenzés), éljen a haza!« (hosszas, lelkes éljenzés).

A Szózat eléneklése volt most is a napirend utolsó pontja és a csapatok óriási kigyóvonulásban kifejlődve és a már leírt módon tisztelegve elvonultak a vendégek előtt. Ezzel az ünnepély véget ért, amely két napon át kellemes izgatottságban tartotta székesfővárosunkat és gyönyörködtette a nézőket, akiknek örök emlékezetben fognak maradni e napoknak nemzeti szempontból fontos eseményei.

Sepsi-Szent-György úgy tisztelte meg a hazaérkező győztes gyermekeit, hogy a várost kilobogózta, egy díszküldöttség, élén a polgár-

mesterrel, várta őket a pályaudvaron, mely küldöttség taracklövések és zeneszó mellett az intézet tornatermébe vezette őket, ahol díszebéddel várták; itt a polgármester lelkes szavakban üdvözölte az ifjakat és tolmácsolta a lakosság hálaját a tornatanár sikeres működéséért és a város értékes ajándékát nyujtotta át neki emlékül. Így adott Sepsi-Szent-György gyermekei tornatanára iránt táplált hálás érzelmeinek kifejezést és így gondolja gyermekeiben az önérzetet, a munkakedvet és a komoly kötelességtudást növelni. Valóban, lélekemelő momentum és önkénytelenül emlékezetünkbe idézi a régi görögök olympiai játékait, amikor a győztesek az ünnep színhelyen és szülővárosukban is a legnagyobb kitüntetésben részesültek.

Szirtes Ignác.

A földrajz-tanárok részére rendezendő tanfolyamok ügyében a f. é. május 24-én kelt miniszteri rendelet és egy később kiadott pótló értesítés alapján a következőket közölhetjük: Hogy a középiskoláknál működő szaktanárok az általános földrajz legújabb vívmányaival s kutatási módszerével megismerkedhessenek és a földrajz középiskolai tananyagának oktatásánál követendő legegyszerűbb s legkönnyebb módszereket begyakorolhassák, valamint azért is, hogy a földrajz tanárai útbaigazítást nyerhessenek arra nézve, miként értelmezendők a középiskolai tantervek földrajzi anyagára vonatkozó követelmények s mily módon járjanak el azoknak gyakorlati alkalmazásánál: a a vallás- és közoktatásügyi miniszter a folyó 1904/5. tanév befejeztével középiskolai földrajzi tanárok részére háromheti — június 13-ától június 30-áig tartó — tanfolyamot rendeztet.

A tanfolyam rendezésével és vezetésével *dr. Lóczy Lajos*, budapesti tud. egyetemi ny. r. tanárt, a bölcsészettudományi kar e. i. dékánját bízta meg; kivüle közreműködnek még: *dr. Kövesligethy Radó*, budapesti és *dr. Cholnoky Jenő*, kolozsvári tud. egyetemi ny. r. tanárok, valamint *dr. Thirring Gusztáv* tud. egyetemi magántanár és *Littke Aurél* földrajzi intézeti tanársegéd.

A tanfolyam hallgatói naponkint nemcsak a délelőtti órákban 8—12-ig, hanem délután, esetleg az esti órákban is részesülnek elméleti és gyakorlati oktatásban. Nevezetesen:

Dr. Lóczy Lajos minden délelőtt két-két órát tart a fizikai földrajz problémáiról és ezek alkalmazásáról; — *dr. Kövesligethy Radó* minden délelőtt egy-egy órában a mathematikai és csillagászati földrajz jelentős részeibe vezeti be a tanfolyam hallgatóit; — *dr. Cholnoky Jenő* pedig a földrajzi méréseket ismerteti meg és a levegő fizikai földrajzát fogja előadni minden délelőtt egy-egy órában, egy-egy délutáni órában pedig az általános földrajz tanait fogja alkalmazni Afrikára, Ausztráliára, Oczeániára és Amerikára; — végül *dr. Thirring Gusztáv* a demografia, nemzetgazdaság és politikai földrajz köréből fogja a délutáni vagy esti órákban a középiskolai oktatáshoz szükséges elveket és módszereket előadni. A délutánok nagy része *Littke Aurél* tanársegéd közreműködésével a feladatok, szerkesztések és rajzok kidolgozására fordíttatik.

Szombat délután és vasárnaponként a tanfolyam hallgatói Budapest környékén tanulmányi kirándulásokat tesznek; június hó 25—30-ig a jelentkezők távolabb eső vidékekre rendeznek később részletesen megállapítandó kirándulást.

A tanfolyamon résztvevő tanárok száma legfeljebb harminc lehet, akik közül húszan, amennyiben a rendelkezésem alatt álló középiskolákban működnek, 80 korona utazási segélyben fognak részesülni. A résztvevő tanárok közül 12 a báró Eötvös-József-kollégiumban nyerhet elhelyezést és ellátást (3 hétre 35 korona), 12 pedig a Tanítók Házában kaphat szobát napi 1 kor. 20 fillérért.

A felvételért a miniszterhez intézendő kérvények a szabályszerű úton legkésőbb folyó évi június hó 8-áig nyujtandók be. A kérvényben megemlítendő, vajjon a szünidei tanfolyamba való felvétel esetében a folyamodó a fentebb említett lakás- és étkezési kedvezményt igénybe kívánja-e venni vagy sem.

A felvett tanárok pünkösd utáni kedden, június 13-án, az egyetem földrajzi intézetének új helyiségeiben (VIII. Sándor-utca 8, régi országház) gyülekeznek reggel 9 órakor, amikor is az ünnepélyes megnyitás tartatik.

A Társadalomtudományi Társaságban folytatta *Kármán* Mór május hó 26-án és 31-ikén fejtegetéseit a középiskola reformjáról. Május hó 26-ikán a kérdéseknek azon csoportjával foglalkozott, mely a középiskola életrevalóságára vonatkozik. E csoport alá tartozik mindenekelőtt a latin nyelv kérdése. Kármán több szempontból világította meg a latin nyelv és irodalom jelentőségét a magyar középiskolában. A latin nyelv nekünk magyaroknak azon szerepnél fogva, melyet közéletünk és irodalmunk múltjában még nem régen elfoglalt, nem idegen nyelv, hanem valósággal nemzeti életünknek egy becses tényezője. Továbbá komoly előkészítés tudományos pályára el sem gondolható latin nyelv nélkül; az igazi tudóstól ugyanis meg kell kívánnunk, hogy tudománya történetét, történeti kiindulópontjait és alapvetéseit is ismerje, ezekhez pedig latin nyelv nélkül alig férhet; az esetleges fordítás csak igen fogyatékos surrogatum e téren is. A klasszikus írókból pedig bizonyos friss, közvetlen, genuin gondolkodással ismerkedik meg a gyermek; ezt nem nyújtja semmi modern irodalmi termék, amely többnyire már az ó-kortól átvett fogalmakkal és gondolatokkal dolgozik. A klasszikusok teszik tulajdonképen az ifjúság legkongeniálisabb olvasmányát, s amit sokszor szeretnek a klasszikus tanítás sikere ellen felhozni, hogy a gimnáziumból kikerültek nem szeretnek velük foglalkozni, az épenséggel nem baj. A felnőtt ember hadd foglalkozzék a maga korának irodalmával, amely őt a maga modern problémáiban eligazítja: elég ha a fejlődő szellem magába szítta a korábbi kultúráknak neki megfelelő szellemi tartalmát. A klasszikus nyelveket, azaz a klasszikus olvasmányt modern idegen nyelvekkel, illetőleg irodalommal pótolni már azért sem tanácsos, mert még jobban tesz bennünket rabjaivá a nálunknál hatal-

masabb európai kultúráknak, mint — sajnos — már is vagyunk. A klasszikus múlthoz való kegyeletes ragaszkodás nem veszedelem; a modern idegen szellemi életbe való elmerülés, ha nagyon is korán történik, határozottan az.

Alaptalan a Társadalomtudományi Társaság néhány kérdésében megnyilatkozó vád a túlságos grammatizálás ellen. Az Utasítások a leghatározottabban óvnak a grammatikai subtilitasok feszegetésétől és a tartalmi megértésre helyezik a fősúlyt.

Igen mélyrehatóak voltak Kármán megjegyzései arra a kérdésre, vajjon »nem tölti-e meg a középiskola a gyermek lelkét túlságosan, egyoldalúan nehezen ellenőrizhető elmult dolgok és kivételt vagy idealizált emberek és események és szépirodalmi és költői érdekkel bíró helyzetek képével« és nem »idéz-e elő ezáltal a gyermekben irreális, egészségtelen felfogást a világról, egészségtelen értelmi és általában lelki irányt?« Az ember történelmi munkásságát — ez volt Kármán idevágó fejtegetéseinek rövid foglalatja — mindig ideák és ideálok vezetik. Környezetét, még az őt környező természetet is adaptálja az ember a maga eszméihez és eszményeihez. Ez ideák egyrészt a létező világ állandó vonásainak felismerésére vonatkoznak vagyis tudományos jellegüek, másrészt az emberi alkotások útján létesítendő világra vonatkozó ideák, amint különösen költők és vallásalapítók eszményeiben megjelennek. Mind a kétféle ideával, illetőleg ideállal foglalkodtatja a középiskola növendékeit. Ez ideákat a tapasztalatból kell elvonnia, illetőleg a gyermekkel elvonatnia és a gyakorlatra vonatkoztatnia, illetőleg alkalmaznia. Ily ideák és ideálok nélkül csak egyes, egymást kergető tapasztalatok zűrzavara van a lélekben, s épen ez ideák biztosítják a szellemi élet rendezettségét, a lélek egészségét, az igazi mens sana-t, melyet a sok tudós psychiater, ki a beteg lélekről annyit tud beszélni, meg sem próbál határozni. Legrosszabb esetben még a hiányos ideál átadása is, hacsak átadója őszinte lélekkel hisz benne, jobb, mint minden ideál nélkül való nevelés. Hogy a tapasztalatból elvont és a gyakorlatra alkalmazott ideák nyujtását miképen gondolja a magyar középiskola, annak megvilágítására felolvasta az előadó az Utasítások általános részéből a természettudományi és történelmi oktatásra vonatkozó szakaszokat.

Május 31-ikén tartott előadásában Kármán előbb a tanári hivatással velejáró folytonos szellemi munkáról, az előkészítés és tudományos önművelés munkájáról beszélt, mely megérdemli, hogy a társadalom részéről nagy elismerésben és becsülésben részesüljön. Majd a társadalomtudományi társaság kérdéseinek hátralevő csoportjára tért át. Röviden végzett avval a kérdéssel, vajjon a mai középiskola anyagából elvétessék-e valamely szak, vagy felvétessék-e valamely új. Rámutatott arra, hogy a tanügy története régi idők óta ismer hasonló törekvéseket, egyrészt majd eme, majd ama tárgy kivetésére irányuló kisérleteket, másrészt mindenféle felcseperedő új tudományág kopogtatását a középiskola ajtaján. A kérdésnek ily ötletszerű, egyesek kivánságainak engedő elintézése igen helytelen volna; ebben csak a közművelt-ség elemeinek elvszerű körültekintő vizsgálata vezethet célra.

Aránylag legpraktikusabbnak tartja Kármán a Társadalomtudományi Társaságnak azt a kérdését, »nem lenne-e czélszerű az életre való előkészítésnek szempontjából, hogy a középiskolai oktatás ideje, a tananyag egy részének elhagyásával rövidebbre szabassék, hogy az ifjúnak hosszabb idő maradjon a neki megfelelő felsőbb tanulmány és pálya saját tapasztalatai szerint való megválasztásra, ami mellett az általános műveltség azon részét, amelynek hiányát érzi, a felsőbb tanulmányokkal kapcsolatban szerezné meg?« Hogy iskolarendszerünknek mai szervezetlensége sokakra nézve nagy időveszteséggel jár, az bizonyos. Aki pl. négy elemi iskolai osztály elvégzése után négy polgáriskolát vagy négy gimnáziumot végzett s azután kereskedelmi iskolába megy, az — mondhatni — két évet vesztett életéből. Az első gimnáziumi vagy polgári iskolai osztályban nem tanult mást. mint a negyedik elemiben, a kereskedelmi iskola első évében pedig körülbelül annyit, mint a gimnázium vagy a polgári iskola negyedik osztályában. Ha azt akarjuk, hogy kiki megtalálja a neki megfelelő időtartamú iskolát, mely időpazarlás nélkül elvezesse a felső oktatás, illetőleg a szakoktatás azon fokáig, amelyre szüksége van, ki kell építenünk egységes, összeillő terv szerint egész közoktatásügyünket, még pedig úgy a közműveltséget szolgáló, mint a szakképzést adó részét. Gondoskodnunk kell róla, hogy minél több teljes, azaz a növendéket 12-ik évéig elvezető népiskolához csatlakozzék a hároméves, továbbképző (ismétlő) oktatástól kisért alsófokú szakoktatás, a teljes, azaz 15-ik évig elvezető polgári iskolához csatlakozzék kellőképen a középfokú szakoktatás, amint a 18-adik évig elvezető tudósiskolához az egyetem csatlakozik. Még pedig ez a szervezet ne csak a papiroson legyen, hanem legyen valósággá az által, hogy az országban minden népiskola teljes népiskola legyen és legyen minél több teljes polgáriskola, hogy megszünjék a mai egészségtelen állapot, amikor a teljes népiskolák száma az egész országban elenyészően csekély és a polgáriskoláké is jóval kisebb, mint a középiskoláké. A létező nagy hiány a szükséges iskolákban kényszeríti a szülőket arra, hogy gyermekeiket nekik meg nem felelő iskolákba küldjék, mert csak igen csekély azoknak a városoknak a száma, amelyekben középiskola és polgáriskola között vagy a középiskolán belül a gimnázium és reáliskola között választhatnak. Hogy nem igaz az, mintha a szülőket csak valami beteges vágy a gimnázium után, vagy épenséggel a gyermekek tehetsége szerint való selekció vezetné (a Társadalomtudományi Társaság egyik kérdése mintha azt tenné fel, hogy a szülék kevésbbé tehetséges gyermekeiket a reáliskolába küldik): azt a szülék társadalmi állásának statisztikája bizonyítja, melyből kitünik, hogy bizonyos társadalmi osztályok inkább a gimnáziumba, mások pedig inkább a reáliskolába küldik gyermekeiket. Ez pedig érthető társadalmi folyamat. Hogy ebből ne származzék bizonyos osztálykorlátoknak korunkba nem illő felállítása, s hogy mindenki, keresztülment legyen bármely iskolázáson, szabadon választhassa életpályáját, meg kell szüntetni az iskolázás terén minden privilégiumot s például az egyetem kapuit meg kell nyitni mindenki előtt, aki

18 éves koráig részesült folytonos tervszerű iskolázásban, lett legyen az az iskola gimnázium, reáliskola, tanítóképző, vagy bármely más szakiskola. A műveltség hiányzó elemeinek pótlása csakugyan az illető egyén dolga, ki esetleg a rendestől eltérő iskolázáson át haladva rendkívüli elhatározással keresi a magasabbrendű műveltséget követelő életpályát.

Kármán előadásait mindhárom alkalommal nagyszámú közönség hallgatta. Jövő kedden, f. hó 6-án, Pikler Gyula, a Társadalomtudományi Társaság alelnöke, fogja megjegyzéseit tenni Kármán fejtegetéseire.

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

Egy mintaszerű iskolaépület.

(A budapesti ág. ev. új gimnázium bemutatása.)

A főváros legújabb középiskoláját, a városligeti fasorban épült ág. h. evang. főgimnáziumot, tekintette meg a múlt vasárnap, május 21-én d. e. a főváros összes középiskoláinak tanársága. Mintegy 150-en jöttek el a bemutatóra, akiket az iskolát fenntartó egyház részéről dr. Mágocsy-Dietz Sándor egyetemi tanár, iskolai felügyelő, Kéler Napoleon volt presbyter, s az intézet tanári kara fogadott. Majd Góbi Imre igazgató, Pecz Samu műegyetemi tanár, építész, és Bexheft Ármin iskolaorvos valamint az intézet tanárainak vezetése mellett megtekintették a vendégek az új iskola összes helyiségeit és berendezését; a másfél órát eltartó bejárás után pedig a rajzteremben terített asztalok mellett maradtak együtt a legvidámabb és leglelkesebb hangulatban a késő déli órákig. Természetesen felköszöntőkben sem volt hiány.

Az új gimnázium megtekintése kétségkívül tanulságos volt azoknak, akik megfigyelték, hogyan kell és lehet egy modern iskolában a pedagógiai szempontok mellett a nem kevésbbé fontos egészségügyi követeléseket is kielégíteni. Talán nem lesz érdektelen, ha az alábbi sorokban az iskola rövid ismertetésének keretében különösen azt emeljük ki, ami a pedagógiai és egészségtani érdekeket közösen szolgálja; továbbá mindazt, ami újat, célszerűt, de régebbi iskoláinkban eddigelé szokatlant láthattunk és tapasztalhattunk az iskola építését, berendezését s egészségügyi felügyeletét illetőleg.

A főváros legszebb villanegyedében, a városligeti fasor 19—23. számú hármas telkén áll az új evangélikus főgimnázium, s a vele kapcsolatos templom impozáns épülete. Fekvése minden tekintetben igen szerencsés. A fasor kocsiforgalma nem nagyon élénk; aszfalttal burkolt úttestén a kocsik járása alig okoz zajt s a sűrün öntözött úton alig ver port. Igen jó a közlekedés az iskolához. A városi villamos vasut Bajza-utcai megállóhelye csaknem közvetlenül az iskola előtt van. A gimnázium környezete sem egészségügyi, sem erkölcsi tekintetben kifogás alá nem esik. A fasor s a szomszédos villákat környező és sokat öntözött, gondosan ápolt kertek növényzete és fái

pedig nemcsak a szemre s a kedélyre tesznek jó hatást, hanem a levegő tisztaságára és üdeségére is nagy befolyással vannak.

Teljesen tiszta, száraz, egészséges az iskola telkének talaja is, amely az építés megkezdése előtt több helyen megejtett próbaásásokból vett anyag vizsgálata szerint mindenütt tiszta, agyagos homokból áll. A talajvíz legmagasabb állása idején is több méterrel marad az alapfalak talpa alatt s így az épület átnedvesedésétől nem kell tartani. A teljes biztonság céljából, meg hogy az esetleges erős és tartós esőzések idején átázó talaj se nedvesíthesse át az épületet, az alapfalak mégis kivétel nélkül betonból készültek, s azonfelül kívül a talaj felé még szigetelő aszfalt-lemezekkel vannak borítva. Ugyancsak vízhatlan betonréteg van az összes pincehelyiségek padlója alatt is.

Az iskola építésénél az egyszerű, de ízléses kiképzés mellett a szilárdságra, tartósságra és tűzbiztonságra helyeztek súlyt. Az egész épület téglából épült; a lábazat s az összes lépcsők gránitból vannak. Az egyes emeleteket elválasztó mennyezetek mind tűzbiztosan, vasgerendákból és téglaboltozatokból készültek. A felső emeletet pedig a padlástértől ugyancsak tűzbiztos vasbetétes betonmennyezet választja el. Tűz vagy más okból eredő megriadás esetén a mindenütt kifelé nyíló és küszöb nélkül készült ajtók nem akadályozzák a tanulók menekülését a tantermekből.

A csaknem 7000 m^2 kiterjedésű téglaalakú telken, melynek rövidebb oldala tekint a fasorra, minden oldalról teljesen szabadon áll a hatalmas, két szárnyból alkotott iskolaépület. Az utcai homlokzat előtt egy 10 m. széles előkert van. Az utcai szárnyban, amelynek ablakai északnyugatra néznek, kapott helyet földszinten az iskola helyiségeitől tökéletesen elkülönített s külön kijáróval ellátott 5 szobából s mellékhelyiségekből álló igazgatói lakás, mellette az igazgatói iroda s a kapus fülkéje. Az első emeletet a rendkívül tágas és szinte pazarul berendezett tanári helyiségek foglalják el, ú. m. a nagy tanácskozó-terem, mellette egy tágas tanári dolgozószoba kézi könyvtárral, majd a könyvtáros dolgozója s a vasállványokkal felszerelt, 20,000 kötetre számított tanári könyvtár. A tágas és világos előszobából, melynek ajtaja kívülről csak kulccsal nyitható, s ahol a tanárok zavartalanul fogyaszthatják el tízóraijukat, nyílik egy ajtó a szép terrassera, ahonnan az egész, mintegy 80 m hosszú és 45 m széles, tehát több mint 3500 m^2 kiterjedésű udvar áttekinthető. A tanácskozó másik oldalán van a folyósóról közvetlenül nyíló szülői értekező elhelyezve. Az utcai szárny második emeletét a nagy mértani rajzterem, s egy kisebb szabadkézi rajzterem foglalja el, mindegyik egy-egy szertárral kapcsolatosan. Itt van a művészi izléssel kiállított 180 m^2 alapfelületű díszterem is. A tanulók jó része ünnepélyek alkalmával a 70 m^2 alapfelületű, lépcsőzetesen emelhető karzaton fér el, amelynek minden pontjáról jól lehet az emelvényre látni. Tantermek körül az utcai épületszárnyban mindössze a hittani terem (földszint), továbbá a görögpotló és egy rendes osztályterem (az I. emeleten) van elhelyezve, lehetőleg tehát olyan helyiségek, amelyeket vagy csak ritkábban használ a tanuló-

ság, vagy ahol, mint a rajztermeknél, az északi égboltról beeső egyenletesebb világosságra volt szükség. Ezek a helyiségek t. i. csak nyáron, a késő délutáni órákban kapnak napot.

A felsoroltak kivételével az összes tantermek s egyéb helyiségek az épületnek másik, hosszabb, hátra nyúló udvari szárnyában nyertek helyet. Ez az udvari szárny az utcaival együtt L-alakú alaprajz szerint épült. Egész hosszán végig fut az egyenes, 2·5 m széles folyosó, mely a két szárny találkozása helyén tágas előcsarnokká szélesbedik. Ide nyílik a főbejáró, továbbá a főlépcsőház, s innen vezet egy kijáró a jól kavicsolt és csatornázott udvarra.

Az udvari épületszárny a telek keleti hosszában húzódik. A folyosó ablakai tehát északkeletre, a folyosóról nyíló tantermek ablakai viszont délnyugatra, az udvarra, tekintenek. A tantermek ilyen elhelyezésével azt érték el, hogy egyfelől a nap csak dél felé kezd rézsútosan besütni a tantermekbe s így nem zavarja a tanítást, délután viszont folytonosan besüt s így levegőjavító és deszinficiáló munkáját jól teljesítheti a napsugár. Az udvar szabad térsége pedig olyan és annyi világosságot biztosít az összes helyiségeknek, amint az más fővárosi középiskolában alig tapasztalható.

Az udvari épületszárny végére kerültek a II. emeleten a fizika, az elsőn a természetrajzi helyiség csoportja. Mindegyik áll: egy tágas, emelkedő padsorokkal berendezett tanteremből, mellette az előkészítő, s azon túl fekvő szertárból. Az előadó-termet az előkészítővel — az ajtón kívül — a tábla mögött levő falnyílás köti össze, amely chemiai fülkévé van alakítva. Földszinten a tornaterem zárja el a folyosót, amelybe részint a folyosó végéről, részint az ugyaninnen nyíló öltözőszobából is lehet bejutni. A 20 m hosszú, 10 m széles tornateremből nyílik még a tornatanári szoba, mely egyúttal a kézi szerek szertáráúl is szolgál. A tornateremből egy előtéren át közvetlenül kijutni az udvarra. Az udvarnak a tornateremmel szomszédos végén tornaszerek, mászórudak, nyújtó és korlát állnak. Az udvar legnagyobb része játszó- és tornatér gyanánt szolgál. A széle (az épületszárnnyal szemközt) fákkal, bokrokkal van beültetve s botanikus-kert elhelyezésére is szolgál. A tornaterem közelében van elhelyezve végül az orvosi szoba, ahol rosszúllét vagy baleset alkalmával első segélyt lehet nyujtani. Ez egyszersmind az iskolaorvos hivatalos helyisége s az egészségtani szertár elhelyezésére is szolgál.

Az egész épület, a tornaterem kivételével, alá van pincézve, ha ugyan pincének lehet nevezni a souteraint, amelynek padlója mindössze 1 méternyire van az udvar nivója alatt, s a rendes lakásmagassággal bír. Itt, a souterainben vannak a szolgalakások (mindegyik egy tágas, 2 ablakos szobából, konyha- és kamrából áll), mosókonyha, fáspincék stb. Itt nyert helyet az erősen mélyített kazánház és szénkamra is. A souterainnek ettől a részétől tökéletesen elzárható másik részében vannak még olyan helyiségek, amelyek szükség szerint felhasználhatók: több kisebb-nagyobb terem. Ezek közül most csak egy van használatban, ahol az alumneum áldását élvező 11 tanuló szokott ebédelni. A sonterainnek ebbe a részébe a melléklépcső foly-

tatása vezet. A szolgalakásokat befogadó másik résznek egészen külön lépcsője van, amely az udvari szárnynak a nagy udvarral átellenes oldalán végigfutó, s a tanulók számára teljesen hozzáférhetlen gazdasági udvarra vezet. Egy harmadik csigalépcső köti végül össze az igazgató lakását a pincével.

Az iskolának imént vázolt elhelyezésével elérték először azt, hogy az összes lakások, amelyek különösen a levegő rontása és fertőző betegségek terjedése szempontjából tekintetbe veendők, teljesen el vannak különítve az iskolának a tanulók által használt minden helyiségétől. Az igazgatói iroda a bejárat mellett van, a tanári helyiségek is mindjárt az előcsarnokból nyilnak s így könnyen hozzáférhetők. Az orvosi szoba a tornaterem közelében van, mert a balesetek könnyen fordúlnak elő épen tornázás közben. A tantermekben úgy helyezték el az egyes osztályokat, számszerint 12-t, hogy a két párhuzamos I. és II., valamint az egyik III. osztály földszintre, a másik III. mindkét IV. és az V. az első, a VI—VIII. osztály végre a II. emeletre került. Ezzel elérték azt, hogy a folyosókon lehetőleg csak egykorú tanulók találkoznak; a VII—VIII. osztály növendékei a fizikai, a IV. és V. osztályéi pedig a természetrajzi helyiségekkel kerültek egy emeletsorra.

Áttérve az egyes helyiségekre, mindenekelőtt az tünik fel, hogy a termek nem nagyobbak a szokottnál. Magasságuk alig haladja meg a 4 métert, 4·16 m, szélességük 65—7 m hosszúságuk 9—11 m közt ingadozik, csak a mértani rajzteremé több, t. i. 14·4 m több. Ennek az az oka, hogy mind a pedagógia, mind pedig a hygiene egyre sürgetőbben követeli a nem népes osztályokat. Az egyes osztálytermekbe csakis a méretviszonyokból adódó számú tanulót veszsnek fel, úgy hogy a nem nagyobb termek dacára is jól elférjenek. Egy-egy tanulóra egyetlen tanteremben sem jut 5 m^3-nél kevesebb levegő, ami ugyan minimális követelése a hygienének, de sajnos, csak ritkán tartják be az iskolákban. A levegő megromlásától az alább leírt szellőző-berendezés óv meg. Azonkívül az összes tanulók minden óra végén elhagyják tantermeiket, s az óraközöket sétálva, játszva, futkosva a folyosókon, jó idő esetén pedig az udvarban töltik. Az óraközökben valamennyi ablak kinyitásával javítják a levegőt. Nagyobb méretű tantermeket nem volna ajánlatos sehol sem készíteni. A terem hosszának a látás és hallás rendes távola szab határt; a mélység növelése rendesen arra vezet, hogy az ablaktól távoleső helyek nem kapnak elegendő világosságot. A magasságot pedig azért nem tanácsos növelni, mert különben a fűtés nehezebb és költségesebb s az akusztika is romlik.

A jó levegő biztosítása végett a ruhafogasokat nem a tanteremben helyezték el, hanem a folyosókon. Az egyenes folyosók könnyen áttekinthetők, ellenőrizhetők, úgyhogy a szolgák könnyen ügyelhetnek a ruhára s így ruhalopás nem is fordul elő. Sokkal célszerűbb lett volna, de tetemesen emelte volna az építési költséget, ha minden tanterem mellé egy külön ruhatárszobát építettek volna. A por és sár behurcolását az összes bejárókban elhelyezett nagy sárkaparó-

rácsok és kókuszrost-lábtörlők akadályozzák meg. A tantermek padlói hézagmentes, egy egészet alkotó anyagból, ú. n. legnolitból készültek. Ez fürészpor alkotó-részénél fogva elég ruganyos és nem hideg, mégis teljesen sima, jól mosható, tisztogatható, nem porló és a port nem gyűjtő padlófelületet ad. A padló és fal ütközési helyén nincs szöglet, ahonnan a port s piszkot eltakarítani nehéz, hanem a padló a szögletet legömbölyítve hajlik át a falfelületbe. Mindezek olyan nagy előnyök a tisztaság szempontjából, hogy habár az ilyen padló az általánosan használt puhafapadlónál (az ú. n. hajópadlónál, de nem a keményfapadlónál) drágább is, alkalmazása minden iskolában rendkívül fontos volna. Legtöbb tanteremben lábdeszkával ellátott padok láthatók. A lábdeszkák rovátkáiban a cipőről esetleg ledörzsölődő s meggyűlő sarat a tanuló lábának mozgásával sem képes többé por alakjában felverni. Ezzel máris portalan levegőt biztosítottak a tantermeknek, aminek a tanuló s még inkább a tanár gégéje, tüdeje érzi hasznát.

A szellőztetés akként történik, hogy a friss levegőt a tanulóknak hozzáférhetlen, s nagyon tisztán tartott s port felverő szél ellen tökéletesen védett »gazdasági udvar«-ról veszik fel betonnal falazott légaknák, melyeket felül fafedéllel, oldalt faredőkkel védett tornyocskák tetőznek. A levegő pora a csatorna fenekén lerakódik s időnként könnyen kitakarítható. A betoncsatorna a pincetalp alatt, a souterain folyosóján elhelyezett légkamrába kerül, s innen emelkedik fel a levegő a falba épített függélyes szellőzőcsöveken át a tantermekbe. Hogy a levegő egyenesen szállhasson fel, minden tanterem-csoportnak (az egymás felett fekvő, földszinti, I. és II. emeleti termeket értve ezalatt) egy-egy külön légkamra szolgál. A légkamrák falán tágas, üveges vasajtók vannak, hogy a légkamrát, s a benne elhelyezett fűtőtesteket látni, s az esetleg lerakódó portól időnként megtisztogatni lehessen. A friss levegőt a légkamrába vezető cső nyílását egy szeleppel szükíteni, tágítani lehet. A fűtőtestek a légkamrák levegőjét 20—30° C-ra melegítik fel, úgyhogy a termek félmagasságában beáramló levegő csaknem rendes szobahőmérsékkel ömlik a tantermekbe. Az elhasznált levegő elvezetésére külön szellőzőkémények szolgálnak, melyek a szintén szellőztethető padlástérre nyílnak. A szellőzőkéményeknek (minden egyes tanteremé külön halad a falban!) egy felső nyílásuk van a menyezet alatt a nyári, s egy alsó a padló felett a téli szellőztetés céljára. A be- és elvezető nyílásokat rács fedi s könnyen állítható redőszerkezettel szabályozhatók.

Igen ügyesen van megoldva s utánzásra méltó a fűtés berendezése is. Az épület összes helyiségeit alacsonynyomású, tehát teljesen robbanásmentes, központi gőzfűtés fűti. A fűtés csőhálózatát a souterain kazánházában álló és tatai szénnel vagy koksszal fűthető két hatalmas gőzkazán táplálja gőzzel, melynek túlnyomása (az 1 atm. légköri nyomáson felül) rendesen 0·2, de legfeljebb 0·5 atm. Ezt a nyomást a kazán automatikusan szabályozza, de szükség esetén kézzel is lehet szabályozni. Szükséghez képest egyik vagy mindkét kazán egyszerre fűthető. A gőzvezeték akként van elosztva, hogy

külön szakasza látja el a csakis tanítási napokon fűtendő osztálytermeket és folyosókat, külön szakasza a karácsonyi s egyéb szünnapok alatt is fűtendőket. Végre külön csövek táplálják a légkamrák fűtőtesteit. A templomot is a központi fűtés látja el. A gőzt lehülés ellen rossz melegvezető, vastag szigetelő réteggel burkolt csövek vezetik szét az egyes helyiségek ablakmélyedéseiben szabadon álló, sima, túlnyomóan függélyes csövekből álló fűtőtestekbe, ú. n. radiatorokba. Minden fűtőtest kulcsra járó csappal szabályozható vagy teljesen ki is rekeszthető a fűtésből. A kondenzvizet külön csőhálózat szedi össze.

A fűtésnek ez a módja kiváló előnyöket biztosít. Könnyen belátható, hogy egy nagyobb iskolában, ahol igen sok helyiséget kell fűteni, nehéz, kályhafűtés esetén, állandóan egyenletes hőmérsékletet létrehozni, s a fűtés kezelése sok munkát és munkaerőt kiván. A központi fűtést egyetlen fűtő könnyen és egyszerüen kezelheti. A jól megrakott kályha melegét vajmi nehéz egyhamar csökkenteni: a központi gőzfűtésnél a szabályozó csap egyszerű állításával pár perc alatt kihül a fűtőtest, s ép oly egyszerűen fokozható is a fűtés hatása. De elmarad itt a tüzelőanyagnak, főként a szénnek annyira terhes és piszkot, port okozó széthurcolása is. Tökéletesebben és egyenletesebben fűthetők a folyosók is, mint ha a tanterem és folyosó közti falba állítanák a kívülről fűtő kályhákat. És egyenletesebben oszlik meg a tantermekben is a hőmérséklet. A kályhafűtésnél rendes baj az, hogy a kályhát csak az úgynevezett belső fal mentén lehet elhelyezni, mert a külső falban kéményt húzni lehetetlen. Így azután a belső fal mentén, főleg a kályha közelében, sokszor nagy a meleg, az ablak mellett viszont, a külső fal nagy lehülési felületénél fogva, sokkal hidegebb van s az ablak felületén lehült és lesülyedő levegő a közelben ülőknél is léghuzam érzését okozza. Az evangélikus gimnáziumban épen ezt a hidegebb részt melegítik fel jobban a fűtőtestek, a belső fal szellőző nyílásán át pedig ezalatt szobahőmérsékletüre felmelegített friss levegő áramlik be, (úgynevezett kombinált, gőz-légfűtés) úgy, hogy a terem különböző pontjain alig mutatható ki különbség a hőmérsékletet illetőleg. Fel szokták hozni a központi fűtések hátránya gyanánt, hogy többe kerül a berendezés a kályhák felállításánál. Ez így is van. Az evangélikus gimnáziumban például a központi fűtés és szellőzés berendezése mintegy 27,000 koronába került, míg a kályhafűtés 9—12,000-be került volna. Egyéb nagy előnyeitől eltekintve azonban, mondhatjuk, hogy az így létesült többletet már 1—2 év alatt kiegyenlíti az a körülmény, hogy a központi fűtés üzeme jóval olcsóbb (alig több mint a fele a kályhafűtésnek!), a tüzelőanyag melegét jobban kihasználja, ritkábban szorul javításra és kevesebb kiszolgálást, munkaerőt kiván. Kezelésébe új épületnél 1—2 hét alatt könnyen beletanulhatni, s amint a szabályozását fűtő és tanárok megtanulták, állandóan egyenletes meleget tart az összes helyiségekben. Mondanom sem kell, hogy a fűtendő tér s a szükséges fűtőfelületek nagyságát ép úgy mint a levegő bel- és elvezető-csövek méreteit igen pontosan figyelembe kell venni, illetőleg számítások alapján megállapítani, mert egy rosszul berendezett

központi gőzfűtés, különösen ha szabályozásához nem értenek, megnyomoríthat egy egész iskolát.

Röviden szólunk a világításról. Az összes helyiségek bőven vannak ellátva világossággal. A magas és rendkívül széles ablakok egészen a mennyezetig nyúlnak fel és egyenes fejüek, úgy, hogy épen a felső részen, ahonnan a legértékesebb fényt nyerjük, nem tartják vissza a világosságot. Az ablakok felső része, hogy a fényt felfogó rámázat is lehetőleg csekély legyen, mindössze két igen nagy üvegtáblából áll. A felső ablakok legtöbbjét könnyen kezelhető emelőszerkezettel alsó vízszintes tengelye körül buktatni, illetve nyitni lehet (Pick-féle szerkezet). Amint azonban az idő megengedi, egészen nyitott ablakok mellett tanítanak. A két ablaktábla közt leereszthető halvány és egyszínű függönyöket ritkán kell használni. Teljesen felhúzott állapotban az ablak üvegfelületéből semmit sem takarnak el. A fizikai tantermet vastag, fekete és könnyen járó posztófüggönyökkel teljesen el lehet sötétíteni.

Mesterséges világításra vajmi ritkán van szükség. Az összes helyiségeket villamos izzólámpák világítják meg. Igen nagy előnyük iskolában, hogy égési termékek híján a levegőt egyáltalában nem rontják, s gázvilágításnál előforduló mérgezés, robbanás és tűzveszélyt kizárják.

A leírt tantermektől eltér a tornaterem, amelynek padlóját vízhatlan betonréteg felett 25 cm vastagon kiterített fűrészpor-homokkeverék alkotja, amihez még kevés sót tesznek, hogy ennek hygroskopossága a porképződést megakadályozza, ami különösen a tornázók erősen táguló tüdőire volna káros. Ez a keverék igen nagy fokban ruganyos padlót is ad, úgy, hogy a porgyűjtő matracok használatát feleslegessé teszi. Egyetlen hátránya, hogy időnként meg kell újítani, mert tisztogatni nem lehet. Tisztaságát úgy iparkodnak megóvni, hogy csak tornacipőben léphetnek rá a tanulók, amit az öltözőben kell váltaniok.

A többi helyiségek nagyjában megegyeznek más iskolákéval. A tanári helyiségekben, igazgatói irodában és a díszteremben parkett van. A kísérleti tantermek padlózata cementből, a padok előtti téren, az előadói asztal körül, a vegyiszereknek jól ellenálló aszfaltból készült. A folyosók padlóját igen ellenálló és jól tisztogatható, bár hideg és nedves állapotban kissé csúszós keramitlemezekből készítették, A ruhafogasok alatt a fal átázhatlan és mosható olajfestékkel van mázolva. Minden folyosón vízvezeték van, s felette a falra erősített kosárszerű állványban 6—6 üvegpohár szolgál ivásra.

A tantermek és folyosók falain a képek felaggatására szolgáló vaslécek futnak végig, hogy szögek beverésével ne kelljen a falat rongálni.

Minden tanteremben kettős, a falhoz erősített állványban fel- és letolható fekete táblát látunk.

A padok háromfélék: Az I. és II. osztályokban közönséges, 0 distanciás kétüléses, régi, fixrendszerű padok állnak, mindegyik önálló háttámlával. A VII. és VIII. osztályban próbaképen Bernhardt-féle brassói padokat állítottak fel. Ezek széles asztallappal bíró, szintén 0 distanciás kétüléses padok, egy részük felében felcsapható asztallappal. Minden pad ülőrésze a mögötte állónak asztalrészével képez

egy darabot, úgy, hogy a kellő distancia betarthatása végett a padsorok mentén hátrafutó vassínhez erősítik őket. A padok váza azonban igen gyenge, könnyen megrázodó, sőt meg is hajló kovácsolt vasból készült. Valamennyi többi tanteremben, — a kísérleti tantermektől eltekintve, ahol hosszú, ötüléses + distanciás fixpadok állnak, — ú. n. Rettig-féle padok állnak, amelyek mai nap a legjobbaknak mondhatók. Kétüléses, 0 vagy csekély distanciás padok ezek, a fenebb már említett rovátkás lábdeszkával. Minden tanulónak külön, saját háttámasztéka van, s ami rendkívül fontos, a pad úgy van szerkesztve, hogy benne a tanuló íráskor is, — amikor legkönnyebben vesz fel rossz, hibás testtartást, — egyenesen kénytelen ülni. Igaz, hogy ez eleinte feszélyezi azt a tanulót, aki addig más padot szokott meg, de csakhamar megszokja és sokkal jobb tartással ül benne, mint akármilyen más padban. De ami a Rettig-padnak feltétlen előnyt biztosít más padok felett, az a padoknak sajátos szerkezete, ami megengedi, hogy takarításkor a padok alatt levő padló teljesen szabaddá tétessék. A padok itt is egy-egy padoszlop hosszában végigfutó vassínhez vannak erősítve, de csuklóizületben, úgy, hogy az egész kétüléses pad takarításkor a sín körül, mint vízszintes tengely körül, oldalt dönthető, hogy úgy mondjam, élére állítható. Ez a megdöntés igen könnyen történik, s a pad alatti egész padlófelületet a tisztogatásnak azonnal teljesen hozzáférhetővé teszi. A padok osztályonként többféle méretüek. A szükséges méreteket az iskolaorvos a tanulókon két éven át végzett tanulómérések alapján állapította meg. Ugyanabban az osztályban, méreteiknek megfelelően, különböző magasságú s méretű padokban ülnek a kisebb és nagyobb tanulók. A tanév elején csak annyi és olyan méretű padokat állítanak az osztálytermekbe, ahány és amekkora tanulója az osztálynak van. A padok méreteit feltüntető számok minden padon láthatók.

A tanulók állandó iskolaorvosi felügyelet alatt állnak. Az iskolaorvos, aki az iskola épületét, berendezését és üzemét egészségi szempontból állandó figyelemmel kiséri, hetenként kétszer tart hivatalos órát az orvosi szobában. Ezeknek idejét minden tanuló tudja. Szükséghez képest azonban máskor is megjelenik az iskolában. A felmentés végett vagy valami betegség miatt önként jelentkező, vagy a tanárok által hozzáutasított tanulókat megvizsgálja, esetleg tanácsaival is ellátja vagy orvoshoz utasítja, de kezelésben sohasem részesíti őket, legfeljebb első segélyben. Beoltja himlő ellen azokat a tanulókat, akiket a törvény újraoltásra kötelez, de akik az április elején történő felszólítás dacára egy hónapon belül nem oltatják be magukat. A beoltott tanulók közvetlen az oltás után, ép úgy egy hétre rá az ellenőrzés alkalmával újból 1—1 pár oltásvédőt s az oltásról szóló bizonyítványt kapnak. Az oltás díját az egyházi hatóság két koronában állapította meg. Szegénysorsuakat és árvaházi növendékeket ingyen olt az iskolaorvos.

Az iskolaorvos egyik fontos feladata a fertőző betegségek behurcolásának vagy épen tömeges fellépésének meggátlása is. Hogy minden egyes fertőző vagy erre gyanus betegedési esetről nyomban tudomást szerezhessen az iskola, minden tanuló az év elején egy

4—4 nyomtatott bejelentőlapot tartalmazó füzetet kap, s ha két napnál tovább mulasztja az iskolát, a mulasztás okát a bejelentőlap kitöltésével és beküldésével (postán) bejelenteni tartozik. A bejelentőlapok rovataiból a mulasztás okán kívül az is kitünik, hogy részesül-e a tanuló orvosi kezelésben. Pedagógiai előnye a bejelentéseknek az, hogy a tanár rövidesen tájékozódik a mulasztás okáról. Egészségügyi fontosságát pedig az adja meg, hogy a bejelentőlap néha napokkal előbb jut az iskolába, mint a hivatalos kitiltás, úgy, hogy a szükséges óvóintézkedéseket a fertőző betegségek terjedésének megátlására sokszor még idejekorán meg lehet tenni. Amennyiben fertőző betegségből felgyógyult tanuló tiszti orvosi bizonyítvány nélkül jönne újból az iskolába, az iskolaorvossal tartozik magát előzetesen megvizsgáltatni, hogy a fertőzőképesség megszüntét meg lehessen állapítani. A fertőző betegség miatt kimaradt vagy kitiltott tanulókról minden szükséges adat bejegyzésével egy erre a célra készült könyvben állandó jegyzéket vezet az iskolaorvos, amelyből bármikor egy pillanat alatt áttekintést nyerhetni a fertőző betegségek állásáról az iskolából, ami az óvóintézkedések megtételéhez nélkülözhetlen.

Ennek az iskolaorvosi munkának végzésére szolgál az orvosi szoba, amely a betegvizsgálathoz feltétlenül szükséges eszközökön és műszereken kívül a himlőoltáshoz való eszközökkel is fel van szerelvé. Egy célszerű összeállítású kötözőasztal, a sebkötözéshez szükséges mentő-, illetve kötözőszerek és vízvezetékkel ellátott mosdó egészítik ki a berendezést. A sérült vagy rosszúllett tanulók lefektetésére egy kényelmes bőrdiván is áll a szobában. Az orvosi szoba egyik kulcsa állandóan az igazgatónál van, úgy, hogy a beteg, rosszúllett vagy sérült tanulókat az iskolaorvos távollétében is be lehet vinni és első segélyben részesíteni.

Az iskolaorvosi szobában jut helyük azoknak a készülékeknek is, amelyek az iskolaépületnek, a levegőnek, szellőzésnek stb. vizsgálatához szükségesek, végül az egészségtan tanításához szükséges tanszereknek, rajzoknak és gyűjteményeknek is. Ezeknek a beszerzése most van folyamatban. Az egyházi hatóság, mely a különböző szertárak kiegészítésére legutóbb is 10,000 koronát szavazott meg, az egészségtani eszközök és tanszerek beszerzésére is 1000 koronát bocsát rendelkezésre.

Amint az elmondottakból kiderül, az új evangélikus gimnáziummal egy igazán modern, s a mai kor igényeit mindenben kielégítő középiskolával gyarapodott fővárosunk. Azt hiszem, sok olyant láthattunk, akik minap ezt az iskolát megtekintettük, amit másutt alig vagy csak itt-ott látunk. Kivánatos volna, hogy mindazt, ami itt jónak és helyesnek bizonyúlt, a jövőbeli újabb iskolaépítkezéseknél is felhasználják. A tanárok érdeklődése és sürgetése, a helyes és célszerű újabb berendézeseknek minél hangosabb követelése talán megtermi végre gyümölcsét, s elérhetjük azt, hogy az új iskolákban mindenütt a tökéletességre törekedjenek. A tanárok és tanulók érdeke egyaránt megköveteli, hogy az iskola ne csak a nevelés, hanem az egészségügy tekintetében is igazán mintaszerű legyen. *Doktor.*

Tartalom: *Krónika.* — *Javaslatok és Tanulmányok:* Egy mintaszerű iskolaépület. *Doktor.*-tól.

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXVIII. évfolyam. 36. szám. 1905. junius 11.

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. k., Eszterházy-utcza 14. sz. alá.

Szerkeszti
WALDAPFEL JÁNOS
VII. ker., Csömöri-út 65.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. k. áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdíj 8 kor.

KRÓNIKA.

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

AZ

ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLET

Pécsett, 1905. évi július hó 3-án és 4-én

tartja

XXXIX. ÉVI RENDES KÖZGYŰLÉSÉT

a következő rend szerint:

Július 2-án, vasárnap.

Érkezés. — Budapestről indulás gyorsvonattal d. e. pont 8 órakor (Dombóvár felé), érkezés Pécsre déli 12 óra 48 perckor. Fogadás. Elszállásolás. Ebéd tetszés szerint az elszállásoló vendéglőkben. Ebéd után gyülekezés fekete kávéra a Nemzeti Kaszinóban.

Délután 4 órakor Gerecze Péter budapesti és Légár Hugó pécsi tanárok kalauzolásával a székesegyház megtekintése.

Esti 8 órakor ismerkedő-vacsora a Nemzeti Kaszinóban: étkezés tetszés szerint.

(A délutáni gyorsvonat Budapestről 3 órakor indul és Pécsre este 7 ó. 30 p.-kor érkezik; a tisztikar a fentjelzett délelőtti vonattal utazik, s a csatlakozásra felkéri a tagok zömét is, hogy a délutánt a székesegyház megtekintésére lehessen fordítani.)

Július 3-án, hétfőn.

A közgyűlés első napja.

Délelőtt 9 órakor **választmányi ülés** a Nemzeti Kaszinó igazgatósági helyiségében. — Ez ülésre külön meghivó nem megy szét, a jelen közlés meghívóul is szolgál.

Délelőtt $9^1/_2$ órakor **közgyűlés** a Nemzeti Kaszinó nagytermében.

Napirend.

I. *Beöthy Zsolt* elnök megnyitó beszéde.
II. Üdvözlések.
III. Előadások.
1. A magyar nyelv, stílus és irodalom tanítása. Előadó: *dr. Vass Bertalan* (Pécs).
2. A középiskolai műszótár. Az egyesület kiadásában sajtó alatt levő műnek elkészült részét bemutatja: *dr. Simonyi Zsigmond* (Budapest).

Déli 1 órakor közebéd a »Vadember« vendéglőben.

Délután 5 órakor gyülekezés a Royal-kávéháznál; kirándulás a Kardos Kálmán-útra, leereszkedés a Tettyére. — Akik e kirándulásban nem óhajtanak résztvenni, csoportokban megtekinthetik a város nevezetességeit.

Esti 8 órakor közvacsora a Tettyén.

Július 4-én, kedden.

A közgyülés második napja.

Délelőtt 8—½10 óráig: intézetek (múzeum, szinház, postapalota, iskolák stb.) megtekintése; gyülekezés 8 órakor a Royal-kávéháznál.

½10 órakor a **közgyűlés** folytatása.

Napirend.

I. Hivatalos jelentések.
Négyesy László főtitkár évi jelentése.
Müller József pénztáros évi jelentése.
Tiber Ágost évi jelentése a segélyző-alapról.
A számvizsgáló-bizottság jelentése.
Költségelőirányzat 1905/6-ra.
II. Előadások.
1. *Rombauer Emil* (Budapest): A középiskolai reformról.
2. *Kálmán Miksa* (Pécs): Hogyan lehetne a reáliskolákban a modern nyelvek tanításának eredményét fokozni?
III. Indítványok (amennyiben a közgyülés megnyitásáig érkeznek).
IV. A közgyülés berekesztése.

Délben 1 órakor közebéd a Vigadóban.

Délután 3 órakor a Zsolnay-gyár megtekintése.

Este esetleg népszerű szabad előadás a munkások számára; előadója, tárgya, helye és ideje később állapíttatik meg.

Július hó 5-én, szerdán.

Kirándulások.

I. Boszniába és Dalmáciába. Külön programm szerint. E kirándulásra jelentkezni június 20-ig lehet.

II. Pécs környékére (szabad választás szerint Abaligetre, Bányatelepre, Siklós-Harkányra) a közgyülés alkalmával alakítandó csoportokban és közlendő terv szerint.

Közgyűlési tájékoztató.

Fent közöltük a közgyűlés és a pécsi tartózkodás programmját. Ehhez még a következő részleteket csatoljuk.

Pécs városában június 1-én megalakult az előkészítő bizottság *Majorossy Imre* kir. tanácsos, polgármester elnöklete alatt; a bizottság előadója dr. *Vass Bertalan* katholikus főgimnáziumi igazgató, jegyzője dr. *Szegedy Rezső*; benne van a bizottságban a két középiskola tanártestületének tagjain kívül a helyi társadalom számos nevezetes tagja, így dr. *Tróber Aladár* városi főjegyző, *Reeh György* városi tanácsos *Szigrild Lajos* városi bizottsági tag stb. A bizottság megállapította a közgyűlés helyi mozzanatait s beleiktatta az igazgatóságtól leküldött programmvázlatba. Ezzel kialakult a közgyűlésnek az a képe, melyet a fenti napirend mutat. Reeh György városi tanácsos kilátásba helyezte, hogy bérkocsik és szállások mérsékelt áron fognak a vendégek rendelkezésére állani, csak nyilatkozatot óhajt a vendégek számára vonatkozólag.

Ennélfogva ismételten felkérjük tisztelt tagtársainkat, hogy amennyiben részt akarnak venni a közgyűlésen, sziveskedjenek ezt **június hó 20-ig** az Orsz. Középiskolai Tanáregyesület igazgatóságához (Eszterházy-utca 14.) intézett levélben bejelenteni. Az igazgatóság e jegyzéket azonnal elküldi Pécsre, hogy a helyi bizottság gondoskodhassék az elszállásolásról és a kedvezményekről. Az egyes tagok a szükséges értesítéseket azután Pécsről fogják megkapni.

Minden jelentkező sziveskedjék megírni a következőket: 1. egyedül érkezik-e, vagy kivel, illetőleg kikkel együtt? 2. Melyik vonattal érkezik? 3. Magánháznál vagy vendéglőben kíván-e szállást?

A közgyűlés első napján, mint a programmból látható, a tanácskozás egyetlenegy tárgya, a magyar nyelv, stílus és irodalom tanítása lesz, a székelyudvarhelyi közgyűlés határozata értelmében; a t. szaktanárok figyelmét e körülményre különösen felhívjuk. A közgyűlés második napjának két aktuális tárgya lesz, ezek közül az első, a középiskolai reform kérdése, az összes tanárokat érdekelni fogja, sőt a nagy társadalmat is.

Közgyűlés után kétféle kirándulás lesz, ú. m. a nagy kirándulás Boszniába, Hercegovinába és Dalmáciába, továbbá kisebb kirándulások Pécs környékére. Az utóbbiakat a közgyűlés folyamán, helyben szervezik (lehetőleg a közgyűlés első napján). A nagy kirándulás szervezése már folyamatban van.

Az előkészületek nagy terjedelme miatt rendkívül fontos, hogy a résztvevők számát idején pontosan tudjuk. Ezért újra felkérjük azon tagtársainkat, kik a **boszniai kirándulás**ban is részt akarnak venni, hogy ezt a szándékukat **mielőbb,** (de legkésőbb június 20-ig) dr. *Székely István titkárnál* (IX., Ferenc-körút 12.) annyival is inkább jelentsék be, mert a résztvevők

számának maximumát 60-ban állapították meg, s a később jelentkezők nem számíthatnak föltétlen elfogadásra. A **20 korona** letét a jelentkezéssel egyidejüleg beküldendő dr. Székely István címére. **E letét csak a boszniai kirándulás résztvevőire kötelező.** (Akik csak a pécsi közgyülést látogatják, **ne** küldjenek letétet; az utolsó számunkban erre vonatkozólag közölt értesítésbe hiba csúszott be.)

A *költségekre* nézve a következő általános tájékoztatást adhatjuk.

1. Akik csupán Pécsre és a környékbeli kirándulásra mennek, költségvetésük összeállításánál azt vehetik számba, hogy lakóhelyüktől Pécsre és vissza félárú vasuti menetjegyre szóló igazolványt kapnak a magyar királyi államvasutak és a kassa-oderbergi vasut vonalain. Az erre vonatkozó igazolványokat vett bejelentés alapján dr. Székely István titkár fogja az illető személyekre kiállítva kellő időben elküldeni. (Akiknek arcképes igazolványuk van, azoknak ily igazolványra nincs szükségök.) Akik a Déli Vasut, vagy más magán vasút mentén laknak, sziveskedjenek kedvezményért közvetlenül az illető vasút igazgatóságához fordulni, mert ily úton (az intézeti igazgató láttamozásával ellátott bélyegtelen folyamodványra) nagyobb kedvezményt kaphatnak, mint aminőt az egyesület kieszközölhetne. — Pécsett az elszállásolás és a bérkocsik tekintetében a helyi bizottság gondoskodik engedményekről (l. fent).

2. Akik Boszniába és Dalmáciába is elmennek, a következőket vehetik számba: *a)* a közgyülésre (Pécsre) szóló igazolvány visszafelé Fiumétól vagy Doberlintől, illetőleg Bródtól is érvényes lesz hazáig. *b)* Pécstől a bosnyák határig, menet, nem lesz kedvezmény, kivéve azoknak, akiknek úgyis évi arcképes igazolványuk van. Bosznia-Hercegovina területén mind a közös hadügyminisztérium (a katonai vonalon Doberlintől Banjalukáig), mind pedig a közös pénzügyminisztérium (a többi boszniai vasutnak Sarajevon, Mostaron át Dalmáciáig) megengedte, hogy az utazás résztvevői 50%-os menetdíj-kedvezményben részesüljenek; azonkívül a közös pénzügyminisztérium intézkedni fog, hogy »az egyesület más irányban, különösen ellátás és elszállásolás tekintetében támogatást nyerjen«. A tengeri útra, Gravosától Fiuméig a Magyar-Horvát Tengerhajózási r. t. a rendesnél nagyobb kedvezményt, azaz félárú szállítást engedélyezett, csupán az étkezést számítják teljes árban.

A boszniai utazás tartama még nincs végleg megállapítva, mintegy 6 napra fog terjedni, a dalmáciaival együtt (Fiuméig) mintegy 8—9 napra.

Az összes költség a lakóhelytől Pécsre, Boszniába, Dalmáciába, Fiuméba és haza (tehát mintegy kétheti időre) hozzávetőleg 160—200 K-ba fog kerülni.

A főtitkár.

A magyar rajztanárok és rajztanítók nagygyűlése. A magyar rajztanárok és rajztanítók f. évi június 2-ától június 4-ikéig Budapesten az orsz. mintarajziskola és tanárképző épületében kiállítással kapcsolatos nagygyűlést tartottak igen gazdag, sokoldalú programmal. Az érdekes nagygyűlésre még visszatérünk.

A szünidei fürdőkonviktusok bizottsága hosszabb szünet után június 2-án ült össze s *Kemény* Ferenc elnöklete alatt a következő fontosabb ügyekben intézkedett. A felügyelői tanári állásokért négyen pályáztak, akik közül a bizottság Virágvölgyre dr. *Pekár* Károly budapesti VII. ker. külső állami főgimnáziumi rendes tanárt, Csízre *Földes* László szekszárdi állami főgimnáziumi rendes tanárt és dr. *Miklós* Ferenc budapesti IV. ker. községi főreáliskolai tanárt jelölte ki egyhangulag. Ingyen felvételért négy tanuló folyamodott, akik közül *Kornstein* Ernő, a temesvári állami főreál. 6. oszt. tanulója Virágvölgybe, *Mayer* Frigyes, a budapesti VI. ker. állami főreál. 6. oszt. tanulója Csízre fog küldetni; amaz a temesvári szabad Lyceumnak 50 K-ás adománya terhére, melyet a bizottság kiegészít; az utóbbi *Kertész* Ármin úr (Fiume) koronajáradéka révén. A végleges jelentkezések felette kedvező eredményt tüntetnek fel, m. p. van Virágvölgyre 17 (maximum 20), Csízre 25 (maximum 28).

A mult ülés óta (l. Közlöny 594. lap) a következő újabb adományok érkeztek: a *budapesti tanári kör* táncmulatságának tiszta jövedelme 131 K, *iglói* ág. ev. főgimnázium 87 K 60 f, *mezőtúri* ev. ref. főgimnázium 50 K, *budapesti* VII. ker. külső állami főgimnázium 25 K, *debreceni* ev. ref. tanítóképző-intézet 20 K, *miskolci* ev. ref. főgimnázium tanári kara 10 K, *budapesti* VIII. ker. állami főgimnázium I/*A* és I/*B* osztálya 8 K, *belényesi* gör. kath. gimnázium 3 K; továbbá *Kertész* Ármin úr (Fiume) egy darab 4%-os koronajáradék, *Singer* és *Wolfner* könyvkiadó cég 40 K, dr. *Beke* Manó egyetemi tanár úr 5 K, *Hoffmann* Lipót úr 2 K; összesen 381 K 60 f. és egy koronajáradék, a multkor kimutatott 824 K 07 fillérrel együtt tehát 1205 K 67 f, mely összeg takarékpénztári betétkönyvvel van elhelyezve; ehhez járul majd még az egyesület részéről felajánlott 369 K kamat nélküli kölcsön.

A bizottság felkérte az elnököt, hogy az ügy érdekében s a végső intézkedéseknek sikeresebb végrehajtása érdekében rándulna le a helyszínére, ami utólag meg is történt s az intézménynek valóban javára fog szolgálni. A vasuti kedvezmények ügyében folyamodványok mentek a kereskedelemügyi minisztériumhoz és a kassa-oderbergi vasút vezérigazgatójához s amazoknak érdekében többeket közbenjárásra kértek fel. *Hanvay* József csizi földbirtokosnak, aki a csizi konviktus részére 8 butorozott szobát és egy tágas kertet engedett át díjtalanul, a bizottság meleg köszönetét fejezte ki s elhatározta, hogy erre a követésre méltó hazafias és emberbaráti cselekedetre az Egyesület igazgatósága útján a tanügyi hatóság figyelmét is fel fogja hívni. *kf.*

Társadalmi osztályok és iskolanemek. *Kármán Mórnak* a Társadalomtudományi Társaságban tartott előadásáról közölt utolsó tudósításunkban (O. T. E. K. 35. sz.) említettük az előadónak azt az állítását, hogy — a statisztika bizonysága szerint — az iskolanem választása függ a szülék társadalmi állásától. Az előadó szivességéből közölhetjük most pótlólag azt a statisztikai kimutatást is, mely ez állítást igazolja:

Gimnázium: 1. Értelmiség (szabad foglalkozások) 17·6%. — 2. Önálló birtokos 16·9%. — 3. Köztisztviselő 16·1%. — 4. Önálló iparos 15·0%. — 5. Önálló kereskedő 11·7%. — 6. Magánzó 6·7%. — 7. Magántisztviselő 6·1%. — 8. Személyes szolgálatot tevő 5·1%. — 9. Alkalmazott őstermelő 1·6%. — 10. Iparos 1·3%. — 11. Kereskedő 1·1%. — 12. Katona 0·8%.

Reáliskola: 1. Önálló iparos 22·1%. — 2. Önálló kereskedő 18·9%. — 3. Köztisztviselő 10·4%. — 4. Magántisztviselő 8·5%. — 5. Értelmiség 8·1%. — 6. Magánzó 7·7%. — 7. Önálló birtokos 6·8%. — 8. Személyes szolgálatot tevő 6·5%. — 9. Alkalmazott iparos 4·3%. — 10. Kereskedő 3·7%. — 11. Őstermelő 1·5%. — 12. Katona 1·5.%

Polgári iskola: 1. Önálló iparos 22·4%. — 2. Önálló kereskedő 13·8%. — 3. Személyes szolgálatot tevő 12·9%. — 4. Köztisztviselő 10·7%. — 5. Önálló birtokos 10·4%. — 6. Alkalmazott iparos 6·8%. — 7. Értelmiség 5·3%. — 8. Magánzó 5·1%. — 9. Magántisztviselő 4·1%. — 10. Alkalmazott kereskedő 4%. — 11. Alkalmazott őstermelő 3·9%. — 12. Katona 0·6%.

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

Szempontok a magyar fogalmazás-tanítás föltételeinek, módszerének és eredményeinek tanulmányozására nézve.

(Hivatalos útmutatás az Országos Közoktatási Tanácsnak a magyar fogalmazás-tanítás tanulmányozásával megbízott tagjai részére.)

I. A föltételeket illetőleg.

1. *A tanulók magyar nyelvtudása.* Vegyesajkú vidéken hány tanuló (hány %) tud magyarul a legalsó osztályba léptekor? Melyik osztályban tud már magyarúl a tanulók átlaga? Ép-e legalább nagyjában és általában véve a tanuló magyar nyelvérzéke? Milyen társadalmi osztályból valók a tanulók? Anyanyelvök-e a magyar nyelv? (Az első osztályról akár teljes nemzetiségi statisztikát kérhetni.)

2. *Az olvasmányok tanítása tartalmi és formai tekintetben elég beható-e?*

3. Érzi-e a tanítás bizonyos irányító, irodalmilag is kifejezett *stilisztikai közvélemény* hiányát és kialakulásának szükségét? (Megállapodott elvek a helyes magyarságra és a magyar stílus

természetére nézve, az orthológia és neológia ügyében stb.) Érzik-e tudományos és methódikai vezérkönyv, továbbá stilisztikai példatár és gyakorlókönyv szükségét?

4. A tanártestület nem filológus tagjai érzik és tudják-e, hogy nekik is fontos részök van a stílus tárgyi és tartalmi feltételeinek és a nyelv anyagának tanításában? Ügyelnek-e az összes tanárok a tanulók beszédében is a helyes szó- és alakhasználatra?

5. A magyar nyelv tanárai tartanak-e közös értekezletet a fogalmazás-tanítás ügyében?

6. Van-e *önképzőkör* és hogyan működik?

II. A módszeres eljárást illetőleg:

1. *Hogyan volt megválasztva az irásbeli dolgozatok tárgya?* Van-e bizonyos állandó terv a tételek összeválogatására, esetleg osztályonként, esetleg az egész intézetre nézve, miben áll és hogy válik be? Ha állandó terv nincs, mutatkozik-e az egyes osztályok tételeiben tervszerüség, fokozatosság, tartalmi és alaki változatosság? (Helyesírási gyakorlatok: másolás, tollbamondás, emlékezetből leírás; fogalmazási gyakorlatok: egyes mondatonként, közösen megállapított pontok sorozata egy tárgyról; reproductiv dolgozatok: hasonló terjedelemben, rövidítve (kivonatolás), bővítés, átalakítás; productiv irányú dolgozatok: leírások közös megfigyelésekről, szemléletekről, élményekről; reflexiók, egy-egy kisebb terjedelmü elméleti kérdés önálló megfejtése, egy-egy tárgynak vagy eszmének kidolgozása. Milyen tételek bizonyultak termékenyeknek, a tanulók leleményét gerjesztőknek? Megfelel-e a tétel a tanulók ismeretkörének, nem volt-e túlságosan elvont vagy egyébként is nehéz, avagy ellenkezőleg nagyon is könnyü? Adatgyüjtés céljából leirandók a dolgozatok címei. (Esetleges szempontok: Elvont vagy pedig konkrét tételek kedvelése. Irnak-e valahol chriákat? Iratnak-e esetleg verses dolgozatokat is?)

2. *Miképen történik a dolgozatok előkészítése?* Tárgyi tekintetben: lehetővé van-e téve, hogy a tanuló leleménye az illető tárgyról nyert bőséges ismeretanyag alapján bizonyos szabadsággal és biztossággal mozoghasson? Elégséges volt-e az előkészítés arra, hogy fölgerjessze a tanulók kedvét, megmozdítsa a tanulók gondolkozását és képzeletét; másfelől nem volt-e túlságos, ami megköti képzeletöket és elnyomja önállóságukat? *Belső forma* tekintetében: fel volt-e híva a tanulók figyelme a feldolgozás különféle lehető alakjaira? Szerkezeti tekintetben miféle előkészítés szokásos? (Például alsófokú: a vezető kérdések lediktálása, előzetes szóbeli fogalmazás; középsőfokú: a közösen megbeszélt és megállapított részletes diszpoziciók, felsőfokú: közösen megállapított rövid diszpoziciók, majd ezeknek is teljes mellőzése, a tanulókra bizása) A vázlatkészítés, melynek bemutatását sok helyen megkövetelik, organikus módon történt-e? (a dolgozat alapeszméjéből és céljából indult-e ki) vagy csak mechanikus

módon (bizonyos külső tagolás szerint) a tételben adott-e a tanár bizonyos sajátos szempontot? (Olykor a kérdőformába öltöztetés már irányítást foglal magában). *Előadás* tekintetében mutatott-e be a tanár mintákat, illetőleg utalt-e mintákra, s a nyelvhasználat szabatosságára, világosságára és magyarosságára vonatkozólag részesültek-e a tanulók tervszerű gyakorlati útmutatásban?

3. *Miképen történik a javítás?* Az elbírálásnál kellőkép tekintetbe vétettek-e a helyesírási, nyelvtani, stilisztikai, szerkesztési és tartalmi szempontok? Mikép történt mindezek jelzése, illetőleg megbeszélése? Gyűjtenek-e valahol antibarbarust, jellemző szólásokat és synonymákat, felső fokon pl. a lelki életre vonatkozó kifejezéseket nem foglalják-e jegyzetbe? A dolgozatok jellemzése összefoglaló véleménnyel történt-e, vagy csak érdemjeggyel, vagy mindkét módon? Szokás-e valahol, hogy a tanár is kidolgozza a tételt, s utólag mintegy mérték gyanánt felolvassa? Szokás-e egy-egy jobb dolgozatot felolvastatni?

4. *Elég gyakorlatias-e* a fogalmazás tanítása? Van-e amellett gond arra, hogy a szerkesztés és fogalmazás *tudatos* munka legyen, legalább attól a foktól kezdve, mikor a megfelelő elméletet tanulják? Viszont a stilisztikai elmélet tanítása nem hat-e zavarólag a stílustanításra? Nem zavarják-e össze a tanárok a kétféle feladatot, nem előzi-e meg helyenkint az elméleti tanítás a kellő tapasztalatgyűjtést? Nem csupán valamely kézikönyv tanításából áll-e az úgynevezett stilisztikai tanítás?

5. *A külső alakra* volt-e a tanár kellő tekintettel?

6. *A dolgozatok száma és irásának ideje és helye* megfelelt-e a tantervnek és utasításoknak? Mik voltak az eltérés okai? Minden dolgozatot a füzetbe iratnak-e vagy a formaérzék gyakorlása végett egyéb külső formákat is megpróbálnak? (Például ívalakra, levélpapiroson, külön füzetkébe.)

7. Volt-e valahol a tanár eljárásában valami figyelemreméltó eredetiség, újítás?

III. Az eredményt illetőleg:

1. Minő eredményt mutatnak a dolgozatok? (fokonként) főleg a helyesírás, nyelvhelyesség, magyarosság (kifejezések és szórend), szóbőség, kifejezésbeli ügyesség tekintetében?

2. Megvan-e a dolgozatokban a gondolatok bősége és részletezése, világos szabatos kifejtése, a részek tervszerű, arányos elrendezése? (Szerkesztés.)

3. Mily mértékben mutatnak a dolgozatok önálló felfogást, öntudatosságot a nyelvhasználatban és némi finomabb stilusérzéket?

Észrevétel: A fenti pontozatok egy része csak esetleges figyelembevételre van szánva.

Az országos tornaversenyről.

(Tanulságok; bíráló észrevételek.)

I.

Lezajlottak tehát ezek a fényes, emlékezetes napok: az a sok-sok munka nem volt hiábavaló, a látvány elragadó, a haladás a múltakkal szemben nagy és reális, a siker teljes volt, az eredmény pedig szinte felülmulta várakozásainkat.

Az ünnepség mély és élénk hatása alatt mindezt hazafias örömmel írjuk le: a látottak új erőt adtak a magyar ifjúság jövőjébe vetett hitünknek, s az intézmény életrevalóságában, testnevelési s általában pedagógiai és nemzeti jelentőségében kételkedni immár a szkeptikusoknak sem illő, s további tökéletesítésében részt venni mindannyiunk szent kötelessége.

Hatalmas és ritka lecke volt ez, s szeretném, ha a hivatottak közül minél többen s melegiben mondanák el azokat a tanulságokat, melyeket hoszpitálás közben nyertek: megfigyeléseiket, véleményüket s kívánságaikat, melyeket értékesíteni lehet vagy kell, mert mindig merülnek fel újabb dolgok, melyek figyelmünket addig elkerülték. Elmondom a magam igénytelen nézetét s mellőzve a részleteket, melyeket mások lassanként felszínre fognak hozni, a főbb benyomásokra szorítkozom.

Az első s legértékesebb tanulság ez: *a testi nevelés fontossága átment a köztudatba;* immár nem csupán a tanulók és a tornatanárok méltányolják ezt az ügyet, hanem az összes tanári karok és szülők, mondjuk az egész nemzet; nem csupán a szükebb körben mozgó szaksajtó, hanem a legnagyobb nyilvánosságnak szánt napisajtó is, mely bőven vette ki részét ezen alkalommal. Hogy ez a nyilvános érdeklődés és elismerés mekkora visszahatással van amazokra, annak a tornaverseny volt a leghitelesebb megmondhatója.

Ennek a tornaversenynek legnagyobb vívmányát abban látom, hogy a *látványosság és komoly munka* nehéz *párosítása* teljesen sikerült. S ez főleg a főverseny szakavatott és ügyes összeállításának és fárasztó, de lelkiismeretes lebonyolításának tudandó be. Valóságos torna-érettségi volt ez s a győztes csapatok, de még inkább tornatanáraik büszkék lehetnek az elért *abszolut értékű* eredménye. Nem hangsúlyozhatom eléggé, hogy ez a merész kisérlet, mely eszményileg egyesíti a testi kultúrának három főirányát s amellett lehető legtökéletesebben szemlélteti az együttes törekvést és az egyetértés elvét, azok közül a reális vívmányok közül való, melyekért a külföld is méltán megirigyelhet.

Egy másik tanulság az, hogy a *milleniumi versenypálya az ifjúság s a hatalmas emberáradat befogadására szüknek bizonyult.* A rendezőségnek csak a legnagyobb körültekintéssel sikerült még oszlopokban is az ifjúságot elhelyezni, a játékoknál pedig a legjobb akarat is dugába dőlt a fizikai lehetetlenséggel szemben. Minthogy pedig ezt a hatalmas fellendülést megakasztani

s a közönséget kirekeszteni nem lehet, ezen örvendetes jelenségek figyelembe vételével szükségképen nekünk kell a megoldásról gondoskodnunk. Nem gondolják-e az illetékes tényezők, hogy teszem Budán a Vérmezőn lehetne egy új nagyszabású versenypályát, egy magyar stadion-félét felállítani, mely a várdomb alján festői fekvésben is vetekednék az athénival s méltó szinhelye volna nem csupán az ifjúsági, de a nemzetközi olympiai versenyeknek is! Ilyesmi természetesen nem egy év munkája s nem egy egyesület feladata. Addig is azonban *tribünt kérünk az ifjúságnak is!* A felrándult tanulók ne csak kézzel-lábbal, hanem szemmel is vegyenek részt a versenyben, ami nem kevésbbé tanulságos; azokból a hátsó különítményekből pedig vajmi keveset láthattak, mert azt a kevés s részükre fentartott helyet is ellepte a protekciós vagy tolakodó közönség. Azután az ezernyi szülő talán azt is elvárhatná, hogy gyermekeik a szüneteket naptól fedett helyen tölthessék.

A felmerült panaszok s a bajok főforrása bizonyára az, hogy ilyen országos alkalomra nincsen elég nagy s kellően felszerelt versenyterünk.

A részletekre, mint mondám, most nem óhajtok kiterjeszkedni, mégis úgy tetszett, hogy a felvonulás s a szabadgyakorlatok a második napon kevésbbé sikerültek, mint az elsőn; amannál a vége felé időnként hosszú szünetek és közök támadtak s a szabadgyakorlatok szabatossága is csökkent. Ezen azonban nem csodálkozhatunk. A verőfényes időben a hosszú út kifelé, a felvonulás s oszlopokba állás már elernyesztette a fiúkat, s én bizony, tekintettel a tűző napra, a második napon eltekintettem volna a *fel*vonulás ismétlésétől s pótoltnak hittem volna az *el*vonulással. Abból a gyenge hangból továbbá, mellyel a Himnuszt énekelték, azt kell következtetnem, hogy az énekre nem mindenütt vetnek kellő súlyt.

Hallottam olyan hangokat is, hogy a verseny a tanulókat testileg túlterhelné, hogy egész nap talpon voltak, sokat jártakkeltek, de a pályán keveset »dolgoztak«. Kivételesen lehetett ennek jogosultsága, de a nagy többségre nézve semmiesetre sem; az egészséges gyermek nem egyhamar fárad ki s a versenyt követő napokon is láttam őket, amint önként játszottak az iskola udvarán: az említett »járás-kelés« pedig szükséges kelléke minden tornaversenynek és tömeges együttműködésnek. A futó-mászó verseny ellen felhangzott érvek jórészt alaposaknak bizonyultak; igaz, hogy ez a verseny igen mutatós és izgató volt, de csak a szerencsés véletlennek tudandó be, hogy nagyobb kár nem esett a tanulókban, még akkor sem, amikor a roham hevessége folytán egy rúd derékon tört. A jövőben könnyű lesz ezt más alkalmasabb versennyel pótolni.

A célirányos és kötelező szabályokat és a nagy körültekintéssel szerkesztett »Tudnivalókat« nem mindenütt követték szigorúan, ami azután apróbb visszaélésekre csábított. Így például

nem egy érmes legény húzta meg magát hátul, ahelyett, hogy a kötelező szabadgyakorlatokban résztvegyen; a versenyzők számai sok helyen hiányoztak, másoknál nem voltak felvarrva, csak feltűzve. Ebben a tekintetben egyébiránt most is nem egy utólagos felszólalásra lehetünk elkészülve.

Egy másik ilyen elhanyagolt, de figyelemreméltó részlet a csapatokat a fel- és elvonulásnál kisérő tanárok magatartása, melynek külső ellentétes képe szinte fájt a katonás szemnek. Képzeljünk egy szakasz vagy század tisztelgő legénységet, melyet az altisztek és tisztek civilben kísérnek. A katonásan lépdelő s tisztelgő ifjak mellett, mondom, rosszul festettek kartársaink a legkülönbözőbb színű s divatú öltözetben s legtarkább kalapkollekcióval, bottal, felöltővel vagy esernyővel, amint az egyéni hajlam vagy pillanat behatása alatt a miniszter köszöntését fövetéssel, meghajlással vagy süvegeléssel viszonozták. Azt tartom, hogy a kisérő tanárok nem valók feltétlenül a díszmenetbe (a rendet fentartó, javító s buzdító tornatanárok a pálya belső szélén állhatnak), de ha igen, akkor egyöntetű eljárást kövessenek s legaláb nagyjában hasonló öltözetben s kalapban jelenjenek meg, mint azt a »Tudnivalók« (10. lap, 4. pont) elrendelték.

Hogy a nyers testi és izomkultúra mennyire elüt a testnek és léleknek fegyelmezésétől, hogy az amabban felmutatott szép és reális eredmények összeférnek az utóbbinak gyarlóságával, azt ismét nem tudom hányadszor tapasztaltuk. Ezen negativumok közül első helyen konstatálni kivánom, *hogy az ifjúságnak erkölcsi felügyelete s megóvása nem sikerült teljesen*, s hogy az ebbeli visszaélések meggátlása megmarad a jövőre is súlyos problémának. A szigorú miniszteri rendelet, az intézeti szállásokban kifüggesztett »házirend« és az éjjeli inspekció dacára megtörtént ugyanis, hogy a tanulók éjjel kimaradtak tanári engedéllyel vagy anélkül, de a vasárnapi örömmámorban még az is, hogy maguk a felügyelő tanárok sem voltak a szálláson. Egyik helyen a budapesti deákok »elvtársaikhoz« intézett felhívást csempésztek a tanterembe, s alaposan kioktatták a vidékieket, hogy mily utakon szökhetnek ki az épületből. A laza önfegyelmezésnek tudom be azt a sok cigaretta-füstöt is, mellyel ezek az ifjak a főváros levegőjét telítették tüntetően s tanáraik társaságában úton-útfélen, sőt a gyülekező helyen is; továbbá azt, hogy az el nem foglalt tanulók a felnőttek példáját követve, különítményeiket elhagyva a versenyzőknek közelébe férkőztek.

A pályafegyelmet sem lehetett kifogástalannak mondani. A felvonulás és szabadgyakorlatok ideje alatt mintaszerű volt, a szertornázásnál már lazult s a futómászó-versenynél egészen felbomlott: ekkor a közönség s a szabad deákok áthatatlan sorokban vették hatalmukba a pályát; a második napon a tanárok maguk egybefont karokkal igyekeztek az avatatlanokat visszaszorítani, aminél jóval eredményesebb a kapcsolt rúdak kordonja, amit ezúttal a jövő alkalomra ajánlunk is.

Jól tudom, hogy az életerőtől duzzadó ifjakat nem lehet s nem is szabad minden önállóbb megnyilatkozástól eltiltani s örömüket szükség nélkül csorbítani: hadd emeljék vállukra győztes társukat, sőt ha az illetőnek nincs ellenére, még kedvelt tanárukat is — de az éjjeli kimaradásban, a tisztesség s az udvarias viselkedés dolgában nem ismerek megalkuvást, mert, hogy a miniszter szavaival éljek: Ti vagytok e nemzetnek jövendője!

Szóval, láttuk, hogy a porondon, a gyakorlatok és versenyzés ideje alatt volt fegyelem, de azon kívül az ifjúság egy részénél hiányzott. Pedig az előkészítő bizottság, az ifjúság ebbeli gyengéjét ismerve s okulva a múltak tapasztalatain, minden tőle telhetőt megtett. Olvassák el, akiket illet, legalább utólagosan a »Tudnivalókat a torna- és kisérőtanárok számára« s igazat fognek nekem adni abban, hogy ha ki-ki követte volna azt a sok jó és szükséges tanácsot és rendelkezést, mely azokban »*személyes felelősség terhe alatt*« foglaltatik, az eredmény fegyelem dolgában is jóval különb lett volna.

Benyomásaimat s itéletemet röviden összefoglalom. A siker csaknem teljes volt: az ifjúságot, a tornatanárokat s a vidéki kartársakat csak elismerés illeti a lelkesedéssel páros buzgóságukért s a kisebb-nagyobb szeplők rajtunk és a közönségen száradnak; igen rajtunk is, mert — ismétlem — egyszer négy esztendőben meghozhatnók azt az áldozatot, hogy a felránduló vidéki kartársak ne legyenek rabszolga módra lekötve. Ebben a könnyítésben sok helyen részük is volt: a kollégiális összetartozás itt szorosabbra, fűzte az egy nagy, nemzeti célért küzdőket s úgy tudom vendéglátás dolgában sem lehetett panaszuk sem a tanároknak sem a tanulóknak. Reméljük is, hogy vendégeink a legjobb emlékekkel tértek vissza otthonukba. Hát még, ha a 300-nál több vidéki kolléga legalább egyszer összeülhetett volna a fővárosiakkal! Olyan számban és hangulatban gyültünk volna itt össze, mint talán még egy közgyülésen sem. De ezt a szép tervet az ifjúság iránti komoly s elsőrendű kötelességek nem engedték megvalósítani.

Hatalmas s tanulságos lecke volt ez mindenképen, s én csak azt sajnálom, hogy a három horvát delegátuson kivül a vezető kultúrnépek is nem küldtek el egy-egy képviselőt, hogy tudomást vettek volna arról a nemes és sikeres munkáról, melyet a középiskola végez. A legmelegebb köszönet illeti ezért az összes közreműködőket, akik a jövőre nézve igényt tarthatnak a győzelmi zászló jeligére: Küzdj és bízva bízzál! *kf.*

II.

Az országos tornaversenyek nagy előnyeit már sokszor tárgyalták és méltán magasztalták jótékony hatásukat.

De vannak e tornaversenyeknek hátrányaik is és az utóbb lefolyt, fényesen sikerült országos tornaversenynek is voltak árnyoldalai és hiányai.

Rosszul hatott például ránk a sok izléstelen, szemérmetlen, nagyon is hiányos öltözködés. Természetes, hogy téli bundában nem végezhetni tornagyakorlatokat, mikor a nap égetőn süt s még árnyék sincs; de tisztességesebb s illendőbb öltözékben ép úgy mutathatják a fiúk testi erejüket és ügyességüket.

Láttunk komoly, de könnyű s kényelmes ruházatokat különböző formában s nagyságban. Szükséges volna, hogy a minisztérium ügyeljen a tornaruha célszerüségére is a jövőben. A teljesen szük, feszes ruházat nem is célszerű, már csak azért sem, mert a tanuló ifjak a tornázást többnyire a rendes órák között végzik és a komoly intézetekben az igazgatóság s tanári kar nem türheti a bohócos öltözködést; tornaórára külön öltözködni meg nem áll módjában a legtöbb tanulónak, de — főleg télen — nem is lehet. A fiúk tehát nem szokhatták meg az ilyenkor látható szük s hiányos öltözködésben a tornázást. És ha tornaversenyre mégis ilyet kap a fiú, az izgatja őt, szokatlanul, kényelmetlenül érzi magát benne, s zavarhatja a nagyközönség közvetlen szemlélete is.

Hiányzott a tornaverseny programmjából, hogy vasárnap istentiszteleten hol, mikor s mi módon vegyen részt a tanuló. A kísérő tanárok sem kaptak erre vonatkozólag utasítást. Aki rágondolt s könnyen megtehette, megtette, aki nem, vagy nehézségbe került volna, az elmulasztotta.

Milyen szép lett volna vallásonként külön e célra kjelölt templomban, vagy szabad helyen közös vallásgyakorlatokat végezni s erre elvezényelni az ifjakat.

(Székesfehérvár.) *Dr. Vargha Damján.*

III.

A lefolyt országos tornaversenynek számos, megbeszélést érdemlő mozzanata közül csak egy körülményre kivánom a figyelmet irányítani.

A füles labda amilyen érdekfeszítő és kellemes játék lehet, ép oly veszedelmes is több okból. Hogy ezek közül csak egyet említsek: gondoljuk csak meg, hogy ez a nagy és nehéz labda 40—80, sőt nem ritkán több méter magasságból vagy távolságból oly ütést mérhet egyik-másik fiúra, hogy azt veszedelmesen sértheti, sőt halálát is okozhatja. A tornázás ellenségei sok tornaszert veszedelmesnek mondhatnak ugyan, de helyes vezetés, oktatás és vigyázat mellett a fiúk elsajátíthatják a bátorság és lélekjelenlét oly fokát, hogy nagyobb baj és veszedelem ellen megóvhatják magukat. Elvégre is túlhajtani a tornázást és veszedelemmel járó gyakorlatokat végezni, amúgy sem szabad. Másként áll a dolog a füles labdával: itt senki sem tudja kiszámítani, hogy hová pattan le az a gömbóriás. A játszók figyelme sok körülményre kell, hogy kiterjedjen, és izgatottságuk még fokozódik azzal, hogy leghőbb vágyuk és törekvésük, csapatjukat diadalra juttatni.

Azt indítványozom tehát ezek után, hogy a füles labda mint veszedelmes, különben is a külföldről hozzánk átültetett és a magyar fiúk természetének meg nem felelő játék kiküszöböltessék a tanuló-ifjúság játékai közül és helyébe tétessenek magyar labda-játékok. Vannak nekünk oly labda-játékaink, pl. a méta, melyek mindenhol széles ez országban ismeretesek; ezek a régi magyar labda-játékok nagyon szórakoztatók, 30—40 fiú játszhatja egyszerre, testedzők, éberséget és ügyességet kivánnak és emellett nem veszedelmesek. *Sz. J.*

EGYESÜLETI ÉLET.

Kolozsvári kör.

(A középiskola reformja. — Folyó ügyek.)

A kör hatodik felolvasó ülése június 1-én volt az ev. ref. főgimnáziumban dr. Márki Sándor egyetemi tanár elnöklésével.

A gyűlés elején a tagok sorába iktatta a kör Hantos Gyula polgári leányiskolai tanárt s az elnök fájdalmasan emlékezett meg Szilasi Móric és Biró Béla apátplebános egyesületi tagok elhunytáról, kiknek emlékezetét a jegyzőkönyvben megörökítik.

A titkár felolvasta a Társadalomtudományi Társaság átiratát, melyben a kör üdvözletét megköszönik s egyúttal a kört egy vagy több küldöttje útján a vitában való részvételre szólítják fel. A kör ezt köszönettel fogadja; mivel azonban saját kebelében hasonló kérdésekkel foglalkozik ugyan, de olyan megállapodásai, melyeket a kör nevében lehetne hangoztatni, nincsenek: ezért nem kiván a vitában oly módon venni részt. Ennek az ülésnek különben épen a reformra vonatkozik a tárgya.

Schneller István egyetemi tanár csaknem $1^1/_2$ órás felolvasásban előadta a *középiskola átalakítására* vonatkozó tervezetének azt a részét, mely magát a középiskola szervezetét foglalja magában. (Az egész munka a Magyar Paedagogiában jelenik meg). Sem a mai helyzetet, sem a mostanában felszínen levő kifogásokat nem bírálva, csupán saját középiskolai eszményét terjesztette elő, melynek egységét az biztosítja, hogy Schneller pedagógiai alapelve: a személyiség elve szolgál ebben is alapul. A felolvasás során mégis rámutatott arra, hogy az ő eszménye épen elvi alapja következtében nemcsak azoknak a követelményeknek tesz eleget, melyeket a mai nevelés-tudomány felállít, hanem kielégülnek általa azok a kívánságok is, melyek közönségesen fel szoktak merülni a középiskola ellen és így szervesen nyer orvoslást mindaz a panasz, melyet most a tanulók idegessége, fölületessége, túlterhelése, érdeklődésnélkülisége ellen méltán hangoztatnak.

A középiskola főtárgyává a *történetet* teszi, azt kívánja, hogy az előfordúló többi tantárgyak is mind történetivé tétessenek, mert

csak így válik a középiskola a növendékek fejlődési fokának megfelelővé, így tudja őket a történet átélése által a sokat emlegetett »magasabb, általános műveltség« birtokába juttatni. Részletesen kifejti Schneller, hogy ez miként érhető el s előadásának gerince épen a történet volt, mint pedagógiai elméletének a következménye a középiskolai fokon. Nemcsak bensőleg, a tantárgyak felfogása, elrendezése dolgában okozna nagy változást a történetnek szellemileg központtá tétele, hanem átalakítaná a középiskola külső szervezetét is. Iskolaszervezeti, didaktikai, pedagógiai szempontból, tehát minden tekintetben előnyösnek és a maihoz mérve haladásnak látja a tervezetét, melynek a váza a következő:

A mai elemi iskolából azok, kik középiskolába akarnak menni, a harmadik osztályból átlépnének az ú. n. *előkészítő-iskolába*. Ez tart két évig; tannyelve mindenik iskolában a magyar nyelv; főtárgya a magyar történet s ott, ahol magyarok járnak, a német nyelv, ahol pedig más anyanyelvüek járnak, ott a magyar nyelv, továbbá olvasás, írás, számolás, ének, rajz, torna; heti óraszám 27 mindkét évfolyamon. Erre következik a 3 éves *progimnázium*, melynek főtárgya a történet és a latin nyelv, többi tárgya: magyar nyelv; német nyelv, vagy a lakosság szerint más nyelv; természetrajz, földrajz, vallás, rajz, ének, torna, számtan, együtt heti 30 órán mind a három éven. Ezután lép a tanuló a 3 éves *gimnáziumba*, ahol az I. évben 31, a II. és III. évben 30 órán egy héten történet, latin, magyar, német vagy más élő nyelv, természetrajz, fizika, mathematika, vallás, ének, rajz, torna s görög vagy francia nyelv a tantárgy. A harmadik év végén, tehát elemi és középiskolai tanulással összesen 11 évet töltve, az utolsó vizsgálattal megnyerné a tanuló mindazokat a jogokat, melyeket ma az érettségi vizsgálat ad, csupán az egyetemre lépés jogát nem. Aki az egyetemre akar lépni, az még két évet töltene az ú. n. *lyceumon*, ahol az I. félévben heti 14 órán kötelezően hallgat magyar történetet, magyar irodalomtörténetet, a tudományok encyklopaediáját, valláserkölcsi philosophiát; a II. félévben magyar történetet, magyar irodalomtörténetet és propaedeutiákat heti 10 órán; a III. félévben kötelező lenne heti 6 órán a sociológia és egyéb semmi; végül az ez idő alatt megállapodott irányban valamely szakra ráhatározván magát, a IV. félévben hallgatná választott szakjának encyklopaediáját és methodikáját s mellett, szaktanári vezetés mellett, önállóan dolgoznék s így teljesen neki készülve lépne a tudományos haladás céljából az egyetemre.

Schneller terve szerint az így előkészülteknek elég volna az egyetemen három év s ekkor a tanulmányi idő az elemi iskolában való belépéstől az egyetemi tanulmányok bevégzéséig ugyanannyi lenne, mint ma, csak másként oszolnék el: *ma* elemi isk.: 4+ gimn. 8+ egyetem 4 = 16. *Schneller* szerint elemi isk. 3+ előkészítő isk. 2+ progimn. 3+ gimn. 3+ lyceum 2+ egyetem 3 = 16.

Röviden kiterjeszkedett arra is, hogy ennek az ő eszményének nevezett, nevelési elméletével szervesen egybefüggő tervezetnek milyen történeti előzményei vannak s vázolva azt a módot is, melyen e

rendszer valósulása esetén a tanárképzésnek át kellene alakulnia, megszünnék a tulajdonképeni középiskolán a szakrendszer, de annál teljesebben érvényesülne a lyceumon. Ez ugyanis létesítené az annyira szükségesnek érzett átmenetet a középiskola és az egyetem között, tudományos, önálló munkálkodásra vezetne, ott tehát a tanár szakember voltára igen nagy szükség van.

A kör nagy köszönettel fogadta az előadást, mely rendszeresen kiépített javaslatával arra való, hogy a középiskolai reformon való vitatkozásnak határozott alapot adjon. Megvitatása e gyűlésen nem történhetett, hanem *Répay* Dániel tanítókép. tanár, *Kenessey* Béla theol. igazg., *Szabó* Imre gimn. tanár, *Csernátony* Gyula tanfelügyelő s az elnök, *Márki* Sándor egyet. tanár hozzászólása után megbízta a kör az elnökséget, hogy a nagy szünidőn készítse elő a tervezetnek egyrészt a magyar közoktatás története, másfelől a középiskolai reformnál számbaveendő egyéb kérdések szempontjából való rendszeres tárgyalását.

Kifejezésre jutott ismételten a jelenlevőknek az a felfogása, hogy a felolvasó tanulmánya nagy értékű alapot szolgáltat a középiskola ügyének eredményes megoldására, mert akár támogató, akár ellenző hozzászólások e tervhez fűződhetnek s így a kérdés szétfolyó tárgyalása határozott mederbe terelődik.

A jegyzők távollétében:

Dr. Imre Sándor,
titkár.

Kérelem a körök pénztárosaihoz. *Kérem a körök t. pénztárosait, hogy amennyiben még meg nem történt, a köri tagok tagdíjait minél előbb kezemhez juttatni szíveskedjenek.*

Müller József, *egyesületi pénztáros.*
(V. ker. áll. főreáliskola. Lakása: II., Áldás-u. 4.)

Tartalom: *Krónika.* Az Országos Középiskolai Tanáregyesület 1905. július hó 3. és 4-én Pécsett tartandó XXXIX. évi rendes közgyűlésének programmja. Közgyűlési tájékoztató. A magyar rajztanárok és rajztanítók nagygyűlése. A szünidei fürdőkonviktusok bizottsága. Társadalmi osztályok és iskolanemek. — *Javaslatok és Tanulmányok:* Szempontok a magyar fogalmazás-tanítás föltételeinek, módszereinek és eredményeinek tanulmányozására nézve. Az országos tornaversenyről. I. *kf.*-től. II. Dr. *Vargha* Damjántól. III. *Sz. J.*-tól. — *Egyesületi élet:* Köri tudósítás. (Kolozsvári kör. Dr. *Imre* Sándortól.

Jutányos áron eladók: Országos Középiskolai Tanáregyesületi Közlöny 1878/79—1903/4. évfolyama, Phil. Közlöny 1896—1904., Magyar Paedagogia 1891— 1904., Középiskolai Szemle 1882. évfolyama. Hol? Megmondja az Athenaeum kiadóhivatala.

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XXXVIII. évfolyam. 37. szám. 1905. junius 25.

ORSZÁGOS
KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLETI
KÖZLÖNY.

Az egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ
titkárhoz küldendő, VIII. k., Eszterházy-utcza 14. sz. alá.

Szerkeszti
WALDAPFEL JÁNOS
VII. ker., Csömöri-út 65.

Az egyesület anyagi ügyei, valamint a lap kiadását illető ügyek
MÜLLER JÓZSEF
pénztárnok (V. k. áll. főreáliskola) hatáskörébe tartoznak.

Előfizetési díj egy évfolyamra 8 kor. — Évi tagdíj 8 kor.

JÓZSEF FŐHERCEG.

1833—1905.

MAGY. AKA... KÖNYVTÁRA

A magyar nemzet síratja egyik legnagyobb fiát.

A legelső magyar ember gyászolja legnemesebb rokonát.

A magyar tudomány elvesztette egyik legbuzgóbb ápolóját, a magyar vitézség leglelkesebb gondozóját, a magyar közjótékonyság legkészségesebb gyámolítóját.

Mindez elég ok arra, hogy a magyar tanárság szíve is összeszoruljon mélységes fájdalomban.

De van nekünk saját okunk is a gyászra. A királyi herceget, ki annyira szerette nemzetét és kit annyira szeretett nemzete, hozzánk, Magyarország tanáraihoz, még külön kötelék is fűzte. Protektora volt egyesületünknek tizennyolc éven át, azon emlékezetes közgyűlés óta, amelynek alkalmából a fenséges úr maga kalauzolta egyesületünk tagjait »magyar pálmák« között fiumei paradicsomában.

E tizennyolc év alatt az ő fenkölt szelleme lebegett védőleg munkánk, törekvéseink és eredményeink felett.

Fenséges védőnk most elköltözött tőlünk. Halandó részét befogadta a magyar föld. De közöttünk marad szelleme: a magyarság, a tudomány, a bátorság, a jóság szelleme. S lelkünkben marad, enyészeten és gyászon túl, dicső emlékezete, körülfonva a szeretet és hála virágaitól.

BERZEVICZY ALBERT.

Nagy reményekkel fogadtuk, mikor másfél évvel ezelőtt közoktatásügyünk vezetését átvette.

Tudtuk, hogy benne nemcsak széles látókörű és erős akaratú államférfiú jut kormányra, hanem közművelődésünk ügyének igazi, alapos szakembere is, ki annak minden részletét régi gyakorlatból ismeri.

Neve egyik-másik tekintetben valóságos programmot jelentett. Hogy csak egyet említsünk, a magyar kultúra egyik legfontosabb szükségletének kielégítését, az egyetemek szaporítását, már régen az ő nevével kapcsolatban emlegeti a magyar közvélemény.

S reményeink teljesedése igen biztatóan indult meg. A közoktatásügyi költségvetés oly magasra emelkedett, mint azelőtt soha. Egy nagyszabású kultúrpolitikai munka, a népiskolai törvényjavaslat — úgy látszott — mindenekelőtt biztos alapokra helyezi egész nemzeti művelődésügyünket. A középiskola területén a gyakorlati tanárképzés országos rendezésének fontos kezdeményezése okozott mindnyájunknak nagy örömet. Egyesületünkből kiindult egyéb jelentős tervnek is őszinte támogatóját láthattuk miniszterünkben.

De várakozásunk, reményeink — mély sajnálattal kell ezt leírnunk — nem teljesedhettek, csak egy-két már régebben készülő alkotás — nagyobbára a népiskolai oktatásügy terén — tudott a befejezés stádiumáig eljutni.

Hogy reményeink nem teljesedtek, az nem ő rajta mult, nem az ő tehetségén, nem az ő lelkesedésén, nem az ő erején. Politikai életünk hatalmas áradata váratlan kanyarulataival nem engedte, hogy Berzeviczy Albert végrehajtsa terveit, befejezze kezdeményeit, valóra váltsa reményeinket.

Midőn ezt írjuk, önkéntelenül eszünkbe jut egy előkelő német gondolkodónak az a kívánsága, hogy a közoktatásüggyel foglalkozó kormányzati ágat ki kellene venni a politikai élet sodrából, s neki a politikai élet peripetiáitól és katasztrófáitól ment nyugodt létet és munkafolytonosságot biztosítani.

Amit a német gondolkodó kíván, az bizonyára oly pium desiderium, melynek teljesítése lehetetlen. De milyen szép volna elgondolni, hogy oly férfiak, mint Eötvös, Wlassics vagy Berzeviczy, a nagy politikai tusáktól megkímélve, áldásos folytonosságban szentelhetnék erejüket a köznevelés munkájának. Mennyi abbanmaradt terv, mennyi töredék, mennyi törmelék van nemzeti életünknek e fontos mezején, mert e folytonosság minduntalan meg-megszakadt.

E félbenmaradt terveket, e töredékeket fájlaljuk első sorban, midőn Berzeviczy Albert elhagyja miniszteri székét.

De szomoruságunkban kettő vigasztal.

Az egyik az, hogy a tények ereje nagyobb a személyekénél, s ami a tények szövedékéből szükségesnek áll elő, az a személyek

változása mellett is kell, hogy létesüljön. Ami Berzeviczy terveiben igazi szükségletnek felelt meg, annak létesülnie kell, az — bizonyára később és nehezebben nélküle, mint vele, — létesülni fog.

Másik vigasztalásunk pedig az, hogy Berzeviczy fényes tehetsége, ritka ereje remélhetőleg szolgálni fogja a magyar közművelődés ügyét ezentúl is. A szónak, a tollnak oly mestere, milyen Berzeviczy, fontos tényezője a maga törekvései végrehajtásának akkor is, mikor a végrehajtás nem közvetlenül az ő kezében van.

Berzeviczy egyik vezetője marad a magyar közoktatásügy terén folyó munkának akkor is, mikor nem hivatalos vezére.

KRÓNIKA.

A pécsi közgyűlés és a vele kapcsolatos kirándulás előkészületei már befejeződtek. A közgyűlés igen látogatottnak igérkezik és a kirándulásra jelentkezett tagtársak száma is eléggé nagy. Még egyszer felhívjuk tisztelt tagtársaink figyelmét a Közlöny 36. számában megjelent részletes programmra. A közgyűlési előadások vázlatait, illetőleg tételeit alább közöljük a »Javaslatok és Tanulmányok« rovatában.

Változás a közoktatásügyi kormányban. Az utolsó napok ismeretes politikai eseményei közül a következőket kell e helyen is registrálnunk. *Berzeviczy* Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter és *Zsilinszky* Mihály államtitkár megváltak állásuktól. Berzeviczy Albert miniszteri működéséről lapunk más helyén szólunk. Zsilinszky Mihály érdemeit nemrégen, királyi kitüntetése alkalmából, méltatta a Közlönyben egyik kiváló munkatársunk. — Berzeviczy Albert utódja *Lukács* György, Békésmegye főispánja, lett.

Változás az Országos Közoktatásügyi Tanács vezetésében .A király egyesületünk elnökét, Beöthy Zsoltot, az Országos Közoktatási Tanácsnál viselt alelnöki állásától saját kérelmére felmentette és megengedte, hogy neki ezen alkalomból említett minőségében kiváló buzgalommal teljesített igen hasznos szolgálatáért elismerése tudtul adassék.

Amennyire örülünk ennek a meleghangú elismerésnek, melyben a király elnökünket részesíti, annyira sajnáljuk, hogy Beöthy Zsolt elhagyja e nagyjelentőségű munkakörét. Közel tíz éven át töltötte be avval a nagy szellemi energiával és kötelességtudással, mely minden működését jellemzi, és távozása súlyos veszteség közoktatásügyünkre.

Elismerés az országos tornaverseny körül szerzett érdemekért. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter gróf Teleki Sándornak, dr. Boncz Ödön vallás- és közoktatásügyi miniszteri tanácsosnak, dr. Andor Endre és Áry Pál kereskedelemügyi miniszteri segédtitkároknak, dr. Bárczy István fő- és székvárosi tanácsnoknak, Báthory Nándor címzetes főigazgatónak, Bély Mihály fő- és székvárosi tornafelügyelőnek, dr. Boda Dezső rendőrtanácsosnak, Bolla Mihály földmívelésügyi miniszteri osztálytanácsosnak, dr. Cherven Flóris címzetes főigazgatónak, Collaud Ferenc tornatanárnak, dr. Czölder János ügyvédnek, Demény Károly posta- és távirdaigazgatónak, dr. Demeczky Mihály Ferencz József-nevelőintézeti kormányzónak, Devecis Ferenc műszaki tanácsosnak, dr. Erődi Béla tankerületi főigazgatónak, gróf Festetics Géza fő- és székvárosi tanácsjegyzőnek, dr. Friedrich István fő- és székvárosi fogalmazónak, Galambos Ede századosnak, dr. Gerenday György kincstári jogügyigazgatósági főtanácsosnak, Iszer Károly osztrák államvasuti főtisztviselőnek, dr. Juba Adolf iskolaorvosnak, az országos közoktatásügyi tanács tagjának, dr. Kemény Ferenc főreáliskolai igazgatónak, dr. Kovács Aladár, a budapesti Önkéntes Mentőegyesület igazgatójának, Kovács Rezső tanárnak, Kun Gyula fő- és székvárosi tanácsnoknak, dr. Krepelka Béla a M. A. C. volt titkárának, Lád Károly polgári iskola igazgatónak, Mauer János és Oherolly János tornatanároknak, dr. Ottó József főreáliskolai tanárnak, dr. Porteleky László honvédelmi miniszteri segédtitkárnak, Porzsolt Jenő tanárnak, Rajner Ferenc főreáliskolai igazgatónak, dr. Rényi József műegyetemi ny. rk. tanárnak dr. Schuschny Henrik iskolaorvosnak, Szaffka Manó tornatanárnak, dr. Szele Róbert főgimnáziumi igazgatónak, Szemző Lajos felső leányiskolai igazgatónak, dr. Szücs István vallás- és közoktatásügyi miniszteri fogalmazónak, dr. Téry Ödön belügyminiszteri osztálytanácsosnak, dr. Verédy Károly fő- és székvárosi tanfelügyelőnek, dr. Wagner Alajos főgimnáziumi igazgatónak és dr. Zádor Béla a M. A. C. titkárának az 1905. évi országos tornaverseny sikerét előmozdító buzgó és önzetlen fáradozásaiért elismerését és köszönetét nyilvánította.

Jubileum. *Fischer Miklós* iglói ev. főgimnázium igazgató f. h. 11-én ünnepelte tanári működésének 25 éves jubileumát, melyre az ország minden részéből összejöttek a hálás tanítványok. A jubileumban résztvettek a vármegyei és városi hatóságok tagjai is.

Véglegesítés. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter Surányi Károly kaposvári és Jeanplong József pancsovai állami főgimnáziumi rendes tanárokat rendes tanári minőségükben véglegesen megerősítette.

A rajztanárok és rajztanítók nagygyűlése.

A június első napjaiban (2—4.) tartott nagygyűlésen, melyről a Közlöny utolsó száma már röviden megemlékezett, részt vett az ország rajztanító személyzete minden iskolanemből, összesen mintegy

250-en. A nagygyűlés felolvasásaiban és vitatételeiben az *általános rajzoktatás* legfontosabb kérdéseivel foglalkozott és a módszerek feltüntetésére *kiállítást* rendezett.

A nagygyűlés teljes programmja eredetileg ez volt:

1905. június 2-án (péntek).

D. e. 9 órakor.

I. A nagygyűlés megalakulása, a rajzoktatási tanmenetek kiállításának megnyitása.

Az előkészítő bizottság elnöke rövid genezisét adja elő a nagygyűlésnek és átadja helyét a korelnöknek, hogy az a tisztikar választását vezesse.

Választási lista: Elnökök: Rauscher Lajos és Székely Bertalan. Alelnökök: Arnhold Nándor, Hochrein Lajos, Hofrichter József, Szinte Gábor, Várdai Szilárd. Naplószerkesztő: Boros Rudolf. Jegyzők: Antos Mihály, Farkasfalvy Imre, Hönigschmidt Bódog, Kiss Aranka, Kovács József, Weszel Jenő. Titkár: Erdőssy Béla. Jury: Gaál József (keszthelyi), Hollós Károly, Rauscher Lajos, Székely Bertalan, Szmetana Ágost. II. Felolvasások. 1. Kriesch Aladár: A művészet és a rajztanítás. 2. Papp Sándor: Az individualizmus. 3. Dr. Lázár Béla: A műtörténet és a rajztanítás.

D. u. 3 órakor.

I. Az 1. és 2. sz. vitatétel tárgyalása.

Előadó: Schauschek Árpád.

II. A 3. sz. vitatétel tárgyalása, melynek kapcsán felolvasnak:

1. Bacsa András: A rajzolás és a rajzoktatás alanya, tárgya és egyéb kelléke.

2. Boros Rudolf: A rajzoktatás alapelvei és kezdete.

1905. június 3-án (szombat).

D. e. 9 órakor.

I. A kiállítási zsüri jelentésének felolvasása.

II. A 3. sz. vitatétel folytatólagos tárgyalása, melynek kapcsán felolvasnak:

1. Gaál József: Gondolatok a rajztanításról.

2. Györgyi Kálmán: A fővárosi elemi iskolai rajztanítás.

3. Herz Dávid: A rajztanítás meghonosítása.

4. Holló Károly: A rajztanítás régi és új módszerei, vonatkozással a gyermek ösztönszerű rajzolgatására.

5. Szücs Izsó: A színes kréta egy természetes rajzolási módszer szolgálatában.

III. A 4. sz. vitatétel tárgyalása.

Előadók: Lányi Ernő és Bacsa András.

IV. Az 5. sz. vitatétel tárgyalása.

Előadó: Krenner Viktor.

D. u. 3 órakor.

Felolvasások.

1. Seemayer Villibald: A néprajz szerepe a magyar középiskolai rajztanításban.

2. Ács Lipót: A rajz mint a többi tanszak segédeszköze.

3. Éber Sándor: A modern rajzoktatás és a tanítóképző-intézet.

4. Farkas János: A rajz művészi nyelve a növendék értelmi fokának.

V. Délután 6 órakor. Az Első Magyar Tanszerkészítő Intézet (VI., Felső-erdősor 5. sz.) megtekintése.

1905. június 4-én (vasárnap).

D. e. 9 órakor.

I. A 6. sz. vitatétel tárgyalása; ezen tételhez fűződő felolvasások.
1. Gróh István: Az ornament a rajztanításban.
2. Deák Géza: Néhány új gondolat a magyar rajztanításra vonatkozólag.
3. Nagy Lajos: Kézügyességi gyakorlatok s a magyar ornament.
II. A 7. sz. vitatétel tárgyalása, melynek kapcsán felolvas Udvardy Ignác.
III. A 8. sz. vitatétel tárgyalása.
Előadók: Arnhold Nándor, Köves Izsó.
IV. A 9. sz. vitatétel tárgyalása.
Előadó: Hollós Károly.

D. u. 3 órától.

Felolvasások, jelentések, indítványok.
I. Erdőssy Béla jelentése: A rajztanárjelöltek gyakorló iskolája, a rajztanárok továbbképzése.
II. Pálos Ede: Néhány adat rajzoktatásunk multjából.
III. Ács Lipót: A rajztanítás folytonossága.
IV. Szmetana Ágost: A félévenkinti vizsgafeladatok.
V. Kassai Nándor: A rajzban kiváló tanulók jutalmazása.
VI. Wagner Ágoston: A tanulók felmentése a rajzból.
VII. Petrányi Miklós: A rajztanárok pedagógiai és műkiállítása.
VIII. A nagygyűlés bezárása. Intézkedések a Napló szerkesztése iránt; a további teendők végrehajtásával az Egyesület bizatik meg.

A nagygyűlés csekély eltérésekkel e programm szerint folyt le. Hozzájárult június 4-én d. e. 8 órakor Székely Bertalan szabad előadása a kompoziczióról, mely után Szinte Gábor alelnök szép beszédben ünnepelte az ősz mestert. Elmaradtak pedig Györgyi Kálmán és Gráf István előadásai.

A június 4-én délelőtt tartott ülés végén bezárták a vitatételek tárgyalását és kimondták a szavazás útján hozott határozatokat.

A kitűzött vitatételeket és az azokra hozott határozatokat a következőkben ismertetjük kivonatosan:

1. sz. tétel. Az általános irányú rajzoktatás *inkább az objektiv*, (értelmi) vagy *inkább a szubjektiv* (festői) ábrázolásra törekedjék-e?

Határozat: Az objektiv irány követendő a kezdő és középfokon, a felső fokon helye van a *szubjektiv* iránynak is.

E két szempont összeegyeztésénél is, melyiknek biztosítsuk a vezérszerepet? — Az objektiv iránynak.

2. sz. tétel. A szigorúbb értelemben vett rajzkészültség megadására törekedjék-e a rajzoktatás vagy inkább az általános műveltség különböző ágainak szolgálatába szegődjék, s főkép az ártisztikai érzék kifejlesztésére hasson-e?

Határozat: A rajz, mint tantárgy, a szigorúbban vett rajzkészültség megadására törekedjék. Önállón, saját módszerét követve, ne kívánjon más tantárgyak, szakmák módszerének, tárgyi körének átvételével, azoknak túlkorán s így a saját rovására szolgálatot tenni. Első sorban megfigyelésre, képies gondolkozásra (formai, térbeli és színbeli) és a formák grafikus ábrázolására tanítson; emellett a művészi

érzék fejlesztését szerénykörű, de alapos gyakorlat útján munkálja. Így lehet hasznos segédeszköze már az iskolában a többi tantárgyaknak is.

3. sz. tétel. A rajztanítás mindjárt annak legalsó fokán szakszerű jelleget vegyen-e fel, vagy a szakszerű rajztanítást előzzék-e meg a gyermek játékszerű rajzkísérletei?

Önálló tantárgy legyen-e az elemi iskolában a rajz, vagy az csupán mint a formázó és kézügyességet fejlesztő gyakorlatok egyik neme (slöjd, mintázás) alkalomszerüleg gyakoroltassék?

A rajzolás játékszerű jellegét még a középfokú oktatás kezdetén is megtartsa-e? Helyeselhetők-e az emlékezet utáni rajzgyakorlatok? Milyen terjedelemben? Kezdődhet-e a szakszerű rajztanítás ezekkel?

Határozat: A rajztanítás az elemi iskola két alsó osztályában csak a beszéd- és értelemgyakorlatokat kisérő, látásbeli legegyszerübb benyomások ismertetésére szorítkozzék.

A harmadik és negyedik osztályban, mint rajzbeli elfoglaltság, a tanító irányításával, de javítása nélkül, külön órában is szerepelhet.

A rajzolás az elemi iskola ötödik és hatodik osztályában *rajzoktatássá* fejlődjék.

A középfokú oktatás kezdetén, mint önálló tantárgy, szakszerű jelleget nyerjen a rajzoktatás. Az emlékezetből való rajzolás a középfokú iskolákban az esetre helyeselhető, ha ezen rajzolás egy előzetesen imitative megrajzolt benyomás alapján történik. Egy rövid ideig bemutatott tárgy megszemlélése nyomán végzett rajzolgatás néha gyakorolható, de ez a tanuló tudása fokának megállapításához hozzá nem járulhat. A szóbelileg keltett képzeleti képek fejből rajzolása a középfokú iskolákban teljesen mellőztessék.

4. sz. tétel. Mellőzendők-e a rajztanításnál a saját értelmükben vett sikminták, vagy helyesebb-e azok helyett természetes leveleket, lapos használati tárgyakat stb. rajzoltatni?

A nem saját értelmükben vett sikminták (pl. tájképek, plasztikus tárgyak rajzai, nagymesterek kézrajzai) ajánlhatók-e másolási gyakorlatokul az általános irányú rajztanításban?

A rajzoktató táblai előrajza szolgálhat-e a tanulóknak mintául a másolás számára?

Mellőzendők-e az általános irányú rajztanításban a geometriai testek, vagy helyesebb-e azok helyett használati tárgyakat rajzoltatni?

Melyik előzze meg a másikat, ha mindkét gyakorlat szükséges?

A gipsz-reprodukciók rajzoltatása bir-e jelentőséggel? Elejtendők-e a gipszöntvények és más sokszorosítmányok?

Valóságos használati tárgyaknak előnyt adjunk-e oly modellek felett, melyek rajzoktatási célra készültek? Ne mellőzzük-e az utóbbiakat egyáltalán?

Határozat: A táblán való előrajzolás mintául csak a kezdetleges fokon alkalmazható. Mint a tanítást megvilágosító segédeszköz az oktatás egész vonalán használandó.

A két kiterjedésü formákat ábrázoló lapminták nem mellőzhetők.

A nem saját értelemben vett sikminták (pl. tájképek, plasztikus tárgyak rajzai, nagy mesterek kézrajzai) *másolásul nem*, demonstratióul a tanítás egész fokozatán ajánlhatók; esetenként alkalmazhatók a kezelési és felfogási gyakorlatok elsajátítása céljából.

A szemléltető távlat alapos és értelmes elsajátítására a nagyméretű geometriai testek legtanulságosabb és legkönnyebben kezelhető taneszközül tekinthetők. Az ezek útján szerezhető tudás biztos alapot nyújt a szines használati tárgyak visszaadására és a tanuló önművelődési tevékenységére.

A két tanulmány közül a középfokú rajzoktatásnál mindenesetre a geometriai testek rajzolása kell, hogy megelőzze a másikat.

Műtárgyak, sokszorosítmányok, gipszöntvények rajzolása nem mellőzhető.

5. sz. tétel. Az antik művészet remekei s általában a klaszszikus műkincsek (illetőleg ezek reprodukciói) mellőzendők-e a rajztanításnál?

Határozat: Az antik utáni rajzolás az általános irányú iskolákban, mint legmagasabb követelmény fönntartandó; a rajztanárképzésben ezen tanulmány alapvető fontossággal bir.

6. sz. tétel. Az ornamentális stíltanulmány bir-e jelentőséggel az általános irányú rajztanításban?

Értékesíthetők-e a magyar díszítő-művészet motivumai az általános irányú rajztanításban? Melyik fokon?

Határozat: Az ornamentika, nem mint stíltanulmány, hanem mint rajzi tananyag annyiban bir a rajztanításban jelentőséggel, amennyiben annak egyes fokozataiba jól beilleszthető.

A magyar díszítő-művészet motivumai, főként mint sikékítményi feladatok, jól használhatók.

7. sz. tétel. Az általános irányú rajztanítás kapcsán kiterjeszkedjünk-e a tervezési gyakorlatokra is? Szükségszerű-e, hogy ezen gyakorlatok iparművészeti jelleget vegyenek fel? Csak síkbeli gyakorlatok legyenek-e azok?

Határozat: A tervezeti gyakorlatoknak az oktatásban ott van helyük, ahol azokra nézve a művészi és technológiai előfeltételek megvannak.

8. sz. tétel. Az általános irányú rajztanítás felölelheti-e a rajzolás magasabb feladatait, pl. az élő és mozgó, emberi és állati alakok rajzolását; vagy pedig a csendéletszerű motivumok rajzolását és festését, mint határkövetelményt fogadjuk-e el?

Az általános irányú rajztanítás szempontjából szükséges-e bizonyos behatárolás?

Határozat: Az általános rajzoktatás kötelező studiuma olyan körre szorítkozzék, melyben a rajz magasabb feladatai, mint pl. az élő és mozgó emberi és állati alakok grafikai előadása nem foglal helyet; felvehetők azonban ezek a magasabbrendű feladatok, mint a rajztanítás fakultative természetű anyaga.

9. sz. tétel. Szükséges-e, vagy mellőzhető-e a rajzgyakorlatok bizonyos sorrendjének és fokozatosságának megállapítása?

Mik azok a tipikus és legfontosabb rajzgyakorlatok, melyek az általános irányú rajztanításnál nem mellőzendők? Milyen sorrendben veendők ezek elő s a rájuk fordított idő milyen arányban álljon egymáshoz?

A rajztanítás módszere milyen általános érvényű eszmére alapítható?

Határozat: A rajzgyakorlatok sorrendjének és fokozatosságának megállapítása a népiskola I—IV. osztályaiban nyujtott előkészítő rajztanításban is célszerű, erre nézve azonban nem *a feladatok logikai összefüggése, hanem a gyermek érdeklődésének fenntartása irányadó.*

Minthogy a rajzoktatás előre láthatólag még sokáig nem lehet a népiskolának általánosan kötelező és minden iskolába bevezetett tárgya, *a népiskolai rajztanítás nem nyujthat biztos alapot a rendszeres rajztanítás fölépítésére.*

A rajztanítás előkészítése a népiskola első és második évében a beszéd- és értelem-gyakorlatokhoz fűződő és szemlélet alapján szerzett megfigyelésektől és ezeknek élőszóbeli kifejezéséből álljon. A harmadik és negyedik évben szintén a helyes benyomások és megfigyelések megszerzésére helyezendő a súly, de az élőszó mellett már a rajzbeli kisérleteknek adunk helyet. Az ösztönszerű benyomásokat lassanként öntudatos megfigyelesekké fejlesztjük.

A rendszeres rajztanításban nem nélkülözhető feladatoknak sorrendje a következő:

I. *Síkformáknak rajzolása:* Tagozatlan zárt görbevonalú, majd egyenes vonalú síkformáknak rajzolása a viszonylat és aránylat ismertetésével; továbbá tagozott síkformáknak rajzolása és színezése.

II. *Térformáknak rajzolása:* Oly tagozatlan gömbölyded testalakok megrajzolása árnyékolásokkal, melyeknek megjelenésében a távlati elváltozások rajzbeli visszaadása nem okoz nagy nehézséget. *Szögletes testformák rajzolása* a távlati elváltozások és a világítási viszonyok tüzetesebb visszaadásával. *A térformák egységes szinü és nagyméretü testmintákról rajzolandók,* közben oly egyszerű használati tárgyak is rajzolhatók, melyeken a tipikus térformák felötlő módon megtalálhatók.

III. *Használati és díszítési tárgyak és ezeknek csoportozatai.* Itt fellép *a szines ábrázolás,* mely ecsettel való árnyékolással és ceruzarajzok színezésével vezethető be.

IV. *Természeti tárgyak*: Gyümölcsök, növények, kagylók, csigák és kitömött állatok rajzbeli és szines ábrázolása. A *csendélet-rajzolás* befejezéseként antik szobrok öntvényeinek rajzolása. *Az élő mintákról való fejrazolás,* ha nem is zárható ki a középfokú iskolák tanításából, *az általános oktatás tárgya már nem lehet.*

Az egyes fokozatoknak határozott évekre való osztása itt azért nem célszerű, mert az iskolák jellege szerint majd 8, 6, majd a felső fokozat elhagyásával 4 évre osztható el.

A rajztanítás módszerénél követendő általános elvek a következők:

a) *A tanítás fokozatos* és *következetes legyen.*

b) *A rajzolást mindig a rajzolónak összefoglaló áttekintése előzze meg,*

c) *A rajzolás mindig az összefoglalás elvét kövesse, vagyis az általános bizonytalanból haladjon a részletezés felé.*

A nagygyűléssel kapcsolatos *kiállítás* ismertetésére szolgáljon a következő kivonat a jury jelentéséből:

»A kiállítás felette tanulságos volt. 41-en vettek részt benne a következő iskolanemekből: gimnáziumok, reáliskolák, felső leányiskolák, polgári fiú- és leányiskolák, fiú- és női elemi tanítóképzők, ipari szakiskolák.

Az első tanulság az, hogy az utolsó 1896. évi ezredéves kiállítás óta rajzoktatásunk nagyot haladt. Számos olyan tanuló-rajzot találtunk itt, amilyenre azelőtt gondolni sem mertünk, ami azt bizonyítja, hogy rajzoktatásunk jó úton halad. Ezzel szemben azt az előre sejtett tényt is konstatáltuk, hogy hazai rajzoktatásunk a *kísérletezés*, a forrongás és keresgélés stádiumában van. A bizottság mérlegelve ezt, nem tartja elérkezettnek az időt arra, hogy szigorú és részletes bírálatot mondjon, hogy az egyik vagy másik iránt mint egyedül célravezetőt kiemelje, így nem tartaná igazságosnak azt, hogy dicséret czéljából egyes kartársaknak nevét külön felemlítse.

Egy további tanulság, hogy ilyen kiállításokat a felsőbb hatóságok erkölcsi és anyagi támogatása nélkül sikeresen rendezni nem lehet.

Fontos tanulság az is, hogy a tanításnak helyességét a *hivatalos tantervek még koránt sem biztosítják.* Szükségünk lenne olyan *fórumra,* mely nemcsak a hatósági *intézkedések végrehajtását ellenőrizné,* hanem az ellentéteket kiegyenlítve, az egész rajztanítást *egységes irányba* terelné.

De nem egyes *szakfelügyelők* kiküldésére gondolunk, hanem a szakfelügyelés kérdését egyelőre oly módon tartjuk megoldhatónak, ha a különböző irányú és fokozatú iskolák fővárosi és vidéki rajztanáraiból egy *bizottság* állíttatnék egybe, melynek teendői közé tartoznék: úgy *kötelező rajzkiállítások rendezése,* mint *tanítási menetek megítélése* és a rajzoktatás emelésére irányuló egyéb intézkedések megindítása és végrehajtása.«

Végül kiemeljük a Pálos Ede (Győr, állami főreál) retrospectiv kiállítását, melyben 1784. óta, mikor a rajztanítást *Révai Miklós* kezdette meg, a mai napig minden rajzoktatási módszer eredeti rajzokban volt feltüntetve.

A nagygyűlés költségeinek fedezéséhez a vallás- és közoktatásügyi miniszter hozzájárult 500 koronával, a többi költséget a rajztanárok és tanítók 6 korona tagdíja fedezte. *Sz.*

A kassai premontrei főgimnázium hivatalos átvétele. A vallás- és közoktatásügyi miniszter megbízásából dr. Boncz Ödön min. tanácsos e hó 12-ikén vette át hivatalosan a kassai prem. főgim-

názium új épületét. A miniszter megbizottja dr. Takács Menyhért jászóvári prépost és Szieber Ede tankerületi főigazgató kiséretében megjelent az intézet istentiszteletén, amelyen az ifjúság hazafias egyházi énekeket énekelt. Az istentisztelet után az intézet dísztermében gyűlt össze a tanügyi hatóság, a tanári kar és az ifjúság. Miután elhangzott a Hymnus, a jászóvári prépost, mint az intézet kegyura, üdvözölte a közoktatásügyi kormány kiküldöttjét, jelezve azt, hogy az új intézet a prem. rend. áldozatkészségének és a közoktatásügyi kormány hathatós támogatásának köszöni létét és épen, ezért a prem. rend. háláját tolmácsolja a közoktatásügyi kormány iránt. Dr. Boncz Ödön válaszában kiemelte a hazafias prem. rend. fáradhatatlan tevékenységét nemzeti kultúrmissziójának teljesítésében, melynek új bizonyítéka a nemzeti kultúrának ezen új arzenálja. Majd az ifjúsághoz fordult és kérte, hogy kerülje az ifjúság két főhibáját, a szalmalángot és a léhaságot. Még az ifjúság énekelte el a szózatot, mire a miniszter megbizottja végigjárta az intézet összes helyiségeit. A tágas és világos tantermek, a praktikus és teljesen modern fölszerelés, a gazdag gyűjtemények és általában az egész épület külső csinja egyaránt megnyerték tetszését.

Még a premontreiek vezetése alatt álló kir. konviktust megtekintve, dr. Boncz Ödön Jászóra, majd Rozsnyóra utazott, hogy az ott újra építendő kath. főgimnázium iránt tájékozódjék. Vajha fáradozása ott is oly gyümölcsöző volna a nemzeti kultúra számára, mint Kassán! *v.*

JAVASLATOK ÉS TANULMÁNYOK.

A közgyűlési előadások vázlatai és tételei.

I.

Dr. Vass Bertalan »A magyar nyelv, stílus és irodalom« című előadásának vázlata.

Az új gimnáziumi *utasítások* alapjokban jók, jobbak a régieknél, mert pontosabban meghatározzák az anyagot, célt és eszközöket. S ha az eredmény mégsem kielégítő, inkább a szolgálati buzgalom kifolyásának tulajdonítható. A szigorú ellenőrzés hatása alatt túlságba viszik az anyag halmozását, elaprózását, az adatok, részletek szaporítását, az olvasmányok terén támasztott követeléseket, ami mind ártalmasan terheli az emlékezetet s mint megemésztetlen anyag akadályozza az értelmi fejlődést.

A *társadalomtudományi viták* során felmerült panaszok azonban, hogy a magyar nyelvtanításban sok a szabály, általán alaptalanok; az egész művelt világon így van ez, miről tanuskodnak a külföldi tantervek és tankönyvek.

A magyar nyelvet különben nemcsak azért kell tanítani behatóan, hogy a tanulók helyesen megtanuljanak beszélni és írni, hanem főképen azért, hogy helyesen *gondolkodni* tanuljanak.

A nyelvtani *szabályok* rövidek, szabatosak legyenek, a példák ne egyes légből kapott vagy jelentéktelen tartalmú s ismeretlen olvasmányból kiszakított mondatok, hanem szebb irodalmi helyek, közmondásszerű, valami életigazságot tartalmazó jelentős idézetek.

A sok s többé-kevésbbé nehéz görög-római mithológiai anyag mellett gondoskodni kell *közhasznú* ismereteket s *erkölcsi okulást* szolgáló olvasmányokról is.

A *helyesírást* hatalmi szóval nem lehet kötelezővé tenni, mert annak megállapítása a tudományos reflekszió dolga; a helyesírásban hiba csak az, mi tudatlanságból ered.

A III. osztályi *rendszeres magyar nyelvtan* ne új könyv legyen másként fogalmazott szöveggel, beosztással, példákkal, hanem maga az I—II. osztályban használt könyvnek kissé bővebb kifejtése. A VII. osztályi rendszeres nyelvi áttekintés inkább a nyelvünk természetét, a magyar észjárást feltüntető sajátságokat tartsa szem előtt, mint az alsó fokon tanított anyag ismétlését.

A magyar *stílustanítás* alapja hibás, inkább gépies, mint eszméltető, miért is természetes alapjára, a lélektani alapra kell helyezni; mert a stílus nem tropus, figura stb., hanem a gondolatnak olyan nyelvi jelölése, mely egyrészt magának a gondolat tárgyának tulajdonságait, másrészt alanyának lelkületét is híven feltünteti.

A *stílus művészet*, melyhez zseni kell, beható tanulmánynyal párosítva.

Fejlesztésének első lépcsője *a belső ember nevelése*, az erkölcsi és esthetikai érzék felkeltése, művelése.

A továbbiakban rá kell szoknia a tanulónak, hogy ismereteinek körét tágítsa, a tárgyak és dolgok fogalmával tisztába jönni iparkodjék, mit *a helyes tanulás és gondolkodás* megtanításával lehet elérni. Eszme-, szóbősége, stílusa csak a sokat olvasott, tapasztalt és gondolkodó embernek van.

A tanuló szeresse, becsülje a könyvet, ragaszkodjék hozzá, ne csak a könyvtárból szedje olvasmányait, hanem állítson össze kis *gyüjteményt a saját könyveiből*. Azért *olcsóbb könyveket* kérünk a tanulóknak. Az olvasmányok legyenek *változatosak*. Toldi mellett T. Estéjére, Vörösmartyra stb. is kerüljön sor.

A gondolkodást ne a VIII. osztályi logikai keretekben tanítsuk, hanem vezessük rá a tanulót, mit kell a tárgyban szemügyre venni, megkülönböztetni mint lényegest vagy lényegtelent, hogyan kell csoportosítani. *A tanár gondolkozzék hangosan* s mutassa be példában a jó stíliszta lelki működésének képét.

Ide járul az irodalmi művek *formai megfigyelése*, szerkezeti s előadásbeli *elemzése*, jó társalgók, előadók, művek jelességeinek *ellesése*.

Ezeket követi a *gyakorlás*, nem csupán iskolai dolgozatok írása, hanem az állandó írás, jegyzés, kivonatolás, társalgás, szóval a magángyakorlás.

A stílus megnyilatkozásának különböző módjait, (tropus, figura stb.) mind a lelki működések természetes hajlamából kell levezetni, mint amelyek az eredeti vagy asszociált, a hasonlóság, ok-, tér- és időbeli érintkezésben levő képzetek minőségén, erején és időtartamán alapulnak. Itt lesz alkalom a *stílushibákra* is rámutatni.

A *retorikai* és *poetikai* műfajok eredete-, megértetésére vonatkozó fejtegetések ugyanoly módon eszközölhetők, mintadarabok elemzéséből kiindulva.

A *feleltetés* ne szabály- vagy tartalomfelmondásból álljon, bár szükséges, hogy a főbb dolgokat a tanuló kifogástalanul tudja; de tudása próbára tehető valamely rövid új darab vagy rész elemeztetésével.

A tanár legyen *türelmes*, meggondolva, hogy jó stílus nem minden bokorban terem, inkább maga legyen jó stiliszta, hogy példát tudjon adni.

Mindaz, mi a jó stílus megszerzésére vonatkozik, vonatkozik annak *felismerése-*, *élvezésére* és *méltatására* mások műveiben is.

A hivatalos kiküldöttek, iskolalátogatók pedig, kik időnkint kemény kritikával vagy jó tanácsokkal kisérik a fáradó tanárok munkáját, tartsanak *mintaelőadásokat*. Exempla trahunt.

Az irodalom ismertetésének feladata- s céljából utasításainkban a történeti s eszthetikai szempont mellett hiányzik az író és művek *ethikai jelentőségének hangsúlyozása*.

A nevek, számok, könyvcímek, apró-cseprő adatok száraz lajstromozása mellőzendő, illetve csak a főbbekre korlátolandó. A tanítás súlya maguknak *az irodalmat tevő műveknek* ismertetésére esik. De itt sem lehet mindre kiterjeszkedni. Sem azt nem kell kívánni, hogy amit a tanuló valaha olvasott, egyszer s mindenkorra tudja, vagy hogy azok felujítására pl. vizsgálat előtt újra heteket fordítson. Amit valaki olvasott és elfeledett, még nem veszett el a lélek kincsesházából, miként a harmat sem párolog el termékenyítő hatás nélkül.

Tekintetbe kell venni, hogy *gazdagabb milieuből többet lehet meríteni*, mint a szegényből. Egy fővárosi tanuló többet tudhat a közvetlen érintkezésekből, mint a vidéki. Nem is kell megunatni az olvasást már az iskolában, maradjon a tanulónak kedve s olvasnivalója életének önálló szakára is.

Kivánatos az olvasmányoknak tartalom szempontjából *szigorubb megválasztása* s *helyesebb beosztása*. Deák, Kemény nehéz az V-ben. A sok *erotikum* bátran mellőzhető; amit azokból tanul az ifjú, arra idejekorán maga is rájön. A folytonos szerelemmel való dobálózás nevetséges a fejletlen ifjú ajkán, miként veszélye van a *szinházra* való ellenőrzetlen rászabadítás is.

Az irodalmi elmélettől újabban túlságosan félnek. Ok nélkül. A tanuló mindent maga nem találhat ki s a tudományt minden tanuló nem kezdheti elülről; azért bátran elfogadhatja s megtanulhatja egyelőre azt, mit alapos tudósok előtte már megálla-

pítottak. A tanuló képzeletét, emlékezetét s elvont gondolkodását sem kell parlagon hagyni.

Egy miniszteri leirat szerint érettségi vizsgálatokon a *tanulók előadása* nehézkes, szaggatott. Azonban az ifjú előadóképességét mégis csak oly kérdésnél mutathatja ki, melyre készült, melynek tárgyát előre ismeri, melynek anyagát megtanulta. Azért, mikor inkább értelmi felfogását puhatoljuk szokatlan alakban feltett kérdéseken, megelégedhetünk a kevésbbé folyékony előadással is, meggondolva, hogy kialakult emberek sem mind jó előadók vagy épen rögtönzők, s még az ilyenek is könnyen akadoznak ismeretlen kérdések fejtegetésében vagy meg nem szokott légkörben. Nem is kell kifacsarni a tanulót, mint a citromot, mert megtörténik, hogy néha egyes írók működésének vagy müveinek egész az atomokig ható részletezését követelik tőle. A szabad előadás fejlesztésének termékeny talaja az *önképzőkörben* okosan irányított munkálkodás.

A magyar nyelv, stílus s irodalom tanítását *filozófus* elmével kell végezni az egész vonalon s a tanuló munkáját filozófus szemekkel megitélni, csak így lehet kikerülni egyfelelől a túlzás, másfelől a mulasztás Scilláját és Charybdisát.

II.

Rombauer Emil »A középiskolai reform« című előadásának tételei.

A középiskolai tanulóság létszámának rohamos emelkedése, mely sem a népesség, sem középiskoláink szaporodásával nincsen arányban s közgazdasági viszonyaink fejlődése által nem indokolt, közoktatási intézményeink külső szervezete fogyatkozásainak következménye; ez károsan befolyásolja a középiskolai tanítás intensitását, leszállítja a középiskolában elérhető müvelődési szinvonalat, tehát nemzetgazdasági szempontból is aggasztó körülmény s mint ilyen sürgős orvoslást igényel.

Az ifjúságnak a középiskolába, nevezetesen a gimnáziumba való tódulását a középiskola elvégzéséhez kötött privilégiumok, nevezetesen az 1883. évi, a köztisztviselők kvalifikációjáról szóló I. törvénycikk, az egyéves önkéntességre való jogosítás és a főiskola látogatására való kizárólagos jogosítás képezvén, a baj orvoslására a középiskola e privilégiumai kizárólagosságának megszüntetése szükséges.

A polgári iskola kiépítése s polgári fiúiskola kötelező szervezése minden városban, melyben gimnázium van, ugyanezen okból sürgetően kivánatos.

A középiskolai tanítás intensitásának emelése szempontjából, tekintettel arra, hogy a tanárhiány immár megszünt, középiskolán helyettes tanárnak is csak gyakorlati évét szabályszerüen elvégzett és pedagógiai vizsgálatot tett okleveles tanár alkalmaztassék.

Ugyanezen okból szükséges, hogy az összes középiskolai igazgatók az intézetek gazdasági teendőivel való elfoglaltatása beszün-

tetessék s e teendők egy külön adminisztrativ tisztviselőre ruháztassanak.

Végül szükséges, hogy az 1885. évi XI. törvényczikk 21. §-ának imperativ hatály adassék s a középiskolai rendtartás által, mire e törvény jogosít, mondassék ki, hogy minden 65. életévét betöltött tanár köteles nyugdíjaztatását kérni, mely kérelem teljesítése vagy az illetőnek további szolgálatra való felszólítása a miniszter hatáskörébe tartozik.

III.

Kálmán Miksa »Hogyan kellene a reáliskolákban a modern nyelvek tanítását szervezni?« című előadásának tételei.

1. Minden reáliskolai tanuló, mikor az *ötödik* osztályba jut, a reáliskolában tanított két modern nyelv közül az egyiket *fő*nyelvül, a másikat *mellék*nyelvül választja. A melléknyelvet azontúl osztályonkint heti egy-egy órában tanulja; a főnyelvet pedig a többi — mindakét nyelv tanítására eddig szolgált — tanítási órákban: tehát az V. osztályban heti *hat*, a VI. és VII. osztályban *négy* s a VIII. osztályban *öt* órában.

2. Amely tanulók a francia nyelvet választják főnyelvül, azok egy rendes tantárgyat, pl. *a világtörténelmet* is *francia nyelven* tanulják.

3. A közoktatásügyi kormány rendezzen be minden reáliskolában német és francia *társalgási tanfolyamokat* azon tanulók számára, kik a társalgásban akarják magukat gyakorolni.

4. Ugyanezen tanulók számára rendeztessék évenkint tanári vezetés mellett *tanulmányi utazás* francia, illetőleg német nyelvterületre, ahol a tanulók, egyes családoknál elhelyezve, töltsék a nagyszünet két hónapját.

Az osztályvizsgálatok ügye az ev. ref. egyház gimnáziumaiban.

Pirchala nem vette fel a könyvébe a magyarországi ev. református egyház gimnáziumainak rendtartási szabályait, mivelhogy épen revizió előtt állanak.

Egy nevezetes pontra, az *osztályvizsgálatok* szabályzatára nézve azonban az egyház konventje nemrégiben (1904. júniusi Jk. 56. szám) már előre, külön, rendelkezett s így túl van a revizióján.

Tárgyát nézvén, nem lesz érdektelen s nem időtlen e pontnak ismertetése.

A református gimnáziumok 1884-ben megállapított rendtartási szabályai az osztályvizsgálatokról ekkép intézkedtek:

»Minden tanév végén minden osztályban nyilvános évzáró vizsga tartatik, az igazgatótanács küldöttének vagy küldötteinek elnöklete alatt, az illető osztályban tanító tanárok részvételével.

Ezen vizsga után ugyanezek a vizsga eredménye és az évi tapasztalat alapján állapítják meg minden egyes tanulónak az egész éven át tanusított magaviseletére s az egyes tantárgyakban való előmenetelére bizonyítványa jegyét.«

Ezt a rendelkezést a ref. gimnáziumok itt-ott a saját régibb szokásaikkal és hagyományaikkal összeegyeztetve, másutt az állami intézetek Rendtartásához is alkalmazkodva, hajtották végre.

Melyik ahogy vetette az ágyát, úgy nyugszik vala rajta.

Merülének föl mégis igen változatos panaszok az osztályvizgálatok »fennálló« módja ellen, de azokat végül sem lehetett máskép összegezni, mint úgy, hogy az eljárásunk »nem egyöntetű.«

1902-ben »a tiszántúli ref. középiskolai tanáregyesület a gimnáziumi évzáró osztályvizsgálatoknak *egyöntetü és korszerü reformját* kivánatosnak és szükségesnek tartván«, kérte az egyháznak Egyetemes Tanügyi Bizottságát, hogy e tárggyal foglalkozzék s a mulhatatlanul szükséges átalakítást készítse elő.

A Bizottság azonnal megkérdezte az összes gimnáziumok tanártestületeit, hogy mi a véleményük a vizsgálatok fennálló módjáról; »Szabályzat-javaslatot« is kért be tőlük egyenkint olyat, »amely az évvégi vizsgálatoknak az intézet sajátszerü viszonyai közt legcélszerübb módját, alakjait állapítsa meg, annak a két elvnek a szem előtt tartásával, hogy a vizsgálatok a tanulók komoly megítélésének s az igazságos osztályozásnak lehetőleg biztositékai legyenek, másfelől az intézet évi munkájáról a szülők s a közönség érdeklődését felkeltő s erre méltó beszámolások lehessenek«.

A Bizottságnak 1903 májusi ülésében, a gimnáziumi ügyek szakelőadója 27 (egy hiján valamennyi) református gimnázium tanártestületeinek véleményéről és javaslatairól tett összefoglaló jelentést. E jelentés veleje a következő:

»A nyilatkozatok nehányából kiderül, hogy a konventi közös Belrendtartási szabályoknak a vizsgálatokra vonatkozó (fentidézett) pontját a helyi viszonyokhoz, vagy talán a rendtartás kelte előtti időből eredt szokásokhoz alkalmazva, meglehetős változatossággal léptették életbe és gyakorolják.

»Néhol minden tanuló felel minden tárgyból, másutt minden tanuló csak valamely tárgyból; ismét másutt csak a kétes és elégtelen osztályzatuak.

»A vizsgálat néhol külön foly az egyes tárgyakból; néhol kettejével-hármával csoportosítják a tárgyakat; van, ahol egy-egy osztálynak a vizsgálata minden tárgyból egyfolytában jár le egy-egy fél, vagy egész napon.

Itt-ott a kérdéseket írásból az elnök teszi fel; rendszerint azonban a szaktanár. Kérdések kisorsolásának is mutatkoznak nyomai.

»Az osztályzatok megállapításánál befolyást gyakorol sok helyen az elnöklő igazgatótanácsos is; néhol a tanártestület

szavazatjogot gyakorol az osztályozásoknál; többnyire azonban a szaktanár végső nyilatkozata határoz.

Gyakorlatban van néhol, a szabályzat szoros értelmétől eltérően, az osztályonkint való félnapos bemutató, mondjuk — díszvizsgálat.

Úgy látszik, fennálló rövides szabályzatunk, bármily engedékeny, mégsem nyujthat minden intézetnél a kivánalmaknak megfelelő formát.

A kivánalmakat nagyon sokféle körülmény alakítja: az intézet népessége; a helyben lakó szülők irányadó csoportjainak társadalmi helyzete; közönség és tanárkar viszonya az önkormányzat szerveihez, fentartó hatósághoz; az illető iskola fajsúlya a közérdeklődést kivánó helybeli egyéb intézmények között, s más ilyenek. Mindenekfelett pedig egyrészt a megszokás és a hagyományok, másrészt a javításra, vagy legalább újításra törekvés szelleme, aszerint, amint amaz, avagy emez bir túlsúlyra jutni.«

Ezután részletesen ismertetvén a beérkezett nyilatkozatokat és óhajtásokat, a szakelőadó így összegez:

»Noha minden véleményt és véleményárnyalatot egyenlően méltányolni nem lehet: mégis azt tartom, hogy a szabályzat lehető tág tért engedjen az egyes tanárkarok legjobb belátásának, oly feltétellel azonban, hogy biztosítva legyen a vizsgálatok nyilvánossága is, meg a fentartó hatóságok ellenőrzési joga is az osztályozásoknál és a vizsgálatokon.«

Végül előterjeszti az összes véleményeket figyelembe vevő Szabályzat-javaslatot. Ez, elvileg, elfogadtatván, még egyszer véleményezésre küldetett le az összes tanárkarokhoz; 1904-ben, kevés módosítással, véglegesen szövegezve, konvent elé terjesztetett. A konvent pedig azon évi 56. jk. sz. alatt elfogadta a javaslatot s szabályerőre emelte, amint következik:

Szabályzat az ev. ref. gimnáziumok évzáró vizsgálatai tárgyában.

1. §. A gimnáziumban minden iskolai év végén, minden osztályban legalább egy-egy, legfőlebb négy-négy félnapon, nyilvános évzáró vizsgálatok legyenek.

2. §. Az I—VII. osztályok ezen vizsgálataira, akár egymásutánban, akár párhuzamosan folyjanak, együttvéve legalább negyedfél nap, legfölebb egy heti idő fordítandó.

3. §. A vizsgálatok rendjét, tervét, az egész tanárkar közreműködését, évenkint, az intézet közvetetlen hatóságának jóváhagyásával, a helyi viszonyokat szem előtt tartva, a tanárkar állapítja meg, úgy azonban, hogy a nyilvános vizsgálatokon az intézet évi munkájának képe lehetőleg minden oldalról szemlélhető legyen s e végre minden tanár, mint kérdező, legalább egy vizsgálaton működjék; a gimnáziumi tárgyak mindegyike legalább egy vizsgálaton bemutattassék, s minden tanulóra essék legalább egy vizsgálati felelet.

4. §. A tanulók évvégi osztályozását a tanárkar, ugyancsak az intézet hatósága által jóváhagyandó terv szerint, akkép intézi, hogy a kétséges, vagy pedig a feltünő hanyatlást mutató érdemjegyek tanárkari megállapítása, akár az összefoglaló ismétlésekre szánt vagy e végre kijelölt utolsó leckeórákon, akár pedig — ahol ez az elért általános eredmények bemutatásának feladatával összeegyeztethető — magukon a nyilvános vizsgálatokon, tanárkari bizottság által meghallgatott feleletek alapján történjék. Máskülönben a szaktanárok évi tapasztalatai és érdemjegy-ajánlásai irányadók.

5. §. A nyilvános vizsgálatokon az intézet kormányzó hatóságának küldöttjét, vagy küldöttjeit elnöki, illetőleg biztosi hely és cím illeti. Ha a hatóság akkép intézkedik: küldöttjeivel az osztályozás céljából folyó kikérdezéseket is ellenőriztetheti. A hatóság küldöttjei mind az osztályozás körül, mind a vizsgálatokon szerzett tapasztalataikról érdemleges jelentést tehetnek a hatóságnak.

6. §. A VIII. osztály évzáró vizsgálatáról a tanárkar, a maga idejében, ugyanezen elvek alkalmazásával intézkedik.

7. §. Ez a szabályzat az 1884. évben megállapított középiskolai Rendszabályok *B)* I. 13. pontjának hatályon kívül helyezésével a magyarországi ev. ref. egyház összes gimnáziumaiban az 1905/6. iskolai éven kezdve lép életbe.

* * *

Meg kell vallani, hogy ezzel a szabályzattal az »egyöntetűség« épen semmit sem nyer. De annál inkább nyernek szabad tért az egyes tanárok, részint arra, hogy didaktikai eszményeiket s ezek megvalósításának sikerét nyilvánosan bemutathassák s elismertethessék; részint arra, hogy a helyi társadalomnak az intézet iránt való élénk érdeklődését legjobb belátásuk szerint, s maguk felelősségére biztosíthassák.

Azt hisszük, némely dolgokban csakugyan üdvösebb az ekképen erkölcsi felelősséggel járó szabadság, mint a kormányzatilag szabályozott »egyöntetüség«, mely csak arra jó, hogy a végrehajtás lelketlenségéért, viribus unitis, okolni lehessen.

—*r* - *r*—

Néhány szó a klasszikus előadásokról.

A klasszikus előadások müveltető hatásáról szólva, elég csak röviden rámutatnunk arra a nagy jelentőségre, melyet ezek az ifjúság nevelésében méltán elfoglalnak. A drámairodalom remekeinek a szinpadról való előadása az iskolában olvasmányok s elmélti oktatás útján szerzett ismereteknek olymérvü kiegészítése s megelevenítése, hogy annak mély, állandó hatása az ifjúság fogékony lelkére természetes. E hatás azonban csak akkor lehet teljes, ha ez előadásokban a tanuló ifjúság általánosan, kivétel nélkül részesülhet. Feltétlenül kivánatosnak tartjuk tehát, hogy a klasszikus

szindarabokat az összes növendékek *együttesen* s *tervszerüen* látogassák. S épen e két szempontból óhajtunk néhány gyakorlati észrevételt tenni a mostani rendszerre.

Jelenleg, mint azt a tapasztalat is bizonyítja, az ifjúságnak csak nagyon kis része vesz részt ezeken az előadásokon. Vannak intézetek, melyek egészen távol tartják magukat s a többiek is csak minimális percentben vannak az egyes előadásokon képviselve. S ami még nagyobb baj, az egyes osztályoknak szinházba járó növendékei az egész idény alatt többnyire ugyanazok. A jobbmódú növendékek közül öt-hat részt vesz az előadásokon, míg ugyanannak az osztálynak többi növendéke egész éven át egyetlen egyszer sem megy szinházba. Ez szerintünk első, legfontosabb hibája a mostani ifjúsági előadásoknak. Hogy ezen segíthessünk, egy radikális módszer áll rendelkezésünkre. Tegyük kötelezővé, hogy a középiskolák növendékei a VI. osztálytól — a drámaolvasás és a poetika osztályától — kezdve évenként bizonyos számú előadáson, kivétel nélkül, részt vegyenek. Lehetnek, kik e tervet anyagi okok miatt nem tartják kivihetőnek; mások talán pedagógiai szempontból emelhetnek ellene kifogásokat. Kíséreljük meg e tervet részletesebben kifejteni s a lehető ellenvetésekre is megfelelni.

A Nemzeti Szinháznak, ez államilag segélyezett első intézetünknek nem lehet és nem is hivatása, hogy e klasszikus előadásokkal nyerészkedni kívánjon. Mégha anyagi haszon nem kecsegtet is, akkor is hazafias kötelessége az igazgatóságnak, hogy ez ideális cél érdekében áldozatot hozzon. S talán ez az áldozat sem lehet olyan túlságos nagy annál a négy ifjúsági előadásnál, melynél minden jegy okvetlenül elkel. Hogy még ennek a kérdésnek itt egy másik oldalát is érintsük, pedagógiai szempontból, erkölcsi tekintetből a leghelytelenebbnek tartjuk, hogy e klasszikus előadásokon az ifjúság részére fentartott helyek között árkülönbség van. A jobbmódú növendék földszinti helyről nézi le a karzaton szorongó iskolatársát s ez utóbbinak lelkében jogosan ébred fel a keserüség, az egyenlőtlenség érzete, melyet táplálni nem lehet a nevelés feladata. Egységes árat kellene megállapítani, pl. 50—60 fillért, s akkor páholyülés és karzatjegy között nem lenne semmi különbség. Ha ezek a kérdések elintézést nyernének, hátramaradna még egy nagy nehézség; hogyan fedezze a tanuló ifjúság e szinházjegyek árait? Négy előadás ötven fillérjével, évenként két korona volna az az összeg, melyről szó van. Azt hisszük, valószínű, hogy a felsőbb osztályokba járó növendékek szüleinek túlnyomó része szivesen áldozna havi húsz fillért, hogy azon gyermeke négyszer szinházba mehessen. Az a négy-öt növendék pedig, akinek szülei annyi költséget sem képesek fedezni, rászorulna a segélyegyletek s tantestületek jóakaratú támogatására.

Az eddig mondottak a klasszikus előadások együttes látogatására vonatkoztak; legyen szabad még pár megjegyzést tenni az

előadandó darabokra nézve. A három legfelső osztály növendékei tizenkét klasszikus darabot tekinthetnének meg három évi időköz alatt. Elsőrendű kívánság, hogy e tizenkét darabot minden mellék-tekintet nélkül, egy szakférfiakból álló bizottság a legnagyobb lelkiismeretességgel válogassa ki a magyar irodalom és világirodalom színművei közül. A mostani rendszer mellett az a hiba, hogy a klasszikus előadások egyszersmind a nagyközönség számára rendezett mérsékelt árú előadások, melyeknél a padegógiai szempontok kívül még sok más is tekintetbe jön.

Az előadások szinvonaláról szólni bővebben nem kívánunk, csak kiemeljük, hogy az egyes szerepek klasszikus ábrázolása az ifjúság előtt még fontosabb, mint a nagyközönség előtt. A lehető legtökéletesebbet kell nyújtanunk, ha azt kívánjuk, hogy ez előadások élvezetet s tanulságot nyújtsanak. A beosztásra nézve még megjegyezzük, hogy talán célszerűbb volna az egyes előadásokra felosztva a hatodik osztályt, majd meg a hetedik és nyolcadik osztályt az összes középiskolákból együtt elvinni, hogy a növendékek csak olyan darabokat lássanak, melyekről az iskolában már tanultak s melyeket így jobban élvezhetnek. Azt nem tartjuk helyesnek, hogy a szindarab kezdete előtt történjenek rövid magyarázatok.

A részletek kidolgozása különben a hivatott tényezők feladata. Csak fel akartuk hívni a figyelmet azokra a hibákra, melyek most tapasztalhatók s meg akartuk mutatni, hogy mily eszközökkel lehetne e hibákon javítani. Aki az ifjúság nevelésének ügyét szivén viseli, elismerheti, hogy a klasszikus előadások művelteto hatása igen nagy, de csak úgy, ha ez előadások látogatása együttesen és bizonyos tervszerüséggel történik. Az ügy szeretete vezetett e pár sor megírásánál; az ügy szeretete lelkesítse azokat, kik e fontos kérdésben dönteni és tenni hivatottak.

Dr. Miklós Elemér.

EGYESÜLETI ÉLET.

Temesvárkerületi Kör.

(Betegség és gyógyítás forrásai a középiskolában.)

A temesvárkerületi Tanári Kör június hó 9-én Bergmann Ágost elnöklete alatt ülést tartott.

Vargha György titkár jelenti, hogy a munkás-kurzusok befejeződtek s hogy az előadók és dologi kiadások fedezésére Temesvár szab. kir. város 300 koronát utalványozott. Indítványozza, hogy a városnak a kulturális intézmények iránt való támogatásáért a jelen esetben legmélyebb köszönetét fejezze ki s azt kivonatban tudassa dr. Telbisz Károly polgármester úrral. A kurzustól fenmaradt 45 koronát a tartalékalapba utalta.

Utána Szántó Zsigmond lugosi tanár tartotta meg nagyérdekű előadását »A betegség és gyógyítás forrásai a középiskolában« címmel. Azon kezdi előadását, hogy a hatalmas hullámokkal csapkodó nagy társadalmi kérdés azon a mindennapi eseten indult meg, hogy egy ismert fővárosi orvos keresztül akarta erőszakolni fiát a gimnáziumon s miután az nem sikerült, kigyót-békát kiáltoz a rendszerre, a latinra, a könyvekre, a tanárokra. Persze, a személyes elkeseredésből fakadt túlzó támadások kitünő talajra leltek nagyon sok hasonló szülő keblében, gyökeret fogtak s ma az egész társadalom egy jajkiáltástól visszhangzik: Pereat gymnasium! — Pedig a hiba a gimnáziumba csődülő tehetségtelen és megromlott gyermektömegekben rejlik, akik a nem nekik való munkában elsenyvednek, elzüllenek, másrészt az iskola miattuk nem juthat el kitüzött céljaihoz és a jóknak is gyötrelemmé válik.

A szülők erőszakossága, mellyel gyermekeiket akárhogyan is, csak a komoly nevelés és komoly munka útján nem, végig akarják hurcolni az iskolák fokain, a tanulók erkölcsi bűnei, a házi nevelés silánysága, az enervált szülők és rossz példáik, a léha társadalom, mely munkaiszonyban szenved s a munkára halált kiált — a betegség főforrásai. Az iskola hibáit inkább egyénieknek, mint tárgyiaknak tekinti. Rámutat a tanárok hibáira és az igazgatók gondját hívja fel arra, hogy ne egyéni szeszélyek és bogarak, hanem az utasítások dominájanak az iskolákban.

De igen súlyos mulasztásokkal vádolja magukat az orvosokat is, akik hanyagságukat divatos jelszókkal és a középiskola ellen intézett támadásokkal akarják leplezni, holott a háziorvosnak nagy és nemes hivatás jutna a gyermekek első nevelésében s az ifjúkori bűnöktől való megóvásában. Kimondja, hogy a szellem- és jellemfejlesztés világában sokkal kevésbbé lehet szó feleslegről, mint hiányokról és az arravaló, jól nevelt tehetség könnyen végez a tanulni valóval, csak becsületes törekvés, munkaszeretet és kötelességtudás hassák át.

A nyelvtant, mint a nyelv logikáját, a stílus öntudatosságának alapját védi és a latin nyelv túltengését abból magyarázza, hogy még mindig lateiner-nép vagyunk, hol a munka, a kereskedelem, a kézi ügyesség lenézésben részesül, és arról biztosít, hogy ha a fizikai irány alapjait politikai és társadalmi életünk átalakulása megteremti, az iskola lesz az első, mely ez egészségesebb alakulásnak örömmel nyitja meg kapuit. Rooseveltre, mint a legpraktikusabb szabad gondolkodóra hivatkozik, aki az államélet virulását attól teszi függővé, hogy milyenek benne az apák és anyák és hogy nevelik gyermekeiket, mert rosszul nevelt gyermekek a leggazdagabb országot is tönkre teszik.

A szülőket, a tanárokat és orvosokat egyöntetű fajszeretettől áthatott összeműködésre, közös nemzeti munkára hívja fel és előadását azzal végzi, hogy ha a társadalom minden tényezője úgy megteszi kötelességét, mint a sokat szidott középiskola, akkor nem kell félteniink a jövő nemzedékeket.

Az előadást hosszas taps követte, mely után Kunfi Zsigmond szólott fel a Társadalomtudományi Társaság előadóinak védelmére. Lovas Imre és dr. Kovács Gyula hozzászólása után Szántó viszontválasszal élt s saját álláspontját hathatósan védelmezte.

Az elnök a vitát bezárta s köszönetet mondott a felolvasónak.

A Kovács Gyula részéről »*a paedagogiai munkásság fokozása*« érdekében előterjesztett indítvány felett való határozatot a kör a közgyűlés elé utalta.

Ezzel az ülés véget ért.

(Temesvár.)

Vargha György,
titkár.

Debreceni Kör.

(A bölcselet tanítása a középiskolában.)

A debreceni kerületi tanári kör f. hó 17-én tartotta évzáró gyűlését, melyen Dóczi Imre elnökölt. Az előző gyűlés jegyzőkönyvének felolvasása és hitelesítése után Sáfrány Lajos ev. ref. felsőbb leányiskolai tanár »A bölcselet tanítása a középiskolában« címmel felolvasást tartott. A felolvasás egész terjedelmében is meg fog jelenni egy pedagógiai folyóiratban, azért rövid vázlatban adjuk gondolatmenetét.

A filozófia szó kezdetben az elméleti érdekű tudományos működést, majd a tudás rendszerezését jelentette. Ez utóbbi a manapság szokásos értelmezés is. »A tudományok rendszerbe foglalása szükségszerű gondolat; a kosmos egységének megfelel egy mindent összefoglaló ismeretrendszer ideális egysége«.

A filozófiai propedeutika is a tanuló konkrét tudásanyagát foglalja bizonyos rendszerbe.

A magyar iskola minden időben nagy tért engedett a filozófiának. Németországnak csak két államában kötelező manapság a propedeutika tanítása: Bádenben és Württembergben. A porosz tanterv nem teszi kötelezővé, mert nincsen hozzá alkalmas tanerő. De újabban Höfler, Meinong, Paulsen, Lehmann, Ziegler s mások erősen küzdenek a propedeutika tanítása érdekében. Nálunk sincs a bölcselet tanításához elég alkalmas tanerő, mert az egyetem nem képez filozófiai világnézettel bíró tanárokat, irodalmunk is végtelen szegényes. Nincs bevezetésünk, szótárunk, valamire való eredeti lélektani és logikai kézikönyvünk.

Az iskolában a propedeutika tanítása a legtöbb helyen kézről-kézre megy. Mikor már nincs vállalkozó, rászorul az igazgatóra. A tanárképzés reformjától várjuk a javulást.

A tanterv és az utasítás igen okosan fogja fel a bölcselet tanításának berendezését, módszerét egyaránt. Rendkívül nagy érdeme, hogy a filozófiát bevezető tudományok modern fejlődését tekintetbe veszi s a fejlődés eredményeit közölni is akarja. A kitüzött cél azonban: a lelki élet ismertetése — nagyon szűk körű. A propedeutika *célja az egyes tantárgyakból nyert konkrét anyagnak egységbe foglalása.* Erre vágyik az ifjúi lélek. Nem elégszik meg a

tényekkel, vágyik az összefüggés megértésére vagy legalább sejtésére. Ez a természetes vágy szükségessé teszi a felsőbb osztályokban az egyes tantárgyaknak bizonyos mértékű filozófiai kezelését. Természetesen a pozitiv ismereteket egy fokon sem helyettesíthetik általános eszmék, a spekulációból származó sémák. De a tények összefüggésére rá kell mutatni. Már a konkrétról az abstraktra való átmenetel is filozófiai mozzanat; mindenféle műveltségnek — így a középiskolainak is — betetőzése: annak bölcseleti feldolgozása.

A propedeutikát azonban nem lehet egyik tantárgyra sem felépíteni — mint azt Lehmann meggyőzően kifejti (Wege u. Ziele d. phil. Prop. Berlin, 1905.) Az utasítás is az egyes tantárgyak anyagát csak példatáraknak tekinti.

Az utasítás helyesen szabja meg az *anyagot*. Nagy érdeme, hogy a tanárt a legegyszerűbb psychophysiologiai kisérletek bemutatására buzdítja, amely, a felolvasó tapasztalata szerint is, az érdekkeltésnek kitünő eszköze. A logika anyagának beosztása szintén helyes.

A propedeutika tanítási *módszere* az egész tárgyon keresztül: az indukció. Csupa tapasztalati tényekből, a többi tantárgyak adta példákból kell a törvényszerüséget megállapítani. A kisérletekhez a legegyszerübb akusztikai és optikai eszközök kellenek. Utasítást adnak a *Höfler-Witasek*-féle füzet (Psych. Schulversuche. II. kiadás. Leipzig, 1903.), *Sanford* (Cours de psych. experimentale. Paris, 1900.) könyve, Külpe, Wundt, Münsterberg, Titchener s mások idevágó művei. Legnagyobb tér van a kísérletezésre az érzesei és képzettan jelenségei körében; természetesen azért, mivel ezekben a jelenségekben több az objektivitás, mint az érzet- és akaratjelenségekben. A kísérletek megismertetése végett jó volna, ha a kormány *szünidei tanfolyamot* rendezne, mint rendezett a képezdei tanárok számára.

A *tanalak*, az utasítás szerint, heurisztikus; de jobban megfelel a sokratizáló. Ez a filozófia tanításának ősi módszere. A tanuló lelkéből folytonos beszélgetés, gondolatfejtés által mintegy kihámozzuk az összehalmozott, de nem rendezett anyagot. Az ifjúi lelket semmi sem gyönyörködteti jobban, mint a törvényszerüség felfedezése s így a dedukálásra való képesség.

Egy dologra vigyázzunk s erre az utasítás is figyelmeztet. Nem szabad messzemenő spekulációkba bocsátkoznunk, nem szabad a metafizika ingatag talajára lépnünk. A növendék, ha követni akar vagy a szkepszisbe téved, vagy olyan problemák megoldásába fog, amelyek nem erejéhez valók. Azért hát csak megmutatni a *tények* magaslatáról a filozófia igéretföldét s ösztönt adni a belépésre; hadd vezesse be oda az ifjut az autodidaxis vagy az egyetem!

Sinka Sándor, dr. Kardos Albert és Dóczi Imre elismerő szavakkal fejezték ki a felolvasónak köszönetüket a tartalmas értekezéséért, mert oly kérdéssel foglalkozik, amely eddig legkevésbbé volt tárgyalva, s a filozófiának azt a helyet igyekszik megadni, melyet eddig nem tudott az magának biztosítani.

Ezután a számvizsgálók jelentik, hogy a pénztárt és számadásokat megvizsgálták és teljesen rendben találták. Ezen az alapon a

gyűlés a pénztárosnak, Nádasdi Alajosnak a felmentést, megadja és neki fáradozásaiért köszönetet szavaz.

A titkár felolvassa a kör e tanévi működéséről szóló jelentését. A kör e tanévben is hat felolvasó-gyűlést tartott, melyekne az Utasítások ismertetése és bírálata képezte a megbeszélés tárgyát. Emellett foglalkozott a kör egyéb közérdekű kérdésekkel. Tagjai közül többen működtek a Szabad Liceum és Szabad Iskola előadásán. A körnek 65 tagja van, kikhez újabban dr. Szabó Márton és dr. Csürös Ferenc csatlakoztak.

Végül a tisztikar beadja lemondását, amelyet azonban a gyűlés nem fogad el és a tisztikart megbízza a legközelebbi gyűlésig az ügyek vitelével.

KÖNYVEK ÉS LAPOK.

Újabb ifjúsági iratok.

Gaal Mózes: Burkus, regény az ifjúság számára. Franklin. 2 K. 50 fillér.

Szathmáry Pista — vagy, ahogy gyermekkora óta becézgetik: a *Burkus* — egy lassan elszegényedő nemes úri család gyermeke, aki a maga jószántából, látva, hogy az iskolában nem igen boldogul, rokonsága s az »úri társaság« minden előítélete ellenére felcsap kereskedőinasnak, s hosszú esztendők buzgó, becsületes, nehéz munkája után — mit előbb egy derék vidéki, majd egy nagyszabású fővárosi kereskedőcégnél tölt — halad s emelkedik esztendőről-esztendőre, s végül gazdag, tisztelt bornagykereskedő s boldog családapa lesz.

Elevenen megírt, nemes tendenciájú, érdekes meséjű, zamatos stílusú, jó humorú könyv; Gaal legérdemesebb munkái közé tartozik. Tíz-tizennégy esztendős fiúk számára kétségtelenül hasznos, szép olvasmány; megtanítja a gyermekeket a munka s a tisztes kereskedőpálya méltó megbecsülésére.

Garády Viktor: Vadászkalandok. Második kiadás. Franklin. 2 K. 50 fillér.

Az ifjú s dúsgazdag Balázs István gróf főszenvedélye: a bogárgyűjtés, illetőleg: gyüjtetés (mert a nemes gróf maga nem nagy bogarász ugyan, de a világ minden hires bogarászával gyűjtet a gyűjteménye számára); a leguagyobb büszkesége: e páratlan bogárgyűjtemény. Egy Budapesten tartott nagy nemzetközi bogarász-kongresszus után a gróf palotájában heteken keresztül együtt dolgozik az öt világrész minden hires bogarásza; esténként meg a dús lakomák után egyik tudós a másik után számol be — tudományos tapasztalatairól talán? Nem: azokról a veszedelmes kalandokról, a mikben részük volt.

Ez a kerete a Garády könyvének. Kissé furcsa, hogy egy bogarász-kongresszus tudósai mesélnek oroszlán-, viziló-, s jegesmedve-kalandokról — mérges rovarokról, különös, az egész könyvben nincs egy szó sem —; kissé furcsa, hogy a nemes gróf személye s benne az egész magyarság, teljesen háttérbe szorul: vele nem esett meg egyetlen vadászkaland sem, s hogy egyetlen egy sem történt Magyarországon, hanem mind ezer mérföldnyire tőlünk: az egyenlítőn, a sarkokon, Ausztráliában, az orosz síkon (pedig a magyar erdőnek is megvan a maga medvéje, farkasa, vaddisznaja), de ha ezen túl tudja tenni magát az ember, elég érdekesek az egymást érő vadászkalandok, miket hol *JeanFranconel*, a híres francia tudós, hol *Edward Tippling* a jeles angol, hol *Kalugov*, a nagyhírű orosz *(Van-é, ki e neveket nem ismeri?)* mondanak el váltakozva, mik — noha mindenikben más az elbeszélő s más a szituáció s mások a veszedelmes fenevadak is — az elbeszélés hangjában, stílusukban csaknem egész egyformák, s valamennyiben megvan, bár nem nagy mértékben, egy kis Háry Jánoskodás is.

Főhibája a könyvnek, hogy történetei merőben költöttek. A vadászkalandok — a férfierőnek, bátorságnak s leleménynek e nehéz próbái — igazán csak akkor érdekesek, ha el is hisszük azokat, ha igazak. Ha hiányzik belőlük ez az »epikai hitel«: érdeklődünk ugyan iránt uk, hatnak képzeletünkre, de *érzésünket* csak az igaz történet tudja — legalább az ilyfajtájú elbeszélésekben — megkapni. Ily ifjúsági műre valóban szükségünk is volna, melyben igazi hires utazók, vadászok valóban megtörtént kalandjait mondaná el az író, természetesen gondolva a magyar puszták, magyar rengetegek vadjaira s vadászkalandjaira is; ekkor érdekes s értékes is lenne e könyv, még ha a felesleges, furcsa keret (a bogarászok) elmaradna is.

A könyv illusztrálva is van; kár, hogy ez illusztrációk — egy-két kivétellel — valami négy különböző francia könyv (valószínüleg Verne-regények) kliséiből vannak összeszedve, s nemcsak felfogásban, de a reprodukció technikai részét tekintve, is elütnek egymástól. Midőn már van egy-két valóban jó illusztrátorunk, igazán kár olcsó kliséért idegenbe fordulni, főkép oly kiadónak, akinek — már régi jó hirét tekintve is — az izlésben s áldozatkészségben példát adni mintegy morális kötelessége.

Dr. Jászai Rezső: Utirajzok és tanulmányok. Franklin. 3 kor.

Egy vaskos kötetben — kétszázhuszonkét oldalon, tizenöt fejezetben — írta meg dr. Jászai Rezső Nyugat-Európában tett utazásait. Szól Regensburgról, Nürnbergről, Kölnről, Aachenről, Brüsszelről, Londonról, Párisról — itt a világkiállításról is, — Spanyolországról, a bikaviadalról, Sevilláról, Granadáról, stb. Ime, mily nagy gazdagság; csak az a baj, hogy amint ekkora terület még a tapasztalt utazónak is bízvást elég nyolc-tíz utazásra (még ha félesztendős utazások lennének is ezek): ép úgy ennyi anyag talán nagyon is sok olvasmánynak is egyetlen egy kötetre; ennyi még

öt-hat ekkora kötetre is bízvást elegendő. Mert amint többet ér, ha az utas kisebb területet jár be, de azt azután kényelmesen, alaposan, részletesen megösmeri, s a szüntelen váltakozó s elmosódó benyomások helyett elmélyed a nép, a vidék s a művészet igaz hangulatába: ép így hasznosabb lenne az ifjúságnak is ily intim s közvetlen tapasztalatból, hosszabb ott-tartózkodás után kialakúlt impressziókra támaszkodva írni utirajzokat, még ha kisebb területre szorítkoznánk is, — mint e szédületesen gyors végig-száguldás fél Európán.

Ezt nem tekintve, a szerző a közkézen forgó források alapján dicséretes buzgósággal s eleven stílussal dolgozza fel anyagát, illusztrációt is ád hozzá elég bőven (kár, hogy — mindenesetre a kiadó hibájából — régesrégi rossz klisé a legtöbb), úgy, hogy könyve a középiskolák felsőbb osztályaiban, ahol valóban szükség van a földrajzi s történeti ismeretek kibővítésére, bátran ajánlható olvasmányszámba jöhet.

Tábori Róbert: Az egérke mesél. Lampel. 2 kor. 40 fillér. A mesemondó egy kis egeret kiszabadít a macskák karma közül, a kis egér azután hálából — előbújva a mesemondó-bácsi mellényzsebéből — sok friss mesét mond el a gyermekeknek. Ez a Tábori könyvének a kerete, melyben a szerző száznyolcvan oldalon, egy elég ügyesen illusztrált kötetben, valami harminc-negyven gyermekmesét foglal össze. (Notabéne: a könyvnek nincs tartalom-jegyzéke). Hogy milyen mesék ezek, annak illusztrálásaul ime egy tipikus példa: *Mese a kis fűvekről.*

Valamikor az emberek helyett csupa virág élt a földön; szabadon járó-kelő, sőt röpködő, de szótalan, néma virágok. Ragyogó szinekben pompáztak, illatoztak ezek, ámde nem így a lenézett apró fűvek; ők nem járhattak-kelhettek szabadon: a »röghöz voltak kötve s örökös jobbágyságra kárhoztatva.« Egyszer azonban, egy márciusi napon, »egy csillagnak megtelt a szive rajongó érzéssel, el sem fért benne, hanem kiontotta lelkes dalban.« Egy vándorcsillag lehozza ezt a földre, de senki meg nem hallgatja a dalt, csak a hitvány kis fűvek értették meg e *dalt a szabadságról.* »Egyik pillanatban leszállt a szabadság dala a tenger mélyére és gyöngyöket hozott fel onnan, a másikban felemelkedett a napig, és színt, fényt kölcsönzött tőle.« A mese vége ez: »Történt pedig ez *sok-sok év előtt egy márciusi napon.* Olyan régen történt, hogy már csak mesébe való. Jó volna tán, ha újból lejönne egy csillag a földre, és *figyelmeztetné a gőgös virágokat, hogy a kis fűvek is szabadságra születtek* «

Most érted, úgye, nyájas olvasó, hogy az egész mese 1848. március 15-ének allegóriája, — de vajjon megérti-e, megsejti-e e tendenciát az az apró gyermek is, a kinek a mese szánva van? Pedig ily tendenciózusan allegórikus a gyűjtemény egy jórésze. Van benne mese a lelketlen, bürokrata módon dolgozó »*gépemberről*«, a »*lobogó lángok*«-ról (t. i. a szülői szeretet, a nagyravágyás s a hazaszeretet különféle színű lángjairól), a »*fejedelmi sasról s a dalos pacsirtá-*

ról«, aki nem tud véres húst enni, s a kendermagnak oda hintett aranyszemekkel sem él; a boldogtalanságával dicsekvő *»legboldogtalanabb emberről«*, stb.; egytől-egyik a legnehezebb problémái a küzködő emberléleknek, de mind az érett érzés és gondolkodás problemái, s nem az ifjú, nem a gyermekkoré. A mesék másik fele — noha stílusuk ezeknek sem nagyon egyszerű — ezekhez képest könnyebb műfaj: sablonos kis gyermekmesék, három-négy fejezetre osztva. (Egy fejezet: egy-két oldal).

A mesék stílusa kétféle: vagy a gyermeki beszédet mímeli, vagy pathetikusan fellengző. Ez utóbbi stílnemre s arra, hogy mily gondolatokat tolmácsol e kis gyermekeknek szánt mesegyűjtemény, elég lesz egyetlen egy példa is. A »legboldogtalanabb emberről« szóló mese befejezése ime ez: »Ez az igazi! Ime, a földi boldogtalanság netovábbja. Aki behúnyja szemét, hogy ne lássa a napot, aki bedugja a fülét, hogy ne hallja a szeretet szózatát, aki megtagadta a szaglástól, hogy élvezze az illatot. Aki hiú arra, hogy boldogtalan lehet.«

Az ilyen reflexiók — s vannak bőven — önkéntelen is azt a gondolatot keltik: nem *harminc éven felüli* mizantróp gyermekeknek szánta-é a szerző az egész mesegyűjteményt?

Faylné Hentaller Mária: Róza története. Lampel. 3 kor.

A milliomos Várnay Adolf mint szegény vállalkozó kezdte az életet, »azonban vállalatai sikerülvén, elvette a már kissé éltes báró Lángossy Klotildot«. Az ő lányukról, az elbizakodott, szerencsétlen sorsú Rózáról szól Faylné regénye. Hogy szellemét megértsük, utalni kell eleve arra a »fontos« körülményre, amit a szerző gyakran kiemel, hogy t. i. Várnay Adolfot fiatal korában *Warm*nak hívták, s így e regény bizonyos tekintetben tenenciózus is; vajjon *egyedül* társadalmi tekintetben-é, bajos eldönteni.

Várnay Róza (alias Warm, — mondanák az elfogultabbak) mint milliomos lány kerül elénk; ekkor megdöbbentőn elbizakodott, korlátolt, szinte gonosz; azután, eléggé sablonos módon, tönkre megy a család, volt inasuk s komornájuk kezébe kerül a gazdag lány; anyja is meghal, s ekkor nagy nyomorba jut, melyben a nélkülözéseket tetézi a szolgák szinte elviselhetetlen gőgje s aljassága; ámde e nyomor hasznos iskola a gazdagságában elbizakodott, neveletlen, gőgös lányra: bűnbánó lélekkel látja be hibáit, megjavítja magát, hozzá szokik a munkához, a szerénységhez, társalkodónője lesz azoknak, kiket még milliomos-lány korában durván megsértett s végül egy szerény uradalmi intéző felesége lesz.

Kétségtelenül igen erkölcsös, igen illedelmes olvasmány; minden lapja telve »erkölcsi tanulságokkal«, s mégsem az a tipus, amilyennek a jó ifjúsági, s legelsőben a jó leányolvasmányt képzeljük. Egyrészt a szereplők: milliomosok (a felgazdagodott parvenük nem épen találó torzrajza az egész Várnay-Warm család), arisztokraták: Lenkey grófok, Lángossy bárónők, — másrészt: hitvány Johann komornyik, Lusanne komorna, s legfeljebb a háttérben pár egyszerű, becsületes

ember: épen nem a legkivánatosabb milieu szegényebb lányok olvasmányaiban. A szerző minden nemes érzése, nemes intenciója mellett is, épen a tendencia kiélezése kedvéért mennyi hálátlanságot, mennyi gonoszságot részletez! A milliomos apa, aki lánya hizelgő szavát (nem is szeretetét) csak drága ékszerekkel tudja megnyerni, a tehetetlen anya, a gőgös s hálátlan leány, a hazug, hitvány szolgák: mennyi rosszaság, mennyi erkölcsi defektus mindez alakokban!

A kötet második, rövidebb elbeszélése: *Klárika története:* a libapásztorból festőművésszé emelkedett leányka élettörténete, kit Günther báróné képeztet ki a művészet javára.

Mindkét elbeszélésről el lehet mondani, amivel már a leányolvasmányainkat egy ízben jellemeztem: »Kétségtelenül, valamennyi történet nagyon illendő, nagyon erkölcsös, némelykor igen határozottan kiélezett tendenciával; de az egész levegő, a jólétben élő úri társadalom vagyoni előnyeinek e — tudatosan vagy tudattalanul való — lépten-nyomon való részletezése: épen nem az a szellem, amit az ifjúsági iratoktól várunk. E részleteknek voltakép nincs semmi helyük az ifjúság olvasmányaiban, s könnyen bekövetkezhetik az a káros hatásuk, hogy minden morális célzatuk dacára csak irigységet vagy hiábavaló révedezést ébresztenek fel a nélkülözésben élő, de gazdagságról álmodozó leánylelkekben.«

Tóth Rezső.

Dr. B. Eggert: **Der psychologische Zusammenhang in der Didaktik des neusprachlichen Reformunterrichts.** Berlin. Verlag von Reuther & Reichard. 1904.

Ziegler és Ziehen ismeretes gyüjteményében (Abhandlungen aus dem Gebiete der Pädag. Psychologie u. Physiologie) az alább ismertetendő munkán kívül még egy egész csomó értekezés jelent már meg a nyelvtanításról. Az első évfolyam adta közre dr. H. Gutzmann művét: Sprachphysiologie; majd a második kötetben A. Ohlert »Sprachunterricht« című műve a nyelvtanítás elméképző erejét fejtegeti, később O. Ganzmann, az elterjedt francia tankönyvek írója és dr. Aug. Messer írtak e gyüjteményben a nyelvtanításról.

Sokszorozott érdeklődéssel és kiváncsisággal fogtam azonban a gyűjtemény egyik újabb kötetének, a fent jelzett munkának, áttanulmányozásához, mert Walter, — a modern nyelvtanítás radikális reformereinek kiváló alakja, aki nemcsak az elmélet, hanem a gyakorlat terén is egyike a legelsőknek — kiválóan dicsérte a munkát. Walter ugyanis legutóbb Kölnben előadást tartott a német modern philologusok nagygyűlésén, ez az előadás nemrég meg is jelent ily címmel: Der Gebrauch der Fremdsprache bei der Lektüre in den Oberklassen (Elwert Marburg). Radikális és sokszor merész vállalkozásainak psychologiai megokolásánál említi és dicséri Eggert ezen művét, a mely lélektani alapon akarja bizonyítani minden egyes újítás helyességét. A következő sorokban csak a bevezetést ismertetem s az egyes részletkérdésekre nem terjeszkedem ki.

A reformerek nagy csapatja a modern nyelvek tanításánál megindult reformmozgalmat az ú. n. deduktiv grammatikai módszer visszahatásának tartja. Bleyer Jakab szépen fejtegette az országos középiskolai tanáregyesület szabadkai gyűlésén, hogy ily reformra, illetőleg reakcióra nálunk nincs szükség, mert pedagógusaink a kizárólagos deduktiv módszerrel szemben nemcsak elméletben és az utasításokban foglak állást, hanem már nehány évtized óta a gyakorlati tanításban is alig használják s így ez az »új« módszer, melynek feladata csak az, hogy a deduktiv grammatikai tanítás túlzásait kiküszöbölje, nálunk már régóta régi módszer.

Eggert nem is fogadja el teljesen a reform ilyen negativ meghatározását, jóllehet ő sem ad új meghatározást, de különösen indokolatlanoknak tartja a radikális-, mérsékelt-, közvetítő- stb. reformer elnevezéseket, mert ily elnevezések csak félreértéseket okozhatnak.

A módszer megállapításához Eggert szerint első sorban meg kell állapítani a nyelvtanítás legfontosabb kérdését: a nyelvtanítás *célját*, s szerinte e kérdésben lehetne egyesülni a reform minden hívének. A nyelvtanítás célja csakis a gyakorlati nyelvtudás egy bizonyos foka lehet, amely az anyanyelv tudásához közel áll. Természetes, hogy az anyanyelv tudása a szakadatlan gyakorlat folytán nagyobb; de különben a beszélőképesség is relativ fogalom és erősen függ az egyéni tehetségtől. Nem is kívánhatni tehát mindenütt, mindig és mindenkinél ezt a magas eredményt s általánosan elterjedt tévedés az, hogy a magas cél elérése nélkül már eredménytelen a tanítás. A gyakorlati nyelvtudás, mint cél, előírja az utat is, amelyen a természetes nyelvtanításnak haladnia kell s a célhoz vezető úton haladva, nem egy szép eredmény érhető el, ha az út végére nem is érünk, egyrészt a nyelvelsajátítás terén, másrészt oly psychikai dispoziciók előállításában, amelyek későbbre is képesítik a tanulót az idegen nyelv tanulására.

Eggert is elismeri, hogy hiba volt a reform kezdetén, a nyelvtanítást nemcsak formailag, hanem a módszer szerint is az anyanyelv megtanulása szerint berendezni. Kettős fontos különbség van e gyakorlati és »természetes« *idegen*-nyelvtanulás és az anyanyelv tanulása között. A gyermek ugyanis a szülői házban kedvező testi és lelki állapotban állandóan tanulja az anyanyelvet, de a második nyelv tanításánál nem ismerhetjük eléggé pontosan az önmegfigyelés hiánya és az ellenőrzés lehetetlensége miatt sem az élettani, sem a lelki tényeket. Az anyanyelv megtanulása továbbá nem is fejeződik be a gyermekkorban és az egyén egész életére terjed ki megváltozott lelki és testi feltételek mellett is, de aki az anyanyelv megtanulásában tehetségesnek mutatkozik, az az idegen nyelveket is könnyen tanulja, mert nincs külön tehetség e studiumhoz s ugyanazok a feltételek az idegen nyelvek megtanulásához, mint az anyanyelvéhez. Az idegen nyelvtanítás általános menete a tanuló lelki és testi körülményeivel számolva, az anyanyelvben kifejezésre jutott tehetséghez alkalmazkodjék.

Minden nyelvtanítás s elsősorban az anyanyelvben való haladás, az egész egyéniség általános szellemi haladásával van összeforrva, sőt

a nyelvtudást és nyelvkészséget általánosan a műveltség megítélésének alapjául is veszik. A nyelvtanítás reformerei legkevésbbé sem ejtik el a nyelvek formális képzőerejének fontosságát s a gyakorlati nyelvtudáshoz vezető úton el nem felejtik az irodalmi képzést, a nyelvtani tudás elsajátítását s mindazt, aminek valóban észképző ereje van.

A gyakorlati nyelvtudás elérendő fokát műveltségi állapotaink és a gyakorlat írják elő, de az elérhető fokot az iskolák mai állapota és a gyermekek testi és lelki körülményei szabják meg. Egyes elért kiváló eredmények és tapasztalatok nem lehetnek mérvadók, mert az egyén kitünő képességeire vagy esetlegesen kedvező viszonyaira vezethetők vissza, de nem alkalmazhatók általánosságban is. Eggert célja egészben véve a reform megvédése tudományos alapon és erre nagy készültséggel törekszik is, de a védelem nem mindenütt sikerült. A »Zeitschrift für französischen und englischen Unterricht« című folyóiratban Baumann is rámutatott »Psychologie und Reformunterricht« cím alatt néhány tévedésre, de azért a munkát minden modern philologus haszonnal olvashatja.

(Pozsony.) *Dr. Kugel Sándor.*

Beküldött művek.

Kimnach Ödön: Magyar-Szumir kis kézi szótár. Karczag, 1905. Ára 1 korona.

Jelentés a magyar nemzeti múzeum 1904. évi állapotáról. Közzéteszi a magyar nemzeti múzeum igazgatósága. Budapest, 1905.

Eutropius, A rómaiak rövid története tíz könyvben. Fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta Klima Lajos, főgimnáziumi tanár. Besztercebánya, 1905.

Tacitus, Párbeszéd a szónokokról. Szerkesztette dr. L. Keczer Géza. Nagyszeben, 1905.

Dr. Szántó Zsigmond: A betegség és gyógyítás forrásai a középiskolában. Lugos, 1905.

Szőke Béla: A mennyiségtani és természettani oktatás a polgári főiskolában. (Különlenyomat a Polgári Iskolai Közlöny 1905. é. 4. és 5. számából). Budapest, 1905.

Dr. Tedeschi Borbála: Lionardo da Vinci mint természettudós. Budapest, 1905. Lampel (Wodianer F. és fiai) könyvkereskedésének bizománya. Ára 50 fillér.

KÉRDÉSEK ÉS ÜZENETEK.

(Azokat a kérdéseket vagy kéréseket, amelyekre vonatkozó feleletek, illetőleg üzenetek a Közlöny e rovatától várhatók, számozzuk, hogy a felelő vagy üzenő tagtársak ne legyenek kénytelenek a kérdést vagy kérést ismételni, hanem annak sorszámára hivatkozhassanak.)

Felelet a 8. kérdésre. *R.* javaslata mindenesetre figyelemre méltó. Csak a következőt akarom rá megjegyezni. A diariumba a fiúk csak egészen egyforma szöveget írnak be, rendesen a tanár

vagy valamely társuk diktálása alapján. A diariumnak, mint a közös munka közös eredményei tárának, ez egyik fontos vonása. A gyermekek fogalmazását pedig mind a négy alsó osztályon át állandóan az egyformaság ily békójába szorítani alig volna célszerű. Kellő előkészítés mellett az »önálló fogalmazás« nem fog »csődöt« mondani, legalább a harmadik osztálytól kezdve semmiesetre. *a.*

Felelet a 9. kérdésre. A középiskolai rendtartás 42. §-a kétségtelenül csak azon esetre gondol, ha a tanuló a vizsgálaton nem lehet jelen, de nem számol azon eshetőséggel, melyet a kérdező említ. A §-al való visszaélések is a szakasz ily magyarázatán alapulnak. Sajnos, de való tény, hogy némely tanuló jobban ismeri a rendtartásnak őt érdeklő pontjait sok tanárnál, és nem ritka eset, hogy egy bukását sejtő diák a vizsgáról elmarad, elmaradását *hatósági* orvosi bizonyítvánnyal igazolja, hogy azután szeptemberben pótvizsgát tehessen.

Veszélyes volna, ha a rendtartás e §-ból még azt is engednők kimagyarázhatni, hogy a tanulónak, ki három hónapig, két hónapig vagy talán négy hétig beteg volt a tanév folyamán, *joga* legyen szeptemberben pótvizsgát tehetni, itt csak az lehet a kérdés, joga van-e a tanártestületnek azt megengedni, hogy kivételes és méltánylást érdemlő esetben az ily tanuló szeptemberben pótvizsgát tehessen. Véleményem szerint a tanártestület e joga kétségtelen. A rendtartás ez eshetőséget nem kodifikálta ugyan, de szelleméből ez folyik és hasonló eset alkalmából ismételten így jártam el. *R. E.*

NÉVSORA

azon tagoknak, kik az 1905. május 24-étől június 21-ig tagdíjat fizettek:

1899/900-ra: Körösi Henrik.

1900/1-re: Dr. Csengeri János (II.), Szabó Samu.

1901/2-re: Dr. Csengeri János (6 K), dr. Klupathy Jenő, Szabó Samu, dr. Vida Sándor (még 6·80).

1902/3-ra: Bogsch László, dr. Ozorai Lajos, Szabó Samu (I.), dr. Vida Sándor, Wiesinger Károly (I.).

1903/4-re: Báthory Andor, Bruckner Károly, Fülöp Árpád (még 0·67), Hollós Lipót (II.), Kúnfalvi Rezső, Mazuch Ede (még 6 K), dr. Ozorai Lajos (2 K), Roleizek Mátyás (még 3 K), dr. Szelényi Ödön, Telkes Sándor, dr. Theisz Gyula (még 5 K), dr. Vida Sándor.

1904/5-re: Baal Jeromos, Bakcsy Gergely (még 6 K), Bauer József, Bellóczy Sándor, Berzeviczy Béla, Bogdány Ferenc, Bogyó Samu, Breznyák János, dr. Bruckner György, dr. Csighy Antal (6 K), Dénes Ferenc, dr. Ernyei István, Fejér Lajos, Fekete István (II.), Fischer Miklós, Földi János, Fülöp Árpád (7·33), Gohl Ödön, Grosz Ferenc, Guhr Márton, Hadik Richard, Haraszthy Gyula, Hoch Ferenc, Hollós Lipót (6 K), Kalmár Elek, Karsai Emil, Kiss Albert, Kiss Pál, Klein Pál, Korpás Ferenc, Kubacska Emma, Kurovszky Adolf, Laczek Gyula, Madáchy István, Marcsek Andor, Mazuch Ede (2 K), Mittelmann Nándor, dr. Moczár József (II.), Nikházy Frigyes, Nyers Károly, dr. Oppel János, Pákh Károly, Pogány Gyula, Redlich József, Resch Aurél, dr. Riesz Frigyes, Roleizek Mátyás (5 K), dr. Róth Róbert, Róth Márton, Sáfrány Lajos, Schermann Samu, Stern

Ábrahám (II.), Strompf József, S. Szabó József (II.), dr. Szelényi Károly, Thern László, dr. Theisz Gyula, dr. Várdai Béla, dr. Vende Ernő, Végh Kálmán, dr. Vida Sándor, Walther Béla.

1905/6-ra: Bakcsy Gergely (2 K), Fekete István (I.), dr. Moczár József (I.), dr. Wolafka Nándor.

Előfizettek:

1904/5-re: Brassói r. k. főgimn., kolozsvári r. k. főgimn., Malatinszky Gyula (II.), makói főgimnázium.

Budapest, 1905. június 21-én.

(I.) = I. félév. *Müller József,*

(II.) = II. félév. egyesületi pénztáros, (II. ker., Áldás-u. 4.).

Tartalom: József főherceg. 1833—1905. — Berzeviczy Albert. — *Krónika:* A pécsi közgyűlés. Változás a közoktatásügyi kormányban. Változás az Országos Közoktatásügyi Tanács vezetésében. Elismerés az országos tornaverseny körül szerzett érdemekért. Jubileum. Véglegesítés. A rajztanárok és rajztanítók nagygyűlése. A kassai premontrei főgimnázium hivatalos átvétele. — *Javaslatok és Tanulmányok:* A közgyűlési előadások vázlatai és tételei. Az osztályvizsgálatok ügye az ev. ref. egyház gimnáziumaiban. — *r*—*r*-től. Néhány szó a klasszikus előadásokról. Dr *Miklós* Elemértől. — *Egyesületi élet:* Köri tudósítások. (Temesvárkerületi Kör. *Vargha* Györgytől. Debreceni Kör.) — *Könyvek és Kapok:* Újabb ifjúsági iratok. (Gaal Mózes: Burkus. Garádi Viktor: Vadászkalandok. Dr. Jászai Rezső: Utirajzok és tanulmányok. Tábori Róbert: Az egérke mesél. Faylné Hentaller Mária: Róza története.) *Tóth* Rezsőtől. Dr. B. Eggert: Der psychologische Zuzammenhang in der Didaktik des neusprachlichen Reformunterrichts. Dr. *Kugel* Sándortól. Beküldött művek. — *Kérdések és Üzenetek.* — Tagdíjfizetések és előfizetések jegyzéke. *Müller* Józseftől.

Most jelent meg!

Az ATHENAEUM irodalmi és nyomdai r.-társ. kiadásában a

MAGYAR MINERVA

A magyarországi múzeumok és könyvtárak címkönyve.

Közrebocsátják a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa és Országos főfelügyelősége. Ezt megelőzőleg megjelent az I. évfolyam 1900. gr. Széchenyi Ferenc arcképével. Ára 8 K és a II. évfolyam 1901—1902. gr. Batthyány Ignác arcképével. Ára 8 korona.

III. évfolyam 1903-1904.

ÁRA 8.— KORONA.

Megrendelhető az Athenaeum irodalmi és nyomdai részvénytársulat könyvkiadóhivatalában, VII., Kerepesi-út 54. és minden hazai könyvkereskedésben.

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

A magyar irodalomtörténet tanárai

régóta tapasztalják, hogy a tanulók az irodalomtörténeti tananyag leglelkiismeretesebb elvégzése után is sok fontos dologgal nincsenek tisztában. — E hiányon akar segíteni az a nagy munka, amelyet **VENDE ERNŐ** áll. főreáliskolai tanár állított össze és amely

Szemléltető képek a magyar irodalomtörténet tanításához

címen kiadásunkban megjelent.

E munka **121 könnyen kezelhető táblán** bemutatja minden fontosabb **nyelvemlékeinknek, kódexeinknek,** az összes nevezetesebb munkák **címlapjainak, címképeinek,** szövegnyomásainak, **illusztrációinak** stb. hű hasonmásait, az írók **egykoru arcképeit, kéziratait, szobrait** és egyéb **emlékeit.** Az egyes irodalomtörténeti korszakok elején lévő **„korképek"** megismertetik a szemlélőt **a kor legkimagaslóbb alakjaival,** tájékoztatják **a kor szellemi irányáról** és úgyszólván egyszerre beleviszik a tanulót az egész korszak gondolatvilágába.

Az összes képeket mindig az ifjuság értelmi fokához mért, egyszerű, világos magyarázó szöveg kiséri, úgy, hogy a tanuló a szemlélt kép minden részleteire nézve maga is tájékozódhatik.

A **szemléltető képek** két csinos, erős és könnyen kezelhető, barna vászonnal borított dobozban vannak elhelyezve (az I. köt. 67, a II. köt. 54 tábla) 43 cm. hosszú, 31 cm. széles, erős lemezpapírra vannak felhúzva és egyaránt alkalmasak arra, hogy tanulmányozás céljából a tanulónak kezébe adassanak, vagy az osztályban megszemlélésre kifüggesztessenek.

A teljes munka 121 lap, két dobozban ára 50 korona.

Régen érzett hiányt véltünk pótolni, midőn e munka kiadására vállalkoztunk.

Bátorkodunk az **irodalomtörténeti szemléltető képeket** az irodalomtörténet tanításával foglalkozó tanár urak becses figyelmébe és az **intézet számára való beszerzésre ajánlani.**

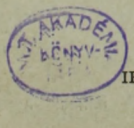

AZ ATHENAEUM
IRODALMI ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSULAT
KÖNYVKIADÓ OSZTÁLYA.

Az Athenaeum irodalmi és nyomdai részvénytársulat kiadásában most jelent meg:

A FILOZÓFIA TÖRTÉNETE.

Az emberi gondolkodás története.

Összeállította: **Dr. Pekár Károly.**

Ára fűzve 6 korona. **Vászonkötésben 7 korona.**

Pekár ezen új műve mesteri összefoglalása a problemáknak, világosság az előadásban a fő jellemvonása. Még a könyv beosztása és nyomdai technikája is ezt a czélt szolgálja. Bárhol üti fel az olvasó a vaskos könyvet, a vastag nyomású lap-fejelések azonnal tájékoztatják, hogy az emberi gondolkozás fejlődésének mely stádiumát tárgyalja a szerző. A könnyü áttekinthetőséget szolgálja továbbá a rendkivüli ügyességgel összeállított idő-tábla, mely kronológiai rendben, és a fejlődés-táblák, melyek irányok szerint mutatják meg a filozófiai fejlődés menetét. A józan magyar gondolkodással összhangzik szerzőnek a pozitiv irány képviselőihez való rokonszenve, melynél fogva kimerítőn ismerteti rendszereiket és kijelöli azt a rendkivül fontos helyet mely őket az emberi gondolkozás történetében megilleti. Pekár egészen napjainkig ismertetvén a filozófiai eszmeáramlatokat, azok számára, kikben kedvet ébresztett esetleg a további kutatásokhoz, olyan kitünő bibliografiát állít össze, mely egészen páratlan irodalmunkban és egymagában is nagy szolgálatot tesz.

Kapható a kiadótársulatnál Budapest, VII. ker., Kerepesi-ut 54. és minden könyvkereskedésben.

Az »Athenaeum« irodalmi és nyomdai részvénytársulat kiadásában (Budapest, VII., Kerepesi-ut 54. sz.) most jelent meg:

UJ FOLYAM. *UJ FOLYAM.*

MAGYAR NÉPKÖLTÉSI GYÜJTEMÉNY.

A »KISFALUDY-TÁRSASÁG« MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI VARGHA GYULA.

IV. KÖTET:

REGÖS ÉNEKEK.

Gyüjtötte **Dr. Sebestyén Gy.**

Ára 6 korona.

V. KÖTET:

REGÖSÖK.

Irta **Dr. Sebestyén Gyula.**

Ára 6 korona.

Kaphatók úgy a kiadótársulatnál, valamint minden könyvkereskedésben.

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.